ישראל

תעודות

1955

10

Israel

Documents

1955

מדינת ישראל

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל

מדינת ישראל

ארכיון המדינה

תעודות למדיניות החוץ
של מדינת ישראל

כרך עשירי

1955

ערכה: ימימה רוזנטל

עורך כללי: חגי צורף

ירושלים, 2016

צוות הכרך העשירי
מביא לבית הדפוס: **יהושע פרוינדליך**
עריכה אנגלית: **לואיז פישר**
הקלדה ומחקר תמונות: **נורית מדר**
מזכירת המערכת: **ליה בן צבי**

הודפס בדפוס "פרינטיב", ירושלים
באמצעות המדפיס הממשלתי
ISBN 978 - 965 - 279 - 026 - 2

התוכן

הקדמה

הכרך שלפנינו הוא העשירי בסדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, והוא מוקדש לשנת 1955. הייתה זאת שנה סוערת ורבת תהפוכות, שהתאפיינה בהרעה של מצב הביטחון לאורך הגבולות, ובערעור מעמדה הבין־לאומי של ישראל עקב התארגנויות הבריתות במזרח התיכון ועסקת הנשק הצ׳כית שסימנה את כניסתו של הסכסוך הישראלי־ערבי לתוך הקלחת של המאבק הבין גושי.

התעודות המובאות בכרך זה הן רק מבחר מצומצם מתוך התיעוד הרב שעוסק ביחסי החוץ של ישראל. מחמת גודש האירועים בשנה זאת הושם הדגש בבחירת התעודות על תעודות שעניינן יחסי ישראל עם המעצמות, ובעיקר ארצות־הברית, על תעודות שנוגעות לפעולות התגמול, על תעודות שנוגעות לפעולות ישראל למען גלויות במצוקה, ובפרט להעלאת יהודי מרוקו ולמגעים וסיוע ליהודי מדינות הגוש המזרחי. עניינים אחרים, שיש להם חשיבות בפני עצמם, כגון יחסי ישראל עם מדינות מערב אירופה, הקשרים לשוק המשותף, היחסים עם מדינות אסיה ואמריקה הלטינית, בעיית האפרטהייד בדרום אפריקה ועוד נושאים רבים אחרים יוצגו רק במעט בתעודות או של יוצגו בכלל.

התעודות המופיעות בכרך זה לקוחות רובן ככולן מתוך תיקי משרד החוץ השמורים בארכיון המדינה. תעודות אחדות נלקחו מתוך ארכיון צה״ל, תעודה אחת באה מתוך התיעוד שהתפרסם של מועצת הביטחון של האו״ם. בנוסף לכך, לעורכים הייתה גישה לסטנוגרמות של ישיבות הממשלה ושל ועדת החוץ והביטחון של הכנסת והן שימשו אותם בהערות השוליים.

סדר התעודות. התעודות מובאות בסדר כרונולוגי. מברקים סודרו על־פי התאריך הידוע המוקדם ביותר, ברוב המקרים תאריך חיבור המברק. במקרים שתאריך זה לא נמצא, על־פי תאריך קבלת המברק. דיווחים על דיונים ושיחות סודרו על־פי תאריך חיבור התעודה ולא על־פי התאריך שבו התקיימו הדיון או השיחה, להוציא מקרים שבהם חלף זמן ניכר מאז התקיימה השיחה או הדיון עד לדיווח, באותם מקרים מוקמה התעודה בזמן שהתקיימה השיחה או הדיון.

הטקסט. נוסח התעודות המודפס הוא הנוסח המקורי, בלשון המקורית, להוציא את השינויים ותיקוני העריכה הבאים:

א. הושמטו המען של השולח ושל הנמען וגם התאריך בצורתו המקורית, ולפעמים גם כותרות או חלקי כותרות של דוחות, תזכירים ופרוטוקולים. פרטים אלה נכללו בחלקם במתכונת אחידה, בכותרת העורך (ראה להלן) או בהערה לתעודה. הושמטו גם רשימת המכותבים שאליהם שוגרו העתקי התעודות להוציא מקומות שלעורכים נראה שיש חשיבות לציין במפורש את תפוצת התעודה, ואז צוין הדבר בהערת שוליים.

ב. פליטות קולמוס, טעויות הדפסה ושגיאות כתיב תוקנו בלא שהדבר צוין; מלבד זאת לא נעשה כל ניסיון לתקן את שיבושי הלשון והתחביר – במידה שישנם.

ג. קיצורים מקובלים וקיצורים שמשמעם אינו מוטל בספק נפתחו בלא ציון מיוחד. באותם מקרים שיכול להיות ספק, נפתחו הקיצורים בסוגריים מרובעים. קיצורים של שמות אנשים ומקומות נפתחו תמיד בסוגריים מרובעים. קיצורים מקובלים בז׳רגון של משרד החוץ (כגון: מחמ״ד – מחלקת המדינה, מועבי״ט – מועצת הביטחון) נפתחו ללא ציון מיוחד. ראשי תיבות וקיצורים שנהוג להגותם על דרך הקיצור (לדוגמא: או״ם, צה״ל, U.S.A. וכו׳) נכתבו תמיד כפי שהיו רשומים בטקסט.

ד. נוספו מלים החסרות במקור – אם על־פי השערה [בסוגריים מרובעים] או על־פי נוסח מקביל [בסוגריים מרובעים עם הערת הסבר].

ה. הכתיב העברי הואחד לכתיב מלא.

ו. פיסוק: הפיסוק המקורי נשמר, להוציא מקומות בהם נפלו טעויות בעליל או שיש מקום לאי־הבנה. במברקים נטלו העורכים חרות רבה יותר לעצמם להוסיף ולשנות את הפיסוק המקורי כפי שנדרש. בתעודות לועזיות נשמרה השיטה המקורית של האיות (איות בריטי או אמריקאי בתעודות באנגלית) ושל כתיבת האותיות הראשיות.

כותרת העורך. הכותרת כוללת את שם הכותב והנמען, את סימול התיק שבו נמצאת התעודה, ואת המקום שאליו נשלחה. שם המקום לא צוין כאשר מדובר במקום מושבם הקבוע של משרד החוץ או רשויות אחרות של ממשלת ישראל. שם המקום שממנו נשלחה התעודה ותאריך כתיבתה או שיגורה מובאים בראש הטקסט בניסוח אחיד.

הערות העורך באות להאיר פרשיות או אירועים חשובים שאינם מוצאים ביטויים בתעודות. הן שובצו לפני התעודה שבה נזכר הנושא בפעם הראשונה או בתאריך שבו התרחש האירוע.

הערות השוליים באו להסביר ולהרחיב עניינים שאינם ברורים בטקסט, ולהפנות לתעודות אחרות שמוזכרות בטקסט או שיש בה מידע שיכול לסייע להבנת התעודה. ככלל, מיעטנו בהערות שוליים מכיוון שהרבה מידע, ובכלל זה מידע על אישים שמוזכרים בתעודות, מצוי בהישג יד ברשת האינטרנט.

מפתח ורשימת תעודות. בראש הספר מופיעה רשימת תעודות בעברית על תקציריהן, ובסופו – רשימה דומה באנגלית. הרשימה והתקציר באנגלית נועדו להקל על מי שאינם קוראים עברית. לא פרסמנו כרך לוואי באנגלית. בסוף הספר מפתח אישים, מקומות ועניינים. הרמיזות במפתח הן למספרי התעודות ולא למספרי העמודים.

כרך זה סוגר את סדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל שמקיפים את הפעילות הדיפלומטית של ישראל מאז הקמתה ועד 1960. תיעוד דיפלומטי לאחר שנת 1960 יתפרסם בהדרגה בפורמט אלקטרוני באתר האינטרנט של ארכיון המדינה. התעודות לכרך זה לוקטו ונערכו על ידי ימימה רוזנטל, לשעבר העורכת הכללית של תעודות המדינה לפני שנים רבות, והיא גם כתבה חלק נכבד מההערות. מסיבות שהזמן גרמן כתב היד לא יצא לאור, והוא הושלם רק לאחרונה על ידי צוות תעודות המדינה בארכיון המדינה.

תודתנו נתונה לכל האנשים שסייעו לנו בהכנת הכרך–לאנשי ארכיון צה"ל, ארכיון בן גוריון והארכיון הציוני המרכזי על עזרתם באיתור מידע נוסף, לאנשי המדפיס הממשלתי ודפוס איילון על עזרתם וקפדנותם המקצועית, לשוש אורנשטיין ו-MGS Language Services על התרגום לאנגלית ולרחל יורמן על הכנת המפתח, ולרבים אחרים, שסייעו לנו בעצה והדרכה.

מבוא

1955 הייתה ללא ספק שנה מכרעת בתולדותיה של מדינת ישראל. היא עמדה בסימן כישלונה של ישראל להביא לידי סיום את הסכסוך שלה עם מדינות ערב, התערערות מצב הביטחון בגבולות ופעולות התגמול שנבעו מכך, והיחלשות מעמדה הבין־לאומי של ישראל שלא השכילה להשתלב במערך הבריתות שהתגבש במזרח התיכון וגם לא לכונן ברית אמינה עם מי מהמעצמות הגדולות. בצד זה ישראל המשיכה לקיים את תפקידה כמרכז לעם היהודי ופעלה להגן ולהעלות לישראל קהילות יהודיות במצוקה.

לבעיות הבין־לאומיות של ישראל התוסף חוסר יציבות מבפנים, כאשר בישראל התמודדו מספר אסכולות בנוגע לשמירה על קיומה וביטחונה של המדינה, אחת מהן, זאת שקשורה בראש הממשלה ושר החוץ שרת, שדגלה בחיזוק מעמדה הדיפלומטי של ישראל ובדיקת האפשרות להקים ברית מדינית עם ארצות־הברית או מדינות אחרות. השגריר בארצות־הברית, אבא אבן, היה החלטי יותר לגבי הצורך בהסכם חוזי עם ארצות־הברית, וביקר נמרצות את מדיניות פעולות התגמול. כנגדם עמד בן גוריון, ששימש שר הביטחון, שדרש להסתמך בראש ובראשונה על כוחה הצבאי של המדינה וליצור מאזן הרתעה כנגד מדינות ערב באמצעות תגובות צבאיות. סגן שר הביטחון, שמעון פרס, חיפש את הפיתרון לביטחונה של המדינה ביצירת קשרים באירופה ובעיקר בצרפת. העובדה ששרת ובן גוריון כיהנו זה לצד זה בתפקידים הבכירים של ראש הממשלה, שר החוץ ושר הביטחון, ואף החליפו תפקידים בתחילת נובמבר, לא הקלה על עיצוב מדיניות ברורה, וגרמה לסתירות ותפניות רבות במדיניותה של ישראל.

מצב הביטחון

מתחילת השנה ועד לסופה, וגם לאחר מכן, התמודדה ישראל עם מצב של חוסר ביטחון כרוני לאורך הגבולות שגלש לעתים גם לתוככי המדינה. זאת לא היתה תופעה חדשה, כי לאמיתו של דבר ישראל לא ידעה מיום יסודה ימים של שקט לאורך גבולותיה, אך השינוי ב־1955 היה שישראל התמודדה עתה לא כנגד כוחות ספורדיים ומקומיים, אלא בעיקר כנגד הצבא המצרי וזרוע המודיעין שלו שפעלו מעזה וממקומות אחרים לאורך הגבול הישראלי מצרי, כשמאחוריהם עומדת מצרים, מדינה ריכוזית, נחושה, ובעלת אוריינטציה של מנהיגות בעולם הערבי כולו וראיית ישראל כמכשול למעמדה הבכיר.

לאחר תקופה של רגיעה יחסית בשלהי 1954, התפרץ סכסוך הגבולות מחדש בפעולה תגמול גדולה ורבת נפגעים בעזה שהתקיימה בלילה שבין 28 בפברואר והאחד במארס 1955.[1] פעולה זאת מהווה ציון דרך בפרשת פעולות התגמול של ישראל, הן בשל ממדיה והן בשל שלא קדמו לה מעשי התגרות בולטים. לתגובה הישראלית החמורה היו ככל הנראה סיבות אחדות, ובכלל זה שובו של בן גוריון להנהגת משרד הביטחון ב־20 בפברואר, ביצוע גזרי דין המוות נגד נאשמי ה"פרשה" ובכלל, כישלון המגעים הלא־רשמיים שהתקיימו עם מצרים למציאת הסדר לבעיות בין שתי המדינות.[2] לפעולה זאת היו תוצאות הרות גורל למצב הביטחון לאורך הגבול, ליחסי ישראל עם המעצמות ובעיקר עם ארצות־הברית ולעמדת מצרים כלפי ישראל.

בדיון שהתקיים במועצת הביטחון נותרה ישראל מבודדת לחלוטין והיא התקשתה להסביר את הסיבות לפעולה ואת ממדיה הגדולים. דיוני המועצה הסתיימו ב־29 במארס בהחלטה פה־אחד

1 ראה מס' 93 (הערת עורך).

2 על פרשה זאת ראה כרך 9, עמ' טז-יח.

שגינתה את ישראל על הפעולה בעזה וקראה לה לעשות את כל הצעדים למנוע פעולה כגון זו.

מצרים ובראשה נאסר ראו בפעולה אות וסימן שמגמת פניה של ישראל היא להתגרות צבאית והיא איננה מעוניינת לייצב את המצב לאורך הגבול ולתקן את היחסים עם מדינות ערב.[3] דברים ברוח זאת נאמרו על־ידי נאסר בהזדמנויות שונות בפגישות עם אנשים מן המערב ובעיקר בפני מתווכים למיניהם שניסו לגשר בין מצרים לישראל.[4] פרשנות זאת לגבי התפנית בעמדת מצרים מקובלת בדרך כלל במחקר אך יש טוענים שהמפנה בעמדתו של נאסר וחתירתו להשגת עליונות בחימוש המצרי הם פרי מערכת הבריתות שטוו מעצמות המערב ובעיקר ברית בגדד.[5]

חמור יותר היה המשבר ביחסים עם המעצמות. ארצות־הברית הגיבה לפעולה בעזה בשדר חריף מטעמו של מזכיר המדינה דאלס שהטיל ספק במחויבותה של ישראל לקיים מדיניות של מתינות ורגיעה וקשר את התמיכה האמריקנית בישראל בנכונותה של ישראל להפיג את המתיחות במזרח התיכון.[6] קשים יותר היו דבריו של הנשיא אייזנהאואר שהטיל ספק ביציבות הנפשית של מנהיגי ישראל.[7] הבריטים זעמו, הודיעו על ביטול החלטתם למכור 6 טנקים מסוג "סנטוריון" לישראל, ובשיחה אישית מרה שקיים השגריר בישראל עם שרת הובעה אכזבה רבה ממנהיגותו של שרת שאישר את הפעולה.[8]

בעקבות התקרית, ועל פי החלטה של מועצת הביטחון, פתח ראש מטה משקיפי האו"ם בארץ־ישראל, הגנרל ברנס, בשורה של מגעים בין ישראל ומצרים שנועדו לייצב את המצב לאורך הגבול ברצועת עזה. לדעתו, דווקא בגבול הרצועה קיימים תנאים שמאפשרים השקטת הגבול. הוא ניסח ארבע הצעות לתיקון המצב: שינוי ההוראה המצרית לפתיחה באש המחייבת לירות בכל משמר ישראלי הנע בשטח ישראל; הקמת מכשול קרקעי בגבול בצורת פס ממוקש וגדר; קיום סיורים משותפים לישראל ומצרים ופגישת מפקדים מקומיים לטיפול במתיחות ותקריות.[9] ישראל הסכימה עם תנאיו של ברנס, אך היתה זהירה לגבי ההצעה של הקמת משמרות משותפים, שלפי הבנתה ינציחו את המצב הקיים לאורך הגבול.[10] לעומת זאת דרשה לחזק את המגע הבלתי אמצעי בין שני הצדדים, עמדה על כך שהמגעים עם המצרים יתנהלו במישור הגבוה ביותר, ועמדה במיוחד על הקמת קשר טלפוני ישיר, ללא תיווך האו"ם, עם המפקדה המצרית ברצועה.[11]

משלא היתה התקדמות במגעים בין הצדדים חלה הסלמה בתקריות. המצרים הציבו ברצועה כוחות צבא שאומנו במיוחד למשימות מודיעין וחבלה שחלקם קיבלו את אימונם בפעולות הטרדה כנגד הבריטים באזור תעלת סואץ. אותם אנשי "פידאין" היו אחראים לגל מחודש של חדירות וחבלות שהגיע לשיאו בשלהי חודש אוגוסט, והביאו להידרדרות חמורה

3 ראה מס' 118, 241.

4 ראה, למשל, דברים שאמר נאסר לאיירה הירשמן ביולי 1955 בשיחה בקהיר – מס' 290.

5 ראה ב' מוריס, מלחמת הגבול של ישראל, עמ' 356 – 358, אך השווה למחקר חדש שתולה את עסקת הנשק הצ'כית-מצרית בהקמת ברית בגדד – Guy Laron, Cutting the Gordian Knot: Post WWII Egyptian Quest for Arms and the 1955 Czechoslovak Arms Deal..... Cold War International History Project, The Woodrow Wilson International Center for Scholars, February 2007.

6 ראה מס' 119.

7 על פי דבריו של פרד לזרוס, ידידו של הנשיא, בשיחה עם אבן – ראה מס' 126.

8 ראה מס' 110.

9 ראה מס' 161.

10 מס' 184.

11 מס' 275.

במצב הביטחון ובמורל הלאומי בישראל. גל זה הסתיים בפעולת תגמול ("פעולת חן יונס") שהתקיימה אור ליום 1 בספטמבר. בעקבות הפעולה כונסה מועצת הביטחון שקיבלה החלטה על הפסקת אש בין הצדדים.[12]

להחלטת מועצת הביטחון הייתה השפעה קצרת טווח על האירועים. היא אמנם הביאה לרגיעה מסוימת לאורך גבול הרצועה אך מוקד פעולות האיבה עבר לגבול עם ירדן ולבנון ובעיקר לאזור המפורז של ניצנה (עוג'ה). מעמדה של ישראל בפרשת ניצנה היה בעייתי, כי על פי הסכמי שביתת הנשק המקום הוגדר כשטח מפורז ושאלת הריבונות עליו לא הוכרעה. אזור דומה בשטחה של מצרים הוגדר על ידי ההסכם כאזור בעל נוכחות צבאית מוגבלת אך בריבונות מצרית. שני הצדדים לא קיימו במלואן את ההוראות שבהסכם והדבר הביא לתקריות רבות, מה גם שישראל הקימה באזור מאחז נח"ל שלמעשה פעל כנקודה צבאית לכל דבר. המצרים מצדם הקימו נקודות צבאיות לאורך הגבול ואף בתוך המפורז. שורה של תקריות דו צדדיות הביאה את ישראל לביצוע פעולת תגמול רחבה ב־28 באוקטובר, בכונתילה, תחנת משטרה ששכנה מדרום למפורז, בתוך שטח מצרים, ולאחר מכן במפורז ניצנה עצמו, אור ליום 3 בנובמבר. לאחר פעולות אלה, והתערבות תקיפה של האו"ם, שקט האזור במידת מה.

מוקד מחודש של פעילות צבאית היה בגבול הסורי בצפון. המתיחות בגבול הצפון נבעה ממחלוקת ממושכת על הריבונות באזורים המפורזים, ובכלל זה על הדיג בחלקה הצפון-מזרחי של הכנרת, ומחוסר יכולת של הדברות עם השלטון בסוריה, ובין היתר הכישלון לשחרר ארבעה חיילים שהוחזקו בשבי הסורי מאז שלהי 1954. למרות זאת, פעולת כנרת, שהתקיימה אור ליום 12 בדצמבר 1955, הפתיעה את סוריה, וגם אנשים רבים בישראל, בעיתויה ובממדיה. ללא כל התגרות בולטת, ובעוצמה רבה, תקף צה"ל שורה של מוצבים בגבול הצפון ולאורך הכנרת והסב לסורים למעלה מ־50 הרוגים וכ־30 שבויים. הפרשה הסתיימה בהחלטה של מועצת הביטחון ב־18 בינואר 1956 שגינתה את ישראל ואיימה בצעדים נוספים נגד ישראל אם יהיה צורך בכך.

פרשת סכסוכי הגבול, מעשי החדירה והרצח ופעולות התגמול של ישראל היו האירועים הדומיננטיים והמעצבים בתולדותיה של ישראל בשנה שאנו דנים בה. הם סיבכו את ישראל ביחסיה עם המעצמות וארגון האו"ם והבליטו את חילוקי הדעות הפנימיים בישראל בין המתונים לאקטיביסטים. המסקנה העיקרית של ארצות־הברית ובריטניה מהפעילות הצבאית של ישראל הייתה שבישראל קיימת בעיה של שליטה מדינית בצבא, ושכוחו ויכולתו של הצבא היא רבה, ושאין בעיה דחופה של ערעור המאזן הצבאי לרעת ישראל. מבחינה פנימית הבליטו הפעולות את הקרע בצמרת השלטונית בין שרת ובן גוריון. התיאור של שרת כרודף שלום הבוחל בפעילות צבאית איננו מדויק ומחייב הסבר. שרת היה קשוב יותר להלכי הרוח בקרב הציבור וראה סכנה רבה בדמורליזציה שפשתה בקרב האוכלוסייה עקב החדירות ללבה של ישראל. את התקנה למצב זה ראה בייצוב המצב לאורך הגבול, קודם כל באמצעים דיפלומטיים אך אם אלה לא יועילו – בפעולה צבאית מבוקרת ותואמת את חומרת ההתגרות. אלא ששרת חסר את הקשר ההדוק והאינטימי לצבא שהיה לבן גוריון, לא הבין תמיד את הלכי הרוח שם והופתע כאשר פעולות התגמול חרגו מהממדים שדובר עליהם טרם הפעולה.

בעקבות פעולת עזה ודיוני מועצת הביטחון שבאו בעקבותיה הבריק אבן מברק תוכחה חריף שהיה ממוען אל שרת אך כוון לממשלה כולה. הוא אמר כי "פעולת תגמול נוספת מעבר לגבול באחריות ממשלתית תביא לנו, נוסף על ההזדעזעות הרגשית הצפויה גם נקיטת פעולות כגון

12 מס' 369.

הפסקת מכירת נשק בכל ארצות המערב, הפסקת הסיוע הכלכלי והכספי למינהו בארצות־הברית, הימנעות מהמשך הדיון בהסדר הביטחוני ואולי גם ראשית התערבות צבאית פעילה של המעצמות בסכסוך בינינו לבין מדינות ערב לצד הערבים."[13] שיגור מברק זה היה צעד נועז וחריג מצד אבן. שרת, שהיה תמים דעים עם דברי התוכחה של אבן, אך מעמדו מנע ממנו לומר את הדברים במו פיו, קרא מברק זה בישיבת הממשלה, אך בן גוריון הפסיקו, כינה את המברק "מאמר" ומנע דיון במשמעויות המדיניות של פעולות התגמול.

היחסים עם המעצמות

אין להבין את המבוי הסתום שבו נמצאה ישראל במישור הביטחוני ללא התייחסות לבידודה המדיני של המדינה. ב־1955 מצאה עצמה ישראל מבודדת במזרח התיכון, מחוץ להסדרים ולבריתות שהתגבשו באזור ובעולם וללא בעל ברית של ממש בעולם. באיגרת ששיגר שרת אל מזכיר המדינה דאלס ב־4 במאי 1955 הוא צייר את שנראה לו טבעת החנק שהולכת ומקיפה את ישראל: החוזה האנגלו־מצרי לפינוי אזור תעלת סואץ שהעניק למצרים יתרונות מדיניים וצבאיים רבים, הסכם הסיוע הצבאי בין ארצות־הברית ועיראק ובעיקר הברית בין טורקיה ועיראק (ברית בגדד) שיש בה התחייבויות בעלות אופי אנטי ישראלי.[14]

הפיתרון שנראה בישראל לבידודה המדיני היה המאמץ להגיע להסכם חוזי, ברית ביטחון או הסדר אחר בינה ובין ארצות־הברית, שיהיה מלווה בערובה לגבולות המדינה ובעזרה צבאית או באספקת נשק. ראשית המאמץ היה ב-1954 אולם במשך 1955 הוא הפך, מבחינתה של ישראל, לנושא המרכזי במגעים בין שתי המדינות, ועלה כמעט בכל מפגש, שיחה וחילופי איגרות במיוחד במחצית הראשונה של השנה. האמריקאים לא שללו את רעיון ההסכם החוזי מיניה וביה, אך עמדו על כך שחוזה כפי שמבקשת ישראל הוא חריג במערכת הדיפלומטית האמריקנית ועלול לסבך אותה בסכסוך לאומי באזור מרוחק מארצות־הברית, ולפיכך יש להקדים לחוזה פעולה נמרצת לפיתרון הסכסוכים בין ישראל והערבים.[15]

בסופו של דבר, ישראל לא הצליחה להפוך את שאלת מצבה הביטחוני ודרישתה להסכם חוזי לנושא בעל משקל על סדר היום הציבורי בארצות־הברית. המגעים עם הממשל היו אכן סדירים ורצופים, והיחסים טובים, אך חסר היה בהם מימד השכנוע שישראל אכן עומדת בפני בעיה קיומית דחופה, והרושם השליט היה שהחרדה שישראל שרויה בה היא מוגזמת וגם בעלת אופי "נוירוטי".[16] בנוסף, גם בצד הישראלי לא הייתה תמימות דעים מוחלטת שהסכם חוזי היא הדרך העדיפה לתיקון מצבה המדיני של המדינה. הנציגות בארצות־הברית, ואבן בראשה, אמנם ראו בכך חזות הכול אך בישראל סברו שקשר חוזי עם ארצות־הברית יקשה על יחסי ישראל עם הגוש המזרחי, על הקיבוצים היהודים שבו,[17] והוא עלול גם לסבך את ישראל ללא צורך בסכסוך הבין־גושי. שרת, שאמנם נתן גיבוי לאנשיו בוואשינגטון, היה ספקן בכל מה שקשור לאפשרות המימוש של חוזה כזה ולהשלכותיו הבין־לאומיות, וחתר בעצם להסכם מצומצם שיבטיח את השלמות הטריטוריאלית של ישראל, יחייב את ארצות־הברית לבוא לעזרת ישראל במקרה שתותקף ויאפשר אספקת נשק לישראל.[18]

13 מס' 147.
14 מס' 205.
15 ראה מס' 170.
16 ראה דברי אלן בשיחה עם אבן ב־16 במארס – מס' 123.
17 מס' 98.
18 ראה מס' 103.

העיסוק בחוזה הביטחון שהיה אינטנסיבי מאוד בתחילת השנה הלך ודעך לקראת סופה. הכיוון שפנו אליו האמריקאים היה מימוש מה שנקרא "תכנית אלפא". תכנית זאת, שיוזמתה הייתה בריטניה, אך היא עובדה בשיתוף עם ארצות־הברית, קראה לפיתרון שאלת ארץ־ישראל באמצעות הכרה הדדית בין ישראל והערבים, ויתורים טריטוריאליים של ישראל בנגב, שיאפשרו קשר יבשתי בין מצרים לירדן, ביטול החרם הערבי, החזרת חלק מהפליטים ופיצוי השאר. הדברים נוסחו בצורה מעורפלת קמעה על ידי דאלס בנאום ב־26 באוגוסט,[19] אך עיקרי התכנית היו ידועים זה מכבר לישראל גם ממקורות בריטיים ואחרים. ההסדר החוזי בין ישראל וארצות־הברית, הסתבר, נדחק לקרן זווית.

הידיעה על עסקת הנשק בין צ׳כוסלובקיה למצרים, שהתפרסמה בסוף ספטמבר 1955, הכניסה אינטנסיביות חדשה ליחסים עם ארצות־הברית. דאלס כינה את העסקה כאירוע מן החמורים ביותר מאז מלחמת העולם השנייה, אך קבע ששאלת ההסכם החוזי עם ישראל מחייבת עתה בדיקה ושיקול דעת ואין בכוונתה של ארצות־הברית לפתוח במרוץ חימוש במזרח התיכון.[20] למרות דברים אלה, וכביטוי למצוקתה החמורה, פנתה ישראל לארצות־הברית בבקשה רבת הקף ופירוט לרכישת נשק במסגרת של רכישה תמורת תשלום.[21] שרת היה סבור שיש סיכוי טוב להיענות אמריקנית, ושהיענות כזאת יש בה פריצת דרך, אפילו במסגרת הפחות מחייבת של רכישה תמורת תשלום, אך פעולת התגמול בכנרת העלתה שוב את מפלס החשדנות בין שתי המדינות, והעסקה במימדיה הגדולים לא יצאה אל הפועל.

רק לקראת סוף השנה נראה שבוואשינגטון הובן שיש מצב משברי ביחסים עם ישראל שעלול לשבש את ארגון הבריתות המערביות במזרח התיכון. לתיקון המצב הוחלט על שיגורו של שליח מיוחד שיוטל עליו לתווך בין ישראל לבין מצרים.[22] סודיות רבה, אולי מוגזמת, אפפה את שליחותו של הנציג האמריקאי, רוברט אנדרסון, שהתנהלה בראשית 1956. כישלונה של שליחות זאת סימל שוב את המבוי הסתום ביחסים בין שתי המדינות כאשר מבחינתה של ישראל היא נכשלה בשתי המשימות ששמה לעצמה: הסכם חוזי עם ארצות הברית, וסיוע צבאי רב ממדים.

היחסים עם בריטניה היו רצופים ניגודים. מחד גיסא הם הבהירו לישראל עוד בתחילת השנה שאין בכוונתם לשמש גורם מתווך בסכסוך הערבי-ישראל וכל מעייניהם הוא בארגון הגנת האזור.[23] אך מאידך גיסא הם קידמו, כפי שכבר ראינו, את "תכנית אלפא" שהייתה אולי התכנית המקיפה והשאפתנית ביותר לפיתרון הסכסוך הערבי-ישראלי מאז ומתמיד. התכנית שעיקריה היו ידועים לישראל פחות או יותר הוצגה בפומבי בנאום של ראש הממשלה אידן בבית העירייה בלונדון ב־9 בנובמבר והיא קראה לפשרה בין גבולות החלוקה של 1947 לגבולות שביתת הנשק.[24] אם עוד נותרו ספקות לגבי משמעות הצהרה זאת הם לובנו בשיחה שקיים שגריר ישראל בלונדון, אליהו אילת, עם אידן ב־24 בנובמבר. שיחה זאת שהייתה רצופה דברי הרגעה לישראל, הגדירה שוב בצורה חדה את העמדה הבריטית – הצורך בהשכנת שלום במזרח התיכון לשם בניין מערכת בריתות נגד הקומוניזם, והמחיר שצריך לשלם לשם כך הוא ויתור טריטוריאלי של ישראל, אם כי, על פי הגדרת הבריטים, בשטחים ריקים וחסרי תועלת כלכלית.[25]

19 ראה מס׳ 344.
20 מס׳ 399.
21 מס׳ 473.
22 ראה מס׳ 541.
23 ראה שיחת אילת עם שאקבורו, 17 בינואר 1955 – מס׳ 31, שיחתו עם אידן, 16 בפברואר 1955 – מס׳ 80.
24 ראה מס׳ 460.
25 מס׳ 487.

לצד האכזבה המדינית הייתה לישראל הצלחת־מה בתחום של רכישת נשק. עוד ב־1953 הסכימה בריטניה למכור לישראל מטוסי סילון מסוג גלוסטר־מטאור. מטוסים אלה שימשו חלק חשוב ממערך הטיס של ישראל במלחמת סיני. במשך 1955 מכרה בריטניה שתי משחתות לחיל הים. בתחום השריון היה אכזבה. ישראל ביקשה לרכוש טנקי סנטוריון, שרבים כמותם סופקו למדינות ערב אך הבריטים התמהמהו, לבסוף צמצמו את האספקה ל־6 יחידות אך גם אלה לא סופקו לאחר שהבריטים עיכבו את אספקתם בשל האירועים בגבולות.

ליחסים עם צרפת היה תוכן ומסגרת שונה לחלוטין. צרפת התמודדה ב־1955 עם שתי בעיות בין־לאומיות: התערערות מעמדה בצפון אפריקה ואי־שיתופה במערכת הבריתות שבנו הבריטים והאמריקאים במזרח התיכון, זאת לצד משבר פוליטי פנימי ממושך. כבר בראשית השנה הבחינו בישראל "כי האינטרסים החיוניים של צרפת באפריקה הצפונית והשחורה מחייבים אותה להתנגד כמונו להתלכדות הליגה [הערבית] ולהגברת הכוח המדיני והצבאי של ערב והאיסלם בכלל."[26] ההנחה התגלתה כנכונה לאורך כל התקופה ובמגעים עם כל הממשלות בצרפת ואישים שונים שבתוכן. באופן מעשי היא התבטאה בנכונות למכור נשק לישראל, בסיוע מדיני ובעזרה להעלאת יהודי מרוקו שמצבם התערער לנוכח הלאומנות המתגברת בצפון אפריקה.

שאלת המפתח היתה מכירת נשק, ובעיקר מטוסים. שנת 1955 התאפיינה ביצירת קשרים וחתימת חוזים. הצרפתים, בניגוד לבריטים, הסכימו למכור לישראל מטוסים חדישים, מקו היצור, ואכן מטוסי המיסטר מדגם IVA שהגיעו לישראל ב־1956 שינו את מאזן הכוחות ואפשרו לחיל האוויר להתמודד כהלכה מול המצרים. גם כלי נשק אחרים, תותחים וטנקים, הגיעו לישראל ואפשרו לשמור על מאזן הכוחות לאחר חתימת העסקה הצ׳כית.

ואכן עסקת הנשק הצ׳כית, שנודע עליה בסוף ספטמבר, הביאה לתמורה יסודית במערך הכוחות במזרח התיכון ומדיניותה של ישראל. השינוי במהלכים של ארצות־הברית ובריטניה היה איטי ומחושב, תוך ניסיון להבין את הצעד הסובייטי ולנסות לשמור על המאחזים הפוליטיים והצבאיים במדינות ערב, ובמיוחד במצרים. בישראל הייתה התגובה, בכורח המציאות, מהירה ומתוחה יותר.

בסוף אוקטובר ובתחילת נובמבר יצא שרת לשיחות דחופות עם שרי החוץ של ארבע המעצמות שנועדו בפאריס ולאחר מכן בז׳נבה. השיחות עם דאלס (פעמיים) ומקמילן לא העלו דבר חדש. דאלס פקפק אם מצרים תהיה מסוגלת לעכל את כל כמות הנשק שתקבל במסגרת העסקה הצ׳כית וטען שאף אם ישראל תצטייד באותה כמות של נשק, נחיתותה המספרית תמנע ממנה להשתוות לכוח הצבאי הערבי. אשר לנשק, הוא אינו יכול לדון בפרטים בעת הזאת כי הדבר יידון בוואשינגטון, אך ברצונו לחזור על כך שיבוא עיון אוהד בכל רשימה שישראל תגיש, ואם סוגי הנשק יהיו הגנתיים – העניין יהיה אוהד עוד יותר.[27] מקמילן הדגיש שבריטניה לא תיתן לישראל שום ערובות חדשות עד שהמצב במזרח התיכון יתייצב, ואילו אספקת נשק רק תוסיף למתיחות באזור.[28] השיחה עם ראש הממשלה הצרפתית אדגר פור היתה בעלת אופי שונה לחלוטין. היתה הסכמה על משמעות האירועים באזור ועל אספקה מידית של נשק לישראל.[29]

26 מס׳ 32.
27 מס׳ 434, 446.
28 מס׳ 436.
29 מס׳ 435.

הפגישה עם מולוטוב היתה אפופה דרמה ומעטה סודיות, אך בסופו של דבר חסרת תכלית. שרת היה תקיף ואפילו בוטה, כשהוא טוען שעסקת הנשק מעוררת ספקות ברצונה של ברית־המועצות בשלום בעולם. מולוטוב ביקר את ישראל על תלותה במעצמות המערב והסביר את התמיכה במצרים כביטוי של תמיכתה המסורתית של ברית־המועצות בשאיפותיהם של עמים קטנים להבטחת ביטחונם ועצמאותם.[30] שגריר ישראל בברית־המועצות שנכח לצד שרת בעת השיחות בז'נבה סיכם את המצב בנימה פסימית. להערכתו יש לראות את עסקת הנשק הצ'כית-מצרית כחלק מתכנית מחושבת של ברית־המועצות לחדירה למזרח התיכון, שבאה כתגובה למערכת הבריתות של המערב. לפיכך יש לצפות להמשך והרחבת הפעילות הסובייטית באזור, לעסקות נשק נוספות ולסיוע מדיני נרחב למדינות ערב. לדעתו, רק מאמץ ישראלי להידברות אמתית עם הסובייטים יכול לשנות מגמה זאת, אך לגבי תוכן ההידברות הזאת סתם ולא פירש.[31]

עוד טרם הפגישות בפאריס ובז'נבה סיכם שרת את יעדי מדיניות החוץ של ישראל לשנה הבאה: רכישת נשק לישראל, השגת חוזה הביטחון עם ארצות־הברית, ואולי גם הצטרפות ישראל למערכת הבריתות שהמערב בונה במזרח התיכון.[32] תוצאות הפגישות לא הותירו מקום להרבה תקוות. במכתב עגום אל בן גוריון סיכם שרת שאין סיכוי רב לשינוי מדיניות המעצמות במזרח התיכון, וגם לא לאספקת נשק, להוציא קניית נשק מצרפת – "מקור של ישועה" בלשונו של שרת - שמטעמיה היא הייתה מוכנה לחמש את ישראל.[33] בן גוריון, שזה מכבר הרכיב את ממשלתו, הסיק את המסקנה. במברק קצר שהריץ אל אבן, שהתלבט בעניין המהלכים הדיפלומטיים להשגת חוזה ביטחון עם ארצות־הברית, ציין שהוא חושש שכל פעולה להשגת חוזה ביטחון תפריע או תדחה השגת נשק ונשק קודם לחוזה ביטחון.[34] פסיקה זאת של בן גוריון עצבה במידה רבה את מדיניות החוץ של ישראל בשנה שתבוא.

תמיכה ביהודי התפוצות

במשך שנת 1955 היה הנושא של אבטחת העלייה ותמיכה ביהודי התפוצות חלק בלתי נפרד ממדיניות החוץ של ישראל. שני מוקדים של פעילות היו באותה שנה: יהודי מרוקו, ויהודי מזרח אירופה ובפרט יהודי ברית־המועצות.

מרוקו, פרוטקטורט צרפתי, הייתה נתונה באותה שנה במתיחות רבה במסגרת המאבק לעצמאות. במסגרת מאבק זה מצאו את עצמם יהודי המדינה במצוקה ונתונים מדי פעם לאיומים ורדיפות. ישראל פעלה להעלאת יהודים אלה אך היא זכתה רק לשיתוף פעולה מסויג מצד צרפת. צרפת לא הציבה קשיים ביציאת יהודי מרוקו אך לא היתה מעוניינת בעלייה המונית שעלולה היתה ליצור תקדים ליציאת אזרחיה הצרפתים ממרוקו. גם המנהיגים הלאומיים של מרוקו לא היו מעוניינים ביציאת בהלה של היהודים וניסו לעודד את יהודי מרוקו להישאר ולהשתלב במדינה העצמאית. בסופו של דבר יצאו בשנים 1955-1957 כ־70 אלף יהודים, עד שפסקה העלייה לאחר שהמדינה העצמאית התבססה.[35]

30 ראה מס' 445 והערות שם. רישום הדברים נעשה על ידי שרת כמה ימים לאחר הפגישה.
31 ראה מס' 478.
32 מס' 424.
33 ראה מס' 444.
34 מס' 502.
35 ראה מס' 476.

העלייה מברית־המועצות וממדינות הגוש המזרחי הייתה מאז ומעולם נתונה לשיקולים פוליטיים של ברית־המועצות ושל המדינות הגרורות. בשנת 1955 אפשרה ברית־המועצות ובעלות בריתה רק עלייה מבוקרת ומוגבלת כשהיא עומדת שעלייה זאת מוגבלת למה שנקרא "איחוד משפחות". באוגוסט 1955 התקיים דיון רבתי במשרד החוץ על דרכי הפעולה במטרה לשנות את מדיניות העלייה של הגוש המזרחי. ההנחה הייתה שרצונה של ברית־המועצות להפשרה ביחסיה עם המערב תחשוף אותה ללחץ אפקטיבי יותר של ממשלות, אישים וארגונים בין־לאומים, יהודים ושאינם יהודים.[36] ואכן בשנת 1956 הוקמה ב"נתיב" (הארגון שנועד לפעול לעליית יהודי הגוש המזרחי) יחידת משנה שכונתה "בר" ותפקידה היה להקים קשרים וליצור דעת קהל במדינות המערב למען עליית יהודי הגוש המזרחי וברית־המועצות בפרט. עסקת הנשק הצ'כית והמדיניות הפרו־ערבית של ברית־המועצות כפי שהתגבשו לקראת סוף שנת 1955 לא סייעו להקלת העלייה. נציגי ישראל בברית־המועצות ובמדינות הגוש המזרחי עוררו את שאלת מעמד היהודים והעלייה בכל הזדמנות אך זכו לתשובה הסטנדרטית שנושא זה הוא בגדר מדיניות פנים של המדינות הנוגעות בדבר ואל לישראל להתערב בו.

עם סיומה של שנת 1955 וכניסתה של שנת 1956 מצאה ישראל את עצמה במצב מסובך משהיתה בו בראשית השנה. התקוות שהיו עם חילופי השלטון במצרים שהמשטר החדש יהיה פתוח יותר להסכם עם ישראל לא התממשו, היחסים עם המעצמות היו מתוחים ולא נראתה קרקע משותפת לשיתוף פעולה, נקודת אור היו היחסים עם צרפת, אך האיום הגדול מכל הייתה המדיניות הדינמית החדשה של ברית־המועצות שהפכה את המזרח התיכון לזירה להתגוששות בין גושית. הדברים לא נעלמו מבני התקופה, סיכומי השנה כפי שנעשו עם צאת השנה היו רוויי פסימיות. וכך כתב עיתונאי בכיר ב"דבר", יהודה גוטהלף, איש בעל השפעה באותם ימים שלא היה מזוהה עם הממסד הצבאי, שקבע ש"עלינו להגביר את כוחנו, גיוסנו וציודנו עד קצה גבול האפשרות ומעבר לכך".[37] בסופו של דבר זה היה הקו שהנחה את מדיניות החוץ של ישראל במשך השנה, ובשנה שתבוא, ועל כך מעיד התיעוד שמובא בכרך 11 של סדרה זאת.

36 ראה מס' 337.

37 יהודה גוטהלף, על סף שנת 1956, דבר, 30 בדצמבר 1955.

רשימת ארכיונים

ארכיון המדינה

93. חטיבות משרד החוץ, נציגויות בחוץ לארץ

93.01 מברקי צופן מנציגויות בחוץ לארץ

93.02 השגרירות בפאריס

93.03 הנציגות באו"ם והקונסוליה הכללית בניו יורק

93.04 השגרירות בלונדון

93.08 השגרירות בוואשינגטון

93.39 השגרירות במוסקבה

130. חטיבת משרד החוץ, המשרד הראשי

130.02 לשכת שר החוץ והמנכ"ל

130.09 מברקי צופן

130.10 מחלקת מערב אירופה

130.11 מחלקת מזרח אירופה

130.13 מחלקת חבר העמים הבריטי

130.15 מחלקת המזרח התיכון

130.16 מחלקת שביתת־הנשק

130.19 הפקדות אישיות של אנשי משרד החוץ

130.20 מחלקת ארצות־הברית

130.23 ארכיון מדיני

ארכיון צה"ל

הארכיון הציוני המרכזי

A 245 ארכיון משה שרת

רשימה ביבליוגרפית וקיצורים במראי מקום

(ברשימה זאת מובאים שמות הספרים והפרסומים הנזכרים בהערות, בהערות העורך ובמבוא)

א. מקורות

דברי הכנסת, מושב רביעי של הכנסת השנייה, כרך *XVII*.

מדינת ישראל, ארכיון המדינה, **דוד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון**, מבחר תעודות 1947-1963, ירושלים תשנ"ז.

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **משה שרת, ראש הממשלה השני**, מבחר תעודת מפרקי חייו (1894-1965), ירושלים, תשס"ז.

מדינת ישראל, גנזך המדינה, המנהל הראשי של הארכיונים הממלכתיים בפולין, **תעודות ליחסי ישראל-פולין, 1945-1967**, ירושלים 2009.

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 3, שיחות שביתת־הנשק עם מדינות ערב, ירושלים תשמ"ג (קיצור: כרך 3).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 5, 1950, ירושלים תשמ"ח (קיצור: כרך 5).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 6, 1951, ירושלים תשנ"א (קיצור: כרך 6).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 8, 1953, ירושלים תשנ"ו (קיצור: כרך 8).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 9, 1954, ירושלים 2004 (קיצור: כרך 9).

יעקב צור, **יומן פאריס**, המערכה הדיפלומטית בצרפת, 1953-1956, תל אביב 1968.

משה שרת, **יומן אישי**, תל אביב 1978.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957. Vol XIV, *Arab-Israeli Dispute* (FRUS 1955, Vol. XIV :קיצור).

Keesing's Contemporary Archives, Weekly Diary of World Events, Vol. X, 1955-1956.

ב. כללי

אליהו אילת, **מבעד לערפל הימים, פרקי זכרונות**, ירושלים 1989.

א' ביאלר, "דלק מאיראן – שליחותו של צבי דוריאל בטהרן, 1956-1963" עמ' 165, **עיונים בתקומת ישראל**, מאסף לבעיות הציונות, היישוב ומדינת ישראל, כרך 8, עמ' 150-180.

דוד טל, **תפיסת הביטחון השוטף של ישראל, מקורותיה והתפתחותה**, 1949-1956, ירושלים, תשנ"ח.

נחמיה לבנון, **הקוד: נתיב**, תל אביב, 1995

בני מוריס, **מלחמות הגבול של ישראל, 1949-1956**, ההסתננות הערבית, פעולות הגמול והספירה לאחור למבצע קדש, תל אביב, 1996.

רשימת התעודות, הערות העורך ותוכנן

11 5.1.1955 **י' הרצוג אל ר' שילוח**
סקירה על יחסי ישראל-ארצות־הברית ומדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון.

12 5.1.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה**
פגישה עם שר האווירייה של צרפת: ידידותו לישראל, הזמנה לביקור בישראל, נכונות צרפת לספק מטוסים חדישים לישראל.

13 7.1.1955 **א' אילת אל א' לוריא**
מדיניות בריטניה במזרח התיכון: א. הסדר ההגנה האזורי, ב. זיון ארצות ערב. ג. הבריטים נאמנים להצהרת שלוש המעצמות. ד. עמדת בריטניה בעניין פיתרון הסכסוך במזרח התיכון.

14 7.1.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
ההצעות של ברנס לשיפור מצב הביטחון בגבול רצועת עזה.

15 8.1.1955 **א' אילת אל ו' איתן** (מברק)
בקשה להפעלת השפעה בריטית בעניין פסקי הדין הצפויים במשפט קהיר.

16 9.1.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
פגישת ברנס עם מנכ"ל משרד החוץ איתן: מעבר השיירה להר הצופים, חמשת השבויים הישראלים בסוריה, הסכם מפקדים בירושלים.

17 9.1.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בבוקרשט** (מברק)
הנחיות שיחה בעניין שיפור היחסים בין ישראל לרומניה בעקבות מאסר פעילים ציונים, עלייה מרומניה.

18 10.1.1955 **מ' שרת אל א' אבן** (מברק)
תדריך לנציגי ישראל באו"ם לרגל חידוש הדיון במועצת הביטחון בפרשת פרשת "בת גלים".

19 10.1.1955 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
סירוב משרד החוץ האיטלקי להתערב למען נאשמי קהיר.

20 11.1.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דו"ח של ברנס בעניין האזורים המפורזים בגבול ישראל סוריה, הצעתו של ברנס לחלק את הנהלת האזורים בין סוריה וישראל.

21 **הערת עורך**
הודעת עיראק וטורקיה על כוונתן לחתום על הסכם ליציבות וביטחון במזרח התיכון.

22 13.1.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ**
התאבדות החייל השבוי בסוריה – אורי אילן.

23 13.1.1955 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
פגישה עם קליצקה, מנהל מחלקת אסיה במשרד החוץ של צ'כוסלובקיה: מעצר מרדכי אורן, עלייה מצ'כוסלובקיה, יחסי מסחר.

24 14.1.1955 **א' אבן אל מ' קדרון** (מברק)
דיווח על הדיון במועצת הביטחון על חופש השייט בתעלת סואץ, מציע להעביר אניית נפט בדגל זר כמקרה מבחן.

25 14.1.1955 **י' לינטון אל מחלקת אסיה**
פגישה עם שר החוץ היפני: יחסי ישראל-יפאן.

26 17.1.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
תדריך לקראת פגישה עם שר החוץ הבריטי אידן בעניין חופש השייט לאניות ישראליות בתעלת סואץ.

27 17.1.1955 **התייעצות במשרד החוץ**
הסכם טורקיה-עיראק.

28 17.1.1955 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
הנחיות להסברת עמדת ישראל בעניין הסכם טורקיה-עיראק.

29 17.1.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
הצעה למדיניות ישראל בעקבות הסכם טורקיה-עיראק, מציעה לבחון הצטרפות ישראל למדיניות ארצות־הברית של חיזוק הנדבך הצפוני.

30 17.1.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
הפעולה הדיפלומטית הישראלית בטורקיה בעקבות הסכם טורקיה-עיראק, ממליץ לרסן ביקורת פומבית על טורקיה.

31 17.1.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
פגישה עם שאקבורו ממשרד החוץ הבריטי: מדיניות בריטניה במזרח התיכון, אינו רואה סיכוי לשיפור ביחסי ישראל עם מדינות ערב, דאגת ישראל מהפרת מאזן החימוש במזרח התיכון, התנגדות ישראל לוויתורים טריטוריאליים.

32 18.1.1955 **א' נג'ר אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)

הנחיות לנציגות לקראת פגישה עם בריאק וסוטו בעניין הסכם טורקיה-עיראק, ומדיניות צרפת במזרח התיכון, האינטרס החיוני של צרפת מחייב אותה להתנגד לחיזוק הליגה הערבית ולשמור ולהגן על מאזן כוחות בין ישראל ומדיניות ערב.

33 19.1.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)

הנחיות לקראת פגישת אבן עם דלאס: בקשת תמיכה מצד ארצות־הברית בעקבות הסכם טורקיה-עיראק.

34 19.1.1955 **מ' שרת אל ד' הכהן**

הנחיות לביקור משלחת ישראל בסין: יש לנקוט גישה זהירה בנושא כינון יחסים דיפלומטיים, לא ליזום דיון בנושא זה אך להגיב ליזמה סינית אם תבוא.

35 19.1.1955 **התייעצות במשרד החוץ**

מטרות המדיניות הישראלית לנוכח ההסכם המתרקם היא לקבל ערובה מעצמתית לביטחונה ולהתבסס על עקרון מאזן הכוחות.

36 **הערת עורך**

תכניות המים האזוריות ושליחותו השלישית של אריק ג'ונסטון.

37 19.1.1955 **ר' שילוח אל י' הרצוג וט' קולק** (מברק)

פגישה של אבן ושילוח עם ג'ונסטון: טענת ג'ונסטון שנקודות המחלוקת בין ישראל לירדן – כמות המים, הגבלת שימוש המים באגן הירדן בלבד, שימוש בכנרת כמאגר מים – מצטמצמות וניתנות לפיתרון, דיון על מימון התכנית.

38 19.1.1955 **א' אבן מחלקת ארצות־הברית** (מברק)

שיחת אבן-דלאס: דאגות ישראל לנוכח מצבה במזרח התיכון והפרת מאזן הכוחות, דאגה שארצות הברית מתמהמהת בקביעת מדיניותה באזור, ומבידוד ישראל לנוכח ההיערכות החדשה במזרח התיכון (הנדבך הצפוני), תשובת דאלס: ממשיכים במרץ לנסח את עמדת ארצות־הברית, בניין הנדבך הצפוני יחזק את ישראל.

39 20.1.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)

דיווח על פגישת בלאושטיין עם דאלס: דאגת בלאושטיין מאי־התקדמות בהגדרת מדיניות ארצות הברית כלפי ישראל, הצעת דאלס להפריד את הדיון בנושא הערובה האמריקאית לישראל מהחלטה על מדיניות כוללת כלפי ישראל.

40 20.1.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מאיארד על עמדת צרפת לגבי הסכם טורקיה-עיראק, התנגדות לכל ברית שלא תכלול את ישראל.

41 22.1.1955 **איגרת מאת מזכיר המדינה של ארצות־הברית אל שגריר ישראל בוואשיגטון**
תמיכת ארצות־הברית בהסכם טורקיה-עיראק, מדיניות אספקת הנשק של ארצות־הברית במזרח התיכון, תמיכת ארצות־הברית בהצהרת שלוש המעצמות מ־1950.

42 23.1.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח על פגישת שרת-לאוסון: הסיוע הצבאי של ארצות־הברית לעיראק, הסכם טורקיה-עיראק, המתנת ישראל להגדרה אמריקאית של יחסיה עם ישראל.

43 23.1.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
הערכות והצעות לפעולה לשם השפעה על המדיניות הבריטית בעקבות הסכם טורקיה-עיראק.

44 24.1.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
דיווח על פגישת אילת עם נאטינג: מכירת טנקי סנטוריון לישראל, אספקת נפט מאיראן.

45 25.1.1955 **מחלקת מערב אירופה אל צירות ישראל באנקרה** (מברק)
דיווח על פגישת שרת עם איסטינײלי, ציר טורקיה בישראל: דאגת ישראל מהסכם טורקיה-עיראק.

46 25.1.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הודעת עיראק וטורקיה על כוונתן לחתום על הסכם ליציבות וביטחון במזרח התיכון ותכניות ישראל להבטחת חופש השיט בתעלת סואץ.

47 25.1.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מסיגלי: עמדת צרפת בעניין הסכם טורקיה-עיראק, כוונות צרפת ברגע זה הן לראות מה הכוונות האמתיות מאחורי ההסכם ולפנות נמרצות לבריטניה ולארצות־הברית בטענה כי ההסכם פירושו ביטול הצהרת השלוש מ־1950.

48 26.1.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם ארתור דין: דאלס חותר להסכם ביטחון הדדי בין ישראל לארצות־הברית שבו תאשר ישראל את התחייבותה לשמור את הגבולות הקיימים.

49 26.1.1955 **ז' ארגמן אל משרד החוץ** (מברק)
דיווח מפגישת ארגמן עם שר החוץ הרומני: איחוד משפחות, אסירי ציון ויחסי ישראל רומניה.

50 26.1.1955 **מ' אבידן אל משרד החוץ** (מברק)
פגישת אבידן עם שר החוץ הפולני בעניין העלייה מפולין.

51 27.1.1955 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)
בקשת ישראל להתערבות נשיא ארצות־הברית בעקבות הטלת גזרי דין מוות במשפט קהיר.

52 28.1.1955 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
פנייה למשרד החוץ האיטלקי לפעולה בעניין גזר הדין במשפט קהיר.

53 28.1.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)
צרפת רואה כחובתה להתערב למען הנתין הצרפתי שנדון למוות במשפט קהיר (מרזוק), אפשרות של פנייה אישית של נשיא צרפת לנאסר, פעולה ציבורית בצרפת למען הנידונים.

54 28.1.1955 **מ' פישר אל מ' שרת**
שיחת פישר עם מנדרס: השגות ישראל על ברית בגדד, תשובת מנדרס: השתתפות טורקיה בברית תמנע התקפה של מדינות ערב על ישראל.

55 30.1.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
דיווח על פניית נהרו למצרים בבקשה לחון את הנדונים למוות במשפט קהיר.

56 30.1.1955 **מחלקת ארצות הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
סיכום הצעות ג'ונסטון בעניין חלוקת מי הירדן והירמוך: הקצאה של 440 מיליון ממ"ק לישראל, ויתור ג'ונסטון על השימוש בכנרת כמאגר כללי.

57 31.1.1955 **הערת עורך**
הודעת ראש הממשלה בכנסת על הוצאתם להורג של ד"ר משה מרזוק ושמואל עזאר ב־31 בינואר 1955.

58 31.1.1955 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
הנחיות לתגובה בעקבות ביצוע גזר הדין במשפט קהיר.

59 31.1.1955 **א' אבן אל ג' פ' דאלס**
עמדת ישראל בעניין הסכם טורקיה-עיראק.

60 1.2.1955 **ג' רפאל אל ר' שילוח**
מגעים בין ישראל ומצרים, הבטחות שקיבלה ישראל שלא יוטלו גזרי דין מוות על נידוני קהיר, מאמצים לחתימת חוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית.

61 2.2.1955 **י' אריאל אל מחלקת מערב אירופה**
שיחת י' אריאל-מיראנדא, שגריר ספרד בבלגיה: גישושים להקמת יחסים דיפלומטיים בין ספרד וישראל, יחסי ישראל-ספרד.

62 2.2.1955 **א' ששון אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת ששון-מנדרס וקופרולו: מדיניות טורקיה במזרח התיכון ובכלל זה הברית עם עיראק, הצורך שישראל תצטרף למערך החדש, יחסי טורקיה-ישראל.

63 2.2.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
פגישה עם ג'ונסטון בעניין תכנית המים, חילוקי הדעות עם ישראל לגבי שימוש בכנרת כמאגר כללי, הקצאת הכמויות לצדדים וסמכויות מפקח המים.

64 2.2.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן עם אלן: הסכם טורקיה-עיראק והשלכותיו על ישראל.

65 4.2.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)
פניית הרב הראשי של מצרים וראש קהילת קהיר להימנע מפעולות תגמול בעקבות תליית שניים מנידוני קהיר.

66 8.2.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
הנחיות לקראת שיחת אילת-אידן על הסכם טורקיה-עיראק, ישראל אינה רואה טעם בחידוש הצהרת השלוש, התנגדות ישראל לוויתורים טריטוריאליים.

67 9.2.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח על החלטות הממשלה בנושאי מדיניות חוץ: תביעות לממשלת ארצות־הברית, בריטניה, וטורקיה, תביעת נשק מארצות־הברית.

68 9.2.1955 **מ' קדרון אל ו' איתן**
דיווח על הצעת מזכ"ל האו"ם המרשלד לקיים שיחות לא רשמיות בין נציגי ישראל ומצרים.

69 | 9.2.1955 | **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
אפשרות גיבוש הסכם ביטחון הדדי בין ארצות־הברית לישראל, יתרונות ומגבלות ההסכם.

70 | 10.2.1955 | **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
חששות מכישלון תכנית ג'ונסטון והשלכותיו על יחסי ישראל-ארצות־הברית.

71 | 10.2.1955 | **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אילת עם אידן: חששות ישראל מהסכם עיראק-טורקיה, טענתה שהאירועים באזור מרוקנים את הצהרת השלוש מתוכנה, בקשה לנהל שיחות עם בריטניה על ערובות ממשיות לישראל, תשובות סתמיות של אידן, אי הענות לבקשת ישראל לקבלת נשק.

72 | 11.2.1955 | **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
בדיקת האפשרות של הסכם חוזי בין ישראל לארצות־הברית.

73 | 12.2.1955 | **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
שיחת אילת-נהרו: גזר הדין במשפט קהיר והסיכוי להגיע להסכמי שלום במזרח התיכון.

74 | 13.2.1955 | **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
תכנית ג'ונסטון: הבהרת נקודות המחלוקת בין ישראל וג'ונסטון בעניין כמויות המים המיועדות לצדדים ושימוש בכנרת כמאגר מרכזי.

75 | 15.2.1955 | **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
עמדת אבן בעניין ניסוח הסכם ביטחון הדדי בין ארצות־הברית וישראל.

76 | 15.2.1955 | **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אבן-אלן: הסכם טורקיה-עיראק ומדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון, אלן תומך בדרישת ישראל להשמטת אזכור החלטות האו"ם בהסכם וכלילת סעיף של הימנעות מתוקפנות.

77 | 16.2.1955 | **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
שדר ממזכיר המדינה אל ראש הממשלה: ארצות־הברית נותנת דעתה לשאלת חוסר הביטחון והבידוד של ישראל, אך פיתרון השאלה ייקח זמן ומצריך שיקול ובדיקה.

78 | 16.2.1955 | **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחה עם ברנס בעניין תכנית ג'ונסטון: דיון על הכמויות המוצעות לישראל ולמדינות ערב.

79 16.2.1955 **שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם וולמן בעניין תכנית ג'ונסטון: תמיכה כללית בהצעות ג'ונסטון ובפרט בעד שימוש בכנרת כמאגר מרכזי.

80 16.2.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם אידן: החלטת בריטניה לחתור לארגון מדינות ערב במערכת הגנה אזורית, חוסר נכונות בריטניה להיכנס לשיחות דו־צדדיות עם ישראל, אין סיכוי להסכם דו צדדי עם ארצות־הברית או בריטניה לפני ששתי אלה יתאמו את מדיניותן.

81 17.2.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: הערכת מזכיר המדינה על מאמצי ישראל לשמור על שקט בגבולות, אכזבת שרת מהצעות ג'ונסטון לחלוקת המים.

82 18.2.1955 **הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם אל משרד החוץ** (מברק)
סיכום התייעצות עם בנג'מין כהן על ניסוח הסכם ביטחון הדדי בין ארצות־הברית וישראל, מציע להשתמש במבנה של הסכמים במסגרת חוק הסיוע ההדדי – MSA.

83 19.2.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
שיחת אילת – שאקבורו: דיון על הסתייגויות ישראל מניסוחים בהסכם טורקיה-עיראק.

84 21.2.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אבן – אלן: חששות בישראל מפני האפשרות של כישלון תכנית ג'ונסטון.

85 23.2.1955 **נייר עמדה של ישראל לסיכום השיחות עם ג'ונסטון**
חלוקת המים בין המדינות ומעמדה של הכנרת.

86 23.2.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הצעות ג'ונסטון לחלוקת המים באגן הירדן.

87 24.2.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
רואה את הנהייה אחרי חוזה ביטחון עם ארצות־הברית כאשליה, דורש להתמקד בחיזוק כוחה של ישראל תוך הצטרפות לארגון הגנת האזור לפי הזמנת ארצות־הברית.

88 24.2.1955 **ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחת ציר ישראל ברומניה ארגמן עם גיאורגיו דז': עלייה מרומניה, פעילות אסורה של צירות ישראל ברומניה, יחסי רומניה ישראל.

89 24.2.1955 **הערת עורך**
חתימת הסכם ברית בגדד.

90 27.2.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
אישור הסכם בגדד במג'ליס הטורקי, חליפת המכתבים המתלווה להסכם ברית בגדאד.

91 28.2.1955 **מ' שרת אל א' ששון** (מברק)
הנחיות לשיחת א' ששון עם הנציג הטורקי ברומא בעניין תקרית עם המשלחת המסחרית הישראלית לטורקיה, דאגת ישראל מהסכם בגדד.

92 28.2.1955 **א' בן חורין אל מ' פישר**
ניתוח יחסי ישראל-טורקיה בעקבות חתימת הסכם טורקיה-עיראק, ממליץ לא להיכנס לוויכוח פומבי עם טורקיה ולחתור להישגים ממשיים בתחום היחסים הדו־צדדיים.

93 1.3.1955 **הערת עורך**
פעולת צה"ל בעזה –"חץ שחור" – 28 בפברואר – 1 במארס 1955.

94 1.3.1955 **מ' שרת אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
הנחיות להסברת פעולת עזה, "תוצאה בלתי נמנעת לשרשרת ארוכה של מעשי ריגול מזוין, חבלה ורצח".

95 1.3.1955 **מ' שרת אל ד' בן גוריון**
כותב אל בן גוריון לאחר שובו לתפקיד שר הביטחון, תוצאות מדיניות אפשריות לפעולת עזה, מצרים עומדת לפנות למועצת הביטחון, הפעולה תכביד על הסברת ישראל כלפי הממשלה והציבור בארצות־הברית אם כי היא תשמש הוכחה לבידודה של ישראל.

96 1.3.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
גרסת ישראל על התקרית נתקלת בספקנות רבה, רואים בפעולה התקפה צבאית מתוכננת מראש ומעלים ספקות בקשר לתבונה המדינית שבפעולה.

97 1.3.1955 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
נימוקי ישראל כנגד הברית המתוכננת בין טורקיה לעיראק, ברית בגדד: ישראל איננה מתנגדת לצעדים להגנת האזור אך אינה מוכנה לשלם את המחיר הבלעדי בעבור ברית זאת.

98 1.3.1955 **ש' בנצור אל ו' איתן**
מפנה את תשומת הלב לסכנה ליחסי ישראל עם מדינות מזרח אירופה עקב פניית ישראל להשתלב במערך ההגנה המערבי.

99 2.3.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
ראשי פרקים לנוסח תשובת ישראל להודעת דאלס בעניין חוזה הביטחון בין ישראל לארצות־הברית: יש להדגיש את ההתקדמות הגדולה בהתקשרויות עם ארצות ערב שישראל אינה כלולה בהן, התאפקות ישראל בסכסוכי הגבול מוגבלת בשל התגרות האויבים והעדר אווירת ביטחון.

100 2.3.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
שיחה עם נאטינג: בעקבות פעולת עזה, האירוע רציני ביותר בשל ממדיו וההשלכות הפנימיות במצרים.

101 2.3.1955 **ד' הכהן אל ו' איתן**
דין־וחשבון על המשלחת המסחרית של ישראל לסין: אין לפקפק ברצונם של הסינים לקיים קשרים מסחריים עם ישראל, כל צעד נוסף של ישראל לקראת הסדר דיפלומטי חדש בין שתי הארצות ייפגש בחיוב וברצון טוב.

102 2.3.1955 **הערת עורך**
נאום שרת בכנסת ב־2 במארס 1955 – יחסי ישראל עם טורקיה ומצרים.

103 3.3.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הצעת טיוטה להודעת שרת אל דאלס בעניין פניית ישראל לקבלת ערובות ביטחוניות ממשלת ארצות־הברית.

104 3.3.1955 **ג' רפאל אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
תלונת ישראל על הפרות מצד מצרים של הסכם שביתת הנשק והחלטות מועצת הביטחון.

105 3.3.1955 **מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
הנחיות לדיון במועצת הביטחון בעניין פעולת עזה: יש לעבור מיד להתקפה מבלי להמתין לדו"ח ראש המשקיפים ולהוקיע מצרים על פנייתי הבהולה למועצת הביטחון שהיא מפרה את החלטותיה.

106 3.3.1955 **א' לוריא אל א' אילת** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: הסבר שרת שפעולת עזה אינה מהווה שינוי במדיניות ישראל והיא תוצאה של הדרדרות המצב, הסכם סוריה-עיראק – המלצת ניקולס לא לייחס חשיבות רבה להתייחסויות לישראל בהתכתבות הנלווית להסכם.

107 4.3.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה**
שיחת פישר-קופרולו: הסכם טורקיה-עיראק ומשמעותו ליחסי ישראל עם טורקיה, קופרולו טוען שבחליפת המכתבים הנלווית להסכם אין שינוי בעמדת טורקיה כלפי ישראל והיא אינה מחייבת אלא סיוע דיפלומטי.

108 4.3.1955 **י' צור אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם אנרי רו ממשרד החוץ הצרפתי: לא יגנו על ישראל בעניין פעולת עזה, ספק אם יצטרפו להסכם טורקיה-עיראק (ברית בגדד).

109 7.3.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
החלטת בריטניה לא להעביר לישראל שישה טנקי סנטוריון בתגובה לפעולת עזה.

110 8.3.1955 **שיחת מ' שרת עם ג' וו' ניקולס**
אכזבת ניקולס מכך ששרת לא מנע את פעולת עזה, הסבר שרת על מניעיה של ישראל בפעולה זו.

111 8.3.1955 **א' לוריא אל א' אבן**
אספקת נפט מאיראן לישראל.

112 8.3.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
דיווח על שיחות רקע לקראת הדיון במועצת הביטחון בעניין פעולת עזה.

113 9.3.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת צור-מסיגלי: ביקורת של צור על עמדתה החריפה של צרפת בנושא פעולת עזה, הסבר של מסיגלי על עמדת צרפת בנושא ברית בגדד: יש למצוא הסדר של הגנה במזרח התיכון שיבטיח את מעמדן של סוריה, לבנון וישראל.

114 9.3.1955 **ד' הכהן אל ו' איתן**
הצורך בכינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל וסין.

115 10.3.1955 **מ' שרת אל ד' בן גוריון**
פגיעה בהסברה הישראלית בחוץ לארץ בעקבות אי פרסומן של ידיעות מוסמכות על פעולות צה"ל.

116 10.3.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת צור-דה מארג'רי: תגובת צרפת להסכם טורקיה-עיראק, המטרה ליצור הסכם הגנה משותף במזרח התיכון שיכלול גם את סוריה, לבנון ומצרים, לגבי ישראל הוא מעדיף הסכם דו צדדי בין ישראל לכל אחת משלוש מעצמות המערב.

117 11.3.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
תגובת ארצות־הברית לפעולת עזה: המצב בגבול הרצועה לא הצדיק תגובה רבת עוצמה כמו פעולת עזה.

118 12.3.1955 **י' תקוע אל מ' שרת**
פגישת תקוע - גוהר: אופי המגעים הישירים בין ישראל ומצרים בוועדת שביתת הנשק, טענת נאסר שתקרית עזה הביאה לסיום המשא־ומתן הלא רשמי בין ישראל למצרים.

119 13.3.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח מפגישת שרת-לאוסון, תשובת ישראל לשדר מארצות־הברית בעניין פעולת עזה, במשך חודשים הוא הזהיר מפורענות העלולה להתחולל עקב התוקפנות המצרית, לאוסון דרש שישראל תאמר דברים ברורים לגבי מדיניות הביטחון בגבולות בעתיד.

120 14.3.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
תגובות ציבוריות ומדיניות בארצות־הברית בעקבות פעולת עזה, השדר של דאלס משקף ראיית פעולת עזה כפגיעה אישית בו.

121 14.3.1955 **ר' שילוח אל י' הרצוג**
דיווח על שיחת אשכול-ג'ונסטון: דרישת ג'ונסטון שישראל תפחית את חלקה היחסי במים, חזר על הבטחתו שהפיכת הכנרת למאגר מרכזי של המפעל לא מהווה פגיעה בריבונות ישראל.

122 15.3.1955 **י' גדעון אל מחלקת מזרח אירופה**
שיחה עם זייצב: שאל האם יש לייחס את פעולת עזה גם להיערכות הבריתות החדשות במזרח התיכון.

123 16.3.1955 **שיחת א' אבן עם ג' אלן**
הסברי אבן לגבי הרקע לתקרית עזה, הסכם טורקיה-עיראק וקבלת מענק סיוע מארצות־הברית.

124 17.3.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות לגיבוש עמדת ישראל בעניין מדיניותה של צרפת בנושא מערכת ההסכמים במזרח התיכון, יש להיזהר מלנקוט עמדה ברורה לטובת ארגון הגנת האזור על יסוד הברית בין טורקיה ועיראק או על יסוד ברית מצרית-סורית.

125 17.3.1955 **איגרת ממשלת ישראל אל ממשלת טורקיה**
תגובת ישראל להסכם טורקיה-עיראק.

126 17.3.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת פרד לזרוס, איש עסקים יהודי, עם הנשיא והובר בעקבות פעולת עזה, טענת אייזנהאואר שפעולת עזה מעלה תהיות לגבי היציבות הנפשית של מנהיגי ישראל.

127 19.3.1955 **א' אבן אל מ' שרת**
פעולה למניעת עיכוב שארית כספי המענק ועודפי המזון כלחץ על ישראל בפרשת תכנית ג'ונסטון.

128 19.3.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת צור עם פלבסקי: מדיניות צרפת לגבי מערכת ההסכמים המתגבשת במזרח התיכון, בצרפת חילוקי דעות בין המצדדים בהצטרפות לברית בגדד לבין הדוגלים בביסוס הסכם בין סוריה למצרים.

129 21.3.1955 **א' אבן אל מ' שרת וי' הרצוג** (מברק)
דיווח על שיחה בין בלאושטיין ואלן, ביקורת בממשל על מה שמכונה זלזול בשדר מזכיר המדינה. דרישה של אבן שישראל תשיב במהרה לשדר המזכיר והצעת ראשי פרקים לתשובה.

130 21.3.1955 **א׳ אילת אל א׳ לוריא** (מברק)
שיחת אילת-שאקבורו: תגובת בריטניה לפעולת עזה, בסגנון מתון ומסויג חזר על הטענות שפעולת עזה חיבלה במאמצי בריטניה לשיפור היחסים בין ישראל לשכנותיה.

131 22.3.1955 **מ׳ קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
הלכי הרוח לקראת הדיון וההחלטה במועצת הביטחון: האמריקאים נוקשים ומלאי חמה וארס נגד ישראל, הבריטים פחות קיצוניים, הצרפתים חותרים למיתון ההחלטה.

132 23.3.1955 **י׳ הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת הרצוג-לאוסון: ביקש שוב לברר האם פעולת עזה מהווה שינוי במדיניות ישראל בגבולות.

133 23.3.1955 **א׳ אילת אל א׳ לוריא**
שיחת אילת-פנדיט ופאניקר: המצב בעולם הערבי והמוסלמי ויחסי ישראל-הודו.

134 24.3.1955 **מ׳ שרת אל ד׳ בן גוריון**
המלצה לדחות פעולות תגמול של ישראל בכנרת עד לאחר תום הדיונים במועצת הביטחון בעניין פעולת עזה.

135 25.3.1955 **י׳ צור אל א׳ נג׳ר**
מדיניות צרפת במזרח התיכון ועמדתה ביחס להסכם טורקיה-עיראק.

136 25.3.1955 **ד׳ הכהן אל ד׳ לוין**
פגישת הכהן-או נו בעניין מניעת החלטות עוינות לישראל בוועידת בנדונג ויחסי ישראל בורמה.

137 27.3.1955 **א׳ לוריא אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: התקפות מצרים על ישראל והדיון באו״ם בעניין פעולת עזה.

138 28.3.1955 **מ׳ שרת אל הקונסוליה הכללית של ישראל בניו יורק** (מברק)
מציע ליזום חידוש המגעים החשאיים בין ישראל לבין מצרים.

139 28.3.1955 **מ׳ שרת אל ד׳ הכהן**
התניית קשירת היחסים הדיפלומטיים עם סין בביקור גומלין של משלחת מסחרית סינית בישראל.

140 28.3.1955 **ד' הכהן אל ד' לוין**
החשיבות שבכינון יחסים דיפלומטיים עם סין.

141 28.3.1955 **ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
מדווח על פגישה של נציגי שלוש המעצמות עם מזכ"ל האו"ם שבה העלה ברנס הצעה לאמברגו נשק על ישראל.

142 29.3.1955 **א' נג'ר אל מ' שרת**
שיחת שרת עם השגריר ז'ילבר: מדיניות צרפת במזרח התיכון, צרפת מתנה את השתתפותה בארגון הגנת המזרח התיכון בשיתופה של ישראל.

143 29.3.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
שיחת שרת-אברמוב: הדיון במועצת הביטחון על פעולת עזה, על משלחת ברית־המועצות באו"ם לראות את תקרית עזה על הרקע הכללי של המתיחות בגבול.

144 29.3.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
קווים לתשובת ישראל לשדרי דאלס בעניין פעולות התגמול, יש למצוא נוסחה שתתפרש על ידי ארצות־הברית שמדיניות ההתאפקות של ישראל תתחדש ותימשך.

145 29.3.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אילת-שאקבורו: עמדת בריטניה במועצת הביטחון בנושא פעולת עזה ותקרית פטיש, לאור הדין־וחשבון של ראש מטה משקיפי האו"ם בריטניה לא תוכל שלא לתמוך בהרשעת ישראל, הצטרפות בריטניה להסכם טורקיה-עיראק.

146 30.3.1955 **א' נג'ר אל מ' פישר**
שיחת נג'ר-איסטינײלי: ניסיון להשפיע על עמדת טורקיה בדיון במועצת הביטחון בנושא פעולת עזה.

147 31.3.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
ניתוח הסיבות להצבעת הגינוי לישראל במועצת הביטחון, אינו רואה אפשרות לצאת ממעמד דומה בעתיד בלי תוצאות יותר חמורות, מבקש לבוא להתייעצויות כדי שיוכל לחוות דעתו.

148 1.4.1955 **שדר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלות ישראל ומצרים**
מסקנות ארצות־הברית מהדיון במועצת הביטחון: פעולות התגמול אינן יכולות לשפר את המצב בגבול, אחריות ממשלת מצרים למנוע תקריות גבול.

149 3.4.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הערות לניתוחו של אבן (מס' 147) על תגובות הגינוי לישראל בעקבות פעולת עזה: פעולת עזה היתה מוצדקת לנוכח ממדי ההתגרות המצרית וזעם הציבור בישראל אך לא היה מאשר הפעולה לו היה יודע מראש תוצאותיה.

150 4.4.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: תקריות אש בגבול ישראל מצרים, הנחייה לאבן לבקש פגישה דחופה במחלקת המדינה.

151 4.4.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן-ברנס: הערכה של החלטת מועצת הביטחון על תקרית עזה, מציע סיורים משותפים לישראל ומצרים להקלת המצב בגבול הרצועה.

152 4.4.1955 **א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון**
תלונת ישראל על הפרות מצריות של הסכם שביתת הנשק.

153 4.4.1955 **ד' הכהן אל ו' איתן**
כינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל וסין.

154 5.4.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
דיון בבית הנבחרים הבריטי על מדיניות בריטניה במזרח התיכון, בריטניה תוכל לתת ערובה להסדר במזרח התיכון רק לאחר שמדינות ערב וישראל יגיעו להסדר מוסכם.

155 5.4.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת צור-פיניי: יחסי צרפת-ישראל ומדיניות צרפת במזרח התיכון, חוסר בקיאות של פיניי בענייני האזור, דאגתו למצב בירושלים.

156 6.4.1955 **מ' שרת אל ג' וו' ניקולס**
דאגת ישראל מעמדת בריטניה לגבי נושאים מסוימים בברית טורקיה-עיראק.

157 6.4.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
ביקור משלחת ה"לייבור" אצל אידן בעניין עמדת בריטניה לגבי הסדרים אפשריים בין ישראל למדינות ערב ופיתרון בעיית הפליטים.

158 7.4.1955 **שיחת מ' שרת-ג' וו' ניקולס**
מסירת שדר מראש ממשלת בריטניה אידן: דאגת בריטניה מהחרפת המתיחות בגבולות, שרת הביע דאגה מעמדת בריטניה הרואה בשאלת הגבולות שאלה פתוחה הדורשת עדיין פיתרון, ניקולס הגיב שממשלת בריטניה לא תיתן יד לשום לחץ על ישראל כדי להשיג ויתורים טריטוריאליים, דיון בבעיית הפליטים והמים.

159 8.4.1955 **ג' אבנר אל א' לוריא** (מברק)
פגישת אבנר-שאקבורו בעניין המתיחות בגבול ישראל מצרים וערובות בריטניה לביטחון ישראל.

160 11.4.1955 **א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון**
תלונות ישראל על התקפות מצרים על סיוריה בגבול רצועת עזה.

161 12.4.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת דיין–ברנס: הצעות להקטנת המתיחות בגבול ישראל מצרים.

162 12.4.1955 **מ' שרת אל ג' פ' דאלס**
תשובה לשדרי דאלס: הצורך של ישראל בחוזה הגנה בינה לבין ארצות־הברית.

163 13.4.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אבן-דאלס: המתיחות במזרח התיכון והצורך בערבויות של ארצות-הברית לביטחונה של ישראל.

164 13.4.1955 **א' אילת אל א' לוריא** (מברק)
שיחת אילת עם שאקבורו: הפעילות הבריטית בניסיון להפיג את המתיחות בגבול ישראל מצרים.

165 14.4.1955 **ה' סטאסן אל א' אבן**
הודעה על גובה ותנאי מענק הסיוע האמריקאי לישראל.

166 14.4.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן-אלן: שאלות הבהרה בעקבות שיחת אבן עם דאלס: תכנית ג'ונסטון, אפשרות ויתורי שטח של ישראל, חוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית.

167 15.4.1955 **א' אבן אל ר' שילוח** (מברק)
הערכה על שיחת אבן-דאלס: דאלס השתדל למסור רושם חיובי על עמדתו כלפי ישראל, אבן ממליץ להשיב תשובה חיובית מותנית שעיקרה העדפת ישראל לחוזה רשמי בין ישראל לארצות־הברית, יש לחתור לצעדים שמשמעותם התייצבות והפגת המתיחות כגון תכנית ג'ונסטון וביטול ההסגר בסואץ.

168 15.4.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
תומך בכינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין.

169 16.4.1955 **אל"מ ברנס אל מ' שרת**
הצעה לפגישת נציגי מצרים וישראל לדיון על שמירת הביטחון והסכמי שביתת הנשק.

170 16.4.1955 **ג' פ' דאלס אל מ' שרת**
תשובה למכתב שרת (162), הקשיים בחתימת חוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית לפני הסדר הבעיות במזרח התיכון.

171 16.4.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
הצעת תשובה למכתב דלאס בעניין חוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית והאפשרויות להפגת המתיחות באזור.

172 17.4.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שאלות להבהרת מכתב דלאס בעניין ההצעה לחוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית והאפשרויות להפגת המתיחות באזור.

173 17.4.1955 **מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
הנחיות לפעולה במועצת הביטחון על מנת להביא לגינוי מצרים על הפרות של הסכם שביתת הנשק.

174 18.4.1955 **א' נג'ר: שיחה עם פ' ז'ילבר**
הבהרת עמדת ישראל לגבי הפגישה המשותפת בין ישראל למצרים, ישראל שואפת לתת תוכן מדיני לפגישה.

175 18.4.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
פרשנות לדברי דאלס בנושא חוזה הביטחון, הדרך הטובה ביותר ליישב את הקושיות היא בניסוח תשובה מחושבת לדאלס.

176 18.4.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
החלטת הנציגים המערביים במועצת הביטחון לא לנסח החלטת גינוי נגד מצרים.

177 18.4.1955 **י' גדעון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת גדעון-זייצב: ההתנגשויות בגבול ישראל-מצרים, ממליץ לישראל לנקוט קו של התאפקות.

178 19.4.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
הנחיות להעלאת נושא עלייתם של בני משפחה צעירים במסגרת איחוד משפחות.

179 19.4.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
הדיון במועצת הביטחון על המתיחות בגבול עזה, הימנעות המעצמות מגינוי מצרים יסודה בהנחה שיש מגמה של שיפור במצב הביטחון.

180 19.4.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה**
ניתוח מצב קבלת אישורי העלייה לארץ מסיבות של איחוד משפחות, מבקש להרבות בבקשות קרובי משפחה בישראל לעליית קרוביהם.

181 19.4.1955 **מ' אבידן אל ש' בנצור**
מעלה רעיון להגביר את עליית היהודים מפולין תמורת עסקה כלכלית.

182 21.4.1955 **מזכר מאת מחלקת המדינה של ארצות־הברית אל משרד החוץ של ישראל**
הבהרות לעמדת ארצות־הברית בעת הדיון במועצת הביטחון על תלונת ישראל נגד מצרים.

183 21.4.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
פגישת שרת-לאוסון: מסירת מזכר ממזכיר המדינה, מחאת שרת על מדיניותה של ארצות־הברית בעת הדיון במועצת הביטחון.

184 21.4.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
הנחיות להסברת עמדת ישראל בעניין ההתנגדות לסיורים משותפים עם המצרים.

185 22.4.1955 **ל' כהן אל מ' שרת**
טוען שתגובת שרת להחלטות ועידת בנדונג היתה מרוסנת מדי ויש להוקיע בתוקף את ההחלטות נגד ישראל.

186 22.4.1955 **י' הרצוג אל מ' שרת**
ניתוח הסיבות להימנעות ארצות־הברית מחתימה על הסכם ביטחון הדדי עם ישראל.

187	23.4.1955	**מחלקת חבר־העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק) שדר ממקמילן לשרת: המדיניות הבריטית בעניין הסכם טורקיה - עיראק.
188	24.4.1955	**א' נג'ר אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק) הנחיות לפעולה בעניין עליית יהודי צפון אפריקה: על ממשלת ישראל לפעול מול ממשלת צרפת בעניין זה ויש להימנע מעירוב ארגונים יהודים בסוגיה.
189	25.4.1955	**מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק) קווים לזיכרון דברים שיוגש בעקבות השיחה עם פיניי: המצב הטריטוריאלי במזרח התיכון התגבש לאחר חתימת הסכמי שביתת הנשק ואין לשנותו, המעצמות מפירות את מאזן הכוחות על ידי אספקת נשק לא מאוזנת, יש לשלב את ישראל בארגון הגנת האזור.
190	26.4.1955	**ג' רפאל אל א' אבן** ניתוח האפשרויות להסכם ביטחון בין ישראל לארצות־הברית: אינו מאמין שהסכם זה קרוב, עמדת דאלס שהסדר הבעיות במזרח התיכון קודם להסדר ביטחון מרחיקה את הסיכויים למימוש הסכם.
191	27.4.1955	**י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק) ממליץ להדליף לעיתונות בצרפת את הידיעה על קניית נשק של מצרים בצרפת.
192	28.4.1955	**י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק) שיחת איתן-ברנס: התנגדות ישראל לסיורים משותפים בגבול ישראל מצרים.
193	29.4.1955	**א' אבן אל משרד החוץ** (מברק) שיחת אבן-ארתור דין: המגעים על חוזה ביטחון בין ישראל לארצות־הברית, ישראל מתנגדת להתניית החוזה בוויתורים טריטוריאליים.
194	29.4.1955	**י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** שיחת אבידר-וורושילוב: סקירת המצב הפנימי בישראל, עלייה מברית־המועצות.
195	29.4.1955	**ג' דורון אל ג' רפאל** שיחת דורון-פאניקר: יחסי הודו-ישראל, יחסי ישראל עם סין, ועידת בנדונג, עלייה מהודו.

196 1.5.1955 **מ' שרת אל צירות ישראל ברנגון** (מברק)
אכזבת ישראל מהידיעה על ביטול ביקור ראש ממשלת בורמה או נו בישראל.

197 2.5.1955 **ז' ש"ק אל מ' שרת**
דיווחים מברית־המועצות על הלכי הרוח בקרב יהודי רוסיה.

198 2.5.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות לפעולה מדינית בעקבות הידיעה על אספקת נשק צרפתי למצרים: יש לעשות מאמץ מדיני עליון למנוע התפתחות זאת.

199 2.5.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
התקדמות במשא ומתן על תכנית המים, ייתכן שתוגש הצעה לאישור הממשלה, ייתכן שיוותרו על שימוש בכנרת כמאגר אך יותירו את האפשרות לשימוש כזה בעתיד אם יהיה בו צורך מבחינה הנדסית.

200 2.5.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן-סובולב, נציג ברית־המועצות במועצת הביטחון: הערכה על ועידת בנדונג, לדעתו החלטות הוועידה לא מהווה ניצחון לערבים, הסבר לעמדת ברית־המועצות בתגובה לתקריות בגבולות ישראל.

201 2.5.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
התנגדות לפגישת שר החוץ עם מזכיר המדינה דאלס ללא הכנות מוקדמות והתייחסות לדרישות האמריקאיות, ארצות־הברית דורשת מישראל תיקוני גבול קטנים, הסדר תחבורתי בין ירדן למצרים, פיצוי לפליטים והתחייבות להחזיר בין עשרת אלפים עד חמישים אלף פליטים.

202 3.5.1955 **י' צור אל א' פיניי**
מעביר תזכיר על מערך הבריתות במזרח התיכון, מציע שישראל תחתום על הסכם דו־צדדי עם כל אחת משלוש מעצמות המערב.

203 3.5.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
ישראל איננה מעוניינת שבריטניה תתווך בינה לבין מצרים, למרות שיפור היחסים מאז 1948 ישראל עדיין חושדת בכוונותיה הנסתרות של בריטניה.

204 3.5.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה**
ביקור אנשי השגרירות בבית הכנסת במוסקבה, הרגשה של כמיהה גדולה של היהודים ליהדות ולישראל.

205 4.5.1955 **מ' שרת אל ג' פ' דלאס**
מעביר שדר: מרכזיות הסכם ביטחוני בין ישראל לארצות־הברית ביחסים בין שתי המדינות.

206 4.5.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הסברים לתוכן השדר ולכך שלא הסכים לטיוטה קודמת שהציע אבן: ברור לו שהאמריקנים זוממים לסחוט מישראל ויתורים, מוטב לצפות לגזרות ולהיות מופתעים לטובה.

207 4.5.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
דיווח על השיחות עם ג'ונסטון וצוותו, הוא מוכן לוותר ברגע זה על השימוש בכנרת כמאגר ולשמור אפשרות זאת לעתיד.

208 5.5.1955 **מ' שרת אל ג' וו' ניקולס**
בקשה לערבויות ביטחון מממשלת בריטניה בעקבות מערכת הבריתות המתהווה במזרח התיכון.

209 5.5.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
סירוב מצרים להביא להסדרי ביטחון בגבול רצועת עזה.

210 5.5.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
פרטים על עסקת נשק צרפתית-מצרית, ישראל חייבת להיזהר מפעולה מדינית נגד העסקה עם מצרים פן תפגע בקניותיה היא בצרפת.

211 5.5.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מרג'רי: הנימוקים אשר הביאו למכירת נשק צרפתי למצרים, לדבריו, המסקנה מהעסקה עם מצרים היא שצרפת צריכה להיענות בחיוב לכל דרישת נשק של ישראל.

212 9.5.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם ג'ונסטון, הצעות בעניין כמויות מים לצדדים ובדבר איגום מים בכנרת.

213 9.5.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת פרס עם גנרל קניג: דרישות הנשק של ישראל, עסקת הנשק בין צרפת למצרים .

214 9.5.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה**
תגובת ישראל לפרסום של סוכנות טא"ס בעניין שחרורם של אנשי המחתרת אשר השליכו רימון על שגרירות ברית־המועצות בתל אביב.

225 15.5.1955 **שיחת י' תקוע - אל"מ ברנס**
הצעות ברנס לייצוב המצב בגבול רצועת עזה, תגובת המצרים.

226 15.5.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה**
שיחת בנדור - מאיארד: דיון על המזרח התיכון בנאט"ו, מכירת נשק למצרים וישראל, הצעת צרפת לפירוז חלקים מסוימים מירושלים.

227 16.5.1955 **משרד החוץ אל שגרירות ארצות־הברית בישראל**
תשובת ישראל למזכר מתאריך 21.4.1955 בעניין עמדת ארצות־הברית במועצת הביטחון בדיון על תלונת ישראל נגד מצרים.

228 17.5.1955 **איגרת ממשרד החוץ הטורקי אל צירות ישראל באנקרה**
תשובה לאיגרת בעל פה אשר התקבלה מאת ישראל ב־17.3.1955, דבקות טורקיה בעיקרון של פיתרון סכסוכים בדרכי שלום ורצונה ביציבות במזרח התיכון.

229 18.5.1955 **ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
הנחיות לפעולה באו"ם בעקבות תקרית המיקוש ליד כיסופים.

230 18.5.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה**
שיחה עם בירגי בעניין תשובת טורקיה לאיגרת ישראל על ברית טורקיה־עיראק.

231 18.5.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת צור, פרס-פיניי: החשת ההחלטה החיובית על מכירת נשק לישראל וניסיון נוסף למנוע מכירת נשק צרפתי למצרים.

232 20.5.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת קדרון-המרשלד: סירוב המצרים להיכנס למשא־ומתן ישיר עם ישראל.

233 23.5.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: העברת שדר ממחלקת המדינה בעניין שמירת הביטחון בגבול רצועת עזה, הצעות ברנס לייצוב המצב בגבול רצועת עזה.

234 24.5.1955 **שגרירות ישראל בפאריס אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם רו ממשרד החוץ הצרפתי: עליית יהודי מרוקו, התנגדות ישראל למכירת נשק למצרים והתגובה להצעות ברנס.

235 24.5.1955 **ר' שילוח אל א' אבן, ט' קולק ומחלקת ארצות־הברית** (מברק)
תכנית המים של ג'ונסטון: עמדת ישראל בעניין איגום בכנרת, מימון כספי של התכנית.

236 29.5.1955 **מ' שרת אל ש' אביגור**
שואל לדעתו של אביגור בעניין עליית יהודי ברית־המועצות, יש לעודד פניות לעלייה של אנשים צעירים, למרות סיכון מסוים שבכך.

237 31.5.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מסיגלי על רכש נשק מצרפת ואנגליה, ספק אם ישראל תצליח לשכנע את הצרפתים למכור מטוסים.

238 1.6.1955 **י' צור אל שר החוץ**
עמדת צרפת לגבי ישראל: צרפת מעוניינת בחיזוק מעמד ישראל בשל רצונה להחליש את מעמד הליגה הערבית ובשל התסיסה בצפון אפריקה.

239 1.6.1955 **מ' קדרון אל ג' רפאל** (מברק)
שיחה עם המרשלד: המתיחות בגבול ישראל-מצרים, הבנת המזכיר הכללי שהבעיה היא מדינית בעיקרה ואין ערך רב להסכמים מקומיים ותפקודיים.

240 2.6.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם שאקבורו: תוצאות כנס השגרירים שהתקיים בישראל, אכזבת אזרחי ישראל מעמדת בריטניה במזרח התיכון, ישראל איננה מעוניינת בתיווך בריטי ביחסים בינה ובין מדינות ערב.

241 3.6.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיווח על שיחת ברנס-נאסר: הודיע להם שאחריות מצרים למתיחות בגבול רצועת עזה ברורה ביותר, טענת נאסר שההדרדרות החלה בפעולת עזה בסוף פברואר, הצעת נאסר להפגת המתיחות על ידי נסיגת הצדדים לקילומטר אחד מהגבול.

242 3.6.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: פנייה לפעולה נמרצת של ארצות־הברית להפסקת פעולות התוקפנות המצרית.

243 3.6.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: דורש התערבות נמרצת בקהיר לשים קץ לאירועים בגבול הרצועה, דרישת ניקולס שישראל תקבל הצעת ברנס לסיורים משותפים בגבול ותעשה צעד הפגנתי לשיפור מעמדה בדעת הקהל העולמית.

244 5.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול** (מברק)
סיכום שיחות עם ג'ונסטון: הצעות תיקונים של ישראל, הוא עומד על השימוש בכנרת כמאגר מים מרכזי.

245 5.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול** (מברק)
המלצות להגמשת עמדת ישראל בפרשת השימוש במי הכנרת והירדן.

246 5.6.1955 **תזכיר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל**
דאגת ארצות־הברית מפעולות הצדדים הגורמות לתקריות בגבול רצועת עזה ודרישתה לביצוע פעולות ממשיות להורדה במתיחות.

247 6.6.1955 **ו' איתן אל נציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
מעביר תשובת שרת למסר מאת המרשלד: אחריות מצרים למתיחות בגבול רצועת עזה.

248 6.6.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס** (מברק)
שיחה עם לאוסון: שדר ממחלקת המדינה על המתיחות בגבול רצועת עזה, תגובת ישראל להצעת נאסר להרחקת כוחות מקו הגבול, דרישת ישראל לפגישה בדרג גבוה בין ישראל לבין מצרים.

249 7.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם "השותף" (ארתור דין) בעניין האפשרות לחוזה ביטחון בין ארצות־הברית לישראל וסיום המשא ומתן על תכנית ג'ונסטון. אבן חזר על התנגדותה של ישראל לתיקוני גבול.

250 7.6.1955 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
דיווח מביקור נהרו בפראג ושיחתו עם קדר בעניין עמדת הודו בוועידת בנדונג, ציין כי עמד לימין ישראל אך לא הצליח להתגבר על התנגדות של מדינות אחרות.

251 8.6.1955 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחה עם היועץ בשגרירות צרפת: עמדת ממשלת צרפת בעניין אחריותן המשותפת של ישראל ומצרים למתיחות בגבול והצעתה כי ישראל תקבל את תכנית ברנס.

252 8.6.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת שרת-ברנס: דחייה של הצעת נאסר להרחקת כוחות הדדית מקו הגבול, ונכונות לקיום פגישה עם המצרים על מנת להביא לירידה במתיחות בגבול עזה.

253 8.6.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מסיגלי: המצב בגבול עזה והצעתו שישראל תקבל את הצעת הפירוז, רכש נשק מצרפת, עליית יהודי מרוקו, המלחמה הקרה.

254 9.6.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם אלן: פעולות ארצות־הברית לתיווך בגבול עזה, הצעת הפירוז של נאסר, יחסי ישראל-ארצות־הברית, שאיפת ישראל לחתימה על חוזה ביטחון עם ארצות־הברית.

255 10.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול** (מברק)
הערכת אבן שצפוי משבר בין ישראל וארצות־הברית בפרשת תכנית ג'ונסטון אם ישראל לא תהיה מוכנה לוויתורים.

256 12.6.1955 **מ' שרת אל ד' בן גוריון**
הגדרת תפקידה של הועדה המשותפת לענייני לבנון: עידוד גורמים נוצריים להקמת מדינה נוצרית, עידוד מיעוטים, התקשרות וטיפוח קשרים עם אישים בלבנון.

257 14.6.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם מקמילן: הדגיש ידידות בריטניה לישראל אך עיקר האינטרסים שלה במזרח התיכון הערבי, בריטניה עומדת ברצינות מאחורי התחייבויותיה כפי שנקבעו בהצהרת שלוש המעצמות, ביקש שיתוף פעולה עם ברנס בעניין הביטחון בגבולות.

258 15.6.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם די מורביל, שגריר צרפת בארצות־הברית: האפשרות לחתימה על חוזה ביטחון בין ארצות־הברית ובין ישראל ומדינות נוספות.

259 15.6.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
אישור בקשת ישראל לרכישת שתי משחתות בבריטניה.

260 16.6.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
העלייה מצפון אפריקה: הצרפתים מכירים בעקרון חופש העלייה אך יש להם דרישות מנהליות שאפשר להתמודד אתן.

261 16.6.1955 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
מסקנות מהמשא־ומתן עם ג'ונסטון, קריאה לעמדה פשרנית של ישראל.

262 16.6.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
דיווח מהמשא ומתן לגיבוש הסכם על תכנית ג'ונסטון, האמריקאים עומדים על שימוש בכנרת כמאגר מים מרכזי.

263 16.6.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
דרישת ארצות־הברית לכינוס מידי של מועצת הביטחון לסכל פלישה אפשרית של ישראל לרצועת עזה.

264 16.6.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם רו בעקבות פגישותיו במחלקת המדינה: עמדת ארצות־הברית לגבי הסדרי הביטחון במזרח התיכון, הסכם אפשרי בין מצרים לסוריה, תמיכת משרד החוץ הצרפתי בעלייה ממרוקו, אווירה נוחה בעניין אספקת נשק לישראל.

265 16.6.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה**
שיחה עם זורלו בעניין עבודות "סולל בונה" באנטליה והעמדות אשר הציגו הטורקים בשאלת ארץ־ישראל בוועידת בנדונג.

266 17.6.1955 **א' אבן ור' שילוח אל מ' שרת** (מברק)
בקשה להכרעת שרת בסעיפי ההסכם על תכנית ג'ונסטון, ישראל לא תוכל להשיג יותר משהשיגה.

267 17.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול** (מברק)
שיחה עם ג'ונסטון ובארנס: דרישת האמריקאים להסכמת ישראל לשימוש בכנרת כמאגר, נוסחאות לסעיפים 6 ו־7 בהסכם בהתאם לדרישות האמריקאיות.

268 18.6.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת ברנס-איתן: שיחת ברנס עם גוהר בעניין מעמד הנציגות המצרית לשיחות עם ישראל, שמועות על ריכוזי צה"ל בגבול רצועת עזה.

269 19.6.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: תגובת ישראל לכוונה להביא לכינוס מועצת הביטחון בעקבות חשש מפעולת צה"ל בעזה.

270 23.6.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת הרצוג-לאוסון: הפרכת השמועות על ריכוז כוחותיה בגבול עזה, אפשרות לצירוף מצרים לבריתות עם מדינות המערב.

271 23.6.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
דיווח מהמשא ומתן עם ממשלת צרפת בעניין עליית יהודי מרוקו, דרישת ישראל לשמור על חופש העלייה ממרוקו, ניסיון הצרפתים לקבוע מכסת עלייה.

272 23.6.1955 **י' תקוע אל מ' שרת**
לקראת חידוש המשא ומתן עם המצרים, על ישראל לעמוד על תביעתה לפגישה במישור גבוה, יש להתנות את הפגישה עם הנציג המצרי בהימנעות מצרים מכל פעולה תוקפנית.

273 24.6.1955 **מזכר ממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
תלונות ישראל נגד ממשלת מצרים והסברת פעולות ישראל לאורך גבול רצועת עזה.

274 26.6.1955 **מ' שרת אל ש' אביגור**
הרהורים בעניין ההצעות להגברת קצב עלייתם של יהודי ברית־המועצות: מפקפק אם כדאי לישראל לפתוח בגישושים דיפלומטיים להרחבת העלייה, מציע במקום זאת "מגעים בלתי סדירים".

275 27.6.1955 **הנחיות למשלחת ישראל לשיחות עם מצרים בדבר המצב בגבול עזה**
משלחת ישראל תעמוד על קיום נאמן של הסכם שביתת הנשק, תחתור להסכם מפקדים מקומי, תתמוך בהקמת מכשול פיזי ותתנגד להצעת המצרים להרחקת כוחות צבאיים מהקו.

276 27.6.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם מולוטוב: איננו סבור שישראל תפיק תועלת מהצטרפות להסכמי ביטחון עם מדינות המערב, ההסכמים של המערב עם מדינות ערב אינם מיועדים נגד ישראל אלא נגד מישהו אחר.

277 27.6.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם אלן: מחלקת המדינה מעיינת ברצינות בחתימת חוזה ביטחון בין ישראל לבין ארצות־הברית אך אינה רואה אפשרות לעשות זאת על רקע המתיחות הקיימת בגבולות.

278 27.6.1955 **א' נג'ר אל מ' שרת**
דרישת ישראל לשילומים מגרמניה המזרחית, המטרות הן לצד הניסיון להשיג שילומים מגרמניה המזרחית להגן על מה שהושג מגרמניה המערבית וליצור תנאים לשיחה עם ברית־המועצות על נושא מכובד.

279 29.6.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
משא ומתן בין ישראל ומצרים בעניין גבול עזה, סירוב הנציג המצרי לדיון ענייני תוך ויכוח על קביעת סדר היום.

280 30.6.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה**
שיחה עם הרב שליפר: לרב יחס אוהד לישראל אך זהיר בפעולותיו, קיבל אישור להדפיס סידור תפילה, משתדל לפתוח ישיבה להכשרת רבנים וכלי קודש.

281 1.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
ניתוח העמדה המצרית בשיחות הדו־צדדיות, דבקות המצרים בענייני נוהל מעידה על חוסר רצון לדיון ענייני ולהתקדמות מעשית.

282 1.7.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
דיווח על שיחות בלתי פורמליות באירוע שנערך בשגרירות בורמה בוואשינגטון לכבוד ביקורו של נו, התרשמות חיובית של דאלס ממתינותו של פאוזי המצרי.

283 3.7.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
הנחיות למסירת איגרת לשר החוץ הסובייטי בעניין קבלת שילומים ממזרח גרמניה.

284 3.7.1955 **ג' רפאל אל מ' שרת** (מברק)
ניסיון התיווך של איירה הירשמן בין ישראל למצרים, רפאל מסביר כי הזמן לא כשר לדון עם מצרים על הנושאים המרכזיים אלא יש להתרכז בנושאים מעשיים, כגון המצב בגבול עזה, הפסקת ההסתה וחידוש המגע הישיר.

285 4.7.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס** (מברק)
שיחת שרת עם לאוסון: קורת רוח של ארצות־הברית מעמדת ישראל בשיחות עזה

286 4.7.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם נאטינג: לקראת ביקור פרס בבריטניה, התנגדות בריטניה למכור נשק לישראל, מסקנתו של אילת שבעת הזאת קלושים הסיכויים למכירת נשק בריטי לישראל.

287 5.7.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות למשא ומתן עם נציגי צרפת בעניין עליית יהודי צפון אפריקה: ישראל שוללת קביעה מראש של מספר העולים.

288 6.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיונים לגיבוש סדר היום בשיחות ישראל-מצרים: המצרים עומדים על דיון מקדים על סדר היום, הצעת ברנס לסדר היום.

289 6.7.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי**
שיחות פרס בלונדון: שיחה עם סלווין לויד, הסברי לויד לסירוב הבריטי למכור סנטוריונים לישראל, שיחה עם שאקבורו: הבריטים זקוקים לאהדת מדינות ערב לשמור על מעמדם במזרח התיכון.

290 7.7.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
תיווך איירה הירשמן: עמדת נאסר בשיחות עם הירשמן: קובל על שארצות־הברית קושרת את יחסיה עם מצרים במצב היחסים בין מצרים לישראל, טוען שפעולת עזה הייתה מפנה ביחסים בין ישראל ומצרים.

291 7.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיווח על שיחות עזה והנחיות להסברת עמדת ישראל בשיחות: התנגדות ישראל למשמרות משותפים, מאמץ המצרים לצמצם פגישות המפקדים המקומיים לסידורים טכניים, דרישת ישראל ליצירת קשר טלפוני בין המפקדות.

292 7.7.1955 **א' נג'ר אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות ליישום ההסכם לעליית יהודי צפון אפריקה, עמידת ישראל על עקרון העלייה החופשית, אך ההיקף שישראל צופה הוא כ־2,500 לחודש.

293 8.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
המשא ומתן הישראלי-מצרי על גבול עזה: המצרים מחזיקים בעמדה נוקשה ומסרבים לפגישות מפקדים וקשר טלפוני, בינתיים הוסכם רק על החזרת אזרחים שנתפסו בשטח הצד השני, והחזקת כוחות סדירים בלבד משני צדי הקו.

294 11.7.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
חילוקי דעות בצרפת בעניין מימוש בקשות ישראל לרכש נשק, תמיכה של משרד הביטחון לצד עמדה מהססת של משרד החוץ.

295 12.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת איתן-ברנס: מצב החיילים הישראלים השבויים בסוריה.

296 12.7.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מאיארד: דרישת משרד החוץ הצרפתי לאשר כל עסקת נשק בנפרד, בעניין העלייה מצפון אפריקה המשרד עומד על קביעת מכסה.

297 13.7.1955 **המנהל הכללי של משרד החוץ אל נציגי ישראל בחוץ לארץ**
בקשה להפעיל משלחות פרלמנטריות שמבקרות בברית־המועצות למען הקיבוץ היהודי שם.

298 14.7.1955 **י' כרוז אל י' הרצוג** (מברק)
שליחות התיווך של איירה הירשמן: נאסר מסכים לפיקוח [control] על גבול רצועת עזה בתנאי שגם ישראל תתחייב לכך, הירשמן מאמין שקיימת אווירה מתאימה למען שיחות שלום.

299 15.7.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
אישור מחודש של ממשלת צרפת על מכירת נשק לישראל.

300 15.7.1955 **י' צור אל מ' שרת** (מברק)
הסרת ההגבלות על העלייה ממרוקו, יש לשמור על קצב עלייה של 2,500 לחודש בהתאם למכסה שישראל קבעה לעצמה, בנסיבות אלה אין מקום לחידוש המגע עם הצרפתים.

301 17.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
התקדמות בשיחות בין ישראל ומצרים על הגבול בעזה: המצרים הסכימו על מנגנון להענשת המסתננים ויש התקדמות בנושא הקשר בין כוחות מצרים וישראל לאורך הגבול.

302 18.7.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
הנחיה להיפגש עם הממונה של גרמניה המזרחית לשם מסירת תביעות ישראל לשילומים מגרמניה המזרחית.

303 18.7.1955 **י' כרוז אל לשכת שר החוץ** (מברק)
ידיעות על פגיעה ביהודי קזבלנקה.

304 20.7.1955 **מזכר מאת משרד החוץ אל שגרירות ארצות־הברית בתל אביב**
סירובה של סוריה לשחרר חיילים ישראלים השבויים בידיה ופגיעה בזכויותיהם כשבויי מלחמה.

305 21.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחות עזה בין ישראל ומצרים: הסכמת המצרים לקשר טלפוני בין כוחות מצרים וישראל, הנחיות להסברת עמדת ישראל בשיחות.

306 22.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחה עם ברנס: בעיות ניסוח ההסכמות בשיחות עזה.

307 22.7.1955 **מחלקות ארצות־הברית ואמריקה הלטינית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
התנגדות ארצות־הברית ובריטניה להחלטת גואטמלה להעביר את שגרירותה לירושלים.

308 22.7.1955 **ג' אבנר אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם איש משרד החוץ הבריטי הממונה על אספקת נשק למזרח התיכון: הסברים על עמדת בריטניה בתחום אספקת הנשק, חשש מכוונת ישראל להשתלט על רצועת עזה.

309 25.7.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיווח מהשיחות עם ירדן על הסכם מפקדים מקומיים ואזוריים.

310 27.5.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בסופיה** (מברק)
הפלת מטוס אל על מעל בולגריה, הנחיות להשגת אשרות כניסה לבולגריה לוועדת החקירה הישראלית.

311 28.7.1955 **איגרת ממשרד החוץ אל צירות בולגריה בתל אביב**
מחאת ישראל על הפלת מטוס אל על בידי כוחות הצבא הבולגרי ותלונה על הקשיים שהוערמו בפני ועדת החקירה הישראלית לבדיקת האסון.

312 28.7.1955 **איגרת בעל פה מאת שר החוץ של בולגריה אל צירות ישראל בסופיה**
הבעת צער על מותם של נוסעי מטוס אל על שהופל מעל שמי בולגריה.

313 28.7.1955 **א' אבן אל ג' רפאל** (מברק)
הצעה לפעולה בין־לאומית למניעת הפגיעה ביורדי ים ונוסעי אויר.

314 29.7.1955 **מזכר מאת שגרירות ארצות־הברית בתל אביב אל משרד החוץ**
תגובה לבקשת ישראל לסיוע בשחרורם של החיילים הישראלים הכלואים בסוריה.

315 29.7.1955 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בסופיה, וינה ואתונה** (מברק)
שיחה עם נציג צירות בולגריה בעניין מחאת ישראל על הפלת מטוס אל על, תלונה על הסירוב לאפשר את פעולתה של ועדת חקירה ישראלית והודעה על דרישתה של ישראל לפיצוי בעד המטוס והנפגעים.

316 1.8.1955 **מ' שרת אל או נו**
הצעות לחיזוק הקשרים ולסיוע ישראלי לבורמה.

317 1.8.1955 **י' אילסר אל פ"א שנער**
הצעות לצעדים לשיפור היחסים בין גרמניה לישראל בעקבות ההחלטה להעלות את דרג הנציגות הדיפלומטית באוסטריה.

318 2.8.1955 **שיחת מ' שרת עם א' אברמוב**
תביעת ישראל לשילומים מגרמניה המזרחית, השקפת ברית־המועצות כי גרמניה המזרחית פרעה את חובה לעם היהודי, ההפשרה הבין־לאומית והשפעתה על המצב במזרח התיכון, התנגדות ברית־המועצות לברית ביטחון בין ישראל וארצות־הברית.

319 2.8.1955 **ר' נל אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת נל עם שר החוץ הבולגרי: סירובה של בולגריה לאפשר פעולת ועדת חקירה ישראלית על אדמת בולגריה לחקור את הפלת מטוס אל על ומסקנות ראשוניות של ועדת החקירה הבולגרית.

320 2.8.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה**
היעדר ידיעות מוסמכות על מצב יהודי מרוקו, נראה שחוסר הביטחון הולך וגובר, הערכות לפינוי המוני של יהודי מרוקו ולארגון הגנה עצמית.

321 2.8.1955 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
איגרת מאת ממשלת צ'כוסלובקיה: דרישת צ'כוסלובקיה לפתוח במשא־ומתן על חוב של ישראל מתקופת החוזה המסחרי מ־1950, המלצת קדר לקבל את ההצעה למשא ומתן ולא להתנותו בשחרור מרדכי אורן.

322 4.8.1955 **איגרת בעל־פה מאת שר החוץ של בולגריה אל צירות ישראל בסופיה**
פרטים על הפלת המטוס בבולגריה והבעת צער על מותם של נוסעיו.

323 4.8.1955 **מ' שרת אל א' אבן** (מברק)
הנחיות לשיחת אבן עם מזכיר המדינה: אין ללחוץ בעניין ברית הביטחון מחשש תשובה שלילית, אלא לברר כיצד עומדים הדברים ולציין את אכזבת ישראל מחוסר התקדמות, להזכיר את הגמישות שגילתה ישראל במשא־ומתן עם ג'ונסטון בעניין המים.

324 4.8.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם מזכיר המדינה דאלס: ארצות־הברית לא נטשה את חתירתה להסכם ביטחון עם ישראל אך מצפה להתקדמות מקבילה ביחסים עם מצרים.

325 4.8.1955 **ר' נל אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם שר החוץ הבולגרי: דרישת נל לקבל העתק מדין־וחשבון ועדת החקירה הבולגרית להפלת מטוס אל על, קבלת אישור כניסה לבולגריה למומחים ישראלים לשם בדיקת נסיבות הפלת המטוס.

326 9.8.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
הוראות לפגישת אבידר עם השגריר הסיני במוסקבה לבירור האפשרות לקשירת יחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין.

327 9.8.1955 **צירות ישראל בבוקרשט אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם יועץ השגרירות הסובייטית בבוקרשט: מודע לאהדת יהודי ברית־המועצות לישראל, מסכים כי הציונות היא תנועת שחרור, אך נמצאת תחת השפעה מכרעת של ארצות־הברית, חיסול החיים התרבותיים של יהודי ברית־המועצות בא מחשש להחדרת רעיונות אנטי־סובייטים, היחסים בין שתי המדינות יכולים להשתפר אם ישראל תגלה סימן כל שהוא של אי־תלות פוליטית בארצות־הברית.

328 10.8.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיווח על שתי פגישות עם המצרים בדבר הסדרים למניעת תקריות גבול.

329 12.8.1955 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
פעולה להגברת קצב עלייתם של יהודי מרוקו והנחיה לבחינת האפשרות לפתוח מחנה נוסף למעבר לעולים בצרפת.

330 14.8.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
מסכים שיש להגביר את קצב עליית יהודי מרוקו ולהקים מחנה מעבר נוסף בצרפת, חושש לתגובה שלילית צרפתית למגמה זאת.

331 15.8.1955 **מ' שניאורסון אל א' אילת**
שיחת פרס עם ניקולס: דאגת ישראל מאספקת נשק בריטי למדינות ערב, בקשה לאספקת 20 טנקי סנטוריון לישראל.

332 16.8.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת שרת-ברנס: קשיים במשא ומתן בין ישראל למצרים שהתגלעו בשיחות עזה, טענת ברנס שמצרים חוששת שישראל מנסה להשתמש בשיחות לפתוח במשא ומתן מדיני על שלום.

333 17.8.1955 **ר' שילוח אל י' הרצוג**
ניתוח יחסי ישראל ארצות־הברית והסיכוי להסכם ביטחון לאור נטייתה של מחלקת המדינה לפייס את מצרים.

334 17.8.1955 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחת קדר-סקנינובה, סגנית שר החוץ הצ'כי: תנאי מאסרו של מ' אורן.

335 18.8.1955 **י' אבידר אל מ' שרת וש' בנצור**
גירוש נספחים ישראלים משגרירות ישראל במוסקבה בעקבות פעולה בקרב יהודי ברית־המועצות.

336 18.8.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
העברת הודעה משרת אל ג'ונסטון: דאגה שהאמריקאים חזרו בהם מהסכמה קודמת בעניין חלוקת המים, דרישת ישראל שההסכמה זאת תנוסח בכתב, הודעת ישראל שאם ייכשלו השיחות האמריקאים יגלו הבנה לחידוש עבודות ההטיה בגשר בנות יעקב.

337 21.8.1955 **סיכום התייעצות במשרד החוץ**
תכניות פעולה רבתי למען יהודי ברית־המועצות והצבת דרישת העלייה במרכז הפעולה.

338 23.8.1955 **א' ג'ונסטון אל מ' שרת**
תשובה לשדר שרת: מעולם לא הסכים לאשר בכתב שהגיע להסכמה משותפת עם ישראל בעניין חלוקת המים וחידוש העבודות בגשר בנות יעקב.

339 23.8.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחה עם ברנס בנושא המשא ומתן עם המצרים: טוען שמרבית הדרישות הישראליות התקבלו להוציא בנושא השתתפות משקיפי האו"ם והקמת קשר טלפוני.

340 24.8.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: תגובת ישראל להצהרה הצפויה מאת דלאס בעניין המצב במזרח התיכון, חשש שרת שההודעה הצפויה עלולה לכלול הצעות לוויתורים מצדה של ישראל.

341 24.8.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הנחיה להיפגש עם דאלס או אלן להצגת עמדת ישראל לנוכח הצהרתו הצפויה של דאלס בנושא המזרח התיכון.

342 24.8.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: תגובת ישראל להצהרה הצפויה מאת מקמילן (בעקבות הצהרת דאלס) בעניין המצב במזרח התיכון.

343 25.8.1955 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן עם אלן: דברי הרגעה בדבר ההודעה הצפויה של דאלס על המזרח התיכון.

344 26.8.1955 **הערת עורך**

נאום מזכיר המדינה דאלס במועצה ליחסי חוץ על הסדר בין ישראל לערבים.

345 26.8.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)

שיחת לוריא עם ברנס: החלטת מצרים על הפסקת השיחות עם ישראל, טענת המצרים שישראל משתמשת בכוח להשיג ויתורים ולפתוח בשיחות שלום עם מצרים.

346 26.8.1955 **אל"מ ברנס אל א' לוריא**

בקשה כי הכוחות לאורך גבול עזה יגלו התאפקות לנוכח הפסקת השיחות בין ישראל למצרים.

347 27.8.1955 **ר' שילוח אל מ' שרת וי' הרצוג**

שיחה עם ארתור דין על התגובה לנאום דאלס, שיחה עם מקסוול ראב, מזכיר הקבינט של אייזנהאואר: נאום דאלס נשקל באופן יסודי ונועד להפיג את חששותיה של ישראל, בעניין הגבולות הכוונה היא למצוא מוצא שיאפשר את גישתה של ישראל לים סוף ואת דרישתה של מצרים לקשר יבשתי עם ירדן.

348 28.8.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ולונדון** (מברק)

שיחת שרת-לאוסון: תגובת ישראל לשדר מחלקת המדינה המתעלם מתוקפנותן של מצרים וסוריה.

349 28.8.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)

ניתוח והערכה של נאום מזכיר המדינה דאלס: בנאום נקודות חיוביות כגון איזכור הצורך ביציבות בדרך של חוזים ביטחוניים, ועזרה אמריקאית לפיתרון בעיית הפליטים.

350 29.8.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)

ניתוח והערכת נאום דאלס בעניין המזרח התיכון, רואה בו צדדים חיוביים בעיקר בעניין הפליטים וחוזה הביטחון, אך העניין הטריטוריאלי סתום ודורש הבהרות.

351 29.8.1955 **שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)

דאגה לשבויי ישראל בסוריה, חשש למבצע צבאי מצרי לאורך הגבול הדרומי.

352 30.8.1955 **אל"מ ברנס אל א' לוריא**
הצעה להפסקת אש בגבול רצועת עזה.

353 31.8.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם המרשלד בעניין מעצר שישה משקיפי או"ם בידי ישראל, סירובה של ישראל לקבל את הצעת ברנס לשביתת נשק בין כוחות ישראל ומצרים.

354 1.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון** (מברק)
שיחות לאוסון-שרת: בקשת דאלס שישראל תפסיק את האש בגבול רצועת עזה, הסברי שרת לפעולת התגמול של ישראל.

355 1.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת ברנס-לוריא ותקוע: אי הזכרת אחריות מצרים להתקפות על ישראל בעת פרסום הודעת או"ם בעניין הפסקת אש בין ישראל למצרים.

356 2.9.1955 **ג' רפאל אל א' אבן ומ' קדרון** (מברק)
דיווח על מסר אשר העבירה ישראל באמצעות המתווך ג'קסון אל נאסר בנושא הפסקת ההתנגשויות הצבאיות בין הצדדים ונכונות לשיחות שלום.

357 2.9.1955 **ר' שילוח אל משרד החוץ** (מברק)
דיווח מפי עדלי סטיבנסון על מכתב שקיבל מדאלס ובו הסברים לעיקרי הצעותיו ובכלל זה הדרישה לוויתורים טריטוריאליים של ישראל, דאגתו שהסכם ביטחון עם ישראל יקדם חדירה של ברית־המועצות לאזור.

358 4.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
פניית ברנס להפסקת אש מחודשת בין ישראל למצרים ותגובת ישראל שלא תנקוט פעולה צבאית אם מצרים תימנע מכל מעשי איבה נגד ישראל.

359 4.9.1955 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם א' דין: תגובה לנאום דאלס בעניין המזרח התיכון, הסברי דין לסעיף הטריטוריאלי בנאום דאלס, אין לראות בסעיף זה תנאי בל יעבור להשגת הסכם בין הצדדים.

360 4.9.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
דיווח על התקדמות שליחות התיווך של ג'קסון במצרים, לדברי נאסר מצרים מוכנה ברגע זה רק לשיחות על הפסקת אש בגבול הרצועה.

361 5.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
מגעים עם אנשי שגרירות ארצות־הברית בתל אביב בעקבות החשש מפעולות תגמול ישראליות נגד הכוחות המצריים.

362 5.9.1955 **י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם ושגרירויות ישראל בלונדון, פאריס ולונדון** (מברק)
הצעות ברנס להפגת המתיחות: העתקת מוצבי הצדדים למרחק 500 מ' עד 750 מ' מהגבול, הקמת גדר לאורך הקו כולו, צירוף משקיפי או"ם לסיורים ממונעים בגבול.

363 5.9.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
קווים לנאום תשובה בעקבות נאום דאלס: הכרת תודה על נכונותה של ארצות־הברית לחתום חוזה הביטחון עם ישראל וביקורת על הרעיון לדרישת ויתורים טריטוריאליים מישראל.

364 6.9.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
שיחות אבן-אלן: ביקורת של אבן על הצעת הוויתורים הטריטוריאליים, הצעות חלופיות לקיום הקשר בין מצרים וירדן, הסברי אלן.

365 6.9.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
דרישת ארצות־הברית לכינוס מועצת הביטחון לשם קבלת החלטה על הפעולות בגבול ישראל-רצועת עזה.

366 6.9.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
מידת ההשפעה הבריטית על קביעת המדיניות האמריקאית במזרח התיכון ונאום דאלס, גישות אנטי ישראליות במחלקת המדינה.

367 7.9.1955 **ר' שילוח אל י' הרצוג**
שיחות עם מ' ראב. הרקע לנאום דאלס: חשש מחדירה סובייטית למזרח התיכון ומעליית כוחות אקטיביסטיים במדינת ישראל, תמורות במדיניות המפלגה הרפובליקנית כלפי ישראל.

368 7.9.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם ז'ילבר: שאלת ביקורם של הנציגים הדיפלומטיים בירושלים, החלטה צרפתית על איסור מכירת נשק למדינות ערב.

369 8.9.1955 **ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
הנחיות לנאום אבן במועצת הביטחון בעניין ההתנגשויות בגבול ישראל מצרים: לא להתייחס בפירוט להצעות ברנס לשמירת השקט בגבול אלא להסתפק בניסוחים כלליים על נכונות ישראל לשתף פעולה לחיזוק משטר שביתת הנשק.

370 9.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: ניתוח נאום דאלס, עומד על הנקודות החיוביות בנאום, בעיקר ההכרה שיש לפתור את בעיית הפליטים בצורת התיישבות, שלילת ההיגיון שבדרישת הרצף הטריטוריאלי בין מצרים לירדן, נכונות ישראל לתיקוני גבול הדדיים.

371 12.9.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם זייצב: מכחיש כי ברית־המועצות מתכוונת למכור נשק למדינות ערב.

372 13.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת שרת-ברנס: התקפות מחבלים על ישובים בישראל מגבול ירדן ולבנון, וחשש מפני המשך התוקפנות המצרית.

373 14.9.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
חילוקי דעות בין שרת ושילוח בעניין התגובה לנאום דאלס, שרת אינו רואה אפשרות ממשית של חתימת חוזה ביטחון עם ארצות־הברית ודורש פעולה ציבורית בארצות־הברית כנגד הנקודות השליליות שבנאום דאלס.

374 15.9.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
מחלקת המדינה מצפה להצעות ישראליות ממשיות בנושא התיישבות הפליטים ושינויי הגבול.

375 15.9.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם ראסל: הנחיות מזכיר המדינה לתת דחיפה לתכניתו כפי שנוסחה בנאומו, לא מצפים לתיקוני גבול מרחיקי לכת אלא לשינויים על בסיס הגבולות הנוכחיים, מעודדים מכך שהערבים לא דחו את התכנית.

376 15.9.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)

שיחה עם מקמילן: עמדת בריטניה לגבי ההצעות שעלו בנאום דאלס: בריטניה דוגלת בתיקוני גבול זעירים בגבול הירדני ואת בעיית הפליטים מבקשת לפתור בהתיישבות בארצות מושבם הנוכחיות, תוך החזרת מספר סמלי לישראל, בעניין אספקת נשק הבטיח לבדוק את טענותיה של ישראל, בעניין החרם הערבי וההסגר הבטיח לבדוק את נושא המעבר במצרי טיראן.

377 16.9.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)

שיחת א' ג'קסון-נאסר: נאסר מסכים לדון בחילופי שבויים בין ישראל למצרים רק לאחר שתהיה רגיעה בגבול, הוא הדין לגבי מעבר בגבול בק"מ ה־95, לדעת ג'קסון הזמן לא כשר לדיון בבעיות היסוד בין ישראל ומצרים.

378 19.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)

שיחה עם ברנס: משא ומתן על הסדרי גבול בין ישראל למצרים, הצעת ברנס להקמת עמדות תצפית, סיורים ומכשול פיזי.

379 19.9.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)

שיחה עם כגנוביץ ומלנקוב: טענת ברית־המועצות על נטייה פרו מערבית של ישראל; חופש העלייה של יהודי ברית המועצות.

380 19.9.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)

הודעת משרד החוץ הצרפתי על אספקת נשק למצרים וישראל: הפסקת האספקה למצרים היא זמנית בעקבות השידורים האנטי צרפתיים מקהיר, האספקה לישראל היא בהתאם לחוזים קיימים ואין חושבים על אספקה נוספת לישראל.

381 20.9.1955 **מחלקת אסיה אל י' אבידר ומ' גזית** (מברק)

הנחיות להסברה בפני הנציגים הסיניים את השינוי בהצבעת ישראל בשאלת קבלת סין כחברה באו"ם, ישראל ממתינה לתגובת סין להצעתה לקשירת יחסים דיפלומטיים.

382 20.9.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)

שיחה עם מסיגלי: עליית יהודי מרוקו, סירובה של צרפת להתחייב בעניין העלייה ממרוקו, מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון ונאום דאלס.

383 21.9.1955 **ג' רפאל אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם ג'קסון: פגישתו של ג'קסון עם נאסר, משוכנע שאפשר להשיג שחרור אסירי פרשת קהיר במצרים, בטוח בכנות שאיפותיו של נאסר לייצוב המצב בגבול.

384 21.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
פעולת ישראל באזור המפורז של ניצנה.

385 22.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: תגובת ישראל לשדר מאת מחלקת המדינה בעניין הסדרי הגבולות בין ישראל לשכנותיה, הודעת מחלקת המדינה שמדובר בתיקונים הדדיים מקלה על ישראל, הסבר להימנעות ישראל בנושא קבלת סין לאו"ם.

386 22.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחה עם ברנס בעניין תכניות המים: התקדמות בשיחה עם מדינות ערב, גודל המאגר בכנרת, אין שינוי בכמויות המוצעות, מימון התכנית.

387 22.9.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם שאקבורו: הגשת תזכיר בעניין הגבלות השיט שהטילו המצרים במצרי טירן, תגובת שאקבורו שהתנהגות מצרים בנושא אינה חוקית, תשובה לא מחייבת של שאקבורו בעניין אספקת נשק, שאקבורו אופטימי לגבי הגשמת תכנית ג'ונסטון.

388 25.9.1955 **ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם שר החוץ הרומני: אפשרות החשת איחוד המשפחות ושחרורם של יהודים הכלואים בכלא הרומני.

389 27.9.1955 **ו' איתן אל אל"מ ברנס**
הסכמת ישראל להסגת כוחותיה הישראליים מהאזור המפורז בניצנה.

390 27.9.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם אלן: בירור השמועות על מכירת נשק אמריקאי למצרים, ידיעות ראשונות על הסכם מכירת נשק סובייטי למצרים.

391 27.9.1955 **א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון**
הודעת משרד החוץ בעקבות ההגבלה אשר הטילו המצרים על מעבר ספינות ישראליות במצרי טירן.

392 28.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: חשש ישראל מהשמועות על מכירת נשק למצרים בידי ברית־המועצות וארצות־הברית. על ארצות־הברית ללמוד לקח מכישלון מדיניותה שעל ידי תמיכה בערבים תמנע חדירת ברית־המועצות לאזור.

393 28.9.1955 **י' צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
אישור לידיעות על חידוש הספקת הנשק הצרפתי למצרים.

394 28.9.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
הודעת מצרים על עסקת הנשק עם צ׳כוסלובקיה. ישראל רואה בעסקת הנשק צעד עוין המערער את מאזן הכוחות במזרח התיכון.

395 28.9.1955 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
בקשה להנחיות לתגובה על הודעת נאסר על מכירת נשק מצ׳כוסלובקיה למצרים.

396 29.9.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת שרת-קלימוב: מחאת ישראל על עסקת הנשק הצ׳כית-מצרית, בקשת ישראל להבהרות, הודעת קלימוב שיעביר תוכן השיחה למוסקבה.

397 30.9.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
ההסכמות עם מצרים להסגת הכוחות מהאזור המפורז בניצנה וסימון הגבול בין המדינות.

398 30.9.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בפראג** (מברק)
שיחת בנצור-יובנק: מחאת ישראל על עסקת הנשק המצרית-צ׳כית, תשובת הממונה הצ׳כי שממשלתו רשאית לחתום על הסכם מסחרי ובכלל זה הסכם למכירת נשק.

399 1.10.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחת אבן-דאלס: תגובות לעסקת הנשק המצרית צ׳כית, דאגת ישראל מערעור המאזן, חשש שארצות־הברית תנסה להתחרות בסובייטים על־ידי אספקת נשק משלה לערבים, תשובת דאלס: האירוע הוא מהחמורים ביותר מאז מלחמת העולם השנייה, אין בכוונת ארצות־הברית לפתוח במרוץ חימוש באזור, שאלת הערובה האמריקאית שמבקשת ישראל מחייבת בדיקה ושיקול דעת.

400 2.10.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: בירור תגובתה של בריטניה לעסקת הנשק המצרית צ׳כית, תקריות בגבול ירדן ולבנון, אספקת טנקי סנטוריון לישראל.

401 2.10.1955 **י׳ צור וי׳ נחמיאס אל משרד החוץ** (מברק)
לנוכח חשש מאמברגו נשק לישראל מציעים לקבל נשק מאיכות פחות טובה.

402 3.10.1955 **ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם שאקבורו: התנגדות מדינות המערב למכירת נשק לישראל בתגובה לעסקת הנשק המצרית-צ׳כית.

403 4.10.1955 **י׳ צור אל מ׳ שרת** (מברק)
שיחה עם מרג׳רי: פעילות מדינות המערב בעקבות עסקת הנשק המצרית-צ׳כית, חושש שארצות־הברית תגיב לעסקת הנשק באספקת נשק נוספת למצרים, סבור שיש הכרח בתיאום בין שלוש מעצמות המערב.

404 5.10.1955 **א׳ אבן אל משרד החוץ** (מברק)
מבקש להיערך לרכישת נשק תמורת תשלום מארצות־הברית.

405 5.10.1955 **י׳ מרוז אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת שילוח-ראסל: תרעומת על תגובה רפה של ארצות־הברית לעסקת הנשק, תגובת ראסל: ארצות־הברית רואה בחומרה את העסקה, יש בה הפרת רוח ג׳נבה ופתיחת מרוץ זיון במזרח התיכון.

406 5.10.1955 **א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם שאקבורו: רואה בעסקת הנשק כעסקה בעלת משמעות מדינית בעיקרה שלא מעמידה בסכנה בשלב זה את ישראל, בריטניה נאמנה להכרזת השלוש ותישא בכל האחריות לקיומה.

407 5.10.1955 **י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם רו: צרפת עושה מאמצים גדולים למניעת עסקת נשק בין סוריה וברית־המועצות, אין בכוונת צרפת למכור נשק למצרים.

408 6.10.1955 **א׳ אבן אל משרד החוץ** (מברק)
מחייב ביקור שרת בארצות־הברית למרות שאין ביטחון שהביקור יניב תוצאות מידיות בתחום הרכש והסכם הביטחון הצעות לקווי ההסברה בעת ביקורו של שרת בארצות־הברית.

409 8.10.1955 **מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
התנגדות שרת לרכישת נשק ממדינות הגוש הסובייטי, תקלקל יחסיה עם המערב ותטיל נטל כלכלי על ישראל.

410 9.10.1955 **מ' שרת אל ג' רפאל** (מברק)
הנסיבות להחלטת שרת למנוע פעולות תגמול של ישראל על ההתקפות האחרונות של מחבלים.

411 9.10.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם אלן דאלס: רואה בעסקת הנשק ערעור רציני של המאזן הבין־לאומי וחובת ארצות־הברית לפעול כנגדה.

412 11.10.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת לאוסון: דיווח על שליחות אלן לקהיר ובירות, התרשמותו של אלן מנוקשות העמדה המצרית, ארצות־הברית עדיין שוקלת צעדיה בעקבות עסקת הנשק, תביעת שרת לחוזה ביטחון עם ארצות־הברית.

413 11.10.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
התייעצות של הצמרת הדיפלומטית הישראלית בוואשינגטון בהשתתפות הנספח הצבאי בעקבות העסקה הצ'כית, המלצות לנקיטת צעדים תקיפים ובכלל זה מבצע צבאי מקיף לתיקון מעמדה של ישראל, יציאת הנספח הצבאי לישראל לשם דיווח.

414 11.10.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם שגריר איראן בלונדון: חששה של איראן מהתרבות המגמות התוקפנית במדינות ערב.

415 11.10.1955 **א' ששון אל א' נג'ר**
שיחה עם מאג'יסטראטי: תגובת איטליה לעסקת הנשק המצרית-צ'כית וחדירת ברית־המועצות למזרח התיכון; העלאת דרג היחסים בין ישראל לאיטליה, הגשת כתב האמנתו של שגריר איטליה בירושלים.

416 12.10.1955 **ר' שילוח אל מ' שרת** (מברק)
ידיעות על תכניות ארצות־הברית להגנת המזרח התיכון, הקמת שני ארגונים – הנדבך הצפוני בהשתתפות איראן, והסכם בין ישראל וארצות־הברית, יציאת הנספח הצבאי בארצות־הברית לישראל לדווח על תכניות אלה.

417 12.10.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת אבן-אלן: ביקורו של אלן בקהיר בתגובה לעסקת הנשק, ביקורו מאכזב ביותר, הבחין ברגשות אנטי אמריקאים במצרים, ארצות־הברית לא הציעה דבר למצרים.

418 13.10.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת איתן-ברנס: ביצוע החלטת מועצת הביטחון להפרדת כוחות בין ישראל ובין מצרים, דרישת ישראל להצבת מכשולים פיזיים בגבול.

419 13.10.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-ג'ונסטון: היקפה של עסקת הנשק המצרית-צ'כית וחששה של ארצות־הברית מהחדירה הסובייטית למזרח התיכון.

420 14.10.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח על מסעו של ג'ונסטון בארצות ערב, תכנית מים אלטרנטיבית שגובשה על ידי מדינות ערב, סיכולה בהתערבות נאסר.

421 14.10.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
תגובת שרת לתיקון בתכנית חלוקת המים של ג'ונסטון שמפחית 15 מיליון ממ"ק מהחלק של ישראל, שאלת חידוש העבודה בהטיית הירדן ליד גשר בנות יעקב.

422 14.10.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח מפי ג'ונסטון בעניין עסקת הנשק המצרית-צ'כית ונכונותה של ברית־המועצות לשלוח "מתנדבים" לעזרת מצרים במקרה של התלקחות.

423 14.10.1955 **י' אבידר אל ו' איתן** (מברק)
הצעה לאיגרת למולוטוב שתציג את עמדת ישראל בעניין עסקת הנשק המצרית צ'כית, ובכלל זה קריאה לבטל את העסקה.

424 16.10.1955 **מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחה עם ג'ונסטון על העסקה הצ'כית: הערכה פסימית לגבי האפשרויות לבטל את העסקה או להרתיע את ברית־המועצות, סבור כי ברית־המועצות תממן את בניית הסכר באסואן, שרת דרש להפעיל לחץ גדול ככל האפשר על ברית־המועצות ולספק נשק לישראל.

425 16.10.1955 **ו' איתן אל שגרירות ישראל בפאריס** (מברק)
שיחת איתן-ז'ילבר: דאגת ישראל מעסקת הנשק המצרית-צ'כית והמלצתה למדיניות נחושה של מדינות המערב מול ברית־המועצות ומצרים.

426 19.10.1955 **מ' אבידן אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחת אבידן-סלוצ'נסקי: מחאת ממשלת פולין על כי עובדים מצירות ישראל מעבירים באופן פרטי פיצויים לנרדפי הנאצים אזרחי פולין.

427 20.10.1955 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
יציאה אפשרית של שרת לפגישה עם דאלס ושרי החוץ של מדינות נוספות, כולל ברית־המועצות.

428 20.10.1955 **א' אילת אל מ' שרת** (מברק)
ניתוח המצב הבין־לאומי בעקבות עסקת הנשק המצרית-צ'כית, התנגדות תקיפה לרעיון של מלחמה מונעת, מציע לפתוח במערכה מדינית מקיפה לצד חיזוק יכולה הצבאית של ישראל.

429 21.10.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-לאוסון: הלכי הרוח בישראל בעקבות עסקת הנשק, כפי שהתבטאו בדיון בכנסת, דאגת ישראל מהלכי הרוח הפייסניים בארצות־הברית בעקבות עסקת הנשק ומההנחה שלישראל עליונות צבאית על מצרים.

430 21.10.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן-אלן: השפעת העסקה הצ'כית-מצרית על מצבה של ישראל, דאגת ישראל מחוסר המעש של מעצמות המערב.

431 24.10.1955 **ר' שילוח אל משרד החוץ** (מברק)
הערכות על המדיניות של ארצות־הברית לאחר העסקה הצ'כית-מצרית, דאגה ליציבות ולשלום האזור, למרות זאת, לא מצדדים בזיון מידי של ישראל וחתימת חוזה אלא רואים את הפיתרון במסגרת תכנית כוללת שתכליתה חיזוק מעמד ארצות־הברית באזור והבטחת ידידותן של חלק ממדינות האזור.

432 24.10.1955 **איגרת מאת י' אבידר אל ו' מ' מולוטוב**
דאגתה של ישראל מהעסקה הצ'כית-מצרית.

433 24.10.1955 **א' שלוש אל משרד החוץ** (מברק)
הגשת איגרת ישראל לסגן שר החוץ הסובייטי סמיונוב, קביעת סמיונוב שאין מקום לדאגה בישראל.

434 26.10.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)

שיחת שרת-דאלס: קביעת שרת שלעסקת הנשק הצ'כית- מצרית משמעות חמורה לביטחונה של ישראל וליציבות בעולם, קורא להציב בפני נאסר אולטימטום: ביטול העסקה או ויתור על הסיוע המערבי, תשובת דאלס: אינו מאמין שאולטימטום לנאסר יועיל, שאלת חימושה של ישראל נמצא בדיון, חזר על התחייבות ארצות־הברית לביטחון ישראל אך אינו בטוח שברגע זה יש לתת לה צורה פורמלית במיוחד שעמדת הסנט אינה ידועה, מקווה שישראל לא תיזום מלחמה מונעת.

435 26.10.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)

פגישת שרת-פור: הבטחת פור למכור נשק לישראל, בקשת שרת שצרפת תצטרף לחוזה ביטחון של ארצות־הברית עם ישראל.

436 26.10.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)

שיחת שרת עם מקמילן: מכירת נשק לישראל, כישלונות בריטניה במדיניותה במזרח התיכון, תשובת מקמילן: בריטניה לא תיתן ערובות לישראל לפני ייצוב המצב במזרח התיכון, אספקת נשק לישראל רק תגביר המתיחות.

437 26.10.1955 **י' צור וש' פרס אל שר הביטחון, הרמטכ"ל, אגף החימוש, צה"ל ומנכ"ל משרד החוץ** (מברק)

פגישה עם שר הביטחון הצרפתי: רשימת פריטי הנשק שנדרשים על ידי ישראל.

438 26.10.1955 **ד' הכהן אל ד' לוין**

הצעה לשגר מיופה כוח לבייג'ין כדי לנהל משא־ומתן על כינון יחסים דיפלומטיים עם סין העממית.

439 27.10.1955 **א' הרמן אל י' מרוז**

אין לקשור את המבצע למען יהודי ברית־המועצות עם המבצע נגד עסקת הנשק הצ'כית, ויש לפעול בשני הנושאים במקביל, בעניין יהודי ברית־המועצות יש להדריך מדינאים אמריקאים שעומדים לצאת לשם ולהביא לידיעת הצמרת היהודית בארצות־הברית את חומרת המצב של יהודי ברית־המועצות.

440 28.10.1955 **ד' בן גוריון אל מ' שרת**

לנוכח חומרת המצב מבקש להציג את הממשלה בהעדרו של שרת, מבקש חוות דעתו של שרת על הסיכויים לרכישת נשק ועל יחסי המעצמות למשטר נאסר.

441 28.10.1955 **א' הרמן אל ראש הממשלה**
הצעה לפגישה בין שרת לבין טיטו.

442 28.10.1955 **י' תקוע אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת תקוע-ברנס: הצעות ברנס לייצוב המצב בניצנה: סימון הגבול ונסיגת המצרים מהאזור המפורז, תקוע השיב שעל המצרים לסגת ללא תנאים מוקדמים.

443 29.10.1955 **אל"מ ברנס אל מ' קדרון**
חומרת המצב במפורז ניצנה, מבקש משני הצדדים לחדול מפעולות אלימות.

444 30.10.1955 **רישום של מ' שרת**
תשובות לשאלות בן גוריון בעניין המצב המדיני ואספקת הנשק, אין סיכוי לקבלת נשק מארצות־הברית ובריטניה, צרפת מעוניינת לספק נשק, אין סיכוי שברית־המועצות תיסוג מעסקת הנשק, לגבי העמדה כלפי משטר נאסר – ארצות־הברית מהססת, בריטניה משתדלת לא להעמיק את המשבר עם מצרים, צרפת מתנגדת לנאסר בתקיפות אך נמנעת מניתוק הקשר אתו.

445 31.10.1955 **מ' שרת אל ו'מ' מולוטוב**
תודה על הסכמתו של מולטוב להיפגש אתו, מזכיר לו את עמדת מצרים המסרבת למשא־ומתן עם ישראל.

446 31.10.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם דאלס: השפעת עסקת הנשק הצ'כית-מצרית על ביטחונה של ישראל ודרישה לחוזה ביטחון עם ארצות־הברית, תשובת דאלס: ארצות־הברית עדיין לא החליטה על תגובתה לעסקת הנשק, חובתה של ישראל להביא תרומה ממשית כדי להגיע להסדר מדיני, עדיין לא התקבלה החלטה בעניין חוזה הביטחון.

447 31.10.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
פגישה עם קירקפטריק: טענת אילת שבריטניה גמרה אומר להשיג את מטרותיה במזרח התיכון על חשבון ישראל, בריטניה מפרה את התחייבויותיה לפי הצהרת השלוש, תשובת קירקפטריק שהכרזה בריטית על תמיכה בישראל תדחוף את מדינות ערב לזרועות ברית־המועצות.

448 1.11.1955 **מ' פישר אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת פישר-זורולו: דאגת טורקיה מעסקת הנשק הצ'כית - מצרית, טורקיה חותרת לחיזוק ברית בגדד.

449 3.11.1955 **מ' קדרון אל ו' איתן** (מברק)
שיחת קדרון-האמרשלד: איגרת מחאה של האמרשלד לישראל על פעולתה באזור המפורז בניצנה.

450 3.11.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת אילת-נאטינג: דאגת בריטניה מפעולות ישראל באזור המפורז של ניצנה.

451 4.11.1955 **י' צור וש' פרס אל ד' בן גוריון, מ' שרת ומ' דיין** (מברק)
תוצאות חיוביות של השיחות בפאריס על רכישת נשק מצרפת; רשימת פריטי הנשק שיימסרו לישראל.

452 5.11.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחת אבידר-זייצב: ביקורת על הפרסומים העוינים בעיתונות הסובייטית על ההתנגשות הצבאית באזור המפורז בניצנה.

453 6.11.1955 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
דאגה מעיכוב משלוחי נשק מאיטליה.

454 7.11.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
טענות של כמה מחברי נשיאות הסובייט העליון על מדיניותה התוקפנית של ישראל בגבול עם מצרים, דרישה שישראל תחדל להתערב בעניינים פנימיים של ברית־המועצות.

455 8.11.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן-אלן: תביעת ישראל לנשק לאחר העסקה הצ'כית-מצרית, תשובת אלן שארצות־הברית תעיין באהדה בתביעות הנשק של ישראל.

456 8.11.1955 **י' צור אל מ' שרת**
הצעה לשקול כינון יחסים עם גרמניה המערבית, ספרד ופורטוגל.

457 9.11.1955 **הצהרת הנשיא אייזנהאואר על הסדר במזרח התיכון, ניתנה בדנבר, ב־9 בנובמבר 1955**
מטרתה של ארצות־הברית במזרח התיכון הוא שלום הוגן, לא תיכנס למרוץ חמוש, ממליץ שארצות־הברית תצטרף להתחייבויות חוזיות פורמליות שמטרתן למנוע שינוי בכוח הזרוע של הגבולות בין ישראל לשכנותיה.

458 9.11.1955 **ו' איתן אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס** (מברק)
ביקור השגרירים במשרד החוץ בירושלים, הורשו לבקר על בסיס "הדדיות" ושלא יהיה פרסום לדבר.

459 9.11.1955 **א׳ אילת אל מ׳ שרת** (מברק)
מידע על ישיבת ממשלת בריטניה בעניין ישראל, הוחלט לא לספק נשק לישראל כדי לא לדחוף את כל מדינות ערב לזרועות הסובייטים, הוחלט לנסות להפיג את המתיחות באזור על ידי צירוף ברית־המועצות להסדר ביטחון באזור.

460 9.11.1955 **הערת עורך**
נאום ראש ממשלת בריטניה בבית העירייה של לונדון, 9 בנובמבר 1955 – "נאום גילדהול".

461 9.11.1955 **ז׳ ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה בעת קבלת פנים עם גיאורגיו דז׳ ועם סטויקה על איחוד משפחות ואסירי ציון.

462 10.11.1955 **מ׳ קדרון אל ד׳ המרשלד**
המצב באזור המפורז של ניצנה, מעמד משקיפי האו"ם באזור.

463 10.11.1955 **י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת בן גוריון-ברנס: המצב בגבולות ומדיניות הביטחון של ישראל – "הסכמי שביתת הנשק מחייבים את הצדדים באופן שווה".

464 11.11.1955 **ג׳ רפאל אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת רפאל-ראסל: מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון, ארצות־הברית נואשה משידול ברית־המועצות לשנות את מדיניותה, תתרכז בחיסון מדינות ערב מהסכנה הסובייטית, מדיניות ישראל של שימוש בכוח מחזקת גורמים בארצות־הברית הרואים בה בעלת ברית מפוקפקת.

465 12.11.1955 **ו׳ איתן אל שגרירות ישראל בלונדון והנציגות הקבועה של ישראל באו"ם** (מברק)
שיחה עם ניקולס: הסברים על נאום אידן בגילדהול בדבר הסדר גבולות בין ישראל ושכנותיה המבוסס על ויתורי שטח בנגב מצד ישראל, סבור שעל ישראל להקריב קורבן למען השלום.

466 14.11.1955 **א׳ אילת אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
הערכות על מדיניות בריטניה במזרח התיכון: נואשה משיתוף פעולה עם ברית־המועצות במזרח התיכון, לכן פועלת להסדר סופי של בעיית ארץ־ישראל שרואה בה מפתח לסילוק ברית־המועצות מהאזור, על בסיס ויתורים טריטוריאליים של ישראל.

467 15.11.1955 **מ' שרת אל ד' בן גוריון** (מברק)
פנייה להימנע מפעולות צבאיות בעת הדיון באו"ם על שאלת הפליטים הערבים.

468 15.11.1955 **מחלקת מערב אירופה אל צירות ישראל באנקרה** (מברק)
הנחיות לשיחה עם מנדרס נגד הצטרפות ירדן לברית בגדד.

469 15.11.1955 **ג' רפאל אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם ראסל: הבהרות בעקבות נאום אידן בגילדהול, נאום אידן לא מבטא עמדת ארצות־הברית, ארצות־הברית מחויבת להצהרת השלוש ותומכת במצב הטריטוריאלי הקיים כל עוד אין הסכמה בין הצדדים לשנותו.

470 15.11.1955 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם רוסי לונגי: מדיניות מעצמות המערב להאט את משלוחי הנשק למזרח התיכון, דאגה מהדיבורים בישראל על מלחמת מנע.

471 16.11.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת גולדה מאירסון-ניקולס: ישראל לא תסכים לשלום המבוסס על ויתורי שטח; תשובת ניקולס: עמדת נאסר שלא ייכנס למשא־ומתן עם ישראל אם לא תסכים מראש לוויתור טריטוריאלי.

472 16.11.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת איתן-ברנס: דיווח על שיחות ברנס עם נאסר, שר החוץ והרמטכ"ל המצרי, נאסר הודיע שבאופן עקרוני מדיניות מצרים היא מדיניות של שלום, שאין בכוונתו להמשיך בפעולות הפדאיון, אם ישראל תתמיד בשמירה על שקט בגבול מצרים תתנהג בהתאם, דרש לסמן הגבול במפורז ניצנה ולצמצם הנוכחות הצבאית שם.

473 16.11.1955 **איגרת מאת שגריר ישראל בארצות־הברית אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית**
בקשה לקבלת אישור מממשלת ארצות־הברית לרכישת נשק וציוד צבאי.

474 16.11.1955 **ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחת אבן עם הובר: נימוקים לדרישת ישראל לקבל נשק מארצות־הברית על־פי חוק הסיוע בתשלום.

475 16.11.1955 **א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת אילת עם שאקבורו: חילופי דברים על נאום אידן בגילדהול בדבר ויתורי שטח בנגב מצד ישראל, טענתו שאם ישראל לא תאמץ את המלצות אידן תגרום לעצמה נזק רב.

476 17.11.1955 **י׳ צור אל א׳ נג׳ר** (מברק)
העלייה ממרוקו, חרדה בקרב היהודים מפני סגירת היציאה, ממשלת צרפת איננה מעוניינת ביציאה המונית של היהודים.

477 17.11.1955 **י׳ הרצוג אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת בן גוריון-לאוסון: התנגדות ישראל לכל ויתור על שטחים ברוח הצעותיו של אידן; השלכות עסקת הנשק הצ׳כית-מצרית על ביטחונה של ישראל.

478 17.11.1955 **י׳ אבידר אל ו׳ איתן**
מדיניות ברית־המועצות במזרח התיכון, ברית־המועצות מנצלת את אווירת ההפוגה הקרויה "רוח ג׳נבה" לחיזוק מעמדה בעולם ולחדירה למדינות שאינן נמצאות בתחום ההשפעה הישירה של המערב.

479 18.11.1955 **מ׳ שרת אל משרד החוץ** (מברק)
פרשנות על נאום אידן בגילדהול, הנאום מהווה ניסיון להחזיר את השפעת בריטניה על מדינות ערב על חשבון ישראל.

480 18.11.1955 **י׳ צור אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחה עם מסיגלי: התנגדות משרד החוץ הצרפתי למכירת מטוסי מיסטר לישראל.

481 19.11.1955 **י׳ צור אל ו׳ איתן** (מברק)
תרעומת במשרד החוץ הצרפתי על נציגי ישראל על שעקפו את המשרד בניהול המשא ומתן על רכישת נשק.

482 21.11.1955 **תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל**
עמדת ארצות־הברית להסדר בין ישראל ושכנותיה על יסוד נאומו של דאלס ב־26 באוגוסט שעיקרו הסכמת הצדדים לוויתורים הדדיים.

483 23.11.1955 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)

שיחת שרת-דאלס: בקשת ארצות־הברית מישראל לגלות התאפקות בסכסוכי הגבול וגמישות בהסדר עם שכנותיה; התנגדות שרת לכל ויתור על שטחים בנגב מצד ישראל והסכמה לתיקונים קלים והדדיים בקווי שביתת־הנשק.

484 23.11.1955 **כ' שלמון, נספח צה"ל בארצות־הברית, אל מ' דיין**

דיווח על ההתקדמות בתביעת ישראל לנשק מארצות־הברית ועל הלכי הרוח במשרד ההגנה ובמחלקת המדינה על ההתמודדות עם העסקה הצ'כית ועל כוונותיה של ישראל.

485 23.11.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)

שיחה עם דה מרג'רי: דעתו שוועידת ג'נבה הייתה מאכזבת ומצביעה על הקשחה במדיניות הסובייטית, צרפת תעמוד על התחייבויותיה לישראל ולמצרים על מכירת נשק ובכלל זה מכירת המיסטרים לישראל.

486 24.11.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)

שיחת איתן עם ברנס: הצעות או"ם לפיתרון שאלת ניצנה.

487 24.11.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)

שיחת אילת-אידן: ביקורת אילת על נאום אידן בגילדהול בדבר ויתורי שטח מצד ישראל בנגב, אידן השיב שנאומו לא הובן כהלכה, אין הכוונה לוויתורי שטח ניכרים, ויתורים שלא יפגעו ביישובים ושטחים בעלי ערך כלכלי, ציין שהעם הבריטי אוהד לישראל וכי זאת גם עמדתו, הביע דאגה מהחדירה הסובייטית לאזור.

488 25.11.1955 **מכתב מאת נציג ישראל באו"ם אל נשיא מועצת הביטחון**

טענות ישראל על תוקפנותה של מצרים בגבולה עם ישראל ואחריותה לפעולות הפידאיון בגבול ישראל עם ירדן.

489 27.11.1955 **מ' שרת אל משרד החוץ** (מברק)

המלצה להמשיך בהתאפקות צבאית בגבולות אם לא תהיה תקרית חמורה נגד ישראל.

490 27.11.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)

הצעות לתשובה לשדר מזכיר המדינה: ישראל מוכנה לשינויי גבול הדדיים בתנאי שאין בהם ויתור על שטחים בעלי ערך ואינם פוגעים בשלמות וברציפות של ישראל, ישראל מוכנה לדון במסגרת הסכם שלום על הסדרים לשיפור הקשר בין מדינות ערב, ישראל מוכנה לפצות את הפליטים.

491 27.11.1955 **שגרירות ישראל בפאריס אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
חשש מסגירת שערי העלייה ממרוקו.

492 28.11.1955 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה** (מברק)
שיחת גולדה מאירסון עם אברמוב: בקשת ברית־המועצות מישראל לתמוך בקבלת 18 מדינות חדשות לאו"ם, קובלנת גולדה מאירסון על צורת הדיווח על ישראל בעיתונות הסובייטית.

493 28.11.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם מסיגלי: מסתייג מנאום אידן, הולכת ומסתמנת נטייה למדיניות משותפת של המעצמות במזרח התיכון, צרפת רואה בישראל חלוץ של המערב במזרח התיכון ולא תסכים להחלשתה.

494 30.11.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הצעת הרצוג להשיב בעל־פה ולא בכתב על התזכיר האמריקאי במטרה להרוויח זמן ולקבל הבהרה בקשר לבקשת ישראל לנשק.

495 30.11.1955 **ד' המרשלד אל מ' קדרון**
תשובה על מכתבו של קדרון בעניין עוג'ה, דרישה לשמירה על הפסקת האש במפורז ניצנה.

496 1.12.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת גולדה מאירסון-באנקס: פרטים על שיחת באנקס עם נאסר ואנשיו; הצעת באנקס להפגת המתיחות – הכרזת הצדדים על אי־התקפה וסיוע כלכלי למצרים, תגובת מאירסון, חשש מהתחזקותו של נאסר.

497 2.12.1995 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם ושגרירויות ישראל בלונדון ופאריס** (מברק)
שיחת באנקס עם נאסר: מוכן להורות על הפסקת אש אם ישראל תיתן הוראות דומות ואם תסכים לא להקים יישובים באזור המפורז. תגובת ישראל: על נאסר לקיים בקפדנות את הסכמי שביתת הנשק.

498 2.12.1955 **ג' רפאל אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הצטרפות לעמדת הרצוג שלא להשיב בכתב על תזכירו של דאלס, יש לדרוש הוכחות ממשיות מנאסר על כנותו להיכנס למשא־ומתן ישיר.

499 2.12.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית וג' רפאל** (מברק)
נימוקים בזכות הגשת תשובה בכתב על תזכירו של דאלס, לדעתו, אי מתן תשובה יכול לסמן את ישראל כסרבנית שלום.

500 4.12.1955 **ד' בן גוריון אל מ' שרת** (מברק)
הנחיות לנוסח תשובת ישראל לתזכירו של דאלס: ישראל לא תדון על שלום הכרוך בוויתור טריטוריאלי, מוכנה לשלום תמורת שלום.

501 6.12.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת בן גוריון-ברנס: שליחות בנקס בקהיר, הצעות המרשלד לפיתרון הסכסוך בניצנה, עמדת ישראל: מסכימה לקיום מלא של כל הסדרי שביתת־הנשק ללא תנאים וללא שינויים.

502 6.12.1955 **ד' בן גוריון אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
עדיפות רכישת נשק על־פני חוזה ביטחון.

503 6.12.1955 **שיחת מ' שרת-ג'פ' דאלס**
התנגדות ישראל לוויתור על שטחים וספקותיה לגבי סיכויי השלום עם נאסר; בקשה לתשובה חיובית לגבי רכישת נשק בארצות־הברית; תגובת דאלס: תמיכת ארצות־הברית בתיווך ובוויתור על שטח והבטחה לתשובה בעניין הנשק.
נספח: תשובת ישראל לתזכיר מחלקת המדינה, 6 בדצמבר 1955.

504 7.12.1955 **ד' לוין אל מ' שרת**
תוצאות ביקור באתיופיה, הסכמה לחילופי קונסולים בין ישראל לאתיופיה.

505 8.12.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי**
דאגה בבריטניה מכוונות ישראל לכבוש את הגדה המערבית, הכחשת הכוונות על ידי אילת.

506 8.12.1955 **י' צור אל ו' איתן**
שיחה עם וינוגרדוב: ברית־המועצות שואפת לדטנט בעולם, נוהגת לסייע למדינות החותרות לעצמאות, התנגדותה של ברית המועצות לברית בגדד, מצר על קלקול היחסים בין ישראל לברית־המועצות שרואה בקיום ישראל חלק בלתי נפרד מהמדיניות הסובייטית במזרח התיכון.

507 9.12.1955 **ד' בן גוריון אל פ' ביוט**
רכישת נשק בצרפת.

508 11.12.1955 **ר' שילוח אל ד' בן גוריון וו' איתן** (מברק)
שיחה עם ראסל: הצעה אמריקאית לפיתרון פשרה בסכסוך הישראלי-ערבי: התיישבות הפליטים במדינות ערב, הכרה בירושלים כבירת ישראל, הפסקת החרם, קווי שביתת הנשק עם תיקונים, הבטחת קשר יבשתי בין מצרים לשאר העולם הערבי, הפסקת מצב המלחמה וחוזה ביטחון.

509 12.12.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
דיווח ברנס לבן גוריון על שיחותיו בקהיר עם פאוזי ועמאר ועל עמדת מצרים בעניין הפסקת האש; הפסקת אש באזור המפורז ניצנה, דרישת מצרים להרחקת סיורי ישראל מהגבול, תגובת בן גוריון: ישראל שומרת על חופש הפעולה ובכלל זה סיורים לאורך הגבול.

510 12.12.1955 **ו' איתן אל ד' בן גוריון**
מחאת משרד החוץ על שמנהליו לא שותפו בהחלטה על פעולת כנרת, הפעולה תהדק את השותפות בין סוריה למצרים ואת הנטייה לשתף פעולה עם ברית־המועצות.

511 12.12.1995 **מ' שרת אל ג'פ' דאלס**
נימוקים לדחיית ההצעה הבריטית-אמריקאית לוויתור מצד ישראל על שטחים בנגב.

512 12.12.1955 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
התוצאות השליליות על מעמדה המדיני של ישראל בעקבות פעולת כנרת, "מפתיע ביותר שמתקבלת הכרעה מרחיקת לכת כזאת תוך התעלמות מוחלטת מכל תוצאותיה המדיניות".

513 12.12.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם סטיבנסון: התנגדות ישראל לרעיון ה"משולשים" בנגב; תגובה אוהדת של סטיבנסון, אינו מבין את ההיגיון שבתכנית.

514 12.12.1955 **י' צור אל ו' איתן וא' נג'ר** (מברק)
דאגת צרפת לרגל תקרית כנרת.

515 13.12.1955 **מ' שרת אל ד' בן גוריון** (מברק)
מחאה וביקורת על פעולת כנרת ללא תיאום אתו ועם משרד החוץ.

516 13.12.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם אלן: מסירת צערו של מזכיר המדינה על העיתוי של פעולת כנרת ועל ההשפעה הבלתי נוחה שתהיה לה מבחינת ההכרעה בעניין בקשת ישראל לנשק.

517 13.12.1955 **ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת פרס עם מאיארד: ביקורת על פעולת כנרת, הבעייתיות שבמכירת נשק לישראל.

518 14.12.1955 **ד' ש"ק אל מ' שרת**
ביקורת בישראל ובמערכת הפוליטית על פעולת כנרת, הצורך בתיאום בין הזרוע המדינית לצבאית.

519 15.12.1955 **י' הרצוג אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובפאריס** (מברק)
שיחה עם וייט: ביקורת על פעולת כנרת, אינו מוצא הסבר הגיוני כדי לדווח עליו למחלקת המדינה, הרצוג השיב שיש לראות תקרית זאת על רקע ההתפתחויות באזור, בן גוריון מנהל מדיניות מאופקת כנגד הקוראים למלחמת מנע.

520 15.12.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
מחאה חריפה של קירקפטריק על פעולת כנרת ומסירת הודעת מקמילן בדבר תמיכת בריטניה בפניית סוריה למועצת הביטחון וכוונה לשקול מחדש אספקת נשק לישראל, מחאת והסברי אילת.

521 15.12.1955 **י' צור אל ד' בן גוריון** (מברק)
פגישת פרס-פור: מסירת איגרת בן גוריון לפור, תגובת פור: צרפת חייבת לסייע להגנת ישראל.

522 16.12.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון ובפאריס** (מברק)
שדר בעל-פה מממשלת ארצות־הברית לישראל, מחאה על פעולת כנרת, אזהרה שישראל תוענש על ידי מועצת הביטחון.

523 17.12.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
האווירה המתוחה בניו יורק והביקורת הציבורית על פעולת כנרת, דאגה מכושר השיפוט ותהליכי ההכרעה של ההנהגה בישראל.

524 17.12.1955 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם אלן: הבהרת עמדת ישראל נגד ויתור על שטח או פירוז שטח כלשהו בנגב.

525 18.12.1955 **ד' בן גוריון אל ו' איתן**
הצעה לפרסם את דבר המשא־ומתן עם מצרים באמצעות ברנס והמרשלד כדי להעמיד את דעת הקהל על גישתו העוינת של ברנס כלפי ישראל.

526 18.12.1955 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת בן גוריון עם סטרייברט ווייט: השלום בין ישראל לשכנותיה ומדיניות פעולות התגמול של ישראל.

527 18.12.1955 **ש' בנדור אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם ראסל: החלטת שלושת שרי החוץ של המערב להימנע ממכירת נשק לישראל בגלל פעולת כנרת, הערכתם שהשעה כשרה לפעול להשגת שלום ושישראל פתחה צוהר קטן של הסכמה לוויתורי שטח מזעריים בנגב.

528 18.12.1955 **י' צור אל ו' איתן** (מברק)
שיחת שרת עם פיניי ומסיגלי: פעולת כנרת והשפעתה על רכישת נשק בצרפת. נכונותה של ישראל לשלום ומגרעותיה של הצעת אידן לוויתורים טריטוריאליים.

529 19.12.1955 **ד' בן גוריון אל א' אבן**
נימוקים לביצוע פעולת כנרת, אין לזלזל בדעת הקהל ובקשיי ההסברה אך אם ישראל תירתע על ידי קושי זה הוא מסופק אם ישראל תוכל להגן על עצמה, ליישב את הדרום ולהבטיח חיי אזרחיה.

530 20.12.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת איתן עם ניקולס: המצב בירדן, השלכות של הצטרפות ירדן לברית בגדד.

531 20.12.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
שיחה עם ראסל: הזדעזעות מזכיר המדינה מפעולת כנרת, הבהרות הדדיות לגבי הצעת אידן לקביעת "המשולשים" בנגב, לא יושג כל הסדר בלי שיובהר לנאסר כי אין סיכוי להישג טריטוריאלי בנגב.

532 20.12.1955 **י' אבידר אל ו' איתן** (מברק)
תמיכה בהידברות עם הסובייטים על שינוי היחסים בין ישראל לברית־המועצות.

533 23.12.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
דאגה ממהלך הדיון במועצת הביטחון, אבן חושש שישראל איבדה את יכולתה ליזום פעולות תגמול אלא בתנאים של התגרות קיצונית, דאגה בקרב יהודי ארצות־הברית ממעמדה של ישראל בעקבות פעולת כנרת.

534 23.12.1955 **ש' פרס אל ד' בן גוריון** (מברק)
פעילות למניעת עיכובים במשלוח מטוסי מיסטר לישראל.

535 25.12.1955 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת עם וייט: הפתעת האמריקאים מפעולת התגמול בכנרת, תכנית השלום של ישראל, אפשרות שחל שינוי לטובה בעמדת נאסר.

536 26.12.1955 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה**
שיחה עם קופרולו: יחסי ישראל-טורקיה.

537 28.12.1955 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה**
דרישת שילומים מגרמניה המזרחית, תשובת ממשלת גרמניה המזרחית לאיגרת ישראל.

538 29.12.1955 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ** (מברק)
שיחת איתן-ברנס: דיווח על שיחת ברנס עם גוהר: השבויים הישראלים במצרים, הפסקת האש, הצעות המרשלד.

539 29.12.1955 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם לויד: חשש בבריטניה מהאפשרות למלחמת מנע של ישראל נגד מצרים.

540 29.12.1955 **י' צור אל מ' שרת** (מברק)
פנייה למניעת עיכוב משלוחי הנשק מצרפת.

541 30.12.1955 **א' אבן אל מ' שרת** (מברק)
הצעת ארצות־הברית לשגר מתווך למזרח התיכון – שליחות אנדרסון, עיכוב בהחלטה האמריקאית על מתן נשק לישראל עד לסיום הדיון במועצת הביטחון.

542 30.12.1955 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת-ניקולס: דיון על הצעת אידן בדבר הרציפות הטריטוריאלית בין מצרים למדינות ערב, אספקת נשק מבריטניה למדינות ערב, מדיניות הביטחון של ישראל ופעולות התגמול.

543 30.12.1955 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
ידיעות על דיונים במשלחת הבריטית למועצת הביטחון, ההנחיות למשלחת הן לפעול לגינוי פעולת ישראל.

תעודות

DOCUMENTS

1

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/1

ירושלים, 2 בינואר 1955

(1) צוות "בת גלים" הוחזר אתמול בק"מ 95.[1]

(2) במקום לא נכחו משקיפי או"ם שקיבלו הוראות חמורות מיושב־ראש הוועדה לא להופיע בסביבה אף באופן בלתי רשמי. במשרד המשלחת המצרית לוועדת שביתת־הנשק בעזה חתמו חברי הצוות על הצהרה כי נמסרו לידי או"ם ונציגי ישראל. בהגיעם לגבול ובראותם כי לא באו לקדם פניהם, דרש רב החובל לשנות נוסח ההצהרה וחתם על הצהרה חדשה כי עבר הגבול מרצונו הוא.

(3) חברי הצוות שבו גאים ובמצב רוח מרומם למרות שביומיים הראשונים סבלו קשה בבית הסוהר הצבאי לפני שהועברו לבית סוהר אזרחי בו זכו לטיפול טוב בהחלט.[2] בבית הסוהר האזרחי ישבו אחדים מנאשמי משפט קהיר והצוות שר יחד אתם שירים עבריים. מעיתונים שהעברנו ומשיחות עם מצרים ידעו על התפתחות פרשתם וההחלטות בוועדת שביתת־הנשק ולמרות שהופרדו מהאנייה, מרגישים כי תרמו מוחשית להתקדמות במערכה חשובה.

(4) התרשמו מנסיגות המצרים ביחס להאשמות נגדם. ב־4 בדצמבר לאחר ביטול העלילה בדבר רצח הדייגים הוטלה עליהם האשמה חדשה על כניסה בלתי חוקית למים הטריטוריאליים והמשפט נקבע ל־8 בדצמבר, אך לא התקיים. בזה ויתרו המצרים למעשה על האשמה כל שהיא נגד הצוות והודו כי מעצר האנייה ועל אחת כמה וכמה הפרדת הצוות ממנה כולו מעשה שרירותי.[3]

תקוע

1

1. האנייה "בת גלים", שהייתה בדרכה לחיפה, נעצרה ב־28 בספטמבר 1954 בפתחה הדרומי של תעלת סואץ. עשרת אנשי צוותה נאסרו ומטענה הוחרם. ישראל שלחה את האנייה כחלק ממאבק ממושך על חופש השיט בתעלת סואץ ושיגורה נועד להעמיד במבחן את הודעת המצרים במועצת הביטחון בסוף מארס 1954, כי יגלו סובלנות לגבי מעבר סחורות ישראליות בתעלת סואץ. העיתוי להפלגה נקבע לאחר שהתברר בסוף יולי 1954 שאין פיתרון מניח את הדעת למעבר אניות ישראליות בתעלה בראשי הפרקים של ההסכם האנגלו-מצרי על פינוי הבסיס הבריטי באזור תעלת סואץ.
ביום מעצרה של האנייה הגישה ישראל איגרת למועצת הביטחון ודרשה את שחרור האנייה וב־4 באוקטובר ביקשה את כינוס המועצה. מצרים הגיבה בתלונה לוועדת שביתת־הנשק המעורבת וטענה כי צוות האנייה התקיף שתי סירות דיג מצריות בתחום המים הטריטוריאליים של מצרים. ב־4 בדצמבר 1954 הודיעה מצרים על שחרור צוות האנייה אך לא על מעבר האנייה בתעלה. ישראל הוסיפה לדרוש כינוס המועצה שנדחה לבקשת ארצות־הברית לראשית ינואר 1955. ישראל סירבה לשתף פעולה באופן רשמי עם הסדרי השחרור של אנשיה ולכן הוחלט לקבל את החוזרים במרחק־מה מהגבול. (ראה כרך 9, מבוא, עמ' יד-טו.)
2. בעדות לאחר שובם נמסר כי "ביממה הראשונה הוכו אנשי הצוות, בייחוד רב החובל, מכות רצח באופן שיטתי ומחושב עד לשטפי דם פנימיים וסידוק צלעות", אך הם לא עונו "במובן הטכני, המקובל, כלומר גרימת כאב בלתי אנושי על ידי מכשירים או אמצעים מיוחדים". בגלל משפט קהיר עוכב פרסום המידע הזה (מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 25 בינואר 1955, 130.09/2310/13).
3. על הדיון במועצת הביטחון והמשך המאבק של ישראל למתן מעבר לאנייה בתעלת סואץ ראה מס' 8.

2

הערות העורך
Editorial Note

משפטי קהיר ושליחותו של מוריס אורבך למצרים

פגישת רפאל עם אורבך, המובאת בתעודה שלפנינו, היא המשך המגעים הישירים בין ישראל למצרים שהתקיימו בסוף 1954 והמאמצים להצלתם של נאשמי קהיר.

ביולי 1954 נאסרה רשת ריגול וחבלה שהפעיל המודיעין הישראלי במצרים לאחר שאחת מן הפצצות שהתכוונו להניח בבתי קולנוע באלכסנדריה ובקהיר התלקחה בכיסו של אחד מחברי הרשת. בכתב האישום נגד חברי הרשת, שפורסם ב־12 באוקטובר, דרש התובע הכללי המצרי גזרי דין מוות ל־13 הנאשמים. המשפט נפתח ב־11 בדצמבר 1954 בקהיר.

המאמצים של ישראל וגופים יהודים בעולם למנוע הטלת גזר דין מוות החלו עם פרסום כתב האישום ונמשכו עד ביצוע גזרי הדין ב־1955. דמות מפתח במאמצים אלה היה מוריס אורבך, חבר פרלמנט בריטי, שיצא בנובמבר 1954 בשליחות הקונגרס היהודי העולמי לקהיר כדי לבדוק את פרשת מאסרם של חברי הרשת. אורבך ביקר בישראל בדרכו לקהיר ועמד בקשר עם נציגי ישראל בלונדון ופאריס. הוא נפגש עם נאסר ב־23 בנובמבר 1954, שאמר לו כי העניין נתון בידי התובע הכללי, אך הוא ישקול את בקשתו של אורבך לנהוג רחמים כלפי הנידונים (ראה כרך 9, מס' 510).

באותה פגישה הביע נאסר את רצונו בשלום עם ישראל ונדונה בה גם שאלת האנייה "בת גלים" (ראה מס' 1 לעיל). לאחר פגישה זאת החלה סדרה של מגעים ישירים בפאריס בין שליחים מצרים וישראלים ואורבך שב ונפגש עם נאסר בדצמבר 1954. בעקבות הפגישות הועברו מסרים והוחלפו איגרות בין שרת לנאסר שבהן הועלו הנושאים השונים שעמדו על הפרק בין שתי המדינות ובמיוחד משפטי קהיר (ראה כרך 9, מבוא, עמ' טז-יח, והתעודות שם).

בראשית ינואר 1955 הגיעו לשרת ידיעות כי "העניינים במשפט קהיר החמירו" והוא פנה בדחיפות לאורבך לצאת שוב למצרים. גדעון רפאל הוזעק מירושלים לפאריס כדי להדריך את אורבך לפני צאתו לקהיר. (מברק שרת אל שגרירות ישראל בלונדון, 1 בינואר 1955, 130.09/2320/1.)

3

ג׳ רפאל וש׳ דיבון אל מ׳ שרת
G. Rafael and S. Divon to M. Sharett

מברק מוצפן 607
נוסח נכנס: 130.02/2453/21

פאריס, 2 בינואר 1955

בהול

בפגישה עם אור[בך] השווינו התשובות שנתקבלו על־ידי אור[בך] והשליח.[1] השיחה הייתה על־סמך הדוח המלא של אור[בך] שהיה בידינו ומקווים שכבר בידך.[2]

(1) המשפט. אור[בך] מוסר שנאמר לו שלא יהיו Inflammatory Sentences, כששמע גרסת השליח (המורכבת מחלק רשמי המובע במברק 738 וחלק לא רשמי המובע במברק קודם[3] האומר שהרושם של השליח שלא יהיו הוצאות להורג), אמר שאינו רואה סתירה בעצם הדברים וחושב תשובת השליח ליותר Statesmanlike ושקולה. לדברי אור[בך] הדברים שנאמרו לו יש לראותם לאור הקדמתו לנאסר, בו הבטיח תמיכתו בו ובמשטרו, לכן ביקש נאסר להפיק רצון ממנו על־ידי הבטחה יותר ברורה. מוסיף כי המצב הבלתי יציב במצרים עלול כל יום להביא שינויים בעמדת ויכולת נאסר.

(2) בת גלים. אין הבדל מהותי.[4]

(3) נפט. לפי גרסת אור[בך] ירשו העברת נפט בתעלה אם תעודת המשלוח תציין נמל לא ישראלי. בעוד שהידיד בהשיבו לפי רשימות שבידו הודיע ברורות שנפט נחשב לחומר מלחמתי ולא יורשה לעבור. אך בשיחה נוספת אמר כי עם הפגת המתח הנוכחי עלולה בעיה זו להסתדר.

(4) תעמולה. אין שינוי מהותי.[5]

(5) גבולות. אין הבדל מהותי, כי בגרסת השליח "אמצעים" פירושם אותם האמצעים שמפרט אור[בך] בדוח.[6]

(6) שיחות בדרג גבוה. אור[בך] עומד על כך שעלי [ס]ברי[7] אמר שנאסר חושב כי יש צורך לקיים שיחות אלה ואף ביקש השתתפותו של אור[בך] בשיחות אלו. בעוד שגרסת השליח אומרת שאין לזה מקום בזמן הנוכחי.

3

1. "השליח" או "הידיד" הוא עבד אל־רחמן צאדק, נספח לענייני עיתונות בשגרירות מצרים בפאריס. במחצית השנייה של דצמבר 1954 נפגש צאדק בפאריס עם נציגי משרד החוץ שמואל דיבון ויהושע פלמון. הוא העביר לידיהם מסרים מנאסר ואת חילופי השדרים בין נאסר לשרת. (ראה כרך 9, מס׳ 553, 556, 559 ו־576.)
2. ראה שם, מס׳ 562 והערה 2.
3. המסמכים ששימשו בסיס להשוואה עם הדוח של אורבך היו סיכום הרשימות שהעביר צאדק לדיבון ושנשלח במברק 738 אל שרת ב־31 בדצמבר 1954 (שם, מס׳ 577) וכן תוספת בעל־פה שמסר צאדק לדיבון בפגישתם (שם, מס׳ 576).
4. בשני המסמכים נאמר שהאנייה והצוות ישוחררו אך האנייה לא תורשה לעבור בתעלה.
5. בשניהם דובר על מיתון הדדי של התעמולה בישראל ובמצרים.
6. בשני המסמכים נאמר כי שני הצדדים ינקטו אמצעים לשמור על השקט בגבולות.
7. עלי סברי, מנהל לשכתו של נאסר.

(7) אור[בן], בלי היסוסים, הסכים לצאת מיד לקהיר בחושבו כי נוכחותו עלולה להשפיע על נאסר לקיים הבטחתו בעניין המשפט ולהועיל לנו בדיווח התפתחות הדברים. יצא היום בצהריים לקהיר ויישאר שם עד לאחר סיום המשפט. עד אז לא יעורר בעיות אחרות עם נאסר. אם המשפט יסתיים לשביעות רצוננו, יעורר רק עניין הפגישה בדרג גבוה. מעודד ממכתבך[8] ומודה לך.

(8) בסיכום בהשתתפותו של ג'וש [פלמון], נראה לנו כי בשלב הנוכחי יש סיכויים לגמר משביע רצון של המשפט. עם זאת יש לקחת בחשבון קשיים פנימיים במצרים, התרוצצות במועצת ההפיכה וגירויים מצדנו עלולים לגרום למפנה לרעה.

רפאל

4

ו' איתן אל שגרירות ישראל במוסקבה
W. Eytan to the Israel Embassy in Moscow

Coded Tel.: 263 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2326/3 :נוסח יוצא

Jerusalem, 3 January 1955

Please transmit following message to Indian Ambassador [K.P.S. Menon]:

We are disappointed, as you may imagine, at decision taken at Bogor last week not to invite Israel to Asian-African conference in April.[1] We appreciate effort made by India together with Burma to ensure our invitation, and are heartened by two public statements in which your Prime Minister has during last few days expressed his regret that this effort failed.[2] We know that it failed through Pakistan's insistence that Israel's presence at conference would mean absence of Arabs. I wonder whether these developments may not bring about change of mind on Mr. Nehru's part about establishment of diplomatic relations with Israel. It would be odd if he stood up for Israel's right to take part in Djakarta conference on

8. ראה שרת אל אורבך, 1 בינואר 1955, 130.15/3754/11.

4

1. המדובר בוועידה של המדינות העצמאיות באסיה ואפריקה שעמדה להתכנס בבנדונג שבאינדונזיה. לקראת הוועידה נפגשו ב־28 וב־29 בדצמבר, בבוגור שליד ג'קרטה, ראשי ממשלות הודו, פאקיסטן, ציילון, בורמה ואינדונזיה כדי להחליט על סדר היום ועל המוזמנים לוועידה. אחת ההחלטות הייתה לא להזמין את ישראל.
2. נהרו הביע את צערו על ההחלטה לא להזמין את ישראל במסיבת עיתונאים שנערכה ב־30 בדצמבר, למחרת הפגישה בבוגור. הוא הסביר שכמה מדינות התנגדו להחלטה. הוא שב והביע את צערו בפני ציר ישראל ברנגון דוד הכהן בפגישה אקראית ביניהם בשדה התעופה ברנגון בדרכו לדלהי. (ראה הכהן אל משרד החוץ, 2 בינואר 1955, 130.09/2360/9).

equal terms with Arab states and all others, and at same time persisted in his reluctance to establish diplomatic relations with us on equal terms with Arabs. I am sending you this personal message on eve of your departure for India on leave, as I thought it might be useful for you to have some idea of our reaction to Bogor decision in case subject of relations between India and Israel came up in conversation when you got home. All good wishes to Mrs. Menon and yourself for restful leave and happy New Year.

Walter Eytan

5

הערות העורך
Editorial Note

משלחת מסחרית מישראל לסין

המגעים הדיפלומטיים בין ישראל לסין העממית העסיקו את משרד החוץ במהלך 1954 והיו לנושא שנוי במחלוקת בין פקידי המשרד לבין נציגי השגרירות בוואשינגטון. ציר המגע עם סין עבר דרך רנגון ושם התקבלה בינואר 1954 הצעת סין לפתוח בכינון יחסי מסחר עם ישראל. ישראל השיבה בחיוב על הפנייה והציעה לשגר משלחת שתבדוק אפשרויות לקשרי מסחר וגם לכינון יחסים דיפלומטיים. מנכ"ל משרד החוץ ואלטר איתן ומנהל מחלקת אסיה דוד לוין תמכו בכינון מגעים עם סין. הם סברו שבידי סין המפתח ליחסים עם מרבית מדינות אסיה ובעיקר עם הודו וביקשו להקדים את מדינות ערב. אנשי השגרירות בוואשינגטון התנגדו נמרצות לקו זה בעיקר משום שחששו לפגוע ביחסי ישראל עם ארצות־הברית שהתנגדה לקשרים עם סין העממית. שרת ראה את היתרונות והחסרונות שבדבר והביא אותו לדיון בפני ועדת השרים לענייני חוץ וביטחון במאי 1954. הוועדה דחתה את החלטתה ורק בספטמבר, לאחר שהתקבלה הזמנה רשמית מממשלת סין לשיגור המשלחת המסחרית, שב הנושא ועלה בוועדה ובנובמבר היא אישרה את שיגור המשלחת. (כרך 9, מבוא עמ' כט, וכן מס' 458, 551, 552, 579 שם.)

6

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 243
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 3 בינואר 1955

אבן, שילוח אישי בתכלית;

המשלחת לסין תצא מפה ב־19 ותטוס מרומא ב־22.

בהתייעצות אתמול[1] הוחלט:

(1) אין לסגת או לדחות הנסיעה הן בגלל הסיכון למערכת יחסינו באסיה והן מבחינת הכבוד הלאומי לאחר שראש הממשלה מסר הודעה בכנסת.[2]

(2) בשלב זה אין בשום פנים לפתוח בשיחות עם האמריקנים פה או בוואשינגטון.

אולם, אם נישאל יש לומר נוסף על הטיעון במברקי 613:

(א) אנו משוחחים עם האמריקנים על יחסינו עם סין מאז שיחת השר עם אצ׳יסון ב־1951.[3]

(ב) אחרי חתימת ההסכם על סיוע צבאי לפאקיסטן חתמה זו עם סין חוזה ידידות, ב־11 בדצמבר הוגש בפקין כתב האמנה של ראש נציגות הולנד, ובאותם הימים מינו הסינים שגריר בנורבגיה לפי בקשת הנורבגים. באביב שעבר ביקרה משלחת מסחרית מצרית בפקינג.

(ג) נוכח החלטת ג׳קרטה בעניין הזמנת ישראל והוויכוח סביבה אנו מוכרחים להדק קשרינו עם מדינות שונות באסיה. המשלחת המסחרית לפקינג תבקר גם ברנגון, מנילה ובנגקוק.

(ד) נסיגתנו הייתה פוגעת בהשפעתנו בבורמה, שהינה גם לטובת ארצות־הברית. קרוב לצאת המשלחת נודיע לאמריקנים על תאריך צאתה. אם אלן כבר יהיה אז בתפקידו רצוי שתתנהל שיחה אתו (ר׳ מכתבי 4057 – 20.12), כן ננסה לכוון עיתונאי חוץ פה.

היש לכם הצעות נוספות?[4]

מאה״ב

6

1. בהתייעצות השתתפו שר החוץ, טדי קולק, מאיר שליט, ואלטר איתן, דוד לוין, יעקב הרצוג וזאב ש״ק, מזכירו של שר החוץ. עיקר ההחלטות מובא כאן.
2. שרת מסר ב־15 בנובמבר 1954 הודעה בכנסת על מדיניות החוץ של ישראל. בחלק האחרון של דבריו דיווח על מגע עם ממשלת סין שבעקבותיו "אנו עומדים לברר אפשרויות של קשרי מסחר ישירים עם מעצמה זו על־ידי שיגור משלחת מסחרית מיוחדת לפקין שחבריה הוזמנו על ידי הממשלה הסינית להיות אורחיה". (דברי הכנסת, מושב רביעי של הכנסת השנייה, כרך XVII, עמ׳ 67.)
3. דין אצ׳יסון, מזכיר המדינה של ארצות־הברית, נפגש עם שרת ב־19 בנובמבר 1951 בפאריס בעת דיוני עצרת האו״ם. בדיווחים הרשמיים על השיחה לא נזכר נושא יחסי ישראל-סין, אך בפגישה עם אדווין פליט ממשלחת ארצות־הברית ימים ספורים לאחר מכן הזכיר הלה לשרת את דבריו למזכיר המדינה "בעניין יחסינו עם סין והצעד שאנו עומדים לעשות". פליט הבהיר לשרת כי מחלקת המדינה רואה "הכרה בסין העממית כצעד בלתי נכון כל עוד סין נחשבת לתוקפנית ונלחמת בפועל נגד כוחות או״ם בקוריאה". (ראה כרך 6, מס׳ 498 ו־519.)
4. אבן השיב כי הוא מסכים עם תוכן המברק וכי לאור הניסיון של הולנד ונורבגיה רצוי לשקול הקמת יחסים דיפלומטיים עם סין כי כל זמן שארצות־הברית לא כוננה יחסים עם סין היא נזקקת לעזרת מדינות לא קומוניסטיות המיוצגות בפקינג. (אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 337, 3 בינואר 1955, 93.01/2212/7.)

7

מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם ושגרירות ישראל במוסקבה
M. Sharett to the Israel Permanent Delagation to the U.N. and the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן 682
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 3 בינואר 1955

ביום ו' [31 בדצמבר 1954] קראתי לאברמוב בתל אביב. אמרתי אמריקה ואנגליה טוענות לנו כי אין להגיש החלטה במועצת הביטחון מחשש לווטו סובייטי. אם ברית־המועצות מתכוונת להטיל וטו זוהי זכותה והיא יודעת כיצד נעריכו במקרה זה. אך אם אין כוונה כזאת נוקיר מאוד אם תודיע זאת מראש למערביים או לנו. אי הטלת וטו ללא הודעה מראש כמוה כהטלת וטו יען בשני המקרים נמנעת החלטת מועצת הביטחון וניתן עידוד למצרים להתמיד בהפרת זכות בין־לאומית אשר ברית־המועצות עצמה דוגלת בה. ביקשתי העברה דחופה לממשלתו ותשובה בבוא מועד. היועץ רשם במפורט והשגריר הבטיח להבריק מיד.[1]

שרת

8

א' אבן אל ג' רפאל (פאריס)
A. Eban to G. Rafael (Paris)

מברק מוצפן WIA336
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ואשינגטון, 3 בינואר 1955

"בת גלים".[1]

שוחחתי עם ויינהאוז. נכחו פופר, לאדלו, פריי, מרוז. סיכמתי שלשלת סבלנותנו והתאפקותנו במשך ארבעה־עשר השבועות האחרונים שנסתיימה עתה עם החזרת הצוות המופרד מאנייתו. הבעתי משאלתנו שבדיון מחר תבוא על ביטויה הן הדרישה ש"בת גלים"

7

1. שרת ייחס חשיבות לשיחתו עם שגריר ברית־המועצות בישראל והוא דיווח עליה בפירוט בישיבות הממשלה ב־2 וב־11 בינואר 1955. בישיבה השנייה אמר על אברמוב כי "הספינקס שמע אך שתק. טוב שהספינקס עוד שומע. אני בטוח שמסר דין וחשבון [...] אבל לא בא שום הד". (על הדיון במועצת הביטחון ראה מס' 10.)

8

1. ראה מס' 1 והערה 1 שם.

תמשיך נסיעתה צפונה על צוותה הישראלי והן הדאגה לחופש המעבר בכלל. ציינתי שהשתיקה הממושכת בעקרון חופש השיט עשויה להתפרש במזרח התיכון כהשלמה בפועל עם שרירות מצרים ועל כן יש צורך בהבעת עמדה ברורה. הדגשתי שאיפתנו להחלטת מועצת הביטחון ומסרתי כי עוד מוקדם לראות וטו סובייטי כעובדה.[2] בסוף הבעתי הערכתנו למאמציה הישירים של ממשלת ארצות־הברית.

בתשובתו ציין ויינהאוז שהתכסיס בוודאי יחרץ בניו יורק. בדברים אשר ישמיע מחר נציג ארצות־הברית, ואשר ניסוחם טרם נסתיים, תיכללנה בוודאי הנקודות הבאות: (א) חזרה על החלטת חמישים ואחת;[3] (ב) הדגשת הצורך להפגת המתיחות במזרח התיכון תוך הזכרת סעיף אחד בהסכם שביתת־הנשק ישראל-מצרים[4] מעבר לשלום סופי; (ג) הוקעת ההגבלות המצריות על אניות כולל אניות ישראליות הנוגדות הסכם שביתת־הנשק והחלטת חמישים ואחת; (ד) הגדרת ההגבלות כמעכבות בעד התקדמות לשלום; (ה) הדגשה שאחרי ההסכם האנגלו-מצרי מקווה ארצות־הברית להתקדמות גם להסדר מצרי-ישראלי; (ו) הבעת דאגה שכל הצדדים התנכרו במעמדים שונים להחלטות או״ם על ארץ־ישראל.

לאלה הערתי שהיינו חפצים שפיתרון לבעיית ״בת גלים״ ייזכר בדברים ותודגש החובה להסיעה צפונה. כן חייבתי (א) עד (ה) אך הוקעתי את ההיגיון העקום של (ו) בהסתמכי על שלושת מאמרי לודג׳ המדגישים כי אין הרי החלטות מועצת הביטחון כהרי המלצות העצרת. השיבו שמבינים לרוחנו בקשר להזכרת ״בת גלים״ ונמשכת ההתייעצות עם משלחתם ומשלחות אחרות. תביעתנו נראית להם, אך שאלה תכסיסית היא אם בשלב זה יש לסטות מהבהרת עמדה מדינית ברורה לגבי עצם ההגבלות המצריות. אשר להחלטה, הרי סברו כדברי מונרו[5] שמוטב שהיושב־ראש יסכם דבריהם הברורים של שבעה-שמונה תומכי חופש השיט ויקרא למצרים להסיר הגבלותיהם. שאלו מה צריך להיאמר בהחלטה. ציינתי שאין אנו מוציאים מכלל אפשרות החלטה אשר תכלול כיסוד את ההצעה הניו־זילנדית ממארס,[6] תדרוש המשכת נסיעת ״בת גלים״ צפונה לאור החלטות ועדת שביתת־הנשק ונסיגת מצרים מהאשמותיה על היריות וכניסה בלתי חוקית ותקרא לצדדים לקיים הסכמי שביתת־הנשק והחלטת מועצת הביטחון 1951. ויינהאוז השיב לשאלתי שפניית ממשלת ארצות־הברית למצרים בעקבות שיחתי עם מורפי העלתה חרס. בתגובה למשאלתו שהוויכוח יתנהל באווירה עצורה, הסכמתי ואמרתי שהפעם מוטב כי ידברו בעיקר חברי המועצה ולא בעלי המריבה.

2. ראה מס׳ 7.
3. הכוונה להחלטת מועצת הביטחון ב־1 בספטמבר 1951 שקראה למצרים לבטל את ההגבלות הבלתי חוקיות על מעבר ספינות בתעלת סואץ (ראה כרך 6, הערת עורך, עמ׳ 593-594).
4. סעיף זה בהסכם שביתת־הנשק עם מצרים קבע את העקרונות שהצדדים צריכים לקיים במלואם במשך שביתת־הנשק ובהם איסור על שימוש בכוח ואיסור לאיים, לתכנן או לבצע פעולה תוקפנית באמצעות הכוחות המזוינים ביבשה, באוויר ובים (ראה כרך 3, עמ׳ 688-689).
5. לסלי מונרו נציג ניו זילנד באו״ם ונשיא מועצת הביטחון באותם ימים. אבן נפגש עם מונרו ב־31 בדצמבר 1954 ושמע ממנו על הנוהל המתוכנן לדיון במועצת הביטחון כפי שהוא מוצג להלן. מונרו הוסיף ואמר לאבן כי הוא מתנגד בתוקף לכל מאמץ לנסח החלטה במועצת הביטחון אלא אם יהיה סיכוי שהסובייטים לא יכשילו אותה. יחד עם זאת אמר לו שהמעצמות מעריכות את מאמציה של ישראל וסבלנותה וייעץ לה לא להתאכזב כי סוף הניצחון לבוא ״והמצרים כבר בתהליך של נסיגה, אך העניין יושג לא בהסתערות אחת אלא קמעא קמעא״. (אבן אל רפאל, 330, 31 בדצמבר 1955, 130/09/2310/12.)
6. הצעת החלטה שנדונה בישיבת מועצת הביטחון ב־29 במארס 1954. ההצעה איזכרה את החלטת מועצת הביטחון מספטמבר 1951 והביעה דאגה חמורה מכך שמצרים לא מילאה אחר ההחלטה. ההצעה זכתה ברוב, אך היא נפלה בשל הצבעת הנגד (וטו) של ברית־המועצות. (ראה כרך 9, הערת עורך 139, עמ׳ 208-209.)

9

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן 32/90
נוסח יוצא: 130.09/2320/1

ירושלים, 4 בינואר 1955

מידי

במקרה שיוצאו פסקי מוות בקהיר,[1] עליכם לפעול מיד ובסודיות, בלי הוראות נוספות מכאן, ולהפעיל השפעות במישור הגבוה ביותר שאפשר להגיע אליו למען הבטיח המתקתם. פניות לממשלה המצרית מצד אישים וגופים ציבוריים רמי מעלה חייבים להיעשות ללא פרסומת מופרזת מאחר שזו הייתה יוצרת מצב של פרסטיג'ה אשר עלול להקשות על המצרים אם ייראו כנכנעים ללחץ מבחוץ.

בבקשכם אישים וגופים לפנות בדחיפות לממשלת מצרים להמתקת הפסקים, תוכלו לומר (מוטב שלא תכתבו) שבמידה שאי אלה מהנאשמים הודו הרי הודו בעבירות קלות בלבד, ולפחות חלק מההודיות נסחטו מהם באמצעות עינויים. האשה[2] האחת שבין הנאשמים אף העזה לומר זאת בעדותה בבית המשפט, ואיש לא סתר דבריה.

טענה שתוכלו לנצלה לטובת המתקה היא העובדה כי אף מרגל ערבי אחד לא נדון למוות בישראל. בתי המשפט האזרחיים גילו תמיד מתינות יוצאת מן הכלל, ואף בתי המשפט הצבאיים כמעט שלא הטילו מאסר עולם. במברקי הבא אפרט עובדות להדגים זאת.[3] כן תוכלו לומר – וזוהי אולי טענה אשר הפונים עצמם ירצו להשתמש בה – כי ביצוע פסקי דין מוות יחמיר לאין שיעור היחסים המתוחים בין מצרים וישראל ויחבלו עוד יותר במצב הבלתי יציב במזרח התיכון.

אם יוצאו פסקי דין מוות רק על שני הנשפטים בהיעדרם, אין צורך שתעשו דבר.

הבריקו נא על כל פעולה שתנקטו.[4]

איתן

9

1. ראה מס' 2 (הערת עורך). באותם ימים עמד להסתיים נאום הקטגוריה במשפט קהיר והייתה ציפייה לפסק הדין במשפט. במברק נוסף פירט שרת לנציגי ישראל אל מי עליהם לפנות (צ'רצ'יל בלונדון, נשיאי צרפת וארגנטינה ונשיא איטליה או ראש ממשלתה) ולעשות הכול "כדי להשיג מיד פנייה אישית דחופה לנאסר בבקשת חנינה" (מברק שרת לנציגויות, 4 בינואר 1955, 130.15/3754/12).
2. ויקטורין (מרסל) ניניו.
3. ראה רשימה של עשרה ערבים שנאשמו בריגול ונידונו בבתי דין בישראל לתקופות מאסר שונות במברק איתן אל הנציגות בניו יורק, 4 בינואר 1955, 93.01/2182/8.
4. כעבור יומיים שינה איתן את הנחיותיו. לאחר שנודע לו כי גזר הדין במשפט לא יפורסם אלא לאחר אישורו של נאסר הסיק איתן כי לא תהיה שהות לבקש המתקת הדין בין גזר הדין לבין אישורו ועל כן הנחה את נציגי ישראל "להפעיל כל האישים והגופים מיד ולבקשם שיפנו לממשלה המצרית בבקשה נמרצת שלא יהיו פסקי מוות. פניות אלה חייבות להיעשות בדחיפות ובסודיות מוחלטת ובשום פנים אין לפרסמן. אין מקום למחאות פומביות, אספות והפגנות כלשהן". (מברק איתן אל נציגויות ישראל, 6 בינואר 1955, 130.09/2320/1).

10

א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן XA608
נוסח יוצא: 93.01/2182/7

ניו יורק, 4 בינואר 1955

"בת גלים".[1]

כל ארבעת הנאומים היו טובים ונמרצים והישיבה נחשבת להצלחה לנו והערבים המומים. רושם מיוחד עשו ניסוחיו הקולעים של לודג׳ שהדגיש פעמיים ובמפורש כי זכות המעבר החופשי שייכת לאניות נושאות דגל ישראלי לא פחות מאשר לכל שאר האניות ואמירתו כי שום פיתרון פחות מביטול סיטוני של ההגבלות המצריות, כולל על אניות ישראליות, אין בו כדי לתת סיפוק להחלטת 1951. גם השיחה עם וויינהאוז השאירה עקבות באשר הודגש הצורך לציית בהקפדה להחלטות מועצת הביטחון וסעיפי ועדת שביתת־הנשק ולא הוזכרה העצרת במפורש. לבסוף הייתה הפתעה בדברי השבחים של לודג׳ לישראל באשר גילתה התאפקות ומתינות בעניין שבו רוב חברי מועצת הביטחון סבורים כי הצדק עם ישראל ולא נרמזה ביקורת על יזמת משלוח האנייה. בנאום הבריטי נעדרת עדיין ההזכרה המפורשת כי דינן של אניות ישראליות כדין כל שאר האניות אם כי הדבר משתמע מהנאום. הצרפתי הדגיש את הדבר הזה תוך ניתוח משפטי מדוייק. בנאום ברזיל אין דופי. המעצמות התפלגו בדבר ההיאחזות בהצעה הנוהלית המצרית.[2] לודג׳ טען כי מוקדם להתייחס להצעה כה מעורפלת ועל־כל־פנים החליט שארצות־הברית תעבור עליה בשתיקה לעת עתה. דיקסון והופנו סברו כי אם המצרים יתרשמו מהקלחת של היום, ייתכן [שו]ועדת שביתת־הנשק תשמש ענף לנסיגה ולהתרת הנסיעה צפונה אך שניהם מסכימים כי אסור לסבך את מנגנון או״ם בשום תהליך שיש בו משום פגיעה בעקרונות החלטת 1951. כולם מצפים להערותינו על ההצעה המצרית. בתגובתנו הראשונה שפכנו צוננים קרים ביותר.[3]

החלטתי בפתיחת הישיבה להחריש היום במועצה כדי להבליט התנגשות דווקא בין מצרים ורוב חברי מועצת הביטחון במקום המריבה בין ישראל ומצרים.

אבן

10

1. ראה מס׳ 8.
2. ראה מס׳ 8.
3. נציגי ישראל הודיעו כעבור יומיים לנציגי שלוש המעצמות כי הם "דוחים את ההצעה בכל תוקף". הם נימקו את הדחייה בנימוק משפטי על פיו לא תוכל ועדת שביתת־הנשק לשתף פעולה בשחרור האנייה בנפרד מהצוות כשם שלא שיתפה פעולה בשחרור הצוות בנפרד מהאנייה וכן משום שברור לישראל "שמנוי וגמור עם המצרים לא לשחרר האנייה צפונה" (שם).

11

י' הרצוג אל ר' שילוח (ואשינגטון)
J. Herzog to R. Shiloah (Washington)

העתק: 130.20/2491/14

ירושלים, י"א בטבת תשט"ו
5 בינואר 1955

סודי - אישי

הנדון: יחסי ארצות־הברית - ישראל

קראתי בעיון את סקירתך המאלפת מ־13.12.54.[1] ממכתב זה קיבלנו תמונה ברורה על הלכי הרוח בממשל, והוא יהווה יסוד להערכתנו את המצב.

אם הצלחתם להטיל פקפוקים בלב המזכיר ואחרים במחלקת המדינה לגבי נכונות הקו של ביירוד – הרי בזה בלבד השגתם הישג מדיני חשוב. כדי שנדע לאן פונות מחשבות המזכיר חשוב עד מאוד שתתקיים השיחה אתו בהקדם.

ההתפתחות שחלה בקשר לתכנית לסיוע צבאי למצרים נותנת פיתחון פה לאלה הטוענים שאין סכנה של שינוי במאזן הכוחות באזור. דווקא הפוגה זו מחייבת אותנו, לדעתי, להמשיך במאמצינו כדי לזכות בהתחייבות ברורה לגבי שמירה על מאזן הכוחות בתכנית הזיון של ארצות־הברית באזור. אם תבדוק חליפת הדברים פה ובוואשינגטון מאז החילונו להשמיע דאגתנו תרגיש שמהתחייבות לגבי מאזן הכוחות משתמטים האמריקנים יותר מאשר מכל צעד אחר לטובתנו. חוששני שעל-אף כל הבטחותיהם בעל־פה בדבר הגבלת ממדי הזיון, מונחות אצלם תכניות לזיון רחב של הערבים שאותן יפעילו אם רק תיפתח להם אפשרות לכך. מתוך קריאת דוחות שונ[ים] מלונדון ופאריס ניתן להסיק שבעניין שמירה בפני אי־הפרה חמורה במאזן הכוחות נוכל לזכות בתמיכה בריטית-צרפתית בגלל האינטרסים המיוחדים של שתי המדינות האלה. שומה עלינו, אפוא, לדעתי, לא להרשות שנקודה זו תורד בסדר העדיפויות של שגרירותנו. הנוסחה הכללית שהושמעה על־ידי הנשיא והמזכיר בערב הבחירות[2] אין בה אלא לעורר חששות. אין אני מתכוון, כמובן, להטיל ספק בחשיבות הסעיפים האחרים בתביעותינו – היינו, הדרישה שיינקטו אמצעים לתקן לטובתנו מבחינה ביטחונית את הפגיעה הנובעת מהסכם סואץ וכן ייעשה לפצותנו מבחינה מדינית לעומת ההתקשרויות של המערב עם הערבים.

כפי שהנני קורא את הדברים, אין הממשל מוכן לסכם את המשא־ומתן אתנו בגלל שיבוש לוח הזמנים שלו באזור כתוצאה מאי־יכולתו של נאסר לקבל משלחת צבאית ולעשות ראשית צעדיו להשתלבות במערכות ההגנה המערביות וכן לרגל העיכוב שחל בביצוע הצטרפותה של עיראק לאמנה טורקיה-פאקיסטן. הווה אומר ששעה שהמזכיר ומקורביו מספרים על עיון

11

1. כרך 9, מס' 538.
2. הבחירות לבית הנבחרים והסנאט בארצות־הברית התקיימו ב־2 בנובמבר 1954. על התבטאויותיהם של הנשיא אייזנהאואר ומזכיר המדינה דאלס ראה כרך 9, מס' 402, 403, 427, הערה 3 וכן 432.

מחדש בתכניות לגבי האזור, אין הכוונה רק למעמדנו, אלא חוששני, בעיקר לחיפוש דרכים איך להתגבר על העיכובים שחלו בביצוע התכנית המקורית. במצב דברים זה ניתנת לנו שהות להגביר את לחצנו ולנסות להרחיב את רשת הדואגים לביטחוננו במידה כזאת שבבוא העת של גיבוש תכנית חדשה או ביצוע התכנית הראשונה יקשה שבעתיים על המזכיר להתעלם מענייננו. בבחינה זו חשובה הצהרה בקונגרס המדגישה דאגת נבחרי העם האמריקני לביטחוננו בתנאי שנצליח להעמיד את הדבר כשלב במערכתנו ולא חלילה כסוף פסוק.

הקולות הרבים שהצטרפו למקהלת ההתנגדות לזיון ארצות ערב מוכיחה שהממשל לא הצליח לשכנע את דעת הקהל שתכניתה הנה חיונית לאינטרסים של ארצות־הברית ושבלעדיה אין סיכוי לבסס את האזור נגד חדירה קומוניסטית.

עכשיו לשתי הנקודות האחרות במכתבך: ניסיונותינו בעת הבחירות צריכים ללמדנו שלא נוכל לאורך ימים להמשיך בגיוס יהדות ארצות־הברית על־ידי נציגויותינו באורח ישיר. עלינו לטכס עצה איך לעזור להקמת הנהגה יעילה ליהדות ארצות־הברית שתוכל לפעול מעצמה למען ביטחונה של ישראל. כתבתי לך בנקודה זו לפני מספר חודשים והחלפתי דברים עליה עם טדי [קולק]. היש לכם הצעה?

חששותיך לגבי התקפת שלום עלינו יש להם אסמכתאות בידיעות ובהתרשמויות ממקורות שונים גם מחוץ לארצות־הברית. הקו שנקטנו בו בהצעת חוזה אי־התקפה ובשחרור הפיקדונות עולה בד בבד עם מחשבותיך. עם שובו של גדעון [רפאל] מפאריס אציע שתתקיים התייעצות לאור הצעותיך.

עלי להדגיש שהמחשבות שהשמעתי פה הנן אישיות ולא קיבלתי עליהן אישור המשרד. כשנקבל מכם ידיעות שהעניינים הולכים ומתקרבים להכרעה בוודאי ידריככם ראש הממשלה.

בברכה,

12

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

העתק: 130.10/2522/21

פאריס, י"א בשבט תשט"ו
5 בינואר 1955

הנדון: שיחה עם שר האווירייה Diomede Catroux

שיחתנו עם שר האווירייה, דיאומד קאטרו,[1] אישרה את הקו המסתמן עתה בממשלה הצרפתית: לבסס ולהעמיק את העזרה לישראל תוך הימנעות, עד כמה שאפשר, ממתן פומבי לקשרים בין שתי המדינות.

12

1. השיחה התקיימה ב־4 בינואר 1955. ראה צור ונחמיאס אל מחלקת מערב אירופה, 620, 4 בינואר 1955, 130.09/2346/1 וכן יעקב צור, יומן פאריס, עמ' 115.

כידוע לכם רמז דיאומד קאטרו, כי יש ברצונו לבקר בישראל. על יסוד ידיעה זו ביקרתי אצלו, בלוויית מר נחמיאס ומר בנימין כהן, כדי למסור לו את ההזמנה רשמית. לפני כן נודע לנו מפי ראש לשכתו, כי השר עמד לשאול לדעתו של ראש הממשלה על תכנית נסיעתו זו.

פתחתי את השיחה באומרי כי שמעתי עליו רבות מפי ידידים משותפים ואני יודע על אהדתו ועזרתו לישראל מאז הקמת המדינה. הזכרתי לו, כי בשעתו דובר עליו כעל יושב־ראש הוועד הפרלמנטרי הצרפתי למען ישראל. הוספתי, כי שמחתי לשמוע מפי משלחת משרד הביטחון על יחסו החיובי לתביעותינו, וידוע לי כי בעזרתו הצלחנו להתגבר על כמה בעיות שעמדו בפני פעולת הרכש שלנו כאן.

לאחר שאמרתי כי נשמח לראותו בארץ כאורחנו, השיב שהוא מודה לנו מאוד על ההזמנה, ואמנם היה ברצונו זה מזמן לבקר בישראל ולהכירה מקרוב, אלא שלצערו אין הוא רואה כיצד יוכל להתפנות לנסיעה זו כעת. הממשלה עובדת בקצב מסחרר. ב־17 בינואר מתחילות השיחות על שותפות קניות הנשק באירופה המערבית. עם זה פתח ראש הממשלה בפעולה נמרצת לארגון מחדש של שירותי הביטחון ושירותי חיל התעופה במיוחד. משום כך לא יוכל למרבה צערו להיענות להזמנתנו כרגע.

בהמשך הדברים אמר, ששוחח עם מנדס־פראנס ומצא אצלו רצון כן להושיט כל עזרה לישראל. זוהי גם השקפתו הוא ומשרדו עומד לרשותנו בכל הנוגע לציוד ישראל במטוסים. לפני ימים מספר שלח אלי מכתב בו הוא מקבל ברצון את הצעתנו לצייד את חיל האוויר שלנו במטוסים החדישים ביותר מסוג מיסטר IVb ווטור. בכלל – הוסיף – מוכנה צרפת למכור לנו כל מטוס מטיפוס חדיש הנמצא בשרשרת הייצור. אך אין לה כל עניין במכירת טיפוסים מיושנים, אשר הטיפול בהם יצריך פיגור בפירוק שרשרת שעבר זמנה ושמירה על צוות מומחים שאינם עוסקים עוד בטיפוסים אלה. חזר והטעים, כי כל דרישה שתבוא מצדנו תמצא אוזן קשבת במשרדו.

עם זה הדגיש, כי ככל שיהיה שיתוף הפעולה הדוק למעשה, כן יש להיזהר מפני מתן פרסום לעזרתה של צרפת לנו. ממשלתו קשורה בהצהרת שלוש המעצמות משנת 1950 מזה ובמשא־ומתן עדין המתנהל עם ארצות ערב מזה. יש, אפוא, לשמור ככל האפשר על discretion (יצוין שהשתמש באותו מבטא עצמו אשר מנדס־פראנס חזר עליו בשיחתו עמי). מוטב להימנע מכל דבר שיהיה בו משום הפגנה, ועם זה להרבות בעזרה הממשית.

העמדתי פנים כאילו שוכנעתי שדחיית הזמנתנו באה רק מפני חוסר פנאי, ואמרתי כי רצוננו לראותו בארץ בעינו עומד ונשמח אם יוכל ביקורו להיערך בתקופה מאוחרת יותר, באפריל או במאי, למשל. כן אמרתי, כי התכוונו לתת לו הזדמנות אישית להכיר את הארץ, ואם הדבר נוח לו יותר נוכל לראות את ביקורו כפרטי בלבד ולהפחית את הפרסום עד כמה שאפשר. הוא יכול, למשל, לערוך את הביקור הזה במסגרת סיור רחב יותר. השר נאחז בהצעה זו ואמר, כי אמנם ייתכן ובדרך זו יהיה קל יותר להוציא את התכנית לפועל.

בהמשך השיחה הזכרתי למר קאטרו, כי אנו עומדים במשא־ומתן על הקלות בתנאי התשלום בעד רכישותינו בצרפת. השיב כי הוא יודע על כך וכי משרדו תומך בכל סידור שיקל מעלינו את העול הכספי. בתשובה להערתו בדבר הצורך לנהוג בזהירות באינפורמציה על רכישותינו, הטעמתי כי אנו נזהרים מאוד בכך וכי עד היום לא קרה אף מקרה של דליפה מצדנו. פעם או פעמיים הופיעו רמזים קלושים בעיתונות הצרפתית, אך כפי שנודע לנו מקורם בחוגי היצרנים. אישר שאמנם הוא מעריך את זהירותנו בעניין זה.

בסוף השיחה חזר והדגיש, כי יהיה נכון תמיד לבוא לעזרתנו ככל שיידרש. הזכיר כי גם

בהיותו שר, כבזמן היותו חבר בית־הנבחרים בלבד, הוא רואה עצמו ידיד מסור ונאמן לישראל.

מכתבו של קאטרו, שהגיע אלינו לאחר הביקור, מתייחס לשיחתו עם שמעון פרס.[2] כלולה בו הודעה על נכונות עקרונית של צרפת להעמיד לרשותנו את טיפוסי המטוסים החדישים לאחר שייגמר תהליך ייצורם ולהתחיל בינתיים באימון הצוותות שיטפלו במטוסים אלה. אמנם נכללת במכתב הסתייגות המתייחסת להצהרת השלוש,[3] אך יש להניח שאינה פוגעת בתוקף ההתחייבות עצמה. כפי שנודע לנו נשלח המכתב לאחר התייעצות עם משרד החוץ.

בברכה,

יעקב צור
שגריר ישראל

13

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

העתק: 93.02/194/2

לונדון, י"ג בטבת תשט"ו
7 בינואר 1955

כמוס

בעקבות מכתבך ד/28 מ־10.12 ביקשתי ממ[רדכי] גזית להכין סקירה על עמדת בריטניה לבעיות שהנך מציין. להלן הערכת המצב, כפי שהוגדרה על־ידי גזית. הנני סומך את ידי על דבריו ומביא אותם לידיעתכם:

(א) הסדר הגנה אזורי:

(1) למרות הפינוי בעקבות ההסכם עם מצרים, מאמינים הבריטים שהסידורים החדשים להיערכות כוחותיהם במזרח התיכון יאפשרו להם להוסיף להוות את הכוח הצבאי החזק ביותר באזור, אשר בין שלוש המעצמות המערביות הוא הנושא בעיקר עולה של מצוות השמירה על הביטחון האזורי.

דומה, שנמצא פיתרון משביע רצון לבעיית הבסיסים בשביל הכוחות הבריטיים במזרח התיכון. מספר החיילים שיוסיפו להישאר באזור ייקבע לאור שיקולים כלליים של הממלכה המאוחדת ולאור הנטייה לארגן רזרבה אסטרטגית (strategic reserve) לצרכיה. האפשרויות למצוא מקומות במזרח התיכון לשם יועברו הכוחות הבריטיים נמצאו פחות מוגבלות מכפי שחששו קודם לכן. לפי מה שניתן להבין מרמזים שונים, יוקטן כוחה הצבאי הלוחם של בריטניה במזרח התיכון

12

2. ככל הנראה הכוונה לשיחת קאטרו עם שמעון פרס בסוף אוקטובר 1954 שבה הוגדרו קווי היסוד של שיתוף הפעולה בשטח ההדרכה ובשטח הטכני בין שני חילות האוויר. ראה כרך 9, מס' 437 והערה 1 שם. המכתב של קאטרו לא נמצא.

3. הצהרת שלוש מעצמות המערב – ארצות־הברית, בריטניה וצרפת, מ־25 במאי 1950, על התחייבותן למנוע התפתחותו של מרוץ חימוש בין מדינות ערב וישראל ולנקוט בפעולה נגד כל שימוש בכוח, או איום בו, בין המדינות באזור. ראה כרך 5, מס' 248.

משתי דיוויזיות, שהיו בו לפני התחלת הפינוי, לדיוויזיה אחת מפוזרת בקפריסין, בירדן ובלוב. בגמר פעולת הפינוי ועמה סיום ההערכות יימצא, כנראה, חלק נכבד מחיילים אלה בלוב.

(2) מדיניותה הקבועה של בריטניה היא חתירה להסדרים באזור שיחזקוהו בפני כל סכנה מבחוץ, אך ברור לבריטים שמכשולים גדולים ניצבים בדרך להשגת מטרה זאת. עוד לפני כמה חודשים היו הם סבורים שמצרים היא המפתח להסדר כזה. ברם, משנוכחו לדעת בינתיים שעוד עלול לחלוף זמן ניכר עד שתוכל מדינה זו להצטרף באופן ברור ופומבי לארגון הגנה מערבי, החלו למצוא נחמה פורתא בעובדה שמצרים חדלה במידת־מה להפריע להתקרבות בין מדינות ערב אחרות למערב בשטח ההגנה.

לדעת הבריטים אמנם נכון שעיראק רגישה יותר מכל מדינה ערבית אחרת לסכנת הקומוניזם מבפנים ומבחוץ, אך ספק עדיין אם היא תמצא עוז בנפשה לעשות צעד פרו־מערבי נוסף וזאת מפאת האופוזיציה בתוך המדינה, וכן מפאת העמדה הנויטרליסטית של מדינות ערב אחרות. בשל מצב עניינים זה אצל שתי המדינות הערביות החשובות ביותר, מוסיפים הבריטים לבסס את תכניות ההגנה שלהם על הסכמי הידידות וההגנה הקיימים עם ירדן, עיראק ולוב ועל ההסדר שלהם עם מצרים, עד שיתברר סופית מה ערכה של נכונות ערבית עצמאית בשטח ההגנה האזורית. הסדרים אלה הם בבחינת נכס קיים בעוד אשר עידוד מדינות ערב להצטרף למערב הוא דבר שדורש סבלנות וזמן ללא ביטחון שיוביל למטרה, ומבלי שיהיה ברור איזו צורה תלבש הצטרפות זו אם אמנם תתגשם.

ייתכן וקיימים הבדלי גישה בין הבריטים והאמריקנים בשאלות הגנה. ברם, הבדלים אלה אינם באים לידי ביטוי בקו המדיני הכללי המשותף ובביצוע היומיומי של קו זה. מקורם ומהותם של הבדלים אלה תוארו בנאמנות במאמר שהתפרסם ב"אקונומיסט" מיום 20.11. לפי מאמר זה מאמינים הבריטים, יותר מן האמריקנים, בהכרח להחזיק בסיסים ובהכרח לחשל את מערכות ההגנה העצמאיות של המדינות השונות באזור על־ידי קצינים בריטים או אמצעים "חיצוניים" אחרים. האמריקנים לעומתם, מאמינים כי יש צורך בראש וראשונה ליצור אווירה מתאימה, דבר שניתן דווקא על־ידי הימנעות מהתערבות ישירה בענייני ההגנה של כל מדינה. ברם, טעות תהיה בידינו אם נסיק ממאמר זה שהאמריקנים לוחצים כיום על הבריטים לוותר על בסיסיהם בעיראק ובירדן על מנת ליצור אווירה פרו־מערבית בארצות הללו שתזרז את תהליך הצטרפותן לארגון מערבי:

(א) לא ייתכן שיהיו ניגודים עקרוניים בין שני השותפים המערביים בשאלת החזקת בסיסים באזור, בשעה שהאמריקנים עצמם מחזיקים בסיסים (שדות תעופה) בסעודיה ובלוב ואינם מתכוננים לעזבם.

(ב) לאור העובדה שתוקפו של ההסכם האנגלו-עיראקי יפוג בקרוב,[1] אך איוולת היא להניח שהאמריקנים לוחצים על הבריטים לוותר על הבסיסים בעיראק, בעיקר שעוד זכור כיצד הייתה מוכנה בריטניה, בחוזה הנפל של פורטסמות, להגיע לידי הסכם הרבה יותר ליברלי מן החוזה הנוכחי. ברור אפוא לאמריקנים שיש יסוד לתקווה כי ההסכם שיבוא במקום ההסכם הקיים ירחיק לכת יותר מבחינה מערבית מן ההסכם עם מצרים[2] ועלול להיות דומה במתכונתו

13

1. תוקפו של החוזה בין בריטניה לעיראק משנת 1930 עמד לפוג באפריל 1955.
2. ההסכם שחתמה בריטניה עם מצרים ב־19 באוקטובר 1954, על פינוי הכוחות הבריטיים מהבסיס באזור תעלת סואץ והסידורים לתחזוקתו בעתיד. ההסכם קבע שהכוחות הבריטיים יפונו מאדמת מצרים בשלבים עד יוני 1956 אך במקרה של התקפה על מצרים מצד מדינה מחוץ לאזור, או על מדינות ערב הקשורות בחוזה הביטחון הקיבוצי או על טורקיה, תאפשר מצרים לבריטניה להיערך בבסיס הצבאי שבאזור תעלת סואץ ולהפעילו מחדש. ראה כרך 9, מס׳ 422 (הערת עורך).

להסכמים של המדינות החברות בנאט"ו, המחזיקות בסיסים אחת אצל רעותה.

ברור הוא שהסידור הטוב ביותר מבחינה מערבית הוא לשלב את כל המדינות הערביות, ללא יוצא מן הכלל, למערכת הגנה אחת[3] (M.E.D.O.). בשלב מסוים דובר, כתכנית מינימום, על צירופן של כל המדינות הללו לפיקוד אחד (M.E.D.O. Command) כיוון שכן, ומאחר ששילוב פעיל של מדינות ערב הוא דבר רצוי מאוד בעיני המערב, מצאה תכניתו של נורי סעיד, להכיר באמנת הביטחון הקיבוצית הערבית כבסיס לארגון ההגנה האזורי, אוזניים קשובות. לאחרונה עורר נורי סעיד תכניתו מחדש בחודש ספטמבר 1954 בקהיר ובלונדון. תכנית זו מבוססת על התקווה שבריטניה תסכים ל"קשר" – association, שיהיה דומה ביסודו לקשר שלה עם תכנית ההגנה האירופית – עם אמנה זו, וכך תושגנה שתי מטרות בבת אחת:

(א) אמנת הביטחון הקיבוצית תוכר על־ידי המערב.

(ב) תובטח השתתפותה של מצרים, שכן מערכת ההגנה תהיה מבוססת על אמנה שמצרים עצמה דוגלת בה ואילו ה"קשר" עם בריטניה לא יהיה בו כדי לפסול את התכנית.

ברם, מבחינה בריטית מרובה עדיין הסתום בתכנית זו. לא ברור עדיין מה יהיה אופיו של ה"קשר" הזה עם האמנה הערבית; כן לא ברור עדיין כיצד תסכמנה לו מדינות נויטרליסטיות או נויטרליסטיות למחצה כסוריה, סעודיה ומצרים. אבל ברור שאין בריטניה מתנגדת התנגדות עקרונית לאמנת הביטחון הקיבוצית. בתנאים מסוימים, שכיום עדיין רחוקים מהתמלא, עשויים הבריטים להכיר בה.

לגבי מקומה של ישראל בתכניות ההגנה, נראה לבריטניה שיש תחילה לפתור את בעיית השתלבותן של כל המדינות הערביות בתכניות אלה. רק אחר־כך ניתן יהיה לפתור את בעיית שילובה של ישראל. לעומת זה, אין לומר שהבריטים קיבלו את גרסתנו שאין טעם לנסות לארגן את האזור להגנה בטרם יושב הסכסוך הערבי-ישראלי. העמדה הבריטית בעניין זה נראית כלהלן:

אילו עמדו הערבים עצמם על יישוב סכסוך ארץ־ישראל (לפי תנאיהם) בטרם יטו שכם לשאת בעול ההגנה האזורי, היה אז ברור לבריטים שיש להקדים מצוות יישוב הסכסוך למצוות הביטחון. ברם הבריטים נתפשים מדי פעם לסימנים מעודדים של "תזוזה" ערבית בשטח ההגנה, ועל כן מקווים שבעיות אלה תמצאנה פיתרון עוד בטרם ייושב הסכסוך. יחד עם זה, ברור להם לגמרי שלו יושב סכסוך זה הייתה בעיית הביטחון נפתרת כמעט מאליה.

כפי שנראה לבריטים, יהא בהתקשרות עם ישראל, בטרם הובטחה ההשתתפות הערבית, משום נזק לאינטרסים שלהם. לא רק החשש להד שלילי במדינות הערביות בעקבות התקשרות בריטית-ישראלית כזו מרתיע את הבריטים מעשות צעד זה, אלא אף מבחינה צבאית גרידא אין הם רואים טעם להקים בסיסים או להגיע להסדר אחר לגבי הטריטוריה הישראלית המנותקת מכל העברים פרט לצד הים. אין הבריטים מתעלמים מחשיבותה האסטרטגית של ישראל ומן הפוטנציאל התעשייתי והאנושי שלה, אך יחד עם זה סבורים הם כי בימי שלום לא ניתן להתגבר על הקשיים המדיניים המונעים את ניצולה של ישראל, מה עוד שמבחינה צבאית אין להם כיום צורך דחוף בכך.

כללו של דבר, מסתבר שברגע זה אין הבריטים רואים צורך לדחוק את הקץ. הם מאמינים ששיתוף מדינות ערב בהסדרי הגנה מערביים הוא בבחינת תהליך נפשי ופוליטי הדרגתי שכל

3. הכוונה לתכנית האנגלו-אמריקנית לכינון פיקוד המזרח התיכון (Middle East Defence Organisation Command) שגובשה במהלך 1951 והמשיכה לעורר עניין בשנים הבאות, אך לא הגיעה לכלל מימוש (ראה כרך 6, עמ' כב).

זירוז שלו עלול לגרום נזק. מתוך כך עוקבים הבריטים בעניין, אך ללא יזמה פעילה, אחר המתרחש בין הערבים בשטח הביטחון האזורי ואחר גילויי יזמתן של טורקיה וארצות־הברית. גם באחלם הצלחה לגילויי יזמה אלה בטוחים הם שאך ורק בידי הזמן להבשיל פיתרונות חיוביים.

(ב) זיון ארצות ערב ועקרון השוויון בין שני הצדדים:

נכון הוא לומר שהצהרת השלושה[4] מהווה את מדיניותה של בריטניה בשטח אספקת הנשק. לא אחת אנו נוטים להטיל ספק בכך שבריטניה ממלאת אחריה בנאמנות. ברם, הבריטים חוזרים ומדגישים שהעקרונות המוצהרים בהכרזה נשמרים על־ידם בקפדנות. הם מוסיפים להתנגד למרוץ זיון בין ישראל לערב, ומנהלים את מדיניות אספקת הנשק שלהם בצורה כזאת שצד אחד לא יגבר במידה ניכרת על הצד השני. בתהליך היום־יומי של ביצוע העקרונות הללו נתקלים הבריטים בקשיים מרובים. ראשית, אין להם היום מונופולין בשטח אספקת הנשק. יש והם טוענים שאחת הסיבות לנכונותם לספק נשק לערבים הוא החשש פן יפנו אלה את קניותיהם לארצות הגוש המזרחי. קושי אחר נובע מן העובדה שכמעט מן הנמנע למצוא קני מידה צודקים ומדויקים לקבוע מתי נשמר ומתי מופר שיווי המשקל. אם בעבר היה לנו ספק אם הבריטים מתכוונים לשמור על שיווי משקל בין ישראל לכל מדינות ערב גם יחד, הרי לאחר דברי אידן ב־2.11[5] אין יותר ספק בכך. ברם, הפירוש המדויק של דבריו איננו שמירה על שיווי משקל מספרי כי אם על "שוויון" אשר מביא בחשבון שיקולים לוגיסטיים ואחרים, דהיינו, שיקולים של הערכת הכוח הצבאי הכללי של ישראל מול הכוח הצבאי הכללי הערבי. וכאן מופיעים הרבה שיקולים סתומים, ביניהם שיקולים של מוראל, רמה טכנית, והנחה שרק חלק מן הכוחות הערביים יוכל לעלות על ישראל (כוחות אחרים יצטרכו להישאר בארצות ערב לשמור על הסדר הפנימי וכיוצא-בזה) בעוד שבמקרה של מלחמה תוכל ישראל להפנות את כל כוחותיה נגד הערבים.

יש לנו יסוד להאמין שגם המדינות הערביות נתקלות באותם הקשיים ובאותו יחס בעת רכישת נשק כאן. אחד התכסיסים החביבים על הבריטים, ואשר הם מאמינים ביעילותו, הוא להשהות את מתן האישורים לבקשות נשק במשך חודשים מרובים ולפעמים אף שנים. כך אירע למשל לבקשתנו ל־20 סנטוריונים. לפני שלוש שנים פנינו לראשונה בעניין זה אל הבריטים. אילו היו מאשרים אז את בקשתנו זו היינו בינתיים, כך טוענים הם, מבקשים חלקי חילוף ואולי אף מגישים הזמנה חדשה למספר דומה של טנקים. על־ידי מניעת האישור הצליחו, אפוא, להאט את קצב ההזדיינות שלנו, ועל־ידי כך את קצב זיון הערבים, דבר שצריך להיות רצוי גם לנו, לפחות מבחינה כלכלית.

בקשר למדיניות ארצות־הברית בשטח הנשק, דהיינו בקשר לסיוע הצבאי האמריקני לעיראק והנכונות של מדינה זו להגיש סיוע גם למדינות ערביות אחרות, נכון לומר שהבריטים אף פעם לא תלו במדיניות זו אותן התקוות אשר האמריקנים תלו ומוסיפים לתלות בה. ברם, יחס הבריטים נקבע על־ידי השיקולים הבאים:

(א) בריטניה לא תוכל אף פעם להתנגד לחיזוקן הצבאי של מדינות המזרח התיכון. להיפך, עליה לעודד דבר זה;

4. ראה מס' 12, הערה 3.

5. ב־2 בנובמבר, בסיום הדיון בפרלמנט הבריטי על המזרח התיכון, התייחס אידן למשמעות הצהרת שלוש המעצמות מ־1950. הוא אמר כי בנושא משלוחי הנשק תמשיך בריטניה לשמור על איזון באספקת נשק בין ישראל לבין כל מדינות ערב יחד. בנושא המחויבות לבוא לעזרת ישראל אם תותקף בידי מדינה ערבית הדגיש כי הצהרת המעצמות מחייבת את בריטניה לחוש לעזרת ישראל, והוא הדין במקרה ההפוך, אם מדינה ערבית תותקף בידי ישראל.

(ב) על בריטניה לדאוג לכך שהסיוע הצבאי האמריקני ייעשה בתיאום עמה על מנת שהנזק שייגרם למונופולין שיש לבריטים בשטח אספקת נשק אצל כמה מן המדינות הערביות יהיה קטן ככל האפשר. מבחינה זאת באו הבריטים על סיפוקם משהושג הסכם של off shore procurement מצד האמריקנים של נשק בריטי בשביל עיראק;

(ג) הסיוע הצבאי האמריקני חייב להיות במידה ובמשורה בהתאם להצהרת השלושה.

(ג) ערבויות בריטיות והצהרת השלושה:

נדמה שהבריטים יותר משותפיהם האחרים להצהרת השלושה – חזרו ונפנפו בהצהרה זאת לנגד עינינו מאז 1950. הסיבה לכך היא שהבריטים רואים עצמם אחראים אחריות ישירה לביטחון המזרח התיכון ויודעים שיהיה מוטל על כוחותיהם להשקיט את האזור במקרה של פורענות. אם נבדוק את ההכרזות השונות אשר ניתנו בבית־הנבחרים הבריטי בשנים האחרונות נמצא שבכמה וכמה הזדמנויות חזרו והביעו בתוקף את דבקותם בהצהרת השלושה. אין לי ספק שהצהרת אידן מן ה־2.11 עם כל חשיבותה, לא התכוונה לחדש בהשוואה להצהרות קודמות אלה. בירורים שונים שעשינו כאן העלו שרק אנחנו התרשמנו כל כך מנוסח תשובת אידן. יש לזכור שבמכתבו לשגריר מיום 19.10.54[6] עדיין השתמש שר החוץ הבריטי בנוסח הרגיל

that H.M.G [His Majesty Government] remains determined to give..." effect with all the means in their power, to the policy expressed in the ."Tripartite Declaration

ותמוה, שזמן כה קצר לאחר מכן היו בפיו דברים ברורים יותר. מעניין גם שלא הייתה תגובה ערבית שלילית לדבריו, דבר המצביע על כך שאידן רק חזר והבהיר מה שהיה ברור לערבים כל הזמן, שהצהרת השלושה באה לקדש את הסטטוס קוו במזרח התיכון ועל־ידי כך את גבולות שביתת־הנשק. שכן היה זה ברור כל הזמן למדינות הערביות שבמקרה של תוקפנות ישראלית תוכלנה אחדות מהן להתבסס בבקשת עזרה על הסכמיהן עם בריטניה, וכי הנהנית העיקרית מן הערבות שהייתה כלולה בהצהרת השלושה הנה ישראל.

כל הסימנים מעידים שהמעצמות הגיעו למסקנה שלא קל יהיה לבטא את מדיניותן המשותפת במזרח התיכון בנוסח קולע יותר מן ההצהרה הישנה של 1950. הדיבורים על צירופה של טורקיה כאחת המצהירות, פסקו, כנראה, לגמרי ודומה שהמעצמות אף לא התלהבו בשעתו מן ההצעה הטורקית. כן נראה שהמעצמות הגיעו למסקנה שכל שינוי נוסח יהיה אפשרי רק לאחר שינוי קו המדיניות של שוויון (impartiality) בין שני הצדדים. דברים אלה אמורים לגבי הצהרה פומבית חדשה ומתוקנת. ברם, אין זה מן הנמנע שניתן להניע את הבריטים להבהיר כמה נקודות סתומות בהצהרת השלושה על־ידי חליפת מכתבים שלא תתפרסם.

(ד) פעולה למען השלום:

בשנים האחרונות הכריזו הבריטים מדי פעם בפעם כי הם מקווים שייושב הסכסוך הישראלי-ערבי, והיות ולא הרבו בהכרזות כאלה בעבר, ראינו בכל הכרזה משום הישג לנו. לעומת זאת, בחודשים האחרונים התחילו הבריטים להדגיש בפומבי את עניינם הער בפיתרון הבעיה והביעו פעמיים-שלוש את נכונותם לסייע לצדדים בעניין זה. אין הם מתעלמים כלל וכלל מן המכשולים העומדים בדרך לפיתרון הבעיה, ונראה להם כי בטרם ניתן יהיה להתגבר עליהם צריכים להתמלא התנאים דלהלן:

(א) על כל מדינות האזור לגשת לבעיה מנקודת מבט רחבה יותר, דהיינו, תוך הכרת הסכנה

6. ראה כרך 9, מס' 424.

המשותפת הנשקפת מצפון;

(ב) יש להימנע מכל פעולה פזיזה למען השלום ולפעול באורח הדרגתי בצינורות דיפלומטיים, ללא כל פרסומת.

אין להניח שיש לבריטים תכנית ברורה כיצד להתקדם הלאה לקראת השלום, אבל ברור שהם ימשיכו בגישושיהם. אין לחשוב שהם מאמינים שיש להם יחד עם שותפיהם אמצעי לחץ שאפשר ורצוי להפעילו על מנת לסחוט ויתורים משני הצדדים למען גשר בין עמדותיהם. מכל מקום, במידה שמדובר, למשל, בעזרה הכלכלית הבריטית לירדן, ברור שהבריטים לא יאיימו בהפסקתה במגמה להניע את ממשלת ירדן לגלות מתינות גדולה [יותר] כלפי ישראל. הבריטים מאמינים שתבואנה במקום זה תוצאות בלתי רצויות:

(א) יגבירו את התלות הירדנית בליגה הערבית;

(ב) יגדילו את התוהו ובוהו הכלכלי בירדן ועמו את הסכנה הקומוניסטית.

כן, אין הבריטים סבורים שמעשי הוא לחשוב על הפעלת לחץ על ישראל למען סחוט ויתורים ביחס לגבולות. מדי פעם בפעם מגיעות שמועות שהם חושבים על תיקוני גבולות, ומדי פעם בפעם מתבדות שמועות אלה. לעומת זאת ניתן להניח שהם מוסיפים להאמין שעל ישראל לתרום תרומה למען פיתרון בעיית הפליטים. פירושו של דבר, הן תשלום פיצויים והן החזרת מספר מסוים של פליטים.

דומה שהבריטים כנים בהבטיחם לנו שמאמינים הם שרק הקטנת המתיחות בגבול ישראל-ירדן תוכל להכשיר את הקרקע לקראת מגע בין שני הצדדים וכי אין תרופה בדוקה אחרת. בשטח זה כבר הופיעו הבריטים קודם לכן יחד עם בעלי בריתם כ"מלאכי שלום" (י"א הסעיפים)[7] ובשטח זה ברור שהם יוסיפו בדרך זו או אחרת לגלות התעניינות ערה.

עדיין לא ידוע מהן המסקנות בסוגיה זו אליהן הגיע שאקבורו אחרי סיורו באזור.[8] ברם, ייתכן שבכלל ייחסנו חשיבות מופרזת לסיור זה. הבריטים טענו כל הזמן, וגרסה דומה שמענו גם בשגרירות הצרפתית, שאין זה אלא סיור לימודים. מכל מקום יהיה אופיו של הסיור אשר יהיה, נראה ששאקבורו מצא בו רק סימוכין לאותן הדעות שכבר היו נחלתו ונחלת משרד החוץ כולו, בטרם צאתו לדרך ושהיו מבוססות על דווח שוטף של השגרירויות הבריטיות במזרח התיכון. דעות אלה ספק גדול אם דוגלות הן בפעולה מערבית נמרצת למען השלום מאחר שאין התנאים באזור בשלים, למרבה הצער, עד כדי הבטחת סיכויי הצלחה.

בברכה,

א.א.

7. הכוונה לזיכרון דברים שהגישה ממשלת ארצות־הברית לישראל ב־19 ביוני 1954. המסמך חובר במחלקת המדינה על יסוד המלצות של נציגי ארצות־הברית, בריטניה וצרפת במזרח התיכון והוא כלל 11 סעיפים. במסמך פורטו רעיונות לחיזוק מנגנון משקיפי האו"ם ולהגברת יכולת פעילותו והוא היה אמור לחולל שינוי יסודי באופיו של משטר שביתות־הנשק. ישראל וירדן לא נלהבו מן המסמך ואף מזכיר האו"ם הסתייג ממנו וכך הושם קץ ליזמה. (ראה כרך 9, מס' 256, 302 וההערות שם. ראה גם דוד טל, תפיסת הביטחון, עמ' 154-156.)

8. אוולין שאקבורו, עוזר המנהל הכללי במשרד החוץ הבריטי והאחראי על המחלקה המזרחית ומחלקת הלוואנט, סייר במזרח התיכון במחצית השנייה של חודש נובמבר 1954. הוא ביקר בישראל ב־24-28 בנובמבר. (ראה כרך 9, מס' 498, 549 ו־565.)

14

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ירושלים, 7 בינואר 1955

אתמול נתקיימה פגישת שלו [ו]גוהר בראשות ברנס לדיון בהצעות לשיפור הביטחון לאורך רצועת עזה. נדונו הצעות ברנס שפורסמו בדוחו למועצת הביטחון על המצב בגבול מצרים.[1]

(1) הסכם מפקדים מקומיים.[2] נציג ישראל הסתייג מההצעה לכרות הסכם דוגמת זה שהיה קיים עם ירדן. טען שלא צמחה ממנו תועלת והציע הסדר מפקדים אזוריים דוגמת מפקדי ירושלים. ברנס לחם להצעתו המקורית. המצרי הסכים עקרונית בהציעו שההסדר לא יכונה הסכם מפקדים מקומיים. ברנס יגיש לצדדים טיוטת הסכם.

(2) סיורי גבול משותפים. המצרים הסכימו. נציגנו התנגד היות והניסיון בעבר הראה חוסר תועלת.

(3) גידור הגבול. המצרים סרבו לשתף פעולה אולם הודיעו כי אינם מתנגדים לגידור הקו על־ידי ישראל בצדה היא.

(4) החזקת הגבול על־ידי כוחות סדירים בלבד. גוהר הודיע שאינו יכול לקבל רשמית ההצעה, אולם למעשה סולקו כמעט כל היחידות הפלשתינאיות מהגבול.

בנוסף נדונו

(א) בעיה שעורר ברנס על מעבר ערבים מעזה לירדן לשם השתקעות. הסכמנו למעבר ערבי דרך שטחנו למטרת השתקעות בירדן. גוהר ביקש מברנס לברר עמדת ירדן לאפשרות כזו.

(ב) סוכם לבקשת המצרים שנמציא להם אינפורמציה שוטפת על גניבות ומקרי הסתננות אחרים.

(ג) סימון הקו לאורך הרצועה. הצענו סימון משותף. המצרים הסכימו תחילה ונסוגו בהבטיחם שיתנו תשובה.

גוהר הצהיר שמצרים פעילה מאוד במניעת פעולות הסתננות על־ידי קבוצות מאורגנות ובודדות. לא נקבע מועד פגישה נוספת.

תקוע

14

1. ראה "דוח למועצת הביטחון על תקריות בין מצרים לישראל במיוחד ברצועת עזה", 11 בנובמבר 1954. את הדוח הגיש ראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל, אל"מ ברנס, למועצת הביטחון ב־16 בנובמבר (מסמך או"ם (S3319) והוא שלח אותו לשרת ב־13 בחודש (130.16/2436/7; ראו גם מסמך מ־9 בנובמבר 1954, 130.16/2947/12). הדוח סקר את מצב הביטחון בגבול רצועת עזה, כלל את ארבעת הסעיפים הכלולים במברק והצעה לקיים פגישה בלתי רשמית כדי לדון בהן. מועד הפגישה נדחה לראשית ינואר כנראה בגלל כינוס הליגה הערבית בסוף 1954 (ראה דוד טל, תפיסת הביטחון, עמ' 175).
2. הסכם מפקדים מקומיים בין ישראל לירדן או בגרסה מוקדמת הסכם למלחמה במסתננים, נחתם לראשונה בין הצדדים במארס 1951 והוא עודכן וחודש מספר פעמים מאז. הוא חייב את ירדן וישראל למנוע חציית גבול של מסתננים משטחם לשטח המדינה.

15

א' אילת אל ו' איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן ל/ 370
נוסח נכנס: 130.09/2320/3

לונדון, 8 בינואר 1955

לאחר שגוללתי בפני נאטינג פרשת המשפט והבעתי בקשתנו שיפעילו השפעתם בקהיר כדי למנוע פסקי דין מוות,[1] ענה שלטובת העניין מוטב שלא יעשו יותר משכבר עשו. לנאסר וחבריו ידועה היטב עמדת ממשלת בריטניה. כל התערבות נוספת בשלב זה תתקבל כהתערבות ולחץ ועלולה להביא תוצאות הפוכות. בהמשך דבריו הביא נאטינג דעתו הפרטית שלא יהיו פסקי דין מוות.

שאלתיו אם בדרכו למזרח הרחוק יבקר אידן בבירות אזורנו. נאטינג ענה שאין אידן מתכוון לבקר במזרח התיכון אולם אם האווירון שיטוס [בו] יחנה בקהיר, ייתכן וילון שם לילה ואז יראה בוודאי את נאסר. הוסיף באומרו שאילו היה האווירון חונה בלוד היה אידן מתראה כמובן עם ראש הממשלה שלנו.[2]

אילת

16

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן 693 (ניו יורק)
נוסח יוצא: 130.09/2339/2

ירושלים, 9 בינואר 1955

ברנס ביקר אצל המנהל הכללי ב־7. להלן הנושאים העיקריים בשיחה:

15

1. ראה מס' 9 והערות 1 ו־4 שם.
2. במברק נוסף באותו יום דיווחה השגרירות בלונדון כי בעקבות השיחה עם נאטינג החליט משרד החוץ הבריטי להורות לשגריר בקהיר לפנות פנייה נוספת לממשלת מצרים ולבקש בשם ממשלת אנגליה גזרי דין מתונים. בעקבות ההנחיה נפגש השגריר הבריטי במצרים עם שר החוץ המצרי שהבטיח "לקבל את דברי הבריטים ברוח בה נאמרו" (שגרירות לונדון אל משרד החוץ, 8 בינואר 1955; גזית אל מחלקת מערב אירופה, 11 בינואר 1955, 130.09/2320/2). במברק נוסף מסר אילת לאיתן (11 בינואר 1955, שם) כי נאטינג "נמנע מלומר דבר" על שאלתו איזה רושם קיבל השגריר הבריטי בקהיר משיחתו עם נאסר.

(א) השיירה.[1] המנכ"ל הטעים [כי] אין הצדקה לתת לעניין להתפתח לסכסוך. ייתכן ובעבר היו מקרים בודדים של פתיחת קופסאות שימורים אולם לא היה זה נוהג קבוע. הדרך לפיתרון הבעיה שאו"ם ייקח האחריות לגבי תוכן הקופסאות ויפתח כמה לדוגמא על ההר ללא נוכחות הירדנים. ברנס סבר שלמרות שבחודשים האחרונים לא פתחו קופסאות, נהגו לעשות כן בעבר. לפי יועציו ישנה זכות לירדנים לדרוש חיפוש בכל העולה בשיירה ולהיות נוכחים בחיפוש. הזכיר שלפני חודשיים חיסל סכסוך בעניין השיירה כששכנע הירדנים לוותר על דרישתם לערוך חיפושים בבגדי השוטרים העולים להר. ברנס מסופק אם בכוחו להביא לוויתור נוסף מצד ירדן ותמה איך תשפיע התערבותו בכיוון זה על מעמדו בעיניהם. למחרת הודיע ברנס למנהל הכללי ששוחח עם הירדנים והצליח לקבל הסכמתם כי בעוד שבשיירה הבאה תיפתחנה כמה קופסאות לדוגמא בנוכחות הירדנים בבדיקה כללית של השיירה, בעתיד תקבל או"ם האחריות כלפי הירדנים ומשקיף יבדוק מספר קופסאות בבניינים על ההר. הבוקר אישר הגנרל הסדר זה בכתב והשיירה תעלה השבוע.

(ב) חמשת החיילים בידי הסורים.[2] הגנרל נטה להסכים לעמדתנו כי יש הצדקה לקבלת החלטה בוועדת שביתת-הנשק לשחרור החיילים אולם הסביר הקשיים המשפטיים והדגיש שלדעת יועציו אין יסוד משפטי להחלטה מסוג זה במסיבות התקרית הנדונה. הביע תקווה שעמדת או"ם תתגבש בכל זאת בעד החלטה כזו. למחרת שוחח תקוע עם יושב-ראש הוועדה והיועץ המשפטי של או"ם שהודרכו בינתיים על-ידי הגנרל. סוכם תוכן ההחלטה לשחרור החיילים שעבורה יהיה מוכן היושב-ראש להצביע ונוהל המשך הדיון.

(ג) הסכם מפקדי ירושלים. לפני ימים אחדים שאל ברנס לתגובתנו להצעה לפיה תופיע חתימתו על ההסכם ללא ציון שיגדיר אותה כחתימת עד או צד. בשיחה שאל המנהל הכללי מברנס, היהיה מוכן לראות בחתימת ההסכם יישוב בעיות ירושלים שנתעוררו בזמן האחרון או אם כפי ששמענו יפתח ההסכם פתח להצעות המעובדות על-ידי קונסולים מסוימים בירושלים לפירוז מקומות קדושים ושטחים שונים בעיר. ברנס סיפר על פרשת יזמת הקונסולים, הצרפתי והבריטי, ועשה רושם כי אינו מזהה עצמו עם יזמתם ויהיה מוכן לוותר על הצעות נוספות תמורת סיום מוצלח לפרשת הסכם המפקדים. הבטיח לבדוק אצל הקונסולים באיזו מידה מעוניינים הם לעמוד על הצעותיהם וימסור לנו.[3]

תקוע

16

1. השיירה להר הצופים שעמדה לעלות להר ב־5 בינואר 1955 יציאתה עוכבה לאחר שנציגי ישראל סירבו לאפשר פתיחת קופסאות מזון לבדיקה. (ראה משה שרת, יומן אישי, כרך ג, עמ' 629, 634.)
2. חמשת חיילי צה"ל שנשבו בידי הסורים. על נסיבות השבי ראה כרך 9, מס' 563 (הערת עורך). ראה גם להלן מס' 22.
3. ראה מס' 14, הערה 2.

17

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בבוקרשט
Eastern Europe Division to the Israel Legation in Bucharest

מברק מוצפן 294
נוסח יוצא: 130.09/2297/1

ירושלים, 9 בינואר 1955

שלך 246.[1] להלן נקודות הטיעון:

(א) היזמה לשיפור היחסים מאתנו באה כמוכח על־ידי העלאת רמת הייצוג הדיפלומטי, הזמנת המשלחת המסחרית והיחס אליה.[2] אם תשאל לפרשת ההצבעה באונסק"ו תשיב שרצון להתקרבות אינו יכול להתבטא בוויתור גמור בנושא שדעת הקהל רגישה לו במיוחד. אילו גילו רצון טוב היינו גם אנו מגלים הבנה. העובדה כי רומניה, להבדיל מבולגריה והונגריה, לא פנתה לבקש תמיכתנו לקבלתה לאו"ם מעידה כי רומניה מבינה זאת.

(ב) יחסי ישראל בולגריה כדוגמא ממשית להתפתחות יחסי ידידות על בסיס הדדיות.

(ג) אין משטר הנקי מטעויות. פרשת הרופאים במוסקבה,[3] הפילדים בפולין והונגריה[4] נותנת מקום לסברה כי ייתכן וגם בשאלת אסירי ציון אירע כזאת. דעת הקהל לא תשוכנע שהאסירים מצמרת המנהיגות היהודית פשעו.

(ד) איחוד המשפחות. מאז חידוש היחסים עלו למעלה משישים איש מברית־המועצות. הונגריה נתנה בימים אלה דרכון ל־92 נפש, צ'כיה נתנה לנו הבטחה ברורה, ומבולגריה לא פסקה העלייה. רק רומניה מקשיחה לבה בשאלה אנושית זו.[5]

מזא"ר

17

1. במברק זה ביקש זאב ארגמן לקבל "נקודות טיעון" לקראת שיחה עם שר החוץ הרומני. הרקע לשיחה הצפויה נגע לחילופי איגרות בין שתי המדינות במאי-יוני 1954 סביב תגובתה התקיפה של ישראל נגד משפטם ומאסרם של קרוב למאה פעילים ציונים ברומניה בחודש אפריל של אותה שנה. התגובה הישראלית כללה צום מחאה של חמישה ימים בתל אביב של כחמישים מנהיגים לשעבר של התנועה הציונית ברומניה; נאום של שרת בכנסת ומחאה של גופים ציבוריים רבים. ברומניה טענו ש"יסודות מסוימים של הסתדרויות פוליטיות בישראל, הידועות כעוינות לרפובליקה הפופולרית הרומנית, מנהלות מסע השמצה נגד המדינה הרומנית" וברוח דברים אלה הוגשה לישראל איגרת מחאה ב־4 ביוני 1954. כעבור חודש השיבה ישראל באיגרת נגדית שבה הצהירה כי אין מתנהל בארץ כל מסע השמצה וכי מדינת ישראל לא תדכא ביטוי ספונטני עממי של הסולידריות היהודית. באיגרת פנתה ישראל אל ממשלת רומניה שתתיר עלייתם של רבבות יהודים שביקשו להצטרף לבני משפחתם בארץ. תשובת רומניה על האיגרת הישראלית התעכבה חודשים ארוכים ולקראת סוף דצמבר התבקש ארגמן להיפגש עם שר החוץ הרומני ולתבוע תשובה לאיגרת ממשלתו. (ראה כרך 9, מס' 173, 227, 286 וההערות שם; מברק ממחלקת מזרח אירופה אל ארגמן, 31 בדצמבר 1954, 130.09/2297/1; מברק ארגמן אל משרד החוץ, 246, 6 בינואר 1955, 130.09/2297/2.)
2. דרג הייצוג הדיפלומטי של נציג ישראל ברומניה הועלה על פי בקשת ישראל בדצמבר 1954 מממונה זמני לממונה קבוע; משלחת מסחרית רומנית ביקרה בישראל באוגוסט 1954 ולאחר משא־ומתן שארך חודש ימים נחתם ב־9 בספטמבר הסכם סחר ותשלומים בהיקף של 2.5 מיליון דולר מכל צד.
3. פרשת מאסרם של תשעה רופאים יהודים בברית־המועצות בינואר 1953 שהואשמו בקשירת קשר להמית מנהיגים סובייטים ובריגול ולאחר מות סטאלין, במארס אותה שנה, זוכו ושוחררו ממאסרם. (ראה כרך 8, מבוא, עמ' ט"ז-י"ט.)
4. העניין אינו ידוע.
5. על הפגישה עם שר החוץ הרומני שהתעכבה כמעט חודש ימים ראה מס' 49.

18

מ' שרת אל א' אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA698
נוסח יוצא: 130.09/2339/2

ירושלים, 10 בינואר 1955

תדריך לחידוש מועצת הביטחון.[1]

(1) הכרחי ניסיון נמרץ אחרון במגע פנימי עם המערביים להניעם להגשת החלטה. נוכיח כי בהירתעם מסכנת הווטו הם משיגים למעשה את מטרתו כאילו הוטל, זאת אומרת, מבטיחים אי קבלת החלטה. יש כאן ברי ושמא: ברי שאין החלטה אם לא תוגש ושמא יהיה וטו אם תוגש. אין כל ביטחון כי יוטל וטו ויש סיכוי מבוסס כי לא יוטל. גם נזהיר המערביים מאפשרות של הצעת החלטה סובייטית ואז מה יהיו פניהם.

(2) אם לא נזיזם נדאג למסמרות בסיכום היושב־ראש.

(א) הדגשה כי 1951[2] פירושה גם אניות ישראליות.

(ב) כי מצרים מפירה אמנת קושטא.[3]

(ג) גינוי נוהג רשימה שחורה ודרישה להפסיקו.

(ד) הזכרת מטעני נפט.

(ה) גינוי מעצר "בת גלים" ודרישה לשחררה צפונה.

(3) א, ב, ה, נכללו בנאומים שהושמעו. אם לא יהיה מחזור שני של הגדולים, וספק אם הוא רצוי לנו, יש לדאוג לכלילת ג, ד, בנאומי הטירונים והיושב־ראש עצמו כנציג.

(4) אם גם הרוסי ינאם ולא יתנבא כרוב יש לחייב בכל תוקף סיכום היושב־ראש על דעת הרוב והיה בזה בידוד ברית־המועצות. אם ממילא אין הצבעה אזי הרוסי כאחד האדם ואין להירתע מסיכום רק משום שאין לסכם על דעת הכול אלא להיפך, תהא נא בזה הוקעת הפורש.

(5) אם לא תחודש הצעת מצרים על ועדת משנה לוועדת שביתת־הנשק נתעלם ממנה אך אם תחודש או נידרש להגיב, נצהיר ברור כי כל עוד אין מצרים מביעה נכונותה להשיט האנייה בתעלה צפונה אין כל טעם להקים ועדה שכן לא יעלה על הדעת כי או"ם ישתף פעולה בהפרת החלטותיו.

(6) אשר לגורל "בת גלים", נשנן התביעה לשחרורה צפונה ובשלב זה לא ניכנס לבירור כלשהו מה יהא עליה אם לא תוצפן.

תדריך זה עד לוועדת שרים מחר[4] אבל יש לפעול לפיו מיד מקוצר זמן ואולי נבריק נוספות.

שרת

18

1. לקראת הדיון על האנייה "בת גלים" ראה מס' 10 ו־24.
2. ראה מס' 8, הערה 3.
3. אמנה משנת 1888 בדבר חופש השיט לכל המדינות בימים ובמעברי מים בין־לאומיים.
4. בפגישת ועדת השרים לענייני חוץ וביטחון ב־11 בינואר מסר שרת את הדברים כפי שהבריק לאבן ולא הוחלט על כל שינוי בתדריך (פרוטוקול בגנזך המדינה).

19

א' ששון אל ו' איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר/27
נוסח נכנס: 130.09/2357/3

רומא, 10 בינואר 1955

מידי

מבצע אלכס[נדריה].[1]

(א) למרות הפניות הישירות של גופים ואישים יהודים ולא יהודים[2] והלחץ הבלתי ישיר שלנו מסרב עד כה פלאצו קיג'י [משרד החוץ האיטלקי] להסכים לפנייה רשמית מצד ראש הממשלה או נשיא המדינה למצרים. הוא חושש שמא יפרשו המצרים את פנייתם כהתערבות בענייניה הפנימיים של מצרים. כידוע גברה מאוד בזמן האחרון ההסתייגות האיטלקית כלפי כל דבר שיש לו קשר כל שהוא עם ישראל.

(ב) לעומת זאת הבטיח המנהל המדיני של פלאצו קיג'י לנצל השתתפותו הערב במסיבה הנערכת בצירות הלבנונית לכבוד תת שר החוץ בנוונוטי, שעומד לנסוע מחר לבירות, ולשוחח באופן בלתי רשמי וידידותי עם השגריר המצרי ולמסור לו שאיטליה וכל מדינות המערב היו מעריכות מאוד כל הקלה בעונשם ויהיה אשר יהיה של תשעת היהודים. חייבתי הפעולה הזאת וממשיך בלחץ על פנייה רשמית.[3]

ששון

19

1. המשפט בקהיר, ראה מס' 9 וההערות שם.
2. במברק קודם פירט ששון מי ומי בין הפונים: א) ועד איחוד הקהילות והרבנים ברומא שביקרו במשרד ראש הממשלה וביקשו התערבות אנושית דחופה; ב) מזכיר המפלגה הליבראלית שפנה בקריאה אל משרד החוץ להתערב מבחינה אנושית ופוליטית; ג) ראש עיריית מילנו שפנה בקריאה לראש ממשלת מצרים להעניק חנינה או להמתיק את הדין ככל האפשר (ששון אל איתן, 8 בינואר 1955, 130.09/2537/3).
3. כעבור יום הבריק ששון לאיתן כי הפטריארך של ונציה, הקרדינל רונקלי (לימים האפיפיור יוחנן ה־23) מסר לקונסול הכבוד של ישראל במילנו, אסטורה מאייר, שפנייתו זכתה לתשומת לב מיוחדת ולפעולה "והוא תקווה שמאמציו יישאו פרי" (10 בינואר 1955, שם).

20

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן 701 (ניו יורק)
נוסח יוצא: 130.09/2339/2

ירושלים, 11 בינואר 1955

אמש העביר ברנס לראש הממשלה העתק מוקדם מדוחו למועצת הביטחון בענייני האזור המפורז בגבול הסורי.[1] הדוח מאוזן בדרך כלל בתיאור עובדות והצגת עמדת הצדדים אולם מצביע על תביעת ישראל לריבונות, השתלטות משטרת ישראל על האזור פרט לחלקים שבשליטה סורית, והעדר פגישות רגילות של ועדת שביתת־הנשק כסיבות עיקריות לאי הפעלת סמכויות ועדת שביתת־הנשק והיושב־ראש. תיאור עמדת הצדדים בשאלות אלה גם הוא מאוזן ברם הרושם שמתקבל הינו כי הקולר לאי ביצוע תקין של הוראות סעיף 5 תלוי בישראל ולא בסוריה.[2] ברנס מגיע למסקנה כי הדרך היחידה לפתרון ארעי של בעיות האזור תימצא בחלוקתו לשטחי הנהלה ישראלית וסורית. מבחינת ראות הציבור שלא שותף בידיעה על המשא־ומתן שהתנהל בנושא זה בין ישראל וסוריה ב־1952-1953[3] המסקנה יכולה להתפרש כגושפנקא להשתלטות הבלתי חוקית של סוריה בחלקי האזור.

ברנס סבור כי המשא־ומתן יכול להתנהל במסגרת הסכם שביתת־הנשק ועל יסוד סעיף 7 המקנה לוועדת שביתת־הנשק זכות להמליץ לצדדים על תיקונים להסכם. מתעלם לגמרי מהנוהל החוקי לתיקון ההסכם על־ידי כינוס ועידה לפי סעיף 8 (המקביל לסעיף 12 הירדני). לדוח צורפו התזכיר הישראלי בשאלות המפורז, ותזכירנו צוטט בגוף הדוח בהרחבה וללא שיעור יותר מאשר התזכיר הסורי.

הדוח טרם פורסם. דנים בתגובה.[4]

20

1. מסמך או"ם S/3343, 11.1.1955, 130.16/2953/11. ברנס העביר את הדוח לחברי מועצת הביטחון ב־6 בינואר ושלח אותו לשרת ב־8 בינואר 1955. ככל הנראה ניסח תקוע את המברק שלפנינו ב־9 בינואר ושלח אותו רק ב־11 לחודש (ברנס אל שרת, 81.1.1955, שם). ברנס הכין את הדוח לאחר שיחות שניהל בדצמבר 1954 בסוריה ובישראל על בעיות האזור המפורז. הסורים התלוננו בפניו על מעמדם של ערביי הכפרים בקרה וראנמה באזור המפורז המרכזי, על שיקום הכפר נוקייב במפורז הדרומי, על עיבוד האדמות בתאופיק באותו אזור ועל זכויות הדיג של הסורים בצפון מזרח הכנרת. בפגישה עם איתן ותקוע ב־20 בדצמבר 1954 בה הודיע להם ברנס על כוונתו לדווח למועצת הביטחון הציג איתן תלונות נגדיות של ישראל ובמיוחד הדגיש את עמדתה של ישראל שעל־פי הסכם שביתת־הנשק אין לסוריה כל מעמד באזור המפורז. איתן טען כי "ההתערבות הבלתי חוקית של סוריה בענייני האזור המפורז בולטת בהשתלטות הסורים על כמה מהשטחים שבקרבת הגבול הבין־לאומי למשל אל־חמה ונוקייב", על "הגדה המזרחית של הירדן באזור המפורז המרכזי" ועל "אספקת נשק לתושבים המקומיים" (ראה דין וחשבון על שיחה עם ברנס, 20.12.1954, שם). באותה שיחה הבטיח ברנס לאיתן כי הדוח יכלול נספחים שבהם יציגו הצדדים את עמדתם. נספח A של הדוח כלל את העמדה הסורית ונספח B את עמדת ישראל.
2. סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה קבע את התיחום ואת ההסדרים לגבי האזור המפורז ואת אחריותו של מנגנון משקיפי האו"ם לקיומו.
3. ראה כרך 8, מבוא, עמ' כ-כד.
4. ב־17 בינואר שיגר איתן לברנס בשמו של שרת את תגובת ישראל לדוח. הוא דחה את הניתוח של ברנס על הסיבות שמונעות ממנו ומוועדת שביתת־הנשק להפעיל את סמכויותיהם באזור המפורז כפי שסיכם תקוע במברק ושב והבהיר את עמדת ישראל שלפי סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק יש לישראל מעמד באזור המפורז בעוד לסוריה אין כל מעמד באזור ומכאן נובעות אי ההבנות בין הצדדים. הוא גם דחה את ההצעה לחלוקת המפורז משום שיש בה הכרה בזכויות סוריות במפורז (130.16/2953/11 וראה שם תשובת ברנס אל איתן, 19.1.1955).

21

הערת העורך
Editorial Note

הודעת עיראק וטורקיה על כוונתן לחתום על הסכם ליציבות וביטחון במזרח התיכון

ב־12 בינואר 1955 פרסמו עיראק וטורקיה הודעה משותפת שבה נאמר, כי לאחר ביקור של ראש ממשלת טורקיה ושר החוץ שלה בעיראק, שהחל ב־6 בינואר, ובעקבות השיחות שהתקיימו בינם לבין ראש ממשלת עיראק נורי אל־סעיד ואנשיו, הסכימו שני הצדדים על הנושאים הבאים:

שתי המדינות החליטו לחתום על הסכם בהקדם האפשרי במטרה לחזק ולהרחיב את שיתוף הפעולה ביניהן ליציבות וביטחון במזרח התיכון שדבר נחיצותו כבר הוכר בשיחות של ראש הממשלה העיראקי בטורקיה באוקטובר האחרון, כפי שנאמר בהודעה המשותפת לאחר הביקור הקודם.

ההסכם המוצע יחייב את המדינות החתומות עליו לשתף פעולה במקרה של תוקפנות על אחת מהן "מפנים או מחוץ לאזור".

ההסכם ייחתם בעתיד הקרוב וללא דיחוי.

ממשלות טורקיה ועיראק משוכנעות שהסכם כזה ישרת את היציבות באזור וכן את הביטחון ושמירת השלום "על יסוד עקרונות האו"ם והחלטות שנתקבלו בהתאם להם".

שתי המדינות מעוניינות בהצטרפותן של כל אותן המדינות השואפות ליציבות ולשלום באזור ושביכולתן "לבצע את סעיפיו בתוקף מצבן הגיאוגרפי או בתוקף האפשרויות הניתנות בידיהן".

על חתימת ההסכם ראה מס' 89.

22

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן 707 (ניו יורק)
נוסח יוצא: 130.09/2339/2

ירושלים, 13 בינואר 1955

הבוקר הודיע או"ם כי אמש התאבד אחד החיילים בשבי הסורי.[1] נציג סוריה בוועדת שביתת־הנשק הציע שרופא ישראלי בלוויית חבר משלחתנו לוועדת שביתת־הנשק יבואו לדמשק לקבל הגוויה. הסכמנו בתנאי שאנשינו יורשו לראות ולשוחח עם החיילים האחרים. דרשנו כי אם תשובת הסורים תהיה שלילית תובא הגווייה לגשר בנות יעקב.

22

1. אורי אילן, אחד מחמשת חיילי החוליה של צה"ל שנשבו בסוריה בלילה שבין 8 ל־9 בדצמבר 1954 לאחר שחצו את הגבול כדי לטפל במתקן האזנה. (ראה כרך 9, הערת עורך 563.)

הבוקר קרא המנכ"ל לברנס ומסר בשם ראש הממשלה הזדעזעותנו מהמקרה ואמר שמוכרח להתקבל הרושם שהחיילים עונו אפילו אם לא זאת האמת. ברנס נתבקש להשפיע על הסורים להסכים לביקור הרופא אצל השבויים הנותרים והבטיח להתקשר טלפונית מיד עם הרמטכ"ל הסורי. המנכ"ל הדגיש כי לאור החלטת ועדת שביתת־הנשק בתקרית ובייחוד לאחר ההתאבדות כל דחייה נוספת בשחרור החיילים תהיה חמורה ביותר.

לאחר השיחה הודיע ברנס ששוחח פעמיים טלפונית עם הרמטכ"ל הסורי ויעץ בתוקף לקבל תנאינו לביקור הרופא וחבר משלחתנו בוועדת שביתת־הנשק אצל החיילים.

הרמטכ"ל הסורי הודיע שממשלתו מתנגדת. לדברי ברנס הצעת נציג סוריה בוועדת שביתת־הנשק שרופא וחבר משלחתנו בוועדה ייסעו לקבל הגווייה הייתה בדמשק בלתי מוסמכת.

הגווייה תימסר היום בגשר בנות יעקב.[2]

תקוע

23

ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ/576
נוסח נכנס: 130.09/2343/4

פראג, 13 בינואר 1955

נתקבלתי היום לפי בקשתי אצל קליצקה.[1]

(א) בעניין אורן: הנשיא מכין תשובה לאיגרת נשיאנו[2] אשר תימסר לי בהתחלת השבוע הבא. משרד החוץ אינו יודע תוכנה של האיגרת.[3] אתמול סיימנו החשבונות של הכספים שהעברנו לאורן ואורנשטיין. הכסף אשר היה מיועד לאורנשטיין ולא הגיע לידיו הוחזר לנו. באשר לאורן, לא נאמר לו בעבר שהכסף הועבר על ידינו. רק כעת זה הוגד לו, בקרוב נקבל קבלה.

2. בישיבת ממשלה ב־16 בינואר דיווח שר הביטחון פנחס לבון על הפעולה של חמשת החיילים, על השבי, על הדיון בוועדת שביתת־הנשק ישראל-סוריה ועל התאבדותו של אורי אילן. הוא מסר על תשעה פתקים שנמצאו על גופו של אורי אילן ובהם הפתקים: "לא בגדתי, התאבדתי" ו"נקמה באנשים שהיו עם או"ם ב־15 בדצמבר [...]". לבון העריך על פי מצבו של אילן שהחיילים לא עונו פיזית אלא פסיכולוגית. לאחר דבריו הגיבו השרים בשאלות ובהבעת עמדות על הפעולה ותוצאותיה ונדונה היערכות הממשלה לדיון בכנסת בהצעת אי אמון שהגישה מפלגת חרות (פרוטוקול הישיבה בגנזך המדינה).

23

1. מנהל מחלקת אסיה במשרד החוץ של צ'כוסלובקיה.
2. המדובר באיגרת הנשיא בן צבי אל נשיא צ'כוסלובקיה זפוטוצקי מ־29 בנובמבר 1954 (130.11/2513/5). באיגרת הביע הנשיא בן צבי שביעות רצון משחרורו של שמעון אורנשטיין ואכזבה על שבקשת השחרור של מרדכי אורן נדחתה בינתיים. אורן ואורנשטיין נעצרו בסוף 1951 באשמת ריגול. אורנשטיין נידון למאסר עולם ואורן ל־15 שנים.
3. תשובת נשיא צ'כוסלובקיה מיום 24 בינואר 1954 נמסרה לקדר ב־27 בחודש. הנשיא כתב באיגרתו כי נתן את "ההוראות הדרושות לבדוק את הבקשה לבחינה מחודשת של האפשרות להעניק חנינה למר אורן, שנידון כחוק על ידי בית המשפט העליון בפראג" (שם).

(ב) עניין ה־460:[4] נסתיים טיפול בעוד מקרים אחרים אשר בקרוב ייפנו לצירות לשם קבלת אשרות. לעתיד סיכמנו היום שיטה אשר לפיה תהיה אשרת היציאה מותנית בהסכמתנו. על־ידי הסדר זה נעבור לצד האקטיבי בקביעת המועמדים. סוכם במפורש בין קליצקה וביני כי (1) הוא יודיע לי למפרע על כל מועמד; (2) בסמכותי להציע מועמדים ובהדגשה מיוחדת מצדי שעלולים להיות מועמדים הנמצאים כעת במאסר. הוא לא מתנגד לכך, אך רוצה להביא העניין לאישור המוסדות המוסמכים. בכוונתי להציע לעלייה אסירי ציון אשר מסירת שמותיהם על ידינו אינה יכולה להזיק להם. אם תסכימו לדרך זו ואם גם הצ׳כים יתנו הסכמתם בכוונתי להציע בתור ראשון את ד"ר סובל.

(ג) בעניין הכלכלי: הולכים ומסתיימים הדיונים המוקדמים הפנימיים שלהם והוא מקווה שבעוד חודש יציע פגישת שתי משלחות בפראג או בירושלים.

(ד) בדברנו על פעולותיו של יובאנק[5] אמר "אין עדיין להצביע על הישגים מיוחדים בשליחותו. הוא מתכונן לארגן פסטיבל סרטים צ׳כיים בישראל, ונמצא כעת במשא־ומתן עם המוסדות המתאימים". האם ידוע לכם דבר על כך?

כמו־כן סיפר לי שיובאנק ממליץ לקבל את העמדה הישראלית הנוקשה בעניין אי מסירת פרטים אודות סכומי האפוטרופוס על רכוש האויב ולהשאיר שאלה זו להתחלת המשא־ומתן. קליצקה מצדד גם הוא בעמדה זו.

(ה) בארטושק לא נאסר כפי שהודיעה עיתונותנו אלא נמצא כממונה זמני בקאבול באפגניסטן. את מקומו בשולחן הישראלי כאן ממלא אחד בשם שבצקי הידוע לי היטב.[6]

קדר

4. היתרי יציאה ל־460 איש במסגרת איחוד משפחות. הודעה על כך נמסרה לקדר ב־17 בנובמבר 1954. (ראה כרך 9, מס׳ 545 והערה 3 שם.)
5. זדנק יובאנק, הממונה על הצירות של צ׳כוסלובקיה בישראל.
6. מחלקת מזרח אירופה השיבה על המברק לפי סדר סעיפיו כדלהלן: "א) נמתין לאיגרת [של נשיא צ׳כוסלובקיה]. הנראית לכם הסברה כי ידחו שחרורו עד לגמר הכנותיהם לקראת השיחות הכלכליות. ב) מחשיבים קביעת זכות לצירות. אם יישמר העיקרון הלכה למעשה יהיה זה הישג ניכר. מסכימים להצעתך בעניין אסירי ציון. ג) החלטתנו לא להיכנס למשא־ומתן כל עוד לא שוחרר אורן בעינה עומדת. ד) לא שמענו דבר". (16 בינואר 1955, 130.09/2343/2.)

24

א' אבן אל מ' קדרון
A. Eban to M. Kidron

מברק מוצפן JNA60
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ניו יורק, 14 בינואר 1955

נא להעביר לשרת. עניין התעלה:[1] (א) בעוד שהתמיכה בישראל הייתה יותר נמרצת מאשר במארס הוחלשה העמדה המצרית על־ידי הפגנת בדידות מוחלטת באשר לא הורם אף קול אחד לטובת עמדתם בעוד שבמארס תמכו בהם שלוש[ה] מחברי מועצת הביטחון. (ב) לאור עצמת מעמדנו המשפטי-מדיני בעניין זה עלינו להוסיף להעסיק את המועצה בבעיה. כצעד ראשון יש להבהיר למערב כי אם תחול הפרעה בנסיעה נוספת, בין של אנייה ישראלית בין של אנייה אחרת המפליגה לישראל, נחדש את הדיון ונעמוד בתוקף על ניסוח החלטה ולא רק תמיכה בנאומים. כן נבהיר כי אם מצרים תשהה את העברת "בת גלים" צפונה עלולים אנו לחדש את דיוני מועצת הביטחון. (ג) יש לגשת מיד למאמץ להעביר אניית נפט בדגל זר. אולי אפשר לבוא לידי הסכם עם אחת המעצמות הימיות הקטנות כגון הולנד או נורווגיה או אוסטרליה מאלה שיחסינו אתם טובים או אולי יש להשיג דגל דרום אמריקני. השאלות של וייט ובארקו מוכיחות כי בעצם יש ציפייה כי נפעל כך.

על־כל־פנים ברור כי מצויה בידנו אפשרות יזמה כפולה ליצור תקרית מבחן ולעורר את הדיון במועצת הביטחון. לאור עובדה זאת והמצוקה המצרית אין לתת מנוח ממושך לבעיה זו.[2]

אבן

24

1. המדובר בהמשך הדיון במועצת הביטחון שהתקיים ב־13 בינואר והסתיים ללא כל החלטות. בסיכום הדיון אמר יושב־ראש המועצה כי החלטת 1951 בדבר חופש השיט בתעלת סואץ שרירה וקיימת; כי מצרים הייתה חייבת לנהוג לגבי "בת גלים" בהתאם להחלטה זו וכי הוא מקווה שראש מטה משקיפי האו"ם יתווך בין הצדדים כדי לקבוע סידורים לשחרור האנייה.

2. שרת היה מאוכזב מתוצאות הדיון והביע את אכזבתו בישיבת הממשלה ב־16 בינואר. איתן הבריק לאבן על האכזבה בירושלים והבהיר לו כי הרעיון לשלוח אנייה נוספת אינו בא בחשבון (16 בינואר 1955, 130/02/2452/4, ראה גם תשובת אבן במברק אל איתן, 18 בינואר 1955, 93.01/2211/1).
בהתאם לסיכום יושב־ראש מועצת הביטחון, ולפי בקשת ישראל, פנה אל"מ ברנס, ראש מטה משקיפי האו"ם, אל המצרים, ואלה הודיעו לו שהם נכונים לשחרר את מטען "בת גלים" ולהעבירו באמצעות אנייה נייטרלית דרך תעלת סואץ לכיוון חיפה, ואילו את האנייה עצמה הם מוכנים לשחרר רק אם תיגרר דרומה על ידי אנייה נייטרלית, ולא דרך תעלת סואץ. (ראה אל"מ ברנס אל ואלטר איתן, 16 בפברואר 1955, 130.02/2419/4.)

25

י' לינטון אל מחלקת אסיה
J. Linton to the Asian Division

Copy: העתק: 130/02/2385/32

Tokyo, 14 January 1955

Secret

Talk with the Foreign Minister, Mr. Mamoru Shigemitsu at the Gaimusho,[1] on Thursday, 13 January 1955

The time of my interview with the Foreign Minister had been changed from 10.15 to 10.00 a.m. When I arrived at the Gaimusho the Chief of Protocol was just leaving for the Imperial Palace. He told me that I might have to wait a few minutes as they had allotted 15 minutes for each Minister but the first interview (I presume that it was the Apostolic Internuncio) had lasted a little longer. I waited for about ten minutes and talked to the Assistant Chief of Protocol who gave me a few details about the reshuffle in the Gaimusho and in the Foreign Service about which I had read in the mornings' newspapers.

Mr. Shigemitsu greeted me affably and waved aside the introduction of the Assistant Chief of Protocol. I remarked that he was having a regular Cook's tour of the world that morning. Mr. Shigemitsu laughed and said that indeed it was so because he was seeing a number of Ministers from different continents. He asked me about my residence and said that he had lived in my neighbourhood about ten years ago. The second question was about the Jewish Centre. I told him that I had found the building for the community when I was looking for a premises for our Legation. It was a lovely building but would have been too expensive for us to maintain.

He went on to ask about the size of the community and was surprised that there were some 70 Israelis in the country and that a substantial number of the Shanghai refugees had gone to Israel.

25

1. משרד החוץ היפני.

I then said that I had heard of his sympathetic attitude towards Jewish refugees in Shanghai. Mr. Shigemitsu replied that when he was a young diplomat he had lived with a Jewish family in Berlin and since then he had had many Jewish acquaintants from Germany. In Shanghai, German refugees began to come after the Manchurian incident and it had been very difficult to house them.

I thanked him for having appointed a Minister to Israel so soon after he has assumed his duties as Foreign Minister. He replied that Mr. Kamimura would present his Credentials on the 1st of February. I said that I was glad of that because I wanted Japan to be the first Asian country to send a diplomatic representative to Israel. A couple of other Asian countries were also on the verge of sending Ministers to us and it would be a close race which would be the first. I continued that the second step was to open a Legation with a permanent official who would act as Chargé d'Affaires. Mr. Shigemitsu said that the difficulty was to get the money from the Ministry of Finance. I replied that the Ministry of Finance should be told that it could not make money without some expenditure. Mr. Shigemitsu interjected that that was difficult point to get across to the financial people. I continued that the need for appointing a permanent representative should be considered from two angles. First, the political. It was not only a question of Israel but also of Jewish public opinion in America and other countries. Mr. Shigemitsu nodded agreement. Secondly, trade and economic interests. Small as we were, we were importing some 300 million dollars worth of goods per-annum.

Mr. Shigemitsu looked surprised and noted the figure on a brief he had before him. He wanted to know how much time I spent in Bangkok and whether my permanent residence was in Tokyo. He then asked about having a Consulate in Israel (he was obviously thinking about trade aspects). I said that a Consulate without a Legation would not meet the case and that their Legation could take care of the Consular work in the same way as our Legation did in Tokyo. Mr. Shigemitsu replied that that was probably the way to arrange the matter and that he would deal with it and see what he could do.

The interview lasted about 15 minutes.

Best wishes,

JL

26

מ' שרת אל שגרירות ישראל בלונדון
M. Sharett to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/ 929
נוסח יוצא: 130.09/2320/1

ירושלים, 17 בינואר 1955

בהול

אילת. בשיחה עם אידן[1] ודאי תציין בכל האדיבות כי עד היום לא קיבלנו כל תגובה על הצעתנו לשיחות שהבענו בכתב ובעל־פה. אם יתרץ התחמקותם בקושי שיש להם עם הערבים תענה, כי במצב זה אינם יכולים לטעון לשוויון ביחסיהם עם שני הצדדים. פתיחה זו יכולה לשמש רקע נוח לציון ההזדמנות שיש לו לעזור לנו בקהיר על־ידי קידום חופש השיט. תטען בערך כך:

(א) נוסיף לתבוע זכות דגלנו לחופש מעבר בתעלה, שהוכרה למעשה במועצת הביטחון.

(ב) עם זה, נהיה מוכנים לשקול הפוגה בגזרה זו אם נוכל להתקדם באחרות.

(ג) "בת גלים" סופה לחזור למזרח אפריקה והחוף הישראלי בשבילה אילת ובוודאי נרצה להשיטה הלוך ושוב.

(ד) אם המצרים יפריעו לא תהיה ברירה אלא ללמדם לקח.

(ה) כיוון התקדמות אחר – העברת נפט בתעלה.

(ו) נודה לו מאוד אם יתהה על קנקן נאסר לגבי כל אלה אבל לא כמביא הצעות בשמנו, תפקיד שבוודאי אינו רצוי לו וגם לא נוח לנו, אלא כמביע השערות על ההתפתחות הצפויה לפי היגיון המצב. זאת אומרת, הישראלים ודאי יפעלו כך וכך מה תאמרו אתם.

תשקול בעצמך אם כדאי לפתוח בזה עם שאקבורו או מוטב לשמור בשביל אלופו.[2] בין השאר כדאי להזכיר הופעת נורי סעיד בפרלמנט לפי שלנו 863.[3] אם יענה כדרכם כי זה רק כלפי חוץ תענה כי בזה כל הרע שכן נמשך החינוך הממאיר של הציבור הערבי נגד שלום ולהפחת יצרי מלחמה.

שרת

26

1. השיחה התקיימה ב־10 בפברואר 1955 (ראה מס' 71 וכן 66).
2. השיחה עם שאקבורו התקיימה ב־17 בינואר (ראה מס' 31).
3. במברק זה הנחה שרת את אילת להוקיע בשיחתו עם שאקבורו את "הצהרת נורי סעיד בבית־הנבחרים בבגדד כי הסכנה הציונית רצינית פי כמה מהקומוניזם" ודרישתו מבית־הנבחרים "להסכים לקבלת סיוע צבאי כדי להשתמש בו נגד כל תוקפן" (ראה מברק שרת אל שגרירות ישראל בלונדון, 3 בינואר 1955, 130.09/2320/1).

27

התייעצות במשרד החוץ
Consultation at the Ministry of Foreign Affairs

דין וחשבון: 130.02/2445/14

ירושלים, 17 בינואר 1955

סודי

סיכום התייעצות על הסכם טורקיה-עיראק[1]

שנתקיימה ביום ב', 17.1.55, בראשות שר החוץ

השתתפו:

המנכ"ל, מר א' לוריא, ד"ר ל' כהן, מר א' נג'ר, מר ח' יחיל, מר י' הרצוג, מר ש' בנצור, מר מ' יובל, מר מ' אליצור, מר ז' ש"ק.

סיכום דברי שר החוץ:

1) ברור כי:

א) אנו לא נוכל למנוע את ההסכם.

ב) לא נוכל, לפחות בשלב זה, להשתלב בו.

2) השאלה העומדת לפנינו היא איך לקבוע את קו פעולתנו הדיפלומטית וקו הסברתנו כלפי חוץ:

א) הלהרים קולנו בצעקה (ואז נכון לנו כישלון וזעקתנו תהא זעקת חינם);

ב) האם לא עלולה שתיקתנו להתפרש כהשלמה עם התכנית וזעקותינו בעבר – תמרון?

3) עלינו לעמוד מול הגרסה כי הסכמת עיראק להשתלב בתכנית המערב עשויה לפורר את הליגה. גם פה עלינו להיזהר פן תסייע התנגדותנו הקולנית להסכם המוצע לאלה מבין הערבים הטוענים כי ההסכם יחזקם בעמדתם מול ישראל.

ברור כי אין עלינו להילכד בטענה כי הליגה עלולה להתפורר, וכי זאת לטובתנו. בשיחות עלינו להוכיח כי הליגה אמנם ארגון תחוח אך כל עוד מאוחדת היא באיבתה הפעילה כלפי ישראל, לא ישפיע עליה ההסכם הטורקי-עיראקי.

4) השאלה היא במה נוכל "למכור" את אי־השתתפותנו; מה נוכל לדרוש כתמורה מידית ומה נוכל להציע בעתיד.

5) בהסברה נאמר:

א) יש עובדות יסוד (האיבה) אשר אינן משתנות על־ידי צירופים שונים.

ב) עיראק או מדינות ערביות אחרות יקבלו תוספת כוח מבלי שהאיבה כלפינו תיפסק (כדאי להזכיר הכרזת נורי סעיד והכרזות אחרות).

ג) המדינה תדע להגן על עצמה; השאלה היא אם כדאי למעצמות להחדיר בנו את ההכרה של בדידות המביאה למסקנה כי עלינו לסמוך רק על עצמנו.

27

1. ראה מס' 21 (הערת עורך).

סיכום מחשבות החברים:

1) לגבי תגובתנו חלים אותם השיקולים שחלו לאחר חתימת ההסכם האנגלו-מצרי.

2) אי אפשר לשקוט אך גם אין טעם להרים קולנו בזעקת חינם. הדרך הטובה ביותר היא תגובה שקולה כלפי חוץ ונמרצת בשיחות דיפלומטיות, עם הגשת כל חשבון תביעותינו.

3) יש לחזור על תביעותינו למעשים (נשק, התקשרות וכו') ולחזור ולהדגיש כי לא נוכל להסתפק בדיבורים ובהכרזות.

4) לא רצוי לקשור תביעתנו לחופש השיט בהקשר זה. תביעה זו יש להגיש בנפרד.

5) יש לנצל בנימוקינו את כל הדברים שכוונו נגדנו סביב ההסכם ולהדגיש כי אנו הצד הזקוק להרגשת ביטחון, שמא נותקף, ולא הערבים.

28

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן 39-40 (ואשינגטון)
נוסח יוצא: 130.09/2320/1

ירושלים, 17 בינואר 1955

לנציגויות.

בנוגע להצהרה המשותפת הטורקית-עיראקית[1] יש לנקוט בעמדה כדלקמן:

(א) ממשלת ישראל עוקבת בעירנות מיוחדת אחר ההתפתחויות הרציניות במזרח התיכון בעקבות השיחות האחרונות בין טורקיה לבין עיראק ומספר מדינות ערב אחרות.

(ב) אין ישראל מתנגדת לעצם כריתת בריתות בין טורקיה לבין מדינה ערבית כלשהי, המכוונות לעזרה הדדית למניעת תוקפנות. אולם בריתות עם מדינות הטוענות שהן במלחמה עם ישראל ואשר מנהיגיהן מצדיקים קבלת סיוע צבאי מהמערב אך ורק באיבתן הפעילה נגדה, מעוררת דאגה חמורה ומוצדקת.

(ג) ישראל עומדת כמקודם על התנגדותה לזיון מדינות ערב ולכל צעד אחר העלול להביא להפרת מאזן הכוחות במזרח התיכון שהוא הבסיס לשלום באזור.

(ד) ציר ישראל באנקרה נקרא להתייעצויות בירושלים ויצא לישראל לאחר שובה של המשלחת הטורקית לאנקרה.

28

1. ראה מס' 21 (הערת עורך).

29

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA389
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ואשינגטון, 17 בינואר 1955

הסכם עיראק עם טורקיה[1] בעקבות ניתוק יחסיה עם ברית־המועצות נחשב בארצות־הברית כניצחון לתורת דאלס על השכבה הצפונית. ברגע שהתקרבו גורמים חשובים בוואשינגטון ואנקרה להתייאשות מכל סיכוי למשוך מדינה ערבית כלשהי למעגל המערבי, ומכאן התחילו מהרהרים במסקנות חמורות, הופיעו שני מעשים אלה כמצילים את המצב וכמוכיחים את יעילות רעיון השכבה הצפונית. הטענה השגורה בפינו כאילו אין מדינה ערבית כלשהי מוכנה לבגוד במסורת הנייטרלית ולקבל הכרעה פרו־מערבית נועזת לפני הבהרת סיכוי המאבק העולמי, נתקלת עכשיו בסתירה עובדתית מובהקת. אפילו קולות המחאה הנשמעים מקהיר ודמשק מתקבלים ברצון באשר הם מוסיפים תוקף לטענה כי בדרך זו נפתח סיכוי לפיצול אחדות הליגה ולקביעת מדיניות ערבית לפי המצב הגיאו־פוליטי והאידיאולוגי של כל מדינה ערבית לחוד. יש להניח כי גורמים ידידותיים שהצטרפו לביקורתנו על הסכם הסיוע לעיראק יתרשמו מההישג החדש של המדיניות המערבית ויעברו לאותה ההשקפה שהביע לנו מנדס־פראנס, כלומר, יש היגיון אסטרטגי עולמי בשכבה הצפונית ושכרה עולה על הפסדה. אולי יימצאו רבים שיתייחסו בפחות ספקנות לטענה האמריקנית כי מדיניות זאת מבשרת גם ירידת מתח האיבה בין ישראל וערב. ייאמר כי לאחר שנתאמתו כמה הנחות יסודיות של ואשינגטון מי יודע אם גם הנחה זאת לא תתגשם.

בנסיבות אלה ההישג האפשרי היחיד של מסענו השלילי יכול להיות צמצום ממדי הזיון וקבלת דברי ארגעה מפקידה לפקידה בכתב ובעל־פה על החלטת מערב נחושה להתנגד לכל התקפה על ישראל ולמנוע ערעור רציני של המאזן. אין לזלזל גם באלה אך ברור כי אין בהם כדי לשנות את העובדה המרכזית של הקמת רשת יחסים הגנתיים מסועפת באזור בלי קביעת מקומנו בתוכה. גם אין לנו שטח תמרון בחילוקי הדעות, אם באמת קיימים, בין אמריקה לבין אנגליה באשר הברירה האנגלית המוצעת לפי העיתונות במקום השכבה הצפונית דהיינו, קשירת האמנה הקיבוצית של הליגה למערב באמצעות בריטניה אינה עדיפה לנו על פני תכנית השכבה הצפונית וההסדרים הנפרדים. שתי הגרסאות, זו של ואשינגטון-אנקרה וזו של לונדון, מבוססות על עריכת מערך הגנתי המבוסס בשלב ראשון על הערבים בלי הבטחת מקומנו ומעמדנו בתוכו. התרשמות שאקבורו החזקה מעצמת הסכנה הקומוניסטית הולמת את הגרסה האמריקנית ואינה נותנת מקום לכל אפשרות של הפצרה במערב להימנע מיזימת הסדר הגנתי מידי.

שוב ניצבת השאלה אם נוסף על עמדתנו העקרונית נגד התכניות הקיימות יש מקום

29

1. ראה מס' 21 (הערת עורך).

להעלאת סיסמה חיובית של הצטרפות ישראל בצורה מתאימה לכל הפעילות הזאת בשטח ההגנתי. איני יודע אם יש אפשרות של הסכם בינינו לבין טורקיה בעידוד ואשינגטון, לונדון בשלב מתאים. לרגל כניסת כמה מידידינו לוועדות החוץ של הקונגרס יש לשקול אפשרות הגשת הצעת החלטה בסנאט בתמיכה רבתי לכלילת ישראל בתכנית הסיוע הצבאי כפי שעשינו בזמנו לגבי הסיוע הכלכלי. אולם אם כך נעשה, ואם ברקלי מורס דאגלאס ואחרים יציעו הצעה כזאת, ברור שנצטרך לתמוך ביזמה זאת בפה מלא.

נא לשקול הרהורים אלה ובעיקר אם לא הגיע הזמן להעביר את מחנה תומכינו מהתנגדות לכל מיני תכניות מערביות אל תביעה חיובית מפורשת. הביעו נא הרהור ראשון על הרעיון הנ"ל של רישום הצעה כזאת או אחרת בפני הסנאט. איני יודע מה יהיה גורלה אך אין ספק שנוכל לגייס לה תמיכה רבת רושם ותהודה.[2]

אבן

30

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מברק מוצפן 31
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 17 בינואר 1955

לא נתתי כל הצהרה לאחר ההודעה המשותפת בבגדד,[1] לכן לא ננקטה עמדה המחייבת אותי ובוודאי לא אתכם. הדברים שהופיעו בשמי ב"ג'רוסלם פוסט" מ־14 וכאילו נאמרו ב־13, הם גרסה בלתי מדויקת של תשובות שנתתי לסופר העיתון הדמוקרטי "ג'ומהוריית" ב־8, ביום בו הופיעו בעיתונות הידיעות המסולפות על מחאות מצדנו. חשבתי לחובתי להשקיט הרוחות ולא יכולתי לחכות להכחשות הטורקיות או אחרות. על עצם עמדתנו אני חושב כי מוקדם לקבוע עמדה וכי מסוכן ביותר יהיה על־ידי ביקורת חריפה מדי להקל על הטורקים נסיגה מהבטחותיהם החגיגיות על אי שינוי יחסי טורקיה־ישראל. לדעתי עלינו, לאחר קבלת

29

2. שרת השיב לאבן כי "כדאי להניע יזמה בסנאט" כהצעתו "ונראה מה תיתן". הוא הוסיף כי אין סיכוי להסכם בין ישראל לטורקיה וכי לדברי שגריר טורקיה בלבנון לשגריר הבריטי "מנדרס התחייב סודית לעולם לא לכרות עם ישראל ברית דומה לזו העומדת להיכרת עם עיראק" (מברק שרת אל אבן, 23 בינואר 1955, 130.09/2310/13).

30

1. פישר עונה כאן על מברק מס' 52 ששוגר אליו ממחלקת מערב אירופה ב־16 בינואר 1955 על דבריו בעיתונות בעניין ההודעה העיראקית־טורקית על ההסכם בין שתי המדינות (ראה מס' 21, הערת עורך). במברק הובהר לפישר כי עמדת ישראל שונה מזו שהושמה בפיו על ידי סופר סוכנות הידיעות וכי עמדת ישראל במאבק המדיני, בייחוד בארצות הברית וגם כלפי פנים בארץ, היא שאין לסטות מהתנגדות לחימוש מדינות ערב ולבריתות צבאיות המותנות בהרחקת ישראל. באותו מברק הנחה משרד החוץ את פישר לתת לטורקים למסור לו פרטים על הביקור בבגדד אך לא להגיב במקום בנימוק שהוא עומד לצאת לירושלים להתייעצויות (130.09/2289/12).

הסברים, להטיל הביקורת המתאימה בשיחות ישירות עם ממשלת טורקיה ובני בריתה אבל לרסן ולכוון בהחלט ביקורת פומבית. זו לא תשנה העובדות ועלולה גם, בהתחשב עם הרגישות המיוחדת הטורקית, לפגוע בכל יחסי שתי המדינות. אין לשכוח שדרכי העבודה ואפשרויות ההשפעה על טורקיה אינן דומות כלל לאלה בארצות־הברית. אין כל אפשרות לעורר כאן דעת קהל. בעיתונות של המפלגה השלטת, שהיא היחידה בעלת משקל, ובקרב צירי המג'ליס התנגדות לקו הממשלתי. עמדת האופוזיציה לעקרון ההתקרבות לערבים מזדהה עם עמדת הממשלה. אין לשכוח כי קשר צבאי ומדיני הדוק בין טורקיה ועיראק מחייב על־ידי עניין וגם סכנה משותפים הנובעים מגורמים פנימיים של מיעוטים.

בפגישות עם משרד החוץ אנהג לפי שלך 52. ברור כי לא אוכל למנוע שאחרים ישאלו שאלות ישירות על פירוש של "התקפה מבפנים" ושל "החלטות או"ם". גם ברור כי ימסרו לי את התשובות וכי אחשוב לנכון לחכות כאן עד שאשמע אותן.

פישר

31

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/407
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 17 בינואר 1955

מידי
פתחתי השיחה עם שאקבורו היום בשאלה אם כבר גיבש המסקנות מסיורו[1] ואם ניתן לדעת איזו השפעה תהיה למסקנות אלה על מדיניותם העתידה באזור. ענה שמדיניותם באזור מושפעת היום בעיקר על־ידי מגמות אסטרטגיות. ברצונם וברצון בעלי בריתם להגיע לארגון הגנה של המדינות שבאזור והם יחתרו למטרה זו במיטב יכולתם. אף יסייעו לכל יוזמה והתקדמות בכיוון זה. משום כך קידמו בברכה ההסכם בין טורקיה ועיראק.[2] העיר שישתדלו לנצל ההסכם כיסוד להסדרם החדש עם עיראק. התנגדות מצרים אינה רצינית בעיניו. ממשלת מצרים נפגעה יותר מהאופן בו הושג ההסכם מאשר מההסכם עצמו. לא תהיה בפני מצרים ברירה אלא להצטרף אליו. אידן ינצל ביקורו בקהיר כדי להשפיע על נאסר בכיוון זה. העיר שאם כי עוד ארוכה הדרך לסיום הפרשה, הרי ניתן לראות בהסכם בין טורקיה ועיראק פרצה בחומת האדישות שתסייע להצטרפות פרס להסכם ותסלול הדרך גם לפני מדינות ערב אחרות באותו הכיוון. הודיע שבעוד יומיים ייסע לוואשינגטון כדי לדון עם אלן על תיאום פעולה לגבי המדיניות הבריטית והאמריקנית המשותפת הנובעת מן המצב החדש שנוצר לאחר ההסכם בין טורקיה

31

1. ראה מס' 13.
2. ראה מס' 21 (הערת עורך).

ועיראק. ישהה בוואשינגטון כשבוע ימים. הוסיף שישוחח "כמובן" גם בשאלות הנוגעות לישראל ובשובו ימסור לי על רשמיו.[3]

מכאן עבר לפרשת ישראל באומרו, שאם כי מדיניותם, הנשענת על הכרזות אידן בדבר שאיפתו לראות שיפור ביחסים בין ישראל ושכנותיה לקראת הסדר סופי, שרירה וקיימת, אינו רואה סיכויים להסדר כזה בזמן הקרוב. כששאלתיו מה בעיניו המכשול העיקרי העומד בדרכו של הסדר בינינו ושכנינו ענה שהוא "פסיכולוגי" ביסודו ואינו קשור דווקא בתנאים. כששאלתיו אם פירוש דבריו הוא שבעיות הגבולות והחזרת הפליטים אינה הסיבה לאי רצון של ממשלות ערב להגיע להסדר עמנו, אישר שלזאת התכוון, כשציין הסיבה בה' הידיעה.

ברם הוסיף ששאלות אלה תהוונה בלי ספק נושאים לדיון בעת משא־ומתן בינינו לבין שכנינו. המשיך באומרו שלאור המציאות הבין־לאומית אין אפשרות לדחות ביצוע התכניות הקשורות בהגנת האזור עד שיושג שלום בין ישראל ושכנותיה, דבר שהוא רצוי כשלעצמו והיה מקל על שלמות התכניות. ישראל צריכה להכיר בעובדה זו ועליה גם להבין שכל התקשרות בין מדינות ערב למעצמות המערב היא לטובתה, הן מבחינת ביטחונה והן מבחינת הגברת הסיכויים לשלום בינה לבין שכנותיה.

בתשובתי העירותי שהגנתו היעילה של האזור מבחוץ מותנית בעינינו לפחות באחד מן התנאים הבאים:

(א) שלום בינינו לבין שכנינו או

(ב) הבטחת ביטחונה של ישראל בצורה אשר תמנע להלכה ולמעשה כל סכנת תוקפנות מצד מדינות ערב.

הכרזת השלושה[4] עם כל החיוב שבה אינה מספיקה כדי להבטיח זאת לאור ההזדיינות של מדינות ערב אשר תהווה סכנה מתמדת לישראל בתנאים הבלתי יציבים של משטרים צבאיים. המשכתי באומרי ששום התחייבות על הנייר לא תוכל להיות תחליף משביע רצון לצעדים ופעולות ממשיים. אמרתי שעליהם להכיר הכרה מוחלטת שתביעה זו אינה תימרון מצדנו, אלא חיונית בשבילנו. יהא נא הדבר ברור שממשלתי לא תוכל לקבל כל סידור שלא יהיה בו כדי ליצור התנאים המתאימים שיאפשרו לה לשאת בחובות המוטלות עליה או על כל ממשלה אחרת, היינו, דאגה לקיום המדינה וביטחונה. כל ניסיון להשתמט מאמת זו, לא ישיג את מטרתו ואנו לא נשלים עם מצב כזה. סיימתי באומרי שכל הזמן רצינו לברר השאלות הללו עם ממשלת בריטניה במידה שהדברים נוגעים לפירושה המעשי של הכרזת השלושה ובייחוד בקשר לאספקת נשק לערבים וגם במה שנוגע לשינוי מאזן הכוחות באזור והשפעתו על ביטחוננו. עצם העובדה שטרם קיבלנו תשובה למשאלות הללו מעוררת בנו דאגה חמורה כאילו מתן פירוש מופשט מחוזק של הצהרת השלושה סיפק דרישותינו והפרשה נסתיימה.

שאקבורו ענה שהדברים שהשמעתי חיזקו מה שנאמר לו על נושא זה בישראל והם יעזרו לנו בדיוניו בוואשינגטון. אם כי אינו רואה את הסכנות שתיארתי כממשיות, מבין את דאגותינו. הם טרם אמרו המילה האחרונה שלהם בנדון. בנימה של הצטדקות מסוימת סיפר עד כמה רגזו הוא וחבריו במשרד מהכרזתו של "החמור" פארס אל חורי[5] ביחס לישראל. היה ברצונם

3. על שיחותיו של שאקבורו בוואשינגטון ומסמך ההסכמה שהושג בסופן על הסדר הסכסוך בין ישראל למדינות ערב ("תכנית אלפא") ראה FRUS, 1955-1957, Vol. XIV, pp. 21-32, 34-42.

4. ראה מס' 12, הערה 3.

5. ככל הנראה מדובר בדברים של פארס אל חורי, ראש ממשלת סוריה, שהתפרסמו בשבועון המצרי "אל־מוסאוואר" ב־10 בדצמבר 1954 וצוטטו באיגרת של שגריר ישראל אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית. בדבריו תמך בקבלת נשק מארצות־הברית שיופנה נגד ישראל (ראה כרך 9, מס' 580).

לפרסם משהו בקשר להכרזה זו, אך החליטו לבסוף שלא תצמח מכך כל תועלת. ראיתי שאמנם התרשם מטענותי ורשם לפניו כל מה שאמרתי.

כשאיחלתי לו הצלחה בשליחותו בוואשינגטון, העיר שיהיה עליו גם שם לשמוע הרבה ולהסביר. הוסיף כאילו דרך אגב שיצטרך להבליט השגיאה שעושים הערבים בחשבם שניתן להגן עליהם בפני הסכנה הרוסית, מבלי שיסכימו באותו הזמן לקיום התנאים שיבטיחו כי עזרת בריטניה תהיה יעילה בשעת הצורך. אם כי לא פירש דבריו, התכוון בלי ספק לבסיסים. אמנם הזכיר "שגיאות" הערבים בנדון אך ציון הדבר בקשר לביקורו בוואשינגטון בא כאילו לרמז כי שמץ מ"שגיאה" זו דבק גם באמריקנים. כאן פנה אלי ושאל כלאחר יד מה היינו דורשים מהם ומבעלי בריתם כפיצוי בשבילנו במקרה שהיינו בעת משא־ומתן של שלום עם מצרים בעתיד, מוכנים לוותר על אי אילו שטחים לטובתה. עניתי שלא יתנהל שום משא־ומתן עם שום מדינה ערבית על יסוד של ויתורים על שטחים מצדנו, ולא יהיה אפוא מקום לדרוש מאיש פיצויים על כך. שאקבורו מיהר להעיר שהתכוון רק לאותם הוויתורים מרצוננו החופשי, לאחר שנקבל קודם כל מהמצרים עצמם תמורה שתשביע את רצוננו.[6]

בסוף השיחה שאלתיו על תכנית נסיעותיו של אידן. ענה שייתכן ובדרכו חזרה יבקר אידן באנקרה, אך אין בדעתו לבקר בבירה ערבית כלשהי. לא המשכתי בנקודה זו, אך אמרתי לו שהייתי רוצה לראות השר לפני נסיעתו, כדי להסביר לו מצב יחסינו עם מצרים על־מנת שידע מה בפינו שעה שישוחח עם נאסר. שאקבורו ענה שאידן ישתדל לתרום תרומתו לשיפור היחסים הללו, ובוודאי ישמח לראותי לפני צאתו לדרך.[7] הוא ידאג לסידור הריאיון.[8]

אילת

6. הצעתו של שאקבורו לוויתורי שטח הטרידה את שרת, ועם קבלת המברק הנחה את אבן לפנות מיד למחלקת המדינה ולהזהירם מפני "אשליה נואלת שעלול שאקבורו להקנותם כי אנו מסוגלים להיענות לוויתור שטח בנגב לטובת מצרים". הוא הניח שהכוונה ל"אילת או מסדרון מופקע". שרת הוסיף כי אם שאקבורו ינסה "לפצות פה במגמה זו ייתקל בהדיפה נמרצת שאינו יודע מה הוא סח". (מברק שרת אל אבן, 19 בינואר 1955, 130.09/2310/13.)

7. השווה דיווח של שאקבורו על השיחה PRO, FO371/115837.

8. הריאיון עם אידן התקיים ב־10 בפברואר. ראה מס' 71.

32

א׳ נג׳ר אל שגרירות ישראל בפאריס
E. Najar to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/854
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 18 בינואר 1955

מ י ד י
לשגרירות.

לקראת שיחתכם עם בריאק וסוטו ב־20 דנא[1] ובלי לחזור על המוסכמות:

(א) עובדת יסוד היא כי האינטרסים החיוניים של צרפת באפריקה הצפונית והשחורה מחייבים אותה להתנגד כמונו להתלכדות הליגה ולהגברת הכוח המדיני והצבאי של ערב והאיסלם בכלל. עניינה של צרפת הוא בישראל חזקה. כוח מרסן זה רק יעזור לצרפת במישרין ובעקיפין לשמור על מעמדה בעולם הערבי. שיקולים אלה מהווים גם יסוד לעניין שהוכחנו לא פעם בהגנה על עמדות צרפת – דוגמת או״ם.

(ב) לצרפת עניין מיוחד לשמור ולהגן על מאזן כוחות מעשי בין ישראל וערב. וזאת לא רק מתוך דאגה לקיום בת־בריתה ישראל אלא גם משום שצרפת נתקלה באזורים ערביים אחרים בבעיה דומה של זכויות אוכלוסייה בונה ומתקדמת אם כי קטנה לעומת תאבונם המדיני של המונים שאינו הולם את רמתם התרבותית, הכלכלית והחברתית.

(ג) ההתפתחות ביחסים בין טורקיה לעיראק מדאיגה אותנו. יש להזכיר כי מנדס־פראנס אמר בפירוש לאבן כי צרפת תתנגד להכללת כל מדינה ערבית פרט לעיראק בברית הגנת האזור אם לא תובטח בה מקומה של ישראל. כאן המקום לשאול מה דעתם בנוגע לסוריה אשר מנדס לא הזכיר את שמה בדבריו אליך ולבנון.

(ד) הזהרת מנדס שההתקרבות בין טורקיה לעיראק עלולה לגרור כל מדינות הליגה להמחיש ברית הביטחון הערבית. כיום יש לעמוד על המשמר ולשתף פעולה כדי למנוע סכנה זו. המצב מצדיק מאמצים מיוחדים לתיקון היחסים בין ישראל וסוריה וישראל ומצרים. מה אפשרויותיהם כיום בשטח זה?

(ה) יש להדגיש כי יותר מתמיד יש מקום לחליפת ידיעות קבועה בינינו בפאריס ובישראל על המתרחש באזור.

(ו) אנו עוקבים בעניין מיוחד אחרי מחשבתו של מנדס לאירופאיזציה של אפריקה ומבקשים שיחזיקו אותנו בתוך העניינים.[2]

נג׳ר

32

1. ז׳אן סוטו, עוזר למנהל בלשכת שר החוץ. צור נפגש ב־20 בינואר עם פייר מאיארד, סגן מנהל מחלקת אפריקה והלבאנט במשרד החוץ (ראה מס׳ 40) ולרגל נסיעה קצרה שלו לבורדו נפגש בנדור עם סוטו ב־22 בינואר.
2. במברק נוסף של נג׳ר, ביום למחרת, הוא שב והנחה את אנשי השגרירות להדגיש בשיחה עם מאיארד את הנקודות המופיעות בסעיפים ג, ד, ו־ה במברק. הוא הוסיף שעיראק הצליחה כנראה לגרור את טורקיה לסכסוך הישראלי-ערבי וכי טורקיה רוכשת בעקבות ההסכם מעמד מוגבר שמחליש את השפעתן של המעצמות האירופיות באזור. צור נדרש לא להזכיר בדבריו את הצהרת שלוש המעצמות מ־1950 ולהסתמך על עקרון מאזן הכוחות בלבד (19 בינואר 1955, 130.02/2346/2).

33

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 296
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 19 בינואר 1955

בהול

לאבן לשיחתך עם דאלס הבוקר.[1] אחרי הבעת הערכתנו על הבטחתו להתעניין אישית בשאלת ביטחון ישראל יש להעמידו על האכזבה ההולכת וגוברת בממשלה ובעם מהיעדר כל ביטוי ממשי של התחשבות במצב ישראל וצרכיה מאז הוחל המגע לפני כחצי שנה.

חשיבות מיוחדת נודעת לשיחה זו נוכח התארגנות האזור[2] ההולכת ומתרקמת בעצם הימים הללו מבלי שיושם לב כלל למקומה של ישראל ואף תוך הדגשות ממקומות שונים כאילו בידודה של ישראל והפניית הברית נגדה מהווים תנאי בל יעבור. שאל נא ישירות: האם פירוש מדיניות אי משוא הפנים הוא מעשים לגבי הערבים ודיבורים כלפי ישראל.

הרושם אצלנו כי הבטחת העיון מחדש בה מלעיטים אותנו זה חודשים פירושה לא חיפוש דרך להבטיח מאזן כוחות ביטחוני ומדיני אף לא לפצותנו על היתרונות שכבר הוענקו לערבים אלא שיתוק התנגדותנו לשילוב הערבים. תדגיש כי הנוסח המוצע לברית עיראק-טורקיה, הבא להשתית הברית על החלטות או"ם, הוא בנסיבות הנתונות קרניים לנגח ישראל ועל-ידי כך מקבלת הברית אופי עוין כלפינו. נוסח זה הוא המשמש עכשיו פיתוי עיקרי לשיתוף מדינות ערביות אחרות.

שרת

33

1. ראה מס' 38.
2. ראה מס' 21 (הערת עורך).

34

מ׳ שרת אל ד׳ הכהן (רנגון)
M. Sharett to D. Hacohen (Rangoon)

מקור: 130.02/2414/3

ירושלים, כ״ה בטבת תשט״ו
19 בינואר 1955

בזה הנחיות אחדות לביקור המשלחת בפקין.[1]

(א) צר לי כי הביקור נועד להימשך חודש ימים. אם כבר נקבע הדבר במסמרות ואם שינוי התכנית עלול לגרום אי נעימות – אין כמובן לעורר את השאלה. אבל אם אפשר באופן נוח לקצר קצת את ההתארחות – מוטב. מרחוק נדמה לי כי שהייה של שבועיים, לכל היותר של שלושה שבועות, צריכה להספיק.

(ב) המשלחת תהווה כמובן חטיבה אחת אשר אתה אחראי להופעותיה ולפעולותיה וכל חבריה חייבים במשמעת גמורה כלפיך. את דניאל לוין יש לראות כסגנך ואת מאיר שליט כמזכיר המשלחת. אתה רשאי להחליט לפי ראות עיניך מי ומי מחברי המשלחת ישתתפו בכל שיחה ושיחה עם נציגי המדינה המארחת. אם לפי שיקול דעתך מוטב יהיה לך לקיים שיחה מסוימת ביחידות – תעשה זאת ללא היסוס. בדרך כלל נראה לי כי תהיינה שיחות בעלות אופי מסחרי מובהק – בייחוד אלו שתחייבנה כניסה לפרטים – אשר החברים המסחריים של המשלחת יוכלו לנהלן גם בלעדייך, אם לא תראה צורך מיוחד להשתתף בהן או אם תהיה עסוק אותה שעה בעניין אחר. לעומת זה ברור לי כי בשיחות מסוימות לא יהיה צורך לשתף חברים אלה ומוטב יהיה לך לנהלן בעזרת לוין ושליט בלבד. עם כל זה יש לשמור על יחסים פנימיים טובים בקרב המשלחת ולהיזהר מלעורר תרעומת ולגרום למתיחות.

(ג) הנקודה העדינה בסדר יומה של המשלחת היא בעיית הקשרים הדיפלומטיים. מוטב לא לעורר שאלה זו בשלבים הראשונים של הביקור, אלא להסתפק תחילה בדיבורים כלליים על רצוננו להדק את קשרי הידידות, על היות משלחת זו סימן מובהק לרצוננו זה ועל תקוותנו כי עד מהרה תשגר סין משלחת גומלין אלינו. יש לתת את כל ההזדמנות שבעולם לסינים ליזום את העלאת עניין הקשרים התקינים כנושא לדיון ואז יש להגיב על כך בחיוב: לאמור כי הממשלה חושבת בכיוון זה, כי המשלחת קיבלה הוראות לברר את האפשרויות והתנאים והממשלה בוודאי תחליט בעניין זה לאור דוח המשלחת, אם לא מיד, אז כעבור זמן לא רב. אך אם יחלפו כמה ימים ללא פתחון פה מצד הסינים, אזי יש לנגוע בשאלה זו, תחילה בזהירות, ואחרי כן לנהוג לפי התגובה. אם יאחזו הסינים בעניין, יש להיכנס לעבי הקורה כאמור לעיל, אך אם תבוא רתיעה מצדם – יש להרפות מהנושא מיד ולא לחזור אליו. בשום פנים ואופן לא ייתכן כי ייווצר מצב בו נהיה אנו המתרפקים עליהם ומשדלים אותם לזכותנו בקשרים דיפלומטיים, ואילו הם מקרטעים ומסתייגים ונסוגים. אלה הם הקווים שרציתי לציין והריני סומך על השכל הישר והטעם הטוב שינחוך בדרך הישרה.

34

1. ראה מס׳ 5 (הערת עורך) ומס׳ 6.

(ד) המשלחת משוגרת אל ממשלת סין ועל חבריה לנהוג בכל לפי הרצוי למארחים ובהתאם להוראתם. יש להקפיד מאוד שלא לעשות צעד יוצא דופן העלול לעורר טינה כלשהי מצד השלטונות הסיניים. עם זה יש לחתור לאפשרות של מגע עם נציגויות קבע של ממשלות זרות, הן של ברית־המועצות והן של המערב, במסגרת הסידורים שייקבעו על־ידי המארחים ולאחר הימלכות בדעתם.

(ה) יש לרשום עד כמה שאפשר במפורש את תוכן השיחות ואת רשמי הפגישות והסיורים. כתום הביקור אקווה לקבל ממך דוח מלא בכתב, בלוויית נספחים שיחוברו על ידי חבריך בעניינים מיוחדים.

הנני לאחל לך ולחבריך מיטב ההצלחה בשליחות החלוצית שקיבלתם על עצמכם בנפש כה חפצה למען נעוץ קנה לקשרי מדינת ישראל עם מעצמה אדירה ועתירת סיכויים ביבשת אסיה.[2]

משה שרת

35

התייעצות במשרד החוץ
Consultation at the Ministry of Foreign Affairs

דין וחשבון: 93.04/47/6

ירושלים, 19 בינואר 1955

סודי

סיכום התייעצות שנייה על הסכם טורקיה-עיראק[1]

שנתקיימה ביום ד', 19.1.55, בירושלים, בראשות שר החוץ

השתתפו: המנכ"ל, מר לוריא, מר רפאל, מר הרצוג, מר נג'ר ומר ז' ש"ק.

(1) אין מדאיגנו קירוב לבבות בין טורקיה וערב. דאגתנו על כי החלה התארגנות של ממש במערכת הגנת האזור מטעם המערב ללא התחשבות בסכנות הצפויות לנו מהתארגנות כזאת בלעדינו.

(2) פירוש מצב זה הוא:

(א) הערבים יקבלו נשק;

(ב) כבר בצעדים הראשונים מרמזים על סעיפים שיהיו מופנים נגדנו.

(3) מטרות מדיניותנו לאור מצב זה:

(א) לקבל ערובה לביטחוננו, ולא רק ערובה מילולית אלא ערובה של ממש המבוססת על הסכם הגנתי עמנו;

2. ראה מס' 101 ו־114 והתכתובת שהתפתחה בעקבותיהם.

35

1. ראה מס' 21 (הערת עורך).

(ב) רצוי לקבל ערובות כאלו מכל אחת מהמדינות הנוגעות בדבר לחוד. עלינו לדרוש כי יחדלו מהסתמך על הצהרת השלושה ובפניותינו אליהן לשאול כל מדינה ומדינה איזו ערובה מוכנה היא לתת;

(ג) מוטב לבסס את כל טיעונינו על עקרון מאזן הכוחות.

(ד) אם יש לנו סיכוי לסכל את התכנית, יש לעשות זאת. נמשיך לטעון – על בסיס עקרון מאזן הכוחות – כי לא רצינו ואין אנו רוצים במתן נשק לערבים ואנו מתנגדים לשילובם בתכניותיהם בטרם הופסקה איבת מדינות ערב כלפי ישראל ובטרם השתלבנו אנו בתכנית;

(ה) אם זה אינו ניתן – יתנו גם לנו נשק וערובות כנ"ל;

(ו) עלינו להמשיך ולטעון כי על־אף שגילו הערבים נכונות לשתף פעולה עם המערב אין ביטחון כי אמנם ילחמו בצד המערב להגנת הדמוקרטיה. לעומת זאת, תהיה ישראל נאמנה ושיתוף פעולתה מובטח;

(ז) יש להוקיע את הסעיף המדבר על "תוקפנות פנים האזור" וההסתמכות על "החלטות או"ם";

(ח) יש להזהיר בפני המחשבה כי ייתכן כל שינוי גיאופוליטי. זאת לאור שיחת אילת-שאקבורו[2] ולקראת נסיעתו של האחרון לארצות־הברית.

36

הערות העורך
Editorial Note

תכנית המים האזורית ושליחותו השלישית של אריק ג'ונסטון

במשך שנת 1954 פעלו האמריקנים נמרצות למימוש תכנית המים האזורית לניצול מי הירדן והירמוך להשקאת אדמות בעמק הירדן. האמריקנים ראו בתכנית מכשיר עיקרי לפיתרון בעיית הפליטים ובכלל ליישוב שאלת ארץ־ישראל. עקרונות התכנית כפי שהתגבשו ב־1954 היו: הזרמת עודפי המים של הירמוך לכנרת והפיכתה למאגר מים מרכזי למפעל כולו, שימוש במים בעמק הירדן, משני צדי הנהר, וחלוקת המים בין ישראל, ירדן וסוריה לפי מפתח קבוע. החלוקה שהוצעה הועידה לירדן 63.5% מהמים, לישראל 32.5% ולסוריה 4%. תכנית זאת לא נראתה לישראל שביקשה לכלול את עודפי המים של הליטאני במפעל, התנגדה להפיכת הכנרת לאגם ויסות מרכזי, התנגדה לשימוש במים בעמק הירדן בלבד ודרשה להגדיל את כמות המים המוקצית לה. (ראה כרך 9, מבוא, עמ' יט-כ.)

2. ראה מס' 31.

37

ר' שילוח אל י' הרצוג וט' קולק
R. Shiloah to J. Herzog and T. Kollek

מברק מוצפן WIA402
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ואשינגטון, 19 בינואר 1955

סעדנו השגריר והחתום מטה עם ג'ונסטון ובארנס. שאלנו גלויות על מה הם סומכים באופטימיות שלהם. השיבו כי הם באים לאזור הפעם מצוידים במספרים ונתונים הנדסיים אשר יקלו מלאכת השכנוע גם כלפינו וגם כלפי הערבים. הבדיקות של קרידל ושל מהנדסי בייקר-הרזה[1] אפשרו לשפר התכנית ולצמצם הפער בין תביעותינו והצעותיהם בכדי שישים אחוז. לפי החישובים שלהם עלול הוויכוח על כמויות להצטמצם לפחות מארבעים מיליון ממ"ק. מאידך, כוללת תכניתם מסקנות מהנדסי הרזה-בייקר העובדים מטעם ממשלת ירדן אשר הגיעו למסקנות ברורות כי השטח הראוי להשקאה גדול במקצת מהנזכר בתכנית מיין אולם יחידת המים הדרושה לכל דונם יותר קטנה מאשר בתכנית מיין. מסקנה זו וחישובים אחרים הפכו תכניתם ליותר משכנעת. קיבלו גם גישתנו לגבי בנות יעקב או בניסוחם Upper river diversion.

המחלוקת מצטמצמת אפוא:
(א) לגבי כמות מים קטנה.
(ב) לתביעת ירדן לגבי הגבלת השימוש במים באגן הירדן בלבד, תביעה אשר ידחוה.
(ג) לבעיית הכנרת כמאגר.

הגבנו לפי הוראות השר בשלכם 297.[2] טענו כי לא יוכלו לקבל הכסף מהקונגרס אם יהיה חשש שהתכנית עלולה להתייקר בשל חוסר הבהירות בעניין המאגר. הם מוכנים לחפש ניסוחים שיבטיחו מפני כל תביעות שטח ופגיעה בריבונות. עמדנו בתוקף על דעתנו אולם ברור שבעיה זו תשמש סלע ויכוח חמור. לגבי Water Master הם חושבים על ועדת מהנדסים קטנה, מוסכמת על־ידי שני הצדדים, אשר תפקח ותכריע במקרה של חילוקי דעות לגבי ביצוע החלוקה המוסכמת. חשבו על כפיפות מוסד כזה למזכ"ל האו"ם או למועצת הביטחון אולם הזהרנו בכל תוקף נגד הכנסת גורמים מדיניים. אמרנו כי ראש הממשלה דייק מאוד בהגדרת Water Master וכי ממשלת ישראל תעיין בהצעות המצמצמות סמכות גורם שלישי רק לצד הביצוע שבבעיה.

37

1. הכוונה לשתי חברות אמריקניות לייעוץ הנדסי: הרזה (Harza) ומיכאל בייקר (Baker) שעבדו על תכנית הירמוך.
2. באותו מברק הציג שרת לאבן את החששות הכבדים בארץ שמא השימוש בכנרת כמאגר מים: "יגרה תביעות שטח" בעיקר מצד הסורים לגבי קו המים של הכנרת, "יחייב פיקוח בין־לאומי מרחיק שיכביר צרות" ו"ישמש עילה להתערבות אמריקנית מתמדת". הוא הוסיף ש"מתחזק החשד כי מקור הרעיון אינו כורח המעשה אלא מגמה מחושבת לתקוע יתד באזור". הוא הנחה את אבן להבהיר לג'ונסטון כי התעקשות על קביעת הכנרת כמאגר מים "מהווה מכשול לשיתופנו בתכנית כולה מבלי שיש בזה צורך מידי בעוד שאם יוסכם על חלוקת מים ושני הצדדים ייגשו לעבודה בשלב הראשון, ישתרר אקלים נוח ויתברר כי השימוש בכנרת הכרחי להמשך [התכנית] יהיו סיכויים להסכם". (19 בינואר 1955, ראה גם הרצוג אל אבן, 13 בינואר 1955, שניהם ב־93.01/2211/1).

ג׳ונסטון כידיד הפציר מאוד שנשתף פעולה כי התכנית בצורתה המשוכללת תסייע לישראל מבחינה כלכלית ומדינית, תאפשר הקלת לחץ בעיית הפליטים ועלולה לשמש פתיחה למפעלים אחרים. ממשלת ארצות־הברית והקונגרס מתחילים לגלות קוצר רוח וכל דחייה תקשה או תימנע קבלת הכספים הדרושים למימון התכנית. כבר בימים האחרונים נתקל בהצעה שהחלק הישראלי של התכנית כארבעים עד חמישים מיליון דולר ימומן על־ידי הלוואה שעה שהחלק הערבי ימומן במלואו והוא סירב לצאת למסעותיו עד שהובטח לו כי גם החלק הישראלי ימומן אף הוא על־ידי ממשלת ארצות־הברית. הוא חושש כי אם לא יתקדם בביקורו זה עלולה ההזדמנות לחלוף. אגב זו הפעם הראשונה שנאמר לנו בפירוש כי ממשלת ארצות־הברית תממן התכנית כולה. ראה הנשיא ומצא אותו מודאג למצב באזור ושואף להפיג המתיחות וקצר רוח לאיטיות התקדמותו של ג׳ונסטון. ג׳ונסטון יודע על השיחות האחרונות עם המזכיר[3] וגילה כי הוא מצדו תובע החשת הפגת חששותינו הביטחוניים. הוא סבור כי אם יחזור כשהסכם בידו יוכל בתוקף רב לטעון ולתבוע מהמזכיר והנשיא כי למען ביצוע והצלחת התכנית יש לפתור הבעיה הביטחונית.

לגבי הערבים אין בידם הוכחות כי הערבים יותר נוחים משהיו אולם העובדה שהמספרים שבידיהם באים מהמהנדסים שעסקו בסקר מטעם ירדן תחזק ידם בטיעון. הפציר מאוד שנשמור דבריו הגלויים בסוד כמוס.[4]

שילוח

3. שיחה עם מזכיר המדינה התקיימה ב־26 באוקטובר 1954 (ראה כרך 9 מס׳ 440) וב־19 בינואר 1955, יום משלוח המברק (ראה מס׳ 38).

4. במברק נוסף ששלח אבן אל טדי קולק, בידי בלדר, הוא הוסיף כי ג׳ונסטון ובארנס שאלו בשיחה אם הסכמה מצדם להבטיח לישראל שיצומצמו סמכויות נציב המים (Water Master) ולא להציג תביעות לשינויי גבול, ישפיעו על ממשלת ישראל לוותר על התנגדותה לשימוש בכנרת כמאגר מים. אבן השיב כי ממשלת ישראל תציע לפתוח את הדיונים בצעדים שלא יחייבו הכרעה בדבר המאגר בכנרת והבהיר כי כל הבנה מצדם לקבל את רגישות ישראל בעניין נציב המים תביא להתקדמות. בתשובה אמרו השניים כי לא יוכלו לוותר על רעיון הכנרת כמאגר, אך ישתדלו להשביע רצון ישראל בעניין הגדרת סמכויותיו של נציב המים ובהתחייבות לא לפגוע במצב הקיים של הגבולות. אבן הוסיף כי הוא שותף לכל הנחותיו ומסקנותיו של שילוח לגבי חשיבות הופעה חיובית של ישראל במשא ומתן עם ג׳ונסטון ומשלחתו (20 בינואר 1955, 93.01/2211/1; ראה גם שילוח אל קולק, 20 בינואר 1955, 130.02/3688/12).

38

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA403
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ואשינגטון, 19 בינואר 1955

שיחתי[1] נמשכה קרוב לשעה נכחו: שילוח, ג'רנגאן.

פתחתי בתיאור ההתפתחויות מאז פגישתנו האחרונה.[2] אמרתי כי התגברה דאגתנו מזה וציפייתנו מזה. התגברות הדאגה נבעה ממעבר הזמן הרב ללא ביטוי ממשי להתחשבות בנו בעוד שהפעולה כלפי הערבים נמשכת בתנופה רבה, כלומר משלוח ראשון לעיראק[3] והסכמי טורקיה. באותה שעה חוזרים הערבים ומביעים איבתם לנו בכל הדרכים במעשים ובעל־פה וכאן הזכרתי את פאריס אל חורי,[4] סאלם והיחס המצרי לדעות מועצת הביטחון. סתרתי את ההנחה כאילו התפלגות החזית הערבית והקמת השכבה הצפונית ישפיעו לטובת ישראל. פאקיסטן ארגנה את הוצאתנו מוועידת אסיה,[5] וטורקיה סירבה בפעם הראשונה להביע התנגדות מפורשת להסגר המצרי. פירושו של דבר השפעת האיבה הערבית מתפשטת ואינה מצטמצמת על־ידי רקימת הרשת הזאת תוך בידוד מחושב של ישראל. גם אם הליגה תתפלג ביחס לבריתות עם המערב לא ינוס לחה כלפי ישראל.

לצד התגברות דאגתנו ציינתי את ציפייתנו המתוחה הנובעת מ:

(א) התהודה האוהדת בה נתקלה הבעת דאגתנו בעולם החופשי, דבר המוכיח כי חששותינו מבוססים; (ב) כמה ניסוחים של אידן בעניין המאזן וחובת השלושה לעזור לנו בעליל אם נותקף. אמרתי שאנו רוצים לקבל דברים אלה מאנגליה בצורה מדינית-משפטית מפורשת ומחייבת אך חשוב ביותר הפירוש שתיתן ממשלת ארצות־הברית לחובתה ואחריותה בשתי הנקודות האלה. אמרתי כי אמנם הוסיף משרד החוץ פירוש שאין גורסים מאזן בדיוק אריתמטי נוקשה אך אין לזלזל בערך שינבע לנו מהתחייבות מפורשת של השלושה לבלתי ערער את מאזן הכוחות בין ישראל ומדינות ערב במקובץ וזו נשארת תביעתנו. ייתכן כי המשלוח לעיראק הוא פעוט בעיני ארצות־הברית האדירה אך הוא חמור בעינינו ואנו לא קיבלנו דוגמתו. על־כל־פנים דברי אידן מחייבים המשך והוספות מיד ארצות־הברית וקביעת מדיניות ברורה בענייני המאזן וחובת המערב לערוב למניעת תוקפנות. (ג) הדברים שנאמרו על־ידי דאלס במעמדים שונים, כולל סובלוף, כאילו קיים תהליך של עיון במדיניות תוך הבנת דאגת ישראל ואי ביטחונה ותוך מגמה למצוא ולנסח צעדים שיפיגו דאגות אלה. להצהרה זאת הייתה תהודה חיובית אך ברור כי היא

38

1. עם מזכיר המדינה של ארצות־הברית ג'ון פוסטר דאלס שהתקיימה באותו יום.
2. ב־26 באוקטובר 1954, ראה כרך 9, מס' 440.
3. מדובר במשלוח נשק אמריקני לעיראק על פי הסכם לסיוע צבאי שנחתם בין שתי המדינות באפריל 1954. משלוח ראשון של הנשק הגיע לעיראק בדצמבר 1954. (ראה כרך 9, מס' 561.)
4. ראה מס' 31, הערה 5.
5. ראה מס' 4.

יוצרת ציפייה מחייבת הגשמה ומעבר הזמן ללא מעשה מגביר את הדאגה.

לאחר שהובטח שיימצאו וינוסחו צעדים הנני מבקש לראות את הצעדים ואת ניסוחם כדי שנחווה דעה עליהם. כאן אמרתי כי הנושאים שעליהם דנו מאוגוסט ואילך היו: (1) מאזן הכוחות הקיים בין ישראל והערבים במקובץ שממשלת ארצות־הברית חייבת למנוע בו כל ערעור ממשי; (2) לחדול מבידוד ישראל והפלייתה לרעה. דבר זה חייב לכלול נקיטת מעשה חיובי לחיזוק צבאי של ישראל מאחר שכבר נתחזקו הערבים. כאן הזכרתי כי זה זמן רב לא נענתה ממשלת ארצות־הברית על הצעותינו ובקשותינו בנדון זה. (3) הגדרה הרבה יותר מפורשת ומחייבת מזו שקיימת של חובת מעצמות המערב לעזור לישראל בפועל ממש באם תותקף וכאן רשות הדיבור לארצות-הברית אם כי נוסיף לתבוע מאידן ביטוי מפורש לדבריו.

אמרתי בגילוי לב כי התגובה הערבית על נקיטת צעדים מפורשים יעילים להפגת דאגתנו עלולה להיות שלילית אך אין לשעבד את חובת האחריות של ארצות-הברית כלפי ביטחון ישראל ויציבות האזור לשיקולי תגובה ערבית חולפת.

המזכיר ביקש לרשום בכתב את הנקודות העיקריות הנ״ל. בעברו לדברי הניתוח שלי אמר (א) שאינו שותף להערכתי השלילית לתוצאות תכנית השכבה הצפונית. זה שנתיים הגה ועבד אישית בעניין הזה. מגמתו לא רק חיזוק הצפון בפני הקומוניסטים אלא גם מאמץ להסיח דעת הערבים מאיבה לישראל ופילוג האחדות השלילית שלהם כלפי ישראל. הוא סבור כי על ישראל לשמוח בהצלחת ארצות-הברית בטורקיה אך כמובן לא לשמוח בפרהסיה. אינו חולק על עמדתי הספקנית מבחינה דיפלומטית אך אינו סבור שהפסימיות הזאת נכונה. (ב) העיתונות נותנת רושם כאילו הוא עוסק בכל מיני דברים אחרים אך למעשה הוא מקדיש זמן רב לבעיה זאת ובשבועיים האחרונים השתתף בבירורים יסודיים במחלקת המדינה. הבעיה היא אם רצוי להגיע לידי הגדרה כוללת או קמעונית והדבר מחייב קצת זמן. הוא רוצה לעקור מלבי כל רושם כאילו יש כאן מעשה תרמית כלומר מבטיחים לנו נקיטת צעדים על מנת להשקיט אותנו בעוד שאין כוונה לעשות מאומה. אין זה המצב כל עיקר. אין ביכולתו לבשר לי היום את אופי הצעדים הממשיים אך העיון נמשך בתנופה ובסופו של חשבון we will come up with something. ייתכן כי התוצאה תהווה מעין שינוי לקו הקיים עד כה אך בעיית בחירת הזמן היא חשובה.

כאן שיסעתי שיחתו והדגשתי כי יש דחיפות כפולה שכן הפעולות כלפי הערבים נמשכות וגם יש מצב דיפלומטי וציבורי שכן עברו חודשים והובטחה הגדרת צעדים להפגת דאגת ישראל ואין עדיין סיפוק כלשהו לציפייה הזאת. שאלתי שאלה מפורשת - העלי למסור לממשלתי כי אכן עסוק אתה בשעה זו בהגדרה וניסוח של צעדים המכוונים להפיג דאגת ישראל ורגש בדידותה. אמר כי בוודאי רצוי שאמסור דבר זה לראש הממשלה אך מוטב שלא יפורסם שמסר היום הבטחה כזאת כי על־ידי כך יאורגן לחץ ערבי נגדי ואולי תהיינה פעולות ערביות למניעת התהליך הזה לכן מוטב שלא יפורסם הדבר אלא זמן קצר לפני הגשמתו. כאן הזכיר ראובן [שילוח] כי בינתיים יש פרסומת רבה שלילית האומרת כי למעשה נסתיים העיון והוחלט כי אין צורך לנקוט צעד חדש כלשהו כלפי ישראל וכאן סיבה נוספת לדאגתנו ודחיפות העניין. המזכיר אמר כי אין אמת בהערכה זאת ורצוי שלא תתפשט. במסיבת העיתונאים הבאה שלו יחפש דרך להבהיר כי הוא כן עוסק בחיפוש צעדים להתחשבות במעמד ישראל. שאל את ג׳רנגאן מתי נהיה מוכנים למסור להם הצעות מפורשות. ג׳רנגאן התחמק מתשובה והמזכיר הציע שנקיים שיחה תוך שלושה שבועות. אינו בטוח שיהיה מוכן אז בהצעותיו הסופיות אך יש לו רושם כי תהיה לנו אז תועלת בשיחה נוספת ורצוי שנשווה רשימות ורשמים. שוב הביע

דאגה שמא המצב ייראה לנו כאילו הוא עוסק בהשהיה כדי להשתיק אותנו אך אין זה המצב וינסה למסור רושם פומבי כי הוא אכן מתכוון לפעול. ינסה לקיים את הפגישה לפני נסיעתו לבנגקוק שתארך עשרה ימים.

במרוצת הרצאתי ציינתי את מעשי התאפקותנו בפני התגרויות ערביות חמורות וזאת בחלקה מתוך הנחה שעל־ידי כך נסייע לו לנקוט צעדים חיוביים. בתשובתו אמר שהוא מעריך דבר זה. בענייני סין נוקט הוא התאפקות נגד לחץ ציבורי התובע מעשים נועזים. אמנם מצב ישראל יותר קשה באשר האיבה קרובה יותר אך התאפקותנו זו כהתאפקות אמריקה במזרח הרחוק היא תרומה לשלום העולם. מאידך, ברור כי יש צורך להוכיח כי ההתאפקות נותנת פירות ושאחרת קשה לקיימה לצמיתות ושיקול זה עומד לנגד עיניו.

בדברי על איומי הערבים ביקש וקיבל מג׳רנגאן הבהרה לדברי פאריס אל חורי. ג׳רנגאן חזר ואמר שבין כך אין כוונה לחמש את סוריה.

מסקנותינו במברק נפרד.[6]

אבן

39

א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 411WIA
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 20 בינואר 1955

ראש הממשלה, אישי.

אמש נפגשתי עם בלאושטיין ערב שיחתו עם המזכיר. בלאושטיין הביע לי את החשש שמחלקת המדינה מתחמקת מכל כוונה להגדיר צעדים להפגת דאגת ישראל ואני המלצתי שיביא חשש זה לידי ביטוי נמרץ בשיחתו עם המזכיר.

השיחה התקיימה היום ובלאושטיין מתאר אותה כאדיבה בסגנון. המזכיר אמר שהוא מעריך שיחות עם אנשים פנים אל פנים שכן אין רושם של קבוצת לחץ.

בלאושטיין ציין את הרגש המוזר המשתרר אצל אנשים כמוהו ששמעו מפי המזכיר ומפי אחרים בשמו ואפילו בנאומים בפרהסיה כאילו עומד המזכיר להגדיר צעדים להפגת דאגת ישראל והנה אין סימן להתקדמות. אם המזכיר חזר בו מכוונתו, מוטב שכך יאמר, כי המצב

6 במברק ביום המחרת כתב אבן כי המזכיר היה שמח אילו "יכול היה להיחלץ מכל העניין של הגדרת צעדים להפגת מתיחות ישראל אך הוא חושש שמתח עצמו יותר מדי בדיבורים פומביים ובשיחות אתנו ועם אחרים וגם המצב הפנימי כאן לא ייתן לו מנוח אם סתם יקפא על שמריו. לכן עליו לנסות לכל הפחות לדחות את הטיפול בנו עד שדבר הצטרפות עיראק תהיה כבר בכיסו כנכס מובטח ומוגמר" ולכן הציע לקיים פגישה נוספת בעוד שלושה שבועות. אבן הוסיף כי יברר את חשדו במישורים אחרים. (אבן אל מחלקת ארצות־הברית, WIA 409, 20 בינואר 1955, 93.01/2211/2.)

הקיים נעדר כבוד undignified. כאן שאל בלאושטיין, האמנם אתה מתכוון לעשות משהו או לא. המזכיר ענה בחיוב נמרץ אך הוסיף שהתהליך ייקח חודשים כי הבעיות מסובכות ביותר. שאל בלאושטיין האם איזה שיקול ערבי קובע את ההשהיה הזאת שכן היא נראית כארוכה מדי. ענה המזכיר בשלילה ואז הסביר כי מתנהל ויכוח במחלקה על השאלה האם לפעול פעולה כוללת, כלומר להגדיר מדיניות בכל הנושאים שעוררה ממשלת ישראל ואז ייקח התהליך חודשים, או האם מוטב לפעול פעולה קמעונית, כלומר להסדיר את השאלות כל אחת לחוד. בלאושטיין אמר שסחיבת העניין חודשים נוספים תיצור רושם חמור ומסובך. המזכיר ביקש שבלאושטיין יחווה דעתו המוטב לפעול מיד בעניין ערובה ביטחונית כצעד ראשון ואז אפשר לפעול more promptly [או] שמא רצוי להמתין ולפרסם את מדיניות ממשלת ארצות־הברית הכוללת על כל הסעיפים שעוררה ישראל. בלאושטיין ביקש שהות לשקול אך הביע נטיית לבו האישית להגדיר מיד את מדיניות ארצות־הברית בעניין הערובה לפי דברי אידן ובה בשעה להודיע כי עוד תאמר את דברה בעניין המאזן והדרישה לחזק ישראל כפיצוי ואיזון לחיזוק שקיבלו הערבים. המזכיר הרהר בקול רם על השיפור שחל במצב רוחה של ישראל ובלאושטיין ענה כי אם כן, חשוב לחזק את ידי ממשלת ישראל וראש הממשלה. המזכיר ענה כי אמנם אין לראות את המצב הקיים כמובטח לצמיתות או to take it for granted ואז הפתיע את בלאושטיין בשאלה מתי בדיוק הבחירות בישראל. בלאושטיין ענה – באמצע הקיץ, והמזכיר אמר כי אין בכוונתו לסחוב את העניין, אך הברירה היא בין פעולה כוללת או פעולה קמעונית. כשבלאושטיין אמר שהוא מודאג מסחיבה יתרה שאל המזכיר אם דאגתו חלה על ישראל או על יהודי ארצות־הברית. בלאושטיין אמר כי אין לזלזל ברגשות אזרחים אמריקנים אך ברגע זה דאגתו נתונה למצב באזור.

המזכיר אמר ששלושה אנשים עובדים אצלו practically full time על הנושא והוא משתתף אישית.

סיכום בלאושטיין:

(א) אינו סבור עכשיו כי יש סתם סחבת והוא משוכנע כי מתבשל משהו.

(ב) ברצונו לדעת מה עצתנו בדבר פעולה נפרדת בזמן קרוב בעניין הערובה לעומת הגדרה יותר כוללת שתיקח יותר זמן אולי עד לחודשיים. בהתקבל עצתנו יכתוב למזכיר כפי שנדרוש.

שיחה זו מאשרת פירוש ראובן [שילוח] לשיחתי עם המזכיר[1] וגם מבהירה את דברי המזכיר הסתומים על הוויכוח בין פעולה כוללת ופעולה קמעונית.

המזכיר אמר כי נציגי ישראל אינם מעריכים כראוי היתרונות הנובעים לישראל מהצלחת תכנית השכבה הצפונית, שהוא פועל אישית לטובתה זה שנתיים. המזכיר אמר כי התנגדות מצרים לפעולת עיראק היא תופעה רצינית אך מוכיחה כי אמנם הליגה מתפוררת.

אבן

39

1. ראסל סעד על שולחנו של אבן ב־19 בינואר וגילה לו כי השתתף בכמה דיונים יסודיים במחלקת המדינה. לדבריו "חלה התקדמות רבה לקראת רעיון של ערובה ביטחונית שתקבל צורה של חוזה או הסכם ולאו דווקא הכרזה חד־צדדית". ראסל ציין שחש בטיפול יותר רציני בבעיות של ישראל במחלקת המדינה מאשר הבחין בביקורו הקודם ביוני 1954. הוא הבהיר שאופי הרעיון הנמצא בדיון במחלקת המדינה מחייב זמן רב יותר לדיון. להערת אבן כי בישראל יש רושם של קיפאון בדיונים אמר כי "זהו משגה חמור וערבוב בין מראית עין לבין מציאות". (מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, WIA408, 20 בינואר 1955, 130.09/2311/1.)

40

י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 712
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 20 בינואר 1955

השיחה עם מאיארד:

(א) מחכה בקוצר רוח למברקו של ז׳ילבר[1] שטרם קיבלו. מעוניין במיוחד בעמדתנו.[2] אשר לעמדתם – ניסחה בקווים כלליים ביותר שכן טרם שוחח עם הממונים עליו.

(ב) כל הידיעות שנתקבלו עד אמש מעידות על התנגדות חריפה מאוד של מצרים והסתייגות כל המדינות האחרות. הידיעות בעיתונות הבוקר על שינוי בהלך הרוחות בביירות ובדמשק מדאיגות אותו. במידה שהדבר נוגע לסוריה והלבנון רואה בזה צרפת פגיעה ישירה באינטרסים שלה וללא ספק תתחיל מיד בפעולה דיפלומטית מאומצת הן בארצות אלו ובמצרים והן בבירות המערב.

(ג) עמדת צרפת ברורה: התנגדות לכל ברית שלא תכלול ישראל. הדגיש שמנדס־[פראנס] שינה עמדתו ושוכנע שגם הצטרפות עיראק בלבד יש בה סכנה.

(ד) טורקיה לא פנתה עד כה לצרפת בעניין האמנה החדשה.

(ה) ברור להם שהתכנית מקורה בוואשינגטון אך עדיין לא ברור להם אם כוונתה לאורך ימים לכלול 3 המעצמות בשיטת הגנה במזרח התיכון או לקשרה בעקיפין עם הנאט״ו באמצעות טורקיה, כדוגמת הברית הבלקנית.

(ו) הוא כשלעצמו רואה סכנה למעמדם בצפון אפריקה בכל ניסיון לקיצור הקווים ולזניחת עמדותיהם במזרח התיכון. מבקש מאתנו להדגיש נקודה זו בהמשך שיחותינו ברציף [משרד החוץ הצרפתי].

(ז) מסכים שהמצב החדש מבטל ערך הצהרת השלושה ויש לבקש דרכים אחרות להבטחת ביטחונה של ישראל. יוכל להציע הצעות ממשיות רק לאחר שייוועץ במסיגלי.[3]

(ח) מבקש שנעמוד בקשר הדוק ונחליף ידיעות. ביקשתי ריאיון עם מסיגלי לראשית השבוע הבא.[4]

צור

40

1. שגריר צרפת בישראל שנפגש עם איתן ב־19 בינואר ושמע ממנו את עמדת ישראל. עמדת ישראל סוכמה במברק של שרת אל צור. שרת ציין שישראל מתנגדת במיוחד לשני עניינים בחוזה המוצע והם ההסתמכות על החלטות האו״ם והיות החוזה מיועד גם נגד תוקפנות בתוך האזור. (ראה שרת אל שגרירות ישראל בפאריס, מס׳ 865, 19 בינואר 1955, 130.02/2346/2).
2. בעניין ההסכם הטורקי-עיראקי ראה מס׳ 21 (הערת עורך).
3. ביום המחרת, לאחר קבלת מברק של ז׳ילבר, נפגש מאיארד עם בנדור (צור יצא לכמה ימים לבורדו) שניסח בפניו את בקשותיה של ישראל כדלקמן: א) פעולה נמרצת בוואשינגטון, לונדון ואנקרה; ב) פעולות בסוריה ובלבנון למנוע את הצטרפותן; ג) ערובה לשלמות גבולותיה של ישראל; ד) הסדר הגנה ישיר. הוא הוסיף שיש לו הוראות לברר אם צרפת תהיה מוכנה לשתף פעולה עם ישראל. מאיארד הביע דאגה רבה מהמצב ותמך בשיתוף פעולה עם ישראל. הוא רמז שכדאי להציג את דחיפות המצב גם בפני אנשי לשכת ראש ממשלת צרפת. (מברק משגרירות ישראל בפאריס אל משרד החוץ, 720, 21 בינואר 1956, 130.09/2346/1).
4. ראה מס׳ 47.

41

איגרת מאת מזכיר המדינה של ארצות־הברית אל שגריר ישראל בוואשינגטון
Note from the U.S. Secretary of State to the Israel Ambassador in Washington

Copy:130.20/2457/10 :העתק

Washington, 22 January 1955

The Secretary of State presents his compliments to His Excellency the Ambassador of Israel and has the honor to acknowledge receipt of his note AE/1856 of December 31, 1954, regarding the United States military assistance program for Iraq.[1]

As the Ambassador is aware, the Department of State has become increasingly concerned over the relatively defenseless position of certain strategically situated countries in the Near East against possible communist attack. It was for this reason the United States Government acted favorably upon an Iraqi request for military assistance in order to strengthen Iraq's forces for the defense of the country against possible aggression. In the agreement with the Iraqi Government under which the military assistance program is being carried out there is the clearest assurance, required by applicable legislation, that our assistance will not be used to serve aggressive purposes.

At the time of announcing the granting of United States military assistance to Pakistan, the President, on February 25, 1954, made a comprehensive statement on our policy with respect to the extension of military aid. The President said:

"This government has been gravely concerned over the weakness of defensive capabilities in the Middle East. It was for the purposes of helping to increase the defense potential in this area that Congress in its last session appropriated funds to be used to assist those nations in the area which desired such assistance, which would pledge their willingness to promote international peace and security within the framework of the United Nations, and which would take effective collective measures to prevent and remove threats to peace.

"Let me make it clear that we shall be guided by the stated purposes and

41

1. ראה כרך 9, מס' 508.

requirements of the mutual security legislation. These include specifically the provision that equipment, materials, or services provided will be used solely to maintain the recipient country's internal security and for its legitimate self-defense, or to permit it to participate in the defense of the area of which it is a part. Any recipient country also must undertake that it will not engage in any act of aggression against any other nation. These undertakings afford adequate assurance to all nations, regardless of their political orientation and whatever their international policies may be, that the arms the United States provides for the defense of the free world will in no way threaten their own security. I can say that if our aid to any country, including Pakistan, is misused and directed against another in aggression I will undertake immediately, in accordance with my constitutional authority, appropriate action both within and without the UN to thwart such aggression. I would also consult with the Congress on further steps.

"The United States earnestly desires that there be increased stability and strength in the Middle East, as it has desired this same thing in other parts of the free world.

It believes that the aspirations of the peoples in this area for maintaining and developing their way of life and for realizing the social advances close to their hearts will be best served by strength to deter aggression and to reduce the fear of aggression. The United States is prepared to help in this endeavor, if its help is wanted."

Reference to the foregoing statement was made in the Department's announcement of April 26, 1954, regarding the United States-Iraqi military assistance agreement.

The President further stated in his address of October 20, 1954, at the American Jewish Tercentenary dinner:

"In the Near East, we are all regretfully aware that the major differences between Israel and the Arab States remain unresolved. Our goal there, as elsewhere, is a just peace.

"By friendship toward both, we shall continue to contribute to peaceful relations among these peoples. And in helping to strengthen the security of the entire Near East, we shall make sure that any arms we provide are devoted to that purpose, not to creating local imbalances which could be used for intimidation of or aggression against any neighboring nation. In every such arrangement we make with any nation, there is ample assurance

that this distortion of purpose cannot occur".

The Department believes that, in view of the existing Communist threat, it is in the interest of the United States to take such measures as it can to promote the defense capabilities and the internal security of the Near East area while at the same time taking all possible precautions to insure that the arms supplied will be used for the purposes for which they are intended. In this area, as in other areas, the Department considers that it would be unrealistic and dangerous to defer preparations for security pending final solutions to all disputes which may exist among states in the area.

It should be noted that recent statements and actions by the Iraqi Government appear to demonstrate a clear realization of the danger which threatens the area and a desire to cooperate with others in meeting that danger. The announcement on January 13 of the intention of Iraq and Turkey to conclude a defense pact is the latest evidence of this.

In the Ambassador's note he mentions an address made to the United Nations General Assembly on September 27 by the Iraqi representative in which he "argued in favor of unremitting hostility by the Arab States to Israel." Without discussing the merits of the contents of Dr. Jamali's speech, the Department feels it should state that a careful perusal of his remarks fails to bear out the contention that he argued in favor of unremitting hostility by the Arab states to Israel.

The United States Government continues to be guided by the principles contained in the Tripartite Declaration of May 1950 in its efforts to develop strength in the Near East to resist possible communist aggression and the Ambassador may be assured the United States Government continues to oppose the development of an arms race between the Arab states and Israel and will not fail to take all practicable steps to prevent the occurrence of such a trend.

42

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 314
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 23 בינואר 1955

ביום שישי [21 בינואר] נתקבל לאוסון לפי בקשתו על־ידי ראש הממשלה. נכח הרצוג. כוונת לאוסון הייתה החלפת דעות כללית, אולם ראש הממשלה השתמש בהזדמנות לדבר על ההתפתחויות באזור והמגע עם דאלס.[1] ניתח מקורות דאגתנו:

(א) ראשית, סיוע צבאי לעיראק. כשלאוסון העיר ששמע בדמשק שמדובר במכוניות, מכשירי קשר וכו' הסב ראש הממשלה תשומת לבו להודעת רמטכ"ל עיראק ב־נ[יו] י[ורק] ט[יימס] על מה שהוא מצפה מארצות־הברית. מכיוון שהוחל בתהליך מי יערוב שירוסן?

(ב) ההסכם המוצע בין טורקיה לעיראק: אין לראות בהתפתחות ביטוי לנאמנות הערבים למערב כי בעוד שהמטרה הכללית המוצהרת היא הגנה נגד רוסיה כבר מנסים הערבים להפנות את חוד ההסכם נגד ישראל. כלפי מי מכוון הביטוי Aggression from inside area ומה מובן יש להחלטות האו"ם בפי הערבים אם לא התביעה לקטוע מישראל איברים ולהפילה מבפנים על־ידי החזרת הפליטים? הסטטוס קוו הנוכחי הנו יסוד קיומנו וטורקיה, שהצטרפה ללא כוונה לנוסח החלטות האו"ם, סומכת כאילו ידיה על הכוונות התוקפניות של הערבים. לבנון, שהוזמנה אף היא, רואה כבר בהסכם דרך טובה ביותר לפתור "בעיית ישראל" לפי מאוויי הערבים. יש פה ליבוי רגשות נקם בקרב המוני ערב כהכנה לניסיונות צבאיים בשלב מאוחר יותר.

מקור ההשראה להסכם המוצע הנו ארצות־הברית. מדיניות ארצות־הברית לוקה בסתירה מהותית. מצד אחד נשלח ג'ונסטון לנסות וליצור יסוד לשיתוף פעולה בינינו לבין הערבים (ואנו מקווים שהצעותיו יהיו כאלה שנוכל לקבלן) מצד שני, מדיניות זיון דינמית מרחיקה סיכוי השלום. כשהתרענו נגד תכנית הזיון נאמר לנו שבעייתנו הביטחונית המיוחדת זוכה לתשומת־לב ויוצעו הצעות בהקדם לפיתרונה. התאזרנו בסבלנות, הבינונו טענתו של דאלס שיש להמתין עד אחרי הבחירות, מזה חודשים הננו שומעים על עיון מחדש בשאלת הגנת האזור. לו היה הכול קופא על שמריו, יכולנו להמשיך בסבלנותנו. נוכח פעולה דינאמית כלפי הערבים לעומת אפס המעשה כלפינו מתקרבת סבלנותנו לקיצה. דעת הקהל הישראלית מרגישה שטבעת הבידוד הולכת ומתהדקת סביבנו והיא מלאה דאגה נוכח היחס לא יחס של ידידיה.

עוד מעט ותואשם הממשלה שסך־הכול של הישגיה הנו אשליה עצמית והרדמת הקהל. (כשלאוסון התערב לומר שמעריך שדעת הקהל עדיין לא החליטה אם ההסכם הנו לטובת ישראל או לרעתה השיב ראש הממשלה שאנשים אחראים ציפו לתוצאות שיחת דאלס-אבן והוא עצמו עדיין לא מסר דוח לממשלה. אבל רגשות דאגה עמוקים ביותר מקננים בלבבות

42

1. מס' 38.

ועוד מעט ויתפרצו.) הקרקע מתחת לרגלי הדוגלים במדיניות של התאפקות הולכת ונשמטת. נעדרת הבהרה בשאלות יסוד של קיומנו – מאזן הכוחות, שילובה של ישראל בהסדרי הגנה וערובה לשלמותה.

לאוסון קרא כדלהלן קטעים מתוך נייר שלדבריו כלל דוח מחלקת המדינה על שיחת אבן-דאלס ותדרוך רקע:

"ארצות־הברית רואה הסכם טורקיה-עיראק כחיובי ביותר ומצפה לכך שישראל תתייחס אליו באהדה. ההסכם יחליש הליגה, וכל פרצה באחדות הערבית בענייני ביטחון יש בה משום עזרה לישראל. אין ארצות־הברית חוששת שהערבים ישפיעו על טורקיה לחדול מידידותה לישראל. קשירת הערבים להסדר הגנה נגד רוסיה מפנה תשומת לבם לסכנה הרוסית וממילא מסיחה דעתם מישראל. חיזוק האזור נגד חדירה קומוניסטית הנו בסופו של דבר גם לטובת ישראל. ארצות־הברית מציעה שישראל תבטא שביעת רצונה בפומבי, אבל היא בטוחה שישראל תעריך הטובה הצפונה לה.

ארצות־הברית ערה לרגש הבדידות התוקף ישראל נוכח התגבשות רשת ההגנה באזור. הוא (לאוסון) מוסמך לומר שארצות־הברית אינה מתעלמת מן הצורך לכלול ישראל במסגרת הסדרי הביטחון. בפעולה זו תעמוד טורקיה לימין ארצות־הברית. ארצות־הברית מבקשת מישראל to take these assurances at face value. היא מבקשת שישראל – לטובתה היא לטווח ארוך – תיתן tacit support למאמצים הטורקיים הנוכחיים. דאלס נותן את דעתו האישית ותשומת־לבו הערה לענייני האזור בכללותם. הוא בודק כל צדדי השאלה ומנסה to map out an approach which might be new in some respects. ארצות־הברית מבקשת שעד שתוכל להחליט על צעדים מסוימים לא יובעו בפומבי דברים על תכניותיה החדשות. דאלס חושב he will develop something useful אבל אינו יכול לנקוב בזמן קצוב למימוש התפתחות זו. דאלס מעריך את מדיניות ההתאפקות של ישראל".

בהמשך דבריו סיפר לאוסון שמצרים אמרה לארצות־הברית שספק אם נורי [אל־סעיד] יישאר על כנו. כשהפנה תשומת־לב להודעות טורקיות שטורקיה תמשיך לקיים יחסים הדוקים עם ישראל השיב ראש הממשלה שאנו מעריכים ידידות טורקיה אולם קובלים על כך שתחת השפעת עיראק נתנה ידה לקשר אנטי־ישראלי. כשם שלא היה צורך להזכיר במגילת נאט"ו שמדובר בהגנה נגד הרוסים כך ברור כלפי מי מכוון הביטוי Aggression from inside.

כשלאוסון בירך ראש הממשלה בשם דאלס על מדיניות ההתאפקות השיב ראש הממשלה שהמשכה היעיל תלוי ביכולתם של האחראים לה להוכיח שהיא נושאת פרי. לעת־עתה אין כל מעשה חיובי מצד ארצות־הברית כלפי ישראל.

כששאל לאוסון אם קיימת רגישות לקראת בואו של ג'ונסטון השיב ראש הממשלה שקיים חשד שמא מדובר בוויתור על עניינים חיוניים של המדינה כגון צרכי מים וריבונות.

מאה"ב

43

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/425
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 23 בינואר 1955

להלן הערותינו בשולי ההודעה מבגדד ושיחתי עם שאקבורו.[1]

(א) מסתבר משיחה זו שהבריטים מקווים לנצל כמיטב יכולתם את התזוזה החלה בעקבות ההודעה על ההסכם בין טורקיה ועיראק כדי לקדמה לקראת הסדר צבאי באזור. נראה שבמסיבות אלה ימלא הגורם האסטרטגי תפקיד מכריע בחישובי המדיניות הבריטית והאמריקנית באזור ויאפיל על כל המגמות האחרות שהתעוררו בעבר בעקבות כישלונותיהן של התכניות השונות להגנתו. מגמות אלה תישארנה חופשיות עד שיתבררו הסיכויים להשלמת הפרשה על־ידי צירוף מדינות ערב אחרות להסכם החדש.

(ב) ניתן, אפוא, להניח שהתקופה הקרובה תהיה רבת חשיבות הן לגבי מה שעלול להתחולל בתחום היחסים הפנימיים במחנה הערבי והן בתחום היחסים בין בריטניה וארצות־הברית בעניין תיאום מדיניותן באזור. במצב כזה שומה עלינו להתוות קווי פעולתנו בערנות ובזהירות כדי שלא תישמט מידינו שום הזדמנות לקידום ענייננו, אך כך שלא תיראה פעולתנו בעיני מעצמות מערב, וטורקיה בכלל, כעשויה במזיד, או שלא לחבל במאמציהן להשיג עתה אשר לא עלה בידם להשיג בעבר. רושם כזה, כי ייווצר, עלול לגרום לנו נזק חמור ולהשפיע לרעה על יחסינו עם המדינות הללו בשטחים רבים.

(ג) במסיבות אלה חשוב ביותר לתאם פעולתנו המדינית בבריטניה, ארצות־הברית, צרפת וטורקיה, מתוך ההנחה הכללית שאין הבדלים עקרוניים במדיניותן של הארצות האלה לקראת השגת מטרתן המשותפת: בארגון הגנה אזורי בהשתתפות מדינות ערב. אמנם היו לבריטים, ויש להם בוודאי גם כיום, השקפות משלהם על צורת הארגון הזה ועל שלבי הקמתו. ברם, הם לא היססו להכיר ולקדם בברכה ההודעה מבגדד תוך דאגה לסגל המצב החדש לצורכיהם ולהפיק מלוא התועלת לענייניהם המיוחדים באזור.

(ד) דומה שלאחר הכרזתו בוויכוח האחרון בפרלמנט, נטה אידן לדחות לעת־עתה כל התפתחות מדינית חדשה ביחסים עמנו, שכן לא ראה, כנראה, תועלת בהתחייבויות נוספות כלפי ישראל מתוך חשש פן תפריע לו התקרבות לישראל להשיג מטרותיו בשטח המדיניות הערבית. משום כך דחה למעשה הצעתנו בדבר שיחות עמנו על הנושא שהצענו. אך כדי שלא תגדל התהום בין ישראל והערבים, שיש בה סכנה לביטחון האזור, וכדי שתוכל בריטניה להימנע עד כמה שאפשר מהסתבכות עם ישראל או מדינות ערב כשתצטרך לקבוע עמדתה בעת שיתגלע סכסוך בין שני הצדדים קיווה אידן לתרום תרומה למען הפחתת המתיחות הקיימת ולחפש דרכים להסדר בין הצדדים. על גישה זו השפיעה במידה ניכרת אף ההנחה שתכניות לארגון הגנה אזורי רחוקות לעת־עתה מהיות בנות ביצוע ושיהיה על בריטניה להתמסר בינתיים בעיקר לטיפול בבעיות מקומיות שונות באזור. ניתן להניח שביקור שאקבורו רק אישר ההערכה שלא קיימת אפשרות

43
1. ראה מס' 31.

קרובה של התקרבות בין ישראל ושכנותיה לקראת שלום. מצד שני, הרבה ביקור זה הדאגה בקשר למצבו הפנימי של האזור והסכנות הנשקפות לו מהקומוניזם.

(ה) גם אם לא תצטרפנה מיד שאר מדינות ערב להסכם הטורקי-עיראקי ניתן להניח שהוא יהווה שלב חשוב בהתפתחות לקראת הקמת מערכת הגנה אזורית והריני בא להציע קו פעולה כלהלן:

(1) כלפי חוץ לחדש פעולתנו למען הדגשת הסכנות הנשקפות לנו במישרין ולביטחון האזור כולו מהזדיינות הערבים כל עוד אין הם רוצים בשלום עמנו.

(2) לתבוע באמצעות צינורות דיפלומטיים ואחרים שיחות כדי לברר הבעיות השונות הנובעות מהכרזת השלושה וממצבה של ישראל לאור ההתפתחות החדשה באזור.

ברם, אין אני חושב שקיימים בשלב זה סיכויים רציניים להצלחה בשתי המשימות שציינתי. יש לזכור שאף הידידים הנאמנים והנלהבים שלנו כאן ובארצות-הברית לא יקבלו ההנחה שמתוך הגנה על האינטרסים של ישראל ניתן למעצמות המערב לוותר על ידידות הערבים ולחדול מלחתור להסדר עמהם כדי לרכוש השתתפותם בארגון הגנה אזורי. לאמיתו של דבר הסברתנו על הסכנות הנשקפות לישראל מזיון הערבים נושאת בדרך-כלל פרי אף בחוגים אלה כל עוד עומדים הערבים במרים ואינם נכונים ליטול על עצמם מעמסת הסדר עם המערב. אך ספק אם נוכל באמצעינו אנו למנוע תהליך גובר של הזדיינות במידה שהערבים ישנו עמדתם. בכוחה של הכרזת השלושה יהיה אולי להאט תהליך ההזדיינות אך לא למנעו לחלוטין.

ברם, התועלת שנוכל להפיק ממלחמתנו בזיון הערבים היא שאם גם לא נצליח למנוע אספקת נשק לערבים נוכל לפחות להבטיח אספקה גדולה יותר לעצמנו.

(1) בקשר לשיחות עם ממשלת בריטניה נתקרב אליהן לדעתו רק במידה שתחול התפתחות חיובית, חוזר חיובית, בהסדר הגנה אזורי, ולא כשהמצב יישאר ללא שינוי בגלל אי שיתוף פעולה מצד הערבים. גם בשיחתי האחרונה עם שאקבורו מצאתי אישור מה לכך. ברם, על אף הקשיים שציינתי וגם אם לא ניתן יהיה להשיג לעת-עתה הרצוי לנו, נודעת לדרישותינו התקיפות והחוזרות בנידון זה חשיבות מדינית ופסיכולוגית רבה כבאות להפגין שלא נוכל לקבל הגזירה בדבר הוצאתנו השרירותית מן הדיונים על בעיות האזור ולא נשלים עם עובדת הסדרתן ללא השתתפותנו. יחד עם זאת, עצם דרישתנו את השיחות, שסדר יומן יצטרך לכלול הדיון על מקומה של ישראל בהגנת האזור, תצביע על העובדה שעל אף הסייגים הרציניים שלנו בדבר יעילות הסדר אזורי שיוקם לפני היות שלום בין ישראל לשכנותיה, או שאינו כולל את ישראל, אין עמדתנו לגבי רעיון של הסדר הגנה אזורי כשלעצמו שלילית ושאין אנו אדישים כלפי מגמות של מעצמות המערב וחיזוק העולם החופשי בפני תוקפנות.

(2) באווירה המסוכנת של תעמולה עוינת גלויה או נסתרת נגדנו, המשתמשת לעתים בנימוק של נטיות נייטרליסטיות וקומוניסטיות כביכול של ישראל והחשדות שתעמולה זו מעוררת לעתים אף בחוגים אוהדים אותנו, חשוב ביותר לפתח פעולת הסברה מקיפה בכתב ובעל-פה כדי לסתור תעמולה זו וכדי להכשיר בה בשעה הקרקע להמשך מאמצינו בכיוונים שהזכרתים לעיל מתוך הישענות על דעת ציבור אוהדת ומתמצאת בבעיותינו המיוחדות [ו]בעקרונות מדיניותנו הבין-לאומית כאחת.[2]

אילת

2. במברק נוסף הציע אילת לעבד תכנית לשיחות עם ממשלת בריטניה בבוא העת. הוא הציע שהתכנית תכלול את כל "הנקודות הקשורות בהכרזת השלושה וגם הצעות חיוביות על אופן השתתפותנו בהגנת האזור". הוא ביקש שלקראת שיחתו עם אידן יהיה בידו תדריך שיכלול לפחות "כמה רעיונות חיוביים אשר אוכל לאחר שפיכת אש וגפרית הרגילים לגוללם לפניו ולהשאירו עם רושם שאין עמדתנו שלילית בלבד". (מברק אל לוריא, 25 בינואר 1955, 130.09/2320/2.)

44

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/231
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 24 בינואר 1955

בשיחתי עם נאטינג היום, שארכה כשעה, עוררתי את הנקודות הבאות:

(א) מסרתי הזמנתנו לאידן לבקר בישראל. נאטינג ענה שהשר יעריך הזמנתנו אך ספק אם יוכל לקבלה הואיל ובדרכו למזרח הרחוק יתעכב בקהיר ובדרכו חזרה באנקרה בלבד ולא יבקר כנראה בשום בירה אחרת באזור. לא הרביתי דברים בנקודה זו והסתפקתי במסירת ההזמנה בלבד.[1]

(ב) אחר־כך גוללתי בפניו כל פרשת הסנטוריונים הנמשכת כשלוש שנים מבלי שקיבלנו תשובה לבקשתנו. הדגשתי שהעובדה שלמצרים ישנם סנטוריונים עתה עם ביטול האמברגו ישתדלו בוודאי לקבל נוספים. חזרתי על הנקודה האחרונה פעמים אחדות ולאחר שלא הכתיבה [הגיב?] העירותי שאכן יש כנראה יסוד להשערתנו זו. שוב לא הגיב. הזכרתי זיונה הגובר של עיראק והדגשתי דאגתנו הגוברת על אפליה באספקת נשק לנו, דבר העומד בניגוד להודעת אידן והנובע ממנה מבחינת מאזן הכוחות באזור. בתשובתו העיר שבקשתנו נמצאת בטיפול. הם ובני בריתם שוקלים היטב עניין מאזן הכוחות באזור ולעתים לא קל להם להחליט במהרה בבקשה כה נכבדה כעשרים סנטוריונים שביקשנו. הבטיח לזרז העניין.

(ג) מכאן עברתי לתיאור הבעיה של אספקת נפט מפרס לפי שלכם ד/945.[2] ענה שאמנם נמצאת בידי ממשלת בריטניה מחצית המניות של "בריטיש פטרוליום" אך אינם רגילים להתערב בפעולותיה המסחריות של החברה. הפסקתיו באומרי שכאשר היו לנו חילוקי דעות מסחריים עם החברה מצאנו תמיד דרך להסדר על־ידי משא־ומתן ישיר עמה. אני מעלה עמדת החברה בקשר לאספקת נפט מפרס משום שאינה מסחרית אלא מדינית בהא הידיעה. נאטינג ענה שהחברות שוקלות עניינים מבחינה מסחרית גרידא, כלומר מה שטוב להן. הצבעתי על עמדת "סוקוני ואקום". על זה העיר שחברה זו וכן "של" הגיעו בוודאי למסקנה שניתן להן לבצע מה שלא ניתן ל"בריטיש פטרוליום". שוב חזרתי על הנימוקים שבתדריך והוא חזר על שלו, שלא ניתן להם להתערב בעסקיה המסחריים של החברה. היה זה ויכוח מייגע שהסתיים בזה שמבלי

44

1. כעבור יומיים קיבל אילת הודעה רשמית מאידן שבה הביע את תודתו על ההזמנה לבקר בישראל ואת צערו על שלא יוכל להיענות לה בגלל התכנית העמוסה של ביקורו במזרח התיכון. (מברק אילת אל לוריא, L349, 26 בינואר 1955, 130.09/2320/2.)

2. מברק לוריא אל אילת, 21 בינואר 1955 (130.09/2320/1) ובו תדריך על אספקת הנפט מפרס. בתדריך הובאו נימוקים ליתרונות אספקת נפט גולמי מפרס לישראל כגון התאמתו של הנפט הפרסי למבנה התצרוכת של המוצרים בישראל, וכן מחירו הזול לעומת מקומות אחרים. בתזכיר הובעה דאגה מסירובה של "בריטיש פטרוליום" לספק נפט לישראל בגלל הלחץ הערבי והודגש הקשר בין 'בריטיש פטרוליום' לממשלת בריטניה. לוריא דיווח על כוונת ישראל "ליצור לחץ מצד משרד החוץ הבריטי על "בריטיש פטרוליום" להתחיל באספקה מפרס" או לפחות שהחברה תפסיק בעקבות "אזהרה של משרד החוץ הבריטי להשפיע על מדינות אחרות ללכת בדרכה".

להבטיח שישתדלו להשפיע על החברה ברוח בקשתנו העיר נאטינג שישקול הדברים שהעליתי.

(ד) בסוף השיחה שאלתיו איך הוא מעריך ההתפתחות האחרונה באזורנו. אמר אותם הדברים בערך שהשמיע שאקבורו בשיחתנו האחרונה[3] מתוך הדגשה מיוחדת על התועלת שתצמח מהסכם טורקיה ועיראק לביטחונה של ישראל.

הנני מציע שאעלה השאלה על אספקת נשק לישראל גם בשיחתי עם אידן ואציגה כבעלת ערך ראשון במעלה בעינינו מבחינה ביטחונית ומדינית כאחת לאור ההתפתחות החדשה וכמודד עיקרי לערכה המעשי של הכרזת השלושה.[4]

אילת

45

מחלקת מערב אירופה אל צירות ישראל באנקרה
Western Europe Division to the Israel Legation in Ankara

מברק מוצפן 71
נוסח יוצא: 130.02/2450/6

ירושלים, 25 בינואר 1955

מידי

השר הזמין איסטינייליׂ[1] לשיחה היום בירושלים. פתח באומרו כי מתכוון לבקש מטורקיה ידידת ישראל הסברים על פעולות טורקיה ידידת עיראק. אין אנו מתנגדים לידידות בין טורקיה וערב כל עוד ולא תפגע בידידות טורקיה-ישראל. מבינים רצון טורקיה לגייס עיראק נגד הסכנה לאזור מהחוץ אם כי זיון ערב בכל מסגרת שהיא פירושו היום סכנה לישראל. השר ניתח ההודעה הטורקית-עיראקית והוקיע הכנסת המלים "התקפה מתוך האזור" המתפרשות כמכוונות נגד ישראל. נניח אמר כי היינו מבקשים הסכם דומה עם טורקיה ונניח כי תסרב, האם לא ברור כי נוסח ההודעה מכניס גורם של אי איזון באזור.

בעוברו להסתמכות על החלטות או"ם השר ציין כי מובנה השמדת מדינת ישראל: פירוקה הטריטוריאלי לפי החלטת 47[19], פיצוצה מבפנים על־ידי החזרת הפליטים לפי 48[19] וכריתת ראשה על־ידי בינאום ירושלים לפי 49[19].

מהודעת ראש ממשלת לבנון ברור כי מדובר בהחלטות בנוגע לארץ־ישראל וכך מפרשת תעמולת עיראק בניסיונה להתגבר על הסכסוך בליגה. כנראה זה היה מחיר חתימת נורי [אל־סעיד] שמציג את ההודעה המשותפת כהזדהות טורקיה עם עמדת הערבים לגבי בעיית ארץ־ישראל.

ייתכן כי אין זו הכוונה הטורקית אולם הנ"ל תוצאה ישירה מהמעשה. השר ציין כי יצטרך

3. ראה מס' 31.
4. ראה מס' 71.

45

1. שפקאטי איסטינייליׂ, ציר טורקיה בישראל.

לענות מחר בכנסת לבקשה להעלאה לסדר היום ההודעה הטורקית-עיראקית. הוא ציין כי בשיחה האחרונה זורלו הבטיח לך כי ידובר בבגדד רק על הגנת האזור בלי לנגוע בבעיות בתוכו. בסיכום ביקש השר כי ממשלת טורקיה תבהיר לנו עמדתה לגבי דאגותינו אלה. איסטינייללי הסתפק לאמור כי לא קיבל פרטים וציין כי בוודאי תהיה לך הזדמנות לשוחח עם מנדרס.

השיחה התנהלה בנימה רצינית אולם ידידותית וכנה.

מע"ר

46

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 320

נוסח נוצא: 130.02/2452/3

ירושלים, 25 בינואר 1955

אבן. הבאתי לממשלה לאישור את התכנית דלקמן להמשך המערכה על חופש השיט:

(א) סיום השלב הנוכחי במועצת הביטחון על־ידי פנייה לברנס ולנשיא מועצת הביטחון כי ידרשו ממצרים השטת "בת גלים" צפונה.

(ב) בהנחה כי מצרים תסרב יש להביא לידי החזרת האנייה לנמל מוצאה.

(ג) השטת צוות למסאווה להשיט האנייה לאילת בהנמקה כלפי מאן דבעי כי זהו החוף הישראלי הקרוב ביותר.

(ד) נקיטה בכל האמצעים הנאותים להרתעת מצרים מהפרעה למעבר אנייה בכוח.

(ה) אם תפריע – נשתמש גם אנו בכוח.

(ו) באותו זמן הכנת מיכלית לא ישראלית להובלת נפט מעבאדן לחיפה על מנת שהיעד המפורש יהיה קפריסין או ארץ אחרת ולאחר צאתה מהתעלה תקבל המיכלית הוראה חדשה.

(ז) הפעלת קו אניות ישיר מחיפה למזרח אפריקה ולמזרח הרחוק בדגל לא ישראלי.

שרת

47

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 738
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 25 בינואר 1955

שיחה עם מסי[ג]לי.[1] נקט בעמדה זהירה. רמז שקשה להחליט על האמצעים שתאחוז בהם צרפת ראשית מפני חילופי הגברי במשרד החוץ כאן (מנדס־[פראנס] יצא ופור לא נכנס). שנית, מפני שלא הספיקו לרדת לסוף דעתם של הטורקים והאמריקנים. טורקיה פנתה אליהם וביקשה ברכתם. לא השיבו ונטייתם לענות לאו. גם מסי[ג]לי אישר שמנדס שינה דעתו ורואה הסכנה בברית אף אם זו כוללת רק עיראק בלבד כי כניסתה של עיראק פירושה ממילא הצטרפות סוריה שכן אחרת אין לברית מוצא לים. מכאן דאגת צרפת לסוריה מזה ולישראל מזה. בייחוד הדגיש הפסקה המדברת על "איום בפנים האזור". הוא רואה שני אבות לברית זו. האחד, נורי סעיד אשר לפי הרגשתו הרחיק לכת ממה שרצו הבריטים. לונדון אין לבה שלם עם הברית וראיה נסיעתו של שאקבורו לארצות־הברית. שני, אמריקה, וזה מדאיגו ביותר. מחלקת המדינה עומדת לפי השערתו לצאת בתעמולה נמרצת שכוונתה להוכיח חדירה קומוניסטית לסוריה ולהטיל הקולר בצרפתים שהדביקו הסורים בשיטות הממשל והמחשבה שלהם. תעמולה כזאת תעמיד את פאריס במצב קשה ביותר. טרם שוחח עם מנמנג'[יאו]גלו.[2]

מסקנותיו לפי שעה שתיים:

(א) לצפות ולראות מה הכוונה האמיתית המסתתרת מאחורי הברית ביחס לסוריה וביחס אלינו.

(ב) לפנות נמרצות לשתי המעצמות האחרות, להודיען כי הסכם טורקיה-עיראק פירושו שהצהרת השלושה מתה וכי יש לבקש דרך אחרת לקיים היציבות במזרח התיכון.

בתשובה לשאלותיו הרציתי לפניו השקפתנו והדגשתי חשיבות העמידה הצרפתית והנזק שבכל רעיון של "קיצור הקווים". מסי[ג]לי לא הגיב במישרין לדברי אך חזר והדגיש שיש לחכות ולראות כיצד ייפול דבר. להערתי השיב שאין נראה לו כי כל פיגור בקביעת עמדה עלול להעמידם בפני עובדה קיימת שכן המשא־ומתן סביב לברית יימשך עוד זמן רב. אפשר והמצב יתבהר יותר במשך הימים הקרובים. הוא סומך על התנגדות מצרים וסבור שגם סוריה תסתייג, אך הלבנון שואף לדעתו להצטרף לברית. סומך שנוסיף לקיים קשר בינינו ויקרא לי בעוד ימים מספר לכשתתבהר עמדתם.

צור

47

1. ראה מס' 40.
2. נועמאן מנמנג'יאוגלו, שגריר טורקיה בפאריס.

48

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 437
נוסח נכנס: 130.09/2311/1

ואשינגטון, 26 בינואר 1955

אישי-כמוס

נסעתי לניו יורק לשיחה עם ארתור דין.[1] תוך כדי שיחה גילה כי המזכיר רואה את פיתרון בעיית הערובה בצורה זאת: חוזה בין ארצות־הברית לבין ישראל – Mutual Security Treaty בו תאשר ממשלת ישראל את התחייבותה לבלתי שנות בכוח את הגבולות הקיימים ותחייב ארצות־הברית לבוא לעזרת ישראל באם תותקף בהתאם לסמכויות החוקיות של הנשיא.

הפסקה האחרונה תאפשר לממשל להימנע מפנייה לסנאט בשלב זה. ההיגיון הוא שעצם דבר ההתחייבות הנמרצת ירתיע תוקפנות ויש להניח כי הצורך בפעולה צבאית אמריקנית לעולם לא יתגשם. אם בכל זאת יהיה צורך כזה תהיה ממשלת ארצות־הברית חייבת לפי החוזה לבקש סמכות מהקונגרס באותו מעמד.

לפי דין נוהל זה וניסוח זה ננקטו לגבי התחייבות ממשלת ארצות־הברית מטעם SEATO.

לאחר שנתברר לדין כי לא ידעתי כבר פרטים אלה, הודאג קצת על שהפליט אותם ולא יכולתי לחקור יותר. שיחה זאת באה לאשר ולהבהיר את דברי ראסל (ראה מברקי 408).[2]

דין חזר על נכונותו להעביר רעיונות וניסוחים למזכיר. כשהודיתי לו על פעילותו רבת הערך, אמר כי הוא פועל מתוך מניע כפול.

(א) משיחתו הראשונה אתנו ועד היום הוא סבור כי תביעתנו להבהרת מעמדנו הביטחוני היא מוצדקת.

(ב) כידיד המזכיר הוא חותר לחלצו ממשברים מיותרים שהוא נוחל בשאלה זו. דיבר בשבחו של אלן שאתו שיתף פעולה הדוקה בזמן דיוני פנמונג'ון.[3]

נא להקפיד ביותר על כמיסות המקור הזה.[4]

אבן

48

1. ארתור דין היה שותף לשעבר במשרד עורכי הדין שבראשו עמד ג'ון פוסטר דאלס.
2. ראה מס' 39, הערה 1.
3. הדיונים על הסכם השלום בקוריאה, 1953.
4. כדי לשמור על הסודיות נשלח המברק לארץ על־ידי בלדר. שרת השיב לאבן כי במחשבה ראשונה: א) הוא "מחייב בהחלט ערבות ארצות־הברית לחוד והבטחת אנגליה לחוד ואהבים עם צרפת לחוד" וכי פירוק ההתחייבויות של שלוש המעצמות ליחסים דו־צדדיים עם כל אחת מהשלוש "עשויים להיות גם מחייבים יותר וגם גמישים בהתאמתם למצב" בין ישראל לבין כל אחת מהן; ב) הוא הבהיר כי במקביל להתחייבות ישראל "לא לשנות גבולות בכוח נדרשת ערבות ארצות־הברית לשלמות שטחה של ישראל בגבולות הקיימים שתציב "תריס בפני תמיכת ארצות־הברית בתביעות ערביות" לקיצוץ בשטחה של ישראל; ג) הוא הביע חשש שהערבות תשמש "פיתחון פה להפר המאזן ולזיין הערבים ללא כל תמורה" לישראל ולמעשה בהסכמתה והשאלה היא כיצד לאחוז בערבות ולא להניח יד מהמאזן. (מברק 341, 30 בינואר 1955, 130.02/2414/28).

49

ז' ארגמן אל משרד החוץ
Z. Argaman to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 260
נוסח נכנס: 130.09/2297/2

בוקרשט, 26 בינואר 1955

מחלקת מזרח אירופה. בפגישה היום עם שר החוץ שארכה שעה וארבעים רגע הודיעני הלה עמדת רומניה לגבי איחוד המשפחות ואסירי ציון:

"כהקדמה ברצוני להדגיש עקרון אחד שלפיו אין מדינה זרה זכאית להתערב בבעיה הנוגעת לאזרחי מדינה אחרת. עקרון זה משמש בסיס ליחסים נורמליים בין מדינות. פעולה שבניגוד לעקרון זה אומרת התערבות בעניינים פנימיים ומזיקה ליחסים ידידותיים בין שתי מדינות. אשר לבעיית איחוד המשפחות הנני מסכים אתך שאין להתעלם ממנה וראויה לתשומת־לב. ממשלת רומניה הקדישה לא רק תשומת־לבה אלא לוותה אותה במעשים על־ידי מתן אפשרות לאלה הרוצים בכך לחזור לרומניה. מצד שני, אין ממשלת רומניה רואה קושי בפיתרון שאלת היתרי היציאה לישראל עבור ילדים, נשים, בעלים והורים זקנים. ממשלת רומניה מסכימה לאשר באופן פוזיטיבי בקשותיהם של סוגים אלה אם לאחר בדיקת כל מקרה ומקרה יימצא מתאים למושג זה של משפחה. במקרים מסוימים אפשר לכלול גם אחים ואחיות בודדות. אשר לבעיה השנייה תשובתי היחידה עליה כלולה בהקדמתי".

להערתי כי אין מקבלים בקשות להיתרי יציאה השיב כי זו שאלה טכנית ותסודר על־ידי המוסדות המתאימים.

(ב) קדם להודעה דו־שיח ער ומעניין בו התאונן על עמדתנו באונסקו[1] והתקפות עיתונותנו כסתירה להכרזותינו על ידידות למרות היות רומניה בין הראשונות להכיר בישראל. לאחר ההודעה, התפתחה שיחה גלוית־לב ומאלפת על אסירי ציון בה חזר על הטענה שלא נאסרו בעד ציונות, למרות היותה אסורה לפי חוקי רומניה, ושהמספרים שבידינו מוגזמים.

אחדים שוחררו ולא בגלל מחאותינו. מודה באפשרות של טעויות ברית־המועצות שהודתה בפומבי אבל בתי־המשפט הרומניים פועלים על יסוד עברות שנבדקו ונבדקו כהלכה.

בנוגע לרמת נציגותנו כאן אמר שבדעתם להעלות נציגותם לדרגה הדדית וישמחו ללכת בעקבותינו להעלות נציגויותינו לרמה גבוהה יותר.

בסיום העיר שהשיחה הבהירה נקודות ההשקפה של שני הצדדים ומקווה שתשמש לתועלת יחסינו בעתיד.

(ג) הדברים שנאמרו ביחס לאיחוד המשפחות חשובים, נשאר לנו לחכות לביצועם. למרות התשובה הפורמלית בשאלת אסירי ציון יש בדבריו לאחר זה משום רמז כי העניין נמצא בטיפול ולדעתי בכיוון רצוי. שחרורם של ליטמן ובנבנישתי והשמועות על שחרורים נוספים בקרוב מעידים על כך. לאור השיחה החשובה הזאת שכל פרטיה אי אפשר למסור במברק ולאור התפתחות הדברים ביתר מדינות הגוש חושבני כי יש מקום להתייעצות על קו פעולתנו בעתיד. בינתיים יש להמשיך בהפוגה.[2]

ארגמן

49

1. ראה מס' 17 והערה 1 שם.
2. ארגמן שלח למשרד דין וחשבון מפורט של השיחה ב־6 בפברואר 1955, 130.11/2493/1.

50

מ' אבידן אל משרד החוץ
M. Avidan to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 76
נוסח נכנס: 130.09/2306/6

ורשה, 26 בינואר 1955

מזרח אירופה.

(א) נתקבלתי הבוקר[1] על־ידי שר החוץ, מסרתי לידיו התזכיר[2] והצגתי בעל־פה הבעיה. קרא התזכיר בנוכחותי, דפדף ברשימות וביקש להעיר שלוש הערות:

ראשית, עמדתה העקרונית של ממשלת פולין היא שזו בעיה פנימית הנוגעת אך ורק לשלטונות פולין ואין לנהל משא־ומתן עליה עם ממשלה זרה. חזר מספר פעמים על המלים "עמדה עקרונית".

שנית, כל עניין שמתעורר בין אזרח פולני לבין שלטונות המדינה נוגע אך ורק לשני גורמים אלה.

שלישית, ודאי קיימים מקרים הומניטריים רבים וממשלת פולין מוכנה גם עתה כשם שגילתה נכונות בעבר להתחשב בהם תוך יחס חיובי אך זו שוב בעיה בין השלטונות לבין האזרחים שאין לגורם זר זכות להתערב בה.

השיבותי שקנה־מידה משפטי גרידא איננו יפה לבעיה זו. אין מצדנו שמץ כוונה להתערב בעניינים פנימיים ואי־אפשר לפרש פנייתנו כך, אנו טוענים בשם אזרחינו המבקשים קרוביהם שהשאירום בפולין וממשלת פולין מתבקשת להשקיף על הבעיה מהבחינה ההומניטרית הנוגעת במידה שווה לאזרחי ישראל. חזרתי על טענותי בדבר בעיית העלייה [ו]בכלל זה המשפחות המפורדות.

השר שינן טענתו כי זו בעיה בין ממשלת פולין ואזרחיה לאמור זו היא עמדתנו היום, זאת אתמול וזו תהיה מחר. פולין רוצה להדק קשריה עם ישראל אולם פנייה בנושא מעין זה חורגת מהמסורת. הוא כשר החוץ של פולין אסור לו אפילו לשוחח עמי בשאלה הנוגעת באזרחי פולין ומעדיף שלא לקבל מידי רשימה הכוללת שמות אזרחי ארצו. אין ביכולתו לזוז כמלוא הנימה מהעמדה העקרונית המוצהרת של ממשלתו, אך יחד עם זאת מבקש כי אדע שאין ממשלתו מתעלמת מקיום בעיה זו והיא תפתור אותה ברוח הומניטרית. אהיה סמוך ובטוח כי השאלה ידועה לו ולמשרדו והגורמים הנוגעים בדבר בודקים ויבדקו כל מקרה מוצדק ויכריעו בהתאם.

אמרתי שאם כי אינני מסכים לסברתו שאין אנו רשאים לפנות, מקבל ברצון הודעתו כי בודקים המקרים בכוונה לפתור הבעיה. דברים אלה נאמרו לנו במשרד החוץ גם בפעמים קודמות אך לצערנו אין הם מלווים מעשים, שמא ניתן לזרז התהליך. השיב כי זה עניין לשלטונות ואין הוא יכול לדון עמי על כך.

50

1. על פי דיווח מפורט על השיחה התקיימה הפגישה ב־24 בינואר ולא ב־26 כפי שעולה מן המברק המתפרסם כאן. ככל הנראה השתהה משלוח המברק. (ראה אבידן אל מנהל מחלקת מזרח אירופה, 28 בינואר 1955, 130.11/2502/12.)
2. ראה טיוטת התזכיר בתיק 130.11/2502/12. רשימות הבקשות לעלייה בתיק אך לא הודפסו כאן.

(ב) השיחה התנהלה בנימה ידידותית ביותר.

(ג) נוטה לחשוב כי למרות ההצהרה המחודשת הדוחה התערבות בעניינים פנימיים ואף אי קבלת הרשימה עולה החיוב בשיחה על השלילה. הדגשתו החוזרת ונשנית של השר כי גישתו עקרונית פירושה, כי אין היא מחייבת למעשה, הוא עצמו סטה ממנה כשהודיע לי כי השלטונות בודקים המקרים. אם נכונה הודעתו, ייתכן והשיחה והתזכיר עשויים לזרז במקצת התהליך במקרים שיש בהם טיפול.

(ד) נשתדל להפנות עתה אנשים רבים ככל האפשר למשרד הדרכונים. רצוי לדעתי כי באופן מקביל יפנו בני משפחות מפורדות בארץ אישית לצירות הפולנית.[3]

אבידן

51

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן WNTA105
נוסח יוצא: 93.01/2211/1

ואשינגטון, 27 בינואר 1955

שוחחתי עם מרפי. נכחו שמעוני, הארט. תבעתי התערבות הנשיא להמתקת דיני המוות.[1] סיכום תשובתו היה: נעשה כל מה שנוכל אך לא התחייב לגבי עצם ההצעה. בינתיים הועברה ההצעה לבית הלבן בצינורות אחרים ביזמתנו.

חקר אותנו לגבי נתינות מרזוק, והארט אישר כי הוא נתין צרפתי. לא הסיקו מסקנות אך ההשתמעות הייתה כי על צרפת לפעול ואולי היה כאן רמז כי אין ארצות־הברית זכאית להתערב לטובת נתין צרפתי, על־כל־פנים בלי אישור צרפת. גם שאל על העמדה הבריטית וסיפרתי כי הבריטים פעלו במישור דיפלומטי בשלב קודם כשפעל קפרי.

התרשם ממה שסיפרתי על פניית הגוש הלטיני. הדגשתי כי פניית הנשיא צריכה להיות סודית. ברור כי יתקשרו עתה עם הבית הלבן והתוצאות תלויות בהדים של פניות סילבר וג'ונסטון

3. מנהל מחלקת מזרח אירופה, שמואל בנצור, הגיב בהתלהבות על תוכן מברקו של אבידן ובירך אותו על הצגת עמדת ישראל. יחד עם זאת הודה שקשה עדיין לקבוע אם יום הפגישה יסמן מפנה במדיניות העלייה של ממשלת פולין אף שאפשר כבר לקבוע שביום זה הציגה ישראל מחדש את תביעתה לעלייה מפולין. הוא הוסיף שבעקבות הפגישה צריך להגביר את מספר הבקשות לעלייה כדי ליצור לחץ על ממשלת פולין ולהזים את הטענה שיהודי פולין אינם רוצים לעלות. (בנצור אל אבידן, 2 בפברואר 1955, 130.11/2502/12.)

51

1. ב־27 בינואר פורסמו פסקי הדין במשפט בקהיר. פסקי הדין אושרו בידי נאסר בערב ה־26 בינואר והם לא ניתנו לערעור. על שני נאשמים הוטל גזר דין מוות (ד"ר משה מרזוק ושמואל עזאר), על שניים מאסר עולם (ויקטור לוי ופיליפ נתנזון), שניים נידונו למאסר של 15 שנה (ויקטורין ניניו ורוברט דאסה), שניים למאסר של שבע שנים (מאיר זעפרן ושמואל מיוחס) ושניים זוכו (אלי נעים וצזאר כהן). ביצוע פסקי הדין של הנידונים למוות נקבע ל־31 בינואר. מברקים ברוח דומה עם הוראות לפעילות שהותאמו לכל בירה ובירה שלח איתן באותו יום גם לנציגויות בלונדון, ואשינגטון ופאריס. על תגובת הנציגויות ראו במס' 52, 53 וההערות שם.

ופעולת ראב.

נא להודיע לנו אם הייתה התערבות צרפתית לטובת מרזוק.[2]

אבן

52

א' ששון אל ו' איתן

E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר 79

נוסח נכנס: 130.09/2357/3

רומא, 28 בינואר 1955

מידי

מבצע אלכס[נדריה].[1] שאלתי הבוקר לדעתו האישית של המנהל המדיני של פלאצו קיג'י אם אבוא על סיפוקי באם אפנה אליהם רשמית או בלתי רשמית ואבקש התערבותם להמתקת דינם של שני הנידונים למוות.

המנהל יעצני לא לעשות זאת. לדבריו, לאחר פנייתו הראשונה של ראש הממשלה שלבה [Scelba] נתבקש פלאצו קיג'י רשמית ובכעס על־ידי המצרים לא לפנות אליהם יותר בנדון זה ולא לעודד פניות אחרות מתוך הסברה שהעניין מצרי פנימי ופלילי ולא מדיני. לעומת זאת, סבור המנהל שאיטליה תצטרף ברצון לכל פנייה כללית שתיעשה על־ידי מעצמות ומדינות המערב.[2]

ששון

2. שרת הבריק אל ששון זמן קצר לפני המברק שלפנינו את הנוסח הבא: "מה אומר ידידך עכשיו". שרת התכוון לקונסול המצרי במילנו שהיה בעקיפין בקשר עם ששון ופרנס אותו כדברי שרת "בהבטחות שלא יהיו דיני מוות" (מברק 47, 27 בינואר 1955, 130.15/3754/14, ישיבת ממשלה, 30 בינואר 1955, שרת, יומן מדיני, כרך ג, עמ' 689 וכן אריאל אל רפאל, 1 בפברואר 1955, 130.02/2387/8). ששון השיב כי מעולם לא הציג את האיש כידידו וכי הוא סבור שפסקי הדין החמורים הם חלק ממאמציה של הכת השלטת במצרים לבסס את מעמדה (מברק מפר 76, 28 בינואר 1955, 130.15/3754/14). ראה תשובת ששון על התעודה שלפנינו במס' 52.

52

1. ראה מס' 51 וההערות שם.
2. במספר מברקים נוספים באותו יום דיווח ששון על הפעילות באיטליה ובמיוחד של אסטורה מאייר, קונסול הכבוד של ישראל במילנו, להמתקת גזר הדין, כמו הסכמתו של מונסיניור רונקלי לשלוח מברק אישי לנציג האפיפיור בקהיר שיפעל להמתקת גזר הדין והבטחתו של מונסניור מונטיני לבקש את התערבות הוותיקן. הוא גם מסר שהקונסול המצרי "הידיד" (ראה מס' 51, הערה 2) הוסיף וטען שהאנשים לא יוצאו להורג ועל כן יעץ להימנע מלחץ על מועצת ההפיכה (מברקים אל המשרד בירושלים, מפר 75, 77, 80, 81; 28 בינואר 1955, 130.09/2357/3).

53

י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 758
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 28 בינואר 1955

בהול

פסקי הדין.

כרגע מתקיימת במשרד החוץ ישיבה בהשתתפות פור, מוטייה ומאיארד, לדון על האמצעים שצרפת תאחוז בהם.

משיחות שונות בקבלת הפנים בארמון הנשיא אמש ובמיוחד עם מאיארד מתבהרת התמונה הבאה:

(א) ממשלת צרפת רואה מחובתה להגן על הנתין הצרפתי.[1] חרדה להתערערות המצב במזרח התיכון בעקבות תגובה אפשרית מצדנו. רואה פסקי הדין כמעשה שטות פוליטית מצד נאסר ברגע שהוא זקוק לתמיכה במאבקו עם עיראק.

(ב) מאיארד מבין שאין משקל רב להתערבות הממונה בקהיר ומוטב היה לקרוא השגריר המצרי כאן, אך קשה לעשות זאת משום שפור אך עתה נכנס לתפקידו ולא נוח לגולל הנושא בשיחה ראשונה.

(ג) יש נטייה לפנייה אישית של הנשיא לנאסר. ייתכן שדניאל מאייר ידבר על כך עם פור בצהריים.

(ד) הצרפתים מתנגדים לכל פנייה של ממשלת תוניסיה מטעמי מדיניות כללית אך ביקשתי את יארבלום להתקשר ולהשיג שדר הסתדרות העובדים התוניסאית שנציגיה נמצאים כעת כאן.

(ה) הקהילה והקונגרס מזמנים אסיפת עם ביום ב' בהשתתפות נואמים מאפריקה, ארגנטינה, אנגליה וצרפת ביניהם ישראל גולדשטיין, פלג והרב קפלן.

(ו) הצענו לרב הראשי לשלוח שדר אישי לנאסר.

(ז) מוריאק הבטיח לשלוח מברק ולבקש חנינה.

(ח) משלחת המורכבת ממודיאנו, פלג וקאסן תבקר היום בשגרירויות בריטניה וארצות־הברית.

ממשיכים בפעולה בעיתונות. אחר הצהריים נדע פרטים על עמדת ממשלת צרפת. התנגדתי להשתתפות ישראלים באסיפת המחאה. אמשיך להודיעכם ככל שיתחדשו דברים.

צור

53

1. ד"ר משה מרזוק.

54

מ' פישר אל מ' שרת
M. Fischer to M. Sharett

מקור: 130.02/2412/1[1]

אנקרה, 28 בינואר 1955

כמוס

הנדון: שיחתי עם מר מנדרס שהתקיימה ב- 27.1.1955 [2]

ראש הממשלה מר מנדרס קבע פגישות לארבעה נציגים ל־27 בינואר בערב: לאיטלקי בשעה 6.30, ליוגוסלבי בשעה 7.00, לי בשעה 7.30 וליווני בשעה 8.00. השיחה אתי ארכה שעה שלמה ולכן חיכה השגריר היווני חצי שעה עד לקבלתו.

בשיחות נכחו שר החוץ מר קופרולו והמזכיר הכללי של משרד החוץ מר בירגי, ששימש מתורגמן. בשיחה אתי שמע מר מנדרס את דברי בצרפתית ללא תרגום וענה בטורקית, פרט לפעמים אחדות כאשר פנה אלי בצרפתית רצוצה.

הקבלה הייתה לבבית ביותר והחיוך לא סר מעל פני השרים במשך כל השיחה. מר קופרולו לא השתתף בשיחה בשום מלה, והסתפק מזמן לזמן בנדנוד ראשו.

ראש הממשלה פתח באומרו כי גם לולא ביקשתי שיקבלני היה מזמין אותי לשיחה. שאלתי אם ברצונו לפתוח, או אם ירשה לי לעשות זאת. כשהסכים שאני אפתח, הרציתי כדלקמן:

ממשלת ישראל ועמה, המשתייכים לעולם החופשי, מבינים יפה את רצון העולם החופשי כולו ואת רצונה של טורקיה בפרט להבטיח את ביטחונם ולהשלים את מערכת ההגנה שכבר קיימת באירופה על־ידי מערכת הגנה מזרח תיכונית. אבל יש לציין כי ממשלת ישראל תמיד עמדה על כך ועומדת על כך כי שני תנאים מוקדמים חיוניים הם בשטח זה. ראשית כל, לפני שיכניסו את מדינות ערב למערכת הגנה יש להטותן מרצון הנקמה שלהן נגד ישראל ולהימנע מלתת להן כל נשק כל עוד לא יהיה מובטח רצונן הכנה לחיות בשלום עם ישראל, כדי שנשק זה ישמש ממש נגד מתקיף, אם יהיה כזה, ולא נגד ישראל אשר לעולם לא תהיה מתקיפה. התנאי השני הוא כי הקמת מערכת הגנה במזרח התיכון אשר אינה לוקחת בחשבון את ישראל מתעלמת מהגורם היחיד אשר יחד עם טורקיה עלול להיות במערכת הגנה זו לא רק פסיבי כי אם גם אקטיבי.

בהצהרה שנתן בכנסת ראש הממשלה ושר החוץ[3] שלי הצהיר, כי ממשלת ישראל נמצאת

54

1. שרת הכניס בכתב יד תיקונים לשוניים רבים לתעודה המקורית שהגיעה לידיו. התיקונים לא הודפסו והנוסח המופיע כאן הוא הנוסח המקורי של פישר.
2. פישר קיבל הנחיות לקראת שיחתו עם מנדרס. ראו מברק מחלקת מערב אירופה אל הנציגות באנקרה, 23 בינואר 1955, 130.02/2450/6.
3. ב־26 בינואר התקיים דיון בכנסת על הצעות לסדר היום של חברי הכנסת שמואל מיקוניס ויעקב ריפתין על ההסכם בין טורקיה ועיראק. שרת הציע להוריד את הדיון מסדר היום ובהזדמנות זו מסר הודעה קצרה על יחסה של ישראל להסכם. בין דבריו מסר על מגע ידידותי עם ממשלת טורקיה לבירור המסקנות הנובעות מן ההסכם והוסיף כי "ממשלת טורקיה הצהירה באוזננו תמיד כי ידידותה עם ישראל לא תיפגע מהתקשרותה עם מדינות אחרות למטרות של הגנה משותפת". הכנסת הורידה את הנושא מסדר היום (דברי הכנסת, מושב רביעי של הכנסת השנייה, כרך XVII, עמ' 664-667).

בשיחות ידידותיות עם אנשי הממשלה הטורקית בנוגע לכמה נקודות בהצהרת בגדד שפורסמה לא מזמן, אשר עוררו דאגות בממשלה ובדעת הקהל הישראליות. אלה הן הנקודות שארשה לעצמי לבקש מראש הממשלה כי ייתן לי הסברים ביחס אליהן, אשר אני מקווה, כי יתנו סיפוק לממשלתי.

כמה פעמים קיבלנו הבטחה רשמית כי בהתקרבות בין טורקיה לארצות ערב, אשר איננו מתנגדים לה, לא יכול להיות גורם אשר ייגע ליחסי ערב-ישראל, או אשר ישנה את העמדה הידידותית של טורקיה כלפי ישראל. והנה בהצהרת בגדד ובכמה ידיעות שבאו אחר־כך ושהגיעו אלינו יש גורמים המדאיגים אותנו מאוד:

לאמתו של דבר דובר בהצהרת בגדד, מחוץ לאפשרות של התקפה מבחוץ, גם על האפשרות של התקפה מבפנים האזור. דובר על ערבות שנותנת טורקיה לעיראק מבלי שערבות מקבילה תינתן לישראל. ידוע מאיזה צד קיימת סכנת התקפה. מתן ערבות חד־צדדית כזו מגבירה לכן במזרח התיכון את אי־שווי המשקל המסוכן. האם טורקיה תהיה מוכנה לתת לנו ערבות דומה?

שנית, דובר בהצהרה על החלטות האו״ם. לפי מחשבת הערבים, ביצוע החלטות או״ם פירושו ריסוק מדינת ישראל על־ידי החזרתה לגבולות תכנית החלוקה של 1947, פיצוצה מבפנים על־ידי החזרת הפליטים לתוכה וכריתת ראשה על־ידי בינאום ירושלים. לעודד את הערבים לחשוב כי טורקיה תתמוך בהם בדרישות אלו פירושו לעודד אותם בעמדתם הקיצונית, זאת אומרת למנוע את הפניית פניהם מהסכנה הפנימית המדומה כלפי הסכנה החיצונית, במלה אחת, לא לעשות מאומה לטובת היציבות והביטחון במזרח התיכון, כי אם להיפך.

ממשלתי הייתה רוצה לדעת את ההיקף האמיתי של ההבטחות שניתנו לעיראק וגם את הדברים שנאמרו בדמשק ובביירות בקשר לשתי נקודות אלו. ידוע כי ההתייחסות לבעיה הפלשתינית הובעה בפומבי על־ידי מנהיגי עיראק ולבנון. מחוץ לזאת, ממשלתי הייתה נרגעת לו הייתי יכול לתת לה את ההבטחה הרשמית כי אף אחת משתי ההתייחסויות לבעיה הפלשתינית, לא זו הנוגעת להתקפה מבפנים ולא זו הנוגעת להחלטות האו״ם, לא יוכנסו לתוכן האמנה או האמנות שייחתמו בין תורכיה ועיראק או מדינות ערביות אחרות.

[שלישית], אני אמרתי כי ממשלתי בדעה כי שום מערכת הגנה באזור אינה יכולה להתעלם מקיום מדינת ישראל. דרך אגב, זו הייתה הדעה שהביע ראש הממשלה עצמו בשיחתו עם חברי לעבודה בוואשינגטון, בזמן נסיעת ראש הממשלה לארצות־הברית. והנה מגיעות אלינו ידיעות כאילו שגם בבגדד וגם בביירות ניתנו הבטחות כי טורקיה לעולם – ואני חוזר, לעולם – לא תחתום על חוזה עם ישראל שיהיה דומה לזה שהיא רוצה לחתום עם עיראק. אדוני ראש הממשלה, אני אצא מחר לירושלים ואני מקווה שתשובתך תבוא להרגיע את ממשלתי, אשר כל אחד מודה בכך שקיבלה את הידיעות המאוד מדאיגות של השבועות האחרונים בשקט ובמתינות למופת.

בתשובתו אמר מנדרס: אני רוצה ראשית כל לבקש ממך שתעביר לממשלתך את הוקרתי העמוקה על העמדה המכובדת ובעלת האופי המדיני אשר ממשלתך נקטה בתקופה הקשה אשר אנחנו חיים בה. גם על התגובות בעיתונות הישראלית אין לי כל תלונה. עמדה זו מצביעה על הבנה למאמצינו, ואנו יודעים להעריך אותה. כל המאמץ הזה מכוון לתיקון המצב במזרח התיכון וזה כולל יציבות באזור בפנים והטבת היחסים בין טורקיה וארצות ערב ובין ישראל וארצות ערב כאחד. עד לפני זמן מה היו השנאה לטורקיה והשנאה לישראל הגורמים שהפריעו להכנסת ארצות ערב למאמץ של העולם החופשי לארגן את עצמו נגד אפשרות של התקפה. הליגה הערבית היא שהתנגדה להצטרפות זו, כי לבני בניין הליגה מחוברות על־ידי טיט אשר

אופיו הוא שנאה לטורקיה ולישראל. בהסכם העקרוני שהגענו אליו בבגדד התחלנו לפורר את הטיט הזה. לו היינו רוצים להגיע להסכם עם הליגה היינו יכולים להגיע לכך, אבל ידוע באיזה מחיר. לעולם לא נסכים להסדר עם הליגה. לא מקרה הוא כי אנו הפנינו את רוב מאמצינו כלפי עיראק, היות ומבחינה אסטרטגית החבל עיראק, איראן ופאקיסטן הוא החשוב ביותר. חשובה תהיה גם סוריה. ליתר ארצות ערב אין חשיבות אסטרטגית כי אם רק חשיבות בקשר ליציבות באזור. אני מיד רוצה להגיד לך כי אני וממשלת טורקיה לא שינינו את דעתנו אשר הבעתי אותה לפני השגריר שלכם בוואשינגטון כאשר הוא בא לראותני. רק צריך סבלנות והדברים ייעשו בשלבים. אנחנו עומדים לעשות את השלב הראשון.

אשר לשאלתך, קודם כל בקשר להתקפה מבפנים האזור: כידוע לך, נתקל כל ניסיון להפנות את תשומת לבן של ארצות ערב לסכנה מבחוץ בתשובה: אין לנו אפשרות לשים לב לסכנה כזו כי הסכנה המיידית היא מבפנים, מישראל. לזה יכולנו רק לענות: איננו מאמינים כי קיימת סכנה כזו, אבל תהיה זו אמיתית או מדומה, אנו נותנים לכם ערבות נגד התקפה מישראל. אני רוצה שתבין כי מתן ערבות לעיראק או למדינה אחרת נגד התקפה מחייב את אותן המדינות שגם הן תימנענה מהתקפה. כאן הפסקתי את ראש הממשלה והערתי: גם אם זה כך, הרי זה רק משתמע (implicit). ראש הממשלה המשיך: נכון כי זה רק "משתמע", אבל ההשתמעות הזו היא ברורה מאוד ולא ייתכן כי חוזה אשר מכוון נגד התקפה יעודד אחד החותמים להתקפה. אשר לביטחונכם, אני משוכנע ללא ספק כי נוכחות טורקיה באמנה הקושרת מדינה או מדינות ערביות אתה מהווה ביטחון עצום לישראל. אתה תגיד לי כי גם זה רק "משתמע", אבל אני חוזר על מה שאמרתי כי אנו נמצאים בהתחלת השלב הראשון. מאותו הרגע שטורקיה נמצאת בקשר עם ארצות ערב היא תשמש גורם שישפיע ללא הרף על הפסקת המתיחות באזור ושיצליח ללא ספק במשך הזמן לשנות את העמדה הקיצונית של מדינות ערב כלפי ישראל. כאן המקום לענות על טענת ממשלתכם בקשר למסירת נשק למדינות ערב. מציאותן של מדינות ערב אלו בברית עם טורקיה תבטיח גם כי נשק זה לא ישמש נגד ישראל.

בנוגע לשאלה השנייה – ההסתמכות על החלטות או"ם, אני רוצה קודם כל להגיד כי עמדת טורקיה תמיד הייתה תמיכה בהחלטות או"ם. הדבר שנאמר לעיראקים היה רק חזרה על העמדה העקרונית הזו ולא הזכירה כל עמדה טכנית. טורקיה יודעת להעריך באיזו מידה יש צורך לבצע החלטות או"ם ומדיניותה לא תשתנה על-ידי ההצהרה שניתנה בבגדד. גם בקשר לדרישת הערבים לביצוע החלטות או"ם תשפיע ממשלת טורקיה לטובה על ממשלות ערב באם תעמוד בקשר אתן, ובמשך הזמן היא תהיה לעזר למציאת פיתרון שיחזיר את השלום באזור ללא פגיעה באינטרסים הישראליים.

כאן הפסיק מנדרס לדבר, ואני שאלתי: האם תרשה לי להעיר את תשומת לבך כי לא ענית לשאלתי, האם יוכללו ההתייחסויות לבעיית ארץ-ישראל בחוזה שייחתם עם עיראק או עם ארצות ערביות אחרות?

בזמן מתן תשובתו לשאלה זו הביט מנדרס בבירגי בעיניים, שאל אותו כמה פעמים שאלה קצרה וקיבל תשובה, והתרגום הסופי היה כדלקמן: בשיחות שהיו לנו בבגדד לא התחייבנו להכניס את ההצהרה הזו לתוכן החוזה. אנו מצדנו לא רואים כל צורך בכך. עליך לדעת כי התוכן הכללי של האמנה יהיה מאוד דומה לאמנה שחתמנו עם פאקיסטן.

אחרי שבירגי גמר להגיד לי מלים אלו, הפניתי את ראשי למר מנדרס, והיות ולא אמר מאומה כי אם הביט אלי בחיוך, אני המשכתי: כשאגיע לירושלים יבקשו ממני תשובה ברורה ולא אוכל לתת תשובה ברורה אם לא אקבל אותה ממך. האם אוכל להגיד כי קיבלתי הבטחה

שההתייחסויות לבעיית ארץ־ישראל לא יוכנסו לאמנה או לאמנות שתיחתמנה?

שוב פעם התפתח ויכוח קצר בין ראש הממשלה לבין בירגי. התרגום הסופי היה כדלקמן: מהצד העיראקי לא הייתה כל דרישה עד עכשיו להכניס את הדברים האלה לתוך החוזה, ואין לנו כל כוונה להיכנע אם תהיה דרישה כזו. 90% בטוח כי נצליח לעמוד נגד דרישה כזו. אבל אף אחד אינו יודע ממה יהיה עשוי העתיד. 99% בטוח כי לא יוכנס הדבר.

כאן שאלתי את בירגי בחיוך: אתה אמרת פעם 90% ופעם 99%. מהו המספר הסופי?

הוא השיב: בטורקית, כשאנו אומרים 90%, כוונתנו לומר שדבר מה הוא מאוד ייתכן.

אחרי הערה זו, המשיך מנדרס בהסברתו כדלקמן: גם במקרה הבלתי צפוי שנהיה נאלצים להכניס איזה שהוא רמז לבעיית ארץ־ישראל, נעמוד על כך שזה ייעשה בניואנסים הדרושים. אני גם מבטיח לך ששום דבר לא ייעשה מבחינה זו בלי שנודיע לך מראש על התפתחות העניינים.

לאחר זאת ביקשתי את מנדרס להרשות לי עוד שלוש שאלות. הסכים וניצלתי את ההזדמנות לשאול ארבע שאלות. אמרתי: לא נתת לי תשובה על שאלתי אם נכון הוא שנאמר בבגדד או במקום אחר כי טורקיה לעולם לא תחתום עם ישראל הסכם דומה לזה שהוצע לעיראק ולארצות ערב.

מנדרס ענה מבלי להניד עפעף: מעולם לא נתנו הבטחה כזו. להיפך, כשנתקלתי בקשיים רבים עם המדינאים הערבים, אמרתי להם פעם: "אני רואה שאני צריך לוותר על חתימת אמנה אתכם ולגשת לחתימת הסכם עם ישראל". לסיפור זה הודיתי בחיוך דיפלומטי.

אחרי זאת שאלתי: האם תרשה לי להודיע לממשלתי כי קיבלתי ממך הבטחה כי לא יהיה כל שינוי במדיניות הטורקית כלפי ישראל, גם באו"ם וגם בשטח הכלכלי? התשובה הייתה: תוכל לעשות זאת בפה מלא.

אחר כך שאלתי אם ירשה לי לבוא בהצעה: אנו עומדים על כך כי שתי ההתייחסויות לבעיית ארץ־ישראל הנוגעות להתקפה מבפנים ולהחלטות האו"ם לא תופענה באמנה. כאן הפסיק אותי מנדרס באומרו: ההבטחה שקיבלת מתייחסת רק לדבר השני. המשכתי: הבנתי כי ייתכן ויהיה יותר קשה להימנע מהתייחסות לדבר הראשון מאשר לדבר השני, ולכן אם באמת לא תהיה אפשרות שלא להזכיר את "ההתקפה מבפנים" יש לי הצעה לגבי דרך אשר במידת־מה תבטיח גם אותנו מאפשרות של התקפה. האמנה תהיה מכוונת נגד התקפה; אם־כן, מדוע לא יוזכר בהקדמה כי שני הצדדים מצהירים כי האמנה מכוונת נגד התקפה ולכן כל אחד מהצדדים החתומים יימנע בעצמו מכל מעשה תוקפני. הרי טורקיה יכולה לחתום על הצהרה כזו ללא כל קושי ולא נראה כי לעיראק תהיה אפשרות לסרב לחתום על התחייבות דומה. מנדרס ענה לי כי הצעתי מאוד מתקבלת על הדעת וכי בוודאי ייקח אותה בחשבון כשיגיע הזמן לניסוח הסופי של האמנה.

לבסוף ביקשתי ממנדרס שייתן נוסחה של הודעה על שיחתנו כדי שלא תהיינה אי הבנות. מר מנדרס התחיל להסביר לי כי בשלב זה של המשא־ומתן המדיני שטורקיה מנהלת עם ארצות ערב האשמה הגדולה ביותר שמטיחים בפניהם של הטורקים היא הידידות עם ישראל. לכן הוא יודה לנו מאוד אם נימנע מלהזכיר כל דבר אשר יוכל לעזור למתנגדי הפעולה המדינית הטורקית. פעולה מדינית זו היא לטובת טורקיה, אבל גם לטובת ישראל. אין צורך ברגע זה בהצהרות פומביות על ידידות טורקיה-ישראל. הרי ידידות זו קיימת. חוץ מזה, עכשיו כשטורקיה מתכוננת להיכנס במדיניות האזור מ"בין העור והעצמות", ברור שהיא לא תוכל לפעול לטובת יציבות באזור אם היא לא תהיה ביחסים הידידותיים ביותר עם שני הצדדים.

התחלתי: האם יספק אותך שיפורסם כי בשיחתנו באתי להביע את דאגותינו... מנדרס

הפסיק אותי, באומרו: כן, וזה יספיק בהחלט. את יתר הדברים תמסור ישר למר שרת.

כשנפרדתי, ביקשני מר מנדרס שאביע את ברכותיו ואת איחוליו הלבביים ביותר למר שרת. ביקשתי ממר קופרולו למסור ד"ש לידידינו המשותף אליאס ששון ברומא, ובסוף אמר לי מנדרס: "אני מקווה שבאת על סיפוקך". עניתי: "אם להשתמש בביטוי שלך – רק ב 90%". "אם נהיה חכמים יבואו גם ה־10% החסרים" – סיים ראש הממשלה.

היום בבוקר בא אלי יועץ השגרירות האמריקנית מר קולר ומסרתי לו על תוכן השיחה. הוא הבטיח לי כי השגרירות האמריקנית תעשה את כל המאמצים כדי לתמוך בדרישתנו לא להכניס את ההתייחסות להחלטות או"ם לאמנה שתיחתם. "גם אנחנו" – אמר מר קולר – "רוצים להפריד בין האמנה ובין השאלות הכרוכות בבעיית ארץ־ישראל". הוא הבטיח גם כן כי השגרירות תשתדל למצוא את הדרך להשפיע על הטורקים שיכניסו סעיף באמנה אשר יבטל את תוקפה במקרה שאחד הצדדים ייהפך לתוקפן.

מר קולר דיבר בהערכה גבוהה על ההצהרה של מר שרת בכנסת.

בברכה,

מ' פישר

55

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/451
נוסח נכנס: 130.15/3754/14

לונדון, 30 בינואר 1955

בהול

נהרו הורה אמש שגרירו בקהיר לראות מיד נאסר ולבקשו בשמו הפרטי של ראש הממשלה לחון הנידונים למוות.[1] נהרו מצא דרך זו למתאימה ולטובה יותר ממשלוח מברק ישיר לנאסר, הואיל ואין להודו מעמד רשמי בעניין פנימי זה של מצרים ושנית משום שחשב ששיחת שגרירו עם נאסר עלולה להועיל לעניין עצמו יותר ממברק.

הואיל ולא הייתה לי האפשרות להשיג נהרו שנעדר בשעה שהגיע מברקך מביתו ומאחר שלא רציתי לדחות הפעולה לאף רגע קט, פניתי לאחותו שהסכימה לעזור. היא שדיברה עם אחיה כשחזר אמש מאוחר לביתו והיא שהודיעה לי הבוקר על התוצאות. הודיתי לה ולאחיה בשמך.

אילת

55

1. ההתערבות בקהיר באה בעקבות פנייה של אילת, בהנחיית שרת, אל נהרו (974, 29 בינואר 1955, 130.15/3754/14).

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 342
נוסח יוצא: 130.02/2310/13

ירושלים, 30 בינואר 1955

ג'ונסטון. אחרי ישיבות מייגעות ביום חמישי [27 בינואר], שישי ומוצאי שבת[1] מסתכם המצב כדלקמן:

(א) כמויות.[2] ג'ונסטון מציע לנו 440 מיליון הכולל שימוש קיים ומים חדשים היינו 80 יותר מאשר לפי מיין וכ־120-130 פחות מאשר לפי הטבלה הידועה. סירובו העקשני לעלות על מספר זה נובע מכך שלדבריו מוכרח הוא לספק לירדן כמות שתאפשר השקאת שטח של 519 אלף דונם בעמק הירדן הדרומי. שטח זה התגלה לדבריו לאור חקירות אנשי בייקר-הרזה והוא מהווה שטח נטו אחר ניכוי שלושה אחוזים בלבד משטח הברוטו. לרגל טענת מומחינו שהערכה זו מוגזמת הן מבחינת השטח הכולל והן מבחינת הניכוי מהברוטו (אנשינו טוענים שאין תקדים בעולם לניכוי שלושה אחוזים בלבד ושאפילו עשרה אחוזים היה למטה מהנהוג) קרידל וטרוקסל נסעו אתמול להתייעצות בעיר העתיקה עם מהנדסי בייקר-הרזה. כשמסרו אמש שחבריהם בצד השני עומדים על כך שאי־אפשר להוריד ההערכה אמרנו בכל תוקף שלא נוכל להסכים לבסס חלוקת המים אלא על השקאה של 400 אלף דונם בצד השני ולפי ה־water duty שלו מסכים קרידל בשיעור של 1,300-1,400 לדונם (בפקודת ה־water duty יורד קרידל בכ־400-500 מהערכת מיין). להשקאת 400 אלף דונם יספיקו למכביר מימי הירמוך וה־local sources בירדן מבלי לקחת בחשבון מי תהום שיתגלו שם. יתר־על־כן, לפי הערכת מיין של ה־local sources יספיקו בדרך זו להשקות עד 450 אלף, בלי מי תהום.

(ב) כנרת. תחילה טען ג'ונסטון שכלילת הכנרת הנה sine qua non של התכנית כולה. בארנס העיר שאם תוצא הכנרת יקופח חלקם של האמריקנים בתכנית. דברים סתומים אלה הדאיגונו עד מאוד ומומחינו הסבירו במשך שעות רבות שאין צורך הנדסי בכנרת ואנו הוספנו שמבחינה מדינית לא נוכל בשום פנים להסכים. ביום שישי גילה בארנס שבניגוד לביקור הראשון הוסרו הפעם מהמשלחת כל כבלים מדיניים שהם ואמש הודיע ג'ונסטון רשמית שהוא מוכן לוותר כליל על הכנרת או להכלילה תחת water master שסמכויותיו יוגבלו בהתאם לכל הצעה שאנו נעלה. הקוץ שבאליה: ג'ונסטון טוען שמוותרים על הכנרת בגללנו ואנו נצטרך לסבול הפסד המים שינבע מכך. הפסד זה נאמד על־ידו ב־120 מיליון, אולם אחרי הסברות מצדנו קיבל הערכת מומחינו שההפסד לא יעלה על 50 מיליון. לטענת[נ]ו שגם הערבים מתנגדים ולכן צריכים גם הם לשאת בהפסד טען ג'ונסטון שאם כי קיימת כעת התנגדות ערבית מקבל הוא על עצמו לשכנעם אם אנו נסכים.

56
1. הפרוטוקולים של כל הישיבות בתיק 130.02/3688/12.
2. ראה מס' 37

(ג) Water Master. לא הגענו לניתוח מעמדו וסמכויותיו אולם ג'ונסטון רמז שנוסף על מהנדסים מצדנו ומצד ירדן, ימונה לוועדה משותפת בהסכמת ישראל וירדן איש שלישי שייבחר מתוך רשימה של כ־20 מועמדים שתימסר לשני הצדדים על־ידי נשיא ארצות־הברית ושתכלול שמות של מומחים משווייץ, שבדיה וכו'.

אחרי שהוקל לנו לגבי ב ו־ג מתרכז המאבק לגבי א, היינו, כמויות המים. ג'ונסטון הודיע אמש שהיום אחר הצהריים יביא הצעה סופית. אם נקבלה טוב; ואם נדחה אותה לא יראה טעם להמשיך לקהיר. כנראה שיביא שתי הצעות אלטרנטיביות לחלוקה סופית ולחלוקה חלקית. כנראה שלגבי חלוקה סופית נכון לעלות מהצעתו הראשונה בכ־30-40 מיליון אבל לא יותר.

טוען שהינו מלא רצון טוב אבל יש לו מגבלות לגבי הערבים ואין טעם שיסכם פה הצעה שלא יוכל למכרה להם. הקושי הוא לגבי שני דברים בלתי נודעים:

(א) אם יוכל להעלות את הניכוי מברוטו לנטו של השטח בצד השני למעלה משלושה אחוזים.

(ב) לדבריו, אין הוא יכול לשכנע הערבים לקבל להקצבתם מימי תהום שעדיין לא נתגלו. מומחינו טוענים שללא ספק יתגלו מ־100 עד 200 מיליון.

בייקר-הרזה טוענים שהניסיונות עד כה אינם מאשרים הנחה זו.

המספרים של בייקר-הרזה גורמים לקרידל מפח נפש רב והוא, בארנס וטרוקסל טוענים שבין כה מאשימים הערבים את בייקר-הרזה בסילוף המספרים האמיתיים.

נעשה הכול למנוע כישלון בכל אופן כישלון בשלב זה כשעדיין לא ביקר ג'ונסטון בארצות ערב. ייתכן והמוצא היחיד יהיה בחלוקה ראשונית.

נוסיף להבריק מחר.[3]

מאהב

57

הערות העורך
Editorial Note

הודעת ראש הממשלה בכנסת על הוצאתם להורג של ד"ר משה מרזוק ושמואל עזאר בקהיר ב־31 בינואר 1955

לאחר שבבוקר יום ה־31 בינואר 1955 התקבלו ידיעות על הוצאתם להורג של שני נידוני המשפט בקהיר מסר ראש הממשלה הודעה בכנסת בשעה 4 אחר הצהריים. במהלך ההודעה כיבדה הכנסת בקימה את זכרם של ההרוגים ובסופה הפסיקה את דיוניה לחצי שעה, וזו לשון ההודעה:

"אדוני היושב־ראש כנסת נכבדה. האומה הישראלית, העם היהודי לתפוצותיו ושוחרי צדק ושלום בעולם כולו שמעו בזעם ובהתקוממות מוסרית את הידיעה המחרידה על ביצועם של פסקי דין המוות שהוצאו על ידי בית הדין הצבאי בקהיר נגד שני יהודים צעירים, הד"ר משה

3. ראה מס' 63.

מרזוק והמורה שמואל עזאר, אשר מתו הבוקר מות קדושים.

מספר הקרבנות של משפט הזוועה בקהיר הגיע בזה לארבעה. אחד מהם אליהו קרמונה, הוציא את נפשו בידי מעניו בשעת החקירה; אחד, מכס בנט, שלח יד בנפשו לפי גרסת השלטונות המצריים, בתוך אווירת הסיוט שהקיפה את המשפט; ושניים, ד"ר משה מרזוק ושמואל עזאר, הוצאו להורג היום. אנו עומדים דום לזכרם ושולחים למשפחותיהם את הבעת השתתפותנו העמוקה באבלן.

הקבוצה השלטת במצרים החליטה לחזק את מעמדה כלפי יריביה בפנים ומתנגדיה בחוץ על־ידי שפיכת דם יהודי. משטרים רבים הלכו בדרך עקובה מדם זו וסופם שנתנו את הדין. מצרים בחרה להתנקם ביהודים שהיו מסורים בלב ונפש לישראל. המשפט הצבאי דן אותם לעונשים קטלניים וראש השלטון אישר את הוצאתם להורג של שניים ואת מאסרם לכל ימי חייהם או לשנים ארוכות של אחרים.

יהודים מעונים אלה הנם קרבן לאותה מלחמת הדמים הפושעת שאסרה מצרים על ישראל משעת תקומתה ואשר שליטיה מקיימים אותה עד היום בכל האמצעים הנראים להם. מצרים לא תינקה על הדם ששפכו ידיה בזדון. העם היהודי ומדינת ישראל לא ישכחו את קרבנותיהם הקדושים. מסירותם של המוני יהודים לציון לא נעקרה בעבר ולא תיעקר בעתיד על ידי רדיפות אימים. אהבתם לעמם תנצח את השנאה המשתוללת סביבם.

ממשלת ישראל מרימה על נס ומציינת בסיפוק עמוק את המאמצים שנעשו ברחבי תבל – באירופה, באסיה ובאמריקה – על ידי ממשלות, ארגונים ואישי שלטון וציבור, בכלל זה אנשי שם ומנהיגי אומות, להצלת הנידונים בקהיר מגרדום. בהוקיעה לדיראון את קשיחות לבם של שליטי קהיר שהתכחשו לכל הפניות הנמרצות האלו וגם לא נמנעו מלהוליך את הפונים שולל, היא מביעה את הוקרתה לכל אלה שהושיטו ידם והרימו קולם להציל חיי אדם ולמנוע הטלת צלו של עץ התלייה על יחסי העמים לבוא" (דברי הכנסת, מושב רביעי של הכנסת השנייה, כרך XVII, עמ' 687).

ועדת החוץ והביטחון של הכנסת התכנסה לדיון חירום לאחר ישיבת הכנסת. שניים מחברי האופוזיציה, יצחק בן אהרון וחיים לנדאו, דרשו לקיים דיון בכנסת על משפטי קהיר, אך הצעתם נדחתה ברוב של חמשת חברי הוועדה האחרים.

58

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 31 בינואר 1955

מידי

לאחר הוצאת פסק הדין לפועל, חיוני שהמצרים ימשיכו ככל האפשר להרגיש את הזדעזעות העולם, כולל העולם היהודי. הכת השלטת מוכרחה להרגיש כי היא הובאשה חמורות בעיני כל העולם הנאור.

(1) חשוב שמאמרים ראשיים המביעים שאט נפש והתמרמרות יופיעו בעיתונות. אותה נימה צריכה להישמע גם ברדיו.

(2) יש לעודד מספר רב ככל האפשר של אישים ומוסדות להצהיר הצהרות פומביות וכן לכתוב או להבריק לנציגויות הדיפלומטיות המצריות באשר הן.

(3) יש לעודד אסיפות מחאה של גופים יהודיים ואחרים.

(4) יש לנקוט הקו הבא:

(א) השמירה על הופעת הגינות חיצונית במשפט, הייתה רק אחיזת עיניים כי למעשה סחטו מאחורי הקלעים הודאות מהנאשמים באמצעות עינויים. זה הביא לאיבוד שניים מהנאשמים לדעת והפריך את כל המשפט ומסקנותיו.

(ב) המשפט ופסקי הדין היו מדיניים במקורם ובמטרתם ולכן התוצאות בהכרח מדיניות אף הן. מצרים החריפה ביודעין את המתיחות במזרח התיכון והחזירה את שעון השלום אחורנית לתקופה בלתי משוערת.

(ג) מצרים גילתה את גישתה הבלתי אנושית ואת התעלמותה הגמורה מדעת הקהל העולמית. כמדינות אחרות לפניה העדיפה מצרים לנקום את נקמתה על יהודים חסרי ישע ועל־ידי כך לנסות להאפיל על חולשת המשטר ורפיונו. אין זה מעיד לטובת ביטחונו של נאסר ויציבות שלטונו.

(5) עם זאת דאגו נא להודות ללא דיחוי לכל האישים והגופים שנענו לבקשתנו וניסו למנוע את דיני המוות או להשיג חנינה. רבים מהם יהיו ללא ספק מוכנים עתה ברצון להביע את שאט נפשם הן בפומבי והן ישירות לשלטונות או לנציגויות של מצרים.[1]

איתן

58

1. הנחיות נוספות לתגובה על משפטי קהיר שלח איתן לנציגויות כעבור יומיים (2 בפברואר 1955, 130.02/2387/8).

59

א' אבן אל ג' פ' דאלס (ואשינגטון)
A. Eban to J.F. Dulles (Washington)

Copy: **130.02/2450/6** :העתק

Washington, 31 January 1955

Personal and Confidential

Dear Mr. Secretary:

In our conversation on January 19,[1] I described the projected Turkish-Iraq agreement as a new and serious illustration of Israel's exclusion from the new network of security relationships arising in the Middle East. All the existing or publicly projected contractual obligations of the United States, the United Kingdom and Turkey relating to the security of the Middle East are so far directed towards Arab and Moslem States, and not towards Israel. (Anglo-Egyptian Treaty; Anglo-Jordan Treaty; Anglo-Iraqi Treaty; United States-Iraq Military Aid Agreement; United States-Pakistan military agreement; Offer of United States military agreement to Egypt; Turkey-Pakistan Pact; projected Turkey-Iraq Pact and similar pacts proposed by Turkey for other Arab States.)

Israel, the most vulnerable and isolated State in the region, and one of its few democracies, is the only State which has been excluded from the new processes of integration and reinforcement going forward in our region.

I did not have the documents on Wednesday [19 January] to illustrate a more specific anxiety. This arises from the actual text of the statement published during Prime Minister Menderes' visit to Baghdad.[2]

This text prejudices Israel's position in two respects.

First: It assures Iraq of Turkey's aid in the event of aggression "from within or outside the area". Here is an intervention into Arab-Israel relations with an implication that Iraq, and not Israel, is threatened by aggression within the area; and, more important, an offer to Iraq and to

59

1. ראה מס' 38.
2. ראה מס' 21 (הערת עורך).

other Arab States of Turkish aid against aggression, without such an offer to Israel.

It is, therefore, not a balanced or a non-discriminatory form of security action.

Second: The text published in Baghdad would pledge the signatory parties to seek stability in the Middle East "in accordance with the resolutions of the United Nations". Ostensibly, this is a high-minded sentiment. But one of the signatories is an Arab State. There is, therefore, an implication of acceptance of the Arab juridical theory that Arab States have a right to invoke the United Nations recommendations which they overthrew by armed force in 1948 and which they now seek to reinstate, at the expense of the subsequent agreements which determine the rights and obligations of the parties. It is true that this doctrine about the necessity to restore the recommendations which Arab States destroyed in 1948 has no support outside the Arab world. It was, indeed, rejected by vote in the General Assembly in its Seventh Regular Session (December 1952). But the doctrine, with its practical corollary of Israel's mutilation (by cutting down her territory) and explosion from within (by forcing upon her the Arab refugees), is still upheld by Arab States. It would be disappointing to see Turkish adherence to a theory which bars any progress towards peaceful adjustment in the Near East on the basis of existing agreements.

My colleague in Ankara, Mr. Fisher, has of course taken up these serious anxieties very vigorously with the Turkish Government, in the framework of the friendship existing between Israel and Turkey. The American Embassy in Ankara has been kept in touch with his conversation with Prime Minister Menderes.

Since these points belong to an understanding of the Israel view on the Turkish-Iraq statement, I have taken the liberty of setting them down in writing, as a supplement to my oral observations on January 19, and as material relevant to your current consideration of Israel's security problem.

Yours very sincerely,

60

ג' רפאל אל ר' שילוח (ואשינגטון)
G. Rafael to R. Shiloah (Washington)

העתק: 130.15/3754/11

ירושלים, ט' בשבט תשט"ו
1 בפברואר 1955

ראובן יקירי!

לפני מכתבך החשוב והממצה מ־27.12.54 [1] שאיחרתי לענות עליו כמו שהזנחתי דברים חשובים אחרים בגלל התרכזותי בפרשת מצרים. נסיעותיי התכופות לאירופה הוציאו אותי מהעבודה השוטפת וכל פעם בשובי מצאתי ערמה של עניינים דחופים שחיכו לטיפולי.

ההתרוצצות הזאת גם לא השאירה לי זמן לסקור באופן שיטתי ההתפתחויות שחלו בחודשיים האחרונים בזירתנו ולהשקיע בהם המחשבה השקטה שהם ראויים לה.

גמרתי אומר לשבת חודשים אחדים ברציפות בירושלים ולהתמסר דווקא לבעיות המרכזיות אשר לדעתי דורשות עיון יסודי.

עוד לפני שבועות אחדים רמזתי לך שמתרחשים עניינים בזירה הישראלית-מצרית. לא יכולתי לכתוב במפורט על מהלך העניינים וגם היום מוקדם מדי לסכם ההתפתחויות שאירעו בשטח זה. על־כל־פנים לידיעתך ולידיעת אבא [אבן] בלבד, אתאר באופן סטנוגרפי מהלך העניינים.

בסוף נובמבר מסר נאסר ביזמתו הודעה בעל־פה לראש הממשלה [של] ישראל באמצעות איש שלומנו שביקר אצלו.[2] בהודעה זו התרכז בשני עניינים:

(א) מגמתו למצוא פיתרון בדרכי שלום לבעיות השנויות במחלוקת בין ישראל ומצרים.

(ב) למצוא פיתרון לבעיית המעבר החופשי אשר לא יעמיד אותו בסכסוך גלוי עם ארצות ערב ואף יבטיח האינטרסים של ישראל.

בהזדמנות זו, דובר אתו גם על תוצאות משפט קהיר.

אחרי ששקלנו דברי נאסר, ביקשנו את השליח לחזור עם תשובתנו לקהיר והצענו תכנית נוחה ומעשית מאוד להפגת המתיחות הקיימת ולפיתרון זמני של בעיית השיט, אך דרשנו לביצוע התכנית שני תנאים מוקדמים:

(א) אי הטלת עונשי מוות במשפט;

(ב) שחרור "בת גלים" צפונה.

השליח קיים שיחות אחדות וקיבל תשובות מפורשות ומופנות במישרין לראש הממשלה [של] ישראל. חוץ מ"בת־גלים" היו התשובות משביעות רצון וכללו הסכמה לפגישה בדרג גבוה, הבטחה מפורשת של אי הטלת עונשי מוות ואפילו סידור של העברת נפט דרך התעלה

60

1. בתיק 130.15/3745/11. שילוח ניתח את מדיניותן של בריטניה וארצות־הברית כלפי ישראל על רקע ביקורו של שאקבורו במזרח התיכון. הוא הדגיש את הקו הפייסני של הבריטים כלפי הערבים ואת התרשמותו כי האמריקנים מגלים "גישה הרבה יותר מציאותית מהאנגלים לגבי המצב בעולם הערבי ובסכסוך הישראלי-ערבי".

2. הכוונה לשליחותו של מוריס אורבך ובהמשך המברק למגעים עם עבדול רחמן צאדק; לפרטים נוספים ראה מס' 2 (הערת עורך).

בהסכמת מצרים, ליעד מוסווה.

באותו זמן התברר לנו שמיודענו עבדול רחמן צאדק מכהן בתפקיד חשוב במשרדו של סאלח סלם ודיבון ואני הזמנו אותו לפגישה לפאריס. שמענו ממנו דברים מעניינים על המצב הפנימי במצרים ועל המתיחות בין סאלח סאלם ועבדול נאסר ובשובו לקהיר ציידנו אותו בתדרוך דומה שעל־פיו ניהל שליחנו שיחותיו עם נאסר. שלחנו אתו גם שדר של ראש הממשלה לנאסר שהתרכז בעיקר בעניין השיט והמשפט. צ[אדק] טען שבא מקהיר בידיעתו המלאה של נאסר והדגיש שוב שהוא איש אמוניו. בעבור שבוע חזר צ[אדק] מקהיר לפאריס עם תשובותיו של נאסר ובידו שדר מנאסר אל ראש הממשלה אשר הודה לראש הממשלה עבור שדרו והדגיש במונחים כלליים נכונותו להסדר היחסים בין מצרים לישראל; הוא ציין שלגבי הבעיות שעוררנו ימסור שליחו תשובות בעל־פה. התשובות שצ[אדק] הביא הזדהו בדרך-כלל עם אלה ששליחנו קיבל, היו אמנם מנוסחות באופן קצת יותר זהיר, אך לא היה הבדל מהותי גם במה שנוגע למשפט. רק בדבר הפגישה הביא תשובה שונה "שטרם הגיע הזמן" – תשובה שהזכירה לנו מאוד הניסוחים של צ[אדק] בימים האלה.

ניתחנו את העניינים שהביא צ[אדק] יחד עם שליחנו והוא הגיע לידי מסקנה שמוטב שיחזור לקהיר ויעמוד הכן עד לגמר המשפט. בשובו לקהיר התחמק נאסר מראותו אך לא הפריע לו בפעולותיו האחרות למען הנידונים בקהיר.

ימים אחדים לפני אישור פסק הדין קיבל נאסר את בולדווין לריאיון, וגם לו הבטיח שפסקי הדין יהיו מתונים. המנהל הכללי הממונה על ענייני אינפורמציה במשרדו של סאלח סלם, הרחיק לכת עד כדי כך שהודיע במפורש לבולדווין 4 ימים לפני פרסום פסקי הדין שלא יהיו פסקי דין מוות. וכך גם היו סבורים כל האנשים ששליחנו ואנשי שלומנו באו במגע אתם בקהיר. לואיס ג'ונס, השגריר הבריטי סטיבנסון, הקונסול הכללי של צרפת, עורך הדין רושדי, כולם היו בטוחים שלא יגזרו דיני נפשות והם הסתמכו על אינפורמציה מבפנים.

בעת ובעונה אחת עם פרשת שליחנו וצ[אדק] הוקם עוד קשר אחד ביזמת מצרים עם אחת מנציגויותינו.[3] הנציג המצרי הודיע בפגישות אחדות לנציגנו, ללא כל הסתייגות, שלא יהיו פסקי הדין מוות בקהיר; אפילו אחרי אישור פסקי הדין מיהר להודיע לנו שלא יוצאו לפועל.

טרם ירדנו לעומקו של כל העניין. האם נאסר במתכוון רצה להוליך אותנו שולל, האם נכנע ברגע האחרון לחבריו הקיצונים בכת, האם השפיעה התחדדות המצב הפנימי במצרים, האם חשב למועיל להקריב את שני היהודים ולהפר אמונים באופן כה חמור כדי למשוך לצדו את מנהיגי ערב הכושלים בסכסוך מצרים עם עיראק; ייתכן שהאמת מורכבת מהנחות אחדות הנ"ל, וייתכן גם שאף פעם לא נדע מה הכריע.

ברור שתוצאות המשפט חיסלו לעת־עתה כל אפשרות להמשיך בדרך שנאסר סימן אותה ביזמתו. האיבה תתגבר, המתיחות תתפשט, המלחמה הפוליטית תתנהל במלוא התנופה ואפשר להניח שתקופת ההתאפקות שלנו נגד התגרות של מצרים אף היא תגיע לקצה בהזדמנות הראשונה של פורענות מצרים.

זאת היא פרשה כאובה ומלאת אכזבה לכל אלה שעמלו למען הרגעה ולקידום היחסים, אך כנראה אמת היא שמצרים קנה רצוץ. כמובן שאי-אפשר לנהל מדיניות מתוך אכזבה או ייאוש ואף אם גמרנו פרק מסוים, אל לנו לשרוף את הספר. מי יודע מתי ובאיזה מסיבות עוד נפתח אותו מחדש.

מתוכן העניינים תבין בעצמך החשיבות לשמור על כל הפרשה הזאת בסודיות מוחלטת. הארכתי בסיפור המעשה והדואר עומד לצאת ושוב לא הספקתי להשיב בפרוטרוט על השאלות שעוררת במכתבך.

3. הכוונה לקשר עם הקונסול המצרי במילנו. ראה מס' 51, 52.

השיחה בין אבא [אבן] וְדין[4] נראית כקרן אור חשובה ביותר בשמים המדיניים החשוכים שלנו. אני חש שהולכת ומתגברת אצלנו הנטייה למצוא פיתרון לבעיית הביטחון שלנו על־ידי התקשרות בברית. כאשר היית בפעם האחרונה בארץ מצאת בוודאי מעט הבנה לתפישה זו. אבא [אבן] בביקורו, מצא נדמה לי כבר סדקים אחדים בחומת החשדנות וצרות העין ומאז התקדמנו עוד יותר. מתשובת השר למברקו של אבא [אבן][5] תבינו שהוא יותר מכולם ניווט לפיתרון זה.

מיד עם קבלת ידיעה זו התמסרתי ללמוד חוזים להגנה הדדית שיכולים לשמש לנו דוגמא או הנחיה ואכתוב לכם כאשר תתגבש אצלי מחשבה והצעה מנוסחת.

שלך,

גדעון רפאל

61

י' אריאל אל מחלקת מערב אירופה
J. Ariel to the Western Europe Division

העתק: 130.02/2413/25

בריסל, 2 בפברואר 1955

שיחה עם השגריר הספרדי הרוזן שאזה דה מיראנדא

כפי שכתבתי לכם במכתבי מיום ה' בשבט תשט"ו (28 בינואר) מספר בר/350/22176,[1] סעדתי עם השגריר הספרדי במועדון "גולוא", בשבת, 29 בינואר. שיחתנו נמשכה כמעט עד שעה שלוש והתנהלה באווירה ידידותית מאוד.

תחילה דיברנו על נושאים מדיניים אקטואליים, המעניינים עכשיו את כל הסגל הדיפלומטי, כגון המצב בצרפת, עמדתו של מנדס-פראנס, המצב בגרמניה, ענייני פורמוזה וכיוצא באלה. אף כי כל הרעיונות שהביע השגריר בנושאים אלה בעלי עניין הם, איני רוצה להאריך בדוח זה יתר על המידה. אספר רק על הדברים הנוגעים בנו במישרין.

בתחילת שיחתנו אמר לי השגריר כי ברצונו לדבר עמי גלויות, באופן חופשי לגמרי, וביקש ממני רשות לבטא אפילו דברים היכולים להתנגד לדעתי שלי. עניתי שיהיה לי נעים מאוד לשוחח אתו גלויות, על כל נושא שירצה, אבל כמובן על יסוד הדדיות.

במשך השיחה סיפר לי השגריר כי הוא מכיר במקצת את ירושלים. בשנת 1942 היה בתפקיד בקהיר, והגיע לשם דרך ארץ־ישראל. אז ביקר לראשונה בירושלים. הבירה שלנו, ארץ־ישראל וכל מפעלנו בארץ עשו עליו רושם כביר. כבר אז הבין – לדבריו – כי לנו העתיד בארץ זו. הוא אהב לבקר בארץ, והיו לו גם ידידים בין הציבור היהודי בירושלים. הוא הזכיר את השם ד"ר

4. ראה מס' 48.

5. שם, הערה 4.

61

1. במכתב הודיע אריאל על פגישתו הצפויה עם השגריר הספרדי ב־29 בינואר 1955 (130.02/2413/2).

רובינא (?). בקהיר התבונן בערבים וזה מכבר הבחין מה רב המרחק בין שני העמים.

עם קום המדינה חיכה חודשים אחדים, ובשנת 1949 – לפי הוראות ה"קאודילו" – שיגר פקיד גבוה בדרגת קונסול כללי לירושלים, איש בשם סוריאנו, בשליחות מיוחדת, למען יקשור קשרים אתנו ויתקדם עד להקמת יחסים דיפלומטיים בין ספרד לבין ישראל. (אגב, שאלתי את השגריר אם סוריאנו זה אינו יהודי – כי זה שם נפוץ בין היהודים הספרדים. השגריר ענה כי אינו יודע ואינו חושב זאת, והוסיף: "דמנו מעורב, יש בנו לא מעט דם יהודי וגם דם ערבי".)

מר סוריאנו נכשל בשליחותו. אולם עם שובו מסר דוח חיובי למדי על מדינת ישראל, ובמיוחד על היחס של השלטונות שלנו לקונסול הספרדי בירושלים.

"בתקופה ההיא", אמר השגריר, "חפצה ממשלתי להכיר במדינת ישראל" (הוא לא אמר כי הם שאפו לכך כי אנו נכיר בהם).

שמעתי לדברי הציר ללא תגובה, אף לא הגבה אילמת.

"אולם אחר כך ראינו" – המשיך השגריר – "כי מדינת ישראל הייתה במחנה אחד עם כל העמים אשר לא רצו להכיר בנו, להכיר בעובדה כי קיימת ספרד חדשה; וישראל גם הצביעה נגדנו באו"ם לעתים קרובות. רק המדינות הערביות הושיטו לנו את היד והכירו בנו מיד; גם את תמיכתן באו"ם קיבלנו בהזדמנויות שונות. מובן מאליו כי זה גרם ליחס ידידותי בין ספרד לבין מדינות ערב. עתה לא נעשה כל ג'סטה העלולה לפגוע ברגשות הערבים – אף כי אין לנו שום אשליות ביחס לערך הצבאי והכלכלי של מדינות ערב. מעצמות המערב – במיוחד אנגליה – עשו משגה גדול וחמור בזה שהעניקו עצמאות לערבים. האנגלים בכלל מבינים כל עניין רק באיחור רב. בימי מלחמת האזרחים בספרד הקימו נגדם גם את הרפובליקאים וגם את הפראנקיסטים. ומה הרוויחו מכל האינטריגות שלהם נגד צרפת בלבנון ובסוריה? מדינות אלו כלל וכלל אינן מסוגלות להיות עצמאיות. יש שגיאות היסטוריות שאי אפשר לסלוח. בשנת 1939 עשו מעצמות המערב את הכול כדי לזרוק את מוסוליני אל תוך זרועותיו של היטלר. את אותו הדבר עשו עמנו, אלא שפראנקו היה חכם יותר ממוסוליני. אחר כך עשו (השגריר לא פירש מי עשה, אך הרמז מכוון לצרפתים וליהודים) את הכול כדי לזרוק את ספרד אל תוך זרועותיהם של הערבים. כאן שגיאה חמורה".

אז שאלתי את השגריר אם קיימת איזו התחייבות צבאית וכלכלית מצדה של ספרד כלפי המדינות והעמים הערבים. "כלל וכלל לא" – השיב השגריר – "יש לנו רק התחייבויות מוסריות. הם היו נעימים עמנו בתקופה בה היינו מבודדים, ומובן מאליו כי עלינו להיות ג'נטלמנים אתם. הזמנת [ה]מלך עבדאללה לפני שנים אחדות הייתה ביטוי ליחס זה אם כי זו מדינת צעצוע עם מלכון צעצוע.

"un pays de la blague, avec un roitelet de la blague"

השגריר הוסיף כדרך אגב: "היום אין כל חילוקי דעות בין ספרד לבין מדינות ערב, אך אין זאת אומרת שדבר כזה לא יבוא ביום מן הימים; אז נשנה גם את יחסינו למדינות ערב".

הערתי כי דווקא עבדאללה לא היה אישיות נטולת ערך; בזה הצטיין בין שליטי ערב. השגריר ענה: "אמנם כן, אך האנגלים לא ידעו לשלחו לבגדאד ושלחוהו לרבת עמון".

"בדרך כלל" – המשיך השגריר – "אין אוהבים את הערבים בספרד. ארצנו ענייה מאוד ואחת הסיבות של עוני זה היא שלטון ערבי במשך מאות בשנים, אשר הפך את ארצנו לארץ בלי יערות".

השגריר עבר שוב לבעיית היחסים של ספרד ומדינות המערב. לדבריו, הרי אין ספרד מבודדת ביותר; בינה לבין ארצות־הברית – ידידות רבת ערך. יכולים הם עכשיו לוותר על האנגלים וגם על אחרים. האמריקנים, אף כי הם טרם רכשו את הניסיון המדיני והדיפלומטי של

אנגלים, פיקחים יותר מהאנגלים. אילו נתנו הבריטים את גיברלטר לספרד, הרי היו הספרדים לא רק משאירים בידיהם את הבסיסים שבגיברלטר, אלא היו גם מקימים בסיסים חדשים בפנים ספרד, והיו מעניקים זכות מעבר חופשי דרך מיצר גיברלטר. אך האנגלים התעקשו. ומה קרה? יש עכשיו בספרד בסיסים אמריקנים חשובים, והאנגלים איבדו את המעמד אשר היה יכול להיות להם בספרד.

בכוונה לא רציתי להגיב ביחס לכל הפרשה של היחסים בין ישראל לבין ספרד. בטוחני כי כאן היה ניסיון של גישוש מצדו של השגריר. הוא חיכה להגבה כל שהיא מצדי. לא רציתי, בכל זאת, לבלוע ללא כל תשובה את הפרק הבלתי נעים שבדבריו של השגריר על ישראל; כן לא רציתי שהוא יקבל רושם כאילו היחס שלנו לספרד הוא שלילי בכללו. מכאן הערותי כאשר השגריר אמר לי כי הקונסול הספרדי בירושלים שלח תמיד דוחות חיוביים על יחס השלטונות שלנו, והוסיף כי הוא עקב אחרי המצב בהיותו – אחרי תקופת קהיר – תת־שר במשרד החוץ הספרדי. אמרתי לו כי איני מופתע מתוכן דוחות אלה. הרי בארץ יש יחס חיובי ביותר לספרד ולספרדים, בישראל נמצאים יהודים ספרדים רבים שהשפה הקאסטיליאנית עדיין שגורה בפיהם, והמזמרים משירי ספרד. סיפרתי גם כן כי אנו מדברים עברית בהברה ספרדית.

אחר כך ביקש ממני השגריר לספר לו משהו על המצב המדיני והמשטר המדיני בישראל. מסרתי לו כעין סקירה תמציתית על כך. הזכרתי גם את הבחירות אשר תתקיימנה בעוד שישה חודשים, והערתי כי מסיבה זו אין לצפות לשינויים רדיקליים במדיניות הישראלית במשך מחצית השנה הבאה. עם זאת, כמעט כל המפלגות שלנו בדעה כי יש להמשיך במדיניות של נוכחות בכל מקום ככל האפשר ("politique de présence").

כאן הגנבתי משפט שלעת־עתה איני רואה כיצד יופיע בכנסת ראש הממשלה, בהצעה – חודשים מספר לפני הבחירות – לשינוי רדיקלי במדיניות שלנו, למשל הקמת יחסים דיפלומטיים עם מספר מדינות אשר אין אנו עדיין נמצאים אתן ביחסים רגילים.

השגריר הבין למה רמזתי, ושאלני אם לדעתי יכולות הבחירות להביא לידי שינויים חשובים. עניתי כי קשה להתנבא, אך אצלנו העמדות של המפלגות די יציבות הן. ייתכן כי היחס שבין מפלגות הקואליציה ישתנה במקצת בכיוון ימינה או שמאלה, אך מבחינה אישית בטוחני כי אותם הכוחות הפוליטיים אשר עומדים עכשיו בראש המדינה יקבלו רוב בכנסת הבאה.

בתום שיחתנו על המצב המדיני והמשטר המדיני בארץ, עבר השגריר לעניין ירושלים וביקורו בה. הוא אמר כי יהיה מאושר אם יזכה שוב לראותה. ראיתי בפניו כי היה רוצה לדעת אם אני מעודד שאיפה זו.

עניתי לו מיד כי ביקור כזה אפשרי בהחלט, ויעניקו לו אשרת ביקור ללא כל קושי למרות העדר יחסים רשמיים בין ישראל לבין ספרד. עם בואו לא יכיר לא את ירושלים ולא את הארץ. כה השתנתה. הזכרתי להלן כי ישנם ישראלים אשר מקבלים אשרות כניסה לספרד (הוא נענע בראשו לאות הסכמה). הוספתי: הנני מבטיח לך כי תוכל לבוא כתייר, ויקבלו אותך ואת רעייתך באופן אשר ייתן לכם סיפוק.

"מכיר אני את הערבים הקטנים שלי – "mes petits Arabes – השיב השגריר – "הם יקימו רעש כביר מסביב לביקור כזה". עניתי כי יוכל השגריר לבוא אינקוגניטו, בצורה פרטית בהחלט. אז יוכל לבקר את כל ידידיו בירושלים.

השגריר אמר כי תשובתי מעודדת אותו להגשמת תכניתו זו. הוספתי אז, כי יוכל השגריר לבקר גם בירושלים הירדנית; מצדנו אין התנגדות לכך כי תיירים יבקרו גם אצלנו וגם אצלם. השגריר שוב אמר כי יחשוב ברצינות על כל העניין הזה וייתכן ויבוא באביב שנת 1956 אם

אמנם יחליט על ביקור בארץ. קשה מאוד, הוסיף, לקבל חופשה לשם נסיעה לחוץ־לארץ מחוץ לחופשה רגילה, אשר אותה אוהב הוא לבלות בשוויצריה.

בסוף השיחה הדגיש השגריר כי הוא חפץ להביע לי את אהדתו האישית העמוקה. תמיד ישמח לבלות עמי בשיחה. אם כי אין יחסים דיפלומטיים בין שתי ארצותינו, הרי היחסים האישיים יכולים להיות מצוינים. עניתי כי גם אני בהחלט בדעה זו.

בברכה נאמנה,

יוסף אריאל

62

א' ששון אל מחלקת מערב אירופה
E. Sasson to the Western Europe Division

מברקים מוצפנים מפר/100-99
נוסח נכנס: 130.09/2357/3

רומא, 2 בפברואר 1955

בהול

מתוך שיחה עם מנדרס וקופרולו שנמשכה כשעה:

(א) מנדרס חזר בפני על הדברים שאמר לפישר בשיחתם באנקרה ביום חמישי[1] שעבר והביע תקווה שדבריו לא רק ירגיעו את ממשלת ישראל אלא גם יחדשו ויחזקו את אמונה בטורקיה.

(ב) באם עיראק לא תיסוג ותחתום בקרוב על הברית הטורקית-עיראקית המוצעת, מאמין מנדרס שכעבור כמה חודשים תתרחב הברית ותקיף מדינות ערביות ומוסלמיות אחרות.

(ג) כן מאמין מנדרס שכעבור כמה חודשים יצליח במאמציו הוא ובתמיכת ארצות־הברית להביאנו במגע ישיר עם העיראקים והמדינות האחרות שתצטרפנה לברית לשם דיון מקיף ויסודי על חיסול הסכסוך על אפה ועל חמתה של מצרים באם תוסיף לעמוד מנגד.

(ד) מתוך שיחותיו הממושכות עם נציגי ארצות־הברית מאמין מנדרס שיותר נוח וקל לדאלס להיענות לבקשותיו של אבן ולתת לנו הערבויות הדרושות לביטחוננו אחר חתימת הברית הטורקית-עיראקית המוצעת מאשר לפניה.

(ה) מנדרס הסביר באריכות שהאינטרסים הפוליטיים, הצבאיים והכלכליים של טורקיה באזור המזרח התיכון מחייבים לשמור על הסטטוס קוו באזור, לפרק את החבר הערבי, לעקור מראש הערבים השאיפות והדיבורים על אחדות ערבית ולהביא לידי יצירת שיתוף כן וקונסטרוקטיבי בין כל מדינות האזור לרבות ישראל. הצעד הראשון לקראת כך, חתימת הברית הטורקית-עיראקית המוצעת. הצעד השני, הרחבת הברית הזאת. הצעד השלישי, חיסול הסכסוך הערבי-ישראלי וצירוף ישראל לברית במישרין אם אפשר או בעקיפין על־ידי כריתת בריתות דו־צדדיות עמה. מנדרס אינו מוציא מכלל אפשרות חתימת ברית דו־צדדית

62

1. ראה מס' 54.

בין טורקיה לישראל. מתוך הסברה זו משוכנע מנדרס שהאינטרסים הטורקיים והישראליים לא רק אינם נוגדים זה את זה אלא מזדהים זה עם זה ועשויים בסופו של דבר לנצח.

המשך יבוא.

ששון

המשך תוכן השיחה עם מנדרס וקופרולו:

(א) מנדרס הזדעזע לראות בדוח של איסטיניילי על שיחתו עם שרת[2] שממשלת ישראל מייחסת לטורקיה כוונות כאלה שלא העלתה על דעתה מעולם כגון צמצום גבולותיה או החזרת הפליטים הערבים אליה. הדיבורים של הטורקים על החלטות או"ם באים כדי להכשיר הקרקע למגע בין ישראל לערבים בלבד ולא כדי לצמצם או לרסק ישראל. להבא ישתדל מנדרס בכל כוחו למנוע הסתמכות על החלטות אלה.

(ב) מנדרס מתחייב לחייב את עיראק וכל מדינה מזרח תיכונית אחרת, שתצטרף במוקדם או במאוחר לברית המוצעת, להימנע מכל מעשה תוקפני לא רק נגד ישראל, אלא גם נגד מי שלא יהיה כי טורקיה שוחרת שקט, יציבות, שלום וסטטוס קוו באזור ולא חיזוק צד אחד על חשבון רעהו ויהא הצד הזה ערבי, מוסלמי או ישראלי. בו בזמן מאמין מנדרס שטובת ישראל והאזור כולו מחייבת חיסול בעיית הפליטים בהקדם ועקירת העוקץ הזה מידי כל מחרחרי הריב והדגים במים עכורים. הוא מתחייב לשכנע המדינות הערביות שייכנסו אתו בברית לראות בעיית הפליטים כבוערת ולתרום לחיסולה.

(ג) מנדרס מאמין שרתימת עיראק ומדינות מזרח תיכוניות אחרות אל טורקיה תגביר השפעת טורקיה על המדינות האלה ולא ההיפך וזו אחת הערבויות להרגעת ישראל ולחיזוק ביטחונה. מנדרס יודע עד כמה העם האמריקני אוהד את ישראל ויודע עד כמה טורקיה זקוקה לעזרתו של העם הזה ולא ייתכן שטורקיה תעשה הדבר במישרין או בעקיפין, בגלוי או בסוד, נגד האינטרסים של ישראל כי בעוכרה הדבר.

(ד) הגורמים שהביאו את טורקיה להכיר בישראל ב־1949 ולהדק הקשרים אתה, אמר מנדרס, לא זו בלבד שלא חלפו ולא נשתנו אלא גם הוכיחו כי נקטה טורקיה בדרך הנכונה. אך אם התנאים והמסיבות מחייבים הטורקים לפעמים להופיע כלפי חוץ כמסתייגים כאילו כלפי ישראל, הרי עלינו להבין אותם ולא לחשוד בהם או לייחס להם כוונות בלתי נכונות.

מנדרס וקופרולו מוכנים לקבל צירנו באנקרה לריאיונות ולא להסתיר מאתנו דבר.

בסוף השיחה ביקש מנדרס שאבריק הדברים למר שרת לידיעתו ולשיקולו. כן ביקש לא לתת פרסום לתוכן השיחה ולקיומה.

ששון

62

2. ראה מס' 45.

63

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 356
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 2 בפברואר 1955

ג'ונסטון. מאז שלנו 342.[1]

הוגשו לנו על־ידי ג'ונסטון שני ניירות – נייר א ב־30 ונייר ב ב־31 בינואר בערב. נייר א הכיל ההצעה החדשה של ג'ונסטון שחוברה לרגל דחייתנו הצעתו מ־27 בינואר (ראה שלנו 342) ונייר ב כלל תשובה להערותינו לנייר א והצעת נגד שהגשנו ב־31.1 אחר הצהריים. החומר כולו בדואר.[2]

עם צאתו מסתכם המצב כדלקמן:

(א) כמויות: בנייר א הופיעה הקצבה בשבילנו 430 מהנהרות בתוספת 62 מייבוש החולה, סך־הכול 492. בנייר ב כינה ג'ונסטון מספר זה כ־40% של ה־River System. משלחת ג'ונסטון טענה שבכך העלו ההקצבה לנו ב־52 מיליון מעל להקצבה שהוצעה ב־27.1 וב־151 מעל הקצבת מיין. אחרי בדיקה התגלה שמספר 492 מבוסס על הנחות הנדסיות בלתי מציאותיות ובישיבה האחרונה ב־31.1 כשאי־ההתאמה נחשפה בפני ג'ונסטון נבוך במקצת ובקשתו מטרוקסל וקרידל להסביר יסודות הצעתו העלתה חרס. כשטדי [קולק] והרצוג נפרדו מג'ונסטון העמידוהו על המצב הבלתי נעים בו הכניס ראש הממשלה בנקבו מספר ואחוז שאינם עומדים במבחן המציאות ההנדסית. ג'ונסטון הודה שבמשך כל זמן טיפולו בשאלה נתקל בסתירות וסיבוכים במספרים הנמסרים לו על־ידי יועציו.

(ב) כנרת: בנייר א חזר ג'ונסטון מעמדתו ב־29.1 (ראה שלנו 342) וטען שאינו יכול להיות אב לתכנית שבהתעלמה מהכנרת גורמת לאיבוד מים רבים מזה ובזבוז כספים (להתקנת מתקני אגירה בירמוך גדולים מן הצורך) מזה. ב־31.1 אחר הצהריים ביקש ג'ונסטון להוציא מלבנו כל חשש לגבי כוונות ארצות־הברית ביחס לכנרת. אמר שהוא מוכן לתת מכתב ברוח זו ואם נדרוש זאת אף ישיג מכתב כזה בחתימת נשיא ארצות־הברית. ב־31.1 בלילה אמר שמכתבו כנציג הנשיא

would assure you that use of lake Tiberias would in no way impede or impinge upon your sovereignty in area and that Lake Tiberias would not in any way be used as a basis for any territorial readjustment or realignment of any kind.

בתשובה להערת ראש הממשלה שהשאלה היא אם המדינות הערביות הנוגעות לעניין יתנו התחייבות ברורה ברוח זו השיב ג'ונסטון

63

1. מס' 56.
2. כל המסמכים ופרוטוקול הישיבה מ־31 בינואר, הנזכרת להלן, שמורים בתיק 130.02/3688/12.

I would assure you that we will have such a clause inserted in any contract which we sign that use Lake Tiberias as reservoir for storage water for Lower Jordan will not be used as claim for any territorial rights.

לזה אמר ראש הממשלה שאין באפשרותו לתת התחייבות שאם אמנם תוכנס פסקה כזאת להסכם תינתן הסכמתנו לכלילת הכנרת משום שישנם נימוקים להתנגדותנו נוסף לנימוק שהוזכר. בכל זאת It may help towards narrowing the gap between us on that particular issue.

בנייר ב טען ג'ונסטון שמסקנותיו לגבי הצורך ההנדסי בכנרת עולות בקנה אחד עם מסקנות כל המהנדסים בעלי שם שבחנו שאלת פיתוח עמק הירדן בעשרים השנה האחרונות. על־אף זאת הנו מוכן לדון בהצעת תחליף אם זו שתוצע על־ידי ישראל יהיו יתרונותיה שווים להצעתו הוא. דעתו היא שאין תחליף כזה אפשרי.

(ג) Watermaster: בנייר א נאמר

It is clear that planning construction and conduct of operations contemplated on Jordan River and tributaries require neutral authority to be established by States concerned, U.S. Government is prepared to take continuing interest operating such authority.

בתשובה לטענתנו הנמרצת בכתב שכל הזמן מדובר על watermaster בעל סמכות טכנית לבדוק מתקני המדידה ושג'ונסטון עצמו במכתבו לראש הממשלה[3] הבהיר עמדתו כ־almost precisely [עם] זו של ראש הממשלה, אמר ג'ונסטון ב־31.1 שהוא מוכן לקבל כל הצעה שאנו נעלה לגבי מעמדו וסמכויותיו של ה־watermaster.

(ד) שימוש מחוץ לאגן: כל הזמן טען ג'ונסטון שהוא מקבל עמדתנו. בשיחת פרידה עם טדי [קולק] והרצוג אמר שלרגל טענת המהנדסים המצרים שלמים שיועברו לנגב לא יהיה recoverable return flow אינו יכול לשכנע הערבים להסכים להוצאה מהאגן שלנו של יותר מ־150 מיליון. הברקנו אליו לקהיר בשם ראש הממשלה להזכירו שכל הזמן קיבל עמדתנו שלא תיתכן כל הגבלה שהיא לגבי אופן השימוש של ההקצבה שלנו ושאין מקום אפילו לדון בהגבלה איזו שהיא בזכותנו להשתמש במים בכמויות ובצורה הנראית לנו.

בשיחת הפרידה הציג ג'ונסטון שאלה ישירה, האם ממשלת ישראל מעוניינת לפוצץ את המשא־ומתן? הפער בין הכתב שהגשנו לו ב־31.1 ודברי ראש הממשלה בפגישה ב־31.1 בערב לבין הצעותיו הנו כה גדול שהנו מתרשם שאולי פנינו לפיצוץ. השבנו שרצוננו למצוא מוצא אבל הממשלה לא תוכל להביא לפני העם הצעות שאינן מתחשבות בצרכינו החיוניים. יתר־על־כן, חוסר הבהירות שבהצעותיו מכניסנו במבוכה. לחצנו עליו שינסה בקהיר להביא הערבים להסכים להעלות הניכוי מברוטו לנטו בשטח עמק הירדן הדרומי משלושה לעשרה אחוזים (ראה (א) ב־342 שלנו) ושיכלול מי התהום הצפויים בהקצבה לערבים. כן שינסה להוציא הכנרת. אמרנו שהפיתרון הטוב ביותר הנו חלוקה ראשונית שתיתן שהות של מספר שנים בהן נוכל לדון על־סמך הניסיון בהקצבות סופיות ובשאלות הכרוכות בכך. השיב שיעשה כמיטב יכולתו בקהיר והבטיח לעמוד אתנו בקשר מקהיר.

3. מ־7 באוגוסט 1954, ראה כרך 9, מס' 324.

במשך כל המשא־ומתן הדגשנו הבדל הגישה בין ג'ונסטון, בארנס וקרידל לבין גרדנר, כשטרוקסל מרחף באמצע. התרשמנו שגרדנר מנסה לשמור על מסגרת שתאפשר לו לסכם עם הערבים בקהיר כדי שבשובם אלינו יוכלו לומר Take it or leave it. מאידך, ג'ונסטון ואנשיו כנראה מחפשים דרך לספקנו במידת־מה. בשיחתו הראשונה עם ראש הממשלה איים ג'ונסטון שאם לא יגיע אתנו למסגרת המאפשרת לו המשך הדיון בקהיר יחזור מפה ישר לארצות־הברית. ניצלנו אפוא ממשבר גלוי אולם אין לדעת אם היה זה משום שרוצה לנסות ולסכם בקהיר ואז לחזור אלינו באיומים או שבכנות חושב שבמסגרת השאלות שעוד לא נפתרו סופית, כגון: אפשרות חלוקה ראשונה, העלאת הניכוי בשטח עמק הירדן הערבי, כלילת מי תהום וכו', יוכל להשיג התקדמות עם הערבים שתאפשר לו להתקרב לקראתנו במעט או בהרבה. ג'ונסטון רמז שלרגל ההתפתחויות המדיניות האחרונות באזור לא ידע מה צפוי לו מנאסר ובמיוחד איך אפשר יהיה להשפיע על ממשלת פארס אל חורי (לגבי סוריה אמר טרוקסל בצחוק .(We might need a revolution there

מחכים לסיבוב השני בקוצר רוח ובחרדה.[4]

מאה"ב

64

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק WIA469
נוסח יוצא: 93.01/2211/2

ואשינגטון, 2 בפברואר 1955

שוחחתי שעה עם אלן בהשתתפות שילוח, הארט. הודיתי לממשלת ארצות־הברית על מאמציה בקהיר ותיארתי את הזעם בארץ ואת קשיחות לב המשטר במצרים בזמן האחרון בניגוד לאשליות שרווחו במחלקת המדינה בזמן ההסכם האנגלי. אלן הביע צער על שמאמצי ממשלת ארצות־הברית לא הוכתרו בהצלחה.

תיארתי את פרשת המשא־ומתן עם טורקיה והעמדתי את התביעות המוגדרות במברק 403.[1] תגובתו הייתה: (א) לפי הנוסח שבידי מחלקת המדינה מדובר בהודעת בגדד על U.N. Decisions ולא על Resolutions. לפי המגילה סעיף 25 והתורה המשפטית האמריקנית, מתייחס מונח זה: Decisions, רק לשאלות ביטחוניות בתחום שיפוטה של מועצת הביטחון. הארט אמר כי האבחנה היא מחושבת ורצוי שנבדוק מה כתוב בהודעה. בכל זאת הדגשתי את רצוננו להבטיח שטורקיה לא תסתבך ביחסיה עם עיראק בכל הבעיה המייגעת של החלטות

4. ראה מס' 86.

64
1. מס' 38.

או"ם והוספתי שמנדרס איננו מתעקש בדבר זה. (ב) הוא נוטה לתמוך ברעיון של מבוא שיאמר לא רק שהצדדים מתחייבים להימנע מתוקפנות אלא שתוקף החוזה יפוג במקרה שאחד הצדדים יעסוק בתוקפנות. (ג) הרהר בקול רם שאם יתקבל מבוא כזה, ספק אם רצוי לעמוד על השמטת הניסוח from within the area. מה יהיה אם במשך השנה הזאת תפנה ממשלת ארצות־הברית לישראל במסגרת דיון על חוזה ביטחוני ותאמר כי הערובה תהיה יעילה רק במקרה של התקפה על ישראל על־ידי ברית־המועצות, הלא תפסיד הערובה כל ערכה בשביל ישראל במקרה כזה.

אמרתי שהעובדה היא כי בשעה זו מציעה טורקיה ערובה רק לערבים ולא לישראל ואלן השיב כי המלים החשובות שאמרתי הן "בשעה זו". לבסוף, סיכמתי את דרישתנו להפעלת השפעה אמריקנית לפי שלושת הסעיפים האחרונים של מברקכם 352[2] והבטיח הוא לעיין. כבר הביע יחס חיובי לרעיון המבוא נגד תוקפנות, אדישות בעניין הזכרת או"ם כל עוד שהמדובר decisions ולא resolutions. מאידך, רמז כי למלים within the area יש ערך מסוים לקראת המשך המאמצים האמריקניים לרקימת רשת ביטחונית באזור.

התפתחה שיחה כללית מעניינת ועליה מזכר בדרך.[3]

אבן

65

י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 626
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 4 בפברואר 1955

דחוף

הרב הראשי חיים נחום וראש קהילת קהיר סאלוואדור סיקורל נפגשו ביום ב' עם אדם שיצא לפאריס וביקשוהו למסור באמצעותי הדברים הבאים לממשלת ישראל:

הם מבינים ומצדיקים כל פעולת מחאה בישראל וברחבי העולם לרגל הרצח המשפטי שגרם להזדעזעות עמוקה בין בקהילה היהודית ובין במושבות הזרות במצרים, אולם הם מתחננים (implorent) בפני ישראל שלא תעשה מעשי תגמול וזה משני טעמים:

2. במברק סיכם איתן את תוכן שיחתו של פישר עם מנדרס (מס' 54) והוסיף כי חשוב ביותר שמחלקת המדינה תורה לשגרירה באנקרה: א) להביע בפני ממשלת טורקיה את רצון ארצות־הברית לא לערב את פרשת הגנת האזור עם בעיית ארץ־ישראל; ב) להדגיש במיוחד כי יש להעלים באמנה כל הסתמכות על החלטות או"ם; ג) אם לא יצליחו לשכנע הטורקים לוותר על הצורך במילים על התקפה מבפנים יש לכלול במבוא סעיף שבו יתחייבו הצדדים החתומים על האמנה להימנע מכל מעשה תוקפני. (מברק איתן אל השגרירות בוואשינגטון, IWA352, 31 בינואר 1955, 93.01/2211/1).

3. במזכר מאותו יום אל מחלקת ארצות־הברית הוסיף אבן כי במרוצת השיחה יעץ אלן לישראל להיות סבלנית ובטוחה יותר בעצמה ובידידותה של ארצות־הברית והביע תקווה שבסופו של התהליך תשתלב ישראל בארגון הגנת האזור ושתצמח לה טובה מהתפוררות הליגה הערבית (93.08/409/1).

(א) המאורעות האחרונים בעולם הערבי מובילים להתפוררות מהירה של הליגה. כל דבר שיאפשר למצרים להופיע כרגע כצד נתקף יחזיר השעון אחורנית ויביאה חזרה לזרועות הליגה.
(ב) חוגים רבים בממשלה מבקשים אמתלה כדי להתחיל ברדיפה גלויה של יהודי מצרים. באם תבוא פעולת תגמול אין ספק שהממשלה תתחיל במאסרים ובהאשמות ריגול בקנה מידה גדול וקיום יהודי מצרים בסכנה. עד כאן דבריו שאני מוסרם כלשונם.
לשאלתי, הכחיש בתוקף שפנייה זו באה בעידודם וביזמתם של השלטונות המצריים.[1]

צור

66

מ' שרת אל שגרירות ישראל בלונדון
M. Sharett to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/11
נוסח יוצא: 130.09/2320/1

ירושלים, 8 בפברואר 1955

מידי

אילת. לשיחתך עם אידן:[1]
(א) שילוב עיראק בהגנה מערבית הוא צעד ראשון בתהליך המוכרח להגביר בידודנו במזרח התיכון ובזירה העולמית, שאין לנו בה ברירה בין שני מחנות. בידוד זה קיים ממילא נוכח התקשרויות קודמות ובעיקר הסכמים ובריתות של אנגליה עם ירדן, עיראק ומצרים.
(ב) מלבד ההשפעה השלילית על מעמדנו, שיש ממילא לתהליך ההתקשרות החד־צדדי, הריהו מעודד איבת הערבים נגדנו על־ידי אופיו האנטי־ישראלי המפורש. כאן תצביע על שתי הפגיעות הישירות בנו המשתמעות מתכנית חוזה טורקיה-עיראק אשר הדן עולה מכל הפולמוס שפרץ סביבו. נורי [סעיד] בנאומו בפרלמנט שלשום הדגיש הישגו בגיוס טורקיה לצד הערבים בריב עם ישראל על־ידי הבעת נכונותה לתמוך בעמדה הערבית לגבי החלטות או"ם. אמנם טורקיה טורחת להרגיענו, אך אין ספק כי בהשפעתו על הערבים שילוב זה מחזק המגמות הקיצוניות ומרחיק השלום באזור.
(ג) אמנם החוזה ערער רצינית את הליגה, אך ראשית, עוד תימצא בוודאי פשרה ושנית, גם בלי הליגה קיימת האיבה הערבית השואבת עידוד מהשילוב. אמנם תקוותנו היא כי אנגליה לא תצא מגדרה להציל הליגה מהחורבן שהיא ראויה לו עקב כל פרשת מעלליה שאין בהם קורטוב חיוב אלא רק הפחת שנאה ופעולות הרס, אבל גם אם תתפורר הליגה לא יבוא השלום מאליו ואף תיתכן החמרת האיבה.

65

1. בתגובה הבריק שרת לצור וביקש למסור לרב ולראש הקהילה, בשמו, שאין להם לחשוש מתגובה מפורשת על התליות אלא אם כן תוסיף מצרים חטא על פשע על ידי התגרויות ברצועה. (מברק ל/967, 6 בפברואר 1955, 130.15/3754/14).

66

1. מס' 71.

(ד) חזקה על אנגליה וארצות־הברית, הקובעות לעצמן מעמד של מעוניין ביציבותו ובהגנתו של המזרח התיכון, שאינן מתעלמות מאחריותן לביטחון ישראל על־ידי יזמתן בקידום ההשתלבות והזיון של ארצות ערב ללא איזון לטובתנו. אנו דוחים השידול השגור לבטוח כי הכול לטובה ולהמתין עד שיבוא תורנו יען עצם השילוב החד־צדדי המהדק קשרי מערב וערב והמפגין הפקרת ישראל יש בו פירנוס האיבה הערבית, עידוד למזימות חתירה ונקם והרחקת השלום.

(ה) משאלתנו היסודית היא אי שילוב הערבים בהגנה על האזור ללא שלום בתוכו ואנו שואלים אם שותפת אנגליה בלב שלם למדיניות ארצות־הברית החותרת לשילוב הערבים ויהי מה. אם זוהי גם מגמת אנגליה, חייבת להעמיד תריס בפני היעל הממאיר של מדיניות זו על־ידי צעדים ברורים לאלתר לשם איזון מעמד ישראל, חינוך הערבים להודיה בקיומה והשתכנעותם שלא תופקר.

(ו) הוא עצמו עשה צעד חשוב בכיוון זה על־ידי הודעתו בבית כי אנגליה תשמור על מאזן כולל באספקת נשק ואם תותקף ישראל תבוא לעזרתה. אולם התחייבויות חשובות אלו ערכן פוחת ונעלם אם לא תנוסחנה ברור כלפינו ולידיעת העולם. זו הייתה כוונתנו כשהצענו שיחות ולצערנו עלינו לציין התעלמות מהצעה זו. ערובות מפורשות של ארצות־הברית ואנגליה לשלמות ישראל בגבולותיה הקיימים יתרמו הרבה להשלמת הערבים עם המציאות ויכשירו קרקע לשלום. אדרבא, תתחיל אנגליה במצווה זו.

(ז) איננו רואים טעם בחידוש ההצהרה המשולשת ובהסתמכות עליה שכן אופייה המחייב סתום, אפשרות הפעלתה מסורבלת ואין בה שום ערובה מיוחדת לישראל העשויה לאזן את מעמדה. אנו מעדיפים קשר ישיר עם כל אחת מהמעצמות המערביות ואם רצונן לתאם מדיניותן נברך על כך, אבל זהו עניינן.

נכונותנו לשיחות עם אנגליה על בעיות הגנת האזור ומקומנו בה ועל איזון מדיניותה כלפינו וכלפי הערבים בעינה עומדת.

(ח) יש להשמיע אזהרה נגד שתי הרפתקאות נפסדות: ראשית, המגמה המבצבצת לפעמים להטיל עלינו לחץ לוויתורי שטח. הדבר לא יקום ומי שמשלה עצמו במזימות שווא אלו רק יתחייב באחריות כבדה להסתכסכות חמורה עם ישראל ולליבוי נוסף של יצרים נגדה; שנית, תאוות עיראק לבלוע את סוריה מתוך דגילה בסיסמת השילוב. אין לנו הסכם שביתת נשק עם עיראק ונראה עצמנו אז חופשים מהתחייבויותינו לפיו.

(ט) נודה לו אם בשיחה עם נאסר: (א) יביע צערו על התליות שהצעידו דבר השלום אחורנית; (ב) ימריצו לדאוג בכל הרצינות למניעת התפרעות כלשהי ברצועת עזה; (ג) יסביר לו כי לא נוכל בשום פנים לוותר על זכות אניותינו לעבור בסואץ ולאילת כי המעצמות מוכרחות לתמוך בנו יחד עם כל האומות המעוניינות בחופש השיט כי טובת יחסי מצרים עם העולם מחייבת קבלת הדין בעניין זה וכי ככל שיקדים להתפשר, ימנע סיבוכים מיותרים וירים קרן משטרו. סעיף זה בתדריך מבטל מברקי 929[2] ובא במקומו.

(י) בהסתמכות על מאזן באספקת נשק נוכח ההבטחות[3] למצרים וזיון עיראק תלחץ בעניין הסנטוריונים וסעיפים אחרים שעל הפרק.

שרת

2. מס' 26.

3. שרת תיקן את הנוסח ל"נוכח המכירות" במקום נוכח ההבטחות (מברקו ד1/4, 130.09/2320/1).

67

מ׳ שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNWA745
נוסח יוצא: 130.09/2312/8

ירושלים, 9 בפברואר 1955

לאבן. בישיבה מיוחדת היום דנה הממשלה במדיניות חוץ.[1] אושרו הצעותי להמשך המשא־ומתן עם ממשלת ארצות־הברית ואחרות.

(א) שלילת המשולשת וחתירה להסדר עם כל אחד לחוד.

(ב) תביעותינו לממשלת ארצות־הברית: (א) ערובה לגבולות.

(ב) התחייבות להגן.

(ג) מאזן נשק.

(ד) סיוע צבאי.

(ג) אם נידרש להתחייב לפי שלך 437 נסכים.[2]

(ד) תביעה לממשלת אנגליה להפוך הצהרות אידן על הגנה ומאזן להתקשרות מחייבת.

(ה) ויכוח ולא ריב עם טורקיה. תביעותינו:

(א) התחייבות משותפת על אי־תוקפנות באקדמה לחוזה.

(ב) אין להזכיר החלטות או״ם.

(ג) הברית להגנה בפני תוקפנות מאיזה צד שתבוא, זאת אומרת מבלי לפרש מפנים האזור.

(ו) תביעה לממשלת ארצות־הברית להשפיע על טורקיה בכיוון זה.

(ז) הודעה לממשלת ארצות־הברית, לממשלת אנגליה, לממשלת טורקיה, כי אם יביא תהליך השילוב לאיחוד עיראק וסוריה נראה עצמנו חופשים מהסכם שביתת הנשק, והודעה לממשלת צרפת כי הודענו זאת לאחרות.

הוצע, והסכמתי נוכח התמורה במוסקבה ואם יתאמת החשש כי פני העולם להחמרת המתיחות, לבדוק אם יש סיכוי לחידוש התביעה מארצות־הברית לחזקנו רצינית להגנה רבתי שציודנו כיום אינו מאפשרה. עם זה הובע חשש כי התמורה עלולה להרים מיקוח הערבים

67

1. בישיבת הממשלה דיווח שרת על הפעילות הדיפלומטית של ישראל מאז נודע על חתימת ההסכם בין טורקיה ועיראק כפי שעולה מן התעודות שהובאו לעיל. הוא גם מסר בסודיות יתרה על שיחתו של אבן עם ארתור דין (מס׳ 48). בסיום דבריו הציע לפעול על פי הכיוונים הבאים: ״לגבי טורקיה לא לריב כי אם להתווכח ועד כמה שאפשר להסתייע בארצות־הברית... בכל הזדמנות להודיע כי אין אנו רואים שום ברכה בהצהרה המשולשת, אין אנו רוצים כלל באישורה מחדש... היא איננה ערובה לנו... ומעוררת הערבים לתוקפנות... ולאיבה; לחתור לייצוב יחסים עם כל אחת משלוש המעצמות... לפי רוחה ולפי אפשרותה ולפי היחסים שיש לנו אתה; לחדש את הדרישה שלנו לסיוע צבאי״. הדיון התקיים יום לאחר שנודע כי ראש ממשלת ברית־המועצות, גיאורגי מלנקוב, התפטר מתפקידו. השרים הביעו חשש מפני שינוי במצב הבין־לאומי ואף מפני מלחמת עולם שלישית וההשלכות על מצבה של ישראל. רוב השרים תמכו בהצעותיו (פרוטוקול הישיבה בגנזך המדינה; ראה גם משה שרת, יומן אישי, כרך ג, עמ׳ 712 -713).
2. מס׳ 48.

ולהחמיר בידודנו אבל דווקא חשש זה מחייב להקדים לחץ שכנגד. הרוב החשיב מאוד ההתקשרות לפי שלך 437 כל שכן אם תלווה בסייגים לפי (ב) לעיל.[3]

שרת

68

מ' קדרון אל ו' איתן
M. Kidron to W. Eytan

Orig.: **130.02/2410/10**

New York, 9 February 1955

Top Secret

Subject: *The Secretary-General's Proposal for Informal Talks on the Israel-Arab Question*

On 28 January I called on the Secretary-General in order to secure his intervention with Nasser in the effort to save the lives of Marzouk and Azzar. I had been in constant consultation with Ralph Bunche on this grim business ever since the beginning of the trial. Bunche was thoroughly alive to the evil consequences which would flow from the imposition and implementation of death sentences and had taken steps, unofficially, to apprise the Egyptians of his views. When I saw him on the 27th, he advised me to put off seeing Hammarskjold until the morrow in order to give him an opportunity to prepare the ground. It appears that the Secretary-General was in a fury of angered discomfiture at Dulles' unexpected refusal to allow the relatives of the American airmen in China to visit them, and was thus in no fit mood to entertain any more requests for intervention on behalf of prisoners. I did so and in the event Ralph left the Secretary-General's room as I was waiting to go in.

Mr. Hammarskjold had been well prepared. He declared that he would see Loutfi, the Egyptian representative, first thing the following morning

67

3. בתשובה על המברק הביע אבן שביעות רצון מהדיון בממשלה, אך הבהיר כי המידע על הסכם הביטחון ההדדי עם ארצות־הברית הגיע רק בעקיפין וכי השלב המכריע יהיה רק אם מחלקת המדינה תפתח בדיונים (מברק WIA500, 9 בפברואר 1955, 93.01/2212/6).

and would ask him to transmit to his Prime Minister the hope of the Secretary-General of the United Nations that humanitarian considerations would prevail. He would also not fail to apprise him of his concern at the exacerbation of political tensions in the Middle East which would inevitably result if the men were hanged. He concluded this portion of our talk with an anecdote or two from his own experience to illustrate the disproportion between risk and result in the profession of espionage.

An annoying cold which kept me in bed prevented me from seeing him again until 8 February. He told me that he had a long talk with Loutfi on the 29th and found Loutfi's own views to be precisely the same as his own, mine and Bunche's. He was very sorry that his effort had been in vain. I thanked him for his intervention and described shortly the aroused state of feeling in Israel at this manifestation of the brutality of the new regime in Egypt. We would not find it easy now to treat with these people and had, indeed, only yesterday informed General Burns of our inability to attend certain meetings to consider border problems which he had arranged with Egyptian representatives.

Mr. Hammarskjold said that he understood our feelings and could not criticise our reaction. As a man of the West, he supposed that he would never understand the Arabs, although he had devoted much effort to the exercise over the past 18 months. There was always a shrill Arab angle to any and every question, however remote it might be from the Middle East. He was in no doubt, for example, that the Arabs would do their best to bedevil the already ill-starred Afro-Asian Conference at Bandoeng in April. Nevertheless, the Middle East appeared to be on the move at last, and it seemed to him that the Turco-Iraqi arrangement which appeared to have isolated Egypt might presage a new departure.

I told him of our anxieties about these new developments. We had no faith in the theory that Iraq, by the mere announcement of her readiness to enter into a pact with Turkey, had thereby abandoned the rancours and animosities of the Arabs in favour of the gentler manners of the West. It was, in fact, more likely that she would now reinforce the passion of her hatred for Israel in order to prove and doubly prove her unshaken loyalty to the principal Arab ideal. There also seemed every reason to suppose that she would try to enlist her new allies in the crusade rather than bend to their purposes. We were moreover concerned at the encouragement which the new move had given to the Iraqi dream of swallowing up Jordan and

Syria. We could obviously not accept with equanimity the prospect of a powerful new Arab State bent on our destruction on our northern and eastern borders. In short, I saw no reason to differ from my British and American colleagues at the United Nations who freely conceded that "there was nothing in it for Israel" - at least for the present.

Mr. Hammarskjold showed no disposition to disagree. He thought it reasonable to predict that Iraq would be even more "Arab" than before in her attitude to Israel, if that were at all possible. He also expressed concern at the prospect of an enlarged Iraq - an Arab "Big" Power, in his view, would be a calamity not only for Israel.

At the close of the conversation, the Secretary-General at length came to the point towards which he had been edging from its beginning. He said that he doubly regretted the new tension between Israel and Egypt because it had been his intention to initiate a series of informal talks with each of the parties in order to see if some progress could not be made. He thought that the period of relative quiet which had reigned until recently should be regarded as a possible foundation for a step forward. If this were not done, and we reverted once more to the position of 1953-54, it might take a long time before we got back to even the unsatisfactory balance of today. In view of the present situation, however, it might be best to put off exploratory talks for about a month. He felt that it was a worth-while thing to attempt, and that we should not delay it too long.

I said that I would convey his thoughts to Jerusalem together with a recommendation that the matter be followed up. I had little doubt that the Office would agree. One of the most dangerous illusions about the so-called Palestine problem was the belief that it would be solved by marking time or by looking the other way. One must not however expect too much from informal talks. By their very nature they could only explore and define issues which must be negotiated between the parties.

Thus far Hammarskjold.

I do not think that he has been put up to this idea by any of the Big Powers - they are far too jealous of their own rights and prerogatives in the Middle East to transfer them to the Secretary-General by proxy even temporarily. And I do not think that any harm would be done if we did enter into talks with him, provided that we do not weigh them down with too much stiffness of formality or importance, and do not expect too much. The results, if any at all, will be meager, and are likely to be more technical than substantive

- smoother procedures, fewer misunderstandings, quicker communication; perhaps at best, the beginnings of cooperation at the regional level. Not very much, it is true, but any forward movement is better than the present paralysis.

Assuming that you agree to try the experiment, I would recommend that the conversations be limited to those areas where the United Nations Secretariat has special competence or special responsibilities. In suggesting this restriction, I am deliberately cutting out most of the field covered by UNTSO and the Armistice Agreements, as I do not think that either the Secretary-General or the United Nations Mission are sufficiently well qualified to deal with this subject adequately. This is essentially a job for the men on the spot, both on our side and that of the United Nations. An exception to this restriction might be a further exploration of the possibilities of a review conference under Article XII of the Jordan Agreement and the equivalent articles in the others. The purpose of making this exception would be more to remind the Secretary-General of his undischarged responsibilities rather than to press seriously for a conference or a series of them. I would therefore suggest that the following additional areas of discussion might be included in a tentative agenda:

(1) Exploration of the possibilities of economic and social cooperation with the Arab States, with a view to the eventual establishment of an Economic Commission for the Middle East.

The time is ripe for an exploration of this question. The Economic and Social Department of the Secretariat has been increasingly exercised by it over the past two years and various solutions have been propounded - not all of them good for us. Unless we take this matter up fairly soon, there is a risk that we might not be able to retain control of the situation.

A factor militating in our favour is the appointment of Sune Carlson to the head of the Economic Bureau of the combined Economic and Social Department. It would be advantageous to get him directly concerned again with our affairs at the instigation of the Secretary-General.

(2) Re-examination of the Hule-Demilitarised Zone - B'not Ya'akov complex.

These conversations will naturally take place after Eric Johnston's return from the Middle East, and I am assuming, perhaps wrongly, that it will then be necessary or opportune to take up the question once again with the Secretary-General. We might, as a by-product, get some insight into the contents of the Bunche Committee report.

(3) An examination of the United Nations handling of the Palestine Question.

The purpose of this would be to make a thorough study of the various United Nations bodies which have direct or indirect concern with the Palestine question in order to find out if the political burden can be lightened by improvement and coordination in policies and procedures. The bodies to be examined are: UNTSO, UNRWA, PCC, Security Council, General Assembly (e.g., shifting the Refugee item from the Ad Hoc to a functional committee), the Specialised Agencies, TAB, TAA.

(4) The Arab Refugees.

We would have no particular interest in raising this question, but the Secretary-General is bound to do so. There would be very little point in continuing the discussion unless we were in a position to say a little bit more than "the Government of Israel has on more than one occasion given notice of its readiness to pay compensation for abandoned Arab lands, and has the problem under review." This, after seven years, is just not good enough.

I repeat that we should not expect too much. Not only because of the inherent difficulties of the subject, but also because of the personality of the man we will be speaking to. Hammarskjold is a devious, involuted character, over-subtle, too fluent, and, although a man of unquestioned personal honour and integrity, not the type to go too far in defence of abstract principle. Conversation with him is apt to be beclouded by delicate hints and nuances: one is frequently compelled to construe his thoughts rather than understand them directly. And there is frequently no hard and fast conclusion on which to grip.

On the other hand, he is a man of great intelligence, fine perceptions and much learning. I have seen much of him during the past year and have also had an opportunity of seeing him at work on the Chinese question from fairly close up during the last few weeks. He has gone up in my estimation of late, and not only in mine, but also in that of the formerly critical Ralph Bunche. He has shown a measure of resource, energy and courage in his treatment of this agonisingly complicated situation, and may have contributed something to the relaxation of tension.

M.R. Kidron

69

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 498
נוסח נכנס: 130.09/2311/1

ואשינגטון, 9 בפברואר 1955

שרת; אישי.

לרגל הרמזים שקיבלנו ממקורות שונים על תהליך עיבוד מסמך בצורת חוזה או הסכם להגדרת מעמדנו הביטחוני עסקנו בבירורים ממושכים בהתייעצות עם בנימין כהן ואחרים. בינתיים חזר דין במכתב אלי על הזמנתו לי לסייע לו לנסח מסמך ברוח שיחתנו. מהפצרתו זאת אולי אפשר להסיק כי המזכיר מצפה למוצא פיו.

לעת־עתה ברור לנו:

(א) אם יש רצון למנוע צורך באישור הקונגרס, הרי יצטרך המסמך לקבל תואר וכותרת של הסכם ולא חוזה כלומר, Executive Agreement ולאו דווקא Treaty. כמו-כן, יקבע ההסכם את התחייבות ארצות־הברית בתחום סמכויותיו של הנשיא כלומר אין התחייבות להתערב בצבא בלי אישור מפורש של הסנאט.

(ב) יש מקום במסמך כזה להתחייבות ארצות־הברית על ערובה ביטחונית ועל שמירת המאזן אך עניין כלילתנו בתכנית הסיוע שייך למסגרת משפטית אחרת כלומר חוקה. הסנטור ג'ורג'[1] אמר לי במפורש כי המזכיר רשאי חוקית וכספית לכלול את ישראל בלי הוראה נוספת של הקונגרס.

(ג) לגבי ההתחייבויות הנדרשות מהמדינה המקבלת את ערובת ארצות־הברית, מאלף ביותר לקרוא את הודעת דאלס בפני ועדת הסנאט, ניו יורק טיימס, שמונה בפברואר, בה הוא מנתח את סעיפי ההסכמים הביטחוניים של ממשלת ארצות־הברית.

(ד) בימים הקרובים ננסה להביא את [ארתור] דין לידי ניסוח הסכם או חוזה שיכלול את סיפוק תביעותינו. הבעיה העיקרית תהיה להבטיח שיגיש דבר זה כפרי מחשבתו הוא ולא כהצעה שיקבל ממני.[2]

אבן

69

1. ולטר פ' ג'ורג', סנטור דמוקרטי ממדינת ג'ורג'יה.

2. בתשובה על המברק ביקש רפאל הבהרות על מספר נקודות, בהן: א) האם מציאותי לצפות שישראל תהיה הראשונה לחתום על חוזה ביטחון הדדי עם ארצות־הברית כל עוד איננה קשורה לשום מדינה ערבית בחוזה כזה? ב) ההדדיות של חוזי ביטחון בין ארצות־הברית ומדינות אחרות מבוססת על עמדות טריטוריאליות אמריקניות באותו אזור והשאלה על מה תתבסס ההדדיות עם ישראל; ג) הבהרת המונח Executive Agreement ומה החשש מחובת אישור החוזה על ידי הסנאט; ד) כיצד הסכם דו־צדדי יוכל לכלול התחייבות אמריקנית לשמירת המאזן האזורי כשהדבר נוגע לצדדים שאינם שותפים להסכם (מברק רפאל אל אבן, 403, 11 בפברואר 1955, 130.09/2310/13). לתשובת אבן על השאלות ראה מברקו אל רפאל, WIA516, 11 בפברואר 1955, 93.01/2212/6 וראה גם מס' 82.

70

א׳ אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA505
נוסח יוצא: 93.01/2211/2

ואשינגטון, 10 בפברואר 1955

שלך 392[1] משרה דיכאון אם יש להבינו כמתנבא לפיצוץ המפעל באחריותנו.

סיכום השיחות מגלה מידה גדולה של התחשבות בנו מצד ג׳ונסטון וכל קורא אובייקטיבי מוכרח להתרשם מהאופי המשכנע של טיעונו. לאחר התחייבויותיו המרחיקות לכת בדבר הגבולות והגבלת סמכויות מפקח המים ולאור העובדה כי המאגר בכנרת מהווה יסוד משותף לכל התכניות הרציניות שנודע עליהן זה שנים רבות, קשה להבין מדוע עלינו לוותר על תכנית שתבטיח הגשמת מפעלי מים בסיוע אמריקני מעבר ליכולתנו הלאומית בשנים הבאות נוסף על הרווחים המדיניים של התכנית. לאור האהדה הרבה הנודעת לתכנית ג׳ונסטון כאן אין אפשרות שפיצוץ המפעל ביזמתנו ולאחר שג׳ונסטון התקרב אלינו בכמה נקודות עיקריות יזכה לאהדה ציבורית כלשהי אפילו ביהדות אמריקה. שימו לב כי המומחים המוזכרים במברקך הם חסידים מובהקים של מאגר בכנרת.

לדעתנו חייבים כל המאמצים להיות מוקדשים בדחיפות רבה למניעת הכישלון ולא להסברתו. אפילו לא נגיע לידי הסכם מלא בשעה זו עלינו למנוע כישלון כלומר יש למצוא דרך להשאיר רושם שהעניין נשאר פתוח להמשך קרוב.

קשה להניח כי הכשלת סיכוי זה של הסכם בו השקיעה ממשלת ארצות־הברית מאמצים כה רבים תעודד אותה להיכנס למשא־ומתן חיובי אתנו על הנקודות המסובכות יותר המוגדרות במברק השר.[2]

אבן

70

1. במברק נאמר כי יש להכין את דעת הקהל לכישלון אפשרי של המשא־ומתן עם ג׳ונסטון והועלו רעיונות לפעולה עיתונאית להסברת עמדת ישראל. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 9 בפברואר 1955, 130.09/2310/13.)
2. ראה מס׳ 63 וההערות שם.

71

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/497
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 10 בפברואר 1955

מידי

אידן.[1] פתחתי בהבעת תודה על התערבותם בקהיר לטובת הנידונים למוות. ענה שמצטער על הוצאתם להורג ובשיחתו עם נאסר יציין הדבר.

מכאן עברתי להצגת בעיותינו ובטענותינו לפי שלך ד/11, 13, 14[2] והרי תמצית דברי:

(1) כמדינה דמוקרטית ושוחרת שלום אנו מעוניינים בחיזוק ביטחונו הפנימי והחיצוני של האזור. הערכתנו נשענת על המציאות הקיימת ביחסים בינינו לבין שכנינו מבלי להתעלם מן המתרחש בזירה הבין־לאומית.

(2) גישה זו מניעה אותנו שלא להכיר בהסדר אזורי המתעלם מישראל, הן כשותף שווה זכויות עם שאר המדינות בכל העניינים הנוגעים לבעיות האזור וביטחונו והן כמדינה בעלת בעיות מיוחדות, כל עוד לא הושג שלום בינה לבין שכנותיה.

(3) עם כל הערכתנו לפירוש החשוב שנתן להכרזת השלושה ולאחריות שהטיל על ממשלתו בנדון איננו סבורים שחל שינוי בעובדה המכרעת שהכרזה זו אינה הולמת המציאות הנוכחית המשתנה ללא הפוגה באזור. ההתפתחות שאנו עדים לה באזור כיום תחילתה בהסדר האנגלי־מצרי והנובע ממנו מבחינת השינוי במאזן הכוחות במזרח התיכון, מכאן האחריות המיוחדת והמוטלת על בריטניה.

(4) מצב זה בהכרח שיביא בעקבותיו לידי בידוד מדיני וסכנה ביטחונית גוברים והולכים למדינתנו ולא נוכל להשלים עמו.

(5) הכרזת השלושה נשענת ביסודה על מצב של קיפאון יחסי באזור והייתה למעשה מכוונת לשמירה על מצב זה. ברם, במציאות החדשה היא חדלה למלא את תפקידה המונע ונהפכה למכשיר שאבד עליו הכלח. הצבעתי במיוחד על סעיף מניעת מרוץ הזיון שבוטל למעשה

71

1. הפגישה התקיימה ב־10 בפברואר ביזמת השגריר. השווה דיווח על תוכנה במסמכי משרד החוץ הבריטי (נייר עבודה של מחלקת הלוונט, 9 בפברואר 1955; איגרת שר החוץ אל השגריר הבריטי בישראל, 10 בפברואר 1955; הצעת ישראל להסכם הדדי עם בריטניה, מסמך בחתימת א' מ' רוז, 18 בפברואר 1955, PRO, FO, 371/115825; 115837).

2. ראה מס' 66 (ד/11). שני המברקים האחרים נשלחו ב־9 בפברואר 1955. בראשון (ד/13, 130.09/2320/1) הבהיר שרת כי בעניין הגשת תכניות ישראליות לבריטים "אין כל טעם להשקיע הממשלה בדיונים על תכניות דמיוניות שעמדת הצד שכנגד לא הוכיחה כי יש להן רקע מציאותי כלשהו וכי יש להסתפק בפגישה עם אידן בתביעת הדרוש לנו ואם יש מה לתבוע מאתנו אדרבא, ישמיעונו". במברק השני (ד/14, 130.02/2457/2) הציע שרת בעקבות השינויים במוסקבה להציג את הסכנה הנשקפת לבידוד ישראל וציין את הדיון בממשלה ואת הקו המדיני שהתוותה. (ראה מס' 67, והערה 1 שם. המברק נשלח באותו יום גם ללונדון, ד/15, 130.09/2320/1.) ראה גם גזית אל אילת, 9 בפברואר 1955, 130.02/2457/2.

על־ידי אספקת נשק למדינות ערב שתגדל בהכרח בד בבד עם התקדמות ההסדרים המדיניים והביטחוניים שבין המדינות הללו ומעצמות המערב.

(6) ניתחתי את ההסכם הצפוי בין טורקיה ועיראק תוך הדגשת הערובות הביטחוניות שההסכם נותן לעיראק והסכנות הצפויות מהפליה זו בשביל ישראל. הוספתי שדברי הביקורת שלנו אינם מכוונים נגד טורקיה אף לא נגד מגמות ההסכם עצמו אלא לכמה תוצאות הנובעות ממנו בשבילנו.

התעכבתי במיוחד על סעיף החלטות או"ם והארכתי בנקודה זו את הדיבור על שאלת הגבולות, החזרת הפליטים ובינאום ירושלים. הזכרתי ההסבר שקיבלנו מטורקיה והוספתי שיחסינו הידידותיים עמה לא נפגעו בעקבות ההסכם שלה עם עיראק.

(7) בתארי יחסינו עם עיראק הסברתי עמדתנו במקרה של איחודה עם סוריה. אידן ששמע עד כה דברי בהקשבה ורשמם לפניו הפסיקני בנקודה זו באמרו שאין לנו כל יסוד לחשוש לאפשרות כזו.

(8) בסיום דברי בסעיף זה של שיחתנו אמרתי שלאור המציאות שתיארתי לפניו אין אנו יכולים לראות בהכרזת השלושה ערובה מספקת לביטחוננו ואנו דורשים ערובות ממשיות יותר להלכה ולמעשה גם יחד. אנו מחדשים אפוא הצעתנו לנהל שיחות על נושא זה. כאן הוספתי אגב הדגשה מיוחדת שברצוננו לכלול בשיחות הללו את השאלה של הסדר דו־צדדי ישיר בינינו.

בתשובתו אמר אידן כלהלן:

(1) מכיר בדאגות שההתפתחות האחרונה באזור גורמת לנו, אך קיבל על כך דוח מקיף מניקולס שהוא "ידיד כן של ישראל" ומוסר בנאמנות על המתרחש אצלנו. עלינו לדעת שאינו מתעלם מהבעיות המיוחדות שלנו ואינו מזלזל בטענותינו גם כשהן נראות בעיניו כמוגזמות. ברם, שומה על ממשלתו קודם כל להסדיר העניינים לביטחון העולם החופשי ולבריטניה גופה ולשקול מעשיה לפי עיקרון זה.

(2) הכרחי להסדיר ענייני המזרח התיכון על־ידי שיתוף מדינות ערב. הסכם בריטניה עם מצרים היה צעד ראשון בכיוון זה. הסכם בין טורקיה לעיראק קידם העניינים. השאלה העומדת על הפרק ברגע זה היא כיצד להתגבר על עקשנותה של מצרים ולהפוך גם אותה לשותף של ההסכם החדש. בלי השתתפות מצרים לא יהיה ההסכם שלם. בפגישתו עם נאסר בה ישתתף פ[א]וזי אך לא סאלם ישתדל להשפיע על המצרים בכיוון זה. כאן העיר שנהרו הנו חסיד נלהב של נאסר ותומך בכל תכנית העלולה לחזק מעמדו במצרים ובעולם.

(3) כניסתה הפעילה של טורקיה לטפל בענייני האזור היא ערובה חשובה למאזן הכוחות בו. ידוע לו על כוונות ממשלת טורקיה לשמור על יחסי ידידות עם ישראל ולא לשנותם במאומה בעקבות הידוק יחסיה עם עיראק ומדינות ערב אחרות. בריטניה ובעלות בריתה תומכות בעמדה זו. העיר שטורקיה עלולה להשפיע על הערבים שיהיו מתונים יותר כלפי ישראל ואין סכנה שתושפע מהם לרעתנו.

(4) היה רוצה שנקבל כהנחה שככל שיעלה בידי מעצמות המערב להתגבר על ההתרוצצות הפנימית שבמזרח התיכון, יוטב ולא יורע מצבה של ישראל מאיזו בחינה שהיא. רק אז תהיה אפשרות לבריטניה להשפיע על הערבים ברוח הרצויה בקשר לבעיות ישראל ולקרבם להסדר סופי עמנו.

(5) במצב הקיים עיקר דאגתו נתונה לשמירה קפדנית על הכרזת השלושה והכלול בה מבחינת שמירת הביטחון באזור ומניעת מרוץ הזיון בו. אין קביעת המכסה של אספקת הנשק לישראל ולמדינות ערב תפקיד קל אך משתדל הוא למלאו בצורה כנה וצודקת.

(6) כל מה שגוללתי לפניו יצטרך לשקול היטב לאור הנתונים שבאזור עצמו וגם מתוך התייעצות עם בעלי בריתם. דבר זה אמור גם לגבי הדרישה לשיחות בינינו שתכלולנה גם הצעה להסדר דו־צדדי ישיר. ימסור תוכן שיחתנו לראש הממשלה. במסעותיו ישתדל ללמוד מקרוב מצב העניינים ומקווה שבשובו יוכל לקבוע עמדה ברורה יותר לגבי כמה נקודות שעוררתי בדברי. בכל השיחות שינהל בענייני המזרח התיכון יצביע ובצורה שלא תשתמע לשתי פנים על הידידות שממשלת בריטניה רוחשת לישראל ועל רצונה לתרום תרומה לשלום בינינו לבין שכנינו. בשובו ימסור לי רשמיו ומקווה שיוכל אז גם לתת תשובה למשאלתנו והצעותינו שהבאתי בפניו.

לאחר שסיים דבריו, הערותי שאף-על־פי שלא חשבתי שאוכל לקבל ממנו במקום תשובות לכל שאלותי, ציפיתי לתגובה חיובית יותר מצדו. המשכתי באמרי שמאחר שציין בעצמו דאגתו לאספקת נשק צודקת לנו ולערבים, כיצד ניתן להסביר העובדה שטרם קיבלנו הסנטוריונים בשעה שאלה ישנם בידי המצרים והם עלולים לקבל כמות ניכרת נוספת. על זה ענה שיטפל בעניין זה לפני נסיעתו ובוודאי נקבל "אחדים". אמרתי שלא נוכל להשלים עם הדבר לא מבחינת העיקרון שבדבר ולא מבחינה מעשית מאחר וצה"ל לא ימצא תועלת בכלים בודדים שיעלו בכסף רב ושערכם המעשי יהיה חסר ערך. על כך ענה שאם יינתנו לנו סנטוריונים "רבים" יבקשום גם הירדנים. העירותי שעל ירדן מגינים טנקים בריטיים ואילו הגנת ישראל נתונה בידינו בלבד.

אמר שאמנם צדקתי והוא ישקול העניין.

בסוף השיחה העליתי שאלת ביקורו בקהיר והבאתי בפניו בקשתנו לפי שלך סעיף ט׳ ב־ד/11. רשם לפניו הדברים ואמר שישוחח בכל הנקודות עם נאסר.

השיחה ארכה חמישים דקות. למרות שגם הפעם לא הייתה בדבריו שום תגובה מחייבת לגבי עיקר משאלותינו החיוביות הרי שלא כבעבר כמעט ולא ניסה להגן על הכרזת השלושה ולהשפיע עלינו שנסתפק בה. עובדה זו כשלעצמה אמנם אין בה עדיין כדי להצביע על משהו חדש וממשי יותר שהתגבש אצלו תוך כדי חיפושיו אחר פיתרונות שיביאו בבת אחת גם לביצוע משימותיו הכלליות באזור וגם לסיפוק תביעותינו. ברם, מוצא אני בה אות לתזוזה בגישתו. נקודה שנייה שבלטה מדבריו, אם כי לא בוטאה במפורש, היא שכל התקדמות תוכל לחול רק בשיתוף פעולה בינם לבין האמריקנים ועל יסוד קו פעולה משותף שיוחלט עליו ביניהם.[3]

אילת

71

3. ראה הערכת אילת על השיחה במס׳ 80.

72
א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 515
נוסח נכנס: 130.09/2311/1

ואשינגטון, 11 בפברואר 1955

אישי

לשלי 437.[1] הייתה לנו שיחה טובה כאן הבוקר עם אותו האיש [ארתור דין], ראובן [שילוח] השתתף:
(א) האיש אישר כי משמעות דבריו אלי בניו יורק היא הסכם ממשלתי. Executive Agreement.
(ב) אמש לפני השיחה אישר לנו באמצעות ארליך כי בקבלו נוסח מתאים שיתקבל על דעתו יהיה הוא מוכן לנסות להביא את דאלס לידי הצעת הדבר לי, כלומר לא ייחס את ההצעה אלי כי אם אל עצמו. לכל היותר יבטיח לדאלס כי יחס ישראל חיובי לעצם הגישה.
(ג) הבוקר בירנו אתו את ראשי הפרקים של הסכם ביטחוני לאחר שהתעמקנו השבוע בכל התקדימים והדוגמאות. סוכם כי אחרי התייעצות נוספת אציע לו ראשי פרקים מנוסחים ביום ב׳. היום נתייעץ שוב עם בנימין כהן.[2]
(ד) הבהרנו לו בהדגשה כי לא די לנו בהסכם הנדון וחשוב שבאותה שעה נקבל סיפוק גם בעניין התחייבות על המאזן ומתן סיוע צבאי לנו. הוכחתי כי כל החוזים הביטחוניים המערביים בעולם, לרבות המזרח התיכון, טומנים בחובם שני יסודות דהיינו, גם ערובה וגם תגבורת צבאית, ואין דוגמא לאחד בלי משנהו, למשל חוזה אנגליה עם עיראק, מצרים וירדן וחוזי טורקיה עם פקיסטאן [ו]עיראק, שכתוצאה מהם סיוע צבאי אמריקני לפי הסכמים נפרדים על פי MSA [Mutual Security Aids].

התברר כי לרגל המצב המשפטי אין מקום לעניין המאזן והסיוע לישראל בתוך עצם הנוסח של הסכם ביטחוני ולכן הצענו שההסכם ילווה חילופי איגרות שיבהירו את התחייבויות ממשלת ארצות־הברית בדבר המאזן והסיוע.

יש תקדימים לחילופי איגרות בהן נאמר במפורש כי תוקף האיגרות הוא כתוקף הסכם, למשל חילופי איגרות עם פיליפינים ועם פאקיסטן. השותף [דין] הסכים לגישה זו. הוסכם שאמציא טיוטה של הסכם ואיגרות הלוואי, הכול לפי הנחה ב לעיל.

אבריק בנפרד על הניסוחים.[3]

בשיחה נתאשר הרושם שהמזכיר מעוניין בשיחה רצינית ועניינית אתנו רק לאחר שייחתך גורלו החיובי של חוזה אנקרה-בגדד.

אבן

72

1. מס׳ 48.
2. ראה טיוטות של נוסח ראשוני של ההסכם שהכינו אבן ורפאל, 13 ו־14 בפברואר 1955, 130.02/2456/16; ראה גם סיכום הדיונים על הטיוטות במסמך שכותרתו ״נוסח חוזה ארצות־הברית-ישראל״ ללא תאריך, מתויק בין ה־15 ל־18 בפברואר 1955, 130.02/2414/28.
3. ראה מברק אבן אל שרת ובו נוסח ההסכם המוצע, 12 בפברואר 1955, שם. ראה גם מס׳ 75 ו־82.

73

א׳ אילת אל א׳ לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/483
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 12 בפברואר 1955

שלך ד/20[1] הגיע ממש ברגעיו האחרונים של נהרו בלונדון. על־אף היותו טרוד הסכים לראותנו כשעוזריו אורזים את המזוודות. ביליתי עמו כחצי שעה. בחלק מן השיחה נוכחה גם אחותו[2] אך מבלי להשתתף בה.

אישר שישהה יומיים בקהיר כאורחו של נאסר. חזר על דבריו אתמול בנוגע לשאיפותיו של נאסר לשפר המצב במצרים וסיפר עד כמה התרשם ממנו טיטו לאחר שיחה שנמשכה 7 שעות רצופות על סיפון האנייה של המרשל.

מסרתי לו בקשתנו לפי שלך ד/20. שאל אם גם לשאר הנידונים נשקפת סכנת מוות וראיתי שגורלם חדל לעניינו אם גם קשה מצבם ויצטרכו לבלות שארית חייהם במאסר. בשעה שגוללתי לפניו הפרשה הזכרתי שביטלנו בישראל גזר דין מוות. התלהב מזה ושאל מה היה המצב בימי המנדט וכיצד ומדוע ביטלנו גזר דין מוות. השיחה הסתיימה בנקודה זו מבלי שהבטיח לעשות משהו בעניין זה.

ברם, משהתחלתי להיפרד ממנו ביקשני לשבת ושאל לסיכוי שלום בינינו לבין שכנינו. המשיך באמרו שחושב על אותם הערבים המוכנים להכיר בעובדה שישראל קיימת ותוסיף להתקיים ולא על אלה שהשמדת ישראל מהווה את עיקר דאגתם. המדינה הקרובה ביותר היום להערכה מציאותית בנדון זה היא לדעתו מצרים. שאל אם אף אנו חושבים באותו הכיוון ואילו מסקנות הסקנו מעובדה זו. עניתי שהיינו שמחים למצוא אישור להנחה זו והיינו עושים כל התלוי בנו על־מנת להפיק מלוא התועלת ממנה לטובת שני הצדדים ולטובת האזור כולו. ברם, התנהגות נאסר וחבריו אינה מאשרת הנחה זו. הבאתי שורת הוכחות לכך.

סיימתי דבריי באמרי שעל אף כל אכזבותינו בעבר וחששותינו ביחס לעתיד, היינו מוכנים כל רגע לשבת ליד שולחן אחד עם נציגי מצרים וכל מדינה ערבית אחרת כדי לדון על הסדר סופי בינינו.

אנו מוכנים לשמוע כל טענה ודרישה מצדם ולדון עליה מתוך רצון טוב ונכונות לתרום תרומתנו לפתרונה. שאל אותי מה נוכל לעשות בעניין הפליטים. הסברתי לו עמדתנו. בסוף דברי אמרתי שלטובתנו ולמען ביטחון עתידנו אנו מעוניינים שהמזרח התיכון יהפוך לאזור בעל חברה מתקדמת ומשטר דמוקרטי איתן ויציב הנשען על רמת חיים רוחנית וחומרית גבוהה

73

1. מברק זה לא נמצא, אך ראה תזכיר של ליאו כהן אל שרת (8 בפברואר 1955, 130.02/2387/8), בו הציע להיפגש עם נהרו, שעשה באותה עת בלונדון לוועידת ראשי הממשלה של חבר העמים הבריטי, ולבקש ממנו שבהזדמנות פגישתו הקרובה עם נאסר יפנה אליו בעניין גורלם של האסירים במצרים שנידונו לתקופות מאסר ארוכות.
2. ויג׳יה לקשמי פאנדיט, הנציבה העליונה (שגרירה) של הודו בבריטניה.

מזו הקיימת היום. ישראל רוצה ויכולה לסייע לתהליך זה אם תינתן לה האפשרות לכך. גישה כזאת תוכל להבטיח גם יחסינו עם שכנינו לאחר שיסכימו לקבל ישראל כחלק בלתי נפרד של האזור כולו.

נהרו שמע דברי בתשומת־לב ואמר שדברי יהיו לו לתועלת בשעה שישוחח עם נאסר.

נמנעתי מלעורר באיזו צורה שהיא עניין יחסינו עם הודו ולאחר שהוא לא אמר דבר על נושא זה לא הזכרתיו אף אנוכי. גברת פאנדיט הציעה שנשוחח בהזדמנות הקרובה על הבעיות הללו בצורה מקיפה ושגם אסביר לה מהות יחסינו הנוכחיים עם בריטניה.

אילת

74

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 409
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 13 בפברואר 1955

אבן שלך 505.[1]

(א) הכול נכון ומובן אבל הסכם תלוי לפחות בשניים ובמקרה זה בשלושה ואם שני האחרים יסכימו על משהו שלא יתקבל בשום פנים על דעתנו אזי לא תהיה לנו כל ברירה אלא לדחות.

(ב) העובדה כי השקענו בפרשה זו כמויות כה עצומות של זמן, מרץ וסבלנות, ועשינו לילות כימים, מעידה כמדומני איזו חשיבות מכרעת אנו מייחסים להסכם.

(ג) לחינם אתה מצטמצם בבעיית הכנרת ומתעלם מבעיית חלוקת המים שהיא לעת־עתה סלע המחלוקת העיקרי ובה לא נוכל לוותר בלי גבול.

(ד) גם עניין הכנרת אל נא יהי קל יען ג'ונסטון אמנם הרחיק לכת בהצעת ערובות ואיננו מזלזלים בהן אבל באחרית החשבון הכול יהיה תלוי בהתרשמות הממשלה וחוגיה ממידת הממשות שבערובות אלו ויש לחרות עמוק במוח כי אפילו נכתוש אנשינו לאבק במכתש ההיגיון, הם לא יהיו מוכנים להסתכן באבדן השליטה הגמורה על הכנרת והחופש הגמור ממרות כפויה של גורם שלישי תמורת כל מחיר שבעולם. לפי שעה הבה ונקווה לסיום חיובי אם כי היעדר כל ידיעות מגו'נסטון ואי הופעת אנשיו אצלנו כמובטח אינם מבשרים טובות.[2]

שרת

74

1. מס' 70 וראה הערה 1 שם.

2. דברים ברוח דומה נשלחו לאבן גם ממחלקת ארצות־הברית. ראה מברק 406, 13 בפברואר 1955, 130.09/2310/13.

75

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA530
נוסח יוצא: 93.01/2212/6

ואשינגטון, 15 בפברואר 1955

לאחר שניישר את כל ההדורים ונגיע לידי נוסח משביע רצון של הסכם ביטחוני ואיגרות לוואי יש לשקול היטב את הרגשתך שאין להמציא לשותף [ארתור דין] טיוטה שלמה.[1] ערעורי על גרסתך זאת מבוסס על:

(א) עובדה היא שהאיש הזמין את הדבר הזה ומהודעת דאלס אליך בפי לאוסון היום[2] מתחזק הרושם שלי שהשותף פועל על־פי השראת המזכיר.

(ב) גם אין יסוד להניח כי לא יעמוד בהבטחתו להגיש את הדבר כפרי מחשבתו, להיפך, הוא עושה רושם של גילוי לב ויושר מוחלט. הוא עצמו דרש שהמסמך ייכתב על נייר חלק בלי מכתב לוואי וללא זיהוי כלשהו ואפילו להוציא את ארליך מהעניין.

(ג) טענתו היא שבבוא המזכיר לעשות את מעשהו ירצה לפחות להיות בטוח שישיג את מבוקשו, כלומר הפגת דאגת ישראל, ושהוא חושש מפני חזרה על מעמד 8 באוקטובר[3] כשידיים זרות חיברו את המסמך ואני לדבריו התפוצצתי בפניו.

(ד) נניח שנגיש לו רק ניסוח הסעיפים המרכזיים ועל השאר נעיר רק בהערות עקרוניות כלליות, מי יערוב שלא יסתנן חומר שלילי דווקא באותם הסעיפים שלא השתתפנו בניסוחם.

(ה) נניח שבסוף העיון יהיה המסמך כולו לפי רוחנו ומגמתנו האמנם יזיק כל כך אם המזכיר ידע שבמסמך כזה מובטח שיתוף פעולתנו. נניח שהמזכיר אמר לי שהואיל והמדובר בהסכם בין שתי הממשלות יציע הוא טיוטה ואנו נציע טיוטה, כנהוג למשל בין טורקיה ועיראק, היש להניח שהיינו אנו מסרבים לנסח. והנה נפתח לנו סיכוי יותר חיובי שמישהו אחר המקורב לצד השני ינסח את הצעתנו ואנו נהיה בני חורין לסטות ממנו במרוצת המשא־ומתן. אצטער מאוד אם נוותר בידינו על יתרון תכסיסי זה. מדוע נעמוד על כך שיזמת הניסוח של הסכם הדדי תישאר כולה ביד הצד שכנגד.

(ו) הבעיות המשפטיות והאחרות הן באמת מסובכות כפי שמודיע דאלס והנה ניתן לנו לקבל שירותו של האיש שניסח את ההסכם עם קוריאה ומסמכים רשמיים אחרים.

במכתב פרטי אליך עמדתי על תכונות השותף ומעמדו.

אבן

75

1. ראה מס' 69 וההערות שם.
2. ראה מס' 77. דבר משלוח השדר ומקצת מתוכנו היה ידוע לאבן בעת כתיבת המברק: "אלן נתן לנו להציץ אך לא השאיר המסמך בידנו". (ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 529, 15 בפברואר 1955, 130.09/2311/1.) ראה גם מס' 76, והערה 3 שם.
3. ראה כרך 9, מס' 402.

76

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA531
נוסח יוצא: 93.01/2212/6

ואשינגטון, 15 בפברואר 1955

אישי

בשיחה עם אלן שארכה שעתיים בארוחת צהריים בביתי בהשתתפות ראובן [שילוח].

(א) חוזה טורקיה-עיראק: אמר בפירוש כי כל שלוש תביעותינו[1] נראות כמבוססות. יש לו יסוד להאמין כי טורקיה תחליט לקבל לא רק את דרישתנו להשמטת החלטות או"ם כי אם גם את הנוסחה שהצענו על תוקפנות מאיזה צד שתבוא. כן אמר כי הוא תומך ברעיון כלילת הודעה מפורשת על הימנעות מתוקפנות כנהוג בחוזים ביטחוניים אחרים אך לא הסתכן בהערכת סיכוי זה כפי שעשה בעניין הגדרת מקור התוקפנות. בראשית השיחה העברתי לידו את דברי נורי [סעיד] מ־8 בפברואר[2] והוא הגיב כי ההודעה היא רעה מאוד. יש להניח כי נורי מתגונן בפני מתקיפיו בעולם הערבי המאשימים אותו בבגידה ובהתנכרות לרגשות העולם הערבי. ארצות־הברית מוסיפה לראות את פילוג האחדות הערבית כאחד היתרונות העיקריים של החוזה. שאלתי אם אינו חושש שביקור אידן יביא לידי איחוי הקרע הזה והבעתי תמיהה שמצד אחד מודיעים לנו בוואשינגטון שהפילוג הוא לטובה ומאידך נאמר לנו בלונדון כי התנגדות מצרים לחוזה עיראק-טורקיה היא מקור לדאגה וכל זה בא אחרי התייעצות בין שתי המעצמות. אמר בגילוי לב כי ממשלת בריטניה לא הייתה נלהבת לכתחילה לפעולה עיראקית נפרדת מחוץ למסגרת הערבית הכללית אך יש לו רושם כי עתה משתפים האנגלים פעולה בנאמנות גם בתכסיס זה של פירוד אחדות הליגה. לארצות־הברית חשוב לגופו התקדים של יוזמה עיראקית נפרדת על־אף התנגדות שאר הערבים, מי יודע אולי יבוא יום ומצרים תחליט על שלום עם ישראל בלי להתחשב באחרים. כדוגמא נוספת ציין כי ג'ונסטון מודיע שנתקל ביחס שלילי בקהיר אך חיובי בירדן. ארצות־הברית לא תהסס להגיע לידי הסדר נפרד עם ירדן וישראל אם תופיע אפשרות כזאת ואז אין לה עניין בעמדת קהיר.

(ב) בעברנו לדון בבעיה הביטחונית הכללית הדגשתי שוב את ציפייתנו לפעולה קרובה. בשלב זה הוציא מכיסו ונתן לנו לקריאה את הודעת דאלס לראש הממשלה בדבר ההתקדמות לקראת ניסוח אמצעים לטיפול בבעיות שהבאתי בפני דאלס לפני כמה חודשים.[3] אמר כי דאלס אישר ההודעה הזאת אחרי שיחה עם הנשיא. אמרתי כי אחרי קריאה חטופה יש לי יסוד להניח כי תגובת ממשלתי תכלול לא רק סיפוק על עצם ההתחייבות החגיגית והברורה לנסח אמצעים

76

1. ראה מס' 67, סעיף (ה).

2. הכוונה ככל הנראה להצהרה של נורי סעיד בפרלמנט ב־7 בפברואר כי ישראל מוסיפה להיות האויב מספר אחד של הערבים ויש לתת לסכנה הישראלית זכות קדימה בכל הסדרי ההגנה המערביים ("מעריב", 7 בפברואר 1955).

3. ראה מס' 77 ומס' 75, הערה 2. במברק נוסף הבהיר אבן כי הודעת דאלס הייתה על דעתו של הנשיא וכי ההודעה "פותחת לנו אפשרות להשיב בהודעה אישית שלך באמצעותי בה תדגיש במיוחד את חשיבות גורם הזמן". הוא הוסיף שהודעת דאלס באה ביזמתו ולא כהיענות לדרישה מצד אבן (מברק אבן אל שרת, WIA532, 93.01/2212/6).

ממשיים אלא גם דאגה לגבי ההדגשה החוזרת ונשנית על אריכות הזמן הנדרש לגיבוש ההצעות. קשה ביותר יהיה מצבנו אם בכל שלב ייאמר לנו כי ביצוע שלב זה או אחר של מדיניות ארצות־הברית באזור קודם לסיכום חיובי של הוויכוח אתנו. כן שאלנו מה בין תכנית ג'ונסטון לבין הדיון הביטחוני, שהרי גם אם יצליח ג'ונסטון לא ישפיע דבר זה על עובדת היותנו מבודדים במערכות הביטחון ואם לצערנו לא יצליח גם אז תישאר הבעיה עומדת בכל חומרתה. השיב כי כל הכוונה היא לא לסבך את תפקיד ג'ונסטון בשבועיים החיוניים הנשארים לשליחותו על־ידי זריקת נושא חדש למערבולת הדיון הפומבי. אמר בהדגשה שאינו רוצה להופיע כנותן עצות שממשלת ישראל יכולה להציג כתנאי להסכמתה לרעיון המאגר בכנרת ערבות ברורה לריבונותה של ישראל בגבולות הקיימים ועל־ידי כך ייווצר שלב של רציפות הגיונית בין גמר ביקור ג'ונסטון לבין טיפול בערובה ביטחונית לישראל.

ציינתי את הפרסומת המוסיפה להופיע בניגוד לדברי דאלס ולהודעתו האחרונה כאילו ארצות־הברית שוללת בכללותה את התביעה הישראלית ורואה דאגתה כמופרזת. אלן זלזל בכל הידיעות האלה ובעיקר בגרסת JTA על השיחות עם שאקבורו והדגיש כי שום סיפור כזה לא בא ממקור אמריקני או דרך סוכנות אמריקנית רצינית. הסכים כי נוסף על הודעת דאלס אליך ביד לאוסון, יש למצוא דרך למנוע פרסומת שלילית כזאת. אמרתי שהמזכיר מציין כי הצעדים שהוא דן בהם מעוררים כמה בעיות חוקתיות ואחרות מסובכות. ככל שיקדים לשתף אותנו בדיון כן תגבר האפשרות שנוכל לתרום לפיתרון הבעיות הללו.

לבסוף הוחלט על פגישה עם שרמן לבירור בעיותינו הכלכליות והבטיח לעיין מיד בפרשת יתרת המענק לשנה הזאת.

אבן

77

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel IW428 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2310/13 :נוסח יוצא

Jerusalem, 16 February 1955

Eban, Shiloah strictly personal.[1]

Following full text of Secretary message to Prime Minister (Lawson's instructions convey orally but at Prime Minister's request and on my undertaking contents would be treated top secret dictated me verbatim full text. He further insisted that fact message be kept secret):

"Some time passed since Eban told me of your concern over Israel's

77

1. השדר נמסר לשרת בפגישה עם לאוסון ב־16 בפברואר. השווה נוסח ללא קיצורי מברקה ב- FRUS 1955, Vol. XIV, No. 22, pp.55-56.

sense of insecurity and isolation. I requested him inform you of my sympathetic awareness of problem and my determination to give it very careful study. I am sending this message to you in order you may know that problem has had my continuing personal attention and that good progress is being made in formulating appropriate and effective steps which we might take. I need not emphasize to you the many questions which arise course such analysis and study and discussions required. View constitutional requirements involved in foreign policy dealing with term American Security commitments and attention which must be given interests of all countries, which would be involved if we are to have success, any solution of necessity is time-consuming process.

Nor, am I sure, need I stress how essential that approach to problem take place in period relative calm. Policy of moderation which you have pursued has been and will continue be most helpful to us. Progress in present Jordan Valley Plan discussions will be of great importance.

You may rest assured that I will communicate with you on more concrete and detailed basis just as soon as progress on problem permits."

Will cable separately Prime Minister's reaction and further details talk.[2]

Herzog

78

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 422
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 16 בפברואר 1955

ג'ונסטון:

אתמול הופיע בארנס והודיע שהתקדמו הרבה עם הערבים ולדעתם יוכלו להגיע לעמק השווה עם שרי החוץ של ירדן, סוריה ולבנון, שהוזמנו להתכנס עוד השבוע בביירות. ההסכם תלוי בנכונותנו להקציב לירדן 100 מיליון ממימי הירדן בנקודה מסוימת דרומה מהכנרת. נוסף על כך עלינו לוותר על שימושנו הנוכחי במימי הירמוך או לפצות הערבים תוספת מהירדן של כמות דומה.

לכנרת מציעים להזרים כ־100 מיליון מהירמוך שיוחזרו לעמק הירדן הערבי דרומה מהכנרת יחד עם ההקצבה הנ"ל ממימי הירדן. היות ולא תצא תעלה לעמק הירדן ישר מהכנרת לא יהיה

2. ראה מס' 81.

צורך בכל פיקוח שהוא בכנרת ויסתפקו בפיקוח וואטרמסטר בנקודה דרומה מהכנרת ממנו יופנו ה־200 או ה־240 לעמק הירדן.

לוואטרמסטר יהיו 2 נקודות פיקוח בלבד אצלנו, היינו על המים לבטיחה, ובנקודה דרומה לכנרת ויגבילו סמכויותיו לפי הצעתנו.

מטרת בואו לשאול אם אנו מוכנים עקרונית לתת מים מן הירדן דרומה מהכנרת לעמק הירדן ואם כן, באיזו כמות. הוסיף שהמשא־ומתן בקהיר היה מייגע ושבקושי רב הצליחו לשכנע הערבים לקבל ה־crop pattern המוצע על־ידי בייקר-הרזה. אנשי בייקר-הרזה טוענים שתכנון יישוב הפליטים לא יצריך ניכוי של יותר מ־3% משטח ברוטו בעמק הירדן הדרומי היינו שיישאר נטו 513 אלף דונמים. מאידך, תומכים מהנדסים אמריקנים בהנחת וינר שישנם סיכויים טובים ביותר למצוא מי תהום וכבר גילו 16 מיליון ממ"ק. הפטיר ברמזים על זיקת שליחות אריק [ג'ונסטון] למערכת היחסים הכללית ארצות־הברית-ישראל ועל הנזק שייגרם לנו מסירוב להתפשר. וייט הוסיף נופכים עדינים משלו ואמר שאם לא יבוא הסכם יגיע הדבר מבנות יעקב למועצת הביטחון ומשם לבית [ה]דין הבין־לאומי.

הבהרנו שהיות ובירדן זורמים 520 פירוש הצעתנו שיישארו כ־340 היינו 520 פחות 80 (הקצבות לסוריה בבאניאס ובבטיחה ו[ל]לבנון בחצבאני) ו־100 מהירדן וזה נוסף על ויתורנו על השימוש הנוכחי ב־40 מהירמוך. לשון אחרת, הירמוך כולו לערבים יחד עם כ־35% מהירדן. ולנו מקציבים 33% משני הנהרות, היינו הקצבת מיין. בארנס טען שלפי מספריהם זורמים כ־600 בירדן אבל מדבריו השתמע שמספר זה בנוי על הנחה שלא נוציא יותר מ־150 מהאגן וממילא יהיה recoverable return flow מהיתר. הדגיש שהמים מייבוש החולה יהיו שלנו מחוץ לחשבון ורמז שחושבים שיהיו 100 מיליון ולא 60 בלבד.

אחרי דין ודברים מייגע במשך כל היום הוזמנו בארנס ווייט לראש הממשלה ואשכול לשמוע דברים כדרבנות. ראש הממשלה טען שאולי צדקו אלה בתוכנו שהזהירו מפני משא־ומתן ולפי הצעת בארנס יוצא שבזבזנו חודשים ושבועות לריק. הרי ג'ונסטון בתזכיר רשמי[1] הציע לנו 430 מהנהרות, הצעה שלא מספיקה לנו כלל ועיקר. והנה עכשיו אף ממספרו הוא רוצה להוריד 90 מיליון. אף פעם לא הסכמנו שמחובתנו לספק מים לעמק הירדני הדרומי ללא גבול. כפי שבארנס עצמו מציין מודים מהנדסים אמריקנים בסיכויים קרובים למציאת מי־תהום בשטח הירדני. אם לבנון כה תקיפה לגבי חלוקת המים למה לא תסכים להפנות 100 מיליון מהליטאני לירדן דרך ישראל. אנו ניתן המעבר מבלי לדרוש לעצמנו אף ממ"ק אחד. עמדתנו ברורה – הירמוך לערבים מחוץ לשימושנו הקיים בו והירדן לנו מחוץ להקצבות לסוריה וללבנון. אשכול הוסיף שמדינת ישראל הוקמה לקלוט פליטים יהודים מרחבי העולם ואין צורכיהם נופלים מצורכי הפליטים הערבים מה גם שלמדינות ערב מקורות מים עצומים נוספים לקליטתם.

בארנס השיב שהוא רק בא כדי לספר לאן הגיעו thus far עם הערבים ולברר עמדתנו.

בשיחת סיכום בערב (בהיעדר וייט) אמר בארנס לקולק, הרצוג ווינר, שביקורו היה לתועלת באשר מה ששמע מראש הממשלה יעזור לו ולאריק [ג'ונסטון] לעמוד נגד נטיות במשלחתם (הכוונה לארטור [גארדינר]). הזהרנו שאם ייכשל המשא־ומתן, תהא עמדתנו חזקה באשר נוכל להסתמך על תזכיר רשמי של ג'ונסטון המציע לנו 430 מהנהרות שממנו נסוג בלחץ הערבים.

תוך המשא־ומתן המייגע אתמול הפליט בארנס שלו הסכמנו להקציב 50 לירדן מהירדן,

78

1. ראה מס' 63 וההערות שם.

היינו, שיישארו לנו הקצבה כוללת מהנהרות של כ־390 (37%) הוא חושב שיוכל לגמור בכי טוב.
הבוקר אמר שמכל מקום יחזור ג'ונסטון אלינו בשבוע הבא.
הנה אם כן חוזרת הבעיה לנקודתה העיקרית – הכמויות.[2]

מאהב

79

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן WIA533
נוסח יוצא: 93.01/2211/2

ואשינגטון, 16 בפברואר 1955

ג'ונסטון. אבן הזמין וולמן לפי מברקכם 392[1] לחוות דעה על הוויכוח עם ג'ונסטון בשלבו הנוכחי. נכחו שילוח, שמעוני, זלקינד. עיקרי דבריו:

(1) הוא משוכנע שהשימוש בכנרת כמאגר הוא הטוב והמשובח שבפיתרונות אם נקבל ערבויות בדבר ריבונותנו וכו'. כל תכנית המוותרת על אגירה בכנרת נראית לו מפוקפקת מבחינה הנדסית ולא טובה לישראל עצמה לאורך ימים.

(2) התכנית הידועה – הירדן לנו והירמוך לכם – אינה נראית לו לא רק משום הסיבוכים הבין־לאומיים והמשפטיים שהיא עלולה לעורר אלא גם מבחינת ישראל עצמה ("במיוחד דוגמת ארצות־הברית שניסתה לנקוט אותו קו הפרדה לגבי מכסיקו בנהר קולורדו ובריו גרנדה ונכשלה").

(3) העיקר הוא לקבוע לעצמנו הכמות הדרושה לנו וההוגנת בנסיבות ולהשוותה עם הצעת ג'ונסטון האחרונה. לפי מספריכם האחרונים מתרשם וולמן שההפרש איננו גדול כלל. אם נכונים חישובי ג'ונסטון לגבי 492 שהוא מציע לנו, הרי ההפרש הוא רק 21. השאלה המכרעת אם ישנם 492 ואם חישובי ג'ונסטון נכונים, אפשר וצריך לברר בינינו ובין מהנדסי ג'ונסטון ואם זה אי אפשר – על־ידי הכנסת מומחה לאמור, נייטרלי.

(4) הוויכוח בינינו ובין ג'ונסטון על שטח הקרקע הראוי להשקאה בירדן נראה לו גם מיותר גם חלש. חלש משום שטענתנו בדבר מציאות מי תהום מתוקים אינה משכנעת את וולמן. מיותר משום שאם ג'ונסטון נותן לנו את הדרוש לנו לפי שלוש לעיל מה אכפת לנו מה הוא משקה בעבר־הירדן. נקודת המוקד צריכה להיות הכמות המוקצבת לנו.

(5) הוויכוח על הוספת שלושים למען מניעת המלחת הכנרת, גם הוא לא נראה לו. בעיקר אם הכנרת איננה מאגר בין־לאומי הרי מניעת המלחתה נראית לו עניננו אנו בלבד.

2. ראה מס' 85 ו־86 וההערות שם.

79

1. ראה מס' 70, הערה 1.

(6) ויתור ג'ונסטון על אגירה בחצבאני והמוביל הצפוני והסכמתו להטייה בבנות יעקב בלבד, וולמן מסופק אם הוויתור הוא של ג'ונסטון או שלנו ואם לאורך ימים לא מוטב לנו, בעיקר למען הליטאני, ליצור תקדים שיתוף פעולה עם הלבנון.

(7) עניין מפקח המים נראה לו ניתן לפיתרון, בעיקר אם החששות המדיניים יוסרו על־ידי ערבויות אמריקניות והתחייבויות בהסכם.

(8) דברי אשכול ווינר בפרוטוקול שב־1955 אנו נשתמש במאתיים אינם מובנים לוולמן ולא יכולנו להסביר לו.

(9) הוא מציע שבחישובינו ובוויכוח לא נסתמך דווקא על השטח הראוי להשקאה בעבר־הירדן אלא גם או בעיקר על כמות המים הזורמת בנהר וביובליו בכל אחת מארבע המדינות ועל גודל השטח ממנו נובעות כמויות מים אלו.

(10) הוא מציע להשאיר כל הסכם, אם יושג, גמיש ופתוח במידה מספקת להתפתחויות עתידות אם על־ידי השארת כמויות מסוימות שלא יחולקו עכשיו (רעיון שדגלנו בו ב־1954 אך מפרוטוקולי 1955 הוא נעדר) אם על־ידי השארת מקום לעיון מחדש בעתיד.

בסיכום, משוכנע וולמן שטובת ישראל דורשת הסכם עם ג'ונסטון והערבים, כולל הכנרת כמאגר עם ערבויות מתאימות. סבור שהבדלי הגישות שנתגלו עד כה אינם מספיקים לחייב כישלון המשא־ומתן. הוא רואה אפשרות של הסכם, בעיקר לאור סעיף שלוש.

הבטיח להוסיף לייעץ לנו בגילוי לב במהלך הוויכוח.[2]

שג

80

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן: ל/489
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 16 בפברואר 1955

להלן הערכת המצב בעקבות שיחתי עם אידן:[1]

(1) מדבריו מסתבר שמנוי וגמור עם ממשלת בריטניה לחתור במאמצים מוגברים לארגון מדינות ערב במערכת הגנה אזורית שתישען הן על עיראק והן על מצרים ותמנע פילוג במחנה הערבי. ביקורי אידן בקהיר ובבגדד יהיו בוודאי מוקדשים למטרה זו בד בבד עם ניסיון לפתור שאלת ההסכם האנגלי-עיראקי ולחזק מעמדה של בריטניה שנפגע על־ידי הניסיונות בפרס ובסואץ ועל־ידי פעולתה הגוברת של ארצות־הברית באזור.

2. שרת השיב לאבן כי דבריו בסעיף (6) אינם מעשיים ואת האמור בסעיף (10) תובעת ישראל כל הזמן. הוא הוסיף ש"העיקר הוא שמברק זה מצדיק ומחייב לחלוטין התנגדותנו הנחרצת להצעת ג'ונסטון האחרונה" (מברק 435, 20 בפברואר 1955, 130.09/2310/13).

80

1. מס' 71.

(2) לא מצאתי בדבריו כל נכונות להיכנס עמנו בשיחות לאלתר ואף לא הגיב על ההצעה המיוחדת לכלול בשיחות שאלת ההסדר הדו־צדדי הישיר בינינו. עובדה זו מאשרת **ניתוח** המצב במברקי ל/425,[2] סעיף ארבעה, ומחזקת הנחתי שכל עוד תהיה ממשלת בריטניה עסוקה בשידול מדינות ערב להצטרף לארגון הגנה אזורי תמנע מצעוד צעדים חדשים לקראתנו מתוך דאגה פן יזיק לה הדבר בזירה הערבית.

(3) האפשרות שתגבר המתיחות הבין־לאומית בגלל התמורות במוסקבה והסכנות הנובעות מהמצב הבלתי יציב במזרח הרחוק מחזקים רצונה של בריטניה לחזק ככל האפשר עמדותיה במזרח התיכון. היא נשענת בנדון זה על דעת ציבור אוהדת במדינה ועל תמיכת הפרלמנט והעיתונות. ההסכם בין טורקיה ועיראק נתקבל באהדה על־ידי כל החוגים המדיניים וידידינו בשתי המפלגות בכללם. חוששני שאלה לא יהיו מוכנים להתגייס כיום לשום פעולה מיוחדת למעננו שיהיה בה כדי להזיק להסכם זה עצמו ולחבל במאמצי בריטניה בזירה הערבית שציינתים לעיל. במאמציה אלה מסתייעת ממשלת בריטניה גם בתמיכת רוב ממשלות חבר העמים הבריטי. ניתן לשער שדאגת פאקיסטן נתונה להשלמת מבצע "הנדבך הצפוני" שתשתדל ממשלת בריטניה להסתייע בנהרו כדי להדק באמצעות הודו קשרי מצרים וחבר העמים הבריטי בכל המסיבות, הן אם תצטרף מצרים לארגון הגנה אזורי והן אם תחליט להישאר מחוצה לו לאחר שיוקם.

ההתפתחות האחרונה במזרח התיכון מציינת ניצחון המגמה האסטרטגית המשותפת באזור של בריטניה וארצות־הברית כאחת והתגברותה על המגמות המיוחדות ומנוגדות לעתים של כל אחת מהן לחוד. אפשר להניח שבמקרה שהמצב הבין־לאומי או במידה שתובא התקדמות חדשה בין שתי המעצמות בהשלמת מבצע אסטרטגי זה כחלק של תכנית הגנה גלובלית של העולם החופשי. שומה עלינו בשעת ניתוח הניגודים השונים בין מגמות בריטניה וארצות־הברית באזור לשמור על חוש מידה ולהעריך הניגודים האלו על רקע המציאות הבין־לאומית בהתחשב עם זכות העדיפות הנודעת לאינטרסים החיוניים המשותפים של בריטניה וארצות־הברית וערכה הגורלי של שותפות זו ביניהן.

(5) עלינו להיזהר מאשליות באשר לאפשרות של הסדר ישיר ודו־צדדי בינינו לבין כל אחת משתי המעצמות לחוד מבלי שתסכמנה ביניהן קודם לכן על שיטה זו להבטחת ביטחונה של ישראל באזור. אמנם נכון הדבר שאידן הרחיק לכת יותר משני שותפיו בפירוש שנתן להכרזת השלושה. וכן כפי שציינתי במברקי ל/479 אינו עומד עוד אטלי באותו תוקף על כך שיש בכוחה של הכרזת השלושה לפתור כל הבעיות החדשות שהתעוררו בזמן האחרון. ברם, הסכמים נפרדים וישירים בינינו לבין בריטניה וארצות־הברית יהיו בני ביצוע לדעתי רק:

(א) לאחר הסדר ביניהן לבין מדינות ערב על השתתפותן בארגון הגנה אזורי.

(ב) כשיושג הסכם בין בריטניה וארצות־הברית על כך יען כי ספק אם אחת משתי הממשלות תסכים בלי רעותה להתקשרות ישירה ודו־צדדית עם ישראל. בעיה מיוחדת מהווה עמדת צרפת בשאלת הגנת האזור. מצד אחד שומה עלינו להיזהר מתלות תקוות שווא ביכולתה של צרפת כיום למנוע התפתחות רצויה לבריטניה וארצות־הברית באזור ויחד עם זאת חשוב שלא נרפה ממאמצינו לשמור על יחסי ידידות עם ממשלת צרפת ולהדקם על־ידי תמיכה בה כגורם מתנגד לתנועות הכל־איסלמיות והכל־ערביות וכתומכת במיעוט הנוצרי בלבנון.

(6) המצב שתיארתיו לעיל טומן בחובו שתי סכנות רציניות:

2. מס' 43.

(א) במקרה שהנחתי בקשר ללוח הזמנים המשוער של אידן נכונה והוא לא ימהר להיכנס בשיחות עמנו עד שלא תובטח השתתפות מדינות ערב בארגון הגנה אזורי, הרי שנמצא עצמנו מבודדים לגמרי ובעלי כוח מיקוח זעום.

(ב) ייתכן שמעצמות המערב תעדפנה הפיתרון הרדיקלי והשלם של הסדר סופי בינינו לבין שכנותינו על ענייני התקשרות ישירה וחד־צדדית של כל אחת מהן לחוד עם ישראל. כאשר ההסכם בין השתיים לבין מדינות ערב יהיה מובטח וכשאנו נעמוד יחידים במערכה עלולות בריטניה וארצות־הברית לנסות להטיל עלינו הסדר שלום עם שכנינו בתנאים בלתי נוחים לנו.

(7) לאור כל הנאמר לעיל והסכנות הצפויות לנו מהמשך המצב הקיים נכונה ההחלטה לחתור אל ערובות ממשיות יותר על־ידי הסדרים ישירים ודו־צדדיים עם כל אחת מן המעצמות. על־אף הקשיים שציינתי, העלולים לעמוד בדרכנו להשגת מטרתנו זו עלינו לגייס מלוא כוחנו על־מנת להגיע להסדרים ישירים עם בריטניה וארצות־הברית לפני, חוזר לפני, ולא לאחר שתגענה לכלל הסדר סופי עם מדינות ערב. דבר זה מחייבנו לא רק לפעולה דיפלומטית מוגברה, אלא גם להסברה בקרב ידידינו בכל החוגים והמפלגות כדי שנוכל להסתייע בהם בעת הצורך. חלילה לנו לרפות מאמצינו גם אם סיכויי הניצחון במאבקינו נראים לנו קלושים ובוודאי שאין לקבל מראש רוע גזירה העשויה לפגוע בעניינים חיוניים.

אילת

81

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 424
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 17 בפברואר 1955

שיחת ראש הממשלה-לאוסון אתמול.[1] נוכח הרצוג. לאוסון מסר על הערכת המזכיר את מתינותנו בגבולות ועל החשיבות שהמזכיר מייחס להסדר בענייני המים.

לגבי הגבולות אמר ראש הממשלה שמעריך העובדה כי המזכיר מבין שהמדיניות של ממשלת ישראל הנוכחית לשמור על השקט עד כמה שהדבר בידיה ובכל אופן לא ליטול יזמה להפרתו, אבל היות ומדובר בשני צדדים היה רוצה להיות בטוח שארצות־הברית נוקטת בצעדים לגבי הצד השני. בשני אזורים – על הגבול הסורי ועל חלק מסוים בגבול הירדני – קיימת שרשרת בלתי פוסקת של התקפות ופגיעות מהצד השני. נהגנו עד כה בהתאפקות והוא מקווה שלא יביאו את הקהל שלנו לניסיון כזה שבו לא יוכל לעמוד. בדעתו להוקיע לברנס את נוהג ועדת שביתת הנשק לאחרונה לגנות הן ירדן והן ישראל כשמדובר בהתקפה מצד

81
1. בפגישה זו מסר לאוסון לשרת את השדר ממזכיר המדינה המופיע במס' 77 והדברים להלן מוסבים על הנאמר בשדר.

ירדנים ללא התגרות כלשהי מצדנו והשבת אש מצדנו בבחינת הגנה עצמית. האם מצפים הם מאנשינו שיעמדו בחיבוק ידיים או יברחו כשיורים עלינו? עמדות הגבול הסוריות ממושמעות ושולטות שליטה מוחלטת על המתהווה בשטחם. הווה אומר שכשישנן יריות מהצד הסורי הן באות מעמדות צבאיות. והנה, מזה שבועות, יורים על חקלאים ישראלים בשדותיהם ועל נוסעים בדרכים. היות ובידי הממשלה הסורית לשים קץ להתפרעויות אלה, חוסר הריסון מצדה מעורר אצל אנשים פה השאלה שמא יש מקום להביאה לשמור על השקט. אולי כדאי ששגריר ארצות־הברית יאמר דבר מה לממשלה בדמשק.

לגבי המים, אנו מאוכזבים קשות מהמפנה שחל במשא־ומתן. We see vanishing trick being performed. אחרי שחזר על דבריו לבארנס ווייט בלילה הקודם (ראה שלי 422)[2] אמר ראש הממשלה שיצטער מאוד אם יצטרך to part company with Johnston. אבל לא הוא ולא חבריו בממשלה על־אף כל רצונם להגיע להסכם יוכלו לוותר על מים חיוניים הזורמים בשטחנו אך ורק כדי לדחות משבר במשא־ומתן. קיימת אפשרות הנדסית יעילה להעביר כמות ממי הליטאני לשטח ירדן דרך שטחנו. אם מסרבים לעשות זאת, מקבלים ללא סייג הדרישות המנופחות של ירדן לגבי השטח הניתן להשקאה אצלה ותכנון צורת היישוב החקלאי של הפליטים ומתעלמים ממי התהום שכמעט ודאי שיתגלו – אם אחרי כל זה תובעים מאתנו המעט שבידינו הרי זו בבחינת גזילת כבשת הרש. אנו מקווים שלא נצטרך להביא הדבר למבחן התגובה הציבורית אבל אין אנו חוששים מכך שכן הננו בטוחים בהגינות ובהיגיון שבעמדתנו. כדי להקל על ג׳ונסטון הפסקנו העבודה בבנות יעקב אבל לא נוכל לדחות ללא קץ. הנה מתקרב האביב השני שאיננו עובדים. ג׳ונסטון ואנו התקדמנו ביחס לכנרת ולמפקח המים והנה פתאום מציעים לנו הצעות לגבי החלוקה שאין להן יסוד בהיגיון ובצדק.

מהמים עבר ראש הממשלה להסכם טורקיה-עיראק והסביר הוראותיו לכם לשיחתכם עם אלן שלשום.[3] בספרו על ההשתלשלות סביב משלחתנו המסחרית לטורקיה אמר

that the Turks need a lesson in good manners in International relations.

בהדגישו אחריותה של ארצות־הברית כאדריכל תכניות ההגנה באזור ביקש מלאוסון להבהיר דרישותינו למחלקת המדינה נוסף על פנייתכם לאלן.[3]

מאהב

2. מס׳ 78.

3. השווה דיווח על השיחה ב- FRUS 1955, Vol. XIV, No. 25, pp. 63-65.

82

הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם אל משרד החוץ
Israel Permanent Delegation to the United Nations to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA765
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 18 בפברואר 1955

שרת – אישי.

סיכום התייעצות עם בנימין כהן ואחרים:

(א) יש בסמכותה של הממשלה לעשות הסכם ביטחוני כזה שתיארתי במברקי אליך[1] בלי לקבל אישור הסנאט. מאידך, עובדה היא שהממשלה ביקשה אישור הסנאט לחוזה SEATO שאינו מרחיק לכת יותר מזה שתואר במברקי הנ"ל. לכן מאמץ להשיג הסכם כזה לישראל בלי אישור הסנאט ייתקל בקשיים מדיניים ולאו דווקא משפטיים.

(ב) מכאן שרצוי לעבור לגישת רובינסון כלומר לנסח הסכם לביטחון הדדי מטעם MSA[2] שידבר על סיוע צבאי וכו' ובתוכו להכניס את דבר הערובה נגד תוקפנות. החוק הוא די רחב לכלילת ערובה כזאת. החולשה היחידה היא שכל הסכמי MSA שנחתמו עד כה הצטמצמו בעליל לעניין הסיוע הצבאי ולא הפליגו לשאר העניינים המוזכרים בחוק. לשון אחרת, יש סמכות להלכה אך אין תקדים למעשה להסכם MSA שיכלול גם סיוע צבאי וגם ערובה נגד תוקפנות.

(ג) המסקנה: נביא את השותף לידי הגשת מסמך שינוסח לפי מתכונת ההסכמים הצבאיים של MSA, למשל עיראק, ויתווסף בתוכו החומר הכלול בסעיפים 4-5 של טיוטתנו הראשונה. השותף ישוכנע וישכנע את המזכיר שהדבר הזה חוקי בהחלט. יש לממשל כל הזכות לכלול את ישראל בתכניות MSA והואיל ויש כבר על ארצות־הברית התחייבות מטעם הצהרת 1950 להתנגד לתוקפנות לא יקשה עליה משפטית להביע אותה ההתחייבות בצורה יותר נמרצת, קולעת ומחייבת כמדובר בסעיף 4.[3]

אגב, כהן סבור כי הנוסח act to prevent and thwart aggression הוא נמרץ ביותר לפי המסורת האמריקנית והביע ספק אם נוסח זה יתקבל. אמרתי כי המזכיר השתמש דווקא בניסוח

82

1. ראה מס' 69.
2. Mutual Security Agency – המסגרת העיקרית של סיוע צבאי לבנות בריתה של ארצות־הברית.
3. בסעיף ארבע נאמר שממשלת ארצות־הברית תאשר את הצהרת 1950 ואת שאיפתה לקדם את השלום והיציבות במזרח התיכון, ושהיא תכיר בכך שהתקפה צבאית על שלמותה הטריטוריאלית של ישראל מסכנת את השלום והביטחון הבין־לאומי ופוגעת באינטרסים של ארצות־הברית. במקרה כזה יפעל הממשל בהתאם להליך החוקתי בארצות־הברית שנועד למנוע או לסכל תוקפנות כזו. בסעיף חמש נאמר שהשלמות הטריטוריאלית של ישראל, שאליה מתייחס הסעיף הקודם, כוללת את הגבולות הנוכחיים של ישראל ואת הקווים שהוגדרו בהסכמי שביתת הנשק (מברק אבן אל שרת, 12 בפברואר 1955, 130.09/2414/28).

זה בשיחתו אתי ב־8 באוקטובר[4] ובמסמך שהתחיל לנסחו ערב הבחירות.

עצה נוספת של כהן:

(1) נכניס גם את ההתחייבות על שמירת המאזן לתוך רשימת התחייבויותיה של ארצות־הברית באותו ההסכם, כלומר ננסה להביא לידי דיון במסמך אחד ולא בשניים. אם יטענו משפטני ממשלת ארצות־הברית שסיוע צבאי ומאזן לחוד וערובה ביטחונית לחוד יש תמיד זמן לשקול אפשרות של הפרדה, כלומר הסכם שיטפל בנושא אחד וחילופי איגרות שיטפלו בשאר הנושאים אך אין להודות בצורך כזה בשלב ראשון.

(2) רצוי להשמיט את כל המליצות והרעיונות שאין בהם צורך חיוני כלומר, לצמצם את המסמך לעיקר ולהוציא את הקישוט.

אעביר אליך במברק מסמך שייכתב לפי הסיכום הנ"ל. כשנסכים בינינו על התוכן אוסיף להמליץ שננצל את השותף כצינור כפי שהתנדב והציע ולא נוותר על היתרון הזה. אין לי ספק שהמזכיר הזמין אותו להגיש טיוטה והוא במקום לנסות כוחו העצמאי מעדיף להגיש מסמך שיספק אותנו.

אבריק את הטיוטה החדשה ביום א'.[5]

אבן

83

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/506
נוסח נכנס: 130.09/2320/2

לונדון, 19 בפברואר 1955

שאקבורו.[1] לאחר שהבעתי ביקורתנו ומשאלותינו לפי שלכם ד/15 וד/45 ענה:[2]

(1) ישקלו הצעותינו בדבר התחייבות משותפת לאי תוקפנות כאקדמה לחוזה.

(2) המלים "בפנים האזור", שהוזכרו בהודעה הטורקית-העיראקית המשותפת, לא תופענה בכלל בחוזה. בקשר לכך הסביר שלא רק אנחנו אלא גם הצרפתים "ואחדות ממדינות ערב" מתחו ביקורת על המלים הללו ופירשו אותן כמניחות אפשרות של פגיעה בריבונותה של סוריה, שכן גם במקרה שהמונח "בפנים האזור" מכוון נגד ישראל תצריך הפעלתו פלישה צבאית של עיראק וטורקיה דרך אדמת סוריה שאינה חברה להסכם בין טורקיה ועיראק.

4. ראה כרך 9, מס' 402.

5. ראה מברק אבן אל שרת, W551, 22 בפברואר 1955, 130.09/2311/1.

83

1. השיחה עם שאקבורו התקיימה ב־18 בפברואר. השווה דיווחים על השיחה במסמכים מ־18, ו־21 בפברואר 1955, בתיקי משרד החוץ הבריטי PRO FO371/115825/9986.

2. במברק הראשון שיגר איתן לשגרירות בלונדון את נוסח מס' 67 על ישיבת הממשלה. (9 בפברואר 1955, 130.09/2320/1). המברק השני לא אותר.

(3) החלטות או"ם שנזכרו באותה ההודעה לא תופענה אף הן בחוזה עצמו.

מסר לי שבדרכו חזרה מבגדד ישהה אידן שעה אחת בביירות ובזמן "שיטפלו באווירון" יסעד עם הנשיא שמעון. ראיתי שחיכה לתגובתי ואמרתי לו שאם הביקור אצל נאסר ונורי [סעיד] היה מתפרש כמגע עם בעלי ברית של בריטניה, הרי הביקור אצל נשיא הלבנון לא יתקבל אלא כהפגנה הפוגעת בנו, שכני הלבנון. העובדה שביקר בשלוש ממדינות ערב ופסח על ישראל תהיה אז בולטת ביותר וממילא יתנו לה פירושים שליליים גם אם אין אידן חפץ בכך. הזכרתי העובדה שדאלס במסעותיו במזרח התיכון ביקר אצלנו ואילו שר החוץ הבריטי בביקורו הראשון באזור לא עשה זאת. שאקבורו ניסה להסביר שהביקור בביירות הוא "מקרי לחלוטין" ואין לנו כל סיבה לפרשו כבעל משמעות מדינית. שוב ציינתי העובדה שבין אם יש כוונה מדינית לביקור בביירות בין אם אין – יעורר הדבר פירושים ומסקנות מדיניות, שכן יהיה בו במאורע כדי לעשות רושם על דעת הציבור שלנו ובעולם כולו, מבחינת יחסים של ממשלת בריטניה לישראל. הוספתי שציבור מתרשם בדרך-כלל מדברים מעין אלה יותר מאשר ממעשים חשובים פי כמה. סיימתי באמרי שהנני מביע דעתי אני בנדון אך דומני שמבטא אני בכך הרגשתם של כל אזרחי ישראל הרוחשים ידידות לבריטניה.

שאקבורו מסר לי שבשבוע הבא יגיע ללונדון המנהל החדש של מחלקת אפריקה והלוואנט במשרד החוץ הצרפתי לשם "החלפת אינפורמציה" על בעיות האזור. העיר שהצרפתים עצבנים מאוד בימים אלה ובייחוד במה שנוגע לסוריה והם הם שביקשו לקיים הפגישה. הציע שאבקר אצלו אחרי כן ואז ימסור לי "משהו" על תוכן הדיונים עם הנציג הצרפתי.

בסוף השיחה חזרתי על בקשותינו מאידן בקשר לביקורו אצל נאסר.

בשל קוצר זמן לא הספקתי לשאלו על ביקורו בוואשינגטון ורק הזכרתי התקריות האחרונות בגבול הירדני בהדגישי חוסר שיתוף הפעולה מצד הירדנים בקשר להצעות שהבאנו לפניהם לשם שיפור המצב.

אילת

84

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA550
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 21 בפברואר 1955

אישי

שוחחתי עם אלן לפי שלך 433.[1] אמרתי שהודאגתי ביותר מהדאגה שבאה לידי ביטוי במברקך

84

1. שרת הורה לאבן להיפגש עם אלן לאלתר ולומר לו כי הממשלה והציבור בישראל "יראו בהצעות הסופיות של ג'ונסטון מבחן יחסי ארצות־הברית וישראל ומבחן יעילות מדיניות ישראל של התאפקות בגבולות והאמון בארצות־הברית שלא תפקיר ענייניה החיוניים" (20 בפברואר 1955, 130.09/2310/13).

האחרונים בהם העמדת אותי על סכנת כישלון התכנית בגלל קיפוחנו בכמות המים. אמרתי שמברקים אלה הניעו אותי לדרוש שיחה אישית כדי להסביר מה גדולה תהיה אכזבתנו אם כך תסתיים הפרשה אחרי המאמצים הרבים שהושקעו משני הצדדים. לא קל יהיה מצבו של ראש ממשלה ישראלי שיידרש לחתום על מסמך שימסור את רוב מימי הנהרות האלה למדינות ערב ובשום פנים לא יוכל לחתום על תכנית שלא תבטיח לפחות את המים הדרושים לנו ולעתידנו. הסברתי לו את העושר של העולם הערבי במקורות מים לעומת התלות המוחלטת שלנו באותם המים שהתכנית מטפלת בהם ומכאן דאגתנו העמוקה. הסברתי החמרת הדאגה כאשר במקום להתקדם מעבר להצעות 31 בינואר,[2] כפי שציפינו ועוד מצפים, גילתה המשלחת האמריקנית נטייה ברורה לסגת מאותם המספרים. הסברתי את המסקנות הכלליות שתנבענה ממצב זה לפי קווי מברקך.

אלן הביע תימהון והתרשמות מדברי באשר דוחות ג'ונסטון מוסיפים להיות אופטימיים ולא העלה על דעתו אפשרות רצינית של כישלון עד שאמרתי מה שאמרתי. קיבל ברצון את הדגשתי כי רצוננו בהצלחת התכנית אם רק יאופשר לנו הדבר ולאו דווקא בהסברת כישלון אם כי בטוחים אנו כי העולם יבין לסירובנו לוותר על נכס יחיד ומיוחד זה. אמר שיביע לג'ונסטון תקווה שלא תוצע לישראל כמות שהיא חושבת אותה כנופלת מרמת צרכיה המינימליים.

הדגשתי כי אינני בא להתערב במשא־ומתן המתנהל במקום ויש לכולנו אמון בג'ונסטון אך רצוי שמחלקת המדינה תשמע במישרין את המשקל המכריע שאנו מייחסים לבעיית הכמות.

כדי לקדם תרעומת אפשרית מציע שתודיעו לג'ונסטון על הפגישה הזאת שתייחסו אותה לדאגתי מפני סיכוי ברור של כישלון לאכזבת כל הפועלים בשטח היחסים בין ארצות־הברית לבין ישראל.

אבן

85

נייר עמדה של ישראל לסיכום השיחות עם ג'ונסטון
Position Paper of Israel to Sum up the Meetings with Johnston

Copy: 130.23/6451/8

Jerusalem, 23 February 1955

Confidential

As a result of discussions between representatives of the Government of Israel and the Government of the United States on the division of the waters of the Jordan and Yarmuk Rivers, a preliminary understanding has been reached with respect to a number of elements.

The purpose of this paper is to set forth the position of the Israel Delegation as defined at the conclusion of the second series of the talks with

2. ראה מס' 63.

Ambassador Johnston and his party in the latter's present visit to the area.

It is understood that the following formulation is tentative.

(A) *Allocations*:

The Israel proposal is based on the principle of unrestricted use by Israel of the waters of the Jordan River, subject only to the following qualifications:

(1) A withdrawal of a maximum of 35 mcms[1] per annum by Lebanon from the Hasbani for irrigation in Lebanon;

(2) A withdrawal of a maximum of 20 mcms by Syria from the Banias for irrigation in Syria;

(3) A guaranteed delivery of a fixed quantity of 22 mcms to irrigate the Buteiha farm in Syria;

(4) Israel would guarantee unconditionally the delivery of 50 mcms of Jordan River water to Jordan at Point JX (of which an amount equal to Israel's Yarmuk withdrawals would have a salinity no higher than the general average in Lake Tiberias). This guaranteed Jordan water delivery would be in addition to that set forth in Paragraph (3);

(5) Israel's obligation with respect to an additional 50 mcms deliverable at Point JX will depend on the amount of usable well water found in Jordan and will be decreased by two mcms for every three mcms of new usable well water developed; it being understood that the balance of the saline spring water, remaining after the allocation mentioned in Paragraph (4) above, will form part of the allocation of 50 mcms to which this paragraph refers. The agreement with the Government of Jordan will include a provision according to which a comprehensive program of underground water development will be undertaken within a period of (X) years. If by the end of the aforementioned period, the program to be agreed has not been executed, this additional 50 mcms of Jordan water will become part of Israel's share.

It was understood that all waters accruing as a result of the drainage of the Huleh swamps belong to Israel and are outside the framework of river water allocation.

The Yarmuk River water will be under the unrestricted use of the Kingdom of Jordan, subject to the following qualifications:

(1) Syria will receive from the upper Yarmuk an agreed quantity of water;

(2) Israel will retain its present use from the Yarmuk of approximately

85

1. מיליון מטר מעוקב.

40 mcms.

(B) *Lake Tiberias:*

The Israel Delegation emphasized that it had no authority to discuss the use of Lake Tiberias as a storage reservoir for the Yarmuk waters. However, taking into consideration the explicit assurances given by Ambassador Johnston that the use of Lake Tiberias will in no way impede or infringe upon the sovereignty of Israel in the area, nor will it in any way be used as a basis for any territorial adjustment or realignment of any kind, and on the understanding that clear guarantees to that effect will be included in the agreement or agreements to be concluded with the Arab States and also in an undertaking to be embodied in a letter to the Government of Israel from the President of the United States, the Israel Delegation expressed its readiness to study a proposal to use Lake Tiberias as a storage site prove feasible.

In the course of the discussions on this point, the Israel Delegation explained its readiness to investigate the storage in Lake Tiberias, provided that technical arrangements could be made to secure a fixed and constant release from the Lake to be supervised if necessary at Point (JX). While both Mr. Criddle and Mr. Wiener were of the opinion that such an arrangement might be within the realm of possibility, they were unable to proceed with any clear definition in the absence of certain essential engineering data. The suggestion was made that as part of such an arrangement an appropriate reservoir would have to be constructed on the Yarmuk River itself. Ambassador Johnston commented that he was prepared to consider the possibility of erecting such a reservoir.

The matter was left pending until Ambassador Johnston will be in a position, on the basis of detailed engineering data, to offer an engineering proposal.

86

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA449
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 23 בפברואר 1955

ג׳ונסטון.

(1) לפי ניירות שהחליפו המשלחות המצב כדלקמן:[1]

כמויות: נייר ג׳ונסטון כולל שתי הצעות – אחת המכונה הצעת גרדנר ושנייה שהעלה ג׳ונסטון כתשובה להצעת אשכול (ראה להלן).

(א) הצעת גרדנר. ישראל תהיה free develop Jordan river as it sees fit מחוץ ל־withdrawals של לא יותר מ־35 על־ידי לבנון מחצבאני, 20 על־ידי סוריה מבאניאס ו־22 שיוזרמו לבטיחה. נוסף על כך צריכה ישראל להבטיח לירדן 75 מירדן בנקודה דרומית מכנרת. אנו רשאים לכלול ב־75 אלה מים מלוחים שאצלנו ילכו לאיבוד בעוד שהירדנים לרגל ההפרש במידת המליחות בין [ה]ירדן והירמוך, יוכלו לערב אותם במי הירמוך. אם נוסיף לקיים שימושנו בירמוך, נצטרך לפצות ירדן בכמות דומה ממימי הירדן.

עלינו להרשות מאגר בכנרת לכ־75 ממ״ק לשנה מה־flood water של הירמוך ולהחזיר כמות זו (נוסף על הכמות דלעיל) על־ידי תעלה מהכנרת לתעלת הע׳ור המזרחי בירדן.

הירמוך כולו לירדן וסוריה מחוץ לשימושנו הקיים אם נרצה להחזיק בו.

בסיכום. הווה אומר שנקבל כ־430 מתוך הכמות הכוללת שבנהרות של 1056 (לפי קוטון הכמות בירדן היא 546 ולפי ההערכה האחרונה שלו ושלנו הכמות בירמוך 510).

(ב) ההצעה השנייה. תוך החזקת השימוש הקיים בירמוך נצטרך להבטיח לירדן 50 מיליון מתוך מימי הירדן. בתוך ה־50 הללו הכמות השווה לשימושנו בירמוך צריכה להיות בעלת המליחות הרגילה בכנרת. כן עלינו להבטיח מים נוספים מהירדן עד 50 מיליון אבל התחייבותנו זו תופחת בהתאם לגילוי מי תהום בצד השני. 31 הראשונים מי תהום לא יובאו בחשבון אולם למעלה מזה תופחת התחייבותנו בממ״ק אחד לכל 2 ממ״ק מי תהום. הווה אומר שאם לא יתגלו כלל מי תהום, תהיה ההקצבה שלנו לפי הכמות בהצעת גרדנר בעוד שאם יתגלו 131 תתבטל כליל התחייבותנו. במקרה הכי טוב נוכל לקבל 490 היינו 47 אחוזים בקרוב מכלל המים בנהרות.

לפי שתי ההצעות המים מייבוש החולה שייכים לנו מחוץ לחשבון.

(2) הצעת אשכול שונה מההצעה האחרונה לגבי ה־50 ״המותנים״ מהירדן. ההתחייבות תופחת ב־2 ממ״ק לכל 3 ממי תהום שיתגלו ואין סייג לגבי 31 הראשונים.

ג׳ונסטון הדגיש שלדעתו אין כל סיכוי למכור הצעת אשכול לירדנים. עם תיקוניו יהיה סיכוי

86

1. המזכר של ג׳ונסטון מ־22 בפברואר 1955, שעיקרו מובא להלן, ונייר העבודה של ישראל המופיע במס׳ 85. נשלחו על־ידי הרצוג לארן ב־27 בפברואר 1955 ושמורים בתיקי משרד ראש הממשלה (43/ 7226/13). ראה גם מס׳ 78 ו־81. שרת נפגש עם ג׳ונסטון לסיכום הביקור ב־22 בפברואר (ראה מ׳ שרת, יומן אישי כרך ג, עמ׳ 791-792).

אבל קטן מאוד. מאידך, יש fifty fifty chance למכור הצעת גרדנר. (הוסיף בעל־פה שינסה להוריד 15 מיליון ממימי הירדן שעלינו לתת לירדנים ונהיה חייבים לתת מהירדן לא יותר מ־30 בלתי מלוחים ו־30 מלוחים.)

(3) הכנרת: בנייר שלנו סיכמנו שלא הייתה למשלחתנו סמכות לדון בשימוש הכנרת כמאגר אולם בהתחשב בהבטחותיו של ג'ונסטון לגבי אי־פגיעה בשלמותנו הטריטוריאלית ובריבונותנו הבענו נכונות לעיין בהצעה לשימוש בכנרת לכמות מוגבלת של מימי הירמוך אם מקום אחר למאגר לא יימצא feasable. נכונותנו זו תלויה באפשרות של הסדר טכני לפיו יהיה fixed and constant release מהכנרת לתעלת ע'ור המזרחי. (לפי הסדר זה תתקיים הרגולציה במאגר בירמוך והיות ומהכנרת תצא כמות קבועה לא יהא מקום לפיקוח מלבד בדיקת המתקן האוטומטי מפני חבלה.)

ציינו שקרידל ווינר הביעו הדעה שהסדר כזה ייתכן והנו בגדר האפשרות אבל לא יכלו לחוות דעה סופית בהיעדר חומר הנדסי מסוים. ציינו גם שלהפעלת הסדר כזה יהיה צורך להקים מאגר מתאים בירמוך ושג'ונסטון העיר שמוכן לדון באפשרות זו. הדבר נשאר תלוי עד שג'ונסטון יוכל להציע הצעות הנדסיות.

האמריקנים התחננו שנחבר הצעה מוסכמת אתם, מעין tentative understanding, בדומה לזה שלדבריהם סיכמו עם הערבים.

אנו טענו שלא נוכל לזוז מהצעתנו ושבין כה בהיעדר דיון בממשלה ובהיעדר בירור יסודי בבעיית הכנרת המשא־ומתן עד כה אינו אלא פרלימינרי. הבוקר בשדה התעופה ביקשני ג'ונסטון למסור לראש הממשלה שהוא ימצא מוצא בשאלת הכנרת (לא הורגשה אופטימיות דומה אצל קרידל) אבל בשאלת הכמויות אין סיכוי שיוכל להתקדם מעבר להצעת גרדנר.

ג'ונסטון מסר פרטים מאלפים על הקשרים שהקים בארצות ערב ואף רמז לראש הממשלה שאם יצליח במשימת המים יהא מוכן להמשיך בתיווכו בינינו לבין הערבים. טען שמאז יוני אשתקד העלה הקצבתנו בכ־150 מיליון (אנו הצבענו על החטא הקדמון של הסתמכות מהתחלה על הקצבות מיין). הדגיש הצלחתו בהשגת הסכמת הערבים לכלילת ערובה לגבי הכנרת בהסכם שייחתם אתם והסכמתם להסתלק מהתנגדות לעבודה בבנות יעקב במסגרת ההסכם.

בעוד שגרדנר היה הפעם יותר נוח מאשר בסיבובים הקודמים נעשה טרוקסל יותר נוקשה. למרות ההתחככות המייגעת ולפעמים בלתי נעימה הייתה האווירה טובה אם כי ג'ונסטון היה מאוכזב במקצת על שלא הצליח להגיע אתנו לסיכום על הכמויות. עודדנו אותו שאין הפער כה גדול וביקשנוהו לנסות ולהביא הערבים להסכים להצעתנו.

אנו מכוונים העיתונות להתאפקות ולהדגשת הפער והיעדר מוחלט של סיכום בעניין הכנרת כלחץ הן על ג'ונסטון והן על הערבים.

הודיעו לנו שבדעתם לחזור תוך ארבעה-שישה שבועות אחרי שיהיה בידם חומר הנדסי נוסף ויתבהרו כמה דברים לגבי הערבים.[2]

מאהב

2. במברק אל השגרירות בוואשינגטון הבריק יעקב הרצוג את הערכתו האישית על השיחות. הוא קבע בין היתר כי ההישג העיקרי של השיחות היה "קבורת תכנית מיין שהאפילה על המשא־ומתן מאז התחלתו" וכי עצם השליחות של ג'ונסטון במדינות ערב שימשה "גורם פסיכולוגי רב ערך להרגלת מחשבתן לעובדת קיומה של ישראל" ולהכרה ששיתוף פעולה אתה "יהיה להם לברכה" (24 בפברואר 1955, IWA ,130.09/2310/13).

87

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IW452
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 24 בפברואר 1955

(א) משחזרתי לסדר היום אחרי פורענויות משרד הביטחון[1] והמשא־ומתן עם ג'ונסטון היה בדעתי לאחר התייעצות להבריק אזהרה שנייה מהגשת טיוטה מפורטת לחוזה ביטחון. בינתיים בא פרסום יו.פי. [יונייטד פרס] על הצהרתך בסיאטל[2] בדבר עמידתנו בעיצומו של משא־ומתן על צירופנו למערכת בריתות הגנת המזרח התיכון והוסיף על דאגותי.

(ב) כולנו במשרד רואים חוזה ביטחון כאשליה. אין לארצות־הברית חוזה כזה עם שום מדינה במזרח התיכון ולא תתחיל בנו. אין כל ביטחון כי אבהותנו לטיוטה לאחר הטיפול הרב בה תישאר סוד ואין לנו כל עניין להופיע כתופסי מרובה ההולכים אחרי הרהורי לבם ולנחול מפלה מיותרת.

(ג) בשלי 745 (ב) ו(ג)[3] ציינתי בדיוק למה הוסמכתי מהממשלה ואילו הטיוטה חורגת הרחק מזה.

(ד) לאחר חילוף המברקים הממושך ושיתוף כמה אנשים בידיעת העניין בשתי הקצוות ולאור הניסיון המר הכא והתם יש לחרוד יום יום לדליפה שתגרום לנו אך ביזיון.

(ה) הרגישויות בכנסת ובציבור תוך אווירת מלחמת בחירות והמערכה הכרוכה בה כלפי שמאל מחייבת לחלוטין להימנע מיצירת רושם של התרפקות על ארצות־הברית לשיתופנו בהגנת האזור שעה שהיא מסרבת. דבר אחר, אם אנו דורשים חיזוק כוחנו כלפי השכנות ולשם כך נכנסים להתקשרות וכן דבר אחר, אם ארצות־הברית ביזמתה מזמינתנו להגנה אזורית.

(ו) סיכומנו הוא לזנוח רעיון הטיוטה המפורטת ולהסתפק במסירת נייר קצר למהימן[4] בו ינוסחו מספר עקרונות לערובה לפי גרסתו הראשונה באוזניך כשלך 437[5] עם התוספות הדרושות. נבריק הצעה תוך יומיים.[6]

שרת

87

1. הכוונה להתפטרותו של שר הביטחון פנחס לבון בעקבות פרשת "עסק הביש" במצרים. לבון הודיע על התפטרותו המידית בישיבת הממשלה ב־20 בפברואר 1955 ולמחרת הושבע בן גוריון בכנסת לתפקיד שר הביטחון (ראה מ' שרת, יומן אישי, כרך ג, עמ' 729-749).
2. אבן לא אמר דברים מפורשים כפי שפרסמה סוכנות יו.פי. הוא הביע בנאומו בסיאטל את דאגתה של ישראל מפני בריתות ההגנה במזרח התיכון שישראל לא משתתפת בהן והוסיף שהביע דאגה זו בפני מזכיר המדינה וכי הוא ממתין לתשובתו. סוכנות יו.פי. תלתה בדבריו את הידיעה בדבר המשא־ומתן של ישראל עם מזכיר המדינה על צירופה לבריתות הגנה. מחלקת המדינה פרסמה מיד הכחשה של הדברים (פרוטוקול ישיבת הממשלה, 27 בפברואר 1955, גנזך המדינה; השווה מ' שרת, יומן אישי, כרך ג, עמ' 794, 798).
3. ראה מס' 67.
4. "השותף" – ארתור דין.
5. ראה מס' 48.
6. שרת השיב כעבור כשבוע (ראה מס' 103) ושם בסעיף האחרון הציג את נימוקיו לעיכוב התשובה.

88

ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה
Z. Argaman to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן 268
נוסח נכנס: 130.09/2297/2

בוקרשט, 24 בפברואר 1955

אמש בקבלת פנים אצל הנספח הצבאי הסובייטי הוצגתי על־ידי השגריר הסובייטי לפני אמיל בודנרש שר ההגנה הרומני. לאחר שנעזבנו לבדנו התפתחה ביזמתי שיחה על ישראל ועל היחסים עם רומניה. הוא גילה עניין במצב הגבולות וביקש הסברה על עמדתנו לאחרונה כלפי רומניה בהדגישו כי עזר לישראל ותמיד היה ידידה. תוך הסברת נימוקינו הוזמנו שנינו על־ידי יועץ סובייטי להצטרף לשולחן אליו ישבו גיאורגיו דז' והשגריר הסובייטי. דז' ברכני בלבביות ומצדו נכנס לשיחה על ישראל ועל היחסים בין שתי המדינות. השיחה נמשכה למעלה משעתיים והתנהלה בערנות ובאווירה יוצאת מהכלל ונוחה כשדז' מכריז רבות על יחסו הידידותי הכנה לישראל ולהתפתחותה ומציג את עצמו כידיד ותיק של היהודים בכלל. בשיחה נגענו בענייני עלייה בכלל, איחוד המשפחות, אסירי ציון, עמדת ישראל באונסקו ולבעיית גרמניה, פעולת צירותנו ועוד.

עיקר דבריו:

(א) (1) ממשלת רומניה הרשתה עלייה המונית תוך אהדה לישראל. הודעת בוגיץ' לאיחוד המשפחות[1] בהתאם להחלטתה המיוחדת של ממשלת רומניה ותבוצע ברוח אוהדת.

(2) ידאג כי אקבל החומר המלא הנוגע לאסירים למען איווכח ששיתפו פעולה עם הפשיסטים שרצחו יהודים. מספרם פחות בהרבה ממאתיים והאינפורמציה שלנו מוטעית בכוונה להוציא מאתנו יותר כספים.

(3) אנשי צירותנו עוסקים בפעולות בלתי חוקיות כהחלפת מטבע ופגישות חשאיות עם יהודי רומניה.

(4) מתוך רצון לשמור יחסים טובים ממשלת רומניה סוגרת לפעמים עינה על פעולות מסוימות אבל רשאית לתבוע מהנציגויות הזרות לכבד חוקיה.

(5) אין הוא רואה בעין יפה מגע גלוי או חשאי של נציגי חוץ עם אזרחיה והמיעוטים – הונגרים, בולגרים, סרבים או יהודים. יודע שהשקפתנו אחרת ולא יוכל לשכנענו אם כי מבין אותנו אבל לממשלת רומניה טעמים מספיקים להתנגדות למגע כזה ורואה בו התערבות בענייניה הפנימיים.

(6) עמדת ישראל באונסקו אינה הולמת יחסי ידידות שממשלת רומניה מעוניינת בכנות. מסכים שיש טעם במגע הדוק יותר לשם הבהרה הדדית של נקודות מחלוקת וידאג כי יקוים.

(7) מכבד ומעריך ראש הממשלה ושר החוץ שלנו ומבקש למסור לו כי לממשלת רומניה רק כוונות טובות כלפי ישראל. מקווה כי גם ממשלת ישראל תשתדל להבין עמדת ממשלת רומניה

88

1. ראה מס' 49.

בבעיות מסוימות גם אם לא תוכל להסכים לה, הכול למען ידידות אמיתית.

(ב) השגריר הסובייטי לקח חלק פעיל בשיחה וניכר היה כי מצויד בידיעות מלאות על יחסי ישראל רומניה. הוא העיר בין היתר:

(1) אינו רואה כל רע במגעים עם יהודים ובהתעניינותנו במצבם אבל הגיעו אליו ידיעות שאנשינו עוסקים בריגול ומשתפים פעולה עם הרשת האמריקנית. הביע שמחתו וסיפוקו להכחשתי הנמרצת.

(2) קרא בעיתונים שממשלת ישראל שמה מכשולים ליורדים על־ידי גביית סכומים עצומים בצאתם. דז' העיר שאין לסמוך על עיתונאים ובדרך-כלל ממשלת ישראל לא שמה מכשולים.

(ג) בודנרש נוכח במשך רוב השיחה והקשיב לוויכוח. בקרבת המקום ישבו רוב חברי הפוליטבירו ושמעו תוכן השיחה שנסתיימה בארבע וחצי בבוקר באיחולים לבביים הדדיים.

הכול מעיד שהשיחה תוכננה על־ידי הרוסים והיועץ שאלני בצאתי אם איני רוגז על ההזדמנות שנתן לי לשיחה מקיפה עם ראש הממשלה. אין להבין מטרת הרוסים.[2]

דוח מפורט בדואר היוצא ב־8 במארס.[3]

ארגמן

89

הערת עורך
Editorial Note

חתימת הסכם ברית בגדד

ב־24 בפברואר חתמו בבגדד ראשי הממשלות ושרי החוץ של טורקיה ועיראק על ברית הגנה ביניהן ("ברית בגדד") שעל הצעדים הראשונים לקראת חתימתה הכריזו ב־12 בינואר 1955 (הערת עורך 21). ההסכם אושר על־ידי הפרלמנטים של שתי המדינות ב־26 בפברואר. באיגרות שהחליפו ביניהם ראשי שתי הממשלות בעת חתימת ההסכם, הצהירו כי "למען הבטחת השלום והביטחון באזור המזרח התיכון הסכימו שני הצדדים לפעול תוך שיתוף פעולה הדוק לשם ביצוע כל החלטות האו"ם בנוגע לארץ־ישראל". וכן ש"הברית מאפשרת לשתי המדינות לשתף פעולה נגד כל תוקפנות המכוונת נגד כל אחת מהשתיים". שתי הצהרות אלה הדאיגו מאוד את ישראל. הנוסח המלא של ההסכם וחליפת האיגרות שנלוותה אליו ראה בתיק 130.02/2450/6.

2. על חשיבותה של השיחה עם ראש ממשלת רומניה ראה מכתב בנצור אל איתן, 27 בפברואר 1955, 130.11/2493/1. בנצור כתב שמאז שיחת נמיר עם אנה פאוקר ב־1948 לא התקיימה שיחה כל כך גלוית לב על יחסי ישראל רומניה ובעיקר על בעיית העלייה. הוא שיער כי יש משמעות מיוחדת לעובדה שהשיחה התקיימה תחת קורת גג סובייטית וכי ייתכן שהדבר מצביע על השפעת הסובייטים על שינוי הגישה של רומניה לבעיותיה החיוניות של ישראל וכן על המשך הקו המתון במדיניות החוץ הסובייטית. שרת הקריא את תוכן המברק של ארגמן בישיבת הממשלה ב־27 בפברואר (פרוטוקול בגנזך המדינה) והביע סברה "שמא הניסיון להתפייס מקורו בחשד מפני זיון גרמניה" והוא מצביע על מגמה "להסתייע באהדה יהודית עולמית להתנגדות הגוש לכך" (מברק אל ארגמן, 321, 28 בפברואר 1955, 130.09/2297/1).
ראה גם שלוש אל נציגויות ישראל במזרח אירופה, 28 בפברואר 1955, 130.11/2503/2.

3. הדוח מ־3 במארס 1955 בתיק 130.11/2493/1.

90

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מברק מוצפן 72
נוסח נכנס: 130.02/2450/6

אנקרה, 27 בפברואר 1955

(א) קופרולו הצהיר במג'ליס כי אין חידוש בכוונת טורקיה לתמוך בביצוע החלטות או"ם.[1] "כיוון מדיניות החוץ הטורקית אינו מושפע מרוחות". הצהיר כי הנעשה בבגדד אינו מכוון נגד אף אחד ואם מישהו יטען שמכוון נגדו הרי הוא גילה שהיו לו כוונות רעות.

(ב) לשאלה ענה מנדרס בנאומו כי אין הפעלה צבאית אוטומטית נכללת באמנה. הדבר גם לא ניתן לפי החוקות של שתי הארצות.

(ג) מנדרס הצביע על שני סוגי חברים שיכולים להצטרף לאמנה: ראשית, חברות הליגה שהצטרפותן אוטומטית לאמור הודעה פשוטה ושנית, חברים אחרים שהצטרפותם תלויה בהערכת המצב באזור. דבר זה עושה את האמנה לאמנה טורקו-ערבית אופיינית.

(ד) תוכן מכתב נורי סעיד גרוע מהצהרת בגדד הקודמת[2] בדברו על: ראשית, "ביצוע"; שנית, "כל" החלטות; שלישית, מזכיר בפירוש ארץ־ישראל.

(ה) האישור במג'ליס נעשה באווירה של התלהבות עצומה. לתשואות מיוחדות זכו כל הזכרות האחווה המוסלמית.

(ו) לפי תוכן כל העיתונות מתברר כי ניתנה הוראה לא להבליט את עניין חליפת המכתבים.

(ז) תחבולת החלפת המכתבים נוצרה כדי לאפשר הצטרפות אמריקה ואנגליה. או שידעו מראש על כוונת מנדרס להציע תחבולה זו לנורי.

(ח) לדעתי יש לנצל גם עובדות אלו במאמץ עליון להשגת ערבויות מארצות־הברית ואנגליה.

(ט) כאן מחכה להוראותיכם.

פישר

90

1. ראה לעיל מס' 89 (הערת עורך).
2. ראה מס' 21 (הערת עורך).

91

מ' שרת אל א' ששון (רומא)
M. Sharett to E. Sasson (Rome)

מברק מוצפן ר/172
נוסח יוצא: 130.09/2357/1

ירושלים, 28 בפברואר 1955

משלך 671[1] לא ברור אם ומה ענית לטורקי. עליך להזמינו לשיחה, חוזר, לא ללכת אליו אלא להזמינו אליך ולהגיד לו כי דיווחת מה שאמר ורצונך להעביר לו התשובות שקיבלת למען הבהרת העניין.

(א) על בוא משלחתנו הייתה הידברות מפורשת מראש בין צירותנו לבין משרד החוץ הטורקי שאושרה על־ידינו בכתב שלוש פעמים בזה אחר זה. המזכר הראשון על עצם ההסכם בדבר בוא המשלחת, השני על הרכבה והשלישי על מועד בואה, ללא כל ערעור מצדם. יתר־על־כן, ידוע לנו כי הם מינו משלחת מצדם למשא־ומתן.

(ב) דרישתם ביום בוא המשלחת לאנקרה כי תמהר להסתלק ופרסום הכחשתם לעצם ההסכם בדבר בואה היו צעדים ללא תקדים ביחסינו הבין־לאומיים ופגעו בנו קשה ביותר. אמנם כעבור יום יומיים הסתדרו השיחות אבל נשאר בלבנו משקע מרירות. לא פיללנו, כי גם הם מסוגלים להתנהגות כזו.

(ג) אנו רואים בתקרית המשלחת סימן מדאיג ביותר לצפוי ליחסי טורקיה-ישראל מהתקשרות טורקיה עם עיראק ומחתירתה לשיתוף עם יתר ארצות ערב.

(ד) נוסח החוזה שנחתם בינתיים אימת חששותינו הגרועים ביותר והכזיב הבטחותיהם. הם הצהירו לנו כי לא יהיו צד בריב שבינינו לבין הערבים, אבל בחוזה ובמכתבי הלוואי הם נקטו עמדה מפורשת נגדנו. מנדרס הבטיח לפישר במפורש כי ההסתמכות על החלטות או"ם לא תיכלל בחוזה והנה נכללה במכתב הלוואי ובאופן עוד יותר ממאיר משבהודעת בגדד מ־12 בינואר[2] יען שם דובר על החלטות או"ם סתמית ואילו פה במפורש על ארץ־ישראל. העדר סעיף על התחייבות שני הצדדים להימנע מתוקפנות כלפי צד שלישי, המופיע בכל חוזי ההגנה שבעולם לרבות ברית הביטחון של הליגה מזה והברית הבלקנית מזה, הוא חידוש מפתיע ומסוכן ביותר בנסיבות הנתונות. על־ידי כל אלה הם העמיסו על עצמם אחריות חמורה לחבלה בסיכויי השלום במזרח התיכון. במקום לרסן תאוות הערבים תגרום כניעתם לליבוי יצריהם.

חוזר ומדגיש כי עליך להזמינו אליך ואם יסרב או יתחמק תניח לו ורק תביע צערך. לכתחילה

91

1. ששון דיווח על שיחה עם שגריר טורקיה ברומא שהתקיימה ביזמתו של השגריר הטורקי בעקבות חתימת הסכם טורקיה-עיראק ב־26 בפברואר. השגריר הטורקי תיאר את חתימת ההסכם "כצעד חשוב וכהישג גדול במאמצי טורקיה, ארצות־הברית ואנגליה, הנמשכים זה שלוש שנים, לייצב את המצב במזרח הקרוב". הוא ניסה להסביר ש"הצהרותיו המיותרות" לעיתונאים של ראש המשלחת הכלכלית של ישראל שביקרה בטורקיה "נוצלו לרעה בידי הערבים והביאו את מנדרס שלא מרצונו לנקוט בדרך בלתי נעימה ובלתי רצויה כלפי המשלחת". כמו־כן מסר לו השגריר כי אידן מתכוון לדון עם נורי סעיד בעת ביקורו בבגדד על שינויים בהסכם האנגלי-עיראקי; על אפשרות צירופן של מדינות מזרח תיכוניות אחרות לברית בגדד; ועל צרכי השיתוף בין הברית לבין אנגליה וארצות־הברית. (ששון אל מחלקת מערב אירופה, 167, 130.02/2450/6.)
2. ראה מס' 21 (הערת עורך).

משונה כי הלכת אליו בשעה שיזמת השיחה באה מצדו אבל עכשיו יש לעמוד על הדדיות. אווירת השיחה תהיה כמובן ידידותית מצדך אבל תוכן דבריך צריך להיות ברור והמגמה צריכה להיות לא למצוא חן אלא לומר את האמת.

שרת

92

א' בן־חורין אל מ' פישר (אנקרה)
E. Ben-Horin to M. Fischer (Ankara)

העתק: 130.02/2412/1
אנקרה, 28 בפברואר 1955

סודי ביותר

הנדון: אחרי חתימת חוזה בגדד

חתימת החוזה הטורקי-עיראקי מציינת את סיום השלב הראשון, ואולי החשוב ביותר, של המסע הטורקי לרתימת מדינות ערב להסדר הגנתי מערבי. מסע זה, שהתחיל עם שוב מנדרס מוואשינגטון בראשית קיץ 1954, התנהל בכל הזמנים בתמיכה אמריקנית, ולפחות בזמן האחרון שותפו גם הבריטים בפרטי היזמה הטורקית. המסע התנהל במרץ ברוטלי כמעט ואי-אפשר שלא להתרשם מן המהירות אשר בה הושגה התוצאה. קיימות דעות שונות בדבר השיקולים אשר הניעו את מנדרס לפעילות קדחתנית וחד־משמעית זו (נוסף על השיקול הביטחוני הפשוט), אבל הכול מסכימים שכתוצאה מהצלחתו התחזק עוד יותר מעמדו בתוך טורקיה, והתחזק מעמדה של טורקיה בעיני ארצות־הברית. יש להניח שגם בתוך ארצות־הברית עצמה משמשת ההצלחה הטורקית הצדקת תפיסתו של דאלס את בעיות הגנת המזרח התיכון.

זוהי המסגרת אשר בתוכה אנו צריכים לראות את אפשרויות תגובתנו למצב שנוצר ואת הצפוי לנו מהתפתחויות בעתיד שתנבענה מחידוש המאמץ להשיג הצטרפותן של מדינות ערב נוספות לחוזה החדש או להסכמים אחרים שיתוכננו למטרה זו. ההתפתחות האפשרית החמורה ביותר לגבינו תהיה נכונות טורקיה לוויתורים נוספים לערבים בכל הקשור ביחסיה של טורקיה לישראל. למען הבטחת ההצלחה הנוכחית לא נרתעו הטורקים להסכים לוויתורים מרחיקי לכת כגון הוויתור בשאלת עמדתם לגבי בעיית ארץ־ישראל באו"ם. כל הפירושים והתירוצים שאנו עלולים לשמוע בעניין זה מידידים ומאחרים אינם יכולים לשנות את העובדה שההתחייבות הטורקית לפעול בשיתוף פעולה הדוק עם עיראק לביצוע החלטות האו"ם הנוגעות לישראל, מוכרחה להראות את אותותיה אולי כבר בקרוב, אלא אם יופעל לחץ אמריקני נגדי חזק. דברי אראלפ אלי בשעתו כי אין להצהרה בעניין החלטות האו"ם משמעות מעשית שהרי טורקיה הריאליסטית יודעת כי על מרביתן אבד כלח, ערבים אמנם לאוזן, אך אין בהם כדי לשכנע. הטורקים לא יוכלו לאורך ימים לרמות את בת־בריתם החדשה בעניין זה, אפילו אם ירצו בכך, שהרי התנהגותם מוכרחה להשפיע על סיכוייהם לרתום מדינות ערביות אחרות. הרבה יותר קל יהיה להם לפטור אותנו בהבטחות מרגיעות כביכול אך חסרות משמעות, לפני מעשה ולאחריו. מן האחריות לוויתור טורקי זה אי-אפשר לשחרר את ארצות־הברית ואת אנגליה, שהיו בסוד ההתפתחויות האחרונות ובכל זאת השלימו עם מחיר זה למען השגת החתימה.

הדרך האפשרית הראשונה לתגובתנו היא, לכאורה, זו של ויכוח פומבי וישיר עם טורקיה בגלל סטייתה מעמדתה המוצהרת עד כה. יש להבחין בין ויכוח כזה לבין הוקעת החוזה עצמו והבלטת השפעתו על היציבות באזור, על הגברת הנוקשות הערבית ועל מצבנו הביטחוני. בעוד שהוקעה זו הנה מחויבת המציאות, הרי בוויכוח פומבי עם טורקיה קשה לראות תועלת, בהתחשב באופי הלאומי הטורקי. אופי זה, המתבטא אצל עושי המדיניות באגוצנטריות מוחלטת, בעיוורון לאינטרסים של אחרים ובמעין self-righteous opportunism, מוצא את הדו המלא בשוביניזם המדהים בקרב המוני העם. ההפכפכות הטורקית ביחס למצרים משך החודשים שקדמו לחתימת חוזה בגדד משמשת הדגמה מאלפת. אזהרתו של קיפרילי [קופרולו] במג'ליס כי המטיל ספק בהגינות המדיניות הטורקית מוכיח "שהיו לו כוונות רעות", מכוונת לדעתי כלפינו והיא עשויה להכשיר את הקרקע להתקפה פומבית מפורשת נגדנו במקרה שנפתח בוויכוח. במצב זה אני רואה סכנה ברורה שוויכוח פומבי עם טורקיה, בין אם כאן בישראל או בארצות־הברית, יביא להשמצתנו בלי מעצורים דוגמת השמצת מצרים. כן נסייע בזאת לטורקים להחריף את היחסים הישירים בינינו גם בשטחים אחרים עד לנקודת שפל שממנה קשה יהיה לעלות במועד מאוחר יותר, כי בסופו של חשבון אין לנו כיום כוח המשיכה עבור הטורקים שיש אפילו למצרים. למרות האהדה הציבורית הניכרת שישראל נהנית ממנה, לא ייתקל מסע השמצה טורקי בהתנגדות חשובה בארץ זו, פרט אולי ב"הלקצ'י", ביטאונה העיקרי של האופוזיציה; ואין בהתנגדות זו כדי לעצור בפני הממשלה.

אולם, הימנעות מפתיחה בוויכוח פומבי אינה מחייבת לדעתי להרחיק לכת עד כדי חלוקת שבחים למנדרס, אפילו מסויגים, כפי שמופיעים בשני מקומות במאמר הראשי ב"ג'רוסלם פוסט" מיום 27 בפברואר. לעומת זאת יכול, וצריך, להימשך הוויכוח הסודי עם ממשלת טורקיה, וזאת לשתי מטרות: להחליש ככל האפשר את התוצאה המעשית של ההתחייבות בדבר החלטות האו"ם, ולמנוע ככל האפשר ויתורים טורקיים נוספים בשטח המסחר למשל, במשא־ומתן על הצטרפות סוריה ומדינות ערביות אחרות להסכם.

אולם, כאמור, אין לשחרר את ואשינגטון ולונדון מאחריות לכניעה הטורקית בבגדד. העובדה שכניעה זו מופיעה לכאורה לא באחד מסעיפי החוזה עצמו כי אם בחליפת מכתבים, אך מחמירה אחריות המעצמות, כי הרי זו תחבולה המשרתת דווקא אותן. קשה לא לראות את התחבולה כהוכחת mala fide מצד המעצמות כלפינו, ואין זה חשוב כלל שהנוסח אשר עליו סמכו שגרירי ארצות־הברית ובריטניה כאן את ידיהם לפני צאת מנדרס לבגדד הוא קצת פחות חמור מן הנוסח החתום. יתר־על־כן, ואולי זה הדבר החשוב ביותר, הסכם בגדד סותר בצורה חותכת ומוחלטת את הטענה האמריקנית-בריטית-טורקית שרתימת ארצות ערביות להסכם הגנה מערבי יפעל לטובתנו בהגבירו את השפעת המעצמות ובהביאו למתינות מה ערבית כלפינו. הנה – התוצאה הראשונה הפוכה היא: כניעת בת־בריתה של ארצות־הברית בפני קיצוניות ערבית. זו אולי הטענה העיקרית הניתנת לניצול יעיל, פומבי ודיפלומטי, בבירות שונות. מכל מקום, חושבני שלמאבקנו במחלקת המדינה על מניעת ויתורים טורקיים נוספים נודעת חשיבות שאינה נופלת מחשיבות המאבק כאן. כמו־כן משמש חוזה זה, בעיקר משתצטרפנה אליו מעצמות ובהבלטת פסילתנו לשותפות בו, הצדקה נוספת לתביעתנו לערובות מערביות מרחיקות לכת לביטחוננו.

מהטורקים, אשר בוודאי ישמיעו באוזנינו שוב את פזמון הידידות, יש מקום לדרוש, עוד יותר משעשינו בעבר, אותות מוחשיים לידידות זו: הקלות מיוחדות בשטח המסחר, חתימה מהירה על ההסכם התרבותי, ובכל שטח אחר שיופיע בשדה היחסים הישירים בינינו. זה נוסף על

הדרישה לנהוג בפסיביות מוחלטת, לפחות, בדיוני האו"ם בבעיית ארץ־ישראל. אם בעניינים אלה לא נמצא היענות של ממש, נצטרך לראות בכך אישור סופי להרגשתנו, כבר אחרי שיחתי עם בירגי בנובמבר אשתקד:[1] שהטורקים מתקשים לראות אפשרות ליישב את האוריינטציה הערבית הנוכחית שלהם עם יחסי ידידות פעילים עם ישראל, לפחות לתקופה ניכרת.

אם יש בידינו להשפיע על הגורם הנעלם בכל הפעילות הטורקית – עמדתן של ארצות ערב – מה טוב.

בברכה,

א' בן-חורין

92

1. ראה כרך 9, מס' 474.

צוות הספינה 'בת גלים' חוזר לישראל, 1 בינואר 1955.
צילם: אילן ברונר, לשכת העיתונות הממשלתית

אנשי צוות הספינה 'בת גלים' לאחר שחרורם ממצרים, 1 בינואר 1955.
צילם: אילן ברונר, לשכת העיתונות הממשלתית

דיון במועצת הביטחון בעקבות תלונתה של ישראל על התערבותה של מצרים בחופש השיט
בתעלת סואץ ובמיוחד על תפישתה של האנייה 'בת גלים', 13 בינואר 1955.
באדיבות ארכיון הצילומים של האו"ם

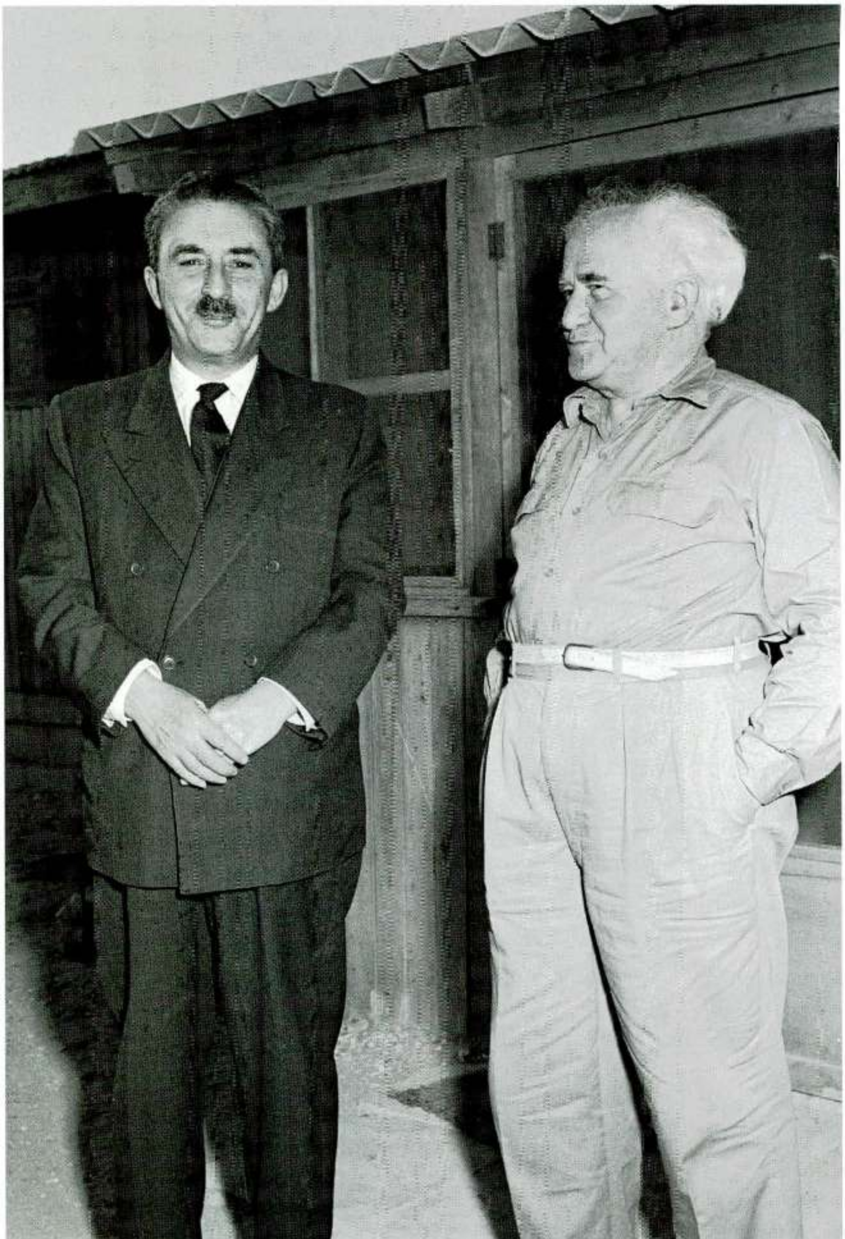
שליח הנשיא אייזנהאואר, אריק ג'ונסטון (שני מימין) עם שמחה בלאס, יועץ הממשלה
לענייני מים (שלישי מימין) ושלושה חברי קיבוץ באנדרטת הזיכרון בקיבוץ דגניה, 27 בינואר
1955. צילם: ורנר בראון, לשכת העיתונות הממשלתית

הפתק שבו חורר אורי אילן, השבוי הישראלי בסוריה, באמצעות קיסם עץ מאולתר
בקשת נקם ובקשה להיקבר לידי חברו, גבי ואלד, 13 בינואר 1955.
באדיבות המרכז למורשת המודיעין

בני משפחתו של אורי אילן עומדים על קברו של בנם. משמאל, מצדיע הרב הצבאי הראשי
האלוף שלמה גורן, 14 בינואר 1955. לשכת העיתונות הממשלתית

ראש הממשלה משה שרת (משמאל) ודוד בן-גוריון בקיבוץ שדה-בוקר, 21 בפברואר 1955.
לשכת העיתונות הממשלתית

פעולת עזה, מבצע "חץ שחור" - מכון המים של עזה בו החל הקרב, 28 בפברואר 1955.
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

מעריב

ראשי מצרים - לישיבת חרום

נהרגו 37 חיילים מצרים
בקרב עם ישראלים בגבול עזה

קאהיר מודיעה שהיו גם 30 פצועים. — הערבים מוסרים שפוצץ מחנה צבאי

'מעריב', 1 במארס 1955

אלכסנדר ניקיטיץ' אברמוב, שגריר ברית המועצות בישראל. ארכיון המדינה

יעקב צור, שגריר ישראל בצרפת (מימין) משה שרת (במרכז) ואנטואן פיניי, שר החוץ
הצרפתי, 17 בדצמבר 1955. באדיבות העמותה להנצחת משה שרת

נגמ"ש מדגם BTR152 מתוצרת סובייטית. ארכיון המדינה

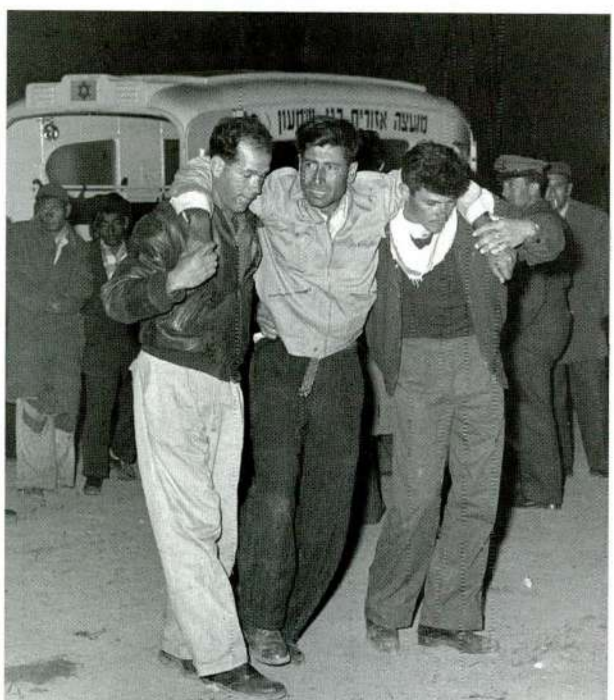
מכשיר קשר מתוצרת סובייטית. על המכשיר כתוב ברוסית: 'שים לב - האויב מאזין'.
ארכיון המדינה

תותחים נגד טנקים מתוצרת סובייטית. ארכיון המדינה

סידור תפילה וכיפות בתוך שלולית דם בבית כנסת בשפריר לאחר התקפה של הפדאיון,
11 באפריל 1956. צילם: משה פרידן, לשכת העיתונות הממשלתית

פצועים נלקחים לקבלת טיפול בבית החולים לאחר התקפת פדאיון במושב פטיש שבנגב,
24 במארס 1955. צילם: פול גולדמן, לשכת העיתונות הממשלתית

93

הערת עורך
Editorial Note

פעולת צה"ל בעזה – "חץ שחור"

28 בפברואר - 1 במארס, 1955

בלילה שבין 28 בפברואר ל־1 במארס 1955 פעל צה"ל בעזה. הפעולה באה בתגובה על חדירה של יחידת סיירים מצרית שפרצה למתקן ביטחוני סמוך לראשון לציון ב־23 בפברואר וכעבור ימים אחדים, ב־26 בפברואר, הרגה רוכב אופניים ישראלי סמוך לרחובות. אף כי אלה היו העילות הצבאיות המידיות הייתה הפעולה גם תגובה על גזרי דין המוות במשפטי קהיר. תכנית הפעולה הייתה מצומצמת בהיקפה ומטרתה הייתה לפגוע במחנה צבאי סמוך לעזה וכן במכון מים ותחנת רכבת הסמוכים לו. מתכנני הפעולה העריכו שמספר ההרוגים המצרים לא יעלה על עשרה ומספר ההרוגים הישראלים יהיה קטן ביותר. ראש הממשלה משה שרת קיבל מידע מוקדם על התכנית הצבאית ועל מספר ההרוגים הצפוי ואישר את הפעולה. היקפה של הפעולה גדל בעת הקרב בשטח ומספר הקרבנות עלה על המשוער: 38 מצרים ושמונה מחיילי צה"ל.

(מ' שרת, יומן מדיני, ג, עמ' 799-807; ב' מוריס, מלחמות הגבול של ישראל, עמ' 353-356).

94

מ' שרת אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 1 במארס 1955

קרב אמש ברצועת עזה על עשרות הרוגיו המצרים, לפי גרסת קהיר, יש להציג בהסברה כתוצאה בלתי נמנעת לשרשרת ארוכה של מעשי ריגול מזוין, חבלה ורצח, על־ידי כנופיות מצריות לכאורה בלתי סדירות ולמעשה, כמוכח במסמכים, מאורגנות ומוכוונות על־ידי הביון המצרי בעזה. הזהרנו על תוקפנות חמורה זו את מצרים, או"ם והמעצמות. רצוי להביא בעיתונות לידי הבעת הסברות הבאות:

(א) חדירת כנופיה מצרית ללב היישוב הצפוף ופגיעתה בתחבורה האזרחית הסעירה ציבורנו.

(ב) מסתבר מהתמונה כי ההתנגשות התפתחה לקרב רציני תוך כדי מהלך הדברים.

(ג) מצרים מכריזה תמיד כי היא במצב מלחמה עם ישראל ומקיימת אותו על־ידי מעשים החל בהסגר הימי וכלה ברציחות ואם יש מצב מלחמה אלו הן התוצאות.

(ד) אין לעקור מאורע זה מהרקע הכללי של הרגשת בדידות האופפת ישראל נוכח התקשרות המערב בבריתות עם מדינות ערב המכוונות לזיונן ובאחרונה ברית טורקיה-עיראק שמגמתה האויבת לישראל בולטת ביותר.

סעיף ד מחייב זהירות יתירה לבל ייוחס לנו ויש להשמיעו רק לנאמנים ביותר ולדאוג כי לא יופיע בשום פנים כפרי השראתנו.

שרת

95

מ' שרת אל ד' בן גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 890/73/2184

ירושלים, 1 במארס 1955

הרהורים ראשונים על מבצע אמש:

(1) אני מניח – אם כי אינני בטוח לחלוטין – כי המעבר מ־10 – הספרה ששמעתי מפי הרמטכ"ל – ל־37 בא כתוצאה בלתי נמנעת של השתלשלות הקרב, אבל עלינו לדעת כי בעניינים אלה כמות הופכת איכות ומספר החללים משווה למאורע כולו אופי אחר לגמרי מזה שנתכוונו לו.

(2) לפי הידיעות עומדת מצרים לפנות לא לוועדת שביתת־הנשק אלא באורח ישיר למועצת הביטחון. פירוש הדבר כי לאחר הפסקה ממושכת שוב נושב על ספסל הנאשמים ותפקידנו הקשה יהיה להופיע כמרשיעים. אני מדריך את הנציגויות בכיוון זה,[1] לשם הסברה כלפי הממשלות ובעיתונות.

(3) גרסת דובר צה"ל, כי הקרב השתלשל מפגיעת המצרים בנו תוכחש על־ידי המצרים כלפי או"ם והעיתונות וייתכן כי תוכח ככוזבת.[2] החזקת נציגנו בגרסה זו עלולה לגרום לנו סיבוך נוסף במועצת הביטחון, אך ייתכן כי אין לנו מנוס מזה – אם כי אינני בטוח כי שיקול יותר מעמיק לא היה מניע אותנו להימנע מפרסום שאי האמת שבו מוכרח לבלוט לעין כל לאור העובדות.

מ.ש.

95

1. ראה מס' 94.
2. בידיעת דובר צה"ל נאמר כי ב־28 בפברואר הותקפה יחידה של צה"ל ליד קו שביתת־הנשק ישראל-מצרים מול העיר עזה וכי בין הכוח התוקף המצרי לבין היחידה הישראלית נתפתח קרב עז שהחל בשטח ישראל ונמשך בתוך רצועת עזה. יחידת צה"ל הדפה את כוח האויב ושיתקה את אישו. לאחר ניתוק המגע חזרה היחידה לבסיסה. ליחידה מספר נפגעים. שרת כותב ביומנו בעניין זה כי "מבלי להימלך במשרד החוץ פרסם דובר צה"ל, כנראה על פי הוראות שר הביטחון, הודעה לעיתונות ובה גרסה כוזבת: יחידה שלנו, שהותקפה כביכול על־ידי יחידה מצרית בתוך תחומנו, השיבה אש ונכנסה לקרב שהתפתח והגיע למה שהגיע. מי יאמין לנו כי דיברנו אמת? היה אולי היגיון קצר טווח לפרסם סיפור כזה, אך הלא ברור כי לאורך ימים לא נוכל להחזיק בו". (מ' שרת, יומן מדיני, ג עמ' 804.) ראה הודעה לעיתונות של משלחת ישראל לאו"ם, 1 במארס 1955, וכן דיון המשלחת לאו"ם באותו יום, 130.02/2454/5.

אוסיף:

4) המעשה עתיד להכביד על הסברתנו ולחצנו כלפי הממשלה והציבור בארצות־הברית נגד בידודנו הביטחוני, ולעומת זה יש בו גם הוכחת הסכנה שבבידוד זה. מבחינה זו יש פנים לכאן ולכאן ולוואי ולא תופיע האפשרות הראשונה.[3]

96

מ׳ קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA795
נוסח יוצא: 93.01/2182/9

ניו יורק, 1 במארס 1955

תקרית עזה.

שלכם 74[1] הגיע לאחר שכבר הוצאנו הודעה לעיתונות על אותם הקווים. להלן התגובות הראשונות באו״ם ובקרב עיתונאים להסברתנו:

(א) גרסתנו על התהוות התקרית נתקלת בספקנות רבה. רואים העניין כהתקפה צבאית מתוכננת מראש מצדנו והודעת ברנס חיזקה ואישרה הרגשה זו. שואלים מדוע איננו מפרסמים פרטי אבדותינו.

(ב) אין סלידה מוסרית כבימי קיביה.

(ג) אין נכונות לראות העניין כסכסוך בעל אופי מקומי בינינו לבין מצרים כתוצאה מהתקפות והתגרויות מתמידות כי אומרים שההתגרויות לא היו כדי להצדיק תגובה בעצמה כזאת. כמו־כן מציינים שלא אירע בזמן האחרון דבר שיצריך תגובה כזאת עתה.

(ד) סוברים שהיה כאן צעד מדיני מחושב קשור בהתפתחויות האחרונות במזרח התיכון. לאור זה יש שואלים מדוע מצרים? הייתכן לאחד הליגה מחדש? הכדאי לחזק נאצר?

(ה) אחדים, בהשראה מצרית, שואלים איך מתיישב שידור קול ישראל למצרים שלשום עם התקרית.

3. בן גוריון השיב לשרת עוד באותו ערב. הוא כתב בין היתר כי "...אם כי אחדים מהרוגינו הם פרי משגה של המפקד שנהרג, כפי שהסביר לי אריק [שרון], ואני סומך על דבריו. כחמישה עשר הרוגים מצרים הם תגבורת שבאה לאחר שאנשינו נסוגו וחזרו – ומתוך התגוננות היו מוכרחים לפגוע בהם". הוא הבהיר כי "הגרסה של צה"ל אפשר לעמוד בה עד הסוף". הוא הוסיף "כי הפגיעה הפעם הייתה רק בחיילים, לא נשים, לא ילדים..." וכי גרסת צה"ל ניתנה על פי הוראתו משום שהצבא רצה להימנע מפרסום הודעה והוא סבר ש"עלינו להודיע על המקרה... עוד לפני שיודיעו המצרים". בן גוריון חזר והבהיר לשרת שמספר ההרוגים הרב לא היה מתוכנן מראש וכי הוא עצמו תיקן את הפקודה המקורית והוסיף את הנוסח "שלא לפגוע באנשים אלא מתוך הכרח ביצוע המשימה או לשם הגנת חיי חיילינו" (ראה דוד בן גוריון ראש הממשלה הראשון מבחר תעודות (1947-1963), עמ׳ 281).

96

1. ראה מס׳ 94. מספרו של המברק לניו יורק – 74.

(ו) רבים מקשרים התקרית בהחלפת שר הביטחון.

מכתב מצרי למועצת הביטחון יתפרסם מחר. המכתב מתאר התקרית ועדיין אינו מכיל דרישה לכינוס המועצה. במזכירות מחכים לדין וחשבון מברנס.[2]

קדרון

97

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 1 במארס 1955

החוזה הטורקי-עיראקי.[1]

תעצומותינו נגד החוזה וחליפת המכתבים המצורפת אליו.

(א) התנגדותנו לחוזה אינה נובעת מהתנגדות לארגון הגנת האזור אולם איננו מוכנים לשלם מחיר בלעדי למטרה זו.

(ב) התחייבותה של טורקיה לשתף פעולה לביצוע החלטות או"ם בבעיית ארץ־ישראל – מתן יד למדיניות האיבה והשטנה הערבית נגדנו.

(ג) שותפות זו תגביר האיבה ותעודד תוקפנות מדינית, כלכלית ואף צבאית נגדנו ומחזקת המגמות הערביות לביטול המצב הקיים. היא מחבלת בתהליך האיטי של הסתגלות למציאות הנוכחית.

(ד) החלטות או"ם שאבד עליהם כלח כיוון שנהרסו על־ידי התוקפנות הערבית ושאין להם אחיזה במציאות שקמה בינתיים משמשים כיום מכשיר מדיני עיקרי של התוקפנות הערבית נגדנו. מכל מקום אין להם תוקף ביצוע ומכל שכן שאין לבצעם בסתירה להסכמי שביתת־הנשק. ההתחייבות הטורקית לבצע ההחלטות יכולה להיות אפוא רק אחת מהשתיים – תכסיס מגונה או איום תוקפני. מאידך

(ה) האמנם מוכנים טורקיה והערבים לבצע "כל" החלטות או"ם – הקמת מדינה ערבית, פינוי שטחי הכיבוש של ירדן ומצרים, איחוד כלכלי, שיתוף פעולה ליישוב הפליטים, חופש המעבר בתעלה, ביצוע שלם של חוזה שביתת־הנשק ומעבר מכוון ללא דיחוי [ל]הסדר כולל ולעשיית שלום.

(ו) יש לגנות המזימה לשלם פרס לערבים על חשבוננו בלבד. האם למשל מוכנה טורקיה

2. שרת כותב ביומנו כי ראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל, מייג'ור ג'נרל אל"מ ברנס, פרסם הודעה על תקרית עזה שבה קבע כי "כוחות ישראל ערכו התקפה נמרצת על מחנה צבא מצרי, השתמשו בנשק אוטומטי, במקלעים, במרגמות וברימוני יד וכן בכמות גדולה של חומרי נפץ" (מ' שרת, שם עמ' 804).

97

1. "ברית בגדד" שנחתמה ב־26 בפברואר 1955.

להחזיר לסוריה את חבל אלכסנדרטה תמורת הצטרפותה לברית.

(ז) החוזה מבוסס על התגוננות לפי סעיף 51 של מגילת האו"ם, היינו על התגוננות מהתקפה מזוינת. לעומת זאת מדובר בחליפת המכתבים דווקא על שיתוף נגד תוקפנות כלשהי. ההבדל במונחים בא לספק את המשנה הערבית הגורסת כי ישראל במהותה מהווה תוקפנות נגדם.

(ח) סעיף 3 של החוזה קובע, בין השאר, כי הצדדים יישבו חילוקי דעות העלולים להתעורר ביניהם בדרכי שלום. בכל חוזי ההגנה בעולם, לרבות אמנת הביטחון הערבית והאמנה הבלקנית, מדובר על התחייבות כזאת לגבי כל סכסוך שהוא שהצדדים יהיו מעורבים בו. הצמצום המכוון של ההתחייבות הזאת בחוזה מאשר את הסרבנות הערבית ליישב בעיית ארץ־ישראל בדרכי שלום. בהעדר התחייבות כוללת ליישב את כל הסכסוכים בדרכי שלום ועל רקע מדיניות האיבה הערבית יש משמעות מבשרת רעות בביטוי שיתוף פעולה בביצוע החלטות או"ם.

(ט) הניסוח המצמצם של סעיף 3 פותח גם במיוחד פתח לתוקפנות נגד סוריה.

(י) סעיף 5 מחלק את מדינות האזור לשלוש קבוצות – החבר הערבי, מדינות המעוניינות בשלום וביטחון באזור (כנראה שמדינות החבר אינן בכלל זה) ומדינות שלא הוכרו על־ידי הצדדים.

(יא) החוזה מפלה ישראל לרעה בזה שהוא מבטיח תמיכה צבאית לאויביה.

הערה: הסעיפים דלהלן מכוונים רק לוואשינגטון, לונדון, פאריס.

(יב) אנו תובעים כי אותן המעצמות המתכוונות לשתף פעולה עם החוזה תסתייגנה ברורות מחליפת המכתבים ומהכוונה האנטי־ישראלית הממאירה שבחוזה.

(יג) על הממשלות הידידותיות לישראל, שנטלו על עצמן האחריות להגנת האזור, גם האחריות לשינויים שיחולו במצב הקיים באזור עקב פעולתן. עליהן להבטיח ביטחונה, שלמותה הטריטוריאלית ועצמאותה המדינית של ישראל הנתונים בסכנה עקב התקשרות המעצמות עם מדינות שמדיניותן המוצהרת לחסל או לחתור תחת קיומה של ישראל.

(יד) יש להזהיר כי מדיניות המערב המעמידה בסכנה את ביטחון ישראל ומתכחשת לתביעותיה הצודקות לקיום ביטחונה, עלולה לשחרר את ישראל מהתחשבות בשאיפות הכוללות של המערב באזור ולהתיר לה לנקוט בכל האמצעים אשר זכות ההגנה העצמית מקנה לה נגד התוקפנות הבלתי פוסקת מצד מדינות ערב.

נעימת הטיעון צריכה להיות תקיפה ולא מתחננת או מקוננת. מגמת ההסכם מסכנת לא רק את שלום ישראל כי אם את שלום האזור כולו [ו]מסכלת את אותם היעדים שהמערב חותר להשיגם באמצעותו.

פתחו בהתאם לקווים אלה פעולת הסברה מקפת בציבור ובעיתונות.

איתן

98

ש׳ בנצור אל ו׳ איתן
S. Bentsur to W. Eytan

מקור: 130.11/2511/9

ירושלים, ז׳ באדר תשט״ו
1 במארס 1955

כמוס

מחובתי להסב תשומת לבכם לסכנה הצפויה ליחסינו עם מדינות מזרח אירופה משימוש מופרז בנוסחאות בלתי זהירות ומהגדרות שונות ולא תמיד מתואמות ביחס לתביעותינו כלפי מעצמות המערב בשעה זו של שידוד מערכות במזרח התיכון.

הנוסחאות הכלליות של אפליה, איזון מדיניות הביטחון של המעצמות כלפי מדינות האזור, הוצאת ישראל מהסדרים הנרקמים ונשזרים באזור, משמעותם כי מדינת ישראל מחפשת דרכים להשתלב במערך ההגנה המערבית באזור. גם כשזו מגמתנו איני סבור כי טיעון מסוג זה עשוי לקדם את האינטרסים שלנו הן במזרח והן במערב.

מנקודת ראות יחסינו עם ארצות מזרח אירופה סבורני כי רצוי לדאוג לניסוח מדוקדק יותר, הן שלילי והן חיובי. לניסוח השלילי תואם הקו המקובל על המשרד המתנגד בכלל למתן נשק למדינות האזור ומתריע נגד אופיים האנטי־ישראלי של ההסדרים המוסיפים רק לערעור היציבות במזרח התיכון. לניסוח החיובי תואם הקו המבטא את דאגת ישראל לביטחונה נוכח תוספת הכוח למדינות ערב הנמצאות במצב מלחמה מוצהר, דהיינו חיזוק ביטחונה של ישראל על־ידי סיוע כלכלי, סיוע צבאי וערבויות לגבולותיה.

מבחינת האינטרסים שלנו במזרח ובמיוחד לאור ההתפתחויות האחרונות, נראה לי כי יש להוציא מטיעוננו אותם ההסברים המובילים למסקנה כי מטרתה האמיתית של מדינת ישראל היא למצוא את מקומה בהסדר הגנתי המופנה נגד ברית־המועצות.[1]

בברכה,

ש׳ בנצור

98

1. בשולי ההעתק שנשלח אליו העיר שרת בכתב ידו כי הוא ״מסכים בהחלט לקו זה לא רק כלפי המזרח אלא גם כלפי המערב...״ וכי ״עלינו לחדול להבליט דאגה יתרה להגנת האזור נגד פלישה סובייטית ולמקומנו אנו בהגנה זו. דאגתנו היא למקומנו באזור ולהגנת ביטחוננו״.

99

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA581
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 2 במארס 1955

מציע שבשובו של דאלס אביא בפניו תשובה ממך על ההודעה שמסר ביד לאוסון,[1] ואלה יסודות התשובה:

(א) אתה מעריך את עובדת פנייתו כסימן להכרתו בקיום דאגתנו. כמו־כן אתה רושם לפניך את הבטחתו שהוא התקדם בניסוח אמצעים יעילים שמגמתם לחלץ את ישראל מבדידותה ואי־ביטחונה.

(ב) מאידך, עליו להבין את המצב בו הוא ועמיתיו במערב מעמידים את ממשלת ישראל. זה חודשים מתקדם במלוא התנופה תהליך של הענקת חוזים, ערובות וסיוע צבאי למדינות ערב. נחתמו שני חוזים: אחד עם מצרים [ו]אחד עם עיראק על־ידי בני־בריתה של ארצות־הברית ובתמיכתה הנלהבת, נוסף על הסכם שנחתם על־ידי ארצות־הברית עצמה עם עיראק. הצד השווה של ההסדרים האלה אלה ערובות ויתרונות ואמצעי סיוע לערבים ושלילתם מישראל. משתרש עיקרון של הפלייה המוצא ביטוי מפורש או משתמע בהסכמים הנ"ל. בנסיבות אלה אין אפשרות כלשהי למנוע השתרשות הלכי־רוח של אכזבה, דאגה והרגשת הפקרה וכך תהיה הנטייה כל עוד לא תובהר כוונה ברורה של ממשלת ארצות־הברית לנקוט אמצעים יעילים לטובת ביטחון ישראל.

(ג) אתה מעריך דבריו על התאפקות. זו נשארת המגמה של מדיניותנו אם כי אין אפשרות לקיים בכל המקרים של התגרות מצד האויב. היעדר אווירה כללית של ביטחון ארוך מועד למדינת ישראל באזור עוין, מזדיין ומתחזק, מטביע חותם על החיים היומיומיים.

(ד) בינתיים בא נוסח חוזה טורקיה-עיראק והגביר לאין שיעור את דאגתנו והשגריר יסביר את הדבר במפורט.

(ה) הייתה התקדמות בשיחות עם ג'ונסטון ואנו מקווים שעוד יתאמץ ויצליח כידו הטובה עליו לפתור את הבעיות המפרידות בינו לבינינו.

הברק נא את החלטתך ואת ניסוחך באנגלית.[2]

אבן

99

1. ראה מס' 77 והערה 1 שם.
2. מחלקת ארצות־הברית השיבה לאבן כי לדעתם "התשובה צריכה להיות במכתב אישי מהשר למזכיר" וכי יבריקו לו את נוסח הטיוטה (מברק 493, 8 במארס 1955, 130.09/2310/13).

100

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/550
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 2 במארס 1955

נקראתי היום אל נאטינג אשר הביע "דאגתם הרבה" לתקרית עזה[1] בציינו שהודעת נציגי או"ם במקום מטילה עלינו האחריות לתקרית. תיקנתי דבריו באמרי שוועדת שביתת־הנשק טרם דנה בתקרית ואין הודעת אנשי או"ם אפוא מוסמכת דיה לקבוע מה קרה בדיוק ועל מי מוטלת האחריות. בתשובתו הסכים נאטינג כי הצדק עמי מבחינה משפטית ואמר כי הוא מקווה שנסייע בידי ועדת שביתת־הנשק להגיע לחקר פרטי התקרית. המשיך ואמר שהמקרה "רציני ביותר" כשלעצמו בגלל מספר הקרבנות הרב, אך לא פחות בשל השפעתו הפנימית במצרים. נאסר וחבריו מחזיקים בשלטון בזכות הצבא וכל פגיעה ישירה בו מטילה עליהם חובה שעליהם לעמוד בה אם ברצונם לשמור על מעמדם ולהוסיף ליהנות מאמון ותמיכה של הנוהים אחריהם. הביע תקוותו שממשלת מצרים תשלוט ברוחה ולא תנקוט במעשה תגובה כל שהוא נגדנו אך העיר שהמצב בקהיר "רציני". במטרת ממשלת בריטניה היה לתמוך בשימור היחסים בינינו לבין מצרים אך התקרית האחרונה מחבלת קשה במשימתם זו.

בתשובתי השתמשתי בשלכם ד/116[2] פרט לסעיף ד' וגוללתי בפני נאטינג בפרוטרוט פרשת יחסינו עם מצרים בחודשים האחרונים. הדגשתי שנאסר וחבריו קוצרים עתה את אשר זרעו במו ידיהם כשנקטו בשיטה תוקפנית כלפי ישראל בכל השטחים והאמצעים שבידיהם. על־ידי הכרזותיהם החוזרות ונשנות בדבר מצב מלחמה הקיים בין מצרים וישראל נטלו חופש לעצמם ולכל נתין מצרי לעשות את אשר מתיר מצב מלחמה. כל האחריות לתוצאות נופלת אפוא ממילא על נאסר וחבריו. אנו כל הזמן לשיפור יחסינו עם מצרים ותמכנו בעמדת אידן בנדון. לא אשמתנו היא זו אם לא הושגה המטרה בגלל חוסר כנות מוסרית והעדר עקביות מדינית אצל שליטי מצרים. סיימתי באומרי שאם ירצו נאסר וחבריו בתיקון אמיתי של המצב נשמח לשתף עמהם פעולה. אך אם למלחמה פניהם, לא נקריב ביטחון מדינתנו על מזבח האינטרסים המדיניים והתעמולתיים של נאסר במצרים ובליגה הערבית. פנינו לשלום, אך נשיב מלחמה שערה.

לפני צאתי חזר נאטינג שוב על דבר שיתוף הפעולה שלנו עם ועדת שביתת־הנשק שאם לא כן נוטה דעת הציבור בעולם נגדנו. עניתי ששיתוף פעולה כזה קיים וכי אין כל סיבה להניח שיופר גם הפעם. השיחה ארכה כמחצית השעה.[3]

אילת

100

1. ראה מס' 93 (הערת עורך) ומס' 96, הערה 2.
2. ראה מס' 94. מספר המברק ללונדון היה 116.
3. השווה דיווח של נאטינג על השיחה במסמך מ־2 במארס 1955, PRO, FO371/115897-29483.

101

ד' הכהן אל ו' איתן
D. Hacohen to W. Eytan

העתק: 13.02/2414/3

רנגון, 2 במארס 1955

כמוס

ולטר היקר,

אני חייב לכתוב לך על המשלחת לסין.[1] בגלל הדין וחשבון הנרחב והמפורט שייכתב בשבועות הקרובים וכמו־כן בגלל העובדה שמכתבי זה יגיע יחד עם לוין אשר ללא ספק ימסור לכם את הדברים לפרטיהם, אני אסתפק רק במשפטים ספורים, בלשון כמעט טלגרפית, למרות העובדה שאני מלא רשמים, מחשבות ורגשות מעורבים למעלה מהמשוער.

(1) המשלחת מכל הבחינות נהנתה באירוח למופת. מן הרגע שעברנו את הגבול (ועוד לפני זה בהונג קונג עצמה שנמצא בה סניף לחברת הנסיעות הסינית שהוטל עליה מטעם שלטונות סין לטפל בנו גם בהונג קונג) ועד צאתנו דרך אותו גבול כעבור שלושה שבועות ויותר, היינו בחברת מלווים קבועים ומשלחות אנשי המקום אשר לא חסכו כל עמל לדאוג לנו, לטפל בכל צרכינו ולהיענות לכל בקשותינו. שיכוננו היה תמיד בבתי מלון מן המובחרים, סידורי הנסיעות בין הערים, ברכבות ובמטוסים, היו בתנאי סין מאורגנים באופן מצוין וללא כל בזבוז זמן. כל ימי שבתנו בפקין ובכל אחת מן הערים עמדו לרשותנו יומם ולילה שלוש מכוניות, כלי תחבורה נדיר מאוד בסין.

(2) נתגלתה לנו מדינה אדירה בממדיה, נועזת ביזמתה ומאוחדת ביצר הגשמת משימותיה תחת שלטון חזק ובלתי מעורער ונראה מקובל על־ידי רוב העם.

(3) גם לאחר שעלי לסייג עצמי בעובדה שלמעשה נתקלנו רק בתושבי הערים הגדולות נראה לנו שהארץ כולה אינה נתונה בשום משבר של רעב כפי שמקובל לחשוב. על־כל־פנים, עשרות אלפי הפועלים שנתקלנו בהם בעבודתם בבתי חרושת והמוני גברים ונשים וילדים אשר פניהם וגופם גלויים לכל בחוצות, חצי תריסר ערים, מיליונים תושבים כל אחת מהן, לא העידו על מחסור במצרכי מזון. גם הלבוש, אמנם פשוט מאוד ואחיד כמעט לכל תושבי הארץ, היה חם ואף מותאם לתקופת החורף שבה היינו במחוז הצפון. כן הפתיעו אותנו מפעלי השיכון בממדים ענקיים בערי החרושת הגדולות שביקרנו והמוסדות הסוציאליים והתרבותיים שהולכים ומוקמים לפי המקובל והידוע בארצות מפותחות.

(4) לפי דעת כל יודעי דבר אובייקטיביים – סדר, משמעת ושלטון נקי כפיים שולטים בכל משרדי הממשלה והחדרת המפלגה הקומוניסטית לצמרת השלטון לא נעשית בכוח השמדת מעמדות אחרים אשר עמדתם והשפעתם יופלו אמנם לחלוטין.

(5) הקירבה והאהדה לברית־המועצות הם עובדה קיימת שאין לפרשה, לטשטשה ולסייגה. על אהבת והערצת ברית־המועצות ועזרתה באמצעים, הדרכה וכוח אדם לסין החדשה, לעומת

101

1. ראה מס' 6 ו־34 וההערות שם.

התכחשות המערב, מתחנך הדור כולו מן הפעוטים ועד המנהיגות הגבוהה. אך אין לפרש זאת בשום אופן ופנים בהפיכת סין כגרורה לברית־המועצות. רק רוסים מעטים נראים אף ברחובות הערים החרושתיות ולא בכל שטחי החיים והחברה משמשת רוסיה דוגמה לחיקוי.

(6) לעומת זה, כל מכשירי התעמולה וחינוך ההמונים נתונים לבזות ולהשניא את ארצות־הברית על כל חלקי העם ומתקבלת תמונה שהתהום הפעורה בין אמריקה וסין אין לגשרה. ההסגר ובייחוד בעיית פורמוזה, אשר צ׳אן קיי שק אויב מספר 1 של סין שולט שם בכוח הצבא והצי האמריקני, מנוצלים על־ידי מכונה תעמולתית עצומה נגד אמריקה.

(7) לא קיבלנו רושם שתעמולה זו גרמה לשנאה טוטלית המופנית אישית לגבי זרים מן המערב. האדם ברחוב, האיש בחנות, הפועל בבית החרושת ושלל המונים בקרונות רכבת ומקומות פומביים, מגלים חמימות, רכות ונימוסים יפים כלפי הזר הנדיר גם כשהוא בולט בשפתו האנגלית. רק מעט ניכר הפחד מפני המשטר הטוטליטרי ובלשיו הנסתרים כביכול בכל פינה. סדר, משמעת ואחדות האומה ניכרים בכל.

(8) הגאווה הלאומית וכוח היצירה של עם עצום בן 600 מיליונים, אחיד כמעט בשפתו ובמסורתו, שבמשך הדור האחרון זו הפעם הראשונה השיג את עצמאותו המלאה בכוחות עצמו ונתפרק בו בזמן מנגעיו המסורתיים, מחשמלים את כל האומה. נס המהפכה הזאת נרשם לזכות המפלגה השלטת ומנהיגיה הנערצים. יש רושם שמאו טסה טונג נערץ יותר מכפי שהגיעה הערצת ההמונים בחלקם לסטאלין, היטלר או מוסוליני.

(9) משלחתנו שהייתה סמוכה על שולחן מיניסטריון מסחר חוץ, נפגשה לשיחות ומשא־ומתן עם סגן השר רב ההשפעה לין זן מינג, הקובע למעשה את כל ענייני המשרד החשוב הזה, ומנהלי החברות הממשלתיות בישיבות, ככל שנדרש היה לבירור בעיות המסחר בין שתי המדינות. פגישות אלו וביקורים בבתי [ה]חרושת והתערוכות הדגימו לפנינו את התהליך הפורה שעובר על סין בפיתוח חרושתה, הכבדה והקלה, וקיבלנו רושם על מסחר החוץ שלה בייבוא ובייצוא.

(10) אין כל יסוד לפקפק בהכרזותיהם של נציגי השלטון והפקידות הגבוהה שהשמיעו לא פעם באוזנינו כי רצונם להגיע לקשרים מסחריים עם ישראל ובתנאים הולמים והוגנים לשני הצדדים. אפשרויות אלו בדקנו וחקרנו, אך לכלל התחייבויות ממשיות לא הגענו בהעדר יכולת להתחייב על עסקות מסוימות כלשהן. לעומת זה נפתחה הדרך להמשך משא־ומתן, לחילופי ידיעות, למשלחות נוספות לבצע עסקות ממש ועל כך ניתנה לנו תעודה רשמית בחתימת לין זן מינג. הרצון להתקרבות בצבץ בכל שיחה.

(11) עדות נוספת לכך קיבלנו מסגן שר החוץ צ׳אנג הן פו אשר אתו נפגשתי בלוויית לוין ושהוא למעשה לכל הדעות, ממלא תפקיד השר לאחר שצ׳ו אן לאי משמש כידוע גם ראש ממשלה; וכמו כן כעבור מספר ימים בפגישתו של לוין עם מנהל מחלקת אסיה במשרד החוץ הסיני, כאשר נתגלה לנו כמעט ללא כל ספקות כי כל צעד נוסף שלנו לקראת הסדר דיפלומטי חדש בין שתי הארצות ייפגש בחיוב וברצון טוב.

(12) סגני המיניסטרים אשר אתם נפגשנו בישיבות ובמסיבות חגיגיות לכבודנו ואשר כאמור הם במחלקותיהם החשובות נמצאים למעשה בצמרת השלטון וכן אישים רשמיים אחרים, כאילו תוך כיוון מגבוה, חזרו ואמרו לא פעם על רצונם לשמור ידידות לישראל ולעם היהודי ובכמה מקרים בייחוד לגבי שני סגני השרים בלטה ידיעה על תקופות שונות בדברי ימי עמנו, הערכת כישרונותינו וכוחנו הבין־לאומי ויחס לסבלותינו בגולה.

(13) בכל השיחות והמשא־ומתן לא נפגשנו אף פעם במכשול הכרוך בקשרינו ההדוקים

ויחסינו למערב ולארצות־הברית במיוחד. כל הסברה שניתנה על מצבנו המיוחד וקשרינו ליהדות בתפוצות המערב נתקבלה בהבנה וללא כל פולמוס. בדרך-כלל הסינים הראו חושים דיפלומטיים, עדינות נפש ונימוסים בנוהג למופת.

(14) עם צמרת השלטון והמפלגה הקומוניסטית לא נפגשנו כי זה לא נכלל בשליחותנו. רק אני בלבד הוזמנתי למסיבה חגיגית מפוארת לכבוד חמש שנים לקיום חוזה הידידות והעזרה ההדדית בין סין לברית־המועצות וניתן לי מקום מכובד בשולחן של שגרירים ושרים מול שולחנו של מאו טסה טונג, ליאו שאו צי, צ׳ו אן לאי ומנהיגים אחרים אך עם איש מהם לא החלפתי דברים.

(15) חברי המשלחת כולם עבדו בצוות מאוחד ללא חילוקי דעות בפרטים עקרוניים ולא נתקלתי בשום בעיה פנימית מטרידה. שמחתי מאוד להכיר את שני החברים במשלחת שאתם נפגשתי בעבודה לראשונה – זרחין ושליט.

(16) הערותיי הנ״ל אין לראותן, כפי שאמרתי תחילה, דין וחשבון על נסיעתנו. זה עוד יבוא לאחר שהחברים כולם יחזרו ארצה ויכינו את סיכומיהם ויעבירום אלי לעריכה והשלמה. יש לי יסוד להאמין שזה יהיה דוח המקובל על כל חברי המשלחת וכמדומני כי כך אפשר גם לראות את הערותיי אני במכתבי זה.

לשליחותנו היו כמה מטרות: (1) להסתכל וללמוד את סין ככל שניתן הדבר בזמן קצר; (2) לשמש סנוניות של ידידות ורצון טוב לעם ולממשלה הסינית; (3) לברר אפשרויות בעיות המסחר בין ישראל לסין; (4) לתהות על קשירת יחסים דיפלומטיים בין שתי הארצות.

את כל השליחויות האלה מילאנו כמיטב יכולתנו ולדעתי בהישגים ניכרים.[2]

בברכה,

דוד הכהן
ציר ישראל

2. ראה מס׳ 114 וההערות שם.

102

הערת עורך
Editorial Note

נאום שרת בכנסת ב-2 במארס 1955 – יחסי ישראל עם טורקיה ומצרים

ב־2 במארס בסיום הוויכוח בכנסת על תקציב המדינה לשנת 1955/6 ניצל שרת את ההזדמנות לכלול בדברי תשובתו הבהרות בשני נושאים מדיניים בוערים: בעיית היחסים עם טורקיה בעקבות החוזה בין טורקיה לעיראק ובעיית היחסים עם מצרים לאחר פעולת עזה. בעניין הראשון אמר שרת כי אין להגזים בהערכת פגיעתו המיידית של חוזה טורקיה־עיראק בביטחונה של ישראל והדגיש כי עיקר הנזק הוא נזק מדיני. כדבריו, "עידוד הסרבנות הערבית להכיר במציאות קיימת ולעשות שלום עם ישראל". הוא טען כי בחליפת המכתבים הנלווית להסכם התחייבו טורקיה ועיראק ליישב בדרכי שלום את הסכסוכים ביניהם אך לא סכסוך עם צד שלישי או סכסוך שיפרוץ במערכת הבין־לאומית. ולא רק זאת אלא שבהסכם התחייבו טורקיה ועיראק לפעול להבטחת ביצוען של כל החלטות או"ם בשאלת ארץ ישראל, בשעה שהחלטות העצרת הוכשלו בכוח הזרוע על ידי הערבים. הוא אמר כי הכרזה זו בהסכם תפעל נגד השלום. שרת הצהיר כי ישראל איננה מעוניינת בריב עם טורקיה והוסיף כי ההסכם הוא פרי השפעתן של ארצות הברית ובריטניה והטיל עליהן את האחריות לניסוחו. הוא תבע ערובה יעילה מצד ארצות הברית לשלמות גבולותיה של ישראל ולהגנה עליה מפני כל תוקפנות, כדבריו, "על רקע זה מתייצבת בכל הרצינות והדחיפות הבעיה של ערובה יעילה, אני מדגיש את המלה: יעילה, לגבולות ישראל הקיימים ולשלמות שטחה ולהגנתה מפני כל תוקפנות. בצירוף לכל ערובה מעל לכל ערובה וגם בלי ערובה קיימת השאלה המכרעת בדבר יכולתה של ישראל להגן על עצמה בכוחותיה היא. שום ערובה חיצונית אינה יכולה לשמש תחליף לכושר ההגנה העצמית, ואסור שתשמש חיפוי לזיונן ולחיזוקן החד צדדי של מדינות אויבות לישראל... אלו הן התביעות שלנו, אלו מוכרחות להיות תביעותינו: גם ערובות וקודם כל עזרה לחיזוק כוחנו. לא נבוא לכפות את עזרתנו אנו על מי שאין עזרתנו דרושה או נוחה לו אבל לא נימנע מלתבוע אחרים לאחריות ולדרוש מהם את אשר הם חייבים לנו נוכח המצב שנוצר בעקבות מדיניותם."

בסיום דבריו הציג את בעיית היחסים עם מצרים והבהיר כי הסכם שביתת הנשק עם מצרים הוא חוק המחייב ביצוע הדדי ובהסכם זה מוטל על הצדדים להתקדם לקראת הסדר שלום גמור ומקיף. הוא אמר כי "אם מצרים מכריזה חזור והכרז כי היא מקיימת ורשאית לקיים מצב מלחמה נגד ישראל – טענה שנפסלה לחלוטין ונדחתה במפורש על ידי מוסד עליון של האו"ם – היא הנושאת באחריות לתוצאות, תוצאות הכוללות גם התנגשויות מזוינות, כל שכן אם היא יוזמת אותן, וקרבות דמים המתפתחים כפי שהם מתפתחים." והוא הוסיף, "הברירה היא בין מצב כפי שהנהו, על כל האבידות והסכנות הכרוכות בו, לבין הימנעות מוחלטת ממעשי איבה, קיום קפדני של הסכם שביתת הנשק והתקדמות לקראת שלום. בידי מצרים להכריע." (דברי הכנסת, מושב רביעי של הכנסת השנייה, כרך XVII, עמ' 999-1003).

103

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW474 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2310/13 :נוסח יוצא

Jerusalem, 3 March 1955

Eban. My 452 vav.[1]

Ministry of Foreign Affairs Drafting Committee recommends following elements be embodied USA commitment:

(1) (A) Recognition US government that armed attack against territorial integrity political independence Israel would constitute threat international peace security as therefore be gravely prejudicial interests USA.

USA undertaking in event such attack occurring or impending to act immediately accordance constitutional processes meet and thwart it.

(B) Reaffirm USA declared policy opposition use threat force against any state Mideast. View attaining this objective USA will so apply its policies Military aid and arms sale as to preserve balance between Israel and Arab states collectively.[2]

(2) (A) Israel its part according its declared policy and obligations under Charter undertakes settle any international dispute in which may be involved by peaceful means and refrain from armed aggression against territorial integrity any neighbouring state.

(B) Israel ready enter non-aggression pact with any state in area.

(3) Note we against:

(A) Defining Israel territory by reference armistice demarcation lines because under General Armistice Agreement these lines are without prejudice. Our objective try obtain political endorsement our existing frontiers which reasonable claim in view reciprocal readiness our part respect territorial integrity other states in area.

(B) Mentioning specifically tripartite declaration.

(C) Using Mutual Security Act as framework on our initiative. If to be

103

1. ראה מס' 87, סעיף (ו).
2. במברק תשובה הציע אבן להוסיף כאן את המשפט: "Accordingly USA is willing to negotiate arms aid agreement with Israel in accordance with existing legislation", כדי לחזק את מחויבותה של ארצות־הברית לסיוע צבאי לישראל. שרת אישר את הצעתו. (ראה מברק אבן אל שרת, W588, 3 במארס 1955, 130.09/2311/1, ומברק שרת אל אבן, 488, 7 במארס 1955, 130.09/2310/13.)

used must come from them.

(4) Summing up what we seek is:

(A) USA endorsement present territorial integrity Israel.

(B) Commitment as to assistance case attack against us.

(C) Balanced arms supply programme.

Above was ready for dispatch held up by my Knesset performance[3] when Reuven's [Shiloah] letter 25 February arrived causing further thought. Nevertheless am not delaying this cable.

Sharett

104

ג' רפאל אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
G. Rafael to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. TNW783 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2312/8 :נוסח יוצא

Jerusalem, 3 March 1955

Most Immediate

Eban. Please submit immediately following complaint.[1] Text:

Complaint by Israel of continuous violations by Egypt of GAA [General Armistice Agreement] and Security Council resolutions endangering international peace and security, by:

(A) Attacks of regular and irregular Egyptian armed forces against Israel armed forces.

(B) Assaults of raiders from Egyptian controlled territory on lives and property in Israel.

(C) Failure of Government of Egypt adopt and enforce effective measures against such acts of violence.

(D) Assertion by Egypt of existence state of war and exercise active belligerency against Israel, particularly maintenance and enforcement blockade measures.

103

3. ראה מס' 102 (הערת עורך).

104

1. ב־2 במארס הגישה מצרים תלונה למועצת הביטחון על תקרית עזה ובעקבותיה מיהרה ישראל להגיש תלונה נגדית כפי שמובא להלן.

(E) Warlike propaganda and threats against the territorial integrity and political independence of Israel.

(F) Refusal of Egypt seek agreement by negotiations for effecting transition from present armistice to peace.

Rafael

105

מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן YA991
נוסח יוצא: 130.09/2331/8

ירושלים, 3 במארס 1955

הנחיות להופעה במועצת הביטחון.[1]

(1) בהנחה כי מצרים תפתח ואנו נענה מיד, יש לעבור להתקפה מהדיבור המתחיל.

(2) אם היושב־ראש יפסוק כי יש להמתין לדוח ברנס והמצרי יקבל הדין, תודיע כי אתה מוכן לדבר מיד.

(3) יש קודם כל להוקיע חוצפת מצרים בפנותה לבקש צדק מידי מועצת הביטחון כשהיא עצמה מפירה החלטותיה ולטיפוח החלטת 1951 על השיט, סיכום היושב־ראש על "בת גלים", חובת השלום המוטלת הן בהסכם שביתת־הנשק והן בהחלטות מועצת הביטחון והפרות שביתת־הנשק בתקריות אין ספור.

(4) יש להדגיש במיוחד תגובתם השלילית הנוקשה להצעתנו בעצרת על חוזה אי־התקפה.

(5) יש להתעכב על שרשרת מעשי ריגול, חבלה ורצח מטעם הביון המצרי כמוכח בעדויות ובמסמכים כולל דוחות משקיפי או"ם ולעשות מזה עוקץ חד אך לא עיקר העיקרים.

(6) יש לסיים פרשה זו בהוקעת האחריות שנתחייבה בה מצרים על־ידי עמדתה המוצהרת כי מלחמה לה בישראל בחינת דמה בראשה בהתאם לסיום נאומי בכנסת.

(7) יש להדוף נמרצות כל תביעה לפיצויים ולשאול מה בדבר פיצויים לישראל על הפסדי שיט והובלת נפט, על עשרות הרוגים ביישובי הספר, חבלות במתקני השקייה וגניבת צינורות וכן לבעלי "בת גלים" ולצוותה ועוד ועוד.[2]

שרת

105

1. הדיון במועצת הביטחון נקבע ל־4 במארס. בדיון שהתקיים באותו ערב לא הורשו הצדדים לשאת דברים בטענה שיש להמתין לדוח של ראש משקיפי האו"ם ברנס, שגם הוזמן לבוא לניו יורק. רוב חברות המועצה ובהן נציג צרפת תקפו את ישראל על הפעולה פרט לנציג הרוסי שלא נשא דברים כלל. (מ' שרת, יומן מדיני, כרך ג, עמ' 814, מברק מחלקת מערב אירופה אל צור, לה126, 6 במארס 1955, 130.02/2346/2).
2. במברק נוסף הורה שרת לאבן כי יש למנוע בכל מחיר קבלת החלטה במועצת הביטחון שתוקיע את ישראל כתוקפן (מברק YA990, 3 במארס 1955, 130.02/2454/5).

106

א' לוריא אל א' אילת (לונדון)
A. Lourie to E. Elath (London)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 3[1] במארס 1955

שיחת השר עם השגריר הבריטי:

(1) עזה. ניקולס אמר שהם מודאגים נוכח השינוי במדיניותנו. השר הכחיש כל שינוי במדיניות אולם היה נחוץ ללמד המצרים לקח. תיאר הרקע הפרובוקטיבי שהגיע לשיאו ברצח קר שבוצע בידי סוכנים מצרים בלב לבו של אזור מאוכלס בצפיפות שהשפיע ישירות על רבבות ואולי על מאות אלפי אנשים. ניקולס אמר שבחירת הזמן הייתה בלתי מוצלחת לאור התסיסה הפנימית השוררת בעולם הערבי ומנקודת מבט ארוך הרחיק השלום. כמובן הזיק למעמדנו בעיני העולם.

השר אמר שנוכח המצב שהלך ורע היה הכרח לפעול כי אחרת היו נוצרים [כך במקור] תוצאות מזיקות מאוד. ניקולס אמר שממש לפני שיחת אילת עם אידן, הזמין אידן, על יסוד דוחו של ניקולס, את השגריר המצרי בקשר לתקריות לאורך גבול רצועת עזה. הוא הראה העתק מברק משג[ריר] בריטניה בקהיר כהוכחה שהמשיכו לטפל בעניין באותו הזמן.

בדרך־כלל הייתה התקפתו של ניקולס רכה מאשר אפשר היה לצפות ובשיחו נשמעה נימה יותר של צער מאשר רוגז אם כי ייתכן שזוהי תוצאת התנהגות אישית ולא קו משרד החוץ הבריטי.

(2) הסכם טורקיה-עיראק. השר ניתח חשיבותם של מכתבי הלוואי.[2] אם כי בריטניה וארצות־הברית לא התכוונו מלכתחילה להכליל הסעיפים האנטי־ישראליים בכל זאת למעשה מוטלת עליהם האחריות המוסרית להם. ההסכם הוא צעד נגד שלום ומשמעותו שטורקיה התחייבה על ידו לקו הערבי. אם כי החלטות או"ם, כגון גבולות וירושלים, אינן ניתנות לביצוע וביצוען היה פוגע במדינות ערביות מסוימות לא פחות מאשר בנו, בכל זאת, חודה של החרב מופנית דווקא כלפינו. ניקולס הכחיש באומרו שאין לייחס לדבר חשיבות כזאת. הטורקים בשאיפתם להשיג את עיקר ההסכם, רצו בדרך זו להיענות לדרישות העיראקים ואין להפריז בערך חשיבות המכתבים. השר בדחותו דעה זו, אמר שאין המעצמות יכולים dissociate את עצמם מתוצאות התפתחות זו.

(3) גבול חברון. ניקולס הביע דאגתו בקשר לתמרוני צה"ל באזור גבול חברון הגורמים למתיחות והתנגשויות שאפשר היה להימנע מהם. השר השיב שישוחח עם שר הביטחון.

106

1. המברק נשלח (בהשמטת פסקאות 3 ו־4) גם אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובפאריס, וצירויות ישראל ברומא ובאנקרה.
2. ראה מס' 91.

(4) ניקולס הזכיר הסכסוכים האחרונים בדבר כביש עיסאוויה. חרד שמא "הצרה" הקטנה תלך ותגדל וביקש שנרשה מעבר מכוניות בחלקנו בכביש. השר הבטיח לעיין אבל לא התחייב לשום דבר.[3]

לוריא

107

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

העתק: 130.10/2536/13

אנקרה, 4 במארס 1955

סודי

הנדון: שיחה עם שר החוץ קופרולו שהתקיימה ב־4.3.55

את השיחה, שארכה 35 רגע, פתח קופרולו, אחרי כמה דברי נימוס, בתשובה על אותו חלק של נאום שרנו[1] המתלונן על העדר סעיף באמנה הקושר את הצדדים לאי־התקפה. תשובתו הייתה כי הסתמכות לאי־התקפה היא מיותרת היות והאמנה מסתמכת על סעיף 51 של מגילת או"ם ומאחר שכל רוח ההסכם מכוון לסדר ולשלום.

לאחר דברים אלה שאל פרטים על תקרית עזה. עניתי לו במפורט היות ורושמו היה, לפי קריאת העיתונות, כי מצאו אותנו כבר אשמים. הוא האזין בעניין רב לפרטי המעשים התוקפניים המצריים וסיכומו היה כי יש לעשות הכול כדי להפיג את המתיחות. עניתי לו כי לזאת תמיד שאפנו והסברתי לו ששאיפה זו היא טבעית למדינה שהיא כולה גבול ואשר איכריה מייחלים ליום שבו יוכלו לצאת לשדה מבלי לשאת רובה על שכם.

לאחר משפט זה החזרתי את השיחה לנושא האמנה. הסברתי את עמדתנו וכי חששנו אינו בכוונות הטובות של הטורקים, אלא במשמעות האמנה עצמה ובעיקר במשמעות חליפת המכתבים של נורי סעיד ומנדרס. לזאת ענה קופרולו כי אפילו מכתבים אלה לא מהווים כל שינוי במדיניות החוץ הטורקית. הפסקתי את שר החוץ ואמרתי לו כי שמעתי את הצהרותיו במג'לס וכי ידוע כי לא רק טורקיה אלא כל חברי האו"ם מחייבים בעיקרם את החלטות או"ם,

3. לדיווח ולפרשנות של ניקולס על הפגישה השווה מברקיו אל משרד החוץ הבריטי, 3 ו־4 במארס 1955, PRO, FO371/115854-29483 ניקולס דיווח בין היתר על דבריו של שרת כי "נוכח המצב שהלך ורע היה הכרח לפעול" וכי היעדר תגובה על מעשי המצרים היה גורר "תוצאות מזיקות מאוד". דברים אלו עוררו דאגה בלונדון כפי שעולה ממברק התשובה של משרד החוץ הבריטי אל ניקולס ב־4 במארס (שם, שם). ניקולס התבקש להיפגש בדחיפות עם שרת ולהבהיר את עמדתו. בתשובה כתב ניקולס, עוד לפני שנפגש עם שרת, כי איננו סבור ששרת הציג בדבריו קו מדיני חדש (מברק ניקולס למשרד החוץ, 7 במארס 1955, שם, שם). ראה גם דבריו לשרת בפגישתם ב־8 במארס (מס' 110) וראה גם מס' 109.

107

1. ראה מס' 102 (הערת עורך).

אבל המכתב מצהיר כי טורקיה תשתף פעולה עם עיראק לשם הגשמת החלטות אלו והרי כל אחד יודע כי החלטות או"ם הן רק המלצות ואי אפשר לכפות אותן על מדינות ריבוניות. קופרולו ענה כי מעולם לא חשבו הטורקים על פעולה אחרת מאשר פעולה דיפלומטית וכי פעולה דיפלומטית פירושה הצבעות באו"ם. הוא הרים אצבע אחת והוסיף: "מה זה קול אחד?" כמובן שמיד תפסתי אותו בלשונו ושאלתי אם הוא מתכוון להגיד שלהבא טורקיה תצביע בענייננו תמיד יחד עם הערבים. הוא התחמק מתשובה ברורה ואמר כי טורקיה תמיד תשאף להגשמת עקרונות או"ם ועקרונות הצדק, ובסוף הוסיף: "אם מצרים תימצא אשמה בתקרית עזה אנחנו נצביע נגדה".

108

י' צור אל משרד החוץ
J. Tsur to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 633
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 4 במארס 1955

מחלקת מערב אירופה, העתק אילת. שיחה ראשונה עם Henry Roux.[1]

בשיחותיהם עם שאקבורו וחבריו בלונדון נתגלה רצון טוב אך לא הגיעו לכל מסקנות מחייבות. האנגלים השתדלו לשכנעם שהסכם בגדד יביא בסופו של דבר טובה לישראל ולא יגרור אחריו כל זעזועים במזרח התיכון. הצרפתים הזהירום מצדם כי ההסכם עלול לערער כל המבנה הרעוע גם בלאו הכי.

האנגלים לא ציפו לשום הסתבכות קרובה במזרח התיכון ומאורע עזה בא להם כמהלומה ואישר לעומת זה אזהרותיהם של הצרפתים. עמדת משלחתם במועצת הביטחון היא שהאשמה בעניין התקרית איננה ברורה ועל כן יש לדחות הדיון עד קבלת דוח מפורט מברנס. מכל מקום לא נראה לי שיגנו על ישראל. עמדת צרפת להסכם בגדד מוסיפה להיות מסתייגת מאוד. אמנם טרם נקבעה מדיניותם הואיל ולא הגיעו לידי שיחה עם פיניי אך ברור: (א) כי אין סימנים לכך שיוזמנו להשתתף בחוזה; (ב) אם יוזמנו ספק אם יצטרפו; (ג) בכל התפתחות שתהיה לא יחתמו על חליפת המכתבים בנוגע להחלטת האו"ם והוא סבור שגם אנגליה לא תחתום על כך.

נדהמים מהידיעה על חתימת הסכם סוריה-מצרים ואינם מבינים פירושה.[2] נוטים לראותה כהפגנה בלבד ללא ערך מעשי שאם לא כן מחייב ההסכם את סוריה לצאת לעזרת מצרים במקרה מלחמה ואילו זו מצדה מחויבת על־ידי החוזה עם אנגליה לצאת לעזרת טורקיה לכשתותקף על־ידי הרוסים. פירושו שממשלת דמשק הדוגלת בנייטרליות מקבלת על עצמה התחייבות הקשורה בהגנת המערב. עם זה, מוסיף להדאיגם המצב הפנימי בסוריה וחוששים

108

1. אנרי רו, מנהל מחלקת אפריקה והלוואנט במשרד החוץ הצרפתי, שהתמנה זה מקרוב.
2. במברק תשובה מסר צור לרפאל כי לפי מיטב ידיעתו לא נחתם עדיין הסכם בין סוריה ומצרים. "הידיעה הופצה על ידי מצרים אך לא אושרה על ידי סוריה, ולכן אין מקום לסברות ולפירושים של רו". הוא הוסיף כי ממקורות כמוסים של ישראל התברר שהסיכויים שממשלת סוריה תחתום על הסכם כזה הם קלושים "וכל שכן לא בלעדי הצטרפות ירדן" (מברק 134, 6 במארס 1955, 130.02/2346/2).

ליציבות הממשלה הקיימת.

בשיחותיהם עם האנגלים עוררו בעיית העמדה הטורקית וסבך ההתחייבויות, הנוגדות לפרקים, שאנקרה נתונה בו בהיותה קשורה בברית האטלנטית, בברית הבלקנית, בהסכמים עם פאקיסטן ועם עיראק. האיש רק עתה נכנס לתפקידו ועדיין איננו מגלה בקיאות רבה בעניינים.

צור

109

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/561
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 7 במארס 1955

נאטינג הודיעני בשיחתנו היום כי הם החליטו שלא להעביר לידינו "ברגע זה" את ששת הסנטוריונים. הוסיף שלאור תקרית עזה, בה הורשענו, לא יוכלו להצדיק בעיני הציבור שלהם אספקת טנקים לישראל. אמר שלא יינתן כל פרסום להחלטתם זו. עניתי שהחלטתם מפתיעה ביותר הואיל והיא שמה לאל אף את המעט שציין את קיום הסעיף בהכרזת השלושה על שמירת המשקל באספקת נשק לנו ולערבים. אמנם לא היה בששת הסנטוריונים כדי להביא לידי שיווי משקל את אשר מצוי כבר בידי המצרים ואת אשר היו מוכנים למכור לנו, ברם העובדה שחזרו בהם מהבטחתם הצנועה הזו יש בה כדי להוכיח כי הם נוהגים בדרך של איפה ואיפה לגבי סעיף כה חיוני בשבילנו בהכרזת השלושה וזאת זמן כה קצר לאחר הודעתו החגיגית של המזמ"ד [המזכיר המדיני?] בנדון. נאטינג נאחז בנימוק נוסף באומרו שטרם נחתם בינינו חוזה ועל כן לא חלה עליהם כל אחריות משפטית לביצוע העסקה. על כך עניתי כי בבקרי פעם בבורסה בסיטי התרשמתי מן העובדה שהעסקים מתנהלים בה ללא חתימות על חוזים ואנשים סומכים על התחייבות שבעל־פה בלבד. הוספתי שיכולתי להניח כי גם במשרד החוץ הבריטי שומרים על מסורת נאה זו המקובלת בעולם המסחר של בריטניה. נאטינג הבין את הרמז ולא חזר עוד על נימוק זה בשיחה. בסיכום שיחתנו לנקודה זו אמרתי ששגיאה גסה הם שוגים בהניחם שמעשה "עונש" כביכול מסוג זה ישפיע על מדיניותנו בשאלות הנוגעות להגנת חייהם ורכושם של אזרחי ישראל. עוד יש לנו כוח מוסרי לעמוד על זכותנו זו גם במעט הנשק המצוי בידינו ושום איומים או עונשים לא יני[א]ונו מזאת כל עוד לא חל שינוי יסודי בהתנהגות מדינות ערב כלפינו על־ידי שמירת המוטל עליהן לפי הסכמי שביתת־הנשק עם ישראל. עוד לפני שהודיע לי על החלטתם בעניין הסנטוריונים העיר נאטינג שנתקבל מברק "מדאיג" מניקולס בקשר לשיחתו האחרונה עם השר.[1] באותה שיחה הסיק ניקולס מדברי השר שכאילו מנוי וגמור עמנו להמשיך במעשי תגמול ושההסבר שנתן השר לפרשת תקרית עזה

109

1. ראה מס' 106, הערה 3.

היה בו כדי להסביר קו דומה במדיניותנו בעתיד. נאטינג הוסיף שנשלחה הוראה לניקולס לבקש הסבר מדויק מהשר בשאלה זו. עניתי שאף־על־פי שלא נוכחתי בעת שיחת השר עם ניקולס נהירה לי מדיניותנו עד כדי כך שאין לי מה להסס להסבירה כאן בפניו. אמרתי ששמרנו בעבר ונמשיך אף לשמור בעתיד על המוטל עלינו לפי הסכמי שביתת־הנשק, אלא שהערבים מפירים הסכמים אלה באופן שיטתי וחודרים לתחומי מדינתנו למטרות הרג ושוד. לא זו בלבד שאין ממשלותיהם מגלות נכונות לתקן הדבר ברוח החלטות מוסדות או״ם ונציגיה[ם] במקום אלא הן מעודדות ומכוונות המעשים הללו. לא נותרה בפנינו ברירה אלא לנהוג בתקרית כתקרית עזה כפי שנהגנו ברדפנו אחר פלוגת הצבא המצרי שחדרה לשטח ישראל ובפגענו בה במידת יכולתנו באותו המעמד אך על אדמתה. הוספתי שתוך גישה משפטית גרידא לאשר קרה בעזה לא יתוקן המצב. סיבות התוקפנות הערבית הגוברת נעוצות במצב הכללי שנוצר בשל זלזולן של מעצמות המערב בצרכי ישראל ובביטחונה. בטרם יתוקן המעוות מיסודו לא יושג מאומה בכל השטחים וכל עוד ימשיכו הערבים לפרש את מדיניותן של בריטניה ובנות־בריתה באזור כמדיניות של פיוס והשלמה עם כל העולה על דעת הערבים להכריז ולעשות כלפי ישראל – ילכו העניינים בהכרח הלוך והסתבך. נאטינג ענה שלא נכון פירשתי את מדיניותם. אידן ודאלס דואגים לביטחונה של ישראל וגם אם מתנהלת פעולתם לרוב ללא פרסום והכרזות הנה אין הם חדלים מלתת דעתם על שיפור היחסים בין ישראל ושכנותיה [ו]אף ימשיכו להבא במדיניות זו. מקרים כמקרה עזה מחבלים במאמציהם אלה ומרחיקים אותם ואותנו מהפיתרון הרצוי.

השיחה נמשכה כ-40 דקה, כשנוקס הלם מחכה לתורו בחדר הסמוך.[2]

אילת

2. השווה דיווח של נאטינג, 7 במארס 1955, PRO, FO371/115897-29483.

110

שיחת מ' שרת עם ג' וו' ניקולס (בתל אביב ב־8 במארס 1955)
Meeting: M. Sharett–J.W. Nicholls (Tel Aviv, 8 March 1955)

דין וחשבון 130.02/2457/2

סודי

שיחה עם השגריר ניקולס בלשכת שר החוץ בקריה בתל אביב, ביום 8.3.55 בשעה 09:30

הריאיון נקבע לפי בקשתו הדחופה של השגריר. בתחילה התייחס השגריר לעניין מעצרם של ארבעת החשודים בהריגת חמישה בדואים בסביבות עין־גדי.[1] אתמול שאלתיו באמצעות מר לוריא כיצד פתרו הירדנים את הבעיה המשפטית שנתעוררה לגבי הענשת רוצחי עג'ור[2] והוא תפס מיד במה קשור הדבר. אמרתי כי חשבתי שמא נוכל להסתייע בתקדים הירדני אבל משנודע לי כי הם מתכוונים לפתור את הבעיה באופן מינהלי ולא משפטי, לא חשבתי כי כדאי לנו ללכת בדרך זו, כל שכן שבסופו של דבר היה יוצא כאילו הם פעלו לפי תקדים שאנו קבענו ולא להיפך. השגריר הביע קורת רוחו העמוקה מהקו שנקטנו להעמיד את האנשים לדין ואמר כי הדבר יעשה בלי ספק רושם חזק בחו"ל.

בעברו לנושא השיחה פתח השגריר באומרו כי עניין עזה היה בשבילו מכה אישית קשה. הוא דיווח כל הזמן למשרד החוץ כי כל עוד אני ליד ההגה לא ייתכן שום דבר ממין זה. הוא מניח כי אני יודע את ידידותו הכנה אלינו, אשר הוא בטוח כי היא משתקפת בכל דוחותיו. הוא הדגיש תמיד את הקשיים החמורים שאני עומד בפניהם כל עוד אין בידי להוכיח כי מדיניותי באה על שכרה – נוכח כל הצרות שנצטברו בזמן האחרון עד לחליפת המכתבים האומללה בין נורי סעיד ומנדרס. לכן הוא התייחס ברצינות מיוחדת לשיחותי אתו בדבר מצב העניינים בגבולות ובאשגריו למשרד החוץ תבע פעולה נמרצת כלפי ירדן ומצרים. הפצרותיו נשאו פרי והתוצאה הייתה כי מזכיר המדינה עצמו שוחח בכיוון זה עם השגריר המצרי בלונדון ואחר כך עם גמאל עבד אל־נאסר בקהיר. לאחר מעשה עזה הוא שמע בתשומת לב רבה את ההסברה שנתתי לו על רקע התקרית החמורה הזאת.

עליו להודות כי הוא לא ראה את הנימוקים כמספיקים. אף־על־פי־כן הוא מסר ללונדון דוח מפורט מאוד ואובייקטיבי בהחלט על עמדתנו. בין השאר ציין – כדברים ששמע מפי – כי הצטברות פעולות איבה נגד ישראל יוצרת מצב שבו אין הממשלה יכולה לגזור על פעולה ישירה.[2] בתגובה לזאת באה השאלה ממשרד החוץ אם פירוש הדברים הוא כי בכל מקרה שהחמרת הנסיבות בחזית הבין־לאומית או לאורך הגבול מגיעה לאיזו נקודת שיא ויוצרת מצב שלדעתנו אין לשאתו, נעשית פעולה מעין זו שהייתה בעזה, לבלתי נמנעת. אמנם בדוחו למשרד החוץ על שיחתנו האחרונה בירושלים הוא הדגיש כי אני לא הצגתי את מעשה עזה כפרט הקובע כלל; כי כל מה שאמרתי התייחס אך ורק לאותה תקרית וכי לא השמעתי באוזניו

110

1. הכוונה למעצרם של ארבעה חשודים, צנחנים לשעבר ובהם מאיר הר־ציון, שפשטו, אור ל־5 במארס, על מאהל בדואי סמוך לעין־גדי והרגו חמישה בדואים בתור מעשה נקמה על רצח אחותו של מאיר הר־ציון, שושנה, וחברה עודד גיימסטר, שלושה שבועות קודם לכן בעת שטיילו באותו אזור בתחום ירדן (ראה ב' מוריס, מלחמות הגבול של ישראל, עמ' 411-412). הארבעה נעצרו לחקירה, אך בסופו של דבר לא הועמדו לדין.
2. בלילה שבין 17 ל־18 בינואר 1955 רצחו מסתננים שני חקלאים ישראלים בכפר הנטוש עג'ור שבאזור ירושלים.

הצהרה כללית על מדיניות. אף־על־פי־כן טוען משרד החוץ כי פירוש הדברים הוא כי פעולה כזאת יכולה להיעשות שוב ושוב והוא מבקש לדעת אנה פנינו מועדות. הוא עצמו נתון כאן במצוקה. הוא מבין את ההיגיון שבהסברתי, עם זה הוא מלא פחד כי מעשים כאלה עלולים להעתיק את השעון אחורנית לזמן רב. אם יישנה מה שקרה בעזה, אזי אין כלל לשער את התוצאות העלולות לפגוע לא רק בידידות שבין בריטניה וישראל אלא בשלום האזור. בעייתו היא מה יוכל לומר למשרד החוץ כדי להרגיעו.

בתשובתי אמרתי כי אל יהא לו כל ספק לגבי אמוני ביחסו הידידותי. גם אלמלא ידעתי זאת מקודם די היה בהרצאתו הפעם כדי לשכנעני בכנותו. הנני מעריך את גילוי לבו ואף אני אדבר גלויות. הוא הדגיש יתר על המידה את מדיניותי, כאילו היה זה עניין אישי. יש כאן עניין של אחריות ממלכתית.

גם לא נכון לקשור את עניין עזה במצבנו הבין־לאומי הכללי. נכון כי התפתחות העניינים בזירה זו הנחילה בזמן האחרון לציבורנו אכזבות קשות שיצרו בקרבו מועקה נפשית עמוקה, ולכן גרמה הידיעה כי השבנו מלחמה שערה סיפוק נפש רב לציבור על־ידי פורקן המתיחות, שנבעה לא רק ממצב הביטחון אלא גם מנסיבות בין־לאומיות, אבל זו הייתה תוצאת לוואי שלאחר המעשה. לא זה היה השיקול שהביא לידי המעשה. כנראה בחו"ל קשה להבין מה פירוש הדבר בשביל הממשלה, הצבא והציבור כולו, אם מתברר כי חוליה מצרית מזוינת, שלוחה במאורגן על־ידי מרכז הביון המצרי בעזה, יכולה לחדור ללב היישוב הצפוף בישראל, להסתתר שם ארבעה ימים וארבעה לילות, לחבל ולרצוח כאוות נפשה ובתוך זה לפגוע בביטחון התחבורה בכביש מרכזי של אחד החבלים המאוכלסים ביותר. התוצאה היא החרדת רבבות ואף מאות אלפים לביטחון חייהם יום־יום בתוך מקומות יישובם הרחק מהגבול. זהו משבר חמור של הביטחון הפנימי המעורר בכל החריפות את שאלת חובת הממשלה וכוח הצבא להגן על חייהם של המוני תושבים שלווים. במצבים כאלה מוכרח להיעשות משהו שיחזיר לעם את הרגשת ביטחונו. באין איזון כזה בהרגשת הציבור ועם ירידת רוחו של הצבא, עלולה להתגלות נטייה בקרב יחידים וקבוצות של עשיית דין לעצמם ואין לשער את תוצאותיהן הממאירות של התפרצויות כאלו.

מעשה הנקם על רציחת הבחור והבחורה בהרי חברון יכול לשמש ראיה לצפוי. מסתבר כי אחי הנרצחת ציפה לפעולת תגמול צבאית ומשנוכח לדעת כי אין היא עומדת על הפרק החליט לפעול על דעת עצמו וגייס לכך מספר חברים שהיו פעם אתו יחד בצבא. בשיחותי הקודמות עם השגריר אמרתי כמה פעמים כי הסבלנות עלולה לפקוע והסיר הרותח מוכרח פעם לגלוש על גדותיו. בפרשת המאמצים להצלת נידוני קהיר מהגרדום השתמשתי במגעים שנוצרו ביני ובין גמאל עבד אל־נאסר כדי להזהירו על חומרת מצב העניינים ברצועת עזה. מטעמים מובנים נקטתי לשון שממנה השתמע אמוני הגמור ברצונו הוא לשמור על השקט והיציבות באזור אבל העמדתי אותו על אחריותו ודרשתי ממנו בכל תוקף לבדוק היטב את הסגל הפיקודי ברצועה ולסלק ממנו חורשי־רע המתנכלים באופן פעיל לביטחוננו על־ידי ייזום וארגון של מעשי חבלה ורצח. התריתי בו כי אם מעשים כאלה יימשכו, סופם שיביאו לידי מצבים שאינם לרצון גם לי גם לו. ואחרי הכול לא באה מצדנו פעולה יזומה ללא כל התגרות מצד מצרים באותו מקום ובאותו זמן. אם הסיר סוף סוף גלש, הרי בא הדבר בתגובה להתגרות בלתי אמצעית. וגם אז, כפי שבדקתי ומצאתי, לא הייתה כל מחשבה תחילה להפיל קרבנות. הכוונה לא הייתה אלא לפגוע במיתקנים כדי להוכיח כי אנו רואים את הצבא המצרי כאחראי להתפרעויות האחרונות. על־כל־פנים לא עלה על דעת איש בצבא כי מספר הקרבנות משני הצדדים יהיה כה רב. אבל

כמו שאמרתי בנאומי בכנסת "הקרבות מתפתחים כפי שהם מתפתחים".

השגריר שילב כאן הערה כי אנשינו יצאו מגדרם למקש את קווי הגישה של התגבורות והדבר הכפיל את מספר הקרבנות.

תמהתי אם השגריר סבור כי מפקד יחידה הנסוג תוך קרב יכול להתעלם מסכנת הפגיעה ביחידתו מצד תגבורת מהצד שכנגד ורשאי להזניח נקיטת אמצעי התגוננות נגדה.

השגריר אמר כי על־כל־פנים התוצאות הבלתי משוערות של קרב עזה צריכות לשמש לקח כי אין לשער מראש את ממדיו ותוצאותיו של קרב.

אמרתי כי יש תמיד ללמוד מן הניסיון. על־כל־פנים, כפי שכבר אמרתי בשיחתנו הקודמת, לא חל שום מפנה במדיניותנו. מעולם לא גרסתי שיטה שפירושה הימנעות מכל תגובה, אחת היא מה חמור יהיה המצב. נכון כי אני מתאמץ תמיד לשקול את כל היקף הנסיבות הבין־לאומיות המקיפות אותנו, אבל יש מצבים בהם שיקול הביטחון מוכרח להכריע. מעשה עזה כשלעצמו אין לראותו ככלל אלא כיוצא מן הכלל. אבל טעות תהיה לחשוב אותי למין יצור משונה שכמוהו כמלאך מן השמים, המחונן בסבלנות ללא גבול. תמיד אמרתי כי יש גבול לסבלנות.

השגריר העיר בבת־צחוק כי הוא ירשה לעצמו לא למסור למשרד החוץ את דברי האחרונים. אמרתי לו כי זוהי אחריותו.

בסיום השיחה עוררתי את בעיית הדיון במועצת הביטחון והבעתי תימהוני וצערי על שנציגי המעצמות, בכללם הנציג הבריטי, גילו מגמה ברורה לעקור את תקרית עזה ממשבצתה ולהציגה כרעם ביום בהיר – סתם התקפת דמים שכאילו יזמנו להנאתנו בתוך אווירה של שקט ושלווה. ציבורנו מבין היטב כי לא נקבל ממועצת הביטחון מחמאות על מה שקרה בעזה. אבל דבר אחד הוא אם ייאמר ברור כי פעלנו בתגובה להתגרויות בלתי פוסקות, שהחריפו בימים האחרונים ואף־על־פי־כן אין להצדיק את המעשה שנעשה; דבר אחר לגמרי הוא אם תסולף התמונה כליל על־ידי טשטוש גמור של אשמת מצרים והצגת ישראל כגורם פורע סדר ויציבות על לא כל דבר. במקרה השני תוגבר המרירות הקיימת ממילא בלב המוני ישראל הרואים מצד המעצמות יחס של איפה ואיפה למדינתם תוך התעלמות מצרכי ביטחונה והפקרתה לסמוך על כוחה היא בלבד. אינני סבור, אמרתי, כי המעצמות מעוניינות בגיבושו של הלך רוח כזה בישראל וחשוב מאוד כי הבנה זו של המצב תשתקף באופן בולט בהמשך הדיון במועצת הביטחון.

השגריר הודה כי זהו שיקול חשוב והבטיח להעביר את הערתי למשרד החוץ. עם זה טען כי השתתפותו של הגנרל ברנס בישיבת המועצה תחדש בוודאי את בעיית האמצעים שיש לנקוט בהם כדי לקדם את פני הרעה. בעבר הציע ראש מטה או"ם הצעות בכיוון זה אבל יחסנו אליהן היה קריר ביותר. גם אם אין אנו משוכנעים כי אמצעים אלה יהיו יעילים דומה כי טובת מעמדנו הבין־לאומי מחייבת להראות כלפיהן יחס של שיתוף פעולה.

עניתי כי בפרשה זו של הצעות ראש מטה או"ם יש נקודה רגישה אחת: היש בקבלתן כדי להקנות סמכויות נוספות למטה או"ם – מן מעמד של גוף הרשאי לפעול כאן באורח עצמאי? נ[היה] מוכנים לשקול מתוך רצון טוב כל הצעה ממשית ובלבד שלא תהיה כרוכה בה התפתחות כזו לגבי מעמד או"ם באזור, שאנו שוללים אותה לחלוטין.[3]

מ.ש.

3. ראה מס' 106 והערה 3 שם. השווה דיווח של ניקולס על השיחה במברק למשרד החוץ הבריטי, 9 במארס 1955 וכן מכתבו בכתב יד אל שאקבורו ב־10 במארס, FO371/115897-29483.

111

א' לוריא אל א' אבן
A. Lourie to A. Eban

העתק: 130.13/2599/9

ירושלים, י"ד באדר תשט"ו
8 במארס 1955

סודי

אבא היקר,

הנדון: דלק[1]

מכתב זה נכתב כתוצאה מהתייעצות במשרד בה השתתף, נוסף לאנשי המשרד, מר קוזלוב, הממונה על ענייני דלק, וכמו־כן מר Voet ומר פרלמן שחזרו מפרס זה עתה.

כידוע לך, נוקטים אנו באמצעים בלתי פוסקים כדי להבטיח הספקת נפט מהמזרח התיכון לישראל. לגבינו נודעת למקור זה חשיבות כלכלית גדולה גם בשעה שתעלת סואץ סגורה, וחשיבותו תהיה עוד יותר אם נצליח בעתיד להביא משלוחים ישירים דרך התעלה.

לאחר שנה תמימה של קיום הספקה מכווית (1953), נפסק הייבוא ממדינה זו בעקבות הודעת חברת הנפט האנגלו-איראנית, שאין היא יכולה לעמוד בסיכון הפוליטי הכרוך בזה.

עתה, עם חידוש עבודת חברות הנפט הבין־לאומיות בפרס – ניהלנו משא־ומתן קשה עם חברות הנפט האנגליות והאמריקניות על הספקה מפרס, משא־ומתן אשר הסתיים בהצלחה מוגבלת. חברת הנפט האנגלו-איראנית (עתה בריטיש פטרוליאום) סירבה ומסרבת גם עתה להביא נפט פרסי לארץ בגלל החשש לסיבוכים פוליטיים עם הערבים, ובייחוד עם עיראק; זה נמסר לנו באופן גלוי בעת המשא־ומתן.

חבר[ו]ת "של" ו"סוקוני-ווקום" הסכימו לספק נפט פרסי בהנחה כספית ניכרת, אולם הזהירונו שהספקה זו יכולה להיפסק בכל עת אם יתגלעו קשיים פוליטיים. הדגשת חוסר הקביעות בהספקה מפרס חזרה כמה פעמים. בנסיבות אלה נראה היה לנו שהדרך הנאותה ביותר לבסס את מצבנו בפרס היא לקנות נפט באופן ישיר מחברת הנפט הלאומית הפרסית.

ברור לנו שאם חברות הנפט הגדולות תראינה שיש לנו קשר ישיר עם הממשלה הפרסית לא תוכלנה לטעון למניעה פוליטית להספקת הנפט הפרסי. לכן, שיגרנו לפרס את מר פוט מ"בנק איגוד" ואת מר פרלמן, עוזרו של מר קוזלוב – כדי לנהל משא־ומתן ולחתום על חוזה לקניית דלק על־ידי חברת הדלק הישראלית, ישירות מחברת הנפט הלאומית הפרסית. לצערנו לא הצלחנו עד כה להניע את הממשלה הפרסית לחתום על חוזה אתנו, אך יחד עם זאת נמנעו הפרסים גם ממתן סירוב.

רצוף בזה הדוחות שהאדונים הנכבדים פוט ופרלמן הגישו על שליחותם לפרס. ברור לכל

111

1. ראה בעניין זה את מאמרו של א' ביאלר, דלק מאיראן – שליחותו של צבי דוריאל בטהרן, 1956-1963, עמ' 165, **עיונים בתקומת ישראל**, 8, תשנ"ח.

שהקשיים העומדים בפנינו הם פוליטיים ולא מסחריים, היות והחברה עצמה להוטה אחר העסקה. נראה לנו שאם תצליח לדון בבעיה עם מר אנטזם, השגריר הפרסי בוואשינגטון, ותוכל להניע אותו לשלוח המלצה חזקה לאחיו, שר החוץ – הרי יהיה זה צעד חשוב לקידום ענייננו.

בשיחה עם אנטזם עליך להדגיש:

שהננו מקבלים נפט פרסי מחברות הנפט העולמיות והממשלה הפרסית לא תאלץ ליצור תקדים חדש על־ידי הספקת נפט פרסי לישראל.

לממשלת ישראל ולממשלת פרס יש אינטרס זהה והוא לקבל עצמאות מהתלות הגמורה בחברות הנפט העולמיות. לישראל רצוי לקנות חלק מהספקת הנפט שלה באמצעות החברות הגדולות, ולפרס רצוי למכור את נפט התמלוגים שלה שלא באמצעות החברות הגדולות.

ישראל היא קונה רציני של נפט: תצרוכתנו הנוכחית היא 1,300,000 טון בשנה, וכיבוש השוק הישראלי על־ידי הנפט הפרסי יחזק בהרבה את משק הנפט הפרסי הלאומי.

הודענו בזמנו לפרסים שאת הנפט אנו מוכנים לקנות במזומנים (דולרים או שטרלינג) ו"במחיר הנקוב" (posted price) המלא. כן הודענו להם שאם מכירה ישירה של נפט פרסי לחברת הדלק הישראלית תיראה בעיניהם הפגנתית מדי נהיה מוכנים לקנות את הסחורה באמצעות ה-Société des Pétroles et des Transport Maritimes. לידיעתך חברה זו היא חברת־בת של חברת הדלק הישראלית, אולם שמה ומנהליה אינם רומזים על קשר כל שהוא עם ישראל.

הכמות שדובר עליה היא של 100,000 טון firm וכן אופציה ל־100,000 טון נוספים; אך אפשר להגדיל או להקטין כמות זו אם הדבר יקל על החלטתם.

אנא הודיעני אם עלה בידך להשיג את התערבותו של אנטזם ואם לאור השיחה נראה לך שרצוי לחדש את המשא־ומתן בטהרן.[2]

בברכה,

א' לוריא

2. לוריא שיגר את המכתב לאילת ב־18 במארס והציע לשוחח על תוכנו עם השגריר האיראני בלונדון (130.13/2599/9). לתשובת אילת על ההצעה ראה אילת אל לוריא, 28 במארס 1955, שם.

112

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA826
נוסח נכנס: 93.01/2182/9

ניו יורק, 8 במארס 1955

שרת. שוחחתי היום עם הופנו, קרוסתווייט, סרפר, נכח קדרון.[1] הסברתי שתקרית עזה נמצאת עדיין בתהליכי השיפוט של ועדת שביתת־הנשק ואגולל את הפרשה במועצת הביטחון אך בכל המקרים והנסיבות נדרוש מידידינו שיתייחסו גם בנאומיהם גם בסיכום עבודת מועצת הביטחון ל: (א) הפגיעות המצריות הרצופות שיצרו באזורי הספר מצב ללא נשוא; (ב) המצב של מלחמה על כל גילוייה שמצרים מקיימת נגדנו תוך הפרת מגמת ההסכם. אמרתי שהתבטאות המעצמות בשני נושאים אלה נחוצה בקשר לתלונת ישראל וגם כחלק בלתי נפרד של כל דיון רציני בתקרית עזה.

תגובת הופנו: (א) אינו רואה מנוס מגינוי פעולת ישראל בעזה והוא מניח שסיכוי זה הובא בחשבון עת עריכת הפעולה. ההיגיון החוקי והבין־לאומי והרגישות האופפת כל השגת גבול בכוח מזוין בממדים כאלה מחייבים מסקנה זאת; (ב) הוא מייעץ שנוסף על תיאור האיבה המצרית במחצית השנה החולפת אדגיש את מדיניות הקבע של ישראל במונחים של רצון לשלום ודבקות להסכם שביתת־הנשק על כל סעיפיו כולל מעבר לשלום. הוא ייאחז בדברים כאלה במאמץ להכניס משקל נגדי בנאום ובהחלטה כדי שסיכום מועצת הביטחון לא יהיה גינוי התקרית בלבד; (ג) הסברתי לו במפורט לפי בקשתו את עמדתנו בעניין החוזה הטורקי-עיראקי. הוא הסכים להשקפתנו, אך הוסיף שהנסיבות הבין־לאומיות הכלליות היו בלתי מתאימות ביותר מבחינת ישראל לנקיטת יזמה מלחמתית שגייסה אהדה למצרים בשעת מצוקתה הבין־לאומית החמורה.

תגובת קרוסתווייט: (א) משרד החוץ נדעזע והופתע והרגשות אלה באו לידי ביטוי בדברי נאטינג לאילת;[2] (ב) יש להניח כי עמדת בריטניה תהיה פחות נוחה more disagreeable מאשר בוויכוח קיביה,[3] שכן היא רואה את מבצע עזה כהתעלמות מחושבת מעצתה הידידותית והשקולה; (ג) אם הנאום שלי ודברי ברנס יוכיחו כי שגה דיקסון[4] באומרו שהמצב לפני עזה היה שקט ובלתי מסוכן, לא יהססו להודות בכך, אך העמדה לעת עתה היא שלא הייתה מתיחות מיוחדת לפני עזה. הודה שלא ידע על פניות ואשינגטון ולונדון בקהיר בסוף השנה החולפת; (ד) רמז שיהיה טיפול נפרד בתלונת מצרים ובתלונתנו אם כי לא אופרע אם בנאומי אשרטט את התמונה כולה; (ה) רמז שיהיה מאמץ להביא לידי צעדים ממשיים ברוח תכנית ברנס.

112

1. נציגים של צרפת, בריטניה וטורקיה באו"ם. על הדיון במועצת הביטחון ביום שישי ה־4 במארס על פעולת עזה ראה מס' 105, הערה 1.
2. ראה מס' 109.
3. ב־14 באוקטובר 1953; ראה כרך 8, מבוא, עמ' כו-ל.
4. הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם.

תגובת סרפר: (א) לא ידע רקע הפורענות ולכן הזדעזע למשמע ההתנגשות; (ב) ציין שבנאומו ביום ו׳ דאג לא להוציא משפט קדום והשפיע על הפרסי באותו כיוון. הזכרת החוזה העיראקי בנאומו באה להוכיח למצרים שהתעניינותם המוגברת בענייני המזרח התיכון נובעת מקשר עם עיראק ולא מחוסר אהדה לישראל; (ג) הציע שנשפיע על ברנס להזכיר הרקע להתנגשות בדוחו ובעדותו בעל־פה ואם כן יוכל הוא להסתמך על ברנס בנאומו; (ד) באשר לנוהל ביקש שלא אאלצו להפסיקני על־ידי הכנסת נקודות שלא שייכות לסעיף א׳ בסדר היום לנאומי. הצעתי להמציא לו נוסח; (ה) אופי ההחלטה טרם נדון ברצינות; (ו) חזר על הפזמון הטורקי הידוע שהחוזה העיראקי לטובת ישראל ועלינו להתאזר בסבלנות ובהבנה. לדוגמא, פירט עמדת טורקיה לגבי החלטות האו״ם. ראשית, אינם מאמינים שאפשר או רצוי להחזיר הפליטים. שנית, אינם מאמינים שאפשר לשנות הגבולות בלי הסכמת שני הצדדים. שלישית, מתנגדים לבינאום ירושלים. בכל זאת, מבחינה בין־לאומית מחויבים להגיד שתומכים בביצוע החלטות האו״ם כי אי-אפשר להגיד ההיפך. עניין זה הוכנס במטרה פשוטה והיא לשחד העיראקים.

אשוחח עם שאר גויי הארצות בימים הקרובים.

אבן

113

י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 661

נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 9 במארס 1955

בשיחה יסודית עם מסי[ג]לי הבוקר נסקרה עמדת צרפת לגבי הסכם בגדד ותקרית עזה. בנדור נוכח בשיחה.

פתחתי באומרי כי לכשביקרתי אצלו לאחרונה[1] אמר לי שעדיין אין משמעות ההסכם נהירה לו משום כך קשה לקבוע עמדת צרפת לגביו. הוספתי שמאז התפתחו הדברים וכפי שמעידה הודעת סי״צ [סוכנות הידיעות הצרפתית] שנתפרסמה אתמול, אינני יודע אם היא רשמית או רשמית למחצה, נקבע הקו הצרפתי והייתי רוצה לשמוע מפיו מהו. כן אמרתי שברצוני לברר גם עמדת צרפת לגבי הדיונים במועצת הביטחון בעניין תקרית עזה.

מסי[ג]לי נאחז בדברי האחרונים. אמר שההתקפה הזאת אינה מוצדקת ואינה במקומה ובוודאי ראינו תגובת הופנו במועצת הביטחון. הוא מבין שאין לדון על המקרה עד גמר החקירה ועד שיתקבל הדוח אך הוא לא הקל המצב המתוח בלאו הכי במזרח התיכון ואינו מבין פירושו אלא אם כן זוהי התחלת מדיניות חדשה מצדנו ואם כך היה רוצה לדעת מהי.

השבתי כי אם ברצונו לפתוח בתקרית עזה אני מוכן לכך ועלי לומר בראשית דברי שכולנו

113

1. ראה מס׳ 47.

התפלאנו לנימה החריפה של דברי הופנו אשר הרחיק לכת אף מעמיתו הפרסי שנבחר בקולות הערבים והאמריקני. אני רואה גם דברי הגינוי שלו סתירה להבנה שמצאתי עד כה הן במשרד החוץ והן בעיתונות והן בדעת הקהל הצרפתית לגבי רקע התקרית. אין לראותה בשום אופן כמקרה בודד שאינו קשור במתיחות במזרח התיכון אשר לא אנו יצרנו אותה. הוכחנו למדי בעבר התאפקותנו לנוכח התגרות בלתי פוסקת, מעשי שוד, ריגול ורצח, הצהרות הסתה ומעשי פשע כגון תליית השניים בקהיר. מצב כזה כשהוא נמשך מביא מוקדם או מאוחר לידי התנגשות רצינית יותר. פעמים שהמתנקשים והמסתננים נתקלים רק במתיישבים העונים באש ואינם נכנסים לקרב ופעמים שיחידת צבא נתקלת ביחידה שלנו ואז מתחיל קרב שתוצאותיו אין לחזות מראש. זהו מה שקרה בעזה ומוזר לשמוע שמטילים עלינו האשמה. אין מקרה זה מסמן שום שינוי בעמדתנו. אדרבא, בדרך ההיגיון אפשר היה לצפות להתקרבות בינינו לבין מצרים לנוכח הסכנות מצפון. ידוע לו שמאז וכתמיד אנו מוכנים לכל משא־ומתן של שלום. יתר־על־כן פעמים רבות הזהרנו המצרים במישרין ובעקיפין שאם ידאגו לשקט בגבולותינו לא ניגע בהם לרעה. האזהרות לא הועילו כי קהיר מתכוונת כפי הנראה להוכיח על גבינו לעולם הערבי את קיצוניותה ולאומיותה. התחרות זו שישראל נופלת קרבן לה לא תוכל להיסבל לאורך ימים.

בתשובתו ריכך הנימה ונראה היה שתיאור הקרב השפיע עליו. אמר שהופנו דיבר מה שדיבר לא לפי הוראות אלא על דעת עצמו וכפי הנראה נאלץ לכך כדי למנוע דברים חריפים יותר מצד מדינות שהן פחות ידידותיות לנו. מכל מקום הוסיף, כשיעלה הדיון במועצת הביטחון, הוא יכול להבטיחנו שדובר צרפת יפרוש היריעה כולה, יביא לידי ביטוי דאגתנו ומעמדנו הקשה באזור ולא יסתפק בהערכת התקרית בלבד. אשר למדיניות צרפת, לכתחילה היו מודאגים ביותר מחתימת הסכם טורקיה-עיראק ועיקר דאגתם שלמותה של סוריה. התנהל משא־ומתן על כך עם לונדון, אנקרה, בגדד, וקיבלו הבטחה נמרצת שעצמאותה של סוריה לא תיפגע. עדיין הם סבורים שמעשה החוזה היה נמהר ולא לקח בחשבון הזעזועים שהוא עלול להביא באזור. אך מכיוון שקרה מה שקרה הם רואים עוד ביתר דאגה יצירת שני מחנות עוינים והוא סבור שגם לגבי ישראל יגדל הסיכון אם תעמוד לחוצה בין שני גושים ערבים. הגיעו אפוא לידי מסקנה שמבלי לצאת מעמדת ההסתייגות העקרונית יש לנסות למצוא הסדר ליצירת גוש הגנה במזרח התיכון תוך הבטחת עצמאותה של סוריה. יש לחתור לזה לאט לאט ובזהירות ולראות כיצד ליישר הניגודים ולהביא המחנות העוינים לידי פשרה. במקרה שיימצא פיתרון נכון מוכנה צרפת לקבל עובדת ההסכם אך כמובן – הוסיף בצחוק – המדובר בגוף ההסכם ולא בתעודות שנחתמו בשוליו. לשאלתי אם המדובר בערבות רק לסוריה ולא ללבנון אמר שלדעתו אין הלבנון עומדת בסכנה ובין כה וכה עמדת ממשלת ביירות שונה מזו של דמשק.

משסיים דבריו שאלתי אם מה שנאמר לגבי סוריה כוחו יפה גם לגבי ישראל והצבעתי על כך שלתמהוני לא מצאתי כל זכר לערבויות לישראל בהודעת סי״צ.

מסי[ג]לי אמר שכאן הוא מגיע לעצם השאלה. הערבות לסוריה מבטיחה בעקיפין את מצבנו בהרחיקה מגבולנו הצפוני סכנת שלטון עיראק שאיננו קשורים עמה בחוזה שביתת נשק. הוא יודע שאין זו אלא אחת מדאגותינו, שאנו חרדים לאיזון הכוחות ולחיזוק כוחנו הצבאי מול ארצות ערב. זוהי דאגה רצינית ביותר וידוע לנו שצרפת נותנת דעתה על כך במיוחד. במצב של היום אין זה קרוב למציאות לדבר על צירוף ישראל לחוזה. יש אפוא לבקש דרך לכך שיובטחו האינטרסים של ישראל על־ידי שיתוף המעצמות בהסדר מיוחד בעקבות הצהרת השלוש. לשאלתי אם כוונתו להצהרה המשותפת או להסכם עם כל אחת משלוש המעצמות ענה שעדיין איננו בטוח מהי הדרך הטובה ביותר. חזרתי ושאלתי אם הוא סבור שההסדר עם

ישראל צריך לבוא בד בבד עם חיפושי הדרכים לפיוס האזור או שהכוונה להבטחה לאחר זמן אחרי ההסדר עם ארצות ערב. השיב שהוא מעדיף את המוצא הראשון.

בהמשך הדברים ביקשתי רשות להציג לפניו שאלה גלויה על דרך ההשערה. אמרתי שהבינותי מדבריו כי צרפת מעמידה הבטחת עצמאותה של סוריה כתנאי קודם להסכמתה לחוזה בגדד. נניח שתינתן לה הבטחה זו ואילו ההסדר עם ישראל לא יבוא, האם זה ימנע בעדה מלתת יד להסכם.

מסי[ג]לי ענה שאמנם רחוקה שאלתי מהמציאות. הוא משוכנע שכל הסדר במזרח התיכון שלא ייקח בחשבון את ישראל לא רק שהוא מסוכן לנו אלא שאינו מביא גם את היציבות המבוקשת באזור. הבניין כולו עשוי להתמוטט אם לא יובטח קיומנו. אך השאלה עדיין אינה עומדת על הפרק ואילו הסכנה לסוריה קרובה וממשית, שכן אם ייכנס חוזה טורקיה-עיראק לתוקפו ואם אמנם תבוא התקפה מצד רוסיה על שתי המדינות אין כל ספק שבין אם תצטרף סוריה ובין אם לא תצטרף יכבשו העיראקים בשעה ראשונה של סכנה את סביבות חמת וחלב. עם זאת השתמט מלתת תשובה ברורה לשאלתי אם עלי להבין מדבריו שמתנהל משא-ומתן בין צרפת מזה ואנגליה ואמריקה מזה בעניין ההסכם ותוצאותיו, אמר שאין לדבר על משא-ומתן סדיר אך מתנהלות שיחות בירורים בין פאריס ולונדון. לא ענה על השאלה ביחס לארצות-הברית.

כשקמנו ללכת שאלני אם תשובותיו סיפקו אותי. אמרתי בגלוי שהדברים ששמעתי מפיו אינם עולים בד בבד עם העמדה הצרפתית כפי שהובעה לפנינו בהזדמנויות קודמות וכי אינני יכול לומר בלב שלם שהניחו דעתי. אמר שהוא מצטער על כך הואיל וידועה לנו ידידות צרפת לישראל ולא היה רוצה להשאיר ספק בלבנו שממשלתו תמנע בעד כל פעולה שיש בה משום נזק לאינטרסים שלנו.

השיחה נמשכה כשלושת רבעי שעה. אני מעביר הדברים ללונדון. אנא מסרו אותם לארצות-הברית.

צור

114

ד' הכהן אל ו' איתן

D. Hacohen to W. Eytan

מקור: 130.02/2414/3

רנגון, 9 במארס 1955

הנדון: סין

מאז כתבתי לך לפני שבוע על ביקורנו בסין,[1] בא המינוי בדרג גבוה של שגריר סין ביוגוסלביה והיום נתפרסם שמו של השגריר היוגוסלבי לסין, פופוביץ, סגן מיניסטר ומי שהיה השגריר בוואשינגטון.

114

1. ראה מס' 101.

זה מאלץ אותי לכתוב לכם שנית למען להדגיש במיוחד את הפסקה האחרונה שבמכתבי אליך מ־2.3.55.

לדעתי לא נתקדם ביחסים עם סין – מדיניים, מסחריים ותרבותיים – אלא אם כן ייעשה הצעד המכריע של חילופי שגרירים. מראשית הדיון בינינו בשאלת סין לא הקלתי בהד שיהיה ביחסנו עם ארצות־הברית מהתקרבות זו וגם עתה אינני מקל בזה. אך נראה לי, לאחר ששקלתי בדעתי, שמבחינה זאת באם לא נעמוד בפני סיבוך חדש בין ארצות־הברית וסין אין לנו לחשוש לצעד הנוסף שיתבטא בקשרים דיפלומטיים. אנו חייבים כמובן לנהוג בזהירות והסיבוך הנוסף היחיד הנראה לעין העלול לקרות הוא עניין פורמוזה. ברור שאם תפרוץ מלחמה או אף משהו דומה לזה בזמן הקרוב לא נוכל בעצם אותם הימים לעשות צעד הפגנתי כזה נגד ארצות־הברית. אך דעתי היא כי מלחמה לא תפרוץ בשל פורמוזה. למרות כל הרעש והתעמולה הארסית נגד אמריקה בגלל פורמוזה והסיסמאות לשחרורה שאותם ראינו בעינינו בסין אינני מאמין שהסינים ייכנסו להפצצות, פלישות וקרבות. אני משוכנע כי אינם זקוקים לכך והם ללא ספק ישיגו את מבוקשם לאו דווקא בדרכי שלום ואהבת אחים אך גם לא בקרבות ומלחמה עם ארצות־הברית. אני מאמין ומקווה שארצות־הברית שאין להן בעניין פורמוזה אף בן ברית אחד, לא רק באסיה אלא אף לא בין ידידיה ובני בריתה המושבעים במערב, תגיע לכך שתקל על עצמה ועל סין בפיתרון בעיה כאובה זו.

כיוון שכך אינני רואה טעמים להירתע מיחסים דיפלומטיים עם סין. מבחינה פסיכולוגית, פעולה מהירה צמודה לביקור משלחתנו עדיפה גם לגבי סין וגם לגבי אמריקה מהשהייה כל שהיא ויהיה לה גם הד חיובי בארץ, באסיה ובעולם כולו. אני מציע אם־כן שתתקבל החלטה עקרונית בעצם הימים האלה ותינתן לי הוראה לעשות את הגישושים בדרך הסלולה ביני לבין השגריר ולקבל את תגובת הסינים.

אם הדבר יחייב אפילו ביקור קצר שלי בפקין לאחר הגישושים או כחלק מהם יהיה זה יותר מעשי וזול משיגור אדם מהארץ והסחבת הקשורה בזה. ברור ללא כל ספק כי הקשר הרנגוני היא הדרך הנכונה לכל משא־ומתן עם סין ולא חליפת מכתבים ביניכם לסין, גם לאחר שיש לנו אדריסה אשר אגב לא נבחנה ואשר בכל אופן אין מאחוריה אפשרות לחץ ותביעה לתשובות כפי שזה קיים ביחסים ביני לבין השגריר. לא מן הנמנע כי נסיעה נוספת לפקין שלי או של מישהו תהיה בלתי נמנעת לא רק למען המשא־ומתן אלא גם כדי לברר פרטים טכניים שונים ובעיות הדיור, התקציב וכו׳, שאלות שלא חדרנו לפרטיהן בביקורנו כיוון שלא רצינו לעשות רושם על הסינים ועל אנשי הסגל כי זו אחת ממטרות משלחתנו.

אולם זה עניין צדדי והעיקר עצם ההחלטה המהירה על קשרים דיפלומטיים וביצועה ולכך התכוונתי במכתבי זה.[2]

שלך,

דוד הכהן
ציר ישראל

2. ראה מס׳ 139.

115

מ' שרת אל ד' בן גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל
ירושלים, ט"ז באדר תשט"ו

10 במארס 1955

כמוס

עלי להסב תשומת לבך לליקויים ידועים במסירת ידיעות לפרסום על־ידי דובר צה"ל, שעמדתי עליהם לאור הפרסומים והתגובות בעיתונות חוץ.

(1) לפי הידיעות שבידי אירעה תקרית באזור הספר של רצועת עזה ביום 1 במארס בבוקר. חוליית תצפית שלנו הבחינה במסתננים שניסו לקצור בשטחנו כשישה ק"מ מצפון לניר יצחק. כשהתקרבו אנשינו אליהם, ראו 6 חיילים מצרים הולכים בעקבות המסתננים, אף בתוך שטחנו, ועל אלה פתחו אנשינו באש. למחרת פרסם קולונל גוהר המצרי כי כוחות ישראליים פתחו באש תותחים על מוצב מצרי ואגב כך האשים את ישראל בהמשך מסע התוקפנות שפתיחתו הייתה בהתקפה על עזה. ידיעה זו קיבלה פרסום מפוצץ ברחבי תבל.

מצדנו לא נתפרסם דבר על התקרית, לא לפני פרסום הודעתו של גוהר, כדי לקדם את פניה, ולא לאחר פרסומה, כדי להכחישה ולהעמיד את הדברים על אמיתם. הניסיונות שנעשו מצד אנשי משרד החוץ להניע את הצבא לפרסום העובדות לא נשאו פרי.

(2) ב־5 במארס נתפרסמה בבירות העולם הודעה סורית כי מאתיים חיילים ישראלים חדרו לאזור המפורז ופתחו באש נגד עמדות סוריה. גם ידיעה זו נצטרפה לחשבון והגבירה את הרושם הכללי של "מסע תוקפנות". האמת היא, כפי שמודיעים לי, כי הסורים פתחו באש על אנשי משק הגוברים וחוליה שלנו השיבה אש. גם במקרה זה לא היה מצדנו פרסום יזום, אף לא הכחשת הגרסה הכוזבת והמנופחת של סוריה.

בכל ענייני פרסום מסוג זה רצוי מגע יותר הדוק עם משרד החוץ והיענות יותר ערה להצעותיו. אינני מניח כי מישהו בתוכנו יכול להיות מעוניין לסייע למכונות התעמולה הערביות ביצירת הרושם בעולם כאילו החלטנו "לעבור להתקפה" ולכן ניחא לנו בסילופים ובכזבים המתפרסמים עלינו.

משה שרת

116

י' צור אל מחלקת מערב אירופה[1]
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 670
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 10 במארס 1955

נוסח דה מארג'רי, המנהל המדיני בפועל, שאתו שוחחתי היום שונה בכמה פרטים מזה של מסיגלי ומתכוון כנראה להניח את דעתנו לאחר הדי השיחה של אתמול.[2]

פתח באומרו שהודעת סי"צ [סוכנות הידיעות הצרפתית] (["לה]-מונד" מ3/9 ע' 4)[3] מבולבלת ואינה מביעה דעת הממשלה. הנוסח המתוקן נתפרסם ב"אנפורמסיון" מאתמול והוא היחיד המוסמך (הנוסח יוברק בנפרד). אף-על-פי שגם שם אין ישראל נזכרת במפורש, בולטת הדגשה על "המדינות הקשורות בידידות מסורתית לצרפת" ועל "ההתחייבויות לפי הצהרת 1950". כשהראה לי ההודעה אמר כי נמנעו מלהזכיר ישראל כדי לא לעורר הדים בלתי רצויים בארצות ערב אך הדבר משתמע ללא צל של ספק.

חזר וסיפר שצרפת קיבלה הסכם בגדד כהפתעה בלתי נעימה. היה זה מעשה טעות לתת התפקיד המרכזי בידי נורי סעיד. הדבר הרגיז את סוריה שכוונותיו לגביה ידועות להרתיע מצרים. אגב, קהיר אשמה לא מעט בבידודה עתה הואיל ופגעה בצורה גלויה בטורקים. הצרפתים הזהירו מיד בעלי בריתם כי התוצאות תהיינה: (א) חרדה ומתיחות בישראל; (ב) דאגה בסוריה; (ג) מרוץ זיון. אכן נתאמתו כל החששות ולגבי הסעיף האחרון עליו לציין שגם מדינות ערב וגם ישראל הרבו פניותיהן לצרפתים לקניות נשק. אינו מסתיר שגם עמדת טורקיה מדאיגה אותם. נראה כאילו היא חוזרת למרות ההכחשות למדיניות עות'מנית במזרח התיכון, מדברת על הסורים כאילו היו עבדים מתמרדים ומזלזלת בצורה גסה בישראל. ציטט לדוגמא חליפת המכתבים בנוגע להחלטות האו"ם והיחס למשלחת המסחרית שלנו באנקרה. יש בעמדת טורקיה משום התרברבות כאילו תוכל לעמוד בעשרים מיליון תושביה כנגד מאתיים מיליון רוסים.

לעומת השיקולים השליליים הללו נראה להם ברית סוריה-מצרים עוד יותר מסוכנת, קודם כל מדאגתם לנו שכן כל ליכוד של ארצות ערב ללא מעצמה אירופית אין לו מטרה אחרת אלא מאבק נגד ישראל. לנוכח התפתחות זו נראה להם הרחבת הסכם בגדד מתוקן ומאוזן לפי השקפתם כרע במיעוטו.

ידוע לו שאנגליה ואמריקה רצו להוציא צרפת מכל ברית מזרח תיכונית. זוהי מגמה ברורה המבוססת על ההנחה המוטעית שמדינות ערב עוינות לצרפת בגלל צפון אפריקה. למעשה אין הדבר

116

1. העתק נשלח גם לשגרירות בלונדון.
2. ראה מס' 113.
3. כותרת המאמר ב"לה־מונד" הייתה: "שגריר צרפת מסביר דאגות צרפת לגבי המזרח התיכון". במאמר הובאה הודעה בלתי רשמית של משרד החוץ הצרפתי לפיה מטרת השיחות שהתנהלו בין צרפת לבעלות בריתה הייתה חיפוש הבטחות מתאימות כדי להרגיע את בעלות בריתה המסורתיות של צרפת. צרפת לא מנסה לחבל בהסכם בגדד ואינה מתנגדת להרחבת מערכת הביטחון של ברית בגדד על מדינות אחרות. (מברק אבני אל מחלקת מערב אירופה, 664, 10 במארס 1955, 130.09/2346/1).

כן. ההסתה במרוקו לחוד והקשר עם מדינות ערב לחוד. מעולם לא היה מעמדה הכלכלי, התרבותי ואפילו המדיני של צרפת במצרים ובסוריה חזק יותר. ייתכן שהערבים אינם רוצים להישאר פנים אל פנים עם האנגלו־סקסים בלבד.

בימים האחרונים ניתנו להם הבטחות ברורות על־ידי העיראקים, הטורקים והאנגלים בדבר גורל סוריה והלבנון. אין הם מסתפקים בהן ומבקשים להגיע למשהו מפורש ומחייב יותר. מכל מקום פותח הדבר פתח לפניהם לפעולה של השלמה conciliation כדי ליישר הניגודים, לבטל הסכם סוריה־מצרים[4] ולהביא שתי המדינות והלבנון לתוך מסגרת הגנה משותפת יחד עם מעצמות המערב. ברוח זו הוחל בפעולה דיפלומטית בבירות. הוא סבור שתהליך זה יהיה ממושך ואין צרפת מתכוננת להצטרף להסכם בגדד שלא בלוויית סוריה והלבנון. אנגליה בוודאי תצטרף מיד וארצות־הברית לאחר זמן.

מעמדה של ישראל הוא חלק בלתי נפרד מדאגותיהם למזרח התיכון. הם סבורים שיש להגיע לשתי מסגרות הגנה מקבילות, שתיהן בהשתתפות שלוש מעצמות המערב, אחת עם ארצות ערב והשנייה אתנו. המדובר לא בהצהרה אלא בהסכם ממש. לשאלתי ענה שהוא מבכר שלושה הסכמים דו־צדדיים בין ישראל ובין כל אחת מהמעצמות על הסכם אחד משותף. כשהוספתי לשאול, הודה שאין ההסכם עם ישראל תנאי מוקדם להצטרפותם להסכם בגדד או להשלמתם עמו אך הוא סבור שהמשא־ומתן צריך להתנהל בדרך מקבילה שכן אחרת לא תהיה יציבות באזור. מכיוון שכאמור התהליך יהיה אטי סבורה צרפת שאפשר לסיים שתי מערכות הברית בעת ובעונה אחת.

הוא מעדיף הסכמים נפרדים כדי לאפשר לכל מעצמה נוסח Nuance בהתאם לדרגת הקשר בינה לבין ישראל. כן למשל אמר ברור שקשר זה יהיה הדוק יותר עם צרפת מאשר עם שתי בעלות בריתה האחרות. כשהבעתי לפניו חששותי פן הצטרפות צרפת תפריע לשיתוף פעולה בינינו בשטח הצבאי ועוד הבטיח שאין דבר כזה עולה על דעתם ואין ללמוד גזירה שווה מטורקיה.

הוסיף שהגיעו לידי מסקנה כי אין סיכוי לבטל הסכם בגדד. זוהי עובדה קיימת המתאימה לאסטרטגיה האמריקנית. המומחים סבורים שנשק אטומי יכול לסתום המבואות בגבול הצפוני של עיראק בפני חילות הרוסים כמעט בלי להזדקק לצבא. לשם כך דרושים בסיסים בעיראק וזוהי כל הכוונה.

הוא מייעץ לנו לתבוע ערבויות לביטחוננו מבלי לנסות לערער על הסכם בגדד כי לא נצליח בכך. האווירה בארצות־הברית ובאו"ם לרגל תקרית עזה אינה נוחה לנו ואם מותר לו לעוץ עצה, נראה לו שהגיעה השעה להפעיל מיד, כפי שעשינו בהצלחה בעבר, את דעת הקהל היהודית ואת לחצה על מחלקת המדינה ברוח תביעותינו.

הוסיף כי שמע מפי מסיגלי שהבעתי צערי על דברי הופנו במועצת הביטחון. נציגם לא נרתע מגינוי ישראל כנראה כדי להקל על עצמו לומר דבריו על עצם הבעיה בישיבה הקרובה של מועצת הביטחון. משרד החוץ קיבל מהופנו הצעת נאום שהוא תעודה tout a fait remarquable ומכניסה תקרית עזה למסגרת המצב במזרח התיכון כולו. גם כאן בוודאי יגנה אותנו אך יעמיד רקע המאורע באורו הנכון. גם מסיגלי וגם הוא התפעלו מהנוסח ואשרוהו מיד.

מסרו הדברים לוואשינגטון.[5]

צור

4. ראה מס׳ 108 והערה 2 שם.
5. שרת הגיב על מברק זה בציינו כי דברי דה מארג׳רי, שמעדיף הסכם עם כל אחת משלוש המעצמות על הסכם משותף ושיש לקבל את דין הסכם בגדד, עולים בקנה אחד עם ההנחות שמקובלות בישראל. (ראה מברקו ל/182, 14 במארס 1955, 130.02/2346/2.)

117

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XIA834
נוסח יוצא: 93.01/2182/9

ניו יורק, 11 במארס 1955

רפאל. עזה. קדרון שוחח וודסוורת, בארקו, 11 מארס. להצגת הדברים לפי אבן 826[1] הגיבו האמריקנים:

(א) ארצות־הברית יודעת שהמצב בגבול הרצועה אינו משביע רצון אולם אין ספק שהיה שיפור בשנה האחרונה. לא הייתה תקרית או צירוף תקריות בזמן האחרון שתצדיק תגובה כזאת. אין תועלת מעשית בפעולות תגמול למניעת תקריות והנזק המדיני חמור לאין שיעור.

(ב) ארצות־הברית שואפת לשלום בינינו לבין שכנינו לא פחות מאתנו אך אנו כנראה איננו מאמינים זאת. לדעתם חל שינוי ניכר לטובה בגישה הערבית ולדוגמא הצלחת ג'ונסטון לעת עתה וחתימת הברית הטורקית-עיראקית, ששניהם לא היו ניתנים לפני שנה. התנגשות עזה דוחפת מחוג השעון אחורה ועליהם עכשיו להתחיל מחדש.

(ג) ישראל אינה יכולה לפתור שאלת השלום עם הערבים בכוחותיה היא ועליה להביא תכנית נועזת לארצות־הברית, לבקש עזרתה ולסמוך עליה (זה פזמון ישן של בארקו).

(ד) לגבי מועצת הביטחון אין קו ברור, מחכים לברנס ויחליטו אחרי שמיעת דוחו והצעותיו. בינתיים לומדים כל ההצעות המעשיות הקודמות כגון 11 הנקודות[2] והצעות ברנס האחרונות. מניחים שסרפר ירשה דיון יותר רחב מהתקרית עצמה בתנאי שנשמור על מידה. אם יתבטא לודג' (חוזר מאנגליה, וודסוורת מחליפו) בצורה בלתי נעימה עלינו להבין שעושים זאת לטובת המצב הכללי.

קדרון

117

1. ראה מס' 112.
2. הצעות שהוגשו לישראל ביוני 1954 לטיפול במתיחות בגבולות, ראה כרך 9, מס' 256.

118

י' תקוע אל מ' שרת
Y. Tekoah to M. Sharett

העתק: 130.15/3744/4

ירושלים, 12 במארס 1955

כמוס

שיחותי עם קולונל גוהר

אחרי ישיבת ועדת שביתת־הנשק ב־6 במארס, שהתנהלה באווירה מתוחה למדי, נתקלתי לפני צריף הוועדה בקולונל גוהר ואחרי רגע בלתי נוח של מתיחות הערתי כי אני נפגש אתו תמיד כשיחסי שתי המדינות מגיעים לנקודות החמרה מיוחד[ו]ת. בפעם האחרונה ראיתיו בעת הדיונים על עניין "בת גלים". גוהר הסכים כי היו אמנם תקופות בהן יחסינו נראו טובים יותר מעתה. מכאן המשיך גוהר לדבר על המגע הבלתי רשמי שהיה קיים בזמנו בינו ובין נציגי ישראל בוועדה המעורבת. הוא היה נפגש כמעט בכל שבוע עם נציגי ישראל ומסדיר את הבעיות המתעוררות מדי פעם בפעם בקשר לביצוע הסכם שביתת־הנשק באווירת שיתוף פעולה וידידות. הזכיר לשבח כמה קצינים ישראלים אתם נפגש בתקופה ההיא (בערך לפני 3-2 שנים כשגוהר עמד בראש המשלחת המצרית לוועדת שביתת־הנשק).

מאז השתנה יחס נציגינו לנציגיהם. נציגי ישראל מביטים לדבריו מגבוה על קצינים מצרים. בעוד שלפגישות בלתי רשמי[ו]ת (להסדרת כל מיני שאלות בעלות חשיבות משנית) הופיעו תמיד קצינים מצרים בדרגות אחריות, הרי מצד ישראל באו סמלים. ישיבות ועדת שביתת־הנשק מתקיימות ברוח של לגלוג. (סגן אלוף שלו טוען כי דברים אלה אינם מבוססים וכי היחסים עם קולונל נג'ב שבא במקומו של גוהר בתור יושב-ראש המשלחת המצרית היו מצוינים. קולונל נג'ב עזב את תפקידו לפני כחודשיים). האם לא כדאי – שאל – להסדיר דברים במגע ישיר בלתי רשמי במקום לפנות בתלונות לוועדת שביתת־הנשק בכל עניין ועניין. השבתי כי אנו מעריכים חשיבות מגע בלתי רשמי וגוהר ימצא אותנו נכונים לקיימו.

בזמן ההפסקה בדיון הוועדה המיוחדת ב־11 במארס לקח אותי גוהר הצדה ואמר כי אחרי ישיבת ועדת שביתת־הנשק ראה את נאסר ומסר לו על תוצאות הדיון ועל שיחתנו. נאסר אמר לו כי בזמן האחרון קיים קשר עם נציגי שלטונות גבוהים בישראל והמגע התקדם יפה ועתה שמה תקרית עזה קץ למגע זה. העירותי כי נקודת המוצא להערכת עניין זה על־ידי שני הצדדים צריכה להיות העובדה כי שתי מדינות [ה]גובלות אחת עם השנייה אינן יכולות להישאר לתמיד במצב מלחמה והיעדר מגע. גוהר הביע את דעתו כי עתה קשה לעשות דבר אולם ייתכן כי אחרי סיום פרשת מועצת הביטחון אפשר יהיה להתקדם. אמר כי אולי יהיה מקום לפגישה בינינו בניו יורק בזמן הדיון במועצת הביטחון. הוסיף כי לפני צאתו לשם יראה את נאסר ויקבל ממנו הוראות.

גוהר שוב חזר לנושא שיחתנו הקודמת – המגע בין נציגי הצדדים בוועדה המעורבת והביע נכונות לחידוש מגע זה. ביקשתיו כי יקבע הסידורים ביחד עם סגן אלוף שלו. בשיחה עם שלו (בה עמדתי מהצד בשיחה עם גנרל ברנס שהתפתחה בינתיים) סוכם כי נציג ישראל יציע ביום א', 13

במארס, מועד פגישה בלתי רשמית.

ביקשתי מאת נציגנו להסכים על מועד הפגישה מיד ולהודיע עליה ליושב-ראש כדי לקבוע עובדה. כך נעשה, ופגישה בין נציגי ישראל ומצרים בוועדת שביתת הנשק נקבעה ליום ג'.

(אני מבין כי בשיחה עם שלו חזר גוהר על כך שהמצרים מעוניינים בשקט בגבול. טען כי פעולות איבה שבוצעו בזמן האחרון נגד ישראל בתחום מודיעין נעשו לפי הוראות מפקד אזורי וננקטו כבר צעדים כדי למנוע הישנותן.)

כשנפרדנו ביקש גוהר שאשמור את הדברים שנאמרו על־ידי נאסר בסוד ולא אספר אותם לקצינים מצרים.

י' תקוע

119

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNWA814
נוסח יוצא: 130.09/2312/8

ירושלים, 13 במארס 1955

אבן, שילוח; אישי בתכלית. לפי בקשתו הדחופה נתקבל לאוסון על־ידי השר בשבת. נכח הרצוג. לאוסון קרא בפניו שדר מהמזכיר שנצטווה למסרו בעל־פה (מוברק בנפרד).[1]

119

1. ראה הרצוג אל אבן ושילוח, מברק TNW816, 13 במארס 1955, 130.09/2312/8.
להלן נוסח השדר, הנושא תאריך של 12 במארס (בתיק 130.20/2480/7):

With regard to the reduction of tension in area I have been led to believe that the present Government of Israel was sincerely interested, and to that end a policy of restraint and moderation being pursued. The question of the validity of this assumption is raised by the Gaza incident.

The United States Government has constantly opposed reprisal raids. Such raids dangerously heighten existing tension. The very insecurity of which Israel complains is aggravated by such policy.

Since August 1954, at your ambassador's urgent request, I have been personally engaged in the study of possible measures looking forward to alleviation of feeling of isolation and apprehension which according to the Government of Israel were besetting the people of Israel. On February 14 I advised you that progress was being made in the study and pointed out the necessity for continued calm in the area. I also pointed to the helpful effect of Israel's policy of moderation. The Gaza incident, which inflamed hatreds, will necessitate reorientation of the study to take into account the facts which exist.

Reduction of tension on the Near East as means of strengthening the arc for defence against Communist threat is required by our common interest. The U.S. Government has firm intention to continue to work towards these objectives, and our policy towards Israel will be formulated in the light of this intention. I expect Israel's full cooperation in this endeavour. I have not been reassured by the characterization of the Gaza incident as merely an episode which presumably might recur.

השר השיב שאין ממשלת ישראל כופרת באחריותה. אין שינוי ממדיניותה הקבועה של מתינות והתאפקות אבל כשביטחון אזרחיה נפגע באופן מסוכן ביותר מוטלת עליה החובה להבטיח ביטחון המדינה לפי הבנתה. נהגנו וננהג בהתאפקות עד קצה גבול יכולתנו. אם ארצות־הברית תחדל מטיפול בצעדים להפגת חששות ישראל במסגרת ההתפתחויות ההגנתיות באזור ייווצר מעגל קסמים שכן העם יסיק המסקנה שעליו להבטיח קיומו בהישענו על כוחו בלבד. בנתחו הצטברות המתיחות עם מצרים הסביר השר שאם כי מרחוק עלול היה רצח רוכב האופנוע להתקבל כדבר של מה בכך ראו בזה אזרחי ישראל חדירה מסוכנת ביותר ללב המדינה והפגנתה מצד המצרים שכוחם עמם כאילו לפגוע באשיות ביטחוננו. המוני העם הוממו והממשלה הייתה חייבת להסיק מסקנות רציניות ביותר. הוא הזהיר במשך חודשים על הפורענות העלולה להתחולל אם לא יושם קץ לתקריות מצד מצרים. בפניות ישירות לנאסר ביקשו לעשות בדק בית בצבא המצרי ברצועת עזה. מצטער מאוד על שפך הדם הרב. איש לא פילל שאם ישראל תגיב על התגרות, יפלו כל־כך הרבה קרבנות; גרמו לכך ההתנגדות שגילו המצרים ומשלוח התגבורת למחנה המותקף (לאוסון ביקש שיורשה לו לומר שהשר אמר שהקרבנות היו טרגיים והשר אישר).

השר אמר שזוהי תשובה ראשונה ואחרי התייעצות עם הממשלה ישיב תשובה מלאה לשדר המזכיר.[2]

במוצאי שבת בביתו הכתיב לי לאוסון השדר במלואו והתייעץ על ניסוח מברק תשובתו למזכיר. ביקשתיו להוסיף שראש הממשלה שואל אם פניות דומות נערכות לשליטי ערב שעה שהם מסרסים כוונותיה ההגנתיות של ארצות־הברית באזור על־ידי הכרזות חרם והשמדה על ישראל, תקריות והתגרויות.

אחרי שלאוסון קרא באוזני טיוטת מברקו העיר שאם כי תשובת ראש הממשלה בבוקר הייתה לעניין, כדאי וכדאי שבתשובה המלאה יאמר ראש הממשלה דברים ברורים לגבי מדיניות הממשלה בגבולות העתיד. כשהרהרתי בקול שמתוך השדר משתמע שארצות־הברית חוששת שממשלת ישראל תעבור למדיניות אקטיביסטית בגבולות, העלולה לדעת ארצות־הברית לפגוע בפעולותיה לארגון הגנתי של האזור, אמר שלא קיבל רקע מיוחד לשדר אבל מתוך המברקים הבהולים מנציגי ארצות־הברית בארצות ערב מבין הוא שתקרית עזה ושובו של ב[ן] ג[וריון] הטילו חששות חמורים בלב מחלקת המדינה. אם יקבל הבהרה ברורה מראש הממשלה מקווה הוא שיוכל לקשור החוטים מחדש. הוא חזר לומר ששאלתו היא אם יש לפרש עזה כסימן של ייאוש ישראלי סופי מתקווה להשגת תרופה מארצות־הברית לחששותיה. השבתי שראש הממשלה כבר השיב וודאי ישיב תשובה מלאה עוד השבוע. הדגשתי שכפי שאמר ראש הממשלה אין פה מדיניות חדשה אבל ללא ספק האכזבה מהמתהווה באזור תרמה תרומתה ליצירת מצב הרוח שבהקשרו קרה מה שקרה בעזה.[3]

הרצוג

2. שרת דיווח על שיחה זאת בישיבת הממשלה שהתקיימה ב־13 במארס. הוא הביא את נוסח שדר מזכיר המדינה במלואו בתרגום לעברית וציין ש"לפנינו עובדה של אזהרה. הוא לומד את העניין וכל פעם הוא נותן לנו זריקה של עידוד, עכשיו יוצא שלאור תקרית עזה הוא צריך לגשת ללימוד מחדש". לא התקיים דיון בעניין. (ראה ישיבת הממשלה, לד/שטו, 13.3.1955.) ראה מס' 129 ובו הצעות אבן לתשובה לשדר המזכיר.

3. בשני מברקים נוספים, המצוינים "אישי בתכלית", הביא הרצוג פרשנות משלו לשדר מזכיר המדינה. במברק הראשון הוא ציין שהמפתח מצוי בפסקה האחרונה. מחלקת המדינה לא הגיבה במשך עשרה ימים על תקרית עזה, לעומת זאת הבריטים הגיבו וקיימו מספר שיחות בדרג גבוה עם ישראל. ייתכן שהבריטים חשבו שיש צורך בלחץ אמריקני נוסף על שלהם. ייתכן גם שארצות־הברית מנסה לנצל תקרית עזה לחזק מעמדה במצרים ולהרגיע את הערבים לרגל הדיבורים על מדיניות חדשה. בסיכומו של דבר, למרות אי הנעימות, יש יתרון בכך שארצות־הברית למדה שיש לקחת בחשבון ברצינות שגם לסבלנות ישראל יש גבול. (מברק 817, 13 במארס 1955, 130.09/2312/8.) במברק שני ציין שיש לנצל את הקציר החיובי של פעולת עזה, דהיינו שכוחה ישראל עדיין במותניה והיא יכולה להביא לזעזועים בארצות הגובלות ועל־ידי כך לשבש תכניות ארצות־הברית. טוב שירגיש המזכיר שאם חלילה יבואו מים עד נפש אין לדעת מה תעשה ישראל. (מברק 821, 13 במארס 1955, שם.)

120

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA620
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 14 במארס 1955

אישי

שלך 817. המשפט האחרון מדאיגנו וכן הערתך על קציר חיובי ב־821.[1]
אני מוכן להאמין כי מבצע עזה הנחיל לנו יתרונות ביטחוניים מקומיים בעלי ערך וחשיבות וכן כי היה בו פורקן לרגשות ציבוריים סוערים שתבעו מוצא. אם כן הדבר, הרי ביתרונות וצרכים אלה ימצא המבצע את הצדקתו בכל חשבון נפש שייערך לאור תוצאותיו כפי שנתגלו. אל נא נרחיק לכת עד כדי השתכנעות כי גם בזירת יחסינו החיצוניים היו יתרונות למבצע. בשטח זה היה המאזן כולו שלילי. ספק אם יש לכם מושג כמה שהמנהיגות היהודית רואה את התקרית כתקלה עם כל רצונם הנאמן להניח כי לא הייתה לנו ברירה. נתעכב תהליך של חידוש כבודנו ומעמדנו בדעת הקהל בעיקר המתקדמת והליברלית. הפכה העיתונות ממאזן של 90 אחוז חיובית למאזן ביקורתי למרות נטיות ללמד זכות בצדה של הביקורת. מתנקמות בנו סיסמאותינו המצלצלות על ישראל כאבי רעיון השלום הבין־לאומי, כמבצר של חזון השלום המוקף שכנים תוקפניים, כמדינה נאמנה לחזון של חוק ומשפט בין־לאומי לעומת שכנים הרומסים על סייגי הביטחון העולמי ברגל גאווה. אני יודע היטב כי יש לנו תשובות על כל ההרהורים האלה והאמינו כי אין אנו פוסקים מהעמל. אנו מתרוצצים מתחנת טלוויזיה למשנה ומטיפים תורה לעיתונאים ואחרים, אך עובדה היא כי ממעמד של תובעי זכות ועלבון הפך מעמדנו לזה של מתגונן בפני הערכה בין־לאומית שלילית.

השדר של דאלס משקף הרגשת פגיעה אישית כאילו זוהי תשובתנו על שדרו מ־14 בפברואר.[2] בשדר החדש, הסעיף השלישי, הרמז אינו לדעתי להפסקת העיון בניסוח צעדים כלפי ישראל כמדובר בשיחת השר עם לאוסון אלא לשינוי תוכנו כדי להביא בחשבון עובדות מסוימות, כלומר ייתכן כי בכל הסכם שיציעו לנו בסופו של חשבון ידרשו במפורש הימנעות מפעולות תגמול ולא רק התחייבות כללית על הימנעות מתוקפנות. ספק אם נוכל להתחייב התחייבות כה סיטונית והנה סיכוי למשבר נוסף. אך לדעתי הפגיעה בנו אינה כל כך בשטח יחסינו עם ממשלת ארצות־הברית אלא במידה הרבה יותר רצינית בדעת קהל תוהה ומאוכזבת. אולי נצליח בדיוני או"ם בהגברת התעמולה ועל־ידי מהלך הזמן לתקן את הדבר בעיקר אם ברנס ייתן לנו אחיזה כלשהי, אך לעת עתה אין לתאר את קציר עזה כחיובי אם המדובר בהשפעת המבצע על מעמדנו הבין־לאומי.

אבן

120

1. ראה מס' 119 והערה 3 שם.
2. ראה מס' 77.

121

ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

העתק: 130.19/4374/8
ואשינגטון, כ׳ באדר תשט״ו

14 במארס 1955

סודי

יעקב יקירי,

ביום החמישי, 10 במארס 55[19], נתקיימה בניו יורק פגישה בין מר ל׳ אשכול ומר אריק ג׳ונסטון. נכחו בפגישה גם מר בארנס וטרוקסל, עוזריו של ג׳ונסטון, ומצדנו נלוו למר ל׳ אשכול, ת׳ קולק, פ׳ ספיר והחתום מטה.

הפגישה אורגנה לבקשת משרדו של ג׳ונסטון. כשהתקשר עמנו בארנס הביע התקווה שמר אשכול יוכל לתת לג׳ונסטון התשובה שהובטחה לו לפני צאתו מהארץ. הודעתי לבארנס כי אין עוד בפיו של מר אשכול כל ידיעה ותשובה אולם ישמח בכל זאת להיפגש עם ג׳ונסטון.

בשיחה עם ג׳ונסטון לא חודש הרבה לעומת השיחות שהתנהלו בירושלים. ג׳ונסטון ועוזריו סיפרו כי המהנדסים התחילו לבדוק האפשרויות הטכניות לביצוע ויסות אוטומטי של הזרימה ב־J.X. כפי שהוצע בשיחות בארץ. המהנדסים זקוקים לשבועות אחדים לגמור מחקרם ויש יסוד לקוות כי ימצאו דרך להתגבר על הקשיים הטכניים.

ג׳ונסטון ועוזריו חזרו והדגישו חתירתם למצוא דרך שלא לפגוע פגיעה כלשהי בריבונותנו. ג׳ונסטון חזר והבטיח מכתב מהנשיא שיכיל הודעה מפורשת כי אין לתכנית המים כל נגיעה לבעיית גבולות וריבונות. ג׳ונסטון גם ידאג שיופיע סעיף כזה בהסכם שייחתם בין ממשלת ארצות־הברית לערבים על תכנית המים. בכלל גילה ג׳ונסטון נכונות להיאחז בכל הצעה ונוסחה אשר בכוחה להניח דעתנו בנקודה זו.

התנהל ויכוח גם בשאלת הכמויות. ג׳ונסטון חזר על התחייבותו להקטין התביעה הערבית ב־31 מיליון ממ״ק מהירדן ולנסות להשפיע על הערבים שיסכימו גם ל־15 מיליון ממ״ק נוספים שאנו תובעים מהירמוך.

אשר ל־31 המיליון יתעקש עד הסוף, אשר ל־15 המיליון הוא חושש שלא יצליח לשכנע את הערבים והוא עלול לחזור אלינו ולבקש כי נוותר על 15 מיליון אלה. אחד הקשיים שהוא עומד בפניהם הוא כי אם יתבע לנו 40 מיליון ממ״ק מהירמוך יטענו הערבים כי הוא מקציב לנו במשולש הירמוך יחידת מים יותר גדולה מזו שהוחלט עליה לגבי ירדן ובזה יתעורר מחדש הוויכוח לגבי יחידת המים. ג׳ונסטון ממליץ אפוא שנוותר לכתחילה על 15 המיליון.

אשכול ניסה לגשש אם אפשר להתפשר עם ג׳ונסטון על כמות יותר קטנה לירדן תמורת ויתורנו על התנאי של החזרת מים לנו לכשיתגלו מי תהום בירדן אך לעת־עתה לא גילה ג׳ונסטון נכונות לכך.

בהמשך השיחה ניסה ג׳ונסטון בתוקף רב לשכנענו כמה חשוב שנגיע להסכם בהקדם. סיפר על עברו הציוני. על אמונתו הגדולה במדינה עברית עוד שנים לפני שקמה המדינה. דיבר על החזון הגלום במדינת ישראל פורחת ויוצרת. סיפר על תוקף עמידתו כלפי הערבים וכיצד הסביר להם בלשון שאינה משתמעת לשני פנים כי כלה ונחרצה עם ממשלת ארצות־הברית לעמוד לימין ישראל,

לעודד פיתוחה ולא להרשות כל פגיעה בה וכי על כן מוטב לערבים לחשב דרכם ולהתחיל להתמסר למעשי פיתוח גם בארצותיהם ולא להשתעשע בדמיונות שווא של המשך מעשי איבה ומלחמה.

הוא ציין לשבח עמידתו של חוסיין מלך ירדן הצעיר אשר נגד דעת חברי ממשלתו קבע בנוכחות ג׳ונסטון מדיניות חיובית של שיתוף פעולה בתכנית המים.

ג׳ונסטון סבור כי אנו עומדים בפני פרשת דרכים היסטורית. כישלון תכניתו יביא להחמרת המצב באזור ואילו ביצוע ההסכם יכול להיות ראשית מפנה מכריע לטובה ביחסי ישראל-ערב.

ג׳ונסטון ועוזריו הצביעו על ההכרח בהחשת הסכם. בשבועות הקרובים יצטרכו לבקש הקצבה מהקונגרס לביצוע התכנית ויקשה להשיג הכסף אם לא יוכלו לומר לקונגרס כי הסיכויים להסכם קרובים.

ג׳ונסטון חותר להגיע להסכם בביקורו הקרוב באזור תוך שישה שבועות חדשים. הודעתנו על חידוש העבודה במפעל בנות יעקב מדאיגה אותם והם מעוניינים מאוד שנוכל לחדש העבודה באווירה של הסכם. אחרת עלול חידוש העבודה להביא להתפוצצות חדשה מבחינה ביטחונית.

מצדנו עוררנו גם שאלת הליטאני ואשכול שאל אם ג׳ונסטון יהיה מוכן לכלול בהסכם סעיף בו מבטיחה ארצות-הברית לפעול בבוא מועד לכלילת הליטאני בתכנית מים אזורית כמובן, מתוך הדגשה שהליטאני ינוצל קודם כל לצורכי הלבנון ורק לאחר סיפוק צורכי הלבנון יקחו מים מהליטאני גם לתכניות אזוריות. ג׳ונסטון אמר כי הוא מוכן להבטיח לנו להתמסר לעניין זה אך בשום פנים אי-אפשר לכלול כיום כל סעיף כזה בהסכם. כלילת סעיף זה באווירת החשדנות הקיימת בארצות ערב כמוה כפיצוץ כל סיכוי להסכם.

בסיכום אמר מר אשכול כי הוא מעריך מאמצי ג׳ונסטון למצוא דרכים להפיג חששותינו בעניין הכנרת והוא מחכה בציפייה לתוצאות מחקרי המהנדסים.

אשר לכמויות חזר על התביעה להקטין הפער עד כמה שאפשר. חזר והדגיש חשיבות המים בשבילנו בייחוד כשאין עוד סיכוי ממשי לקבלת מי הליטאני. מאידך, הביע אשכול התקווה והשאיר בלב אנשי שיחנו הרושם כי בסופו של דבר נגיע להסכם לגבי הכמויות.

עד כמה ששמעתי מפי החברים שהשתתפו גם בשיחות בבית אני למד כי לא היה חידוש רב בשיחה זו פרט שהתחזק הרושם גם אצל אשכול וגם אצל ספיר כי ג׳ונסטון וחבריו מבינים היטב כמה חמור בעינינו עניין הכנרת והריבונות ויחתרו הרבה להיענות לתביעותינו בנקודה זו.

כפי שציינתי כבר במכתבים קודמים מוסיפה תכנית ג׳ונסטון להיחשב בעיני הממשל ומעצבי המדיניות בארצות-הברית כמבצע החיובי המרכזי במדיניות ממשלת ארצות-הברית במזרח התיכון. הנשיא להוט מאוד אחרי התכנית ורואה בה הביטוי הנעלה לחיזוק האמריקני של פיתרון בעיות מסובכות וקשות בדרך של מפעלי פיתוח.

הצלחתו של ג׳ונסטון לקדם את המשא-ומתן עד כדי ד׳ אמות מהמטרה הנכספת (תרגומו של אשכול למונח אמריקאי two yards line) העלתה מאוד קרנו, והשפעתו על המדיניות במזרח התיכון עלולה להיות חשובה.

ממקור מהימן ביותר שמעתי כי בדיווחו על שליחותו לנשיא התנצל ג׳ונסטון על שהוא מתקדם בקצב אטי כל כך והתנדב להתפטר ולהעביר המשימה לאחר. הנשיא דחה הצעתו ואמר כי הוא מלא הערצה להתמדתו וכישרונו של ג׳ונסטון וכי לדעת כל יודעי דבר התקדם יותר משאפשר היה לצפות.

בשבועות הקרובים נוסיף לקיים מגע עם ג׳ונסטון ואנשיו וברוח הדברים של השיחה בניו יורק נמשיך לפעול לחיזוק הנוסחאות המגבילות ההתערבות בענייני הכנרת לממדים טכניים מצומצמים ביותר וכן להקטין במידת האפשר הפער מבחינת כמויות המים.

שלך,

ראובן שילוח

122

י' גדעון אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Gideon to the Eastern Europe Division

העתק: 130.11/2492/17

מוסקבה, כ"א באדר תשט"ו
15 במארס 1955

סודי

שיחה עם זייצב

בהתאם להוראותיכם במברקכם 337, ביקרתי ב־9 במארס את זייצב. הסברתי מאורעות עזה בהתאם לשלכם 329 והרחבתי דיבור על סיבות המאורעות והרקע הכללי של יחסינו עם מצרים בהתאם למברקיו של תקוע וסקירות מחלקת ההסברה.[1] זייצב הקשיב קשב רב. שאל אם אנו מתכוננים להציע הצעה כלשהי להחלטת מועצת הביטחון. השבתי שטרם ידוע לי אם נציע הצעת החלטה אך אברר ואודיעו. כן שאל אם איננו חושבים שיש רקע רחב יותר למאורעות עזה מאשר יחסי ישראל-מצרים בלבד. האם לא נראה לנו שהפעילות האחרונה במזרח התיכון וחתימת הסכם טורקיה-עיראק יש להם השפעה וחלק במאורעות בגבולות ישראל.

נתתי הסבר לגישתנו להסכם טורקיה-עיראק בהתאם לתדריכיכם. הדגשתי התנגדותנו לזיון מדינות ערב בו בזמן שהן חוזרות ומדגישות שהינן במצב מלחמה עם ישראל והשמדת מדינת ישראל היא תוכן מדיניותן. אספקת נשק וכריתת הסכמים צבאיים במצב זה רק מעודדת תוקפנות ערבית ואינה מסייעת להשכנת שלום בינינו לבין הערבים.

זייצב הודה על ההסבר והבטיח לדווח לממוניו.

באותה הזדמנות מסר תשובה לשתי פניות קודמות בעניין העברת עצמות מנדלי והקמת קשר עם השירות המטאורולוגי – שתיהן שליליות (ראו נא מכתבינו שמ/34/1101 ו־ שמ/118/250 מ־14.3.55).

מכאן עברנו לשיחת חולין. שאל על שלום השגריר, ענייני דיור שלנו, יחסינו המסחריים, המצב הכלכלי בישראל.

לבסוף ברצוני להודות על עזרתכם באספקת חומר הסברה מעודכן על המאורעות. תדריכיכם, מברקי וסקירות תקוע וסקירות מחלקת ההסברה הם לעזר רב.

בברכה,

י' ל' גדעון

122

1. במשרד החוץ הייתה התדיינות בכתב על העמדה הסובייטית בפרשת הדיון במועצת הביטחון על תקרית עזה. בנצור ציין שברית־המועצות הייתה המדינה היחידה שלא אמרה את דברה בישיבה הראשונה של מועצת הביטחון. הוא הציע שהשר ייפגש עם השגריר אברמוב ויסביר את המשמעות הגלובלית של הצטרפות ברית־המועצות להצעת החלטה מערבית. ש"ק הוסיף שי' ל' גדעון, הממונה במוסקבה, דיווח שנשאל במשרד החוץ הסובייטי אם ישראל מתכוונת להגיש הצעת החלטה משלה. (ראה מזכר של מנהל מחלקת מזרח אירופה, בנצור, אל המנהל הכללי ולשכת השר, והערות שם, 13 במארס 1955, 130.02/2440/6).

123

שיחת א' אבן עם ג' אלן (בוואשינגטון, ב־14 במארס 1955)
Meeting: A. Eban – G. Allen (Washington, 14 March 1955)

Copy: 130.20/2480/7 :העתק

Washington, 16 March 1955

Eban – Allen Talk

On March 14th Ambassador Eban called on George Allen, for a talk on "Problems of Middle Eastern Security and Related Questions of Mutual Interest", at our request. Shimoni on our side and Hart and Bergus on their side were present. The conversation was unusually lengthy – about an hour and a half. Neither Hart nor Bergus said a single word.

1. Gaza Incident

More than half an hour was taken up by a discussion of the Gaza incident before the Security Council. The Ambassador briefly sketched the background of the incident and, while respecting and understanding the great powers' fidelity to the findings of the M[ixed] A[rmistice] C[ommission] on such incidents as Gaza, expressed the hope that suitable expression would also be given, both in the speech and the summing-up or resolution, to the background of the incident, Egypt's constant violations of the armistice, its condemnation 29 times by the Mixed Armistice Commission during the last few months, and the mounting tension on the Egyptian border.

During this part of the conversation, Allen hardly went into a discussion of the Gaza incident or the frontier situation per se, nor did he express opinions or views. He was listening, interrupting the Ambassador from time to time with questions of an informative or investigating character, as a serious student of the situation rather than as a policy maker expressing his view. Did Israel bring before the Security Council the repeated Egyptian violations of the armistice and the condemnation of Egypt by the Mixed Armistice Commission? (Israel did not, and in retrospect it might well have been wiser had she done so). Would Israel oppose a widening of the Security Council discussion to include a debate and conclusions on the general problem of Arab-Israel peace? (This, after the Ambassador had pointed out that Israel, while insisting on a broader discussion of the background, did not wish to impose on the Security

Council and the powers a full-dress debate on the whole Arab-Israel question; reply to Allen's question: Israel would certainly not oppose any widening of the discussion). Do you feel that there is anything "peculiar" about the Gaza incident, or is this "just another one of these incidents"? Has tension during the last few months been greater or lesser than during previous periods? Does Israel regard the present Egyptian Government as worse than previous governments? (The three last questions obviously stemmed from Allen's impression that tension during the last months had considerably decreased in comparison with previous periods and that the Gaza incident, although not coming out of the blue sky, was out of proportion with the degree of tension existing; once Allen even said in so many words, with a pointed look at Hart and Bergus, that he had been led to think that the frontier situation had considerably easened). Are you confident your views about peace and your desire for frontier pacification do reach Nasser and the higher echelon of the Egyptian Government? Is the Security Council a Court called upon to pass judgment, or is it rather a body designed to act as a conciliator? (Eban's reply is obvious). Suppose the Security Council would explicitly ask the Egyptians: Are you seeking the Security Council's assistance to prevent more tension on the Israel-Egyptian border and to pacify the area, and suppose Egypt's answer is that she does not want the Security Council to do that but is interested only in the Security Council's stamp of condemnation to be put on Israel for this specific Gaza incident – would the Egyptians be out of order in terms of the Security Council's authority and character? (Answer obvious). What action could the Security Council take if it wanted to be helpful? Suppose the Security Council would ask you, Mr. Eban, to suggest specific measures and actions you could recommend – what would you say? (Answer obvious).

In reply to the Ambassador's direct request for the U.S. delegation not to be content with a condemnation of the Gaza incident etc, Allen had nothing definite and specific to say: He said he did not know what exactly the U.S. delegation was going to do. (Our impression was that he was sincere in saying so and had not been briefed on this aspect of the problem). He indicated, however, that the "tendency" of the U.S. delegation might well be to say that the specific topic before the Security Council now is the Gaza incident, and let's stick to it. That is, he gave no promise as to the position to be taken by the U.S. delegation. Nor did he

indicate that he himself would use his influence in the direction desired by the Ambassador.

2. Middle Eastern Defense and Israel Security.

The Ambassador outlined again the imbalance created by the Iraqi-Turkish Treaty, and stressed particularly the disquieting fact that, should Britain and the U.S. join that Pact, which explicitly excluded Israel from those permitted to adhere, the U.S. and Britain would thereby be responsible for a revolutionary departure from accepted international practice: They would become a party to a discriminatory treaty (and this, in addition to the military and political imbalance they had created anyhow by their support of that Arab alliance with no counter-balance on the Israeli side). Allen first tried to hedge, asking smilingly whether Israel would like to join the Iraqi-Turkish treaty should that be made possible, and adding them, again half jokingly, that, according to the wording of the treaty, Israel still might be permitted to join the treaty after Iraq recognized her. In a more serious vein, Allen stressed that British adherence to the Iraqi-Turkish treaty was indeed under active consideration, but that U.S. adherence to the treaty was "not an active question now". He repeated several times that Churchill, proclaiming himself an old an[d] ardent Zionist, was certainly not suspect of anti Israel intentions; nor was the British Government as a whole. If the British decided to join the Iraqi-Turkish Treaty, we should therefore rest assured that this should not be interpreted as an anti-Israel move. And anyhow, why should we complain to the U.S., for whom the question is not an acute one now, while the real representations in this question should be made in London.

After a reiteration by the Ambassador of Israel's growing sense of isolation, etc. Allen reverted to a passionate appeal to Israel to overcome that "neurotic" anxiety and to be assured that that feeling of isolation has no foundation in fact.

While he could understand the feeling of isolation and the Ambassador's description, he wanted to repeat, in fullest sympathy and friendship, that this feeling of ours was unjustified, and he appealed to the Ambassador to transmit this to his government.

When the Ambassador referred to Jernegan's misunderstanding (in his speech to the Jewish Conference) as if Israel had asked to be admitted to a collective defense arrangement for the Middle East, while in fact he had requested a redress of the balance upset by the Western powers

and some guarantee for her security, Allen revealed that there was more substance to Jernegan's speech than had been thought: Israel's request for bilateral arrangements with the U.S. and/or Britain still is something resembling a collective security arrangement, or at least something to be regarded in the context of Middle Eastern collective security. As long as tensions in the Middle East are as strong as now and the atmosphere as inconducive to Middle Eastern security, the U.S. and Britain cannot make bilateral treaty arrangements with anyone of the Middle Eastern states. Iraq is the only exception to that rule, facing, as she did, the Soviet Union both geographically and, for the first time now, mentally. (When the Ambassador interjected: What about Egypt? You offered military aid etc. to Egypt, and it was Egypt who rejected it – Allen was unable to give a convincing reply; he stressed, however, again, that it was Iraq alone that could be excepted from the rule of "no aid before a relaxation of tensions in the Middle East").

The relaxation of tensions and a move towards Middle East peace was therefore a pre-condition for further U.S. security commitments. In the meantime the U.S. was protecting Israel from dangers threatening her from greater distances than her Arab frontiers, while Israel herself was concerned almost exclusively with the dangers threatening her from her immediate neighbors. What the U.S. was doing, anyhow, was designed to bring more stability to the Middle East. Allen was convinced that events were working towards an Arab–Israel settlement and that the Arabs were gradually recognizing Israel's existence as a fact which they could not change.

Leading the conversation back to the Gaza incident, and creating a link between that incident and the larger security problem, Allen asked whether Israel's growing nervousness and feeling of isolation was the cause of the Gaza incident. He then said that the Gaza incident was liable to put off and to delay any arrangements the U.S. might have had in mind, for "at least two months". Such arrangements as we were requesting necessitated an atmosphere of peace and calm; the climate of decreasing tensions that, he was informed, existed before the Gaza incident, should have continued. Allen then proceeded to give vent, "in all friendliness but with equal frankness", to his resentment against the manner in which American Zionists depicted the U.S. Administration as rushing headlong into a policy of building up Arab armaments and might while leaving

Israel as a "have-not". He was shocked to encounter that kind of emotional exaggeration at the Jewish Conference - and all that because of a treaty linking Iraq to Western defense against the Soviet Union and giving her a very small quantity of mostly technical equipment.

All during those diatribes Allen repeated off and on his reassuring appeals that Israel need not be so nervous about her alleged isolation.

When the Ambassador conveyed the feeling of urgency of which the Government of Israel is possessed after having received, since August 1954, four times definite promises on the part of the Secretary of State that something concrete would be done very soon to allay Israel's concerns, and his disappointment that Allen's own words seemed now to amount to a new assertion that no such action was necessary, Allen – losing for the first time (and only time) some of his quiet and well-mannered temper – exclaimed: But frankly, Mr. Ambassador, if we promised that four times, that was because you kept "pounding" on it and repeated asking us four times.

3. The Ambassador then tried to bring up the problem of the remainder of the 1954/5 grant-in-aid. While he was still speaking, in the way of a preface, about the need to put less stress on military arrangements and more on economic aid and development, Allen interrupted and enthusiastically said that in this matter we could count on him, Allen, as a staunch ally, as it was precisely his position that economic development had the first priority. In this context he wanted to stress how much the Government of Israel could do in this direction. "If you can get your government, Mr. Ambassador, to be accommodating on the Johnston scheme, that would open the floodgates of further economic aid and development and would also have its influence on the U.S. response to your security requests."

Three times the Ambassador tried to steer Allen back to the remainder of the 1954/5 grant, and three times Allen evaded that issue by referring to the Johnston scheme. Finally, as he could not evade the matter any further, he said bluntly that further releases of the remainder of the grant-in-aid were tied up with our agreement with Johnston. There was a pained pause. The Ambassador then explained that Allen may rest assured that Israel was vitally interested in reaching an agreement with Johnston and that such an agreement was not at all out of reach and might even be closer than Allen thought (Allen was delighted to hear that), but that it would be of questionable wisdom to link the Johnston problem with the

remainder of the grant-in-aid and to use, as it were, the need for the rest of our economic development aid as a means of pressure. The government and the people of Israel did not usually respond very favorably to such methods of pressure and its application might have effects quite contrary to those desired. Allen retorted that, as Ambassador to India, he had always strongly objected to the attachment of strings to U.S. aid, inasfar as such strings were not directly connected with the aid itself (such as India's vote in the U.N. etc.). He thought, however, that it would not be immoral and unwise to make economic aid conditional on full self efforts of the recipient country in the field of economic development. In our particular case he thought that Israel was morally bound to make full use of the economic development potential of the Jordan Valley resources before she could expect U.S. economic aid. If the U.S. felt Israel was not making a sufficient effort to utilize those Jordan Valley resources – and the U.S. would feel that way should Israel reject the Johnston scheme – he would see nothing wrong with holding up further economic aid. When the Ambassador invoked the urgency of the grant allocations in terms of congressional timings, as against Johnston's intention to return to Israel in April to finalize the agreement, Allen said that Johnston was prepared to go himself right now, tomorrow, to finalize the agreement or to send someone else; if there was therefore that feeling of urgency, let the Israel Government inform Johnston that Israel was ready now to conclude the agreement.

As against the Ambassador's warning as to the detrimental effect the use of pressure would have on the Government of Israel, Allen referred to America's congressional susceptibilities: Congress might well refuse further allocations if informed of Israel's putting obstacles in the way of an agreement with Johnston.

The conversation ended with an air of inconclusiveness and, in spite of Allen's cordiality, manners and good listening, with a pungent feeling of dissatisfaction on our part.[1]

Y. Shimoni

123

1. ראה גם מס' 127.

124

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/198
נוסח נכנס: 130.02/2346/2

ירושלים, 17 במארס 1955

לשגריר. לשלך 686.[1]

לפני שניגש לניתוח שמונה הנקודות אשר במברקך כדאי להבהיר רקע מחשבתי משותף בינינו. להלן גישתנו:

(א) למעשה טרם נקבע משא־ומתן בינינו לבין צרפת ואנו נמצאים בשיחותינו אתם בשלב מוקדם ביותר. לכן אין להיכנס בפרטי התחייבויות מצדנו ויש לעזוב לצרפתים לנקוט יזמה בנוגע לדרישותיהם האפשריות. בנוגע לסוריה, הכרחי להישאר במסגרת אשר נקבעה בדברי השר לז׳ילבר.

(ב) לאור חילוקי הדעות בצרפת לגבי צורת ארגון הגנת האזור אין מעוניננו לקשור ההסדר עם ישראל להצטרפות צרפת לברית הטורקית-עיראקית דווקא.

(ג) יש להיזהר מלנקוט עמדה ברורה לטובת ארגון האזור על יסוד הברית הטורקית-עיראקית או גם על יסוד ברית מצרית-סורית נוספת. שתי האפשרויות כוללות סכנה לנו ובקשתנו היא לערבויות לשלמותנו וביטחוננו.

(ד) ברור כי ערבויות מצד צרפת מובנן ידידות וכוללות לחץ צרפתי על דמשק להפסקת פעולות האיבה ועמדה איתנה נגד החרם הכלכלי.

(ה) קיימת בהחלט מסגרת טריטוריאלית מוכרת לריבונותנו והיא הסכמי שביתת־הנשק שאין לשנותם בלי הסכמת הצדדים. דאגותינו נובעות מהפרת המאזן באזור גם מבחינת ראות חומרית על־ידי זיון ערב וגם מבחינת ראות מדינית על־ידי התקשרות מערבית חד-צדדית עם הערבים. המערב מחויב להוכיח שאינו מנצל הסכסוך הערבי-ישראלי והדרך להוכיח כנותו

124

1. צור הבריק שעמדת צרפת בעניין המזרח התיכון הולכת ומתגבשת, והוא מציע שישראל תתרכז בטיעון הבא בשיחות עם הצרפתים:
באם תשלים צרפת או תצטרף לברית בגדד עליה לעמוד בתוקף על הסדר מקביל עם ישראל.
ההסדר הרצוי הוא הסכם בין ישראל עם כל אחת משלוש המעצמות בנפרד, כולל ערבות לגבולות ואיזון אספקת הנשק.
כל ערבות לעצמאות סוריה תהיה כרוכה בהבטחה מצד ישראל לא להשלים עם הסהר הפורה, ידרשו מישראל התחייבות לא לפגוע בגבולות סוריה.
תנאי לכך לחץ צרפתי על סוריה להפסיק את ההסתה נגד ישראל.
נראה לו שההכרזות הסוריות מצדיקות חששות הצרפתים לברית דרומית שעיקר עוקצה נגד ישראל ונגדם.
נראה שלאור ההתפתחויות האחרונות וחששות האנגלו־סקסים להתבצרות ברית סוריה-מצרים זקוקים אלה להשפעת צרפת על הסורים.
יש להבטיח שהשלמת צרפת עם ברית לא תגרור התקררות היחסים עם ישראל.
חיזוק ישראל הוא עניינה הישיר של צרפת ויש לטעון נגד כניעתה לחרם הערבי.
ראה מברק צור אל מחלקת מערב אירופה, מס׳ 686, 16 במארס 1955, 130.09/2346/1.

ולהוציא סכסוך זה מהמשחק המדיני באזור היא לתת ערבויות חגיגיות לישראל. במקום לקבל ערבויות אלה קיבלנו חליפת המכתבים בין מנדרס ונורי סעיד, כלומר עידוד מובהק לשאיפות הערבים. עובדה זו המסוגלת לערער עמוקות היציבות באזור, מחייבת פי כמה המערב לנתינת הערבויות המבוקשות על־ידינו.

(ו) יש לשלול לחלוטין טענת מסיגלי כי ערבויות לסוריה מהוות בעקיפין ערבויות לישראל. סוריה הייתה שלמה וחופשית ב־1948. האמת היא כי ערבויות לישראל הן אשר תבטחנה המצב הקיים ותשתקנה השאיפות התוקפניות באזור.

(ז) עוד נדון על הרחבת טיעוננו לאור תשובתך והתפתחות שיחותיכם בפאריס.

מחלקת מערב אירופה

125

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת טורקיה
Note from the Government of Israel to the Government of Turkey

Copy: 130.10/2551/11 :העתק

17 March 1955

Texte de la Note remise en date du 17 mars 1955 Par le Ministre d'Israël à Ankara au Ministre des Affaires Etrangères de la République de Turquie

Le Ministre d'Israël présente ses compliments au Ministère des Affaires Etrangères de la République de Turquie et, d'ordre de son Gouvernement, a l'honneur de lui communiquer ce qui suit:

(1) Les relations amicales qui se sont développées entre la Turquie et Israël ont constitué pour le Gouvernement d'Israël une source de profonde satisfaction et de confiance dans l'évolution pacifique du Moyen-Orient vers la stabilité politique et le progrès économique. Le Gouvernement d'Israël est convaincu que ces relations méritent d'être préservées et renforcées dans l'intérêt de la paix dans cette région et dans le monde.

(2) Un des principaux aspects de la situation politique au Moyen-Orient réside dans le fait qu'en dépit des décisions du Conseil de Sécurité et des Conventions Générales d'Armistice signées en 1949 par l'Egypte, la Syrie, le Liban et la Jordanie, les États de la Ligue Arabe continuent de se prétendre en état de guerre avec l'État d'Israël et poursuivent à son encontre une politique active d'hostilité.

Ces circonstances regrettables n'ont cependant jamais inspiré aucune

démarche ni aucune action de la part du Gouvernement d'Israël de nature à porter une atteinte quelconque aux relations entre les États arabes et la Turquie, relations qui trouvent dans l'histoire du passé des fondements incontestables. Le Gouvernement d'Israël s'est limité à demander de la Turquie, comme de tous les autres États soucieux de la stabilité et de la prospérité de la région, de s'abstenir de toute action susceptible d'encourager l'intransigeance arabe et de compromettre ainsi les chances déjà précaires d'un règlement de paix. La politique du Gouvernement d'Israël repose en effet sur la conviction que l'intérêt supérieur de la paix exige le maintien du statu quo et de l'équilibre des forces au Moyen-Orient et une politique concertée des puissances de nature à dissiper sans retour les espoirs déclarés des États arabes de modifier par la force les réalités existantes.

(3) C'est avec une satisfaction sincère que le Gouvernement d'Israël a accueilli les déclarations réitérées du Gouvernement turc que ses efforts en vue de développer des liens d'amitié et de collaboration entre la Turquie et les États arabes ne devaient d'aucune manière nuire aux bonnes relations existant entre la Turquie et Israël.

La position du Gouvernement turc dans ce domaine a été nettement définie par le Ministre turc des Affaires Etrangères, S.E. le Professeur Fuat Köprülü, au cours d'une interview accordée par lui le 30 novembre 1954 au correspondant de l'Agence France-Presse.

S.E. le Professeur Fuat Köprülü a notamment déclaré ce qui suit:

..."les bonnes relations que la Turquie a toujours entretenues avec les deux parties en conflit, n'ont à aucun moment et n'auront jamais le caractère d'une prise de position hostile envers l'une ou l'autre des parties. Par conséquent, il serait absolument erroné de penser que le resserrement des liens d'amitié et de collaboration entre la Turquie et les pays arabes puisse comporter un changement dans la nature de la politique turque envers Israël".

..."L'une des manifestations frappantes de l'antagonisme arabo-israélien est constituée par la crainte de chacune des deux parties de voir l'autre se livrer à une agression contre elle. Par conséquent, tout arrangement entre la Turquie et les pays arabes, dont l'un des buts essentiels serait de consolider la sécurité et la stabilité dans le Moyen-Orient en conformité avec les principes de la Chartre des Nations Unies, aurait pour résultat direct de faire disparaitre de telles craintes."

"En effet, devant avoir un caractère défensif par leur essence, de tels arrangements constitueraient un appoint de sécurité de plus pour les pays

arabes et par le fait même qu'ils sont basés sur les principes de la Charte des nations Unies – bannissant entre autres l'usage de la menace et le recours à l'agression et reconnaissant la solution de tous problèmes par des voies pacifiques – cela devrait rassurer également Israël".

A la question: "Quelle attitude la Turquie compte-t-elle prendre à l'avenir aux Nations Unies sur les plaintes respectives des pays arabes et d'Israël?", le Ministre répondait:

..."vous sembles procéder de cette idée qu'être en relations étroites avec un pays ou un groups de pays ne peut se concevoir que sous la forme d'une prise de position hostile envers la partie adverse, J'ai essayé de vous prouver qu'il n'en est rien".

A diverses reprises, le Gouvernement turc a du reste officiellement fait part de ces mêmes vues au Gouvernement d'Israël. Il lui a également affirmé qu'en resserrant ses relations avec les États arabes, la Turquie était convaincu de se trouver en mesure et se proposait d'engager des derniers dans la voie de la modération, de la raison et de la paix. Le Gouvernement d'Israël a toujours exprimé pour ces assurances du Gouvernement turc une appréciation particulière.

(4) Le communiqué de Bagdad du 12 janvier 1955 qui définit les bases de l'accord intervenu entre la Turquie et l'Irak a cependant éveillé en Israël de sérieuses appréhensions.

Alors que dans l'interview du 30 novembre 1954 citée plus haut, le Ministre turc des Affaires Etrangères avait clairement précisé que l'engagement explicite des États arabes de renoncer à l'usage de la menace et au recours à l'agression et de régler tous leurs différends internationaux par des moyens pacifiques, devait être la condition indispensable de tout accord défensif turco-arabe, cet engagement nécessaire était entièrement absent du communiqué de Bagdad. Une telle clause, inspirée des dispositions de l'article 2 paragraphe 3 et 4 de la Charte des Nations Unies, figure cependant dans les principaux traités et pactes défensifs contemporains. Elle constitue notamment l'article premier du Traité d'Alliance entre la Grèce, la Turquie et la Yougoslavie et l'article premier du Pacte de Sécurité Collective arabe signé par l'Irak.

Ce communiqué comportait en outre une stipulation inaccoutumée et de portée considérable. Le traité turco-irakien était en effet prévu comme devant servir à l'établissement de la stabilité au Moyen-Orient, non seulement de façon conforme "aux principes de la Charte des Nations

Unies “mais également – et c’était là l’innovation – “aux résolutions des Nations Unies se fondant sur ces principes”. Or, depuis leur tentative de s’opposer par la force à la résolution de l’Assemblée Générale des Nations Unies du 29 novembre 1947 et l’échec de leur agression contre l’État d’Israël an 1948, les États arabes ont choisi de donner à leur intention de détruire le statu quo consacré par les Conventions Générales d’Armistice israélo-arabes de 1949, le couvert d’une prétendue fidélité à des résolutions des Nations Unies désormais caduques ou dénuées d’efficacité pratique. La référence du communiqué de Bagdad aux résolutions des Nations Unies, et bien qu’il n’ait pas été précisé de quelles résolutions il s’agissait, risquait, de l’avis du Gouvernement d’Israël, d’être interprétée comme un encouragement aux intentions révisionnistes et agressives des États arabes.

Enfin, à la lumière ces concessions inattendues aux thèses politiques des États arabes, le fait que le communiqué de Bagdad offrait à l’Irak l’appui de la Turquie contre toute agression venant non seulement de l’extérieur mais également de l’intérieur de la région du Moyen-Orient, pouvait être considéré par l’Irak comme une sorte de garantie d’impunité dans ses entreprises éventuelles contre Israël. Il convient ici de rappeler que nombre de personnalités politiques arabes ont soutenu avec véhémence que le fait même de l’existence de l’État d’Israël constituait une agression contre le monde arabe. Un équilibre des forces péniblement préservé était ainsi sérieusement menacé.

(5) L’inquiétude éprouvée en Israël a trouvé une expression autorisée dans la déclaration faits à la Knesset le 26 janvier 1955 par S.E. Moshe Sharett, Président du Conseil et Ministre des Affaires Etrangères.

Les relations d’amitié existant entre Israël et la Turquie demandaient toutefois qu’il fut procédé sans délai à une franche explication entre le Gouvernement d’Israël et le Gouvernement turc.

Le 25 janvier 1955, S.E. Moshe Sharett avait déjà reçu à Jérusalem S.E. Sefkati Istinyeli, Ministre de Turquie en Israël et lui avait fait part des appréhensions du Gouvernement d’Israël. Un échange de vues au sujet de la déclaration de Bagdad eut également lieu au cours d’une audience accordée le 27 janvier 1955 à l’Ambassadeur Maurice Fischer, Ministre d’Israël en Turquie, par S.E. Adnan Menderes, Président du Conseil, en présence de S.E. le Professeur Fuat Köprülü, Ministre des Affaires Etrangères, et de Monsieur Nuri Birgi, Secrétaire-Général du Ministère

des Affaires Etrangéres.[1]

A la suite de cet entretien, où S.E. Adnan Menderes manifesta une parfaite compréhension des préoccupations d'Israël et réitéra les sentiments d'amitié de la Turquie à son égard, le Gouvernement d'Israël était en droit d'espérer que le traité entre la Turquie et l'Irak contiendrait l'engagement formel de ses signataires de renoncer à l'emploi de la menace et de la force et à tout acte d'agression à l'encontre de n'importe quel État, et ne comporterait aucune référence aux résolutions des Nations Unies.

Les conversations privées qui eurent lieu à Rome le 2 février 1955 entre S.E. Adnan Menderes et S.E. le Professeur Fuat Köprülü d'une part et S.E. Eliahu Sasson, Ministre d'Israël en Italie, de l'autre, fortifièrent le Gouvernement d'Israël dans cette attente.[2]

(6) Les efforts de négociateurs arabes en vue nuire à l'amitié turco-israélienne devaient se révéler cependant si sérieux que dès le 6 février 1955, le Gouvernement turc se voyait amené á dénier tout caractère officiel á une délégation commerciale israélienne, venue en Turquie á une date et dans un but clairement définis au cours d'entretiens officiels consacrés par quatre Notes écrites, adressées par la Légation d'Israël à Ankara au Ministère turc des Affaires Etrangères et s'échelonnant du 13 au 31 janvier 1955.

(7) Le traité entre la Turquie et l'Irak a été signé le 24 février 1955. Non seulement le texte du Pacte et de ses annexes ne corrigeait en rien les aspects du communiqué de Bagdad du 12 janvier 1955 préjudiciables aux intérêts de l'État d'Israël, mais il les aggravait au contraire considérablement.

L'engagement fondamental "de renoncer à l'usage de la menace, au recours à l'agression et de rechercher le règlement de leurs différends internationaux par des moyens pacifiques" démarrait en effet omis. Dans la mesure où le traité mentionnait un engagement de ce genre, il le limitait expressément aux seules relations entre les signataires du pacte, soulignant ainsi qu'à l'égard des autres nations ces derniers se trouvaient libérés d'une telle obligations, De plus, alors que la déclaration du 12 janvier 1955 parlait d'assurer la stabilité au Moyen-Orient "de façon conforme aux principes des Nations Unies et aux décisions se fondant sur ces principes", le Gouvernement turc s'engagement dans un échange de lettres annexé au Pacte "à coopérer étroitement" avec le Gouvernement irakien "en vue d'assurer l'exécution

125

1. ראה מס' 54.
2. ראה מס' 62.

des résolutions des Nations Unies au sujet de la Palestine".

(8) Le traité de Bagdad semble apporter ainsi un appui inconditionné aux plus extrêmes prétentions de la Ligue Arabe contre l'État d'Israël. Le Gouvernement d'Israël est fondé à redouter qu'il ne soit exploité en vue d'insuffler une nouvelle force aux ferments d'instabilité et de conflit au Moyen-Orient et qu'il ne compromette gravement les possibilités d'un règlement pacifique entre Israël et les États arabes.

(9) Le Gouvernement d'Israël regrette que dans les accords de Bagdad du 24 février 1955, certains engagements intéressant directement l'État d'Israël aient été pris par la Turquie sans qu'ait eu lieu au préalable un nouvel échange de vues que justifiaient les relations amicales entre la Turquie et Israël et les entretiens du 27 janvier 1955 et du février 1955 avec le Président du Conseil et le Ministre des Affaires Etrangères turcs.

(10) Le Gouvernement d'Israël serait heureux que le Gouvernement turc lui fasse connaître la portée exacte de son engagement de coopérer étroitement avec la Gouvernement irakien on vue d'assurer l'exécution des résolutions des Nations Unies concernant la Palestine.

A cet égard, le Gouvernement d'Israël croit nécessaire de préciser que les Conventions Générales d'Armistice signées en 1949, entre Israél et ses quatre voisins, l'Egypte, la Syrie, le Liban et la Jordanie, ont été conclues sous les auspices du Conseil de Sécurité et ne sont susceptibles d'être modifiées que par l'accord formel des États signataires.

Il serait donc souhaitable que le Gouvernement turc confirme au Gouvernement d'Israël que rien dans le traité du 24 février 1955 ni dans ses annexes, ne saurait être interprété comme impliquant, de manière direct ou indirecte, une intention quelconque de porter atteinte à l'intégrité territoriale ou à l'indépendance politique de l'État d'Israël, garanties par la Charte des Nations Unies.

(11) Le Gouvernement d'Israël est convaincu que le Gouvernement turc lui fournira les éclaircissements qui seront de nature à contribuer à raffermir une amitié et une confiance entre la Turquie et l'État d'Israël, précieuses pour les deux pays autant que pour la stabilité et l'avenir du Moyen-Orient.

Le Ministre d'Israël saisit cette occasion ...[3]

3. במכתב אל נג'ר העיר ציר ישראל באנקרה, מוריס פישר, מספר הערות על האיגרת. הוא ציין שהיא בדרך כלל טובה מאוד. היה נכון לבקש מהטורקים הצהרה שאין להם כוונה לפגוע בשלמותה הטריטוריאלית של ישראל ובעצמאותה, אך יש להניח כי הטורקים יתנו לישראל הצהרה כזאת רק אם יהיו משוכנעים שישראל לא תפרסם אותה. לעומת זאת אין סיכוי שהטורקים יתנו לישראל הבטחה בכתב שאין בדעתם לקיים את ההבטחות שניתנו על ידי מנדרס לנורי סעיד בחליפת המכתבים שצורפה להסכם בגדד. הוא ציין בסיפוק שלא הבחין בקלקול ביחסים ההדדיים עם טורקיה לאחר מסירת האיגרת אך הביע ספק אם הטורקים, כמנהגם, ישיבו על האיגרת במהרה, אם בכלל. (ראה פישר אל נג'ר, 27 במארס 1955, 130.10/2536/13.) הטורקים השיבו לאיגרת זאת ב־17 במאי 1955 (בתיק 14/2536/130.10).

126

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA854
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 17 במארס 1955

שרת. אישי.

פרד לזרוס שוחח אתמול עם הנשיא ועם הובר על רקע מפלגתי והזהיר אותם על התוצאות החיצוניות והפנימיות של התנכרות הממשל לתביעות ישראל הביטחוניות. שאל ישירות אם ממשלת ארצות־הברית מעוניינת בשלמותה וביטחונה של ישראל ואם יש לה אמון בממשלת ישראל. שני אנשי שיחו השיבו בחיוב על שאלתו אך הנשיא טען שתקרית עזה מעוררת בעיה לא דווקא של כוונות ישראל שהן רצויות אלא ביציבות הנפשית של מנהיגיה. לפני כמה שבועות הביא בפניו דאלס נוסח של הודעה אישית לראש ממשלת ישראל ושניהם ישבו על הניסוח המפורט ושקלו כל מלה ומלה.[1] ההודעה נחשבה על־ידי ממשלת ארצות־הברית כמסמך חשוב הואיל ויש בו יותר מרמז ברור על התחייבות רצינית של ארצות־הברית לביטחונה של ישראל. עכשיו אינו מבין מדוע לא שקלה ממשלת ישראל את המעמד העדין שעמדו בו עם ארצות־הברית לפני שהחליטו על מבצע בעל ממדים כאלה. הנשיא הוסיף שאצלו רווח כלל: עניינים בין־לאומיים אינם משתעבדים לתביעות של דעת קהל רגשית ואם זה הדין לגבי ארצות־הברית לגבי מדינות פחות חזקות על אחת כמה וכמה.

הובר התנבא באותו הסגנון וטען כי הודעת 14 בפברואר הכירה בהתאפקות ישראל והציעה הארכת הקו הזה והתשובה בפועל נראית כמוזרה ביותר. כל חצי שנה נוהגת ממשלת ישראל לצאת מעשתונותיה ולסכן את ענייניה היא תמורת רווחים מידיים מפוקפקים. לגבי ההסדר הביטחוני עוד רוצה ארצות־הברית לבצע את הדבר ודווקא לפני הקיץ וזאת מתוך רצון לפעול ב־1955 ולא בשנת בחירות בארצות־הברית ואם ב־1955 אז לפני תום הקיץ. אך הנה יושבים על הר געש והשאלה היא האם ממשלת ישראל מעריכה סיכוי מובהק של ראשית יציאה מבדידותה עד כדי נכונות לוותר על הפתעות כעזה שכן אם עלולות התקפות כאלה לקרות אין ממשלת ארצות־הברית מוכנה להתקשר רשמית עם מדינה שתסבך אותה במלחמות מקומיות. כאן הביע דאגה חמורה על דברי ראש הממשלה כביכול לשגריר לאוסון שכללו לפי הובר רמז ברור על הישנות תקריות כגון עזה.[2] שיחה זאת לא הדאיגה פחות מעצם תקרית עזה והיא משמשת עדיין גורם מסבך בשיקולי ממשלת ארצות־הברית כלפי ישראל.

הובר לא התנגד לדרישת לזרוס שיספר לי את דברי השיחות האלה בסוד.

מסקנתו של לזרוס היא שעלינו לקבוע לנו מגמה ברורה לחודשים הבאים. אם אנו מחשיבים התחייבות ביטחונית אמריקנית לשמירת שלמותנו וריבונותנו אז יש לדעתו סיכוי להשיגה

126

1. ראה מס' 77.
2. ראה מס' 119.

עד הקיץ. מאידך, אם לחץ הצרכים הביטחוניים המקומיים קצרי המועד נראה לנו יותר חשוב ודחוף עד כדי אפשרות של פעולות תגמול נוספות גדולות הרי מותר לוותר על הסיכוי הנ"ל ולהתכונן להתמוטטות מעמדנו בממשלה ובציבור כאן. לזרוס טוען כי יהודי אמריקה מצטערים ואף כועסים בלבם על ההסתבכות הבין־לאומית החדשה שהפכה אותם מתובעים למתגוננים.

דברי לזרוס נאמרו בכנות ובהתרגשות נאמנה. עד ששוחח את השיחות האלה לא ידע במפורש על הודעת 14 בפברואר ונראה שהוא התרשם ממה שסופר לו.

אבן

127

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מקור: 130.20/2486/4

ואשינגטון, כ"ה באדר תשט"ו
19 במארס 1955

אישי

משה יקר,

עלי לגולל בפניך פרשת פעולה סוערת ומאומצת שניהלנו בשבוע זה. לא ראיתי צורך במסירת דברים מקוטעים על המבצע עד שהתבהרו תוצאותיו.

המדובר בשארית המענק לשנה זו (9.7 מיליון דולר) ובעודפי המזון (בערך 9 מיליון דולר) שאושרו על־ידי משרד החקלאות מתוך 15 מיליון שביקשנו. שני המפעלים האלה התקדמו במסלול סדיר, ועברו את שבעים ושבע[ה] מדור[י] המנגנון הממשלתי, עד שישבנו וציפינו לשתי איגרות בשורה – אחת מסטאסן, כידו הטובה עליו, ואחת מבנסון, שר החקלאות. (הברקתי על פתיחת מבצע העודפים בשיחתי עם בנסון, איש ממנהיגי הכת המורמונית, שמילא כרסו פסוקים ודברי תורה וכולו אמונה בתקומת ישראל, אלא שבינתיים הסתבך בפיטורי פקיד יהודי בשם לדייגינסקי, וקנה לעצמו, שלא בצדק, שם של צורר יהודים, ולכן שש לקראת הזדמנות זאת להופיע הופעה חיובית בהענקת עודפי מזון לישראל.)

במרוצת הימים התחלנו לחוש כי שתי ההכרעות מתעכבות במחלקת המדינה. פעמיים ביקשתי את אלן להתעניין בגורל המענק הזה והעודפים האלה ולא הייתה תזוזה. עלי לציין כי העיכוב המלאכותי התחיל זמן רב לפני תקרית עזה כך שאי-אפשר היה לראות תקרית זו כמקור ראשון להשהייה.

והנה התברר בשיחה של אברהם סלמון עם טרוקסל, איש מחלקת המדינה, שהעיכוב חל בגלל תכנית ג'ונסטון. טרוקסל הסביר כי הנשיא ומועצת הביטחון הלאומי העניקו לתכנית ג'ונסטון עדיפות ראשונה במעלה במדיניות האמריקנית במזרח התיכון. יחס ארצות-הברית לכל מדינה באזור ייקבע, לחיוב או לשלילה, על־ידי מידת הסיוע שתסייע אותה מדינה להגשמת תכנית זאת. אין ממשלת ארצות־הברית רואה כיוון אחר כלשהו להתקדמות לקראת

פיתרון בעיות ישראל-ערב, ובעיקר בעיית הפליטים; ואם יישלל ממנה גם הסיכוי הזה, יתכסו השמים חושך וצלמוות. הגיעה השעה שישראל תאזן את חשבון העזרה על־ידי פיתרון מעט הבעיות המפרידות עדיין בינה לבין ג'ונסטון.

שיחה זאת הייתה אישית ונטולת אופי רשמי כלשהו. בשיחתי עם אלן ביום ב'[1] ניסיתי, אפוא, להפיק ממנו את הגרסה הרשמית לעיכוב המענק. ואכן, כל פעם שהזכרתי את דבר המענק, דיבר הוא על חשיבותה המכרעת של תכנית ג'ונסטון. לכתחילה נמנע מלקשור את שני הנושאים במפורש ויצאו שתי שיחות מקבילות. אני לחצתי על הכפתור "מענק" – ויצא פזמון ששמו "ג'ונסטון". העמדתי פני תם שאינו יודע לשאול והקשיתי – מה בין זה לבין זה. לבסוף, נפתחו ארובות השמים וירד גשם של דיבור שוטף ונמרץ – והפעם היו הדברים ברורים למדי: שחרור המענק תלוי במתן תשובות על השאלות שהשאיר בידנו ג'ונסטון. אלן הוסיף ואמר כי אין לבו שלם עם קשירת מענקים אמריקניים בוויתורים מדיניים. בהיותו בהודו התנגד לגרסה שהודו אינה רשאית לקבל סיוע אמריקני אם לא תשתף פעולה עם ארצות־הברית באו"ם. אחר המצב כשהמדובר בעניינים כלכליים שיש להם קשר למגמות המענק. משל למה הדבר דומה – לאיראן של מוצאדק שלא ניצלה את אוצרותיה הטבעיים והתנגדה לכל פשרה שהתכוונה להתיר את אספקת הנפט. קמה ארצות־הברית והפסיקה את העזרה. גם כאן, על מדינות המזרח התיכון לסייע לשחרור הכוח הטבעי הקיים באזור, ואז תבוא ארצות־הברית ותעניק את מלוא העזרה. מכאן עבר ללשון תחנונים והפציר בי לעזור בסיום מוצלח של פרשת ג'ונסטון שבסופה תביא פתיחת סכרים חדשים floodgates של עזרה שופעת של אמריקה לישראל.

הבעתי תימהון ודאגה עמוקה. תימהון – שכן לפני ימים מספר נתקיימה שיחת אשכול-ג'ונסטון[2] ובשיחה זאת הורגש בהתקדמות נוספת; ודאגה רבה – באשר ראיתי כאן משגה תכסיסי ופסיכולוגי כביר – וכך התבטאתי לאלן. צורה זאת של לחץ מגלה אי הבנה מוחלטת להרכב אופיינו ולתכונות לבנו. את הכרעתנו בדבר תכנית ג'ונסטון נכריע לגופה של התכנית ולאור חשבון היסטורי נוקב – אך אין שמץ של אפשרות שנכניס במאזן זה של שיקולים ארוכי מועד את הנוחיות המידית של קומץ מיליונים אלה. אלן פרפר והתלבט, וכאיש הרוצה לנער חצנו מעסק פסול, הפליט ואמר כי אנשי קונגרס מפעילים על המחלקה לחץ קשה, ואין דרך למחלקת המדינה מאשר להעביר את הלחץ אלינו בדרך זו.

היה ברור לי ממה שקלטו אוזני כי העמדת ממשלתנו בפני מצב חדש זה הייתה עלולה לסתום את הגולל על תכנית ג'ונסטון. פנחס ספיר שנזדמן לוואשינגטון באותם הימים אישר הנחתי זו, והציע שנעשה מאמץ לבטל את הגזירה לפני שנבריק עליה, כי זריקת הגורם הזה למערבולת הדיון הפנימי שלנו בתכנית ג'ונסטון עלולה להביא לידי חיסול כל סיכוי של הסדר.

למחרת היום ביקשתי שיחה דחופה עם ג'ונסטון. רצה הוא לקבוע את השיחה כעבור יומיים, אך אני תבעתי דחיפות מיוחדת, עד שנבהל והזמינני אליו מיד. באתי בלוויית ראובן [שילוח] וג'ונסטון יצא לקראתנו מכינוס של קברניטי תעשיית הסרטים שנקהלו עליו מכל ירכתי המדינה (מדמויות דיוקניהם היה ברור כי רובם יוצאי חלציו של אברהם אבינו, וזרקו עלינו מבעד הדלת הפתוחה מבטי סקרנות אוהדת).

סיפרתי לג'ונסטון את פרשת שיחתי עם אלן בדבר המענק. הבעתי סברה כי אילו הספקתי לעבור לשאלת העודפים הייתי נתקל באותה התגובה. הסברתי את חומרת המצב והמעמד.

127

1. ראה מס' 123.
2. ראה מס' 121.

החזון הגדול הגלום בתכנית ג'ונסטון מובן לנו היטב, וגם היתרונות העצומים, המדיניים והכלכליים, שינבעו מהתכנית אם סופה להתקבל, אינם נעלמים מאתנו. אך יש כאן עמידה בפני הכרעות אכזריות ועדינות, ואין תכסיס מטופש ומגושם יותר מזה שנתגלה לי שלשום. אילו הברקתי על השיחה כפי שהתנהלה ייתכן כי כבר היה הגולל נסתם על תכנית זו, שהושקעו בה מאמצים כה רבים. הלחץ היה נתקל מיד בתגובה רגשית ועמוקה וספק רב אם אפשר למנוע פרסום הדבר. אמנם, שגריר שאינו מעביר לממונים עליו את אשר הוא שומע סוטה מהמסורת המקובלת של המקצוע, אך אני מוכן להתמיד בשתיקתי שמא ירצה הוא להתערב ולהציל גם את המענק וגם את התכנית – ולמנוע סערה מיותרת ביחסי ארצות־הברית-ישראל.

בשיחה השתתף, להפתעתי, טרוקסל איש מחלקת המדינה. ג'ונסטון לא ידע מה יהיה נושא שיחתי ולכן הזמין אליו את טרוקסל שיעמוד לימינו. יצא שטרוקסל שמע מפי דברים כבושים וחמורים ביותר על שיחת אלן אתי, אך אינני סבור כי הייתי רשאי לבלום את פי בגללו.

ג'ונסטון שמע את דבריי בקשב מתוח, וכתום שיחתי התפרץ בהבעת הזדעזעות עמוקה. איש לא התייעץ אתו על קשירת המענק קשר של לחץ עם תכנית המים. אלה שעשו זאת עברו על תחומי סמכותם. שיחתו עם אשכול עודדה אותו מאוד ואין לתאר את עמדת ישראל כמפריעה להתקדמות התכנית. הסכים לדבריי שעצם ההתקדמות שהתקדמנו לעומת הצעותיו הראשונות מעידה כמה שהיינו צודקים בעמידתנו על מקח עניינינו החיוניים. הוא יודע היטב כי תכניתו נתקלת ברגישויות מיוחדות במחננו וכולו חרד להשפעת הצעד הממאיר הזה שננקט על־ידי אחרים. הוא מבקש אותי להמתין – כלומר לא לראות את דברי אלן כסופיים ולא להבריק אותם ירושלימה, עד שיודיעני דבר במשך 24 שעות.

כעבור שעתיים התכנסו במחלקת המדינה – דאלס, סטאסן, אלן, ג'ונסטון ובארנס. התקיים דיון על המענק בהקשר תכנית ג'ונסטון. ג'ונסטון תבע שכל מה שכבר הובטח לישראל (מענק 1955 והעודפים) יינתן מיד ללא קשר עם תכנית המים (יש כאן רמז שהמענק לשנה הבאה קשור, גם בתפיסת ג'ונסטון, עם גורל תכנית המים). יודעי דבר אומרים שג'ונסטון איים בהתפטרות. נפלה הכרעה חיובית – להעביר לישראל את שארית המענק ואת עודפי המזון מיד וללא תנאי.

ג'ונסטון התקשר אתי אתמול למסור לי על השיחה הזאת ועל סיומה החיובי אך בינתיים הייתי שקוע בדיוני מועצת הביטחון. לבסוף השיג את ראובן ומסר לו על התוצאות הנ"ל. הוסיף ואמר: "אמור לשגריר כי אינו חייב להודיע דבר לממשלתו". בינתיים כבר נודע לאנשי הכלכלה שלנו שהמענק והעודפים עומדים להשתחרר.

בשיחתי עם ג'ונסטון דיברנו גם על המשא־ומתן שלי עם דאלס על הסדרי ביטחון ושוב הביע ג'ונסטון נכונותו לעזור.

ואכן בשיחתו עם ראובן גילה ג'ונסטון כי גם בסוגיה הזאת קיבל רושם מרגיע בשיחתו עם המזכיר. אמר לראובן: "נוכחתי לדעת היום כי הממשל הזה רוצה בשלמותה ושגשוגה של ישראל. אין בדעתו להשאיר את ישראל מבודדת במערכות הביטחון – והזמן הקרוב יוכיח. ארצות־הברית לא השקיעה ותשקיע סכומים ומאמצים בפיתוח ישראל, לרבות תכנית המים הצפויה, על מנת שכל ההשקעה תעמוד על בסיס לא יציב מחוסר הסדר ביטחוני. בעניין עזה אין כוונה להעניש את ישראל.

קיצורו של דבר, התברר כי ג'ונסטון בלהט תנופתו עורר דיון מעמיק במדיניות ארצות־הברית כלפי ישראל ויצא נרגע לגבי יסודות העמדה. (זכור נא שלפני כשנה וחצי יצא משיחה דומה כולו נבהל וחרד: כלומר אין דרכו להושיט לנו נחמות שווא.)

לא אבוא כאן להסיק את כל המסקנות הנובעות מהסיפור המפורט הזה, אך שתי מסקנות מזדקרות לעיניים בהבלטה גדולה ביותר:

(א) החשיבות המרכזית והמכרעת הנודעת לתכנית ג'ונסטון במערכת יחסינו עם ארצות־הברית. הם רואים כאן מוצא יחיד לקראת הצלחה שתנוצל, גם באזור גם כלפי פנים, כסימן ליעילות הממשל הזה לעומת קודמו. אינם רואים אפשרות אחרת כלשהי להתקדמות בשעה זו ביחסים בין ישראל וערב. בחוגי הממשל מבטלים כעפרא דארעא את דברי אידן על צעדיו להפגת המתיחות. אומרים כי אין צעדים ואין הפגה ואין ממשות כלשהי לדיבורים אלה, בעוד שתכנית ג'ונסטון היא כולה ממש וחזון גם יחד.

(ב) המעמד הרם של ג'ונסטון בצמרת הממשל, כוחו לעקוף תהליכי הכרעה סדירים ושגרתיים, ונכונותו לנצל את השפעתו זו לטובתנו. מאידך, בשיחתו עם ראובן, חזר והדגיש כי מוטב שלא יערוך התערבויות כאלה לעתים יותר מדי תכופות.

אפשר להוסיף מסקנות כהנה וכהנה אך כנפי הבלדר מתוחות לטיסה.

בברכה נאמנה,

א' אבן

128

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 705
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 19 במארס 1955

שיחה עם פלבסקי, סגן ראש הממשלה ושר [ה]הגנה:

א. הסכם בגדד נתפרסם בהיותו באנקרה כראש משלחת פרלמנטרית. מיד פנה למנדרס וביקש הסברים וערבויות[:] (1) לעצמאות סוריה; (2) להבטחת המצב הקיים בהתאם להצהרת השלושה. ראש הממשלה השתמט מהבטחה לגבי 1 והביע הסכמתו ל־2. אולם כשהכריז פלבסקי על כך במסיבת עיתונאים הושמטה הפסקה. מיד הזעיק הרציף [משרד החוץ הצרפתי].

ב. סיפר שבישיבת הממשלה שהוקדשה למזרח התיכון היו חילוקי דעות בין המחייבים הצטרפות לחוזה בגדד ובין הגורסים עידוד ברית סוריה-מצרים. הוא יודע גם על חילוקי דעות פנימיים ברציף בין מאיארד ומסיגלי, שנטיותיו הפרו־בריטיות מקלקלות השורה. הוא עצמו סבור שעדיפה הליגה הערבית הישנה מכל ברית חדשה אך בתנאים הקיימים כדאי אולי שצרפת תתמוך במצרים בתקווה להחליש על־ידי כך תעמולתה בצפון אפריקה. אולם לא קבע לעצמו עמדה ושאל דעתי מה עדיף.

בהתאם להוראותיכם נמנעתי מתשובה ישירה. אמרתי שאנו נדונים למין "נייטרליות מאונס" הואיל ולפי שעה מתחרים שני הגושים בהסתה נגדנו. הוספתי שמכל מקום אין זה רצוי לצרפת שתצטרף בחיפזון לברית העיראקית. עמידתה מרחוק מחזקת מעמדה. המעצמות וגם

טורקיה סופן שתראינה שהן זקוקות לה כי אין שיטת הגנה ראויה לשמה אפשרית ללא צירוף סוריה מזה והבטחת יציבות בגבולות ישראל מזה, והשפעת הבעיה בדמשק ואצלנו ידועה. מצרים מצדה תשתדל גם היא למשוך אותה. מכאן פתח ללחץ על קהיר להחלשת התעמולה במרוקו וההסתה נגד ישראל.

לאחר שהסברתי דרישותינו מהמעצמות אמר פלבסקי שהוא מעוניין במיוחד בכך הואיל והוא חבר בוועדת השרים הקובעת מדיניות החוץ ונמצא בקשר מתמיד עם פיניי. ביקש לחזור ולהביא לפניו כל אינפורמציה נוספת שתסייע לקביעת עמדתה של צרפת.

ג. סיפרתי לו על הידוק הקשרים עם ישראל והביע סיפוקו מכך. הדגשתי התקדמות הרכש. ענה שיתמוך תמיד בדרישותינו לנשק "מטעמים מדיניים, כלכליים, ואסטרטגיים".

צור

129

א' אבן אל מ' שרת וי' הרצוג

A. Eban to M. Sharett and J. Herzog

מברק מוצפן WIA634

נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 21 במארס 1955

אישי

מכתב ראובן [שילוח] בדרך עם פרטים של שיחת אלן בל[או]שטיין.[1] במרכז השיחה שוב מופיעה הביקורת על זלזולנו כביכול בשדר המזכיר מיום 14 בפברואר.[2] שוב מוסר אלן כי המזכיר בכל זאת יפעל להרגעת ישראל אלא שסערת עזה הדאיגה את ארצות-הברית פן נסבך אותה במלחמות מקומיות. תקרית זו תביא לידי דיחוי נוסף בלתי נמנע.

לאור הלכי רוח אלה אין כל ברכה בדחייה נוספת של זמן העברת תשובת ראש הממשלה על שדרי המזכיר[3] בייחוד לרגל התפנותו משאר דאגותיו דווקא בשעה זו.

מציע ראשי פרקים אלה:

תודה על העברת השקפות המזכיר האישיות בצורה כה גלויית לב.

ב. סתירת ההנחה כאילו תקרית עזה מוכיחה על שינוי מדיניות. הכלל הוא סבלנות והתאפקות אך לא הייתה הפעם אפשרות לסבול חדירות עמוקות והתגרויות בלתי פוסקות. עכשיו בא דוח ברנס ושופך אור על רקע התקרית ונסיבותיה. ספק אם שום ממשלה הייתה מרשה למטה צבאי אויב לפעול סמוך לגבולותיה כדי לחבל, להרוג ולחדור לפנים המדינה במעשי ריגול ורצח. אך מדיניותנו היא מניעת התנגשויות ולאו דווקא חזרה עליהן.

ג. אתה רושם בסיפוק את הודעת המזכיר על יחסו האוהד לתיאור שהובא בפניו מאוגוסט

129

1. המכתב, מ־21 במארס 1955, בתיק 130.20/2487/7.
2. ראה מס' 77.
3. ראה מס' 119 והערה 1 שם.

ועד היום על תוצאות רקימת רשת הביטחון תוך חיזוק הערבים ושילובם והפקרת ישראל.

אינך מזלזל באופי המסובך של הבעיה אך עליך לציין כי בינתיים מתקדמים ההסדרים עם הערבים וההפליה מתגברת. בשני החוזים העיקריים, המצרי והעיראקי, צוין במפורש כי רק ישראל מוצאת מחשבון היתרונות והביטחונות של החוזים. לא הייתה ירידה במתח האיבה הערבית,להפך, הנה הכרזה גלוית לב של מצרים על תביעה לפגוע בשלמות שטחה של ישראל. בקיצור, מהלך הזמן מגביר ואינו מפחית את מתיחותנו.

ד. אם כי השיחות עם המזכיר מאוגוסט ואילך היו מאלפות ומבהירות, הרי טרם נודע לנו על תוכן הצעדים הממשיים והמפורטים שהוא הוגה. לכן הנך חוזר על תמצית הבעיה כפי שאתה רואה אותה. מרשת ההתקשרויות שלהם עם בני הברית ביזמת ממשלת ארצות־הברית מקבלים הערבים שני יתרונות[:] (1) ערובה מחייבת לביטחונם ושלמות שטחם בפני תוקפנות ו־(2) תהליך של חיזוק כושר הגנתם מעבר ליכולתם הכספית. השוויון מחייב שכל הסדר שיוצע לישראל יכלול לפחות שני עקרונות יסודיים אלה.

ה. ככל שיקדים המזכיר להציע בסיס ממשי ומפורט לשיחותינו כן נתקדם בהבהרת השקפתנו ויש לך רושם שנוכל לגלות רוח רצינית ומחשבה יוצרת. אולי על־ידי שיתופנו בהצעותיו היסודיות נוכל לתרום להתגברות על כמה מהבעיות המשפטיות הקשות שהוא מעיר עליהן בשדרו הראשון.

ו. שמת לב לדבריו של ג'ונסטון. מוסיפה ותוסיף ממשלת ישראל לסייע בהצלחת שליחות חשובה זאת ותקוותה שתוצענה בקרוב הצעות סופיות שתוכל לקבלן מבחינת ענייניה החיוניים של האומה. על־כל־פנים, מגמתה היא הצלחת היזמה ולא כישלונה.

בשיחה אך לא בשדר אסביר לו את דבר האבידות הבלתי צפויות, את אכזבתנו מחוזה טורקיה-עיראק והשפעת האכזבה על דעת הקהל וכן אנסה לקבוע אתו לוח זמנים מוסכם.

לגבי הנוהל איני סבור כי אנו רשאים לחרוג מזה שהוא קבע. קיימת מסורת של הקבלה בעניינים כאלה. לא עוד אלא לצורת ההתכתבות שהוא בחר יש שני יתרונות:

נעימת ההתקשרות האישית שיש בה משום תוספת כבוד הכול לפי השיטה הצ'רצ'יליאנית. להשיב על שדר אישי כזה באיגרת רשמית יש בו משום שפיכת צוננים.

לאיגרת רשמית יש תפוצה מסוימת וייתכן רחבה. משמע שהמזכיר רצה להגביל ולצמצם את ידיעת ההתכתבות לנוגעים בדבר. אם־כן הרי רצונו זה מחייב אותנו לגבי התשובה.

לאחר שהתייעץ עם הנשיא על השדר יצטרך להביא לו את תשובתך שתהא קצרה ולא רצוי שיהיו שם כל גינוני המלכות על הגשת מחמאות ודיבור בגוף שלישי.

אבן

130

א׳ אילת אל א׳ לוריא

E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/591
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 21 במארס 1955

כשפגשתי בשבוע שעבר בשאקבורו במסיבה פרטית, הציע שניפגש. אם כי התכוננתי לשוחח עמו ממילא לפי שלך ד/211, נתתי לו לפתוח בשיחה שהתקיימה היום. חשתי מיד שלא היה בפיו שום דבר מסוים אלא שבהזמנתו התכוון כנראה לתקן במידת־מה רושם שיחותי האחרונות עם נאטינג[1] ולהכחיש האשמות שהוטלו על משרד החוץ הבריטי על־ידי חלק מהעיתונות כאן ובישראל בשל הקו התקיף שנקט נגדנו לאחר תקרית עזה. אמנם חזר על הטענה שחיבלנו במאמצים לרפות המתיחות דבר שהיה מאפשר להם להתחיל בפעולה ממשית לשיפור יחסינו עם שכנינו אך סגנון דבריו היה הפעם מתון ומסויג יותר. בהמשך דבריו תיאר התרומה שתרמו לפילוג הליגה הערבית על־ידי תמיכתם בהסכם טורקיה-עיראק והרים על נס הברכה שתצמח מזה לישראל.

בתשובתי ביקרתי מדיניותם המבוססת על פיוס הערבים על חשבוננו, גם אם אין הם מתכוונים לכך. העירותי שאם ניפחו פרשת עזה מתוך חרדה לביטחון האזור, הרי יש בעובדה זו כדי לעורר בנו דאגות חמורות לגבי עצם תפישתם את בעיות הביטחון הפנימי באזור והנובע מהם מבחינת האינטרסים החיוניים שלנו. ברם, עוד יותר מודאגים אנו מהעובדה שתגובתם החריפה לתקרית עזה מקורה בהנחה שניתן להגיע לידי הסדר בינינו לבין שכנינו בדרך של מניעת תקריות בגבולות, ושלהתפתחות המדינית והצבאית הנוכחית באזור אין כאילו השפעה כשהיא לעצמה על כל מה שנוגע ליחסים בין ישראל למדינות ערב וסיכויי השלום ביניהן. המשכתי באומרי ששום פעולה שלהם ושל בעלי בריתם אינה מחבלת בסיכויים אלה ומסכנת הביטחון באזור כתמיכה חד־צדדית במדינות ערב המעוררת בקרבן רוח קיצונית ותוקפנית המזכירה התקופה שלפני הקמת ישראל והמכריחה גם אותנו לחשוב כי ״אם אין אני לי מי לי״. אילו, בד בבד עם הביקורת שהם מותחים על תקריות כתקרית עזה, היו הם ובעלי בריתם מביעים נכונות לדון עמנו בבעיות הנובעות מהמצב הנוכחי באזור על מנת להבטיח שלא ייפגעו האינטרסים שלנו בשל התמורות החלות בשטח המדיני והביטחוני – היינו מקבלים גם דברי הביקורת שלהם כביטוי כן גם אם מוגזם, לרגשותיהם ברגע זה. אך למי, שאלתיו, הרשות המוסרית לערער על זכותנו להגן על עצמנו כל עוד לא עלה בידינו לעורר בלבם הבנה למצבנו ולהניעם למעשים של ממש אשר יהיה בהם כדי לספק תביעותינו הטבעיות בנדון זה.

שאקבורו שמע דבריי במתיחות ניכרת ובתשובתו העיר שבעיותינו לא משו מעיניהם ולו לרגע וכי דאלס ואידן מטכסים עצה ללא לאות כיצד להבטיח ענייננו בצורה מתאימה. חזר שנית על טענתו הנ״ל בקשר להשפעת תקרית עזה.

הפסקתיו בציני ששמענו משהו על מחשבותיו של דאלס אך כשגוללתי הפרשה בפני אידן

130

1. ראה מס׳ 100, 109.

וציפיתי לשמוע מפיו דברים חיוביים בתשובה להצעה שהבאתי בפניו על שיחות בינינו, לא הגיב השר אף במלה אחת.[2] הוספתי שעומדת וקיימת עדיין העובדה שלאחר כשלוש שנים מאז ביקור קציניהם אצלנו לא זכינו לכל תשובה מצדם.

שאקבורו ענה שעלינו לזכור הסכנה הרוסית והקומוניסטית הקיימת באזור אשר על בריטניה וארצות־הברית לדאוג להבטחתו בפניה.

עניתי שסכנה זו גדולה למדינה דמוקרטית כישראל יותר מכל מדינה אחרת באזור, אך אנו שרויים קודם כל בסכנה של התוקפנות הגדלה של מדינות ערב הניזונה מאווירת הפיוס של מעצמות המערב אשר מחבלות בפייסנות זו במו ידיהן, ביכולת ההתגוננות של האזור, שכן לא תהיה לו לאזור יכולת זו באם לא יושג שוויון מלא בזכויותיהם וחובותיהן של כל המדינות שבו.

כאן עברתי למסירת תוכן שלך ד/211.

שאקבורו ענה שהצטרפותם לחוזה טורקיה-עיראק עומדת על סדר יומם כמשימה חיונית בקשר לחידוש החוזה שלהם עם עיראק וידאגו מצדם לסיים הפרשה בהקדם האפשרי. אך בהצטרפם יסתייגו בפירוש מחליפת המכתבים הנלווית לחוזה ויפרסמו זאת באופן רשמי. כשאמר לי דברים אלה ניצל ההזדמנות לחזור שוב על דבריו באשר לדאגתם לענייננו וביטחוננו וסיים בנימה אופטימית שאם רק "ננהג כראוי" יבוא הכול על מקומו בשלום ולשביעת רצוננו.

השיחה ארכה כשעה.

אילת

131

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA880
נוסח יוצא: 93.01/2182/9

ניו יורק, 22 במארס 1955

רפאל. שוחחתי היום אורדונו, בארקו על ניסוח ההחלטה ומסרתי לשניהם הצעתנו כשלי.[1] 879.

אורדונו המבקש להופיע כגואל ישראל היחיד מוסר שהאמריקנים מלאי חמה וארס נגדנו. הבריטים פחות קיצונים אם כי קרוסתווייט מגלה פה ושם סימני עברו הבגדדי. הבלגים תומכים בעמדה הצרפתית, הניו זילנדים הרבה יותר חיוביים מהבריטים. הברזיליאני שקול אך אין

2. ראה מס' 71.

131

1. קדרון הציע שישה סעיפים שייכללו בנוסח הסופי של הצעת ההחלטה: א. הבעת דאגה מהמשך החדירות המצריות לישראל משטחים שבפיקוח מצרים; ב. אזכור של החלטות ועדת שביתת־הנשק המעורבת בעניין זה; ג. קריאה לממשלת מצרים למנוע ולהעניש חדירות כאלה; ד. קביעה שטענות הלוחמות של מצרים אינן עולות בקנה אחד עם מציאת הסדר בין שני הצדדים; ה. קריאה לממשלות מצרים וישראל להימנע מפעולות איבה; ו. קריאה לממשלות מצרים וישראל להיוועץ במשותף במטרה לסלק את סיבות המתיחות בין שתי המדינות. (ראה קדרון אל רפאל, 22 במארס 1955, 130.02/2454/5.)

לצפות לנחת מבלאונדה המושפע ממונסניור מקמהון.

בהתאם להוראותיה חותרת המשלחת הצרפתית להמתקת ההחלטה ואם לא יצליחו יצאו מקבוצת המציעים. הטיוטה האמריקנית מתעלמת לגמרי מהרקע והאמריקנים עד ישיבת הבוקר הראו נוקשות בלתי רגילה בסרבם לקבל כל תיקון העשוי להקל עלינו, אפילו התייחסות לדוח ברנס. לדעת אורדונו אין סיכויים רבים שהחלטה אחת תצא מאוזנת במידה מספקת ולכן כדאי לכוון המאמצים לשתי החלטות נפרדות שתוגשנה בעת ובעונה אחת.

בארקו חזר על טענתו שאיננו מעריכים מאמציהם הכנים להשכין שלום בינינו לבין הערבים. מאמצים אלה אינם נתמכים תמיד על־ידי עמיתיהם. לדעתם החלטה צריכה להיות מורכבת משני יסודות: גינוי לעזה שהוא בלתי נמנע וקריאה לצדדים לשתף פעולה עם ארגון הפיקוח למען הפחתת המתיחות בגבול.

אמרתי שאם איננו מעריכים לשביעת רצונם מאמציהם למען שלום במזרח התיכון הרי הם אינם מוכיחים הבנה רבה במצבנו הביטחוני ולכן חסר היסוד השלישי בהחלטה הוא הרקע המגואל של עזה. הצעתי שנפסיק להשתמש במונח Infiltration המטעה ונעבור למונחים יותר אמיתיים כמו Incursion, Marauding. לא מצאתי אצלו אותה החמה והנוקשות שתיאר הצרפתי. להצעותינו להחלטה לא עוררו התנגדות מיוחדת. טרם הוחלט אם תהיה החלטה אחת או שתיים.

קדרון

132

י׳ הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 524
נוסח יוצא: 130.09/2310/13

ירושלים, 23 במארס 1955

לאוסון להרצוג אתמול:

מאז שדר המזכיר[1] לא שמע דבר ממחלקת המדינה סביבו.

חזר על כך שלדעתו השאלה הנוקבת היא אם עזה הייתה רק התפרצות שנגרמה על־ידי התגרויות חמורות או שהיא מבשרת מדיניות חדשה בגבולות, היינו שנתחיל לפגוע בכל מקום.

חושב שמדיניות ההתאפקות של ראש הממשלה והממשלה הייתה מבצע מוסרי יוצא מן הכלל הראוי להערכה מלאה. לשאלתי אם המזכיר יודע הניסיונות החמורים ואווירת המתיחות שבה הצליחה הממשלה לנהוג בהתאפקות זו ומה שהביא לעזה השיב, יודע גם יודע, שכן כל מה שיודע הוא (לאוסון) יודע גם המזכיר.

שיבח דוח ברנס כמשקף המצב לאשורו ואמר שסייע מאוד להבהרת הרקע לתקרית.

132

1. ראה מס׳ 119 והערה 1 שם.

מאידך, הפסדנו בדעת הקהל בארצות־הברית משום שהידיעות הראשונות בעיתונות הגיעו מקהיר ולא מישראל.

כשדיברתי על suspense בישראל ביחס לפעולותיה ההגנתיות של ארצות־הברית באזור אמר שהוא מרגיש מתוך העיתונות כמה גדולה המתיחות. יודע לבטח שמכינים הצעה to allay security apprehensions של ישראל. הקושי בגורם הזמן שכן ארצות־הברית כאדריכלית הגנת העולם החופשי מחויבת לתכנן באופן כולל. כשטענתי שאין הממשלה יכולה להודיע לעם על השדר הראשון של המזכיר[1] ובין כה אין בו הצעות סופיות, השיב שהוא מרגיש היטב לחץ הזמן.

ביטל דברי סאלם[2] כפטפוט ואמר שאינו מייצג נאסר, אמרתי שהשר ישיב למזכיר בימים הקרובים.

הרצוג

133

א׳ אילת אל א׳ לוריא
E. Elath to A. Lourie

העתק: 130.02/2414/1

לונדון, כ״ט באדר תשט״ו
23 במארס 1955

כמוס

הנדון: שיחה עם ק׳ [מ]׳ פאניקר

אתמול סעדנו – זהבה ואנוכי – על שולחנה של הגב׳ פנדיט, נציבתה העליונה של הודו בלונדון. הוזמנו על-ידה לשם פגישה עם ק׳ [מ׳] פאניקר[1] שבא לביקור בלונדון לימים מספר. בארוחה זו לא נוכח איש פרט לארבעתנו. השיחה, אשר בייחוד פאניקר לקח בה חלק פעיל, נסבה על עניינים מעניינים שונים והרי סיכום תוכנה:

א. בדברו על המצב במצרים, הביע פאניקר חוסר אמונתו ביכולתם של נאסר ופמלייתו לפתור את הבעיות החברתיות והכלכליות בהן תלוי גורלה של מצרים. למזלו של נאסר, שולח לו היושב במרומים עניינים מדיניים לעסוק בהם וממילא עובר מרכז הכובד של פעולותיו לשטח זה ומקל עליו להחזיק את המדינה במתיחות מתמדת ולהתגונן בפני המבקרים מבית

1. ראה מס׳ 77.
2. מוסב על הודעה של שר ההסברה המצרי צאלח (סאלח) סאלם ב־20 במארס, לפיה מצרים אינה תובעת שטחים בנגב הישראלי אלא רק את סיפוחה של רצועת עזה והמשולש המדברי שבין עזה לבאר שבע לירדן. (סקר שבועי מס׳ 119, 23 במארס 1955, 130.15/2569/1).

133

1. קוואלם מדווה פאניקר, דיפלומט הודי, לשעבר שגריר בסין.

ומחוץ את חוסר המעש שלו להבראתה החברתית והכלכלית של מצרים. המשברים הבלתי פוסקים במחנה הערבי והמתיחות ביחסי מצרים עם ישראל מאפשרים לו לנאסר לשלוט על דעת ההמון במדינתו ולמנוע קרע בין תומכיו, אשר היה מתגלע בוודאי, על רקע עניינים שונים, בתנאים נורמליים יותר.

ב. לדברי פאניקר גדלה הריאקציה הרוחנית בעולם המוסלמי מיום ליום ועמוקה התנגדותו לקדמה ותיקונים חברתיים יסודיים כאשר לא הייתה עוד כמוה. אשר מתרחש כיום במדינות ערב סיבתו נעוצה, לדעתו, בעקרונות הקוראן וכל עוד ישמש ספר זה מקור השראה לדרך חייהן של המדינות הללו אין לצפות לתמורה. מכאן נובעת ההתרוצצות הפנימית וזה מקור חוסר הישע לפתור, ולו אחת, הבעיות במדינות כפאקיסטן ואינדונזיה.

ג. בנגעו בשאלת הוועידה הקרובה של המדינות האסיה-אפריקניות, הביע פאניקר ספק בדבר סיכויי הגיבוש של המדינות הללו לשם מטרה חיובית כלשהי הואיל ורק מעטות מהן יודעות את אשר הן רוצות בנדון זה. רובן, וביניהן מנה את ארצות ערב, תשתדלנה לנצל את במת הוועידה לצורכי תעמולה בלבד.

בהמשך דבריו על נושא זה הצביע פאניקר על העובדה שנהרו היה בין אלה שרצו בהשתתפות ישראל בוועידה, לא רק בשל שייכותה הפיזית לאזור אלא גם בשל התרומה שיש בידה לתרום בשטחים שניסיונה בהם רב מניסיון כמה מדינות גדולות ממנה בשטח ובאוכלוסייה. נהרו, היודע על התעניינותו של פאניקר בישראל, מסר לו דברים אלה בצער על שלא עלה בידו להשיג מבוקשו זה.

הגב׳ פנדיט לא הגיבה על כל מה שנאמר לעיל. רק כשדיבר פאניקר על פאקיסטן והאנדרלמוסיה השוררת בה, הצטרפה הגב׳ פנדיט לשיחה תוך הסכמה לנאמר והוסיפה דברי ביקורת עוקצניים משלה לחיזוק דבריו.

הייתה לי זו הזדמנות נוספת לראות עד כמה נוטרים אף מנהיגי הודו הנאורים שנאה לשכניהם הפאקיסטנים, עד כדי הבעתה במחיצת זרים, ועד כמה קשה להניח שייווצרו במהרה יחסים תקינים בין שתי המדינות כאשר זהו יחסם של אנשי הצמרת רודפי השלום, ולא בלבד של אלה הנמנים על תנועת ה"מהסבה" הקיצונית.

לעומת זאת חשתי בסימני מורת רוח במבטה של הגב׳ פנדיט כשפאניקר מתח ביקורת על נאסר. דומני שבנקודה זו חלקה על דעתו וייתכן שלא הגיבה רק מחשש פן תפגע בנו – אורחיה – אם תצא להגנת נאסר.

אנוכי נמנעתי מעורר את בעיית יחסינו עם הודו ואמנם לא הועלתה שאלה זו על־יד השולחן. אך לעת שתיית הקפה, כשפנתה הגב׳ פנדיט לשיחה עם זהבה, אמר לי פאניקר כי אין לנו לצפות ליצירת יחסים דיפלומטיים סדירים בינינו לבין הודו בזמן הקרוב, ולפחות לא בטרם תמצא בעיית קשמיר את פתרונה. אך מאחר שרחוקה היא עדיין מפיתרון – עוד חזון למועד. לדעתו של פאניקר אין כל הצדקה לנהוג כך כלפינו, אך נהרו הנו עקשן מטבעו וקשה להניעו לשינוי החלטה שקיבל אי־פעם. כמו־כן רגיש נהרו לכל דבר העלול לעכב את פיתרון בעיית קשמיר, ארץ מולדתו, לטובת הודו, דבר שהוא רואה אותו לא רק כעניין לאומי ראשון במעלה אלא כמשימתו האישית.

בנקודה זו רמז פאניקר על ההשפעה השלילית שיש לקרישנה מנון על נהרו והביא כדוגמא לכך את עניין ישראל. נראה היה לי שלפאניקר יש טענות אישיות מרובות על קרישנה מנון שעה שתיאר אותו כאיש ריב ומדון העוסק, בין השאר, בחתירה שיטתית תחת מעמדה של הגב׳ פנדיט.

בהמשך דבריו אמר פאניקר שאנו נשגה אם נשחק "ברוגז" עם הודו משום שטרם הוקמו יחסים דיפלומטיים תקינים עמה. ידידים רבים לנו בארצו ועלינו להשתדל להדק קשרינו עמם גם בתנאים הקיימים. כל מה שנזרע היום ייתן פריו לאלתר וישמש משענת נאמנה לכשייווצרו יחסים דיפלומטיים תקינים עם הודו בעתיד. מן הדין שנשלח להודו יותר אנשי מדע, מרצים ומבקרים אשר יפארו שמה של ישראל בקרב החוגים הנאורים, יסבירו בעיותיה ויציינו הישגיה. פאניקר הוסיף שהוא עוזר כמיטב יכולתו לקונסול שלנו בבומבי העושה מלאכתו בתבונה ובהצלחה.

עם תום השיחה בינינו העיר פאניקר על חשיבות הידוק קשרי עם הגב' פנדיט אשר על־אף העובדה שקרישנה מנון, שונאה האישי המובהק, עומד לעתים בינה ובין אחיה, אין דבר נכבד שנהרו אינו מתייעץ עליו עמה ודעתה חשובה עד מאוד בעיניו. ככל שנטה לבה לצעדנו כן יקל עלינו להטות גם לב אחיה.

נפרדתי מפאניקר תוך הוקרת דבריו הידידותיים ובהחלטה לקיים קשרים הדוקים בינינו ומהמארחת לקחנו ברכת הפרידה בתקווה לשמור על היחסים הטובים שנוצרו בינינו כאשר שירתנו בוואשינגטון ולחזקם.

בברכה,

א' א'

134

מ' שרת אל ד' בן גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל

ירושלים, א' בניסן תשט"ו
24 במארס 1955

כמוס

לפי ידיעות שקיבל המנהל הכללי של משרד החוץ מהמטכ"ל עומדות להיעשות פעולות על הכנרת בתגובה לפגיעות הסורים בדייג הישראלי.

אני מציע לשקול אם לא כדאי לנו לדחות כל פעולה נמרצת מצדנו באותה גזרה עד לאחר גמר הדיון של מועצת הביטחון בתקרית עזה ועד שיישוך הרעש שקם בעקבות התקרית כשלעצמה.

משה שרת

135

י׳ צור אל א׳ נג׳ר
J. Tsur to E. Najar

מקור: 130.10/2530/7

פאריס, ב׳ בניסן תשט״ו
25 במארס 1955

סודי

יקירי אמיל,

לאחר תגובתך הראשונה עדיין לא קיבלתי תשובה סופית על מברקי, אשר בו ניסיתי להניח יסוד לטיעוננו בצרפת בעניין עמדתה במזרח התיכון.[1] מתוך מברקינו המרובים קיבלתם בוודאי מושג על הלך המחשבה כאן. יש לציין בסיפוק, כי צרפת לא גילתה עד היום כל נטייה להיכנע ללחץ המערבי ולקפוץ קפיצה נחשונית לתוך ברית טורקיה-עיראק. הכחשת משרד החוץ הצרפתי, לאחר הידיעות שנתפרסמו על גילוי הדעת של פיניי בפני ועדת החוץ, היא סימן אופייני לכך. התפתחות היחסים בין מדינות ערב, עמדתה העקשנית של מצרים, היסוסיה של סוריה, יחסה העוין של אנקרה לגבי ממשלת דמשק – כל אלה מחזקים את דעת האסכולה הצרפתית, התובעת עמדה מפשרת במזרח, ערבויות למצב הקיים והליכה עקב בצד אגודל. במידת מה יש בכך משום ניצחון של ״נוסח מאיארד״, הנוגד, כידוע לכם, את השקפתו של מסי[ג]לי.

עמדה זו יש לראותה על רקע הגל של אנגלופוביה העובר עתה בצרפת והמשתקף בתגובות חריפות ביותר בעיתונות הפאריסאית. הכרזותיו החריפות של אטלי בבית־הנבחרים, פרסום חליפת המכתבים בין מנדס־פראנס וצ׳רצ׳יל, דברי ראש הממשלה הבריטי על ״הכסא הריק״ של צרפת בסוד המעצמות ואחרון אחרון: הגילויים מוועידת יאלטה ודברי הזלזול בצרפת שנשמעו מפי צ׳רצ׳יל באותו כינוס – כל אלה מרבים את החשדות לגבי בת הברית, שעמה קשורה צרפת זה שנים בהסכם אשר הליצנים כינוהו בשם mésentente cordiale. המהירות שבה קפצה בריטניה על עגלת הסכם בגדד, שלא נרתמה על ידיה, העבירה את הזעם ממחלקת המדינה לווייטהול. לפי מיטב המסורת הצרפתית נוטים המדינאים והעיתונאים כאן לראות בכל עניין טורקיה-עיראק מעשה נוסף של ה״אינטליג׳נס סרוויס״, אשר כוונתו לדחוק את רגלה של צרפת מן המזרח – והפעם לחלוטין.

כל הגורמים הללו מהווים לכאורה שדה נוח להסברתנו, המתנהלת עתה בחוגים שונים הן על־ידי פגישות והן על־ידי הסברה בעיתונות. כמכשול על דרכנו עומד חוסר ביטחונה של צרפת בכוחה ובייחוד במזרח התיכון. עם כל אמונתם ביציבותה הפנימית של ישראל ובכוחה הצבאי קשה להניע את הצרפתים שיראו בנו את בן־הברית היחידי שעליו ישענו. עומדת, אפוא, לפניהם הברירה ההכרחית בין אוריינטציה על מדינות הצפון ובין הסתמכות על מצרים. אין זה מקרה שפלבסקי, בשיחתי עמו,[2] שאלני לדעתי על אלטרנטיבה זו, וחבל שלא יכולתי לענות לו תשובה ברורה. מבלי לנקוט עמדה, אני מנסה להסביר לאנשי שיחי הצרפתים, כי ״מצרים קנה רצוץ״ וכי מסוכן לצרפת להסתמך עליה. שכן אין התנגדותה לברית טורקיה-עיראק אלא תכסיס של סחיטה, ובסופו של דבר היא עלולה להצטרף

135
1. ראה מס׳ 124 והערה 1 שם.
2. ראה מס׳ 128.

ליריבה ולהשאיר את צרפת מבודדת במזרח. המשתמע מכאן, שאין ברירה בפני צרפת אלא להשלים עם שיטת הביטחון האמריקנית-טורקית. אך מעמדה התכסיסי חזק עד כדי כך, שיש באפשרותה להציג תנאים משלה ולהבטיח את עצמאות סוריה, את יציבות הגבולות של ישראל ואת איזון הכוחות באזור.

אין אני משלה את עצמי. אפשר להעלות על הדעת, כי התקפה זו של אומץ כלפי שתי המעצמות המערביות האחרות תחלוף חיש מהר וכי ביום מן בימים תשנה צרפת את עמדתה ותצטרף לברית טורקיה-עיראק מבלי לעמוד על שלה. דבר זה עלול לקרות בייחוד לאחר שתסתיים פרשת אישור הסכמי פאריס המשמשת גורם בולם לגבי לחצן של אנגליה ואמריקה על צרפת. מכל מקום, כדאי לנצל תקופת מעבר זו כדי לחזק את מעמדנו להלכה ולמעשה בחוגי הממשלה הצרפתית – וזאת אנו עושים. מפי רוז'ה גארו, המכהן כיושב-ראש ועדה מייעצת לענייני המזרח התיכון במשרד החוץ, נודע לי, כי בישיבת הוועדה דובר רבות על ישראל כגורם של יציבות במזרח וכמשענת חשובה למדיניות הצרפתית שם. מצב זה הוא שהביא כנראה לידי כך, שעדיין איננו רואים סימנים להסתייגות צרפתית בענייני רכש, למרות גילויי הסודות של סוריה והלבנון שהדהימו את משרד החוץ. אך לא ייפלא אם גם ביחס זה יבוא מפנה, ואנו חייבים להיכון לקראת זה. מדיניות הרכש שלנו בימים אלה צריכה להיות, לדעתי, גמישה ומהירת ביצוע, ואין להניח לעתיד שום מבצע שאפשר לסיימו עתה, יהיה הקרבן הכספי גדול כאשר יהיה.

בברכה,

יעקב צור
שגריר ישראל

136

ד' הכהן אל ד' לוין
D. Hacohen to D. Lewin

העתק: 130.02/2445/15

רנגון, 25 במארס 1955

דניאל לוין יקירי,

חזרת ועד כה לא שמעתי ממך מלה. לכן גם כתבתי למחלקת אסיה אנונימית. אני מניח שאתה נמצא בעבודה ואקווה לשמוע ממך.

אתמול כתבתי כמה שורות על ועידת בנדונג ועל נסיעתו של או נו לפגישתו עם נהרו. כתבתי כי החלטתי לנסות לראותו למרות הקשיים הכרוכים בסידור ריאיון משך שעות קצרות. אמש בערב הוזמנתי לביתו. עלי לציין שהייתה בכך תשומת לב יוצאת מהכלל ואדיבות אשר יש להעריכה. או נו אדם עסוק מאוד ובנקל היה יכול לדחותי אם באמתלא זו או אחרת או אף בבקשה שאראה את שר החוץ (אשר בינתיים נקבעה לי אתו פגישה כעבור שעה). עלי הרבה להודות לאו טנט, אחד מראשי הפקידות ואיש מצוין הנמצא תמיד לימינו של או נו ואשר דרכו ביקשתי את הריאיון ואמרתי בגלוי שזה בעניין ועידת בנדונג והוא טרח ודאג וצלצל כמה פעמים הביתה למען להבטיח שאבוא.

ישבתי אצל ראש הממשלה חצי שעה. אמרתי לו שבגלל הנסיעות שלו ושלי (בימי חול המועד, לפני ועידת בנדונג אנו מתכוננים לסייר במדינת שאן הדרומית) אני נחפז לראותו ולהזכיר שיחתנו בעניין הוועידה וחובתו לעמוד על המשמר מול התקפות הערבים. או נו ענה ללא הסתייגויות שישמור את הבטחתו לי ולא ייגרר בשום אופן אחר החלטות עוינות לישראל

ולו גם אם יישאר יחידי במערכה. אינו יודע מה תהיה עמדתו של נהרו אך רואה לעצמו חובה להודות שנהרו עמד בתוקף על זכותנו בבוגור והיה מאוכזב כשהוכרע. אחר־כך התנהלה שיחה ממושכת ועניתי לו על שאלותיו בהם הסברתי את השכנות בינינו לבין הערבים ואיך קמה העצמאות וחלוקת הארץ תחילה וניסיון הערבים לזרוק אותנו לים ומלחמת העצמאות וניצחוננו בה ושינוי הגבולות כתוצאה מזה. פרשות אשר לא היו ידועות לו לפרטיהן ורצה לדעת ולהבין כמה פרטים. בייחוד תהה כיצד ובכוח מה הצלחנו לנצח כל צבאות הערבים והאומנם יש בכוונתם לצאת בסיבוב שני וכו'. כאשר סיפרתי על ארצנו הזעירה לעומת שטח ארצותיהם של הערבים לא האמין למשמע אוזניו. יחד עם זה יש לו מושגים מוגזמים על כוחם והשכלתם של בני עמנו וכישרונותינו בארץ וברחבי העולם והעליונות היהודית בהשכלה ובכישרונות על פני כל העמים והאומות. בתמימות אך ברצינות גמורה שאל אם אין לנו פצצה אטומית. כיוון שרק לפני מספר ימים שמעתי סברה זו גם מאו צ'ו נין שאלתיו אם שמע זאת ממנו וענה לי בשלילה. הנחתי את דעתו כי פצצה אין לנו אך אנו הוגים וחוקרים בבעיות שלא לפי ממדי ארצנו הקטנה.

בסוף השיחה שאל אם אבוא לשדה התעופה לפגוש את נאסר ונהרו שיגיעו ביחד באמצע החודש הבא. עניתי שאין מניעה לפגוש בנהרו וגם יצאתי לקראתו כבר פעמיים אך לא אבוא הפעם כיוון שהם באים ביחד ואין כל חובה מצדי לצאת לקראת ראש ממשלת מצרים. או נו סבר שאולי להיפך תהיה זו הזדמנות ללחוץ ידו של נאסר כאשר יציגוני לפניו ולא יוכל להתחמק. עניתי שאנו אמנם פושטים ידינו לשלום אתם והם מונעים מאתנו את הדבר אך אין בדעתי ללחוץ את ידו בגניבת הדעת ולהביאו במבוכה ולא אעשה כדבר הזה לא לי ולא לנאסר. הוסיף ושאל אם הייתי נפגש עם נאסר בביתו לו הסכים לכך, על כך עניתי בחיוב אך הזהרתיו שלא יצא מזה כלום ומוטב ולא יעמיד את עצמו ואורחו בסבך מיותר. נראה היה לי שהציע את הדבר ללא מחשבה רצינית אלא זרק סתם משפט בשיחה כשהיינו בדרכנו למכונית.

בדרך־כלל יש לאו נו קסם רב. איש בעל ערך ללא ספק בפשטותו, צניעותו, תמימותו ויושרו. זורע אור סביבו. בהזדמנות זו שוחחנו על ביקורו בארץ. הוא מסר לי שהאמריקנים הזמינו אותו לבקר ביוני. יחד אתו תיסע אשתו, מלווהו ויועצו או טנט, מזכיר אחד ושלישו. בסך־הכול, חמישה איש ואולי יתלווה אליהם עוד אחד ויהיו שישה. הוא ביקש שאברר עם או טנט את סדרי הנסיעה ויהיה עלי ועליו להחליט אם יבקרו תחילה בארץ או בסוף הסיור. יש שיקולים לכאן ולכאן כפי שנראים לי הדברים מפה. מצד אחד מוטב ויבקר אצלנו בסוף ויישאר עם הרושם האחרון מארצנו. מתקבל גם על הדעת שמר שרת, יתר השרים והארץ כולה יהיו בתוך מלחמת בחירות ולא יהיה הלב נתון לטיפול באורח נכבד המחייב תשומת לב כל ימי שבתו בינינו ברעש תעמולת הבחירות. לעומת זה יש לשקול יפה אם איננו עלולים להפסיד את הביקור אם נדחהו לסוף. כפי שמסר לי או נו, יש לו הזמנות לביקורים נוסף לארצות־הברית, באנגליה, דנמרק, יוגוסלביה ויוון וייתכן שתבואנה הזמנות נוספות ואינו יכול לסרב להתעכב בגבולותיהן פן ייפגעו. אני חושש שאם הביקור ידחה לסוף, בינתיים יעברו חודשיים-שלושה בסיוריו ולא מן הנמנע כי יתגלגל איזה מצב מיוחד בבורמה, או סתם עייפות ועלולים לבוא לשינויים בתכנית וכל קיצוץ יבוא על חשבון הביקור האחרון כמובן ונפסיד את האורח. דעתי אם כן, כי מוטב לזכות בו תחילה ולקצור את הפרסום על כך בחוץ ולא להסתכן לאורך ימים. את דעתכם וההחלטה על כך אבקש לקבל ללא דיחוי ולהבריק לי כיוון שהוטל עלי ועל או טנט לקבוע את הפרטים והסידורים.

בברכה,

דוד הכהן
ציר ישראל

137

א' לוריא אל שגרירות ישראל בלונדון
A. Lourie to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/266
נוסח נכנס: 130.09/2320/3

ירושלים, 27 במארס 1955

מ י ד י

לאילת. השר נפגש ניקולס בשבת:

(א) פטיש.[1] אמר שהאנשים שנשלחו להרוג, להטיל אימה בלב המתיישבים ולנטוע הרגשת אי־ביטחון באשר לעתיד השטח. לציבור בישראל זכור שהמצרים באו לעזה כפולשים. אין להם זכות להימצא שם אלא בתוקף שביתת־הנשק. אולם אנו כפופים לשביתת־הנשק כל עוד היא פועלת בשני הכיוונים. לפיכך נוטה הציבור לדעה שעזה היא קרש קפיצה וכי אין מנוס מתרופה יסודית. אך לפני שנגיע לשלב זה ברצוננו למצות עד תום כל אפשרות אחרת. מתפקיד המעצמות להפנות למצרים אזהרה חמורה ביותר. בהשיבו לניקולס חזר השר שהרוצחים אינם בודדים תועים אלא כנופיות הנשלחות במטרה להרוג. ייתכן שאינם נשלחים מקהיר, אך הוא שלח לנאסר אזהרה פרטית כי עליו לבער יסודות אלה מעזה או שהללו יביאו עליו צרה.

ניקולס אמר שבעבר הראו לו סיכומי חומר ביון שלנו שסייעו לו ואשר יועילו עוד יותר אם יוכל לומר שראה את הדוחות המקוריים ולהגיד למשרד החוץ הבריטי שהוכח לו שמרכז הביון בעזה היה מעורב במישרין.

השר הדגיש הקטעים בדוח ברנס לפיהם הודו המצרים כי:

ההתקפות באו משטחם וכן

הן כוונו במרוכז לשם מטרות מדיניות.

(ב) הודעת סאלם.[2] השר הדגיש בעניין זה שהתוצאה היא שעזה נוצלה כמנוף לתביעות מחוצפות וכן להתקפות גשמיות. ממשלת בריטניה, המעורבת בגלל התייחסות סאלם לברית מערבית, חייבת להגיב כי לא הזמינה רעיון זה ואיננה שותפה לו. ניקולס השיב "אי־אפשר להגיב בכל פעם שסאלם משמיע שטות". השר השיב שסאלם הינו חבר נכבד בממשלה שהגדיר התנאים בהם תסכים מצרים להצטרף למערב. אינו יכול לשער שממשלת בריטניה לא הייתה מגיבה מיד וחוקרת ודורשת אילו יצא חבר ממשלה ישראלי בתביעה למקורות הירדן או לסיני. ניקולס השיב שקרוב לוודאי שבימים הקרובים תימסר בבית-הנבחרים, בתשובה לשאילתא, הודעה שתבהיר עמדת בריטניה.

(לאילת. הבטח נא ששאילתא כזאת תישאל.)

ניקולס ניסה למעט ערך הודעת סאלם ולתארה לא כהצהרה רשמית אלא כמסקנות בלבד שהסיקו עיתונאים במהלך השיחה אתם.

(ג) מועצת הביטחון. השר עמד על הצורך בהחלטה מאוזנת.

137

1. אור ליום 25 במארס 1955 חדרה חולייה מצרית שבאה מרצועת עזה למושב פטיש סמוך לגבול הרצועה. החוליה הטילה רימונים על קהל חוגג, ישראלית אחת נהרגה ורבים נפצעו.
2. ראה 132, הערה 3.

ניקולס אמר שהוא סבור כי עזה תיוחד להוקעה אך תשולב בה התייחסות לקורות העבר. השר אמר כי לאחר המאורעות האחרונים לא נתרשם "מהתייחסויות (references)", ולאור דוח ברנס יהיה זה עיוות אם לא תיקבע אחריותה של מצרים.

לבסוף חזר השר לעזה ולחומרת המצב שנוצר עקב כישלון המצרים להשתלט על אנשיהם. לשר הייתה שיחה דומה עם לאוסון.[3]

לוריא

138

מ' שרת אל הקונסוליה הכללית של ישראל בניו יורק
M. Sharett to the Israel Consulate General in New York

מברק מוצפן 871
נוסח נכנס: 130.09/2339/2

ירושלים, 28 במארס 1955

לקולק; אישי בתכלית.

עלינו ליזום חידוש המגע בצינורך.[1] תוכן הפנייה יהיה הבעת תהייה מצדנו כעומדים על פרשת דרכים ומבקשים לדעת אם יש סיכוי להסדר או לפחות לייצוב או שעלינו להיכון לרע ביותר. אם בחירתו בראשונה, ימצאנו מוכנים, ואז נחדש ההצעה שכבר נוסחה.[2] אנו תמהים אם במצב זה של סכסוך כה חמור בינו לבין שותפיו באזור, כדאי לו להביא היחסים אתנו לידי החמרה כה מסוכנת למשטרו. בינתיים אנו מזהירים שוב בכל החומרה מפעולות המרכז המשלח בנו כנופיות מרצחים ומהצהרות משלהבות כשל סאלם.[3] לנו רצויה תגובה מידית. כדאי להביא לידיעתם אזהרתנו מלפני שנה לפי שלנו TNW 422.[4] עד כאן התוכן.

שתף אבא [אבן] וראובן [שילוח] בידיעה ובעצה והברק מיד.

שרת

3. השיחה עם לאוסון התקיימה באותו יום. לאוסון לא הגיב למעט שאלה אם יש בכוונת ישראל לנקוט צעד צבאי. השר השיב שזאת לא התמונה שרצה להעביר לשגריר אלא את הצורך הדחוף בפעולה אצל המצרים במגמה של מניעה. (ראה מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IW536, 27 במארס 1955, 130.09/2310/13).

138

1. הנציג המצרי הקבוע באו"ם. עזמי נפטר בנובמבר 1954.
2. באפריל 1954 הציעה ישראל כי לנוכח חוסר יכולתו של מנגנון שביתת־הנשק לטפל במצב בגבולות יש ליזום פגישה דו־צדדית של נציגים ממצרים ומישראל לדון במצב. ראה הערה 4 להלן.
3. ראה מס' 132, הערה 3.
4. ראה כרך 9, מס' 164 (שם מספר המברק TP500).

139

מ' שרת אל ד' הכהן (רנגון)

M. Sharett to D. Hacohen (Rangoon)

העתק: 130.02/2414/3

ירושלים, ה' בניסן תשט"ו
28 במארס 1955

כמוס

קראתי את אשגרך למנכ"ל בעניין הקשרים הדיפלומטיים עם סין מיום 9 בח[ודש] ז[ה].[1]

אפילו נניח כי עניין ההתקשרות הדיפלומטית נחרץ מצדנו – ואין הדבר כן, באשר אין זו אלא מגמת משרד החוץ אך עדיין לא החלטת הממשלה – אינני רואה כל טעם והצדקה לפסיחה על שלב הביניים שקבענו לנו, והוא ביקור גומלין של משלחת סינית למסחר ולרצון טוב אצלנו.

מלכתחילה היה מדובר כי בעקבות ביקורנו אנו אצלם יבוא ביקורם הם אצלנו. בתדריך שקיבלת לקראת הנסיעה נקבע הדבר כיעד הקרוב בהתפתחות יחסינו. המשלחת שחזרה אלינו הודיעה במסיבת העיתונאים, שבה מסרה על תוצאות שליחותה, כי זה צריך להיות הצעד הקרוב. אני מבין כי מצד הסינים טרם נקבעו מסמרות בעניין זה ודומני כי יש להצטער על כך. סבור הייתי כי זהו הדבר הממשי אשר תביא לנו המשלחת – נכונותם הגמורה של הסינים לענות על ביקורנו על־ידי ביקור שלהם במועד מסוים. אך מפי דניאל לוין למדתי כי נכונות זו טרם הובעה לחלוטין ועדיין עלינו לפנות אליהם בהזמנה. אם כן, אמרתי, הבה נפנה אליהם ונזמינם – וביקשתי לכתוב לך בעניין זה למען תודיע לעמיתך כי אנו מצפים עתה לביקור גומלין.

אם יתקיים ביקור זה – ורק לאחר שיתקיים – נגיע לשלב של דיון רציני בשאלת הקשרים הדיפלומטיים. לדידי מותר לנו לומר לסינים כי זהו סדר הדיונים וקצב ההתקדמות אצלנו. מבחינתנו אנו וכלפי עצמנו צריך שיהא ברור כי בקשרים עם הסינים – שלא כמו בקשרים עם בורמה – עלינו לעמוד על הדדיות בכל שלב ושלב. די לנו שנסענו אליהם בטרם נסעו הם אלינו. סוף סוף ההבדל הכמותי מחייב. וכן די לנו שנהיה הארץ הראשונה במזרח התיכון – אם אינני טועה – אליה תבוא משלחת סינית רשמית. לפסוח על שלב זה של הדדיות ולהיכנס ישר להתקשרות דיפלומטית דומני שתהא בזה פזיזות לא נאה. אני מוכן ללכת לפקין. אינני מוכן לרוץ, כל שכן לדהור.

ייתכן כי חשבת בעצמך על בעיה זו ובאת לידי מסקנה שקולה כי מוטב לנו לדלג על שלב הביניים ולהיכנס לטרקלין מבלי להתקין עצמנו בפרוזדור. אם כן, לפלא בעיני כי לא ראיתי שום השתקפות לשיקול זה במכתבך. אתה מתעלם כאילו לגמרי ממחשבתנו הראשונה ורואה את תכנית הביקור הסיני כמבוטלת ממילא. אם יש לך נימוקים מיוחדים להיזקק לקפיצת דרך זו, אנא הודיעני. אך אם יתקבל על דעתך כי מוטב לנו לא לסטות מהמסלול שהתווינו לעצמנו, אנא התרכז עכשיו בסידור ביקורה של משלחת גומלין סינית בישראל.

139

1. ראה מס' 114.

140

ד׳ הכהן אל ד׳ לוין
D. Hacohen to D. Lewin

העתק: 130.02/2414/3

רנגון, 28 במארס 1955

אישי

הנדון: סין

שמחתי לקבל את מכתבך הראשון מ־22.3 זה עתה הברקתי לך ועלי לגלות לפניך ואבקשך להביא זאת לפני השר והמנכ"ל שלדעתי עניין הצעדים הנוספים בכל הנוגע לקשרים עם סין צריכים להתפתח בקצב מזורז ביותר ואין כמדומני יסוד להיסוסים ושיקולי דעת לכאן ולכאן. על כך כתבתי למנכ"ל פעם ופעמיים[1] והתפלאתי כי אין לי תגובות ולאחר שקיבלתי את מכתבך ובו דעת השר כי הזמנת משלחת סינית אלינו מהווה את הצעד ההגיוני הנוסף ראיתי לנכון להבריק ולהזהיר אתכם על הסכנות שבדרך מחשבה איטית זו. בהזמנת משלחת אלינו אין חידוש כיוון שלמעשה נעשה הדבר כמעט על־ידנו בפקין. על־כל־פנים אין בין זה לבין המשא־ומתן על יחסים דיפלומטיים ולא כלום. שני הדברים יכולים להתנהל באופן מקביל ולא האחד יוצא מהשני.

עלי לציין שבזמנו פקפקתי בהערכתך שעלינו למהר ולהקדים את הערבים וגם כמדומני כתבתי לך על כך. גם עתה אינני חושב שהסינים קובעים את עמדתם אלינו לפי יחסיהם עם הערבים והם יבחרו בהם או בנו. אולם בכל זאת יש תנאים המשתנים ועלולים להיות גורם בעל חשיבות. הנה בעוד שלושה שבועות תתכנס הוועידה בבנדונג. שם יהיה צ'ו אן לאי מזה והערבים מזה. אין ספק שבמסדרוני הוועידה תיעשה פעולה נמרצת של התקרבות בין הערבים ובין סין וייתכן אף הכרזות על הכרה הדדית וקשירת יחסים דיפלומטיים. מאוד מתקבל על הדעת שנהרו ואו נו, הרואים עצמם שליחי הגוש שאינו מצטרף לא לאלה ולא לאלה, יכניסו את נאסר במעגל זה והוא יהווה להם את המשענת במזרח הקרוב והם גם שיהיו השושבינים לקרב הערבים לסין. גם יחסה העוין של רוסיה, אשר שוב בלט[ה] בעמדתה כתומכת מצרים, ללא ספק ידוע לסינים וייתכן שאינם מתמצאים עוד בכל הבעיות שבינינו לערבים ועמדת רוסיה הברורה תהיה להם לנר. במציאות כזו יכול להיות לחץ מסוים של ערבים (ייתכן בתמיכת נהרו והרוסים) להתקשר אתם כגוף אשר בפעם אחת ינחיל לסין את הכרת כל המזרח הקרוב ובתנאי שלא ימהרו להתקרב אלינו.

דבר כזה אפשרי בהחלט. וועידת בנדונג הוא שדה פעולה נוח מאוד לגיבוש מצב זה שיש לו תקדים ביחסינו עם הודו, והערבים ללא ספק יצביעו על כך אם יהיה להם צורך לפני הסינים. אינני מבין אם כן מה ההיסוסים והשיקולים בארץ ומדוע האיטיות אשר עלולה להרוג את העניין. אני מציע ולכן הברקתי שתינתן לי מיד וללא כל דחייה הוראה טלגרפית להתקשר

140

1. ראה מס׳ 114.

עם סין (דרך השגריר) על-מנת לברר אם יש ברצונה להיכנס אתנו ביחסים דיפלומטיים. לגבי בנדונג, השעה כבר מאוחרת למדי אך בכל זאת אולי אפשר משהו להקדים ולחייב את הסינים כלפינו.

המשא־ומתן וההסכם על קשרים דיפלומטיים עדיין אינו מחייב פתיחת שגרירות ובזה אפשר יהיה להכניס אחר־כך לסחבת, אך היעדר דינמיות וחיפוש אמתלאות להשהות החלטה עד שנזמין משלחת אלינו ועד שתבוא המשלחת היא דבר בלתי מובן לגמרי בתנאים של היום ובמצבנו הבין לאומי ובייחוד לאחר שברור שהמשלחת תהיה מסחרית והמשא־ומתן על קשרים הוא במישור אחר והדרך לכן סלולה.

אשר לאמריקה ותגובתה אמרתי את דעתי במכתבי למנכ"ל. ייתכן ואני טועה וישנה לכם על כך אינפורמציה אחרונה ושונה אולם לי נדמה שהלכי הרוחות החיוביים לגבי סין, אשר נתתי להן ביטוי במכתבי, הם הנכונים ודבריו של ראש ממשלת צרפת בפרלמנט שלשום על היעדר גמור של מדינאות ריאליסטית לגבי סין והאבסורד שבעובדה שמקומה בוועדת הביטחון תפוס על־ידי ממשלת פורמוזה כמדומני מאשר את הערכתי גם לגבי הלכי הרוח במערב.

בברכה,

דוד הכהן
ציר ישראל

נ.ב. 1.4.55 זה עתה נתקבל הדואר ובו מכתבו של השר אלי מ־28.3[2] אשר העתקו בוודאי הגיע אליך. נראה לי שבמכתבי זה אני מסביר מדוע המסיבות כמעט מחייבות על ויתור שלב ביניים. בזה בשום אופן אינני רואה את תכנית הביקור הסיני כמבוטלת. הנכון הוא שאין זה בידי ואיננו קובעים את מועד בואה ועצם ההחלטה על כך וגם אינני רואה אותה כשלב ביניים גם לאחר שתבוא כיוון ששני הדברים, משלחת ויחסים דיפלומטיים, אינם מחויבים להיות שלובים. בינתיים עניין היחסים הדיפלומטיים נראה לי כדחוף וקודם לכך.

141

ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)

G. Rafael to the Israel Permanent Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 876
נוסח יוצא: 130.02/2339/2

ירושלים, 28 במארס 1955

הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם, מחקר, כמוס

ב־24.3 התקיימה פגישה של שלוש המעצמות אצל מזכ"ל האו"ם בה נבדקו יחד עם ברנס

2. ראה מס' 139.

כמה בעיות הנוגעות ליחסי ישראל-ערב. ברנס הביע דעתו שכדי למנוע הישנות תקריות בסגנון עזה על שלוש המעצמות הערבות ליציבות באזור להפסיק אספקת נשק לישראל. ההפסקה תתחיל מיד בתור אזהרה לישראל לתקופה של שלוש שנים (לנו נדמה כי קרתה כאן טעות והכוונה לשלושה חודשים). צעד זה ישפיע על החוגים הצבאיים הישראליים יותר מאשר כל גינוי על ידי מועצת הביטחון. הבריטי הצהיר כי לדעתו אין למועצת הביטחון להחליט על איסורים מסוג זה אך הוסיף כי ממשלתו ביזמתה היא כבר נקטה בצעדים בכיוון זה.[1] בשיחות פרטיות סיפרו הבריטים כי לפני כעשרה ימים פנתה בריטניה לצרפת בבקשה להפסיק משלוח מטוסי מיסטרים לישראל כדי לתרום להשקטת המתיחות באזור.

רפאל

142

א' נג'ר אל מ' שרת
E. Najar to M. Sharett

העתק: 93.03/3053/8

ירושלים, ו' בניסן תשט"ו
29 במארס 1955

סודי ביותר

השגריר הצרפתי הוזמן על־ידי ראש הממשלה ליום שני 28.3.55 הפגישה התקיימה בירושלים בלשכת ראש הממשלה.

א. השר מסר הערכתו לביקור האנייה "ז'אן דארק" בישראל, בייחוד לאחר שביקור זה גרם להתקפות חריפות נגד צרפת מצד מדינות ערב.

ב. השר מסר על המצב במועצת הביטחון לאחר דוח ברנס ותקרית פטיש וביקש תמיכה צרפתית נוספת למען איזון הצעת ההחלטה אשר תובא להצבעה. השגריר ענה כי מברקיי הופנו מגלים הבנה עמוקה של הבעיות ושל השקפתנו וכי הוא עצמו הבריק שלשום לרציף [משרד החוץ הצרפתי] בציינו כי קבלת החלטת גינוי נגד ישראל מבלי לגנות ראשית את מצרים תהרוס את אמון הישראלים במעצמות ותעורר את ישראל לחשוב כי רק דרך מלחמה תפתור בעיית יחסיה עם הערבים. השגריר הדגיש כי הקושי העיקרי נובע מאנגליה המעוניינת להגן על משטרו של גמאל עבד אל־נאסר אשר רק לפני חודשים מספר חתם על חוזה סואץ.

ג. לאחר מכן שאל השר מה נכון בידיעות על עמדת צרפת לגבי ארגון הגנת האזור אשר פורסמו על־ידי סוכנות "יו.פי.". מהשיחות בפאריס הבנו כי צרפת לא ביקשה ערבויות אלא לשלמות סוריה ואמרה לנו כי בעקיפין ערבויות אלה ישרתו האינטרסים של ישראל, ואילו בידיעות של "יו.פי." מדובר במפורש כי את השתתפותה בארגון הגנת האזור מתנה צרפת בשיתופה של ישראל.

141

1. ראה מס' 109.

השגריר ענה כי הדברים שפורסמו נכונים. הוא הבריק לפאריס וקיבל תשובה ברורה האומרת כי צרפת הודיעה רשמית לוואשינגטון וללונדון כי היא לא תצטרף לשום ארגון הגנה במזרח התיכון אשר לא יביא בחשבון את כל המדינות באזור, בכלל זה ישראל. דברים אלה עשו רושם בשתי הבירות.

השגריר תיאר את השתלשלותה של עמדת צרפת ואת חילוקי הדעות במשרד החוץ הצרפתי. שר החוץ – שאינו נחשב כמומחה בענייני המזרח התיכון – אמר לכתחילה בוועדת החוץ של הפרלמנט הצרפתי כי צרפת מוכנה להצטרף לברית הטורקית-עיראקית אם תקבל ערובות לעצמאות סוריה. הצהרה זו עוררה התנגדות הן במשרד החוץ והן בממשלה. כתוצאה מזה פורסמה הכחשה רשמית והוחלט על צעד בוואשינגטון ובלונדון למען הבהרת עמדת צרפת. את הראיה כי זו ולא אחרת היא עמדת צרפת יש לראות בעובדה כי היא קיבלה אמנם מכל הנוגעים בדבר – ארצות־הברית, אנגליה, טורקיה – ערובות לעצמאותה הנפרדת של סוריה ואף־על־פי כן אין בדעתה להצטרף לברית טורקיה ועיראק.

מר ז'ילבר הסביר כי התנאי של צרפת לגבי ישראל אין פירושה [כך] כי יש להכניס את ישראל דווקא למסגרת אחת עם ארצות ערביות – דבר שלא יהיה לו שחר במצב הקיים של היחסים – אלא אפשר בעת ובעונה אחת לקבוע הסדר עם ארצות ערב ולכרות ברית נפרדת עם ישראל שתשלב אותה במערכת השישית של הגנת האזור.

להלן מסר השגריר כי הסכם בגדד בא כהפתעה לממשלת צרפת אשר למדה על חתימתו מן העיתונות. ההסכם המהיר בין סוריה ומצרים היה גם הוא בלתי צפוי. הוסכם עליו בן לילה תחת השפעת תקרית עזה בהזדמנות ביקורו של צלאח סאלם בסוריה.

ד. בעומדו לצאת אמר השגריר כי בשיחות בין שלוש המעצמות בוועדה המתאמת דובר על הצורך לפתור את בעיית הגנת האזור בהתחשב עם ישראל. באחת מן הפגישות דיברו האמריקנים אפילו על הצטרפות ישראל לנאטו. הצטרפות זו מחד וארגון בין־ערבי מאידך – גם הוא קשור עם נאטו – היו עשויים לפתור את הבעיה.

כאן אמר השגריר כי לדעתו תקרית עזה הייתה לברכה. טוב כי ירגישו כי המצב בישראל טעון חומר נפץ וכי אי־אפשר להשקיט את ישראל במלים יפות בלבד. אין ספק כי תקרית עזה הכריחה את ארצות־הברית לחשוב ברצינות על מצבה של ישראל. עכשיו ברור לכל כי ישראל לא תסתפק בדיבורים כנגד יצירת עובדות מדיניות המסכנות חמורות את ביטחונה. השגריר הוסיף כי ברגע מסוים התרשמו במשרד החוץ הצרפתי כי ישראל תהיה מוכנה לעבור בשתיקה על ביצוע תכנית הסהר הפורה או סוריה הגדולה אם רק תינתן לה ערבות לשלמותה היא. התגובה הישראלית בעזה הוכיחה כי ישראל מתחשבת בעובדות ולא בהבטחות מילוליות בלבד.

השר הכחיש את הרושם שמסר עליו השגריר כי מעולם לא היינו מוכנים להתפשר עם תכנית איחוד עיראק וסוריה תמורת ערובה לשלמות שטחה של ישראל. לשאלתו של השר בדבר הערך שיש לייחס לערובת אמריקה לשלמותה של ישראל אישר השגריר כי ערובה זו כשלעצמה היא בעלת חשיבות מרובה. השר הוסיף כי המחיר שישראל הייתה אולי מוכנה לחשוב עליו כתמורה בעד התפשרותה עם איחוד עיראק וסוריה הוא נכונות עיראק לעשות שלום עם ישראל ולהסכים לתיקוני גבול בין ישראל וסוריה ליד מקורות הירדן. השגריר הסכים כי להלכה זוהי עמדה נכונה אך טען כי למעשה אין כל סיכוי לנכונות עיראק לכריתת שלום עם ישראל.

לאחר שיחה זו סעדתי עם השגריר הצרפתי. הוא חזר על הדברים שאמר לשר בנוגע לעמדת צרפת אשר הובאה לידיעת ואשינגטון ולונדון. שאלתיו אם בהזדמנות זו עוררה צרפת גם את בעיית הערבויות לישראל. השגריר ענה כי דובר רק על השתתפות ישראל בהגנת האזור ולא על ערבויות. שתי הבעיות נפרדות, אולם ברור כי השתתפות ישראל בארגון הגנת האזור תהווה למעשה ערבות.

ניתחנו עוד את עמדת צרפת. היה ברור כי העובדה שלא ניתנו ערבויות משביעות רצון לגבי שלמותה ועצמאותה של סוריה וגם עובדת ההסכם בין מצרים, סוריה וסעודיה, עודדו את צרפת לנקוט בעמדה של אי־השתתפות, אלא בארגון מוסכם עליו על־ידי כל המדינות.
בברכה,

א' נג'ר

143

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה
Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/355
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 29 במארס 1955

לשגרירות. השר ראה היום לפי הזמנתו את אברמוב.
א. תיאר בפניו רקע תקרית עזה ושורת מעשי תוקפנות מצרים לאחריה.
ב. ציין כי על משלחת ברית־המועצות במועצת הביטחון לראות את תקרית עזה על הרקע הכללי של המתיחות בגבול והצביע על התגובה הבלתי רצויה שעשויה להתעורר בארץ אם יתעלמו מהצורך לדון בשאלה בכל היקפה.
ג. הסביר תוך הערכת האובייקטיביות של דוח ברנס כי לא מן הנמנע כי ברנס יציע הרחבת סמכויות מנגנון האו"ם שהנו למורת רוחנו ובוודאי גם למורת רוחה של ברית־המועצות.
אברמוב הבטיח לדווח.

מזאר

144

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 912
נוסח נכנס: 130.09/2332/6

ניו יורק, 29 במארס 1955

שרת אישי. בתשובתך על שדרי דאלס,[1] השאלה המכרעת מבחינת תגובתו ומסקנותיו

144
1. ראה מס' 77, 119.

תהיה באיזו מידה יקבל רושם שלא תהיינה פעולות תגמול בעתיד ובעיקר בחודשים הקרובים, תקופת העיון בצעדים הביטחוניים. אני מבין שלא רצוי להתחייב עקרונית כלפי ממשלת ארצות־הברית בעניין זה אך סבורני כי אפשר וחשוב למצוא נוסחה שתתפרש על־ידיהם כרמז שמדיניות ההתאפקות תתחדש ותימשך.

אבן

145

א׳ אילת אל מ׳ שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/609
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 29 במארס 1955

מידי
שלכם ד/273[1]

ביקרתי היום אצל שאקבורו והעליתי משאלותינו. ענה שעיינו בהן והעיר שהם תמימי דעים עמנו בדבר ההכרח לדאוג לשיפור המצב ותיקונו היסודי מתוך טיפול ברקע ולא בתקריות בודדות בלבד. הוסיף שזו הייתה עמדתו העקרונית של אידן כפי שבאה לידי ביטוי לאחרונה בפרלמנט והיא שרירה וקיימת גם כיום. המשיך באומרו שמשלחתם לא תוכל שלא לתמוך בהרשעתנו בקשר לתקרית עזה אשר עליה הוציאה ועדת שביתת־הנשק פסק־דין ברור נגדנו. ברם, יחד עם זאת, אין בדעתם לצאת ידי חובה על־ידי פעולה שלילית זו בלבד ויתמכו בהצעות הקונסטרוקטיביות שיוצגו בפני מועצת הביטחון. אם כי לא הבטיח בפירוש שיתמכו בהצעותיו של אבן קיבלתי רושם שעקרונית מתקבלות הן על דעתו. אמר שיבריק מיד תוכן שיחתנו למשלחת במועצת הביטחון אשר לה חופש פעולה רב להחליט במקום על הנעשה.

בשיחתנו היום היה שאקבורו מתון לאין שיעור יותר מבשיחותינו לאחר תקרית עזה. הנני מייחס הדבר לתקרית פטיש אשר הטתה כף המאזניים לטובתנו במידה ניכרת ושיפרה את האווירה במשרד החוץ הבריטי. במהלך השיחה העיר שאקבורו ששגינו שגיאה טקטית כאשר לא הבאנו בשעתו בפני מועצת הביטחון הרצח שעל־יד רחובות ושאל אם אנו מתכוונים להעלות תקרית פטיש כנושא לדיון מיוחד במועצת הביטחון. באומרו זאת העיר שלאחר שוועדת שביתת־הנשק פוסקת לא נותר ממילא למשלחת הבריטית במועצת הביטחון אלא

145

1. השגריר התבקש לפנות בדחיפות למשרד החוץ הבריטי לקראת חידוש ישיבת מועצת הביטחון לדיון בתקרית עזה. יש לבקש כי חברי המועצה יתייחסו בנאומיהם לרקע הכולל של המאורעות ובכלל זה לתקרית פטיש והחלטת ועדת שביתת־הנשק המעורבת בעניין זה וכן לארבע השאלות שהקשה אבן בסוף נאומו במועצת הביטחון ביחס לנכונותה של מצרים להתחייב להפסקת מעשי האיבה ולהתקדמות להסדר קבע. מברק בנוסח זה שוגר גם לנציגויות בפאריס, מוסקבה, בריסל, ריו דה ז׳נרו, סידני (בעבור ניו זילנד, חברה במועצת הביטחון) וואשינגטון. (ראה מברק איתן, 28 במארס 1955, 130.09/2320/3.)

לתמוך בפסק-דינה, אך מדוע, שאל, לא ננצל ההזדמנות כשהיא לטובתנו כדי לגולל באותה שעה הפרשה על כל סעיפיה בפני מועצת הביטחון.

על כך השיבותי שאין בכוונתנו לנהל קרבות טקטיים עם המצרים או עם כל מדינה ערבית אחרת. אנו מעוניינים בתיקון המצב מיסודו הן אם הרשיעה הוועדה את ישראל במקרה פלוני הן אם הרשיעה את המצרים במקרה פלמוני. האחריות מוטלת על אותו צד שאינו מוכן לתת ידו לתיקונים אשר יסלקו את גורמי התקריות הבודדות. מכאן דרישתנו מחברי מועצת הביטחון לבחון המצב תוך גישה נכונה ובונה.

עם תום חלק זה של שיחתנו מסר שאקבורו "באופן אישי וכמוס" שייתכן כי מחר ימסור אידן הודעה בפרלמנט על הצטרפות בריטניה להסכם טורקיה-עיראק ובדבריו יכלול המשפט:

"I wish to make it clear that Her Majesty's Government are not associating themselves with the letters exchanged between etc." [2]

באומרו זאת חזר שאקבורו על הדברים, שהוא ואחרים במשרד החוץ הבריטי מעלים בכל דיון בינינו על בעיות האזור, שאין בכוונתם לפגוע באינטרסים של ישראל ובביטחונה וכי הם עושים הכול כדי להבטיחם. כשהעירותי שפעולות מונעות בלבד אינן מספיקות בייחוד לאור ההזדיינות הערבית ענה שעוד יגיע גם תורנו. על שאלתי "מתי" ענה בחצי פה "אולי בעוד שנה ואולי בעוד שנתיים". באומרו זאת ניסה לתקן מהר רושם דבריו על־ידי משפט ארוך בו נאמר שאין לקבוע מראש תאריכים בשאלה כה מסובכת כאשר אין לבריטניה שליטה על גורמים רבים המעורבים בה. עלינו לדעת שלא נשכחנו מלב ואל לנו להיות "עצבנים".

השיחה נסתיימה בהערתי שלוחות הזמן שלהם, גם אם נקבעו מתוך הכוונות הטובות ביותר כלפינו, אינם מניחים דעתנו ולא נוכל לעכב בגללם האינטרסים החיוניים שלנו הנפגעים לאלתר על־ידי בידודנו וכל הנובע מבידודנו מבחינה ביטחונית ומדינית כאחת. אמרתי שנעמוד על זכויותינו הצודקות בנדון ולא נוותר על מה שנראה לנו חיוני לקיום מדינתנו ושגשוגה.

הודיעו לאבן.

אילת

146

א' נג'ר אל מ' פישר (אנקרה)
E. Najar to M. Fischer (Ankara)

העתק: 130.10/2536/13

ירושלים, ז' בניסן תשט"ו
30 במארס 1955

כמוס

ביום שבת שעבר הזמין השר את השגריר האמריקני ואת השגריר הבריטי לשיחה על המצב

2. הכוונה למכתבים הנלווים להסכם טורקיה-עיראק, ראה מס' 89 (הערת עורך).

במועצת הביטחון ובגבול עזה.[1]

ביום שני קיבל בירושלים את השגריר הרוסי ואת השגריר הצרפתי.[2]

הפגישות לא נתקיימו באותו יום מסיבות טכניות גרידא. נתבקשתי לשוחח עם איסטינײלי וניגשתי אליו לתל אביב. בחרתי לקיים את הפגישה בצירות הטורקית כדי לנסות לתת לשיחה אופי יותר אינטימי.

השיחה ארכה כשעה ורבע. אתה מכיר את איסטינײלי. הוא איש חביב ופיקח ודיברנו גלויות. הבאתי אתי את נוסח שתי הצעות ההחלטה אשר הוגשו למועצת הביטחון על־ידי שלוש המעצמות. אמרתי לו כי אין בכוונתי לבקש ממנו דברים מרחיקי לכת ואין גם ברצוני למסור לו את כל פרטי ביקורתנו על ההצעות. אולם שני דברים ניתנים לתיקון קל, אפילו במצב הנוכחי של יחסי טורקיה-ערב. ציינתי כי בהצעת ההחלטה הראשונה הנוגעת אך ורק בתקרית עזה, הוזכרו במבוא במפורש מספר החלטות מועצת הביטחון, פרט לאחת: ההחלטה של ה־1 בספטמבר 1951 אשר קובעת דווקא שאין מצב מלחמה בין ישראל ומצרים. חושבני כי אפשר לתקן את החסר – אשר היעדרו מסוגל להתפרש חמורות – בצורה קלה כאילו חלה טעות חומרית בלבד. הדגשתי גם כי לא ייתכן כי בהצעת ההחלטה השנייה לא יופיע כל גינוי על הפרות מצרים את הסכם שביתת־הנשק וכי יש לשמור על איזון מינימלי בגישת מועצת הביטחון לענייני האזור – דוגמת ברנס – אם המעצמות רוצות לשמור על אמון ישראל כלפיהן.

אמרתי לאיסטינײלי כי חושבני שעליו להזכיר לממשלתו כי טורקיה נבחרה למועצת הביטחון במידה לא קטנה הודות לעזרה שמשלחת טורקיה קיבלה ממשלחת ישראל. ממשלת טורקיה צריכה גם לזכור את העזרה שהושטנו לטורקיה בעניין קפריסין. יש כאן סולידריות של פעולה בין טורקיה ובין ישראל אשר אין לערבבה בטכסיסים מדיניים של השעה. איסטינײלי גילה התרשמות מהדברים אשר נאמרו לו בכל הרצינות וניסח לפני זיכרון דברים קצר.

לאחר־מכן אמר לי איסטינײלי כי לפי כל ידיעותיו הנציג הטורקי התנהג בצורה ההגונה ביותר. עניתי לו כי בתור יושב־ראש הוא בהחלט היה הגון. כנציג טורקיה הוא היה במידת־מה די הומוריסטי כאשר מצא לנחוץ לציין כי התעניינות טורקיה בדיון גברה לאור כריתת הסכם בגדד. להסתמך על הסכם בגדד בריב בין מצרים אשר אינה רוצה בברית זו ובין ישראל אשר הוצאה מכל חשבון, זה היה לדבר על ה"חבל בבית התלוי". הוספתי כי הברקתי במיוחד למשלחתנו לא לציין את הדברים כדי שהאנשים לא יצחקו כפי שהוא איסטינײלי צוחק ברגע זה.

האווירה הייתה ידידותית ביותר ושאלתי את איסטינײלי באופן "אישי" על המצב המתוח בין טורקיה וסוריה. אמרתי לו כי בכל המצב המסובך תבונת טורקיה נשארת נקודת אור, אולם הסכסוך עם סוריה נותן לעיראק את התפקיד של מתווך ומגדיל את השפעתה, דבר אשר אינו נראה לנו. לזה ענה איסטינײלי כי הברית הטורקית-עיראקית היא ברית הגנתית בלבד ולא ברית תוקפנית. תשובתי הייתה כי אין לי כל אפשרות לענות לו כל עוד ולא קיבלנו את תשובת טורקיה לאיגרתנו.[3] רק תשובה זו תאפשר לי להביע דעה על אופי הברית. אז אמר לי איסטינײלי "אתה רוצה שנלך לקנוסה?" הוא המשיך באומרו כי התקפנו את הברית הטורקית-עיראקית לא רק בבירות המעצמות אלא בכל בירות העולם. מדוע ברומא, למשל, או בבלגיה? עניתי לו כי פנייתנו לארצות־הברית, לאנגליה ולצרפת מובנת מאליה. ייתכן כי בבירות אחרות נציגי

146

1. ראה מס' 137.

2. ראה מס' 142, 143.

3. ראה מס' 125.

ישראל התבטאו בצורה זו או אחרת ובפחות או יותר הדגשה לפי הבנתם ולפי הרגשתם. מכל מקום אני מניח שהוא מבין כי הביטוי המוסמך לגישת ממשלת ישראל הוא באיגרת שנמסרה על ידך. איסטינייילי אמר בפירוש כי הדבר היה תמיד ברור לו. כל מה שנאמר בפרשת רומא נאמר בעדינות רבה ובצורה מוסווית.

איסטינייילי הוסיף: "ממה אתם מפחדים? שעיראק תגיע עד גבולות ישראל?" – לא עניתי – "כי טורקיה תגיע לגבולות ישראל? – אין כל כוונה כזאת בטורקיה – ואפילו אם טורקיה הייתה בגבולות ישראל?"

לא עניתי ושמתי את הדגש על העידוד ששאיפות ערב נגד ישראל קיבלו מאז הודעת בגדד. ציטטתי לו ההכרזות הערביות החריפות נגדנו מאז ה־13 בינואר 1955 וגם דברי צאלח סאלם על הנגב.[4]

איסטינייילי אמר כי גם טורקיה סובלת מצאלח סאלם. כאן הוא מצא לנחוץ לומר כי בזמנו מסר לממשלתו ביקורתנו נגד הפעולות האנטי־ישראליות של המיופה כוח הטורקי בסוריה (עשיתי זאת על־סמך ידיעות חקר מוסמכות) וציין כי קורל, המוכר לנו היטב, התמנה עתה בסוריה וכי המיופה כוח הקודם עזב את תפקידו.

מכאן עבר איסטינייילי לתיאור הקשיים של ממשלתו במדיניותה החדשה וכי מנדרס מגלה עצבנות ואי־סבלנות רבה, ובצדק. איסטינייילי תיאר כי היחסים המסחריים בין טורקיה וישראל משביעים רצון וכי עבודות נוספות של בניין בטורקיה ניתנו לחברות ישראליות.

לבסוף הוא אמר לי כי אין לזלזל בפעולה של הדיפלומטים. בלי רעש אפשר לעזור והוא ידווח לממשלתו.

באמצע השיחה ביקש איסטינייילי שאמסור לשר את תודתו עבור המכתב האישי שהוא קיבל בנוגע לשיחתו עם העיתונאי רוזנבלום. הוא גם ציין ששורר עכשיו שלום מוחלט בינו ובין ראש הטקס.

בידידות,

א' נג'ר

4. ראה מס' 132, הערה 3.

147

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA928
נוסח יוצא: 93.01/2182/9

ירושלים, 31 במארס 1955

דחוף

א. שרת. לרגל הצבעת מועצת הביטחון פה אחד בהוקעת הפעולה הצבאית בעזה[1] הנני מבקש עיון רציני בשיקולים ומסקנות אלה: (א) המדינות שהצביעו בעד ההחלטה מייצגות השקפות שונות ומנוגדות על בעיות עולם וחברה. בכל זאת התאחדו על נוסחה שהגדירה פעולתנו זו כאסורה ופסולה. הצבעה זאת לא הייתה פרי לחץ מיוחד כלומר לא הייתה מדינה שאילו נשארה לנפשה הייתה נמנעת או מתנגדת אלא שבא מישהו וכפה עליה הצבעה זו. כל י"א המדינות הצביעו בלב שלם ובלי קשיים מצפוניים. מותר אפוא להניח כי אילו הייתה מדינת ישראל חברה במועצת הביטחון ועמדה בפני מעמד כזה בנוגע לשתי מדינות אחרות כי אז לא הייתה רואה מנוס מלהצביע גם היא בעד החלטה כזו שנתקבלה.

ב. קשה להניח כי כל המדינות האלה פעלו מתוך איבה או התנכרות. לכולן יחסים עם ישראל בעלי דרגות שונות של ידידות ולכמה מהן רקע בעבר ובהווה של הושטת סיוע רציני לישראל. כמה מהמצביעים ובכללם צרפת וארצות־הברית ראו צורך להסביר כי הם מצביעים בלי תאווה להעניש ועל אף אהדה יסודית למדינת ישראל בתקומתה. אין מדינה מאלה שהצביעו אשר לא הביאה פעם את יחסיה עם הערבים בסכנה בגלל הושטת סיוע או תמיכה או הכרה למדינת ישראל במעמד זה או אחר. בשיחות עם נציגי מדינות ידידותיות מחוץ למועצת הביטחון התבלטו נציגי בורמה, הולנד ונורבגיה בהבעת כאב וצער על שעשינו "משגה חמור".

ג. גם אין להניח כי המצביעים התעלמו מפגיעת האיבה המצרית בישראל והוקיעו את פעולתנו רק משום שלא רצו לדעת ולהכיר את הנסיבות שקדמו לה. בעזרת דוח ברנס גוללנו את הפרשה הזאת במלואה ומצצנו את הטיפה האחרונה ממנה. לא היה ערעור אפילו מפי המצרי על עצם העובדות שתיארנו בדבר מצוקת ישראל בפני ההסתננות וההתנפלויות. המסקנה: גם אלה המאמינים כי מסע ממאיר של איבה הולך ונערך נגדנו מרצועת עזה אינם גורסים משום כך הצדקת התגמול שעשינו. גם אין אמונה כי התגמול עשוי בעליל להפסיק או להרתיע את הפגיעות הערביות.

ד. אין זאת פעולת התגמול הישראלית הראשונה שגונתה על־ידי מועצת הביטחון. היו מעמדים כאלה גם כלפי סוריה וירדן ובמצבים שונים של יחסינו עם ממשלים שונים בארצות־הברית, ברית־המועצות, אנגליה, טורקיה וצרפת ובהרכבים שונים של מועצת הביטחון. בכל

147

1. ב־29-30 במארס 1955 סיכמה מועצת הביטחון את דיוניה בפרשת פעולת התגמול בעזה. המועצה קיבלה, פה אחד, שתי החלטות: האחת (מס' 106) גינתה את ישראל על הפעולה וקבעה שהיא מהווה הפרה של תנאי הפסקת האש בין ישראל למצרים, והשנייה (מס' 107) קראה לממשלות מצרים וישראל לשתף פעולה עם ראש מטה משקיפי האו"ם בנוגע להצעותיו לצמצום ההסתננויות.

המקרים והנסיבות הובעה התנגדות נמרצת וגוברת. לכל היותר הצביעו כמה גורמים על הנסיבות שיש בהם כדי להסביר את הפעולה ולרכך את הביקורת עליה אך בלי לראותה כמוצדקת.

ה. בארבע השנים האלה הייתה פעולת תגמול אחת בדרך האוויר בלי קורבנות, היו כמה התנפלויות על כפרים תוך הפלת קורבנות אזרחיים בקיביה ונחלין, ואחרים שלא הגיעו לשולחן מועצת הביטחון, ומקרה של הסתערות על צבא בעזה והפלת חללים בתוכו. בכל מקרה הייתה הזדעזעות מדינית וציבורית קשה והאבחנות בין צורה זו או אחרת של פעולת תגמול צבאית לא השפיעו הרבה על התגובה המדינית והציבורית ברחבי תבל. מקור התקלה באופי הממשלתי של הפעולה ולא באופי הצבאי או האזרחי של הקרבנות.

ו. מהכתוב לעיל מגיעים אנו לידי מסקנה רבת משמעות: הפעולות שאנו עורכים מזמן לזמן על־ידי משלוח כוחות צבאיים מעבר לגבול כדי לעשות נקמות ושפטים במדינות ערב נתקלות בהתנגדות עולמית סיטונית ומאוחדת. מתנגדים לשיטה זאת דמוקרטים ורפובליקנים בארצות־הברית, שמרנים ופועלים באנגליה, יהודים וגויים, מדינות גדולות וקטנות, רכושניות וקומוניסטיות, דמוקרטיות ודיקטטוריות, שונאי ישראל וידידי ישראל, אירופאים ואסיאתים ואמריקנים לטינים, אלה שמכירים ואלה שמזלזלים בהתגרות שאנו עומדים בה. הכאב היהודי למראה מדינת ישראל מושבת על ספסל נאשמים לעיני העולם הוא נמרץ ביותר למרות הרוח המשפחתית המונעת אותם לעתים מלהתבטא באוזנינו והפעם דווקא לא נמנעו רבים מלהתבטא. סיכומו של דבר, אם תוסיף ממשלת ישראל להאמין כי פעולות כאלה הן רצויות ונחוצות הרי אפילו לעתים נדירות תתבודד לחלוטין באמונה זאת ותהווה אסכולה מיוחדת ונבדלת כך שהעולם יתחלק מבחינה זאת לשני גושים, דהיינו, שמונים אומה ולשון הפוסלים את השיטה הזאת מעיקרה ואומה אחת ויחידה הדוגלת בה לעצמה.

ז. קושי נוסף הוא שבכל השקלא וטרייא הזאת המשתרעת על פני ארבע שנים לא הצלחנו למצוא תקדים מדויק אחד של מדינה אחרת בדורנו שפעלה פעולה כקיביה ועזה ולא כל שכן מדינה שפעלה כך חצי תריסר פעמים ולמרות שתי הבעות של התנגדות בין־לאומית מוסכמת. וזאת למרות שאין מחסור במדינות שסבלו או סובלות ממתיחות ואיבה בגבולותיהן. למעשה, לא היה מקרה של חציית גבול בין־לאומי על־ידי כוחות סדירים של מדינה ריבונית בלי שהדבר גרר אחריו מלחמה כללית או לפחות משבר חמור בממדים עולמיים וכל פעם נתקבל המתקיף באבדן אהדת העולם ובהשבת מלחמה שערה תוך מאמץ, על־פי רוב מוצלח, לשלול ממנו את השגת מטרתו. ראיות לכך מלחמת קוריאה, הפגיעות ביוון שהביאו לידי תורת טרומן ו־NATO ומלחמת ערב בישראל שעלתה בהתמוטטות החברה הערבית הפלשתינאית ואבדן זהותה וקיומה. לעתים מנסה מישהו ללמוד גזירה שווה מתקדימים קולוניאליים כגון אנגליה בקניה או צרפת בצפון אפריקה. ספק אם השוואות אלה הולמות את מעמדנו ועקרונותינו. ייתכן כי לו היינו מצליחים לכבוש מושבה ולהקים בה משטר קולוניאלי, היינו גם אנו עורכים פעולות נקם כאלה בלי תגובה בין־לאומית אך לפי שעה ההשוואה המדויקת אינה בין ישראל ומצרים מזה לבין אנגליה וקניה מזה כי אם בין ישראל ומצרים מזה לבין צרפת ובלגיה מזה או בין יוגוסלביה ויוון בשעת המתיחות ביניהן. עובדה היא ששיטה זו שהשתמשנו בה בעזה, כלומר פלישה צבאית סדירה שלא על־מנת להזמין מלחמה כללית, אין לה את הדוגמה בתולדות הדור.

ח. רבות הסיבות לעמדה אחידה ונמרצת זו של העולם נגד פעולות כעזה. (1) מושג הגבול: אין בעולם משטר חזק מלוכד של חוק בין־לאומי ואכן כל מדינה רודפת תועלתה היא ובכל זאת אין הפקרות מוחלטת ביחסים בין־לאומיים ויש מצוות עשה ולא תעשה שהשתרשו עמוק בהכרת הדור עד שהפכו מעין חוק לא יעבור. מצוות היסוד היא חסינות הגבולות הבין־

לאומיים בעיני ממשלות כלומר ממשלות ריבוניות נתבעות לא לפגוע במושג זה, על־כל־פנים לא במישרין ובהפעלת אחריותן הממשלתית המחושבת. מדינות קטנות רואות את עצם קיומן כתלוי במושג זה של חסינות הגבול וקדושתו אפילו בנסיבות של איבה ומתיחות. מדינות גדולות ניגשות לאותה הבעיה תחת מורא הפצצה המימנית המכתיבה להם דבקות אדוקה ביותר ב־status quo שעמוד התווך שבו הוא חסינות הגבולות הבין־לאומיים המוכרים. לא הרי עקיפת העיקרון הזה על־ידי פגיעות מקומיות או בלתי רשמיות כהרי שלילת עצם המושג על־ידי תכנון פעולה ממשלתית רשמית מעבר לגבול בין־לאומי מוכר. (2) מעמד הסכמים בין־לאומיים: ידוע כי ישראל חתמה על הסכם השולל ממנה פעולות כאלה אפילו כתגובה על הפרות מצריות. נאמנות להסכמים אפילו גרועים ומעורערים נחשבת כחומת מגן בפני הידרדרות העולם לתהום האבדון האטומי. במקרה זה נחשב הסכם שביתת־הנשק כיסוד איתן לריבונות ישראל וכערובה לשמירת תוצאות ניצחונה הצבאי. כך שאנו מופיעים ככורתים את הענף שקיומנו עומד עליו. (3) מעמד או״ם: אם כי אין או״ם מהווה גורם חזק בהשפעתו על סדרי עולם הרי אין לראותו כגורם מבוטל. אלפי רבבות אנשים ברחבי תבל נושאים את או״ם בלבם כהתגלמות של חזון גואל. מכאן העובדה שמעטים, בייחוד בחוגים מתקדמים ידידותיים, מוכנים להעדיף את התועלת הישראלית על פני ההכרעות המוסכמות של או״ם. בארצות־הברית החסידים המובהקים והמושבעים ביותר של התנועות לטובת או״ם הם יהודי אמריקה ויש נימוקים וטעמים היסטוריים ופסיכולוגיים לכך. ההתנגשויות התכופות בין ישראל לבין או״ם בשטח הביטחון הבין־לאומי מבטיחות הזדהות עם או״ם דווקא של אותם הגורמים המסוגלים בדרך־כלל לתמוך בכל עניין ישראלי צודק (עיין במאמר ״ניו יורק פוסט״ של היום). (4) לא הצלחנו וספק אם נצליח להמציא לפעולות התגמול הגדולות הצדקה שתספק את אלה הדורשים נקודת מוצא מוסרית לכל מדיניות שהם עשויים לתמוך בה. ארבע נפשות שאבדו לישראל בגבול המצרי בארבעת החודשים האחרונים אינם נחשבים כהצדקה להקרבת עוד שמונה נפשות יקרות מישראל והפלת כארבעים חללים מצרים אומללים. חשבון זה נחשב כמסולף ואפילו מדאיג מבחינת ההשתמעות המוסרית. הרושם שציבורנו הפיק סיפוק נפשי עמוק מהנקמה הזאת רוויית הדם נראה כמבהיל ביותר מבחינת בריאותו הנפשית והמוסרית של הדור. המאמר ב״במחנה״, המתאר בלשון תענוג והנאה כמעט גופנית את פרפורי הגסיסה של קורבנות ההתקפה, מעורר דאגה רצינית ביותר לגבי עתידות המוסר בישראל. (5) חובת האצילות: הרקע המיוחד של תולדות עם ישראל בכל אשר נוגע לחזון השלום והמוסר מעניק להתנגשויות האלה בין ישראל לבין העולם אירוניה צורבת לב. אילו היו דברי ימינו כאלה של ניקרגואה או אלבניה ייתכן כי התהודה הייתה פחות טראגית. לשיקול זה חשיבות מיוחדת לגבי ההרגשה היהודית. (6) ערבוב ערכין: על־ידי הבלטת תביעותינו לשלום כשידינו דם מלאו עלולים אנו להכתים את חזון השלום שלנו יותר משאנו מחפים על התקרית המסעירה. הנני ממליץ שלא נלך בדרך זו בעתיד כלומר השעה הגרועה ביותר להבעת רצוננו בשלום היא שעת עמידתנו בשער נגד האשמה על מעשה דמים. (7) גם תיאור הפגיעות הערביות בפינו מפסיד הרבה מיעילותו נוכח העובדה שלא ראינו את המצב כדי חמור להבאתו בפני דעת הקהל ואו״ם ואלמלא הזעם על עזה לא היינו דורשים דיון בפרשה הזאת. פירוש הדבר שלא החשבנו אותה לגופה ומכאן החשד שתיאור חיי האזור כגיהנום רצוף פורענויות הוא מוגזם ואין לראותו אלא כמלאכת מחשבת. על־כל־פנים לא היה מאזן בין ממדי ההתגרות לבין ממדי המכה שהשבנו. (8) למרות כל האכזבות מוסיפים הרבה גורמים להאמין כי ראשית השלום בין ישראל וערב תבוא ממצרים ומובע תימהון על צעד המלבה שנאה דווקא באותה המדינה. (9) בממשלת

ארצות־הברית יש גורם מיוחד להזדעזעות ולתרעומת והיא שההתקפה באה מיד לאחר הודעת מזכיר המדינה לממשלת ישראל על כוונתו להציע תכנית ממשית ומפורטת להפגת חששותיה הביטחוניים של ישראל ועל הערכתו למדיניות ההתאפקות הנקוטה בידינו כיום. הנשיא והמזכיר ראו את ההודעה הזאת כצעד מרחיק לכת. הרגשת עלבון אישי וממלכתי הוסיפה טיפת מרירות מיוחדת לתרעומת האמריקנית. כפי שכתבתי הוחלט על־ידי ממשלת ארצות־הברית לא להסיק מסקנות שליליות מהפרשה לגבי מבצעים שוטפים בתנאי שיתקבל רושם שאין כוונה לחזור על הפעולה הזאת אך נתערער רצינית האמון ביציבות השיפוט של קובעי מדיניות ישראל.

ט. רצוי שלא נעבור לסדר היום מתוך הנחה כי למעשה לא נשתנה דבר אלא שמועצת הביטחון חזרה על הכרעת ועדת שביתת־הנשק בלשון פחות סוערת ולא ננקטו צעדים כלשהם ולכן יוסיף העולם לנהוג כמנהגו. אמנם לא הביאה לנו המערכה פגיעה מוחשית פרט לאי-הנעימות הרבה והאכזבה העמוקה של ידידינו. עובדה זו מוכיחה דווקא מה חזקים יסודות מעמדנו בדעת הקהל החופשית עד שאפשר לנו לקבל שורה של גינויים בין־לאומיים כאלה ובאותה שעה לשאוב מהמגנים עצמם סיוע רב וחיוני לקנות נשק אצל המוקיעים את תוקפנותנו. אך כאן ניצבת כנקודה עיקרית בוויכוח אזהרתו החמורה של נציג צרפת שהושמעה בנאום שכולו ידידות ואמון. יש להתייחס ברצינות רבה לביטוי זה. גם דברי לודג׳ כשאמר כי אין ממשלת ארצות־הברית פועלת ברוח עונשין punitive or ill will רומזת על אפשרות שבפעם הבאה תיגש גישה כזאת ליחסיה אתנו.

י. עלי להביע חגיגית את הסברה כי פעולת תגמול נוספת מעבר לגבול באחריות ממשלתית תביא לנו, נוסף על ההזדעזעות הרגשית הצפויה גם נקיטת פעולות כגון הפסקת מכירת נשק בכל ארצות המערב, הפסקת הסיוע הכלכלי והכספי למינהו בארצות־הברית, הימנעות מהמשך הדיון בהסדר הביטחוני ואולי גם ראשית התערבות צבאית פעילה של המעצמות בסכסוך בינינו לבין מדינות ערב לצד הערבים. נוסף על כך יהיה מאמץ להביע התנגדות עולמית לשיטת התגמול שלנו בצורה יותר חריפה וחגיגית כדי שהתהודה ההיסטורית ארוכת המועד תהיה עמוקה ובלתי ניתנת להימחק.

יא. ברור כי עריכת חשבון מדויק של שכר והפסד לגבי פעולת עזה מגלה מאזן של הפסד לאומי ענקי עד שהשכר מופיע לעומתו כפחות מאפס. למעשה אין שאלה של מאזן כי כף המאזניים החיובית ריקה לחלוטין והשלילית כורעת מכובד המשא. הפעולה לא הביאה לנו אפילו הפוגה של שבוע ימים מהפגיעות במקום לעומת ההפסדים האדירים בזירות אחרות.

יב. מה שלא תהיה הערכתנו לגבי העבר חוששני כי הגיעה השעה שנחליט בלבנו כי אין מנוס מוויתור מוחלט, אני חוזר – ויתור מוחלט, על שיטה זאת של פעולה ביטחונית. לא יכולה להיות אשליה כאילו צפוי לנו שכר שיצדיק את ההפסד הבטוח. הן החשבון המוסרי-מדיני והן החשבון הקר התועלתי מחויב להביאנו לידי מסקנה זאת. מה שהיה היה וטוב שחיינו והתקיימנו והגענו עד היום הזה בלי פגיעה חיונית אך מצצנו משיטה זאת את הטיפה האחרונה האפשרית מבלי שנתחייב בנפשנו. העיקר הוא שפעולות צבאיות סדירות מעבר לגבול כתגובה על הסתננויות ומעשי חבלה בודדים אינן באות שוב בחשבון אפשרויותינו. לא נשנה את דעת עולם ומלואו ואין לנו דרך אלא להמציא תרופות אחרות תמורת זו שאי־יעילותה נתגלתה כמוחלטת. אין כל בושה בלימוד מהניסיון תוך הסתגלות לשיקולים חזקים שלא נוכל לשנותם ובהסתלקות ממנהגי מחשבה ופעולה שפעם אולי היו מועילים או נחוצים אך הפכו בינתיים ליקרי מחיר עד בלי נשוא.

יג. על־כל־פנים אינני רואה אפשרות כלשהי לצאת ממעמד דומה בעתיד בלי תוצאות יותר חמורות ופוגעות מאלה שנבעו מתקריות קיביה ועזה, שגם בהן אין לזלזל. שאר המשימות שאנו עומדים בהן מול ארצות־הברית ואו"ם ומדינות אחרות הן בשטח המדיני-ביטחוני הן בשטח הכלכלה, הכספים והאספקה, אין להן שחר אם לא נוכל להסתמך על סיכוי של אי־חזרת מעמדים כאלה.

יד. חשוב לבדוק מיד את כל דרכי המלחמה בהסתננות ופגיעות מרצועת עזה שאין בהן משום חיוב אחריות הממשלה על מעשי פלישה על־ידי כוחות סדירים. כל השיטות האפשריות של גדר או מיקוש, הסכמי מפקדים או פעולות נגד בודדות בלתי ממשלתיות כביכול יחד עם הדיקת הלחץ המדיני על מצרים, טעונות בדיקה ושכלול.

אם תתקשה הממשלה לקבל בכללותה את ההשקפה הנ"ל על־פי מברק זה והאשגר שיבוא בעקבותיו הריני מבקש אפשרות לבוא להתייעצות מידית כדי לברר את השאלה בכל רצינותה ולהסיק את המסקנות השונות הנובעות מכל הכרעה. עלי לדרוש במפגיע הזדמנות לחוות דעה למפרע ולהביע הערכת הסיכויים לגבי כל פעולה העלולה לחדש עלינו את המעמד בו עמדנו בימים אלה.[2]

אבן

2. שרת קרא מברק זה בישיבת הממשלה ב־3 באפריל 1955. במהלך הקריאה הפסיקו בן גוריון ואמר שמברק אבן הוא "מאמר", ושכל אדם אחר יכול לכתוב מאמר "אולי יותר טוב ואולי יותר רע". הוא הוסיף שהוא מוחה על ביטוי אחד שהשתמש בו אבן – "תקרית ממאירה"; על הפעולה החליטו אלה שמוסמכים להחליט ואבן אינו רשאי להטיף מוסר ולנזוף במחליטים. שרת השיב שברי לו שמברק אבן אכן איננו מברק של דיווח אלא של הערכה אך הוא סבור שראוי שלאחר מערכה קשה באו"ם תישמע גם הערכתו בממשלה. התקיים דיון קצר אך לא התקבלו החלטות מלבד הקביעה שהדיון יימשך לאחר חג הפסח. (ישיבת הממשלה, 3 באפריל 1955, גנזך המדינה.) ראה גם מס' 149.

148

שדר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלות ישראל ומצרים[1]

Message from the Government of the United States to the Governments of Israel and Egypt

העתק: 130.20/2480/7

[Washington], 1 April 1955

Confidential

The following is a summary of a confidential message from the United States Government to the Government of Egypt and the Government of Israel:

Events flowing from the Gaza attack demonstrate conclusively the fallacy of the doctrine of retaliation as a means of bringing about improvement in the Arab–Israel situation. The Security Council action reflects hardening of responsible world opinion against this doctrine. General Burns' report and the incidents since February 28 also show the failure of the Government of Egypt to take adequate steps to control the people in the Gaza area. Regardless whether Government of Egypt officials instigated any infiltrations, the Government of Egypt had heavy responsibilities to exercise diligence in preventing actions of violence against Israel emanating from territory under her control. The United States has previously drawn the attention of the Government of Egypt to dangers inherent in the failure to take adequate measures.

The United States notes that Israel on March 12 accepted General Burns' border proposal and in the Security Council stated its desire to cooperate with UNTSO. The Egyptian representative expressed similar intent in the Security Council on March 30. The parties should now translate words into action preventing further deterioration.

The ominousness of the situation requires that top officials of both governments devote personal attention to the problem. Matters should not be left in the hands of impetuous local officials and fencing for minor advantages should not be permitted to obstruct immediate agreement.

Both sides should curb fanatical elements, appeals to emotionalism and press campaigns tending to excite the populace.

148

1. השדר נמסר על־ידי השגריר לאוסון לשרת ב-1 באפריל 1955.

149

מ׳ שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 570
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 3 באפריל 1955

אבן. שלך 929[1] מוצאי שבת. בזה הערותי הראשונות לפני הבאת דבריך לישיבת הממשלה בבוקר.

א. כל הרושם והתוצאות והניתוח הם כמובן נוכח מה שקרה בדיעבד. כלפי חוץ לא נוכל להסביר ההשתלשלות אלא אולי ברמז אך בפנים עלינו לזכור כי אילו היה ברור מראש כי כאלה יהיו ממדי התקרית לא הייתי נותן האישור מעולם ויעבור עלי מה כאשר לא אישרתי כמה וכמה תכניות קודמות, מהן פחות חמורות. האישור ניתן לתכנית שהייתה כרוכה לכל היותר בפחות מרבע מספר החללים שנפלו בצד שכנגד. גם זה היה עניין רציני אבל האישור היה מוצדק משום: ראשית, הזעזוע החריף ביותר שבא עקב חדירת מרצחים כה עמוק לשטחנו המאוכלס בצפיפות; שנית, הכורח לפתוח מפלט לזעם הציבור שהתפרצותו הייתה עלולה לחתור רצינית תחת סמכותי לאחר שהעמדתיה בניסיון מתוח כמה פעמים; שלישית, הצורך לפרוע חוב האיומים שהשמענו באוזני נאסר למניעת התליות ורביעית, הצורך להחריד את נאסר לתוצאות אם תימשך ההפקרות במפקדתו. ברור כי גם אילו נשאר המבצע בתחומיו היה מעורר זעם וגינוי נגדנו אך ללא כל יחס והשוואה למה שאירע למעשה. הלקח הוא כי אין בשום פנים לסמוך מראש על ממדי התכנון שיקוימו בפועל.

ב. ייתכן שאילו כל חברי מועצת הביטחון היו כמלאכים לטוהר גם אז הייתה מתקבלת החלטת הגינוי פה אחד אך אין להתעלם מהפניות המדיניות המובהקות שנתגלו בוויכוח ללמד ישראל לקח ולפייס מצרים.

ג. בניתוחך אתה מוקיע ישראל כיחידה המתפרעת רשמית אל מעבר לגבול מבלי לשקף ההבנה כי היא היחידה בעולם כולו בהיותה מצודה נצורה שהצרים מבצעים כל הזמן גיחות רצחניות לתוכה. אי[ן] תקדים ותקביל לגורלנו זה. מבחינה זו ההשוואה לצרפת ולבלגיה מביאתני במבוכה.

ד. ההסתמכות על קדושת הסכם שביתת־הנשק כלפי פנים מאבדת כושר שכנועה כשההסכם מופר בהתמדה מהצד שכנגד.

ה. מיהודים אמריקנים המבקרים כאן שמעתי עצות לכבוש רצועת עזה וחסל בהנחה כי העולם אמנם יתגעש אבל ישתתק וכן כי אי־תגובה תתפרש כחולשה ולכן יש להגיב. אין שטחיות זו משענת לי אך נראה כי ההתרשמות מהמצב העובדתי פוקחת עיניים ודוחפת למסקנות אחרות. אפילו איש קר כרוזנמן נרעש ממראה עיניו באזור הספר וטען כי מעולם לא הבין המצב לאשורו מכל הסברתנו ומתח ביקורת עליה.

ו. מוכרח לחלוק בכל הרצינות על שלך י״א ויש הדים אחרים לגמרי גם מארצות־הברית

149

1. ראה מס׳ 147. ראה גם הערות שם.

אבל על כל זאת אשוחח עם ראובן [שילוח].

ז. לאחר שוויכוח חמור וטעון נפץ שהתנהל כאן שבועיים הוכרע לשלום אין עומדת על הפרק שום חזרה אלא כיוון המחשבות בהחלט כבשלך י"ד בתוספת הצעתי לערוך מחדש מחקר מדוקדק בשיטות הפעולה נגד ההסתננות.

ח. מה שדחפני לאשר בוא ראובן היה הוויכוח דלעיל וכיוון שבעצמך הפצרת והוא עומד לבוא אין לחשוב על נסיעתך המיידית כל שכן שעומדת על הפרק שיחתך עם דאלס.

ט. מברקך בעיקרו שש מושזר מרעיונות וממסקנות המושרשים בהכרתי מאז, שאלמלא כן היינו כבר מעבר לאסונות חמורים ומזעזעים.

שרת

150

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 576
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 4 באפריל 1955

בהול

אבן. השר הזמין אליו לאוסון היום אחר הצהריים. באומרו שהמצב בעזה מדרדר from bad to worse ציין השר שתי השיטות בהן נוקטים המצרים: מיקוש הנעשה קרוב לוודאי על־ידי חיילים ומכל מקום מחופה על־ידי אש מרגמות, אש על משמרות ישראליים הנכנסים לתחום ראיית המוצבים המצריים. תיאר המקרה של אתמול[1] והדגיש שהפגיעות בחיילנו נגרמו כולן על־ידי התקפת הפתע הראשונה וכן שזו הפעם הראשונה שהמצרים הפגיזו יישוב. הביע אי־שביעות רצונו מהודעת מטה או"ם על "חליפת יריות בין משמר ישראלי לבין מוצב מצרי". למה הוזכר המשמר שלנו במקום הראשון? לא אנו פתחנו באש אלא היה פה מארב וטירוף היה לא להשיב. אם לא יינקטו צעדים נמרצים ילך וירע המצב. אנו לא נבטל משמרינו בגבול המשמשים מגן ליישובים ולחקלאים בשדות. לא נרשה שמשמרותינו יופקרו לטבח. עיקרון הוא במגילת האו"ם שמותר לנקוט בהגנה עצמית בלי לחכות להתערבות מועצת הביטחון ואין החובה כלפי מועצת הביטחון נוטלת מאתנו הזכות להגנה עצמית. אם כך יימשך המצב we might as well say goodbye to armistice agreements.

לשאלת לאוסון מה פירוש הדבר הסביר השר שאם נצטרך לעבור את הקווים בהגנה עצמית

150

1. לאחר מספר ימים של תקריות מיקוש בגבול הרצועה הותקף ב־3 באפריל סיור של צה"ל מאש מרוכזת ממוצב מצרי. שני חיילי צה"ל נהרגו ו־13 נפצעו. במהלך התקרית הופגז קיבוץ נחל עוז. בעקבות התקרית פנו ישראל ומצרים למועצת הביטחון בבקשה לכנס ישיבה דחופה לדיון בתקרית.

free battle will ensue. בין כה הלא טוענת מצרים שהיא נמצאת במצב מלחמה אתנו. אין אנו מעוניינים בהתפתחות זו אבל היא תבוא אם לא יהיו צעדים נמרצים ביותר בקהיר. יש להסביר לנאסר במלים שעד כה לא שמע למה עלולות להביא ההתגרויות המצריות. עליו להוציא הוראות חמורות ביותר לחייליו להפסיק את היריות.

השר הוסיף שלפי ידיעותינו הועברה לעזה יחידת מתאבדים חצי צבאית, בערך כאלף איש, שאומנה בזמנו למלחמה נגד הבריטים בסואץ. עיתונות מצרים הודיעה שפטיש[2] היה מעשה ידי אנשים מיחידה זו. על נאסר להוציא מיד היחידה מהרצועה שכן השארתה במקום מעידה על תכנית לחבלה ורצח.

בהתייחסו לשדר מחלקת המדינה למצרים ולישראל מ־1.4[3] (ראה שלנו 575) אמר השר שברצונו להודיע לממשלת ארצות־הברית שאנו מציעים פגישה בהקדם בין פקידים גבוהים מצרים וישראלים לבקש דרכים to prevent situation deteriorating into disaster.

הוא מבקש מממשלת ארצות־הברית שתאיץ במצרים למנות פקידים רמי מעלה לפגישה כזאת בהקדם האפשרי וכן נעשה אנו. סדר היום יוגבל לשאלה אחת בלבד: מצב הביטחון בגבול רצועת עזה ולא נדרוש כלילת בעיות אחרות כגון סואץ והשלום. הדגיש שהמשתתפים צריכים להיות אנשים אחראים ובעלי סמכות באמת.

כשלאוסון הזכיר שכבר הבריק על כינוס ישיבה יוצאת מהכלל של הממשלה הבוקר אמר השר שהישיבה הוקדשה כולה למצב בגבול רצועת עזה ושנדונו בה כל מיני הצעות לגבי יחסינו עם מצרים, הסכם ועדת שביתת־הנשק, פנייה לארצות־הברית וכו'.[4] נתקבלה ההצעה שעכשיו הביאה לידיעת השגריר. כן סיפר השר שעוד לפני הישיבה נשלחה הוראה למשלחתנו באו"ם להגיש תלונה למועצת הביטחון על התקריות מפטיש ועד אתמול.

לאוסון הבטיח להבריק מיד תוכן השיחה ולהודיע לשר תשובת מחלקת המדינה.[5]

עליך לבקש מיד פגישה ברמה גבוהה במחלקת המדינה להדגיש חומרת המצב ולדרוש היענות לתביעות שהשמיע השר באוזני לאוסון.

2. ראה מס' 137 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 148.
4. ראה מס' 147 והערה 1 שם.
5. ב־7 באפריל מסר לאוסון את ההודעה הבאה לראש הממשלה: Departmentt concurs P.M.'s opinion Gaza frontier situation should be relieved. P.M. request for meeting transmitted to Government of Egypt. Meantime, as UN has continuing responsibility, Burns being consulted re immediate steps and we will support him fully. We urge complete cooperation with him. Meanwhile we would take extremely serious view of any action which might lead to an explosion. שרת הגיב שהאזהרה צריכה להיות מופנית למצרים בלבד. אם ייפסקו ההתגרויות ישתרר שקט. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IW589, 8 באפריל 1955, 130.09/2310/14; לוריא אל אילת, מברק ד/347, 11 באפריל 1955, 130.09/2320/3).

151

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA697
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ואשינגטון, 4 באפריל 1955

בשיחה עם ברנס לפני צאתו אמר:

א. אין לנו להרגיש כאילו הגינוי בא מחוסר הבנת רקע ההתגרות. גם אלה שהבינו את דבר ההתגרות לא יכלו בשום פנים לבלתי הוקיע את התגמול וזאת הייתה עמדתו של פירסון באוטווה. כשהוזמן על־ידי כמה נציגים להעיר על נאומי השיב כי מה שנאמר בו אמת לאמת[ה] אם כי הסגנון הציורי נותן רושם קצת מוגזם של המתיחות ששררה באזור. גם שפת ההחלטות של ועדת שביתת־הנשק היא מופרזת אך עובדה היא שוועדת שביתת־הנשק קיבלה החלטות אלה ואני הייתי רשאי להסתמך עליהן.

ב. התקפת עזה באה לו כהפתעה גמורה.

ג. דיבר בהתרגשות על נפילת בחורים בישראל מטיפוס היחידה ההיא וזאת במבצע שלא חיזק את מולדתם ולא קידם את ענייניה. כחייל הוא רגיש ביותר לשיקולים כאלה. היה רושם שהדברים נאמרו בכנות אם כי זאת הייתה פגישתי העניינית הראשונה אתו.

ד. הוא מאמין כי דווקא בגבול המצרי קיימת אפשרות של מלחמה יעילה בהסתננות ושל מניעת התנגשויות בין סיורים על־ידי מספר אמצעים מעשיים לפי קווי הצעותיו. הגבול קצר ואפשרויות החדירה אינן בלתי מוגבלות. אלמלא האמין באפשרות זאת לא היה מהסס לומר כך כי אין לו כל שאיפה לטפח תקוות ולהיכשל אישית בהגשמתן.

ה. הוא מקווה שלמרות ספקנותנו ננסה את מזלנו בסיורים משותפים בגבול נוסף על סיורינו הנפרדים בתוך האזור. יש לו רושם כי דווקא המצרים פוצצו את ההסדר הקודם באשר לא רצו להפגין תהליך של שיתוף פעולה והשיתוף הזה היה מטעמים לאנשי תעמולה וצלמים וכו'. היה ברור לי שילחץ על הנקודה הזאת וגם על שאר הנקודות בתכניתו. אמר שאם תתאשר ספקנותנו לאור העובדות הרי לפחות יתברר כי נעשה מאמץ. סיורים משותפים ימנעו לפחות את פעולות המיקוש בכבישים ואת ההתנגשויות בין סיורי גבול הנתקלים באקראי בכוחות הצד השני. ברצונו לערוך ביקור נימוסין אצל שר הביטחון וישמח גם להסביר לו את יעילות הצעדים שהוא מציע וגם את הרגשתו כחייל כי פעולות התגמול אינן יעילות למטרתן הביטחונית בלי שים לב לסיבוכיהן הבין־לאומיים החמורים.

אבן

152

א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון (ניו יורק)

A. Eban to the President of the Security Council (New York)

Copy: 130.02/2454/6

[New York], 4 April 1955

Sir:

I have the honour, on instructions from my Government, to submit the following complaint for consideration by the Security Council at an urgent meeting:

Complaint by Israel against Egypt concerning:

Repeated attacks by Egyptian regular and irregular armed forces and by armed marauders from Egyptian-controlled territory against Israel armed forces and civilian lives and property in Israel, to the danger of the peace and security of the area and in violation of the General Armistice Agreement and the resolutions of the Security Council; with special reference to:

1. the armed assault at Patish on 24 March 1955 (S/3376);

2. Repeated attacks by mining and gunfire on Israel army units patrolling the Israel-Egyptian border at the Gaza strip between 26 March and 3 April 1955;

3. the attack on an Israel army patrol and on the village of Nahal Oz on 3 April 1955.

In the 10 days which have elapsed since the assault by armed Egyptian marauders on a wedding party at Patish on 24 March which was condemned by the Mixed Armistice Commission on 27 March as "a brutal and murderous act of aggression", another 15 incidents of a particularly serious nature have occurred on the border between Israel and the Egyptian-controlled Gaza strip. Most of these have taken the character of well-planned attacks on mobile Israel patrols by means of land mines laid in Israel territory followed by fire from fixed Egyptian army positions. Two such attacks in the neighbourhood of Kissufim, on 12 March and 19 March, were subsequently condemned in strong terms by the Mixed Armistice Commission, which noted the aggravation of the situation caused by Egypt's continued non-compliance with her obligations under the Armistice Agreement. The rulings of the Mixed Armistice Commission

however, have had no effect whatsoever on the Egyptian authorities, with the result that the last week has witnessed a mounting tide of such attacks culminating in a violent assault on an Israel army patrol near Nahal Oz and on the village of Nahal Oz itself on 3 April, in which 2 Israel soldiers were killed and 16 wounded.

A list of the attacks, since 26 March, follows:

(1) On 26 March an Israel patrol northwest of Nirim was attacked by automatic and rifle fire from Egyptian positions. The patrol returned the fire. The exchange of fire continued for 1 1/2 hours.

(2) On 26 March Egyptian marauders attacked an Israel patrol southeast of the demilitarized zone of Nitzana. In the exchange of fire 1 soldier was wounded.

(3) On 27 March 4 Egyptian soldiers from the Gaza strip penetrated into Israel territory north of Sheikh Nabhan. An Israel patrol drove them back across the border.

(4) On 27 March an Israel patrol in the vicinity of Nitzana was attacked by a group of armed infiltrators. When the patrol returned fire, fire was opened upon it from an Egyptian position across the border.

(5) On 27 March an Israeli soldier was wounded in a clash with an armed group of marauders near Be'eri.

(6) On 28 March an Israeli army command car was blown up by a land mine west of Nirim. Two Israeli soldiers were wounded, 1 of whom died later. Egypt was condemned by the Mixed Armistice Commission on 31 March. The Commission noted with great concern that despite Egypt's obligations under the General Armistice Agreement and previous Mixed Armistice Commission decisions the reported Egyptian attacks against Israel had not ceased. The Armistice Commission called upon Egypt to terminate such attacks.

(7) On 28 March, at noon, an Israel patrol in the vicinity of Kissufim was attacked by fire from an Egyptian position across the demarcation line.

(8) On 28 March, in the afternoon, Egyptian positions attacked with automatic fire an Israel patrol southeast of Kissufim in Israel territory. The patrol did not return the fire.

(9) On 30 March an Israel patrol in the vicinity of Bikeat Abu Arif encountered armed marauders preparing to place a land mine under cover of armed Egyptians across the demarcation line. The marauders opened fire on the patrol. At the same time an Egyptian army position opened

mortar fire. The Israeli patrol returned fire and forced the marauders to retreat across the border.

(10) On 31 March an Israel army command car was blown up by Egyptian soldiers north of Sheikh Nabhan.

(11) On 31 March an Israel command car struck a demolition nail placed by marauders on the road near Nahal Oz.

(12) On 1 April an Israel army command car was blown up and damaged by a land mine north of Kissufim. One Israeli soldier was injured. Following the explosion an Egyptian army position opened fire on the Israel patrol.

(13) On 1 April an Israel patrol chased away an Egyptian marauder digging a placement for a land mine on a road west of Nir Yitzhak.

(14) On 2 April an Israel command car was blown up by a land mine near Nahal Oz. Five Israeli soldiers were injured. After the explosions 3 Egyptian army positions directed mortar, machine-gun and rifle fire at the wreckage wounding another Israel soldier. Only after returning fire were the Israelis able to reach the wounded and administer first aid.

(15) On 3 April, at approximately 1730 hours, machine-gun fire was opened on an Israel patrol consisting of 3 command cars in Israel territory, from 2 Egyptian army positions, at MR 10431016 and MR 10131013. Israel reinforcements, sent to extricate the patrol were subjected to heavy Egyptian firing. The Egyptians directed mortar fire against the Israel units and against the village of Nahal Oz. As the heavy Egyptian shelling made withdrawal impossible, and casualities on the open ground were mounting, the Israel unit commander was forced to advance upon the Egyptian post with armoured cars. The exchange of fire lasted till 1905 hours. Israeli casualities were 2 soldiers killed and 16 wounded, 4 of them seriously.

My Government has instructed me to lay the details of these incidents before the Security Council, and to seek relief from the intolerable situation created by this continued and purposeful Egyptian aggression against Israel.

I have the honour to request that this letter be circulated to all the members of the Security Council.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Permanent Representative
of Israel to the United Nations

153

ד' הכהן אל ו' איתן
D. Hacohen to W. Eytan

מקור: 130.02/2414/3

רנגון, 4 באפריל 1955

וולטר היקר,

הנדון: סין

קיבלתי מכתבך מ־29 אשר בו אתה מסכים אתי על צורך דחוף בנקיטת יזמה להתקנת יחסים דיפלומטיים עם סין[1] ואת מכתבו של השר מיום אחד קודם השונה בתוכנו מאוד.[2] אמנם השר גומר מכתבו אלי מ־8.3 בהנחה שייתכן והתעוררו אצלו נימוקים להחשת הפעולה וגם בינתיים קיבל נימוקים אלה במברק מיום 28.3.55 ובמכתב הדואר האחרון מספר 1922/590:71 מ־28.3.55, בכל זאת ברצוני גם מבלי נימוקים שנתתי לחלוק לצערי על עמדתו של השר.

כל מכתבו של השר סובב על ביקור גומלין של הסינים אצלנו, שלב ביניים זה המודגש במידה מופרזת לדעתי במכתבו של השר ואיננו בעל ערך, לפי עניות דעתי, לגבי הבעיה כולה. אינני יודע אם משלחת תבוא, אני על־כל־פנים אביא לפני השגריר את ההזמנה הרשמית לכך בהתאם להוראות השר וגם למעשה הבענו משאלה זו בפקין. מה שמפליא אותי שהשר היה סבור כי זהו הדבר "הממשי שהמשלחת תביא מסין". מבלי שאחווה דעתי אם אכן זהו הדבר הממשי אשר היה בנסיעתנו ואם שלב זה חשוב או בלתי חשוב, קשור או בלתי קשור להתקנת יחסים דיפלומטיים, אני מתפלא כי השר משער שעל משלחת סינית אלינו יוחלט בקלות כזו כשאנו עדיין בסין. הייתי מופתע מאוד לו נתקבלה החלטה כזו מיד על המקום ובמישור שבו ניהלנו את שיחותינו. אנו את הזמנתנו מסרנו ובכל הזדמנות שמענו על כך תגובות חיוביות אך ברור שההחלטה על כך כרוכה בשיקולים מדיניים ובירור פרטי פרטים אחרים אשר ראש הממשלה, ואולי הממשלה כולה או מוסדות מפלגתיים שונים דנים עליהם ומקבלים החלטה אשר לא יכלה כלל להתקבל בו במקום כשאנו עוד בפקין וגם לא עלה על דעתנו לתבוע תשובה מידית. לא מוסבר לי כלל מדוע לשלב דיון על הקשרים הדיפלומטיים עם סין נגיע אם יתקיים ביקור זה של הסינים אצלנו – "ורק לאחר שיתקיים"? האומנם כל התקשרות דיפלומטית אצלנו נתחייבה בביקורי גומלין של משלחות מסחריות בינינו? מדוע זה חייב להיות הדין לגבי סין דווקא – אין לי כמובן כל התנגדות לקבל פני משלחת סין בארץ ומצטער מאוד שהשר הסיק

153

1. איתן הוסיף: אעשה כמיטב יכולתי להבטיח כי ההחלטה לא תדחה שלא לצורך וכי מ[חלקת] אס[יה] תמציא לך ידיעות מלאות על כל ההתפתחויות. (המכתב בתיק 93.13/226/3.)
2. שרת כתב: "אפילו נניח כי עניין ההתקשרות הדיפלומטית נחרץ מצדנו – ואין הדבר כן, באשר אין זו אלא מגמת משרד החוץ אך עדיין לא החלטת הממשלה – איני רואה כל טעם והצדקה לפסיחה על שלב הביניים שקבענו לנו, והוא ביקור גומלין של משלחת סינית למסחר ולרצון טוב אצלנו. (שם). מאוחר יותר הבריק לוין ממחלקת אסיה הנחיה לדוד הכהן, לפיה הוא רשאי להודיע לשגריר הסיני כי שאלת היחסים הדיפלומטיים בין ישראל וסין נמצאת בדיון פעיל. (המברק, מס' 244, מ־12 באפריל 1955, בתיק 130.09/2360/7.)

משום מה כי אני "רואה את הביקור הסיני כמבוטל ממילא" אולם האמת היא שגם אלמלא היו הארגומנטים השקולים לדעתי אשר עליהם הצבעתי בשבוע שעבר למען החשת התהליך, הייתי מציע שלא להטיל שום סייגים, מעצורים ושלבי ביניים לפעולה פוליטית אשר נתעכבה משך שנים בתוקף תנאים מסוימים, אמיתיים ומדומים, ושאין כל יסוד יותר לדעתי להמשיך להחזיק בהם.

אינני מציע לא ללכת ולא לרוץ ולא לדהור בקשרינו עם סין אני רק מציע לעשות את אשר נעשה בינינו לבין ארבעים מדינות ויותר כמדומני; להתקשר עם סין ביחסים דיפלומטיים ולפי אותו הטמפו והתהליך המוכר לכם מניסיונכם העשיר וללא תורה מיוחדת של שלבים שהומצאה עבור סין בלבד. ייתכן ואני טועה והתנאים שמנעו את קשרינו עם סין עד כה עדיין קיימים ואין יסוד לשינוי בעמדה ואולם אינני גורס את ההנחה שתנאים אלה קיימים או מתבטלים כביכול עם ביקור משלחת גומלין סינית אצלנו.

בקיצור ולסיכום, אני מבין כי יש איזה קושי פסיכולוגי להגיע להחלטה ואולם לדעתי ישנם כל הנתונים להתגבר עליו. אנו נמצאים בתקופה מכריעה לקבלת החלטה, ייתכן אף איחרנו השעה ואין כל טעם לדחיות נוספות.

בברכה,

דוד הכהן
ציר ישראל

154

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/638
נוסח נכנס: 130.02/2457/2

לונדון, 5 באפריל 1955

להלן הערכת הוויכוח בפרלמנט[1] והצעותיי לפעולה.

(1) בנאומי מוריסון, גורדון־ווקר, קרוסמן, גרינווד, אריק ג'ונסון ואחרים הובעה הדאגה למצבה המדיני והביטחוני של ישראל עקב ההתפתחות האחרונה באזור כפי שלא הובעה בוויכוחים דומים בפרלמנט בעבר. דבריו של קרוסמן היו הקולעים ביותר. נאומו ונאום גורדון־ווקר היו הטובים בנאומים. מוריסון הצליח לשלב בפתיחת הוויכוח תיאור מקיף של המצב עם נימה מעשית בהציגו בסיום דבריו הדרישה בדבר הסדר דו־צדדי בין בריטניה וישראל. רוב הנואמים תמכו בדרישה זו ושיוו לוויכוח אופי תכליתי אשר היה חסר במידה ידועה בוויכוחים דומים בעבר.

(2) נימה תכליתית זו בנאומי חברי האופוזיציה מאחדים מהשמרנים היא היא שלחצה גם על אידן שלא להסתפק הפעם במשפטים כלליים בלבד תוך השתמטות מקביעת מדיניות לגבי

154

1. הוויכוח התקיים לנוכח דרישת האופוזיציה לדון בהסכם בין עיראק לבריטניה.

ישראל ולומר דברים ברורים יותר משאמר בהזדמנויות קודמות. ברם, גם הפעם השאיר כמה דברים סתומים האומרים דרשני. תביעות הסדר דו־צדדי לאלתר עם ישראל דחה בפייסו דורשי הסדר זה על־ידי חזרה מפורשת ומודגשת על מה שאמר בוויכוח בשני בנובמבר[2] בדבר הכרזת השלושה ועל־ידי מסירת הודעה רבת חשיבות כדלקמן לאמור:

I come to the question whether there should be some further agreement. This is the position as I see it. By every means in our power we have to use our influence which is not negligible in these parts of the world to bring about a settlement between Israel and the Arab States. For such a settlement so far as I am speaking for Her Majesty's Government – we should be perfectly ready to venture into some new form of guarantee. Such a settlement would in our view have to cover the three things which I have said are vital – frontier, Jordan waters and the refugees. If we could get an agreement between these countries in which we would lend all our influence and help if it was desired we would be willing to enter into further engagements ourselves. To back up the arrangements arrived at.

סתם ולא פירש אם כוונתו להסדר שיושג בשאלות אלה בין ישראל ומדינות ערב על־ידי משא־ומתן חופשי וישיר בין שני הצדדים או אם השאיר לערבים להניח שהייתה בהודעתו תמיכה בדרישותיהם בשאלות השנויות במחלוקת באשר לבעיות הפליטים והגבולות. ברם, העובדה שבריטניה הודיעה על הסתייגותה מהחלפת המכתבים בין נורי ומנדרס נותנת מקום לפירוש הראשון. בכל אופן אחת מפעולותינו הראשונות צריכה להיות דרישת הסבר מאידן בקשר להודעה הנ"ל תוך הדגשה שהודעתו המעורפלת עלולה כשלעצמה להגביר תיאבון הערבים ולהרחיק ההסדר בינם לבין ישראל במקום להכשיר הקרקע לקראתו.

(3) חשוב לציין שאידן השתמט מתשובה לשאלות ג'ונסון בקשר לזיון הערבים והכרוך בו מבחינת שמירת השוויון בין ישראל והערבים בנדון. לעומת זאת הובטחה לעיראק בהסכם החדש עזרה צבאית בריטית בתנאים מיוחדים שאין ספק שהיא חורגת ממסגרת הצהרת השלושה. אידן ציין אמנם העובדה שבריטניה "שמרה עד כה על שוויון במתן נשק בין ישראל לשכנותיה". ברם, השימוש במלה "שכנותיה" השתמע שמאחר שאין גבולות משותפים בין ישראל לעיראק וזו אינה שכנתה, אין נשקפת סכנה לביטחון ישראל מזיון עיראק ואין בריטניה מפירה אפוא התחייבויותיה הכלולות בהצהרת השלושה. אך נקודה זו דורשת בירור מדוקדק מצדנו אגב ציון הסכנות הצפויות לנו מפירוש חדש של סעיף חיוני זה בהכרזת השלושה.

(4) לוויכוח קדמו בירורים במפלגת הלייבור וב"ממשלת הצל". אטלי אמר לי אתמול, לפני הוויכוח, שהתמיכה בדרישתנו להסדר דו־צדדי בינינו לבין בריטניה, שיבטיח האינטרסים החיוניים שלנו, הנו עתה הקו הרשמי של מפלגתו והם יעזרו לנו להגשים הדבר במיטב יכולתם. לאחר הוויכוח תבקרנה אצל אידן שתי משלחות למען חיזוק הדברים שנאמרו. האחת מטעם "ממשלת הצל" והשנייה מטעם מרכז המפלגה.[3] הן תסברנה לו הערך שמייחסת תנועת העבודה בבריטניה להבטחת האינטרסים של ישראל וביטחונה. להחלטות הלייבור קדמה פעולת הסברה נרחבת שלנו ושיחות מיוחדות עם אנשי הצמרת. גם ארגוב תרם לכך בעת פגישתו

2. ראה כרך 9, מס' 454 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 157.

עם אנשי הלייבור כשביקר כאן. על אף הסתייגותו מערכן המכריע של ההתחייבויות הללו במקרה שהלייבור יעלה לשלטון, הנני מייחס ערך רב לעצם פעולתם למעננו כיום המחזקת מעמדנו המוסרי והמדיני בחוגים רחבים של הציבור הבריטי ומהווה מקור של לחץ מתמיד שאין הממשלה יכולה להתעלם ממנו בייחוד בתקופה של חילופי גברי בראשות הממשלה ובאווירת הבחירות הקיימת.

(5) נודע לנו על הלחץ החזק שהופעל על־ידי המצליף השמרני על חברי סיעתו שיימנעו מתמיכה בעמדת האופוזיציה בקשר לדרישתנו להסדר דו־צדדי. אחדים מידידינו בסיעה מסרו לנו הדבר בפירוש באומרם שקיבלו הסבר מאידן שכל לחץ עליו בשלב זה בקשר לישראל עלול להכביד על מאמציו להסדיר העניין במחנה הערבי לפני שיוכל לטפל בשאלת ישראל. משום כך היו דברי הידידים השמרנים בוויכוח פושרים ודלים ורק ג'ונסון העז לנקוט בקו פעיל יותר להגנת ענייננו. אף הוא נזהר שלא לעורר הצד המדיני של הבעיה כפי שעשו הפועלים והסתפק בשאלות ביטחון בלבד. ברם, יותר מכולם השתדלו שלא להרגיז אידן אלה מחברי סיעתו המצפים למשרות בממשלה החדשה בראשה יעמוד. כל זה הכביד על מתן משמעות בולטת יותר להופעה הדו־מפלגתית שציינה הוויכוחים בשאלות ישראל בעבר. [עם] זאת רצוי לציין שהנאום האנטי־ישראלי היחידי שהושמע בשעת הוויכוח היה נאומו של תומס ריד, חבר הלייבור ושונאנו המובהק מאז ומתמיד.

(6) שביתת עיתוני לונדון גרמה לנו נזק ניכר במנעה פרסום הוויכוח שהיה מביא לידיעת הציבור הרחב יותר את מצבנו ובעיותינו. היו סיכויים טובים שכמה עיתונים יומיים ועיתוני יום ראשון יתמכו בדרישותינו. ברם, המאמר הראשי ב"מנצ'סטר גארדיין" אתמול הוסיף הרבה ליצירת האווירה הרצויה לנו במסדרונות הפרלמנט ובחוגים הדיפלומטיים כאן.

(7) יש להעריך הוויכוח כשלב נוסף חשוב במלחמתנו להסברת בעיותינו בציבור ולגיוס ידידינו להגנת האינטרסים החיוניים שלנו. העובדה שאידן הוכרח להודיע תחת לחץ הוויכוח דברים שליליים ומדאיגים בשבילנו תקל על המשך הסברתנו בחוגי ידידינו וגיוסם להמשך פעולתם למעננו ותכביד עלינו [עליו] להמשיך בביצוע תכניותיו באזורנו, לפי לוח הזמנים שקבע, הטומן בחובו סכנות רבות בשבילנו לאלתר ולעתיד. הפניתי תשומת לבכם לסכנות אלה במברקי ל/489 שמצאו מאז אישורם בעובדות שונות ודברי אידן בוויכוח אתמול בכללן. גם אם אין ביטחון שאידן יהיה מוכן לשנות הקו שהתהווה יכיר יותר לאחר ויכוח זה שאין אנו בודדים במערכה ושבמלחמתנו בארץ זו אנו נהנים מתמיכה רחבה בפרלמנט ומחוצה לו. הריני מציע שבהסבירכם הרקע לעיתונות בישראל תצביעו על עובדה חשובה זו.

הלקח העיקרי מוויכוח זה הוא שצפויה לנו מערכה כבדה וממושכת בזירה המדינית והדיפלומטית כאן ובארצות־הברית שתדרוש מאתנו מאמצים רבים כדי לשנות לוח הזמנים של אידן ודאלס לטובתנו. זאת עלינו להשתדל להשיג על־ידי ניצול המבוכה השוררת במחנה הערבי והמונע[ת] ביצוע התכניות של ארגון האזור במידת השלמות והקצב הרצויים למעצמות המערב. אך עיקר מאמצינו יש להקדיש בראש וראשונה להגברת כוחנו בארץ גופא בכל התחומים ומבחינה גיאוגרפית בעיקר באזור הנגב ובאילת.

אילת

155

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 626
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 5 באפריל 1955

השיחה עם פיניי[1] אדיבה וידידותית מאוד אך מעידה על בקיאות מועטה בעניינים.

א. פתחתי בדברי הערכה על עזרתו לנו בעבר בענייני הנשק. מזה עברתי לדבר על הידוק היחסים בינינו לבין צרפת לא רק בשטח הצבאי אלא גם בשטח המדיני ובקשרי התרבות. הסבתי תשומת לבו לתעמולה שהתנהלה לאחרונה נגד מכירת הנשק לישראל והסברתי הסכנה שבשבירת איזון הכוחות לרעתנו.

בתשובתו עמד על אהדתו לישראל וכרך בזה עזרתו ליהודים בימי המלחמה. אמר שאין כל מקום להניח כי צרפת תשנה מדיניות אספקת הנשק לישראל למרות הלחץ והבטיח לעמוד על המשמר.

ב. גוללתי פרשת ברית טורקיה-עיראק והצגתי לפניו דרישותינו להסכמים דו־צדדיים המבטיחים ערבות לגבולות ואיזון החימוש תוך הדגשת אי־היעילות של הצהרת 1950. בהסתמכי על הקו המדיני שנקטה בו צרפת עד כה הצעתי לפיניי כי בפגישתו עם עמיתיו האנגלי והאמריקני יעמוד בתוקף על דרישה זו שכן בלעדיה אין ייצוב המזרח התיכון אפשרי. אמר כי הוא סבור שישראל זכאית לתבוע ערבויות לשלמותה ולעצמאותה וכי הדבר חורג ממסגרת ענייננו בלבד אלא בו תלוי המצב כולו בחלק העולם שלנו. הסכים לרעיון של החוזים הדו־צדדיים והבטיח להעלות הבעיה בפגישתו הקרובה עם שרי המערב.

ג. שאלתיו על הידיעות שנתפרסמו על נסיעתו למזרח התיכון. אמר כי הדבר מבוסס על אי־הבנה. לפני עלותו לשלטון נענה להזמנת לשכת המסחר בביירות להרצות במארס אך מובן שהתכניות נשתנו משנכנס לממשלה, "ההבטחה ניתנה על־ידי אנטואן פיניי ולא על־ידי שר החוץ". מכל מקום אמר אם יזדמן לבקר במזרח התיכון בוודאי שלא יפסח על ישראל, שהוא מעוניין בה במיוחד.

ד. הרבה בשאלות על הארץ, מספר התושבים, פיתוח החקלאות, פיתוח הנגב ובעיקר על כוחנו הצבאי ועל חימושנו. בתשובתי לשאלות, הדגשתי כוחנו ויכולת עמידתנו אך הסבתי תשומת לבו לאי־השוויון המספרי המעמידנו במצב קשה לעומת ארצות ערב ושאין לו תקנה אלא הגברת החימוש שלנו. בהסתמכי על התקריות האחרונות בגבול המצרי השתדלתי להוכיח לו שכל החלשה אמיתית או מדומה של מעמד ישראל קוראת לפורענות ומאיימת על כל יציבות האזור.

ה. שאל אם העלייה עדיין נמשכת.

סיפרתי על המספר הרב של עולים הבאים מצפון אפריקה והגיב לידיעה זו בחיוב ללא כל סימני הסתייגות.

155

1. אנטואן פיניי, שר החוץ של צרפת.

ו. שאלני אם אמנם נחתמה ברית בין סוריה למצרים ומה תהיה השפעתה. הוסיף לשאול אם יש בדעת מצרים לצרף גם אותנו לברית הזאת (בפירוש כך).

ז. ללא קשר עם מהלך שיחתנו שאלני אם קרו בזמן האחרון תקריות בירושלים. כשעניתי בשלילה, אמר שכוונתו להחלטת האו"ם בדבר בינאום ירושלים ומה גורלה. האם העברנו כל משרדינו לירושלים? האם עברו השגרירויות שמה או שהן עדיין בתל אביב?

בתשובתי הסברתי מצב הדברים בירושלים והטעמתי שההתנגדות לבינאום לא באה רק מצדנו אלא בעיקר מצד הערבים. הסברי כי רוב המקומות הקדושים נמצאים בשטח הערבי היה כחידוש בעיניו.

חזר ושאלני אם אמנם כוונתי שהקבר הקדוש והכותל המערבי נמצאים תחת שלטון ירדן. לבסוף שאלני לגורל נוטרדאם.

סיפרתי לו שהמנזר הוחזר כולו לשימוש פרט לפינה המסוימת הדרושה לצורכי הגנה. הוספתי לספר על ההקלות הניתנות על־ידינו לעולי רגל והבאתי לדוגמא את אסיפת הכמרים שהשתתפתי בה לפני ימים מספר.

שיבח אותנו על ההקלות שאנו נותנים לצליינים הקתולים ואמר באנחה שגם הוא מקווה להיות ביום מן הימים בארץ הקודש.

השיחה נמשכה כחצי שעה.

צור

156

מ' שרת אל ג' וו' ניקולס (תל אביב)
M. Sharett to J.W. Nicholls (Tel Aviv)

העתק: 93.04/325/6

[Jerusalem], 6 April 1955

My dear Ambassador,

I have to thank you for your note of 30 March[1] and to express my appreciation of the Foreign Secretary's courtesy in letting me have advance information on his important statement in the House of Commons that afternoon concerning the adhesion of the United Kingdom Government to the Turco-Iraqi pact.

I particularly value the fact that Her Majesty's Government have decided not to associate themselves with the exchange of letters between the Turkish and Iraqi Prime Ministers and to make their dissociation public.

156

1. המכתב בתיק 130.02/2445/14.

At the same time I must place on record the deep concern of my Government at Britain's adhesion to the Turco-Iraqi pact as well as at the concurrent agreement which it has concluded with Iraq. The effect of these two acts on Israel's security and defence position is cumulatively adverse.

The Turco-Iraqi pact, by excluding Israel, alone among the countries of the Middle East, from eligibility for participation, had in itself an unbalancing effect on Israel's status within the region. Britain's accession to it has aggravated that disequilibrium. As for the British-Iraqi Agreement, accompanying the Pact, Britain is thereby obligated to extend to Iraq far-reaching military assistance. In view of Iraq's declared and uncompromising hostility to Israel, the military help which Britain has undertaken to grant Iraq cannot but be regarded as a potential source of danger to Israel's security.

I have to note that Her Majesty's Government has not seen its way to accompany such commitments in favour of an avowed enemy of Israel by an indication of readiness to enter with Israel into a corresponding and compensatory relationship.

Yours sincerely,

M.Sh.

157

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/642
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 6 באפריל 1955

כמוס בתכלית

אתמול ביקרה אצל אידן משלחת "ממשלת הצל" מורכבת ממוריסון, שינוול ודולטון. שאקבורו נוכח בפגישה. חברי המשלחת הביעו דעתם ברוח נאומו של מוריסון בפתיחת הוויכוח[1] בהדגישם אי־סיפוקם מתשובת אידן ונכונותם להמשיך במלחמתם על זכותה של ישראל להשיג הסדר דו־צדדי עם בריטניה. אידן השיב כדלקמן:

1. בריטניה וארצות־הברית מכירות בהכרח להסדיר יחסי ישראל ושכנותיה שכן ללא הסדר

157

1. הכוונה לוויכוח על מדיניות בריטניה במזרח התיכון וכלפי ישראל שהתקיים בבית הנבחרים ב־4 באפריל, ראה מס' 154.

כזה לא תושג יציבות באזור. הערבים סירבו עד עתה להטות אוזן להצעות שלום עם ישראל אך לאור התקרבותם למעצמות המערב בעקבות החוזים החדשים גדלים הסיכויים שיעלה בידי בריטניה וארצות־הברית להניעם להשכנת שלום עם ישראל.

2. ממשלות בריטניה וארצות־הברית עוסקות זה זמן מה בעיבוד תכנית לפיה יהא ניתן לקבוע הסדר סופי בין ישראל ומדינות ערב. התכנית כוללת בעיית הגבולות, הפליטים ומי הירדן. בתשובה להערת מוריסון שישראל אינה יכולה לוותר ולו על שעל מאדמתה שנועדה ליישוב העולים שבאו ואשר עתידים עוד לבוא, השיב אידן שאין בכוונת התכנית לדרוש ויתורים טריטוריאליים מישראל אלא תיקוני גבולות בלבד. ברם, גם מוריסון וגם שינוול העירו אוזני שהשימוש במלה "תיקונים" עלול בשעת המשא־ומתן עצמו להוות מקור סכנה מסוימת בשבילנו הואיל ויהיה בה פתח לפירושים שרירותיים מצד הערבים שיתבעו ללא ספק תביעות מרחיקות לכת בנידון. יחד עם זאת הדגישו שניהם שאמנם אמר אידן אשר עם לבו ולא ערפל דבריו בכוונה.

3. פיתרון בעיית הפליטים חשובה בעיני אידן יותר מכל בעיה אחרת השנויה במחלוקת בין ישראל ושכנותיה בהיותה מקור סכנות בתחום המדיני והביטחוני גם יחד במונעה ביצוע יעיל של הסכמי שביתת־הנשק.

לדברי אידן, מתחילות מדינות ערב עצמן לחוש בסכנות הנובעות מבעיית הפליטים המאיימת על יציבותן הפנימית ונקודה זו עלולה להקל על נכונותן לדון על הסדר סופי עם ישראל.

בתשובה לשאלות חברי המשלחת הסבירו אידן ושאקבורו שבכוונתם לבקש מישראל לשלם לפליטים:

תמורת הרכוש שנשאר בישראל.

להשתתף בהוצאות התיישבותם בארצות ערב.

בתשובה לשאלת שינוול על איזה סכום מדובר, נקב שאקבורו בסכום של מאה מיליון ליש"ט. בתשובה להערת שינוול שישראל הנושאת בעול יישוב העולים לא תוכל לשאת במעמסה גדולה חדשה, ענה שאקבורו שממשלות המערב תמצאנה דרך לעזור לישראל למלא חובתה כלפי הפליטים ויחד עם זה להמשיך בפיתוח מדינתה.

בהמשך דבריו בנקודה זו אמר אידן שיהיה על ישראל להחזיר "מספר מסוים" של פליטים ערבים. אידן ושאקבורו הדגישו שאין הם מניחים שפליטים רבים ירצו לשוב אל מדינה שאינה עוד כיום כמדינה שעזבוה ולא יהיו נכונים לחיות תחת שלטון זר. אך על ישראל להפגין רצונה הטוב על-מנת לקרב לב הערבים בנקודה הרגישה ביותר בשבילם. דולטון הסביר הסכנות הצפויות לישראל מהחזרת פליטים במספר כלשהו והדגיש שנקודה זו תהיה מן הקשות להתקבל על דעתנו.

4. בתשובה לשאלות חברי המשלחת על סיכויי נכונותן של מדינות ערב לדון על שלום עם ישראל על יסוד התכנית המוצעת ענה אידן שעיראק וירדן הן הקרובות לכך ביותר כיום. לכתחילה חשב אידן שמצרים תגיע ראשונה להבנה עם ישראל. אך ההתפתחות האחרונה בליגה הערבית והמתיחות שגברה בגבולות הרחיקוה מישראל. אף־על־פי־כן מקווה אידן שנאסר יכיר בתועלת לצאת מן המצר שהוא נתון בו בשל הבעיה הארצישראלית ונכונותו להסדר עם ישראל תגדל בה במידה שתיפתרנה שאר הבעיות המעסיקות אותו בזירת המזרח התיכון. הקיצונית בין מדינות ערב ביחסה לישראל היא ערב הסעודית ובהשתפרות יחסה אין אידן תולה תקוות גם אם תנקוטנה מדינות ערב בקו מתון יותר.

5. בתשובה לשאלת שינוול מהם האמצעים הדיפלומטיים בהם ינקוט אידן להפעלת

תכניתו ענה שאין הוא רואה כל תקווה, לפחות בשלביו הראשונים של המשא־ומתן, לשכנע את הערבים לשבת ליד שולחן אחד עם נציגי ישראל. הוא חושב אפוא להתחיל בשיטה שנקט בה בעניין טריאסט ולתת לעניינים להתפתח באופן טבעי על-מנת לאפשר לשני הצדדים לדון במישרין לכשתוכשר לכך הקרקע בסיוע הצד השלישי. על המועד והדרך להפעלת התכנית יחליטו הוא ודאלס ביחד והדבר יהיה תלוי במידה רבה בהתפתחות העניינים באזור.

6. כשהצביעו חברי המשלחת על העובדה שבינתיים מפלה ממשלת בריטניה את ישראל בשעה שהיא נכנסת להסדרים עם מדינות ערב הצביע אידן על האינטרסים החיוביים שיש לבריטניה בארצות ערב והצורך להגן עליהם. אם כי אידן לא אמר זאת בפירוש היה זה ברור לשינוול שמנוי וגמור עמו לא לוותר בנקודה זו על־אף הלחץ עליו, הואיל והנו חושש שהסדר דו־צדדי בין בריטניה וישראל ברגע זה יפריע לו להשלים תכניותיו בזירה הערבית ובראש וראשונה יפריע לו למשוך מצרים להצטרף אל חוזה טורקיה-עיראק-בריטניה.

בסיום השיחה שארכה כארבעים רגע הבטיח אידן למוריסון וחבריו שימסור להם על כל התפתחות חדשה שתחול בעניין זה. דעת מוריסון היא שיהא צורך עתה לחכות זמן מה עד אשר יתברר מי יהיה שר החוץ החדש[2] כדי לגולל בפניו את כל הפרשה ולהמשיך בלחץ הדרוש להגנת ענייננו.

סיכום הדברים הנ"ל הוא פרי שיחותי הנפרדות עם מוריסון ושינוול. שניהם השביעוני לשמור את העניין בסוד כמוס פן תמנע מהם הנזילה הקלה ביותר להמשיך בפעולתם המבוססת על אמון מלא מצד אידן. הבטחתי להם זאת ואמרתי שאמסור להם תגובתך לתוכן שיחתם עם אידן בהקדם האפשרי. בינתיים הסברתי לשניהם עמדתנו הקבועה בשאלות שהתעוררו במהלך שיחתם מתוך הדגשה מיוחדת של הסכנות הנשקפות לנו מלוח הזמנים של אידן וכל הכרוך בו בשבילנו מבחינה מדינית וביטחונית כאחת.

בימים הקרובים אתראה גם עם דולטון הבקיא ממוריסון ומשינוול בכל הנוגע לענייני זיון הערבים ובעיית הפליטים.[3]

2. ב־5 באפריל התפטר צ׳רצ׳יל מראשות ממשלת בריטניה. למחרת הרכיב אידן ממשלה חדשה. לתפקיד שר החוץ מונה הארולד מקמילן.

3. לוריא הגיב על כמה מהדברים שנאמרו בשיחה זאת: 1. גבולות – הוא מניח כי הביטוי שהשתמשו בו הבריטים הוא "corrections" אך גם במלה זאת יש סכנות ברורות. הרושם בישראל הוא שלמרות הכחשותיהם כבר גיבשו דעותיהם בנושא. 2. פליטים – הסכום שצוין (100 מיליון לי"ש) הוא עדיין בגדר ויכוח. גם נושא החזרת הפליטים עשוי לשמש אבן נגף רבתי. הטענה שאם תינתן הזדמנות לחזור רק מעטים ינצלוה היא מוטעית משום שיהיה לחץ חזק מצד מדינות ערב לחזור והפליטים חיים באשליה לגבי ישראל כמות שהיא כיום. 3. נוהל טריאסטה – הצליח הודות לקיום מגע בלתי רשמי הדוק ורצוף בין נציגי המדינות המעורבות. 4. עיראק כמועמדת הראשונה לשיחות שלום – מתעלם מאיבתה המובהקת, וגם לא תזכה בכל יתרון משיחות שלום עם ישראל. ובעיקר – בפעם הראשונה נאמר במפורש שהסדר דו־צדדי חייב להידחות עד לאחר הסדר עם מצרים. (ראה לוריא אל אילת, מברק ד/345, 11 באפריל 1955, 130.09/2320/3.)

158

שיחת מ' שרת - ג' וו' ניקולס (בתל אביב, ב-7 באפריל 1955)
Meeting: M. Sharett – J.W. Nicholls (Tel Aviv, 7 April 1955)

דין וחשבון 93.04/330/3

שיחה עם השגריר הבריטי ביום א' של פסח, 7.4.55, בתל אביב

השגריר טילפן בבוקר למנהלת לשכת הקשר ואמר כי דבר דחוף לו אלי מאת מזכיר המדינה ורצוי לו למסור את השדר בהקדם האפשרי. קיבלתיו בדירתי בת"א ב־11:30.

מר ניקולס מסר בשם סר אנתוני אידן את ההודעה הבאה:

"המצב לאורך הגבול של רצועת עזה והחריפות ההולכת ועולה של ההודעות הנשמעות משני הצדדים, מגבירים את דאגת ממשלת הוד מלכותה. מזכיר המדינה מבקש להפנות תשומת לב להצהרתו בבית־הנבחרים ובמיוחד לאישור המיוחד שניתן בה להתחייבות הממשלה הבריטית הנובעת מההצהרה המשולשת.[1] הוא מקווה כי הודעתו זו תפיג את הרגשת הבדידות של ישראל ותחדש את ביטחונה העצמי. אם יושג הסדר בין ישראל ומדינות ערב, תהיה ממשלת הוד מלכותה מוכנה לעיין בערובה ממין חדש. ההתפרעויות לאורך הגבול הן מעצור רציני לכל הסדר שהוא. מזכיר המדינה נותן הוראות לשגריר הבריטי בקהיר לדבר באותה לשון לממשלת מצרים. הוא מקווה נאמנה כי ממשלת ישראל מצדה תנהג בסבלנות ובהתאפקות קיצונית ותימנע מכל התגרות ומתגובה על התגרות".

אמרתי כי דיבור באותה לשון כלפינו וכלפי מצרים אינו הולם את המציאות וגורם לנו מורת רוח. בייחוד עלי להביע תרעומת על הפנייה אלינו להימנע מהתגרות. מצרים היא המתגרה ואילו אנו מגיבים או לא מגיבים. נטייתנו הכללית היא לנהוג בסבלנות ובהתאפקות, אבל יש מצבים שבהם שיקול הדעת המפוכח אומר כי סבלנות והתאפקות לא רק אינן מועילות אלא הן עלולות להביא לידי הפקרות ותוהו ולכן מתחייבת פעולה. יכולות להיות הערכות שונות לגבי ממדי התגובה, אבל לקרוא למעשה תגובה התגרות הרי זה סילוף האמת.

השגריר ביקש להמתיק את הביטוי אשר מחיתי נגדו והביע ביטחונו כי לא היה בכוונת מזכיר המדינה להאשים אותנו במעשי אלימות יזומים. אנו יכולים לבצע פעולות שהן בהחלט בגדר הסמכות והחוק ואף־על־פי־כן הן עלולות במצב של מתיחות להשפיע כהתגרות. לדוגמא סיפר מה שהתברר לנספח הצבאי שלו בביקורו בנחל עוז לאחר התקרית האחרונה.[2]

הנספח שאל למטרתן של המשמרות המסיירות לאורך הגבול. ענו לו כי המטרה היא למנוע הסתננות. בתשובה על שאלה אחרת הוסבר לו כי המשמרות אינן יוצאות אף לרגע מחוג ראייתן של נקודות תצפית הנמצאות במרחק מה מהקו. אז שאל הנספח מדוע אי-אפשר לסמוך על נקודות התצפית הנייחות האלו שתטפלנה במסתננים – מאחר שממילא אפשר לראות מהן את כל השטח שבו נעות המשמרות. על שאלה זו ניתנה לאחר הרהור קל התשובה כי יש למשמרות גם מטרה אחרת והיא לקבוע את עובדת שליטתנו על האזור עד לקו מסוים. הנספח הוסיף ושאל כיצד מסומן הקו וקיבל תשובה כי הסימון הוא על־ידי חרישת תלם. שוב שאל אם

158

1. ראה מס' 154.
2. ראה מס' 150 והערה 1 שם.

התלם נחרש מחדש מזמן לזמן והתברר כי אין מקפידים על חרישה מחדש והתלם מיטשטש, בהתמלאו עפר או בצמחו עשבים. מכל התמונה הזאת, אמר השגריר, מתבקשת המסקנה כי לא תמיד יש הכרח במשמרות למניעת הסתננות ולעומת זה הופעתן עלולה לגרות, וזה עם כל הזכות הבלתי מעורערת שיש לנו להניע משמרות בתוך תחומנו.

אמרתי כי אין כאן שום הסבר מדוע מוכרחים המצרים לפתוח אש על משמר ישראלי הנע בתחום ישראל והוספתי כי יש בוודאי שיקולים מכריעים לצבא לקיים את שיטת המשמרות. הדגשתי כי יש צורך דחוף בדיבור נמרץ מאוד בקהיר כדי לשים קץ להתגרויות המצריות הבלתי פוסקות.

חזרתי לחלקו הראשון של שדר מזכיר המדינה ואמרתי כי לדאבוני לא מצאתי בהצהרת סר א' אידן בבית־הנבחרים שום דבר שיש בו כדי לחזק את ביטחון ישראל.

השגריר שאל אם קראתי את הנאום במלואו והגיש לי את הנוסח המלא והמדויק שקיבלה השגרירות – הדברים כפי שנרשמו מפיו והמשמשים טיוטה בשביל הנסארד, אשר ייתכן כי יוכנסו בה תיקונים מילוליים קלים. קראתי את הנאום בנוכחותו ואמרתי כי יש לי הרבה מה להעיר ונראה לי כי יותר משהנאום פתר בעיות הוא עורר בעיות חדשות.

מר ניקולס אמר כי הוא שמע כבר את תגובתנו ב"קול ישראל" והצטער עליה.[3] כל מגמת נאומו של מזכיר המדינה הייתה חיובית וידידותית כלפי ישראל. הוא אינו סבור כי נשמעה פעם מפי סר אנתוני הודעה כה מקפת על מדיניות ממשלת הוד מלכותה כלפי ישראל בעלת תוכן כה חיובי. תהיה זו אכזבה קשה אם כל מה שיש לממשלת ישראל להגיב על הנאום הרי זה לציין לגנאי את הזכרת עניין הגבולות.

הסברתי כי עניין הגבולות הוא נקודה רגישה ביותר אצלנו. ידוע היטב כי אין אנו תובעים שטחים מהמדינות השכנות. כן ידוע ומפורסם כי הן תובעות שטחים מאתנו. רק תמול שלשום הציע צאלח סאלם בנדיבות לבו לקחת מאתנו את הנגב ולכבד בו את ממלכת ירדן. אם במצב כזה מכריז מזכיר המדינה הבריטי על בעיית הגבולות כבעיה פתוחה הטעונה עדיין פיתרון, ממילא עלולים דבריו לעודד את המדינות הערביות לעמוד על תביעותיהן חסרות השחר.

מר ניקולס טען כי מזכיר המדינה ודאי לא נתכוון אלא לקבוע עובדה כי לא ייתכן הסדר של שלום קבע בלי קביעה הדדית של הגבול והרי הדבר טרם נעשה.

אמרתי כי קביעה רשמית של הגבול הוא דבר מובן מאליו בכל חוזה של שלום ואין כל צורך להזכירו במיוחד. לעומת זה, אם מונים את עניין הגבולות בין שלוש הבעיות שטרם נפתרו, אזי הגיוני להניח כי הכוונה איננה לפעולה שגרתית של קבלת קו שביתת־הנשק כמסמן את הגבול הבין־לאומי, אלא למשהו הרבה יותר רציני. ואחרי הכול, אמרתי, אין תגובתנו באה לתלות כוונות זרות במזכיר המדינה עצמו אלא היא באה להזהיר מפני פירושים שיכולים להינתן לדבריו או מסקנות שהגורמים המעוניינים עלולים להסיק מהם.

מר ניקולס לא הרפה מהתרעומת וטען כי אילו נתכוונו אך ורק לפירושי הערבים יכולנו

3. בתגובה לדברי אידן בבית-הנבחרים מסר דובר משרד החוץ את ההודעה הבאה לפרסום ב"קול ישראל":
Commenting on the statement of the British Foreign Secretary in the debate in the House of Commons on Monday last, the spokesman of the Foreign Ministry expressed the hope that Sir Anthony Eden's reference to the "settlement of frontiers" in that statement would not excite vain appetites. Israel has time and again signified her readiness for peace within the present boundaries. She claims no territory from her neighbours and she rejects in advance any territorial claim on their part. Any allusion to the possibility of a change in the frontier would place a perfectly gratuitous obstacle on the road to peace. בתיק 130.02/2395/10. (בתיקי משרד החוץ נמצא רק נוסח אנגלי.)

לנסח את תגובתנו אחרת.

שאלתי את מר ניקולס אם יש בידו להודיענו דבר ברור והוא כי ממשלת הוד מלכותה לא תיתן יד לשום לחץ עלינו כדי להשיג מאתנו ויתורי שטח.

למשמע השאלה הזאת באה רתיעה. השגריר תמה אם אפשר לדרוש מאת ממשלתו הודעה פומבית כזאת.

אמרתי כי אין הודעה כזאת מוכרחה להיות פומבית. רצוננו לדעת את עמדת הממשלה הבריטית בשאלה כה מכרעת: האם היא מסכימה כי אין לדרוש מישראל ויתורי שטח?

על שאלה זו באה תשובה מתחמקת לחלוטין: אין הממשלה הבריטית יודעת כלל אם יהיה לה איזה תפקיד שהוא במשא־ומתן הסופי ולכן משונה יהיה אם תקבע עמדה מראש.

אמרתי כי במצב זה מתחייבת מצדנו ערנות מיוחדת לבעיית שלמות שטחנו והדאגה שהובעה מוצדקת לחלוטין.

השגריר חזר וטען כי התגובה שהשמענו הייתה בלתי מאוזנת וגרמה עוול לסר אנתוני אידן. שמא אמצא אפשרות להדריך את העיתונות לתגובה יותר מקפת, שתהא בה הדגשת החיוב שבנאום? הוא רמז כי ישראל ודאי אינה מעוניינת לרפות את ידי מזכיר המדינה כשהוא בא לדרוש טובתה.

חזרתי ואמרתי כי לדאבוני יש בנאום הרבה דברים מוקשים וככל שתהיה התגובה מקפת יותר היא תכלול ממילא גם קושיות ודברי ביקורת בהיקף יותר רחב. עמדתי על הנקודות הבאות:

(א) ציינתי כי לפי הרושם הראשון, הרי בנקודה החשובה של נכונות לבוא לעזרת ישראל אם תותקף, חלה בנאום מ־4 באפריל מעין נסיגה מהקו שנקט סר אנתוני אידן בהודעתו מ־2 בנובמבר אשתקד.[4] באותה הודעה הודגשה התחייבות אנגליה לבוא לעזרתנו על דעת עצמה, לאו דווקא במשותף עם שתי המעצמות האחרות, ואילו בנאום האחרון הועתק מרכז הכובד מפעולה עצמאית של אנגליה לפעולה משותפת במסגרת ההצהרה המשולשת.

דבריי אלה עוררו תרעומת רבה. השגריר טען כי גיליתי בדברי שרו פנים שלא כהלכה. הוא ביקש להוכיח מלשון הכתוב כי מזכיר המדינה נתן הפעם אישור מוחלט ובלתי מסויג להודעתו הקודמת. הוא הביע אמנם את ביטחונו כי גם שתי המעצמות האחרות תנהגנה כן, זאת אומרת תבואנה לעזרת ישראל אם תותקף, אבל בשום פנים לא תלה את פעולת אנגליה בפעולתן. לאחר עיון נוסף בכתוב נעניתי לו כי אולי החמרתי בדין יתר על המידה.

(ב) הבעתי את תימהוני הגמור לפסוק האומר "כל אלה (רוצה לומר בעיית הפליטים, בעיית הגבולות ובעיית מי הירדן) הנם החלקים המרכיבים של ההסדר ולא נוכל להגיע להסכם של קיים על כל אחד מהם אלא אם־כן נגיע לידי הסכם על כל השלושה". אמרתי כי גרסתו זו של סר אנתוני לגבי בעיית המים, אשר עליה מנהל אתנו משא־ומתן מר אריק ג'ונסטון, מביאתני במבוכה. רק לפני ימים אחדים קיבלתי ממנו שדר אישי, בו הוא ממריץ את ממשלת ישראל – כפי שמסתבר מלשון השדר, על־פי בקשת מר דאלס – לעשות כל התלוי בה כדי להביא את המשא־ומתן לידי גמר מוצלח.[5] והנה כל עיקרה של גישת ממשלת ארצות־הברית שאותו משא־ומתן – גישה שנתקבלה על דעתנו – היה כי יש לעקור את עניין ההסכם בשאלת המים מהמסגרת הכללית של הבעיות הטעונות הסדר ולטפל בה בנפרד וללא קשר עם השאר. ההנחה הייתה כי אם יושג הסכם נפרד בשאלת המים, תצמחנה מזה שתי ברכות: ראשית, תחוסל מכשלה אחת ותתאפשר בשביל שני הצדדים עבודת פיתוח והתיישבות ללא הפרעות; שנית,

4. ראה כרך 9, מס' 454 והערה 1 שם.
5. ראה שדר המצורף למכתב ניקולס אל ראש הממשלה, 4 באפריל 1955, 130.13/2592/25.

ייווצר על־ידי כך תקדים שיסלול את הדרך לקראת ההסדר הכולל. במה דברים אמורים – אם אפשר לפתור את בעיית המים פיתרון מוחלט מבלי לתלותו בפיתרונן של בעיות אחרות. לא יכולתי להבין את שדרו של סר אנתוני בשאלת המים אלא כמתן אישור להנחה הזאת. אך בנאומו הוא מתבסס על הנחה הפוכה, האומרת כי טיפול נפרד בבעיית המים לא יועיל, באשר כל עוד לא נפתרו בעיות הפליטים והגבולות, לא ייתכן הסדר גם בשאלת המים. עיקרון זה של צמידות גמורה בין שלוש הבעיות הופך את קערת המשא־ומתן עם ג'ונסטון על פיה.

מהבעת פניו של מר ניקולס היה ברור כי דברים אלה גרמו לו מצוקה נפשית רבה. הוא עצמו לא תפש כנראה את הסתירה בין אותה פסקה בנאום לבין העמדה המערבית הרשמית בשאלת המים והסבך התברר לו רק מהניתוח שלי. אחרי שהתאושש אמר כי כאן יש כנראה נקודה המחייבת הסבר והוסיף בחיוך כי חלילה לו למתוח ביקורת על ניסוחי מזכיר המדינה שלו.

המשכתי ואמרתי כי בייחוד מצערת הזיקה שקבע כאן סר אנתוני בין בעיית המים לבין בעיית הגבולות. בציבורנו רווחים חששות פן הסדר המים המתוכנן על־ידי מר ג'ונסטון יגרור אחריו שינויי גבול או לפחות תביעות לשינויי גבול מצד הערבים. כאן הסברתי את בעיית השימוש בכנרת כמאגר גם לטובת ירדן ואת ההסתייגויות הקיימות בעניין זה אצלנו. הבעתי חשש כי הנאום עלול לעשות שירות רע לעניין על־ידי חיזוק החששות שהזכרתי והכבדה נוספת על השגת ההסכם.

שוב עמדתי על בעיית הגבולות והרגישות הקיימת סביבה והוספתי כי הצמידות בין עניין הגבולות לבין עניין הפליטים אף היא מחמירה את הסבך, משום התביעה הערבית הידועה כי נוותר על שטחים מסוימים למען ייושבו עליהם פליטים.

מר ניקולס הביע ביטחונו כי לא עלה על דעת מזכיר המדינה שום דבר כזה. שוב שאלתי אם אפשר להגיע לידי בהירות מוחלטת ומפורשת בנקודה זו של עמדת אנגליה בשאלת הגבולות, ושוב ניסה השגריר לתרץ את אי־יכולתה של ממשלתו לקבוע בעניין זה מסמרות בשלב זה. אשר לאותו פסוק בנאום, המצמיד את שלושת העניינים זה לזה, סברתו היא כי מזכיר המדינה נתכוון בעיקר להדגיש את הקשר בין בעיית המים לבין בעיית הפליטים שכן תכניות ההשקיה בממלכת ירדן מכוונות בעיקר ליישוב פליטים.

(ד) אמרתי כי סוגיה בעלת חשיבות מיוחדת, ואולי מכרעת, היא עניין הערובה. וגם כאן נראית לי עמדתו של מזכיר המדינה כתמוהה ביותר. מהו המצב? אנגליה, ארצות־הברית וטורקיה כורתות בריתות הגנה וחוזים לאספקת נשק עם מדינות ערביות בזו אחרי זו. אנו סבורים כי אם רצונן לשמור על מאזן כוחות בתוך האזור ולדאוג לביטחונה של ישראל הן חייבות לבוא לידי הסדר מקביל עם ישראל. על תביעה זו עונה מזכיר המדינה בשלילה. הוא מציע לנו לעומת זה ערובה מיוחדת מצד אנגליה לחוזה השלום שייכרת בינינו ובין מדינות ערב – אם ייכרת וכאשר ייכרת. אומר את האמת: גם אם יבוא שלום בינינו ובין ארצות ערב, לא יהיה אמוננו בהן כה איתן שנראה טעם לזלזל בחיזוק השלום על־ידי ערובה בריטית. לעומת זה, אם יבוא באמת שלום בינינו לבין ארצות ערב בזמן מן הזמנים, הרי תהיה זו תמורה כה מהפכנית בכל מערכת היחסים במזרח התיכון ובמעמדנו אנו בתוכו, שנראה בשלום הישג עצום גם מבלי שתלווהו ערובה בריטית. אבל מי נביא וידע מתי יבוא השלום? בינתיים הולכות ונוצרות עובדות נגדנו. את התקשרותה עם מדינות ערביות אין אנגליה דוחה עד שיבוא אליהו, והן כולן נתונות במסגרות המוציאות את ישראל. החוזה עם מצרים מבטיח במקרה מסוים הגנה לכל מדינות האזור פרט לישראל.

מר ניקולס הפליט: מבחינה זו, גם פרט לפתגוניה! הגבתי ברוגזה גלויה על הערה זו, שהייתה

בה איוולת וחוצפה. השגריר נסוג וטען כי ישראל מוסגרת ממילא בין מדינות שמובטחת להן הגנה על־ידי הפעלת הבסיס של אזור תעלת סואץ ולכן אין לה מה לחשוש. עניתי כי הוא יודע היטב כי לא זו הסיבה להוצאת ישראל. להלכה, הוספתי, אם תחליט ברית־המועצות לכבוש את ישראל על־ידי דיביזיות של צנחנים, אין מובטחת לה שום הגנה מאותו בסיס. המשכתי למנות את הבריתות: חוזה ההגנה בין אנגליה וירדן קיים ועומד גם באין שלום. אי תמורתו לישראל? ארצות־הברית כרתה עם עיראק חוזה של סיוע צבאי, שוב ללא תמורה לישראל. ברית טורקיה-[עיראק] מופנה במפורש נגד ישראל. אנגליה הצטרפה לברית זו, אמנם מתוך הסתייגות מחליפת המכתבים המפורסמת, אבל היא כרתה מיניה וביה חוזה עם עיראק שהבטיח למדינה זו, האויבת לישראל וחורשת מזימות נקם נגדה, עזרה צבאית בממדים החורגים מכל מסגרת של אספקת נשק מאוזנת לישראל ולמדינות ערב. מצרים מסרבת לעת־עתה לקבל עזרה צבאית ובכלל להתקשר עם המערב, ואילו בסוריה המצב הפנימי מעורער ואין לדעת אנה תפנה – אך אילו הייתה עמדת ארצות אלו חיובית כלפי מערב, הן ההתקשרות איתן הייתה באה מיד. ואחרי כל אלה, כשאנו מציעים שיחות להבהרת כמה עניינים סתומים – מהם הנובעים דווקא מההצהרה על עזרה לישראל במקרה של התקפה – אין נענים לנו, וכשבבית-הנבחרים קמים אנשים ותובעים התקשרות מקבילה עם ישראל, לשם הבטחת ביטחונה, עונה מזכיר המדינה כי הוא מוכן לחשוב על ערובה אבל רק לאחר שיושג השלום. היכן כאן ההתחשבות הידידותית?

מר ניקולס ענה על הקטרוג הזה בהרצאה מפורטת של המדיניות הבריטית, כחלק מהמדיניות המערבית, החותרת להחיש ככל האפשר את השתלבות העולם הערבי במערכת ההגנה העולמית של המערב – תהליך אשר כל התקשרות עם ישראל, שתבוא קודם זמנה, מוכרחה לחבל בו ואפילו לשימו לאל. לעומת זה הדגיש את נכונותה של אנגליה לסייע להשגת שלום בינינו לבין הערבים וכן הרים על נס את התועלת שתצמח לישראל מהתקשרות המדינות הערביות עם המערב.

עניתי כי נהפוך הוא. דווקא החשת ההתקשרות עם ישראל וההקפדה על מאזן בינה לבין מדינות ערב עשויות לקרב את השלום, בעוד שרדיפה חד־צדדית אחרי הערבים אגב הפקרת ישראל מוכרחות לעודד את יצרי הנקם וההתנגדות לשלום.

סביב הציר הזה נתפתח ויכוח בלתי יעיל לחלוטין עד שבאו מבקרים אחרים והוכרחתי להפסיק את השיחה, שארכה למעלה משעה.

מ.ש.

159

ג׳ אבנר אל א׳ לוריא
G. Avner to A. Lourie

מברק מוצפן ל/647

נוסח נכנס: 130.02/2457/2

לונדון, 8 באפריל 1955

שאקבורו התקשר היום, יום ה׳, וביקש למסור לנו על פעולתם בתל אביב ובקהיר בקשר למצב בגבול. בהיעדר השגריר מלונדון לרגלי החג, הלכתי.

א. הקריא מברקו לניקולס עבור השר בדבר דאגתם למצב בדרום ובקשת הבלגה מקסימלית. ציטט מתוך מברקו לקהיר שביקש לתפוש נאסר לפני צאתו למזרח ולדרוש שישאיר הוראות ברורות לגבי ריסון והבלגה בגבול. התייחס לישיבות ממשלת ישראל המיוחדות ולשיחות המיוחדות עם שגריר ארצות־הברית ושאל אם יש דבר בפי על דעת ממשלת ישראל בנוגע לצעדים שיש לנקוט בהם כדי להפיג המתיחות. אמר שהודיע היום לנציגי ארצות־הברית, צרפת ומצרים על פעולתם בשתי הבירות.

ב. הקריא אותו חלק ממברקו לניקולס בו הוראה להדגיש בפני השר אישור הצהרת השלושה בפי אידן וחזרה על ההתחייבות לבוא לעזרתנו תוך הצהרה שאין סיבה לחשוב שארצות־הברית וצרפת אינן שותפות מלאות להתחייבות זו.[1] כן מפנה [תשומת] לב ממשלת ישראל להצהרה על נכונות המערב להסדר ישראל־ערב לכשיושג וסיים נקודה זו באומרו שהם מקווים שהרגשת הבדידות תופג ושהשגרירות בלונדון הדגישה אף היא בדוחותיה ההבטחות לישראל.

ג. הקריא מברק אחד לניקולס בו הוראה להצהיר בממשלת ישראל בקשר למשא־ומתן ג׳ונסטון תוך הדגשת חשיבות העניין בעיני האנגלים כצעד לקראת הכשרת הלבבות להסדר על־ידי הפניית הערבים לאופקים חיוביים של פיתוח ויישוב הפליטים.

אמרתי לגבי א׳ שאנו מודאגים כמוהם מהמצב ויש צורך בפעולה רבתי מצד המעצמות בקהיר.

שאל אם יש לנו הצעות מיוחדות. עניתי שאנו מעוניינים למצוא עם מצרים הסדר מעשי במקום אשר יוריד המתיחות ויחסל התקפות המצרים.

שאל אם ממשלת ישראל בישיבותיה האחרונות החליטה על דרכי ארתעה.

לפי הערכתי לא יכולתי למלא פי מים ולא הייתה ברירה ואני מניח גם לא נזק לומר שהצענו פגישה רצינית במישור גבוה עם מצרים כדי להגיע לתכלית בענייני הגבול.

שאל למי הצענו. עניתי דרך ארצות־הברית.

שאל אם מתכוונים לפגישה בנוכחות ברנס. עניתי איני יודע. שאל אם מתכוונים שכל המעצמות תפעלנה למען הפגישה. אמרתי שאין לי ספק שהממשלה תקבל בברכה כל פעולה לקראת מטרה זו.

אמר שזו הצעה טובה, חיובית, קונסטרוקטיבית ויפעל למען הגשמתה. הוסיף ששמע מניקולס על יחידת ההתאבדות שלדברינו הגיעה לעזה וחזר ואמר שממשלת אנגליה מעוניינת

159

1. ראה מס׳ 156.

חיונית לפעול למען הטבת המצב.

לגבי ב' אמרתי שאין לי הוראות מהבית ומהשגריר להיכנס בוויכוח לגופם של עניינים ואין ספק שהשר יעשה זאת כשישמע דברי ניקולס והשגריר יעשה זאת כאן. הוספתי שבטוחני שהשגריר ירצה לברר בעיקר שלוש נקודות:

הסיבות הממשיות מדוע ממשלת אנגליה מסרבת להתקדם בסידורים ביטחוניים אתנו.

למה התכוון אידן בדיוק כשדיבר על מים, פליטים וגבולות בתנאי הסדר.

האם נכון לפרש ניסוחי אידן בדבר מאזן הנשק על רקע תוכן החוזה עם עיראק שמעתה תוצא עיראק לגבי הענקת נשק ועזרה צבאית מתוך מסגרת ההבטחות של הצהרת השלושה בנדון זה אשר תחולנה רק על ישראל ושכנותיה. ביקש שאבהיר את הנקודות על־מנת שיוכל לרשום.

הרציתי הראשונה במגמה שערובה והסדר הדדי חשוב לביטחוננו אך חשוב באותה מידה כאמצעי שכנוע הערבים שישראל חזקה ונתמכת בדיוק כמוהם ולכן אין שחר לכל מאבקם נגדה. אם הם רוצים בהתקדמות לקראת משא־ומתן על הסדר, עליהם לקיים מאזן מדיני וצבאי מדויק בינינו לבין יריבינו, אחרת יראה היריב תועלת בסירובו להתקדם לקראת הסדר ובעינינו יהיו האנגלים מפייסים בלתי משוחדים רק אם וכאשר סידוריהם עמנו יהיו בעלי אותו משקל מדיני וצבאי כסדריהם עם היריב. אלה שיקולים נוספים על שיקולי ביטחוננו בעקבות פעולותיהם באזור.

ענה שהיגיון דברי ברור אך העניין אינו של היגיון אלא של סידורים מעשיים. אינם יכולים לעשות סידורי ביטחון עם כל המזרח התיכון בבת אחת כי אם יתמקדו שלב שלב.

לחוזה בגדד לא תצטרפנה כנראה מדינות נוספות בזמן הקרוב פרט אולי לפאקיסטן, שאינה באזור ממש. תגובת נאסר להצטרפות בריטניה דומה בדיוק לתגובת ישראל, כלומר דיכאון והאשמות שהנה כל מדינות ערב תצטרפנה ואנגליה עוזבת אותו בודד מול הסכנה הישראלית. עיראק אינה מקבלת נשק רב. סתם את פיו כשציטטתי סעיפי העזרה הצבאית בחוזה והחלטתם יחד עם ארצות־הברית לבנות צבא עיראקי חדש תוך מספר שנים, כלומר הסכנה לישראל אינה היום כי אם כתוצאה מתהליך שהתחיל ומתגבר. כשחזרתי על השאלה בדבר הוצאת עיראק מחשבון המאזן במסגרת הצהרת השלושה לא ענה ישירות וחזר שהיא אינה מקבלת הרבה וכי הוא פשוט אינו מסוגל להבין כיצד כל העניין הזה יכול להיות לרעתנו בפרט כשהערבים מפורדים וכשנאסר מבין ששילוב אנגליה בחוזה, פירושו בעלות מערבית על תוכנו הצבאי.

בעניין דברי אידן על תנאי הסדר ציטטתי מברק לוריא בדבר עידוד הערבים גם בשטח זה וכו'. אמר שזה פירוש מוטעה ומסקנה בלתי נכונה.

התייחסתי להודעת סאלם[2] וסופר סוכנות יו.פי. שהבריטים דיברו על תוכנה עם המצרים ועל רקע זה ניסוח אידן מוכרח להופיע כהצהרה שיש צורך בשינוי גבולות לטובת הערבים. ענה לגבי סאלם שלא אידן ולא הוא לא דיברו עם שום ערבי על שינויי גבולות. הוא יודע ששרנו תבע מניקולס הכחשה והם החליטו לא להכחיש בקולי קולות כי זה יגביר חשיבות ההודעה אבל דובר משרד החוץ קיבל הוראה להודיע לכתבים כידיעת רקע שאנגליה אינה תומכת בתכנית סאלם, וניקולס קיבל הוראה להפנות לב השר להכחשת הדבר. שאלתיו "דוגרי" מה עמדתם בדבר הנגב. ענה שהם דווקא מבינים חששותינו בנקודה זו. שום איש במשרד החוץ כולל השר אינו חושב על ניתוק הנגב כולו מישראל. כשהם מדברים על גבולות, כוונתם לתיקוני הגבול האבסורדי עם ירדן על־מנת לאחד איכרים עם אדמתם. הגבול הוא מחורבן (בלעז – לאוזי), אידיוטי ובלתי מציאותי והלא גם לנו הוא עושה צרות ללא סוף ושם צריכים לחול תיקונים.

2. ראה מס' 132 והערה 3 שם.

אמרתי שחשוב שהמצרים ידעו שאנגליה מתנגדת להצעת סאלם ולכן תביעתנו להכחשה פומבית או הודעה דיפלומטית ברורה למצרים ברוח זו.

ענה שלדעתם יודע נאסר בדיוק שאנגליה אינה תומכת בתכניות מסוג זה וסאלם אינו אלא קשקשן. בכלל אין אצל הבריטים תכנית מפורטת להסדר ואינם מתכוננים להטילו. עת המשא־ומתן בעזרתם יגיע רק לאחר שיבררו מה כל צד מוכן לתרום לקראת הסדר. כעת אין אף צד מוכן לתרום דבר ולכן צריך להכין השעה ההיא ומכאן החשיבות בשקט בגבולות ושל תכנית ג'ונסטון ומכאן נקודתו השלישית של אידן. חזר ואמר שדברי אידן התכוון לומר שהסדר פירושו תיקוני גבול אך לא ויתורי שטח רחבים ופרטים אין אצלם עדיין. אינו סבור שהערבים יכולים לראות בניסוח עידוד לתביעותיהם. בנוגע למי הירדן התכוון אידן לכך שחשוב שיושג הסכם. ג'ונסטון הרי השיג ויתורים מהערבים בקשר לשימוש במים בישראל והעיקר כעת הסדר על חלוקת הכמויות ולכן גם הוראת אידן לניקולס לדבר עם השר בנדון.

לבסוף אמר שכמה מדברי ידידינו מזיקים לנו, למשל קרוסמן בדברו מצד אחד על בידוד ישראל ומאידך, על כושר צה"ל להגיע בקלות לעמאן, דמשק וביירות, וכמובן שהערבים מסיקים מסקנות והדברים מקשים על אנגליה אפשרות של חיזוק ישראל.

אמרתי שיחד עם זה אמר קרוסמן דברים רבים שהם דברי אלוהים חיים. הוא הסכים וסיימתי שהשר והשגריר ודאי יחזרו להתקפה בעניינים המרכזיים.

הפטיר באומרו שאידן עזב את משרד החוץ כשהוא מודאג מהמצב בגבול הדרומי ואין ספק שהשר החדש יעסוק מיד בבעיה בוערת זו.

השיחה ארכה יותר משעה.

אבנר

160

א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון
A. Eban to the President of the Security Council

Copy: **130.10/2410/10**

New York, 11 April 1955

I have the honour to refer to the meeting of the Security Council held on Wednesday 6 April 1955.

Since that meeting dispersed the following events have occurred:

1. The Mixed Armistice Commission has substantively upheld the Israeli complaint on the Egyptian attack near Nahal Oz on 3 April. The Commission has found this to be an "unprovoked attack by Egyptian military positions against an Israel routine security patrol" with the result that 2 Israeli soldiers were killed and 12 wounded, and has "expressed concern at these repeated and continuous acts of aggression against Israel by Egypt."

On 6 April I informed the Security Council that Israeli troops, sent to extricate the patrol, were subjected to heavy firing from the Egyptian position and were compelled to bring armoured vehicles into action in order to enable the casualties to be withdrawn. The Mixed Armistice Commission has found that this constituted what the Chairman called "technical violations" of the Armistice Agreement. The Chairman went on to repudiate any implication that "in his opinion the Israelis fired first", and to point out that in relation to such technical violations "special circumstances should be taken into account."

Thus the report which I gave to the Security Council on 6 April has been fully vindicated. It has been established that there was an unprovoked Egyptian attack to which Israel responded.

2. The Mixed Armistice Commission has condemned Egypt for two further violations of the General Armistice Agreement, in addition to the resolutions which I read to the Security Council on 6 April. These new condemnations relate to items 9 and 10 of the list which I submitted in Document S/3385.

3. A further Egyptian violation has now occurred with very grave results at Khirbet Maayan in the Nirim area. On 9 April at approximately 1500 hours an Israel command car on routine patrol was blown up by a land mine at this place. One Israel soldier was killed on the spot, and another later died of this wounds. The vehicle was wrecked. At about 1630 hours a second Israel patrol was attacked from an Egyptian position situated about 200 meters distant from the point where the first patrol had been attacked. The Israel patrol in this case returned the fire in self-defence.

My Government has called for an emergency meeting of the Mixed Armistice Commission to discuss this incident, which I shall also bring to the notice of the Security Council.

4. Other incidents which have occurred since the Security Council's meeting on 6 April are as follows:

On 6 April an Israel position north of Kisufim was attacked by a group of 8 Egyptians armed with 2 machine guns who took up a position inside Israel from which they were later forced to withdraw.

On 8 April at 1000 hours an Israel observation post in the Kisufim area spotted a group of 6 armed Egyptians on the Israel side of the demarcation line. The post fired warning shots and the group withdrew to Egyptian controlled territory. To cover their withdrawal 81 mm. Mortar fire was opened on the Israel observation post from a nearly Egyptian position.

On 8 April at 1030 hours a group of 5 Egyptians opened fire on a routine Israel patrol near Nirim.

On 9 April shots were fired on Magen village and on civilian traffic in the vicinity from the direction of Zeita in Egyptian controlled territory.

The tension created by Egyptian assaults is mounting, and the Armistice is gravely threatened. Accordingly, I respectfully request that the consideration by the Security Council of the Israeli complaint inscribed on the Agenda of 6 April be resumed with the utmost urgency.

I have the honour to request that this letter be circulated to the members of the Security Council.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.[1]

Abba Eban

Permanent Representative of Israel

to the United Nations

161

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/3

ירושלים, 12 באפריל 1955

הרמטכ"ל שוחח אתמול עם ברנס בדבר ההצעות להפגת המתיחות באזור עזה. ברנס הודיע כי חייב להיענות לבקשת המצרים להציב משקיפי או"ם במוצביהם וכוונתו להתחיל בשיטה מהיום. הזכיר, אולם לא עמד בתוקף על אפשרות צירוף משקיפי או"ם לסיורינו.

אשר ל־4 הצעותיו[1] אמר כי מחכה לשובו של גוהר כדי לחדש המשא־ומתן.

160

1. ביום מסירת מכתב זה שוחחו אבן וקדרון עם המזכיר הכללי של האו"ם. המזכ"ל אמר שלאור התקריות האחרונות ברצועה ודוחות מטה הפיקוח אין ספק שלפעולות האחרונות של המצרים יש אופי חדש ומסוכן. הוא התייחס גם לרעיון של פגישה ברמה גבוהה בין מצרים וישראל, והעיר שהפגישה צריכה להיות של אנשי מדינה ולא צבא, ללא מסגרת פורמלית, ועליה להתרכז במתיחות ברצועת עזה. (ראה קדרון אל משרד החוץ, מברק 962, 11 באפריל 1955, 130.09/2332/7.) ראה גם מס' 161.

161

1. הצעותיו של ברנס כללו: הודעה מצרית שהם ביטלו את הפקודה לפתוח באש נגד כל משמר ישראלי הנע בשטח ישראל; ליצור מכשול קרקעי לאורך הגבול בצורת פס ממוקש וגדרות, עם מסלול לא ממוקש באמצע; קיום סיורים משותפים לאורך הגבול שינועו במסלול הלא ממוקש; פגישת מפקדים מקומיים עם קשר טלפוני ישיר. (ראה דברי שרת בישיבת הממשלה, 19 ביוני 1955.)

דיין הביע הסתייגויותיו המקצועיות ביחס לסיורים משותפים. ציין כי הם לא ימנעו חדירות לעומק ואף לא מיקוש אם ייעשה במרחק ממסלול הסיורים המשותפים. ברנס סבר כי כדאי בכל זאת לנסות להפעילם. אמר כי אחרי הקמת המכשולים, ייתכן שלא יהיה יותר צורך בהם. הודיע כי התרשם שהמצרים יסכימו בסופו של דבר להקמת המכשולים.

הרמטכ"ל אמר שידווח לשר הביטחון. ברנס הבטיח לתבוע מהמצרים הוצאת הכוחות הבלתי סדירים מעזה.[2]

תקוע

162

מ' שרת אל ג' פ' דאלס (ואשינגטון)
M. Sharett to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 130.02/5938/3 :העתק

[Jerusalem], 12 April 1955[1]

Dear Mr. Secretary,

My reply to your personal message[s],[2] which I very deeply appreciated, has been delayed in view of your absences from Washington and the succession of events within our region which called for a reappraisal of the situation on our part.

1. It is gratifying and highly important for us to learn from you direct that you are fully alive to Israel's anxieties, and personally concerned to find ways and means to allay them.

2. We are vitally interested to see the defenses of democracy strengthened everywhere and our own region safeguarded against any dangers threatening it. Yet we cannot but be acutely mindful of the perils with which certain defense alliances are fraught for our own security.

3. The Middle East is becoming covered by a network of pacts from which Israel is excluded not only as a participant but even as a candidate for participation. In the case of the Suez Agreement she was singled out for not being even a beneficiary. All Arab states concerned are active enemies

2. במברק נוסף ציין תקוע שברנס מסר בסוד כי הודיע להמרשלד שאחריות מצרים להתפתחויות בגבול עזה בזמן האחרון ברורה לגמרי, וביקש שהמזכיר הכללי יתערב אצל שלטונות מצרים למען ישתלטו על כוחותיהם וימנעו תקריות. (ראה י' תקוע, מברק ד/349 [ללונדון], 12 באפריל 1955, 130.09/2320/3.)

162

1. המכתב נמסר לשגריר לאוסון בתל אביב ב־12 באפריל 1955.
2. ראה מס' 77, 119.

of Israel. They profess a fierce desire to see Israel obliterated; Their "peace terms" spell Israel's doom; Their association in a Western defense system without a prior change in their attitude inevitably hardens their intransigence. Their arming represents a direct threat to Israel's survival.

4. The Turco-Iraqi Pact is a notable case in point. For out of her hostility toward Israel, Iraq managed – through that Pact – to wring from Turkey support for an anti-Israel clause. This can hardly advance the cause of peace in the Middle East.

5. We fully agree that the region's defenses against the possibility of outside aggression must be buttressed; But we cannot contemplate with equanimity this attempt to expose our security and international position within the region. That the regional balance of strength should not be upset to our detriment is to us of paramount importance. We are, therefore, happy to learn that some form of security commitment to Israel is under your active consideration. What we would welcome is the conclusion of a defense treaty between the United States and ourselves, such as would guarantee the territorial integrity of Israel and assure us a supply of arms corresponding to that offered to the Arab states.

6. As things stand, the sense of isolation prevalent amongst our people is deepening; it is partly against that background that the Gaza incident – in itself a reaction to extreme provocation and a result of the breakdown of patience long maintained – should be viewed. This isolated and exceptional occurrence must be considered as an act of self-defense of a beleaguered nation surrounded by enemies and increasingly encircled by a growth of military alliances, either ignoring her existence or actively directed against her.

7. What you said about the Gaza incident in your second message has received our deepest attention. The Government of Israel is as ever resolved to do its utmost to reduce the existing tension. It can naturally not divest itself from the responsibility for the defense of its territory and population. As I write, loss of life amongst our troops and settlers as a result of Egyptian offensive action is a weekly occurrence, and the restraint of our people is again being severely tried. Egypt must be prevailed upon to put an end to these murderous acts of aggression. For our part it is our determined policy faithfully to observe the Armistice Agreement in the expectation that the other side will be induced to act likewise. You will appreciate that continued systematic one-sided violation of the Armistice

Agreement is liable to reduce it to naught.

8. The situation is complex. It would be of great help if you could possibly take me into your confidence as to the action the United States intends to take in the near future for the Middle East and, in particular, the exact steps contemplated regarding Israel. Such advance knowledge might be helpful in achieving a common policy or at any rate in eliminating unnecessary misunderstanding. As you indicate, your intermittent discussions with our Ambassador have been in progress since August 1954, and I hope that I will not be pressing you unduly by saying that an early clarification of the position and prospects would be extremely valuable.

9. Regarding Ambassador Johnston's mission, you are doubtless aware that he has succeeded by dint of skilful and painstaking negotiations to narrow considerably the gap between conflicting claims and to clear up some of the points at issue between him and ourselves. I am now soberly hopeful of an early solution which would satisfy Israel's minimal water requirements without interfering with her sovereignty or imperiling her territorial integrity. Coupled with a fair share of water these are the prerequisites for any agreement to which we should be party.

I apologize for the length of this message, in the composition of which I was encouraged by the sympathetic understanding you have always brought to bear in the examination of our problems, before and since you took office.

With cordial greetings and best wishes for your health, strength and success in the great work in which you are engaged on behalf of the entire free world.

Yours very sincerely,[3]

Moshe Sharett

3. תשובת מזכיר המדינה, ראה מס' 170.

163

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel.: W730 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2211/4 :נוסח יוצא

Washington, 13 April 1955

Saw Dulles for hour's talk Allen, Shimoni present. I recalled three months elapsed since last talk[1] meanwhile correspondence passed between him and the Prime Minister whereof most recent stage Prime Minister's letter.[2] I summarised main items drawing attention common purpose expressed para 2, our efforts reach Johnston plan agreement para 9 adding information our experts' mission and summarising position Gaza frontier of which most important element is obtain political decision by Egyptian Government to stop assaults. I pointed out Arab states which wanted peaceful frontier with Israel could have it as proved in certain other sectors. But crux Prime Minister's letter and my present talk is more fundamental issue namely Israel's security amidst network pacts agreements preferentially concluded by westerners with Arabs amidst total absence corollary action towards Israel. Our people unable see justification withholding from Israel guarantees and arms agreements conferred upon or offered to Arab states. Under Article V Baghdad pact Arab States now divided into two categories: those who had received security guarantees and promises reinforcement from West and those who had been offered those advantages and could reap them whenever they chose. Resultant discrimination solitude does not make for tranquil spirit Israel and encourages Arab hostility intimidation. Explained how British adherence strengthened our concern making Arab advantages under Turco-Iraqi more impressive than before and also given greater emphasis to absence corollary action on Israel's security.

Drew attention PM's para five and eight. If United States had serious intentions on substance our request but was coping with problems of content or timing why not take us into confidence, hear our views,

163

1. ראה מס' 38.
2. ראה מס' 162.

perhaps we could propose solutions. Concluding reminded him suspense tension with which we awaited hearing something of concrete detailed measures mentioned February 14 message.[3] Since we began talking August there had been dynamic developments Arab side viz. Egyptian settlement, implementation Iraq arms agreement Turco-Iraq pact and British adherence while we had not got beyond definition of problem and his acceptance validity our concern and United States responsibility seek measures alleviate it. Could we not hear more specific ideas? Acuteness problem is highlighted for us by daily reminders Arab hostility. Our people now approaches period stocktaking in which it is natural for it to review basic elements Israel's destiny particularly prospects security coming years. Should we not know where we stand on fundamental issues United States-Israel relations and Israel's security in region?

Secretary said had seen Prime Minister's message only this morning could therefore only give first reaction. His initial impression it was "good letter reservedly but effectively presenting Israel's viewpoint". He would study further and make early detailed reply. He said "Crux my program is to work for situation where we can come out with security treaty between United States and Israel". This is somewhat difficult step, in a sense an innovation. Outside hemisphere United States alliances have so far always been directed to building security systems against Soviet Communism while avoiding involvements in regional controversies not directly related Communist danger. "Treaty with Israel which we envisage will be departure from those principles". Practicability such drastic departure depended on settlement of "most if not all" issues which directly give rise to disturbances between Israel Arabs". He had in mind reaching mutually accepted agreements e.g. on border adjustments, water arrangements over above Johnston scheme, settlement refugee claims. Above all relative tranquility was needed so that Senate, whose assent will be necessary for security treaty with Israel which we desired, would not feel United States getting involved local troubles. Unless there were impression United States guaranteeing situation of some recognized permanence there might be no Senate majority. He is searching for solution United States could guarantee. "Our studies issues involved have now reached point where we are approaching plan which we hope will be acceptable. It might contain some features you won't like and some Arabs won't like, but in which

3. ראה מס' 77.

advantages for you would clearly prevail". Summing up this part Secretary said: (1) "We accept principle of security treaty with Israel provided we are clearly guaranteeing stability, not war. (2) Radical approach this kind presupposes settlement certain immediate Arab-Israel issues".

Timing and procedures were most important. Arab situation confused. United States is working for extension of Iraq-Turkish pact beyond original northern tier concept, simultaneously to certain other Arab States and Israel. One problem was should it work on Arabs collectively or concentrate Egypt. United States had anticipated Egypt was first candidate main lever and would have already made first approach Egypt-Israel but timetable upset by Gaza. This was what meant convey in his second message.[4] But was Egypt still best candidate? (Secretary inquired had I any helpful ideas on that). Anyhow now while Nasser, Fawzi, away in Bandung no one left in Egypt with clear authority. "When Nasser back we will make up our mind whether Egypt best Arab country work with and use as wedge (It still looks so to us). Meantime relative border quiet is prerequisite for serious talks which we propose". As for time factor thoroughness of solution envisaged argued in favor more time but other hand postponement could be dangerous thus one should not be too perfectionist. If we awaited ideal moment it would never come but conclusion Department study was that Israel's full request is feasible only if more ground simultaneously covered.

He added "Maybe you feel this plan is too ambitious. We could do without such relatively broad settlement if you were satisfied with something less formal and explicit than United States-Israel treaty but also of less juridical standing and historical impact such as more explicit reaffirmation of ideas tripartite declaration; Maybe we will have to come back to that as second best if larger plan fails". But formal explicit treaty which Israel desired and United States preferred required approach on lines suggested. Anyway worth trying. Success Johnston negotiations would of course push matter forward considerably. Ending he said "This is my general thinking and I hope you will agree it is reassuring as is meant to be".

I said he had opened door on new vistas beyond previous talks thus my reaction would not be complete or definitive especially as still did not even know precisely what United States had in mind on concrete problems he

4. ראה מס' 119.

had referred to. I may wish to bring him Prime Minister's reactions soon whereto he assented.

First, in reply to his direct query I said did not believe recent Egyptian troubles had led us yet abandon idea that primary Arab responsibility for adjustment Israel lay with Egypt. Egypt had special stature Arab world, moreover specific problems seemed objectively more soluble. Frontier is short. There is no room for any territorial claims but if Egypt seriously worried as she says by absence transcontinental communication this discussable without any change present sovereignties. He nodded affirmatively. I added on maritime rights Suez there is authoritative international policy.

But I said main problem raised by his remarks is much deeper. Question is whether settlement Israel's security problem should come urgently now or be deferred by making dependent on agreement other issues. We felt very great urgency because: (1) Other agreements may be so remote and unattainable that to make United States-Israel treaty dependent thereon may by equivalent to postponing it for years. He interrupted saying "No, not years. I mean within current year". When I said unattainable he said "No, not contingent on unattainable conditions but on conditions we hope are attainable now." (2) Our need for greater sense security existed with special acuteness precisely in period of no Arab-Israel settlements. His remarks and Eden's last week were open to criticism that they proposing serious security solution for period when perhaps less necessary and denying it for period when acutely necessary. (3) They had given formal treaties to Arabs before Arabs adjusted relation with Israel why not similarly to Israel. He said sharply United States has not guaranteed any Arab state at all. I disputed reality distinction between western guarantees via United Kingdom, Turkey, initiative and direct instruments bearing United States signature.

Our time was running out and Far Eastern officials waited outside which was pity since I felt intentions, timetable etc. becoming concrete only at this stage. He said we could of course continue at other time. On way out I told Allen would like explore further preferably tomorrow with him whereto he assented. Talk now fixed tomorrow pm. I shall ask him to clarify obscurity on water since was not clear whether he meant Johnston or some further development. Will also strongly urge they really tell us their full plan since this talk makes excessive demands on our powers

deduction. Will also personally predict we shall insist separation security treaty from other issues in that order.

Eban

164

א' אילת אל א' לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן ל/653
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 13 באפריל 1955

מידי

בשיחתי עם שאקבורו היום בנוכחות רוז הודה על שהפנינו תשומת לבם להצעה שהבאנו בפני ברנס לדון עם נציגים מצרים בדרג גבוה על שיפורים בגבול. משרד החוץ הבריטי תומך בהצעתנו ופועל כדי לעודד ברנס והמצרים לבצע הדבר. נודע למשרד החוץ הבריטי שייתכן כי מצד המצרים ישתתף עמנו בדיון שגרירם בדמשק או בעמאן. מקום הפגישה טרם נקבע.

שאקבורו הקדים דבריו בהדגשת רצונם לסייע ככל שיוכלו בשיפור המצב ברצועת עזה ועל־ידי כך להפיג המתיחות הכללית ביחסינו עם שכנינו. כאן העיר כאילו אגב אורחא שלא צדקנו בהערכת דברי אידן בוויכוח האחרון בפרלמנט,[1] שכן מאז ומתמיד הייתה מגמתו להביא ישראל ושכנותיה למצב של הבנה הדדית.

לא הגיבותי על מה שאמר ביחס לפעולתם בזירה המצרית אך בקשר להערתו ביחס לאידן ומגמותיו אמרתי שאין אנו מפקפקים ברצונו הטוב של ראש הממשלה, אך נאומו האחרון לא תרם לקירוב ההבנה בינינו לבין הערבים אלא עלול להשפיע בכיוון הפוך. המשכתי לבקר הנאום בעקבות דברי השר לניקולס.[2] שיחה ארוכה התפתחה בשאלה זו שנסתיימה בהכרזתו של שאקבורו שלא יוכלו בשלב זה להרחיק לכת יותר משמירה על הכרזת השלושה. העירותי שאף בכך אין הם מקיימים המוטל עליהם לפי רוח ההכרזה ולשונה בהפירם הסעיף החשוב בה המדבר על שמירת השוויון בזיון בינינו ובין מדינות ערב. התחמק מתשובה.

בסוף השיחה מסר שתומכים בבקשתנו לזמן מחדש מועצת הביטחון לדיון בתקריות האחרונות ברצועת עזה, אך הדבר תלוי עתה בנציג הרוסי אשר טרם השיב על בקשתנו.[3]

אילת

164

1. ראה מס' 154.
2. ראה מס' 158.
3. בזיכרונותיו, שנכתבו לאחר שנים, מסר אילת פרטים נוספים על שיחה זאת, שעיקרם הייתה הדרישה שעל ישראל לעשות ויתורים טריטוריאליים ולאפשר החזרת פליטים, אחרת תוחזק אחראית למתיחות במזרח התיכון. ראה א' אילת, מבעד לערפל הימים, פרקי זכרונות, עמ' 67-69.

165

ה' סטאסן אל א' אבן (ואשינגטון)
H. Stassen to A. Eban (Washington)

Copy: 130.20/2486/4 :העתק

Washington, 14 April 1955

Dear Mr. Ambassador,

It is my privilege to inform you that the Foreign Operations Administration is prepared to make available to the Government of Israel an additional $9,700,000 for projects and commodities requested by the Government of Israel and approved by the Government of the United States. This allocation, which brings to a total of $40,000,000 the funds made available pursuant to Section 201 of the Mutual Security Act of 1954, is subject to the following:

1. Such assistance will be subject to the terms of the Notes dated January 31, 1955 exchanged between our Governments in Israel, the terms and conditions of applicable United States legislative provisions, and the specific terms of individual procurement authorizations or other authorization documents.

2. At least $5,000,000 of these funds, in addition to the $15,000,000 previously provided for by the Loan Agreement dated February 9, 1955, will be subject to repayment in accordance with Section 505 of the Mutual Security Act of 1954 and the terms and conditions of the Loan Agreement.

3. Commodities and services to be financed will be limited to those commodities and services eligible under the Mutual Security Act of 1954, and the regulations and procedures of the Foreign Operations Administration thereunder. Specifically excluded are (a) military equipment supplies; (b) costs of shipment on Israel flag vessels.

4. The specific amounts to be made available and the purposes therefor will be specified on individual procurement authorizations or other authorization documents following the regular procedures of the Foreign Operations Administration with which your Government is familiar. All transactions are to be conducted in accordance with Regulation 1 of the Foreign Operations Administration.

The funds hereby made available represent a final allocation to the Government of Israel of funds appropriated by Congress pursuant to the Mutual Security Act of 1954.[1]

Sincerely yours,

Harold E. Stassen

166

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA734
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ואשינגטון, 14 באפריל 1955

בשיחה עם אלן בנוכחות שמעוני, ברגוס, אמרתי כי עוד טרם קיבלתי תגובת ממשלתי על שיחת אתמול[1] אך ברצוני להבהיר כמה דברים סתומים להשלמת התמונה. הצגתי לו כמה שאלות וקיבלתי תשובות כדלהלן: (א) שאלה: מה פירוש הערת דאלס על הסכמי מים נוסף על תכנית ג'ונסטון. תשובה: אלן וברגוס אמרו כי גם הם תמהו על הביטוי הזה שכן ידוע להם כי תכנית ג'ונסטון כוללת הסדר לגבי כל המים של שני הנהרות היחידים המשותפים לישראל וערב ואין מים אחרים. אני מוסמך למסור לממשלתי כי ההסכם שייחתם עם ג'ונסטון יהווה הסדר סופי ומקיף של בעיות מים בין ישראל וערב. אלן הודה באופן אישי כי אין המזכיר מתמצא באופי התכנית וכנראה אינו יודע כי המדובר בחלוקה מוסכמת [מוסכמת?] וכוללת של כל המים של שני הנהרות. המזכיר דיבר באופן חופשי ואיני צריך ללמוד מסקנות מפורטות לגבי תכניות שאין המזכיר מצוי אצלן במפורט. הוא ידאג להעמיד את המזכיר על טעותו.[2] (ב) שאלה: מה פירוש המושגים הסדרי גבולות ופיתרון לתביעות הפליטים. האם מחלקת המדינה מבינה היטב כי אין כל שאלה של ויתור על שטח והחזרת פליטים ואין כל אפשרויות מבחינתנו פרט לתיקוני גבולות קטנים והדדיים בעלי חשיבות טופוגראפית גרידא ועזרתנו ליישוב פליטים היא למעשה רק בשטח פיצויים. תשובתו: ממשלת ארצות־הברית לא תתמוך בשום הצעה שיש בה משום פגיעה ב־viability של מדינת ישראל. בכלל הייתה מעדיפה שהממשלות הנוגעות בדבר תחזקנה את היציבות באזור על־ידי התקדמות לקראת הסדרים הדדיים ואין ממשלת ארצות־

165

1. אבן השיב שממשלתו אסירת תודה לעדות המחודשת הזאת של ידידות ואמון מצדה של ממשלת ארצות־הברית. (מכתבו, מ־30 באפריל 1955, בתיק 130.20/2486/4.)

166

1. השיחה עם מזכיר המדינה דאלס, ראה מס' 163.
2. אבן הבהיר את הנושא בשיחה שקיים עם ג'ונסטון באותו יום. ג'ונסטון ציין שהתבטאות המזכיר בדבר הסדרי מים נוספים רק מלמדת על אי-התמצאות מזכיר המדינה בפרטים. (ראה מברק WIA735, 14 באפריל 1955, 93.01/2211/4.)

הברית מטפלת בבעיה אלא מאונס ובלי התלהבות. בכל משא־ומתן יש עמדות ראשונות ועמדות סופיות כפי שהוכיח המשא־ומתן על תכנית ג'ונסטון והמשא־ומתן עם טריאסט. ממשלת ארצות־הברית יודעת ומכירה את עמדתנו. (ג) שאלה: המותר להניח כי ממשלת ארצות־הברית תבהיר לנו בקרוב את כוונתה המדויקת הן לגבי החוזה והן לגבי ההסדרים הצריכים לדעתה ללוות את המשא־ומתן על החוזה. תשובה: זוהי הנחה מתקבלת על הדעת reasonable. (ד) שאלה: מהי המדיניות המדויקת של ממשלת ארצות־הברית בשעה זו לגבי תכניות הסיוע הצבאי למדינות ערב. תשובה: לא יינתן סיוע צבאי לשום מדינה ערבית הגובלת עם ישראל עד להפחתת המתיחות עם ישראל (הצהרה זאת נאמרה על־ידיו לגולדמן, בלוישטיין ואחרים אך רציתי לקבלה רשמית ממנו). הוסיף ואמר כי התכנית האמריקנית לעיראק נשארת מצומצמת ומתואמת עם התכנית הבריטית ושתיהן יחד לא תהווינה איום לביטחון ישראל.

כאן אמר כי בשעה שהגו את רעיון הנדבך הצפוני היו סבורים כי אין לזה נגיעה כלשהי למכלול הבעיות בין ישראל וערב. התגובות הרגישות מישראל וממצרים הפתיעו אותם. ייתכן כי טעו באי-ראיית הנולד.

לבסוף התייחסתי להבטחת המזכיר להשיב במפורט על איגרת ראש הממשלה. אמרתי כי יש אפשרות שראש הממשלה יוסיף הערותיו על דברי המזכיר באוזני אתמול ואולי ירצה המזכיר להשיב על האיגרת ועל ההערות יחד. אמר שהסדר זה אם יוחלט עליו יתקבל על דעת מחלקת המדינה. לא חייבתי אתכם להסדר זה אך נדמה לי כי רצוי להעניק לעצמנו אפשרות זאת של תשובת ראש הממשלה למזכיר שמא תשפיע תשובה זאת על דברי המזכיר בעיקר לגבי הצורך לא לקשור את החוזה בהסדרים האחרים קשר של התניה הדדית.

מציע שתעכבו תהליכי קביעת מסקנות של שתי שיחות אלה עד לקבלת ניתוח סיכום והמלצות ממני מחר או מחרתיים.

אבן

167

א' אבן אל ר' שילוח
A. Eban to R. Shiloah

מברק מוצפן WIA739
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ואשינגטון, 15 באפריל 1955

מבחינת הסגנון והאווירה הייתה שיחת יום ד'[1] ברוח השיחות באוגוסט אשתקד. כל מגמתו הייתה למסור רושם חיובי של עמדתו. בדברו על החוזה נקט לשון היסטורית חגיגית. מכתב ראש הממשלה זכה להערצה כללית בצמרת הממשל והעלה את שיעור קומתו בעיניהם.

167

1. ראה מס' 163.

עיקר המלצתי לממשלתנו תהיה תשובה חיובית מותנית לתכנית המזכיר conditional affirmative כלומר: (א) אנו מעדיפים את החוזה הרשמי על הברירה השנייה וחותרים אליה; (ב) אנו עומדים על הצורך לגמור את הפרשה ב־1955; (ג) אנו נסכים למאמץ להשיג כמה הישגים שיעידו על התייצבות והפגת המתיחות אך לאו דווקא בדיוק לפי הנושאים שזרק המזכיר בשיחתו אתי. במקום זה נציע רשימה יותר מציאותית: (1) תכנית ג'ונסטון, (2) ביטול ההסגר בסואץ וראשית הגשמת הפיצויים לפליטים, (3) לאו דווקא תיקוני גבול כי אם ייצוב הגבול בין מצרים וישראל בשיתוף פעולה עם ברנס, (4) קבלת מצרים כמועמד למאמץ הזה, (5) עבודה מקבילה בינינו לבין ממשלת ארצות־הברית על החוזה ועל הנושאים הנ"ל בבת אחת.

אם ראש הממשלה ישיב בלשון זו יש סיכוי, חוזר סיכוי, שהמזכיר יקבל את זה כתשובה חיובית, כלומר אין אנו מחויבים להתייחס בדיוק קפדני להצעה שלו כהצעה מושלמת.

מניח שתטיל מלוא משקלך להשגת תגובה קרובה לנ"ל במשרד ובממשלה. כשמזכיר המדינה אומר Crux of my programme is treaty with Israel, וקובע שנה אחת להגשמת התכנית, לא נוכל להופיע בפני ההיסטוריה כמוותרים על דבר כה מכריע לעתידות המדינה בלי מאמץ מרוכז ורציני להתגבר על המכשולים העומדים על דרכנו ואכן המכשולים עלולים להיות גדולים וקשים ובכל זאת עלינו להעיז ולהעפיל. (6) נכונותנו לשתף פעולה בעבודה זאת, שתשתרע על פני שבועות וחודשים, מותנית בנכונות ממשלת ארצות־הברית לא ליצור שום עובדה נוספת כלפי הערבים בינתיים. מכאן חשיבות תשובת אלן על התאפקות מסיוע צבאי למדינות השכנות. אגב הוסיף שהצטרפות ממשלת ארצות־הברית לחוזה בגדד איננה קרובה כל עיקר ואפילו לא הוחלט עליה עקרונית.

אבן

168

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA744
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ואשינגטון, 15 באפריל 1955

שלך **604**. עמדתי לא נשתנתה, כלומר יחסים דיפלומטיים עם סין מהווים חיזוק של מעמדנו ולכן יש לחתור אליהם מיד. אינני יכול להבטיח שלא יהיה שום הד שלילי כאן אך לדעתי לא יהיה ההד מסוגל להזיק לנו יסודית. מאמרו של ארתור דין ב־Foreign Affairs מוכיח עד כמה שגורמים רציניים המקורבים לממשל מתלבטים במאמץ למצוא דרך להכרה בסין. נורווגיה והולנד הקימו נציגויות בשבועות האחרונים בלי שניזוק מעמדן כאן. ככל שהצעד יתואר כמובן מאליו, כתוצאה טבעית של הכרתנו בסין וכחלק של הרחבת רשת ייצוגנו באסיה, הרי זה משובח. הכרתנו אינה צריכה להופיע כתמיכה בעמדה הסינית לטובת זכות כיבוש פורמוזה ורצוי שהעיתונות תסביר דבר זה בהגיע השעה.

אבן

169

אל"מ ברנס אל מ' שרת
E.L.M. Burns to M. Sharett

Copy: 130.02/2439/2 :העתק

Jerusalem, 16 April 1955

Sir,

I have the honour to address to you the following communication which I am also sending to the Government of Egypt.

In its resolution of 30 March 1955 relating to the conditions on the Armistice Demarcation Line between Egypt and Israel, the Security Council stated that it was "anxious that all possible steps be taken to preserve security in this area, within the framework of the General Armistice Agreement."

The Security Council requested "the Chief of Staff to continue his consultations with the Governments of Egypt and Israel with a view to the introduction of practical measures to that end."

In view of the conversations I have had since my return from New York, I feel that better progress would be possible if, instead of consulting with each party separately, I could now meet with their representatives.

I should like to suggest the following agenda for the proposed meeting:

(a) Implementation of the Security Council resolution of 30 April 1955;

(b) Other points which the two Parties to the General Armistice Agreement *may* agree to discuss relating to the improvement of the situation in the area concerned.

It is hoped that the two Governments would be able to send to the meeting high ranking representatives empowered to conduct discussions on a high level. The designation of such representatives would, in my opinion, facilitate the discussion and enhance the chances of success.

If the two Governments accept the above suggestion, they will have to agree on the place of the proposed meeting. I should be ready, if they so desire, to invite their representatives to meet at the Headquarters of UNTSO in Jerusalem.

In my opinion, the proposed meetings should be held in secret, unless the Parties decide otherwise. If meetings take place at the Headquarters of the UNTSO, I shall make the necessary arrangements to maintain secrecy.

Please accept, Sir, the assurance of my highest consideration.[1]

E.L.M. Burns, Major-General, Chief of Staff

170

ג׳ פ׳ דאלס אל מ׳ שרת
J.F. Dulles to M. Sharett

Copy: **130.02/2456/4** :העתק

Washington, 16 April 1955

Secret

Dear Mr. Prime Minister,

I have received, through your Ambassador in Washington, the text of your letter to me of April 12, 1955.[1] Your statement of the problems which the present situation in the Middle East presents for Israel is most helpful, and I welcome the clear and constructive manner in which you have presented your Government's point of view.

Ambassador Eban will have advised you that I discussed with him in some detail the points raised in your communication and let him know the direction which my thinking has been taking in dealing with the problems of peace and security in the area.

I am particularly pleased by your reference to the question of the division of the waters of the Jordan valley. We believe the Jordan Development Plan should stand on its own merits and not be dependent on other solutions, but if this question could be resolved, we would all be encouraged to hope that a broader settlement of outstanding issues might be possible.

I feel I should let you know quite frankly our difficulties with regard to the security arrangement which you suggest. Up to the present time, the United States has not entered into any security treaty, except in the Western Hemisphere, unless the treaty was directed against the expansionist threat

169

1. ישראל השיבה שהיא מוכנה בכל עת לשגר נציגים רמי מעלה להיפגש עם נציגים מצרים בעלי דרג דומה על בסיס סדר היום שהוצע במכתב. (ראה איתן אל ברנס, 21 באפריל 1955, 130.02/2454/1.)

170

1. ראה מס׳ 162.

of international communism. We have steadfastly avoided involvement in regional controversies. For instance, we insisted that the Manila Pact stipulate that the "aggression and armed attack" referred to in that Pact should apply only to "communist aggression". A security treaty with Israel would require the consent of the Senate. If we presented to the Senate a treaty with Israel today, many Senators would feel that they were not being asked to guarantee stability but, rather, to guarantee United States involvement in a highly inflammatory dispute. In order to obtain the Senate's consent, I feel confident that the major issues between Israel and her neighbors would have to be brought measurably nearer solution.

I have been giving the matter serious study for the past few months, and have come out with the following basic conclusions:

1. No formal treaty guarantee of Israel or her neighbors would meet with the approval of the United States Senate or the American people unless there was a reasonable chance of stability in the area. This would require substantial progress toward a settlement of the major outstanding issues.

2. In our view, such a settlement is not unobtainable.

3. The United States Government is ready to exert every effort to achieve such a settlement and is giving earnest thought to the questions of procedure and timing.

I am confident you will agree that a favorable outcome of our endeavor would be jeopardized by any public intimation of our efforts at this time. Success will also depend, of course, on the maintenance of an atmosphere of tranquility in the area during the crucial period ahead.

I shall be glad to receive further thoughts from you at any time, by letter or through your Ambassador here.

With every good wish and my heartiest personal greetings, I remain.

Sincerely yours,

John Foster Dulles

171
א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA750
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ואשינגטון, 16 באפריל 1955

עמדתנו כלפי הצעת דאלס[1] צריכה לדעתי להתבטא בתשובה שתימסר לו בכתב ובעל־פה כדלהלן: (א) אנו רושמים בסיפוק את הודעתו כי הוא חותר לחוזה ביטחוני עם ישראל וכי הוא מקבל עקרונית את הצעת ראש הממשלה בנדון; (ב) כמו־כן רושמים אנו לפנינו את הבהרתו כי הוא גורס השגת תוצאה זו בתוך השנה הזאת. לדעתנו נודעת דחיפות רבה להתחלת העבודה המשותפת בניסוח החוזה הזה; (ג) עמדתנו הייתה ונשארת שאנו מקבלים ברצון כל מאמץ להפיג את המתיחות באזורנו והגיוני לצפות ממצרים שתהיה הראשונה להתקדם בכיוון זה; (ד) לגבי הבעיות שדאלס הזכיר כנושאים למבצע הפגת המתיחות אנו מציעים הגדרה וניסוח כדלהלן: (1) סיום מוצלח של המשא־ומתן עם ג'ונסטון, (2) לאו דווקא border adjustments אלא border stabilization, מונח שיכול להלכה לכלול תיקונים מוסכמים קלים אך יכול גם להתבטא במאמצים להשקיט ולייצב את הגבול הקיים ללא שינוי, (3) אנו מוכנים להיכנס בדיון עם ממשלת ארצות־הברית על הגשמת התחייבותנו המוצהרת בדבר פיצויים. אנו מצפים מממשלת ארצות־הברית שתשפיע מיד על מצרים להסדיר את השיט החופשי בתעלת סואץ ומפרץ אילת לפי העקרונות שהביעה ממשלת ארצות־הברית ב־1951 וב־1954;[2] (ה) אם המזכיר יסכים לרשימה הזאת שאינה רחוקה מהמחשבות שהביע בשיחתו מיום 13 באפריל יוכל להיות בטוח שנשתף פעולה נאמנה; (ו) מאידך, אין דבר שישפיע יותר על מהלך הרוחות במצרים ובעולם הערבי בכיוון של השלמה והתפייסות עם ישראל כמו חוזה בין ישראל וארצות־הברית שיבליט את אופייה היציב והבלתי ניתן להתערער של מדינת ישראל כחלק של המזרח התיכון. לכן אין אנו גורסים אמצעים אחרים להפגת המתיחות כקודמים לחוזה אלא להפך או לפחות עבודה מקבילה בשני הכיוונים, כלומר מוכנה ממשלת ישראל למנות מיד נציגים שידברו עם ממשלת ארצות־הברית על דבר החוזה ונציגים שידברו אתה על הבעיות האחרות על-מנת שנתקדם בבדיקת שתי הבעיות באותו זמן.

דומני כי הנימוקים והטעמים שלי בהצעה זאת ברורים. אוסיף רק שבלוישטיין גילה לי אמש שבשיחתו עם אלן דיבר אתו הלה על התכנית של דאלס כפי ששמעתיה ביום ד' והוסיף שאחרי חתימת הסכם עם ג'ונסטון תהיה ישראל קרובה לפיתרון יסודי של בעיית ביטחונה אם כי we may try to tie up a few other loose ends first. לכן במקום להתווכח עם ניסוחי דאלס

171

1. ראה מס' 171.
2. משפט זה העלה את חמתו של בן גוריון. במכתב אל ראש הממשלה כתב: "השיט בתעלת סואץ הוא בידי מצרים, לא כן השיט במפרץ אילת. אין אנו זקוקים כאן לרישיון ממצרים. היא אולי עלולה למנוע שייטנו במפרץ בכוח – במקרה זה יש להתגונן בכוח – והדבר בידינו. פנייה זו לממשלת ארצות־הברית כפי שהיא מוצעת על ידי אבן, זוהי הודיה מצדנו שאנו זקוקים לרישיון ולהסכמה של מצרים לשיט במפרץ אילת". שרת השיב שהוא תמים דעים עם בן גוריון, ואין בדעתו כלל לעמוד על עניין השיט לאילת בתשובה שייתן למזכיר המדינה. (ראה בן גוריון אל ראש הממשלה, 19 באפריל 1955, ארכיון צה"ל 230.72/1163, שרת אל שר הביטחון, 21 באפריל 1955, שם, 890.73/2184.)

לגבי הנושאים האחרים למבצע הפגת המתיחות עלינו להציע הגדרותינו אנו ובעיקר לדרוש טיפול מקביל ומידי בשני הנושאים שעורר בשיחתו החוזה מזה והפגת המתיחות מזה.

אבן

172

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 626
נוסח יוצא: 130.09/2314/14

ירושלים, 17 באפריל 1955

אבן. שלך 730;[1] שאלות להבהרת דברי דאלס:

א. בציינו החוזה עם ישראל כסטייה מהמקובל אני מניח כי כוונתו לומר כי חוזה זה אינו מכוון רק להגנה כלפי סכנה סובייטית ולא כי אינו מכוון כלל נגד סכנה כזו, הנכון?

ב. קשה לקבל ברצינות טענתו כי עמדו כבר לפנות למצרים ואלינו ורק תקרית עזה הפריעה. הן לעת־עתה סירוב מצרים להתקשר עם המערב בעינו עומד. אין זה אלא תירוץ נוח להצדיק תליית הקולר בנו על אפס מעשה כלפינו ואולי גם על המבוי הסתום שנכנסו בו כלפי מצרים תוך אזהרה לנו מחזרה על מכשלה כזאת. גם ההסתמכות על היעדר נאסר ושות' כסיבה לדחיית הפנייה מגוחכת, שכן אילו היו בקהיר כלום היו נוקטים כבר יזמה בעצם הימים האלה. מה הערכתך?

ג. איך ניישב דבריו על צורך בהסדר עניינים מסוימים בינינו לבין מדינות ערב בכללותן עם ציון האפשרות של התקדמות כלפינו וכלפי מצרים בלבד. האם הסיפא היא פירוש הרישא או הסיפא היא המשך הרישא, זאת אומרת, האם פירוש הדברים כי הכוונה בשלב זה רק להסדר ראשון בינינו לבין מצרים או שהכוונה קודם כל להסדר ראשון כללי עם ארצות ערב בעניינים מסוימים כתנאי לכריתת חוזה ביטחון ואחרי זה בשלב שני תבוא ההצעה על הצטרפות מצרים וישראל לנדבך.

ד. האם ההבחנה בין תפיסת מרובה ותפיסת מועט פירושה כי אם יתברר כי המרובה אינו אפשרי אזי ינסו לספק ישראל על־ידי אישור יותר מפורש של המשולשת וייטלו לעצמם חופש להתקשר ביטחונית עם מדינות ערב נוספות או שיש להבין כי כל התקשרות נוספת עם מדינות ערב כרוכה בהתקשרות עם ישראל.

ה. לפי 734[2] אמר אלן שלא יינתן סיוע צבאי למדינה הגובלת עם ישראל עד להפחתת המתיחות ואילו לפי 730 אמר דאלס כי החוזה מותנה בפיתרון בעיות דחופות מסוימות. קשה להניח כי הפחתת המתיחות בלבד יש בה פיתרון בעיות ואם נכונה הנחה זו האין טמונה כאן אפליה, זאת אומרת, כי הפחתת המתיחות דיה להצדיק סיוע צבאי לשכנות ללא תמורה

172
1. ראה מס' 163.
2. ראה מס' 166.

לישראל ואילו חוזה ביטחון עם ישראל מחייב פיתרון בעיות ולא רק הפגת מתיחות.

שרת

173

מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)

M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 904
נוסח יוצא: 130.09/2339/3

ירושלים, 17 באפריל 1955

אבן.

חושש להתפתחות במועצת הביטחון. ציבורנו יראה באי קבלת החלטת גינוי למצרים אפליה ממארת והתעללות בצדק. כל ההסתמכות על הישועה שתצמח כביכול מפגישה בדרג גבוה אסור שתטשטש אשמת מצרים באלימות יזומה על־כל־פנים במקרים שהדבר הוכח בוועדות שביתת־הנשק. יש להזהיר ממשבר גמור של אמון ביושרה ובסמכותה המוסרית של מועצת הביטחון. דווקא הדאגה להצלחת הפגישה או כל מאמץ אחר לכפות על מצרים קיום הסכם שביתת־הנשק מחייבת איזון החשבון ללא משוא פנים. יש לעשות מאמץ כולל בכיוון זה ובייחוד כלפי ארצות־הברית. נפעל כלפי הממשלות והנציגים כאן.[1]

שרת

173

1. קדרון השיב ששוחח עם שלושת הנציגים המערביים ותבע גינוי מצרים. תגובת נציג צרפת אורדנו הייתה חיובית, הנציג הבריטי קרוסתוייט טען שעל המועצה לנקוט עמדה קונסטרוקטיבית להבדיל מהשלילה שבגינוי על-מנת לסייע לברנס להפגיש את הצדדים. הנציג האמריקני ברקו הביע חשש פן גינוי ישפיע לרעה על עמדת מצרים כלפי הפגישה בדרג הגבוה. (ראה מברק קדרון, 987, 18 באפריל 1955, 130.09/2332/7.) ראה גם מס' 176.

174

א׳ נג׳ר: שיחה עם פ׳ ז׳ילבר (בתל אביב, ב־17 באפריל 1955)
E. Najar: Meeting with P. Gilbert (Tel Aviv, 17 April 1955)

מזכר: 130.02/2413/9

כמוס

הנדון: משיחה עם השגריר ז׳ילבר בביתו, ביום א׳, 17 באפריל 1955[1]

א. אמר כי עמדתנו בעניין השיחות הישירות עם מצרים לא ברורה לו. מהמברקים שקיבל מוואשינגטון, מתברר כי בשיחה בין השר ולאוסון[2] הגדרנו באופן מצומצם מאוד את סדר היום של הפגישה המבוקשת על ידנו. במחלקת המדינה התבצרה הדעה כי אין צורך בפגישה בין אנשים מדיניים כדי לדון על המצב בגבול עזה. חושבים בכיוון של פגישה בין אנשי צבא לאו דווקא מהרמה הגבוהה ביותר. כדי לתת לנו סיפוק־מה, חושבים כי הנציגים הישראלים והמצרים יכולים להיות קצינים שונים מאלה היושבים בוועדת שביתת־הנשק.

ז׳ילבר שאל אם אנו עומדים על פגישה בין אנשים מדיניים ומה האמת על סדר היום המוצע על-ידנו.

הסברתי לו את המצב והגדרתי את סדר היום שהצענו לברנס. אמרתי כי אנו עומדים על פגישה בין פקידים גבוהים מדיניים ולא בין אנשי צבא. ז׳ילבר לא בטוח כי קל יהיה לשלב סדר יום מצומצם בייצוג מדיני.

ב. כפי שכבר מסר ז׳ילבר לראש הממשלה, השגרירות הצרפתית בוואשינגטון מתרשמת כי המחשבה האמריקנית הולכת בכיוון הסדר מקביל בין המערב וישראל בצורת חוזה ביטחון הדדי. לפי אותו מקור, האנגלים מגלים יזמה מדינית לשם חידוש הצהרת השלושה. המגמה הבריטית עשויה, לדעת הצרפתים, לטשטש את הבעיות מבלי לפתור אותן וז׳ילבר שאלני אם נסתפק בחידוש ההצהרה. עניתי לו בשלילה והסברתי מחדש את עמדתנו. ציטטתי לו גם את דברי שר הביטחון באסיפת המפלגה שהתקיימה ביפו לפני שבוע ימים על הצהרות אידן בפרלמנט הבריטי.

ג. ז׳ילבר גילה סיפוק עמוק מפגישתנו הממושכת עם רוברט שומאן. לדבריו, פגישה זו שווה פי כמה את השיחות בפאריס ואף עם פיניי. הוסיף כי מעניין לציין ששומאן לא נפגש עם שום מנהיג ערבי בעת סיורו ולפי כל מה ששמע ממקורות שונים, התרשם באופן חיובי מאוד מישראל.

ד. אמרתי לז׳ילבר כי אנשינו בפאריס לא שמעו מפי אנשי הרציף [משרד החוץ הצרפתי] דברים ברורים, זהים למה שהוא מסר לראש הממשלה בנוגע לעמדת צרפת שהיא לא תצטרף לכל הסדר הגנתי אשר לא יספק את כל מדינות האזור כולל ישראל. ז׳ילבר ענה לי בפירוש כי דבריו לשר מבוססים על מברקים ברורים ביותר וכי הדברים נאמרו גם בלונדון וגם בוואשינגטון. כאן הוסיף כי אין בכוונת צרפת להגיד את הדברים האלה בצורה חגיגית. הם חלק מהמערכה המדינית הצרפתית ושייכים למסגרת הכללית של הפעולה הצרפתית.

כאן הוסיף כי השיחה בין השר ולאוסון (מה־5 באפריל) עזרה הרבה בוואשינגטון. מבחינת ישראל, האמריקנים לקחו את הדברים ברצינות מלאה. מבחינת צרפת, נאמר להם כי צדקה צרפת כאשר הזהירה נגד התוצאות של הסכם טורקיה-עיראק על מספר מדינות באזור, ביניהן מצרים וישראל.

ברכה,

א׳ נג׳ר

174

1 תאריך התעודה 18 באפריל 1955.

2. ראה מס׳ 150.

175

א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA758
נוסח יוצא 93.01/2211/4

ואשינגטון, 18 באפריל 1955

שלך 626.[1] (א) כן. (ב) גם אני סבור כי עזה הייתה אמתלה ולא סיבה. לא היו מוכנים לפעול לפני כן. מאידך, אפשר שאילו נפגשנו בראשית מארס בלי עזה היה כבר נאלץ לגלות את כיווני המחשבה שהביע לי ביום ד׳. כמו־כן, מאחר שגילה צפונות לבו ייתכן שאמנם יבואו בדברים עם נאסר בשובו. (ג) דיבר ראשית כל על הצורך ב־settlements ואחר־כך על התקדמות ניכרת לקראת הסדרים ככתוב במכתבו ואז שאל מי המועמד הערבי למבצע והחליט על מצרים. גם לפי ניסוחיו אין צורך בפיתרון כולל מושלם אלא בהתקדמות ניכרת לקראת פיתרון הבעיות. (ד) ו־(ה) ההערה על תפיסת מרובה מתייחסת אך ורק לסיכוי החוזה. את המועט, כלומר אישור המשולשת, אפשר לדבריו להגשים בלי הכשרת הקרקע. אמר שכתנאי לחוזה נחוצה הסדרת עניינים אחרים ואז ניסה לרכך במקצת ואמר "כמובן אי־אפשר להתנות את זה בהשגת פיתרון כולל דבר שלא יבוא לדורות וגם מסוכן לדחות את הדבר". הרבה דברים אחרים סתומים ומדאיגים אך אין ספק שהערתו על perfectionism באה דווקא להקל ולא להחמיר.

אלן אמר שהתנאי להושטת סיוע צבאי למדינות הגובלות אינו שונה מהתנאי שיש להגשימו לפני כניסת ממשלת ארצות־הברית לחוזים עם ישראל ומדינות אחרות דהיינו, מידה ניכרת של התקדמות בחיסול גורמי המתיחות. התמונה המצטיירת היא שהוחלט על הקפאה מסוימת של היזמה האמריקנית עד שתיווצר אפשרות לפתור כמה בעיות בבת אחת כלומר הצטרפות ארצות־הברית לחוזה בגדד, חוזה עם מצרים, חוזה עם ישראל והתקדמות לקראת פיתרון הבעיות שציין דאלס וכל המאמצים צריכים להיות מכוונים בשנת 1955 לקראת הסדר כולל זה שיובא בשלמותו בפני הסנאט כתכנית להגברת היציבות באזור. לא שמעתי את הדבר מוגדר בלשון ברורה כזאת אך דומני כי זוהי תכנית המתכננים. (ה) אינני יודע אם הפגת המתיחות היא מושג נבדל מהמושג התקדמות לקראת פיתרון הבעיות אך כדאי שנבדוק ונברר.

הערה כללית. הדרך היעילה ביותר להבהרת הסתומות היא ניסוח תשובה מחושבת לדאלס שתכלול גם את הקווים של מברקי מס׳ 750[2] גם דרישה ישירה שיגדיר בדיוק למה הוא מתכוון בדברו על גבולות ועל תביעות הפליטים. עליך לומר ישירות שעד שנשמע הגדרה זאת קשה לנו לקבוע עמדה כלפי תכניתו בכללה. כן צריכות השיחות עם לאוסון להתרכז בשאלה הזאת – מה כוונת ממשלת ארצות־הברית בענייני גבולות ופליטים. עליך לומר שהערת אלן על אי־פגיעה ב־viability אינה מספיקה כל עוד לא נדע כיצד מתבטא דבר זה למעשה.
בבלדר אשלח חומר נוסף והצעה מנוסחת לתשובה. בשבוע הבא אלמד את השקפותיהם של

175
1. ראה מס׳ 172.
2. ראה מס׳ 171.

כמה סנטורים ואנסה לכוונם להבעת משאלה שיובטח ביטחונה של ישראל מיד.

אבן

176

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 989
נוסח נכנס: 130.09/2332/7

ניו יורק, 18 באפריל 1955

מועצת הביטחון, שלי 987.[1]

אחרי הישיבה הודיעני ברקו בטלפון שהוחלט לא להגיש החלטת גינוי נגד מצרים. שקלו טענותינו בכובד ראש אך סברו שאין לעשות דבר שעלול להפריע למאמצי ברנס. לדעתם, גינוי היה מסכן הסיכוי לפגישה ברמה גבוהה. כשעניתי בחריפות אמר ברקו כי לעת־עתה זוהי רק החלטת המשלחות וכי אף אחת מהן לא קיבלה הוראות מן הבית. ברם, אינו חושב שההוראות תהיינה בניגוד לרוח החלטתם.

אורדונו הזמינני לשיחה מיד אחרי כן ובזעם בלתי רגיל מסר שלא הצליח להזיז עמיתיו אפילו במילימטר. השתתפו בישיבה בבקוק, ברקו ומקסוויני (Macsweeny) מטעם ארצות־הברית, קרוסתווייט ובמסבוטם מטעם אנגליה ולוסה והוא עצמו. קרוסתווייט כרגיל שפע ארסו, נעזר בחריצות על־ידי מקסוויני האירי, המתייחס אלינו בחוסר אהדה מטעמים קתוליים. הצרפתים ניסו תחילה נוסחה שתגנה "הפעולות האלה" דוגמת נוסח החלטת עזה ונדחו פה אחד. אחר־כך ניסו "הכרה במצב הביטחוני המעורער בגבול" ושוב נדחו בטענה המגוחכת שמאז 10 באפריל לא היו תקריות ובינתיים הביעו המצרים הסכמתם להצעות ברנס (בעיקר לסיורים המשותפים) והישראלים שותקים. אפילו הנוסחה "מאשרת מסקנות הדוח" לא נתקבלה.

לבסוף הסכימו האנגלו־סקסים להעביר הנוסחה בשלי 990[2] לבירותיהן לאישור. אמרתי לאורדונו בו במקום שנוסחה זו אינה באה בחשבון כסיפוק לתלונתנו.

אורדונו משוכנע שהאנגלו־סקסים ובעיקר הבריטים גמרו אומר לא לעשות דבר שייתקל בביקורת מצרית. הוא סבור שמתחת להכרה של כל המסובין היום הייתה ועידת בנדונג והמרוץ סביב נאסר.

הודעתי לברקו [ו]לאורדונו כי אנו מסרבים בתכלית להתייחס להחלטתם היום כלדבר סופי. אורדונו השיב שהצרפתים מוכנים לעשות כל מה שנדרוש מהם.[3]

קדרון

176

1. ראה מס' 173, הערה 1.
2. הצעת ההחלטה אזכרה את החלטת מועצת הביטחון מ־30 באפריל והנחתה את ראש מטה משקיפי האו"ם להמשיך את מאמציו להשיג הסכמה על צעדים מעשיים להפגת המתיחות ולקיים את הביטחון בשטח רצועת עזה. (ראה מברק קדרון, מס' X990, 18 באפריל 1955, 130.16/2951/13.).
3. במברק נוסף דיווח אבן כי לאחר ישיבת מועצת הביטחון ב־19 באפריל ניגש אליו המזכיר הכללי של האו"ם והמליץ במפגיע שישראל תקבל את הצעת הסיורים המשותפים. ברנס באמת מאמין כי בדרך זו יימנעו הרבה פורענויות. מבחינה תכסיסית הוא סבור שהיעדר הסכמת ישראל להצעה זאת יחסום בפניה את הדרך לפנייה יעילה לגורמים בין־לאומיים אחרים. (מברק אבן, מס' 999, 19 באפריל 1955, 130.09/2332/7.). על עמדתה של ישראל בעניין הסיורים המשותפים ראה מס' 174.

177

י' גדעון אל משרד החוץ
Y. Gideon to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ח/504
נוסח נכנס: 130.16/2951/3

מוסקבה, 18 באפריל 1955

מידי

ביקרתי זייצב, הסברתי רקע תלונתנו, יחסינו עם מצרים וביקשתי תמיכתם. זייצב השיב שלפי ידיעות שקיבל מאו"ם ההתקפות הן משני הצדדים. מבין מצבם הקשה של תושבי הגבולות ותפקיד הממשלה להבטיח רכוש ושלום אך היה מציע התאפקות כי אחרת אין סוף לשרשרת. ידועה השקפת ממשלת ברית־המועצות שיש לפתור כל הסכסוכים בדרכי שלום במשא־ומתן ישיר. לפני משא־ומתן כנ"ל יש קודם כל ליצור אווירה מתאימה להצלחתו וכנראה ישנו צד שלישי שמפריע ליצירת האווירה. הבאתי דוגמאות והחלטות ועדת שביתת־הנשק המוכיחות אשמות מצרים בכל התקריות והתאפקותנו הרבה הגיעה כבר לגבולה. ידועה נכונותנו למשא־ומתן ישיר והתנגדות מצרים לכל מגע. הדבר תלוי ברצון מצרים מבלי לקשור לזה כל צד שלישי. זייצב הבטיח לדווח להנהלת המשרד.

גדעון

178

מ' שרת אל שגרירות ישראל במוסקבה
M. Sharett to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/387
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 19 באפריל 1955

אבידר. ההתקדמות הבלתי פוסקת במתן היתרי יציאה עם כל היותה מרנינה אפילו בממדיה הקיימים מחייבת ומאפשרת הצגת שאלת העלייה מחדש. עד כה אמנם ניתנו היתרים ספורים גם לנשים צעירות ולילדים אבל התמונה הכללית היא כאילו הייתה ישראל מושב זקנים. יש לערוך בהקדם שיחה על נושא זה בדרג גבוה ככל האפשר. אין לחרוג לעת־עתה ממסגרת עליית קרובים אבל במסגרת זו יש להציג בעיית אחים ואחיות, בני אחים וכיוצא בזה ולהסביר כי הסיפוק הרב בציבור מיחסה האנושי של ממשלת ברית־המועצות לבעיית איחוד משפחות עשוי לפוג ולהיהפך לאכזבה אם יתברר כי ברית־המועצות שולחת לנו שיטתית כמעט רק זקנים וזקנות כאילו הייתה ישראל בעיני ברית־המועצות ארץ המיועדת לאפשר לישישים

לבלות בה שארית ימיהם ולא ארץ של חיים חדשים להמוני העם היהודי הזקוקה לכוחות עבודה ובניין. יש להעתיר הערכות ושבחים למתן רישיונות להורים ולהיזהר מאוד מיצירת הרושם כאילו אנו מזלזלים בתמורה שחלה ולו רק בכיוון זה אבל יש להדגיש כי קשה לנו להשלים עם היות ברית־המועצות הארץ היחידה בעולם ממנה באים לישראל רק זקנים. חזק.[1]

שרת

179

א׳ אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA998
נוסח יוצא: 93.01/2211/4

ניו יורק, 19 באפריל 1955

היה קציר די אומלל של נאומים שכללו אמנם כמה דברים ורמזים על אחריות מצרים אך בלוויית תקוות חזקות שהמצב הולך לקראת תיקונו ולכן אסור לעסוק בגינוים. הנאום הבריטי היה היותר קרוב להבנת מצבנו בכללו אך גם היותר ברור בציינו שמצרים מתקדמת לקראת מתינות ועכשיו עלינו להביא את הגאולה על־ידי שיתוף פעולה עם ברנס. האמריקני לא אמר מאומה פרט להדגשה כי הפעולות שגונתה עליהן מצרים אינן מוצדקות על־ידי שום תורה של מתיחות בעקבות עזה או זכות תגמול. האמריקנים הודיעו סודית לכל חברי מועצת הביטחון על יזמתם ויזמת המזכ״ל בהפגשת הצדדים לפי בקשת ישראל ומכאן מסקנה שעל מועצת הביטחון להסתלק מכל יזמה. הצרפתי היה הדוגל הראשון באי-הצורך לקבל החלטה אך היותר מפורש בהזהרת מצרים ובהאשמתה וגם הוסיף שאם מצרים תחדש פעולות הייקוש תיאלץ המועצה לגנותה רשמית. הסובייטי נמנע אפילו ממעט האמירה והרמיזה של המערביים שיש כאן שורה של מעשים ממאירים באחריות מצרים ונזהר לבלתי ייחד את מצרים לשום אחריות או אשמה מיוחדת. אמירתו המודגשת שאין מקום לשום החלטה הייתה רבת משמעות ואישרה את הנחת המערב בנדון. סובול[ב]הפתיע בקבלו על עצמו את האחריות לסיכום דעות מועצת הביטחון. הבריטים אמרו לנו אחרי הישיבה כי דברי סובול[ב] מוכיחים שלא היה סיכוי כלשהו לקבלת החלטה נגד מצרים בלי וטו. האמריקנים אמרו אחרי הישיבה שעצם כינוס מועצת הביטחון אילץ את מצרים להתייחס ברצינות למצב, להנהיג שיפור בו [ו]בעיקר לשקול רצינית את דבר הפגישה. פגישה זאת בפי האמריקנים היא ראשית גאולה ותיקון עולם במלכות שדי.

גורמי התוצאה הזאת, נוסף על הרקע הבין־לאומי הכללי, הם: (א) איש לא ראה את דוח

178

1. בתשובה שיגר אבידר ניתוח מדוקדק של נתוני העלייה. מסקנתו שאין לישראל לפי שעה כל יסוד לטעון בפני הרוסים שהם שולחים רק זקנים. מסתבר כי הבקשות לעלייה שמגיעות לישראל מתייחסות בעיקר להורים זקנים, ובמידה שנשלחו לצעירים יותר – אלה לא הופלו לרעה. הוא ביקש לעשות פעולה למען משלוח בקשות לעלייה ולדאוג לכך שידרשו בני גילים צעירים יותר וסוגים נוספים של קרבה משפחתית. (מכתב אבידר אל שרת, 21 באפריל 1955, 130.02/2397/18).

ברנס כקובע אחריות ברורה או כתובע פעולת מועצת הביטחון, להפך נתפרש הדוח כרומז על הצורך והאפשרות של פיתרון במקום באמצעותה. למרות מאמצינו להסביר ולהבחין אין ספק שקבלת שישה גינויים נגדנו השפיעה במידה ניכרת על האווירה; (ב) המתינות המצרית כלומר הפסקת הפעולות מאז כינוס מועצת הביטחון והבעת הנכונות לשתף פעולה עם ברנס עשתה את שלה וזאת נוסף על התקוות התלויות בפגישה; (ג) הרושם הכללי שרווח גם בעיתונות שאין כאן תופעה חדשה אלא קצף ממערבולת עזה העומדת לחלוף ואז נגיע למי מנוחות; (ד) הרושם שנהגנו פזיזות כלומר היה עלינו לנסות מזלנו בתכנית ברנס ורק אם תרופה זאת תאכזב תהיה הצדקה להעסקת מועצת הביטחון; (ה) החשד שהובע בכמה חוגים שהחלטנו על פנייה למועצת הביטחון לשם היחלצות ממצוקה פנימית ולשם פיצוי דעת הקהל אחרי גינוי עזה ולאו דווקא משום הנחתנו כי פנייה למועצת הביטחון הייתה באמת בשלה.

אך הגורם המכריע, פרט לשיקולי מדיניות ערבית של המעצמות, היה האמונה כי המצב בתהליך של הקלה ולא של החמרה. המצרים והמעצמות עשו הרבה לטיפוח אמונה זאת. עניין הסיורים המשותפים התבלט בוויכוח כאילו כאן הגאולה ומדוע אין ישראל ששה לקראתה.

אבן

180

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מקור: 130.11/2502/8
מוסקבה, כ"ז בניסן תשט"ו

19 באפריל 1955

כמוס

עליית קרובים

לאחר שמיעת דוח כאן על התפתחות עליית הקרובים, ניתוח החומר של הדרישות לעומת היתרים ולאחר דיון ושיקול בנושא, נראה לי המצב כך.

לאחר הפסקה של חודשיים (21.3.55-22.1.55) במתן דרכונים לקרובים בעלי "ויזוב" מבני משפחותיהם בארץ, חודש מתן הדרכונים בסוף חודש מארס בקצב מוגבר. ארבע קבוצות דרכונים הגיעו לשגרירות לשם מתן אשרות ב־20.3, 3.4, 6.4 ו־16.4. ארבע הקבוצות מסתכמות ב־44 דרכונים ל־46 נפש במשך חודש אחד. להחשה זו יכולות להיות שתי סיבות:

(1) ההשהיה של חודשיים בהוצאת דרכונים נגרמה בגלל מבוכה מסוימת בשלטונות המקומיים ואולי גם במחלקות השלטון המרכזי לגבי הקו לאחר השינויים בצמרת הממשלה ולכן באה הצטברות כשהתברר שאין שינוי בקו.

(2) רצון להראות הקלה והרחבה מסוימת במתן אפשרות עלייה לקרובים במסגרת איחוד המשפחות, למען רכישת דעת הקהל הישראלי והיהודי למטרות מדיניות אחרות שלא אעמוד עליהן כאן.

מכל מקום אין לדעתי בשום פנים להתעלם מהאפשרות שהסיבה השנייה קבעה כאן או שתיהן יחד. אם הנחה זו נכונה, הרי צפונות בה אולי אפשרויות של פעולה להרחבה בממדים ובסוגים של קירבה והורדה לגבי גילם של העולים.

אני סבור כי הנתון הראשון הדרוש למען פעולה זו הוא ריבוי הדרישות מהארץ. חשוב ביותר לדעתי כי ה"ויזובים" יתרחבו על סוגי קירבה נוספים. אחים, אחיות, בעל (כמו מקרה פלצל מגשר), גיסים, בני אח ואף בני דוד, יכילו גילים צעירים יותר ויקיפו תושבי מחוזות נוספים כאן.

אנו עומדים כיום ביחס של 120 היתרים על 387 דרישות. יש לקחת בחשבון:

(א) ייתכן ולא כל מקבל דרישה מפעיל את הטיפול הדרוש להשגת הדרכון כאשר אינו מתגבר על פחדו;

(ב) חלק כנראה מהסס ומשתהה, דוגמה אחת לפחות הוכיחה זאת;

(ג) ייתכן ואחדים נתקלים במקום מגוריהם ב"אי-עידוד" להמשך הטיפול בבקשה ונסוגים ממנה;

(ד) יש להניח כי חלק לא יאושר, לפי שעה ידוע על שני סירובים;

(ה) התהליך מזמן הגשת הבקשה לשלטונות המקומיים עד הוצאת הדרכון, נמשך לעתים עד 6-8 חודשים.

כל האמור לעיל אינו בא אלא לחזק את תביעתי כי תעשה פעולה נמרצת וזהירה (בלי פרסום רב) בארץ לריבוי משלוח הדרישות, אחרת לא יהיה כל בסיס לתביעת הרחבה של מתן היתרים כאן במסגרת איחוד משפחות.

ברור לי כי לא ביום אחד ניתן לארגן זרם של דרישות מהארץ ואולי גם לא רצוי כי תישלחנה בבת אחת אלא בקצב עולה והולך. ייתכן ודרוש לכך מנגנון מסוים ודרושים לכך אמצעים. אם בזה העיכוב, הכרח הוא לדעתי להתגבר עליו בלי דיחוי.

הנני מחכה לתשובתכם בנדון.[1]

בברכה,

י' אבידר

180

1. בעקבות פנייה זאת ננקטו צעדים לעידוד שיגור בקשות לוויזה גם לגבי אחים ואחיות וקרובים החל מגיל 40. צעדים אלה כללו הידוק הקשר בין משרד החוץ לעובדי מחלקת העלייה של הסוכנות, טיפול של פקידים אזוריים מיוחדים במסגרת משרד העלייה, הידוק הקשר עם חוגים וגופים ציבוריים שמטפלים בעלייה ופעולת הסברה בהתיישבות העובדת. (ראה ארוך אל שגריר ישראל במוסקבה, 1 במאי 1955, 130.11/2502/8.)

181

מ׳ אבידן אל ש׳ בנצור
M. Avidan to S. Bentsur

מקור: 130.11/2502/12
ורשה, כ״ז בניסן תשט״ו

19 באפריל 1955

כמוס-אישי

שמואל היקר,

אני מקווה כי מכתבי זה ימצאך עוד בארץ. רצוני למסור לך על הצעה מסוימת שהעליתי בפני לב וניר בעת ביקורי בציריך (משם חזרתי רק הבוקר).

אחרי שקיבלתי ממך לפני שבועות מספר העתק מזכרך אל לשכת השר בעניין ״עליית״ הגרמנים מפולין, החלטתי להתעניין בשאלה באופן אינטנסיבי יותר. מתוך מקורות מוסמכים למדי נודעו לי הפרטים הבאים:

נחתם הסכם סודי בין ממשלת גרמניה המערבית לבין הממשלה הפולנית בדבר אספקת סחורות גרמניות לפולין בהיקף 10-15 מיליון דולר. תמורת האשראי לזמן ארוך שהגרמנים העניקו לפולין, הסכימה ממשלת ורשה להתיר יציאתם של 16 אלף גרמנים שקרובים להם בגרמניה המערבית. ביצוע היציאה נמסר לצלב האדום הבין־לאומי ועד כה נסעו שני טרנספורטים, כ־5 אלף נפש בקירוב. המשא־ומתן התנהל בוורשה על־ידי שני פקידים ממשרד החוץ בבון. הציר השבדי כאן עמד בקשר אתם אולם לצערי הוא נמצא עתה בחופשה ממושכת ולא נזדמן לי להיוודע מפיו את הפרטים המדויקים, אם כי אינני בטוח בכך האם הם ידועים לו. מכל מקום, זו העסקה בקווים כלליים.

ניצלתי את הזדמנות ביקורי בציריך כדי להעלות בפני לב את הרעיון, שמא היה כדאי כי נחזור על הצעתנו מלפני שנה בדבר התרת עלייה תמורת עסקה כלכלית. לב היה בדעה כי עתה יהיה העניין קשה יותר – דווקא מהצד שלנו. יש תזוזה מסוימת במזרח אירופה בשטח העלייה ורצוי אולי לחכות ולראות כיצד יתפתחו הדברים. טענתי והנני טוען לעומת זאת שני דברים: (א) התזוזה המתבטאת במתן דרכון או שניים לשבוע, מהם ב־50% ויותר למקרים סוציאליים, איננה מצדיקה עדיין אופטימיות שכתוצאה ממנה נהיה רשאים להזניח מאמצים מיוחדים ודרכים יוצאות דופן למצוא לצדו של הטיפול הדיפלומטי פיתרון של ממש לשאלת העלייה. מתן דרכונים לפי השיטה הנוכחית של טיפין־טיפין מהווה אמנם תזוזה לעומת הקיפאון ששרר בתקופה הקודמת וצורה זו של עלייה יכולה להימשך עוד זמן רב, אך אסור שייווצר הרושם כי רואים אנו בכך פיתרון. (ב) אינני מאמין בכך, כי אפשר לסדר עלייה בכסף. אני משוכנע כי השיקולים הפוליטיים קובעים בראש וראשונה. אולם, כשנוצרים תנאים פוליטיים נוחים – כמו עכשיו למשל – והוחלט איפה שהוחלט כי מותר להתיר יציאה, אפשר אולי להרחיב את הסדק ואולי באופן ניכר, על־ידי כסף או הנחות כלכליות בעקיפין. הנה עניין הגרמנים סודר דווקא עכשיו ואולי הצעתנו מלפני שנה, שדחוה כי לא היה קיים אותה שעה הרקע המדיני המתאים, תמצא עתה אוזן קשבת.

(ג) ייתכן ובאם נחכה חודשיים, שלושה – בתקווה כי העניינים יסתדרו מעצמם – נעמוד מחדש בפני קיפאון מוחלט. על־כל־פנים אין ביטחון כי העלייה, ולו בממדים הנוכחיים, תימשך ואם תשתנה הקונסטלציה המדינית שוב לא יהיה המקום להעלאת הצעות מסוג זה. לא נסכן מאומה אם בהסתמך על התקדים הגרמני ננסה לחדש ההצעה.

לב הסכים לשקול את הרעיון ולבוא בדברים עם הגורמים המוסמכים. אשר לניר, אתו נפגשתי בווינה בדרכי מציריך, הוא מחייב את ההצעה בהחלט. מסרתי גם ללב וגם לניר, כי טרם הספקתי להעלות את המחשבה בפני הממונים עלי במשרד, כי היא נתגבשה בי ממש לפני נסיעתי מוורשה. באופן ממשי מציע אני שני דברים: (א) לנסות ולברר בבון – באמצעות המשלחת שלנו – מה התנאים המדויקים של ההסכם עם הגרמנים – זה ניתן שם ביתר קלות, הואיל וכאן ודאי רק השלטונות הפולניים יודעים את הפרטים ומפיהם קשה יהיה להיוודע דבר; (ב) בשיחתי עם סגן השר לסחר חוץ, בייאר, התרשמתי כי החוזה המסחרי שנחתם בינינו לפני שנה איננו עניין שמתייחסים אליו ברצינות או שרוצים להפעילו באופן ממשי. בחודשים האחרונים, כתוצאה משינוי הקו במוסקבה, ודאי נעשה תכנון כלכלי חדש בו אין מקום לעסקות מהסוג שאפשר לבצען עם ישראל. בכל-אופן באמתלא כי רצוננו להזיז את ענייני המסחר מנקודת הקיפאון ולהסדיר בעיות העומדות ותלויות – כגון החוב של 300 אלף דולר, אפשר לשלוח לכאן איש או שניים וכמו אשתקד, להעלות את הצעת העלייה במישרין – אגב השיחות בענייני מסחר שגרתיים. ייתכן – וזאת אני משאיר לשיקוליך – שאין כלל צורך בשליחת איש או אנשים במיוחד – ואוכל אני עצמי למשש את הדופק תחילה.

מניח ומקווה כי אשמע תשובתך לשורותי אלה בעת ביקורך הקרוב, אך טרם צאתך תספיק לשקול את הדברים ולהסב את תשומת לבו של השר, באם תראה צורך בכך.[1]

בברכה,

מ' אבידן

182

מזכר מאת מחלקת המדינה של ארצות־הברית אל משרד החוץ של ישראל

Memorandum from the U. S. Department of State to the Ministry of Foreign Affairs

130.20/2480/7

Tel Aviv, 21 April 1955

Confidential

Memorandum

The Department of State has requested the Embassy to transmit to the

181

1. לקראת סוף חודש מאי 1955 פנה שאול אביגור, ראש נתיב, אל שרת בהצעה לחדש את הגישושים בדבר עלייה במסגרת של עסקה מסחרית. (ראה תעודות ליחסי ישראל-פולין, 1945-1967, מס' 220.)

Israel Ministry for Foreign Affairs the following comments regarding the Security Council debate April 19:

No resolution was adopted since the United States Government and other members of the Security Council felt that the important result of the meeting should be the reaffirmation of the March 30 resolution.

Secondly, it was the estimate of the United States Government that the Soviets would veto a resolution which censured Egypt and a resolution without such censure would be of no interest or value to Israel.

The United States representative underscored United States concurrence in General Burns' first conclusion of his last report that the majority of incidents was due to emotional tension following the Gaza raid on February 28. The United States specifically did not condone incidents occurring since the Gaza raid, pointing out that such incidents demonstrated a lack of responsibility by local and governmental authorities, holding that if the situation on the border was not further to deteriorate Egyptians must repress such actions as minings. The United States specifically reiterated that there was no justification for retaliation, official or unofficial, military or civilian, and pointed out that Security Council consideration and action *per se* were neither a remedy for present difficulties nor likely to bring about peace in the Palestine area.

Positions similar to the foregoing were taken by the United Kingdom, France, New Zealand, Belgium and the U.S.S.R. and at the conclusion of the meeting Sobolev, as president, summarized the unanimous sentiment of the Security Council that parties should carry out the provisions of the March 30 resolution and cooperate with General Burns. The Embassy has been requested by the Department of State to express the urgent hope of the United States that Israel is prepared to indicate by cooperation with General Burns that it wishes the earliest stabilization of the border situation.[1]

1. תשובת ישראל, ראה מס' 227.

183

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 642
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 21 באפריל 1955

לבקשתו נתקבל אתמול לאוסון על־ידי השר.

מסר [ר]שמית נוסח מלא של תשובת המזכיר[1] וביקש סודיות מוחלטת. בהביעו תודתו העיר השר שמקפידים על סודיות ואף על קיום שני השדרים הקודמים לא הייתה דליפה כלשהי. אמר שהיות ומדובר בכמה בעיות חשובות יצטרך לשתף הממשלה בסוד העניינים. שדר המזכיר מחייב תשובה ואותה ייתן אחרי יום העצמאות.[2] לאוסון העיר שחושב שארצות־הברית וישראל are getting closer.

בעברו למועצת הביטחון דיבר השר בחריפות על האיפה ואיפה שבהתנהגותה. אם אנו מגיבים בכוח מכניסים אותנו לתא הנידונים כדי לכבדנו במלקות בפרהסיא. אם אין אנו מגיבים ופונים למועצת הביטחון, מסרבים לנו הצדק הטבעי שהוא זכותנו. כשלאוסון העיר שמועצת הביטחון עדיין seized of matter אמר השר: מי יבוא לעורר העניין מחדש. כשהדיו לא נתייבשה על החלטת הגינוי בעניין עזה היה הצעד הטבעי נוכח ההתגרויות המצריות לפנות למועצת הביטחון והנה הגענו למה שהגענו.

עד היכן מגיע פיוס הערבים מעידה התחמקות ברוסטר מלקבוע איזה צד היה האחראי לרצח הצליין האמריקני. השר הצטער שלרגל התנהגותו זו הוטחה ביקורת חריפה בעיתונותנו נגד הקצין האמריקני ברוסטר. פיוס הערבים בצורה כה חסרת בושה על־ידי קצין אמריקני מחוץ לפגיעה לגופו של עניין פוגעת גם בכבודה של ארצות־הברית.

ביחס לפגישה המוצעת עם המצרים, אמר השר שמכתבו של ברנס[3] superseded our initiative. לטובת העניין אנו מוכנים לא להזכיר יזמתנו. להערת לאוסון שזה מעיד על ענוותנות מצדנו השיב השר שזהו limited wisdom. השר הוסיף שאנו מקבלים סדר היום שהוצע על־ידי ברנס והתשובה הרשמית תישלח היום.[4] לשאלת לאוסון בעניין דרגת המשתתפים מצדנו אמר השר שאנו נכונים לדרג שרים או לדרג הפקידותי הגבוה ביותר.

השיחה חזרה למועצת הביטחון עם שאלתו התמימה של לאוסון למה נהגה המועצה כפי שנהגה. השר אמר שייתכן שנציגי ארצות־הברית חשבו שגינוי מצרים עלול לפגוע בסיכויי הפגישה. לא כן הדבר ובינתיים יצא שמועצת הביטחון התעלמה מחובתה היסודית בעוד שמי יודע אם הפגישה בכלל תצא לפועל. כששאל לאוסון לגבי הלכי הרוח פה האם נכון לומר שיש

183

1. ראה מס' 170.
2. ראה מס' 205.
3. ראה מס' 169.
4. ראה שם, הערה 1.

סיכלון [תסכול] הגובל בייאוש, אמר השר שדעת הקהל קרובה לסיכלון ואם לא ייעשה דבר של ממש להרגיענו, תדרדר לייאוש. הוסיף שכנראה ישנם אנשים בארצות־הברית החושבים שבעוד שלערבים ישנה אפשרות להצטרף למחנה המזרח הרי למדינת ישראל אין ברירה, אבל עליהם לזכור שיש הבדל מכריע בין friendly open-hearted and confident Israel לבין Israel sullen, embittered and isolationist in mood.

לאוסון שיבח הדברים שהשמיע קלוצניק בנאום פומבי לפני כמה ימים. (קלוצניק אמר שהוא בטוח שארצות־הברית תעשה דבר להרגיע ישראל).

מאה"ב

184

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 21 באפריל 1955

בימים האחרונים ברנס חזר וביקש תשובתנו ביחס לסיורים משותפים בגבול עזה. אתמול הודענו לאו"ם שישראל מתנגדת להצעה. כזכור בעבר הבענו הסכמתנו לשלוש ההצעות האחרות של ברנס.

להלן נקודות אחדות להסברת עמדתנו:

(א) ההודעה התעמולתית המצרית על קבלת כל הצעות ברנס אינה אלא תרמית. המצרים ממשיכים להתנגד להקמת מכשולים לאורך הקו באחריות משותפת של הצדדים שבלעדיה אין ערך לגדר. לפי מכתב לוטפי למועצת הביטחון מ־19 הודיעו המצרים לברנס כי מוכנים להקים גדר תיל בתוך שטחם לאורך עמדות מסוימות ואין כל ביטחון שירחיקו לכת מלהקים גדרות רק על-יד מוצביהם. אולם עיקר הפרסה בהודעתם שקיבלו וכבר ביצעו ההצעה להחזקת כוחות סדירים בגבול. למעשה נשאר הקו בידי כוחות בלתי סדירים המורכבים מיחידות פלשתינאיות ויחידות ה"מתאבדים" שהובאו לרצועה.

(ב) לאור עובדה זו, הסכמתנו לסיורים משותפים פירושה השלמה עם המצב הקיים ושיתוף פעולה עם האלמנטים האחראים לפעולות התוקפניות.

(ג) אנו תובעים הוצאה מידית של כוחות אלה העשויה לשנות המצב יסודית ואז יתבטל ממילא הצורך בסיורים משותפים.

(ד) ספק אם לסיורים משותפים ערך ממשי. כפי שברנס בעצמו מציין בדוחו למועצת הביטחון הסיורים אינם יכולים למנוע הסתננות המהווה מקור כל הרע. שיטה זו לא תמנע מיקוש מסלולים אחרים מזה שישמש לסיורים המשותפים, או יריות על סיורים ישראליים. (כדאי לזכור כי ב־1952 הופסקו הסיורים המשותפים בין היתר לאחר שהמצרים מיקשו יחידה

ישראלית שיצאה לדרכה בלי המצרים שלא הופיעו למקום מפגש הסיורים המשותפים). פעולות אלו תיפסקנה לחלוטין רק אם מצרים תקבל החלטה מדינית לשנות עמדתה. חשיבות ודחיפות שינוי יסודי כזה גדל לרגל התוצאות הממאירות של הדיון במועצת הביטחון העלולות להתפרש כעידוד למצרים להתמיד ביחסה הבלתי אחראי למצב בגבול.

(ה) יש להתחשב בעובדה כי הצעת הסיורים המשותפים מעוררת, בעיקר באווירה של חוסר כל אמון בכוונות המצריות, רגישות מיוחדת לגבי שיתוף כוחות זרים בשמירת הגבול ולגבי עצם כניסת חיילים זרים לתוך שטח ישראל. בנקודה זו טבעי שיחס ישראל לשאלת ריבונותה בשטחה יהיה שונה מהתחשבות מצרים בשאלות אלה ביחס למעמדה בעזה.[1]

תקוע

185

ל' כהן אל מ' שרת
L. Kohn to M. Sharett

מזכר: 130.02/2445/15

[ירושלים], 22 באפריל 1955

דומני שנוסף על המברק ששיגרת לראש ועידת בנדונג, אשר היה מרוסן מאוד בתוכנו, עליך לכתוב מכתב או מברק גלוי־לב לנהרו על ההחלטה שהתקבלה בוועידה ביחס אלינו.[1]

לפי דעתי יש להשתמש בסיסמה המרכזית שלהם ולהוקיע את ההחלטה שנתקבלה כניצחון בולט לאימפריאליזם הערבי. אימפריאליזם מהו? דיכוי החלש על־ידי החזק המכוון בסופו לסילוקם המוחלט של עמים חלשים על־ידי אנשי הזרוע. הנה נפגשו באי־כוח של אומות אסיה (פרט לאחת) להילחם בנגע זה וראה, הוא פשה בוועידה עצמה, כאשר חדר אליה האויב בדלת האחורית ובחיוך שטני השתלט על הכינוס ושיעבד את התלהבותם הכנה של עמי אסיה, שוחרי החופש והשלום, לעול דיכוי המדינה הקטנה ביותר שביניהם.

אלו תקוות יכולים אנו לתלות בעמי אסיה, השואפים לייסוד עולם חדש, מושתת על יסודות המוסר, כאשר בכינוסם הראשון תומכים הם בתכנית למיגור העם הוותיק ביניהם ובוגדים בעקרון היסודי של הצדק והיושר של הגזע האנושי עוד מימי קדם האומר שאין לדון

184

1. קדרון השיב ששאלת הסיורים המשותפים איננה צבאית אלא מדינית. כל חברי מועצת הביטחון ללא יוצא מן הכלל תובעים את היענות ישראל. הדבר הפך לאגדה בין־לאומית והדרך היחידה להרוס אגדה זאת היא להוכיח על־ידי ניסיון שאין בה יסוד. (ראה מברק קדרון, מס' 11, 21 באפריל 1955, 130.09/2332/7.)

185

1. ועידת בנדונג של מדינות אסיה ואפריקה התקיימה בבנדונג באינדונזיה ב־17 עד 24 באפריל 1955. בוועידה נכחו חשובי המנהיגים של מדינות אלה, ובכלל צ'ו אן לאי, נאסר, נהרו וסוקרנו. ישראל לא הוזמנה לוועידה. בסיום הוועידה התקבלה ההחלטה הבאה בעניין ארץ־ישראל: "לנוכח המתיחות הקיימת במזרח התיכון בשל המצב בארץ־ישראל והסכנה הנשקפת ממתיחות זאת לשלום העולם, מצהירה הוועידה על תמיכתה בזכויות העם הערבי בארץ־ישראל וקוראת למימוש החלטות האו"ם על ארץ־ישראל ולפיתרון בדרכי שלום של שאלת ארץ־ישראל".

את הנאשם שלא בפניו?

יש גם לציין שההחלטה הזאת נתקבלה תחת השפעת ההסתה הארסית של המופתי, מגדולי פושעי המלחמה אשר כל מגמת חייו הם רצח ושפיכת דמים;[2] איש אשר השמיד ללא רחם את אויביו מתוך העם הערבי, ואשר שיתף פעולה עם היטלר בברלין להשמדת יהדות אירופה – אותה השמדה אשר נהרו הוקיעה לגנאי בנאומו ואשר המופתי רוצה להמשיך בה בארץ־ישראל.

ולבסוף, יש אולי מקום להתקיף את חוסר האחריות וקלות הדעת שבקבלת החלטה על־ידי אנשים אשר לא התעמקו לדעת את משמעותן של החלטות האו"ם. הסיסמה – "הגשמת החלטות או"ם", יצאה כסחורה לשוק הדמגוגיה הערבית ואין איש שואל מי זה היה שבגד בהחלטות או"ם עוד ב־1947 על־ידי שפיכת דמים, התפרעויות ואיסור מלחמה?

ברוח זו, אם כי בלשון דיפלומטית אך לא פחות חריפה, יש לדעתי לדבר עם נהרו. רק על־ידי שפה גלויה ותקיפה יכולים אנו לתקן את מאזן הלחץ וההשפעה שבהם נלכד נהרו בכינוס זה.[3]

186

י' הרצוג אל מ' שרת
J. Herzog to M. Sharett

מקור: 130.02/2480/7
ירושלים, ל' בניסן תשט"ו

22 באפריל 1955

סודי

דאגה רבה מקננת בלבי לגבי המגע שלנו עם דאלס. תביעתנו לשלמות טריטוריאלית עם כל חשיבותה מבחינה מדינית מסבכת את המשא־ומתן עם המזכיר ומרחיקה את הסיכוי שנשיג איזה דבר בזמן המתקבל על הדעת להפגת חששותינו הביטחוניים.

אני רואה את הפגמים כדלהלן:

אנו סוטים מעיקרון מאזן הכוחות שפירושו בראש ובראשונה אי־הפליה בינינו לבין הערבים. שעה שארצות־הברית שואפת להכניס את הערבים בצורה זו או אחרת למסגרת הסדרי ההגנה של העולם החופשי, אנו פורשים ממסגרת זו ומבקשים דבר יוצא דופן שאין לו אח ומשל בהתקשרויותיה הבין־לאומיות של ארצות־הברית. תקוותנו להשיג ערובה כזאת מבלי לספק את המזכיר בקשר לשאלות שונות העומדות על הפרק בינינו לבין הערבים, הינה תמימה ביותר. ערובה ביטחונית לישראל ללא הסדר מוקדם של בעיות שונות עם הערבים פירושה כפיית השלום על הערבים מצד ארצות־הברית. הייתכן שהממשל הנוכחי או אפילו

2. חג' אמין אל־חוסייני נכח בוועידה במסגרת המשלחת של תימן.

3. ב־21 באפריל שיגר שרת את המברק הבא לנשיא הוועידה:

Must express Israel Government's astonishment and profound regret that Asian-African conference from which, despite its principles of universal representation and full international equality, Israel was expressly excluded, has deemed it fair and expedient in Israel absence to discuss and resolve upon issues vitally affecting Israel's future and her relations with neighbouring states. Would be obliged if you would convey to conference text of this cable.

בית-הנבחרים, יהא מוכן לעשות זאת? ונוכח סירוב הממשל היהיה קל להסביר לדעת הקהל בארצות־הברית שארצות־הברית צריכה לערוב לגבולות ישראל מבלי שאנו נתחייב לעמוד לצדה בהגנת האינטרסים החיוניים שלה. אם ניכנס לתהליך של משא־ומתן "להפגת המתיחות" הרי נימצא על קרקע בלתי בטוחה ביותר, שכן דבר זה ניתן לשינוי הגדרה בהתפתחות הנסיבות, תיפתח הדרך לחבלות בסיכויי הסיפוק של האינטרסים הביטחוניים החיוניים שלנו הן על־ידי הערבים והן על־ידי האנגלים וחוגים שונים במחלקת המדינה. יתר־על־כן, אף אם תחול הפוגה מסוימת בינינו לבין הערבים, תישאר אמתלא נוספת לדחיית מועד מתן הערובה, והיא שאין צורך בערובה עד שחיזוק הערבים על־ידי ארצות־הברית יהיה בו כדי לסכן את ביטחוננו. מי יוכל לקבוע בדיוק מתי יגיע שלב זה?

דומני שעלינו לחזור לתביעה של אי־הפליה במסגרת הקיימת של התקשרויות ארצות־הברית, היינו, לדרוש הסכם סיוע צבאי ובעקבותיו חוזה ביטחון מהמתכונת הרגילה הניתנת על־ידי ארצות־הברית למדינות המצטרפות למערכות העולם החופשי. בדרך זו נתבע לעצמנו, על יסוד שוויון ואי־הפליה, את אשר כבר ניתן לעיראק ועלול להינתן ליתר ארצות ערב. לא יהיה כל־כך קל למזכיר לקשור סיפוק תביעתנו עם פיתרון בעיות בינינו לבין הערבים ובכל אופן במקרה של אי־הצלחה במשא־ומתן עם הממשל נוכל להופיע בבית־הנבחרים ובדעת הקהל בטענה שישראל הנה המדינה היחידה שאת עזרתה להגנת העולם החופשי דוחה ארצות־הברית.

יודע אני שישנם קשיים פנימיים לגישה כזאת אבל דומני שאנו נמצאים בפרשת דרכים ואם לא נקבל החלטה ברורה בעד מועד נחמיץ הזדמנות היסטורית. כפי שידוע לך התנגדתי עד עכשיו לתביעה לחוזה ביטחון במתכונת הנהוגה משום שלא היה טעם לכך שנכשיל עצמנו בהגשת בקשה שאין לה סיכויים להתקבל. אבל שעה שהמזכיר כבר הוציא מפיו את השם המפורש "חוזה ביטחון" ובנשימה אחת מסביר את הקשיים לרגל האופי היוצא דופן של תביעתנו, יש ויש מקום לתפוס אותו בדיבורו. על כמה וכמה צדדים של הצעתי זו הייתי מודה לך אם היית נותן לי אפשרות להשמיע דבריי באוזניך.

בברכה,

י' הרצוג

187

מחלקת חבר-העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן 231
נוסח יוצא: 130.02/2457/2

ירושלים, 24 באפריל 1955

לאילת. ב־22 דנא מסר ניקולס לשר בעל־פה, וב־23 לפי בקשתנו המפורשת בכתב, את הערות מקמילן למכתב השר לניקולס מ־6 דנא.[1]

א. להלן נוסח הכתוב:

"When I saw the Prime Minister yesterday, I told him that Mr. Macmillan had read Mr. Sharett's letter to me of April 6 and wished me to make the following comments upon it:

1. Mr. Macmillan was sorry that the Israeli Government should feel such concern over our adherence to the Turco-Iraqi Pact and over our agreement with Iraq. Mr. Macmillan did not feel that these fears were justified.

He thought it was important to recognise, as Sir Anthony Eden had said in the House of Commons, that these arrangements direct Iraq's attention away from Israel for the first time. Moreover, the defence of the Middle East area is as much in Israel's interest as our own and Mr. Macmillan regarded the process of drawing the Arab States into our general defence arrangements as an essential step towards inducing in them sufficient confidence both in themselves and in the West to enable them to contemplate putting their relations with Israel on a better footing;

2. So far as the treaty with Iraq is concerned, Mr. Macmillan thought that Mr. Sharett had overlooked the fact that it replaced the 1930 treaty, under which we were already obliged to come to the aid of Iraq "in the capacity of an ally" and to grant military facilities which were certainly not less far reaching than those in the new treaty – including the instruction of Iraq's armed forces and the provision of arms, equipment, etc. of the latest available pattern. In Mr. Macmillan's view the chief difference between the new pact and the old is that under the new one Iraq's strategic planning, training and

187

1 ראה מס' 158.

equipment will be closely bound up with the general defence plans of the northern tier of countries, including ourselves; and this should make it more difficult rather than less for Iraq's armed forces to be used against Israel.

Mr. Macmillan wished me to observe in this connection that Mr. Sharett had made no mention in his letter of our recent reaffirmation of the Tripartite Declaration which, in Sir Anthony Eden's words, gave Israel a powerful shield whose importance should not be underestimated.

3. Mr. Macmillan had noted Mr. Sharett's references to the possibility of our entering into a corresponding and compensatory relationship with Israel. As Mr. Sharett knew, we had already said that if a settlement could be arranged between Israel and the Arab States, we should be ready to consider entering into further engagements to back up such an arrangement. The search for such a settlement is indeed our major preoccupation. Her Majesty's Government cannot contemplate entering into a new security treaty to guarantee a situation which is by its nature unstable, which is not accepted by all the countries principally concerned, and which is unfortunately liable to produce serious incidents of the kind such as have recently occurred. However, as Mr. Dulles has recently said, the settlement of major issues should not be unattainable and if the border situation does not further deteriorate Her Majesty's Government. hope to be able to approach Colonel Nasser on his return from Bandung and to find out whether he would be willing to work towards such a settlement.

Finally, Mr. Macmillan wished me to say that he had no settled views at this stage of the sort of basis on which progress might be possible but he wished to emphasise that if in the meantime some agreement could be reached over the Jordan waters, it would in his view immensely facilitate a sensible approach to the problem by all concerned."

ב. אין, חוזר אין, בשום פנים להסתמך על הכתוב, שכן נצטווה ניקולס למסור דבריו בעל־פה ולא בכתב. במכתב לוואי חזר ניקולס והדגיש זאת במיוחד.[2]

ג. השר מוכן לענות לניקולס ובתוך זה בוודאי על נאום אידן בפרלמנט ומבקש להימלך בדעתך:

ראשית, אם כדאי לענות ערב הבחירות שלהם.

שנית, אם־כן, באמצעות ניקולס או באמצעותך.

דומה לשר כי מוטב באמצעותך.

הברק נא.[3]

מב"ר

2. ראה ג' ניקולס אל ולטר איתן, 23 באפריל 1955, 130.02/2445/13.

3. ראה מס' 203, 208.

188

א' נג'ר אל שגרירות ישראל בפאריס
E. Najar to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/364
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 24 באפריל 1955

מידי

לשגריר לשלך 675.[1]

א. נראה כי ההחלטה להתיר את העלייה ממרוקו במסגרת המספרים של שנת 1954 בלבד היא החלטה של הנציבות העליונה ברבט. לא ברור אם אושרה על־ידי המשרד לענייני תוניסיה ומרוקו. ז'ילבר מסר לי היום כי טרם הוחלט דבר בפאריס אולם בעיית העלייה ממרוקו נמצאת בבירור לאור ההתרגשות ברבט. קיים קשר הדוק בינו לבין הרציף [משרד החוץ הצרפתי] בנדון.

ב. העלייה מצפון אפריקה מהווה חלק בלתי נפרד מיחסינו עם ממשלת צרפת ויש לך בהחלט סמכות לפעול בנדון על רקע עקרוני ומעשי כאחד. יש לזכור כי מעונייננו להפריד בין היחסים בין צרפת וישראל ובין צרפת וגופים יהודיים אחרים. עלינו למצוא שפה משותפת עם ממשלת צרפת בעניין העלייה מצפון אפריקה אשר תימשך שנים. לכן הכרחי להבין היטב המניעים של הצרפתים בנדון ולהפריד יפה בין המוצדק והבלתי מוצדק.

ג. השלב הראשון של פעולתנו צריך להיות שלב של בירור העובדות והסיבות ויש מקום לשיחה בינך ובין רו. אפגש עם ז'ילבר ביום ג' לשיחה יסודית.

ד. לידיעתך, התרשמנו כי צרפת מתכוננת לחזק באופן מעשי שלטונה במרוקו. פעולת הארגונים היהודיים רעשנית מדי ומאידך, השיטה של עקירת קהילות יהודיות שלמות מהכפרים לשם העברתן לקזבלנקה ובחלקן לארץ מעוררת תשומת־לב גדולה בחוגים ברבריים וערביים במרוקו.

ה. כבקשתך פועלים למניעת הביקורים במרוקו.[2]

נג'ר

188

1. צור דיווח כי שלטונות מרוקו הודיעו כי הם מגבילים את העלייה ל־700 נפש בחודש. הוא ביקש לעכב את כל הביקורים של חברי הנהלת הסוכנות היהודית במרוקו. הוא שאל גם באיזו מידה רשאית השגרירות לפנות רשמית לממשלת צרפת בענייני העלייה מצפון אפריקה. (ראה צור אל מחלקת מערב אירופה, 20 באפריל 1954, 130.09/2346/1.)
2. מאוחר יותר הבריק צור כי הנחה את יעקב כרוז, איש המוסד ששהה בפאריס, לצאת למרוקו, לעמוד מקרוב על המצב ולשוחח עם לקוסט, הנציב העליון הצרפתי. הוא גם שוחח עם דניאל מאייר, שהציע שמדינאי צרפתי, רצוי מאנשי הימין ושאיננו יהודי, יצא למרוקו. בנוסף, יש בדעתו לבקש ריאיון עם ראש הממשלה אדגר פור. (ראה מברק צור אל מחלקת מערב אירופה, מס' 705, 27 באפריל 1955, 130.09/2346/1.)
מברורים נוספים שנעשו בישראל עם השגריר ז'ילבר הסתבר שההחלטה להגביל את העלייה התקבלה על־ידי השלטונות הצרפתיים במרוקו ותוניסיה, ויסודה בהנחה שעלייה מוגברת תפגע באינטרסים הצרפתיים בצפון אפריקה. הייתה גם תרעומת על בואם של שליחים רבים לארצות אלה וריבוי דברי התעמולה שלהם. (ראה מברק מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס, ל/388, 29 באפריל 1955, 130.02/2346/2.)
מאוחר יותר הבריק צור שהוא ממשיך במאמציו בדרגים שונים ומוטב לפתור את העניין ברמה מקומית אדמיניסטרטיבית. רק במקרה הצורך יבקש ריאיון עם ראש הממשלה. (ראה מברק 615, 4 במאי 1955, 130.09/2346/1.)

189

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/371
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 25 באפריל 1955

לשגריר. יש להסתפק בזיכרון דברים קצר אשר יבוא כאישור לשיחתך עם פיניי[1] ויכלול הנקודות הבאות:

(א) המצב הטריטוריאלי במזרח התיכון התגבש עם חתימת הסכמי שביתת־הנשק בין מצרים, לבנון, סוריה וירדן לבין ישראל בשנת 1949.

לפי נוסחם הסכמים אלה יישארו בתוקף עד כריתת השלום ואינם ניתנים לשינוי אלא בהסכמת הצדדים.

(ב) במאי 1950 שלוש המעצמות הכריזו על מדיניותן המשותפת המיועדת לשמירה על הסטטוס־קוו במזרח התיכון, למניעת מרוץ הזיון באזור ולשמירה על מאזן הכוחות בין ישראל ומדינות ערב.

(ג) ההתפתחויות המדיניות באזור מאז 1950 הלכו בכיוון הפוך למוצהר על־ידי המעצמות, מאזן הכוחות הופר וייפגע עוד יותר על־ידי סיוע צבאי, הן בתשלום והן בלי תשלום, למדינות ערב על־ידי המעצמות עצמן.

מאזן הכוחות המדיני גם הוא התערער לגמרי. החוזה החדש בין אנגליה לבין מצרים, הברית הטורקית-עיראקית-אנגלית-פאקיסטנית, ההסכם לסיוע צבאי לעיראק ופרס נוסף לברית הקיימת בין ירדן ואנגליה – העובדה כי כל הבריתות וההסדרים האלה פתוחים למדינות ערב נוספות וסגורים במפורש לישראל, כל אלה הם אשר מגבשים מצב שונה לחלוטין מזה אשר הובטח קיומו ב־1950.

(ד) התפתחויות חומריות ומדיניות אלה חלו בעוד שלא הופסקה כלל האיבה של מדינות ערב כלפי ישראל. הביטוי החותך של איבה זו הוא בטענה הערבית כי מצב המלחמה בין המדינות הערביות לבין ישראל עודנו קיים ואין צורך לחזור על פרטי הפעולה הערבית העוינת בשטחים המדיניים והכלכליים וגם צבאיים בגבולות ובשטח ישראל. אין ספק כי הפרת מאזן הכוחות לטובתן עודדה ומעודדת מדינות ערב בשאיפותיהן ההרסניות נגד ישראל.

(ה) אחריות חמורה רובצת על המעצמות האחראיות לתהליך זה אשר מטבעו מרחיק האפשרויות של הסדר שלום מוסכם בין מדינות המזרח התיכון. הסדר כזה יהיה אפשרי אך ורק אם מדינות האזור יבינו היטב כי אף אחת מהן לא תוכל לפגוע בשלמות וריבונות זולתה. בנוגע לישראל, צעד מקביל לתהליך ההתקשרות בין מעצמות המערב ומדינות ערב נראה כהכרח מדיני וביטחוני. ברור כי הניסיון של חמש השנים האחרונות לימד יפה כי הצהרות, אפילו כנות, לא מספיקות כלל להבטיח שקט ויציבות באזור. לכן האפשרות היחידה היא כריתת ברית הגנה

189
1. ראה מס' 155.

הדדית בין ישראל ומעצמות המערב כל אחת לחוד.

(ו) ישראל עדה בוודאי למאמצים של מעצמות המערב לארגון הגנת האזור ומעריכה אותם כראוי. אולם לא ייתכן כי ארגון הגנתי אזורי יתקיים איתנה על הריסת היציבות והביטחון הפנימי באזור עצמו ובייחוד על קיפוח של מדינה כישראל אשר הוכיחה לא פעם מסורתה הדמוקרטית העמוקה, ליכודה הפנימי ויכולתה בזמן סכנה.

(ז) בינתיים ישראל תמשיך לתרום בכוח עצמה להכשלת הנטיות התוקפניות של מדינות ערב ולשמירה קפדנית על הסטטוס־קוו הטריטוריאלי במזרח התיכון.

(ח) ישראל בטוחה כי תמצא במדינת צרפת הבנה מלאה לעניינה אשר מזדהה עם עניינה של צרפת עצמה ושל כל המדינות השוחרות ביטחון ושלום.

הברק הגשת זיכרון הדברים.[2]

מער

190

ג' רפאל אל א' אבן (וואשינגטון)
G. Rafael to A. Eban (Washington)

העתק: 130.02/2455/3II

ירושלים, ד' באייר תשט"ו
26 באפריל 1955

אוברי יקירי,

ברצוני להשמיע לך כמה מהרהורי לבי על ההתפתחויות המדיניות שהתרחשו בענייננו בזמן האחרון אולם קודם שתי הערות בעניינים אחרים.

אני עוד חייב לך הסבר עמדתי בקשר להערותי על אי-הזכרת החלטת 1.9.51 בהחלטה על עזה. כאשר הברקתי לך היינו תחת הרושם שאנו עומדים לפני החלטה אחת מחולקת לשני חלקים שהמבוא להם משותף. כמובן כאשר ההחלטה הראשונה דנה רק בתקרית עזה אין לטעון ואין לצפות שיזכירו את ההחלטה על סואץ.

שמעתי מתקוע שאתם ייחסתם ערך להחלטה השנייה כמאזנת את החלטת הגינוי; אנו כאן לא גורסים כך. היינו מוצאים סיפוק בהחלטה השנייה אילו הייתה מתייחסת לאותן התלונות שהגשנו, הייתה לכל הפחות מביעה דאגה לגבי פעולות מצרים והייתה תובעת מהצדדים להסדיר במישרין ובדרכי שלום סכסוכיהם. לעומת זה, חזקה ההחלטה את ידי ברנס ונתנה למעצמות תרוץ ומוצא קל להשתמט מטיפול בשורש הרע. כמובן אינני אומר דברים אלה כקובלנה. אני רחוק מזה כי ברור לי שאין לצפות שכתגובה על מעשה עזה תחתום מועצת הביטחון על תביעותיה המדיניות של ישראל.

זה למעלה משנה, מאז שבעיית ארץ־ישראל נהפכה לחלק אינטגרלי של המלחמה

2. ראה מס' 202.

הקרה, אני משוכנע שלא נוכל לצפות לישועה ממועצת הביטחון. מה שנפנה יותר למועצת הביטחון, נגביר כאן יותר את האכזבה והסיכלון ונפיח אצל הערבים רגשי קיצוניות וסרבנות. גם לא ציפיתי שנזכה בתלונה על "נחל עוז" אך בהחלטת השר להגיש את התלונה הכריעו השיקולים הפנימיים.

הערה שנייה – במברקך העז והאמיץ על לקח עזה,[1] אתה בצדק עושה חשבון נפש עם התיאור המתבטא במאמר שהופיע ב"במחנה" על קרב עזה. ברצוני להגיד לך שרבים בארץ חושבים כמוך. בוועדת החוץ של הכנסת התלקח ויכוח תקיף ונמרץ על המאמר שהרמטכ"ל חשב לנחוץ להגן עליו בתחילה באומרו שהוא אחראי לכל מלה שנכתבה בו. אך תחת הלם הזעם וההתרגשות אפילו הוא, החייל האמיץ, היה צריך לסגת. על־כל־פנים רוב חברי הוועדה הביעו את הסתייגותם ממאמר זה שלא רק הופיע ב"במחנה" אלא תמציתו הופצה בעיתונות היומית כתוצאה מפעולה זריזה של דובר צה"ל.

ועכשיו לעצם העניין. קיימנו כאן שיחות יסודיות עם ראובן [שילוח] אך טרם סיכמנו. על השיחה עם השר יש פרטי־כל ותוכל ממנו לעמוד על דעותינו. לקראת ההתייעצות הכנתי עוד מסמך לשר שהעתק ממנו אני מצרף כאן.[2]

מתוך מסמך זה ושני אלה שקדמו לו ששלחתי לך, תראה שאני סבור שאין לנו סיכוי לקבל ערבות ביטחונית בצורה ממשית של חוזה כל עוד ארצות־הברית לא החליטה על עצם התחייבותה לקחת חלק קונטרקטואלי בביטחון האזור. החלטה זו תלויה בהרבה גורמים: ייצוב הנדבך הצפוני, עמדת מצרים לגבי התקשרות עם המערב, הסכסוך הישראלי-ערבי, תוקף התביעות הישראליות, מדיניות אנגליה ועוד. לכן אני הזהרתי כאן בהתייעצויות משותפות ובשיחות פרטיות עם ראובן לא ליצור רושם שהשגת חוזה ביטחון הדדי הוא עניין קרוב ותאריך חתימתו מותנה בצורך לגמור את הוויכוח עם ישראל ב־1955 לפני הבחירות בארצות־הברית בשנה הבאה. זאת לדעתי גישה יותר מדי פשטנית. מאידך, אני נמנה בין התומכים החזקים ביותר של התקשרות ביטחונית עם ארצות־הברית לא רק כתמורה חולפת אלא מתוך השתכנעותי שבלי ברית עם מעצמה אדירה אין תקומה לישראל בעולם הזר והעוין המסובב אותה, ההולך ומתחזק ללא כל שיעור, ואין ביכולתה של ישראל להדביקו. יתר־על־כן, חוזה ביטחון עם ארצות־הברית יהווה המנוף החזק ביותר להרים יחסי ישראל-ערב מהנקודה המתה בה הם נמצאים כעת. כאשר הערבים ידעו שכדי לחסל את ישראל צריכים קודם להתגבר על ארצות־הברית, יתעורר אצלם חוש המציאות ויגיעו במהירות למסקנה שמוטב להשלים עם המציאות הקיימת של ישראל מאשר לדפוק בראש נגד קיר אטום.

נלמד מההיסטוריה הקרובה מתי החליטה ברית־המועצות להפסיק את מדיניות האיבה שלה נגד יוגוסלביה – כאשר יוגוסלביה קיבלה הבטחה מוחלטת לביטחון על־ידי מעצמות המערב וברית־המועצות נוכחה לדעת שכל התקפה על יוגוסלביה תגרור בעקבותיה תגובה של מעצמות המערב.

אך הדרך לחוזה הביטחון זרועה במוקשים ואחת הרציניות מהם [היא] תביעת דאלס שהסדר צריך להקדים את החוזה. אתה יודע שאינני חרד בפני הסדר וייתכן שאם לא נשיג הסדר ולא חוזה בזמן הקרוב יכול להתהוות מצב שהמערב, על־כל־פנים על־פי האסכולה

190

1. ראה 147.
2. הכוונה כנראה לתעודה "יחסי ישראל-ארצות־הברית, הצעות לתשובה למכתבו של דאלס", 28 באפריל 1955, 130.02/2455/3II.

הבריטית, ישלים התקשרויותיו עם הערבים, יחזק אותם בבריתות ובחימוש ואנו נישאר מחוץ לכל מסגרת מוקפים מדינות שכוחן הולך וגובר ללא סיכוי הסדר, ללא תוספת חימוש וללא התקשרות ביטחונית עם המערב. במצב כזה של בידוד וכיתור הסכנה יותר גדולה שיכפו עלינו הסדר ונצטרך לעשות ויתורים שעליהם אפילו לא חלמו אלה שאומרים היום שהסדר צריך לבוא לפני החוזה.

כמובן קשה לנקוט עמדה והצעת הסדר כל עוד שלא יודעים מה טיבן של הצעות המעצמות ואם לא העלו סיסמת ההסדר כדי להכשיל או לכל הפחות להשהות את מאמצינו להשגת ערובה ביטחונית. אלה הם הרהורים שלא רק בלבי ואני משוכנע שלא נוכל להגיע לבהירות המחשבה ולקביעת דרך פעולתנו מבלי שנשוחח אתך באופן יסודי. בהתייעצות האחרונה העלה השר את הרעיון להזמין אותך ואת אילת להתייעצויות בקרוב.

אני מייחס חשיבות גדולה לפגישת דאלס-מקמילן ב־8 במאי באירופה. אני לוחץ כאן שזמן לפני זה תהיה בידיך תשובת השר למכתבו האחרון של דאלס,[3] כי לדעתי יש הכרח שתתקיים עוד שיחה יסודית עם דאלס לפני פגישתו עם עמיתו הבריטי.

אני מקווה שסוזי [אבן] חזרה בשלום ומרוצה מביקורה בארץ. אני עוד מחכה למכתבך שבישרת עליו במברק 644 מיום 23.3.55. האם אמנם נשלח והלך לאיבוד?

שלך,

גדעון רפאל

191

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 706
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 27 באפריל 1955

ממקורות שונים מתאשרת הידיעה שהמשלחת המצרית לקניית נשק עומדת לחתום חוזה על רכישה בסך 14 מיליון דולר כולל תותחים 105, 155, סירות טורפדו ומיסטרים.

אם אמנם מתאימה המכירה לקו מסוים ברציף [משרד החוץ הצרפתי] ולצורכי ההתחרות המסחרית של צרפת אין ספק שבאם תתגלה תעורר סערה בדעת הקהל בייחוד לאור התפקיד שמילא נאסר בבנדונג. אנו סבורים אפוא שכדאי להדליף [ה]ידיעה ומוטב בחו"ל על-מנת שתחזור לצרפת. התוכלו לדאוג לכך שתתפרסם מבלי שייזכר המקור באנגליה או באמריקה. לרגל המתיחות בין מצרים וטורקיה ייתכן שכדאי לדאוג גם לפרסום בעיתונות הטורקית.

צור

3. ראה מס' 170, 205.

192

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 28 באפריל 1955

ברנס ביקר הבוקר אצל המנכ"ל והשאיר תזכיר המתייחס לטיעון הישראלי נגד סיורים משותפים.[1] לדעת ברנס סירוב מוחלט מצד ישראל עלול להתפרש כסירוב לשתף פעולה במאמצים להרגעת המתיחות. סבור שהרמז שהובע בהסברתנו כי המצרים אינם מתייחסים להצעותיו מתוך כוונות כנות בצירוף התנגדותנו לסיורים עלולים להניע המצרים לחזור בהם מהסכמתם ליתר ההצעות ולפגוע בסיכויי הפגישה במישור גבוה.

המנכ"ל העיר כי מטרת ביקור ברנס בוודאי למסור על עמדתו ולא לקבל מיד תשובתנו לנקודות שבתזכיר. הטעים שאמנם נכון כי אין אמון ברצון הטוב של מצרים לשפר המצב וכי הרגשה כזו תשרור עד שהתפתחות דרמטית ומשכנעת תעיד על רצונה לשנות היחסים. בינתיים טבעי הדבר כי הצעות שמטרותיהן מוגבלות תראינה כ"פאליטיבים" העלולים לדחות אפשרויות דיון על שיפור יסודי של המצב. מאחר ששני הצדדים הסכימו לשלוש מארבע ההצעות רצוי להתקדם בהשגת הסדר לגביהן במקום ללחוץ על ההצעה הנותרת. יתר־על־כן, על ברנס להבין לרגישות המיוחדת של מדינה חדשה כישראל בקשר לריבונותה. אנו איננו מתנים השתתפותנו בפגישה באי-הופעת עניין הסיורים על סדר יומה אולם נבוא לפגישה בעמדה שלילית מגובשת.

ברנס נראה מרוצה מקבלת אישור שלא נדרוש הימנעות מדיון בהצעת הסיורים בפגישה במישור גבוה והודה על כך.

תקוע

192

1. התזכיר מ־28 באפריל 1955, בתיק 130.16/2951/13.

193

א׳ אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA39
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 29 באפריל 1955

שרת; אישי.

שוחחתי אתמול עם דין והנה תמצית דבריו: (א) התקשר עם דאלס ערב שיחת 13 באפריל והפציר בו להתקדם ולהעניק לי רושם ברור של קיום כוונה רצינית בעניין החוזה. (ב) אחרי שיחת 13 באפריל כתב דאלס לדין והודה לו על שיחות דין אתי שהן לפי דאלס מועילות ביותר כתוספת למגעים הרשמיים. הוסיף דאלס ואמר שהייתה לו שיחה קונסטרוקטיבית ב־13 באפריל וששיתף את שרת ואבן בכוונותיו החיוביות ועתה הוא מצפה לתשובת ישראל. לדברי דין הוסיף דאלס כמה דברי מחמאות על צורת ניהול המשא־ומתן הזה מצדנו מאז אוגוסט. (ג) דין סבור כי עלינו להניח בבטחה כי אין המזכיר מתכוון לתכסיס רמייה ואם העלה על הכתב את הפרובלמטיקה המפורטת של חוזה בין ארצות־הברית לבין ישראל עלינו להיות בטוחים כי דבר זה הפך למגמה רצינית. (ד) דין שמע את דבריי על התנאים שהציב דאלס להגשמת החוזה. הדגשתי שהתניית החוזה בוויתורי שטח או בהחזרת פליטים כמוה כשלילת סיכוי החוזה, כי לא נשלם מחיר כזה אפילו תמורת התקשרות ביטחונית רצינית עם ממשלת ארצות־הברית. כן הבעתי תימהון על אי הזכרת מעשים שיידרשו ממצרים כגון ביטול ההסגר. דין רמז שאם אבוא בדברים עם אלן בשבוע הבא, אשמע כמה דברים יותר מפורטים על המחשבה הרווחת בעניינים אלה. עצתו של דין היא (1) שיחה שלי עם אלן מתוך מאמץ לחייבו להבהרה יותר מפורטת; (2) תשובה בכתב על איגרת המזכיר שתכלול הצעה נוהלית מפורשת לשיחות בירור מפורטות על התנאים הצריכים לקדום לחוזה ועל אופי החוזה ומהותו. (ה) הוא בעצמו ינסה לבדוק ולהריח. (ו) דין הפנה תשומת לבי לדברי אידן על התכונה של plodding perseverance בעמוד התווך של דיפלומטיה.

אבן

194

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

העתק: 93.39/546/7

מוסקבה, ז' באייר תשט"ו
29 באפריל 1955

השיחה עם וורושילוב לאחר הגשת כתב ההאמנה ב־25.4.55

השיחה התקיימה בנוכחות סגן שר החוץ סימיונוב וארכה כ־35 דקות.

השיחה החלה משאלת וורושילוב על הפרוטזה ועל מסיבות איבוד כף היד, עברה לכמה דקות לנושאים צבאיים כלליים. לאחר זאת עברה השיחה לענייני עם ישראל ומדינת ישראל. להלן כמה קטעים משיחתנו:

"מה המצב הכלכלי בארצכם? באיזה שטחי פיתוח הנכם עוסקים בעיקר?" לאחר שהסברתי לו בעיות הפיתוח והדגשתי החקלאות, העיר: "טוב שאתם שמים דגש על החקלאות. עליכם לפתח חזק את החקלאות. זה יסוד. בלי פיתוח חקלאות גדולה ומודרנית לא תוכלו לבסס עצמכם היטב בארץ".

המשיך ושאל מי הולך לחקלאות? הסברתי ההתפתחות בשטח זה, הפניית העולים החדשים, תנועה מהעיר אל הכפר ועזרת החקלאים הוותיקים, בעיקר הדור הצעיר, למתיישבים החדשים. מכאן החל שואל על העולים החדשים: כיצד נקלטים – וארצות מוצאם. הסברתי קצרות ואז שאל:

"האם באים עולים גם מברית המועצות?" עניתי כי בעבר העולים מיהדות רוסיה היוו אבן פינה של היישוב אולם מראשית שנות העשרים נפסקה עלייתם וכי כעת עולים רק בודדים, זקנים אשר בני משפחותיהם דורשים אותם, וכי אנו מקווים כי יהודי רוסיה עוד יתרמו חלקם בבניין הארץ אם תותר עלייתם. לא הגיב על היתר עלייה, אולם אמר: "טוב שאתם מביאים עולים. העם היהודי חייב להתאסף בישראל. תדאגו לכך שיהיה שם טוב. אם יהיה שם טוב – יבואו. הדג שואף למים עמוקים יותר והאדם – למקום טוב יותר. אני מבין כי לא פשוט ליהודים להיעקר ממקומות ישיבתם ולעלות ארצה, כי הרי אנשים מיושבים הם במקומותיהם ועושים עבודה טובה בענפים שונים. אמנם רבים עוסקים במסחר, אבל גם זה Труд. היהודים אינם צוענים נודדים, אבל הם צריכים להתאסף יחד "Собраться"

מכאן עבר לשאלות על ארצות הפיזור וכשעניתי, העיר: "העם העברי הוא עם נפלא. בעצם העם העברי ומדינת ישראל זה היינו הך. היו לי ויש לי חברים מצוינים – יהודים, ביניהם גם חיילים מצוינים. בעצם, גם אני חצי יהודי, הרי אשתי יהודיה. שמה: יקטרינה דוידובנה, ואנו חיים זה 46 שנים באהבה".

מכאן עבר לשאלות על ממדי השואה: היכן וכמה הושמדו וכשעניתי העיר: "אתם סבלתם השמדה כמותית איומה על־ידי היטלר, אתם צריכים לענות על זה בריבוי טבעי גדול ובלתי רגיל. זו תשובה מתאימה".

שוב חזרה השיחה לענייני ישראל. שאל אם היישוב הוא דתי ברובו וכיצד אנו פותרים בעיות

הדת. כשהסברתי, העיר כי בזמן הראשון, במדינה צעירה, חשובה הדת. טוב שהאנשים יאמינו במשהו. קשה לחיות בלי אמונה. שאל למצב בגבולות וכשהסברתי העיר:

"חבל על החיים הצעירים שנופלים. אבל אם כבר נגזר עליכם להתעסק בגבולות, מה טוב שהנכם נלחמים עם הערבים ולא אתנו. זה כדאי לכם יותר".

מכאן עבר לשאלות על צה"ל ומלחמת העצמאות. הסברתי לו את אשר הסברתי, ואחר העיר: "צבא צריך להיות טוב ונועז ואני בטוח שצבאכם הוא כזה. החיילים היהודים שאני הכרתי, לחמו מצוין". שאל האם יש הרבה מפלגות בארץ, האם יש שיתוף ביניהן. כשהסברתי, שאל האם קיימים "פועלי ציון" ובהזדמנות זו הסביר לסימיונוב מה זה "ציונים". ביאר שמקור המלה הוא "ציון" וכן הסביר לו מה זה "פועלי ציון". שמח לשמוע כי "פועלי ציון" התמזגו עם מפא"י וזוהי המפלגה הגדולה.

פתאום נזכר בירושלים ושאל אם הייתי בה. כשהשיבותי שהנני גר בה בקביעות ושזו בירתנו, הופתע לשמוע זאת והתעניין בפרטים על העיר, חלוקתה והמקומות הקדושים. העיר משהו על ישו ועל כך כי ירושלים קדושה לשלוש הדתות. היה סבור כי תל אביב היא עיר הבירה.

בסיום השיחה אמר כי לנו אין על מה לריב. כפי שהוא שמע, המסחר בינינו מוסדר ואם תתעוררנה בעיות אחרות, נעזור לכם.

נפרדנו בחמימות ובאיחולים ליחסים טובים בין המדינות.

בברכה,

י' אבידר

195

ג' דורון אל ג' רפאל
G. Doron to G. Rafael

מקור: 130.02/2414/1

בומביי, ז' באייר תשט"ו
29 באפריל 1955

כמוס - אישי

הנדון: שיחות נהרו-נאסר

הנני מאשר קבלת מברקך מיום 18 לחודש זה, בו ביקשת אותי לברר אמיתות הידיעה של יו.פי. כאילו נאסר אמר לנהרו שמצרים רוצה בשלום עם ישראל ומקווה שאפשר יהיה למצוא נוסחה מתאימה לשתיהן.

מאחר ולא יכולתי ממרחק זה לברר דבר, טסתי אתמול בבוקר לניו דלהי וחזרתי עוד במטוס הלילה, אמש, על-מנת שאוכל לשלוח את מכתבי זה בדואר היוצא בעוד כשעה. הטיסה היא של 3½ שעות בכל כיוון, כך שאקווה כי תסלח לי אם מכתבי כתוב בחיפזון ועל רגל אחת.

כאשר הודעתי לסרדאר פאניקר כי הייתי חפץ לראותו בהקדם, ביקשני כי אבוא אליו לארוחת הצהריים, וכך הייתה לנו אפשרות של שיחה של קרוב ל־3 שעות ללא הפרעה – פרט לארוחה עצמה בחברת רעייתו ובתו.

פאניקר בניו דלהי הוא פאניקר שאין רואים בלונדון: יושב הוא על כורסא נמוכה ומשחק בבהונות רגליו היחפות, ככל הודי, ומתבל דבריו במלים הודיות עסיסיות. ולהלן תמצית השיחה:

(1) ועידת בנדונג: לדעתו ההחלטה נגד ישראל היא ראשית צעד חשוב – משום שכל הנואמים הערבים דיברו על ישראל כעובדה קיימת. שנית – משום שההחלטה, בניסוחה המתון, מהווה כישלון לקיצונים שבין הערבים. שלישית – הניסוח לדעתו "הדיוטי בהחלט", וזה טוב. מה פירוש, למשל, שאל הוא, "הבעת אהדה (sympathy) לפליטי פלשתינה? הרי גם לישראל יש בהחלט אהדה שכזו לפליטים הללו". ובאשר לקיום ההחלטות של האו"ם "האם הכוונה כי ירדן תצא את ירושלים וכי מצרים תצא את עזה?". הוא מצביע על כל זה כהוכחה שהמנסחים נלחצו אל הקיר על־ידי נהרו ואו נו במידה כזאת שלנוסח ההחלטה כבר לא היה בכלל טעם או היגיון.

(2) יחסים עם צ'ו אן לאי: מכאן עבר ליחסינו עם צ'ו, ואמר כי עשינו שטות גדולה שלא הקמנו נציגות בסין לפני שלוש שנים. הוא טוען כי האיש שמונה על־ידי ממשלת ישראל אפילו הציג עצמו לפני[ו] כעומד לצאת לתפקיד זה. והוא מוסיף ושואל "האם בלחץ האמריקנים שיניתם דעתכם?". עניתי כי היו סיבות מאוד אובייקטיביות בזמנו שלא היו לגמרי קשורות עם לחץ מהחוץ, אלא קשורות באפשרויות שעמדו אז לרשותנו, והוספתי כי למדינות קטנות כלמדינות גדולות קיים אותו פתגם של: "עת לכל דבר". הוא ענה כי לדעתו העת והזמן לקשירת קשר ידידות הוא כאשר האיש מולך זקוק לידידים, וההזדמנות זו "אתם אז החמצתם". הוסיף ורמז כי הערבים עלולים עוד להקדים אותנו.

(3) שיחות נאסר-נהרו: כאן הכנסתי שאלתי, והתעוררה אי-הבנה מבדחת במקצת. פאניקר סבר כי עליתי לראותו משום שממשלת ישראל דואגת ליחסיה עם הודו לאחר ביקור נאסר (!) מיהרתי להסביר כי אין אנו מודאגים על הרעת יחסים עם הודו כל עיקר, אלא שלהפך, אנו מקווים כי מר נהרו ינצל השפעתו ההולכת וגוברת בין הערבים להבאת הבנה בינינו. הוספתי ושאלתי מה אמת בידיעה כי נאסר הביע נכונות לשלום עם ישראל. על כך השיב כי אין בזה כל אמת. בשיחות נהרו-נאסר נגעו רק בעקיפין בשאלת ישראל. הוא אמר כי לדעתו הפרטית נאסר וסאלח סאלם הם זוג גנגסטרים (goondas הוא קרא להם בשפת הודו, שפירושו "שודדי דרכים") ולא יאריכו זמן רב בשלטון. עתיד מצרים תלוי, לדעתו, בגנרל נאגיב, שעוד יחזור אי פעם לשלטון לאחר סילוק נאסר. "נאסר איש צבא שעשה מלחמה בקרב אחד בלבד – עמכם, בדרום, ועל זכר זוהר הקרב הזה הוא חי. מכאן שהסכם עמו זה עניין קשה ביותר". לדעת פאניקר נוצרו בקעים רבים בחזית האחידה של מדינות ערב, ויש להמתין עוד כשישה חודשים עד שאפשר יהיה למצוא מביניהם מועמדים לדיון משותף מסביב לשולחן אחד. הוא סבור כי כיום עובד הזמן לצדה של מדינת ישראל.

(4) המצב בגבולות: שאל על עזה, ועניתי כי לפי חשבונה של מועצת הביטחון הרי זה הוגן ויפה להרוג כמה תריסרי יהודים במשך שנה אחת "בתשלומים לשיעורין", אך פעולת תגמול ישראלית אסורה, והרג 28 איש – רובם אנשי צבא – הוא "רצח", אם זה נעשה בלילה אחד ובפעולה אחת. הוא השיב כי המצב הוא כה טיפשי עד "שאילו התחשק לכם לכבוש את יתרת ארץ-ישראל, בוודאי הייתם גומרים את כל הפרשה ב-4-5 ימים, ומועצת הביטחון הייתה נוזפת בכם, וחסל". כאן צחקתי ושאלתיו אם הוא מוכן לתת לנו הבטחה על תגובה פושרת שכזו, כי לנו היה עד כה ניסיון מר עם מועצת הביטחון הממהרת לנזוף בנו אך שוקלת דבריה מאוד עד שהיא משמיעה החלטה באוזני המצרים, וגם אם אין המצרים ממלאים אחריה לא קורה דבר... מכאן עברתי לעמדת העיתונות ההודית והעירותי כי עיתונים רבים בהודו נוהגים לצאת בכותרות Israel condemned כאשר ההחלטה של ועדת שביתת-הנשק היא נגדנו, ובכותרות של Egypt censured כאשר ההחלטה היא נגד המצרים. על כך ענה כי זה מזמן שהוא רצה להציע לנו כי נזמין משלחת עיתונאים הודים לבקר בישראל. הוא מציע כי נשלח נציגי "הינדו" של מדרס, "אמריט באזאר פאטריקה" של קלקוטה, "הינדוסטן טיימס" של דלהי, ו"טיימס אוף אינדיה" של בומביי. העירותי על כך שהעיתון האחרון שהזכיר הוא במקרה אנטי-ישראלי בגלל העובדה שבעליו בעלי נכסים רבים בפאקיסטן, אם כי הם הינדוסים תושבי הודו. הוספתי כי לפי הידיעות שבידי יש לעורך הוראות ברורות לנקוט בעמדה פרו-ערבית. הוא השיב "בכל זאת, יש לו חוג קוראים מאוד רציני, ויש להשתדל לקבל הסכמתו".

(5) יחסים כלכליים: שאל להשפעת החרם הערבי עלינו, וחיווה דעתו כי רצוי היה כי בעלי הון ישראלים ישתתפו עם בעלי הון הודים בהקמת מפעלים. הוא סבור כי יש מקום למפעל כימי ולמספנה לבניין אניות. אמרתי כי ישנם כמה גישושים בין אנשי מסחר ותעשייה הודים וישראלים בשטח התעשייה הפרמצבטית ואולי יצא מזה דבר מה, אך חלילה לו מלראות בנו בעלי הון גדולים. אמרתי לו כי הנשיא וייצמן המנוח היה נוהג לומר "הלוואי והיינו כה עשירים כפי שהאנטישמים סבורים", והוספתי כי המושג "היהודים העשירים" בא מקנאה אנטישמית וכי אנו עם עובד, עם החי בזיעת אפיו, ולא אילי הון. כאן השיב שאולי טעה בעניין זה, אך בדבר אחד הוא בטוח: יש מקום רב לשיתוף פעולה בשטח המדעי. הוא ממליץ כי גם נזמין אנשי מדע הודים לישראל. עניתי כי כבר עשינו זאת וכי הד"ר באבהה, אחד מגדולי אנשי המדע ההודים עומד לבקרנו בחודש יוני. הוא הציע כי נזמין גם את ראש המועצה המדעית שלהם, וכאן עניתי

כי עשינו זאת אך האיש נפטר. עתה אכתוב ואציע לממשלתי כי ידונו בהזמנת ממלא מקומו.

(6) עלייה מהודו והקמת בית המקדש: לכאורה זו כותרת מאוד מגוחכת, אך גם אני הופתעתי מאוד, והדבר מוכיח באיזו מידה מאמינים אפילו אנשים רצינים בתעמולה הערבית. דיברנו בשעת האוכל על סיורי בדרום הודו, והוא שאל "מדוע בעצם החלה העלייה מקוצ'ין לישראל? הרי בית המקדש טרם נבנה?" תימהוני, כפי הנראה, היה ברור למדי. הוא הוסיף מיד ואמר שהרי "גולת הכותרת של התנועה הציונית, ומטרתה הסופית, היא הקמתו מחדש של מקדשכם בבירתכם העתיקה". סיפרתי לו על שביתת הרעב של משה ברק ואמרתי "אם לרבנינו בישראל אין די סמכות להחליט בעניין שכזה, כיצד מתאר אתה לעצמך שיוכלו להחליט על הקמת בית המקדש? רבני ישראל פזורים בארבע קצוות תבל ויעברו שנים עד שיוקם סנהדרין, ודורות עד שיקום – במקרה שיקום – בית מקדשנו. כן ציינתי מספרם הניכר של אזרחי ישראל הבלתי דתיים. נדמה היה לי כאילו איזה ערבי בלבל לו את המוח עם הסיפור כאילו היהודים רוצים להחריב את מסגד עומר על-מנת להקים שם את בית מקדשם...

מכאן עברנו למקדשים בכלל, ולמקדשים הודיים בפרט, ודיברנו על האומנות שבהם. אז חזר לעניין הידוק היחסים ושאל מדוע לא נקים בניו דלהי תערוכה של ציירים ישראלים, ותערוכה זו תוכל לעבור לאחר מכן לערים האחרות של הודו. אמרתי כי לדעתי זה רעיון טוב מאוד ואני אבדוק את האפשרויות.

(7) יחסים עם משרד החוץ ההודי: שאל כיצד יחסיי עם משרד החוץ ההודי, ועניתי כי מן הרגע הראשון לבואי צוין לי ברורות כי אין הם מתכוננים לקיים עמי קשר קבוע, והתוצאה היא שאין לי כל אפשרות לעלות אליהם לשיחה וכו'. פאניקר השיב כי היה צריך אולי למנות איש קשר בניו דלהי. אולי קצין מודיעין שלנו. אמנם לא יכירו בו רשמית כנציג ישראלי אך הוא יוכל "אפילו להתקבל לפעמים אצל ראש הממשלה, כשם שאנו מקבלים את הנציג הבלתי רשמי של נאודסטור השוהה בניו דלהי". על כך עניתי כי אם כי אנו מוכנים לדון במינוי "קצין הסברה בניו דלהי", בוודאי ובוודאי שממשלתי לא תסכים למעמד דומה לזה של נציגי תנועת שחרור. אנו מדינה סוברנית ולא נסכים להשפלת מעמדנו. על כך השיב "אל תכעס, אני מנסה רק למצוא איזה פיתרון נוח"... והוסיף כי ישוחח עם חבריו וינסה למצוא איזו תרופה.

(8) קשמיר: נגענו גם בבעיה זו וסיפרתי לו שאני מתכנן סיור באותו כיוון. הוא אמר כי לדעתו הבעיה עומד[ת] למצוא פיתרונה הסופי בימים הקרובים כי הפאקיסטנים "בגלל מצבם הפנימי האיום ובגלל לחץ אמריקני" מוכנים לפשרה בשטח זה. "הם גם יודעים", הוסיף ואמר, "כי מעמדנו עם מדינות ערב הוא כה איתן שהם כבר לא יוכלו לצפות לתמיכה מהן נגדנו בנושא זה".

לאחר סיור בספרייתו ושיחה על כמה ספרים בה (התלמוד בהוצאת סונ[צ']ינו, מחקר של פרופ' ג' שולם, כמה ספרים של ג'יימס פארקס) עזבתיו וחזרתי לבומביי.

בברכה,

גבריאל דורון

196

מ׳ שרת אל צירות ישראל ברנגון
M. Sharett to the Israel Legation in Rangoon

מברק מוצפן 265
נוסח יוצא: 130.09/2360/7

ירושלים, 1 במאי 1955

ודאי בעצמך תבין מה חשכו עינינו למקרא הידיעה על ביטול כוונת או נו. חשיבות הביקור עלתה בעינינו לאין שיעור אחרי בנדונג כהפגנת ידידות אחרי גילויי האיבה וכפיצוי בעד המהלומה. יש להסביר לו זאת ועליו להבין מה מרה האכזבה. יתר על כן על־ידי כניעה ללחץ ערבי הוא מרחיק השלום ואילו על־ידי הוכחה כי ידידותו לישראל קיימת ועומדת הוא מקרבו.

שרת

197

ז׳ ש"ק אל מ׳ שרת
Z. Shek to M. Sharett

מזכר: 130.02/2387/12

ירושלים, 2 במאי 1955

דוחות מברית־המועצות על־ידי לב.
להלן מספר נקודות חשובות מתוך הצרור האחרון שנתקבל בלשכה.

(1) חוג המתעניינים מתרחב והולך וחברינו שומרים על הפרדה קפדנית בין הקבוצות.

(2) מתחזקת הדעה כי יש צורך בהוצאת חומר ברוסית. רוב היהודים ובייחוד הדור הצעיר אינם יודעים שפה אחרת.

(3) מפליא עד כמה הפחד מלהיפגש עם אנשינו הולך ונחלש במשך הזמן. במקרים מסוימים צריכים אנשינו להתווכח עם הידידים ולהסביר מדוע אינם רוצים לבקר בבתיהם, אלא לאחר נקיטת כל אמצעי הזהירות.

(4) עם זאת, הורגש מספר פעמים כי עקבו אחר אנשינו. בכל המקרים לא התקיימו הפגישות.

(5) בדרכה ארצה, שהתה בציריך עולה מווילנה וסיפרה על חיי היהודים בעיר זו. שם עוד דוברים היהודים אידיש, כולל הדור הצעיר. בימי חג מלא בית־הכנסת מפה לפה ורבים צובאים בחוץ. לא מזמן התקיים קונצרט ובתכנית אחד הזמרים היו שירים יהודיים. קשה היה להשיג כרטיסים והאולם נתמלא קהל יהודי שלבש חג לכבוד המאורע והיה נרגש ונלהב משמיעת זמרה יהודית. לאחרונה החלו שוב להופיע חוברות באידיש. תוכנן: סבלות היהודים בימי השלטון הנאצי, פרשת הגטאות וכו׳. מתגברות והולכות שמועות כי בקרוב יתחיל להופיע ברוסיה עיתון באידיש.

בקשר לחוברות, מעיר הסוקר כי כבר הבחין אצל הרוסים במגמה לחדש את המאמץ לשם גיוס דעת הקהל היהודית ברוסיה ובעולם כולו נגד זיון גרמניה המערבית. יש גם סימנים לנטייה לחדש את פעולתו של "הוועד האנטי־פאשיסטי היהודי" או יצור דומה.

(6) כשביקר אחד מאנשינו בבית־הכנסת במוסקבה, ניגש אליו מכירו, "מנהל הקטר", ואמר בגאווה: "זכיתי להוביל את השגריר שלנו ממוסקבה ללנינגרד; לו נתנו לי הייתי מוביל אותו עד לירושלים ונשאר שם". במשך התפילה נשמעה משאלה מפי מספר יהודים: "קומט יעדן שבת". יהודי אחד ניגש אליו ואמר ברוסית: "איזה בר־מזל אנוכי, באתי ממרחקי סיביר למספר ימים וזימן לי הגורל לראות נציגי ישראל שהם גם נציגי".

ז' ש"ק

198

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/402
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 2 במאי 1955

מידי
לשגריר

תכנית מכירת נשק חדיש למצרים בכמויות רציניות עשויה לפגוע חמורות ביחסי הידידות בין ישראל וצרפת ולערער עד היסוד רגשי האמון אשר התחילו להשתרש בשלטון ובציבור הישראלי.

יש לעשות מאמץ מדיני עליון למניעת התפתחויות אלה. פעולתנו צריכה להתרכז בצרפת עצמה. יש לבקש ריאיון אצל מסיגלי וגם אצל פור ולהעמידם בפני התוצאות החמורות מפעולות פזיזות של ענפים שונים של האדמיניסטרציה הצרפתית. יש לטעון כדלקמן:

א. ייתכן ותמימים בין הצרפתים חושבים לקנות שתיקת המצרים בענייני צפון אפריקה בעצרת הבאה, בזירות אחרות ובצפון אפריקה גופה, על־ידי מכירת נשק, אולם הניסיון מלמד כי זו אשליה והנשק הצרפתי שיימסר למצרים לא ישתיק אותה ויאפשר לה חיזוק המורדים.

ב. נשק למצרים גם לא מסוגל לחזק במאומה הברית בין מצרים לסוריה, אם מחשבה זו קיימת בצרפת, כי אין כל קשר גיאוגרפי בין שתי המדינות אלא דרך ישראל. אספקת הנשק המכוונת למצרים תפתח הסכר להתחרות זיון בממדים בלתי ידועים עד כה באזור ובייחוד בין מצרים הרחוקה מסוריה ועיראק הגובלת עמה ותשמש עילה לאנגלו־סקסים להיענות לדרישות עיראק לזיון רציני ביותר. ממילא תכנית צרפתית זו תחמיר ההתחרות בין המעצמות לאספקת נשק למצרים והתוצאות עשויות להיות בסופו של החשבון בעוכרי צרפת. התכנית הצרפתית לזיון מצרים תהווה המכה הסופית להצהרת השלושה המפרפרת. שמירה על מאזן הכוחות במזרח התיכון, מניעת הזיון וידידות בין ישראל וצרפת הם הערובה האמיתית היחידה לשמירה על המצב הקיים באזור ועל שלמותה של סוריה.

ג. ישראל לחמה באופן חזיתי עם האנגלו־סקסים נגד זיון עיראק הרחוקה. יהיה זה בלתי

מובן אם צרפת דווקא תזיין לא רק את סוריה אלא גם את מצרים הגובלת עם ישראל. בוודאי כי האנגלו־סקסים יעמידו לפנינו דוגמת צרפת.

שים לב כי מערכתנו בצרפת לא יכולה להיות פחות עזה מאשר בלונדון או בוואשינגטון מבלי שנחליש החזית כולה. אין להסתפק בפניות לראשי השלטון. הכרחי ליצור קשר מידי עם מפלגת ה־MRP אשר שואפת לרכוש ניהול מדיניות החוץ הצרפתית. המאמרים של מוריס שומאן בעניין תקרית עזה מצדיקים שיחה אתו. יש גם לנצל עובדת ביקורו של רוברט שומאן לשיחה יסודית. מניחים שלא יהיה קושי להפעיל הסוציאליסטים דרך דפרה, מאייר ומוק. יש גם לפנות לרנה מאייר ופול רנו ולגוליסטים מבלי לשכוח מנדס פראנס המקורב לפור, וליצור חזית צרפתית נגד הכוונות החמורות האלה. מחוגים צרפתיים אלה צריכה גם לבוא ההשראה לעיתונות.[1]

דיברתי טלפונית עם ז׳ילבר. הוא סעד שלשום עם הרמטכ״ל ושוחחו על הנושא. הוא יהיה בירושלים מחרתיים ואז נחליט אם השר יזמינו.

מער

199

א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA794
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 2 במאי 1955

אישי.

שלך 653.[1] ייתכן כי בשבוע זה נגיע לידי הסכם מלא עד כמה שזה נוגע למשלחת ושגרירות, כלומר תוגש הצעה לאישור הממשלה. עמדת ממשלת ארצות־הברית היא שיקבלו את ההצעה לדחות את השימוש בכנרת אך ידרשו התחייבות שאם בהתפתחות המפעל כעבור שנים יתברר מבחינה הנדסית שאין מנוס מהכנרת, לא תתנגד ממשלת ישראל לשימוש בה. אין ספק שזוהי התקדמות מבחינתנו ובלאס התרשם ביותר ממפנה זה.

אבן

198

1. תשובת צור: ״נפעל, כשהצענו לפרסם הידיעה בחו״ל התכוונו לא לפעולה מחוץ לצרפת אלא לדרך עקיפין. פרסום גלוי של העובדות בעיתונות הצרפתית. אנו יכולים כמובן לעשות זאת גם כאן במישרין אבל קשה להניח שלא יתגלה מקור הדליפה והדבר יכול להביאנו לידי התנגשות עם כמה מאנשי הרציף.״ (צור אל מחלקת מערב אירופה, מברק 615, 4 במאי 1955, 130.09/2346/1.)

199

1. שרת הבריק בעניין הסכם המים עם ג׳ונסטון ש״לדעתי עלינו לעשות הכול לקידום העניין לקראת הסכם במהירות האפשרית, כמובן במסגרת עקרונותינו. אם ניתן לדחות עניין הכנרת ללא התחייבות מצדנו – מה טוב״. (מברק אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 1 במאי 1955, 130.09/2310/14.)

200

א׳ אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA494
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 2 במאי 1955

במסיבת העצמאות שוחח אתי סובולף והביע דעות כדלהלן: (א) אינו סבור כי ועידת בנדונג מהווה ניצחון לערבים. גם הערבים הפריזו כדרכם בתרועתם וגם ישראל הפריזה באכזבתה. הדעה הרווחת בוועידה הייתה לטובת הסדר בדרכי שלום בלי התערבות חיצונית וכך יש לפרש את העמדה הסינית. אינו יודע למה ראה סיבה למסור לי דברים אלה שכן לא יזמתי שום נגיעה אתו בשאלה זאת; (ב) הוא אינו סבור כי מועצת הביטחון נכשלה בטיפולה בבעיית ישראל-מצרים בחודש כהונתו כנשיא. דרישתנו לגינוי מצרים נראתה לו כמופרזת בהיותה מבוססת על תקריות לא גדולות שבינתיים פסקו. אילו הייתה מועצת הביטחון חייבת לגנות כל שלוש-ארבע תקריות לא הייתה פוסקת מקיום ישיבותיה וגם ישראל הייתה סובלת מתהליך זה לעתים. לכן חייבת מועצת הביטחון להתייחס רק למעשים שיש להם היקף וממדים ואופי של מעשי מלחמה ממש. חוות דעה זו באה בתגובה על הבעת אכזבתי מחודש הפעולה של מועצת הביטחון. אמרתי שהמערביים הסכימו בשיחות אתנו שאם תימשכנה תקריות המיקוש וכו׳ נהיה זכאים לצפות לגינוי והצרפתי אף הביע דבר זה בנאומו ומה עמדת משלחת ברית־המועצות. התחמק באומרו שאם וכאשר תעמוד בפני מצב זה תכריע ברית־המועצות את הכרעתה.

אבן

201

א׳ אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA799
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 2 במאי 1955

אישי

מברק השר 657 כולל נימוקים משכנעים וכבדים לשלילה בעוד שמברק 656, המעביר את ההצעה, הוא ערום לחלוטין מכל נימוק תומך או מצדיק.[1] אני רואה כאן רק סיכוי לבושת

201

1. המברקים דנו באפשרות של נסיעה דחופה של שרת לפאריס, בגלוי או בסתר, להיפגש עם מזכיר המדינה ששהה שם לפגישת שרי החוץ של מעצמות המערב. שרת שאל ״האם כדאי ויאה לי לטוס לפאריס בגלוי לשם פגישה עם דאלס באין ביטחון כי אשיג ממנו משהו אלא רק אסביר שוב עמדתנו״. (המברקים, מ־2 במאי, בתיק 130.09/2310/14.)

פנים. תהליכי המבצע קובעים כללים והיגיון משלהם וחוששני כי אין לעקוף אותם על־ידי קפיצת הדרך.

הבה נסכם באיזה שלב אנו עומדים:

המזכיר שיתף אותנו במחשבתו המרכזית והיא שיש סיכוי לחוזה בין ארצות־הברית לישראל אך רק לרגל פיתרון של כמה בעיות אחרות ובראשם בעיית המים. גם הגדיר בעיות גבול ופליטים שיש להשיג בהן התקדמות ניכרת ונקט מסגרת זמן מסוימת למאמץ המסועף הזה. לנו חשוב לדעת אם ההצעות הנתונות בעיון שאובות מעולם המציאות או מעולם הדמיון והבלהות. לפי שעה, אני נוטה לחשוב שהגישה היסודית תהיה מתונה ובריאה אך יהיו גם כמה יסודות ממאירים שנצטרך לעקרם מהשורש תוך משא־ומתן סבלני ונמרץ. ייתכן כי נידרש להסכים:

1. תיקוני גבול קטנים לשם איחוד כפרים ואדמות.
2. להסדר תחבורתי בין מצרים וירדן.
3. לפיצויים, אמנם בעזרה אמריקנית רבתי.
4. להתחייבות להחזיר מעשרה עד חמישים אלף פליטים.

תמורת זה יציעו לנו ביטול ההסגר, חיסול מעשי איבה כלכליים ותעמולתיים והעיקר ערובה חגיגית וכבדה של ארצות־הברית ואנגליה בצורת חוזים, כל זה אינו יציב אלא פרי בדיקה ראשונה ושמועות. אם יתאמת ניחוש זה או משהו דומה הרי נעמוד בפני אחת ההכרעות ההיסטוריות שלנו. לא יהיה אפשרי להסכים להצעה כולה ולא יהיה פשוט להתנגד לה סיטונית, ורבים מידידינו יימנו על צד הדוחפים אותנו להסכים כפי שכבר מעידות איגרת מוריסון ועצת השותף [דין]. בינתיים מצפה המזכיר לתשובה כללית כמדובר במכתבו בין על־ידי איגרת בין על־ידי שגרירות ישראל, בין בשתי הדרכים.

לאור מצב זה נראה לי כי חובתנו פשוטה:

א. לגלות מהי הרוח הכללית של התכנית הן כדי להרחיב השכלתנו הן כדי לקדם פני הדברים על־ידי פעולה מונעת או מדרבנת.

ב. להחליט בלבנו ובתוכנו אם רצוי לנו ללכת להרפתקה הזאת על כל סיכויה וסכנותיה.

אם נחליט בחיוב, נצטרך לתכנן את צעדינו ופעולותינו. ייתכן מאוד כי בשלב זה נחליט לעקוף את התהליכים הסדירים ולערוך מפגש בפסגה, at the summit, אך ספק אם תהיה הזדמנות מכובדת לפני סן־פרנסיסקו.

לעת־עתה אני ממליץ שנבצע שלב א׳ לעיל ואחר־כך שלב ב׳ שיתבטא בתשובה על איגרת דאלס או בכתב או בעל־פה.

סיכומו של דבר, האפשרות היחידה היא טיסה בגלוי לפאריס לראות את המזכיר. יחזור ראש הממשלה על הסברת עמדתנו ויחזור המזכיר על מה שאמר לי. לכל היותר אולי ייאות המזכיר לפרט ביתר דיוק את סעיפי תכניתו ולשמוע על תגובת ראש הממשלה אך אסור יהיה לגלות דבר זה החוצה ובעיני הציבור יחזור ראש הממשלה כלעומת שבא. לאור הנ״ל ומתוך ידיעה ברורה כי האפשרות היחידה היא טיסה גלויה לפאריס בלי אפשרות להשיג תוצאות גלויות מיד, נא להודיע אם עלי להעביר את ההצעה באמצעות השותף.

אבן

202
י' צור אל א' פיניי (פאריס)
J. Tsur to A. Pinay (Paris)

Copy: 93.02/193/6 :העתק

Paris, le 3 mai 1955

Monsieur le Président,

Au cours de l'audience que Vous avez bien voulu m'accorder, j'ai eu l'occasion de Vous entretenir de la situation créée au Moyen-Orient par les récents pactes de défense. J'ai exprimé le voeu de mon Gouvernement de voir la France appuyer le projet de pactes de défense bilatéraux entre Israël et chacune des trois Grande Puissances occidentales comme seul moyen d'assurer la sécurité et de garantir la paix dans cette partie du monde.

Dans l'espoir qu'il Vous sera possible de discuter ce problème au cours de la prochaine rencontre des Ministres des Affairs Etrangères des Puissances occidentales,[1] je me permets de Vous soumettre un Aide-Mémoire résumant les principaux éléments de la situation.

Je Vous prie d'agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma haute considération.

Jacob Tsur

Ambassadeur

נספח
Appendix

Aide-Mémoire

1. L'évolution politique et militaire au Moyen-Orient depuis 1950 et surtout la signature des traités intervenus au cours des derniers temps entre des Puissances oocidentales et des États arabes, ainsi que la fourniture d'armes à cour-ci, ont suscité de graves inquiètudes en Israël.

Toute rupture de l'équilibre des forces dans la région en faveur des États arabes a pour résultat d'encourager leur hostilité et leur instransigeance vis à vis de l'État d'Israël, si la sécurité de celui-ci n'est pas efficacement garantie.

202

1. שרי החוץ של מעצמות המערב עמדו להיפגש בפאריס ב־8 במאי.

203

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/434
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 3 במאי 1955

אילת. שלך 697.[1] השר חושב למסור התשובה לניקולס ביום ה׳.[2] עם זאת בהתאם למברק השר 401, חשוב שיובהר למקמילן שאיננו מעוניינים כלל שהבריטים ישמשו מתווכים בינינו למצרים ויציעו הצעות כלשהן לנאסר על צורת הסדר או תוכנו. עליהם להבין שלמרות שיחסינו עם הבריטים שופרו מאז 1948, לא פגו החשדות לכוונותיהם הנסתרות באזור ובייחוד בנגב. יש על כן לעשות הכול למנעם מצעדי תיווך ומהצעת הצעות להסדר בינינו לבין מצרים. חשוב שהדברים יגיעו למקמילן לפני פגישת שרי החוץ שתתקיים ב־8 במאי.

לידיעתך. השר מכין תשובה לדאלס שתישלח אליך מחר בדואר ואשר בה מזהיר שהודעה מוקדמת מטעם גורם שלישי כלשהו על תנאים מפורשים עלולה לסכל הסיכויים להסדר. לאפשרות של התייחסות למשא־ומתן ג׳ונסטון, מציין השר שפרסום מוקדם של ״תכנית מיין״ גרם לקשיים כבירים נוספים. השר הוסיף שאין זאת אומרת שנואשנו מהתקדמות לקראת הסדר, כלומר מי הירדן, ביטחון בגבולות וכן פיצויים, בתנאי שעם הפיצויים יושם קץ להסגר הסואץ ולאיומים נגד חברות זרות הפועלות בישראל.

מב״ר

203

1. אילת ציין שחשוב להשיב למכתב ניקולס (ראה מס׳ 187) למרות שאין לצפות להתפתחות מדינית חדשה עד לאחר הבחירות בבריטניה. זאת כדי לא ליצור רושם שישראל הפסיקה את המגע עם בריטניה מתוך תקווה שמפלגת הלייבור תעלה לשלטון ואז תדרוש הסכם דו-צדדי בין ישראל לערבים, דבר שהשמרנים לא הסכימו לו. (המברק, מ־29 באפריל 1955, בתיק 130.02/2457/2.)
2. מס׳ 208.

204

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

העתק: 93.39/545/3

מוסקבה, י"א באייר תשט"ו
3 במאי 1955

סודי

ביקור בבית-הכנסת

בשבת 30.4.55 ביקרתי לראשונה בבית־הכנסת. מהשגרירות היו גם אשתי, י' גדעון, גב' לבנון ובנה הקטן, מ' קהת ואשתו, י' הלוי, אשתו ובתם וגב' סלע.

לכבוד הביקור הראשון זימנו את החזן ואת המקהלה, וכפי שאומר קהת, היה הקהל רב יותר מאשר בשבת רגילה. החזן והמקהלה טובים מאוד. אני כובדתי במפטיר ואנשי השגרירות האחרים בעליות אחרות.

מסופקני אם אחדש דבר בספרי על רשמי, אולם בשבילי זו הייתה חוויה עמוקה והתרגשות רבה. כל זמן שהותי בבית־הכנסת לא השתחררתי מההרגשה שהנני נמצא בקהל אנוסים. ההדגשות של החזן ושל המתפללים והדבקות בה ביטאו כל פסוק הקשור בירושלים, בציון, בישראל, בגאולה ובשיבה, הרטיטו את הלב.

אותנו אכלו בעיניהם והרגשת כי כמיהה גדולה ליהדות ולישראל ניבטת מעיניים אלה. זקנים וזקנות בערוב ימיהם ופה ושם אדם בגיל העמידה עטופים בטליתות ורכונים על סידורי תפילה, עצבות כבדה בפניהם וכמו זועק האלם והניתוק בתפילתם.

הרב אמר את התפילה לשלום שחיבר בעצמו ותפילה לשלום הממשלה של ברית־המועצות. זה הדהד בזרות משונה באווירת בית-הכנסת והטעים הטעמה נוספת את היות הקהל קהל אנוסים.

אחד המתפללים סיפר לי' גדעון כי היה מבקר בבית הוריה של אשתי במוסקבה בשנת 1917 וכי כתב יחד עם מתפלל שני נקרולוג על סבא שלה כשהלה מת. שותפו לנקרולוג מצא הזדמנות וסיפר אותו סיפור לקהת. כיצד נודע להם שם משפחתה של ימימה לא ברור לי.

בית־הכנסת עצמו יפה למדי ומוחזק במצב טוב.

י' אבידר

205

מ' שרת אל ג' פ' דאלס (ואשינגטון)
M. Sharett to J.F. Dulles (Washington)

Copy: העתק: 93.04/47/3

Jerusalem, 4 May 1955

Dear Mr. Secretary,

Your prompt and friendly reply to my message[1] was deeply appreciated. The terms of your letter and of your oral explanations to Ambassador Eban have received our most careful consideration.

My Government was profoundly impressed by your statement to Mr. Eban that you accept the principle of a Security Treaty with Israel and that the crux of your program is to create conditions to make that possible. To Israel with its grave security problem this comes as a most constructive and encouraging departure.

The difficulties indicated by you as lying in the way of such an association between the United States of America and Israel are well understood by us. Yet on closer examination not only do they not appear insuperable but of themselves would seem to constitute a reason for hastening its achievement.

Israel is already faced with a series of developments within the region which have seriously upset the balance to her detriment. I allude, first, to the Anglo-Egyptian treaty, which has resulted in a major access of military and geo-political strength to Egypt whilst denying to Israel the benefit of its protection; secondly, to the Military Aid agreement between the U.S.A. and Iraq, a country avowedly and violently hostile to Israel, occupying a pivotal position in the anti-Israel Arab front; and finally, to the Iraqi-Turkish pact, sponsored by the U.S.A. and now impressively strengthened by Britain's adherence, which again singles out Israel for exclusion and which otherwise carries within it definite anti-Israel implications. For all

205

1. מס' 183. התעודה שלפנינו נמסרה על ידי שרת בפגישה שהתקיימה עם השגריר לאוסון ב-4 במאי 1955. במהלך השיחה ציין לאוסון שמזכיר המדינה קיבל את השדר האחרון של שרת בסיפוק רב. שרת השיב שהשדר האחרון של המזכיר הוא הרבה יותר ארגומנטטיבי שכן השאלה לגבי חוזה ביטחון בין ארצות־הברית לישראל נעשתה יותר מעשית ומכרעת ולפיכך מצא לנכון להבהיר את עמדת ישראל לפרטיה. בהמשך העלה השגות על עמדתה של בריטניה, שסבורה שיש להשיג הסדר בין ישראל לערבים לפני חתימת הסכם חוזי עם ישראל ואילו עמדת ארצות־הברית שונה והיא מדברת על התקדמות לקראת הסדר. שרת ביקש מהשגריר הבהרות על פער העמדות בין בריטניה וארצות־הברית. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, מס' 676, 5 במאי 1955, 130.02/2455/7.)

these far-reaching departures, adversely and cumulatively affecting Israel's security, no compensatory measure of assistance to Israel had been offered. Israel was the first state in the Middle East to seek American military aid. Its application, dated February 1952, has remained unanswered.

Thus our discussion proceeds against the background of a security situation thrown markedly out of balance against Israel and aggravating the state of siege to which she is anyhow subjected by her neighbours. This disequilibrium, which may be only the beginning of a process, seems to us a compelling argument for an immediate measure of redress in Israel's favour.

The obstacles you envisage to the conclusion of a Security Treaty with Israel are twofold: (a) the deviation it implies from the U.S.A. line of not involving itself in intra-regional conflicts and concentrating solely on anti-communist defence; (b) the probable reluctance of the U.S.A. Senate to sanction a security commitment so long as the present unsettled situation within the Middle East continues. Your conclusion is that substantial progress must be achieved towards the settlement of major issues outstanding between us and the Arab States before such a Security Treaty can by submitted for the Senate's approval.

On the first count it seems to me that the handicaps today to the effective organisation of the Middle East for anti-Soviet defence are on the one hand the inhibitions which prevent certain Arab States from adopting a pro-Western orientation; and on the other, the ever smoldering Arab-Israel conflict threatening to erupt into conflagration if the Arab States should come to regard Israel as hopelessly isolated and forsaken, while Israel for her part were forced into a mood of desperation. A Security Treaty with Israel would go a long way towards meeting these issues. By proving conclusively that the U.S. is determined not to leave Israel in the lurch, but on the contrary, to make the most of Israel's association, the Treaty would give Israel a sense of poise and stability. It would at the same time promote a more realistic spirit within the Arab States and bring them nearer to peace. It would also make the reluctant Arab States eager to secure for themselves the advantage accruing from an association with the U.S. which would have come within the grasp of Israel. It would thus be a skillful throw, killing two, or even three birds with one stone.

Moreover, for us in Israel – and we think for many people outside – it is hardly conceivable that the region can be effectively mobilised for

resistance to a possible Soviet aggression or subversive penetrations without the participation of the one state within it to whom democracy and spiritual liberty are the very breath of existence and whose military and industrial potential is patent.

The second consideration, with all its cogency, is liable to produce deadlock. The root of the trouble is not the insolubility of the problems at issue between us and the Arab States, but the deliberate refusal of their leaders to tackle them. That refusal is only likely to harden still further once they realise that by opposing any compromise they can prevent Israel from getting a Security Treaty with the U.S.A. This result will be bad enough, but if the U.S.A. goes further and proceeds to indicate the specific lines along which a settlement is to be sought, a worse complication is bound to arise.

You said to Ambassador Eban on 13 April that when the U.S.A. Government comes out with its proposals for a settlement, Israel will probably not like some of them and the Arabs will not like some others. I must admit that this prediction has filled our hearts with an anxiety not less serious than the one you are so earnestly endeavouring to allay. We are prepared to accept the status quo whereas the Arabs are out to change it to our undoing. We do not claim their territory. They claim ours. We do not ask that Jewish refugees from Arab lands be repatriated. They insist on the return to Israel of Arabs who fled. In these circumstances, what they will not like is their failure to get what they do not possess, whereas what we shall not like is to give up what is ours.

Should proposals of this nature be presented, the following results will ensue. Israel will have no alternative but to reject them. The Arab States will regard them as a premium upon their intransigence in which they will persist hoping to extract larger concessions.

To sum up this part of my argument, if the treaty is made contingent upon a prior settlement, there will be no treaty; and if the settlement is predicated upon one-sided concessions, there will be no settlement. A double vicious circle may well be created. I am certain that you desire to avoid such a political impasse and it is to the same end that my present observations are directed.

In all earnestness I would appeal to you to give further urgent thought to the crucial question of whether the conclusion of a Defence Treaty should be deferred till after tangible progress towards a settlement has been

achieved or whether it should not rather be proceeded with at once and itself pave the way for such progress. I am encouraged to press this view in the light of your own statement to Ambassador Eban that you envisage a program leading to the conclusion of a treaty within the current year and that you do not intend to make it dependent on unattainable conditions.

In this context I would be failing in my duty of candour towards you if I did not make it clear beyond any possibility of misunderstanding that there can be no question for us of cession of territory or the return of Arab refugees.

The United Nations compromise of 1947 was annulled by Arab aggression which deserves no reward. Any reversion in that direction is now a political and physical impossibility. This does not of course exclude the technical demarcation of the frontiers at a peace settlement which may entail minor and mutual adjustments nor the continued application for the benefit of Arab refugees of the re-union of families scheme.

All this does not mean either that we envisage a rigid continuation of the present deadlock till suddenly peace comes about at the waving of a magic wand, or that we are prepared to contemplate with equanimity a further deterioration of border security regardless of its ultimate consequences. Nothing is farther from our thoughts. On the contrary, we do believe that gradual progress towards a settlement such as would result in some interim modus vivendi, is indeed possible. On the question of the Jordan waters I can only reiterate the hope that an agreed solution may well be within our reach. As regards border security, given a firm resolve on the Arab side to check disorders, a great deal can be done to prevent armed attacks and incursions and reduce the incidence of marauding to a tolerable minimum. For our part, and without committing ourselves in advance to the endorsement of every and any proposal, we shall be only too eager to collaborate with the U.N. and the Arab States concerned in the implementation of this program. Furthermore, we would be ready to proceed to the payment of compensation for refugee lands – necessitating possibly a special loan to us, repayable over a period of years – provided Egypt lifted the Suez Canal blockade and the Arab States discontinued their threats and reprisals against foreign firms, aviation companies, etc., operating in Israel. Finally, we offer cooperation with the Arab Governments in the mutual checking of hostile propaganda and in the adoption of other concerted measures aiming at the reduction of tension.

For the attainment of these objectives we should welcome the assistance of the U.S.A., just as we have welcomed Ambassador Johnston's mission. Such assistance, to be successful, need not be accompanied by the formulation of definite proposals for a peace settlement, either complete or partial. Indeed, for reasons explained, the prior enunciation by the U.S.A., or by any other third power, of specific terms is liable to wreck the chances of a settlement. We feel convinced, for instance, that the attempt to prejudge the outcome of the water negotiations by the prior formulation of the Main Report added needlessly to Ambassador Johnston's difficulties which he subsequently managed partly to overcome only by dint of high skill and unlimited patience. In the case of such decisive problems as territory and population, the setting forth by a third party of concrete terms in advance may lead to fatal results and should at all costs be avoided.

If the approach here outlined commends itself to your judgment, I would suggest that discussions be initiated without delay concerning the exact scope and terms of a Security Treaty. At the same time soundings might be undertaken with regard to the possible discontinuance of Arab economic warfare against Israel's readiness to take in hand the payment of compensation in respect of Arab lands abandoned.

I should be grateful for an early intimation of your reaction to the views expressed in this letter.

I assume that these lines reach you on the eve of your departure for Europe and I take this opportunity of again wishing you the fullest measure of success in your efforts for the sake of peace and freedom.

With best wishes,

Cordially yours,

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

206

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 667
נוסח יוצא: 130.02/2455/7

ירושלים, 4 במאי 1955

אבן.

להסברת מגמת שדר התשובה[1] ואי קבלת כמה מתיקוניך בשלי 661.[2] לי ברור כי הם זוממים לסחוט מאתנו ויתורים מרחיקים. למעשה גם שלך 799[3] מכיל סעיפים כאלה. על־כל־פנים מוטב לנו לשער רעות ולהיות מופתעים נעימות מלהיפך. לכן דווקא בשלב זה לאחר שנכנסנו ברצינות לעניין ובטרם חל אצלם גיבוש סופי עלינו להשמיע שלילה ברורה ונחרצת כלפי הנחות מסוימות. מהלך כזה מצדנו יותר בריא ובטוח מניסיון לקבל למראית עין מסגרת שהוא מציע ולמלאה תוכן הרצוי לנו בהנחה, אשר חוששני שהיא אשליה, כי הוא ייפתה. גם לאחר שלילתנו הוא לא יוכל לטעון כי אין אנו ערים לצורך בהפגת המתיחות. להיפך, אנו מנסחים בכיוון זה הצעות ברורות אבל מצדנו איננו תולים החוזה בגמר ביצוען של הצעות אלה. אם הוא ייאחז בהצעותינו ויראן כמספקות אבל יתנה החוזה בביצוען ובזה יסתלק מתנאים אחרים כקודמים לחוזה תהיה בזה הבהרה חשובה ואז נראה. לעת־עתה אל נרפה מהלחץ להחשת החוזה ונפיק מלוא התועלת התכסיסית מהעובדה שהצענו התקדמות לקראת פיתרון בעיות.

שרת

207

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA812
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 4 במאי 1955

אתמול התקיימה ישיבה רבתי בהשתתפות ג'ונסטון והחתום מטה מתוך מאמץ לסכם ולגמור. התברר שג'ונסטון לא ראה בעין יפה את הוויתורים שעשו חבריו בהיעדרו לגבי השארת דבר

206

1. מס' 205.
2. במברק זה (מ־2 במאי 1955, 130.09/2310/14) מובאת טיוטה קודמת של השדר למזכיר המדינה. .x
3. מ־2 במאי 1955, בתיק 93.01/2212/7.

השימוש בכנרת כאפשרות לשלב מאוחר ולאו־דווקא כדבר הקבוע מעכשיו במסמרות. עיקר דאגתו כספית ואימת הקונגרס אך עלה בידי מהנדסיו לשכנעו כי אין דאגה זו מוצדקת. אחרי שקלא וטריא ממושכת סיכם בארנס את עמדת המשלחת האמריקנית בעניין הכנרת לפי רוחנו כלומר כאפשרות שנתחייב להשלים אתה בשלב מאוחר של התכנית אם יוכח הצורך בכך. לא הגענו לעניין הכמויות אך אחרי השיחה הסביר לי בארנס כי אין כמעט כל אפשרות להתקדם מעבר להצעותיהם האחרונות. אמרתי שאם יכולים לזוז אפילו במקצת הרי תזוזה זאת יחד עם ההתקדמות בעניין הכנרת יש בהן כדי להבטיח גמר מהיר של המשא־ומתן תוך ימים ספורים פרט לזכות הממשלה להכריע את ההכרעה הסופית. קבעו אתנו פגישה להבוקר אך דחוה בגלל "חילוקי דעות במשלחת ארצות־הברית". ניפגש אז הערב ונסכם סופית. אני מסופק אם אפשר להשיג יותר בעניין הכמות.

אבן

208

מ' שרת אל ג' וו' ניקולס
M. Sharett to J. W. Nicholls

Copy: 93.04/330/3 :העתק

Jerusalem, 5 May 1955

I appreciate the trouble Mr. Macmillan has taken to comment on my letter to you[1] and should like in reply to make the following observations which cover also certain aspects of Sir Anthony Eden's recent speech in the House of Commons.[2]

(1) Regarding the effects of the Turco-Iraqi Pact and the adherence thereto of the United Kingdom, our apprehensions remain unallayed. The view expressed by Sir Anthony Eden that these arrangements for the first time directed Iraq's attention away from Israel has unfortunately not yet been borne out by facts. On the contrary, the Pact has enabled Iraq to extract from Turkey a public commitment against Israel, of which the first fruit was Turkey's identification with the Arab line at the Bandung Conference. Her Majesty's Government's dissociation of the United Kingdom from the exchange of letters between the Prime Ministers of Iraq and Turkey was gratifying, but by adhering without reservation to the Pact itself, the United Kingdom has endorsed the disability for which under its

208

1. מס' 187.
2. מס' 154.

terms Israel was singled out. The adverse effects on Israel's position of this exclusion, and of its endorsement by the United Kingdom, are plain.

(2) The reaffirmation by Sir Anthony Eden of Britain's readiness to come to Israel's assistance in the event of an attack against her is welcomed as an expression of goodwill and friendly intent, but in present circumstances the Government of Israel cannot regard it as adequately meeting the issue. This assurance derives from the Tripartite Declaration of May 1950, which was designed to benefit the Arab states as much as to protect Israel. It represented a principle of policy balanced in its application. But if a balanced structure is superimposed on unbalanced foundation, no equilibrium can result. This precisely the situation which Israel has to face. The security and political scales in the Middle East having been heavily tilted against her, no assurance directed in equal measure to both sides can restore the balance.

(3) The basic fact is that Israel is formally excluded, whether as participant or as beneficiary, from the network of pacts, treaties and agreements now spread over the Middle East. Such is the case with regard to the Anglo-Egyptian Treaty, the Anglo-Jordanian Treaty, the United States-Iraqi Agreement. In the view of the Government of Israel, the Western Powers which act as sponsors of, or parties to, those alliances have an inescapable responsibility for the inevitable adverse effects of their policy on Israel's security and intra-regional position.

(4) It is against this background that the refusal must be viewed of Her Majesty's Government to formalise its relationship with Israel on a footing of equality as between two contracting parties – similar to the relationship which exists between it and at least three of Israel's avowed enemies. The United Kingdom has assumed, and is apparently ready to go on assuming, legally binding obligations based on reciprocity vis-a-vis Arab States. Israel, on the other hand, is expected to rest content with a purely one-sided verbal declaration which does not even apply to her alone. Sir Anthony Eden indeed emphasised that the Tripartite Declaration was not a bilateral one between the United Kingdom and Israel. It was a declaration, he said, in which the United States and France were equally engaged. Yet independently of this Declaration Britain is a party to a series of bilateral treaties with the Arab States. Israel alone does not seem to be eligible for such relationship. Israel's repeated attempts to engage the United Kingdom Government in a clarification of the issues

involved have so far failed. A formal proposal to this effect made in our Note of 22 September 1954[3] has remained unanswered and was, indeed, ignored in the British reply of 19 October 1954.[4] It is difficult therefore for the Government of Israel to resist the disappointing conclusion that Her Majesty's Government is unable to accord to Israel the same measure of friendship and support which it confers on the Arab States which insist on maintaining a state of war against Israel.

(5) Sir Anthony Eden's statement that a British guarantee covering Israel could not precede but can only follow the settlement of major issues outstanding between her and the Arab States does not explain, but serves merely further to emphasize, the discrimination with which we see ourselves confronted. No such condition has been prescribed in connection with the treaties thus far signed with certain Arab States, nor are we aware of an intention to apply it in the event of other Arab States, say Egypt or Syria, declaring their readiness to conclude defence treaties with the United Kingdom. Indeed, the postponement of a guarantee to a time after the Arab-Israel conflict has been resolved borders on the paradoxical. It is precisely because the Arab States maintain an implacable hostility towards Israel, and despite that hostility are considered eligible for participation in the Western defence system, that Israel is in need of, and feels herself entitled to seek, a special guarantee for her security. In the absence of a settlement, a guarantee becomes essential. It may even prove useful as conducing to a settlement. Its importance dwindles if it is envisaged merely as a *post factum* imprimatur on a settlement already achieved.

(6) I have given a good deal of thought to the implications of Mr. Macmillan's statement that the process of drawing the Arab States into a defence association with the United Kingdom was an essential step towards inducing in them sufficient confidence both in themselves and in the West to enable them to contemplate putting their relations with Israel on a better footing. The implication seem obvious: no defence association with Israel is possible before a settlement between her and the Arab States has been reached; no such settlement is possible before all, or nearly all, Arab states have been drawn into the orbit of a Western defence system; hence Israel must be relegated to the tail of the queue both in point of time and in order of precedence.

3. ראה כרך 9, מס' 376.
4. ראה שם, מס' 424.

(7) From a practical aspect the conditioning of any guarantee to Israel on a prior settlement of the major outstanding issues appears bound to retard rather than hasten the advent of a settlement, for the simple reason that the Arab states are entirely uninterested in seeing Israel's integrity guaranteed. Moreover, if an initiative is taken by the United Kingdom, or by any other third Power, to outline specific proposals on which a settlement might be based, further serious complications are bound to ensue. The nature of the Arab-Israel conflict is such as always to expose Israel to the danger that she will be confronted with demands for unilateral concessions. Israel claims no Arab territory. The Arab States claim territory from Israel. Israel does not ask that Jews who fled to her from Arab lands be repatriated. The Arab States insist on the repatriation of Arab refugees. In these circumstances, what the Arab states can be called upon to concede is merely a claim to something which they in any case do not possess; whereas Israel may be faced with the demand to give up what she has. Should the proposed settlement be based on such an approach Israel will have no choice but to reject it, nor will a Power sponsoring the proposal be free in the eyes of our people from a charge of partisanship. The Arabs, on the other hand, would hail the concessions demanded of Israel as a triumph of their intransigence and, far from becoming amenable to a compromise, feel encouraged to persevere in the their tactics and press for even more far-reaching concessions. To avoid any possible misapprehension, I take this opportunity of reiterating Israel's categorical refusal to cede any part of her territory or to readmit Arab refugees. Minor and mutual adjustments of the frontier fall into a different category and can always be considered when the time comes for demarcating the line as a result of a peace settlement; there will also be a continued application of the principles governing the grant of entry permits under the Reunion of Families' Scheme.

(8) I appreciated the proposal that Her Majesty's Government should use its good offices with the Prime Minister of Egypt in exploring the possibility of a settlement. We should welcome such initiative if it were directed towards inducing the Egyptian Government to respond to Israel's repeated offers of contact and negotiation but not if it were used as an occasion for proposing specific terms liable to prejudge the issue and possibly wreck the chances of an eventual understanding. The responsibility for such an untoward outcome of a well-meant intervention would be very grave. As things stand, Egypt still owes a reply to the

United Nations' proposal, which Israel has accepted, for a high level meeting to deal with problems of border security along the Gaza Strip. Her Majesty's Government will also be aware of Israel's readiness to proceed to the gradual payment of compensation for abandoned Arab lands – which may necessitate a special loan – provided the Suez-Canal blockade against Israel shipping and threats and reprisals by Arab States against foreign firms having connections with Israel are discontinued. These proposals offer scope for progress without being fraught with the danger of irreparable harm, such as is liable to be caused by the raising of issues which directly and fundamentally affect Israel's sovereignty in terms of territory and population.

(9) I deeply regret that my first communication intended for transmission to Mr. Macmillan should be somewhat sombre in tone but I believe that, in view of the serious issues at stake, a candid expression of our views and feeling at this stage will serve the best interests of Anglo-Israel friendship which I am sure Mr. Macmillan no less than I has much at heart.

209

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 5 במאי 1955

הצעות ברנס.

1. סירוב המצרים בפגישה ב־2 במאי בדבר הסדר המפקדים להסכים לקו טלפוני ולמסירת ידיעות על הענשת מסתננים מאשר ומחזק כל חששותינו בקשר לכוונת מצרים להתחמק משיתוף פעולה אמיתי בהבטחת השקט בגבול. הצבענו כבר על ניסיונם להשלות ביחס להרחקת בלתי סדירים מהגבול והקמת מכשולים. עתה ברור כי גם לגבי הסכם המפקדים משמעות עמדתם הנה חיוב פורמלי ריק מתוכן ולמעשה התנגדות מוחלטת להבטיח הפעלה כנה של ההסדר.

2. לסירובם חשיבות מכרעת מבחינה מעשית ועקרונית כאחד. בלי קו טלפון אין סיכוי להבטיח מגע יעיל למניעת תקריות ולהפסקתן לאחר שאירעו (זכרו נא האשמות השווא שהומטרו עלינו ב־1953 כשהתקנת קווי הטלפון בין כמה מפקדים מקומיים בגבול ירדן התעכבה למעשה בגלל תקלות מצד ירדן). בלי התחייבות למסור על הענשת מסתננים שייתפסו על־ידי ישראל ויימסרו לידי המצרים בהתאם להסכם המוצע למען ייענשו, לא תהיה כל אפשרות

לעקוב אחרי מילוי אחת ההתחייבויות העיקריות שבהסדר והיא חובת הענשת מסתננים.

3. למעשה מהווים התקנת קו הטלפון ומסירת ידיעות על עונשים למסתננים הגשר בין הסדר פורמלי שאינו מבטיח פעולות מעשיות לבין מאמץ כן להרגעת הגבול. לכן מבחינה עקרונית יש לראות בעמדת מצרים לגבי שתי ההצעות הנ"ל עדות מכרעת לחוסר רצון טוב מצדה ואזהרה כי כל המאמצים לתרום לשיפור המצב על־ידי ההסכם עלולים לעלות בתוהו. בפגישה תמך ברנס בעמדתנו ביחס לשתי הנקודות.

4. אחריותנו לביטחון הגבול מחייבת שנגלה המזימה המצרית ונעמוד בדרישתנו לשינוי עמדתם. אין אנו מעוניינים בחזרה על פרשת ההסכם עם ירדן שעל אי יעילותו התרעמנו לא פעם. הכרחי כי בהסתמך על העמדה המצרית בפגישה הנ"ל נעבור להתקפה וגם נעלה מחדש תביעתנו להוצאת הבלתי סדירים והקמת מכשולים שלפי הגדרת ברנס חייבים להיות continuous and effective. עמדת המעצמות בדיון האחרון במועצת הביטחון לא עודדה המצרים לנקיטת עמדה חיובית יותר ואם יש רצון למנוע כישלון הניסיונות לשפר המצב בגבול חשוב כי המעצמות תפעלנה בתקיפות כדי להעביר המצרים מעמדתם השלילית.

תקוע

210

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס

Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/405
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 5 במאי 1955

מידי

לשגריר. רכש למצרים.

להלן את אשר הסקתי מדברי ז'ילבר.

א. אושר רכש למצרים הכולל טנקים, 13 תותחים 105, טורפדות ומיסטרים אולם לא תותחים 155.

ב. המדובר לפי שעה בעיקר בביצוע חוזה אשר נחתם עם מצרים עוד לפני הסכם סואץ. יש לזכור כי בתשובה לטענות מדינות ערב נגד הרכש לישראל נאמר תמיד כי מוכנים למכור גם להן.

ג. האנגלו־סקסים טוענים כי הצהרת השלושה ממשיכה להתקיים אולם בצורה מצומצמת. לדעתם עיראק הפכה לבת-ברית המערב ויש להוציא אותה מכלל חשבון.

ד. קיימת נטייה ברציף [משרד החוץ הצרפתי] בעיקר אצל מסיגלי להאמין כביכול לגרסה אנגלו-סקסית חדשה זו. לפי נטייה זו, יש להיענות לבקשת האנגלים ולהימנע לפי שעה מלמכור נשק לישראל ולמצרים.

ה. לעומת זאת, גבר לחץ התעשייה הצרפתית ושל חוגים מדיניים אשר אינם מאמינים כלל

בכנות האנגלו־סקסים אשר מנסים לסחוב עוד מדינות ערביות לאחר עיראק. הם טוענים כי אם לא יספקו נשק למדינות האזור, הבריטים כן יעשו זאת ולפי האינטרסים שלהם ובלי להתחשב כלל בצרפת. מדגימים העובדה כי אנגליה מספקת לסוריה זה שנתיים טנקים ואווירונים. גישה זו נחשבת על־ידי רבים כריאליסטית ועלינו לדעת כי ממנה נובע הרכש לישראל.

ו. יש להיזהר פן פעולה מדינית מצדנו אם לא מחושבת היטב תעורר קשיים לגבי קניותינו אנו. לדעתו לא נוכל לבטל מה שכבר אושר למצרים. בהחלט עלינו להתנגד אולם הוא מייעץ נמרצות שלא נתבסס כלל על הצהרת השלושה. קיימת אפשרות לנצל מחאותינו לשם חיזוק דרישותינו לאספקה מהירה של הנשק החדיש אשר אנו רוצים.

ז. לפי ז׳ילבר סוכם בינו לבין שמעון פרס לפני צאתו כאמור לעיל. נא להתקשר עם שמעון לשם תיאום ולהבריק.

מער

211

י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 622
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 5 במאי 1955

מרג׳רי ניסח לפני כדלקמן הגורמים שהביאו להחלטה למכירת נשק למצרים. לא ניסה להכחיש עצם המכירה.

א. מאז מכירת המיסטרים לישראל נמצאת צרפת תחת לחץ שלא היה דוגמתו מצד אנגליה שטענה כי הדבר הורס איזון הכוחות במזרח [התיכון]. בתיקיהם איגרות ומברקים לאין ספור בעניין זה, מהם חריפים ביותר.

ב. כשפנתה מצרים בבקשה לקניית נשק לאנגליה הסכימה לונדון לתת להם כל מבוקשם ללא הגבלה. אפילו סירבה צרפת למכירה, התוצאה הייתה לא החלשת מצרים אלא דחיקת רגלי צרפת.

ג. צרפת סבורה שלטובתה ולטובת הסטטוס־קוו באזור שתקנה לעצמה דריסת רגל והשפעה מדינית במצרים. חולשתה היחסית של קהיר לגבי עיראק מסכנת מעמד סוריה שנורי סעיד מתנכל לה. לכך הגיעו לידיהם בזמן האחרון הוכחות נוספות. המצב הפנימי בסוריה רעוע ומדאיגם מאוד. רק בעזרת מצרים אפשר למנוע הסהר הפורה ואין פירוש הדבר שקהיר תצא להגנת סוריה בדרכים צבאיות. כקודם כן עכשיו אין בדעת פאריס לחתור תחת חוזה בגדד אך חיוני לגביהם למנוע שינוי הסטטוס־קוו ובתוקף המסיבות הפכה מצרים לגורם רציני נגד כל שינוי בכוח של המצב באזור.

ד. ההסכמה למכירת הנשק הותנתה בדברים בוטים מאוד (מרג׳רי נמנע מלדבר על תנאי

מוקדם) שנאמרו לקהיר על הצורך להחליש תעמולתם בצפון אפריקה. עמדת נאסר בבנדונג בפרשה זו הייתה מתונה ומרוסנת בהשוואה לעמדת העיראקים ופאקיסטן וההחלטה שנתקבלה אינה קיצונית כזו שהוצעה על־ידי המדינות האחרות.

ה. הרציף [משרד החוץ הצרפתי] עומד תחת לחץ המיניסטריונים הטכניים המעוניינים למכור הנשק. כשאמרתי שלפי ידיעות הנספחות הצבאית מתנגד הצבא לרכש מצרי אמר שהוא יכול להוכיח כי המצב הפוך וכי המשרדים הצבאיים מעוניינים להרבות במכירות ורק בלחץ משרד החוץ מצטמצם הדבר.

ו. לא ניתן למצרים כל מבוקשם. בלחץ הרציף הוסכם למכור להם קצת פחות ממחצית ממה שביקשו. רוב הנשק אין לו ערך גדול פרט למיסטרים. הוסיף שאווירוני הדחף אינם עומדים עדיין להגיע במהרה למצרים והמסירה תפגר בהרבה אחרי זו של האווירונים הנמכרים לנו.

ז. הוא מבין לדאגתנו ורצה שנדע כי מכירה זו אין פירושה סטייה מהמדיניות שלהם המכוונת לשמור על כוחה הצבאי של ישראל לטובת צרפת. ביטחון כל המדינות באזור והבטחה נגד השתלטות מדינה אחת על חברותיה, היא גם כיום, כקודם, עיקר מדיניות צרפת במזרח התיכון.

ח. הוא מבין שהמסקנה ממתן נשק זה למצרים היא שצרפת צריכה בעתיד להיענות לכל דרישת נשק מצדנו. איננו יכול לומר לי זאת כהודעה מוסכמת אך זוהי דעתו והוא סבור שהיא מתאימה להשקפת משרדו.

צור

212

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA826
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 9 במאי 1955

לשרת ואשכול.

הייתה לנו ישיבה חשובה עם ג'ונסטון ואנשיו וסוכמו הנקודות העיקריות כדלהלן:

א. כמויות לפי הצעתם מ־22 בפברואר[1] ושיחת ג'ונסטון-אשכול,[2] לרבות מאמץ ג'ונסטון להוסיף לנו 15 אם כי אינו מאמין שיצליח בתוספת זאת.

ב. הסדרי ההזרמה והפיקוח כפי שנערכו על־ידי המהנדסים שלהם ושלנו כאן לפי רוחנו.

ג. עד 1960 יוחלט אם לאגום מי ירמוך בכנרת או לאו. אם יוחלט בחיוב, תינתן להם אז אפשרות לאגום 300 מק"מ כשהוצאות בניית המתקנים וכו' עליהם והם יתחייבו מעתה שממשלת ארצות־הברית תעיין בחיוב ואהדה בכל בקשה מישראל לעזור במימון הסדרי איגום

212
1. מס' 85, 86.
2. מס' 121.

נוספים בישראל כתוצאה משימוש חלקי זה בכנרת. אם יציעו פעם לאגום מים מירמוך בכנרת נוסף על 300 ועד 450 מק״מ, יותנה הדבר בקיום הסדרי איגום מספיקים לישראל לצרכיה היא ובהענקת האמצעים הכספיים לישראל כדי לאפשר בניית הסדרי איגום מעבר ל־300 מק״מ.

ד. אין לפרש את השימוש האפשרי בכנרת או כל סעיף אחר של התכנית כיסוד לתביעה כלשהי ממדינה ערבית או מדינה אחרת או מוסד בין־לאומי לשינוי בגבולות או כפגיעה בריבונות ישראל ועל כך יתחייבו גם הערבים גם ממשלת ארצות־הברית בעצם ההסכמים שייחתמו במסגרת התכנית.

בסיום הפגישה הכריז ג׳ונסטון חגיגית כי יביא את התכנית הזאת בפני הצדדים וינסה להשיג קבלתה. לעומת זה סיכמתי שתועבר התכנית הזאת להכרעת ממשלת ישראל וכי כל גריעה ממנה תחבל בתוצאות קבלתה.

נתמנו נציגי שני הצדדים לנסח בכתב את ההבנה ההדדית הנ״ל בין שתי המשלחות ומלאכה זאת תסתיים היום.

יוצא שבלי להפסיד מאומה בכמויות עלה בידי המשלחת להשיג התקדמות ניכרת הן לגבי שיטת הפיקוח וההזרמה לפי רוחנו, הן לגבי דחיית מועד ההכרעה בעניין הכנרת.

על־ידי הבעת נכונותה לקבל את התכנית הנ״ל תסיים ממשלת ישראל את הוויכוח עם ממשלת ארצות־הברית והאחריות לתוצאות על הערבים.

על כן יתחיל גו׳נסטון את סיורו הבא במדינות ערב בראשית יוני.

בישיבה האחרונה השתתפו מצדם ג׳ונסטון, בארנס, גארדנר, טרוקסל, לאדלו ומצדנו שילוח, טדי [קולק], וינר, שמעוני, זלקינד ואני.

היום תסתיים מלאכת הניסוח ואם לא תתגלינה מצדם תקלות או הפתעות בלי צפויות יועברו אליכם מסמכים לדיוני הממשלה ולהכרעתה.

אין לראות את העניין כמוגמר עד שנצא מעבודת הניסוח.

אבן

213

י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 655
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 9 במאי 1949

ליוויתי אתמול פרס לביקור אצל הגנרל קניג, שר הביטחון הצרפתי. מסר לידו מכתב אישי של הרמטכ״ל והגיש רשימת הרכישות שאנו מעוניינים בהן. תגובתו הייתה חיובית ביותר. ביקש להגיש לו ללא דיחוי פירוט דרישותינו בכתב והבטיח להתחיל בפעולה ולמסור לנו בימים הקרובים מה הסיכוי למלואן. אמר שהוא ומשרד הביטחון יתמכו בדרישות אלא שיש להכין הקרקע אצל השרים האחרים.

אשר למכירות למצרים אמר גלויות שהדבר נעשה מטעמים מסחריים בלבד. צרפת סירבה לדבריו למכור לקהיר כמה כלי נשק חדישים שנכללו ברשימתם. איננו סבור שמצבנו הורע מבחינת איזון הכוחות עם ארצות ערב. יעבור זמן עד שעיראק תקבל נשקה לפי החוזה ואילו מצרים לוקה בחסר. אינו מחשיב הצבא המצרי ואינו סבור שיעז להתקיפנו. אף־על־פי כן מסכים שמעניינה של צרפת לחזק ישראל ולהעמידה על בסיס עליונות מוחלטת כדי למנוע כל מחשבה על התחדשות הקרבות. מפני טעמים אלה פוסל כל רעיון על שיווי משקל אוטומטי בינינו לערבים.

סיפרתי אגב על פגישתי עם דה־גול והתרשם מזה מאוד. אנו מגישים לו היום תזכיר כמדובר[1] ונמשיך בשיחות עם השרים.

צור

214

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

העתק: 130.11/2492/17

מוסקבה, י"ז באייר תשט"ו
9 במאי 1955

סודי

פגישה עם סמיונוב

ב־4.5.55 לאחר קבלת מברקכם עם הודעת דובר משרד החוץ על שחרור אסירי המחתרת,[1] ביקשתי פגישה עם סגן שר החוץ סמיונוב. הפגישה נקבעה להיום 9.5.55. לאחר הסבר קצר הקראתי לו את ההודעה ומסרתיה כ־Рамятная Эаписка.

ביקשתי פרסום מתאים של ההודעה על־מנת לתקן את "הרושם המוזר שנוצר בציבוריות הסובייטית" מפרסום הכתבה של כתב טא"ס בביירות, הואיל ואין אנו מעוניינים שיישאר

213

1. בתזכיר ביקשה ישראל את פריטי הנשק הבאים:
30 טנקים AMX/13.
200 תותחים 75 מ"מ להרכבה על טנקי שרמן.
200 טילים נגד טנקים SS-10.
29 מטוסי מיסטר 4B.
15 מטוסי ווטור.
ראה פרס אל קניג, 9 במאי 1955, 130.10/2522/21.

214

1. הכוונה לשחרורם המוקדם של אסירי מחתרת "מלכות ישראל" שנחונו על ידי ראש הממשלה בסוף אפריל 1955. למחתרת זאת יוחסה הטלת פצצה לחצר הצירות הסובייטית בפברואר 1953.

הרושם הבלתי נכון שנוצר בציבוריות.

סמיונוב היה מוכן היטב בנושא. למרות שכאשר ביקשתי את הפגישה לא ציינתי נושאה. ייתכן כי קביעת הפגישה ל־9.5.55 למרות שביקשתיה ב־4.5.55 קשורה בהכנה זו ובבקשת חומר משגרירותם בארץ. הוא אמר לי כי ההודעה אינה מבהירה עדיין את העניין. ציטט כתבה בעיתון ישראלי לפיה הודיע התובע הכללי במשפט עצירי המחתרת (ציטט אף תאריך הודעת התובע) כי בידו חומר אשר יוכל להוכיח את השתתפותם של הנאשמים בפיצוץ הצירות הסובייטית. כמו־כן הזכיר הודעת נציגינו בבולגריה ב־1953 כי משטרת ישראל תמשיך לחפש את האשמים בפיצוץ הצירות. שאל האם נמצאו הנאשמים הללו ואם נידונו.

שאלתי אם ידוע לו איזה עיתון ישראלי פרסם הכתבה הנ"ל – התשובה הייתה "קול העם". הסברתי כי ההודעה של משרד החוץ מוסמכת וכי גם זכור לי המשפט הואיל והיה זה בפני בית דין צבאי וכי אין להסתמך על כתבה בעיתון "קול העם". הדגשתי כי הנדון הוא שחרור החמישה ערב חג העצמאות והרושם שהכתבה המסולפת עשתה לפי דבריו בפגישתנו ב־3.5.55, ולא הצלחה או אי־הצלחה של המשטרה בחיפוש האשמים. חזרתי וביקשתי פרסום מתאים של הודעת משרד החוץ שלנו למען היחסים הידידותיים בין מדינותינו. הבטיח לדווח.

לאחר זאת העליתי בעיות של הרחבת הקשרים:

(א) בשטח לימוד בעיות הפרחת השממה והחקלאות בכלל על־ידי חילופי משלחות חקלאיות.

(ב) בשטחי תרבות על־ידי החלפת משלחות מדעיות וקבוצות אמנים.

(ג) הסכם מסחרי.

סמיונוב ענה כי יחשוב בדבר ואז נשוב לדון בנושאים שהעליתי. בהמשך השיחה הפשיר קצת הקרח ונעלמה ה"מסכה" מעל פני בן־שיחי. כרגיל נכח בשיחה אחד העוזרים שרשם כל מלה.

בברכה,

י' אבידר

215

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA833
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 10 במאי 1955

בשיחה עם אלן בהשתתפות שילוח, ברגוס, הסברתי במפורט את מכתב ראש הממשלה.[1]

הדגשתי במיוחד: (א) אי התבונה התכסיסית והמדינית של התניית חוזה בהסדרת כמה בעיות מקודם ומכאן הצורך לפחות בשני תהליכי דיון שיתאחדו בקרוב. (ב) ההיגיון הצרוף

215
1. מס' 205.

בהגדרת פיצויים וביטול האיבה הכלכלית כנושאים להפגת המתיחות. (ג) הצורך שיבינו היטב את תחומי עמדתנו בענייני גבולות ופליטים כמוגדרים בדיוק נמרץ באיגרת ראש הממשלה. (ד) סיכמתי באומרי שאם יכירו בתבונת השיקולים המובאים באיגרת ראש הממשלה הרי המסקנה המעשית תהיה התחלת משא־ומתן מיד בשני הנושאים: בעיות החוזה ובעיות הפיצויים והאיבה הכלכלית.

בתגובתו: (1) אמר שפיצויים וביטול האיבה הכלכלית נובעים באופן טבעי מתכנית ג'ונסטון, כלומר העיר ברמז חיובי על בחירת הנושאים הללו באיגרת השר; (2) הביע סיפוק מהתקדמות ג'ונסטון; (3) לא רצה להשיב על שאלתי למה התכוון המזכיר בדברו על השאלות גבולות ופליטים. אמר שכל עוד לא נחתם הסכם ג'ונסטון אין ממשלת ארצות־הברית רוצה לגבש את מחשבתה בשאלות אחרות. היא חרדה שמא כבר ירגישו הערבים שתכנית ג'ונסטון אינה אלא חוליה בשרשרת שתביא לידי הסדר סופי ועל־ידי כך יירתעו מתכנית זו שלגופה נראית להם כמועילה. מכאן הצורך הדחוף בהשגת ההסכמים הסופיים בתכנית ג'ונסטון ורק אז יתבהרו שאר האופקים. כשיושגו הסכמים אלה תראה בכך ממשלת ארצות־הברית עידוד גדול לגבי שאר חלקי תכניתה ואם יהיה כישלון תתאכזב ממשלת ארצות־הברית מרה אם כי אינו רוצה לומר שתתייאש. (ה) כשהבעתי דאגה על הניסוח הבריטי בדבר הסדר ולא רק התקדמות לקראת הסדר כתנאי לערובה אמר ראשית, שממשלת ארצות־הברית פועלת בשותפות הדוקה עם אנגליה אך אין עליה חובת הסכמה לכל פרט ופרט. שנית, שהניסוח הזה נפל מפי אידן בתשובה ואינו ניסוח משרד החוץ המדויק ושאל האם שאקבורו משתמש בניסוח זה ושלישית אין לו ספק שהאנגלים המחוננים ברוח מציאותית מובהקת יסכימו עם המזכיר שאין לדרוש perfectionism. (ו) בתשובה על שאלתי בדבר היחס בין מה שאנו שומעים בבירות מערביות שונות אמר שבהגשמת התכנית שהתווה לי המזכיר יהיה תיאום הדוק מאוד עם אנגליה והתיאום עם צרפת יהיה פחות מפורט ואינטימי וזאת בגלל סיבוכים מסוימים של צרפת בעולם הערבי. ביקש במיוחד שלא נעביר הערותיו אלה לנוגעים בדבר כי כל מגמתו להעמידנו על האמת למען נדע ונשכיל. (ז) לגבי המסקנה המעשית שהסקתי מאיגרת השר לפי (ד) דלעיל אמר שהמזכיר קיבל את האיגרת ערב נסיעתו וגם אלן לא הספיק לעיין בה ולכן מעריך ביותר את הסברתי. העתק האיגרת נמצא ביד מקארתור בפאריס. ינסו לקבל בקרוב תגובת המזכיר על איגרת ראש הממשלה וכל מה שנובע ממנה.

משיחה זו ושיחת ראובן [שילוח] עם ראסל שקדמה לה אין להניח שפירשו את תשובת ראש הממשלה כשלילת הצעת המזכיר וכשאמרתי שהעמדות האמריקניות והישראליות ניתנות לגישור על־ידי הדיון המקביל בחוזה ובהפגת המתיחות כמוצע באיגרת השר הביע התעניינות.

לבסוף ענה על שאלתי בדבר נאום בנטלי[2] באומרו כי התוכן מדויק אך אין בנטלי מייצג את המזכיר והוא, כלומר אלן, מנסה להביא את המזכיר לידי אמירת הדברים האלה בעצמו. שיקול מסייג הוא שמא יראו הערבים הודעה זאת כהיענות ללחץ ישראל וערב הכרעתם בעניין ג'ונסטון לא רצוי זעזוע מיותר על־ידי הדגשת מדיניות, שהיא ידועה עכשיו לכל הנוגעים בדבר, כלומר הסכם לסיוע צבאי רק לעיראק.

אבן

2. מוסב על נאום חבר בית־הנבחרים (רפובליקאי) אלווין בנטלי, חבר ועדת החוץ של הבית, שטען שעל־פי התכנון לשנת הכספים 1956 ארצות־הברית מייעדת סיוע צבאי רק למצרים.

216

מ' שרת אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 12 במאי 1955

א. החלטת בנדונג נגדנו[1] יש לה משקל שלילי כשלעצמה אבל עליה להדאיגנו בייחוד כמבשרת הישענות על חזית יותר רחבה ומלוכדת של אומות אסיה ואפריקה.

ב. יש לחפש הזדמנויות לפגישה ולשיחה עם נציגי מדינות בנדונג ועם כל האדיבות והבעת הידידות לנקוט קו תוקפני ומרשיע. יש לטפוח על פניהם חטא משולש: ראשית, הוצאת ישראל מהשתתפות; שנית, דיון בבעיה הנוגעת לישראל לאין שיעור יותר מלכל מדינה אחרת שלא בנוכחותה; ושלישית, קבלת החלטה משוועת בחד־צדדיותה. המטרה צריכה להיות לבייש את [בן] השיח ולהביאו במצוקה מוסרית למען ידווח לממשלתו כי לא היה לו מה להשיב במגמה להרתיעה מתמיכה בעמדה הערבית למעשה.

ג. אמנם נוסח ההחלטה יכול [היה] להיות הרבה יותר גרוע אלמלא מאמצי או נו ונהרו ואולי גם צ'ו אן לאי להמתיקו. אף־על־פי כן אין להתפעל מטענות שכנגד אם תבואנה כי הנה מדובר בהחלטה על יישוב הסכסוך בדרכי שלום. יש לענות כי ההחלטה פותחת בהכרזה על תמיכה בזכויות העם הערבי בפלשתינה כאילו לא קיים כלל עם יהודי שאף לו זכויותיו והיא דוגלת בביצוע החלטות או"ם לגבי ארץ־ישראל שלכתחילה הערבים הם ששמון לאל במלחמתם הפושעת ושכיום פירושן ריסוק שטח ישראל, פיצוצה מבפנים ועריפת ראשה. אם השלום צריך לבוא על יסוד אלה הרי לא יבוא לעולם.

ד. עם זאת יש להדגיש כי אנו הדורשים מאז משא־ומתן של שלום ואם אין מדינות בנדונג מזדהות עם מזימת חיסול ישראל בחיפוי סיסמת השלום, אלא כוונתן להבטיח שלום לישראל כמות שהיא, כלכל מדינה ריבונית קיימת ועומדת, אזי אדרבא ילחצו על מדינות ערב להסכים למשא־ומתן ואל יתמכו בהן כל עוד הן מסרבות.

שרת

216

1. מס' 185 והערה 1 שם.

217

מחלקת מערב אירופה אל שגרירויות ישראל בלונדון ובפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassies in London and Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 12 במאי 1955

מידי

רכש למצרים. בהמשך לשלנו 402,[1] 409,[2] 416,[3] להלן סיכום ההתייעצות אצל השר.

א. האינטרס החיוני של מדינת ישראל דורש מניעת התפתחות נוספת של מרוץ הזיון באזורנו אשר לא נוכל לשאת בו.

ב. בקשתנו לרכש מצרפת מבוססת על צרכינו הביטחוניים לאור הזעזוע במאזן הכוחות שחל כבר במזרח התיכון לרעתנו. מטרתנו צריכה להיות להשיג הדרוש לנו ולמנוע חיזוק מצרים על־ידי רכישת נשק חדיש בצרפת או במקום אחר.

ג. אנו מייחסים חשיבות מיוחדת ליחסינו עם צרפת המספקת לצה"ל נשק חדיש. כדי לא לסכן אפשרויותינו לרכש ויחסינו עם צרפת בכלל, הוחלט כי מענייננו לרכז לפי שעה את המאבק נגד מכירת נשק למצרים בצרפת עצמה. אין אנו מעוניינים בוויכוח בעיתונות אלא בפעולה מדינית בקרב השלטון הצרפתי ובקרב אישים וחוגים בעלי משקל כפי שתואר ב(ג) שלי 402. יש להדגיש הסכנה שמצרים מזוינת תהווה בצפון אפריקה וגם לציין כי מרוץ הזיון בין עיראק למצרים יסכן עוד יותר עתידה של סוריה.

ד. בפעולתנו זו אין לסכן אפשרויותינו לקבלת נשק מצרפת ויש להיזהר מלהביא לידי החלטה צרפתית לא למכור נשק גם למצרים גם לנו. עד כמה שרק אפשר יש לנהל במקביל מערכה נגד זיון מצרים ומערכה בעד מכירת נשק צרפתי לישראל. אין סתירה בין שתי המגמות ואין לקבל גזירה שווה לגבי רכש לישראל מחד ולמצרים מאידך. יש להסביר היטב ההבדל המהותי בין חיזוק ישראל למען הגנתה מזה ויצירת תנאים של מרוץ זיון מוגבר מזה.

ה. לעת־עתה, לא נביא ויכוחנו עם צרפת לזירה הבין־לאומית ולא נפעל בוואשינגטון. מצדנו זה ויתור חשוב לצרפת כי האמריקנים הצהירו בפירוש כי אין בכוונתם לספק נשק למדינות הגובלות עם ישראל. במידה שנשק צרפתי למצרים יעודד את סרבנותה להשלים עם הברית הטורקית-עיראקית נמצא אוזן קשבת בארצות־הברית. טוב כי הצרפתים ידעו זאת.

ו. יש לנהל המאבק במרץ אך באווירת ידידות וביטחון כי ענייני צרפת וישראל זהים ומצווים להתגבר על תאוות תעשיית הנשק הצרפתית שעיניה לבצע ולא לאינטרסים החיוביים של

217

1. מס' 198.
2. מס' 210.
3. מברק מחלקת מערב אירופה אל השגרירויות בלונדון ובפאריס, מס' 416, 12 במאי 1956, 130.09/2320/3. במברק נאמר כי הוחלט לרכז לפי שעה את המאבק נגד מכירת נשק למצרים בצרפת עצמה, בפעולה מדינית בקרב השלטון ובקרב אישים וחוגים בעלי משקל. יש להיזהר מלהביא לידי החלטה צרפתית לא למכור נשק למצרים ולישראל כאחת.

צרפת עצמה.

ז. חסרות לנו ידיעות:

האם ארצות־הברית יודעת על מכירת נשק צרפתי למצרים ומסכימה לה.

פרטים מדויקים על סוגי נשק וכמויות שהובטחו למצרים לעומת מה שמצפה פרס להשיג עכשיו.

מה האמת בטענה כי אנגליה הסכימה למכור נשק חדיש ובכמויות רציניות למצרים. אין בידינו כל הוכחה לכך ולמעשה הצרפתים מזמינים אותנו לברר הדבר בלונדון.

מער

218

ש' אלישיב אל מחלקת מזרח אירופה
S. Eliashiv to the Eastern Europe Division

העתק: 130.02/2410/20

ירושלים, כ' באייר תשט"ו
12 במאי 1955

ביום 11.5.55 הייתי עם רעייתי בארוחת צהריים אצל השגריר הסובייטי.

נפגשתי עמו כבר קודם לכן, בקבלת הפנים בערב יום העצמאות אצל הנשיא, וכן אתו ועם רעייתו בארוחת צהריים אצל הגב' וייצמן.

הוא גילה מזמן עניין רב בפגישה אתי ורצון להתקרבות.

בארוחה אצלו היו, נוסף לנו, יושב־ראש בית הדין העליון אולשן ורעייתו, והיועץ הסובייטי פומין ורעייתו. הארוחה עברה באווירה חופשית וטובה, וכתוצאה מכך הארכנו שבת יותר מכפי הרגיל, בערך שלוש שעות.

בזמן הארוחה הרים השגריר כוס לכבודי וברכני לתחילת עבודתי. היועץ שלו אמר שעכשיו "הוטב מצבם במשרד החוץ שלנו". כאשר הבעתי את תימהוני לדברים האלה, הסביר כי הם מרוצים שבתפקיד או במעמד שלי נמצא אדם המכיר את ענייניהם, היה שגריר בארצם ויודע את שפתם.

כל אלה – כמובן, דיבורים בעלמא, אולם לאחר הארוחה התפתחה שיחה יותר רצינית והנני בא למסור לכם את נושאי השיחה, אשר הועלו כולם ביזמת המארחים. בשיחה זו השתתפו אברמוב, פומין, אולשן ואנוכי.

א. פומין שאל מה הן השאלות הבוערות ביותר עכשיו במדיניות החוץ שלנו.

השיבותי כי השאלה העיקרית היא הנעשה בגבולות ומאמצי ברנס להסדרת הדברים; וסיפרתי על המצב. אציין שאברמוב הטיל ספק ביעילות הצעת ברנס בדבר גדר לאורך הגבול, באשר לא יעשו גדר לאורך כל הגבול, ומלבד זאת קל לפרוץ אותה ולבטל את ערכה.

ב. פומין הציג את השאלה בדבר הממשות שבידיעות המופיעות מדי פעם בפעם בדבר ברית ההגנה בין ישראל וארצות־הברית, או הצטרפות ישראל לברית הגנה רחבה יותר.

בתשובתי הדגשתי שהעיקר שעליו מדובר עתה הוא עניין אספקת הנשק, והסברתי את עמדתנו.

ג. מכאן עברה השיחה לשאלת החנינה שניתנה על־ידי בן גוריון ביום העצמאות, והדי חנינה זו.[1] שניהם, אברמוב ויועצו, גילו ידיעה רבה בכל פרטי העניין וגם נקטו עמדה של העמדת החנינה כצעד בלתי ידידותי ביחס לברית־המועצות.

אולשן הסביר כי לא הייתה במשפט האשמה בהתנפלויות על הצירויות הסובייטית והצ׳כית, והם טענו שהדברים נאמרו במפורש על־ידי הקטגור.

דומני שהצלחנו להסביר להם את המצב, דהיינו שהבחורים לא הואשמו בהאשמה זו, ושהיא לא הופיעה בפסק הדין. אני עוד הוספתי לכך שאין לראות בכל הפרשה res-judicata ושאם יתגלה בעתיד חומר מאשים מספיק נגד מישהו מאלה שקיבלו חנינה – לא תהא כל מניעה למוסרו לדין. ואולשן אישר את הדבר.

כשעמדנו ללכת, עיכב אותי פומין ועורר את שאלת רכושם במגרש הרוסים, וביקש שאתעניין בעניין ושאעזור להם. אמרתי שעד כמה שאני זוכר, הרי נסתיים העניין בנקודה מסוימת, היינו – שעליהם להגיש תביעה משפטית. כוונתי הייתה לרכוש "החברה הפלשתינאית", אולם נתברר שהוא התכוון לרכוש שהיה רשום על שם הממשלה הרוסית, ולמרות החלטתנו מלפני מספר שנים להעבירו על שם הממשלה הסובייטית – לא נעשה הדבר ביחס לכל יחידות הרכוש הנכללות בסוג זה.

ד"ר ש' אלישיב

219

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 707
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 13 במאי 1955

דחוף

לבקשתו נתקבל אתמול לאוסון על־ידי שר הביטחון לביקור נימוסין. נכח הרצוג. השיחה התרכזה ברובה על מפנה המתינות במדיניות החוץ הסובייטית, על הסיבות ועל הסיכויים לשיתוף פעולה בין־לאומי לטווח קצר וארוך לאור צרכיה[ם] המדיניים המידיים של הרוסים מזה (גרמניה) ושורשי גישתו הפילוסופית של הקומוניזם הרוסי ל־co-existence מזה. (השר דיבר בהרחבה על [ה]התפשטות וההשתלטות שהנם ממהותו היסודי של הקומוניזם הרוסי.) לשאלת לאוסון על מצב יהודי ברית־המועצות אמר השר שאם כי יהדותם נעקרה

218
1. מס' 214.

עדיין שורר הייחוד היהודי בקרב חלקים גדולים היינו, לא התבוללו לחלוטין להרגיש עצמם כרוסים וכאוקראינים לכל דבר. הוא בטוח שאם ייפתחו השערים יעלו רבים מהמוני העם; קיים ספק לגבי האינטליגנציה בגלל התבוללותה ותנאיה הכלכליים הטובים.

השר דיבר על חשיבות המזרח התיכון להגנת העולם החופשי וטען שארגון האזור תלוי בהפניית תשומת לב הערבים מישראל לסכנה הקומוניסטית וזאת אפשר להשיג על־ידי עובדה חותכת של חוזה ביטחון ארצות־הברית-ישראל שישכנע הערבים שנגוז החלום לחסל ישראל. לשאלת לאוסון אמר השר שלא יוכל להבטיח שכריתת חוזה תביא מיד שלום אבל ללא ספק היא תיצור אווירה של יציבות שתיתן אפשרות לארגן הגנה כללית. לשאלת לאוסון [האם] השר מציע שארצות־הברית תלחץ על מדינות ערב לעשות שלום עם ישראל באה התשובה שלחץ מארצות־הברית על מדינות קטנות רק ישמש יסוד לביקורת ברחבי העולם. המטרה ניתנת להשגה על־ידי עובדת חוזה ביטחון עם ישראל. לשאלת לאוסון האם מתנגד השר לחוזים דומים עם מדינות ערב הייתה התשובה שאין זה מסמכותנו לכוון מדיניות ארצות־הברית. לאוסון הוסיף ושאל אם היינו מתנגדים לכריתת חוזים עם ישראל ומדינות ערב בבת אחת.

השר העיר שאמר מה שאמר משום שהעניין אינו מדיני בלבד אלא נוגע לבעיות ביטחון של ישראל ושל האזור כולו. לאוסון העיר בצחוק שאם ייחתם חוזה ביטחון יישארו שר הביטחון וצה"ל ללא פרנסה.

השר השיב שאין אצלנו קצינים הרואים בצבאיות מטרה כשלעצמה. מגמותיהם הנפשיות הנן אחרות לגמרי ועושים מה שעושים בגלל לחץ הנסיבות. באשר לעצמו יש לו עבודה אחרת בשדה בוקר והוא מזמין לאוסון לבוא לבקרו שם.

מאהב

220

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.20/2480/7

ואשינגטון, 13 במאי 1955

סודי

כמה ימים לפני נסיעתי מוואשינגטון נתקיימה שיחה בין מר ג'ורג' אלן לבין מר יעקב בלוישטיין [בלאושטיין]. ביום נסיעתי מסר לי מר בלוישטיין את הפרטים הבאים: (1) בלוישטיין הביע דאגה שמא התניית חוזה בין אמריקה וישראל בהפגת המתיחות תפגע בסיכוי הגשמת החוזה. דאגה זאת גברה במיוחד לאור דברי סר אנטוני אידן שאמר במפורש כי לא יהיה הסדר ביטחוני בעל ערך עד שיבוא פיתרון לבעיות המים, הגבולות והפליטים. בלוישטיין ציין כי אידן אמר לאו דווקא "התקדמות לקראת הסדרים" אלא הסדר "settlement" כתנאי לערובה. היש לראות משמעות בהבדלי ניסוח אלה?

1. מר אלן אמר כי אין לייחס לניסוח אידן את המשמעות החמורה שנותנים לה הישראלים. אידן דיבר בתגובה על שאלות ולא הקפיד בניסוח תשובתו. מאידך, דברי דאלס לשגריר ישראל היו מנוסחים בהקפדה והניסוח המדבר על "התקדמות ניכרת לקראת הסדר" ננקט גם במסמך ששיגר המזכיר לראש ממשלת ישראל.[1]

מר אלן הוסיף ואמר שגם אם אידן התכוון להתניית חוזה עם ישראל בפיתרון שלם של הבעיות הנ"ל, הרי אין זאת עמדת ממשלת ארצות־הברית הדוגלת בהתקדמות לקראת הסדרים ובהצעת חוזים לישראל ושכנותיה כאשר תושג התקדמות מספקת.

מה שלא תהיה העמדה הבריטית – והוא סבור שישראל מגזימה בהערכה הקודרת – הרי העמדה האמריקנית היא כמוגדרת על־ידי המזכיר בעל־פה ובכתב.

2. מר בלוישטיין שאל מה תציע ארצות־הברית לישראל כתנאים להפגת המתיחות, ובעיקר מה תציע בענייני גבולות ופליטים.

אלן השיב כי ממשלת ארצות־הברית לא תעשה מאומה עד שיגמור ג'ונסטון את סיבובו הבא, וגם אז לא תציע ארצות־הברית הצעות משלה; כלומר, אף פעם לא תהיה תכנית שתוגדר כ"תכנית אמריקנית". הנוהל שממשלת ארצות־הברית מוכנה לנקוט הוא כזה שננקט בפרשת טריאסט. פירוש הדבר – לאחר שתבדוק את עמדת ישראל ואת עמדת הערבים היא תסכם צעדים שלפי השקפתה אינם רחוקים מאפשרות של הסכמה משותפת. שום צד לא יוכל לומר כי זוהי עמדה אמריקנית בשאלת הפליטים או הגבולות. המגמה היא השגת הסכמים ולא כפיית הסדר מבחוץ.

3. בלוישטיין שאל מה יתרמו הערבים להפגת המתיחות? האומנם חייבת רק ישראל להביא תרומה למגמה זאת?

כאן נוצר רגע של מתיחות רבה כשאלן גילה אי שביעת רצון מעצם הצגת השאלה. הוא אמר ברוגז שנמאסו עליו הרמזים והנאומים המתארים את ארצות־הברית כעוינת ישראל. הוא רואה בהודעות וברמזים אלה סילוף מוחלט של האמת. היש בין אומות העולם מדינה אחרת פרט לארצות־הברית המקדישה תשומת לב עמוקה, ברגש של אחריות רצינית, לבעיות היסוד של קיום ישראל, ביצורה, חיזוקה, הבטחת ביטחונה, והחשת פיתרון בעיות האזור הדחופות? אין המדובר בקיפוח ישראל אלא בביצור מעמדה באזור והפגת המתיחות האופפת אותה. לפי התכנית האמריקנית תשיג ישראל הישג כביר; לא רק יימצא הסדר ביטחוני חשוב אלא גם יצטרכו הערבים להכיר, ודווקא בפרהסיא, שמדינת ישראל הריבונית קיימת ועומדת ואין לחלום על מיגורה או החנקתה.

לאחר ששכך זעמו של מר אלן, שאל מר בלוישטיין "כל זה יפה מאוד, אך מה בדיוק תדרשו מהערבים וכיצד תבטיחו את היענותם?"

מר אלן אמר שהישראלים מניחים ללא כל הצדקה שרק ייתבעו להביא תרומה למאמצי ארצות־הברית בעניין חוזים ביטחוניים. בשיחותיו עם שגריר ישראל לא הבחין בעמדה הישראלית הכרה מספקת בעובדה חשובה אחת: לא רק ישראל להוטה אחרי חוזה עם ארצות־הברית אלא גם הערבים כמהים לחוזה או חוזים עם ארצות־הברית. כמעט שאין ממשל בעולם הערבי שלא יראה חוזה כזה כהישג גדול.

ההסתייגויות המובעות בעולם הערבי כלפי חוזים עם אנגליה וטורקיה אינן חלות על ארצות־הברית שהתקשרות ישירה אתה נחשבת לדבר מכובד ביותר.

220

1. מס' 170.

A United States treaty is our strongest trump card with both sides and we must play it hard.

להסברת הלהיטות הערבית לערובות אמריקניות אמר אלן כי הערבים מפחדים מישראל יותר משישראל זכאית לפחד מהערבים. תסביך הפחד הערבי הוא עמוק ביותר ואין ממשלה ערבית שלא תראה חוזה עם ארצות־הברית כנכס יקר. מכאן ההתעניינות של ארצות־הברית בשאלה הנבדקת עכשיו – מה יחשבו הישראלים והיהודים באמריקה אם הצעת חוזה לישראל תלווה בהצעה מקבילה למדינות ערב?

4. אלן אמר שממשלת ארצות־הברית עוקבת במתיחות רבה אחרי מאמצי ג'ונסטון. מאז ביקורו האחרון במזרח התיכון ויתר ג'ונסטון לישראל בכמה עניינים חיוניים לרבות כמות המים. השאלה היא אם לרגל שינויים אלה יצליח ג'ונסטון להשיג הסכמת הערבים. אשתקד הייתה הסכמה זאת מצויה ביד אך עתה יצטרך ג'ונסטון להשיג הסכמה ערבית על תכנית שתוקנה לטובת ישראל. מחלקת המדינה סבורה כי יש לג'ונסטון בכל זאת סיכוי רציני להשיג את הסכמת הערבים, אך לא ייסע בטרם ידע בוודאות מוחלטת שאם יצליח אצל הערבים, תהייה הסכמת ממשלת ישראל מובטחת.

בשיחה זו חזר והדגיש מר אלן שמאמץ סבלני להפיג את המתיחות בגבול מצרים-ישראל הוא התנאי העיקרי הנוסף על תכנית ג'ונסטון – להתקדמות כלשהי לקראת החוזה בין ארצות־הברית וישראל עליו דיבר וכתב המזכיר לממשלת ישראל.

221

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 13 במאי 1955

חתימת ההסכמים האחרונים עם סטאסן ובנסון לא זכו לשום הד של הערכה בעיתונותנו, כאילו העזרה הרבתי שקיבלה ישראל ב־1954-5 מובנת מאליה ואינה חשובה כל עיקר. יתר־על־כן, ההודעות על המשך הסיוע לישראל ב־1955-6 שגם הוא יעלה בוודאי על הסיוע שיינתן לכל מדינה אחרת במזרח התיכון הביאו כמה עיתונים אצלנו לידי תיאור מדיניות הסיוע במזרח התיכון דווקא כאנטי־ישראלית וכסימן להפליה. מושגים כוזבים ומסולפים אלה שמשתוללים בעיתונותנו לגבי הסיוע החיצוני והמיוחד שאנו מקבלים לחיזוק משקנו וביטחוננו ושיעבור השנה על 150 מיליון ב־4 שנים, מעידים על מחלה נפשית עמוקה בציבורנו לגבי תפיסת מהות יחסינו הבין־לאומיים. אני חושש כי לא יחסרו גורמים אמריקניים שיטפחו על פנינו חוסר דאגה להבטחת תהודה ציבורית אוהדת למפעלי הסיוע ואל נשכח שפרסום אוהד לסיוע זה הוא אחד התנאים המפורשים שקיבלנו על עצמנו בתוקף החוק. אנו מרבים לשמוע גרסה שישראל מרוב התפנקות שמה כל טיפה של סיוע ועזרה בכיסה ללא הערכה ומתמסרת רק להתקפה על תביעות שאינן באות על סיפוקן המלא והמידי. רגישות זאת מורגשת בעיקר בחוגי הקונגרס.

גם מטעם זה אך בעיקר לשם חינוך בריא של העם לחיים בין־לאומיים תרבותיים נדמה לי כי אין המשרד בן חורין להתעלם מבעיה זאת של השתקפות מדויקת בעיתונות לערכו ההיסטורי של סיוע זה. ידוע לי היטב יחס האוצר החיובי לפרשה זאת. בנסיבות הכספיות שלנו היום ייתכן כי ל־30 מיליון ב־1956 חשיבות לא פחות מכרעת מ־60 מיליון ב־1952, כשהפער היה גדול לאין שיעור.

על־כל־פנים אל נחשוב כי השותפים שלנו למפעל הזה אינם ערים לכל גילוי של אי החזקת טובה.

אבן

222

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/737
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 13 במאי 1955

ביקרתי היום אצל שאקבורו והודעתי על נסיעתי. שאלתיו מה אוכל למסור לשר. ענה שהתשובה שקיבלו מהשר באמצעות ניקולס מאכזבת.[1] מעולם לא חשבו להיות מתווכים אלא בהסכמתנו המלאה. הציעו את עזרתם מתוך הנחה שלפחות בשלב הראשון של המשא־ומתן אין כל תקווה שישראל והערבים יגיעו ביזמתם הם למגע ישיר ביניהם.

העירותי שעמדתם כלפי ישראל בהתפתחות האחרונה בזירה המדינית באזור והעמדה שנקט אידן בוויכוח האחרון בפרלמנט חיבלו קשה בנכונותנו לראותם כצד אובייקטיבי שניתן למסור בידיו את הסדר העניינים באיזה שלבים שהם של המשא־ומתן בינינו לבין שכנינו. אך אם יש ברצונם להכשיר את הקרקע לקראת משא־ומתן ישיר בינינו ונאסר, נקדם יזמתם בברכה. שאקבורו ענה שטרם ניתן להם לברר באיזה "מצב רוח" חוזר נאסר מבנדונג. העירותי שאם לא ברור מה חושב נאסר הרי ברור על מה מדבר מחמוד פאוזי במסעותיו עתה במזרח הרחוק הדורש בנאומיו החזרת ישראל לערבים. שאקבורו אמר שלא שמע דבר על כך ורשם בפניו את הערתי. המשיך באומרו שלא הייתה להם מעולם ואין להם גם היום שום תכנית מוכנה מראש שלפיה יש להסדיר את בעיית היחסים בין ישראל והערבים. אידן הזכיר את הגבולות והפליטים ומי הירדן כנושאים לדיון מבלי להציע פתרונות. הוסיף שאידן לא התכוון לנגב או לשום שטח אחר מאדמת ישראל שיש למסרו בידי הערבים אלא לתיקונים מתוך הסכמת שני הצדדים. העירותי שאם נתכוון "לנושאים" בלבד למה לא הזכיר את בעיית המעבר החופשי בסואץ, את החרם הכלכלי, הגישה החופשית לכותל המערבי ועוד נושאים הכלולים בטענותינו כלפי

222
1. מס' 208.

הערבים. על־ידי הכרזה חד־צדדית עורר בהכרח אי־אמון בקרב הציבור הישראלי בכוונותיו וגרם נזק ליחסים הידידותיים, שהוא עצמו תרם לא מעט להידוקם. שאקבורו ענה שאין אנו צודקים ביחס לאידן שהוא ידיד כן שלנו ורוצה בטובת מדינתנו.

כשחזרתי על שאלתי אם יש משהו חדש בפיו שאוכל למסרו לשר, ענה שאין לו מה להוסיף למה שכבר נאמר לנו כאן ובאמצעות ניקולס. העיר כאילו כלאחר יד, וברמזו על אפשרות של ניצחון הפועלים, שאולי לאחר הבחירות "יארע משהו חדש", אך הוא יציע לכל שר חוץ שיהיה להמשיך במדיניות הנוכחית ביחס לאזור ולא לשנותה. כאן הוסיף שהואיל וקיימת עתה הבנה מלאה בין בריטניה וארצות־הברית ביחס למזרח התיכון, קל יותר להוציא לפועל מדיניות עקבית באזור מבכל תקופה אחרת בעבר. שאלתיו מה אוכל להגיד בבית בדבר אספקת הנשק לנו ובעיקר לאחר שהגיעו אלינו ידיעות לאספקת נשק גדולה, בייחוד סנטוריונים וגלוסטרים, למצרים. ענה שעד לאחר הבחירות ספק אם תחול התקדמות בעניין מסיבות טכניות גרידא ולא מדיניות. גם אנו וגם המצרים לא נקבל נשק עד אז. בהמשך דבריו העיר שאספקת נשק לישראל ולמצרים גם יחד היא המדאיגה אותם כיום ביותר משום הסכנה המתמדת באזור רצועת עזה ותפקידו של הנשק שיסופק לשני הצדדים במקרה של מלחמה ביניהם. כאן קם ממקומו ובמתחו קו על המפה, בין עזה וחברון העיר שגלאב [פאשה] חרד מאוד למצב שיתהווה במקרה שתפרוץ מלחמה גלויה ברצועה בינינו לבין מצרים. גלאב בספק אם יצליח אז לעצור את הלגיון מבוא לעזרת מצרים. סיים את דבריו באומרו שאינו מאמין באפשרות התהוותו של מצב מסוכן כזה לאחר ששמע בסיפוק על ההתקדמות שחלה בימים האחרונים במאמצי ברנס לשפר המצב ברצועה. אישרתי שאין מצדנו כל כוונה להסתבך במלחמה עם מצרים ושפעולתנו מכוונת להגנת ענייננו בלבד.

בסוף השיחה שאלתיו למצב בסוריה. ענה שהמצב "מסובך ביותר", ושחוגים שונים במדינה חותרים זה תחת זה, במגמה לחבל איש במאמצי רעהו להצטרף מי לחוזה טורקיה-עיראק ומי למצרים וערב הסעודית. הוסיף שצרפת גורמת צרות לבנות בריתה בתמיכתה בחסידי מצרים בסוריה. סיים באומרו שאין לדעת כיצד ומתי יבוא קץ לפרשה.

כשליווני העיר שימסור דבר נסיעתי למקמילן כשישוב מווינה בשבוע הבא ואם יהיה אז מה להוסיף לדברים שהוא גולל בפני, ימסור זאת באמצעות ניקולס.

אילת

223

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 656
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 13 במאי 1955

בשיחה עם מנהל לשכת פלבסקי הובטחה לנו תמיכה מלאה מצד השר בתזכירנו שהיה בידיו.[1] משרדו כבר העביר דעתו החיובית למשרד הביטחון. לבקשתי הסכים המנהל להתקשר עם משרד החוץ ולתמוך בדרישתנו. בערב נפגשתי עם פלבסקי עצמו שאישר דברי מנהל לשכתו והבטיח לפעול מצדו כדי להחיש החלטה. כן נפגשתי עם קניג שהראה התעניינות נמרצת. אמר שאינו פוסק מללחוץ על שאר המשרדים כדי להביא להחלטה חיובית לגבי כל החומרים שביקשנו פרט לאחד.

הוסיף שהוא מקווה שיוכל להודיענו החלטתם העקרונית באמצע השבוע הבא. מוריס פור מודיעני טלפונית ששוחח אתמול עם פיניי. שר החוץ הראה לו התזכיר שהגשנו ואפשר שדעתו על דרישתנו חיובית. פור ניתח לפניו המצב במזרח התיכון כפי שהוא רואה אותו וחיזק ידיו למלא בקשתנו. בסיום השיחה אמר לו פיניי שמנוי וגמור עמו לתמוך.

צור

224

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 658
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 13 במאי 1955

צפון אפריקה.

א. מאיארד מוסר כי ההתייעצות הבין-משרדית שנתקיימה אתמול נסתיימה ללא סיכום. הוחלט לחכות לשיחה עם לאקוסט המגיע לפאריס ביום ב' הבא. לדברי מאיארד הייתה הרוח הכללית נוחה לדרישותינו. משרד החוץ לוחץ למען הסרת ההגבלות.

ב. הגיעו ידיעות כאילו מתכננים בארץ אספות מחאה נגד הגבלת העלייה ממרוקו. ביקשו

223

1. מס' 213 והערה 1 שם.

מאתנו נמרצות למנוע בעד כל פעולה פומבית, לדחות עד לאחר ההתייעצות.

ג. הידיעות הראשונות שהגיעו מ[יעקב] כרוז מספרות על שיחתו עם לאקוסט ועם ראש לשכתו. הנציב הסביר ארוכות עמדתו האוהדת בתפקידו המרכזי בעבר בארגון העלייה ממרוקו. אמר שכבר ניתנה הרשות להתיר יציאת 2,500 איש המוכנים לנסיעה וגם להבא אין כוונתו לעמוד על המספר 700 אלא הוא מניח שבחודשים מסוימים תגיע התנועה ל־3,000 ואילו באחרים יצטרכו לצמצמה. נימוקו העיקרי היה ביטחון ומדיניות פנימית. מתוך השיחות נתברר שכמה ידיעות שבידי השלטונות אינן מבוססות די צרכן וכרוז מסר המספרים המדויקים. לאקוסט גילה רגישות מיוחדת פן יסתבך העניין וייהפך affaire.

כרוז אמר לו שגם אנו איננו רוצים בכך וכי מטרת שליחותו למנוע סיבוך העניין. כרוז חוזר ביום ב' וייפגש עמי במרסיל [מרסיי]. תקבלו אז דוח מפורט.

ד. על־סמך שיחותיו והואיל ויש תקווה להסדר פנימי מבקש כרוז למנוע נסיעת גולדמן למרוקו.

ה. לבקשתנו יתראה קאסן בשבוע הבא עם גולי. אני מנסה להקדים שיחתי להתייעצויות עם לאקוסט. לצערי בוטלה שיחתי עם מסיגלי מפני נסיעתו לווינה. גם מארג'רי איננו בעיר. אך אנו עומדים בקשר מתמיד עם לשכותיהם ועם מאיארד הממלא מקום רו החולה.

צור

225

שיחת י' תקוע - אל"מ ברנס (בירושלים ב־11 במאי 1955)[1]
Meeting: Y. Tekoah – E.L.M. Burns (Jerusalem, 11 May 1955)

העתק: 130.02/2439/2

ב־11 במאי נפגשתי עם גנרל ברנס שעות ספורות לאחר שובו מהביקור בקהיר.

אחרי שיחה קלה על סיוריו עם בתו בבירת מצרים, סעודתו עם גוהר וראש המשלחת המצרית בוועדת שביתת־הנשק ועל ביקוריהם בפירמידות, עבר ראש מטה או"ם לבעיית תכניתו בת ארבע הסעיפים.

ברנס הבהיר כי כל אשר נאמר על-ידו לעיתונאים בעזה ובקהיר היה כי מצרים קיבלה את ארבע הצעותיו בהסתייגויות מסוימות וכי ישראל קיבלה שלוש מהן. הוא הכחיש את הדברים אשר פורסמו בשמו, כאילו אמר שישראל אינה משתפת עמו פעולה.

בדרך-כלל לא השתנה יחס המצרים להצעותיו. אשר להסכם המפקדים אמרו המצרים מלכתחילה, כי יהיה עליהם למנות נציג מיוחד אשר יקיים את המגע אתנו במקום למנות [את] מפקד הכוחות המצריים בעזה מאחר שקיים פיקוד נפרד לכוחות צבא ולכוחות משטרה

225

1. תאריך התעודה – 15 במאי 1955.

ברצועה. ייתכן כי למטרה זו יתמנה ראש המשלחת המצרית בוועדה המעורבת. המצרים ממשיכים להתנגד לקשר טלפוני ישיר בין שני הצדדים. נוסף להסתמכותם הבלתי הגיונית על התקרית בה ניסו חמישה חיילים ישראלים להאזין לקווי הטלפון בסוריה (אודותיה מסר לי גנרל ברנס באחת משיחותיו האחרונות), מסתייגים המצרים מהצעת התקנת הקו מחשש כי קשר חופשי בין קצינים ישראלים לבין קצינים מצרים עלול לאפשר לישראלים להוציא ידיעות מפי הקצינים המצרים. גנרל ברנס מעריך חשיבותו של קו טלפוני ישיר, אולם לאור ההתנגדות העזה מצד מצרים, נאלץ להציע שקווי הטלפון יגיעו עד לגבול ושם ישמש משקיף או"ם כמקשר בין הצדדים. אפשר היה למתוח משני הצדדים את הקווים עד לצריף בק"מ 95, מקום מפגש הוועדה המעורבת, אולם טרם הוברה עמדת מצרים לגבי אפשרות מעין זו.

הסברתי לגנרל ברנס כי אנו מייחסים חשיבות רבה לקשר הטלפוני הישיר, הן מבחינת יעילותו המעשית של ההסכם והן מבחינה מדינית עקרונית. השלמה עם התנגדות המצרים לקשר טלפוני עלולה להשפיע גם על עמדת ירדן בשיחות הקרובות על הסכם מפקדים מקומיים לאורך הגבול הישראלי-ירדני. לכן עליו לצפות, בשאלה זו, לעמידתו האיתנה של נציגנו בפגישה הבאה עם גוהר. ברנס הסכים לתמוך בתביעותינו להתקין קו טלפוני ישיר, אולם העיר כי אם לאחר מאמץ נוסף ניוודע כי המצרים אינם מסכימים בשום פנים להצעתנו, כדאי שנקבל אז את הצעת הפשרה שלו. לדעתו, להסכם המפקדים יתרונות חשובים גם אם ייפגע ערכו כתוצאה מסירוב המצרים בעניין הטלפון. לפי הבנתו, לא חל שינוי בעמדת מצרים לגבי הנקודות האחרות אשר התעוררו בקשר להסכם המפקדים.

אשר להוצאת כוחות בלתי סדירים, סיפר לי שוב הגנרל, כי בהתאם למיטב ידיעותיו נמצאים בקו סדירים בלבד. ג'אקומגי, יושב-ראש ועדת שביתת-הנשק, בדק והודיע לו על כך. ברנס סבור כי במוצבים הקדמיים, לאורך הקו, נמצאים עתה חיילים סודנים בעוד אשר הפלשתינאים רוכזו לפנים הרצועה. מאחר שבאותו ביקור הודיעו לי שר הביטחון אינו חושב כי עלינו להתערב בהרכב הכוחות הנמצאים בגבול כל עוד מקבלים על עצמם המצרים את מלוא האחריות לגבי כוחות אלה ורואים בהם סדירים, נמנעתי מלפתח את השיחה בנקודה זו. ברנס הסכים לבדוק שוב את טיב הכוחות בקו על-מנת להסיר כל ספק מנכונות ההודעות המצריות לפיהן הורחקו כבר הבלתי סדירים מהקו.

גוהר הביע נכונות מצרים להקים גדר רצופה לאורך קו שביתת-הנשק בעזה, אולם המשיך לעמוד על כך שגדר זו תוצב בתוך שטח מצרי במרחק מסוים מהקו. ברנס מבין כי המרחק לא יהיה גדול מדי, אולם לא ניכנס לפרטים על חילופי הדעות בינו לבין הנציגים המצרים. במשך כל השיחה לא הזכיר ברנס כלל את בעיית המשמרות המשותפים, לא בתארו את העמדה המצרית ואף לא בדברו על עמדת ישראל.

גנרל ברנס הוסיף כי באותו בוקר קבע עם גוהר פגישה נוספת, ליום ב' 16 במאי, בין הצדדים, בדבר הסכם המפקדים, ויודיע על כך לסגן אלוף א' שלו.

ברנס הודיע לי כי עומד הוא לצאת למחרת לביירות לשוחח עם הלבנונים על שחרור שלושת המטיילים מגונן. אין הוא מאמין כי יעלה בידו למנוע העמדת הצעירים למשפט, אולם ידוע לו כי הלבנונים מעוניינים ביותר להימנע מפעולה אשר תפגע ביחסיהם עם ישראל. באשר לשבויים בדמשק, חושב שהמצב הפנימי בסוריה עדיין מקשה על שוקייר לשחררם. קסטונגי עמד לשוחח עם הרמטכ"ל הסורי באותו יום, אולם ברנס טרם שמע ממנו. הזכרתי לו שיום לפני שחרור הדייגים הסורים הודיע רדיו דמשק כי שלטונות סוריה דנים בשחרור הישראלים לכן לא יבוא השחרור כהפתעה בלתי צפויה לציבור הסורי. יתר-על-כן, במידה

שבימים האחרונים, בתוהו ובוהו ששרר בסוריה, התחזק גורם כלשהו, הריהו אותו הפלג אליו משתייך הרמטכ"ל הסורי, שוקייר. ברנס אמר שהשתמש בידיעות אלה והביע סיפוקו הרב משחרור הלגיונר הירדני העשוי לדעתו להשפיע אף הוא לטובה על המשא־ומתן עם הסורים. גנרל ברנס עבר לפרשת הפגישה במישור גבוה וסיפר כי גילה חשדנות עמוקה בקרב המצרים לגבי הצעת הפגישה. על יחס זה שמע לא רק מפי סגן שר החוץ המצרי וגוהר אלא גם מפי אחד מחברי השגרירות האמריקנית.

המצרים התלוננו בפניו כי בעוד אשר מתפקידו לפקח על ביצוע הסכם שביתת־הנשק, הרי שבהצעתו לפגישה במישור גבוה חרג ממסגרת אחריותו. המצרים הגדירו את רעיון הפגישה בין הצדדים "כתחבולה של מר שרת", והטעימו כי לפני שירגיש מישהו בזאת יימצאו המצרים בדרך זו בוועידת שלום עם ישראל. כן הביעו הסתייגות ספציפית לגבי הנקודה השנייה לסדר היום המוצע, המרחיבה את הסכנות להפיכת הדיון על ביצוע החלטת מועצת הביטחון מ־30 במארס לדיון מדיני כללי. ברנס הסביר למצרים את עמדת ישראל כפי שתוארה לו על־ידי מר איתן ומר רפאל בשיחתם לפני יציאתו לקהיר, והדגיש כי הנקודה השנייה על סדר היום מתנה העלאת שאלה נוספת, חוץ מביצוע החלטת מועצת הביטחון, בהסכמת הצדדים. לאור הכוונות הישראליות הידועות לו וההגבלה הברורה שבסדר היום אין למצרים לחשוש מפני הרחבת הדיון לשאלות מדיניות עדינות. הוא נתבקש על־ידי המצרים להגיש תזכיר בו יסביר את עמדת ישראל ואת משמעות סדר היום המוצע, וכן עשה עוד בהיותו בקהיר. הובטחה לו תשובה סופית כעבור יומיים-שלושה. כשלעצמו, אינו אופטימי לגבי הסיכויים לתשובה מצרית חיובית.

המשכנו עוד לשוחח על בעיות אחרות אשר אינן נוגעות במישרין לנושאים אלה, למשל מעמדה של ישראל במערכת ההגנה של האזור; נאומו של שר החוץ הקנדי, פירסון, בוועד הארגון האטלנטי על הצורך להתחשב באינטרסים הישראליים; המבנה המפלגתי בארץ ותוצאות הבחירות להסתדרות וכו'.

מסרתי לו מכתב המנכ"ל המודיע על הסכמתנו לביקור שני נציגי ה־Imperial War Graves Commission בבית הקברות הצבאי הבריטי על הר הצופים. לפני שנפרדנו סיפר לי ברנס כי שוב פנו אליו הבריטים בדבר בית הקברות הצבאי על הר הצופים וביקשו שיחדש פעולתו להסדרת מצב בית קברות זה. אמר כי הבריטים אינם רוצים להגיע לידי הסדר בעניין זה עמנו במישרין, למרות יזמתם מלפני כמה שנים. ברנס לא השאיר רושם כאילו מאושר הוא ביותר מפניית הבריטים אליו. אמר כי עומד לשלוח לנו בימים הקרובים הצעות שאינן שונות בהרבה מאלה שהגיש בספטמבר אשתקד.

י' ת'

226

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

מקור: 130.10/2516/12

פאריס, כ"ג באייר תשט"ו
15 במאי 1955

סודי

הנדון: שיחה עם מר מאיארד ב־11 במאי 1955

1. דיון על המזרח התיכון בנאטו. שאלתי את מר מאיארד אם שאלת המזרח התיכון הועלתה בדיוני נאטו. אמר שהיו חילופי דעות בדבר ההסכם הטורקו-עיראקי-בריטי אך אי אפשר לקרוא לחילופי דעות אלה דיון. הטורקים הסבירו את עמדתם וצרפת הייתה בין אלה שהגיבו. הוא לא הראה רצון רב להמשיך לדבר על מה שנאמר בנאטו.

שאלתי אותו אם מוסיפים להפעיל לחץ על צרפת או על סוריה להצטרף לנדבך הצפוני. הוא ענה בחיוב באומרו שהלחץ מופעל בעיקר על־ידי טורקיה על סוריה ובדרכים פחות גסות מאשר קודם.

שאלתיו מה עמדתה של צרפת וענה שלא חל כל שינוי. צרפת מוסיפה להסתייג מהנדבך הצפוני שצריך לארגן את הגנת האזור תוך התחשבות בכל מדינות האזור ובזה, הוא אמר, אנו כוללים גם את ישראל.

שאלתיו אם הוא עדיין ממשיך לתמוך בנדבך הדרומי. ענה שמעולם לא תמך לא בדרומי ולא בצפוני. איננו יודע מה דובר בבנדונג בין המצרים והסורים ואיננו יודע אם ההסכם ביניהן יותר קרוב לחתימה.

2. נשק למצרים. אמרתי ששאלת מכירת נשק על־ידי צרפת למצרים מעסיקה ומדאיגה אותנו הרבה ויש התרגשות לא מעטה בין אלה היודעים על העסקה המצרית.

מאיארד אמר שהוא יודע שיש התרגשות אצלנו אבל הוא חושב שהיא מוגזמת כי הרי לא סוכם עדיין שום דבר סופית בדבר מכירת נשק למצרים. אמרתי שיהיה זה מאוחר להתרגש אחרי שכל ההסכמים ייחתמו והנשק יימסר. מאידך גיסא, אנחנו מוכנים לחדול להתרגש אם יאמר שההסכמים לממכר הנשק למצרים לא ייחתמו.

מאיארד אמר שהוא והמחלקה שלו מתנגדים מאז ומתמיד למרוץ הזיון במזרח התיכון אך ההכרעה בדבר מכירת נשק למצרים לא נפלה אצלם כי אם בחוגי הצבא והשירותים. הוא הכחיש בהחלט את הנוסח שנמסר לנספח הצבאי שלנו כאילו משרד הביטחון מתנגד לממכר נשק למצרים ומשרד החוץ הוא הדורש זאת. משרד הביטחון, לדבריו, מוכן למכור לכל דורש.

אמרתי שאני חושב את מכירת הנשק למצרים כשגיאה מצד צרפת לגבי ענייניה שלה וסכנה לישראל. אין איש מעלה על הדעת שמצרים תצא למלחמה נגד ברית־המועצות או נגד אנגליה או אפילו נגד צרפת. הנשק נועד לשתי מטרות: האחת, לחזק את מתנגדיה של צרפת בצפון אפריקה, והשנייה, להתקפה על ישראל. אם צרפת חושבת שהיא קונה את אי התערבותה של מצרים בצפון אפריקה על־ידי מכירת נשק הרי נשארת מטרה אחת ויחידה לנשק זה ומטרה

זו היא ישראל. משום כך לא נוכל לראות בשוויון נפש מכירת נשק למצרים על־ידי צרפת אף מאותן הסיבות שהוא וחבריו מביאים לפנינו.

מאיארד אמר שהוא מבין היטב לדאגתנו והוא חושב שהיא מוצדקת אבל אין מה לעשות. האמריקנים והאנגלים כפו למעשה את ההתחרות הזאת על צרפת.

3. מכירת נשק לישראל. סיפרתי על פגישת השגריר ומר פרס עם הגנרל קניג ומסרתי למר מאיארד העתק מכתבו של מר פרס לגנרל קניג אחרי השיחה.[1] אמרתי ששלושה דברים מניעים אותנו לפנות מחדש לממשלת צרפת בענייני הרכש. הראשון הוא הצורך לתכנן את קניותינו במשך שנים אחדות למען נוכל להיות בטוחים באספקה סדירה. שנית, התחלנו ב"צירפות" נשקנו ואנו רוצים להמשיך בקו זה. שלישית, הותרה הרצועה ואין כל מניעה מאישור מהיר לבקשתנו לקניית נשק בצרפת.

מר מאיארד הביע את הדעה "האישית" שאנחנו לא נוכל לעמוד במרוץ הזיון עם מדינות ערב כי זה יביא אותנו לפשיטת רגל כלכלית. שמא צריך, הוא אמר, להסתפק במה שביקשנו בתזכיר שהגשנו לשר החוץ,[2] דהיינו, ערבות לביטחוננו.

עניתי שאין אנו מעוניינים במרוץ זיון ותמיד אמרנו שמוטב לא לספק נשק לא למדינות ערב ולא לנו מאשר לשנינו. צרפת היא אחת המדינות המביאה אותנו להשתתף במרוץ הזיון. בין כה וכה, הוספתי, מאחר שיש לערבים עדיפות במספרים צריך צבאנו להצטיין בתכונות רוח ולהיות מצויד בנשק הטוב ביותר והחדיש ביותר. זה למעשה לאורך ימים גם הזול ביותר. גם בלי מרוץ הזיון היינו חותרים תמיד לשיפור נשקנו ולחידושו ולכן יש צורך כי נדע ברורות מצרפת אם נוכל לחכות לאספקה סדירה ממנה. לבסוף אמרתי שאנו מקווים שהוא אישית יתמוך בדרישותינו.

מר מאיארד הרהר רגע ואמר שהוא צריך לעיין בדבר.

4. ירושלים. מר מאיארד אמר שהוא רוצה למסור לי "באופן אישי" כי בזמן הקרוב יפנה ז'ילבר למשרד החוץ ויבקש את הסכמת ישראל לתכנית בדבר פירוז חלקים מסוימים של ירושלים, שהוסכם עליה בין שלוש המעצמות. הוא היה מבקש שנתייחס ביתר אהדה לתכנית מאשר עד כה. הגדיר את תגובותיי הקודמות כנייטרליות ואולי אף סקפטיות.

אמרתי שאמסור לשגריר ולמשרד החוץ את בקשתו אולם אינני יכול להביע כל דעה על התכנית לא לחיוב ולא לשלילה בלי שאני אדע את פרטיה. בשבילנו הטוב ביותר הוא לא לעורר את שאלת ירושלים אך באומרי זאת אינני בא לקבוע כל עמדה שהיא בשם ממשלת ישראל על עצם התכנית שתוגש לה.

שאלתי מי יפנה לירדן ואמר שזה טרם נקבע סופית אך הוא מניח שהאנגלים יעשו זאת. הוספתי לשאול אם יש לו מושג על התגובה הירדנית האפשרית וענה בשלילה. שאלתיו אם יש לאו"ם איזה חלק בתכנית או בביצועה. אמר שזה טרם נקבע.

מר מאיארד אמר שהסכמתנו לתכנית תגדיל את כבודנו בעיני העמים ותוכיח שאנחנו באמת שואפים לשיפור המצב במזרח התיכון. כן עשוי זה להגדיל את השפעתה של צרפת באשר היא יוזמת ההצעה וגם זה יכול להועיל לנו. אבל מה התועלת הממשית שישראל תפיק מהתכנית אם תסכים לה, שאלתי. האם צרפת תהיה מוכנה להעביר את שגרירותה לירושלים, למשל? מאיארד ענה שהוא חושב שבמשך הזמן זה יכול להביא לידי כך. במשך זמן ארוך או קצר,

226

1. מס' 213.
2. מס' 202.

הקשיתי. מאיארד ענה שהוא איננו יכול לתת שום התחייבות בדבר כי אין זה תלוי בו אך הוא מאמין שהסכמתנו לתכנית תחיש את העברת שגרירות צרפת לירושלים. שאלתי אם זו עמדתן של אנגליה וארצות־הברית. ענה שאין לו כל מושג. הוספתי לשאול אם צרפת תהיה מוכנה לפעול לבדה בשאלה זו. ענה שהוא חושב שלא.

מאיארד סיים את הפרק הזה בבקשו שנראה את השיחה הזו על ירושלים כסודית כי לא נתבקש למסור לנו על כוונתם לפנות אלינו בקרוב ולא היה רוצה שהידיעה תיוודע מחוץ למסגרת המצומצמת ביותר.

5. סוריה. עמדתי כבר ללכת כשמאיארד אמר שיש לו עוד עניין שהוא רוצה לדבר עליו באופן "אישי". היה רוצה לדעת מה תעשה ישראל במקרה של שינוי בסוריה שיביא לצירוף סוריה לעיראק בכוח או שלא בכוח.

אמרתי שאין לי אלא להחזיר מידה כנגד מידה ולשאול מה תעשה צרפת במקרה כזה. מר מאיארד ענה שזה תלוי במידה מסוימת במה שישראל תעשה.

אמרתי שהוא כבר העמיד את השאלה הזאת בפני פעמים אחדות ואינני יכול לתת לו כל תשובה חדשה עכשיו. הדבר היחיד שברור לי הוא שנראה את הסכם שביתת־הנשק עם סוריה כמבוטל, אך אין לי כל מושג מה ממשלת ישראל תעשה. חזרתי ואמרתי שזה יכול להיות תלוי במה שצרפת תעשה.

שאלתיו ישירות אם צרפת תאחז באמצעים צבאיים. אמר שהוא חושב שפעולתה של צרפת תהיה בעיקרה מדינית. אין לה לצרפת שום צבא באזור לעומת זאת יש לישראל צבא.

אמרתי שלא ברור לי למה הוא מתכוון בדברו על פעולה דיפלומטית. הרי אין להניח שארצות־הברית או אנגליה יראו בעין לא יפה את צירופה של סוריה לעיראק.

מאיארד ענה שזה נכון ועל-כן אין הוא חושב שיהיו תוצאות ממשיות לפעולה דיפלומטית. משום כך היה רוצה לדעת מה תעשה ממשלת ישראל במקרה הנדון. אמרתי שכמו בעבר אעביר את שאלתו לשגריר ולמשרד החוץ.

6. ועידת נציגי צרפת במזרח התיכון. עוד בזמן הקונצרט של התזמורת הישראלית אמר לי מאיארד שייתכן והוועידה שנועדה לסוף החודש הזה תידחה עד לסתיו.

שאלתיו אם נתחדש דבר־מה בדבר הוועידה. ענה שמאחר שרו חולה (בגריפה) כל השבוע טרם נתקבלה ההחלטה הסופית.

בברכה,

שמואל בנדור

227

משרד החוץ אל שגרירות ארצות־הברית בישראל

Ministry of Foreign Affairs to the U. S. Embassy in Israel

Memorandum: 130.16/2951/13 :מזכר

Jerusalem, 16 May 1955

Confidential

The Ministry for Foreign Affairs presents its compliments to the American Embassy in Israel and requests it to transmit to the Department of State the following observations on the Department's memorandum of 21 April 1955, commenting on the Security Council debate of 19 April:[1]

1. As regards paragraph 1 of the Memorandum, there would appear to be no inherent contradiction between the desire of the United States Government and other members of the Security Council to reaffirm the resolution of 30 March 1955, and the adoption of a further resolution condemning the Egyptian acts of violence committed since then in defiance of that resolution.

2. With reference to the argument set forth in paragraph 2 of the memorandum, it is doubtful whether the authority of the Security Council has been enhanced by the fact that the mere anticipation of a possible use of the veto has in this case acted as a deterrent to the introduction of a resolution called for by the circumstances of the case and by every consideration of public equity. The Security Council holds a pivotal position in the structure of the United Nations and is accepted by international opinion as a supreme guardian of world peace. The outcome of its deliberations, whether expressed in the adoption of a resolution or in the abstention therefrom, is liable to be fraught with far-reaching consequences. The maintenance of the Council's authority as an impartial arbiter in international disputes should, therefore, be a primary concern to all members of the United Nations and represents a crucial responsibility of the powers represented on the Council. If a resolution condemning the recent Egyptian outrages had been moved but been thwarted by the Soviet veto, the resolution as such, even though supported by the majority of the

227

1. מס' 182.

Council, would formally have been lost, yet the moral authority of the Council would have been powerfully upheld. By contrast, the refusal of the United States and of other leading members of the Council to sponsor a resolution condemning Egyptian violence – the appropriateness of which is not disputed in the Memorandum – has seriously undermined the Council's authority as an impartial body.

3. The view expressed in paragraph 3 of the Memorandum that the majority of the recent Egyptian violations of the armistice were due to "emotional tension" following the Gaza raid of 28 February can hardly be maintained in the light of the fact that similar attacks had occurred on a considerable scale prior to that incident. The detailed enumeration of these incidents by Ambassador Eban in his address to the Security Council on 19 April 1955 need not here be repeated. It will suffice to recall that in his report to the Security Council, Major-General Burns recorded 14 such attacks by Egyptian outposts on Israel army patrols and civilians inside Israel territory between mid-September 1954 and the beginning of February 1955. The outrages which occurred since the Gaza raid, notably the murderous attacks on a wedding party at Patish and on an Israel patrol and settlement at Nahal Oz, thus represent the continuation of a long chain of violations of the armistice which were committed by the Egyptians prior to the Gaza incident and which, resulting in a mounting tension, eventually produced that incident.

4. The statement contained in paragraph 3 of the Memorandum that the Security Council's consideration and action *per se* were neither a remedy for present difficulties nor likely to bring about peace in the "Palestine area" raises issues of grave import. On that contention it might well be asked why the Security Council took action on the Gaza incident. The general view hitherto held has been that the Security Council was responsible for taking action with a view to remedying existing difficulties and preventing the development of a solution likely to endanger international peace and security. Even if the Security Council is not always capable of enforcing its authority, the least it can do is to name the offending party and expose it to international opprobrium. The fact that it has refrained in the present instance from discharging this function is tantamount to an abdication of its authority.

5. As for the hope expressed in paragraph 5 of the Memorandum for Israel's readiness to cooperate with General Burns in the earliest

stabilization of the border situation, the Ministry for Foreign Affairs points out that on 4 April 1955 it solicited through Ambassador Lawson the good offices of the United States Government in the convocation of a high-level meeting between Egyptian and Israel representatives expressly for that purpose, and that as soon as Major-General Burns addressed a similar request to both parties, it immediately indicated the Israel Government's willingness to attend. It is not the fault of the Government of Israel that this meeting has not so far taken place.

228

איגרת ממשרד החוץ הטורקי אל צירות ישראל באנקרה

Note from the Ministry of Foreign Affairs of Turkey to the Israel Legation in Ankara

Orig.: 130.02/2445/14 :מקור

Ankara, le 17 mai 1955

Le Ministère des Affaires Etrangères présente ses compliments à la Légation d'Israël et en réponse à Sa Note Verbale du 17 Mars 1955,[1] a l'honneur de Lui exposer ce qui suit:

Par Sa Note susmentionnée, la Légation d'Israël demande au nom de Son Gouvernement, des éclaircissements et même des assurances du Gouvernement turc, sur la nature et les buts du Pacte Bagdad.

Pourtant on aurait pu raisonnablement s'attendre à ce qu'après la déclaration faite par le Premier Ministre de Turquie lui-même, au cours d'un entretien avec Son Excellence le Ministre d'Israël – déclaration à laquelle il est d'ailleurs fait référence dans la Note précitée de la Légation – le Gouvernement d'Israël se fût estimé comme ayant été dûment éclairé au sujet du Pacte de Bagdad et acquis la conviction qu'il n'y a pas lieu en ce qui Le concerne de nourrir des inquiétudes.

Les deux points suivants semblent avoir conduit la Légation d'Israël à remettre au Ministère des Affaires Etrangères la Note susmentionnée:

1. L'inexistence dans le Pacte de Bagdad d'une phrase par laquelle les Parties s'engageraient à "renoncer à l'usage de la menace, au recours à

228
1. מס' 125.

l'agression et à rechercher le règlement de leurs différends internationaux par des moyens pacifiques";

2. L'engagement pris par la Turquie dans la lettre annexée au Pacte, de collaborer étroitement avec l'Irak pour assurer l'application des décisions des Nations Unies au sujet de la Palestine.

Le Premier Ministre de Turquie, au cours de l'entretien qu'il avait eu avec Son Excellence le Ministre d'Israël, le 27 Janvier 1955,[2] Lui avait déclaré clairement qu'il ne pourrait nullement être question pour la Turquie de conclure un accord quelconque de sécurité collective don't la nature et les résultats ne seraient pas exclusivement défensifs et qu'il était entièrememt contraire aux principes fondamentaux de la politique de la Turquie de nourrir de n'importe quelle manière contre n'importe quel pays, des intentions agressives.

D'ailleurs les références qui sont faites dans le préambule du Pacte de Bagdad, au besoin de préserver la paix et la sécurité et aux responsabilités que les Parties se trouvent avoir assumées de par le fait qu'Elles sont membres des Nations Unies, confirment d'une façon entièrement claire ce qui est dit plus haut.

Cela étant le Ministère des Affaires Etrangères aime à espérer qu'au sujet du premier point susmentionné, la Légation d'Israël voudra bien convenir que l'inexistence dans le Pacte des phrases indiquées dans Sa Note précitée ne constitue qu'une question de pure forme.

Le fait que dans l'article 3 du Pacte de Bagdad l'engagement pris de chercher à résoudre par des moyens pacifiques les différends, ne se réfère qu'aux différends pouvant surgir entre les Parties Contractantes, semble être interprété dans la Note de la Légation d'Israël comme l'expression d'un désir des Parties de se réserver le droit de recourir à des moyens non-pacifiques pour les autres différends.

Le Ministère des Affaires Etrangères tient à noter qu'une telle interprétation découle d'une vision erronée des choses.

Quant à la promesse exprimée dans la lettre annexée au Pacte, de collaborer avec l'Irak pour l'application des décisions des Nations Unies au sujet de la Palestine, il est déplacé de qualifier ceci, comme cela est fait dans la Note de la Légation, comme une concession inattendue aux thèses politiques des États Arabes.

Le Ministère des Affaires Etrangères trouve également tout à fait

2. מס' 54.

injustifié le point de vue émis dans la Note, selon lequel un tel engagement pourrait être considéré par l'Irak comme une sorte de garantie d'impunité dans ses entreprises éventuelles contre l'Israël.

Le Gouvernement turc ayant à chaque occasion exprimé son désir et son espoir de voir s'établir dans le Moyen-Orient la paix et la stabilité sur des bases équitables et en conformité avec les principes des Nations Unies, le Ministère des Affaires Etrangères trouve superflu de répéter ici en détail ces vues.

Toutefois, à cette occasion, il voudrait mentionner qu'il ne lui est pas possible de se rallier au point de vue émis dans la Note de la Légation d'Israël suivant lequel les résolutions des Nations Unies au sujet la Palestine seraient désormais caduques ou dénuées d'efficacité pratique. Cette vue du Gouvernement turc n'est pas nouvelle. Au cours des discussions aux Nations Unies des différents aspects du problème Palestinien, le Gouvernement turc a toujours travaillé dans le sens d'une application réaliste et équitable des résolutions adoptées par cette Organisation.

Par conséquent l'engagement pris dans la lettre annexée au Pacte de Bagdad ne devrait être interprété ni comme un fait nouveau ni comme une concession.

Dans la Note susmentionnée de la Légation d'Israel on regrette que dans le Pacte de Bagdad certains engagements intéressant directement l'Ētat d'Israel aient été pris par la Turquie sans qu'ait eu lieu au préalable un nouvel échange de vues.

Si le Pacte de Bagdad avait contenu une nouvelle decision concernant l'Israël, ou avait comporté une disposition quelconque des droits de l'Israel, le regret exprimé par la Légation aurait certainement été fondé. Or, il n'en est nullement ainsi.

Il est hors de doute que ce Pacte dont le but primordial est de renforcer la paix et de faire face à l'agression d'où qu'elle vienne, intéresse directement l'Israël en tant que Puissance du Moyen-Orient. Vu le fait, qu'en raison de la continuation du différend arabe-israélien il n'est pas question actuellement pour Israël de faire partie de ce Pacte et étant donné que l'objectif de base ci-haut défini du Pacte est dans l'intérêt de l'Israël également, tout ce que le Gouvernement turc pouvait faire dans les circonstances actuelles était d'en expliquer la nature et les buts au Gouvernement d'Israël et cela a été fait en dû temps.

Quant à la lettre annexée, celle-ci non plus ne contient aucune décision

nouvelle ou unilatéralement prise par les signataires du Pacte de Bagdad au sujet de la question Palestinienne, puisqu'en effet il y est fait simplement mention de l'application des résolutions de l'Organisation des Nations Unies où, en tant que membre, l'Israël possède toujours le droit parole.

Telle étant la situation le Gouvernement turc est convaincu de n'avoir point manqué à son amitié envers le Gouvernement d'Israël et aux exigences de la courtoisie internationale.

Tout en exprimant l'espoir que les explications ci dessus auront satisfait la Légation de Israël et en confirmant qu'il n'est pas question d'un changement dans la politique d'amitié poursuivie par le Gouvernement turc vis-à-vis d'Israël, le Ministère des Affaires Etrangères ne peut s'empêcher de mentionner comme un fait édifiant les réactions contradictoires et en marge de toute réalité que le Pacte de Bagdad a suscitées malgré la clarté de son texte et de ses buts.

On constate en effet d'une part que certains milieux arabes – dont l'importance et l'ampleur sont heureusement limitées, qui désirent s'opposer à ce Pacte s'efforcent dans le but de le discréditer aux yeux du monde arabe, de présenter le dit Pacte comme un document en faveur d'Israël et de nature à accroître le "danger" israélien, tandis que d'autre part le Gouvernement d'Israël croit de son côté devoir exprimer des inquiétudes au sujet du même Pacte et d'émettre l'opinion qu'il serait conclu presque contre l'Israël.

Le Ministère des Affaires Etrangères est convaincu qu'une fois l'atmosphère d'inquiétude injustifiée se sera dissipée, comme cela arrivera immanquablement avec le temps, chacun verra quel instrument efficace et précieux est ce pacte qui vise à assurer la sécurité, la paix et la stabilité dans l'intérêt de tous les pays du Moyen-Orient.

En attendant il paraît indispensable de tenir compte des élément psychologiques. A cet égard le Ministère des affaires Etrangères croit devoir émettre certaines observations au sujet de ce qui est mentionné au paragraphe 6 de la Note Verbale de la Légation d'israël concernant l'arrivée en Turquie d'une Délégation Commerciale Israélienne en Turquie. Le Ministère ne peut s'empêcher d'éprouver un certain étonnement devant le fait, qu'après les contracts et les explications échangés à l'époque entre Lui et la Légation d'Israël, cette question ait pu encore trouver place dans la Note susmentionnée et surtout qu'elle y ait été montrée comme une concession aux négociateurs arabes. En effet le caractère officiel des

représentants israéliens ne leut fut pas dénié. Il fut seulement précisé que le but de leur venue en Turquie était non pas d'effectuer des négociations commerciales mais de rechercher et de déterminer sur place quels produits turcs pourraient être exportés en Israël afin d'éteindre les arriérés turcs formés en faveur d'Israël. Des publications ayant été faites dans la Presse indiquant qu'il s'agissait d'une Délégation commerciale, une mise au point en conséquence fut faite. Et du reste il fut assuré aux fonctionnaires israéliens d'avoir les contacts qu'ils avaient besion d'effectuer pour mener à bien leur tâche.

On aurait pu s'attendre à ce que le Gouvernement d'Israël n'eût pas nourri des doutes sur l'opportunité de la conduite des autorité turques qui visaient à clarifier une situation qui n'aurait peut-être offert aucune particularité en temps normaux, mais qui nécessitait une telle mise au point en un moment où il était indispensable de montrer le maximum d'attention à parer aux conséquences d'une infinité de nouvelles malveillantes et subversives autour de la conclusion du Pacte de Bagdad, nouvelles dont les débris se font ressentir encore à l'heure actuelle.

Ces observations amènent le Ministère à en émettre une autre, dans le même ordre d'idées:

En un moment où même les manifestations normales de l'amitié entre la Turquie et l'Israël devenaient la proie de propagandes malveillantes visant à faire avorter les efforts de la Turquie en vue de réaliser un système destiné à assurer la paix, la sécurité et la stabilité dans le Moyen-Orient en améliorant ses relations d'amitié avec le monde arabe, le Gouvernement israélien avait fait ou renouvelé au Gouvernement turc un certain nombre d'offres dont la réalisation ne pouvait pas avoir d'autres conséquences que celle d'envenimer la propagande subversive. Et pourtant le Ministère des Affaires Etrangères s'était gardé de se livrer à des observations dans le genre de celles contenues au paragraphe 6 en question de la Note susmentionnée de la Légation.

Le Ministère des Affaires Etrangères prie la Légation d'Israël de ne voir dans ces observations que le désir d'éviter des malentendus entre les deux pays et de prouver que l'inquiétude du Gouvernement israélien – qui le pousse, comme dans la Note susmentionnée de la Légation jusqu'à émettre des doutes sur les intentions de la Turquie – sont absolument sans aucun fondement.

229

ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם

G. Rafael to the Israel Permanent Delegation to the United Nations

מברק מוצפן 934
נוסח יוצא: 130.09/2339/3

ירושלים, 18 במאי 1955

דחוף

אבן, קדרון.

בקשר לתקרית המיקוש על-יד "כיסופים" מאתמול,[1] הנכם מתבקשים להיפגש עם המזכיר הכללי ולציין:

א. המשך ההתקפות המצריות תוצאת התחמקות מועצת הביטחון מנקיטת עמדה נגד התוקפנות המצרית.

ב. אזלת ידו של או"ם להשפיע על מצרים לשתף פעולה עם ישראל בקביעת אמצעים להבטחת ביטחון הגבול מגבירה המתיחות הקיימת.

ב־21.4.55 הסכימה ישראל לפניית ברנס לזימון פגישה בדרג מדיני גבוה אך מצרים טרם ענתה וברנס נתן לנו להבין כי יש לצפות לתשובה שלילית.

ג. עם זה הסכמנו לפגישות בדרג המקצועי השגרתי לדיון באותן הבעיות הביטחוניות שהיו מיועדות לדיון בפגישה בדרג גבוה למרות שלא היה טעם בקיום פגישות אלו בזמן שפנו לצדדים לטפל באותם הנושאים בדרג המדיני. גם הדיונים במישור המקצועי לא התקדמו בגלל חוסר כנות ורצון טוב מצד נציגי מצרים.

ד. אנו מבקשים המזכ"ל להפנות תשומת־לב מצרים למצב שנוצר על־ידי המשך מעשי התוקפנות מכאן, וסירובה העקשני לשתף פעולה לתיקון המצב על־ידי היענות להזמנת ברנס מאידך. היעדר כל נכונות מצד ממשלת מצרים לשים קץ למתיחות הקיימת מהווה אחד הגורמים המחמירים ביותר את המצב.

רפאל

229

1. בתקרית נהרגו שני חיילים ושלושה נפצעו. התקרית באה לאחר מספר שבועות של שקט יחסי. בעקבות התקרית ישראל ביקשה לדחות את הפגישה עם המצרים שנועדה לדון בהסכם מפקדים משותף. (ראה מברק תקוע אל נציגויות ישראל באו"ם, בלונדון, בפאריס וברומא, 18 ביוני 1955, 130.09/2339/3.)

230

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מקור: 130.10/2536/17

אנקרה, 18 במאי 1955

סודי

הנדון: שיחה עם נורי בירגי בקשר לתשובה לאיגרתנו

אתמול מסר לי נורי בירגי את התשובה לאיגרתנו מה־17 במארס.[1] הנה כמה מילים נוספות לאלו שהברקתי הבוקר:[2]

כשבאתי לבירגי לא נגמרה עדיין הדפסת התשובה, והוא קרא לפני את הדפים לפי סדר הופעתם: תהליך של שעה אשר בה יכולנו לשוחח גם על תוכן התשובה וגם על כמה בעיות אחרות.

לא הסתרתי מבירגי כי ממשלתי תהיה מאוכזבת מתוכן התשובה. בעיקר עמדתי על חוסר כל התייחסות לבקשתנו כי טורקיה תצהיר שאין דבר בחוזה עם עיראק אשר עלול לפגוע בשלמותנו ובעצמאותנו. בירגי טען כי מגוחך היה לו טורקיה הייתה יוצאת בהבטחת מצב שנקבע על־ידי הסכמי שביתת־הנשק. כשהזכרתי כי על הסכמי שביתת־הנשק ישנה גושפנקא של האו"ם וכי אין לאחד הצדדים בהסכמים הרשות לבטלם, בשלמותם או בחלקם, בלי הסכם הדדי, ענה בירגי כי הצהרת הטורקים כי הם תומכים בהחלטות ועקרונות או"ם צריכה להבטיח לנו כי גם כיבוד הסכמי שביתת־הנשק כלולים בקו המדיני הטורקי. המשך הוויכוח הראה לי בכל הבהירות כי אין לקוות להוציא מהממשלה הטורקית בנסיבות הנוכחיות את ההצהרה המפורשת אשר דרשנו.

בירגי הרחיב את הדיבור על פירושו של המונח "תמיכה בביצוע החלטות או"ם". הוא הזכיר כי הטורקים לא נכנעו לדרישות הערבים למנות את ההחלטות אשר ברצונם להבליט; הסיבה לכך היא כי הטורקים תומכים בביצוע כל החלטות או"ם בלי יוצא מן הכלל, וזו הייתה עמדתם מאז ומתמיד.

בירגי אמר כי לו היה במקומנו היה שם את אמונתו בטורקים. הוא שאל: "האם הייתה לכם סיבה לחשוב כי החששות שהבעתם לאחר שיחות בגדד נכונות הן?" עניתי: "בוודאי. בנדונג". לזאת ענה בירגי כי גם ההולנדים באו בתלונות וכי הוסבר להם כי היה צריך להקריב דבר־מה למען המטרה הגדולה. עניתי לבירגי כי אין הגזרה שווה. בקשר להולנדים, לצרפתים ולבעיות אחרות הסתפקה המשלחת הטורקית בעמדה פסיבית. בנוגע אלינו היא תמכה בצורה אקטיבית ביזמת אויבינו. הדרישות כלפי ההולנדים, הצרפתים ואחרים אינן מסכנות את קיומם של עמים אלה, בו בזמן שדרישות הערבים ממש מכוונות להריסתנו. הדבר שקרה בבנדונג מדאיג אותנו כי אנו רואים שהטורקים נכנסו בברית עם אויבינו, ללא ספק בלי כוונות רעות, אבל עכשיו הם מדרדרים במורד מסוכן. "אני מבין אתכם" – אמר בירגי – "אתם מאמינים ברצוננו הטוב אבל אתם מפחדים שנמשיך לרדת במורד עד שנגיע לתהום. אולי הייתי גם אני מודאג במקומכם,

230

1. מס' 228.
2. ראה מברק פישר אל משרד החוץ, מברק מס' 120, 18 במאי 1955, 130.09/2289/13.

אבל רצוני שתאמינו כי אין יסוד לדאגותיכם, והנני מקווה שהתשובות שקיבלת מקודם ושאתה מקבל היום ישכנעו אתכם כי אין כל סכנה לגביכם בעמדה הטורקית החדשה". לזאת הערתי: "הנך מסכים כי העמדה הטורקית היא חדשה". "כן" ענה בירגי – "ואינני מבין מדוע אראלפ לא ידע לענות למיופה־כוח שלך כאשר שאל אותו מה תהיה עמדתנו העתידה באו"ם. כן, אנחנו נעשה ג'סטות לערבים (Nous allons faire des politesses aux Arabes), אבל אנחנו מקווים כי אתם תהיו יותר חכמים מהערבים אשר רוגזים בכל פעם שאחד מאתנו אומר שלום לאחד מכם".

כאשר חיכינו לדפים האחרונים הזהיר אותי בירגי כי סופה של האיגרת הטורקית יהיה יותר חריף. מטרת חריפות זו – הוא אמר – היא לנסות להפסיק את שיטתנו לבוא בתלונות, ולתת לנו להבין כי כדאי לנו להזדיין בסבלנות ולהתייחס באמון לכוונות הטורקיות. כוונתו אינה כמובן כי לא תהיה לנו רשות לבוא בטענות, וציר ישראל יתקבל תמיד בברכה במשרד החוץ, אבל הוא היה רוצה שנבין כי לא תצמח לנו ברכה מתלונות בלתי פוסקות. פרשת המשלחת המסחרית הייתה סגורה ולא מובן היה למשרד החוץ מדוע פתחנו באיגרתנו את העניין מחדש. לזאת עניתי כי עליו להבין כי לאותם האנשים אשר ידעו להבליג ולא לתת כל פרסומת לפרשה הייתה הזכות המלאה להביע באיגרת את אשר על לבם. בירגי חזר ואמר כי התשובה חריפה בטון, אבל אין עלינו לחשוב כי מכל זה נשאר איזה שהוא טעם מר.

כאשר הביאו את הדפים האחרונים כבר לא היה זמן לקרוא אותם לפני, ולכן לא יכולתי לבקש הסבר על רמז ההאשמה המוזר בנוגע "להצעות שלנו". ביקשתי מבן־חורין ללכת היום לאראלפ כדי לשאול על מה מדובר. דוח נפרד על התשובה המגוחכת הטורקית יוצא גם הוא בדואר זה.

בשיחה על המצב בארצות ערב אמר בירגי כי האנדרלמוסיה היא שלמה וכי כל יום מגיעות לאנקרה ידיעות הסותרות אחת את רעותה. כשהזכרתי את הידיעה על הצעה עיראקית להוסיף סעיף אנטי־ישראלי מפורש לאמנה הערבית הנוכחית כדי למנוע הקמת האמנה החדשה בין מצרים, סעודיה וסוריה, ענה לי בירגי כי לא ידוע לו על הצעה עיראקית זו, אך ידוע לו כי מחפשים פיתרון בדרך שינוי האמנה הישנה כדי למנוע את הקמת החדשה.

כאשר הזכרתי את הצהרת ביירוד אודות "התוצאות החיוביות של בנדונג", הרגשתי כי הדעה הטורקית הדומה היא כנה וכי היא מושרשת בעובדה כי מביטים לא על צ'ו אן לאי כי אם על נהרו כעל האויב העיקרי. נורי [בירגי] הסכים כי לצ'ו אן לאי הייתה "הצלחה אישית גדולה", אבל מיד הוסיף "אבל נהרו קיבל את המכה שהייתה מגיעה לו".

לבסוף דיבר בירגי ארוכות אודות "השערורייה היוגוסלבית". הוא ציטט משפטים שלמים של טיטו כדי להראות כי מהלך המחשבה של היוגוסלבים מתפתל מרגע שמדובר על הסכנה הסובייטית. בירגי סיפר לי על המחאה המיידית של השגריר הטורקי בבלגראד, שאדי כבור, ועל המבוכה שבא נמצא איש שיחו פופוביץ' כאשר כבור שאל אותו אם היוגוסלבים לא ידעו על הביקור הסובייטי בזמן שמנדרס היה נמצא בבלגראד. "אנחנו לא מאמינים כי היוגוסלבים עלולים לחזור אל המצב שמלפני 1948. אף אחד לא יעשה את עצמו מרצונו הטוב לגרור. אבל הביקור הסובייטי בבלגראד הוא שגיאה פטלית ערב השיחות העתידות בין הגדולים. הדבר יחזק את רוסיה. מנדרס מאמין כי היזמה לביקור באה מהיוגוסלבים. אבל אני משוכנע שזה לא כך".

כל זה מראה עד כמה קשה המכה למנדרס. מצב המשא־ומתן הכספי עם ארצות־הברית אינו משקיט את עצביו. מספרים כאן כי דאלס ענה בשלילה להצעה של מנדרס לפגוש אותו בפאריס. כל התקווה מרוכזת עתה על פעולות המשלחת הטורקית בוואשינגטון שבראשה עומדים זורלו ואסנבל.

אסתפק בפירוש קצר לתוכן האיגרת: ברור כי הממשלה הטורקית אינה רוצה לקשור את

עצמה בהבטחות ובהצהרות. לא נצליח להוציא מהם דבר אחר מאשר תשובות מתחמקות.

בברכה,

מ' פישר

231

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 691
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 18 במאי 1955

דחוף

להלן מברק על שיחת השגריר ופרס עם פיניי ב־11 לחודש שמשום מה לא נשלח בשעתו:

א. פיניי קיבל ב־11 פרס ואותי לפגישה חטופה ביום גדוש שיחות השלושה והנאטו. הגשנו לו העתק מכתב פרס לקניג בעניין רכש.[1] גילה הבנה מלאה ונכונות ללא הסתייגות לעזור. אמר שיעשה ככל יכולתו כדי להחיש החלטה חיובית, אולי עוד לפני נסיעתו לווינה ולקופנהגן. הוסיף שהוא מבין כי כוונתנו בהגשת תכנית רכש להבטיח לעצמנו אספקה סדירה וללא החלטות ביניים ולדעת "שיש לנו ידיד שאנו יכולים לסמוך עליו ללא היסוסים". שאל לפרטים הטכניים ולמקורות ייצור הנשק.

ב. אמר שהחליט לבלי תת רישיון למכירת נשק נוסף למצרים פרט לספינות לחיל הים המצרי. צרפת עומדת כנראה לערוך חוזה עם קהיר בדבר תכנית לעשר שנים לחידוש הצי המצרי ולהשלמתו. עניין זה – הוסיף – איננו מסכן אותנו כל כך ואין באפשרות צרפת לסרב שכן יכולים המצרים להשיג אותו הציוד גם במדינות אחרות.

ג. אישר שבמושב הנאטו דובר בעניין חוזה טורקיה-עיראק מבלי שתתקבל החלטה. הטורקים התקיפו צרפת על עידודה לסוריה להישאר מחוץ לברית ותבעו ממנה להצטרף אליה ולהביא עמה מדינות הלבנט. פירסון הזכיר העמדה הקשה של ישראל והצטרפו אליו כמה מנציגי המדינות הקטנות שתבעו להתחשב במצבה המיוחד של ישראל באזור (הולנד, דנמרק). פיניי נמנע מלספר על העמדה שנקטה בה צרפת אך אמר שהוא עצמו הדגיש בנאומו הצורך להבטיח גורל כל מדינות האזור.

ד. אשר לתזכיר שהגשתי לו,[2] אמר שלא הייתה לו הזדמנות לדון בו בישיבות הנאטו מפני שנוכחו בהן גם מדינות אחרות אך הוא ישמש יסוד לדיון ישיר עם לונדון וואשינגטון.

צור

231

1. מס' 213 והערה 1 שם.
2. מס' 202.

232

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 101
נוסח נכנס: 130.09/2332/7

ניו יורק, 20 במאי 1955

רפאל. שלך 934.[1]

בשיחתי עם המזכיר הכללי שנמשכה שעה, די מעורפלת, התרעתי נגד האשליה הרווחת שבעיית יחסי ישראל-מצרים ניתנת לפיתרון באמצעות פליאטיבים כגון הצעות ברנס. הבעיה מדינית ומקורה בתיאוריה המצרית של מלחמה נגד ישראל לפיה מפעילים נגדנו כל צורות המלחמה שהעולם מתיר להם. תוצאות מועצת הביטחון בוודאי עודדום לחשוב [ש]המעצמות משלימות במדיניותם ובהתנהגותם. והנה לדוגמא סירובם שנמסר לי על־ידי בוכארי להיענות להצעה לקיים שיחות במישור גבוה וגישתם הדו־פרצופית להצעות ברנס שמארבעתן קיבלו למעשה רק אחת כי ידעו שלזו לא תסכים ישראל. העולם מתקדם לקראת יישוב הדורים בדרכי שלום, הערבים יוצאי דופן בתהליך ואין כל ניסיון רציני להביאם למציאות.

המרשלד הודה שגישתנו המדינית נכונה ומוצדקת אם כי לדעתו התנהגותנו לא תמיד מתאימה למשימה העליונה. הוא אינו מקבל ואינו יכול לקבל סירוב המצרים להיפגש עמנו. עמדתם כעמדת ילדים בני 14. הוא מתכוון לעשות מאמץ נוסף לכשיחזור מאירופה וקרוב לוודאי ישלח בא־כוח על רמה גבוהה לקהיר בניסיון להחדיר קצת תבונה וחכמת חיים למוחותיהם (לא אמר מי אך הדגיש לא בוכארי ולא באנץ'). מאידך, במישור הנמוך יותר, כלומר במישור ההצעות המעשיות בגבול, יד המצרים על העליונה לפחות מבחינה תעמולתית. כאן התפתח ויכוח קצר על הסיורים המשותפים כשהוא לוחץ שעוד נסכים להצעה ואני דוחה הרעיון לחלוטין ומביא כהוכחה לחוסר יעילותם התקרית האחרונה בכיסופים.

במשך השיחה הדגשתי שלאור העובדה שיחסינו עם הערבים מבוססים אך ורק על חוזי שביתת־הנשק צריך להיות ברור שאנו עומדים ונמשיך לעמוד על ביצוע קפדני של כל סעיף וסעיף אחרת יתערער החוזה כליל. אדיקות זו מביאתנו לדחות הצעות שעומדות בניגוד לחוזים.

קדרון

232
1. מס' 229.

233

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 745
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 23 במאי 1955

לבקשתו נתקבל לאוסון אתמול על־ידי השר. נכח הרצוג.

מסר שדר ממחלקת המדינה המוקיע חידוש מדיניות התגובה והודעת צה"ל שהיא זלזול במתכוון בהחלטת מועצת הביטחון.[1] ארצות־הברית חוזרת על הודעותיה הקודמות שמעשים כאלה עלולים רק להקשות על ממשלת ארצות־הברית, האמצעים בהם היא נוקטת במרץ ועליהם הודיעה לראש הממשלה, במגמה לקדם ביטחונה היסודי של ישראל ויציבות האזור.

ממשלת ישראל יודעת כי ארצות־הברית עושה הכול כדי להביא לשיחות בדרג גבוה שממשלת ישראל הביעה חפצה בהן. באותו זמן רוצה ארצות־הברית להבהיר דעתה שממשלת ישראל גורמת להמשכת המצב הנוכחי בגבול, שאינו משביע רצון, על־ידי היעדר שיתוף פעולה עם מנגנון או"ם באמצעים מעשיים להפגת המתיחות בגבול עזה שהומלצו על־ידי ברנס ואושרו על־ידי מועצת הביטחון. ארצות־הברית deplores פעולות מיקוש של אנשים הבאים מהרצועה וכן מודיעה למצרים. בשבוע שעבר קופחו ללא צורך חיי ישראלים ומצרים כששני הצדדים חותרים למה שרואה ארצות־הברית כיתרונות פוליטיים מפוקפקים.

ראש הממשלה פתח תשובתו בהודיעו ובשנותו כי בשם ממשלת ישראל הוא דוחה בתוקף המחשבה שמישהו בצד זה חותר ל"יתרונות פוליטיים מפוקפקים". המשיך שכבר מספר פעמים הסביר שאין ישראל נוקטת במדיניות תגובה מתמדת ושיטתית. מאידך גיסא, מעשי תגובה בודדים הם בלתי נמנעים. לא יכולנו להשלים עם המחשבה שאובדן חיי שלושה קציני צה"ל צעירים יעבור ללא עונש.

הוא מבקש לדעת אם יש ממשלה שתגיד שנוכח התפרעות כזאת לא הייתה מגיבה. הוא מבין שהמצב בגבול ארצות־הברית עם מכסיקו וקנדה כל כך שונה מהמצב בגבול הרצועה, ושקט ושלו בתכלית תקופה ארוכה כל כך עד כי קשה לארצות־הברית לראות עצמה ואוכלוסייתה במצבנו. בכל זאת הוא מרשה לעצמו לבקשה לראות עצמה במקומנו. הייתכן להאשימנו בזלזול שבמתכוון בהחלטת מועצת הביטחון שעה שנראה שלהחלטה לא הייתה השפעה במצרים ושעה שמועצת הביטחון עצמה על־ידי סירובה להוקיע מצרים על התפרעויות נגדנו – שעליהן לא הגבנו אלא התלוננו בפני מועצת הביטחון – הפרה אמונים עם עקרונותיה היא?

השר דחה את השמועה בעיתונות הנובעת כאילו ממחלקת המדינה שהמוקשים הוטמנו עוד לפני האזהרות האחרונות של ארצות־הברית למצרים. אמנם מצרים הודיעה לברנס לפני זמן

233

1. בעקבות תקרית המיקוש בכיסופים (מס' 229 והערה 1 שם) פעל צה"ל ב־18 במאי ברצועת עזה, השתלט על מוצב מצרי, שחייליו עזבו אותו בבהלה, ונסוג לאחר שפוצץ את המוצב. בתקרית זאת לא היו אבדות לצדדים. נוסח השדר בתיק 130.09/2951/13.

שמספר מוקשים נשארו באדמותינו ולרגל הודעה על כך מברנס פינינו מוקשים אלה. אולם המוקשים שגרמו לרצח האחרון היו חדשים. יתר־על־כן, לא היו אלה תוצרת בית פרימיטיבית אלא מוקשים צבאיים מתוצרת בריטית וזה מוכיח שבאו ממחסני הצבא המצרי. מחלקת המדינה נוקטת לשון רכה מדי כשבשדרה היא מדברת על הטמנת מוקשים על־ידי persons מהרצועה.

באשר לשיחות בדרג גבוה הרי היזמה באה מאתנו וכשהאו"ם קיבל את הרעיון נענינו מיד לכל סדר היום שהוצע על־ידי ברנס. השר רואה בדאגה שעד היום אין תשובה מצרית להזמנה ולפי השמועה גם אין לצפות לתשובה חיובית. בינתיים יזם ברנס שיחות בדרג שגרתי וגם פה נענינו. אין להטיל אשמה על שלא קיבלנו את הצעות ברנס כולן (השר העיר שאין אנו מפקפקים שהוגשו בתום לב). הנחה יסודית היא כשצד הולך לוועידה חופשי הוא להשתמש בשיקול דעתו לגבי יעילות ההצעות שיועלו. הסכמנו ללא סייג לשלוש מתוך ארבע הצעות. לדברי ברנס עצמו קיבל אמנם הצד השני את ארבעתן אך בסייגים. האם במצב זה יש יסוד להאשימנו imperfect cooperation עם האו"ם, ובמיוחד כשהמצרים גם דחו הסעיף על קשר טלפוני במסגרת הסדר המפקדים המקומיים שבלעדיו הופך ההסכם לחוכא ואטלולא. אמרנו ושנינו שרצוננו עז ביותר לראות שקט מוחלט בגבולות. הדרך היחידה להביא לכך ברצועת עזה הנה הפסקה מוחלטת של כל אלימות תוקפנית מצד מצרים.

לגבי תכנית המים סיפר השר שהוא והחברים שהשתתפו בשיחות בוואשינגטון מסרו דוח לממשלה. כמה וכמה נקודות לא היו לשביעת רצון חברי הממשלה, אולם בדרך-כלל הורגש רצון עז לבקש דרכים להגיע להסכם הוגן ומתקבל על הדעת. לשאלת לאוסון האם לדעת השר יתעקשו הערבים, באה התשובה שהדבר ייתכן שכן בתולדות יחסי ישראל-ערב חטאו הערבים לא פעם בחוסר היגיון ובהחמצת הזדמנויות לטובתם. לפי ההיגיון צריכים הערבים להסכים אבל מי יודע אם ההיגיון אמנם יקבע.

לשאלת לאוסון לפשר התנגדותנו לסיורים משותפים הסביר השר כי:

א. ההצעה נראית רחוקה מהמציאות ואין בה טעם ויעילות במתיחות הקיימת. איזה היגיון יש להצעה שעה שסירוב המצרים לקיים אתנו פגישה בדרג גבוה מוכיח על יחסם האמתי לשקט בגבולות.

ב. ההצעה חורגת מתחום סמכות האו"ם שנקבעה לפי הסכם ועדת שביתת־הנשק. הסכם שביתת־הנשק מהווה היסוד ליחסינו עם הערבים ועם מנגנון האו"ם ואם נסטה ממנו כמלוא נימה עלול המצב לחזור לתוהו ובוהו.

בהמשך דבריו גינה השר התנהגות משקיף האו"ם שאחרי שחיילים ישראלים לפי בקשתו מסרו לידיו נשקם ומכונית טכנית יקרת ערך, העביר המכונית לידי המצרים.

מאהב

234

שגרירות ישראל בפאריס אל מחלקת מערב אירופה
Israel Embassy in Paris to the Western Europe Division

מברק מוצפן 728
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 24 במאי 1955

שלכם 506.[1]

1. ראיתי רו הבוקר והבטיח לעסוק מיד. לא יכולתי להביא עצמי לדבר על 5,000 לחמישה חודשים אחרי שבשיחות בסוף השבוע עמדנו על סטטוס קוו והודענו שיש 2,500 המוכנים לצאת. דיברתי אפוא על ההמלצה של עשרת החודשים האחרונים בין 1,200 ל־2,000 לחודש.

2. סיפרתי קצרות על שיחות השגריר עם פיניי, פלבסקי וקניג[2] וביקשתי תמיכתו בדרישתנו לרכש ונגד המכירה למצרים. אמר שידבר על שאלת הנשק עם מסיגלי החוזר מחופשה מחרתיים.

3. שאל על תגובתנו להצעות ברנס.[3] אמרתי שאנו בעד פגישה במישור גבוה והסברתי המצב בקשר לארבע הצעות ברנס לשיפור המצב בגבול עזה.

השגרירות

234

1. מחלקת מערב אירופה הבריקה כי קיימת סכנה מידית שבעיית העלייה תהפוך לנושא של ויכוח ציבורי ערב הבחירות בישראל. ישראל לא תוכל לנהל משא־ומתן תחת הלחץ של החלטת לאקוסט להגבלת העלייה. אם ממשלת צרפת אינה מוכנה לבטל הגבלות אלה, הפיתרון הוא שממשלת צרפת תחליט על צעד זמני של מתן 5,000 דרכונים נוספים למכסת החודשים של 700 שהוקצתה עד ה־1 באוקטובר. צעד זה יבטיח שקט בקרב היהודים ויאפשר משא־ומתן באווירה המתאימה. (ראה מברק מחלקת מערב אירופה, 23 במאי 1955, 130.02/2346/2.)
2. מס' 213, 231.
3. מס' 209.

235

ר' שילוח אל א' אבן, ט' קולק ומחלקת ארצות־הברית
R. Shiloah to A. Eban, T. Kollek and the United States Division

מברק מוצפן WIA897
נוסח יוצא: 93.01/2211/5

ואשינגטון, 24 במאי 1955

אישי – בהמשך ל-884[1] ו-885[2].

היום שוב שיחה קשה בהשתתפות שמעוני עם המנסחים, עומדים בכל תוקף על ניסוחם לסעיף 7 ותובעים נמרצות השמטת סעיף 8. טוענים כי ג'ונסטון לא יוכל להעביר אצל אנשי הכספים סעיפים אלה שמשתמעת מהם התחייבות בלתי ברורה לגבי גודל הסכר בירמוך. לגבי סעיף 17 הפצירו מאוד שנקבל נוסחם לטענתנו כי בשום פנים לא נמסור לוועד סמכות בלעדית כלשהי בתחומנו. חזרו להצעתם שנסכים על כמויות מים שנתיות שאנו נכונים להקציב לירדן בתקופת הביניים ואז לא תתעורר בעיית סמכות הוועד. הם מוכנים לכל ניסוח שנדרוש להדגשת ארעיותה של התחייבות זו.

התחלנו בדיון על הנספח הפיננסי להסכם. הם מוכנים לכלול ההתחייבות להמליץ על מלווה למפעל הביוב ותעלת ים המלח אולם לגבי עצם ההשתתפות במימון תכניות המים מורגשת

235

1. במברק זה פרטים נוספים על הדיון עם צוות ג'ונסטון. לגבי סעיף 7 נאמר כי תביעת ישראל להתחשב במשמעויות הכלכליות לישראל ולירדן לגבי האיגום בכנרת נתקלה בהתנגדות ולבסוף הוצע הנוסח כפי שהוברק בהערה 2 להלן. לגבי סעיף 8 על איגום בירמוך הם עומדים על הוצאתו כליל. לגבי סעיף 17 הצוות הגיש טיוטה חדשה כפי שמובאת בהערה 2, וטענו כי עיקר חשיבותה כפיתוי לערבים. כששמעו שישראל מתנגדת לסעיף זה אמרו לאחר תום הישיבה שיקבלו כל ניסוח שישראל תציע. (ראה מברק שמעוני אל משרד החוץ, 20 במאי 1955, 93.01/2211/5.)
2. במברק מובאים נוסח הסעיפים 7 ו־17 מטיוטת דוח ג'ונסטון, ולהלן לשונם:
סעיף 7:

In making its decision Board shall take into account supplementary water supply and requirements within lower Jordan valley; and feasibility, facility, of utilizing Lake Tiberias or alternative sites for storage Yarmuk flood flows. Board shall, within context of above considerations, seek advice governments of Israel, Jordan. Israel, Jordan shall also be entitled present such other .considerations to Board as may wish

סעיף 17:

It is understood that ultimate obligation of Israel with respect to division of water will be met by delivery of quantities stipulated in paragraphs 14, 16 above. However, in recognition of principle that none of Jordan valley waters should at any time go waste, Israel agrees, as additional but temporary undertaking, to make available for use in Jordan additional quantity of water not exceeding 75 mcm annually during period between conclusion of final understanding between Johnston and states concerned and utilization of Lake Tiberias. Determination of quantity of such additional water to be made available, and arrangements for its delivery, will be made by neutral engineering board annually on basis of need and use in lower Jordan valley and Israel.
(ראה מברק שגרירות ישראל בוואשינגטון אל משרד החוץ, 20 במאי 1955, 130.09/2311/2.)

נסיגה הן לגבי הממדים והן לגבי הקצב. לגבי הממדים טענו כי תביעתנו לדחות ההחלטה על השימוש בכנרת והגבלת השימוש ב־300 מיליון מחייבתם לרתק סכומים ניכרים למקרה שיזדקקו לאיגום נוסף על הירמוך. לפי תכניתם המקורית למשל חשבו להסתפק בסכר על הירמוך של 47 מיליון בלבד שהיה עולה כאחד־עשר וחצי מיליון דולר ואילו כיום כבר הם נאלצים לתכנן סכר של שלוש מאות מיליון שיעלה כשלושים וחצי מיליון דולר. לא יעמיסו כל ההפרש על החלק הישראלי של התכנית אך בהכרח שההוצאות הבלתי צפויות מראש תשפענה על ההקצבות לישראל.

Action taken בדעתם לתת הקצבתם לנו ולערבים בשלבים. אמנם נדע מראש גודל ההקצבה כולה אך הביצוע יהיה "phased". הם מבקשים לקבל בהקדם ציון המפעלים שברצוננו וביכולתנו לבצע תוך שנתיים-שלוש וההוצאה המשוערת של כל מפעל. לגבי בנות יעקב מבקשים להבחין בין מפעל המים ומפעל הכוח. חומר זה דרוש להם בשביל המשא־ומתן הפרלימינרי עם משרד התקציב וועדות כספים. שלבי ההקצבות ייקבעו לפי המדיניות הכספית של הקונגרס ולפי קצב הביצוע של תכניותינו אך כנראה שכוונתם המדינית להשאיר בידם חלק ניכר של ההקצבה לשלב הדיונים הסופיים לגבי השימוש בכנרת.

הגבתי חריפות על גישתם. טענתי כי יש בה נסיגה מרוח שיחות ג'ונסטון בארץ וכאן. ציינתי כי ג'ונסטון פעמים אחדות הזכיר הסכום ארבעים-חמישים מיליון דולר ולא רמז אף פעם על שחרור טיפין טיפין לשם לחץ עלינו. הגיבו כי לא ירדתי לסוף דעתם. תמיד חשבו להתאים שחרור הכספים לקצב הביצוע. אשר לממדים, הם חושבים כי ההפרש בין הסכום שנקט ג'ונסטון לבין זה שיוקצב למעשה לא יהיה גדול אולם ברור שבבואם להציע הצעה מעשית לאנשי הכספים הם חייבים להביא בחשבון ההוצאות שתגרמנה על־ידי שינויים בתכנית הכללית לפי תביעתנו.

אנא החישו הוראותיכם לגבי סעיפים 7, 8 ו־17 וכן לגבי הקו בדיונים על הנספח הפיננסי.[3]

שילוח

3. הרצוג הבריק בתשובה כי יש להדגיש בתשובה את תמיהת ישראל בעניין הכספי. בתחילת המשא־ומתן נקב ג'ונסטון בסכום של 60 מיליון דולר כמימון לצד הישראלי. ישראל אינה יכולה להיות מופלית לעומת הצד הערבי. יש להדגיש זאת כתנאי בל יעבור. (מברק 756, 26 במאי 1955, 130.09/2310/14.)

236

מ׳ שרת אל ש׳ אביגור (ציריך)
M. Sharett to S. Avigur (Zurich)

העתק: 130.02/2397/18

ירושלים, ח׳ בסיון תשט״ו
29 במאי 1955

כמוס

רצוני לבקש עצתך והדרכתך על סיכויי העלייה מברית־המועצות.

העובדות ידועות לך היטב. מתן היתרי יציאה אינו פוסק – הגענו כבר ל־150 רישיונות ומעלה – אבל כמעט כל הבאים הם הורים זקנים.

זמן קצר לאחר שהגיש השגריר החדש את כתב האמנתו, הברקתי לו לעורר את בעיית הרכב הגילים של מקבלי ההיתרים. הוא ענני במכתב. אני מניח כי אתה מקבל העתקי ניירות כאלה אך ליתר ביטחון הנני מצרף בזה את הנוגעים לעניין.[1]

גישתו המפוכחת של אבידר נראית לי במשקל ראשון. אם אמת הדבר כי הרכב הגילים של מקבלי הרישיונות משקף פחות או יותר נאמנה את הרכב הגילים של מבקשיהם – אין לנו מה לקבול על השלטונות. אבל אז מתעוררת השאלה מה עלינו לעשות כדי לשנות את העובדות.

ברור כי בין אם ראשית היזמה נעוצה בעולה או במזמינו – אין חשש לתוצאות במידה שמדובר בזקנים. לכל הרע לא יינתן הרישיון – לאיש הנוגע בדבר ודאי לא יאונה כל פגע. לא כן אם מדובר בצעירים או באנשים שבשנות העמידה. מצד אלה או לגבי אלה ודאי שוררים פחדים. שאלתי היא אם אמנם מוצדקים פחדים אלה גם עכשיו, לאחר שחלה התרופפות ניכרת של הרצועה – בהשוואה לעבר.

דומני כי מותר לנו לעודד אנשים להסתכנות מסוימת. אפשר מתחייבת כאן ברירה קפדנית לגבי הפונים הראשונים על־מנת שנוכל ללמוד מהניסיון. וייתכן כי כבר נעשית פעולה בכיוון זה ואנוכי לא ידעתי. מכל מקום רציתי להימלך בך ולשמוע דעתך.

אם יש בידינו ליזום משהו לשינוי המצב ואנו מחמיצים את השעה – הלא ניתן את הדין.

אני כותב כל זאת תוך סברה כי אתה שותף להנחתי היסודית, המשתמעת מהדברים, כי מוטב לנו בשלב זה להרבות בעובדות של עליית קרובים ולשקוד על הרחבת ההיקף למעשה – בין מפאת הגיל ובין מפאת דרגת הקרבה – מלהציג כלפי השלטונות בעיות עקרוניות ותביעות מרחיקות, אשר שכרן עלול לצאת בהפסדן.

236

1. מס׳ 180.

237

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

מברק מוצפן 756
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 31 במאי 1955

ראיתי מסיגלי ב־31 בענייני רכש. אף כי היה נעים ואדיב היה זהיר מאוד ולא התחייב לדבר. אמר שעוד דנים על בקשתנו. הזכיר שהם חייבים להתייעץ באנגלים ובאמריקנים או לפחות למסור להם ידיעות על כוונותיהם. הזכרתי מכירות האנגלים והצרפתים למצרים והגיב שהצרפתים מעכבים המכירות למצרים בגלל שידורי "קול ערב". התעניין מאוד לשמוע ממני כי האנגלים מוכנים למכור לנו מטוסים ונשק אחר אם רק נרצה בכך.

יש לי הרושם שאף אם נצליח להתגבר על המכשולים המדיניים לא נקבל אישור למטוסים בגלל הסתייגות חיל האוויר הצרפתי עצמו. נחמיאס ונשרי פועלים בכיוון להבטיח הסכמת חיל האוויר למסירת מיסטר 4. שמא כדאי לעודד דה־בושה וז'ילבר להבריק לרציף [משרד החוץ הצרפתי], הישיבה המכרעת יכולה להיות בסוף השבוע זה או בהתחלת השבוע הבא.[1]

בנדור

237

1. במברק נוסף דיווח בנדור כי שוחח עם בודואן, המקשר בין משרד החוץ ומשרד הביטחון, והלה הבטיחו שאין כל התנגדות מצד חיל האוויר הצרפתי למכירת מטוסים לישראל. (ראה מברק 758, 31 במאי 1955, 130.09/2346/1.)

238

י' צור אל שר החוץ
J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs

העתק: 93.02/194/4

ירושלים, 1 ביוני 1955
י"ב בסיון תשט"ו

כמוס

הנדון: על עמדת צרפת לגבי ישראל

תוך כדי מהלך ההתייעצויות שנסתיימו זה עתה[1] נשמעו כמה דברים מוטעים להערכת עמדתה של צרפת לגבי ישראל. אני רואה, אפוא, צורך לסכם את עיקרי הנחות היסוד שעליהן מושתתת, לדעתי ועל סמך ניסיוני, עמדת ממשלת צרפת לגבינו.

(א) מעמדה של צרפת במזרח התיכון ובצפון אפריקה מונע בעדה הזדהות מוחלטת עם הקו המדיני של שתי מעצמות המערב האחרות לגבי מדינות ערב.

(ב) המניעים העיקריים במדיניות זו הם הרצון להחליש את השפעתה של הליגה הערבית ולשמור על עצמאותה של סוריה.

(ג) משום כך, ועד כמה שהדבר ניתן לה מבלי לפגום בשלמות החזית המערבית, מעוניינת צרפת בחיזוקה של מדינת ישראל הנראית בעיניה כגורם מסייע לשני היעדים הללו.

(ד) מכאן שצרפת רואה את ישראל לא רק כנושא לחסות, אלא כגורם מדיני מסייע במדיניותה.

(ה) אין צרפת מעוניינת בהתלקחות מאבק מקומי במזרח התיכון מחשש שמא תכרע סוריה ליפול באנדרלמוסיה הכללית. אך מידיעתה את תנאי המזרח התיכון, היא סבורה כי חיזוקה של ישראל היא ערובה נגד ניסיון הליגה להשליט כוחה באזור, וכי עצם קיומה של המדינה מרחיק את האפשרות של השתלטות עיראק על סוריה.

(ו) משום כך נטתה צרפת בשעתה לפרש בצורה נוחה יותר לנו את עיקרון מאזן הכוחות שבהסכם 1950 ומגלה עתה נטייה להקל במהלך הרכש משנחלש תוקפו של זה למעשה לאחר חתימת חוזה בגדד.

(ז) יחסה החיובי של דעת הקהל הצרפתית לישראל לאחר התקריות האחרונות מסתבר על־ידי הקו המדיני הנ"ל והרצון להוכיח לעיני כל את צדקת טענתה של צרפת לגבי הסכנות הכרוכות בהסכם בגדד. טעות חמורה היא לפרש את העמדה הזאת כניסיון לדחוף את ישראל להרפתקות ולדוג במים עכורים.

בברכה,

238

1. פגישת שגרירי ישראל בחוץ־לארץ שהתקיימה בסוף חודש מאי 1955.

239

מ' קדרון אל ג' רפאל
M. Kidron to G. Rafael

מברק מוצפן 133
נוסח נכנס: 130.09/2332/8

ניו יורק, 1 ביוני 1955

רפאל. שלך 231.[1] שוחחו המרשלד, קדרון, 1 ביוני. קדרון הצביע על המצב המחמיר והולך בגבול המצרי שהגיע לשפל מסוכן בתקרית נירים-עין־השלושה. המזכ"ל התערב כאן ובהסכימו שהמצב חמור למדי המליץ על הצורך להתקדם בהצעות ברנס. קדרון דחה גישה זו כבלתי מתאימה למציאות. להצעות ברנס משקל ותועלת רק באווירה של נכונות כנה מטעם שני הצדדים לבצע חוזה שביתת־הנשק. עובדה שעל־אף הצהרותיהם המרובות חיבלו המצרים במאמצי ברנס. הבעיה בעיקרה מדינית ומקורה בסרבנות המצרית להתקדם לקראת הסדר כל שהוא. אשר למצב ברצועה, לא נוכל לקבל הטענה שקהיר אינה שולטת. אם כן הדבר עליה להשליט סדר או לצאת. על־כל־פנים, ממשלת ישראל מחויבת להסיק המסקנות ממצב פרוע זה.

קדרון הזכיר שיחת איתן-ברנס וביקש שהמזכ"ל יתמוך בהצעה שברנס ייסע לקהיר. כן דרש שהמזכ"ל יפנה בעצמו לממשלת מצרים באופן דחוף להעמידה על הסכנות שבמדיניותה הנוכחית.

המזכ"ל הסכים שהבעיה מדינית ביסודה ושאין ערך רב להסכמים תפקודיים בהיעדר בסיס של הבנה ורצון טוב. מאידך, לא תמיד קל להפריד בין הרמה התפקודית לרמה המדינית בדיקטטורה צבאית. לאן שפונים נתקלים בקולונלים. כן ציין שהיתרון התעמולתי שהשיגו המצרים על־ידי היענותם המהירה להצעות ברנס פג בינתיים תחת גל התקריות האחרונות. הוא קיבל דוח מברנס על שיחתו עם איתן ומיד שלח לו הוראה לנסוע לקהיר ולהביע לנאסר דאגת המזכ"ל למצב המעורער. התרשמותו מדוחות ברנס ומשיחותיו עם לוטפי, שנאסר רוצה בהפגת מתיחות אך מסכים שדברי מקורביו והתקריות האחרונות אינם מתאימים לתמונה זו.

הוא אינו רואה טעם בפנייה נוספת ללוטפי, המחוסר כנראה כל השפעה בקהיר. אחרי דין ודברים הסכים להזמין לוטפי ולבקשו להעביר שדר לקהיר על-מנת לתמוך במאמצי ברנס.

קדרון

239

1. רפאל הורה לקדרון להיפגש עם קורדייה ולבקשו לתמוך בהצעת ישראל שראש מטה משקיפי האו"ם ייסע מיד לקהיר על-מנת להעמיד את נאסר על חומרת המצב בגבול רצועת עזה. הצעה זאת הועלתה בשיחה שהתקיימה בין ברנס למנכ"ל איתן יום קודם לכן בעקבות תקרית הגבול באזור נירים-עין־השלושה. בתקרית זאת פתחו המצרים באש על משמר צה"ל ולאחר מכן ירו אש ארטילרית על הקיבוצים נירים ועין־השלושה. (ראה מברק תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 31 במאי 1955, 130.09/232/3, מברק רפאל אל נציגות ישראל באו"ם, מס' 231, 31 במאי 1955, 130.09/2331/9.)

240

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן 788
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 2 ביוני 1955

כמוס

בשיחתי עם שאקבורו היום מסרתי רשמי ביקורי בישראל וסיפרתי על כנס השגרירים כדלהלן:

(1) ציינתי כי חשתי באכזבתם של אזרחי ישראל וממשלתי עקב עמדת בריטניה כלפי בעיותינו והכרזת אידן בוויכוח האחרון בפרלמנט.[1] אך הטעמתי כי לא נגרע בשל כך מן הכבוד שישראל רוחשת לעם הבריטי ולמוסדותיו הדמוקרטיים וכי לא נחלש רצוננו להוסיף ולהדק הקשרים בין שני העמים בכל השטחים והכלכלי בכללם.

(2) אמרתי כי בדיונים בהם השתתפתי הובע ברורות כי לא נסכים לקנות שלום עם שכנינו תמורת ויתורים על אדמתנו או במחיר החזרת הפליטים הערבים. העירותי כי ממשלה בישראל שתהיה מוכנה לנהל משא־ומתן על יסוד זה לא תוכל להחזיק בשלטון גם יום אחד. כל ממשלה או גוף מדיני אחר שבעולם, המעוניינים בהשכנת שלום בין ישראל לשכנותיה והמוכנים לתרום תרומתם לכך, חייבים לדעת דברים אלה בבירור.

(3) הדגשתי שנקדם בברכה כל מאמץ של ממשלות ידידותיות, כולל ממשלת בריטניה, להכשיר את הקרקע לקראת משא־ומתן ישיר בינינו לבין הערבים, אך לא נסכים לפתוח במשא־ומתן זה על יסוד תכניות מוכנות מראש. יחד עם זאת לא נמנע מהערבים להעלות בשעת המשא־ומתן עצמו כל נושא ומשאלה ונדון בהם מתוך רצון כן לבוא לידי הסכם בכל שאלה לחוד ולידי הסדר כללי מקיף ושלם.

(4) הודעתי כי למרות הערכתנו את נכונות משרד החוץ הבריטי לתור אצל נאסר אחר אפשרויות של משא־ומתן בינינו לבין ממשלת מצרים, מוטב לדעתנו שלא יעשו דבר בנדון אם בכוונתם בעצם לא לדאוג להכשרת הקרקע למשא־ומתן ישיר זה, אלא לפעול לאור התנאים שהציג אידן שהיו בהם דרישות מישראל ואילו תרומת הערבים להסדר לא הוזכרה בהם כלל.

(5) הסברתי, כי לאחר שנוכחנו לדעת כי מאזן הכוחות במזרח התיכון משתנה לרעתנו בעקבות חוזי ביטחון חדשים באזור פנינו אל משרד החוץ הבריטי בהצעה לפתוח בשיחות על-מנת לחפש ביחד פיתרונות שיבטיחו את ישראל בפני הסכנות הכרוכות בתמורות אשר בריטניה אחראית להן במידה רבה. הצענו דיון בשאלות הללו מתוך הכרת חשיבות פיתרונן לאלתר ובייחוד כל עוד אין הערבים רוצים בהסדר של שלום עמנו. ברם מהכרזות אידן, מאיגרת מקמילן לשר[2] ומההסברים שקיבלנו כאן ובאמצעות ניקולס בישראל מסתבר כי אין כנראה מגמת בריטניה לנהוג כלפי ישראל כפי שהיא נוהגת כלפי מדינות ערב. אם אמנם כך הוא הדבר

240

1. מס' 154.
2. מס' 187.

הרי לא נותר לנו אלא להצטער על הפליה זו אשר יש בה משום פגיעה חמורה ביחסים המדיניים שכה דאגנו לטפחם בין שתי המדינות. אך תהיינה הנסיבות אשר תהיינה – לא נהיה מוכנים לכרות ברית עם בריטניה או מדינה אחרת במחיר שאין ישראל יכולה לתת תמורתה.

שאקבורו האזין לדברי במתיחות בולטת לעין וכשסיימתי העיר שהיו אלה דברים "חשובים מאוד". המשיך ואמר שלא היה בכוונתו של אידן להביא בפנינו תכנית מוכנה מראש לפיתרון בעיות יחסינו עם הערבים. אידן רק ציין הבעיות הדורשות פיתרון, שכן בלא הסדר שאלת הגבולות והפליטים לא תוכל אנגליה לתת ערובות שהצענו לדון בהן. כאן העיר כאילו דרך אגב כי אידן לא התכוון להציע הסדר שהיה מחייב דווקא בשלב זה יצירת יחסים דיפלומטיים תקינים בינינו לבין הערבים. מגמת אידן הייתה לסלק קודם כל את מקורות הצרה, כגון: בעיית הגבולות והפליטים, החרם הכלכלי של הערבים וכדומה, ולא לכפות על הערבים להחליף נציגים עם ישראל.

שאלתיו:

(א) מדוע לא הזכיר אידן בהכרזתו את החרם הערבי אם אמנם התכוון לכך שגם על הערבים יהיה לתרום תרומתם להסדר עם ישראל.

(ב) איך יכול אידן להניח, ולו לרגע קט, כי נהיה מוכנים לוויתורים ללא הכרת הערבים בישראל לפחות. אגב דבריי אלה הבעתי תימהוני נוכח העובדה שממשלת בריטניה רואה תועלת בתכנית אשר אין בה כדי להשכין שלום של ממש בין ישראל לשכנותיה כל עוד תשאיר בלב הערבים, שלא יידרשו להכיר בישראל, התקווה להפוך את הקערה על פיה בהזדמנות ולהפר על־ידי כך את הביטחון באזור.

שאקבורו ניסה להסביר עמדת אידן "כמעשית ותכליתית בתנאים הקיימים" שאינה מכוונת לפגוע באינטרסים החיוניים של ישראל באיזה שטח שהוא. כאן העיר שאין היום "הבדל ניכר" בין עמדת בריטניה לבין עמדת ארצות־הברית כלפי האזור וכלפי ישראל. משרד החוץ הבריטי ומחלקת המדינה פועלות כל הזמן "יד אחת". לפני זמן קצר ביקר כאן גרדינר ונערך דיון משותף על תכנית ג'ונסטון. משרד החוץ הבריטי שמח לשמוע על ההתקדמות שחלה במשא־ומתן של ג'ונסטון עמנו והם מקווים שיצליח להשיג את מבוקשו גם בבירות ערב.

עניתי שנסייע לביצוע תכנית ג'ונסטון החשובה בעינינו כשהיא לעצמה וכשטח לשיתוף פעולה מועיל עם שכנינו. ברם, כל עוד לא השגנו הסדר כללי של שלום אמת עם שכנינו תישען מדיניותנו בנדון זה על שני עקרונות:

(א) נדרוש ממדינות ערב שתעשינה את המוטל עליהן לפי חוזי שביתת־הנשק בנאמנות.

(ב) לא נחמיץ כל הזדמנות לשפר את היחסים ולשתף פעולה עם הערבים אם ביזמתם הם ואם ביזמתם וסיועם של ידידינו, כל עוד יישען השיתוף על שוויון מוחלט והסכם חופשי בין הגורמים המעוניינים. הוספתי שבה בשעה נתנגד לכל ניסיון התערבות ותיווך שתשמע ממנו הפליה או כוונה לפגוע בגבולות הקיימים או בזכות ריבונות אחרת של ישראל.

עם תום שיחתנו הבעתי רצוני להיפגש עם מקמילן. שאקבורו מיהר להעיר שמזכיר המדינה "ישמח לראותני", וכי חשוב כי אגולל הפרשה גם בפניו. הבטיח לדאוג לקביעת הריאיון בהקדם.

אילת

241

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 3 ביוני 1955

ברנס ביקר היום אצל המנכ"ל ומסר על שיחתו ב־1 עם נאסר ופאוזי. ברנס הודיעם שאחריות מצרים למתיחות בגבול בזמן האחרון ברורה למדי ושבמקרה ותימשכנה התקריות עלולה ישראל לנקוט בפעולת תגמול מרחיקת לכת הרבה יותר משבעבר. ההתרחשויות בקו נוגדות מדיניות שמירת השקט עליה מסר נאסר לגנרל בביקורו האחרון בקהיר בדצמבר אשתקד.

נאסר השיב לברנס שידועה לו האווירה בישראל, ושהוא מבין שעלולות להתחדש פעולות איבה בין ישראל ומצרים והאחרונה תהיה מוכנה לקדם פני כל מעשה מלחמה ישראלי. המתיחות בקו מקורה בהתקפת עזה, ב־28.2. לפני התקפה זו האמין נאסר באפשרות להרגיע המתיחות. אולם עם התגבשות מדיניות התגמול הישראלית נהרסה אמונתו בשיפור בין שתי המדינות. כוחות מצריים בגבול אינם יודעים מתי צפויה להם התקפה ישראלית ולכן פותחים הם באש מתוך פחד בהתקרב יחידה ישראלית. מצב זה יימשך כל עוד יישארו כוחות הצדדים במגע קרוב לאורך הקו. אין הוא יכול להוציא הוראות חמורות יותר לכוחותיו להימנע מפתיחת אש במצב הנוכחי. אשר לפעולות הייקוש, יש לראותן כמעשי יחידים, שוב על רקע המצב שהולידה תקרית עזה. מצרים גילתה רצונה למנוע תקריות כאלה בהסכימה למשמרות משותפים ומוכנה לתרום נוספות על־ידי הצעה חדשה, לפיה יורחקו הכוחות המזויינים של שני הצדדים למרחק ק"מ או חצי מהקו.

המנכ"ל הבטיח למסור דברים אלו לממונים עליו. שאל אם ברנס קיבל תשובה לשאלתו אם מדיניות מצרים, כפי שהוסברה לו על־ידי נאסר בדצמבר, נשתנתה. העיר כי הבין שהתקפות המוצבים המצריים מבוצעות בהתאם או לפחות שלא בסתירה להוראות נאסר.

יתר־על־כן, נראה שנאסר לא הראה סימני הבנה, כי למתיחות הנוכחית גם אספקט מדיני וכי על־ידי החלטה והוראה מדינית מהמרכז אפשר לתקן המצב יותר משבאמצעים צבאיים במקום.

ברנס חזר ואמר שאמונתו של נאסר בשיפור היחסים בין שתי המדינות – נתמוטטה. נאסר לא דיבר בנימה תוקפנית, וברור לברנס שמצרים אינה מעוניינת לגרות ישראל למעשה התקפה. ברנס מקווה כי נשקול הצעת נאסר ברצינות.

רפאל שאל אם בהצעה רואה הגנרל תשובה להזמנת הצדדים לשיחות במישור גבוה. ברנס ענה שאין הוא מחכה לתשובה פורמאלית נוספת להזמנה זו. רפאל העיר כי אפשר להבין כי במסיבות הקיימות ליחידות ישראליות הנעות בשטח ישראל צפויות גם להבא סכנת ייקוש והתקפות ממוצבים מצריים. ברנס לא שלל זאת ועמד שוב על מידת הפחד הנגרמת למוצבים המצריים מהתקרבות משמרות ישראל.

תקוע העיר שההצעה החדשה לא רק שלא תמנע אלא עלולה גם להזמין הסתננות נוספת וכי למעשה גם ההצעה להקים מכשול פיזי לאורך הקו דיה כדי ליטול עוקצם של התסביכים

והבעיות הנובעות מקרבת המגע בין כוחות הצדדים. ברנס אמר שהוא ממשיך להאמין בכדאיות גדר לאורך הקו, אולם זו תוכל להיות מובטחת על־ידי כוחות משטרה במקום צבא. אמר כי ישמח לראות ראש הממשלה. הפגישה נקבעה ל־6.

תקוע

242

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel.: IW775 :מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2310/14 :נוסח יוצא

Jerusalem, 3 June 1955

Most Immediate

Eban, Shiloah strictly personal.

Lawson invited Prime Minister's home Wednesday, also present White, Herzog. Prime Minister opened saying situation Gaza strip going bad to worse and if most energetic action not taken put end Egyptian violation would deteriorate incalculably. Egyptians developed practice shoot on sight. Existence such orders definitely ascertained Sinai frontier and apparently same orders given entire strip. Recent mining clearly indicated military culpability while firing was open military action. It was significant that civilian infiltration markedly decreased while military aggressiveness steadily rising. Egyptian refusal attend high-level conference clearly showed bad faith. Had this refusal been accompanied effective measures curb unprovoked violence situation would be different but refusal coupled with continued violations armistice proved Egypt bent on mischief. Question was did Nasser realise inevitable consequences. Gaza strip no part Egypt sovereign territory its only title was Armistice Agreement hence forfeited if armistice violated. Opinion in Israel growing only remedy clean up Strip. Was this what Nasser aiming at? Was he deliberately provoking us into amputation this pus ridden appendix. Had peace quiet prevailed no reasonable person would urge raising now issue status Gaza strip but in given intolerable situation extreme measure appeared eminent common sense.

After praising Burns' emphatic denial Egypt misrepresentation re latest incident[1] and his prompt flight Cairo Prime Minister urged US make highest level approach Nasser insisting most energetic terms immediately end be put shooting and mining. No matter what they saw our side border long as we within bounds it was none their business open fire. If Nasser anxious prevent worst happening it was up to him send high officer Gaza with full powers enforce iron discipline. Prime Minister said Lawson knew his anxiety exhaust all peaceful means but our direct contact with Cairo not working, Security Council played out we urged Burns go Cairo and now inviting blitz action by US. He asked Ambassador his home order avoid publicity so that if US acts should appear acting own initiative and not our behest. Once action taken US should publish what it did denouncing Egyptian attacks. Prime Minister referred official Washington publicity denouncing Israel without even mentioning what Lawson transmitted Prime Minister orally re condemnation Egyptian minelaying. Prime Minister stressed man in street now impressed by Burns statement and trip Cairo but if after few days Egyptians resume their tactics general conclusion would be no diplomatic action any avail and only course left throw Egypt into sea or desert. Prime Minister added he definitely felt US never yet talked Cairo as sternly as gravity situation demanded.

Prime Minster then turned question four soldiers still detained in Syria.[2] Mixed Armistice Commission which had condemned us for their action months ago, called on Syria return them. They were soldiers and there was nothing to stop their comrades from taking Syrian hostages. Burns humiliated himself by personally going Damascus time and again. He now reported that because of internal instability no authority in Syria prepared take risk order release. Here again inefficacy diplomatic approach glaring and liable bring grave consequences. We had returned boat with Syrian fisherman and were overlooking illicit Syrian fishing in Kinnereth order not make release our soldiers difficult. Did Syria think we could wait indefinitely?

Lawson's comments course conversation:

(1) Re possibility action against strip asked what about refugees (Prime Minister replied nobody could foresee developments)

242

1. מס' 239.

2. מס' 22.

(2) If conflagration would take place Gaza strip there would be danger general blowup other frontiers (Prime Minister said everything possible)

(3) Suggested Prime Minister also approach Britain and France re representations to Cairo so that there be "double-barrel approach" (Prime Minister replied Nicholls invited same evening; not approaching France due delicate state her relations Egypt)

(4) Appreciated seriousness situation and would press Washington for action. Would ensure secrecy his side both here and in Department of State. Fully understood what Prime Minister meant.

(5) Wanted be assured nothing be done in connection latest incident such as would prejudice US effort Cairo. Prime Minister said whole purpose was avoid repetition.

On Syria White asked whether Burns at dead end. Prime Minister replied so it seemed.

Herzog

243

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/570
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 3 ביוני 1955

דחוף
לאילת.

השר הזמין ניקולס באחד ביוני. דרש התערבות נמרצת בקהיר לשים קץ להתפרעות השיטתית המחמירה של הצבא המצרי ברצועה. הדגיש שאם לא יבוא סוף למצב תיאלץ ישראל לעקור מצרים לגמרי מהרצועה, כי כל זכותה שם נשענת על הסכם שביתת־הנשק בלבד. אם נאסר אינגו מבין זאת, יש לפקוח עיניו באופן הדחוף והנמרץ ביותר לתוצאה הבלתי נמנעת של הקו הפרוע שהוא נוקט. סירוב מצרים להיענות להזמנת או״ם לפגישה בדרג גבוה מעידה על רוע כוונותיו של נאסר.

ניקולס ענה שהם פעלו בקהיר ויוסיפו לפעול. סטיבנסון ראה נאסר בדבר הפגישה בדרג גבוה ומצאו חושש פן נשתמש בפגישה למשא־ומתן לשלום. סטיבנסון הבטיחו שהמטרה להסדיר הביטחון ברצועה בלבד אך אינו יודע אם נאסר שוכנע. סטיבנסון ראה פאוזי בעניין המיקושים וההתפרעויות ודימה שפאוזי התרשם מדבריו. אבל מאז אירע כיבוש המוצב מול כיסופים וניקולס לא קיבל כל ידיעות נוספות. אשר לכוונות נאסר, הודה ניקולס שהוא כשלעצמו במבוכה. אפשר אולי להניח שנאסר מתכוון להפחיד המתיישבים הישראלים בספר ולהניעם

לנטוש יישוביהם, אבל נכון בהחלט שהוא חייב להביא בחשבון אפשרויות הרבה יותר חמורות שבתוצאותיהן עלול שלטונו להתמוטט כליל, וקשה לדעת אם רואה נאסר הדברים נכוחה.

ניקולס הציע שנעשה צעד הפגנתי לשיפור מעמדנו בדעת הקהל העולמית על־ידי הבעת הסכמה להצעת ברנס לסיורים משותפים. כאן נחלו המצרים ניצחון תעמולתי בהתקבל הרושם כי קיבלו כל הצעות ברנס בעוד שאנו דחינו הצעה חשובה.

השר ענה שהבעיה אינה שיפור עמדתנו התעמולתית אלא תיקון הביטחון ברצועה. והעובדה שהמצרים לא נענו לאו"ם בדבר פגישה בדרג גבוה בעינה עומדת. אנו הסכמנו לפגישה ולסדר יומה, אבל הסכמה על סדר יום אינה התחייבות מראש לכל הצעה. על־כל־פנים, סירובנו לסיורים בעינו עומד ואין להעלות על הדעת שנסטה מעמדתנו זו בלחץ הרג והרס.

ניקולס ניסה לברר אם נסכים שברנס יאמר למצרים מראש הצעותינו לביטחון הרצועה. השר השיב שברנס יכול להתחייב שהדיון יצטמצם בענייני ביטחון בלבד. הכול תלוי במצרים עצמם. יחדלו מפתיחת אש נגד משמרות, יחידות ויישובים שלנו ויפסיקו המיקוש, ולא יהיה בכלל על מה לדון. הפגישה בדרג גבוה הוצעה לא לשמה אלא לפיתרון בעיית הביטחון. אם אין בעיית ביטחון אין צורך בפגישה. אם אין רצון המצרים להיפגש, בידם ליצור מצב שיעשה הפגישה למיותרת. אין שחר להנחה שאין ביכולת נאסר להשתלט על המצב בשטח פעוט כרצועה. אם פניו לשלום, ישלח איש תקיף לרצועה שישליט סדר תוך יממה.

ניקולס חזר שהם פועלים בכיוון זה אבל העיר שלפי ידיעות שבידם אשמים לפעמים חיילנו בהתגרות במצרים: נוסעים ממש על הגבול, מגדפים בקולי קולות וכו'.

השר השיב ששומע זאת בפעם הראשונה ויבדוק. אבל אין בזה שום הצדקה לשיטת פתיחת אש נגדנו הנמשכת שבועות רצופים ומביאה המצב לעברי פי פחת. רמז שאין כוונה להגיב על נירים ועין־השלושה, אבל אם תבוא התקפה מצרית חדשה אין לדעת תוצאותיה.

בראשית השיחה אמר השר שלא נפרסם עליה דבר, לבל נפריע לאנגליה לפעול בקהיר כאילו ביזמתה ומתוך שיקוליה.

דוח מלא בדואר.

מב"ר

244

א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול
A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol

מברק מוצפן WIA928
נוסח יוצא: 93.01/2211/6

ואשינגטון, 4 ביוני 1955

סיכום שיחותינו עם ג'ונסטון:

(א) אמרתי להם שהעניין נדון בהרחבה בארץ בזמן שהותי ושאין כל ספק שמנהיגי ישראל מאוחדים ברצון לראות סיום מוצלח למאמציו של ג'ונסטון. דווקא משום כך עלי לבקש הסכמתו לכמה הנחות ותיקונים שהבאתי אתי ושהרציתי בפניו.

(ב) תגובת אנשי מחלקת המדינה הראשונה לתיקונים שגוללתי בפניהם הייתה מיואשת וזועמת.[1] רמזו שאנו פותחים מחדש את כל העניין על־ידי הצעת תיקונים כה מרובים ויסודיים. לעומתם, נקט ג'ונסטון עמדה יותר מתונה ולבסוף אמר שהוא מוכן לקבל עקרונית את כל התיקונים וכן את רוב הנקודות המובאות בטיוטת המכתב שלו לראש הממשלה פרט להצעותינו החדשות לסעיפים 7 ו־17 לגבי 7 הדגיש כי הניסוח של המשפט האחרון הוא מרחיק לכת מדי ובשום פנים לא ירצה לאלץ את ועדת המהנדסים מראש להתחשב בקביעת הכרעתם בכל מיני שיקולים בלתי ברורים העלולים לסתום את הגולל על כל סיכוי של שימוש בכנרת כעבור 5 שנים. ההנחיות היחידות הרשאיות להשפיע על הכרעת הוועדה הן שיקולי היעילות הטכנית והכלכלית. נכונות ישראל להמציא מקום ל־300 מק"מ בכנרת כעבור 5 שנים, באם יוחלט הדבר על־ידי הוועדה, היא צורך חיוני של התכנית ואם אין אנו משלימים עם האפשרות הזאת הרי אנו דוחים את התכנית ורצוי שדבר זה ייאמר. מאחר שעשו לנו את הוויתור הגדול של דחיית ההכרעה הזאת ל־5 שנים אל נהייה תופשים מרובה עד כדי סיכול כל אפשרות לשימוש מוגבל זה בכנרת גם ב־1960.

(ג) לגבי סעיף 17 הרי הצורך בשימוש ארעי מובטח במים בלתי מנוצלים עד 1960 נובע גם הוא מהוויתור הזה שכן על־ידי דחיית כל סיכוי של שימוש בכנרת עד 1960 אנו שוללים כל אפשרות של השקאת אדמות חדשות בעמק הירדן לצורכי פליטים עד ל־1961/62, אלא אם כן ינוצלו המים העודפים מהכנרת שאחרת יזרמו לבטלה. נבצר ממנו להאמין כי אנו רואים תועלת בבזבוז זה. הנוסח שלנו משאיר את הדבר הזה כל כך מפוקפק ומסויג עד שאין לו כל אפשרות להודיע לערבים ולקונגרס כי אמנם קיים ביטחון שיכול להציע אדמה מושקית בעמק הירדן בשנים הבאות. כדי להבטיח את ענייננו הוא מוכן: ר א ש י ת להגביל את השימוש הארעי לכמות כה מוגדרת ומוגבלת עד כדי ביטחון מוחלט כי אמנם המדובר הוא בעודפים שאין לנו כל אפשרות להשתמש בהם, ו ש נ י ת לקבוע נוסח קפדני ביותר שיבטיח כי אין הענקת זכות קבע כל שהיא שתנבע מהסידור הארעי. לגבי הכמות יש לנו רושם כי נוכל להגביל אותה ל־75. הדבר הזה הוא כה חיוני לשליחותו עד שהוא נאלץ לבקש אותי להבהיר אצל ממשלתי אם היא מוכנה להבטיח את עודפי המים האלה בתנאי שלא נפסיד טיפה ממה שדרוש לנו ולא נקבע שום התחייבות מעבר ל־1960. אם התשובה חיובית אין לו ספק שנוכל להגיע לידי ניסוח מוסכם אך לעת־עתה הבעיה אינה ניסוח אלא כוונה יסודית. ברצונו לשמוע ממני מה הן ההסתייגויות והתנאים שלנו לגבי שימוש בעודפים אלה בתקופת המעבר והאם הם חורגים ממסגרת שני התנאים שהגדירם לעיל ושהוא מוכן להשלים אתם לחלוטין. כשאמרתי כי הסדר ארעי כזה יגביר את התחייבותו המוסרית להשיג לנו את ה־15 הנוספים הביע הסכמה אך הוסיף שיוכל רק להתאמץ ולא להבטיח הצלחה.

בסיכומו של דבר אמר ששני הקשיים האלה אינם פרי יוזמתו כי אם תוצאה בלתי נמנעת מעמידתנו האיתנה על דחיית השימוש בכנרת כמאגר במשך 5 שנים. לא נוכל לאחוז בוויתור זה ולסרב להסיק שום מסקנה מתוצאותיו המעשיות.

הוחלט שניפגש אחרי שאתקשר אתכם בנקודות אלה. הצעותינו במברק נפרד.[2]

אבן

244

1. מס' 235.
2. מס' 245.

245

א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול
A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol

מברק מוצפן 929
נוסח נכנס: 130.09/2311/2

ואשינגטון, 5 ביוני 1955

שלי 928[1] מחייב החלטה ברורה. לאחר שכל הגורמים אצלנו, המדיניים והמקצועניים, ניסו כוחם במשא־ומתן זה ברור כי לא נוכל למתוח את אנשי שיחנו יותר ממה שעשינו. לגבי סעיף 7 אין כל סיכוי שיקבלו הוראה ל-Board להיות מושפעת משיקולים בלתי מוגדרים בבואה להכריע אם להשתמש בכנרת או לאו. לכל היותר אפשר להשיג משפט האומר Israel and Jordan will be entitled to bring to the attention of the Board any other considerations they desire. איני בטוח אם יסכימו להדגיש בראשית הסעיף שההכרעה תיפול על פי Economic engineering and operational feasibility אך אנו נוסיף להילחם על הגדרה מגבילה זו. כן ברור לי שבסעיף 6 לא ירצו לקבל הזכרה מפורשת של Israel's storage requirements מאחר שכבר הסכימו להגביל את השימוש שלהם ל־300 מק"מ, כלומר רוב הים הוא בלאו הכי קודש לצרכי ישראל. לסיכום נקודה זאת של כנרת יש להביא בחשבון שבמשא־ומתן זה השגנו דברים אלה:

א. דחיית השימוש לחמש שנים.

ב. סיכוי ולו גם קלוש שגם אחרי חמש שנים לא יהיה שימוש בזה.

ג. הגבלה מוחלטת ל־300 מק"מ בכל התנאים.

ד. ערובות מהערבים ומארצות־הברית ששימוש אפשרי זה לא ישמש עילה לתביעה לשינויי שטח או ריבונות.

ה. כל ההוצאות להכשרת [ה]כנרת לאגירת 300 של ירמוך על חשבון ארצות־הברית והבטחת ארצות־הברית לעיין באהדה בדרישת ישראל למימון אגירה נוספת אם יהיה צורך בכך.

אם כל אלה אינם מספקים אותנו ודרושה לנו הגדרת סמכות הוועדה שתבטל כל אפשרות של שימוש בכנרת אחרי חמש שנים הרי לא יסכימו האמריקנים לכל והעניין יתפוצץ לחלוטין.

לגבי [סעיף] 17 אנו חייבים להגדיר את מדיניותנו לפני שנפתור את בעיית הניסוח. אם אנו מוכנים שמים עודפים, שבשום פנים לא נשתמש בהם בחמש שנים אלה, ינוצלו על־ידי ירדן או שמטעמים שונים אנו עומדים על מניעתם מירדן גם אם אינם דרושים לנו. אם אנו מוכנים לברירה הראשונה יסכימו האמריקנים להגדיר את הכמות המקסימלית כך שלא יישאר כל ספק שהמדובר במים בלתי מנוצלים וכן להגדירה במספר מקסימלי. כן מוכנים הם לנסח את הדבר כך ששום זכות קבע משפטית לא תנבע לירדן מהסדר ארעי זה. טענתם היא שניסוחנו אנו רק נותן סיכוי קלוש לשימוש ארעי במים מבוזבזים אלה ונחוצה להם מידה של ביטחון.

245

1. מס' 244.

דעתנו היא שלא נוכל לפוצץ את העניין בשתי נקודות אלה אך נחוצה הדרכתם. לאחר שבכל השלבים התקדמנו בהבטחת עניינו הגיע תורנו להשלים עם כמה דרישות בלתי קיצוניות של הצד שכנגד.[2]
הוסכם שנוסיף לדבר אתם לאחר הוראות מהבית.

אבן

246

תזכיר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל[1]

Memorandum from the Government of the United States to the Government of Israel

Copy: 130.02/2439/3 :העתק

Tel Aviv, 5 June 1955

Confidential

The following is submitted under instructions from the Government of the United States:

(1) The United States deplores the grave incident which took place on the Gaza border the night of May 30 and regrets the casualties. From evidence assembled by the United Nations Truce Supervisory Organization it appears that this incident was started when an Egyptian outpost fired on an Israel jeep in Israel territory.

(2) We have accordingly made strong representations to the Egyptians and condemned this type of behaviour.

(3) At the same time we cannot exonerate Israel from all responsibility for the tragic sequence of events which has taken place in the Gaza area since the reprisal raid of February 28 for which Israel was condemned by the Security Council.

(4) We have already made clear to the Israel Foreign Minister our unalterable opposition to an apparent Israel policy of armed retaliation. We

2. בתשובה נאמר כי ישראל לא תוכל להסכים לכל שינוי מניסוחיה בסעיפים 6 ו־7. לגבי סעיף 17 הציעה ישראל נוסח חדש שעיקרו הסכמה להזרמת 75 מיליון המטרים המעוקבים במשך חמש השנים הבאות, אך תוך דרישה שההזרמה תיעשה בנקודה מוסכמת מדרום לכנרת, כדי שלא יהיה צורך לבנות מוביל מיוחד לשם כך במטרה לא לתת אופי של קבע להזרמה זאת. (ראה מברק 802 ממחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 10 ביוני 1955, 130.09/2310/14.) שרת הוסיף שאם יקבל ג'ונסטון תיקונים אלה יוסרו המכשולים בפני אישור התכנית. (ראה מברקו אל אבן, מס' 800, 10 ביוני 1955, 130.09/2310.14.)

246

1. נמסר בשיחה בין שרת ללאוסון ב־6 ביוני – ראה מס' 248.

are further concerned at Israel's practice of operating patrol vehicles along the Demarcation Line. While such practice might be technically within Israel's sovereign right it is inevitably most provocative in character and indicates complete disregard for necessity of diminishing tensions in area and bringing an end to this bloody cycle of incidents.

(5) The facts we see them clearly belie assertion which we see from time to time among some quarters of Israel public opinion that retaliatory raids have effect of reducing further tension. The opposite is the case.

(6) The United States Government urgently requests that the Israel Defense Force cease taking actions which are provocative in their effect and cooperate fully with General Burns and the United Nations Truce Supervisory organization in implementation of practical measures aimed at reduction of border tension.[2]

247

ו' איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)

W. Eytan to the Israel Permanent Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel.: Y244 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2454/1 :נוסח יוצא

Jerusalem, 6 June 1955

Most Immediate

Kidron.

Please pass following from Minister to Secretary-General at once in reply to latter's message to Sar.[1]

"I have received your message and am about to confer with General Burns. I am sure you realise that the restoration of quiet along the Gaza border and the termination of senseless loss of life depend in the first instance on the Egyptian troops' desisting from opening fire in a systematic and entirely unprovoked manner against Israel patrols moving legitimately

2. תשובת ממשלת ישראל – ראה מס' 273.

247

1. ב־4 ביוני העביר הגנרל ברנס את השדר האישי הבא מהמזכיר הכללי של האו"ם אל שר החוץ שרת:
Deeply disturbed by situation in Gaza area. I strongly endorse and support position taken by General Burns and plead for all possible cooperation with him, Dag Hammarskjold.
(ראה מברק ברנס אל שרת, 4 ביוני 1955, 130.02/2454/1.)

and inoffensively within their own area and on the cessation of mine-laying outrages from Egyptian controlled territory. I also draw your attention to the fact that Egypt's reply to General Burns invitation to a joint high-level meeting is still outstanding and that her virtual rejection of this proposal which Israel accepted forthwith lays her open to the charge of bad faith and aggravates her responsibility for the present state of affairs."

We publishing here tonight.[2]

Eytan

248

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס
U.S. Division to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן TNW4
נוסח נכנס: 130.09/2320.3

ירושלים, 6 ביוני 1955

לבקשתו נתקבל אתמול לאוסון על־ידי השר. נכחו הרצוג וסאנה. לאוסון הגיש שדר ממחלקת המדינה המוברק בנפרד.[1] הוסיף:

1. השדר למצרים היה חריף ביותר Strongly deploring failure adopt adequate means לשים קץ להתפרעויות ותבע אמצעים נמרצים לכך.

2. קיבל מברק נוסף ממחלקת המדינה המודיע:

א. נוסף לארצות־הברית פנתה גם בריטניה למצרים להסכים לשיחות בדרג גבוה וכן תעשה צרפת.

ב. ארצות־הברית מדגישה לישראל הסכנה בדחיית הצעות מעשיות להפגת המתיחות כסיורים משותפים והרחקת כוחות צבאיים משני הצדדים למרחק ק"מ או חצי ק"מ.

ג. ביחס לטענה על מעמדה היורידי של מצרים בעזה מציינת ארצות־הברית שהצהרת השלושה Applies to armistice lines as well as to frontiers.

בתגובה ראשונה "בגילוי לב, כנות וידידות" אמר ראש הממשלה:

247

2. קדרון מסר שהעביר את השדר אישית להמרשלד, שלא הגיב לתוכנו פרט להערה שעמדת ישראל ברורה לו. הוסיף שבדבריו לשר ולנאסר שלא היו זהים בלשונם, רצה להפגין דאגתו החמורה למצב ותמיכתו המלאה בברנס. הזכיר הצעת נאסר להרחיק הכוחות מהחזית ואמר שבהנחה שההצעה הוגשה בכנות כדאי להתעניין בה. קדרון השיב שהשר בוודאי ימסור תגובתו לברנס אך ידועה ההיסטוריה השלילית של השטחים המפורזים למיניהם. (ראה קדרון אל איתן, מברק 142, 6 ביוני 1955, 130.09/2332/8.).

248

1. מס' 246.

1. מעריך פניית ארצות־הברית למצרים בעובדה שנעשתה ללא דיחוי וכן שהודיעונו. לשם איזון בדעת הקהל על ארצות־הברית לתת פרסום ולתקן הרושם של לחץ על ישראל בלבד.

2. לגבי סעיף 3 בשדר חזר ואמר שהאחריות הראשונית רובצת על המצרים שכן הם הפותחים בכל שלב בתקריות. שאלת התגובה או אי־התגובה מתעוררת אך ורק אחרי שהצד השני פוגע בנו ללא התגרות. כשלאוסון שאל האם כוונתו מאז תקרית עזה השיב השר נמרצות שכוונתו לתקופה [של] שבע שנים ולעצם המלחמה בה החלה מצרים בפלישה לישראל.

3. לגבי הצעת נאסר להרחקת הכוחות הצבאיים מהקו ישוחח עוד עם ברנס. בינתיים עליו לומר שלא בא בחשבון שעל־ידי מדיניות של אלימות על לא דבר יוכל צד אחד להכתיב לשני תכנית פירוז. אין כל הצדקה לפתיחת אש על משמרותינו הנעים חוקית בשטחנו. יריות אלה נמשכות חודשים ואין לכן יסוד לטענה על עצבנות יושבי המוצבים. אחרי שפשעו באים ואומרים רצונכם שנחדל – הרחיקו חייליכם מהקו. פירוש הדבר תקדים מסוכן שאם הצד השני מעוניין בפירוז שטח כלשהו הדרך להשגת המטרה היא בפגיעות וביריות בנו. כל זה מבחינה עקרונית. למעשה תביא ההצעה להרעת המצב ולא לתיקונו. איננו כופרים באחריות במה שעושים אנשים מצדנו. מאידך נאסר בשיחתו עם ברנס בעוד שהודה באחריות על היריות אמר שאינו יודע מי אחראי לייקוש. אין מסתננים אזרחים מצדנו בעוד שמצד מצרים יש, נוסף על ההתגרויות הצבאיות, הסתננות אזרחית. כלומר שאם נרחיק חיילינו מהגבול תיפתח הדרך להסתננות מצרית – דבר שהופחת לאחרונה. אנו מתבקשים לחשוף יישובינו להסתננות ולהפקיר מתקני המים ועם זה יוכל נאסר לטעון שאינו אחראי. התומך בהצעה כזאת מגלה אי ידיעה מובהקת במצב. עד היום לא נתן נאסר תשובה חיובית להצעה לשיחות בדרג גבוה. הוא רק אומר שאם יוחלט על הרחקת החיילים מהקו יהיה מוכן לשלוח קצין בעל דרגה גבוהה לדון אתנו ביחס לביצוע. עמדתנו היא שיש לקיים פגישה בדרג גבוה כדי לדון במצב בגבול הרצועה. אין אנו מעמידים תנאים לתוכן סדר היום (מסכימים שהיקפו יוגבל לדיון על המצב בגבול הרצועה ולא ישתרע על יחסי ישראל-מצרים). כשתתקיים הפגישה יוכל כל צד להעלות כל הצעה. הצד השני יהיה רשאי לקבלה או לדחותה או להציע הצעה נגדית, כנהוג בכל משא־ומתן. כשתתקיים שיחה גלויית לב בדרג גבוה יתגלו אולי דרכים שלא נדונו עד כה להפגת המתיחות.

כשלחץ לאוסון ביחס [ל]נקודותיו של ברנס השיב השר שהמצרים רשאים להעלות אלו הצעות הנראות להם אך אנו מצדנו נעלה הצעות הנראות לנו. השאלה הנוקבת היא אם תהיה פגישה או לאו אבל ברור שאין לחייבנו להסכים מראש לכל הצעה שהיא. הדברים נוגעים לשטח ביטחוני טהור ורק מומחים יכולים לחוות דעתם.

לאוסון ביקש לסכם שאנו רוצים בפגישה בדרג גבוה ללא תנאים מוקדמים. השיב שעל ארצות־הברית לקיים לחצה על מצרים למען פגישה בדרג גבוה ולהבהיר שאם לא תסכים תואשם ב־bad faith. אין לכבול סדר היום להצעה אחת או שתיים, אלא יש לקבעו באופן כללי כדיון על צעדים להפגת המתיחות בגבול. אם היו מפסיקים היריות לא היה צורך בפגישה אבל כיום גם יורים וגם מסרבים להיפגש.

כשהשר העיר שלפי התרשמותו אין נאסר יודע בדיוק מה מתהווה ברצועה ושכנראה דוחות מסוימים מהרצועה מבושלים לטעמו אמר לאוסון שייתכן שיש יסוד־מה להתרשמות זו. כשלאוסון הציע שאולי כדאי יהיה להפעיל סיורים משותפים באזור כדי למנוע הסתננות הוקיע

השר אי־היעילות בדבר ואגב חזר והסביר נימוקיו נגד פירוז בהדגישו שהניסיון הוכיח כמה ממאירות תוצאות הפירוזים הקיימים. כשלאוסון פירט הצעות ברנס אמר השר שאנו הסכמנו למחסומים ואדרבא, ניגש להקימם. גם עניין זה יוכל להידון בדרג גבוה. העיקר שתתקיים.[2]

מאה"ב

249

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA942
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 7 ביוני 1955

אישי בתכלית

היום שוחחנו ראובן [שילוח] ואני עם השותף.[1] גילה כי אחרי שיחת 17 במאי[2] שוחח עם המזכיר והעביר אליו את דברינו. המזכיר הגיב לאמור כי הוא משוכנע כי אפשר להשיג את הפיתרון הרצוי והגיעה השעה לדבר על פרטים ולא רק על המגמה. ההנחה הייתה שאחרי ביקורי בארץ וכתוצאה ממנו נהיה אנחנו מוכנים לדיון יותר מעשי. כל זה מתוך הענקת דחיפות עיקרית לתכנית ג'ונסטון.

סיפרתי לו על רוח שיחותינו בארץ הן לגבי ההתעניינות בחוזה עם אמריקה הן לגבי החשש מגיבוב תנאים מיותרים על דרך השגתו. בעיקר הדגשתי את הצורך לחסל את בעיית יישורי גבול מהקשר של דיונים על חוזה ולהשאירה במסגרתה הקיימת של שביתת־הנשק. קלט את ההסברה והזדהה אתה ואפילו הוסיף עצה לטיעון כלומר יש מסורת משפטית אמריקנית ובין־לאומית לא לראות ענייני גבולות כנושא לבוררות או לתיווך.

סיכום עצתו לגמור מיד את דיונינו עם ג'ונסטון בשלב זה ולהציע שמחלקת המדינה תמסור לנו טיוטה של חוזה. יש לו יסוד לחשוב כי מחשבת המזכיר הולכת בכיוון זה של דיון ממשי מפורט.

נסבה השיחה על כמה צעדים שנקטה ארצות־הברית בזמן האחרון לרבות החוזה האטומי,[3]

2. ב־11 ביוני 1955 מסר לאוסון לשר החוץ שדר ממחלקת המדינה לפיו נאסר עומד על מינוי סאלח גוהר לנציג המצרי בשיחות רמות הדרג. הוא הוסיף שנאסר העניק לגוהר סמכויות לחייב את ממשלת מצרים. הוא הוסיף שממשלת ארצות־הברית דוחקת נמרצות בישראל לקבל מינוי זה. (ראה שדר בתיק 130.16/2951/13.)
ברנס, לעומת זאת, הביע חוסר שביעות רצון ממינוי גוהר, וציין שרצוי שהמינוי יהיה של אדם שיוכל להטיל את מרותו על אנשי הצבא ברצועת עזה. לדבריו, שר החוץ פאוזי הבטיח לו שיהיה זה קצין בדרגת גנרל. (ראה איתן אל קדרון, מברק 954, 12 ביוני 1965, 130.09/2339/3.)

249

1. ארתור דין, שותף למשרד עורכי הדין של שר החוץ דאלס, איש קשר עם הממשל.
2. בשיחה נדונו חילופי האיגרות בין דאלס לראש הממשלה. בנוסף אבן עורר את הרעיון של אישור חדש ונמרץ של הצהרת השלושה מ־1950 כגשר ארעי עד שיגובש הסכם חדש עם ארצות־הברית. (ראה מכתב אבן, ללא נמען, 17 במאי 1955, II 130.02/2455/3.)
3. הסכם בין ישראל לארצות־הברית בדבר סיוע למחקר אטומי לצרכי שלום.

ההבטחה לבלתי זיין את המדינות הגובלות לישראל, הימנעות ממשלת ארצות־הברית מהצטרף לחוזה טורקיה והסכמי המענק והעודפים. השותף רמז כאילו מפי המזכיר שיהיה מועיל לאור אלה אילו יכולנו להשפיע על יהודים לנקוט סגנון פחות עצבני בהצהרותיהם.

אבן

250

ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ/640
נוסח נכנס: 130.09/2343/5

פראג, 7 ביוני 1955

(א) אתמול התקיים הביקור הרשמי של פנדיט נהרו. הייתי בין אלה אשר הקבילו פניו בשדה התעופה, השתתפתי בקבלת פנים בבית השגריר, בקבלת פנים בארמון הנשיא ונפרדתי ממנו הבוקר בשדה התעופה. בעת קבלת הפנים אצל השגריר הזדמן לי לשוחח כחצי שעה עם הפנדיט, רוב הזמן בבדידות וזמן־מה בנוכחות השגריר.

תחילה סיפר לי על ביקורו הקודם בפראג, לפני 20 שנה, ועל התעניינותו בבעיית המיעוטים הגרמניים כאן. לכשניסיתי להעביר השיחה לבעיית המיעוטים אצלנו, התחמק. סיפרתי על ביקור או נו ועל הלבביות הגדולה בה נתקבל בקרב הציבור והשלטון. זקפתי לבביות זו בין היתר על חשבון עמדתו של נו ועניינינו בבנדונג. השיב כי באמת עמד לימיננו אך היו שם currents and undercurrents אשר היו נגדו. הבעתי תקווה כי המעוות יתוקן בהזדמנות נאותה. השיב "I could perhaps commit myself, but I cannot commit 29 nations".

שאלתיו אם הוא משוכנע כי נציגי 29 האומות בקיאים בבעיה זו עד כדי כך שיוכלו להחליט החלטות ולהכריז הכרזות מבלי לשמוע אותנו. הרי מגמת בנדונג הייתה לתרום תרומה להבנת העמים ואין להכחיש כי עשתה זאת במידה גדולה, בו בזמן ובעניין הקרוב לנו פורסמה מסקנה אשר אינה מעידה על ידיעה עמוקה את העניין, ומה שחשוב יותר, אינה מוסיפה לעקרון ההבנה בין העמים. הסכים לכך אך הוסיף כי עקרון האחדות בין ה־29 חשוב כל כך שיש להקריב לו קורבנות. שאלתיו אם כוונתו כי ישראל צריכה להיות קורבן זה או אם אינו חושב כי שיתופנו הפעיל בזירה האסיאתית עלול לתרום גם הוא להבנה בין העמים, אשר גם אנחנו דוגלים בה. מלמל משהו כי העתיד יוכיח וברגע זה הוזמן למסיבת עיתונאים, אשר כבר חיכו לבואו.

(ב) שיחתנו הממושכת עשתה רושם גדול בקרב הסגל ובערב שאלו אותי מספר ראשי נציגויות על תוכן השיחה ובפרט אם יש רגליים לשמועה כי נהרו מתכוון לתווך בינינו ובין הערבים ואם שיחתנו הייתה מוקדשת לנושא זה. לא הכחשתי ולא אישרתי סברה זו.

מכאן ייסע הפנדיט לברית־המועצות בה ישהה כשבועיים. משם ייסע לווינה ואחרי ביקור רשמי שם יקיים בזלצבורג פגישת כל הנציגים ההודים באירופה. הנני מציע לארגן מסע הסברה מרוכז של כל נציגויותינו באירופה, למען יבואו כל הנציגים ההודים לזלצבורג מצוידים בטיעון

משכנע ויביאוהו לפני הפנדיט וראגאוון פילאי, הנלווה אליו בנסיעתו. יחד אתם נוסע גם האזים חוסיין, סגנו של פילאי. חוסיין הנו מוסלמי וממתנגדינו הפעילים. נדמה לי כי התקפה מאורגנת של כל שגרירי הודו באירופה עלולה לשמש לנו כלי מבטא אותו אנו חסרים בדלהי.

קדר

251

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 8 ביוני 1955

ב־7 ביוני ביקרני היועץ הצרפתי בהיעדר ז'ילבר החולה. אמר שארצות־הברית, בריטניה וצרפת הגישו כל אחת תעצומותיה בקהיר בהן קראו לממשלת מצרים: (א) לשיתוף פעולה מלא עם ברנס. (ב) להסכים להצעתו לשיחות בדרג גבוה. באותו זמן הורתה השגרירות הצרפתית בתל אביב למסור הדברים הבאים לממשלת ישראל. לדעת ממשלת צרפת, נושאת מצרים באחריות העיקרית למאורעות האחרונים ביותר בגבול הרצועה. אולם ישראל נושאת בחלק מהאחריות אם משקיפים על כל סדרת התקריות מאז תקרית עזה ב־28 בפברואר. מעשי תגמול, עד כמה שהם אולי מוצדקים בעיני ממשלת ישראל, אינם משיגים כלל את מטרתם לדעת ממשלת צרפת. על כן הורה להודיענו: (א) צרפת אינה יכולה להשלים עם מעשי תגמול. (ב) צרפת קוראת לשיתוף פעולה מלא עם ברנס, היות והמצב הוחמר מאוד ורק שיתוף כזה עשוי להושיע. הוסיף שלדעתם צריכה ישראל לקבל הצעת ברנס לסיורים משותפים. הופנו, ידיד נאמן של ישראל, סבור ששגינו שגיאה טקטית גדולה בסרבנו לקבל הצעה זו. היה טוב יותר אילו קיבלנוה, ואם כפי שאנו מניחים לא הייתה מביאה לתוצאות הרצויות הייתה לנו טענה טובה כנגד העניין כולו. סבור שעדיין לא מאוחר לקבל ההצעה. עד כאן שדר ממשלת צרפת, אולם היועץ הוסיף בשם ז'ילבר אישית הדברים הבאים: ז'ילבר סבור שהיום יותר מתמיד מעניינו לתמוך בברנס תמיכה מלאה באשר נאסר הציע הצעה שתתקבל על דעת הקהל העולמית כהגיונית ובמידה מסוימת כקונסטרוקטיבית, כך תיסלל הדרך לפגישה בדרג גבוה כרצוננו, שבה תיוצג מצרים על־ידי מייג'ור ג'נרל.

הסברתי ליועץ כי לאור ניסיוננו אין ההצעה לאזור מפורז נראית הגיונית וקונסטרוקטיבית כל כך. אזורים מפורזים היו תמיד מקור צרות והשאיפה הכללית הייתה לבטלם ולא להגדיל מספרם. הזכרתי אזור עוג'ה כמקור צרות קבוע – דבר הכרחי כשיוצרים חלל כזה. להלן אמרתי שבפגישה בדרג גבוה אפשר יהיה לדון בכל הבעיות בצורה מחייבת באמת, אולם איננו גורסים פגישה כזאת רק על־פי תנאי נאסר, כלומר כדי לדון אך ורק בהצעת נאסר ותו לא.

פרננד־לאורנט שאלני אם אוכל לספר לו משהו על ההתייעצות עם שגרירינו. עניתי בקצרה בצורה הרגילה באומרי בין היתר שאיננו בוטחים בהצהרת השלושה אלא חושבים על הסכמי ביטחון דו־צדדיים. ארצות־הברית גילתה הבנה מסוימת לעמדתנו ומעיינת עתה בשאלת

הסכם ביטחון. לבריטניה אין כל כוונה לעשות הסכם כזה אתנו, אולם אין פירושו של דבר שהיא מתנגדת שארצות־הברית תעשה כן.

איתן

252

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/3

ירושלים, 8 ביוני 1955

בפגישה עם ראש הממשלה אתמול חזר ברנס ומסר שיחתו עם נאצר לפי קווי דוחו למנכ"ל מ־3 דנא.[1]

ראש הממשלה הדגיש שדברי נאצר לברנס בצירוף ההצהרות התוקפניות שפורסמו בשם שליט מצרים בימים האחרונים מדאיגים ביותר. פירושם:

(א) אשר לתקריות פתיחת אש על סיורים ישראליים שנאצר מכיר באחריות מצרים להן, אין הוא מוכן להוציא הוראות ברורות להפסיקן.

(ב) אשר לפעולות הייקוש נאסר אפילו אינו מודה באחריות שלטונות מצרים ולכן משתמע כי גם פעולות אלו תימשכנה.

תליית הקולר בתקרית עזה מופרכת שכן נוהג פתיחת האש נגד יחידותינו החל לפני כן ושימש לשיחות עם ברנס ולפניות ראש הממשלה למעצמות. דבר אחד הוא להגיד כי מצרים תהדוף התקפה ודבר אחר לגמרי הוא לתת הוראות שמשמעותן לפתוח באש על יחידות ישראליות הנעות ללא התגרות בשטח ישראל. פעולת תגמול – תהיה אשר תהיה הערכת צדקתה ויעילותה – באה תמיד בתגובה להתפרעות יזומה. על־ידי המשך ההתקפות פותח נאסר חשבון חדש והיגיון עמדתו היה צריך להעמידו על האפשרות שהתגרויות אלו תבאנה שוב לתגמול. אי־היענות נאסר להזמנת ברנס לפגישה בדרג גבוה מוכיחה אי כנותו.

אשר להצעה להרחיק הכוחות המזוינים מהגבול כיוון שהיא מלווה בהתקפות ממוצבים מצריים, הרי היא עלולה להוות תקדים ממאיר למדינות ערב שתלמדנה כי כדי להרחיק כוחות ישראל מהגבול די ליצור במזיד מתיחות ולדרוש פירוז כפיתרון יחיד לבעיה. ההצעה פסולה גם מהצד המעשי מאחר שנסיגת הכוחות מהקו לא תיצור שוויון אלא תביא להגברת ההסתננות ממנה סובל צד אחד בלבד. כן לא תביא למניעת פעולות ייקוש. מותר היה להניח שתוצאות שליליות הן שהניעו נאסר להציע הצעתו אולם ייתכן שבעצמו לא הבין המסקנות הנובעות ממנה, זאת אומרת הפקרת השטח להסתננות. ניסיוננו במערכת שביתות־נשק מלמדנו כי אזורים מפורזים הנם מקורות סכסוכים וסיבוכים, כן למדנו מגבול ירדן כי דווקא הימצאות

252

1. מס' 241.

כוחות סדירים לאורך הקו מסייעת לשמירת השקט.
בעמדת נאסר דבר חיובי אחד והוא נכונותו לשגר קצין בדרג גבוה לפגישה עם נציג ישראל. ישראל מוכנה לפגישה מוקדשת לדיון בביטחון גבול הרצועה. ישראל אינה מתנה סדר יום הפגישה בכל תנאי ועושה זאת בידיעה שהמצרים בוודאי יציעו הצעת הפירוז. אין לפרש ידיעה זו כהסכמת ישראל להצעה. ישראל מצדה תציע הצעות. ישראל מעדיפה להימנע מכפילות בדיון בשני מישורים ולהתרכז בשיחות בדרג גבוה. ברור שאם בינתיים תימשכנה ההתקפות המצריות עלולים להיפגע חמורות סיכויי הסדר בין הצדדים.
ברנס העיר כמה הערות עובדתיות אולם בעיקר שמע ורשם. מסר כי כבר הודיע למצרים שלאור אפשרות פגישה ברמה גבוהה אין טעם עתה בפגישת שלו-גוהר. אמר שידווח על השיחה למזכ״ל או״ם ויודיע למצרים.
דוח מפורט בדואר.

תקוע

253

י׳ צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2346/1

פאריס, 8 ביוני 1955

שיחה עם מסיגלי
(א) שאלני על נסיעתי לארץ והתייעצויותינו וסיפרתי משהו על המשא־ומתן עם ארצות־הברית בדבר חוזה דו־צדדי. אמר שהוא רואה מצדו התרככות העמדה האמריקנית לגבי המזרח התיכון ונכונות לסגת מהעמדה הנוקשה של הקמת ברית בכל מחיר. כן יש סימנים להבנה יותר גדולה לצרכיה של ישראל. אולי יש לראות בזה גם מסימני הבחירות המתקרבות שם. הוא מקווה לקבל פרטים נוספים על מדיניות מחלקת המדינה מפי רו ומאיארד החוזרים בימים אלה. גם דעתו היא שבשל הצורך שהמערב ימצא דרך להביע דאגתו ואחריותו לישראל.
(ב) שאל על המתרחש בגבולות רצועת עזה וסיפרתי על ההתפתחות. התפלא שאיננו אצים לקבל הצעת נאסר על פירוז רצועת גבול. אמר שאנו טועים פסיכולוגית בדחותנו הצעות ברנס אף כי גם הוא בטוח שאינן יעילות. אילו הסכמנו היה הצד שכנגד מוכיח בוודאי מיד שהסכמתו הוא אינה אלא על גבי הנייר והיינו רוכשים דעת הקהל לצדנו. הסברתי השקפתנו בדבר פגישה בדרג גבוה שבה אפשר יהיה לדון בכל ההצעות ללא הגבלה ואמרתי שאיננו יכולים להתייחס ברצינות לכל הצעה שהיא, בין מצד מצרים ובין מצד ברנס, כל שעה שמתנגדינו מוכיחים חוסר כנות בסרבם לשבת ליד שולחן אחד. הסכים לדעתי ואישר שנציגם בקהיר קיבל הוראות ללחוץ על הממשלה בכיוון זה.
(ג) שאלתי לגורל תכנית הרכש. ידע על שיחותי עם השרים ואמר שיש לשער כי תתקבל

החלטה חיובית. הוסיף שהתכנית נרחבת מאוד וייתכן שיהיה צורך לדאוג לדירוגה בזמן (Echelonnement). עניתי כי ממילא אין זו תכנית לרכישה מידית שכן מבחינה טכנית מצריכה הכנת החומרים זמן אך הדגשתי שרצוי כי יניחו דבר זה למשא־ומתן בין השירותים משני הצדדים ואילו כל מה שנדרש מהם כעת היא הסכמה מדינית לתכנית כולה שביצועה יודרג מאליו. רשם הדבר לפניו שישים לב לצד זה של הבעיה. הוסיף שכעבור יומיים-שלושה יוכל לתת לי תשובה סופית ואישר בזה בעקיפין את שהיה ידוע לנו שישיבת ועד ההגנה שתחליט על כך תתכנס מחר או מחרתיים.

(ד) משנגעתי בבעיית העלייה מצפון אפריקה, אישר כי הרציף [משרד החוץ הצרפתי] שלח הוראות למרוקו להסיר לפי שעה כל הגבלות. אמר שדעת המשרד כדעתנו וכי נשלחו הוראות מפורטות לז'ילבר למשא־ומתן אתנו. מכל מקום הוא יכול להבטיחנו שהשאלה תקבל פיתרון ברוח דרישותינו.

(ה) בהמשך השיחה נגע בבעיית המלחמה הקרה. אמר כי אין לו ספק שאנו נכנסים לתקופה של רדיפת שלום כנה מצד רוסיה וכי קץ המלחמה הקרה קרוב. כל המתעלמים מזה עיוורים ואינם רואים המציאות. קשה כמובן לאמריקנים, שהעלו קצף דעת הציבור שלהם עד לנקודת רתיחה, להסתגל במהרה למפנה ומשום כך הם מעוררים עדיין ספקות והיסוסים אך סופם שייווכחו גם הם במציאות החדשה. מפנה זה מצריך עיון מחדש בכל מערכת יחסי החוץ בעולם. הוא סבור שהדבר ישפיע גם על המצב במזרח התיכון אך אין לו עדיין ביטחון בכך. אף־על־פי כן הוא זוקף לזכות השינוי התרככות האמריקנים כאמור בסעיף א'(1). סיפרתי בין השאר על ביקור או נו ועמדתי על ערך המאורע כפרצה ראשונה בחזית בנדונג. הסכים לזה ואמר שאין זו הפרצה האחרונה. לדבריו, עומדת החזית להתפורר מתוך שחלק מעמי אסיה ינהו אחרי פקין וחלקם ילכו בעקבות נהרו. יש סימנים מובהקים לכך ששני הגושים הללו, שניסו להתאחד בבנדונג, יועמדו בקרוב זה מול זה. מתברר לי כי החששות שנתעוררו במערב עקב הוועידה היו מוגזמים ביותר.

צור

254

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA957
נוסח יוצא: 93.01/2211/6

ואשינגטון, 9 ביוני 1955

שוחחתי עם אלן בהשתתפות שילוח, ברגוס. לגבי פרשת עזה סקרתי את טענותינו לפי שיחות ראש הממשלה-לאוסון[1] והדגשתי שתי תביעות: (א) שממשלת ארצות־הברית תמצא דרך לפרסם דבר פנייתה הרצינית בקהיר כדי לחסל רושם מוטעה של פניות חד־צדדיות אלינו. אלן אמר שאינו מתנגד להצעה זו אך אם תפרסם ממשלת ארצות־הברית את דבר פנייתה לקהיר ספק אם תוכל להעלים את העובדה שהיא גם מייעצת לישראל להנהיג יתר ריסון בהתנהגות סיוריה אפילו כשסיורים אלה הם זכות ריבונית של המדינה בתוך גבולותיה. (ב) ביקשתי אותו במפגיע לא להתפתות בחיפזון אחרי הצעת נאסר להסגת הכוחות. הצעה זאת אין תוכה כברה. למראית עין מופיעה ההצעה לבלתי מתמצאים כמושכת אך למעשה הורה הניסיון כי יצירת חלל של סמכות ביטחונית כמוה כהזמנה להסתננות, מעשי חבלה והפקרות. סיכמתי את ניסיוננו בשאר הגזרות בנדון זה. אלן התרשם מטיעון זה ואכן רצוי שממשלת ארצות־הברית לא תתחייב לפיתרון מסוים אלא כשיש צורך לתמוך בברנס. הוא מתייחס בחיוב לתשובת ראש הממשלה לברנס בדבר הצורך בפגישה בה יידונו כל ההצעות לרבות זו של נאסר. הבוקר העביר פתק למזכיר בו שיבח את הגישה הישראלית הזאת. ממשלת ארצות־הברית לא התייאשה מפגישת הצדדים וכוונת המזכיר אתמול הייתה לרמוז כי לא נסתם הגולל על סיכוי זה. מאידך, לא התרשם אלן מטיעוננו נגד סיורים משותפים.

עברתי לסקירת המצב בכללו כפי שהתבהר בהתייעצויותינו בירושלים. בדיונים אלה התבלטה ביתר שאת החשיבות המרכזית שהממשלה והעם מייחסים לשיתוף פעולה בין ישראל ואמריקה. התקווה שיחסי ישראל-אמריקה עוד יגלו אוצרות ברכה למדינתנו ולאזורנו קיבלה עידוד מסוים בשבועות האחרונים לרגל הצלחת תכניות הסיוע, כוונת ממשלת ארצות־הברית להתמיד בהן בשנה הבאה, היחס האוהד לתביעותינו בענייני העדיפים [עודפים] והבצורת, חתימת החוזה האטומי, ההתקדמות בדיוני ג'ונסטון וההודעה שאין בכוונת ממשלת ארצות־הברית לזיין את ארבעת שכנינו או להצטרף בשעה זו לבריתות ערביות. על הכול רותקה תשומת לבה של ממשלתי על־ידי הסיכוי של ברית שעליו דובר בשיחות המזכיר ובאיגרתו האחרונה.[2] תיארתי את התועלת שתנבע לאזור מהתקשרות זאת. הוספתי עצה לממשלת ארצות־הברית לבלתי ראות דבר זה כחידוש מהפכני המחייב גישה הססנית שכן נתקשרה ארצות־הברית בבריתות עם מדינות רבות שאין להן עמה אותה שותפות יסודית של מורשה רוחנית כזאת המקשרת את שני עמינו. לא עוד, אלא שבין ישראל ואמריקה כבר נרקמה רשת

254

1. מס' 242.
2. מס' 170.

של הסכמים. הנה חתמנו על חוזה מסחר וספנות, על עשרות הסכמים לסיוע כלכלי וטכני ותרבותי, על הסכם לשימוש בכוח גרעיני, על הסכמים כספיים. הסכם לסיוע צבאי נגד תשלום. הברית הכוללת תהיה מעין גולת כותרת לבניין קיים של יחסים רשמיים ובלתי רשמיים שכולם אומרים שותפות גורל מובהקת.

מסיבה זאת ומסיבות מדיניות ותכסיסיות יותר קרובות לענייני השעה הצעתי שממשלת ארצות־הברית תתגבר על ההיסוסים הקובעים כנראה גישה איטית למגמה שהתווה המזכיר ותיכנס מיד לדיון ממשי ומפורט על טיוטה של חוזה. הסברתי את המשגה התכסיסי שבקשירת דבר זה בצעדים אחרים להפגת המתיחות ותבעתי דיון נפרד ומקביל בצעדים אלה לפי איגרת תשובת ראש הממשלה.[3] פיתחתי במלואו את טיעוננו נגד כלילת עניין יישורי הגבולות ברשימת הצעדים הדרושים להפגת המתיחות.

העובדה שיש גבול מוסכם בין ישראל ומדינות ערב, ככתוב בהסכמי שביתת־הנשק, איננה גורם למתיחות שיש לחסלו אלא גורם ליציבות שאסור לערערו, לא עוד אלא שדרכי התיקון אם יש רצון הדדי בכך מצויות בתוך מסגרת שביתת־הנשק. בסיכום אמרתי שעלי להביא בפניו את דבר ממשלתי כדהלן:

(1) ישראל שואפת להידוק יחסים עם ארצות־הברית כמגמה מרכזית של מדיניות החוץ שלה.

(2) אנו מקבלים את הרעיון של ברית עם ארצות־הברית ושואפים להגשימו בקרוב.

(3) לאחר שמיצינו את הדיון העקרוני במשך 9 חודשים הגיעה השעה לגשת לטיפול מפורט על־ידי משא־ומתן על טיוטה של חוזה.

(4) ברצוני שיעביר דברים אלה למזכיר ויכין לי שיחה אתו – או כאן או בסן־פרנסיסקו.

בתגובתו הביע הערכה מהסקירה המקיפה ובעיקר מציון החיוב שאנו רואים בכמה עניינים שנדונו בינינו בזמן כהונתו. אמר שהבהיר לוועדות הקונגרס שאין בכוונת מחלקת המדינה לסכן את ביטחון ישראל על־ידי זיון המדינות בעלות גבול משותף עם ישראל אם כי הופתע על־ידי ההודעה הפומבית בנדון זה של סנטור ג׳ורג׳. אשר לעניין המרכזי שגוללתי בפניו, כלומר החוזה, מוסיף המזכיר להתעניין בזה אישית ובעצם היום ההוא קיבל פתק מדאלס השואל על התקדמות העניין. הדברים שהבאתי בפניו היום יועברו מיד למזכיר לקראת המשך הדיון.

כעבור כמה שעות טלפן ברגוס לשמעוני ומסר אישית כי הפגישה היום השאירה רושם חזק.

אבן

3. מס׳ 205.

255

א' אבן אל מ' שרת ול' אשכול
A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol

מברק מוצפן WIA971
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 10 ביוני 1955

שרת, אשכול, אישי בתכלית.

שלך 802.[1] לפי מיטב הערכתנו צפוי לנו פיצוץ המשא־ומתן אם לא נהיה מוכנים למאמץ נוסף לגשר על פני העמדות. במברקיי הקודמים הסברתי שהגענו לקצה האפשרות של מתיחת ג'ונסטון בעניינים הנובעים מהוויתור שעשה לנו לגבי אי־השימוש בכנרת עד 1960 ומסקנותיו של אי־שימוש זה. לגבי סעיף 17 ידוע לנו כי לא יקבלו את ההגבלה לאפיק הטבעי של הירדן בעיקר לפני שנתקיימה בדיקה טכנית של האפשרויות. כל מגמתם היא לשאוב את המים מנקודה עליונה כדי לקבל אותם לפני המלחתם. הם כבר יכולים לשאוב אותם מהאפיק הטבעי בהיכנס אפיק זה לשטח ממלכת ירדן ולזה אינם זקוקים להסכמתנו. בניסוח שלכם אנו כבר מוגנים על־ידי הביטוי agreed point וספק אם יש צורך אפילו מבחינה טכסיסית בשלב זה להודיע להם שהסכמתנו תינתן רק לנקודה באפיק הנהר. יש מאבקים שתצטרכו לנהל אם יבוא ג'ונסטון כשהסכמה ערבית בידו והמלה agreed מספיקה עד אז. נא לשקול אפשרות סיום המשפט במלים Lake Tiberias. כן התברר לנו כבר כי עמידתנו על הצורך בשימוש לצורכי leeching לא תתקבל על דעתם. אם אנו מוכנים לתת כמות מוגבלת לירדן מנקודה מוסכמת לא יתנו לנו גם להכתיב כיצד תשתמש ירדן באותה הכמות. אם הבעיה שלנו היא הפגנת הארעיות של השימוש הרי יש דרכים רבות להבטיח ניסוח מתאים ובזה אינם מתעקשים. סיכום: נא לעיין באפשרות של הסכם על נוסח כדלהלן שהוא לפי דעתנו המקסימום שאנו מסוגלים להשיג

In order to facilitate productive use of water and in pursuance of the principle that water should not run to waste, Israel will make available on annual basis to Kingdom of Jordan from surpluses temporarily available to Israel quantity up to 75 mcm of Jordan water per annum if so required by Engineering Board during agreed fixed month of every year. This quantity will be made available at an agreed point south of Lake Tiberias.

בהתייעצות עם מומחים משפטיים נציע לכם ניסוח להבטחת ארעיות ההסדר. לגבי סעיף 7 משפט אחרון הסתייגותו של ג'ונסטון נובעת מהחשש שהמילים will give due consideration יוצרות שמץ של התחייבות כספית על חשבון ממשלת ארצות־הברית בעוד חמש שנים. נוסיף להיאבק על ניסוח יותר מחייב מסתם רשות לנו לטעון את טענתנו. כמו־כן ניאבק על הגדרה ב־7 כלשון ההגדרה ב־6 כלומר Economic etc feasibility. מאידך, אנו בטוחים כי לא יקבלו את הזכרת ה־Israel's within basin resources שכן התנגדו אפילו

1. מס' 245, הערה 2.

לניסוח של וינר המובע בטיוטת 25 במאי. עמדתם היא שאם אין אנו מוכנים להשלים עם צורך אפשרי להפריש 300 מק"מ בים כנרת במקרה שה־Board יכריע רק בעוד 5 שנים הרי אין אנו מקבלים תכנית ג'ונסטון ורצוי שהדבר ייאמר וניפרד. מציינים כי מתביעה לאגירה מידית ובלתי מוגבלת בכנרת ירדו בשיחות ואשינגטון לאגירה של לא יותר מ־300 לא לפני 1960 והוסיפו אפשרות ולו גם קלושה שגם אז לא יקום הדבר. אם עמדתנו היא שאנו מתנגדים לכל סיכוי של שימוש בכנרת אפילו ב־1960 ואפילו מוגבלת ל־300 מק"מ אז אין תועלת בהמשך השיחות שכן קיים ניגוד עקרוני ולא הבדל ניסוח גרידא. בסגנון זה בדיוק הם דיברו אתנו ולכן הברקתי לכם בסגנון כה חמור ורציני.

סיכומו של דבר, הסיכוי להתקדם אתם יותר ממה שהתקדמנו בדבר הכנרת נראה לנו קודר אך אם תסכימו לשינויים שהצעתי בסעיף 17 ייתכן שבתנופת ההקלה שתיווצר נוכל לסחוט מהם יותר ב־67. ג'ונסטון אישית קנאי בעיקר ל־17. אני מציע אפוא שתחליטו לתת לי שטח תמרון מסוים ב־17 כפי שהצעתי ואז נמשיך את המלחמה על 67. ראיתי חובה לעיל למסור לכם רושם ותחושה של המצב הקשה והמתוח ביותר שהגענו אליו בשיחות אתם בשתי נקודות אלה בניגוד לגמישות די גדולה שגילו עד כה בעניינים אחרים.[2]

אבן

2. בהתייעצות שהתקיימה בראשות אשכול התקבלו המסקנות הבאות: יש להבהיר לג'ונסטון שסעיף 17, שהועלה לראשונה בשיחות בוואשינגטון, גורם בישראל לרוגז ודאגה בשל חשש שעל-אף כל הניסוחים יבקשו הערבים לראותו כיוצר זכות קבע. עם זאת אם יתקבל ניסוח שיסלק חשש זה ישראל תהיה מוכנה לדון בהוצאת המלים In the natural bed of Jordan river וכן בהוצאת המלה leeching.

לגבי סעיפים 6 ו־7 אין ישראל רואה אפשרות לסגת מעמדתה. ישנה כוונה לשגר לוואשינגטון את וינר כדי לחזק את המשלחת הישראלית בשלב האחרון של השיחות.

(ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל השגרירות בוואשינגטון, מס' 812, 15 ביוני 1955, 130.09/2310/14.)

בנוסף הבריק הרצוג מברק "אישי" אל אבן בזה הלשון: "מחובתי למסור לך שמברקך 971 השרה פה דיכאון. הדאיגה במיוחד הגדרתך את טיב דחיית ההחלטה על הכנרת וכן חוסר הבהירות לכוונות ג'ונסטון לגבי סעיף 17. ההרגשה פה שהגענו לקצה גבול הוויתורים. (הרצוג אל אבן, מברק 813, 15 ביוני 1955, 130.09/2310.14.) אבן השיב שהאמריקנים משוכנעים שאין מנוס משימוש בכנרת כמאגר ואין הם מאמינים שאפשר יהיה לוותר על תהליך זה לאחר 1960. לעומת זאת הוא מעריך כי מאחורי כוונה זאת אין כל מזימה מדינית. (ראה אבן אל מחלקת ארצות־הברית, במברק WIA980, 15 ביוני 1955, 93.01/2217/7.)

256

מ' שרת אל ד' בן גוריון
M. Sharett to D. Ben Gurion

העתק: 130.15/3745/2

ירושלים, כ"ב בסיון תשט"ו
12 ביוני 1955

כמוס

בהתאם למדובר בינינו בהתייעצות שהתקיימה ביום 16 במאי, הנני מציע להטיל על הוועדה המשותפת לענייני לבנון את התפקידים הבאים:

(1) בירור אפשרויות לעידודם של גורמים נוצריים בלבנון הדוגלים ברעיון של מדינת לבנון נוצרית עצמאית שתיכנס בברית עם ישראל.

(2) בירור אפשרויות לעידודם של מיעוטים בלבנון, כגון דרוזים, מתוואלים ועלאווים, שיוכלו לשמש משען למדיניות ישראלית בשעת הצורך.

(3) התקשרות וטיפוח קשרים עם אישים וחוגים בלבנון לשם קידום הרעיונות האלה.

כפי שהוסכם בינינו לא תעסוק הוועדה במבצעים המכוונים להפעלת התנועה או המיעוטים הבאים בחשבון אלא באישורו של ראש הממשלה. אם תציע הוועדה מבצעים או פעולות, תתקיים על כך התייעצות בין ראש הממשלה ושר החוץ לבין שר הביטחון.

נציגי משרד החוץ בוועדה יהיו מר ג' רפאל ומר ש' דיבון. מר רפאל ייוצג בעבודה השוטפת של הוועדה על־ידי עוזרו מר פ' אליאב.

רצוי כי אחד מנציגי המטכ"ל בוועדה יהיה ראש אמ"ן.

אבקשך להודיעני את שמות שני נציגיך בוועדה.[1]

256

1. הוועדה המשותפת התכנסה ב־17 ביוני וניסחה את הסיכום הבא:
א. יש לטפח את קשרי ישראל עם לבנון במשך החודשים הקרובים.
ב. מטרת הפעולה היא עידוד החוגים המבקשים לשמור על ייחודו הנוצרי של הלבנון ועל עצמאותו בגבולותיו הנוכחיים וכן לנתק במידת האפשר את הלבנון מחזית האיבה הערבית נגדנו.
ג. טיפוח הקשרים ייעשה עם כל הגורמים הבאים בחשבון למטרות הללו, בין מדיניים, בין דתיים (הכמורה המרוניטית), בין צבאיים ובין כלכליים.
ד. רק לאור תוצאות הפעולה הזאת יהיה אפשר לקבוע יעדים מדיניים מוגדרים יותר בקשר ללבנון עצמו ולעתידו המדיני או בקשר ליחסי ישראל-לבנון.
(ראה פנחס אליאב, טיפוח קשרינו עם הלבנון, סיכום התייעצות בהשתתפות שר החוץ, א' ששון, גדעון רפאל, ש' דיבון ופנחס אליאב, 17 ביוני 1955, 130.15/3745/2.)

257

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/831
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 14 ביוני 1955

ביקורי אצל מקמילן, שארך שלושת רבעי השעה, נפתח בהבעת רגשי הידידות שהוא רוחש לישראל מאז ומתמיד. הזכיר את וייצמן, גב' דאגדייל, נאמייר ואחרים עמם שיתף פעולה ואמר כי ישמח להדק קשרי בריטניה וישראל בתקופת שירותו כמזכיר חוץ. הודיתי לו על דבריו וציינתי כי ימצא אצלנו נכונות לעזור לו בכך. המשכתי בתיאור עמדתנו כלפי הבעיות שנתעוררו בעקבות הכרזתו של אידן בפרלמנט,[1] בהדגישי העובדה כי התנאים שהציג אידן לישראל לקבלת ערובות נוספות, נתנו למעשה בידי הערבים זכות וטו על הסדר דו־צדדי ישיר בינינו לבין בריטניה. הוספתי שהכרזה זו של אידן לא רק פגעה ביחסים שהיה ברצוננו לטפח בין שתי המדינות לתועלת הדדית, אלא אף חיבלה בסיכויים להבנה בינינו לבין שכנינו. אמרתי כי לא יושכן שלום בין ישראל לבין מדינות ערב אלא לאחר שיוסר מלב הערבים כל שמץ של ספק כי שני הצדדים נהנים מיחס שווה מצד מעצמות המערב. בהמשך דבריי סיפרתי עד כמה השפיעו עובדות אלה על הלך רוחו של הציבור במדינתנו. שללתי ערכה של הכרזת השלושה לאור הנסיבות שנוצרו באזור מאז ההסכם בין אנגליה ומצרים והחמרתן לאחר הצטרפות בריטניה לחוזה הטורקי-עיראקי. התעכבתי על בעיית אספקת הנשק למדינות ערב ששמה לאל את ההכרזה שנועדה למנוע מרוץ באזור והפרת השוויון בו בין מדינות ערב וישראל. הצבעתי על כך כי ישראל מופלה עליהם לרעה בעניין זה והזכרתי כי טרם נענו לבקשתנו. בסוף דברי גוללתי רקע מעשי התגמול מתוך הדגשה מיוחדת על פרשת רצועת עזה ויחסינו עם מצרים בכלל. העירותי כי נקדם בברכה יוזמתם להכשיר הקרקע למשא־ומתן ישיר בינינו לבין מצרים אך נבקשם לא לעשות דבר שעלול להתפרש בעיני המצרים, או כל מדינה ערבית אחרת, כנכונות מצדנו לפתוח במשא־ומתן על יסוד תכניות או תנאים מוכנים מראש של הערבים עצמם או של צד שלישי. סיימתי באומרי כי אין לנו כוונות תוקפניות כלפי מצרים או מדינה ערבית אחרת. פנינו לשלום וליצירה ואנו דורשים כי לא יפריעו לנו בבניין מדינתנו. אם אין הערבים רוצים בהסדר עמנו – נניח להם, אך לא נסכים כי לא ימלאו חובתם לפי הסכמי שביתת־הנשק ולא נוותר על זכותנו לשמור על ביטחון מדינתנו.

מקמילן שמע דברי בשימת לב ורשמם לפניו. כשסיימתי פתח בדברי תודה על "ההיקף והכנות" של הסברתי. הוסיף כי אף הוא ידבר בכנות. אמר כי הידידות שבריטניה רוחשת לישראל אינה הגורם היחידי למדיניותה באזור. לבריטניה אינטרסים חיוניים במזרח התיכון המחייבים לידידות בינה לבין מדינות ערב. שורשי ידידות זו נעוצים במסורת הבריטית לא פחות מאהדתם לעם היהודי ולציונות. על כל ממשלה בריטית, שמרנית או ממשלת פועלים,

257
1. מס' 154.

לדאוג אפוא לכך, כי יחסיה עם שני המחנות האויבים זה שנים רבות ישמרו "איך שהוא". הדבר אינו קל ופשוט ולא יושג בשלמותו אלא אם כן ייווצרו יחסים תקינים בינינו לבין שכנינו. אי יציבותם של האזור ושל העולם כולו מקשה על ממשלת בריטניה שמירת שיווי משקל מוחלט שישביע רצונם של כל הצדדים. העיר כי הוא מסכים לדבריי בעניין "שינויים מסוימים" שחלו באזור לרעתנו בעקבות הסכמי בריטניה החדשים עם מצרים ועיראק. צר לו על כך, ברם, האינטרסים הבריטיים חייבו גם הסכם עם מצרים וגם הצטרפות לחוזה טורקיה-עיראק. כאן עבר לפרשת יחסינו עם מצרים באומרו כי דאגתו העיקרית נתונה היום למניעת התרופפות הביטחון ברצועת עזה העלולה לגרום להתלקחות מלחמה בין ישראל ומצרים, גם אם שני הצדדים אינם מתכוננים לכך. ביקשני להודיע לממשלתי כי בעת ביקורו בארצות־הברית ישוחח עם דאלס על הצעדים הממשיים אשר על שלוש המעצמות שחתמו על הכרזת 1950 לנקוט אם תפרוץ מלחמה כזו. הוסיף כי לא נפקפק ברצינות ההתחייבויות שבריטניה הטילה על עצמה בעניין זה. מדינה אשר תנסה להעמיד את בריטניה בפני עובדה קיימת, לא תשיג דבר. היא תאולץ לתקן את המעוות ולהיענש על הפרת השלום. דברים אלה יגיד גם לשגריר המצרי אשר הוזמן אליו לשיחה בשעה יותר מאוחרת. ביקש מצדנו שיתוף פעולה עם ברנס על־ידי קבלת הצעתו בדבר משמרות משותפים. הסביר כי תכנית האזור המפורז אינה מחייבת העתקת יישובים ממקומם והציע כי נבדוק מחדש עמדתנו. כאשר נגע בשאלת הזיון השתמט מתשובה ישירה על השאלה שהעמדתי בפניו באומרו כי ימשיכו במדיניותם למניעת מרוץ הזיון באזור וכי אנו לא נופלה לרעה בענייני קניית נשק. מאמצי להציל מפיו תשובה ברורה יותר העלו חרס. הגיב בהערה כי העניין תלוי "במידה מסוימת" במצב הביטחון בגבולות. בסיום דבריו ציין מאמצי קודמו ומאמציו הוא להפיג את המתיחות באזור ולהיטיב יחסי היריבים. ביקש שנסייע בידו בביצוע משימתו זו להכשיר את הקרקע גם "ליחסים הדוקים יותר" בין ישראל ובריטניה.

הסברתי לו בקצרה תגובתנו להצעות ברנס והצבעתי על הנזק שיצמח אם ימשיכו לחפש פיתרונות על־פי הכרזת השלושה אשר כל היאחזות בה רק תרחיב את התהום הפעורה בינינו לבין שכנינו ולא תתרום מאומה להבטחת היציבות באזור.

אילת

258

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA982
נוסח יוצא: 93.01/2211/6

ואשינגטון, 15 ביוני 1955

לאחר התייעצויות רו'[1] במחלקת המדינה שוחחתי עם די [דה] מורביל שגריר צרפת שמסר: (א) האמריקנים מסרו לצרפתים כי קיים אצלם בירור רציני של אפשרות חוזה עם ישראל שיוסכם עליו תוך השנה הזאת. בינתיים אומרת ממשלת ארצות־הברית שיש לעשות מאמץ להפיג את המתיחות בעיקר בין ישראל ומצרים ועל־ידי הסכם ג'ונסטון. לצרפתים לא הזכירו את עניין הגבולות. (ב) הערכת השגריר היא שאין אפשרות שממשלת ארצות־הברית המתקרבת ל־1956 תעשה ברית עם מדינה ערבית כלשהי בלי ברית עם ישראל ועלינו לראות דבר זה כהתקדמות. (ג) די [דה] מורביל, שהיה שגריר בקהיר 4 שנים, סבור כי אלן צודק באומרו שמצרים להוטה אחרי חוזה עם ארצות־הברית. המניעים ללהיטות זאת הם ראשית זיקה כלכלית עצומה ושנית הערכת ברית עם אמריקה כערובה בפני התקפה ישראלית. (ד) הוא סבור כי עלינו להציע אותה התביעה לכל שלוש המדינות המערביות. מאידך, לצרפת ולאנגליה יש גישות שונות הנובעות משיקולים היסטוריים מושרשים. בצרפת פועלים שיקולים אלה לטובת ישראל. בארצות־הברית יש לנו משקל מיוחד וטבעי הדבר שנעשה את המאמץ המיוחד כאן. (ה) האמריקנים מוסרים כי הסדר עם ירדן בתכנית ג'ונסטון הוא די בטוח אך המאמץ כלפי סוריה יצטרך להיות מרוכז וכבד ביותר שכן אין סוריה עצמה מקבלת הנאה מיוחדת מהתכנית. (ו) העריך ביותר את דבר בואי אליו כדי לשתפו בידיעת המצב והביע רצון שנחזיק קשר. יהיה בסן־פרנסיסקו יחד עם פיניי ויודיע לי דבר אם משהו יידון שם שמעניין אותנו.

עוד מדברי די [דה] מורביל: צרפת אינה מקבלת את ההנחה הרווחת לדבריה בכמה חוגים ישראליים כאילו פניו של נאסר למלחמה. אין כמוהו יודע כי אין ביכולתו להגן על רצועת עזה ויש סימנים לכך שהוא רוצה בהפגת המתיחות בגבול. הצרה היא שמשטרו שרירותי וחלש כאחת arbitraire mais faible.

אבן

258

1. אנרי רו (Roux), הממונה על מחלקת אפריקה-לוואנט במשרד החוץ הצרפתי.

259

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/833
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 15 ביוני 1955

מידי

בארוחת ערב שערך אמש מקמילן לכבוד הסגל הדיפלומטי, ניגש אלי שאקבורו והודיענו על אישור בקשתנו בדבר קניית שתי המשחיתות. הודיתי לו על כך, בצייני כי חובתם כלפינו לא תתמלא עד אשר יענו לבקשותינו במלואן. השתמט מתשובה ישירה אך שאל מה נראה לנו עדיף ברשימתנו. עניתי שעליהם קודם כל לסיים חיובית פרשת הסנטוריונים[1] ולתקן המעוות שנעשה. ענה כי ישמח לשוחח עמי על כך והציע כי אבקרו בשבוע הבא.

בשעה מאוחרת יותר שאלני מקמילן אם שמעתי מפי שאקבורו החלטתם בדבר המשחיתות. יש מקום לחשוב כי לאחר שיחתי עמו הוחלט לפייסנו במשהו. ייתכן שההחלטה נתקבלה עקב הוויכוח בפרלמנט היום בו תעלה גם שאלת ישראל ואולי ימצא תועלת להסתמך על מכירת שתי המשחיתות לנו אם יעמוד תחת לחץ האופוזיציה בדבר אספקת הנשק לערבים. גרשון [אבנר] ואנוכי קבענו פגישות עם אחדים ממנהיגי האופוזיציה כדי להכינם לקראת הוויכוח.

אילת

260

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/636
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 16 ביוני 1955

מידי

לשגריר. צפון אפריקה.

ברור לכולנו כי בעיית העלייה מצפון אפריקה לא ניתנת לפיתרון אחת לתמיד והיא תישאר

259

1. החלטת הבריטים לעכב את מכירת טנקי הסנטוריון לישראל בעקבות פעולת עזה. ראה מס׳ 109.

למעשה פתוחה. במשא־ומתן הנוכחי[1] נוכל להשיג הכרה חגיגית של עקרון חופש העלייה, במעמד שליחינו במרוקו ורצון טוב מטעם השלטונות הצרפתיים.

אין קושי לספק עיקר דרישות הצרפתים בנוגע לבעיות האדמיניסטרטיביות השונות ואני מצויד בהחלטות הסוכנות, האוצר ומשרד החינוך לצורך המשא־ומתן. הצרפתים מוכנים להכיר חגיגית בעקרון חופש העלייה אולם מבקשים גם כי קצב העלייה ייקבע ברבט מעת לעת תוך הסכמה בין הנציב העליון ובין נציג הסוכנות שם. היות והשלטון בידי הנציב העליון, פירוש הדבר שהוא יקבע קצב העלייה. לא נראה לנו כלל לחתום כי ההסדר המוצע עונה לעקרון המוצהר. גם הריכוז ברבט אינו מושך מטעמים ברורים. אנו נאבקים בשתי הנקודות.

הנטייה המשותפת היא לפי שעה כי הצרפתים יכתבו לנו מכתב שיכיר בעקרון חופש העלייה ויכלול הצעת הסדר ואנו נענה באווירה חיובית אולם תוך הבעת הסתייגויות אם נחוץ. תוכן שני המכתבים יוסכם מראש ומקווה לקבל היום טיוטה ראשונה מהצרפתים. הסיכויים בנוגע לתוכן אינם רעים כי המטרה המרכזית של הצרפתים היא להיעזר בנו כדי להרגיע המנהיגים היהודים ברחבי תבל.

גולדמן ושרגאי לוחצים שתרשה לבלימל להמשיך בפעולתו למען הגנה על עקרון חופש העלייה. אינני חושב כי יש למנוע פעולה בחוגים שונים אולם ללא השתתפותך בשלב הנוכחי. אין טעם באספות פומביות.

נתבקשנו על־ידי הצרפתים לשמור על סודיות המשא־ומתן.[2]

מע"ר

260

1. המשא־ומתן התנהל במשרד החוץ ואת הצרפתים ייצג פרננד לוראנט, יועץ השגרירות של צרפת. הצעות הצרפתים היו כדלהלן: א. לרכז את הפעילות הציונית למען העלייה בידי איש אחד, שיהיה מתואם עם כל הגורמים (הסוכנות, הג'וינט, אוז"ה). ב. להקטין את מספר השליחים והמבקרים במרוקו. ג. לשנות את אופי התעמולה הציונית במרוקו, שמפקפקת במעמדה של צרפת ויוצרת בהלה בקרב היהודים. ד. לא להפריד משפחות על־ידי עלייה סלקטיבית. ה. אישורי העלייה יינתנו במקום מושב העולה. ו. להגביל את משך השהות במחנות המעבר בקזבלנקה ומרסיי, ולהגביל את גודלם. ז. קצב העלייה יתואם עם הנציבות העליונה של צרפת. ח. תינתן אפשרות למשפחות העולים שהגיעו לישראל לסייע כספית למשפחותיהם שנותרו במרוקו. ט. צרפת מעוניינת שעולים מצפון אפריקה שהתחנכו על ברכי התרבות הצרפתית יוכלו לשלוח את בניהם בישראל לבתי־ספר שבהם השפה הלועזית הראשונה היא צרפתית. (ראה ר' רובק אל שגרירות ישראל בפאריס, 12 ביוני 1955, 93.02/194/8.)
2. השגרירות בפאריס הסתייגה מכמה מההצעות. לדעתה לא רצוי שקצב העלייה ייקבע במרוקו, כיוון שאין לדעת מי יהיה הנציב הצרפתי או כיצד יפעל. לפיכך אולי רצוי לקבוע במשא־ומתן מספר מינימלי לשנה ולחודש, ובנוסף לדרוש שכעבור תשעה חודשים יידון המספר מחדש. כמו־כן אסור להסכים שבמחנה במרסיי לא יהיו יותר מ־1,000 עולים מכיוון שהוא יכול להכיל 2,000. צריך גם לדון באפשרות שיתהווה מצב חרום במרוקו שיביא ללחץ מוגבר לעלייה. (ראה מברק השגרירות בפאריס אל מחלקת מערב אירופה, מס' 693, 17 ביוני 1955, 130.09/2346/1.)

261

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

העתק: 130.19/4374/8

ואשינגטון, כ"ו בסיון תשט"ו
16 ביוני 1955

פרטי בהחלט

יעקב יקירי,

קיוויתי שיעלה בידי לשלוח לך בדואר השבוע סקירה מקפת על פעולותינו בשבועות האחרונים. לצערי ביליתי יותר מדי שעות בימים ובלילות במטוסים ולא הגעתי לכתיבה מסודרת. כתבתי בימים אלה מכתב ארוך לתדי [קולק] ואני מעביר לך בזה העתק החלק הדן בבעיות המדיניות. בהזדמנות ראשונה אתקן המעוות ואכתוב לך דין וחשבון יותר מרוכז ומסודר.

אני מצרף לידיעתך גם העתק מכתב ששלחתי בדואר זה לשמעון פרס, מנהל משרד הביטחון, שתף נא פעולה.

אתמול ראינו ג'ונסטון ודין וחשבון על שיחה זו יצא היום במברק.[1] בהזדמנות זו הרשה נא לי להעיר על מברקך בדבר הדיכאון שהשרו מברקי השגריר האחרונים על עמדת ג'ונסטון, בסעיפים 17,6,7.[2]

אודה על האמת כי קשה לי להבין פשר הדיכאון. אם נסקור שלבי המשא־ומתן נמצא כי היו רגעים בהם היינו מוכנים להתפשר על תכנית גרועה מזו המוצעת לנו כיום. היה רגע בו השלמנו עם אגירה של יותר מ־300 mcm בכנרת תמורת פיצויים מסוימים, לאו דווקא כעבור חמש שנים.

האפשרות לדחות לחמש שנים היא הישג שהושג רק בשעת דיוני משלחת קולק, בלס, וינר בוואשינגטון. דחייה זו היא הישג מדיני ממדרגה ראשונה, על־ידי הדחייה מתחסלת לפי דעתי המזימה המקננת עוד בלבותיהם של אנשי מחלקת המדינה שונים להגביל ולערער ריבונותנו על הכנרת.

כמובן שעל־ידי הדחייה אין התכנית לאגירת מי ירמוך בכנרת יורדת מעל הפרק. אולם ניתנת לנו אורכה של חמש שנים והרבה יכול לקרות בפרק זמן זה. ייתכן שבחמש שנים תשתנה אווירת יחסינו עם ירדן ונראה חיוב בשיתוף עמם, ייתכן שבתקופה זו יתגלו מי תהום בירדן (כנבואת מהנדסינו) ולא יהיה צורך באיגור נוסף בכנרת וכו'.

דבר אחד ברור לי – דחיית השימוש בכנרת לאגירת מי ירמוך לחמש שנים, הניסוחים המפורשים והברורים שאין לתכנית המים כל נגיעה לבעיות גבולות וריבונות יש בהם כדי להפיג חששותינו לגבי העניין המדיני המרכזי בפרשה זו. אין ספק שמי שיש לו מזימה לפגוע בגבולנו ובריבונותנו רואה בדחייה לחמש שנים מכה ניצחת למזימותיו.

261

1. מס' 262.
2. מס' 255.

אם לדבר על דיכאון עלי לאמור לך בגילוי לב רב כי אנחנו כאן שרויים גם כן בדיכאון קשה מחשש שהזדמנות מדינית גדולה הולכת ומוחמצת. בעניין זה נדמה לי כי אני מרחיק לכת מהשגריר. אני משוכנע כי כוחות גדולים במחלקת המדינה, האנגלים ואחרים, לא השלימו עם הנטייה בצמרת להגיע לחוזה ביטחון עם ישראל. הכוחות הללו ייאחזו בכל אמתלא ועילה לחבל בתכנית ולא יכולה להיות הוכחה יותר משכנעת לתורתם כי ישראל אינה רוצה לתרום לייצוב האזור כפיצוץ המשא־ומתן עם ג'ונסטון.

הזמן אינו פועל לטובתנו – המשכת המשא־ומתן עוד שבועות אחדים פירושו החמצת המושב הנוכחי של הקונגרס, החמצת אפשרות חידוש המשא־ומתן עם דאלס עד לאחר ועידת הארבעה וכו'. צריך שיהיה ברור כי עד לסיום השיחות עם ג'ונסטון מוקפאת למעשה כל פעילותנו המדינית. אל כל אשר אנו פונים אנו נתקלים בשאלה מתי תסיימו המשא־ומתן? מה המעכב? מתי יצא ג'ונסטון לאזור?

יש מבצעים מדיניים כלפי אנשי קונגרס וסנט משתי המפלגות שדחינו מתוך ידיעה ברורה כי האנשים יסרבו להאזין לדברינו הכלליים בלי שנוכל לאמור להם במפורש כי עניין ג'ונסטון מתקרב לסיום חיובי. לרבים מהאישים הללו לא נוכל להגיע חודשים רבים אם לא נשוחח אתם לפני פגרת הקיץ של הקונגרס.

כמובן שאינני מתעלם מהקשיים בבית ומהסכנות הטמונות בתכנית ג'ונסטון. אולם אינני מהסס לאמור כי ההצעה כיום טובה הרבה ממה שהיינו מוכנים לקבל ברגעים מסוימים בעבר, הסיכויים לשפרה הם אפסיים כמעט והנזק בפיצוץ המשא־ומתן לא ישוער.

מכתב זה נועד לך אישית ולא לתפוצה ועל-כן אני כותב לך בגילוי לב כזה. אני מבקשך לא להפיצו כי אני משער כיצד יפרשו בימים אלה את דברי.

שלך בידידות,

ראובן שילוח

262

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA985
נוסח יוצא: 93.01/2211/6

ואשינגטון, 16 ביוני 1955

הייתה לנו ישיבה ממושכת עם ג'ונסטון, בארנס, טרוקסל.

לגבי 17[1] התברר סיכוי להגיע לידי הסכם אם כי לא החלפנו ניסוחים. הסברתי את עמידתנו האיתנה על ארעיות ההסדר על הגבלתו ל־75 מק"מ ועל אי־עשיית דברים שישפיעו על ההחלטה העומדת להתקבל ב־1960. לגבי הנקודה האחרונה הסבירו שהכוונה הטכנית שלהם

262
1. מס' 255.

היא צנועה ביותר ולא תקבע שום סיכוי לכאן ולכאן אך דבר זה יתברר רק בבואו של וינר ולכן נמנענו מלהתחייב על ניסוח בשלב זה. לגבי 7 ו־6 התנהל הוויכוח החריף הרגיל. נתאשרו כל ההנחות שהבעתי במברקיי הקודמים, כלומר ההכרעה נדחית ל־1960 אך בשעה זו דעתם נחושה בעד שימוש בכנרת ל־300 מק"מ. הם טוענים שעד לסיבוב האחרון בוואשינגטון ועל־סמך שיחותיהם בארץ היה להם יסוד איתן להניח ש־300 מק"מ יעמדו לרשותם מיד והנה השגנו דיחוי ואפשרות של עיון חדש ב־1960 וערובות מדיניות ומתוך תפיסת מרובה אנו רוצים לשלול מראש גם את הסיכוי ל־1960. הם טוענים כי אם ייקבע מראש שהוועד חייב להתחשב בצרכים הכלכליים של ישראל חזקה על אנשינו שיציגו טענה משכנעת שקובעת ההחלטה מראש. במקרה כזה הם למעשה מחייבים מעתה את ממשלת ארצות־הברית לבנות מאגר נוסף על הירמוך ולכך אין להם כיום כל אפשרות.

ענינו נמרצות כאשר ענינו ודבקנו בניסוחינו. הדגשנו כי מהניסוחים 6 ו־7 ברור שהמשימה העיקרית של הוועד לבחון בעיות המאגר בכנרת לאור צורכי עמק הירדן הדרומי וכל מה שאנו תובעים הוא שבין כל השיקולים יתחשבו גם בצרכינו הכלכליים וכי אין תובעים לטענתנו זכות בכורה וכי כבר התחייבנו לקבל הכרעת הוועד. לבסוף הציעו שיירשם פרוטוקול בו ייאמר כי אנו מסכימים שהשיקול העיקרי של הוועד לגבי אגירת 300 מק"מ יהיה צורכי עמק הירדן הדרומי. הבטיחו להכין הצעת נוסח פרוטוקול כזה. אם תתקבל הצעתם יסכים ג'ונסטון לסעיפים 7 ו־6 בתיקונים אחדים. ב־6 הוא מוכן להזכיר את הצרכים של ישראל אך בצורה יותר מפורשת ומדויקת אולי תוך הזכרת מספר שיגדיר את נפח מקום האגירה הישראלי שאותו חייב הוועד להביא בחשבון בבואו להכריע על אגירה נוספת. הורה את טרוקסל להכין הצעת פשרה כזאת בין ניסוחינו אנו ורצונם הם וכן הצעת הפרוטוקול. נבריק הצעות הנוסח כשנקבלן. בינתיים בואו של וינר חיוני ביותר.

אבן

263

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NWT123
נוסח נכנס: 130.09/2320/3

ניו יורק, 16 ביוני 1955

כמוס ביותר

השלמה לשלי 162.[1] אורדונו התקשר עמי לפנות ערב והודיעני שהופנו רוצה לראותני בעניין דחוף. ניגשתי מיד והופנו מסר (אורדונו השלים התמונה אחר־כך) שבישיבת שלושת שרי החוץ המערביים היום קם לודג' ובצורה דרמטית למדי תבע ישיבה מידית של מועצת הביטחון למנוע כיבוש רצועת עזה על־ידי ישראל. טען שלאמריקנים ידיעות על ריכוזי צבא וציוד כבד בגבול לקראת פלישה בזמן הקרוב ביותר ודווקא בשבוע של סן־פרנסיסקו. הביא עמו אפילו נוסח של הצעת החלטה אך לא הראהו לצרפתים.

פיניי והופנו שלא היו מוכנים לנושא זה (האחרים הביאו עמם מומחים למזרח התיכון) התנגדו נמרצות לרעיון הישיבה בהטעימם שאין בידיהם ידיעות מדאיגות כאלה. מקמילן ודיקסון, שידעו מראש על התכנית האמריקנית, תמכו לבסוף בעמדה הצרפתית.

הצרפתים חושבים שהצליחו להסיר ההצעה מעל הפרק הפעם אך מתרים שאין ביטחון שלא תצוף שוב במשך השבוע הבא אם יקרה משהו בגבול ולו התקרית הפעוטה ביותר.

קדרון

263

1. קדרון הבריק לרפאל (16 ביוני 1955, 130.09/2332/8) כי לפי השמועות שרווחות באו"ם ביקש ראש המשלחת האמריקנית, לודג', לברר את האפשרות לישיבת מועצת הביטחון במהלך האספה החגיגית בסן־פרנסיסקו לציון 10 להקמת האו"ם. התיאוריה האמריקנית היא שברנס מגיע במהירות לקצה אפשרויותיו להשיג הסכמה על הצעה איזושהי להפגת המתיחות והרגשתם שכוחם שלהם להשפיע על־ידי התערבות דיפלומטית הולך ונחלש.

264

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 684
נוסח נכנס: 130.09/2346/1

פאריס, 16 ביוני 1955

שיחה עם רו.

(א) שיחותיו עם מחלקת המדינה. לדבריו נמצאים האמריקנים במבוכה לגבי ישראל. מעלים ושוקלים תכניות שונות ואינם רואים מוצא. דאגתם להפגת המתיחות בגבולות קודמת למחשבה על הסדר של קבע. מתכוונים ללחוץ עלינו לקבלת הצעת ברנס על משמרות משותפים וללחוץ על מצרים לקבלת ההצעה לשיחות במישור גבוה. הדיבורים על הסכם ביטחון עם ישראל מסויגים ביותר. מכל מקום, אינם מוכנים לגשת ברצינות לכך אלא לאחר שיצליחו להפיג המתיחות בעזה.

חזר על הצעתו לעשות מאמץ ולקבל הצעות ברנס כדי להפנות כל הלחץ כלפי קהיר.

(ב) הרגיש נסיגה מסוימת של מחלקת המדינה לגבי ארגון הביטחון האזורי. הקלו לחצם על סוריה שתצטרף להסכם בגדד ואינם נוקטים לשון תוקפנית לגבי צירוף ארצות אחרות. הצרפתים ביקרו חריפות ברית טורקיה-עיראק והאמריקנים התנצלו באומרם כי המהירות שבה נחתם ההסכם הפתיעה גם אותם. הוסיפו כי אמנם רצוי היה שייחתם מלכתחילה הסכם כולל אך במשך השנים התברר שהדבר אינו אפשרי ומכיוון שנעשתה ההתחלה מוטב לנצלה. התרשמות רו היא כי התרככות זו מקורה בשינוי שחל במדיניות הבין־לאומית שסופו ישפיע גם על קו ארצות־הברית במזרח התיכון.

(ג) השיחות עם ח'אליד אל עזם.[1] מרמזים שבדבריו הבינותי שעיקר מטרתן למנוע הסכנה העיראקית המאיימת עדיין אף כי נחלשה לאחרונה. הסורים ממשיכים לדבר על הברית הדרומית ועל הסכם עם מצרים אך עד עכשיו לא נקבע דבר והמשא־ומתן בין שתי הממשלות מייגע. הוא עצמו אינו מאמין שהשיחות בין דמשק וקהיר יתנו תוצאות מוחשיות בזמן הקרוב.

(ד) הידיעות מקהיר מעידות על התרופפות מעמד נאסר הן בעיני הציבור המצרי בכללו והן בתוך קבוצת הקולונלים עצמה. הניגודים עם סאלח סאלם גוברים והולכים. העמדה [ה]נוקשה כלפי ישראל מזה וצפון אפריקה מזה מסתברת על־ידי החולשה הפנימית הזאת.

(ה) סיפר על מאמצי משרד החוץ לתמוך בעמדתנו בעניין העלייה ממרוקו והבטיח שגם להבא יעמדו לימיננו כי מכירים בצדקת דרישותינו.

1. ח'אליד אל עזם, לשעבר ראש ממשלת סוריה, ממתנגדי נאסר. בדיווח מאוחר יותר ציין בנדור כי השיחות היו ידידותיות אך ללא תוצאות ממשיות. עזם טען שהלחץ על סוריה מצד עיראק וטורקיה להצטרף להסכם הטורקי-עיראקי פחת וההתנגדות הסורית להסכם בעינה עומדת. (ראה בנדור אל מחלקת מערב אירופה, מברק 706, 20 ביוני 1955, 130.09/2346/1.)

(ו) אתמול התקיימה ישיבת מועצת ההגנה בעניין הרכש. מתוך שיחה חטופה עם פיניי – שיצא אמש לארצות־הברית – נודע לו שדנו בענייננו "ברוח נוחה לנו" אך עדיין לא ידע התוצאה הסופית.[2]

צור

265

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מקור: 130.09/2515/14

אנקרה, 16 ביוני 1955

סודי

הנדון: שיחה עם זורלו

בתשובה מהירה לבקשתי קיבל אותי זורלו היום בשעה 16.00 לשיחה של עשרים דקה. הודעתי לו מראש כי לשיחה יהיו שני נושאים: כלכלי ומדיני. פתחתי בנושא הכלכלי בציירי תמונה של הישגי חברת "סולל בונה" בשטח בניין שדות התעופה. הצבעתי על השבחים שנשמעו מפי מומחים טורקים וזרים שראו את העבודות, ועל הצורך שיש לנצל להבא גם את הניסיון וגם את הציוד הנמצא במקום ואשר הוא יחיד במינו בטורקיה. כשם ש"סולל בונה" קיבל את עבודת נאט"ו הנוכחית הודות לתמיכתו של זורלו, הנני בא עתה לבקש את תמיכתו כדי שיוכלו להשתתף במכרז לעבודת נאט"ו גדולה – בניית שדה תעופה באנטליה. הזכרתי לו גם כי "סולל בונה" עומד במשא־ומתן עם הנהלת ההקדשות (EVKAF) על ייסוד חברה משותפת לפיתוח רכושה ומקווה גם לפעול בקידוחי נפט בטורקיה. זורלו ענה לי כי בזמן האחרון הוא התרחק מאוד מכל העניינים האלה, כי הוא עצמו אינו זוכר באיזו צורה הצליחו לתת ל"סולל בונה" את ההסכמה להוציא לפועל עבודות נאט"ו, וכי הוא יתעניין מיד וימסור לי תשובה על מה שיוכל לעשות כדי לעזור. הזכרתי לו שהתאריך הסופי למסירת ההצעות הוא 26 ליוני, וכי עליו יהיה לדאוג כי צירותנו תקבל את המסמכים הדרושים לפני תאריך זה.

אחרי זה פתחתי בנושא המדיני: בנדונג. הרציתי על התוצאות השליליות של עמדת טורקיה בבנדונג, וגמרתי במלים: "ממשלתי מאוד התאכזבה מהצעדים בהם נקטה המשלחת הטורקית כדי לתמוך בדרישה הערבית". זורלו ענה: "כאשר אתה אומר המשלחת הטורקית אתה מתכוון אלי, לא כן? הוא המשיך בהסבירו כי לא נעשה לנו כל רע, וכי מה שנעשה בבנדונג לא יצא מגדר מה שהוצהר לערבים במכתבי בגדד, הצהרה כללית "ללא כל תוכן פרקטי". "אנחנו לא הבטחנו

2. מאוחר יותר הבריק צור כי נודע לו מפי אחד מחברי הממשלה כי ההמלצה למכור נשק לישראל התקבלה פה אחד, כבר הוחל במשא־ומתן מעשי. לדעתו יש להחיש חתימת החוזים ככל האפשר ולחתור לקראת קבלת התחייבות רשמית לגבי החומרים הנמצאים בשלב הכנה. (ראה צור אל מחלקת מערב אירופה, מברק 722, 21 ביוני 1955, 130.09/2346/1.)

כי נכריז מלחמה על ישראל, וגם לא התחייבנו לדרוש שיאחזו באיזה שהן סנקציות כדי להכריח את ישראל לבצע החלטות או"ם. מדיניותנו ידועה לכם. היא ריאליסטית, וריאליסטים אינם יכולים לתאר לעצמם הסדר אחר בין הערבים וביניכם מאשר על יסוד הסטטוס־קוו. הערבים בעצמם הפרו את החלטות או"ם של 1947, ולכן סירבתי למנות החלטות או"ם אלו, והצהרתנו מכסה את כל החלטות או"ם כולל הסכמי שביתת־הנשק, אשר אף הם מובטחים על־ידי או"ם".

דברי זורלו אלה מראים כי דברי תעמולתנו השפיעו בכל זאת ברוחם על המדינאים. זורלו המשיך לאמור: "השקפותינו בענייני המזרח התיכון יותר קרובות מאשר אתה חושב. בעניין אחד, אשר לא אספר לך מה היה, נאמר לי במחלקת המדינה: 'אתה חוזר בדיוק על הדברים ששמענו מפיו של שגריר ישראל לפני כמה ימים'". כאשר פירשתי את הדבר לאמור כי טבעי הוא שהכרתנו המשותפת העמוקה של האופי הערבי מביאה בעקבותיה בהכרח השקפות מדיניות דומות – לא הגיב.

זורלו המשיך: "תהיה בטוח כי הסכמנו עם עיראק כבר הביא לכם ברכה. אנו הצלחנו לכוון את תשומת לבם של לפחות חלק מהערבים לכיוון אחר מאשר ישראל, ופעולתנו הביאה בעקבותיה להתעוררות בעיות פנימיות במזרח התיכון, שאין להן קשר עם ישראל. הבעיות במזרח התיכון – גם אלו הבאות מבחוץ וגם אלו הקיימות מבפנים – הן מרובות, ואינני מתאר לעצמי כי אפשר לחשוב על הסדר ביניכם לבין הערבים מחוץ למסגרת הסדר כללי אשר יכלול את כל הבעיות".

אני חזרתי על הסברי על הסכנה אשר באה לרגל העובדה כי בהבטחותיהם וברמזיהם מעודדים הטורקים את הקיצוניות הערבית, ואת תקוותם ליצור בעולם גוש מדיני אשר יתמוך בדרישת הערבים לדחוק אותנו מהמפה. כוונתי בשיחה זו לא הייתה רק לבוא בתלונות אלא ברצוני גם להודות לו על שהתנגד לדרישת הערבים בבנדונג למנות את החלטות או"ם בקשר לגבולות 1947, בינאום ירושלים והחזרת הפליטים. (ידוע כי עמד להיכנע לדרישה ערבית זו, וכי אראלפ עצר בו מעשות כן.) תקוותי היא כי גם להבא בוועידות בין־לאומיות (כולל או"ם ופגישות בעתיד עם מדינות ערב) ימנעו הטורקים מהרחיק לכת מעבר להצהרה כללית אפלטונית בקשר לעקרונות או"ם. בתשובה סיים זורלו את השיחה במלים: "האמן לי, אין לכם מה לדאוג, ואין לי להבטיח לך מאומה, היות והבטחות קודמות עומדות".

שיחה זו עם זורלו הייתה הראשונה אחרי השיחה הקשה בקשר למאמר ב"זפר" ואחרי אי־מילוי הבטחתו בקשר למשלחת המסחרית. היענותו המהירה לבקשתי וגישתו הסבלנית והידידותית בזמן השיחה העידו על רצון להרגיע.

בסוף השיחה החלפנו כמה מלים על מצב הקלירינג הטורקי-ישראלי, והבענו תקווה משותפת כי כמות היבול תתקן את המצב. הוא טען כי היו גשמים טובים בדרום ובמזרח וכי יש סיכויים ליבול טוב. שוחחנו גם על העזרה שניתנה בקשר לסוכר.

להערכה של דברי איש שיחי ראו נא מכתבי אנ/32/3171 מיום 20 באפריל ש[נה] ז[ו].

בברכה,

מ' פישר

266

א' אבן ור' שילוח אל מ' שרת
A. Eban and R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן WIA995
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 17 ביוני 1955

הגענו לשלב הכרעה בדיונים עם ג'ונסטון והדבר מחייב לדעתנו את התעניינותך האישית והחותכת. נא לעיין שוב במברקכם מס' 532 מ־25 במארס[1] ותבחין איזו כברת דרך התקדמנו בשאלת כנרת למעלה מכל ציפייה שרווחה בקרבנו באותו תאריך. התלבטנו שעות ממושכות ללא ליאות ואין אנו סבורים כי ביכולתנו להשיג יותר ממה שהשגנו. למעשה אין אפשרות להשיג יותר פרט לקביעת עובדה במשתמע שלא יישאר זכר ושריד אפילו לשימוש מוגבל בכנרת כעבור 5 שנים ולזאת לא יסכימו אנשי שיחנו.

הכרעתכם בדבר קבלת סעיפי ג'ונסטון היא למעשה הכרעה אם אנו משיגים הסכם לפחות עם ממשלת ארצות־הברית אם לאו. עם כל המסקנות הנובעות ביחסי ישראל-ארצות־הברית מכישלון המשא־ומתן בבואכם להכריע אני מניח כי תסקרו את הדרך הארוכה מתכנית מיין ועד לתכנית זאת מההסתמכות על כנרת מיד וללא סייג ועד לאותו סיכוי ב־1960 על כל הגבלותיו וערובותיו.

קשה להזדהות עם נטל האחריות של הזולת אך אנחנו במקומכם היינו בלב שלם ובמצפון נקי מבריקים לנו תשובה חיובית.

אבן, שילוח

266

1. ראה מברק י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 25 במארס 1955, 130.09/2310/13.

267

א׳ אבן אל מ׳ שרת ול׳ אשכול
A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol

מברק מוצפן WIA996
נוסח יוצא: 93.01/2212/7

ואשינגטון, 17 ביוני 1955

דחוף ואישי בתכלית

היום שוחחנו ראובן [שילוח] ואני לפי דרישתנו עם ג׳ונסטון ובארנס בלי השתתפות אנשי מחלקת המדינה. ג׳ונסטון אמר כי הגענו לנקודת מוקד ועלינו לומר הן או לאו לגבי הנקודה העיקרית שהיא מקומו של ים כנרת בתכנית. כדי להתחשב עם עמדתנו הסכימה ארצות־הברית לדחות את ההכרעה בנדון זה לחמש שנים. על־ידי כך רצתה להפגין הבנה לעמדתנו המדינית ולרגישותנו המובנת מבחינה זו אך אינה יכולה בשום פנים לבטל את הסיכוי של שימוש אחרי 1960, אם הדבר ייראה כנחוץ לפי שיקולים כלכליים וטכניים צרופים. נוסף על הדיחוי ל־1960 הסכימה ארצות־הברית לכל מיני ערובות ולהגבלת השימוש האפשרי ל־300 מק״מ שמקום אגירתם ייווצר על חשבון ארצות־הברית. תמורת התחשבות מכובדת זו, שלא עלתה על דעתה של המשלחת האמריקנית עד לסיבוב האחרון בוואשינגטון, מוצאת ממשלת ארצות־הברית לנחוץ להגדיר את תביעתה מישראל בצורת שאלה: אם כעבור חמש שנים יתברר לוועד המהנדסים כי השימוש ב־300 מק״מ בכנרת הוא נחוץ משיקולים כלכליים טכניים כדי לאגור את שיטפונות הירמוך לצורכי עמק הירדן התחתון, ואם כך יכריע הוועד על־פי חשבון כלכלי לאחר שמיעת כל הנימוקים והטענות והערעורים והשיקולים של ישראל וירדן, האם תאפשר ישראל את הדבר הזה עם כל הערובות שדרשה היא והציעה ממשלת ארצות־הברית לגבי שלמות הריבונות ואחריות ממשלת ארצות־הברית לכיסוי הוצאות הבנייה ועיון אוהד בתביעה כספית ישראלית שאולי תתעורר כתוצאת השימוש בכנרת? אם תשובתנו חיובית הרי תעריך ממשלת ארצות־הברית את התשובה כתרומה ישראלית למפעל חשוב. אם התשובה היא לאו, כלומר שבשום פנים לא נשלים עם הכרעת הוועד לפי הנתונים הנ״ל שכן התנגדותנו לשימוש מוגבל אפשרי בכנרת היא סיטונית ובלתי מסויגת, הרי זכאים אנו להחליט כך ואז ניפרד. הוא אינו מוסמך לנחש אם אמנם ישתמשו בהזדמנות זו שתינתן להם בכנרת. בשעה זו הנטייה היא להניח כי אין ברירה אך בחמש שנים יכולים דברים רבים להיתארע: שמא יתגלו מי תהום כפי שמהנדסינו סבורים, שמא לא ירצו הערבים להתיישב בצפיפות בעמק התחתון, שמא נתקרב לשיטה זולה של המתקת מי ים בכוח גרעיני ואז תרד כל השאלה מעל הפרק. אך לעת עתה רוצה ארצות־הברית שהזכות תעמוד בעינה באם ועד המהנדסים יכריע כך.

בקשתו הראשונה היא שאשיב לו דבר האם תשובתנו על השאלה הנ״ל היא חיובית. לגבי הניסוח הוא רוצה להציע לנו את הגרסה האחרונה והסופית שבכוחו לאשר. הוא מבין שעיקר תביעותינו הן האופי הבלתי מדיני של ההכרעה, דחיית ההכרעה עד 1960, קבלת ההכרעה על יסוד כדאיות כספית, כלכלית ומבצעית מובהקת ואי פגיעה ביעילותו של ים כנרת כמאגר למים ישראליים וחובת הוועד להתחשב בכל טענה שנעלה. בניסוח שלו נמצא אחיזה לכל

הנקודות הללו ורצונו עז שנקבל נוסח זה לסעיפים 6 ו־7.

6. In order to determine more precisely the economic, engineering and operational feasibility of utilizing either Lake Tiberias or alternative sites for the storage of Yarmuk flood flows, and the best use of potential storage facilities for these flows, final decision as to the use either of the Lake or of alternative sites is deferred. It is understood that the present 700 MCM of storage capacity in Lake Tiberias represents Israel's estimated requirement for storage in the Lake, and that no decision regarding storage of Yarmuk water in the Lake will prejudice Israel's right to this capacity unless Israel determines that its need for storage is less than 700 MCM.

7. A final decision on this question will be made by the Engineering Board during the first six months of the year 1960. In making its decision the Board shall take into account supplementary water supply and requirements within the lower Jordan Valley, and the economic feasibility of utilizing Lake Tiberias or alternative sites for storage of the Yarmuk flood flows. The Board shall, within the context of the above considerations, consult Israel, Jordan and Syria and receive such comments and considerations as they may wish to present.

לגבי הסעיף השני הם מוכנים להשמיט את דבר ההבנה שישראל מעריכה את צורכי האגירה שלה ב־700 מק"מ ולנסח כדהלן:

it is understood that no decision regarding storage of Yarmuk water in the Lake will prejudice Israel's right to its present storage requirement of 700 mcm unless etc.

יש לי רושם שנוכל להביא לידי השמטת הסעיף המתחיל unless. הם טוענים כי המספר 700 עולה בעליל על המונח Israel's within-basin resources אך רצונם לדעת בדיוק במה עליהם להתחשב ועדיפה הגדרה מדויקת על מונח מעורפל שאין מגדירים את תכונתו ומהותו.

ג'ונסטון תובע תשובה עד יום ג' כי אז יצא מוואשינגטון לכמה שבועות. בבית הלבן לוחצים עליו ומביעים תימהון על ההשהיה מאחר שבשובו בפברואר מסר כי ממשלת ישראל הבטיחה תשובה סופית בזמן הקרוב ביותר ועתה עברו שלושה וחצי חודשים. בינתיים נשתנו פני הדברים לרעה בארצות ערב ואינו בטוח כי לא הוחמצה שעת סגולה. לבסוף אמר חגיגית כי אחרי מאמצי הבנה הדדית במשך 18 חודש הגיעה שעתנו ושעת ממשלת ארצות־הברית להחליט אם כדאי להמשיך במאמץ או להסתלק ממנו. הוא סבור כי הצלחנו מאוד לשפר את התנאים במאוד מאוד לטובתנו ואינו קובל על כך אך עתה הגענו לקצה הגבול.

ענינו כאשר ענינו והבטחתי לנסות להשיג תשובת ממשלתי עד יום ג'.[1]

267

1. בתשובה הריץ שרת מסר אישי (דרך שילוח) בזה הלשון: "מסור לאריק עם פריסת שלומי החמה כי אנו קרובים מאוד להבנה הדדית גמורה ועל שנינו להיאזר עוד בקצת סבלנות. אני בטוח כי נגיע לעמק השווה וכל מאמצי מכוונים לכך. לנו הכרחיים כמה בירורים הנדסיים נוספים ולכן שלחנו וינר. אינני רואה הבדל מכריע בין סוף יוני וראשית יולי ואללה מע אלצאברין [ואלוהים עם בעלי הסבלנות]". (ראה שרת אל שילוח, מברק 835, 21 ביוני 1955, 130.09/2310.14.)

268

י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ

Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 18 ביוני 1955

בהול

בשיחה עם המנכ״ל היום מסר ברנס על פגישתו עם גוהר אתמול. ברנס הטעים בפני גוהר חשיבות השתתפות מצרים בפגישה בדרג גבוה וייצוגה על־ידי קצין גבוה יותר מגוהר כדי שיוכל לחייב ממשלתו ולתת הוראות לכוחות המצריים בגבול.

גוהר השיב כי כל ענייני רצועת עזה כולל בעיות צבאיות, מנהלתיות ופליטים, מרוכזים בלשכתו במשרד המלחמה ולכן הוא האיש המתאים. גוהר הבטיח תשובה ביום ב׳ אולם ברנס מניח כי המצרים יתמידו ברצונם לשגר גוהר. אשר לסדר יום, הסכים גוהר שבשיחות ידונו בהצעות ברנס, הצעת נאסר, וההצעות שתוגשנה על־ידי ישראל. ביקש לקבלן לפני הפגישה בין הצדדים, ואם לאו – לדון בהן אחרי הדיון בסעיפי ברנס ונאסר.

המנכ״ל הטעים כי ניתן להסיק שהמצרים סירבו למעשה להיענות להזמנת ברנס לפגישה בדרג גבוה. נוקיע עמדתם בתוקף. אמנם לא נסרב להיפגש עם גוהר מאחר שתמיד דגלנו במדיניות מגע ישיר עם הערבים, אולם לא נוכל לראות בפגישה עם גוהר, תהיינה אשר תהיינה סמכויותיו, תחליף לשיחות בדרג גבוה. המנכ״ל שאל ברנס אם יהיה מוכן להודיע על היענות ישראל וסירוב מצרים להזמנתו. ברנס אמר כי גם הוא מפרש עמדת מצרים כסירוב, יודיע על כך להמרשלד ומאחר שפעל לפי בקשת המזכ״ל ימליץ בפניו להוציא הודעה המתארת גורל הפנייה בדבר השיחות.

המנכ״ל ציין כי שמענו מכמה מקורות שגוהר יקבל ייפוי כוח מיוחד לשיחות המוצעות והתעניין באפשרות להעתיק מקום המפגש מק״מ 95 למשל לירושלים. לדעת המנכ״ל היינו מונעים על־ידי כך חזרה מוחלטת לפגישות השגרתיות שהתנהלו בעבר. ברנס מסר כי לפי בקשתו יבהיר גוהר ביום ב׳ שאלת ייפוי הכוח וסבר כי אין סיכוי לשנות מקום הפגישות.

בתגובה להערת המנכ״ל כי הרי שוב נימצא במסגרת השיחות הקודמות, הפטיר ברנס כי גם במסגרת זו אפשר להתקדם.

המנכ״ל מסר על הידיעות מניו יורק לפיהן נודע לאמריקנים על ריכוזי צה״ל בקרבת גבול עזה ולכן הם מעוניינים לכנס מועצת הביטחון אפילו בזמן סן־פרנסיסקו כדי למנוע כיבוש עזה.[1] המנכ״ל הביע דעה כי כלל לא הגענו למצב שיחייב דיון במועצת הביטחון, כי יש סיכויים להטבת המצב ולא ידוע לו על ריכוזים בלתי רגילים של צה״ל בקרבת הגבול. ברנס יודיע על כך להמרשלד.

בסוף השיחה סוכם כי אנו וברנס נימנע עד יום ב׳ מלהודיע דבר על עמדת מצרים ביחס לפגישה בדרג גבוה ועל אפשרות פגישה בדרג נמוך יותר.

תקוע

268

1. מס׳ 263.

269

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס
United States Division to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 19 ביוני 1955

לאוסון הוזמן דחופות לשר בשבת. נכח הרצוג. השר פתח שבעצם היה צריך לטלפן ללאוסון להודות על השקט בגבול עזה שכנראה יש לייחסו לפעולה האמריקנית בקהיר (הוסיף שבגלל ניסיונו המר ביחס לגבול ירדן אין הוא רוצה לומר בבטחה שהמצב בגבול הרצועה שקט) אולם מצא צורך להזמינו בקשר להתפתחות האחרונה. יום שישי היה לו יום הלמים. שמע לפתע ברדיו שלודג' הצביע בפני המרשלד על האפשרות של צורך לכנס מועצת הביטחון בעצם ימי פריסקו; אחר כך שמע מניו יורק שבמסדרונות האו"ם מתלחשים בשם האמריקנים כאילו ישראל מרכזת צבא בגבול עזה;[1] באותו זמן שאל ברנס את איתן מה אמת בשמועות אלה.

אין הוא יכול לתפוש היגיון מדיניות זו. מצד אחד פועל ברנס לפגישה בדרג גבוה; מצד שני מציעה ארצות־הברית כנס ה־Notoriously effective מועצת הביטחון שהוכיחה כושרה לקבל החלטות מהירות ובמיוחד לדאוג לביצוען. פירוש הדבר השתקת כל פעולות התיווך שכן יאמר שהעניין הוחזר למועצת הביטחון. כשלאוסון העיר שאולי תתמוך המועצה במאמצי ברנס ציין השר שבתשובה לשאלת גילרוי בלילה הקודם אמר שהמועצה לא תוכל לעשות יותר מאשר לקרוא לשני הצדדים לקיים פגישה בדרג גבוה. השר המשיך בהוקיעו השמועות חסרות השחר על ריכוז כוחות ישראליים ושאל אם אמנם הגיעו לאמריקנים שמועות כאלה למה לא פנה אליו לאוסון לבקש הבהרה במקום שיופצו השמועות באו"ם כאילו בעת כינוס גדולי עולם בפריסקו בדעתנו לפלוש לעזה. העניינים כה מסובכים שהוא שואל אם יש פה תיאום או bedlam. הוא הזהיר לאוסון לפני שבועות מספר שאם המצרים יוסיפו להתפרע תהיה תביעה לטהר הרצועה אבל מי אמר להם שעכשיו מתכוננים לעשות זאת ובמיוחד כשהמצרים הפסיקו פגיעותיהם?

"Someone has laid a trap into which somebody else had fallen"

יותר מאוחר בשיחה אמר השר שלפי ידיעות מעוניינים המצרים בכינוס המועצה שכן לדעתם יכוונו דיוניה נגד ישראל.

בראשית השיחה העמיד לאוסון פני תם. בהמשכה הפליט שאולי המועצה תתכנס כדי לחזור על קריאתם מ־30 במארס. לקראת סוף השיחה כשראש הממשלה הוקיע שוב את חוסר השחר בשמועות על ריכוז צבא, הבטיח להבריק מיד מה שראש הממשלה אמר לו על כנס המועצה ובאשר לשמועות אמר ?Will I.D.F. verify. השר הגיב נמרצות שכראש ממשלה הוא אומר לו שאין ריכוזי צבא בגבול.

השר סיפר ללאוסון על הצעותינו להפגת המתיחות שאותן נעלה בפגישה בדרג גבוה וניתח

269
1. מס' 263.

ניתוח מה זיקת ההצעות להצעות ברנס. להערתו שבעצם אין קשר בין דבר זה לבין התוכן העיקרי של השיחה, הגיב לאוסון שיש קשר מה שכן ההצעות מוכיחות רצוננו הטוב. לשאלתו היוכל נאסר להעלות הצעות הפירוז שלו הגיב השר שנאסר יוכל להציע מה שירצה אולם גם אנו נציע הצעותינו. לשאלת לאוסון מה יהיה אם נאסר לא יסכים להקמת הגדרות בגלל חששו למשתמע לגבי קביעת הגבול אמר השר שאם נאסר יוסיף להידבק בשבלונות הפוליטיות שלו יוכיח שאמנם אין פניו לתיקון המצב.

השר סיפר על מה שמסר לנו ברנס על פגישתו עם גוהר בעזה[2] וביקש שארצות־הברית תלחץ שוב בקהיר לפגישה בדרג גבוה שכן פגישה עם גוהר לא תהא פגישה בדרג גבוה. ללחץ נוסף יש עדיין מקום שכן ברנס לא השלים עם הורדת הדרג והמצרים עדיין חייבים תשובה שלדברי ברנס תינתן ביום שני. לאוסון הבטיח להבריק.

בתום השיחה ביקש לאוסון להשתמש בהזדמנות לקרוא שדר ממחלקת המדינה המגנה תפיסת הג׳יפ המצרי באזור המפורז ו־roughing up של משקיף או״ם. מחלקת המדינה תובעת מישראל והערבים יחס הוגן למשקיפי או״ם. השר הגיב שישנן הוראות חמורות לגבי היחס למשקיפים ושיחקור המקרה. הוסיף שהמצרים מחזיקים ללא רשות שתי מכוניות שלנו.[3]

(רק לוואשינגטון: אנא הודיעו לפריסקו).

מאה״ב

270

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 842
נוסח יוצא: 130.09/2310/14

ירושלים, 23 ביוני 1955

הרצוג הוכיח לאוסון נמרצות על הטיפול בשמועות הבדים על ריכוז צבא בגבול עזה ובמיוחד על העובדה שלא התקשר אתנו בתחילה לברר. לאוסון שנראה נבוך גמגם שהשאלה היא אם יש להגדיר כתמרונים הנחת קווי קשר ותפיסת עמדות על־ידי חיל רגלים ותותחנים. השבתי שאינני בקי בפעולות צה״ל אבל מניח שמטבע הדברים מתאמנים חיילים במקומות שונים בכל עתות השנה, ולא ייתכן לכנות אימונים כאלה כתמרונים. לאוסון הביע סיפוקו מהפרכתנו השמועות ורמז שמאושר שהפרשה נגמרה.

בשיחה אחרת הסביר וייט שמאז אזהרתו של ראש הממשלה באוזני לאוסון, השגרירות מעוצבנת והודעת דובר המשרד מ־7/6 הוסיפה לעצבנות. מחלקת המדינה ממשיכה בלחצה

2. מס׳ 268.
3. מאוחר יותר הבריק שרת כי כיוון שהשיחה הייתה בשבת לא נרשמו הדברים והדיווח במברק נעשה על־ידי הרצוג על פי זכרונו. ציין כי לא הודה ללאוסון על השקט בגבול, אלא הביע את קורת רוחו. בנוסף הדגיש שלא אמר מי אמר לאמריקנים על כוונת ישראל לתקוף אלא הדגיש את חוסר השחר שישראל מסוגלת לפעולה כזאת על רקע של ארגעה יחסית. (ראה מברק שרת אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס, 20 ביוני 1955, 130.02/2454/1.)

על נאסר לקיים שקט ומתרשמת שפניותיה נושאות פרי. אף המשמרות הישראליים כנראה נוהגים בהתאפקות לאחרונה.

לשאלתי האם מתקדמת ארצות־הברית במאמציה לקשירת מצרים למערב ואיזו השפעה השאיר נהרו על נאסר השיב שמבחינה מהותית אין נאסר כנראה מתנגד להתקשרות אבל אין לקוות לצעדים של ממש מצדו בקרוב בגלל המבוכה שהשתררה בקהיר לרגל (א) המכה למעמדה של מצרים שהנחיל הסכם טורקיה-עיראק; (ב) הכישלון בסודן; (ג) מתיחות עזה.

לשאלתי אם ארצות־הברית פועלת בדמשק לשחרור חיילינו, השיב שבאנדרלמוסיה הנוכחית אין לארצות־הברית הרבה אפשרות לפעולה שם. הזהרתיו מאפשרות של תוצאות חמורות מהמשך מעצר החיילים.

מאה"ב

271

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/684
נוסח יוצא: 130.02/2346/2

ירושלים, 23 ביוני 1955

מידי

לשגריר, עניין צפון אפריקה:

(א) המשא־ומתן מתנהל תוך תיאום מלא עם יוספטל ושרגאי לפי החלטת המוסד לתיאום.

(ב) הסכמנו למספר הסדרים הגיוניים בניהול פעולות העלייה ובנקודה זו הגענו להבנה ולנוסח משותף עם הצרפתים.

(ג) במסגרת סידורים אלה אנו דורשים כי יכבדו למעשה חופש העלייה המוצהר ויתנו הוראות לנציבות העליונה להושיט במקום העזרה הדרושה לשם ביצוע פעולות העלייה המאורגנת. יש תקווה כי ז'ילבר ימסור לי היום הסכמתו אולם ייתכן ויבקש אישור מיוחד מהרציף [משרד החוץ הצרפתי] אשר כנראה מובטח לו מראש.

(ד) תוך משא־ומתן מייגע התאשר כי הצרפתים רצו לשמור בידם הזכות לקבוע מספר העולים ובייחוד להשיג הכרת ממשלת ישראל בזכות זו. הציעו בסוף שהמספר ייקבע כל שישה חודשים בהסכם בין שתי הממשלות. לא ראינו אפשרות לקבל הצעה זו מכמה טעמים. אם נכיר היום בזכות שליטי מרוקו לקבוע קצב העלייה, הכרה זו מצדנו תהווה תקדים מסוכן במקרה ויתבסס הסדר חוקתי בתוניסיה ובמרוקו אשר ימסור למרוקאים ולתוניסאים השליטה על האוכלוסייה המקומית על יהודיה. נכון כי במשא־ומתן קיבלו הצרפתים ההתחייבות לשמור על זכויות יהדות צפון אפריקה וביטחונה יהיה מה שיהיה עתיד יחסיהם עם מרוקו ותוניסיה, אולם ספק אם ידרשו ממרוקאים או תוניסאים יותר מאשר הם מבטיחים לנו היום. אין לנו גם עניין ליצור ויכוח חזיתי בין ממשלת צרפת וממשלת ישראל בעניין מספרים. שים לב כי הצרפתים

קיבלו סעיף שחילוקי הדעות בנוגע לביצוע ההסכם ייפתרו בדרך הצינורות הדיפלומטיים, דבר אשר מבטיח השגחה מתמדת מפאריס וירושלים על רבט בעוד ונמנע כל ערעור על פירוש עקרון חופש העלייה.

(ה) יש סיכויים שבתחילת השבוע הבא נחתום סופית על ההסכם אשר יהיה בצורת חליפת מכתבים בין ראש הממשלה וז׳ילבר. נעזרנו לא מעט בידיעה כי רבט החליטה לתת רק 800 דרכונים לחודש יולי. שברתי המשא־ומתן על יסוד ידיעה זו והודות למאמצי ז׳ילבר המספר שונה מיד ל־2,000 אולם טענתי שאמונתנו בקביעת מספרים על-ידם נתערערה עמוקות.

(ו) ממליץ ביותר שלא תיפגש עם גרנוול לפני החתימה ולא תפנה בנושא למשרד החוץ הצרפתי. כל צעד מסוגל לפגוע בגמר המשא־ומתן.

מע״ר

272

י׳ תקוע אל מ׳ שרת
Y. Tekoah to M. Sharett

העתק: 130.02/2439/3

ירושלים, ג׳ בתמוז תשט״ו
23 ביוני 1955

הנדון: השיחות עם מצרים

אפשר לצפות לקבלת התשובה המצרית הסופית בכל רגע. ייתכן כי ברנס יתקשר עמנו עוד הבוקר. אף לא קשה לנחש מה יהיה תוכן התשובה.

בקביעת עמדתנו בשלב זה נצטרך ודאי ללכת לפי הקו אשר כבר נקבע – הוקעת הסירוב המצרי להיפגש במישור גבוה, ויחד עם זאת, הזכרת מדיניותנו העקבית של מגע בינינו לבין שכנינו והבעת הסכמתנו לפגישה עם גוהר בהדגשה כי אין פגישה זו תחליף לשיחות במישור גבוה.

נוסף על כך, על-מנת להבטיח כי אי-היענות מצרים להזמנת ברנס תירשם באופן מוחלט לגנות הממשלה המצרית, רצוי לחדש בקשתנו כי תוצא הודעה רשמית של או״ם המסכמת פרשת השיחות בדרג גבוה. אם למזכ״ל או״ם קשה להוציאה בגלל היותו טרוד בכנס סן־פרנסיסקו (כפי שרמז לי ברנס) כדאי שברנס יוציא הודעה כזו בשמו מאחר שמבחינה רשמית פומבית יזם הוא את רעיון הפגישה.

מבחינה הסברתית ומנקודות ראות יחסינו עם מצרים, חשוב לעשות הכול כדי שהשיחות החדשות עם גוהר לא תהיינה זהות באופן מוחלט עם השיחות הקודמות. לכן, אם יודיעונו כי גוהר יופיע הפעם כמיופה כוח (plenipotentiary) עם סמכויות מיוחדות מנאסר עלינו לנצל שינוי זה ולהבליטו בהסברתנו. אם לאו הרי לדעתי כדאי שנתנה במפורש חידוש השיחות בקבלת ייפוי כוח על-ידי גוהר אשר יסמיכהו לדון לא רק בהצעות ברנס ונאסר כי אם גם בתכנית הישראלית.

כן חשוב לדעתי לנקוט בעמדה הבאה: התביעה לשיחות במישור גבוה הייתה קשורה

בטענתנו כי במצב החמור הקיים בגבול יש הכרח בשינוי יסודי ביחסה המדיני של מצרים לביטחון הגבול. בסירובה להזמנת ברנס מוכיחה מצרים אי רצונה לקבל, על־כל־פנים בשלב זה, החלטה מדינית אשר תביא למפנה במתיחות הממושכת השוררת בגבול. עמדה זו חמורה ומדאיגה במיוחד לאור העובדה כי בעבר לא היו לשיחות עם גוהר כל השפעה על הביטחון בגבול. שיחות אלה הופרעו בסתיו אשתקד על־ידי פעולות חבלה מצריות והתקפות נגד אזרחים ויישובים ישראליים אשר גרמו לתקרית עזה בפברואר. שיחות אלה לא מנעו פעולות הייקוש ופתיחת אש ממוצבים מצריים בחודשים האחרונים. למעשה היוו הפגישות עם גוהר מסווה לרקע של תוקפנות מצרית בלתי פוסקת. אין כל ביטחון כי כוונות המצרים אינן לחזור על הפרשה ההיא גם הפעם.

לכן אני מציע להתנות השיחות עם גוהר בהימנעות מצרים מכל פעולות תוקפניות נגד ישראל. המסקנה המעשית הינה כי עלינו לקבוע את הפגישה הראשונה, לא בעוד יום או יומיים [כי] אם כעבור שבוע – עשרה ימים, מתוך הנחה כי בגבול ישרור שקט בתקופה זו ולהתנות מראש המשך הדיונים במניעת תקריות גבול על־ידי שלטונות מצרים. עלי לציין כי יש להניח שבלאו הכי לא נוכל לקיים פגישות עם גוהר על רקע התקפות חמורות מצד מצרים בגבול ונאלץ במקרה של תקריות מחודשות לדחות פגישות מזמן לזמן כפי שעשינו זאת בעבר ומוטב כי ננצל ודאות זו מראש לטובתנו המדינית וההסברתית.

המנכ"ל מציע כי אבקש אישורך לעמדה זו.

בברכה,

י' תקוע

273

מזכר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית

Memorandum from the Government of Israel to the Government of the United States

Copy: 130.20/2480/7 :העתק

Jerusalem, 24 June 1955

Confidential

The Ministry for Foreign Affairs presents its compliments to the Embassy of the United States of America and has the honour to request that the following reply to the memorandum presented by Ambassador Lawson to the Minister for Foreign Affairs on 5 June 1955[1] be transmitted to the Department of State.

273

1. מס' 246.

(1) The Government of Israel greatly appreciates the fact that the United States has made strong representations to the Egyptian Government regarding the grave incident which took place on the Gaza border on 30 May. It cannot, however, but express regret that the Government of the United States appears to labour under the misconception that the Egyptian attack was the outcome of the Gaza incident of 28 February. The Government of the United states can hardly be unaware of the long sequence of raids made by Egyptian regular and irregular forces across the frontier for many months prior to 28 February, of the numerous attacks on Israel villages and army patrols and of the heavy toll of life and loss of property which Israel has suffered as a result of these armed incursions into its territory. The reports of the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organisation to the Secretary General of the United Nations record attacks by Egyptian outposts against Israel army patrols and Israel civilians in Israel on 11 September 1954, 12 September, 20 September, 22 September, 28 September, again on 28 September, 26 October, 30 October, and again on the same day, 16 November, and 12, 21 January 1955, 1 February and 2 February 1955. On several occasions Egypt was strongly condemned by the Mixed Armistice Commission for these attacks (e.g. 17 August 1954, 2 November 1954, 9 January 1955, 24 January, 4 February 1955). Similarly there were several cases of mining the route of Israel patrols before 28 February 1955. The Government of Israel is grateful for the active concern evinced by the United States Government in the improvement of the position on the Israel-Egyptian border, yet it feels that these efforts can have little prospect of succeeding if they are based on what appears to the Israel Government to be a faulty appreciation of the recent sequence of events.

(2) As previously stated, the Government of Israel does not practice a policy of armed retaliation, but situations may occur and have, unfortunately, occurred, when, in the absence of any other remedy, such action proves unavoidable. Israel is not the only state which has found itself compelled by adverse and intractable circumstances to resort for its defence to measures of this kind.

(3) The Government of Israel has had repeated occasion to explain that the practice of operating patrol vehicles along the Demarcation Line is the only method by which under prevailing conditions a minimum of protection can be extended to the farmers living in that exposed region.

The present system of patrolling has been in operation for a long time, during which there have been lengthy periods of tranquility, which proves that there is nothing intrinsically "provocative" in these patrols. The number of vehicles and personnel engaged in them is so small that they cannot by any stretch of imagination be viewed as constituting a threat or danger to the Egyptians on the other side of the Demarcation Line. It is surely an intolerable situation for a State to maintain a condition of overt hostility with a neighbour with which it has signed an armistice, and to run an incessant guerilla war along its frontiers, and when that neighbouring State sends armed patrols along its frontier to protect its citizens, for the aggressor State to plead that these defensive measures constitute a provocation which justifies the opening of fire.

In actual fact, the patrol system has proved remarkably effective in preventing infiltration. In the period January-May 1955 these patrols arrested infiltrators in 6 cases, chased infiltrators in 26 cases, and inflicted casualties on infiltrators in 2 incidents. In 5 instances the mere appearance of these patrols resulted in the flight of marauders.

The patrols permit Israel farmers to cultivate their lands up to the border and reduce considerably illegal cultivation, grazing and harvesting along the Demarcation Line, which have always been a cause of incidents.

(4) The Government of Israel has on repeated occasions stated its readiness to cooperate with General Burns and the United Nations Truce Supervision Organisation in implementing practical measures for reducing border tension. These efforts have so far proved fruitless, because the Egyptian Government, while paying lip-service to the measures proposed, has not shown any sincere readiness to impose effective restraints on those within its jurisdiction who are responsible for the constant disturbances of the peace on the frontier.

It is clear that, if this grave state of affairs continues, tension in the frontier area is likely to continue and possibly to increase, with incalculable danger to the peace of the region. In the view of the Israel Government this dangerous situation cannot be met by piecemeal measures on a technical level, but solely by high-level talks between Egyptian and Israel authorities in which the whole situation along the Demarcation Line would be comprehensively reviewed and practicable measures devised for re-establishing security in the area. A proposal to that effect was made to the Chief of Staff as long ago as 21 March 1955, but was turned down

by the Egyptian Government. The Israel Government has now made further concrete proposals to the Chief of Staff of the Truce Supervision Organisation which are designed to make the border area impassable to infiltrators and marauders but the implementation of these and of the earlier proposals made by General Burns depends on an all-round agreement concluded with the sincere intention of making the armistice effective on the Gaza Demarcation Line. The Israel Government would accordingly appreciate it very much if the Government of the United States continued to lend its influential support to the adoption of this course.

274

מ' שרת אל ש' אביגור
M. Sharett to S. Avigur

העתק: 130.02/2397/18

ירושלים, ו' בתמוז תשט"ו
26 ביוני 1955

כמוס

רצוני להעיר על מכתבך מ-8 ב[חודש] ז[ה], שבא בתשובה על מכתבי מ־29 במאי, בענייני העלייה מברית־המועצות.

טרם הספקתי לשמוע את אשר בפי שמואל בנצור, שחזר ממסעו אך לפני ימים אחדים. ראיתיו רק בלווייתו של ש' אלישיב ז"ל ובוודאי אקבל ממנו דוח בעל־פה תוך השבוע הבא עלינו.

בינתיים איני רוצה להשהות את תגובתי לכמה ממחשבותיך, שכן מכתבך מונח לפני זה למעלה משבועיים, ואנסה להשיב עליו עד לחשבון בהערות מספר.

(א) אני מפקפק אם כדאי לנו כבר עכשיו לפתוח בגישושים דיפלומטיים כלפי ברית־המועצות – אם ישירים או עקיפים – לשם הרחבה ניכרת של העלייה. אין בידינו להציע שום תמורה של ממש בעד סיפוק התביעה הגדולה הזאת.

(ב) דומני כי מאמצנו העיקרי צריך להיות מכוון כיום להרחבת העלייה למעשה על־ידי הגדלת מספר הפניות, גיוון הרכבן והחשת הגשתן. יהיה חשוב מאוד להמשך המערכה אם ייווצר רקע עובדתי שפירושו למעשה משטר של עליית יהודים מברית־המועצות לישראל, ולו גם בהיקף מצומצם ביותר. לעומת זה, איני סבור כי יש לפטור את השגרירות במוסקבה ואת עצמנו כאן מלהשתמש בכל הזדמנות של מגע ישיר ורשמי כדי לנסות לעורר בכל הזהירות את בעיית העלייה לשמה.

(ג) איני תולה תקווה רבה במגעים "בלתי סדירים". ניסיתי להפעיל את נחום גולדמן כלפי מולוטוב או גרומיקו והדבר לא נסתייע.[1] לא ראיתי להטיל על אבן בפגישתו עם מולוטוב[2] את הצגת בעיית העלייה לבירור, יען שיחה זו הייתה מכוונת בעיקר להשיב על הקטרוג הסובייטי שנערך עלינו עקב הרעיון של ברית ביטחון עם ארצות־הברית וחששתי כי שיחה כזו לא תשמש רקע נוח להעלאת הנושא השני.

(ד) אשר להצעתך כי נסביר לסובייטים את חשיבות העלייה של "יהודיהם" לישראל לשם הגברת עצמאותה, חוששני כי לא ישתכנעו. הם יודעים היטב את בעיות מצבנו הכלכלי וברור להם כי כל הרחבה רצינית של העלייה מוכרחה להגביר לאלתר את זיקתנו לאמריקה – ולא רק ליהודי ארצות־הברית אלא לממשלת ארצות־הברית.

אשוב לכתוב לך בעניין זה לאחר שיחתי עם בנצור.

275

הנחיות למשלחת ישראל לשיחות עם מצרים בדבר המצב בגבול עזה
Instructions to the Israeli Delegation to the Talks with Egypt on the Situation on the Gaza Border

העתק: 130.02/2439/3

[ירושלים], 27 ביוני 1955

1. הסכם שביתת־הנשק מהווה מסגרת היחסים שבין ישראל ומצרים. קיומו הנאמן היה מבטיח שקט בגבול ומאפשר התקדמות לקראת יחסים תקינים בין שני הצדדים. הנציגים הישראלים יבחנו כל הצעה אשר תועלה בשיחות מנקודת מוצא של התחייבויות הצדדים לפי ההסכם וידאגו כי כל הסדר שיושג יהיה בהתאם להתחייבויות אלה.

2. המשלחת הישראלית תמנע מלהסכים לכל סידור העלול להגביל את חופש פעולתו של צה"ל בגבול.

3. לא ייעשה כל סידור המרחיב את סמכויות משקיפי או"ם כפי שהוגדרו בהסכם שביתת־הנשק.

4. משלחת ישראל תסכים לחתום על הסדר למניעת תקריות (הסכם מפקדים מקומיים) אשר נדון בעבר בשיחות שלו-גוהר בתנאי כי הקשר הטלפוני המוצע בהסדר יהיה קשר ישיר שלא באמצעות או"ם, אפילו יהיה תפקיד או"ם מצומצם לפעולה טכנית גרידא של חיבור קווי טלפון מצד ישראל ומצד מצרים.

5. בדיון בדבר הקמת מכשול פיזי בגבול תדאג המשלחת כי הצעת ישראל להקמת גדרות תיל לאורך הגבול וייקוש השטח שבין הגדרות תביא לייקוש שטח מינימלי, כדי למנוע הוצאת שטחים ניכרים כלשהם מתחום העיבוד החקלאי.

6. המשמרות המשותפים אשר ישמרו על מצב החזקה של הגדר יהיו מורכבים מחיילים ישראלים ומצרים בלבד.

274

1. ראה כרך 9, מס' 221.
2. מס' 276.

7. משלחת ישראל תנקוט עמדה שלילית לגבי הצעת נאסר להרחיק את כוחות הצבא של הצדדים מהקו.

8. המשלחת הישראלית תדווח באופן קבוע לר[אש] המ[משלה] ולשר הביטחון על מהלך המשא־ומתן ותקיים קשר מתמיד עם הרמטכ"ל בכל הנוגע לאספקטים הצבאיים של ההצעות הנדונות.[1]

276

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן XA185
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 27 ביוני 1955

שרת; אישי בתכלית.

שוחחתי חצי שעה עם מולוטוב בנוכחות רובינסון וטרוייאנובסקי. דיברתי עברית ורובינסון תרגם סעיף סעיף. אמרתי כי מאמרים שהופיעו בעיתונות הסובייטית נתנו לנו רושם כאילו אין דעת הקהל בברית־המועצות מבינה בדיוק את דאגת ישראל לביטחונה ואת רקע הוויכוח בין ישראל לבין מעצמות המערב. תיארתי את האיבה הערבית ואת ערעור המאזן על־ידי רשת החוזים בין המערב והערבים. אין ישראל יכולה לשחרר את אמריקה מהאחריות להנהיג שוויון ומאזן על־ידי הגשת שני היתרונות לנו שכבר ניתנו לערבים כלומר ערובה לשלמות גבולותינו ועזרה להגביר את כושר הגנתנו. ההקשר היחיד לתביעתנו זו הוא דאגתנו לביטחוננו באזור עוין ועמידתנו על עיקרון השוויון בהתנהגות המעצמות באזורנו ואין כאן שמץ של התנכרות לברית־המועצות והבטחתנו לא להצטרף לשום תוקפנות נגדה בעינה עומדת. מאידך, כיצד נוכל להתיר את הרצועה לאויבינו להתחזק בעזרת המערב בלי שנחייב את המערב לאחריות השוויון ולחובת תיקון המאזן לא עוד אלא שמועצת הביטחון אינה מהווה לנו מקור כלשהו לביטחון. לא הזכרתי במפורש את הווטו שלהם אך הסתפקתי ברמיזה זו. הדגשתי כי אין לנו כל ביטחון שהוויכוח עם ארצות־הברית ובני בריתה יביא לידי תוצאה של ממש אך גם בשעה שאנו מדברים על נושא זה עם המערב רצוי שברית־המועצות לא תפרש את עמדתנו שלא כהלכה.

בתגובתו אמר: (א) הוא אינו סבור שלטובת ישראל יהיה להצטרף לקואליציה אנטי־סובייטית אך על ישראל להחליט מה נחוץ לה. (ב) הוא אינו סבור כי ישראל נתונה בסכנה כלשהי. להיפך, הערבים מפחדים מישראל ודווקא ישראל יוזמת פעילות בגבולות. הבריתות בין המערב לבין מדינות ערביות אינן מכוונות נגד ישראל אלא נגד מישהו אחר. כשאני אמרתי מה שלא תהיה הכוונה הרי התוצאה היא ששכנינו מתחזקים ודבר זה מסכן אותנו נמנע מלהשיב. (ג) הוסיף ואמר כי בכל התקשרות בין אמריקה לבין ישראל תכריע הכוונה האמריקנית ולא הישראלית שכן אמריקה חזקה וישראל חלשה. (ד) אין ברית־המועצות חוששת שמא ישראל תתקיף אותה. אולי לא הייתה רואה מקור לדאגה בחוזה אחד אך המדובר כאן בלבנה שתתווסף

275

1. בשולי התעודה חתום בראשי תיבות: מ[שה] ש[רת].

על נדבכים אחרים וכל הבניין הזה של בריתות וחוזים מכוון בהכרה האמריקנית נגד ברית־המועצות. אמריקה תשאב תועלת מחוזה עם ישראל מבחינת המגמה הזאת בעוד שלישראל אין צורך בדבר שכן אין קיימת כל בעיה של ביטחון ישראל באשר אין כל איום על ביטחון זה מאיזה צד שהוא. (ה) שאל אם המדובר בחוזה צבאי ושוב הדגשתי כי אין חוזה ויש רק שיחות ואנו תובעים ערובה לשלמות גבולותינו והבטחה ששכנינו לא ידביקו אותנו בנשקם על־ידי עזרה חיצונית ואין לנו שמץ של כוונה רעה נגד מישהו. (ו) אמר שהוא מעריך את השיחה ונדמה לו כי שני הצדדים מבינים איש את רוח רעהו.

מכאן עברנו לארוחת ערב בה השתתפו גם מונרו מניו זילנד וחמישה שגרירי הגוש הסובייטי. אחרי הרמת כוסות רבות וכטוב לבו ביין פרץ מולוטוב במפתיע בחידוש השיחה הנ"ל. אמר: הייתה לי שיחה מעניינת עם מר אבן ושנינו הבענו דעותינו על הביטחון במזרח התיכון. אינני סבור כי ישראל תתקיף אותנו אך אני הבעתי תקווה שישראל לא תצטרף לשום גוש אנטי־סובייטי. נדהמתי מגילוי בלתי מוסמך זה ועניתי קצרות כי כל דאגתנו היא לביטחוננו באזור עוין שבו מתחזקים אויבינו על־ידי התקשרויות חד־צדדיות עם המערב. אמר מולוטוב: אך הרי הם מפחדים מכם. מתוך מאמץ להציל את המצב אמר מונרו: אדוני השר אני מניח כי אין לך חששות מניו זילנד. הרהר מולוטוב ואמר: דווקא יש לי חששות שכן הצטרפתם לכל מיני גושים בלתי רצויים. מונרו אמר שאין לניו זילנד שום כוונה אנטי־סובייטית והריני מרים כוס לחיי ברית־המועצות. אני תמכתי בו וקמנו ושתינו יחד עם הפולנים, הצ'כים וכו'. כשיצאנו אמר לי מונרו שמעולם לא ראה גסות נימוסין כמו זו שגילה מולוטוב למרות האווירה הקלה ושטופת היין של המעמד.

לאלן סיפרתי רק שנתברר היטב כי המאמרים בעיתונים הסובייטיים משקפים נאמנה את השקפת מולוטוב באותו הנושא.

אבן

277

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA186
נוסח יוצא: 93.01/2211/6

ניו יורק, 27 ביוני 1955

מחלקת ארצות־הברית.

הזמנתי את אלן לשיחה יסודית ושאלתי היכן אנו עומדים בעניין החוזה. בתגובתו אמר: (א) בהדרכת העיתונות ובנאום בר[או]נל[1] ניסתה מחלקת המדינה להנחיל לציבור את הרושם שהעיון בחוזה ביטחוני הוא רציני. מחלקת המדינה תוסיף בדרך זו. לא הגיע המועד להצהרה רשמית בשלב מוקדם זה. (ב) המכשול בפני התקדמות מידית היא תביעת ג'ונסטון הנמרצת שלא יבולע לסיכויו במדינות ערב. ג'ונסטון מציג את תכניתו לערבים כרצויה בפני עצמה ולאו דווקא כחוליה בשרשרת שתוביל לשלום והסדר, אם כי תפיסת ממשלת ארצות־הברית היא דווקא שהתכנית היא חוליה בשרשרת. על־כל־פנים, דורש ג'ונסטון שעד שיחזור מהמזרח התיכון לא ייווצרו נושאים רשמיים חדשים בין ממשלת ארצות־הברית לבין מדינות האזור. דעתו של אלן היא שיש להיענות לתביעת ג'ונסטון ומאידך, אם יצליח יש לנצל את התנופה כדי להתקדם בפעולה לפי איגרת דאלס לשרת.[2] (ג) לגבי ג'ונסטון מצב הרוח היה ירוד מאוד לפני שבוע אך ג'ונסטון רואה את מברק ראש הממשלה[3] כהקלה רבה והעביר לדאלס הודעה כי שוב אינו פסימי כשהיה כשמסר להובר הערכה קודרת מאוד ערב סן-פרנסיסקו. (ד) לאור הנ"ל הציע אלן לדאלס אתמול נוהל זה: בשבוע הבא ימסור ג'ונסטון לדאלס שהוא חוזר בו מהערכתו המבוהלת ורואה סיכוי טוב להסדר עם ישראל. אחרי שיחת דאלס-ג'ונסטון תתקיים שיחה שלי עם דאלס ואז יודיע לי על מחשבותיו בהמשך לאיגרתו. אלן מנחש שדאלס יביע רצון להציע חוזה למדינה ערבית אחת לפחות במקביל להצעה לישראל אך אין ממשלת ארצות־הברית יכולה להעניק זכות וטו לשום צד כלומר תנהיג שוויון בהצעה אך לאו דווקא בביצוע אם תיתקל בסירוב. (ה) אלן שאל אם נכון הדבר שביטלנו את תביעתנו לחוזה ביטחוני עם אנגליה. אמרתי לאו דווקא אלא שאנו שוללים זכות אנגליה לקיים יחסי חוזה עם הערבים ולסרב לקיים יחסים כאלה אתנו אלא על־פי תנאים שאינם נדרשים מהערבים, כלומר לערבים חוזים מן המוכן בלי שיגיעו לידי הסדר אתנו ועם ישראל רק כשתגיע לידי הסדר עם הערבים.

277

1. הכוונה לדברים שנאמרו על־ידי הרברט בראונל, התובע הכללי של ארצות־הברית, בוועידת הסתדרות ציוני אמריקה ב־18 ביוני, והיו מתואמים עם מחלקת המדינה. להלן הנוסח:

The United States Government – I assure you – is not unmindful of Israel's security and the protection and welfare of its people. It is our hope and our desire that area defense arrangement will develop through which all countries in the area can contribute toward their mutual protection against aggression from the communist menace.

ראה י. מרוז אל משרד החוץ, 30 ביוני 1955, 130.02/2455/7.

2. מס' 170.
3. מס' 267, הערה 1.

העובדה שאין ממשלת ארצות־הברית מקיימת יחסיה עם הערבים ועם ישראל על מישורים מדיניים ומשפטיים שונים מהווה לנו הקלה מסוימת לגבי אווירת הוויכוח אתה. נוסף על כך יש הדגשה מיוחדת בתביעתנו מאמריקה הנובעת מתכניות הסיוע שהטביעו חותמ[ן] על מצב המדינה מהאחריות המרכזית של אמריקה כבעלת תכנית ג'ונסטון ומהרושם שלנו שלא תיכנס ארצות־הברית לחוזים עם שכנינו בלי צעד שווה כלפינו. אלן אמר שכל הנחותי אלה מבוססות אך יש להוסיף שיקול אחד לטובת הדגשת אחריות ארצות־הברית שמשום־מה לא מניתי אותו והוא שבציבור האמריקני קיימת התעניינות לוהטת בקיום ישראל וביטחונה ודבר זה מוכרח להשפיע על ממשלת ארצות־הברית. הודיתי לו על הבהרה חשובה זאת ואמרתי כי אין השיקול הזה נעלם ממני אף רגע ולא הזכרתיו משום שאני מקבלו מאליו. אלן אמר שניסה לשתף את יהודי אמריקה בהלכי מחשבתו על־ידי שיחות עם ברנשטיין, הלפרין, מילר ואחרים. אמר כי אין ממשלת ארצות־הברית יכולה לקבל את דבריו של אידן, כלומר ערובה ביטחונית רק לאחר השגת הסדר שכן רואה היא את הערובה הביטחונית כקלף מכריע שאולי יקדם הסדר. מאידך, אינה רואה אפשרות לחוזה ביטחוני לאלתר על הרקע הקיים של מתיחות. מכאן שהמציאה שביל ביניים, לאמור התקדמות בכמה כיוונים ובעיקר המים אך לא רק המים, והצעת חוזים כתרומה נוספת להבטחת היציבות. הציג את העמדה האמריקנית כאילו היא עמדה מרכזית בין התביעה הישראלית לחוזה לאלתר לבין הניסוח של אידן על ערובה רק כגולת כותרת של הסדר כולל. הוסיף ואמר שעל הקהל להבין כי המדובר בתהליך של כמה חודשים ואל תיווצר ציפייה לחוזה ביטחוני מיד כאילו לפני הבחירות בישראל. הוא מייעץ גם לנו להאריך את נשימת ציבורנו מבלי לגרוע מרצינות הסיכוי או מערכו. את העצה הזאת הוא מסייג באפשרות אחת דהיינו אם יצליח ג'ונסטון בשליחותו ייתכן כי האווירה תהיה כך שאפשר יהיה להתקדם בקצב שלעת עתה נראה בלתי אפשרי אך בינתיים עצתו בעניין החוזה היא סבלנות, אמונה ונכונות להתקדם בעיון בחודשים הבאים. (ו) סיפרתי לו על מאמרי העיתונים הסובייטיים שנתאשרו בשיחתי עם מולוטוב.[4] ברור כי עצם נכונותנו לחשוב על חוזה עם ארצות־הברית מזמינה תגובה שלילית סובייטית וחשוב שהסיכון הזה יהיה כדאי כלומר שלא נצא קרחים מכאן ומכאן. גילה התעניינות רבה בדברים אלה ובעיקר בהערכה שייחסתי למולוטוב שחוזה עם ישראל נחוץ לאמריקה יותר מאשר לישראל ואמר שיודיע לדאלס על הערכה זאת באשר דאלס מעריך את שיקול דעתו של מולוטוב והערה זאת תרים כבוד ישראל בעיניו. המדיניות הכללית של ארצות־הברית היא שרשרת [שרשת] החוזים והבריתות שהקימה הביאה כבר לידי שיפור האווירה בין שני העולמות על־ידי תיקון המאזן ולכן יש להתמיד במדיניות זאת ולהרחיבה ואין סכנה יותר נוראה מאשר בולמוס הנייטרליות שארצות־הברית עצמה נכשלה בו ב־1917 וב־1939.

אחרי שיחותי עם אלן נתקלתי בדאלס שאמר שאלן מסר לו על שיחותיו והוא ירצה לשוחח אתי לפני צאתו לאירופה.

אבן

4. מס' 276.

278

א' נג'ר אל מ' שרת
E. Najar to M. Sharett

מזכר: 130.11/2511/17

ירושלים, 27 ביוני 1955

אישי – כמוס ביותר

הנדון: שילומים מגרמניה המזרחית

(א) מטרתנו:

מטרתנו בעוררנו שאלה זו משולשת:

1. לאור התעוררותה של בעיית איחודה של גרמניה להכין מראש הגנה על מה שהשגנו מגרמניה המערבית.

2. השגת שילומים מגרמניה המזרחית.

3. יצירת תנאים לשיחה עם ברית־המועצות על נושא מכובד.

(ב) עובדות יסוד של המצב המדיני:

פרשת השילומים ממערב גרמניה ביטאה גישה היסטורית מסוימת לגבי אחריות העם הגרמני ולגבי ישראל שנתמכה על־ידי גרמניה המערבית ושלוש מעצמות המערב.

ברית־המועצות וגרמניה המזרחית לא קיבלו גישה היסטורית זו ומנהיגיה של גרמניה המזרחית הצהירו שיתנגדו לתשלום שילומים ולחוזה לוכסמבורג במקרה של איחודה של גרמניה.

מאז הסכם השילומים חלו תמורות מרחיקות לכת באירופה ובמיוחד במעמדה הבין־לאומי של גרמניה ובהלכי הרוחות בתוכה. עניינה המדיני של גרמניה המערבית בשילומים לישראל פוחת באופן טבעי עם תהליך התקבלותה בין מעצמות המערב.

בשאיפת ברית־המועצות ליצור גרמניה בלתי קשורה לנאט"ו, היא מוכנה לצעדים מרחיקי לכת. לאור החשיבות המרכזית של הסיסמה של איחוד גרמניה, בשני חלקי גרמניה, יש בידי הרוסים שני קלפים חשובים: קיום מדינת גרמניה המזרחית והשטחים הגרמניים אשר סופחו לפולין ולצ'כוסלובקיה. בשלב הנוכחי ברית־המועצות דואגת באופן מיוחד ליחסיה עם ממשלת בון.

ראשי שלוש המעצמות המערביות וראשי ברית־המועצות נפגשים ב־18 ביולי בג'נבה. התפרסם גם כי אדנאואר יבקר במוסקבה בספטמבר. נושא מרכזי בשיחות הוא גורל גרמניה ואיחודה.

(ג) דרכי פעולה:

יש להימנע מלרכז בעיית השילומים מגרמניה המזרחית במסגרת שיחות עם ברית־המועצות בלבד וזאת מכמה סיבות. ברית־המועצות לא תפעל בהתעלמות מקיומה של גרמניה המזרחית אשר מהווה במשחקה המדיני גורם חשוב. פנייה לברית־המועצות בלבד היא פנייה במקום הקשה ביותר ומסוגלת, דרך הפנייתנו לגרמניה המזרחית, להביא להצהרות ולפרסומ[ו]ת שליליות ומסוכנות. יהיה גם לא מובן לפעול רק בברית־המועצות ערב הפגישה בין ארבע המעצמות וביקור אדנאואר במוסקבה, ודווקא בעניין אשר קיבל תמיכת המערב ושלילת המזרח. פנייה בלעדית זאת כמוה כגילוי אי־אמון מצדנו במערב ועשויה להחלישנו.

מעניינו לדאוג כי המערב ישמור בקפדנות על השקפת עולמו אשר הביאה לחוזה

השילומים. בנקודה זו דרוש ויתור מהמזרח. אדנאואר בייחוד עשוי להיות מעוניין כי תוכר על־ידי העם הגרמני כולו צדקת עמדתו ומעשיו.

שינוי הנסיבות המדיניות והתעוררותה של בעיית איחודה של גרמניה מצדיקים בהחלט פנייה רשמית לברית־המועצות, אולם לא פחות חשוב הוא מסירה רשמית של פרטי צעדנו לוואשינגטון, לונדון ופאריס. יש גם הכרח למסור בצורה מיוחדת על הפעולה בכללותה לאדנאואר. אין הכרח להתייעצות מראש עמו או עם המעצמות.

המצב המורכב מחייב תשומת־לב מיוחדת לתוכן איגרתנו לרוסים. היא צריכה להיות מנוסחת בצורה אשר לא תיתן למערב כל אפשרות לסגת מהמסורת שהוא קבע לעצמו בתומכו בהסכם השילומים. כן יש לכלול בתוכה הצהרות ראשי שלטון במערב ובייחוד אלה של מערב גרמניה.[1]

בברכה,

אמיל נג'ר

279

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 29 ביוני 1955

שיחות עזה. בפגישה היום נמשך הוויכוח בין גוהר וברנס על סדר יום. גוהר דחה שבע הצעות ברנס לסדר היום. מצדנו היינו מוכנים לעבור לדיון מעשי בתכניות השונות על יסוד כל אחת מהצעות אלו (בתיקונים קלים). ההצעות כוונו להצגה שווה של תכניות ברנס, מצרים וישראל, על־ידי תיאור מפורש של כל אחת ואחת מהן או על־ידי התייחסות כללית להן. גוהר התנגד לכל אלה ואף להצעה שניגש לדיון ללא סדר יום רשמי ומתוך הסכמת הצדדים שנדון בכל ההצעות שהוגשו על־ידיהם (פרט לתביעתנו לבטל הוראות למוצבים מצריים לפתוח אש על סיור ישראלי אשר לגביה מסר ברנס הצהרה המזכירה הבטחות גוהר בנדון והמודיעה על כך שברנס ימסור הודעה מיוחדת בשאלה זו למשרד החוץ הישראלי). בעקשנות שהרגיזה ברנס קשות עמד גוהר על הצעת סדר יום שהגיש באמצע הישיבה ושלא נתקבלה על דעת היושב-

278

1. למחרת הודיע איתן לשנער, ראש משלחת השילומים לגרמניה, כי ישראל החליטה עקרונית לחדש את תביעתה לשילומים מגרמניה המזרחית. הסיבות הן: ראשית, ישראל מעולם לא נסוגה מן הדרישה הזאת, שנית, השילומים מגרמניה המערבית מתייחסים רק לשני שלישים מהתביעה הכוללת, ושלישית, יום אחד יתגשם איחוד גרמניה ויש להבטיח את הסכם השילומים גם כשיתאחדו שתי הגרמניות. מבחינה מעשית ישראל תפנה קודם כל לממשלת ברית־המועצות, בהסתמכה על איגרת שהוגשה לה ב־1951. טרם הוחלט אם תפנה גם ישירות אל גרמניה המזרחית. שנער השיב שההחלטה לחדש את תביעת השילומים נכונה. הוא הציע להסתפק בהגשת איגרת קצרה לברית־המועצות ולדחות את הדיונים המעשיים עד לאחר ועידת המעצמות בעניין איחוד גרמניה. (ראה איתן אל שנער, 28 ביוני 1955, 130.02/2418/4; שנער אל איתן, 1 ביולי 1955, שם.)

ראש ונציגי ישראל. לפיה תוארו הצעות ברנס וההצעה המצרית במלואן בעוד שהצעות ישראל נזכרות ליד כל אחד מסעיפי ברנס במונח "Relevant Israel counter proposal".

נוסף לנוקשות השכלית וחוסר כל רצון כן מצד גוהר להתקדם, יש להניח כי לעמדתו גרם הרצון לשים במרכז הדיון את השאלה אם ישראל מסכימה או אינה מסכימה לכל אחד מסעיפי ברנס. מאידך, ברנס חזר והדגיש כי גוהר טועה אם חושב שהוא התכוון להגיש או עתיד להגיש תכניות מפורטות כלשהן לביצוע סעיפיו. כוונתו הייתה לפתוח דיון על מספר רעיונות כדי להביא הצדדים להגשת הצעות מפורטות יותר. כנראה נובעת הגישה המצרית גם מרצון להציג השיחות כהמשך מוחלט של השיחות שנתקיימו בעבר ושדנו בתכנית ברנס בלבד. הדיון כולו היה בהחלט ויכוח סרק אולם מעיד על גישה מסוכנת של המצרים לשיחות, ולכן כדאי היה להסתפק בשלב זה בגיבוש ההופעה המצרית השלילית כדי שייעשו מאמצים להתגבר עליה עוד בתחילת השיחות על-מנת לאפשר לצדדים להתקדם במשא־ומתן חופשי ומעשי.

כעת רצוי לדעת אם המעצמות תפעלנה בקהיר כפי שמחייב זאת המצב.

המשך הדיון נקבע באופן ארעי ל־6 ביולי.

אנו עורכים היום מסיבת עיתונאים. דאגו נא להדים מתאימים בעיתונות אצלכם.

תקוע

280

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

העתק: 93.39/545/3

מוסקבה, י' בתמוז תשט"ו
30 ביוני 1955

סודי

פגישה עם הרב שליפר

היום ביקרתי בלוויית משה ק' [-] את הרב שליפר, במשרדו הנמצא בתוך בניין בית־הכנסת. בילינו קרוב לשעתיים בשיחה אשר התנהלה רובה בעברית וחלקה באידיש. כפי שקבענו מראש עם משה, הוא יצא לזמן־מה את המשרד (שוחח עם אחד הנוכחים) ונשארתי עם הרב בלבד. בסוף הפגישה השתתפו גם 2 גבאים ומזכיר בית־הכנסת והרבנית אשר הגישה כיבוד.

כידוע לכם, נפגשתי עם הרב פעמים אחדות לפני כן ואף שוחחנו קצרות בהזדמנויות אלו, אולם הפעם הייתה לי אפשרות הרבה יותר טובה לתהות על קנקנו. אני סבור כי האיש ביסודו יהודי חם, דואב את הטמיעה ההולכת וגוברת של יהודי ברית־המועצות ובעיקר את הזרות המוחלטת של ילדי היהודים לערכי היהדות. יחד עם זאת הוא שומר על מעמדו כלפי השלטונות, זהיר מאוד לא לעשות דבר אשר לא יישא חן בעיניהם. משתדל, במסגרת היחס שנקבע לענייני הדת בברית־המועצות וליתר דיוק במסגרת ההגבלות החמורות שנקבעו לגבי

ניהול ענייני הקהילה היהודית הדתית, לבקש מדי פעם היתר לסיפוק צורך זה או אחר. גם זאת מציג לא כתביעות, כנראה, אלא כבקשות.

בעניינים הכלליים של ברית־המועצות, מוכן, לפי התרשמותי, לשרת את השלטונות אם יידרש לכך. שאיפתו האישית, כנראה, להגיע למעמד של מייצג ענייני הקהילות היהודיות הדתיות בכל ברית־המועצות כלפי השלטונות ושל רב ראשי כלפי יהדות ברית־המועצות.

ענייני מדינת ישראל, ללא ספק, קרובים ללבו. רואה במדינה התגשמות חלום דורות, שמח להישגנו, אולם כהישג חשוב הוא רואה כל דבר המשפר יחס ברית־המועצות למדינת ישראל. חרד לכל אירוע העלול להרע יחס זה. איש חכם ונבון, זהיר מאוד. מסוג האנשים, כנראה, המשתדלים נפשית לזהות את השמירה על מעמדם האישי עם טובת הכלל.

ועכשיו, תוכן השיחה: כידוע, קיבל הרב שליפר אישור להדפיס סידור תפילות. אין קיים דפוס עברי, לכן מצלמים דפים מסידור ישן ובאופן זה ידפיסו את הסידור החדש. הנוסח ברובו נוסח ספרד, אולם יכניסו בכמה מקומות גם את נוסח אשכנז כך שיוכל לשרת כולם. בסידור תהיינה גם תפילות לשלוש רגלים וחלק מהיוצרות לימים נוראים, כמו־כן תפילת השלום המיוחדת ו"מי שבירך" לממשלת ס.ס.ס.ר. הפורמט גדול. הסידור יופיע בעוד חודשים אחדים ומיועד לתפוצה בכל קהילות ברית־המועצות ויימכר ב־15 רובל. הוצאתו ממומנת על־ידי תרומות יהודים המנדבים בכלל ביד רחבה לכל צורכי הכלל, כאשר נקראים לכך.

בדעתו לחדש בקרוב את בקשתו לשלטונות להתיר פתיחת ישיבה. התכנית היא ל־40-30 חניכים אשר ילמדו 4-3 שנים. המגמה להסמיך רבנים, שוחטים ויודעי דין ודת בכלל. מועמדים למורים מסומנים. הוא מקווה כי יצליחו לאסוף גם את המספר הנקוב של חניכים, אם כי אין הוא בטוח בדבר. ישנם צעירים טובים הרוצים בכך אולם מספרם מועט. החניכים ייבחרו מכל הקהילות ולא ממוסקבה בלבד וכן מיועדים המוסמכים לפעול בקהילות שונות. הוא אופטימי לגבי קבלת הרישיון הואיל וסמינרים דומים הותרו וקיימים אצל הפרבוסלבים, המוסלמים והבפטיסטים.

בקשר עם שני הנושאים הנ"ל, התעניינתי לדעת מה ידוע לו על קהילות אחרות ומה מידת הקשר שלו אתן. לפי דבריו, יושבי־ראש הקהילות השונות שומרים על קשר אתו ובעיקר בבואם למוסקבה, לטפל בענייניהם, מתייעצים תחילה בו. לעתים כותבים לו וכן כותב הוא להם. לא קיים מרכז דתי יהודי בברית־המועצות. אין מועצה דתית וגם לא התקיימו פגישות של באי־כוח הקהילות לשם דיון על בעיות המתעוררות בענייני הדת או הקהילה. למרות זאת רואים בו מין בא־כוח בכיר בגלל היותו יושב־ראש הקהילה בבירה.

התעניינתי ביחס לאפשרות של לימוד תורה לילדי היהודים אשר הוריהם רוצים בכך. התשובה היא זו: אין כל אפשרות לארגן קבוצה של ילדים לשם לימוד תורה הואיל וזה נוגד את החוקים של המדינה. חופש הדת מתבטא בכך שאדם מבוגר רשאי להשתייך לקהילה דתית, אולם ללמד ילדים או בלתי מבוגרים, זו תעמולה דתית והיא אסורה בהחלט. ישנם הורים שהיו רוצים בעצמם להקנות לילדיהם מושגי יהדות והלכות הדת, אולם ידיעותיהם אינן מספיקות לכך. אחרים יודעים כיצד ללמד, אולם אינם חושבים זאת לכדאי. אם כך, שאלתי, מניין יבואו בעתיד המועמדים לישיבה? כאן, משיב הוא, טמון המצב הרע המיוחד שלנו: בה בשעה שנוצרי, בבואו לסמינר, יודע קרוא וכתוב וספג מהמסורת תוך קריאה, אנו ניתקל בקושי איום. אם כן, שאלתי, האין זה נימוק לבקש היתר ללמד ילדים בצורה כל שהיא? לכך, כנראה, אינו מוכן, הואיל וזה נוגד את החוקים היסודיים של המדינה ובאנחה כבדה, עבר לנושא אחר.

ישנם מוהלים ואין זה אסור למול ילדים. כיצד? שאלתי, הרי אלה ודאי אינם מבוגרים ואינם מסוגלים להחליט על הדבר! זה שייך ל־бытовые ואין מקשים לכן על קיום הדבר.

בחצר בית הכנסת ישנו שוחט עופות המוחזק על־ידי תקציב הקהילה ועושה שירותו לפונים אליו חינם אין כסף. בכמה מקומות בעיר ישנם שוחטים נוספים, אולם אלה גובים שכר טרחתם.

סיפר כי הוזמן לוועידת הארגונים היהודיים בפאריס נגד זיון גרמניה, שהתקיימה לפני זמן מה, ולא נסע אלא הסתפק בשיגור ברכה. יש להניח בוודאות, כי שאל ונאמר לו לא לנסוע. כן סיפר שהשתתף בוועידה של מצדדי השלום בברית־המועצות אשר התקיימה לפני כחודשיים ובה נבחרה משלחת לוועידה העולמית בהלסינקי. "נבחרו" למשלחת גם שלושה אנשי דת: פרבוסלבי, מוסלמי ובפטיסטי, אולם בו "משום מה" לא בחרו.

תוך השיחה אמרתי לו, כי בימי חג השבועות נהגתי לגשת למתפללים בשעת קריאת התורה או חזרת החזן, לראות בסידוריהם ולהחליף אתם משפט או שניים על התפילה והחג ולפעמים לשאול סתם שאלה. הואיל וראיתי כי זה גרם לפעילות השמשים, אשר השתדלו להרחיק את המתפללים ממני – יאמר לי הרב אם יש לו משהו נגד נהגי זה כי לא ארצה ודאי לעשות דבר שיהיה למורת רוחו. שליפר הפעיל כאן את יכולת פלפולו והתחמקותו: הסביר כי הם צריכים לחנך את היהודים להתייחס בכבוד לנציג מלכות ובייחוד נציג מלכות ישראל והנה קורה כשאני ניגש, שאחד עומד ואחד נשאר לשבת ואין זה נאה. נוסף לזאת, ישנם מלשינים וחייבים בזהירות ועוד הוסיף כי הגויים מביטים בעין לא טובה על דיבור בבית הכנסת. בכלל, לפי מושגיהם, זה מקום תפילה ולא מקום דיבורים ואם ירבו לדבר מי יודע על מה ידברו. אצלם אין מדברים בכנסייה וזה מוריד ערכנו, עושה אותנו נחותים בעיניהם אם אנו נוהגים אחרת. שאלתי אם העירו משהו על כך. הוא השיב: חס וחלילה! איש לא העיר, אולם הוא חושב שהם סבורים כך. הסברתי לו כי לי יהיה הדבר קשה ביותר להימנע מלהחליף מלים מספר עם מתפללים, הואיל וגדלתי בין יהודים כאלה, אולם אם זה לא לרצון לו, אשתדל להקפיד על החיץ. הוא נסוג מיד ואמר כי זה היה רק הסבר כללי ואין לו התנגדות לכך שאנהג כפי שנהגתי.

על השולחן במשרד היה מונח ספר ביקורים חדש, מפואר, אשר שעריו עוטרו ביד. הדפים הושארו ריקים עבור התפילה למען השלום ול"מי שבירך" עבור הממשלה. מצאתי כי משלחת קווייקרים שביקרה השבוע בבית-הכנסת רשמה כמה פסוקים. נתבקשתי על־ידי הרב לכתוב משהו על ביקורי בפתחו של הספר. נעניתי ברצון וכתבתי על התפילה בציבור ועל אווירת הייחוד והדבקות בקודשי ישראל השוררת בשעת התפילה.

משה ק' הביא אתו צרור צילומים נהדרים ממצעד יום העצמאות האחרון, אשר קיבלתי מצה"ל. כל הנוכחים נהנו מהתמונות הנאה מרובה. הסברנו כל צילום וצילום והרחבנו הדיבור סביבם. אחר זאת, עברנו כולנו לחדר סמוך בו הכינה הרבנית כיבוד. שתינו לחיים וסיפרנו קצת מהנעשה בישראל.

בדעתי לבקר שנית את הרב כעבור זמן־מה, הואיל ויש בזאת עניין רב.

בברכה,

י' אבידר

281

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 1 ביולי 1955

שיחות עזה.

הימים שנותרו עד הפגישה הבאה מאפשרים להסביר המצב ולהזהיר מהסכנות הטמונות בעמדה המצרית. בעוד שהוויכוח התנהל עד עתה, כביכול, על ענייני ניסוח סדר יום בלבד, מסתתרת מאחוריו למעשה גישה מצרית אשר אם לא תחוסל כבר בראשית השיחות, עלולה ליצור קשיים מרובים בהמשך מהלכן. דבקות המצרים בנקודות פורמליסטיות של הבאי וסירובם לראות בהתקדמות חלקה לקראת הסדרים מעשיים שיקול מדריך ומכריע, עלולים ליצור בעיות יותר חמורות כשנגיע לדיון הסובסטנטיבי וננסה להכניס תוכן ממשי להסדרים. הקו המצרי הנוכחי מעיד על האפשרות שהמצרים ירצו למצוא בשיחות רק מסווה להמשך יחסם השלילי לכל שיתוף פעולה בעל ערך – אפילו בתחומים מצומצמים – עם ישראל, ויתחמקו מכל הסדר שיתכוון להבטיח שיתוף פעולה כזה (בהתנגדם, למשל, לקשר טלפוני ישיר ולפגישות בין מפקדים צבאיים שהיו מבטיחים יעילות הסכם המפקדים עליו התנהל משא־ומתן מאז נובמבר 1954 ובנמקם התנגדותם זו בטענות סרק). לא נוכל בשום פנים לתת יד לגישה כזו ועל המעצמות להבין מראש שעמדתנו בעניין זה תהיה תקיפה ובלתי פושרת.

בשיחותיכם שימו נא לב לגישת ברנס להצעותיו, להבדיל מגישת המצרים כפי שהוסברה במברקיי הקודמים.

תקוע

282

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA37
נוסח יוצא: 93.01/2211/7

ואשינגטון, 1 ביולי 1955

שגריר בורמה ערך מסיבה אמש לכבוד או נו. נכחו רק ניקסון, דאלס, שגרירי ישראל, בריטניה, יפן וציר יוגוסלוויה ורוברטסון, סגן מזכיר המדינה לענייני המזרח הרחוק ונשותינו. או נו הפליג בשבחה של ישראל באוזני כל הנוכחים ודאלס אמר לי כי בשיחתו עם הנשיא ציין את הביקור בישראל כשיא ההתעלות במסעיו. הדגשה זאת לא הייתה לגמרי לפי רוחו של היוגוסלווי באשר התרשמותו של או נו מיוגוסלוויה נראתה כדי פושרת.

אחרי הארוחה שוחחתי נמרצות עם היפני ותבעתי הפעלת השפעתו להקמת הצירות ולהדיפת הלחץ הערבי.

דאלס פרש אתי לקרן זווית ונדמה לי כי שכנעתי אותו כי דאגתו בעניין ג'ונסטון הייתה מופרזת וכי התגברנו על המשבר. סיפר לי כי הייתה לו שיחה עם פאוזי ונתרשם ממתינותו ומשיקול דעתו. אמר שפאוזי דיבר ברצינות על הסדרת כמה בעיות עם ישראל. דאלס הוסיף ואמר על פאוזי He talked some nonsense about the territorial settlement אך חוץ מזה היו דרכיו דרכי נועם והשאלה היא אם יש לו בכלל איזו חשיבות בקהיר. על כל זה שפכתי קיטוני צוננים בצורת תיאור מדויק של התנהגות המצרים בשיחות עזה והרהרתי אם זוהי התנהגות מדינה המעוניינת בהסדר. דאלס אמר שיעיין בכל הנושא לקראת שיחתנו הבאה.

אבן

283

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה
Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/525
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 3 ביולי 1955

לשגריר.

(1) בקש נא ריאיון עם שר החוץ או סגנו והבא בפניו את האיגרת בעניין שילומים ממזרח גרמניה אשר נוסחה המלא בהמשך המברק. שים נא אל לבך כי לפנייתנו הפעם מטרה משולשת:

לקבל שילומים ממזרח גרמניה.

למנוע חבלה בשילומים ממערב גרמניה כתוצאה אפשרית של דיון על איחוד גרמניה בזמן או אחרי ביקורו של אדנאואר במוסקבה (זאת כמובן לידיעתך ולא לטיעון).

להניע הרוסים לשיחה על שינוי יחסם לבעיות יהודיות לאור מאמציהם להתפייסות עם דעת הקהל בעולם.

כהנמקה לפנייתנו המחודשת הסבר נא בעל־פה:

בחודש מארס 1952 וכן בספטמבר אותה שנה נאמר לנציגינו על־ידי סגן שר החוץ פושקין ומנהל מחלקת מזרח התיכון במיניסטריון, כי ברית־המועצות רואה את בעיית השילומים לישראל כקשורה באיחודה של גרמניה ובחתימת חוזה השלום עמה. הזכר נא כי אותו התנאי עצמו העמידה ברית־המועצות בזמן הדיון בחתימת הסכם שלום עם אוסטריה. לאחר שברית־המועצות מצאה לאפשרי לוותר עתה על תנאי זה לגבי אוסטריה הננו מקווים כי היא תמצא לנכון לוותר עליו אף לגבי דרישתנו אנו. בעניין השיחה עם פושקין ראה נספח מס׳ 5 למכתב המנכ״ל מ־8 בינואר 1954. בעניין השיחה אלישיב-זורין, הנזכרת בפתיחת האיגרת דלמטה, ראה מברק אלישיב מס׳ 87 מיום 18 בינואר 1954.[1]

הזכר נא כי היהודים באשר הם לא ישכחו את אשר עוללה להם גרמניה ותובן התנגדותם לאיחוד גרמניה ולחיזוקה על־ידי כך ואם ברית־המועצות מאמינה כי האיחוד הכרחי, עליה לעשות למען סילוק חובה של גרמניה המזרחית ליהודים, דוגמת גרמניה המערבית. לטיעון זה תוכל להיעזר בנתונים אשר בנספח מס׳ 3 למכתב המנכ״ל.

להלן האיגרת:

שגרירות ישראל בברית־המועצות מביעה הוקרתה למיניסטריון החוץ של ברית־המועצות ובהתייחסה אל איגרות צירות ישראל למיניסטריון מיום 15 בספטמבר 1952 וכן לאיגרות ישראליות קודמות הנזכרות בסיפא של האיגרת הנ״ל, ובהמשך לשיחתו של סגן שר החוץ זורין עם שגריר ישראל ד״ר אלישיב המנוח מיום 18 בינואר 1954 מתכבדת לבקש מאת ממשלת ברית־המועצות לבדוק מחדש את יחסה לתביעת ממשלת ישראל לשילומים מאת הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית.

283

1. לפרשה זאת ראה כרך 9, מס׳ 24 (הערת עורך).

שגרירות ישראל מחדשת את בקשתה הנ"ל בעיקר לאור השינויים אשר חלו במעמדן הבין־לאומי של שתי הממשלות הגרמניות ובאופיים של יחסי מעצמות הכיבוש אליהן מאז המגע האחרון בין נציגי ישראל לבין מיניסטריון החוץ הסובייטי בשאלה הנדונה.

שגרירות ישראל מציינת בסיפוק מיוחד את העובדה כי בתקופה זו הושקעו על־ידי ממשלות העולם מאמצים רבים למען הפגת המתיחות הבין־לאומית אשר העיבה על יחסי העמים בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה. ממשלת ישראל סמוכה ובטוחה כי ממשלת ברית־המועצות תמשיך לתרום את תרומתה להשגת המטרה הסופית – שלום והבנה מלאה בין העמים. עם זאת חדורים מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות הכרה כי מוראות מלחמת העולם השנייה לא יישכחו ותוצאותיה של האכזריות הנאצית יוסיפו לעכור את היחסים בין העמים כל עוד שתי המדינות הגרמניות גם יחד לא ימלאו את חובתן ולא יספקו את תביעות עם ישראל אשר סבל מהתוקפנות והאכזריות של גרמניה הנאצית יותר מכל אומה אחרת בעולם.

הרפובליקה הפדרלית של גרמניה הכירה בחוב של העם הגרמני לעם ישראל והגיעה להסדר עם נציגי מדינת ישראל אשר קלטה את רובם המכריע של פליטי החרב הנאצית ושקדה ועודנה שוקדת על שיקומם. אולם את הסכם השילומים שנחתם ביום 10 בספטמבר 1952 בין ישראל לבין הרפובליקה הפדרלית של גרמניה יש לראות רק כסיפוק חלקי של תביעת השילומים הישראלית מגרמניה אשר באה לידי ביטוי באיגרתה של ממשלת ישראל אל ארבע מעצמות הכיבוש מיום 12 במארס 1951.

ממשלת הרפובליקה הפדרלית של גרמניה הודתה בחובתה לשלם שני־שלישים מהסכום הכולל של אומדן הוצאות הקליטה בישראל של קרבנות המשטר הנאצי בטענה כי את השליש הנותר יש לזקוף לחובת גרמניה המזרחית. תביעת השילומים הישראלית במידה שהיא נופלת על הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית עומדת בעינה ולדאבוננו לא מצאה את פיתרונה עד היום הזה.

אי־לזאת, מביעה שגרירות ישראל את תקוותה כי ממשלת ברית־המועצות תשתמש במלוא השפעתה על ממשלת הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית ותפעל למען סיפוק דרישתה הצודקת של ישראל. עזרה זו של ברית־המועצות תחייב את מדינת ישראל לתודה עמוקה ותעשה רושם רב על היהדות העולמית.[2]

מזא"ר

2. איגרת זאת הוגשה לרוסים בפגישה שהתקיימה ב־7 ביולי עם סגן שר החוץ זורין. במהלך השיחה נמנע זורין מהתייחסות עניינית לנושא ושאל רק אם ישראל פנתה ישירות לגרמניה המזרחית. אבידר השיב שפנייה כזאת נעשתה, אך הגרמנים לא השיבו. זורין השיב שהיעדר תשובה אינו בהכרח תשובה שלילית. (ראה י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה, 7 ביולי 1955, 130.11/2511/17, י' ל' גדעון אל מחלקת מזרח אירופה, 25 ביולי 1955, שם.) תשובת גרמניה המזרחית לאיגרת, מס' 537.

284
ג' רפאל אל מ' שרת
G. Rafael to M. Sharett

מברק מוצפן 608
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 3 ביולי 1955

בהול

אישי. לשלך 510.[1]

בעניין הפליטים הצענו ב־26 בינואר דרך תדי [קולק] הנוסחה הבאה: השתתפות ישראל בהוצאות תכניות יישוב פליטים ברשות sponsored ממשלת מצרים על חשבון תשלום פיצויים. צריך להסביר לנאסר שהנזק בריכוז הפליטים ברצועה יהווה נטל מתמיד לצבא המצרי וגורם להסתבכות בלתי פוסקת עם ישראל. מאידך, התחלת יישוב הפליטים בסיני פותחת אופקים למצרים להשיג מארצות־הברית סיוע כלכלי לא רק בשביל הפליטים אלא בשביל מפעלי ההשקאה של הנילוס. התחלת יישוב הפליטים על־ידי מצרים בעת ובעונה אחת עם ביצוע תכנית ג'ונסטון תאפשר דיון מעשי על עתיד הרצועה ועל־כל־פנים תשנה את המצב ברצועה שלא יהווה מקור מתמיד לסכנת מלחמה.

אולם במצב היחסים הקיים ובפרט על רקע משבר התליות ופעולת עזה ונוכח הקשיים הפנימיים שנאסר נתקל בהם, אין כעת מקום לשיחות של פיתרונות גדולים. לכן, אני מציע שעירא ידרוש הוכחות מעשיות לרצונו של נאסר לתקן את המצב כהכשרת הקרקע לפיתרון בעיות.

(א) לגישה מעשית ולא תעמולתית בשיחות עזה. הסכמה לאזור הביטחון.

(ב) הפסקת ההסתה והרדמת הסכסוך בגופים בין־לאומיים. צריך לצייד עירא בלקט ההצהרות המצריות בחודשים האחרונים.

(ג) חיסול עניין "בת־גלים" והפסקת ההפרעה לספנות ולמטענים אל ומאת ישראל.

(ד) שיתוף פעולה נגד הברחת סמים משכרים (בשבוע זה תפסו הכוחות המצריים אחרי קרב עז במדבר סיני מטען חשיש בשווי של שני מיליון לי"ש שהועבר דרך עקבה).

(ה) הקלות לנידוני קהיר והסכמתנו לשחרר את הסטודנטים.

(ו) חידוש המגע הישיר.

כל אלה הן הצעות שהגשנו בצינור זה או אחר בחודשים האחרונים בתור תכנית מינימום. מציע לשמור להן אמונים כי בזה נוכיח גם לנאסר וגם לצינורות רצינותנו.

מעל הכול חשוב שעירא מצדו ובלי הסתמכות על ממשלת ישראל יסביר לנאסר שלא יסמוך על עזרת ארצות־הברית אם יסתבך עם ישראל כתוצאת מדיניותו העיקשת הממשיכה לקיים מצב מלחמה נגד ישראל ודוחה כל הצעה הגיונית לקידום היחסים.

במקרה ועירא נוסע מקהיר לאירופה אודה לך אם תסדר פגישה בינינו.

רפאל

284

1. שרת הבריק כי נפגש עם עירא (איירה) הירשמן, איש עסקים ופעיל אנטי־נאצי. הירשמן סיפר כי נפגש עם נאסר בקהיר ובמהלך השיחה עורר נאסר את שאלת הפליטים ושאל אם ידוע להירשמן מה מתכוונת ישראל לעשות. שרת ביקש פרטים על הצעה שהועלתה על־ידי ישראל בעבר ליישוב הפליטים ברצועת עזה. (מברק מ־3 ביולי 1955, 130.09/2346/4.)

285

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס
United States Division to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 4 ביולי 1955

לבקשתו נתקבל לאוסון הבוקר על־ידי השר. נכחו תקוע, הרצוג. לאוסון פתח שהוא מאושר להודיע לראש הממשלה סיפוק ממשלת ארצות־הברית על גישתנו בשיחות מצרים. גמישות עמדתנו ונכונותנו לדון בכל חלק שהוא על תכנית ברנס. הוסיף תוך סודיות שארצות־הברית מדברת למצרים in proper fashion.

השר הודה וביקש להשיב ברכה לגבי כיוון ותוכן פעולת ארצות־הברית בקהיר. הוא שותף מלא לביקורת על הקו המצרי ולגינויו. השאלה היא מה בעצם מניע נאסר לנקוט עמדה כזאת. אם הוא מפחד מתגובת דעת הקהל שלו בפני עמדה קונסטרוקטיבית יוכל להסביר שלא מדובר בנקיטת שיתוף פעולה עם ישראל אלא עם האו״ם ושאם ימשיך בקו הנוכחי יסתבך עם האו״ם ועם דעת הקהל הבין־לאומית. אם אמנם קיים לחץ פנימי שלילי על נאסר, יש לארגן לחץ בין־לאומי נגדי ולכן מציע שמחלקת המדינה תפרסם ברבים תגובתה.

השר אינו מתאר לעצמו שנאסר רוצה הבערה בעזה. אולם עמדתו חסרת [ה]רצון הטוב מדאיגה ביותר במיוחד כשהיא מלווה על־ידי חידוש הנחת מוקשים, אם כי הוא אולי אינו העושה, הרי בכוחו להפסיק. אם חלילה המוקשים לא היו מתגלים והיו גורמים לשפך דם היה גל חדש של כאב ומורת רוח מציף את הציבור הישראלי.

להערת לאוסון כי המטוטלת חוזרת בה לטובת ישראל (tide turning back) העיר השר שעם כל חשיבות הדבר למעמדנו מבחינת יחסי ציבור העיקר הוא שהבעיה לגופה תבוא על פיתרונה. אם מצרים מערימה קשיים בשלב המכין לגבי סדר היום מה נוכל לצפות בהגיענו לתוכן הדיון? העמדה המצרית הנוכחית מנבאת שחורות. לגבי הערכת ארצות־הברית את גמישותנו עליו לציין שמדובר בנקודות פורמאליות אולם לגבי תוכן הדיון יש לנו דעות מוצקות. בברכו צעד ארצות־הברית בקהיר חזר והציע שיתחילו במאמץ הסברתי כחלק מהמאמץ הדיפלומטי הכללי.

לקראת סוף השיחה שאל לאוסון מה תגובתנו לגבי הצטרפות פאקיסטן לברית טורקיה־עיראק. השר השיב שאנו רואים בכך חיזוק מתכונת שאין דעתנו נוחה ממנה. סיפר על תשובת הטורקים לאיגרתנו ושהטורקים הסכימו שנפרסם שהתקבלה תשובה לאיגרתנו המאשרת ידידות טורקיה לישראל.[1] הוקיע התנהגות הטורקים בבנדונג.

הרצוג

285
1. מס' 125 והערה 3 שם.

286

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/910
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 4 ביולי 1955

מידי

בשיחתי עם נאטינג היום מסרתי לו דבר ביקורו של פרס לשם סיום רכש המשחיתות ועל כוונותיו לנצל הביקור לשם בירור שאר בקשותינו. הודיתי על הרישיון לרכישה זו. סיפרתי כי קבעתי לפרס ריאיונות עם מולדינג ולויד. נאטינג אמר כי נתקבל מברק מניקולס בדבר בואו של פרס וכי נשלחה תשובה האומרת כי אין הם רואים השעה כמתאימה לדיון על הבעיה הכללית של אספקת נשק לישראל. הוסיף כי ברצונם לראות תחילה כיצד יתפתחו העניינים ברצועת עזה. אמרתי כי תשובתו מאכזבת ביותר שכן היה לנו יסוד להניח כי אחרי הכרזותיהם הנשנות של מזכיר החוץ ושלו על נאמנותם להכרזת השלושה, ידאגו גם לקיים את העיקרון של אותה הכרזה, הדוגל בשוויון אספקת נשק לנו ולערבים, הלכה למעשה. ציינתי כי למצרים מכרו בעבר עשרה סנטוריונים וכי בזמן האחרון ביטלו את האיסור על מכירת 16 סנטוריונים נוספים ואילו לנו לא מכרו בו בזמן אף סנטוריון אחד. הוספתי כי כך נוהגים הם גם ביחס לסוגי נשק אחרים כגון אווירונים ועוד. נאטינג ענה כי בעמדם על משמר השוויון מביאים הם בחשבון את אשר מקבלות ישראל ומדינות ערב מכל המקורות ולא מהבריטים בלבד. כאן העיר בנימה של אירוניה כי אין לנו יסוד להתאונן על מחסור במקורות אספקה פרט למקור הבריטי. כוונתו הייתה ללא ספק לצרפת. בהמשך דבריו הסביר כי תגובת המצרים למכירת הסנטוריונים לנו עתה הייתה מחבלת בסיכויים של הסדר ברצועת עזה. עניתי כי נהפוך הוא: הסיכויים להסדר בין ישראל, מצרים ושאר מדינות ערב בכל שטח שהוא יגדלו בה במידה שמעצמות המערב תוכחנה בעליל כי יחסן לישראל ולערבים שווה וכי אין מפלים ישראל לרעה. על כך העיר נאטינג כי לולא תקרית עזה, היו נכונים לתת לנו מספר סנטוריונים. עניתי כי טעות ביד משרד החוץ הבריטי אם הוא מניח כי ישראל תנהל משא־ומתן עם ממשלת בריטניה על נושא כלשהוא, כולל רכישת נשק, תחת לחץ של נימוקים העלולים לסכן ביטחון מדינתנו או תחת איום בעונשים אשר ניכרת בם הפלייה מובהקת לרעתנו. הוספתי כי אין הם מעריכים כנראה במידה מספקת את הבעיה כולה אשר רקעה צמוד אל מלחמת ישראל על קיומה בסביבה עוינת וכי אין הם צופים מראש את הסכנות הכרוכות בהחלשת כוחנו המוסרי והפיזי לעמוד על משמר מדינתנו בכל האמצעים שבידנו שעה ששכנינו אינם מוכנים עדיין להכיר בקיומנו ואינם מגלים רצון לבוא לידי הסדר עמנו. כאן פתחתי בהערכת המצב ברצועת עזה ובתיאור עמדתם הנוקשה של המצרים המחבלים בכל ניסיון שלנו ושל או"ם לשפר המצב.

סיימתי באומרי כי על אף זאת ממשיכים המצרים לקבל עזרה צבאית מבריטניה הכוללת סנטוריונים וסוגי אווירונים אשר לנו סירבו למכור עד כה. שיטה זו של איפה ואיפה מחזקת דעתנו כי לא זו בלבד שאין יחסה של בריטניה לישראל שווה [ל]יחסה למדינות ערב אלא שאין

היא ממלאה גם חובתה על־פי הכרזת השלושה כפי שהיא חוזרת ומבטיחה השכם והערב. בתשובתו העיר נאטינג כי הם והאמריקנים משתדלים להשפיע על נאסר כי ישתף פעולה למען שיפור המצב ברצועה. כן הכריז כי אפשר יהיה לדון בבעיית הרכש "כאשר ישתפרו התנאים בגבולות". הוסיף כי בינתיים עלינו להסתפק ברכישת המשחיתות. רק על כך נכונים הם לשוחח עם פרס ותו לא.

בסכמי נראה לי כי הסיכויים ברגע זה לקדם עניין הרכש קלושים עדיין. חוששני אפוא כי שיחותינו עם מולדינג ולויד תישאנה אופי הסברתי ולא תכליתי. אף־על־פי כן יש תועלת בשיחתי עם נאטינג ובשיחתנו עם שני חברי הממשלה הנ"ל בשאלה זו, שכן מכשירה היא את הקרקע ללחץ מוגבר לכשתתבררנה תוצאות המשא־ומתן הנוכחי עם המצרים. הכרזת נאטינג בקשר לכך חשובה בעיני. כמובן יקל עלינו לחדש הלחץ אם תוצאות המשא־ומתן תהיינה חיוביות. אך גם אם לא יושג ההסדר הרצוי, תהא אז השעה נוחה להפעלת לחץ כאשר האחריות על כישלון מאמצינו לשפר המצב תיפול על המצרים.

אילת

287

מ' שרת אל שגרירות ישראל בפאריס
M. Sharett to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/761
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 5 ביולי 1955

לצור. בעניין העלייה הנחותי והנחיותי כדלקמן:
(א) במשא־ומתן פה אנו שוללים לחלוטין כל קביעת מספר מראש.
(ב) עם השגת הסכם על יסוד זה אין אנו מעוררים שום שאלה מספרית אלא ניגשים לפעולה.
(ג) אם הם ביזמתם פונים ושואלים כמה עולים בדעתנו להוציא בחודשים הקרובים, אנו נענים להם ונוקבים כ־2,500 לחודש ממרוקו.
(ד) אם הם מערערים על מספר זה ודורשים הקטנתו אנו עונים כי זה לא לפי רוח ההסכם ועומדים על שלנו.
(ה) אם הם ביזמתם קובעים החלטית מספר יותר נמוך, אנו נאבקים ורק בלית ברירה מקבלים לבסוף את הדין תוך הבעת התנגדות נמרצת. אבל דיה לצרה בשעתה והרבה תלוי כמובן בגודל ההפרש.

שרת

288

י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 6 ביולי 1955

אתמול היה מוטל בספק קיום הפגישה עם גוהר שנקבעה להבוקר. במשך היום התקשר אתי ויז׳ייה והציע סדר יום חדש המפרט הצעות ברנס מבלי להזכיר במפורש הצעות ישראל ומצרים. בסוף הטיוטה שהוגשה יש הערה לאחרי קבלת סדר יום והדיון בו יהיו הצדדים רשאים להגיש הצעות מאופי צבאי המכוונות להפגת המתיחות בקו. המצרים הודיעו לברנס כי יהיו מוכנים לקבל סדר יום זה.

בתגובתי ציינתי שהטיוטה המוצעת עלולה ליצור רושם של השמטת הצעות ישראל. יתר־על־כן, תיאור הצעות ברנס על־ידי הנוסחות המקוריות שהוגשו על־ידו בנובמבר אשתקד עלול להביא למצב בו נתווכח על נוסחאות שאיבדו במידה מסוימת מציאותן ונתעלם מההתקדמות שחלה בפירושן מאז הגשתן. למשל נוסחת ברנס המקורית בדבר מכשול פיזי מציעה הקמת גדר תיל בקטעים מסוימים של הגבול בעוד שבינתיים הודיענו ברנס במכתבים רשמיים על כך שכוונתו למכשול שיהיה יעיל וממושך (effective and continuous).

אחרי התייעצות עם ראש הממשלה ראיתי ברנס, מסרתי לו על הסתייגויותינו אולם הטעמתי כי במידה שהיינו מוכנים להתקדם בדיון המהותי על יסוד כל סדר יום אשר יבטיח דיון בהצעות הישראליות והצגתן באופן שווה להצעות המצריות, נסכים לקבל סדר היום המוצע בשלושה תנאים:

(א) שההצעה תוגש כהצעת ברנס ולא של המצרים.

(ב) שההערה על חופש הצדדים להעלות הצעות משלהם תיכלל במפורש בסדר היום.

(ג) שברנס יצהיר כי סדר היום הנ״ל מהווה מסגרת לדיון ולא ניסוח סופי להצעות כלשהן.

למרות ניסיונותיו המאומצים של ויז׳ייה למנוע הסכמת ברנס לתנאים אלה הם נתקבלו על־ידו. ברנס ציין כי התרשם שחל שינוי ממשי בעמדת מצרים.

אם יתקבל סדר יום זה חשוב לזכור:

(1) עמדת המצרים בשיחות ובהסברה פומבית הייתה עד עתה, שיש לדון בסדר היום, עליו דיבר נאסר עם ברנס, שפירושו הצעות ברנס והצעת נאסר בלבד. אשר להצעות ישראל, לא היו המצרים מוכנים לתת להן מעמד רשמי כלשהוא. המצרים נטשו עמדה זו.

(2) מבחינה מעשית סדר היום המוצע רחב יותר מקודמיו ומאפשר דיון חופשי והגשת הצעות ישראל גם בזמן הדיון על הצעות ברנס וגם אחרי דיון בהן. מבחינה פורמאלית לפחות אין סדר היום מגביל הצעותינו לתכנית שכבר הוגשה על־ידינו.

(3) תכנית ברנס מופיעה במסגרת רעיונות ולא כתכנית מגובשת. בזה אפשרות להימנע ממצב בו נופיע כמתנגדים להצעות מסוימות של ברנס.

תקוע

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

העתק: 130.02/2457/1

לונדון, 6 ביולי 1955

כמוס - אישי

אתמול ביקרתי אצל מולדינג בלוויית אלמוג. הסברנו לו צדו הכלכלי והמסחרי של הרכש ורצוננו להדק ולפתח היחסים בשטח זה בין שתי המדינות. השר ענה כי יתמוך ככל שיוכל אך הקו המדיני בנדון אינו מותווה על-ידו כי אם על־ידי משרד החוץ הבריטי.

הבוקר ביקרנו אצל סלווין לויד. פרס הודה בשם שר הביטחון על מכירת המשחיתות. הסביר את בעיות הרכש שלנו מבחינה כלכלית וארגונית תוך הדגשת משאלתנו כי הרכש ינוהל שלא על־ידי לחץ מתמיד מצדנו בדבר סוג הנשק וכמותו אלא מתוך הבנתם את דרכינו והערכתם את ההיגיון המשקי שבדבר. עמד בעיקר על עניין האווירונים והסנטוריונים. לויד התרשם מההסבר והכיר בצדקת דרישותינו לגבי השלמת מכירת סוגי הנשק שכבר נמכר לנו כגון המטאורים אך הסביר כי ראשי הפיקוד הצבאי שלהם מתייחסים בשלילה למכירת הסנטוריונים לנו משום שדבר זה היה פוגע קשה, לדעתם, במעמדה של בריטניה בירדן, ומערער אמונם של הירדנים בכוונתה של בריטניה להגן על מדינתם באם תותקף על־ידי ישראל. שללנו מציאות כל כוונה בלבנו לתקוף את ירדן והעירונו כי עצם גישתו לעניין מוכיחה הפלייתנו לרעה ואי מילוי החובות המוטלות על בריטניה על־פי הכרזת השלושה ולאור העובדה כי נמכרו סנטוריונים למצרים שעה ששוללים אותם מאתנו. גם לויד ציין בדבריו כי קביעת המדיניות בעניין מכירת נשק לישראל בידי משרד החוץ הבריטי ולא בידיו ואף-על־פי כן הבטיח לעיין בחומר שיקבל מפרס תוך התחשבות בהסבר שקיבל על בעיית הרכש בכללה ועל כל סוג נשק לחוד. הבטיח לנסות להשיג אישור מהממשלה כי מכירת אווירונים לנו תישען על עיקרון השלמת היחידות הקיימות ולא על דיון באווירונים בודדים.

אחר הצהריים שוחחנו עם שאקבורו שעה וארבעים דקה. פרס חזר על הדברים שהציג בפני לויד ואגב כך נתפתחה שיחה ארוכה על בעיות ישראל באזור. שאקבורו ציין בדבריו כי מעצמות המערב זקוקות כיום לרצונן הטוב של מדינות ערב יותר מבכל עת אחרת בעבר בגלל הרחבת תפוקת הנפט החיוני לבריטניה ולבנות בריתה ובגלל העובדה כי הביטחון באזור נשען עתה בראש וראשונה על נכונות הערבים לשתף פעולה עם המערב על־ידי ביצוע החוזים המשותפים ולא כבעבר על בסיסים המצויים בפיקוחן המלא של מעצמות המערב. לפי כך ילך ויגדל כוחן של מדינות ערב מכל הבחינות וישראל לא תוכל לעשות דבר כדי למנוע תהליך זה גם אם מעמדה באזור יסבול בגללו. שאקבורו אמר כי הוא מכיר "במידת־מה" בצדקת טענותי ובדבר חוזה דו־צדדי, אך בריטניה לא תוכל לקבל על עצמה התחייבויות נוספות במצב בלתי יציב, וכל עוד אין הסדר בינינו לבין הערבים עלינו לסמוך על הכרזת השלושה. לדבריו, גם לאמריקנים גישה דומה אם כי בתקופות מסוימות, כגון בימי בחירות, נוכל להפעיל לחץ אשר יביא לנו, אולי, יתרונות זמניים, אך לא ישנה גישתה העקרונית של ארצות־הברית לבעיות החיוניות של

המזרח התיכון.

שללנו את ההיגיון שבגישתו לגבי השימוש בהפליה לרעתנו כדי להביא לידי הסדר בינינו לבין הערבים, אשר ללא ספק רק תרחיק את הערבים מהכרה בישראל ולא תתרום להשכנת השלום באזור. העירותי כי יש ומשווים אותנו לעתים מתוך בורות עם הצלבנים הזרים אשר חיפשו הרפתקאות בארץ הקודש. היהודים חוזרים אל מולדתם בזכות ולא בחסד ולא יהיה כוח בעולם אשר יקריב זכותנו זו על מזבח היתרונות האמתיים או המדומים, אשר ברצונו להשיג בעולם הערבי. הסדר של ממש יהא אך זה אשר יצדק בעינינו. על אף רצוננו הכן להדק יחסינו עם המערב, אשר אנו מזדהים עם מהות הכרתו החברתית ומשטרו המדיני הדמוקרטי, לא נעשה דבר אשר יהיה בו משום ויתור על האינטרסים החיוניים שלנו. לא נכיר ברשות שנטלו לידם להפלותנו לרעה בעניינים הנוגעים לביטחוננו ונעמוד על זכויותינו הצודקות בנדון. פרס הוסיף כי לדעתו עמדת האמריקנים שונה מזו של הבריטים וכי החוש המעשי של האמריקנים ילמדם כי אין סיכויים לשלום באזור כל עוד לא יימצא פיתרון לבעיית היחסים בין ישראל לשכנותיה תוך יחס שווה אל שני הצדדים.

בנוגע לרכש חזר שאקבורו על דברי נאטינג בשיחתנו הארוכה[1] אך הקשיב בשימת לב מרובה לדברי פרס ורשמם לפניו. בנוגע לסנטוריונים השמיע דברים ברוח דברי לויד. ניכר היה כי לדעתם אספקת נשק לישראל עלולה לעשות בירדן רושם חמור ביותר.

בסוף השיחה הסברנו כי לאחר שיובא עניין רכישת המשחיתות לידיעת ועדת הכספים של הכנסת לשם אישור ההוצאה הכרוכה בדבר עלול העניין להיוודע בציבור והיה רצוי כי הפרסום יוסדר. ענה כי מצדם לא תהא כל התנגדות לפרסום, ופרס הציע כי הדבר ייעשה בקשר להחלפת הדגלים.

אילת

290

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בפאריס
J. Herzog to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/784
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 7 ביולי 1955

רפאל; אישי בהחלט. שלך 614:[1]

ל־(א) (1) התריע באוזני הירשמן על קשירת עזרת ארצות־הברית למצרים במצב היחסים

289

1. מס' 286.

290

1. רפאל שאל מה היו הדברים המאלפים שאיירה הירשמן השמיע לנאסר, האם יחזור למצרים, והאם ואיך יוכל לפגשו. ראה מברק מ־4 ביולי 1955, 130.09/2346/3. ראה גם מס' 298.

הקיים בין מצרים לישראל.

(2) טען שעזה היוותה מפנה לרעה ביחסי ישראל-מצרים ולרגל הקשר בינו לבין ראש הממשלה לפני עזה רואה בה הפרת אמונים מצד האחרון. בגלל עזה היה מוכרח לשנות עמדתו ולהגדיל תקציב ההגנה על חשבון תקציב פיתוח כלכלי.

(3) אמר שאם נתקיף, לא תהיה לו ברירה אלא להשיב מלחמה שערה על אף ידעו שאין בכוחו לנצח.

(4) רמז על חששות מצרים מהתחרות כלכלית מצד ישראל במקרה הסדר.

הירשמן התרשם מאישיותו של נאסר ולדעתו הנו מחזיק רסן השלטון בתוקף.

ל־(ב) לפי בקשת השר ביטל הירשמן נסיעתו לטורקיה וחזר לקפריסין במטרה להגיע למצרים לשם קיום שיחה נוספת עם נאסר. השר הסביר באדיבות להירשמן מצב היחסים והרשה לו לחזור על דבריו באוזני נאסר. מברקך 608[2] הגיע באיחור אולם מספר נקודות דומות העלה השר עצמו.

ל־(ג) הירשמן יודיענו דרך שגרירות ארצות־הברית בקהיר על מועד צאתו ומקום חנייתו באירופה. נאמר לו שייתכן ותוכל לפגשו.

אודיעך.

הרצוג

291

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2454/1

ירושלים, 7 ביולי 1955

שיחות עזה.

נוסף להודעת דובר משרד החוץ שהוברקה אמש יש לציין:

א. ברנס עמד תחת לחץ מצרי לפתוח הדיון בנקודת המשמרות המשותפים ולכן הגיש תכניתו לביצוע ההצעה. גוהר קיבל התכנית בהעירו כי מצרים מעוניינת שבכל משמר משותף ישתתף גם משקיף או"ם. תגובתנו הייתה כי עמדת הצדדים ידועה וכי ישראל הגישה תכנית משלה הקשורה בהקמת גדר תיל. אשר לתכנית של ברנס הצעתי שתימסר לצדדים לעיונם. בכך עמדתי על גישתנו השלילית לרעיון משמרות משותפים מבלי להיכנס לדיון מהותי בהצעה ומבלי להחזיר למצרים חופש היזמה והתמרון שהפסידה בשלב הראשון של השיחות. נמשיך בניסיוננו להתחמק מדיון במשמרות המשותפים, ברם, צפויים לנו מאמצים מרוכזים מצד מצרים לחזור לנקודה זו.

ב. אשר להסדר המפקדים ברור לגמרי כי גוהר יעשה הכול כדי לצמצמו לסידורים טכניים פחותי ערך. הטיוטה שלפנינו הינה תוצאה מפגישה בין ברנס וגוהר שלא בהשתתפות נציגנו,

2. מס' 284.

וברנס הודיע על כך באופן רשמי. אף-על־פי כן ממשיך גוהר בתביעותיו לתקן הטיוטה ואם יימשך תהליך זה לא תישאר ממנה אלא צל הסדר. רצון מצרים להימנע מכל דבר שיפגין על שיתוף פעולה ממשי בינה לבין ישראל בולט ביותר. גוהר תבע שההסדר יכונה במונח ״סידורים״. התנגד בכל תוקף להכללת משפט הקובע כי ההסדר אינו פוגע בהתחייבויות הצדדים הנובעות מהסכם שביתת־הנשק, וזה למרות שאינו חולק על עצם העובדה. במשפט זה הוא רואה הוראה החורגת ממסגרת סידורים טכניים. בכל סעיף וסעיף שהספקנו לדון היו למצרי הצעות ודרישות לצמצום כל התחייבות מוצעת עד למינימום.

ג. במצב זה ברצוננו להגיש היום הצעותינו למגע בין מפקדים מקומיים ולקו טלפון ישיר ואחרי שגוהר יתנגד להצעות אלה, כפי שברור מראש שיעשה, להציע הפסקה של מספר ימים כדי לאפשר לגוהר התייעצות בקהיר וליצור מצב של ציפייה לתגובת מצרים להצעה ישראלית הגיונית ויעילה.

ד. לעיתונות נסביר התפתחות הדיון על הסדר המפקדים כדי למנוע אשליות כלשהן לגבי עמדת מצרים והאפשרות כי ה״פאליאטיבה״ המצומצמת בלאו הכי, עליה מתנהל כעת המשא־ומתן, עלולה להתרוקן מכל תוכן אם יימשך הקו המצרי. אכן נמשיך לשתף פעולה לקראת אפשרות להשיג הסדר, אולם מוטב שיהיה ברור ההבדל בין רצוננו להבטיח אמצעים ממשיים ורצון מצרים ליצור רק אשליה של רצון להתקדם בשיתוף פעולה.

תקוע

292

א׳ נג׳ר אל שגרירות ישראל בפאריס
E. Najar to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/778

נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 7 ביולי 1955

לצור. עוד הבהרות בעניין צפון אפריקה.

א. כל המשא־ומתן כאן נוהל לשם השגת התחייבות צרפתית לעלייה חופשית במסגרת סידורים אדמיניסטרטיביים לא קשורים בקביעת מספרים לעלייה.

ב. יסוד זה של ההסכם שהושג כאן ברור לצרפתים ללא צל של ספק וז׳ילבר התחייב לדרוש ביצוע נאמן לכל הפחות משך ששת החודשים הבאים במטרה ליצור תקדים שייהפך למסורת מעשית.

ג. אם לאחר ההסכם הצרפתים ירצו לדעת לאיזה היקף עלייה אנו מתכוונים, אפשר להגיד כי תכניתנו לחודשים הבאים היא במסגרת כ־2,500 לחודש בממוצע. זאת אומרת כי תכניותינו אנו הן המהוות הבסיס למספר העולים ועשויות להשתנות מעת לעת לפי המסיבות בהתאם לזכות של עלייה חופשית המוכרת בהסכם היסודי.

ד. שים לב במידה והמספר של 700 שקבע גרשוני ב־1949 לא מתאים למציאות של היום כן קביעת מספרים במסגרת אחרת מאשר ג׳ עלולה לא להתאים למציאות של מחר ולהתנקם בנו.

ה. התהליך לאוטונומיה פנימית בצפון אפריקה מהיר מדי ולא ייתכן שנכיר שבידי ממשלת צרפת הזכות לקביעת מספר העולים, זכות אשר עשויה לעבור מחר לשלטון מרוקאי.

ו. אינני בטוח כלל שהצרפתים יאשרו הנוסחאות שנקבעו בארץ וייתכן ונטייתם לסחוב המשא־ומתן. מכל מקום ז'ילבר יוצא לדרום צרפת ב־12 ביולי ואטוס לפאריס ב־13 ונשוחח.

נג'ר

293

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 8 ביולי 1955

שיחות עזה.

1. בפגישה אתמול התפתח הדיון ואחריו נמסרה ההסברה לפי מברקי מאתמול.[1]

2. העמדה הנוקשה של המצרי, שכבר נותחה על־ידי, הלכה והתגבשה. גוהר אמר לי אמנם בלתי רשמית שינסה לשכנע הממונים עליו בקהיר לקבל הצעותינו בדבר פגישות מפקדים וקו טלפון ישיר, או להסכים להצעות המתקרבות אליהן, אולם רק שינוי יסודי בגישה יכול להביא להתפתחות כזו.

3. פה ושם ניסה ברנס למצוא גשר בין עמדות הצדדים אולם תמך בנו ובתביעותינו בכל נקודות המחלוקת. הסתמך הרבה על ההסדר עם ירדן כדי להוכיח למצרי כי אין הצעותינו מהפכניות. עשה זאת בעיקר בהדגישו חשיבות מינוי מפקדים בעלי סמכויות פיקוד ולא נציגים בוועדת שביתת־הנשק כאחראים לביצוע ההסדר ובדברו בזכות קשר ישיר. תחילה שלל גוהר כל צורך בקשר עם הנציגים ורק בלחץ טענותינו והפצרות ברנס אמר כי מוכן לקשר אלחוטי בין הצדדים באמצעות משקיפי או"ם שיימצאו בקרבת נציגי הצדדים. ברנס הטעים שקשר כזה סובל מהיותו אמצעי. תגובתי הייתה כי ההצעה אינה רצינית מאחר שקיים כבר קשר אלחוטי בין משקיפים משני צדי הקו ואין חשיבות רבה במרחק בו יימצאו מכשירי האלחוט מנציגי הצדדים. טיוטת ההסכם שלפנינו מציעה קווי טלפון משני הצדדים למרכזיית או"ם בק"מ 95. ברנס לא עמד על הצעה זו בפגישה ולבקשתי הסכים להזדהות עם תביעתנו לפחות בשלב זה. כידוע, נסכים רק לקשר ישיר ולא נתפשר עם הסתייגויות בלתי נבונות של המצרים לגבי מגע בלתי אמצעי איתם. ביחס להחלפת ידיעות על הענשת מסתננים הסביר ברנס לגוהר חשיבות פרסום העונשים בעזה ומסירתם לידיעת ישראל.

4. הדברים המוסכמים כעת בטיוטת ההסדר הן [הם]:[2]

א. סעיף הקובע כי אם יוחזרו אזרחי צד אחד שנתפסו בשטח צד שני ייעשה הדבר בפגישות הנציגים שיתמנו לפי ההסדר.

293

1. מס' 291.
2. טיוטת הסדר זה מובאת במכתב ברנס אל תקוע מ־8 ביולי 1955 בתיק 130.02/2439/3.

ב. נוסח הוראה שיש לנקוט באמצעים נגד מעבר בלתי חוקי של הקו.
ג. סעיף בדבר החז[ק]ת כוחות סדירים בלבד משני צדי הקו. נבצר מאתנו להגדיר סיכומים אלה שהושגו בתום שמונה חודשי משא־ומתן על ההסדר כהתקדמות ממשית.

5. בהתאם לבקשתי לפתוח בדיונים מקבילים על כל סעיפי היום כדי למנוע הבלטת משבר בדבר משמרות משותפים, הגיש ברנס תכניתו להקמת מכשולים פיזיים, לפיה תוקמנה שתי גדרות תיל לאורך הקו מהים עד לנקודה בקרבת עין־השלושה. המרחק ביניהן כ־10 מטר שיהיו ממוקשים. השמירה תיעשה על־ידי משמרות ישראלים ומצרים שינועו באותו זמן אולם כל אחד בצדו במקביל לקו. בהצעה ניכרת התחשבות בהצעתנו.

6. יש להניח שהמצרים ינסו לטשטש עמדתם השלילית בהבעת שביעות רצון ממהלך הדיונים ואופטימיות ביחד לתוצאותיהם. מתפקידנו יהיה למנוע אשליות ולהציג המציאות כפי שהיא במאמץ מרוכז להביא מצרים לשינוי עמדתה, ולהימנע ממצב בו לא נהיה התובעים כי אם הנתבעים לפשרות.

תקוע

294

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 655
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 11 ביולי 1955

מבצע רכש. כפי שהנחתי בדוח שנכתב לאחר החלטת הממשלה, לא הוסרו עדיין כל הקשיים. אנו נכנסים למאבק של שלב הביצוע. משרד הביטחון הכין פרוטוקול המסכם דרישותינו וממליץ עליהן. לפי רמזים שנתנו על־ידי פלבסקי ושנתאשרו בשיחת בנדור עם בודואן נשלח הנוסח לעיון והערות למשרדים השונים ביניהם משרד החוץ.[1] נודע לנו כי מסיגלי מסתייג מאישור תעודה הכוללת את כל דרישותינו וממליץ על כך שנגיש בקשות לגבי כל פריט בנפרד. אם כי יש להניח כי גם [אם] עמדתו חיובית לגבי עצם הדרישות עלולה הצעה זו לפגוע ברעיון התכניתיות המונח ביסוד דרישתנו. תשובת משרד החוץ טרם נשלחה ואנו עושים כל המאמצים כדי להבטיח חתימת הפרוטוקול כצורתו. אני רואה מחר ומחרתיים את אנשי משרד החוץ כולל מסיגלי. עם זה נמשיך בלחצנו באמצעות חברי הקבינט ומדינאים שעמדו לימיננו. מוק שוחח עם אדגר פור, ולפי המלצתו של זה, אני עומד לפגוש את מנהל לשכתו כדי להבטיח לחץ מטעם משרד ראש הממשלה. בודואן ביקש במפורש לבלי לגלות הפרטים על עמדת מסיגלי, לא כאן ולא לשגרירותם בארץ.

צור

294
1. בשיחה עם בודואן, מתח הלה ביקורת על החלטת הממשלה וציין שהייתה יותר מדי טובה לישראל, באשר קבעה שיש למכור נשק רק לישראל ואין למכור למדינות ערב. החלטה זאת ציין מקשה על משרד החוץ לבצע את מדיניותו במזרח התיכון. (ראה שיחה בנדון עם בודואן, 12 ביולי 1955, 130.10/2522/21.)

295

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2406/8

ירושלים, 12 ביולי 1955

השבויים בסוריה.

לפני כמה ימים כתב אלי ברנס והודיע שהסורים תובעים לדעת גורל קצין סורי ושישה סורים אחרים הנמצאים כביכול בישראל, לפני שיטפלו בשאלת שחרור חיילינו. נוכח תכסיס השהייה נוסף זה, הוזמן היום ברנס למנכ"ל שמסר לו כי בדיקה קפדנית ביותר העלתה שהאנשים הנ"ל אינם בנמצא אצלנו. המנכ"ל חזר והזכיר תביעות עיראקיות דומות בעבר והדגיש כי על הסורים להבין שאילו היו בידינו אזרחיהם, לא היינו רואים כל עניין בהחזקתם. לפי ידיעות אשר הגיעו אלינו תנאי המאסר של הישראלים בדמשק לקויים בזמן האחרון. בינתיים גובר לחץ משפחותיהם והכרחי להביא לשחרורם כדי למנוע התפתחויות בלתי רצויות. הסורים אינם תורמים לטובת המצב על־ידי התקריות האחרונות שנגרמו על־ידיהם באזור החולה.

המנכ"ל מסר גם על פעולות האמריקנים בדמשק והציע שברנס יעשה מאמץ אישי מחודש אצל שלטונות סוריה.

ברנס הביע התמרמרות על אי שחרור החיילים ואמר כי מוכן לנסוע שוב לדמשק ביום ב' או ג' הבא להיפגש עם הרמטכ"ל ושרי החוץ הסורים וללחוץ למען שחרור החיילים.

תקוע

296

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 665
נוסח נכנס: 130.09/2346/4

פאריס, 12 ביולי 1955

בשיחה גלויה עם מאיארד הביע התנגדותו לפרטיכל כולל בעניין הרכש.[1] אמר כי החלטת הממשלה מנוסחת בצורה כוללת ומחייבת מכירת נשק לישראל אך אין פירושו של דבר

296

1. מס' 294 והערה 1 שם.

שרכישותינו משוחררות מהנוהל הקיים לפיו באה כל פנייה לעיון ולאישור משרד החוץ.

הדגיש כי התנגדותו מתייחסת לצורה הכוללת ולא לתוכן הדרישות אשר לכמה מהן יסכים ולכמה יתנגד בשעה זו אף כי ייתכן שיאשר בתאריך מאוחר יותר, כפי שקרה בעבר.

התנגדתי בתוקף לתפיסה זו ואמרתי שהיא מנוגדת לרוח דרישותינו ושמה לאל החלטת הממשלה. שאלתי במה היה שונה המצב אילו לא דן הקבינט בבקשתנו. הוא עמד על דעתו ולא הסתרתי ממנו שנמשיך במאבק בתוך משרד החוץ ומחוצה לו.

בעניין צפון אפריקה אישר שההחלטה נדחתה עד לכניסתו של גרנואל לתפקידו אך הטעים כי המשרד לתוניסיה ומרוקו הביע ספקות ביחס לכמה סעיפים שבהסכם ובעיקר דרש לקבוע מסגרת מספרית.

חזרתי על השקפתנו בעניין זה ודרשתי הפרדה בין עצם ההסכם לבין הערכה [של] מספר העולים שהוא עניין מנהלי גרידא. הטעמתי שאנו עוצרים כל פרסום וכל פעולה של מוסדות יהודיים ואין הדבר יכול להימשך חודשים רבים.

הודה על הבלגתנו. הבטיח שיפעל למען שמירת סטטוס קוו עד לחתימת ההסכם.

בעניין אגרות החוב, הודה לפני כי אינו יודע מה גורל המכתב ששקע אי שם במגירות השר. הוסכם שנבקש מאת משרד האוצר שיחזור על פנייתו והוא יעביר חוות דעת משרד החוץ ללא דיחוי.

עמדת משרדו על כל שלביו חיובית.

צור

297

המנהל הכללי של משרד החוץ אל נציגי ישראל בחוץ לארץ
The Director-General of the Ministry of Foreign Affairs to the Israel Representatives Abroad

העתק: 130.11/2496/18

ירושלים, כ״ג בתמוז תשט״ו
13 ביולי 1955

סודי

השגריר במוסקבה מודיענו כי בתשובה לפניית הסובייט העליון אל הפרלמנטים בעולם ביקרו כבר במוסקבה כמה משלחות פרלמנטריות. יש להניח כי בעקבות אלה תבואנה משלחות נוספות. המשלחות אשר ביקרו עד עתה זכו בהכנסת אורחים חמה כולל קבלות פנים, סיורים, פגישות עם חברי הסובייט העליון וראשי השלטון. לראשי המשלחות וחבריהם ניתנה גם ההזדמנות להשמיע דבריהם ברבים בצורת נאומים אשר מתפרסמים לאחר מכן בעיתונים גם כשהם כוללים דברי ביקורת מסוימים.

בעקבו אחר הופעות המשלחות, הגה השגריר אבידר הצעה כי נציגויותינו בארצות ידידותיות

המשגרות משלחות אלו, יבקשו להפנות את תשומת לבם של חברי המשלחות לעניין היהודי בברית־המועצות. מאחר שהצעה זו נראית גם לנו, מופנית אליכם הבקשה להשפיע ככל שתוכלו על הנוסעים לברית־המועצות למען יעוררו, בהזדמנויות מתאימות, בזמן הביקור ברוסיה, את בעיית מעמדו של המיעוט היהודי בשטחי השפה, התרבות, הביטוי העצמי והארגון הפנימי של הקהילות.

יש להניח כי שאלות כאלו לא יחרגו מגדר השאלות הביקורתיות המותרות לכל הדעות וניתן להציגן בצורה של "בוחריי ביקשוני להתעניין" וכיוצא בזה. רצוי, כמובן, שהשואלים יהיו לא מבין השונאים המובהקים של ברית־המועצות כי אם מבין המתונים או אף הידידים.

ברור לי כי אין הדבר פשוט, וייתכן כי לא בנקל יימצאו מתנדבים. אולם בתקווה כי פעולה כזו עלולה בסופו של דבר להשפיע על יחסם של הסובייטים אל יהודי ברית־המועצות, הנכם מתבקשים לעשות כמיטב יכולתכם.

בברכה,

ו' איתן

298

י' כרוז אל י' הרצוג
Y. Caroz to J. Herzog

מברק מוצפן 672
נוסח נכנס:130.09/2346/3

פאריס, 14 ביולי 1955

שלך 819.

להלן דוח מפי הירשמן שראיתיו אמש באורלי.

א. הירשמן לא יכול לפגוש את נאסר עד שלשום בגלל ביקור נהרו. עמד לפגשו שלשום, אולם נאסר חלה. דבר מחלת נאסר אושר על־ידי ביירוד. ראה את איש אמונו של נאסר, הוא לייט־קולונל עבד אל קאדר חאתם Haatem אשר תוארו הרשמי Director of public information.

הירשמן מסר לו דברי ראש הממשלה לא בצורת שדר, אלא בידיעה ממקור מוסמך. חאתם רץ מיד אל נאסר החולה והביא תשובת האחרון להירשמן לשדה התעופה שעה קלה לפני המראת המטוס אתמול.

ב. נאסר מסכים לפיקוח control על גבול רצועת עזה, בתנאי שגם ישראל תתחייב לכך. הוא מטיל ספק בכנות כוונות ישראל ובנימוק לכך הביא נאום בן גוריון בשבוע שעבר לפיו לא תיעצר ישראל באילת. הירשמן השיב כי היה זה נאום בחירות וכי ראש הממשלה הבטיח בהן צדק לשמור גבול הרצועה, באם גם מצרים תעשה כן. הירשמן אמר כי בשבילו מספקת הבטחת ראש הממשלה כי אחרת לא היה הוא – הירשמן – מסכן שמו הטוב ומעמדו.

ג. אשר לשאר הנקודות בדברי ראש הממשלה, מעדיף נאסר לחכות עד אשר יתכונן מגע אחרי שתחול התקדמות כתוצאה מהוכחת כנות כוונותיה ורצונה הטוב של ישראל בשמירה קפדנית על גבול הרצועה. לדעת נאסר וחאתם, מהווה שמירת הגבול צעד חשוב קדימה major

step forward. חאתם אמר כי היה כבר מגע בפאריס ונכשל באשמת ישראל.

ד. נאסר ביקש להימנע מכל פרסום כי נזילה על עצם המגע תזיק למעמדו. לדברי חאתם, עקבו אחרי הירשמן סוכני בולשת והתעניינו בו עיתונאים. הירשמן לא פרסם דבר משיחותיו.

ה. הירשמן דיבר קשות עם חאתם על תליית מרזוק וחברו. התשובה הייתה, כי מעולם לא ניתנה הבטחה שלא יהיו הוצאות להורג.

ו. לשאלה באם יחזור למצרים ענה הירשמן, כי ישוב באם יהיה בכך משום קידום עניין השלום. בזה נפרד מחאתם.

ז. לדעת הירשמן, כל הפרה של הסכם רופף זה loose agreement מצד ישראל או מצד מצרים תהיה הרת אסון לגבי היחסים או סיכויי משא־ומתן בעתיד. היה לו הרושם כי נאסר מייחל לתקופת שקט אשר תרפא פצעים ותיצור מצב בו יוכל לנהל משא־ומתן, דבר שעתה אינו מסוגל לעשותו. הירשמן מאמין שקיימת אווירה למען שיחות שלום שיתחילו כדברי חאתם מלמטה ויגיעו בסופו של דבר לדרגים גבוהים.

ח. את כל הנאמר לעיל סיפר הירשמן לביירוד. ביירוד היה מרוצה אף הציע כי הירשמן יחזור.

ט. הירשמן ימסור דוח מפורט לאבן ושילוח.

כרוז

299

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 679
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 15 ביולי 1955

מבצע רכש.

פעולתנו המשולבת שלשום נשאה פרי. פור סיפר לי אתמול שנמסר לו תוכן שיחתי עם גנרל ספילמן ומיד נתן ההוראות הדרושות. מפיו ומפי חברים אחרים בממשלה נודע לי כי תכנית הרכש לישראל הובאה מחדש לישיבת הממשלה שלשום לפי דרישתם הנמרצת של ראש הממשלה ושל קורניליון מולינייה. נתקבלה החלטה המדגישה את עקרון "המכירה הכוללת" cession globale לישראל. פלבסקי וקניג הדגישו מחדש כי פור עמד איתן על החלטתו והביע התמרמרותו על שפקידות משרד החוץ משנה מרוחה של החלטה מפורשת של הממשלה. הבוקר מתקיימת התייעצות בין־משרדית שהוטל עליה לקבל החלטה סופית בעניין זה ברוח הוראות הממשלה. השיחה ארוכה עם דה־קורסל, המשמש עתה מזכ"ל מועצת ההגנה הלאומית, אמר לי כי הכול בדעה שיש למלא דרישות ישראל אלא שחוששים לצורת הפרטיכל הכולל העלולה לעורר סערה באנגליה ובאמריקה. הוסיף כי אין זה מעניינה של ישראל שיהיה הסדר של ראווה trop spectaculaire שממילא יגביר הלחץ של המעצמות האחרות. הוא חזר והדגיש כמה פעמים שהמדובר בצורה ולא בתוכן. החלטה ממשלתית מטילה כנראה על השירותים למכור לנו נשק par tranches ועדיין איננו יודעים למה הכוונה בדיוק.

הגנרל קניג אמר אתמול לנשרי כי אנו יכולים לגשת לחתימת החוזים אך אין ביטחון שהנוהל נהיר לו ויש לשער שעוד ניתקל במכשולים. אנו ממשיכים לעמוד בקשר אמיץ עם כל הגורמים המעוניינים. דחיתי נסיעתי לכמה ימים שמא תידרש התערבות נוספת מצדי.[1]

צור

300

י' צור אל מ' שרת
J. Tsur to M. Sharett

מברק מוצפן 684
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 15 ביולי 1955

צפון אפריקה.

עמוס [רבל] מודיע מקזבלנקה שנקרא אל השלטונות והודיעונו כי הוסרו כל ההגבלות המספריות לעולים עד להודעה חדשה. הוא מקבל דרכונים בקצב משביע רצון. בהתייעצות שהתקיימה כאן בהשתתפות שרגאי ובלימל, לאור, דובדבני ונג'ר, סוכם:

א. לאור התפתחות זו אין מקום לפי שעה לחידוש המגע עם הצרפתים. בלימל שנפגש עם גרנואל לפני צאתו לתפקידו מצא אצלו הבנה לענייני העלייה ונתכוון לנסוע לרבט לראותו, סבור גם הוא שמוטב לדחות הדבר ולשוחח עמו בהזדמנות כשיבוא לפאריס.

ב. מכיוון שהחודשים הבאים ישמשו תקופת ניסיון לגבי האדמיניסטרציה החדשה במרוקו, יש להמשיך ולהקפיד בחומרה יתירה על הסייגים שהצבנו לגבי פרסומת, ביקורים ומשלוח שליחים.

ג. חיוני שקצב העלייה באוגוסט וספטמבר לא ירד בשום פנים למטה והמכסה של 2,500 שהצבנו לעצמנו.

ד. המצב כרגע במחנה מרסיי מכריח אותנו להעביר לארץ ולקלוט 3,500 בחודש אוגוסט כדי לעמוד במכסה של 2,500 ממרוקו. אם לא, יתמלא המחנה על גדותיו למעלה מכוח קיבולו ותינתן תואנה בידי הצרפתים לראות את המספרים שאנו לוחמים להם כבלתי מציאותיים.

ה. משום כך יש לעשות מאמץ עליון של קליטה בשני החודשים הבאים אפילו אם דרוש לשם כך להקדים את תכנית הקליטה של חודש אוקטובר והחודשים הבאים.

השגריר

299

1. במברק נוסף ציין צור כי ישנה התקרבות נוספת לפיתרון, הוועדה הבין־משרדית החליטה כנראה בחיוב בתנאי שלא ייחתם פרוטוקול אלא ייגשו מיד לחתימה על החוזים על כלל הרכישות, כל אחת בנפרד. (ראה מברקו 685, 16 ביולי 1955, 130.09/2346/3.).

ב־18 ביוני הודיע צור (במברק משותף עם פרס) שהמכשולים האחרונים לחתימת החוזים הוסרו. וכך סיכם את הפרשה: "לאחר ההחלטה הראשונה של הממשלה ניסה משרד החוץ הצרפתי להפוך את הקערה על פיה, התערבותם הנמרצת של ראש הממשלה ומשרד ושר ההגנה ומשרדו בישיבת קבינט נוספת הכריעו את הכף סופית". (מברק 695, 18 ביולי 1955, 130.09/2346/3.)

301

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 17 ביולי 1955

מידי

שיחות עזה: בישיבה שלשום נמשך תהליך ההתגברות על התנגדות גוהר לנקודות שונות בהסדר המפקדים.

גוהר הסכים שלהסכם יצורף מכתב פירושים רשמי מאת ברנס הקובע כי בין הצעדים למניעת הסתננות גם החוקים בעזה המטילים עונשים על מסתננים. כן הסכים להחלפת ידיעות על העונשים שיקבלו מסתננים בכל מקרה ומקרה. סיכום זה מהווה למעשה מהפיכה בעמדה הערבית שבעבר התנגדה בתוקף לכל התחייבות רשמית כלפי ישראל להעניש מסתננים וקל וחומר למסור ידיעות על הענשת אלה אשר לפי הגרסה הרשמית היו חוזרים לבתיהם החוקיים ולרכושם.

כן הסכים גוהר סוף סוף כי נציגם למטרות ההסדר יהיה קצין בעל סמכויות פיקוד כגון מפקד הכוחות המצרים בעזה או ראש אגם במטהו. לפיכך, קיבל ההצעה הישראלית לפגישות בין מפקדים להבדיל מהנציגים הקבועים בוועדת שביתת־הנשק.

ביחס לחתימה נקבע במפורש בנוסח ההסדר כי הצדדים הנם ישראל ומצרים. גוהר הסכים להכליל בסוף המסמך משפט דומה לסעיף בהסכם שביתת־הנשק האומר כי החתימה נעשית בנוכחות ראש מטה או״ם. בנקודה זו נטש תביעתו כי נציג האו״ם שיבוא על החתום יהיה היושב-ראש כדי שיצומצם הערך המדיני של ההסדר.

גוהר טרם התייעץ בממשלתו בדבר קו הטלפון אולם לפי כל הסימנים יוותר על דרישתו שהקשר יובטח על־ידי אלחוט או״ם ויסכים לטלפון באמצעות מרכזיית או״ם.

בסוף הפגישה נוסחה הודעה משותפת שהוברקה בנפרד. מעריך כי נעשתה פריצה רצינית בעמדה המצרית. המכשול העיקרי בשיחות הייתה עד עתה החשדנות המצרית לגבי כל הצעה לתביעה מצד ישראל. ההרגשה כי מטרת כל עמדה ישראלית הנה תמרון תעמולתי המכוון לפגוע במצרים השתרשה כנראה עמוק בלב הנציגים המצרים. כך למשל התייחס תחילה גוהר להצעתנו בדבר הענשת מסתננים. בקשתנו כי קצין בעל סמכויות פיקוד יתמנה כנציגם על פי ההסדר הוגדרה על־ידי גוהר בשלב מסוים כתמרון שיאפשר לנו לתבוע סילוק קצין מצרי שלא ימצא חן בעינינו ויואשם כמפר ההסדר. אחרי שורת שיחות בלתי רשמיות, פנים אל פנים, הציע גוהר אתמול שיחה גלויה ובלתי רשמית סביב שולחן הדיונים ובנוכחות אנשי או״ם בה דיבר בכנות גמורה והקדים דבריו עלי באומרו ״הבה נשוחח כאחים״. אין יסוד להניח כי פריצה זו חיסלה כל הקשיים אולם אם נדע לשמור בשיחות על הרוח שהשתררה עשויים אנו להמשיך ולהתקדם.

אחר הצהריים נדונו בעיות המשמרות המשותפים וגדרות תיל. הצלחנו לשים הדגש בדיון על גדרות התיל. טרם סוכם דבר.

תקוע

302

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה
Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/560
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 18 ביולי 1955

לשגריר.

1. הנך מתבקש להיפגש עם הממונה על שגרירות מזרח גרמניה במוסקבה לשם הזכרת תביעתנו בעניין השילומים מממשלתו.

2. התביעה תימסר בעל־פה אולם עליך להשאיר בידי הגרמני על נייר חלק זיכרון דברים באנגלית אשר תוכנו יצוין בסוף מברק זה.[1]

3. התחל נא את הקשר עם הגרמני באמצעות שיחה טלפונית והגד כי בהמשך לשיחות אלישיב-אפלט בעבר, ברצונך להיפגש עמו לשיחה.

4. פתח דבריך בהסתמכות על שיחתם האחרונה של אלישיב ואפלט בתחילת מארס 1954. בשיחה זו הבטיח אפלט, אשר הראה הבנה מלאה לתביעתנו, לשוחח על [ה]נושא עם בדוסוול ושרי ממשלה אחרים. אנו מניחים כי הקשר נפסק ותשובה חיובית לא באה עקב מחלותיהם הממושכות של שני השגרירים ומותם. עתה ברצוננו לברר ולקבל תשובה בדבר עמדת ממשלת ד.ד.ר. [גרמניה המזרחית] בשאלה הנדונה.

5. לאחר ההקדמה הנ"ל תאר את תביעתנו ברוח איגרתנו למעצמות מיום 12 במארס 1951.[2]

6. הזכר כי לאחר שפנינו בתאריך הנ"ל אל המעצמות נענתה גרמניה המערבית לדרישה וכתוצאה מכך נחתם ביום 10.9.52 הסכם על חלקה בשילומים. אולם כזכור הודתה גרמניה המערבית בחובתה לשלם רק שני־שלישים מהסכום הכולל של אומדן הוצאות הקליטה בישראל של פליטי המשטר הנאצי, בטענה כי את השליש הנותר יש לזקוף לחובת גרמניה המזרחית. להווי ברור לממשלת ד.ד.ר. כי לעולם לא נוותר על תביעתנו.

7. לבסוף הסבר נא כי לאור התמורה ביחסי המעצמות והתקווה להפוגה והשגת ההבנה בין היריבים בעולם, על גרמניה המזרחית לזכור כי יהדות העולם ומדינת ישראל תמיד יבדילו בין אותו חלק של גרמניה אשר הודה בחובתו של העם הגרמני והפגין במעשה רצונו לעשות למען כפרה על הפשע האיום, ואותו החלק של גרמניה העומד בסרבנותו.

8. אנו מציעים לגרמניה המזרחית להודיע, בכל צורה שתיראה לה כנכונה, על נכונותה למצוא דרך להידברות עם ממשלת ישראל. בקשר לכך, הזכר נא את הכרזתו של אדנאואר מיום 27 בספטמבר 1951 בפרלמנט בבון. (העתקה אליך בדיפ[לומטי] 17 לח[ודש] ז[ה].) אולם תוכל לרמוז כי נסכים גם להודעה בצורה אחרת במישרין או באמצעות מדינה שלישית.

9. זיכרון הדברים אשר תשאיר בידי הגרמני יהיה העתק מילולי של הציטוט מדברי האיגרת

302

1. לא מצורף למברק.
2. ראה כרך 6, הערת עורך בעמ' 163-162 ומס' 84 שם.

למעצמות המופיע בהכרזת משלחת ישראל במשא־ומתן עם מערב גרמניה, אשר נשלחה אליך בדיפ[לומטי] מיום 17.7.55. הציטוט מתחיל במלים לאמור:

"The case of the Jewish People against Germany is ....

וגומר לאמור:

... dead and alive, should be required to make reparation for the benefit of the survivors".

עד כאן.

אין צורך להעתיק את שני הסעיפים האחרונים של הציטוט הכלול בהכרזת המשלחת ובמקומם יבוא הקטע הבא (באנגלית) לאמור:

"ביום 10.9.52 הסכימה מערב גרמניה לשלם לממשלת ישראל שני שלישים מהסכום הכולל של אומדן הוצאות הקליטה בישראל של קרבנות המשטר הנאצי. השליש הנותר עומד לחובתה של גרמניה המזרחית".

עד כאן.

10. הברק מועד הפגישה ותגובות.

מזא"ר

303

י' כרוז אל לשכת שר החוץ
Y. Caroz to the Bureau of the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן 694
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 18 ביולי 1955

א. אמש נשדדו בקזבלנקה גם חנויות יהודיות.[1] אין לראות בכך התקפה מתוכננת נגד יהודים דווקא. באנדרלמוסיה השוררת שם בלתי נמנע כי ייפגעו גם יהודים.

ב. עמוס רבל טלפן מקזבלנקה וביקש שהסוכנות תתיר עלייה בלתי מוגבלת והוצאת משפחות השליחים. אנו מרגיעים אותו ודורשים ממנו לשמור על קור רוח הן לגבי יהודי המקום והן לגבי השלטונות.

ג. לפי בקשתנו הבריק שרגאי ברוח דומה לרבל.

כרוז

303

1. המהומות התחוללו בקזבלנקה זה ימים אחדים ורק ביומן הרביעי התפשטו לעיר העתיקה ופגעו ברכוש.

304

מזכר מאת משרד החוץ אל שגרירות ארצות־הברית בתל אביב
Aide Memoire from the Ministry of Foreign Affairs to the Embassy of the United States in Tel Aviv

Copy: 130.20/2480/8 :העתק

Tel Aviv, 20 July 1955

Confidential

Aide Memoire

The Ministry for Foreign Affairs presents its compliments to the Embassy of the United States of America and has the honour to draw its attention to the very grave situation that has arisen as a result of the obstinate refusal of the Syrian Government to release the four Israeli soldiers who were captured on 8 December 1954.

On 12 January 1955 the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission adopted the following resolution moved by the Israel delegation and supported by the United Nations Chairman, the Syrian delegate abstaining:

"The Israel-Syrian Mixed Armistice Commission… calls upon the Syrian authorities to release and return the above five soldiers to the Israeli Delegation through the Mixed Armistice Commission at the earliest date."

Despite numerous representations made pursuant to this resolution to the Syrian Government both by General Burns and by the Chairman of the Mixed Armistice Commission, Lt. Col. Castonguay, the Syrian Government has refused to release the prisoners. At first it intimated that the four surviving Israel soldiers – one of them had in the meantime committed suicide in prison – would be repatriated simultaneously with the return to Syria of a number of Syrian civilians and soldiers allegedly held in Israel. In a letter addressed to General Burns on 7 February 1955, of which copy is attached herewith, Sgan Alouf A. Shalev gave a detailed account of the position regarding the Syrian soldiers allegedly detained by Israel and conveyed the readiness of the Government of Israel to repatriate all the Syrian civilians in Israel with the exception of one named who was not a Syrian citizen, whenever the Syrians returned the four Israel soldiers

and one Israel civilian held by them. The Syrian Government continued to procrastinate by submitting a new list of 38 Syrian soldiers allegedly held in Israel. After an exhaustive inquiry General Burns was informed on 25 February 1955 that no Syrian prisoners of war were held in Israel.

At the same time it was pointed out to him that it was mandatory upon the Syrian Government to comply with the resolution of the Mixed Armistice Commission to effect the immediate release of the four imprisoned Israeli soldiers. More recently, the Syrian representative at the Mixed Armistice Commission submitted yet a third list of alleged prisoners of war, the names of whom, he stated, had been broadcast in the Arabic service of "Kol Israel". An immediate investigation revealed that no such names had ever been broadcast by "Kol Israel" and that no such persons were resident in Israel.

The Syrians further demanded the return of the Syrian boat "Fadelallah" which had got into difficulties in Israel waters and had been towed ashore at the request of its captain. The boat and its crew were released on 5 April 1955. Notwithstanding this gesture of goodwill on the part of the Government of Israel, the Syrian Government has continued to flout the decision of the Mixed Armistice Commission and has refused to release the Israel prisoners.

As stated above, one of the prisoners, Uri Ilan, committed suicide on 13 January 1955 at Damascus prison. It was found upon inquiry that, contrary to the Geneva Convention, the captured soldiers had been kept in a common prison and not in a special camp.

Furthermore, they had all been kept in solitary confinement, a flagrant violation of the Convention governing the treatment of prisoners of war. From the note found on the body of Uri Ilan it appeared that he had been given to understand that his comrades had all been killed and that it was his turn next. This again was a violation of the Prisoners of War Convention, Article XIII of which expressly states that prisoners of war must be protected from any acts of intimidation. During recent weeks the Government of Israel has received information to the effect that the treatment of the surviving four prisoners has again deteriorated.

The Government of Israel feels it its duty to draw the urgent attention of the Government of the United States to this very serious matter. Eight months have now elapsed since the capture of these men and seven months since the Mixed Armistice Commission has in unmistakable terms

asked for their release. One of the prisoners was driven to commit suicide by what the Prime Minister of Israel in his speech in the Knesset on 17 January 1955 described as "severe mental and emotional punishment and coercion". The survivors are enduring hardship and suspense of imprisonment by hostile gaolers without any prospect of their release. Their fate is greatly agitating public opinion in Israel, where the tragic death of Uri Ilan is still vividly remembered.

The Government of Israel has done what it could to reduce tension between Israel and Syria in order to facilitate the release of the prisoners. It released the Syrian boat in the definite expectation that this would be followed by the liberation of these men.

It has, furthermore, abstained from reacting in any form to the numerous infractions of the Armistice recently committed by Syrian fishermen on the Sea of Galilee, even when these – as has happened repeatedly – have been accompanied by shots at Israel Police guards.

After the fruitless efforts which General Burns has made during many weeks to induce the Syrian Government to comply with the terms of the resolution of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission of 12 January 1955, and in view of the great bitterness which this matter has aroused in this country, the Government of Israel feels itself compelled to appeal most urgently to the Government of the United States to use its good offices in a final effort to secure the immediate release of the prisoners.

The Government of Israel is at the same time drawing the urgent attention of General Burns to the grave tension which is developing as a result of the non-compliance of the Syrian Government with the above-cited resolution of the Armistice Commission.[1]

304

1. ראה מס' 314.

305

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 21 ביולי 1955

שיחות עזה

1. בפגישה אתמול הסכימו המצרים רשמית לקשר טלפוני בין הנציגים באמצעות מרכזיית או"ם. לפי החלטת הממשלה רואים אנו בהיענות זו קבלת ההצעה הישראלית לקשר טלפון בין הצדדים.

2. כן סוכם כשני־שליש מנוסח מכתב הפירושים של ברנס בנקודות המתייחסות להענשת מסתננים על־ידי בית הדין הצבאי בעזה ולהחלטת אינפורמציה בדבר עונשים.

3. קשיי ניסוח נתגלו בעיקר בסעיף על קשר טלפוני ובדבר הגדרה מפורשת לאופי הקצינים שיתמנו על־פי ההסדר. בנקודות אלה ובנקודות ניסוח אחרות, הקושי בשכנוע גוהר לומר במפורש הדברים להם מסכים הוא בעל־פה. משך רוב הזמן התנהל ויכוח בין גוהר לברנס כשהאחרון מציע נוסחה אחר נוסחה וגוהר ממשיך בנוקשותו. כדי להקל על ברנס במלאכת השכנוע הסתפקנו בשמירה על כך שתהיינה הנוסחות הנדונות מתקבלות על דעתנו.

4. מבחינה הסברתית אפשר ורצוי להשוות ויכוח זה למשבר שחל בתחילת השיחות בסדר היום. בעוד שהתגברנו על המשבר הראשון ועל הקשיים להניע המצרים לקבל תביעותינו בנקודות מהותיות, אין להקל ברצינות משבר הניסוח הנוכחי העלול לפגוע בהתקדמות לבטא בכתב ההבנה שהושגה.

5. בתום הפגישה הוצאה הודעה משותפת שהוברקה בנפרד. בהפסקה הורשו העיתונאים והצלמים לשהות במקום הפגישה.[1]

6. לידיעתכם. מהשיחות הבלתי רשמיות עם גוהר התברר כי המצרים מעוניינים בהשגת ההסכם ומוציאים מכלל אפשרות כישלון המשא־ומתן.

תקוע

305

1. ההודעה בתיק 130.02/2429/9.

306

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 22 ביולי 1955

אתמול ביקרני ברנס במשרד בקשר לבעיות הניסוח העומדות ותלויות בשיחות עזה. הציע להסכים לכמה נוסחאות שיעביר לגוהר כהצעותיו לפיתרון סופי לקשיים שנוצרו. הנוסחאות היו פחות או יותר אלה שתבע גוהר בפגישה האחרונה. ברנס ציין כי בנקודות המהותיות קיבלנו סיפוק ולכן אין לייחס חשיבות מיוחדת לניסוח.

בשיחה של שעה וחצי עמדתי על עמדתנו ועמדת המצרים בהדגישי כי אין להסכים לנוסחאות שתאפשרנה למצרים לפרש המוסכם בצורה מסולפת. אם אמנם הושגה הבנה בנקודות מהותיות על המצרים להתגבר על רגישותם ביחס להבעת ההבנה בכתב. הצבעתי על טיוטת הסדר המפקדים שהוגשה על־ידי ירדן בה מצאו ביטוי, שאינו משתמע לשתי פנים, כל הנקודות השנויות במחלוקת עם המצרים כגון קשר טלפוני ישיר. גם ברנס צריך להיות מעוניין שהשתלשלות המשא־ומתן עם המצרים לא יפגע במשא־ומתן עם ירדן. לפי כל הסימנים, חפצים המצרים בהסדר ובמקום לחפש ויתורים רצוי לנסות ולהתגבר על נוקשות גוהר כפי שנעשה בשלבים הקודמים של השיחות.

בסוף הסכים ברנס להעביר בשמו לגוהר נוסחאות לפי רוחנו ולמסור למצרי כי אם אינו מקבל הצעות אלה לא יהיה טעם בפגישה בשבוע הבא וברנס יצטרך לדווח למועצת הביטחון ולבקש לראות פאוזי.

תקוע

307

מחלקות ארצות־הברית ואמריקה הלטינית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States and Latin American Divisions to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 915
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 22 ביולי 1955

מידי

אבן; שילוח.

לאוסון וניקולס הביעו באוזני גרנאדוס[1] תרעומת קשה על שבהשתקעותו בירושלים מפירה גואטמלה החלטות או"ם ומסתבכת עם העולם הנוצרי. לפי השמועה מחו הנציגים האמריקנים והבריטים בגואטמלה על המעשה.

עלינו לעשות הכול ומיד להקל על גרנאדוס. אנא קיימו פגישה בלתי רשמית עם אלן כדי להביע תמיהה על השמועה שארצות־הברית מוצאת לנכון להתערב בעניין שבין ישראל לגואטמלה וכך חוזרת לסורה בהפעילה לחץ על מדינות אחרות בעניין ירושלים (אין להתייחס לשיחת לאוסון-גרנאדוס).

כן היפגשו עם שגריר גואטמלה כדי להביע הוקרת הממשלה והציבור על צעדם הנבון והמציאותי. אם יעיר על מחאות, ספרו לו על השתלשלות העניינים כולל העובדה שההולנדי והיווני יושבים בירושלים וציינו שלרגל הגשת כתבי האמנה והמגע המתמיד בירושלים אין כל יסוד הגיוני להימנעות מהשתקעות בעיר.

מאה"ב מל"ט

307

1. חורחה גרסיה־גרנאדוס, מראשי תומכיה של ישראל בזמן הדיון על החלטת החלוקה ב־1947, מונה לשגריר גואטמלה בישראל וקבע את מקום מושבו בירושלים.

308

ג' אבנר אל מחלקת חבר העמים הבריטי
G. Avner to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/976
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 22 ביולי 1955

בעקבות שיחותי ושל מנכ"ל משרד הביטחון נפגשתי עם האיש הממונה במחלקת הלוואנט של משרד החוץ הבריטי על ענייני הגנת האזור והענקת נשק למדינותיו. האיש החל זה עתה בתפקידו החדש. היה אחד משלושת מזכיריו האישיים של צ'רצ'יל מאז 1952 עד פרישתו. לאחר גוללי לפניו שאלת ביטחונה של ישראל ורכישות הנשק וכשנתתי בידיו תביעותינו העומדות עתה על הפרק, ענה כי לאחר שנות עבודתו במחיצת צ'רצ'יל סיגל לעצמו יחס זהה עם זה של ראש הממשלה לשעבר לישראל והוא ניגש לתפקידו החדש כשבלבו "מעין אהדה מיוחדת". ייתכן כי דבר זה הניעו לדבר בגילוי לב. וכך אמר:

א. עלינו להבין כי הבריטים אינם עוסקים בחישובים כיצד להרבות נשקן של מדינות ערב וכיצד להפלות ישראל לרעה. דבר הענקת הנשק למזרח התיכון הוא מסובך ביותר משום שאין האנגלים והאמריקנים יודעים בדיוק מה נמכר למדינות המזרח התיכון על־ידי צרפת ומדינות אירופה אחרות, דבר המקשה על חישובו המדויק של המאזן הכולל. גם בלאו הכי קשה לאזן עצמה צבאית בין שתי מדינות, ועל אחת כמה וכמה בין מדינה אחת ומספר מדינות אחרות. אנשי הצבא יושבים על המדוכה ללא הרף אך נתקלים בקשיים מעשיים. עבודתם מתנהלת לפי מה שידוע להם כי נמכר ועל יסוד דוחות נספחיהם הצבאיים על הנשק הקיים ועל עצמת הענפים השונים.

ב. עלינו להאמין כי דוחות אלה ערוכים על־סמך עובדות, במידה שהן ידועות לעורכיהן, וללא משוא פנים. על־פי דוחות אלה עולה עצמתה של ישראל כיום בענפים שונים על מספר מדינות ערב גם יחד.

ג. אין זה נכון כי יש זרם הולך וגובר של נשק בריטי למצרים ולמדינות אחרות. הם מנסים לשמור על איזון הכוחות אך מרוץ הזיון במזרח התיכון מגיע לממדים מסוכנים המגבירים כאן את ההיסוס. אין ישראל ואין אף אחת ממדינות ערב מקבלות אלא חלק ממה שנתבע.

ד. באשר לישראל, יש לממונים עליו היסוסים נוספים: מה תהא דמותה של הממשלה הבאה ומה יהא צירוף הכוחות בה ומה תהיה תכנית פעולתה בתחום הגבולות והיחסים עם מדינות ערב בכלל. דובר על פריצת הדרך לאילת. כידוע חושב משרד החוץ הבריטי כי עמנו הצדק בעניין זה אך טרם נמצאה הדרך להכריח את מצרים לציית. אין לתמוך, לדעת משרד החוץ, בניסיונות להשיג תביעה מוצדקת באמצעות פעולה צבאית. זו הייתה גישת הבריטים גם לבעיית פורמוזה.

ה. בשנה האחרונה הסבה תשומת לבם נטייה גוברת בישראל לגרש את המצרים מעזה. זכורות להם מגמות דומות בעבר כלפי ירדן אשר יש להם רושם כי היא תמה לאחר שנשתרשה ההכרה כי פריצת הגבול המזרחי פירושה התנגשות עם כל מדינות ערב, לרבות כוחות בריטים. אין זה ברור להם אם אמנם אין לנו נטייה עקרונית לפרוץ לעזה גם אם אפשר יהיה להשכין

שוב שקט יחסי בגבול ההוא כפי ששרר בשנים 1953-1949. בניירות משרד החוץ הבריטי חוזרת ומופיעה נימה כי למדינות ערב אין מגמות לתקוף את ישראל לאלתר בעוד שבישראל יש מגמות מסוג זה ואין זה ברור לאן מועדים פני הדברים. אין ברצוני ליצור רושם כי משרד החוץ הבריטי בדעה כי פני ישראל לתוקפנות אולם יש היסוסים לגבי הענקת נשק בגלל מציאותן של מגמות אלה בישראל. כאן הצביע על הרשימה שהבאתי ואמר כי זה שיש לו היסוסים לגבי מדיניותה של ישראל בזמן הקרוב רואה ברשימה תוספת כוח תוקפני ניכר שעה שרק זה שאינו מפקפק בכוונותיה של ישראל רואה בכך תוספת חשובה לצורכי התגוננות בלבד.

ו. דבריו של מנכ"ל משרד הביטחון בדבר הצורך לרכוש מספר של טנקים ואווירונים על־פי הצרכים הממשיים של היחידות, עשו רושם. אך המסקנה כי יש לתת, לדוגמא, לפחות 20 סנטוריונים במקום 6, מתקבלת שוב בהיסוסים הנ"ל.

ז. כאשר אושרה רכישת המשחיתות לא תיארו לעצמם כי כה רבים יהיו ביטויי התודה וההערכה בישראל.

ח. הוא יטפל בתביעותינו ביחד עם הממונים עליו, כמיטב יכולתו, והוא מניח כי נשיג את מבוקשנו קמעא קמעא, אם כי אין בכוחו להבטיח כי נקבל הרבה לפחות בחודשיים הקרובים.

אבנר

309

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 25 ביולי 1955

היום החלו השיחות עם ירדן בדבר הסכם מפקדים. ירדן יוצגה על־ידי נוסייבה. ברנס ישב ראש. הושגה מידה מסוימת של הבנה באווירה נוחה למדי. הירדנים יסכימו כנראה למגע בין מפקדים אזוריים נוסף על הקשר בין מפקדים מקומיים, אולם היו רוצים להגביל יתר על המידה תפקידי המפקדים האזוריים. עמדתנו הייתה כי אין לחזור על הטעויות של הסכם המפקדים המקומיים הקודם, ששני הצדדים אינם מעריכים כיעיל ומשביע רצון. חשוב למנוע התקלות דאז הטמונות בסמכויות המצומצמות של הנציגים שנתמנו לביצוע ההסכם. ברנס הציע לנוסייבה להיוועץ בממשלתו בנקודה מרכזית זו. בתום הפגישה הוצאה הודעה משותפת שהוברקה בנפרד.

תקוע

310

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בסופיה
East European Division to the Israel Legation in Sofia

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2422/1

ירושלים, 27 ביולי 1955 (שעה 1845)

בהול

הצירות הבולגרית מסרבת מתן אשרות לחברי ועדת החקירה בלי הוראה מסופיה.[1] הוועדה תמריא הערב דרך סלוניקי לבולגריה גם בלי אשרות. עליך לתבוע ממשרד החוץ לתת הוראות מידיות לכל שדות התעופה בבולגריה לקבל האווירון של הוועדה ולהושיט לוועדה כל עזרה אפשרית בעבודתה גם אם יגיעו בלי אשרות. אם יהיה צורך עליך להדגיש שאם לאור האסון לא ינהגו בהתאם לתביעתנו תיפול עליהם אחריות כבדה.

מזא"ר

311

איגרת ממשרד החוץ אל צירות בולגריה בתל אביב
Note from the Ministry of Foreign Affairs to the Legation of Bulgaria in Tel Aviv

Copy: 130.02/2422/1 :העתק

Tel Aviv, 28 July 1955

The Ministry for Foreign Affairs presents its compliments to the Legation of the People's Republic of Bulgaria and has the honour to bring to its notice the following concerning Israel Civil Aircraft 4X AKC, registered in Israel and belonging to the El Al Israel Airlines Limited, which, on 27 July 1955 while en route from Vienna to Istanbul, made a forced landing or exploded in mid-air over Bulgarian territory near the Greek frontier in the vicinity of Tirbinovo. The aircraft at the time was flying on a regular

310

1. בשעות הבוקר של 27 ביולי הופל מטוס אל־על שהיה בדרכו מניו יורק לישראל מעל שטח בולגריה, סמוך לגבול היווני. במטוס היו 51 נוסעים ו־7 אנשי צוות. לדברי הבולגרים המטוס סטה מנתיב הטיסה המקובל, הוזהר על ידי סוללות ההגנה האווירית שלהם ולא שעה לאזהרות

flight from New York to Lod stopping at London, Paris, Vienna and Istanbul, and had on board 50 passengers and 7 crew members.

1. First intimation that the aircraft was in distress was received through civil aviation radio channels which relayed an S.O.S. message sent from the aircraft. This message was picked up at Athens at 0537 hours GMT and relayed by Athens to Lod at 0552 hour GMT, and was received at Lod at 0600 hours GMT, or 0900 hours Israel Summer Time, on 27 July 1955. The S.O.S. message was also received in Belgrade, and the Israel Legation there was informed thereof by the Yugoslav authorities.

No further messages have been received from the aircraft itself. However, as the Bulgarian Government is doubtless aware, various news agencies transmitted reports, published in the Israel and in the foreign press which raise the most serious anxiety as to the fate of the aircraft and of the passengers and crew on board.

However, neither the Israel authorities nor the owners of the aircraft are in possession of any accurate information concerning the cause and extent of the disaster. Consequently this Ministry addresses a most urgent request to the Legation that the Bulgarian authorities immediately inform it of the names and particulars of the casualties and all other particulars regarding their whereabouts and condition, as well as of the circumstances leading to the loss of the aircraft.

2. The ministry is constrained to express its surprise that, although more than 24 hours have elapsed since the disaster, which occurred over Bulgarian territory, the Bulgarian authorities have furnished no information whatsoever either to the Israel Legation in Sofia or to the Foreign Ministry. The absence of all information of this character causes quite unnecessary additional anxiety both to the Government of Israel and to the relatives of the passengers, many of whom are nationals of Israel and some of them nationals of other countries.

3. The Foreign Ministry wishes to place on record that eight hours after the Israel Chargé d'Affaires a.i. in Sofia approached the Bulgarian Ministry for Foreign Affairs, permission had still not been granted to him to proceed to the scene of the accident and to perform the duties incumbent upon him in these circumstances. This is all the more regrettable since the representative of Israel in Sofia, who first heard of the disaster by telephone from the Israel Legation in Belgrade, had naturally assumed that the full information would be in the hands of the Bulgarian authorities

who would, in accordance with common international practice, take the initiative in sharing their knowledge with him.

4. As the Legation is certainly aware the Government of Israel, immediately it was informed of the disaster, desired to send the customary commission of enquiry in order to investigate and report to it on the accident. For that purpose application was made to the Legation at 11.30 hours Israel summer time on 27 July 1955 for the necessary visas for the members of this Enquiry Commission and for the special aircraft which would transport it. The persons for whom the visas were requested are:

Mr. Emanuel Zurr, Director of Technical Services, Department of Civil Aviation, Ministry of Transport; Mr. Mordekhai Laufer, Chief Superintendent, Aircraft Fitness Branch, Department of Civil Aviation; Major Zvi Tohar, Israeli Air Force; Captain Asher Vogel, Israel Air Force; Mr. Yoel Palgi, El-Al Israel Air Lines Ltd.; Mr. M. Englard, El-Al Israel Air Lines Ltd.

In the course of the day it was explained to the Legation that the Enquiry Commission would proceed by road from Saloniki into Bulgarian territory and the request for facilities for an aircraft was accordingly withdrawn.

Despite repeated requests throughout the day for these visas no satisfactory reply was received by 01:00 hours (Israel summer time) on 28 July 1955 and the Enquiry Commission as above constituted had to depart for Greece without Bulgarian visas.

The Ministry for Foreign Affairs therefore urges that immediate instructions be given to the competent Bulgarian authorities in Greece to furnish all the necessary facilities to the Enquiry Commission to enter Bulgarian territory and pursue its investigations in accordance with the normal procedure.

The Ministry for Foreign Affairs avails itself of this opportunity to renew its assurances of its highest consideration.

312

איגרת בעל פה מאת שר החוץ של בולגריה אל צירות ישראל בסופיה
Note Verbale from the Minister of Foreign Affairs of Bulgaria to the Israel Legation in Sofia

Copy: 130.02/2442/2 :העתק

Sofia, 28 July 1955

Le Ministère des Affaires Etrangères de la Republique Populaire de Bulgarie, d'ordre de son Gouvernement, a la honneur de communiquer à la Legation d'Israël ce qui suit:

Le 27 juillet a.c. vers 7h.30 un avion de voyageurs israélien a penétré sans préavis dans l'espace aérien bulgare dans la région de la ville de Trn. Il a survelé les villes de Stanke Dimitrov et de Blagoevgrad et il s'est dirigé vers le sud dans la direction de la ville de Pétritch. Aperçu par la défense anti-aérienne bulgare l'avion qui volait à une très grande atitude, a été averti à plusieurs reprises conformément aux réglements internationaux d'atterrir. L'avion ne l'a pas fait et la défense anti-aérienne bulgare a ouvert le feu à la suite de quoi, l'avion a été atteint et il est tombé au nord de la ville de Pétritch.

Il apparait des renseignements reçus que tous les voyageurs et tout l'équipage de l'avion on péri.

Le Gouvernement Bulgare prie la Légation d'Israël de bien vouloir transmettre au Gouvernement de l'État d'Israël ses profonds regrets et de lui communiquer qu'il a nommé une commission gouvernementale spéciale chargée de faire l'enquête de cet accident déplorable et d'établir les circonstances dans lesquelles il a eu lieu,

Le Gouvernement Bulgare se déclare prêt à prendre à sa charge la part respective des dommages matériels qui ont été causés après qu'ils auront été dûment établis.

Le Ministère saisit cette occasion pour réitérer a la Legation d'Israël les assurances de sa haute considération.

313

א׳ אבן אל ג׳ רפאל
A. Eban to G. Rafael

מברק מוצפן WIA106
נוסח יוצא: 93.01/2211/7

ואשינגטון, 28 ביולי 1955

רצוי לשקול אפשרות של יזמה בין־לאומית בעצרת הבאה שמטרתה להבליט את חובת ההתנהגות האנושית כלפי יורדי ים ונוסעי אוויר. מדי זמן בזמן מזדעזע העולם לרגל יריות על אנייה או הפלת מטוס. ברור כי קיימת נטייה של תגובה יותר מדי עצבנית במקום התנהגות לפנים משורת הדין. בגלל מצבה המיוחד עלולה ישראל להיפגע יותר מאחרים ממתיחות זאת ואכן כמה כללים יסודיים, כגון הגשת ידיעות מטאורולוגיות והתרת מעבר שקט בימים, אינם מופעלים לטובתה. האווירה אחרי ועידת ג׳נבה, ירידת המתיחות בעולם, הכמיהה לפתיחת שערים והתקרית המחרידה בבולגריה יש בהם כדי לפתוח לבבות לנושא זה. אם כי הגישה צריכה להיות אנושית כללית הרי ניתן לנו בעקיפין להביא לידי קבלת כללים שיפגעו בנימוסי ההסגר והחרם. מכאן הצעתי שנעורר את בעיית חופש התחבורה בים ובאוויר לדיון בוועדה השלישית של העצרת על־מנת להביא לידי החלטה כללית נגד הפרעות וסיכון נפשות ואולי המלצה לסוכנויות המיוחדות לעיין באמנות הקיימות ולתקנן בכיוון של חיסול סכנות הנובעות מהיסח הדעת או מהחמרה יתירה בשעת עבירה באקראי. אם תאשרו את הקו הכולל של המחשבה נברר את הנתונים והסיכויים לפני שנחליט על מעשה כלשהו.

אבן

314

מזכר מאת שגרירות ארצות־הברית בתל אביב אל משרד החוץ
Aide Mémoire from the Embassy of the United States in Tel Aviv to the Ministry of Foreign Affairs

Copy: 130.02/2406/13 :העתק

Tel Aviv, 29 July 1955

Confidential

Aide Mémoire

Reference is made to the *Aide Mémoire* of the Ministry for Foreign Affairs, dated July 20, 1955.[1]

314

1. מס׳ 304.

In pursuance of the request by the Israel Government for the Government of the United States to intercede on behalf of the release of four Israeli soldiers held in Damascus as called for in the Israel-Syria Mixed Armistice Commission decision of January 12, the Government of Syria is being approached along the following lines:

(1) While the United States holds no brief for these soldiers and their actions which led to their apprehension and while it is understood that these soldiers have been well treated by the Government of Syria, the fact of the situation is that these soldiers have been held contrary to a Mixed Armistice Commission decision for six months during which there was full opportunity for investigation and for the release of the soldiers.

(2) As a permanent member of the United Nations Security Council, the United States Government has a responsibility toward and a special interest in the continued effective operation of the Mixed Armistice Commissions and of the United Nations Truce Supervisory Organization. Therefore, it firmly supports the actions and decisions of both. The United States knows that the Government of Syria also wishes to support the actions and decisions of Mixed Armistice Commissions and of the United Nations Truce Supervisory Organization. Accordingly the Government of the United States hopes that this support will be continued by the early release of the soldiers.

With reference to the foregoing approach to the Government of Syria, the Embassy takes this opportunity to point out that just as the Government of Israel has been unable to act on some matters in the face of their elections so the Government of Syria cannot be expected to take action immediately in view of their up-coming election. The Government of the United States is confident that the Government of Israel will take necessary measures to preserve quiet on the border and reiterates its opposition to the use of force to achieve objectives.

E.B.L[awson].

315

ו' איתן אל נציגויות ישראל בסופיה, וינה ואתונה
W. Eytan to the Israel Missions in Sofia, Vienna, and Athens

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2422/1

ירושלים, 29 ביולי 1955

מידי

הממונה הבולגרי ביקר אותי היום אחר הצהריים לפי בקשתו ובתשובה לסעיף 2 שבאיגרתנו הראשונה מ־28 ביולי[1] חזר על תיאור מקרה האסון בהתאם להודעה הרשמית הבולגרית. בדברי תשובתי אמרתי:

א. לאחר שממשלת בולגריה סירבה להתיר כניסת ועדת חקירה שלנו, ואף כי ממשלת ישראל רוחשת אמון מלא לשיפוטה של ועדת החקירה הבולגרית, הנה כדאי להתחשב בצד המדיני שבדבר וכן בדעת הקהל בישראל ובעולם ולאפשר לוועדת החקירה שלנו לשתף פעולה עם הוועדה הבולגרית.

ב. לעצם התיאור הבולגרי הדגשתי כי גם אם סטה המטוס ממסלולו הרגיל, אין אנו יכולים להכיר בזכותם של כוחות הביטחון לפתוח באש על המטוס אפילו לאחר מתן אזהרה. זאת בייחוד לאחר שלא שמענו מפי הממונה ואף לא מכל מקור בולגרי אחר מה צורת סימנים שנתנו למטוס. נראה לנו כי אם גם נתנו סימני אזהרה לא היו אלה סימנים מובנים לטייס רגיל המסוגל להכיר ולהבין סימנים בין־לאומיים.

ג. אנו מתפלאים על שכוחות ביטחון אנטי־אוויריים המאומנים בכל מדינה שבעולם להכיר צורת אווירונים לא הכירו באחד הטיפוסים הנפוצים ביותר של אווירון אזרחי.

לאחר הנ"ל מסרתי לממונה את ההודעה הבאה בשם ראש הממשלה:

א. ממשלת ישראל רשמה לפניה כי ממשלת בולגריה מודה באחריותה לתקרית ומודיעה בזאת כי היא תובעת מממשלת בולגריה פיצויים מלאים בעד המטוס ובעד קרבנות האסון. פרטי התביעה הישראלית עוד יימסרו לממשלת בולגריה באמצעות הצינורות הדיפלומטיים.

ב. ממשלת ישראל סמוכה ובטוחה כי ממשלת בולגריה תעשה כל הדרוש על-מנת לקבוע את זהות האחראים למעשה ולהענישם.

315
1. מס' 311.

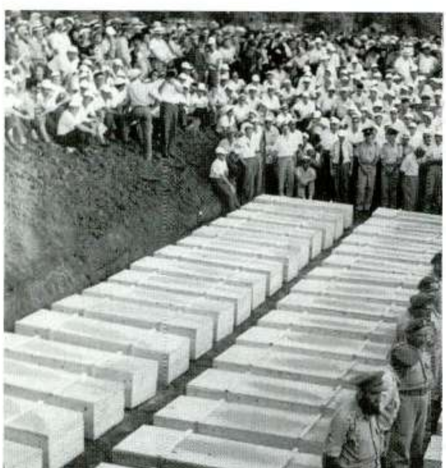
קבלת הפנים לראש ממשלת בורמה או נו בתל אביב, ביקור רשמי ראשון של ראש מדינה בישראל, 29 במאי 1955. צילם: פול גולדמן, לשכת העיתונות הממשלתית

ראש ממשלת בורמה או נו, משוחח עם יגאל ידין (משמאל) ועם משה שרת (במרכז) בארוחה לכבודו של או נו בירושלים, 29 במאי 1955. צילם: פול גולדמן, לשכת העיתונות הממשלתית

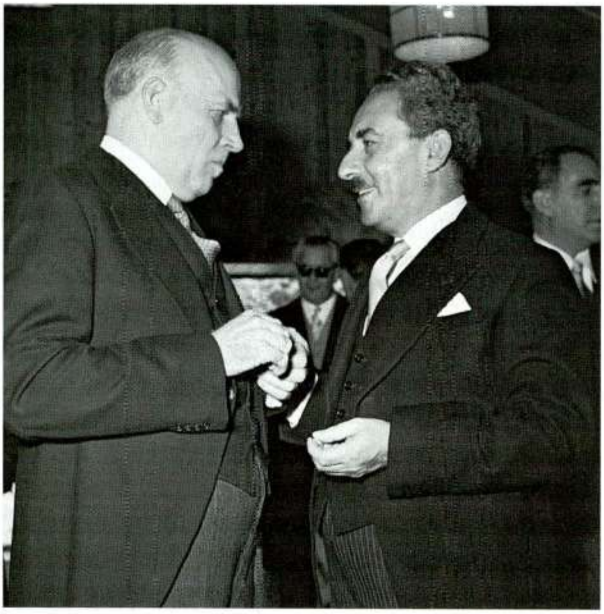
מטוס אל-על שיורט בשמי בולגריה, 27 ביולי 1955. ארכיון המדינה

ארונותיהם של חמישים ושמונה הקרבנות שנספו באסון הפלת מטוס אל-על בשמי בולגריה.
ארכיון המדינה

דאג האמרשלד, המזכיר הכללי של האו"ם, 2 ביוני 1955.
באדיבות ארכיון הצילומים של האו"ם

אדוארד ב׳ לאוסון, (משמאל), שגריר ארצות-הברית בישראל, משוחח עם משה שרת, ראש הממשלה ושר החוץ בקבלת הפנים לרגל השנה החדשה, 16 בספטמבר 1955.
צילם: אילן ברונר, לשכת העיתונות הממשלתית

המזכיר הכללי של האו״ם, דאג האמרשלד (משמאל) בשיחה עם תת-מזכיר הכללי של האו״ם, ראלף באנץ׳, 13 באוקטובר 1955. באדיבות ארכיון הצילומים של האו״ם

ראש הממשלה היוצא, משה שרת, בשיחה עם ראש הממשלה הנכנס דוד בן גוריון בטקס פתיחת מושב הכנסת, 15 באוגוסט 1955. צילם: משה פרידן, לשכת העיתונות הממשלתית

גמאל עַבד אל-נאצר, נשיא מצרים מתקבל בהתלהבות באלכסנדריה לאחר ניסיון ההתנקשות בו ע"י ארגון 'האחים המוסלמים', 27 באוקטובר 1954. באדיבות ויקיפדיה.

לוחמים מיחידה 101, לאחר פעולת התגמול בכונתילה, 28 באוקטובר 1955. עומדים משמאל: מאיר הר-ציון, אריאל שרון, הרמטכ"ל משה דיין, דני מט, משה אפרון, אסף שמחוני. יושבים משמאל: אהרון דוידי, יעקב יעקב ורפאל איתן. לשכת העיתונות הממשלתית

לוחמי צנחנים לאחר שובם ממבצע כנרת, 12 בדצמבר 1955. צילם: אברהם ורד, אוסף במחנה, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

פעולת תגמול - כיבוש ניצנה, 2 בנובמבר 1955. צילם: אברהם ורד, אוסף במחנה
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

סירות דיג במזח בחוף גינוסר. הטענות על התנכלות לדייגים ישראלים בכנרת
היו מקור למתח עם סוריה, 1 בדצמבר 1955.
צילם: משה פרידן, לשכת העיתונות הממשלתית, ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

קבוצת לוחמים על גדות הכנרת, מבצע כנרת, 12 בדצמבר 1955.
צילם: בוריס כרמי, ארכיון צה"ל

מייג'ור-גנרל אידסון ל' מ' ברנס, ראש מטה משקיפי או"ם, משוחח עם רב-אלוף משה דיין,
ראש המטה הכללי של צה"ל. ארכיון המדינה

316

מ' שרת אל או נו (רנגון)
M. Sharett to U Nu (Rangoon)

Copy: 130.02/2415/22 :העתק

Jerusalem, 1 August 1955

My dear Prime Minister,

I hope this letter will reach you soon after your return home, and I hope it finds you and your wife in perfect health and high spirits, despite the long and difficult journey you have just completed. Your tour has indeed been a most arduous one, but I am sure you have found that the personal contacts you have established, or renewed, with quite a number of foreign governments have been eminently worthwhile. The international scene of today is so varied and complex that it is difficult to arrive at a proper evaluation of the main problems which beset the world unless they are seen from different angles, and the divergent views upon them of the various powers concerned are in each case learned directly from the source. In this connection, your forthcoming visit to Moscow will undoubtedly prove most valuable.

Israel still reverberates with the echoes of your visit, which not only to the so-called politically-minded class but to the broad masses of our people is sure to remain an unforgettable experience. I myself am happy to think that during your relatively brief stay you were able to see so much of what was going on in our land, and I gratefully recall the opportunities we had of discussing intimately subjects of particular interest to Israel and of mutual interest to our two countries.

It was at the end of an informal meeting that we had at the Ramat Aviv Hotel, together with some of my friends, that I threw out the suggestion that I might attempt to set forth in writing a general outline of the ideas adumbrated in the course of that discussion, to serve as a basis for future collaboration between Burma and Israel in the economic sphere. I undertook to let you have a memorandum on the subject soon after your return to Rangoon, for your consideration and comment, and you were kind enough to refer to my promise at the press conference we arranged for you in Jerusalem. In what follows you will find an indication of the lines along which our thought has been proceeding.

My friends and I feel convinced that the circumstances in which Burma and Israel are placed offer ample ground for mutual assistance as well as for complementary action between the two countries in the field of economic development. Thus, while Israel lacks many of the raw materials essential to her industry, she possesses a certain amount of technical skill, scientific knowledge and managerial experience. At the same time, Burma is richly endowed with natural resources which, with an adequate application of capital and skilled manpower, could serve as a basis for a range of industries which would help to raise the standard of living of the masses of her people. The chances of fruitful cooperation are enhanced by the fact that the governments of both countries are endeavouring to pursue a policy of planned economic progress aiming at the welfare and social uplifting of the widest classes of their populations, and that they are actuated by substantially identical social motives and ideals in the conception and execution of their economic policies.

The Government of Israel considers it both desirable and possible to reach broad agreement with the Government of Burma on methods of cooperation in the development of agriculture, industry and commerce, such cooperation to aim at furthering and, as far as possible, coordinating industrial and agricultural development in the two countries by fostering their mutual reliance on each other's natural and organisational advantages.

Among the avenues which might usefully be explored for the advancement of this course of inter-state collaboration I would cite the following:

(1) General technical advice and assistance by Israel for the industrial development of Burma.

(2) Efforts by Israel to utilise her international connections with a view to raising investment capital for Burma's economic development.

(3) Joint planning of specific industries to be established in Burma with the help of managerial and technical personnel from Israel; and in Israel, based on raw materials to be supplied by Burma.

(4) Special schemes for the training of Burmese technical personnel.

(5) Application of the results of experiments which have proved successful in Israel to the solution of Burma's agricultural problems.

(6) Initiation of projects for increased and diversified agricultural production in Burma assisted by advisory staffs from Israel.

(7) Establishment of a national building and contracting corporation in

Burma on the lines successfully practised in Israel.

(8) Establishment of a joint Israel-Burman contracting firm to carry out construction works involved in Burma's development.

(9) The ensuring of Israel of regular supplies of foodstuffs and raw materials from Burma on a basis of long-term arrangements.

(10) The placing by Israel at Burma's disposal of expert advice and specialised services in the field of foreign trade.

(11) Establishment of joint shipping lines to operate between Israel and the Eastern Mediterranean on the one hand, and between Burma and the Far East on the other hand.

(12) Plans for the coordination of production between the two countries in a manner conductive to the best interests of both.

(13) Mutual assistance in scientific research with special reference to potential sources of solar and nuclear energy.

(14) Establishment of a joint development company, or joint development companies, to sponsor and direct any or all of these activities.

The above list does not purport to be exhaustive of the subjects that might at the present stage be taken up for useful study. On the other hand, upon closer examination of the subjects it may be found that while some are ripe for immediate consideration, others will have to be relegated to a more distant future, so that a list of priorities may be set up.

I am sure you and your colleagues will give careful study to these tentative and preliminary proposals. Should you care to comment upon them immediately, I should be most eager to receive and study your observations. On the other hand, it may be useful to consider the advisability of our sending over to Burma a mission headed by one of our top officials, or of your Government sending a similar mission to us, for the purpose of a more intimate and detailed exchange of views than would be possible through correspondence. I shall await your views as to which alternative course you prefer to follow.

As I write, the final announcement of the results of our General Election is expected any minute, but the main facts of the new parliamentary situation are already clear. The Mapai has retained its position as the largest single party without which no governmental coalition is possible and which, in any coalition, is destined to play the central and decisive role. There are, however, changes in the relative strength of other parties, some of which are likely to cause difficulties. The vagaries of free democracy operating

against the background of a population consisting of a very large extent of newcomers, most of whom are politically inexperienced and immature, are resulting in complications. These we accept as a price worth paying for the maintenance of a regime based on the liberty of man.

With kindest personal regards, I am,

Yours sincerely,

317

י' אילסר אל פ"א שנער (קלן)
Y. Ilsar to F. E. Shinnar (Cologne)

העתק: 130.10/2539/4

ירושלים, י"ג באב תשט"ו
1 באוגוסט 1955

סודי

הנדון: יחסים עם אוסטריה וגרמניה

הממשלה בישיבתה ביום 31 ביולי 1955 החליטה להעלות את דרגת נציגותה בווינה לקונסוליה כללית ולאשר את אריה אשל כקונסול כללי.

הקשר ההחלטה ביחסינו עם גרמניה ברור מאליו אולם לא נודע לי כי קיימת החלטה איזושהי לגבי גרמניה. מתוך דאגה להדים האפשריים בגרמניה הצעתי למנכ"ל כי הממשלה תחליט מיד לבטל את האיסור הקיים בדבר הנפת הדגל הגרמני וכן תשנה הוראתה הקיימת לפיה על משלחות ישראל בוועידות בין־לאומיות להימנע מלהצביע בעד קבלת גרמניה למוסדות בין־לאומיים. כן הצעתי כי הממשלה היוצאת תשקול אם להחליט על התנגדותה להקמת קונסוליה גרמנית בישראל.

מר איתן נטה לקבל את ההצעות פרט לאחרונה ויביא אותן בהקדם להחלטת השר. אודיע לך התוצאות ברגע שתהיינה.

אני מתאר לעצמי כי הגרמנים יראו בביטול הוראות הממשלה בדבר הדגל וההצבעה כהתקדמות ניכרת ויסתפקו בו לעת־עתה. הם גם, לדעתי, יראו בזה פיצוי לשינוי דרגת נציגותנו באוסטריה.

בברכה,

י' אילסר

318

שיחת מ' שרת עם א' אברמוב (בתל אביב, ב־14 ביולי 1955)
Meeting: M. Sharett - A. Abramov (Tel Aviv, 14 July 1955)

העתק: 130.02/2410/20 :Copy

[ירושלים], 2 באוגוסט 1955[1]

הזמנתי את השגריר לארוחת צהריים בכוונה תחילה לגולל אגב שיחה את פרשת השילומים מגרמניה המזרחית. למעשה נסבה השיחה כמעט על כל העניינים החשובים העומדים על הפרק בינינו לבין ברית־המועצות. הדברים נרשמים באיחור רב ובינתיים נטשטשו כמה פרטים בזיכרון. מזלי גרם כי השגריר עצמו נתן לי פתחון־פה לכל שאלה שהיה בדעתי לעורר. באופן כזה, כל מה שאמרתי בא כאילו בתגובה לדבריו ולא ביזמה מצדי.

אני מוסר כאן את עיקרי הדברים לאו דווקא על־פי השתלשלותם המדויקת במהלך השיחה.

השגריר פתח ואמר כי לפני צאתו את הבית האזין לחדשות ממוסקבה ושמח על הרכב המשלחת הסובייטית לג'נבה – הרכב מוסמך ביותר המעיד על החשיבות שמייחסת ברית־המועצות לוועידה.

דברים אלה שימשו פתיחה לשיחה על עתידה של גרמניה אשר בה שילבתי את פרשת תביעתנו לשילומים מגרמניה המזרחית.

סיפרתי על שיחת יחיל עם גרוטוול עוד לפני היות המדינה ואחר־כך על הצעדים שנקטנו כלפי ברית־המועצות עם הגשת איגרתנו הראשונה למעצמות הכיבוש וכן על המגעים שהיו לשגריר אלישיב ז"ל עם נציג גרמניה המזרחית במוסקבה. נוכחתי כי אברמוב מתמצא יפה בכל שלבי ההשתלשלות ומזוין מכף רגל ועד ראש בנימוקים המכוונים לסתור את תביעתנו.

טענתו הייתה כי לא הרי ממשלת בון כהרי ממשלת ברלין המזרחית מפאת השילומים לישראל. מעצמות המערב ויתרו על פיצויי מלחמה מגרמניה המערבית בעוד שברית־המועצות גבתה פיצויים כאלה מגרמניה המזרחית. כיוון שיהודי ברית־המועצות סבלו נוראות בימי הכיבוש הנאצי – המזל הרע גרם שדווקא חבלי רוסיה שנכבשו היו מאוכלסים המוני יהודים – ואילו לאחר המלחמה שיקמה ברית־המועצות את הערים הנשמות ובכלל זה גם את שרידי תושביהן היהודים, הרי יש לגרוס כי גרמניה המזרחית פרעה את החוב לעם היהודי.

עניתי כי תביעתנו לשילומים הייתה מבוססת על אותם פליטי המשטר הנאצי שקלטנו בארץ ועל ההון הרב שהושקע בשיקומם כאן. אלה באו מכל חלקי גרמניה וכשם שנענתה גרמניה המערבית לשאת בשני שלישים של ההוצאות כך חייבת המזרחית לשאת בשליש הנותר.

אברמוב ניסה לטעון כי קיימת עוד בעיית יהודי פולין וארצות אחרות. הדגשתי שוב כי אנו תובעים את המגיע לנו ואין תביעת ארצות אחרות, אם היא קיימת, פוסלת את תביעתנו. הוספתי כי העם היהודי ברחבי תבל רואה בשילומים לישראל פירעון משהו מהחוב המגיע לו בכללותו. בסופו של דבר חדל השגריר להתווכח ובמסגרת השיחה נשאר העניין בגדר תיקו.

קו אחר שהסתעף מעניין ועידת ג'נבה הוביל לבעיית ההפוגה העולמית והשפעתה על

318

1. השיחה התקיימה ברמת אביב, ב־2 באוגוסט 1955.

המזרח התיכון. השגריר הביע את ביטחונו כי יש סיכויים לשיפור המצב גם באזור זה ובלבד שלא יוסיפו האמריקנים לחרחר מלחמה על־ידי בריתות צבאיות. מכאן עבר להתקפה ישירה על תכנית הברית הצבאית בין ארצות־הברית לבין ישראל.

הסברתי לו כי ברית הביטחון שמדובר עליה אינה מכוונת כלל לשילוב ישראל במערכת ההגנה המערבית. ההתקשרויות הצבאיות של מעצמות המערב עם המדינות הערביות, שכרוכה בהן התחייבות לספק להן נשק כבד וחדיש, מפירות את המאזן המדיני והצבאי לדעתנו, מגרות בקרב מדינות ערב את יצר המלחמה בישראל ומרחיקות את סיכויי השלום. צורך חיוני הוא לישראל לתקן את המאזן לטובתה, לחזק את ביטחונה ולשפר את סיכויי השלום על־ידי השגת ערובות להגנתה בפני תוקפנות ערבית.

אברמוב טען כי כל ברית המכוונת לתוקפנות מתכסה באיצטלה של התגוננות וכי בסופו של חשבון ארצות־הברית ולא אנחנו תקבע את מטרתה האמתית של הברית. ברית צבאית בינינו לבינה תיתן לה אפשרות לדרוש בסיסים ובכלל להשתלט עלינו.

אמרתי כי אם לא תהיה מלחמה עולמית לא יהיה כל צורך בבסיסים וכל פתחון־פה להשתלטות, ואילו אם תפרוץ חלילה מלחמה עולמית אזי ממילא יכריע יתרון הכוח בכל מקום. לעומת זאת, נוכח סכנת תוקפנות ערבית מחודשת בכוח הנשק חשובה לנו ערובת הגנה לא על-מנת שתפרוץ מלחמה בין הערבים לבינינו ואמריקה תצטרך להיכנס לתוכה אלא על-מנת שהערובה עצמה תפעל כתריס בפני התוקפנות. בין כך ובין כך אין שאלת הבסיסים וההשתלטות מתעוררת כלל במסגרת ברית הביטחון שמדובר עליה ואשר לעת־עתה אין סיכוייה ברורים כלל וכלל. הוספתי כי נוכח מצב המצור בו אנו נתונים, קשה להעלות על הדעת כי איזו מדינה שהיא בעולם, אילו נמצאה במצבנו, הייתה נוהגת אחרת.

אברמוב לא סתר טענה זו אבל אמר מתוך הדגשה רבה כי אנו עוסקים כאן בעניינים הקובעים את גורל האומה ועלינו לשקול היטב כל צעד. אמרתי כי אכן העניין העומד אצלנו על הפרק הוא עניין הקובע גורל. זוהי בעיית ביטחון המדינה ועצם קיומה.

מכאן עבר אברמוב לפי יזמתו לעניין העלייה והצביע על ההקלות שניתנו. אמרתי כי הציבור שלנו מעריך אותן מאוד אבל הערכה זו לא תחזיק מעמד זמן רב אם לא יחול שינוי בגילם של העולים. לא ייתכן להפוך את ישראל למושב זקנים. לנו דרושים כוחות צעירים. אברמוב ענה כי אין להתפלא על שרוב הבאים הם קשישים. ראשית, אלה הם הורים שתושבי ישראל מזמינים אותם, ושנית, טבעי הדבר כי אנשים זקנים יש להם קשר דתי יותר חזק לארץ הקודש. אנשים בגיל יותר צעיר משולבים יותר בחיי ברית־המועצות. עם זה רמז כי הרישיונות ניתנים על־פי הבקשות המוגשות. לבסוף אמר בתכלית הפשטות: על כל פנים, הנה עשינו בשטח זה צעד לקראתכם ורצוננו לראות עכשיו מה תהיה מדיניותכם לעתיד לבוא.

היה ברור כי השגריר היה מרוצה מאוד מהשיחה והוא הודה עליה בפה מלא.

כאמור, אלה עיקרי הדברים שנשתמרו בזיכרוני.

319

ר' נל אל משרד החוץ
R. Nall to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 286
נוסח נכנס: 130.02/2422/1

סופיה, 2 באוגוסט 1955

מנכ"ל, מחלקת מזרח אירופה.

שיחתי עם שר החוץ ארכה יותר משעה ולהלן תמציתה:

(א) ממשלת בולגריה כמדינה סוברנית אינה יכולה להסכים עם תביעה של מדינה כלשהיא למנות משלחות חקירה בגבולות בולגריה. מדינה מעוניינת רשאית לדעתם לשלוח משקיפים אבל במקרה דנן כיוון שוועדת ממשלת בולגריה סיימה את דיוניה אין טעם בבואה של משלחת ישראלית. מכל מקום דרישתנו תועמד על סדר יומה של ממשלת בולגריה.

(ב) שר החוץ מסר לי שלפי העדות שבפני הוועדה ב־0705 בבוקר של ה־27 הודיעה נקודה אנטי־אווירית בולגרית ליד טירן שמטוס הטס בגובה כ־3,000 מטר מתקרב לשטח בולגריה משטח יוגוסלוויה. ב־0710 המטוס עבר את הגבול וב־0713 התרוממו שני מטוסי קרב בולגריים בכדי לזהות את המטוס ולהכריחו לרדת. הערתי שאין באפשרותי בשלב זה לדון בעובדות.

(ג) מחר או מחרתיים תמסור ממשלת בולגריה הצהרה על יסוד מסקנותיה של הוועדה ובעת ובעונה אחת תמסור לנו איגרת בנוסח דומה להצהרה.

(ד) אמר שממשלת בולגריה תגדיל אחריותה ותעניש הנוגעים בדבר. לשאלתי האם יקבלו אחריות מלאה כדרישתנו, ענה שממשלת בולגריה לא תוכל להיות אחראית לכל סיכום שייתבע. לשאלתי האם תכיר באחריותה ללא הסתייגות ותסתייג לגבי הפיצויים, השיב שההחלטה הועברה לאישורו של ראש הממשלה ולכן לא יוכל להוסיף לדבריו.

(ה) האמריקנים מסרו היום איגרת למשרד החוץ באמצעות הצירות השוויצרית.

נל

320

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

העתק: 130.02/2398/1

פאריס, י"ד באב תשט"ו
2 באוגוסט 1955

מרוקו

יש לי הרגשה לא נוחה בגלל חוסר ידיעות מספיקות על המתרחש בין יהודי מרוקו בזמן האחרון. אף כי ישנו נציג רשמי של הסוכנות שם, שהוא גם נציג הממשלה, אין אנו מקבלים ידיעות באופן סדיר ואנו ניזונים מה־Nouvelles juives mondiales או מחסדיהם של הג'וינט או של הקונגרס היהודי העולמי.

מר כרוז נסע למרסיי לוועידה של ציוני צפון אפריקה. הוא יקבל שם את הידיעות המעודכנות על המצב במרוקו וינסה להבטיח לנו הספקת ידיעות סדירה, כי היעדר ידיעות ממקור ראשון מונע מאתנו את האפשרות להעריך את המצב כראוי.

למרות הידיעות הדלות שבידינו נראה שאי הביטחון גדל והולך אצל יהודי מרוקו. סיכום האבדות מאז ה־14 ביולי שהופיע בעיתונות הצרפתית מדבר על שני יהודים הרוגים וכ־16 פצועים. אין סיכום זה מזכיר נזק לרכוש.

אנו מקווים שלא יהיה כל יסוד ליציאת בהלה ממרוקו, אך אין לדעת מה ילד יום, כי הכוחות המתנגדים לקו פשרה צרפתי חזקים מאוד ועלולים להוסיף לעורר מהומות. שני הצדדים מחכים ל"מאורעות" ב־20 באוגוסט, שהוא יום השנה להדחת הסולטן הקודם. יש האומרים שהממשלה תודיע על מדיניותה לפני התאריך הנ"ל, ויש האומרים שמתנגדי הממשלה יערכו הפגנות אנטי־ממשלתיות באותו הזמן.

עוד לפני כשנה כתבנו לכם על הצורך לעשות בסודיות ובשקט את כל ההכנות הדרושות במקרה שיהודים ירצו לצאת במספרים העולים על אלה שנקבעו בתכנית הסוכנות היהודית. הכנות אלו כוללות, בין השאר, הבטחת אניות, הבטחת מקומות קליטה בארץ – אף אם זו קליטה ראשונית בלבד, וכמובן הבטחת האמצעים הכספיים הדרושים לפעול במהירות. מעולם לא שמענו אם הוכנה תכנית כזאת. על־כל־פנים אנו רואים צורך לעורר את השאלה הזאת מחדש.

עמדנו על הצורך בארגון ההגנה עצמית של יהודי מרוקו. אין לנו ידיעות מדויקות על הצעדים שננקטו במשך מחצית השנה האחרונה. אם העבודה לא התקדמה במידה הרצויה, אזי יש להביא את העניין מחדש לפני הנוגעים בדבר ולבקש מהם להחיש את הפעולות הדרושות.

נשוב ונכתוב לכם אחרי שובו של מר כרוז מדרום צרפת. בינתיים נבקשכם להביא את שני העניינים הנזכרים לעיל לידיעת שר החוץ.

בברכה,

שמואל בנדור

321

ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ/685
נוסח נכנס: 130.09/2343/5

פראג, 2 באוגוסט 1955

(1) היום נשלחה לצירות על־ידי שליח האיגרת הבאה:

משרד החוץ שולח את ברכתו לצירות ישראל בפראג ובהסתמך על איגרתה מהתשעה ביולי 1954 מספר פר/345 מתכבד להביא לידיעתו את הדברים הבאים:

ממשלת הרפובליקה הצ'כוסלובקית הייתה תמיד מוכנה לפתח יחסים כלכליים נורמליים עם ישראל על בסיס של שוויון ושל יתרונות הדדיים.

מסיבה זו ממשלת הרפובליקה הצ'כוסלובקית מקבלת בשמחה את רצונה של ממשלת ישראל לפתח יחסי מסחר עם צ'כוסלובקיה, רצון אשר הודגש באיגרת צירות ישראל.

על־פי ההצהרות אשר נכללו באיגרתה של צירות ישראל הנ"ל המכשול העיקרי אשר עמד בדרך לפיתוח יחסי מסחר צ'כוסלובקיה-ישראל הנו חשבון החוב בבנק המדינה הצ'כוסלובקית הנובע מההסכם המסחרי והסכם השילומים מ־20 במארס 1950. מתוך רצון להתקין יחסי מסחר נורמליים בין שתי הארצות ממשלת הרפובליקה הצ'כוסלובקית מוכנה לשאת ולתת עם ממשלת ישראל בדבר חיסול החוב הזה בהנחה שבד בבד עם זה יימצא פיתרון לשאלת יתר החובות וההתחייבויות הכספיים ההדדיים בין צ'כוסלובקיה [ו]ישראל, אשר חיסולם עשוי לסייע לנורמליזציה ולפיתוח של יחסים כלכליים בין צ'כוסלובקיה וישראל.

משרד החוץ מצפה לדעת את השקפת צירות ישראל ביחס לעקרונות המשא־ומתן המוצעים פה ומבקש, במידה והדבר נראה, לקבל הצעה של תאריך בו המשא־ומתן יוכל להתחיל.

משרד החוץ היה מקדם בברכה כי המשא־ומתן בין שתי המשלחות המוסמכות, אם יתקיים, יתקיים בפראג.

משרד החוץ משתמש בהזדמנות זאת כדי להביע מחדש לצירות ישראל את הבטחת הערצתו העמוקה. פראג 28/7.

(2) בשולי האיגרת הרי הערותיי:

(א) הנני מציע לקבל עקרונית את הצעת המשא־ומתן ולא להתנות את התחלתו בשחרור אורן.[1] אם עד התחלת המשא־ומתן לא ישוחרר, עניין זה ישמש נושא של המשא־ומתן.

321

1. בעקבות הערה זאת הונחה קדר לבקש ריאיון עם שר החוץ בעניין שחרורו של אורן. צוין כי קיימת רגישות הולכת וגוברת בישראל ובין יהודי העולם ביחס לאורן. קשר המכתבים עם משפחתו פסק מזה שנה, למרות הבטחה שניתנה שיחודש, ונציג שגרירות ישראל לא הורשה לראותו. יש דאגה לשלומו ולחייו, למרות מגמות ההתפייסות בין מזרח ומערב שהתבטאו בשחרור אסירים (130.09/2343/2).
ב־15 בספטמבר נפגש קדר עם ממלא מקום שר החוץ, שימוביץ', בעניין אורן. השר אמר שעניינו של אורן הועבר לנשיא ויש אפשרות שההכרעה בנושא תוחש. לעניין המכתבים הוסכם שמכתבי אורן אל אשתו יועברו דרך משרד החוץ הצ'כי לשגרירות ישראל.
בעניין יחסי מסחר הם מקווים שמשא־ומתן ייפתח בקרוב כשבשלב הראשון יתנהל דיון על סדר היום.
(ראה מברק קדר אל מחלקת מזרח אירופה, מס' 677, 15 בספטמבר 1955, 130.09/2343/5.)

בשיטה זו נהגו הצרפתים כלפי רומניה וזכו. לעומת זאת, במקרה ונסרב, תעמוד עקשנותנו כנגד עקשנותם ולא נתקדם.

(ב) האיגרת מוכיחה כי הצ'כים מעוניינים ביחסי מסחר ודבר זה ייתן לנו יתרון בלחצנו בעניין אורן.

(ג) מציע כי נעמוד על קיום המשא־ומתן בירושלים הואיל והמשא־ומתן לחוזה של 1950 התקיים בפראג.

(ד) הוזמנתי למחר בבוקר אל קליצקה.[2]

322

איגרת בעל־פה מאת שר החוץ של בולגריה אל צירות ישראל בסופיה
Note Verbale from the Minister of Foreign Affairs of Bulgaria to the Israel Legation in Sofia

Copy: **130.02/2422/2** :העתק

Le Ministère des Affaires Etrangères de la République populaire de Bulgarie présente ses compliments à la Légation d'Israël à Sofia et, en réponse à sa note No. V/0485/02 du 27 juillet 1955,[1] et d'ordre de son Gouvernement, a l'honneur lui communiquer ce qui suit.

De l'enquête effectuée par la Commission Gouvernementale spéciale il a été établi d'une manière incontestable ce qui suit:

Le 27 juillet a.c.à. 7h10 temps local, l'avion de la compagnie de navigation aérienne d'israël El-Al pénètre dans l'espace aérien bulgare dans la région de la ville de Trn, [Tirbenovo Ploce] sans aucun préavis. Après avoir pénétré à 40 kms en profondeur l'avion a survolé les villes de Breznik, Radomir, Stanke Dimitrov, Blagoevgrad, et il continué au sud. Il a volé au dessus du territoire bulgare environ 200 kms.

Au sud de la ville de Stanke Dimitrov l'avion a été intercepté par deux chasseurs bulgares qui ont reçu l'ordre le contraindre à atterrir dans quelque aéroport bulgare.

Des chasseurs ont averti l'avion conformément aux réglements internationaux d'atterrir. Malgré ce fait il ne s'est pas soumis, mais

2. בפגישה עם קליצקה שהתקיימה ב־11 באוגוסט הודיע הלה כי אורן כתב שלושה מכתבים אל אשתו. קדר השיב כי מכתבים אלה לא הגיעו לתעודתם. קליצקה הבטיח לברר אם המכתבים יצאו את צ'כוסלובקיה (ראה קדר אל מחלקת מזרח אירופה, פ/661, 11 באוגוסט 1955, 130.09/2343/5).

322

3. מס' 311.

a continué à voler vers le sud, essayant de s'enfuir à travers la frontière bulgaro-grecque.

Dans ces circonstances les deux chasseurs des forces de la défense anti-aérienne bulgare dans cette région, étonnés par la conduite de l'avion, ont ouvert le feu, en raison de quoi un peu plus tard il a pris feu et est tombé dans la région de la ville de Petritch.

Adoptant la conclusion de la Commission Gouvernementale spéciale chargée d'enquêter le cas le Gouvernement Bulgare admet que les causes du melheureux accident avec l'avion de El-Al se résument dans ce qui suit:

1. L'avion s'est écarté de son itinéraire, il a violé la frontière d'état de Bulgarie, et sans aucun préavis, a pénétré profondément à l'intérieur de l'espace aérien bulgare. Muni d'outillages de navigation aérienne parfaits, il n'a pas pu ne pas savoir qu'il avait violé la frontière d'état bulgare. Même après avoir été averti, il ne s'est pas soumis, mais a continué à voler vers le sud dans la direction de la frontière bulgaro-grecque.

2. Les forces de la défense anti-aérienne bulgare ont fait preuve d'une certaine hâte et n'ont pas pris toutes les mesures nécessaires pour contraindre l'avion à se soumettre et atterrir.

3. Le Gouvernement Bulgare croit nécessaire de faire observer également la circonstance que au cours de nombreuses années, n'observant pas la souveraineté de la République Populaire de Bulgarie, certains milieux se permettaient de violer systématiquement les frontières bulgares. Pendant les dernières années en Bulgarie ont été enregistrés maints survols illégaux des frontières bulgares de la part d'avions de nationalité inconnue. Lors de ces survols illégaux, en territoire bulgare étaient parachutés des diversionnistes munis d'armes, de stations de radio et d'autres matériaux. Le gouvernement de la République Populaire de Bulgarie a protesté à plusieurs reprises auprès du Secrétariat de l'Organisation des Nations Unies, ce qui malheureusement n'a donné aucon résultat. Tout cela créait une atmosphère tendue qui imposait la prise de mesures pour la sauvegarde de la sécurité de l'état. C'est dans une pareille atmosphère tendue qu'est devenu possible le malheureux accident avec l'avion israélien.

Le Gouvernement et le peuple Bulgares expriment une fois de plus leurs profonds regrets pour ce grand malheur qui a causé la mort de personnes complètement innocentes. Le Gouvernement Bulgare désire andemment que de pareils malheurs ne se répètont plus jamais. Il fera établir et punir les personnes coupables de la catastrophe survenue avec

l’avion israélien et il prendra toutes les mesures nécessaires pour que de pareilles catastrophes ne se répètent plus en territoire bulgare.

Le Gouvernement Bulgare compatit profondément aux parents des victimes et il est prêt à assumer le dédommagement dû à leurs familles, ainsi que sa part de l’indemnité des dégâts matériels.

323

מ׳ שרת אל א׳ אבן
M. Sharett to A. Eban

מברק מוצפן 946
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 4 באוגוסט 1955

בהול

אבן. בשיחתך עם המזכיר[1] דומני מוטב לא ללחוץ בעניין ברית ביטחון כי תשובה שלילית כתוצאה מלחץ אינה מרימה קרננו ואינה מחזקת מעמדנו. מוטב להסתפק:

א. בציון עמדתנו הידועה לו היטב.

ב. בהערה כי בתוצאות הבחירות השתקפה אכזבה מלקבל ערובת ארצות־הברית ולמצוא בה משען לביטחון וסגולה לקירוב השלום.

ג. בשאלה כיצד עומדים הדברים.

קרוב לוודאי כי יצביע שוב על הסכם עם ג׳ונסטון כתנאי מוקדם ובוודאי יחזור על הכרחיות שיפור היחסים. כאן תרים על נס המאמצים שהשקענו והגמישות שגילינו הן במשא־ומתן עם ג׳ונסטון והן בשיחות עזה בעוד שמצד מצרים בולט היעדר גמור של רצון אמתי להתקדמות של ממש וכל תחבולותיה מכוונות רק לצאת ידי חובה.

השתדל להוציא מפיו אישור כי לעת־עתה אין בדעת ארצות־הברית להתקדם בכריתת בריתות חד־צדדיות עם ארצות ערב ובאספקת נשק נוסף להן אם גם אין בהימנעות זו בלבד משום פיתרון הבעיה.

שרת

323
1. מס׳ 324.

324

א' אבן אל מ' שרת

A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA127

נוסח יוצא: 93.01/2211/8

ואשינגטון, 4 באוגוסט 1955

בשיחה עם המזכיר בהשתתפות אלן ושילוח פתחתי בהבעת הערכה על עמדתם בעניין ההתקפה הבולגרית ועל מאמציהם הנמשכים להשיג לנו תחליף למטוס המרוסק. ציינתי את דבר הבחירות לפי שלי מס' 103 והסקתי כי ציבורנו שרוי בדאגה לביטחון המדינה כששני מושגים מתמודדים זה מול זה: (1) הסתמכות מתמדת על כוחנו הצבאי כערובה יחידה לביטחוננו; (2) ברית עם אמריקה כתוספת לתכונה צבאית יסודית וכגורם מרגיע, מייצב ומקרב שלום. אמרתי שאי־ביטחון בסיכוי השני הטביע חותמו על הבחירות ולגבי העתיד הרבה תלוי בשאלה אם הסיכוי הזה קיים או אם אינו אלא חיזיון שווא figment. הגיב מיד באומרו כי אין הדבר figment כל עיקר והוא מוסיף להתמסר להבהרתו. מעולם לא נתקל בבעיה העוברת תמורות כה תכופות עד שקשה להיאחז בשעת מוקד מתאימה. הוא מבין כי מבחינת ישראל שעת הכושר כבר הגיעה אך מבחינת ארצות־הברית אין מנוס ממאמץ להתחיל משני הקצוות בבת אחת כדי שלא תיראה תכנית ארצות־הברית כחד־צדדית וכאן חלה הרעה מסוימת במדיניות הבין־לאומית של מצרים וזאת משפיעה על הלכי רוחה של ממשלת ארצות־הברית ועל קצב התקדמותה. גם מנוי וגמור עם מחלקת המדינה להעניק לאריק [ג'ונסטון] הזדמנות אחרונה להצליח בשליחותו. אמרתי כי על ג'ונסטון לית מאן דפליג אך אם תהגה ממשלת ארצות־הברית תכנית המבוססת על שיתוף פעולה או הסכמה מצד מצרים הרי תסתבך ללא מוצא. אמר כי אין כל שאלה של מתן זכות היתר ואיסור למצרים לגבי התקשרות עם ישראל אך נבון יהיה לנסות גישה מאוזנת. מתקרבת השעה בה תצטרך ממשלת ארצות־הברית לקפוץ לתוך העניין we shall soon have to plunge in. ייתכן כי ההצעה הראשונה שתעשה ממשלת ארצות־הברית לא תתקבל על לב הערבים וייתכן כי גם ישראל תראה בה איזה פגם אם כי הכוונה של ההצעה הראשונה תהיה רק פתיחת השאלה לעיון יותר רציני מפורט ומוחשי מאשר עד כה to open up the subject.

כאן שאל מתי תורכב ממשלתנו ומתי תיכון הכנסת. הזהרתי נגד גיבוש תכנית בלי התייעצות אתנו על כל צעד ושעל וגם נגד גיבוש כזה בפרהסיא. הצעתי במקום זה דיון מפורט וממשי לאלתר על כל הפרטים והבעיות ללא פרסום פרטים עד שיתלבנו בינינו תחילה. גילה יחס חיובי לאזהרה נגד פרסום אך לא הגיב על הרמז שמוטב לשתפנו מיד בידיעת העניין. בסוף השיחה ציין שילוח כי כמה משברים מבצבצים באופק: אחד – אם ייכשל ג'ונסטון כי אז לא נוכל לבלתי התמסר לתכניות לאומיות, ושניים – בבעיית השיט, שכן עלולה התגרות מצרית לגרור תוצאות חמורות.

התרשמותנו: (א) המזכיר לא נטש את הרעיון של חוזה ביטחוני אך נחל אכזבה מאי רצונה של מצרים להוות את המשקל הנגדי בגישה מאוזנת; (ב) אין ספק שקיימת אצלם תכנית מנוסחת הכוללת את שני הנושאים – חוזה ביטחוני והפגת מתיחות, והרעיון הוא להגיש את ההצעה סמוך לשובו של ג'ונסטון ולראות כיצד יתפתח הוויכוח.

אבן

325

ר׳ נל אל משרד החוץ
R. Nall to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 289
נוסח נכנס: 130.02/2422/1

סופיה, 4 באוגוסט 1955

מחלקת מזרח אירופה.

הבוקר ביקרתי אצל שר החוץ והשיחה נמשכה כשעה בעיקר ביזמתו כי לי היו שתי דרישות בלבד. מעמדתו הנוכחית של נייצב ברור שהזעזוע חולף והמגע עובר אל פסי השלב ההגיוני הבא.

לדרישתי שימציאו העתק דוח ועדתם השיב שיעמיד דרישתי בפני הממשלה אבל חושב שהדוח לא יוסיף דבר כיוון שיכלול את אשר בהודעה. חזרתי על דרישתי ונימקתי שלמרות העובדה שההודעה ודאי הגיעה לאוזני ממשלתי, אין ממשלתי יכולה לקבלה אלא אם תעבור בדרך המקובלת. נוסף על כך הדגשתי שנראים לי אי התאמות מסוימות בין שתי ההודעות ולכן רצוי שנקבל את הדוח. לדעתי, יסרבו ויסתפקו במסירת איגרת אשר תחזור על ההודעה.

חזרתי על דרישתנו שיאפשרו למשלחתנו כניסה. חזר על טענותיו הקודמות. שאלתיו האם תשובתו סופית ושוב התחמק ואמר שיעביר הדרישה לממשלתו. אמרתי שהבטחה זאת ניתנה לי על־ידו כבר פעמיים ועדיין אין תשובה סופית. ביקשתי להודיעני בהקדם האפשרי.

אמרתי שבאם תשובת ממשלתו תהיה שלילית, הנני מבקש רשות כניסה לעוד שני מומחים הנמצאים עתה ביוון. ביקש שאגדיר מטרת בואם. עניתי שמטרת בואם לקבוע סיבות האסון. שאל אם כן ועדת חקירה. השיבותי שממשלתי מינתה ועדת חקירה בהרכב הידוע להם ושלא קיבלתי הוראות על מינוי ועדה אחרת ולכן השניים יבואו כמומחים. השיב שלא יוכל לעורר השאלה אלא אם אגדיר בדייקנות המטרה. עניתי שכיוון שההגבלה באה מצדם, מוטב שיודיעו באיזה תנאים מוכנים להרשות הכניסה. לא הסכים ולכן הגדרתי את מטרתם: לבוא במגע עם כל הגורמים הנוגעים בדבר ולבקר במקום האסון, באופן אלטרנטיבי לשוחח עם אותם הגורמים שיאופשר להם וכן לבקר במקום, ובאופן אלטרנטיבי אם לא יורשו אזי לבקר במקום האסון.

יש לצפות לסירוב כי לאור תגובת דעת הקהל אצלנו ובעולם כולו ירצו לטשטש ולדעתי, רצוי להורות לשניים לחזור הביתה.

נל

326

מ׳ שרת אל שגרירות ישראל במוסקבה
M. Sharett to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/606
נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 9 באוגוסט 1955

אבידר. אבקשך לבקר עמיתך הסיני ולהגיד לאמור: בפברואר ביקרה משלחתנו למסחר ולרצון טוב בפקין. השתמשנו בהזדמנות לברר אפשרות מעשית לקשירת קשרים דיפלומטיים. בינתיים הזמנו ממשלת סין לשגר אלינו משלחת גומלין. זמן קצר אחרי שוב המשלחת ב־6 במאי פנינו למשרד החוץ הסיני בהודעה בכתב על נכונותנו להתקשרות דיפלומטית וביקשנו תגובתם. בסוף מאי קיבלנו תשובה כי הפנייה תימסר לממשלה שתחליט על תאריך ההתקשרות ודרגת הנציגות. מאז נסתם חזון. אנו מבקשים לדעת אם העניין בטיפול פעיל ויש סיכוי לתשובה קרובה.

בשיחה תוסיף כי כנראה עשה היעדר התשובה לאחר שחלפו חודשיים וחצי וכן אי ההיענות להזמנת משלחת גומלין רושם משונה על ממשלתך.

שרת

327

צירות ישראל בבוקרשט אל משרד החוץ
Israel Legation in Bucharest to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 358
נוסח נכנס: 130.09/2297/2

בוקרשט, 9 באוגוסט 1955

להלן תמצית הדברים:[1]

(א) יודע על אהדת יהודי ברית־המועצות לישראל, כמיהתם אליה וחרדתם לשלומה וביטחונה וכי רבים היו מוכנים לעלות על־מנת להשתתף בבניינה. ברית־המועצות תמכה באופן אקטיבי בייסוד מדינת ישראל מתוך הכרת הצורך להקים מולדת לעם היהודי המפוזר, אולם מיד עם היווסדה נקטה ישראל עמדה פרו־אמריקנית מובהקת ובזאת גרמה צער לרבבות יהודי ברית־המועצות והרחיקה ידידותה של ברית־המועצות. בתנאי המלחמה הקרה ראתה בישראל מדינה הנמצאת במחנה העוין לה.

327

1. המדובר בשיחת ארגמן עם יועץ בשגרירות ברית־המועצות בבוקרשט.

(ב) מסכים כי הציונות היא תנועה לשחרור לאומי אבל נמצאת תחת השפעה מכרעת של האמריקנים המנצלים אותה אולי שלא מרצונה וידיעתה למטרותיהם האנטי־סובייטיות מכאן שברית־המועצות לא יכלה להסכים לעלייה ולהעביר אזרחיה להשפעה אמריקנית.

(ג) הקשר בין ישראל ליהדות המערב קיים מפני שישראל הגדירה את עצמה כמשתייכת למחנה המערבי והיה נפסק לחלוטין לו הייתה משתייכת למחנה הסוציאליסטי. משום שישראל זקוקה לעזרתם של יהודי כל העולם אין היא צריכה להשתייך לאף אחד מהגושים.

(ד) חיסול הערכים התרבותיים והרוחניים של יהודי ברית־המועצות בא מתוך חשש שהמוסדות היהודיים עלולים לשמש אמצעי להחדרת רעיונות אנטי־סובייטיים באינספירציה של חוגים יהודיים וציוניים אמריקניים. מוטב לשכוח העבר ולהשקיף אל העתיד. דברים רבים נאמרו ונכתבו לפני שנים שאינם נאמרים ונכתבים היום ויוגוסלוויה הוכחה לכך.

(ה) ברית־המועצות מגלה אהדה למדינות ערב בגלל התנגדותן המפליאה ללחץ ארצות־הברית ובריטניה אבל אין לברית־המועצות עמדה פרו־ערבית בסכסוכנו עם ערב. אינו גורס קיום סכנת התקפה על ישראל ואין טעם לברית צבאית עם ארצות־הברית אשר ממילא תיהפך לאנטי־סובייטית.

(ו) אין כל ריב ומדנים בין ישראל לברית־המועצות והיא יכולה לרכוש ידידות כנה מצד ברית־המועצות אם תראה סימן כלשהו של אי תלות פוליטית בארצות־הברית. במקרה זה גם ברית־המועצות הייתה יכולה לשנות עמדתה הן לגבי העלייה והן לגבי הקשר עם יהודי ברית־המועצות והדמוקרטיות העממיות. הוא הוסיף לאמור: רק קצת מן המקצת תראו רצון טוב ושכרכם יהיה רב.

השיחה התנהלה בביתי בנוכחות היועץ הכלכלי הסובייטי ורעייתו בלי נוכחות זרים ונמשכה חמש שעות. קשה לדעת אם בדבריו על אפשרות שינוי עמדת ברית־המועצות הוא אמנם ביטא השקפת ממשלתו ייתכן שיש בהם יותר משאלה אישית מאשר מדיניות אפשרית.

ארגמן

328

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 10 באוגוסט 1955

שיחות עזה. פגישות ב־8 וב־9:

לראשונה התאמתו חשדותינו לגבי תביעות גוהר לנוסחות מטושטשות בעיקר בדיון על קשר טלפוני. הודה בכוונתו שהייתה להשיג נוסחה שתאפשר לו לעמוד על העברת שדרים באמצעות משקיף או״ם מבלי שתורשה שיחה טלפונית ישירה בין נציגי הצדדים.

דחינו בתוקף תכסיס נפסד זה. הדגשנו כי מוכנים להסכים שאו״ם יסייע ויגשר בין הצדדים

ולא שיהיה מחיצה המבליטה חוסר שיתוף הפעולה. עלינו להימנע מלהדגים בהסדר כי בעוד שמגע ישיר בין הצדדים אפשרי בהתנגשויות צבאיות ובתקריות גבול אחרות אין ישראל ומצרים מסוגלות למגע ישיר ולשיתוף פעולה קונסטרוקטיבי להפגת המתיחות.

לאור שיקולים אלה תבענו גם שהשתתפות משקיפי או"ם בפגישות מפקדים תהיה מותנית בהסכמת הצדדים.

ברנס הזדהה אתנו ביחס לקשר טלפוני וגם ביחס להשתתפות משקיפי או"ם. אולם הדיון המכזיב נטה להתחשב בהסתייגויות המצריות ולחפש סידורי פשרה.

בשיחה בלתי רשמית אתו לפני הפגישה ב־9 ניסיתי לעצור הנטייה הפשרנית ולבסוף סיכמנו[:] (א) ברנס יציע בשמו הסעיף בדבר התניית השתתפות המשקיפים בהסכמת הצדדים; (ב) הנוסחה האלטרנטיבית שברנס החליט להגיש בדוח הדרישה המצרית בדבר קשר טלפוני לא תוצע בשמו כי אם כהגדרת העמדה המצרית בעוד שברנס עצמו יזדהה עם תביעתנו; (ג) אם יתמיד המצרי בהתנגדותו יבקש ברנס הפסקת הדיונים וידווח למזכ"ל או"ם. סבור שההפסקה תיצור גם אפשרות להפעיל השפעת המעצמות.

מאחר שגוהר לא זז מעמדתו הופסק הדיון והפגישה הבאה נקבעה טנטטיבית ל־19.

כדי להקל על המערכה ולהשפיע על המצרים בכיוון רצוי, נשמרנו מלקבל שתי הנקודות שנשארו תלויות ועומדות, בעוד שהמצרים כבר קיבלו שתי נקודות אחרות בדבר הגדרה סופית לסוג המפקדים שיתמנו כנציגי הצדדים ובדבר צורת חתימת ההסדר. לגבי האחרונות נוכל לתת הסכמתנו תמורת היענות מצרים להצעתנו בדבר השתתפות המשקיפים וקשר טלפוני.

תקוע

329

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/964
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 12 באוגוסט 1955

לשגרירות. התקיים דיון על צפון אפריקה עם יוספטל, שרגאי, השגריר ואילסר, בו נסוג שרגאי מדרישתו לעליית הצלה עליה הכריז בכינוס המזרחי. סוכם לעשות למען הגברת העלייה בגבולות 3,300 לחודש, המעטת הסכנה האפשרית למחנה קזבלנקה על־ידי הקטנת מספר יושביו ופתיחה אפשרית של מחנה מעבר נוסף במרסיי ולמען הכנות לשעת חרום.

יש לברר עמדת הצרפתים לגבי אפשרות של פתיחת מחנה מעבר נוסף במרסיי.[1]

מע"ר

329

1. מס' 330.

330

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

מברק מוצפן 646
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 15 באוגוסט 1955

שלכם 964.[1]

(1) מברך על תוספת העלייה אך משוכנע שלמרות הקשיים הכספיים והטכניים יש להחיש קצב ההכנות בארץ ולהגביר העלייה מדי חודש. ראבל אמר שיש 30,000 מוכנים לעלייה ועוד כ-30,000 בטיפול.

(2) (א) במצב המדיני הנוכחי, תגובת הצרפתים להקמת מחנה נוסף עשויה להיות שלילית כי הם מעוניינים ביצירת רושם של ביטחון ולא של בהלה.

(ב) גישוש בדבר הקמת מחנה נוסף עשוי לעורר מחדש שאלת ממדי העלייה, דבר שאינו רצוי.

הצרפתים עלולים לנצל הפגנה זו של חוסר יכולתנו להעביר ולקלוט העלייה החופשית שאנו דורשים כדי להאט היציאה.

(ג) הם עשויים לשאול כמוני למה מחנה נוסף במרסיי ולא בישראל. הקמת מחנה תארך שבועות אחדים לפחות והחל מאוקטובר יהיה מספר מספיק של אניות פנויות להעברת עולים.

(ד) בכל זאת נברר אפשרויות הגדלת המחנה הקיים או הקמת נוסף וכדאיות פנייה לצרפתים.

(3) ביטחון יהודי מרוקו נפרד משאלת העלייה. אם הוחלט לעזור ליהודי מרוקו להתגונן, למרות חילוקי הדעות בעניין זה בציבור היהודי המרוקני עצמו, מוטב לפעול שעה אחת קודם. לדידנו אין הבדל אם המהומות העלולות לפרוץ יהיו מכוונות נגד היהודים או לא. היהודים נוחים להיפגע.

בנדור

330
1. מס' 329.

331
מ' שניאורסון אל א' אילת (לונדון)
M. Shneerson to E. Elath (London)

מקור: 93.04/330/3

ירושלים, כ"ו באב תשט"ו
15 באוגוסט 1955

סודי

הנדון: פגישות עם השגריר הבריטי

פגישה עם ניקולס ופרס.

ב־3 באבגוסט נפגשתי עם השגריר הבריטי בארוחת צהריים שערך לכבודו המנהל הכללי של משרד הביטחון. מר פרס, שחזר לא מכבר מסיורו באנגליה וצרפת, סיפר לניקולס על שיחותיו עם אנשי הממשלה בלונדון והודה על העזרה שקיבל מהשלטונות ועל היחס האדיב שהופגן כלפיו במשך כל זמן שהותו באנגליה.[1] במיוחד ציין את העזרה שהושטה לו ולחברי המשלחת על־ידי אנשי הצי. משהזכיר מר פרס מכירת שתי המשחיתות למצרים השיב ניקולס כי הדבר נעשה מתוך רצון לשמור על שיווי משקל בציוד ימי בינינו לבין המצרים. שאלתיו בהזדמנות זו, אם ידוע לו מה מידת האמת בידיעה שנתפרסמה באחד העיתונים כאן, כאילו הציעה אנגליה לספק שתי אניות משחית לסוריה. על כך השיב כי אמנם קרא את הידיעה ואם כי אינו יכול להכחישה בפה מלא, מטיל הוא ספק רב במהימנותה. כאן הזכרתי את הידיעה שהופיעה בעיתון מצרי לפיה ימסרו למצרים נשק וציוד כבד מן המחסנים שבאזור התעלה. ניקולס הגיב על כך בהכחשה נמרצת וטען להד"ם; אין זו אלא שמועה חסרת שחר. רשימה מדויקת של הציוד שהתחייבו להעבירו למצרים נמסרה לידיעתנו ואין בדעתם לשנות מאומה מן הכתוב באותה רשימה שאינה כוללת נשק וציוד כבד.

מר פרס העלה את בעיית אספקת הטנקים למצרים. הדגיש כי לפי הידיעות שבידינו עומדים המצרים לקבל 60 סנטוריונים, מהם 30 סופקו כבר והופגנו במצעד הצבאי שנערך בקהיר בחגיגות יום המהפכה. בעוד שבקשותינו לקבלת נשק זה נתקלות בסירוב. אין טעם ברכישת מספר זעום של סנטוריונים (הכוונה ל־6 טנקים שקנייתם אושרה בשעתה) שכן ניאלץ להשתמש בהם לצורכי אימונים ולאחר שיבלו בשימוש נמצא כי אין צבאנו מצויד כלל בנשק מסוג זה. דווקא טנקים כבדים אלה שבריטניה הגדולה מספקת למצרים בכמויות ניכרות מסכנים את ביטחוננו יותר מנשק אחר. ראשית, בשל שטחה הקטן של המדינה וגבולותיה הצרים; שנית, משום שאין בידינו נשק הגנה יעיל נגדם. לפיכך, אם יש בכוונתה של אנגליה לשמור בכנות על איזון הכוחות בינינו לבין הערבים ולהבטיח את ביטחון האזור – עליה להתחשב בשיקולים דלעיל ולאשר אף לנו רכישת סנטוריונים – והמדובר ב־20 טנקים לפחות.

ניקולס השתמט מתשובה ברורה – ואמר כי אינו יודע אם המספר שנקב פרס הוא נכון, אך אין ספק בלבו כי הערבים מקבלים רק חלק קטן ממבוקשם. הוסיף כי מומחיהם סבורים כי

331

1. מס' 286, 289.

צבא ישראל עדיין עולה בכוחו על צבאות מדינות ערב ולא זו בלבד אלא שאנו מקבלים נשק וציוד רב מצרפת. העובדה כי אינם יודעים מה סוגי הנשק שאנו רוכשים בצרפת מקשה עליהם בחישוב מאזן הכוחות. מכל מקום בטוח הוא כי אין הערבים מתכוונים להתקיפנו וכי הציוד שהם מקבלים מהבריטים לא יופנה נגדנו. הוסיף ואמר כי אין הם משלים עצמם באפשרות להשתמש בצבאות הערביים במקרה מלחמה עם רוסיה ולשאלתי מה אפוא הטעם לספק להם הנשק והציוד, השיב כי הם נאלצים לעשות זאת כדי לשמור על השפעתם במדינות ערב.

להלן הזכיר ניקולס את הצהרת השלושה וטען שטועים אנו טעות חמורה בהפחיתנו את ערכה. אפילו נניח לרגע כי ביקורתנו וחששותינו מבוססים, הרי ענייננו הוא להימנע מליצור רושם כאילו חסרה הצהרה זו כל ערך מעשי – להיפך, מוטב היה אילו החדרנו בדעת הקהל בארצות המערב את ההכרה כי זוהי הצהרה רצינית הקושרת את הממשלות שנתנוה בהתחייבות ברורה ומוגדרת. הערתי כי לא אנו המפחיתים ערכה אלא העובדות הטופחות על פנינו – והרי דווקא המעצמות מסרבות להגדיר באופן ברור את ההתחייבות הנ"ל ולהלבישה לבוש מעשי. ניקולס חזר על דבריו כי אינו גורס ספקותינו וכי אינו מטיל ספק כי במקרה ונותקף על־ידי הערבים תבואנה מעצמות המערב לעזרתנו.

בברכה,

מ' שניאורסון

332

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 16 באוגוסט 1955

שיחות עזה.

ב־15 דנא הוזמן ברנס לבקשתו לראש הממשלה. ראש הממשלה הביע אכזבה ממצב השיחות הנובע מעמדת מצרים שאינה מראה כל סימן רצון טוב ומתמרנת לחפות ברוב מלל על מדיניותם היסודית לאי שיתוף פעולה עם ישראל.

חילוקי הדעות אינם לגבי ניסוח בלבד. בשאלת הטלפון הבעיה היא אם יהיה קשר טלפוני או לאו. לדידנו לא היה שום צורך במרכזיית או"ם אבל הסכמנו שתותקן כדי לתת סיפוק למצרים ובלבד שתובטח שיחה ישירה בין הצדדים. הירדנים שאינם רגישים פחות מהמצרים לגבי דעת הקהל הערבית החיצונית והפנימית, אינם רואים כל פגם בהתקשרות ישירה. הוא הדין לגבי השתתפות משקיפי או"ם בפגישות. אין אנו שוללים לחלוטין אפשרות השתתפותם, אולם אין כל טעם לחייב נוכחותם מראש בכל פגישה ופגישה. גם כאן הניסיון הירדני מוכיח אפשרות וערך הפגישות הישירות לאו דווקא בנוכחות או"ם.

באשר לחתימה, תוארו בעבר חתימות או"ם בדרך־כלל כחתימות עד. לבסוף, ביחס לסוג המפקדים שיתמנו כנציגי הצדדים, על־פי ההסכם ברור כי הם חייבים להיות בתפקידי פיקוד

שיאפשרו להם ביצוע ההתחייבויות הנובעות מההסדר.

בדרך-כלל נראה כי הקו בו נקטו המצרים חותר לא להפגת המתיחות אלא להקפאת המצב הקיים בו יימשכו החשדות והריחוק בין הצדדים. באותו זמן נמשכות תקריות אשר רק בנס לא הביאו לאבדות בנפש. אמנם סבלנותנו עדיין לא פקעה אך אין היא בלתי מוגבלת. אין אנו יכולים לקבל אחיזת עיניים כמציאות. בתחילה היה ערך מדיני לשיחות בשל עצמן אולם, אם תימשכנה שיחות ללא תכלית יצא שכרן בהפסדן.

בתשובתו טען ברנס כי בשלב הנוכחי עיקרי הבעיה במניעים המדריכים הצדדים ובשאלה על איזה מן הסדר כדאי לחתום למרות הכול. עצם הפחתת התקריות מאז החלו השיחות הביא להפגת המתיחות. הוא משוכנע שנאסר חפץ בשקט בגבול. כן הושגו דברים שאינם מבוטלים לגמרי. למשל, ההתחייבויות להחזיק סדירים בלבד לאורך הקו, להעניש מסתננים ולמסור ידיעות על כך לצד השני וכן להחזיר רכוש גנוב ובהמות שעברו הקו. אם המצרים יקיימו ההסדר למעשה כדאי לחתום עליו אפילו כמות שהוא. מעניינה של ישראל להבטיח שקט בגבולות כדי שאפשר יהיה מבסיס זה להתקדם לקראת השלום. המצרים רואים בשאלות שנשארו כעת במחלוקת שאלות מדיניות ודווקא בגלל החשיבות שישראל מייחסת להן גוברת השדנותם שישראל תנצל ההסדר למטרות מדיניות וליצירת עובדות של משא-ומתן על שלום. הצבא המצרי נחל שתי השפלות מידי ישראל ב־1948 ובתקרית עזה. המשטר הנוכחי במצרים נשען על הצבא ולכן הוא רגיש ביותר לכל התפתחות העלולה להתפרש כוויתור ללחץ ישראלי ואפילו לא ישראלי אלא של או"ם ושל המעצמות. המצרים מלאים פחד פן שיחות טלפוניות ישירות תנוצלנה על־ידי ישראל להוכיח כי מצרים נכנסה למגע ישיר עם ישראל, זאת אומרת היא הולכת לקראת שלום אתה. כל זה אינו מקטין חשיבות מתן אפשרות להסדר להוכיח עצמו. ודאי שקשר ישיר עדיף על קשר עקיף. אם יצטרך להביא העניין בפני מועצת הביטחון ידגיש כי קשר ישיר הוא הטוב ביותר. עם זה יהיה מחויב לציין כי גם קשר טלפוני בלתי ישיר יהווה שיפור לגבי המצב הקיים. חזקה שלאחר כמה מקרים של מסירת שדרים מצד אל צד באמצעות משקיף או"ם כשהצד המוסר מקשיב לשיחת המשקיף עם הצד שכנגד יתחילו הצדדים ממילא לשוחח זה עם זה ישיר.

ראש הממשלה הודיע כי כהוכחה נוספת לרצוננו הטוב, נסכים לנוסח המצרי ביחס למינוי המפקדים בהנחה כי תקוים הבטחתם שעל-פה למנות כנציגם מפקד בעל סמכות פיקוד, וכי ברנס יודיע על כך בדוחו למועצת הביטחון. כן נסכים לצורת החתימה שהוגשה בפגישה האחרונה, לפיה יצוין כי המשא-ומתן התנהל בראשות ברנס וחתימתו תתואר כחתימת יושב-ראש. לוויתורים אלה בשני הסעיפים נהיה מוכנים אם המצרים יסכימו לעמדה המשותפת שננקטה על־ידי ברנס ועל־ידינו בפגישה האחרונה בדבר השתתפות משקיפי או"ם והקשר הטלפוני. עניין הקשר הישיר הוא עיקר שכן לטלפן לאו"ם אנו יכולים בכל שעה ואין זה מחייב הסכם. אפשר להסביר לנאסר כי מצבו יהיה מאוד לא נוח כאשר נוקיע כלפי או"ם והעולם סירובו להתקשר טלפונית כדי למנוע שפיכת דם. אנו מוכנים להצהיר חגיגית כי בשום פנים לא ננצל הקשר הטלפוני כהוכחה לשינוי בעמדת מצרים.

ראש הממשלה העיר כי רצוי שברנס יבהיר עמדת המצרים לפני שתתקיים הפגישה הבאה. ברנס הסכים כי למטרה זו עליו לבקר בקהיר ולכן מוטב לדחות בינתיים את הפגישה שנקבעה ליום ו'.

אחרי הפגישה מסר לי כי ייסע לקהיר בתחילת השבוע הבא ולכן הפגישה הבאה עם המצרים לא תתקיים אלא באמצע אותו שבוע. כן ידווח ברנס למזכ"ל או"ם. בקהיר יראה שגרירי ארצות־הברית ובריטניה ויברר אם אפשר להפעילם.

תקוע

333

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

העתק: 130.19/4374/8

ואשינגטון, כ"ט באב תשט"ו
17 באוגוסט 1955

כמוס – פרטי בהחלט

יעקב יקירי,

ממברקינו על השיחה עם דאלס[1] ועל שיחתי אתמול עם אלן[2] למדת על סימני נסיגה של מחלקת המדינה מרעיון חוזה הביטחון עמנו.

במכתבי אליך ב־20 ביולי[3] סיפרתי על דכאונו של אלן לרגל המצב במצרים והחמרת היחסים עם נאסר. אמרתי כי "מדבריו של אלן בשעת השיחה היה ברור כי מחלקת המדינה עורכת בימים אלה חשבון נפש לגבי המדיניות המערבית במזרח התיכון".

מן השיחה עם דאלס ומשיחתי אתמול עם אלן מתברר כי לעת־עתה הביא ה־reappraisal להשהיה אם לא לזניחה גמורה של תכנית חוזה ביטחון עם ישראל.

ההחלטה שנפלה במחלקת המדינה לפני חודשים אחדים לחתור לחוזה ביטחון אתנו הושתתה כנראה על הנחות והערכות בלתי מבוססות של המצב באזורנו.

הטעות היסודית בהערכת המצב של מחלקת המדינה הייתה אמונתם כי ביסוד חותר נאסר להידוק קשריו עם ארצות־הברית הן מטעמים כלכליים והן מטעמים צבאיים. מחלקת המדינה האמינה כי על אף זעמו של נאסר נגד ההסכם הטורקי-עיראקי יתעשת כשיוצע לו חוזה ביטחון ישיר עם ארצות־הברית ואף ישלים במחיר חוזה כזה עם התקשרות של אמריקה עם ישראל.

התכנית האמריקנית לפיכך הייתה להתמסר חודשים אחדים לשיכוך "הסערות" באזור וליצור אווירה שתאפשר משא־ומתן מקביל עם מצרים וישראל על כריתת חוזי ביטחון בינם לבין ארצות־הברית, להרגיע את ישראל ולשכך חמת נאסר.

החליטו להשהות, לפי שעה, הצטרפות ארצות־הברית לחוזה הטורקי-עיראקי ולהתחייב בפני הקונגרס לא לתת כל סיוע צבאי למדינות ערביות אחרות עד שישופרו היחסים בינם לבין ישראל.

כשלב חשוב בתהליך הארגעה באזור ראו את תכנית ג'ונסטון. האמינו כי נאסר יוסיף לסייע להם בשכנוע מדינות ערב הנוגעות בדבר לשיתוף פעולה.

קיוו כי ג'ונסטון בביקורו הקרוב באזור יקרב הצדדים, יסיים ויחתום המשא־ומתן עקרונית

333

1. מס' 324.
2. שילוח דיווח כי בשיחה פרטית עם אלן הבחין שוב בסימני נסיגה רציניים מתכנית חוזה הביטחון. אלן חזר שוב על התורה שטובת ישראל מחייבת "הסדר" בין ארצות־הברית ובין מדינות ערב, שישראל מגזימה בחששותיה מתוקפנות ערבית. רק אם ייכשל ג'ונסטון בתכניתו ייתכן שיהיה צורך לנקוט במדיניות שישראל ממליצה עליה ולהעמיד את הערבים בפני עובדה מוגמרת של חוזה ישראלי-אמריקני. (ראה מברק השגרירות אל מחלקת ארצות־הברית, מס' 159, 16 באוגוסט 1955, 130.09/2311/3.)
3. בתיק 130.02/2455/7.

ויתחיל במשא־ומתן מעשי על מימון וביצוע.

חשבו כי התפתחות כזו אם תלווה גם בארגעה בגבולות ובנכונות מצד ישראל לדון בבעיות הפליטים ותביעותיהם, תיצור את האקלים המתאים להתחיל במשא־ומתן מקביל עם מצרים וישראל על חוזי ביטחון. האמינו גם כי כל ההתפתחויות הללו תאפשרנה גם להתגבר על החוגים בסנאט האמריקני הנלחמים נגד כל התחייבויות צבאיות אמריקניות חדשות.

אינני יודע על מה ביססו ביטחונם כי מצרים כל כך להוטה אחרי ברית עם ארצות־הברית. לא אתפלא אם ביירוד, אשר נכשל לא פעם בפירוש דברי המצרים (זכור הודעתו הקטיגורית לנו כי ארצות־הברית קיבלו התחייבות ברורה מנאסר להפסיק ההסגר מיד לאחר שייחתם ההסכם האנגלו-מצרי) השלה גם הפעם את דאלס ואלן.

אנו חזרנו והזהרנו בכל הזדמנות נגד ההסתמכות על רצון נאסר בברית ביטחון והדגשנו בכל לשון של הדגשה התנגדותנו להתניית הסכם אתנו בפיתרון בעיות אחרות.

אלן מאידך, חזר והצהיר בפני מנהיגים יהודים (בלאושטיין ואחרים) וגם בפנינו (בשיחות לא רשמיות) כי הם בטוחים ברצונו של נאסר להגיע להסכם ביטחוני עם ארצות־הברית ובנכונותו לשלם המחיר של הסכם כזה.

בשבועות האחרונים התחיל להתברר למחלקת המדינה כי ביטחונם היה מבוסס על בלימה.

לא רק שנאסר אינו חותר להידוק קשרים עם ארצות־הברית אלא הוא הולך ונעשה נוקשה יותר ויותר הן בענייני האזור והן בבעיות עולמיות.

זעמו על ארצות־הברית, אשר עיצבה לדבריו החוזה הטורקי-עיראקי, לא פג. אינו מוכן לסלוח לארצות־הברית שערערה מעמד מצרים כמנהיגת העולם הערבי – הימנעותה של ארצות־הברית מהצטרפות לחוזה לא פייסתהו. אי-הצלחתה של מצרים לעת־עתה לכונן הברית המצרית-סורית-סעודית עוד מגבירה הזעם המצרי. ארצות־הברית חשודה כאשמה בכישלון זה.

קשייה הכלכליים של מצרים אף הם מעכירים היחסים בינה לבין ארצות־הברית.

המצרים השקיעו מאמצים רבים לקבל מהבנק הבין־לאומי מלווה גדול למימון מפעל המים הגדול על הנילוס אך עד עתה לא נענתה הנהלת הבנק לבקשה. סירוב הבנק נובע כנראה בעיקר מטעמים כלכליים – התכנית שהוגשה לא סיפקה דעת הכלכלנים של הבנק. יתר על כן, כל עוד לא הגיעה מצרים לידי הסכם עם סודן על מפעל המים אין הנהלת הבנק רואה כל אפשרות לתמוך בתכנית.

המצרים חושדים כי יד האמריקנים בהכשלת מאמציהם.

על אלה יש להוסיף ההשפעה המסחררת שהייתה לוועידת בנדונג ולפגישות עם נהרו על נאסר. נאסר התחיל רואה עצמו כאחד משלושת מנהיגי אסיה – צ׳ו אן לאי באסיה המזרחית, נהרו באסיה התיכונית, והוא, נאסר, מנהיגה של אסיה הקדמית ואפריקה.

הנטיות הנויטרליסטיות של נאסר, אשר לכתחילה התייחסו אליהם במחלקת המדינה רק כאל גינונים תכסיסיים כדי לסחוט ויתורים מהמערב, מתחילים לעשות רושם כמדיניות שקולה ומובהקת של נאסר.

כל הנ״ל הביא כפי שכבר ציינתי למבוכה ולבחינה מחודשת של מדיניות ארצות־הברית כלפי מצרים והאזור בכללו. יש במחלקת המדינה שתובעים קו תקיף כלפי נאסר ותמיכה בחוגים המתנגדים לו במצרים. הדעה הכללית היא כנראה להימנע בכל זאת מכל מעשה שיערער מעמדו כי יש חשש גדול שאם ייפול נאסר, עלולים לתפוש את השלטון אלמנטים הרבה יותר מסוכנים ממנו. ההרגשה היא כי על אף כל מגרעותיו – משטרו של נאסר הוא נקי כפיים, חותר

לרפורמה והעלאת רמת החיים של האוכלוסייה ובחשבון כולל הוא תורם ליציבות באזור.

הבעיה המתייצבת בפני מחלקת המדינה היא לעכב ההידרדרות הנויטרליסטית של מצרים, לחדש הידידות האמריקנית-מצרית ולהחזיר ההשפעה האמריקנית במצרים למה שהייתה בימי קייפרי.

קשה לאמריקנים להשלים עם העובדה שהם שסייעו למצרים יותר מכל גורם אחר בעולם להשיג חלום הדורות של פינוי בריטי הפכו להיות המטרה הראשית לחצי המצרים ואילו הבריטים, על אף זיכרונות עבר ועל אף הצטרפותם לחוזה הטורקי-עיראקי, מקובלים בקהיר יותר מהם.

מבחינת המדיניות הכוללת של ארצות־הברית באזור התעוררו ספקות גדולים אם ראוי להמשיך לפי התכנית שנקבעה לפני חודשים אחדים.

הנטייה הטבעית במחלקת המדינה היא כמובן לחזור לפזמון הישן כי אין לישראל יסוד לחשוש מפני התקפה ערבית וכי טוב לישראל שארצות־הברית תהדק קשריה ותגביר השפעתה בארצות ערב. בסופו של חשבון תביא מדיניות זו ליציבות ולשלום באזור וגם אם יתמהמהו, כדאי לישראל להתאזר בסבלנות ובהתאפקות. כנגד הלכי רוח אלה מתייצבים שיקולים נכבדים ביותר:

(1) ההתחייבות המפורשת של דאלס כלפי ישראל לחתור לחוזה ביטחון.

(2) התחייבויות לא פחות מפורשות על־ידי דאלס ודוברי ממשלה אחרים כלפי מנהיגים יהודים ולא יהודים חשובים.

(3) חשבון אמריקני פנימי לקראת המערכה של 1956.

(4) החשש מפני התגובה בישראל אם תינטוש ארצות־הברית מדיניות ההתקרבות וההבנה שהחלה בה לפני חודשים אחדים.

מחלקת המדינה יודעת ומעריכה היטב המאמצים הגדולים שעשתה ממשלת ישראל הן כלפי תכנית ג'ונסטון והן במשא־ומתן עם המצרים בענייני ביטחון הספר.

תוצאות הבחירות בארץ משמשות אזהרה חמורה למחלקת המדינה לגבי ההתפתחויות האפשרויות בישראל אם נגיע לייאוש ואכזבה.

אין לאמור שכבר נפלה הכרעה. מן השיחות שקיימנו עם דאלס ואלן מסתבר כי צמרת מחלקת המדינה אובדת עצות ולעת־עתה החליטה להשהות ההכרעה עד ביקורו של ג'ונסטון באזור. מי יודע, שמא יתרחש נס וג'ונסטון יצליח להביא את כל הגורמים לידי הסכם ואז אולי יחול שינוי כזה באקלים המדיני באזור שישראל אולי תחדל מתביעתה לחוזה ביטחון ותסתפק באיזה סידור פליאטיבי או שתתגלגל בינתיים תכניות ואפשרויות חדשות. אם ייכשל ג'ונסטון תגיע השעה להכרעות מרחיקות לכת. כישלון ג'ונסטון יביא בעקבותיו שורת משברים אם במפעל גשר בנות יעקב ואם ביחסי ישראל-ערב וארצות־הברית בכלל. אין אפוא למהר בשלב זה בהכרעות ובהתחייבויות נוספות כלפי ישראל ומוטב לדחות דיונים והחלטות לאחר ביקורו של ג'ונסטון.

מכל הנאמר לעיל ברור כי אנו עומדים ערב מערכה קשה ומסובכת ביותר עם ארצות־הברית. עלינו גם לחשל כלינו בבית ובארצות־הברית וכן לחשב מאוד הדרך בה ננהל את המערכה. בשבועות האחרונים הוספנו לפעול לפי האיגרת האחרונה של ראש הממשלה לדאלס[4] ולפי התדריכים שקיבלנו ממנו מאז. קיימנו פגישות רבות עם ידידינו במחלקת המדינה, בבית הלבן ועוד. מאז הפגישה האחרונה עם דאלס שוחחתי במפורט עם קלוצניק, ראב, בלאושטיין, בלבן, דין ואחרים. תבעתי מכל אלה שקיבלו התחייבויות די מפורשות מדאלס בעניין חוזה ביטחון

4. מס' 162.

לחדש מגעם אתו ועם אלן בהקדם ולהזהירם מתוצאות נטישת המדיניות המובטחת על־ידי דאלס. קלוצניק ובלאושטיין יראו את המזכיר ועוזרו בימים הקרובים. דין המקבל טיעוננו במלואו הביע אכזבה רבה לעמדה שגילה המזכיר בשיחתו האחרונה עמנו והבטיח לראות השבוע את המזכיר ולהודיע לי מה העלה. הלילה אסע לניו יורק ואפגש עם ארליך על-מנת להבטיח גם מצדו ומצד צלרבך תמיכה בעמדתנו במגעם עם דין. לזרוס ובלבן יפעילו קשריהם הם. הראשון בצינורות שלו כלפי הנשיא, ובלבן כלפי ניקסון והובר. כל אלה כמובן פעולות שקטות ופנימיות. בשבועות אלו של פגרה בסנאט ובקונגרס ושל היעדרם של רבים מראשי המדינה מוואשינגטון אין כל אפשרות וטעם לפעולות בעלות אופי ציבורי ופומבי יותר. יתר על כן, בעוד ג׳ונסטון באזור תהיה בפי דאלס תשובה סטריאוטיפית לכל ביקורת פומבית והיא שיש לחכות לסיום מאמציו של ג׳ונסטון.

השאלה שעלינו להיכנס בעביה בהקדם היא מה תכנית פעולתנו בהסתיים פרשת ג׳ונסטון: בין אם תסתיים בהישג ובין אם תסתיים בכישלון. בסוף שבוע זה אבלה יומיים עם אבן במקום חופשתו וננסה לסכם הצעותינו.

כשלעצמי אינני מיואש. לא קל יהיה לממשל להתחמק ולהתכחש להבטחות מרחיקות לכת שניתנו לנו ולידידינו. בייחוד יקשה הדבר על הממשל בשנת בחירות. אינני בטוח שנצליח במאמצינו להביא לידי חתימת חוזה ביטחון במשך השנה הקרובה וייתכן שנצטרך לחשוב על פיתרונות ביניים אך עוד חזון למועד.

במכתבי אליך מיום ה־20 ביולי הזכרתי אפשרות ביקורו של צלרבך בארץ ורצוני לבקר בארץ באותה הזדמנות. בנסיעתי האחרונה לסן־פרנסיסקו סיפר לי ארליך (צלרבך נעדר באותם הימים מן העיר) כי צלרבך התייעץ עם דין על ביקורו ובעצת דין החליט שלא לבוא לארץ כאשר הבטיח. דין סבור, וצלרבך קיבל דעתו, כי יעילות שניהם לסייע לנו עלולה להיפגם אם יזדהו אתנו יותר מדי כלפי חוץ. דין סיפר לצלרבך בצער כי מטעם זה סירב הוא גם כן להיענות להזמנת אבן והזמנתי לבקר בארץ. כשראיתי בשבוע שעבר את דין בניו יורק אישר לי כי כך יעץ. לא התווכחתי אתו וקיבלתי את דעתם. כפי שכבר ציינתי בהזדמנויות אחרות אני מחשיב ביותר קשר זה ואינני רוצה לעשות דבר אשר יתפרש על-ידם כלחץ מופרז.

בזה נופלת ממילא תכנית ביקורי בארץ אשר הזכרתי במכתבי האחרון. מאידך, נדמה לי כי אם לא תתגשם תכנית ביקורו של שר החוץ בארצות־הברית בימי העצרת, נצטרך לבחון אם אין הכרח שבכל זאת אבוא להתייעצות יסודית בבית.

מבחינה מסוימת אני מצטער שאינני בבית בימי ביקור ג׳ונסטון וחבריו. לא העליתי הצעה זו בעבר כי סמכתי על כך ששמעוני יהיה פה לשיחות אגב חופשת המולדת שלו. אולם עכשיו שהוחלט על העברתו של שמעוני לרנגון אני מצטער מאוד שאיש מאלה שיצטרך להמשיך את [-] בוואשינגטון לא יהיה בשעת השיחות המכריעות (לחיוב או שלילה) עם ג׳ונסטון בארץ – אך הנעשה אין להשיב.

אני נאלץ להפסיק כי עלי לצאת ברכבת לניו יורק לפגישה עם ארליך. עוד נשארו הרבה נקודות, גם מדיניות, גם מנהליות וגם אישיות, שחשבתי לכתוב עליהם. אם יעלה בידי אעשה זאת ברכבת.

שלך,

ראובן שילוח

334

ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן 611
נוסח נכנס: 130.09/2343/5

פראג, 17 באוגוסט 1955

אתמול נתקבלתי אצל סקנינובה.[1] הרצאתי לפניה בהתאם לשלכם 840[2] בתוספת טענה על השהיית המשך ההתכתבות בין שני הנשיאים, כאשר זפוטוצקי ב־24/1 הבטיח לחקור בעניין ועד היום לא הודיע תוצאות חקירתו.

היא שמעה ושיסעה אותי בנקודות מסוימות: כאשר דיברתי על חוסר דין שווה לגבי מעצמה גדולה ולגבינו אמרה זה אינו הוגן מצדך להאשימנו בהפליה הרי שחררנו גם את אורנשטיין השבוי. עניתי: שחררתם מאה אחוזים של האמריקנים האסורים ורק חמישים אחוז של הישראלים.

בדבר אי משלוח מכתבים חזרה וטענה כי אורן כתב השנה שלושה מכתבים וכי משרד החוץ ישלח איגרת בימים הקרובים כדי לאשר הדבר בכתב. רשמה לפניה את דרישתי לבקר האסיר. עניין הקבלות לכסף הנשלח לדעתה דבר טכני אשר בוודאי יסודר.

לא הגיבה על דברי בעניין ההתפייסות בעולם אלא באישור כוונת צ׳כוסלובקיה לשלום וליחסים טובים עם כל העמים. עברה לגמרי בשתיקה על פרשת התיווך בין טיטו וסלנסקי. היא מודה לממשלת ישראל על מאמציה לרסן התגובות על צ׳כיה בישראל ומשוכנעת כי ריסון זה עשוי לקרב גם את הפיתרון בשאלת אורן. מכל מקום, סבורה כי מסע תעמולה אנטי צ׳כי עשוי להזיק למציאת פיתרון מהיר.

לאחר שחלקה לי מחמאות על שיפור היחסים ביניהם ובינינו "מאז שיחתנו הראשונה", הבטיח[ה] להעביר את דברי כלשונם לממשלה.

קדר

334

1. גרטרודה סקנינובה, סגנית שר החוץ של צ׳כוסלובקיה.
2. ראה מס׳ 321 והערות שם.

י' אבידר אל מ' שרת וש' בנצור
Y. Avidar to M. Sharett and S. Bentsur

מברק מוצפן 666
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 18 באוגוסט 1955

בהול - אישי

נקראתי היום בשעה 12 לזורין שהקריא לי ההודעה הבאה:
"למשרד החוץ של ברית־המועצות נודע כי הנספחים של שגרירות ישראל: לבנון, קהת וסלע, עוסקים בפעולה בלתי לגלית עוינת לברית־המועצות שאינה מתיישבת עם מעמדם הרשמי של עובדי שגרירות וכן קבעו קשרים עם אלמנטים פליליים המנוצלים על ידם לשם איסוף ידיעות ריגול ופבריקציה של דיבות על ברית־המועצות וכמו כן לשם הפצה במחתרת של פרסומים אסורים בברית־המועצות כולל פרסומים בשפה הרוסית המובאים בצורה של דואר דיפלומטי. הפעילות הנ"ל של לבנון, קהת וסלע, הוכחה במלואה על־ידי תעודות הקיימות בנדון. לשגריר ידוע כבר כי את הנספח לבנון מצאו עובדי שירות ביטחון המדינה בין אנשים אחרים בשעת חיפוש ומאסר פושעים אשר נתפסו במפתיע בדירה קונספירטיבית ב־10 ביולי.
בקשר לנ"ל הוטל עלי להודיע כי עובדי שגרירות ישראל: לבנון, קהת וסלע, אשר השתמשו לרעה בזכויותיהם הדיפלומטיות, נחשבים על־ידי השלטונות הסובייטיים כאנשים בלתי רצויים וחייבים לעזוב את ברית־המועצות בלי דיחוי.
נוסף לזאת מצפה משרד החוץ של ברית־המועצות ששגרירות ישראל תאחוז באמצעים ההכרחיים על מנת למנוע להבא מעובדיה פעילות שאינה מתיישבת עם הנוהג הדיפלומטי המקובל.
השלטונות הסובייטיים אינם חושבים, בשעה זו, לתת פרסום על העניין. מובן מאליו כי אחרת יהיה הצד הסובייטי נאלץ לפרסם את כל נסיבות העניין." עד כאן.
אמרתי כי אני מתפלא מאוד על ההודעה, אני מכיר את עובדיי ואינני חושב שהם עסקו במיוחס להם וכי אעביר את ההודעה לממשלתי.
זורין השיב כי לצערו פעילותם זו עובדה מוכחת וביקש לסדר יציאתם עד 22 באוגוסט. כמו כן הודיע כי אשרת הכניסה של קהת, הנמצא כעת בחו"ל, תבוטל.[1]

השגריר

335
1. לפרטי הפרשה ראה נ' לבנון, הקוד נתיב, עמ' 131-133.

336

י׳ הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel.: WI991 :מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2310/15 :נוסח יוצא

Jerusalem, 18 August 1955

Most Immediate

Shiloah,

Convey immediately in writing following personal message from Prime Minister to Johnston:

"At this crucial stage of our negotiations an issue has arisen which is liable to affect their outcome as far as our final attitude is concerned. Statements made by your representatives to Israel representatives in Washington in course of last week appear to run counter to clear and unequivocal understanding on basis of which the water talks between USA and Israel parties been conducted for past six months.

You will recall that on last night of your visit here in February you said to Eshkol and myself that if we would accept water allocation as set out in your memorandum of February 22[1] you would consider this as final and would make no further demands on us. On basis of that memorandum and of your above statement protracted negotiations took place since then in Washington DC and New York in which you, and on our side Eshkol, Eban and Shiloah, participated at various stages. The outcome of these negotiations was draft memorandum of understanding of July 5[2] which contains on water quantities a reiteration of figures set out in your memorandum of February 22 and on other matters the agreed conclusions of prolonged discussions between engineers and working groups on both sides.

This draft memorandum of understanding was to be amplified by a personal letter from you to me in which you would reaffirm various statements you had made at meetings in Jerusalem, New York and DC, and which you felt would be more appropriately recorded in a separate

336

1. מס׳ 85.
2. בתיק 130.23/6451.8.

letter than in the memorandum itself.

You will therefore appreciate my surprise at learning that according to the intimation of your representatives to Israel Embassy in DC A. allocations in draft memorandum of July 5 are not to be considered as final. B. The promised letter cannot now be addressed to me. C. it is suggested that instead of letter, a note be drafted from which a number of major points which were to be included in letter are to be omitted. These points were:

1. That you express your satisfaction that it had been possible to reach a common preliminary understanding with Israel delegation.

2. That you would seek cooperation of Kingdom of Jordan in connection with Mediterranean Dead Sea power project and with effects of cessation of Jordan Yarmuk flow into Dead Sea.

3. That in event that no agreement be reached on division of basins river resources in accordance with draft memorandum of July 5 you would show understanding for our decision to resume work Jordan on development plan which was suspended in order to facilitate your mission.

These indications represent a most far-reaching departure from what my colleagues and I have understood to be the position. It is difficult for me to conceive that information transmitted to me from DC now represents your attitude. In spirit of confidence which has animated our contacts from beginning and in order to help towards successful outcome of your mission our delegation has gone to utmost limit of accommodation compatible with Israel's vital interests. I cannot emphasize too strongly that in accepting your proposals we have completely exhausted our capacity for a compromise and we did so only on understanding that these concessions on our part would be regarded as absolutely final by you. I appeal to you in all friendship and frankness to remove what I hope is a misunderstanding and send me your clarification.

With my warmest personal regards and good wishes."[3]

Herzog

3. שילוח השיב שמסר את השדר לג'ונסטון, שהשיב שיעמוד בהבטחתו וישגר מכתב בבוא הזמן. לגופו של עניין ציין שהוא נאמן לעמדה שנקבעה בטיוטת 5 ביולי, מבין שהיא משקפת את קצה הוויתורים האפשריים מצדה של ישראל, ואם תידחה על ידי הערבים לא יבוא לישראל למיקוח נוסף. אשר לשאלת בנות יעקב הרי לא התחייב לישראל בנקודה זאת והיא איננה בסמכותו. (ראה מברק שילוח אל ראש הממשלה, מס' 315, 19 באוגוסט 1955, 130.09/2332/9. תשובת ג'ונסטון – ראה מס' 338.)

337

סיכום התייעצות במשרד החוץ

Summary of a Consultation at the Ministry of Foreign Affairs

130.02/2397/18

ירושלים, 21 באוגוסט 1955

סודי ביותר

סיכום התייעצות בעניין העלייה מברית־המועצות

השתתפו: ש' אביגור, א' הרמן, ח' יחיל וש' בנצור.

הנחות

קיימים סימנים של כוונה מצד ברית־המועצות להביא לידי הפוגה בין־לאומית. ניתן להניח כי קו חדש זה במדיניות הסובייטית עשוי ליצור שעת כושר לשינויים במעמדם של היהודים בארצות שמעבר למסך הברזל.

יש להניח שממשלת ברית־המועצות מעוניינת בהפוגה בין־לאומית לגופו של העניין, אולם ייתכן גם נימוק נוסף לכך – המלחמה הקרה סתמה בפניה כל אפשרות ממשית של השפעה הסברתית ותעמולתית בעולם המערבי. ההפוגה עשויה להביא שינוי בכיוון זה גם אם אין זו הכוונה העיקרית של הרוסים במדיניותם הנוכחית, אך לא מוטל בספק כי הם ינצלו את ההפוגה גם לשם כך.

אחד המכשולים העיקריים העומדים בדרכה של ברית־המועצות הוא חוסר האמון שרוחש לה המערב. העולם המערבי רוצה בהפוגה אך בודק בחשדנות מסוימת כל צעד של ברית־המועצות לקראתה: האם היא פועלת מתוך כנות או שמא מסתתרים מאחורי מדיניותה הפייסנית לכאורה מזימות ותכססנות. כל מדינאי במערב חייב היום לנקוט עמדה חשדנית בגלל הלך הרוחות בחוגים שונים של הציבור במדינתו. בעיה זו מופיעה במלוא החומרה בארצות־הברית אולם היא קיימת במידה זו או אחרת גם בארצות אחרות. משום כך לא תוכל ברית־המועצות להמשיך לאורך ימים במדיניות של הפוגה מבלי לטפל ברצינות בבעיה של דעת הקהל והעולם המערבי, תוך מגמה להציג את צעדיה הנוכחיים לא כחולשה חלילה או כתכסיס אלא כנובעים מדאגה אמתית וכנה לשלום העולם.

ניתן להניח כי ברית־המועצות לא תוכל להתעלם מהגורם היהודי בעולם המערבי. בעבר טיפלה תמיד ברית־המועצות בגורם היהודי הבין־לאומי כל אימת שהייתה מעוניינת להשפיע על דעת הציבור בעולם המערבי. בקשר לכך, אפשר להצביע על צעדיה בנידון זה בשנות ה־30 בתקופה של החזית העממית; יצירת הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי בתקופת מלחמת העולם השנייה; ובזמן האחרון, ניצול הגורם היהודי בקשר עם מסע התעמולה נגד זיון גרמניה המערבית.

היהודים בעולם המערבי נמנים בדרך-כלל עם החוגים הליברליים. נוצרה אגדה שלגורם היהודי בארצות המערב השפעה על עיצוב דעת הקהל אשר אינה עומדת בכל יחס שהוא לאחוז שהם מהווים בהרכב האוכלוסייה הכללית. האגדה הזו איננה משוללת יסוד.

השאלה המתעוררת היא כיצד יתייחס הגורם היהודי לתמורות שחלו ועוד יחולו במצב הבין־לאומי. קיימת סכנה שיהודים רבים יתייחסו לתמורות אלו לא כיהודים אלא כסתם אזרחים של מדינותיהם. כלומר, שבבואם לבדוק את מהות המדיניות הסובייטית יעמדו לנגד עיניהם שיקולים כלליים, לאו דווקא הבחינה היהודית. למעשה שכחה יהדות המערב את יהדות רוסיה. לאחר ניתוק של 40 שנה בערך נתרופפו גם קשרי המשפחה ביניהן. בארץ היו מי ששקדו בתקופה ארוכה זו על שמירת הדאגה לגורלה של יהדות רוסיה, לא כן בחוץ לארץ. שם לא הייתה קיימת ערנות ציבורית יהודית לגבי בעיה זו. למעשה, עלה עניין יהדות רוסיה על סדר יומה של יהדות המערב רק בתקופה של המלחמה הקרה. מעניין הדבר שלאו דווקא גורמים ציוניים היו הראשונים לטפל בבעיה זו בארצות המערב. הפעילים ביותר היו דווקא חוגים לא ציוניים, אשר כהוכחה לציבור הכללי במערב על היות היהודים אנטי־קומוניסטים מובהקים הביאו את רדיפת היהודים בברית־המועצות. בארצות־הברית גילו פעילות רבה בשטח זה הוועד היהודי האמריקני וועד הפועלים היהודי – שניהם גופים לא־ציוניים.

מגמות

אנו תובעים עבור יהדות מזרח אירופה זכות לשלושה אלה:

(א) להחליט לפי רצונם על ביטוי מהותם היהודית ומתן אפשרות להם להתארגן באופן חופשי על פי זה.

(ב) לקיים מגע עם קיבוצים יהודיים בארצות אחרות מתוך היותם חלק של העם היהודי.

(ג) עלייה וקשר ישיר עם מדינת ישראל.

על הרוסים לדעת כי המושג חופש ליהודים אוצר בתוכו שלוש נקודות אלו. פירושו, כי העולם היהודי לא יתפעל מכך שירשו למישהו לערוך קונצרט יהודי במוסקבה כשבאותה שעה ממשיכים לאסור את העלייה. אך הואיל וקיימת סכנה שהעולם היהודי יתפעל, ולא מעט, מפעולה כגון עריכת קונצרטים יהודיים במוסקבה, עלינו לשים את הדגש בעיקר על חופש העלייה ולהפכו למודד העיקרי לבדיקת מעמדם של יהודים בארצות מזרח אירופה.

שומה עלינו לנהל פעולת הסברה בין יהודי המערב ולהעמידם על חומרת מצבם של יהודי ארצות מזרח אירופה, מתוך דאגה כי יציבו את הבעיה היהודית בין יתר המודדים שבהם יבדקו את מהותה של המדיניות הסובייטית הבין־לאומית. אולם מאידך, יש להבטיח שבהעמדת השיקול היהודי לא ייעשה הדבר ברוח אנטי־סובייטית. יש לנסוך ברוסים הרגשה שכאן עניין יהודי אמתי שעליהם, באיזו צורה שהיא, לתת לו סיפוק, וכי אין המטרה לאחוז בעניין היהודי לשם תעמולה נגדם.

על יהדות העולם להתבטא בצורה כזו שהרוסים יבינו כי הדרך היעילה היחידה לסיפוק יהדות העולם היא מתן סיפוק למדינת ישראל על־ידי התרת העלייה מארצות מזרח אירופה כולל רוסיה.

תכנית

יש לשלוח חוזר לראשי הנציגויות בחתימת שר החוץ ולעמוד בו על דברים אלה: ההנחה היא כי תהליך ההפוגה יהיה ממושך. העולם לא יעבור ממלחמה קרה לשלום ואחווה בקפיצה אחת. ניצבות בדרך בעיות בין־לאומיות קשות וסבוכות אשר פיתרון כל אחת מהן כרוך במשא־ומתן קשה ומייגע. אין כאן שאלה של יצירת משבר חד־פעמי. פעילותנו חייבת להיות רצופה ומתמדת.

על החוזר לכלול ניתוח של המצב ושל הסיכויים לפעולה. קווי התכנית, אשר יש להציע בחוזר, מובאים להלן: למען תת ביטוי ציבורי בעל רושם לחיוניות העניין לישראל ולעולם

היהודי כולו, רצוי ששר החוץ יישא בהקדם נאום בו יעמוד בהרחבה על התביעה לעליית יהודי רוסיה. בהזדמנויות קודמות ציין השר כי בקביעת יחסינו הבין־לאומיים אנו חייבים להביא בחשבון את יכולתנו לקיים קשרים עם יהודי העולם. היה בזה רמז כי טבעי הדבר שנקיים קשרים אמיצים ולבביים יותר עם אותן ארצות בהן ניתן חופש פעולה ליהודים לעמוד במגע הדוק עם מדינת ישראל ולהשתתף בבניינה וביסוסה. המצב הבין־לאומי הנוכחי מחייב השמעת דברים אלה מחדש ובאופן ברור. כדי להשיג את הרושם המקסימלי מנאום כזה מוצע כי נאום השר, בכנסת או מעל במה אחרת, לקראת העצרת יוקדש לנושא זה דווקא ולא לבעיית יחסינו עם הערבים. מכל מקום, יש להעמיד עניין זה במרכז הנאום. כן רצוי כי הדברים יושמעו במעמד ציבורי כללי ולא מפלגתי. אפשרית מסיבת עיתונאים מוקלטת ב"קול־ישראל", לפני העצרת.

לקראת נאום זה ובעקבותיו יש להורות את נציגינו לחפש מגע עם הנציגים הסובייטים ונציגי המדינות הגרורות ולהסביר להם את תביעתנו. על החוזר לכלול תדרוך בעניין זה.

יש לחתור לפגישה בין שר החוץ ושר החוץ הסובייטי או ראש המשלחת של ברית־המועצות בעת עצרת או"ם או בכל מקום אחר.

יש לדאוג לגילוי דעת של גופים יהודיים מייצגים אשר יתבטאו בהתאם להנחיות הנ"ל. בקשר לכך מציעים את הפעולות הבאות:

(א) ד"ר נחום גולדמן יישא נאום בפני הוועד הפועל הציוני בו יסקור את תולדות בעיית היהודים ברוסיה בחמישים השנים האחרונות וייתן ביטוי ברור לתביעת העם היהודי.

(ב) לרגל ישיבת הוועד הפועל הציוני הגיעו לירושלים אישים יהודים מארצות שונות, כולל אנגליה, ארצות־הברית, קנדה, דרום־אפריקה וכו'. על משרד החוץ לקיים מגע ישיר עם אישים אלה ולהדריך אותם לקראת פעולה בשובם לארצותיהם.

(ג) את קווי הפעולה של הקונגרס היהודי העולמי בנדון זה יש לקבוע עם הד"ר נחום גולדמן ואת קווי הפעולה של הקונגרס היהודי האמריקני, עם נשיאו הד"ר ישראל גולדשטיין. ד"ר גולדמן מוסר כי הקונגרס היהודי העולמי כבר פעיל בעניין זה: הוא עצמו נפגש בלונדון, ביוני שנה זו, עם שגריר ברית־המועצות באנגליה, מר יעקב מליק, ושוחח עמו על שיגור משלחת יהודית לברית־המועצות; חבר הפרלמנט הבריטי אורבך, אשר פעיל בקונגרס היהודי העולמי, נוסע לברית־המועצות בזמן הקרוב וחבר הקונגרס דרייפוס שמידט בפאריס קיבל הזמנה לבקר בפולין.

על המשרד להרחיב את קווי הפעולה של הקונגרס ולדאוג ליצירת הקשרים המתאימים בין סניפי הקונגרס בארצות השונות לבין נציגויותינו.

(ד) יש להיזהר בהפעלת ארגונים יהודיים לא־ציוניים כגון הוועד היהודי האמריקני וועד הפועלים היהודי בארצות־הברית. ארגונים אלה נקטו בקו אנטי־סובייטי מובהק והשתמשו בגורם היהודי-הרוסי בעיקר כחומר טיעון נגד ברית־המועצות. בכל זאת דואגים ארגונים אלה את הדאגה היהודית ויש להסביר להם את העניין באמצעות שגרירותנו בארצות־הברית ולתבוע מהם פעולה מועילה והימנעות מפעולה מכשילה. יש להניח כי יסכימו לקו זה.

(ה) יש לבקש משגרירויותינו בכל ארצות העולם להניע את הגופים היהודיים המייצגים לפעולה מתאימה.

(ו) יש לשקול מה להציע לארגונים היהודיים בנוגע למשלחות ביקור לברית־המועצות ולארצות הגרורות. לשאלה זו פנים לכאן ולכאן: מצד אחד עשוי בואן של משלחות יהודיות לברית־המועצות לעודד את רוחם של היהודים שם, אולם מאידך, חזקה על ברית־המועצות כי לא תרשה ביקור משלחות, אלא אם כן יהא בידה להבטיח כי תעשה עליהן את הרושם

המתאים. הרוסים עלולים לדמות בנפשם כי את הרושם הזה ניתן לעשות על־ידי הצגת כמה דברים לראווה כגון בית־כנסת פתוח, קונצרטים יהודיים וכדומה. יש לשאוף לכך שבזמן הראשון תצאנה משלחות בהרכב מצומצם – לא יותר משניים או שלושה אנשים. רצויות אפילו משלחות בנות איש אחד. למשלחות כאלה יש יותר סיכויים לנהל שיחות של ממש ולהגיע לעובי הקורה מאשר למשלחות גדולות, אשר יטפלו בהן כבקבוצת תיירים. יש גם לשקול אם לא כדאי למעט בשיגור משלחות בזמן הראשון. בהתאם לכך יש להשפיע על ארגונים מסוימים להימנע מבקשת ויזות עד לקבלת הודעה מאתנו. זה יאפשר לנו לשגר בשלב ראשון אישים מרכזיים.

(ז) יש להקדיש תשומת־לב מיוחדת לעיתונות היהודית בארץ ובחו״ל.

יש לדאוג להשגת תמיכה מדינית בתביעתנו בארצות המקיימות יחסים בלתי עוינים עם ברית־המועצות או בארצות אשר ברית־המועצות חפצה ביקרן כיום.

חשבנו בעיקר על:

ב ר י ט נ י ה – בייחוד מחוגי הלייבור אך גם בקרב מדינאים שמרנים השוקדים על שיפור היחסים עם ברית־המועצות. יש לשקול אפשרות של גיוס התערבותו של צ׳רצ׳יל, בשלב מאוחר יותר.

צ ר פ ת – יש לבדוק עם השגריר צור הצעות מעשיות של שמות שאפשר להניעם לשתף פעולה.

י ו ג ו ס ל ו ו י ה

ה ו ל נ ד

ב ו ר מ ה

ק נ ד ה

בנוגע לגרמניה, התעוררה השאלה אם לא כדאי לנצל את ביקורו הקרוב למוסקבה של ד״ר אדנאואר. נראה שלא בא בחשבון לבקש ממנו להציג את ענייננו באופן רשמי אולם ייתכן כי יאות להפטיר משהו בשיחת חולין. פתח לדבר יכולים לשמש השיקולים שהניעו אותו לנהל את המשא־ומתן עם ישראל וראייתו את חשיבותה מבחינה היסטורית.

שקלנו גם קשר דרך גרמניה המזרחית, ונראה כי יש סיכוי להניע חוגים מדיניים בה באמצעות הכנסייה הפרוטסטנטית.

בכל הנוגע לפעולה בארצות שהוזכרו ובארצות אחרות, יש לבקש מהשגרירים להביא בחשבון את הדברים הבאים:

(א) הדרכת אישים העומדים לבקר במזרח אירופה ובברית־המועצות בענייננו.

(ב) הנעת אישים מסוימים בעלי השפעה לבקר בברית־המועצות מתוך מגמה להגביר את הרושם שאנו מעוניינים לעשותו על הרוסים (בנקודה זו נצטרך לעמוד במגע עם הקונגרס היהודי כדי להבטיח מראש תקציב לפעולה זאת).

(ג) יש לדאוג להשתקפות מתאימה בעיתונות על־ידי מתן הסבר לעיתונאים ופרשנים.

(ד) חשוב ביותר לארגן קשרים ציבוריים עם שגרירויות ברית־המועצות ככל הניתן על-מנת ליצור את הרושם המבוקש על הרוסים בכל מקום ומקום. לצורך זה יש לבור באופן מיוחד אישים לא־יהודים ויהודים, לא־קומוניסטים ואפילו אנטי־קומוניסטים החושבים בכנות על אפשרות של co-existence בין המזרח והמערב ואשר לדבריהם משקל בעיני הציבוריות הכללית. ישנם אישים כאלה אשר בעבר הצטיינו באהדתם לישראל כגון אלינור רוזוולט, השופט דוגלס וכו׳, בארצות־הברית. יש לחפש אישים כאלה גם בחוגי הכנסייה הפרוטסטנטית בארצות השונות.

נעשו כבר כמה פעולות הכנה:
(א) באו בדברים עם חברים במשלחת הישראלית לוועידה הבין־פרלמנטרית בהלסינקי;
(ב) נתקיימה שיחה ראשונה עם הד"ר נחום גולדמן;
(ג) נקבעו פגישות לשיחה עם השגרירים צור וקומיי וכן עם מר יעקב שמעוני, החוזר לארצות־הברית בסוף חודש זה.

יש להניח כי בכל מגע דיפלומטי בינינו לבין הרוסים לא יסטו הרוסים מעמדתם העקרונית בעניין העלייה. כלומר, מהטענה כי אין העלייה יכולה לשמש נושא למשא־ומתן בינם לבינינו הואיל והיא נוגעת באופן ישיר לנתיניה של ברית־המועצות והם שליטים עליה. יש גם להניח כי בכל מגע דיפלומטי יעלו הרוסים בראש וראשונה את שאלת חוזה הביטחון בינינו לבין ארצות־הברית. ולכן, אם נגביר את הלחץ מצדנו בדבר חוזה ביטחון עם ארצות־הברית, בצירוף הפעילות אשר הוצעה לעיל, עשוי הדבר להניע את הרוסים להעניק הקלות בעלייה. בשלב ראשון אולי מהונגריה ורומניה. קיימת בעיה נוספת: אם רוצים להזיז את העגלה קדימה יש להחליט איזה צעד עשוי להניעה. ייתכן ויוחלט, מכל מיני בחינות, כי קל יותר להביא לידי חידוש העלייה בממדים רציניים מרומניה והונגריה, אשר בקשר אליה קיים גם המומנט האנושי החשוב – איחוד המשפחות.

יש לתת הדרכה בעניין זה ללא דיחוי אם רצוננו להגיע לתוצאות ממשיות בעתיד הקרוב.

338

א' ג'ונסטון אל מ' שרת
E. Johnston to M. Sharett

Copy: 130.23/6451/8 :העתק

Athens, 23 August 1955

כמוס ביותר

Dear Mr. Prime Minister:

I appreciate your candid message of August 18[1] and would like in the same spirit of friendliness and frankness to allay the misapprehensions which it appears to reflect.

Your memorandum addresses itself to three matters: my willingness to give your government assurances on certain points in the form of a letter; the finality of the water allocations stated in the July memorandum; and my unwillingness to meet your request for assurances on three specific points.

With respect to the first of these matters, the possibility of such a communication has been raised at various times by your representatives. Disregarding for a moment the question of content, I have on several

338
1. מס' 336.

occasions questioned the wisdom of such a letter. I have been persuaded to consider it at all only by the repeated insistence of your representatives that it would be helpful to you within your government. Having been so persuaded, I have reserved the privilege of determining when it would be appropriate for me to give you such a communication. I have made it clear to your representatives that I am most reluctant to do so now. This reluctance derives from my conviction that my government should remain as free as your government and the governments of the Arab states to reconsider its position in the event our present negotiations fail. Moreover, I feel I must maintain the position of having made no compact with either Israel or any of the Arab states prior to a successful conclusion of the negotiations. My position with respect to the letter has not changed; I am still prepared in connection with a final agreement to define the position of the United States government on points which concern the government of Israel.

Respecting the second matter, in view of the position taken in your message of August 18, I am unwilling to make "further demands" on Israel beyond the position set forth in the memorandum of July 5. In fairness to all concerned, however, it is my intention to inform you of the results of my discussions with the Arab states on the assumption that you would wish me to do so.

With respect to the third matter, namely, the omission of "major points which were to be included in the letter," I must state emphatically that I have not agreed at any time to include any of these points in the communication which has been discussed with your representatives. The following comments apply to each in turn.

(1) I have repeatedly refused to state in writing or otherwise that I have reached a "common understanding" with Israel. To do so would place me in the position henceforth of an advocate rather than a negotiator. On the other hand, as I have told your representatives, I am prepared now or at any other time to express my satisfaction that it has been possible to reach a definitive understanding of Israel's position on all major points, and that this position reflects Israel's genuine disposition to seek an accommodation on the water question. I should be less than candid, however, if I did not add that we had hoped your position on certain matters might be more forthcoming, even though I recognize that from your own point of view this position represents concessions of considerable importance.

(2) I have already informed your representatives that I expect on my own initiative to discuss the Mediterranean Dead Sea Power Project with the Jordan government during my forthcoming conversations in Amman if it appears appropriate for me to do so. I would not want to seem to do so at the behest of either party.

(3) I have not at any time indicated willingness to comment on the possible attitude of the United States toward resumption of work at Banat Ya'cov if our present negotiations on the water question should fail. At various times I have said that conclusion of an agreement would offer the basis for appropriate U.N. authorization for resumption of the work in the De-Militarized Zone. The suggestion that I should express the United States' attitude in the event an agreement is *not* reached was put forward by your representatives for the first time several days before I left Washington. They were informed that any such expression would be wholly outside my terms of reference.

In conclusion, I hope that the foregoing will remove any doubts or misunderstanding which may have arisen in your mind as to my attitude on the matters involved. I assure you of my earnest wish to facilitate your task and I am confident that I may expect on your part recognition of the necessities inherent in mine.

Please accept my most cordial good wishes and best regards.

Sincerely yours,

339

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2331/15

ירושלים, 23 באוגוסט 1955

אתמול שוחחתי כשעתיים במשרד עם ברנס שאליו נתלוו רידמן ולריש. ברנס סיפר על ביקורו בדמשק בקשר לשחרור חיילינו ועל כך אדווח בנפרד.

כן דנו בשיחות עזה ערב יציאתו לקהיר. ציינתי שאין להתעלם לגמרי מההערכה כי ניסיונותינו לגלות סימני רצון טוב מצד המצרים ועמדתנו הגמישה נתקלו רק בחיזוק הנוקשות המצרית, מבלי שהבטיחו שמירה קפדנית מצד מצרים על השקט בגבול. התקרית שהתחוללה

באותה שעה באזור נחל עוז מעוררת חשש שהמצרים מוכנים לחבל כליל בשיחות.[1] לידי ברנס לא הגיעו עד לפגישתנו דוחות מפורטים על התקרית לכן נמנע מלהביע דעה לגביה. אשר לעמדתנו בשיחות, דעתו היא שבעוד שהסכמנו לכמה תביעות מצריות בענייני ניסוח הרי בדברים ממשיים נתקבלו כל תביעותינו פרט לשתי הנקודות הנותרות בדבר השתתפות משקיפי או"ם בפגישות וקשר טלפוני. טענתי כי העיקר הינו שהמצרים מציגים אפילו ענייני ניסוח כהישגים מדיניים ולכן בדיוניו בקהיר מוטב שיקבל וינצל גישה מצרית זו במקום לתלות ספקות בהגיונה. ברנס הסכים ואמר שאמנם יעשה זאת. הדגשתי שגם הדיון בקשר הטלפוני הפך לבעיה מדינית במקום עניין בחירת שיטה טכנית פחות או יותר יעילה, וגם לכך גרמו המצרים בעצמם. ניסוח שאלת ההפרדה בין הצדדים על־ידי הכנסת או"ם כתריס נעשה כנראה במכוון כדי שהמצרים יוכלו להציג הסכמת ישראל להצעותיהם כאישור מצדה לעקרונות מדיניות החרם הערבי.

בשיחה גלוית לב הוספתי והסברתי לברנס בעיית השתתפות משקיפי או"ם בפגישות ומצאתי אצלו שוב הבנה מלאה. כשהשוויתי בעיותינו בעניין זה עם התנגדותו הנוקשה של גוהר לביטוי דברים מסוימים בכתב כשהמניעים לפעמים מחוסרי ערך ואף אישיים גרידא ואף־על־פי כן התחשב בהם ברנס, העיר האחרון שעמדתנו בעניין משקיפי או"ם ראויה ללא ספק להתחשבות גדולה יותר.

לסיכום, ברור שברנס יעשה ניסיון נוסף לשכנע המצרים לסגת מעמדתם. בזמן השיחה רשם נימוקים שונים לשיחותיו בקהיר וסיכמנו מספר טכסיסים להזזת המצרים מעמדתם. ברור שאם המצרים לא יסכימו להצעותיו יחזור אלינו ויבקש שנראה אנו יותר ותרנות, אולם בשלב זה שוב נוסע ברנס לקהיר, למעשה בשליחותנו. נוסף לשר החוץ וגוהר, אמר שינסה לראות גם נאסר.

לידיעתכם האישית: לפי ידיעה כמוסה שקיבלתי זה עתה, אמר ברנס בשובו מהישיבה האחרונה בק"מ 95 כי במידה והמצרים ימשיכו לנהל המשא־ומתן בקווים הנוכחי, ישנה מדיניותו ויגלה בעולם פרצופם האמתי. בדעתו להוכיח עד כמה משקרים המצרים, מסלפים דברים ומכבידים על עבודתו.

לפי ידיעות אחרות כבר נערכו בקהיר פניות נציגי המעצמות בדבר המצב שנוצר בשיחות.

לבסוף דנו גם במשא־ומתן עם ירדן וגם כאן סיכמנו עמדה משותפת בדבר נקודות המחלוקת הנותרות.

תקוע

339

1. בבוקר 22 באוגוסט התחוללה תקרית חמורה בגזרת מפלסים-נחל עוז. סיור ישראלי שגרתי שהותקף השיב באש ובמהלך הקרב השתלט על מוצב מצרי. קצין מצרי נהרג ו־4 חיילים מצרים נפצעו. בתגובה השיבו המצרים באש מרגמות על נחל עוז. לא היו נפגעים בצד הישראלי.

340

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 12
נוסח יוצא: 130.20/2480/8

ירושלים, 24 באוגוסט 1955

מידי

שילוח; אישי בתכלית.

בהמשך לשלנו 11.[1] השר הגיב שעליו לאמור בגילוי לב שהוא מלא חששות. אם ההודעה תכיל הצעות ויתורים מצדנו, שלדעת דאלס עלינו לעשותם – ושלא נוכל בשום פנים לעשותם – יהיו התוצאות שליליות בתכלית. הדבר יטיל צל על יחסי ארצות־הברית־ישראל ויעכב השלום. נתנסינו בימי המנדט בתביעות לוויתורים וכנראה גם ארצות־הברית הולכת בדרך זו. העובדה שרשות כה גבוהה כמזכיר המדינה תדרוש מאתנו ויתורים שאין בכוחנו לתתם לא תעבירנו על דעתנו. התוצאה תהא רק פגיעה ביחסי ארצות־הברית־ישראל ובסיכויי השלום.

להערת לאוסון שאם כי אינו יודע תוכן ההודעה ייתכן שתהיה כללית ומכוונת לקרב הצדדים ולא הצעת ויתורים, אמר השר שכמובן אז יהיה מצב אחר אולם אם זו המטרה אין להבין למה לא תנקוט ארצות־הברית בצעדים מעשיים במקום מסירת הצהרה פומבית. לאוסון שאל כשאלה אישית איזו השפעה תהיה להודעה בלתי רצויה על כינון הממשלה החדשה. השר השיב שלא תהיה לה השפעה על הרכב הממשלה אלא על המדיניות. מפלגות מסוימות יוכלו לאמור הרי הזהרנוכם מפני מזימות ארצות־הברית. הוסיף שהדבר לא יסייע ליצירת דעת קהל אוהדת כלפי ג'ונסטון. לאוסון סיפר שארצות־הברית מודיעה על העניין לבריטים ולממשלות אחרות באזור.

השיחה עברה לעניין עזה והשר אמר שכנראה נאסר משתמש בשיחות לצורכי תעמולה וחושב שיכול להתגרות בנו ללא סיכון שכן ארצות־הברית תבטיח שלא נגיב חמורות.

"Under your cover Nasser thinks he can play havoc"

והנה כשכר על התנהגותו יקבל הודעת המזכיר. להערת לאוסון שאינו יכול לתאר לעצמו הודעה שלא תתייחס גם לערבים הפטיר השר מה ויתור ידרוש מהערבים? האם שמירה על הגבולות?

לפני שנכנס לשיחה, שאל לאוסון את הרצוג האם יהיה שקט בגבולות בזמן הקרוב.

לאחר השיחה אמר לאוסון להרצוג שאינו מבין למה בחר המזכיר דווקא בזמן זה למסור

340

1. במברק דיווח על פגישת לאוסון עם שר החוץ שרת. בפגישה מסר השגריר שמזכיר המדינה עומד למסור הודעה בשאלת המזרח התיכון. ההודעה תימסר בנאום שיישא במועצה ליחסים בין־לאומיים באותו היום. בהודעה תיכלל "השקפה שקולה של ארצות־הברית, שגובשה לאחר לימוד יסודי, בדבר צעדים ליציבות ולהתקדמות כלכלית באזור,... והוא [השגריר] מקווה שממשלת ישראל... תבחן הצהרה זאת ביסודיות ובאופן קונסטרוקטיבי". (מברק 11, 24 באוגוסט 1955, 130.02/2455/10).

הודעה. הסכים שההודעה עלולה לפגוע בסיכויי ג'ונסטון הן בישראל והן בערב שכן הערבים בין כה מלאים חששות כרימון לגבי זיקת תכנית ג'ונסטון לתכניות הסדר כולל. שאל אם הפעלנו לחץ מיוחד בוואשינגטון לאחרונה והשבתי בשלילה. אמר שאולי קרה דבר־מה באזור אחר בעולם שהשפיע על המזכיר. לשאלתי אולי קריצת העין של נאסר לעבר מוסקבה השפיעה, השיב שייתכן מאוד אולם לא קיבל ידיעה כלשהי. אין הוא יודע תוכן ההודעה אולם דברי המזכיר לאבן שגם הערבים וגם ישראל לא יהיו מרוצים מהצעותיו מביאים אותו למחשבה שמדובר בהגדרת בעיות כפי שארצות־הברית רואה אותן ובקריאה לצדדים. מאידך, אינו חושב שמדובר בתביעה לוויתורים.

כשרשם ממני חליפת הדברים בינו לבין השר נרתע על שאלתו הוא בקשר להשפעת ההודעה על כינון הממשלה וביקש בכל לשון של בקשה שלא נתייחס אליה.

מאה"ב

341

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 13
נוסח יוצא: 130.02/2455/4

ירושלים, 24 באוגוסט 1955

מידי

לאבן, שילוח; אישי.

נסו לראות המזכיר או אלן מיד והביעו השתוממותי להעמדתנו בפני עובדה בצורת הצהרה פומבית המגבשת עמדתם ללא כל מגע עמנו וזה לאחר שורה ארוכה של שיחות וחילופי שדרים אישיים. עליהם להבין חומר אחריותם לעתיד היחסים והעניינים. הזכירו לחצם עלינו להפוגה בגבולות ולשיתוף עם ג'ונסטון וציינו היענותנו בשני אלה. לעומת זה הם נוקטים עכשיו חד־צדדיות גמורה ועלולים לחבל בכל מה שנבנה.

מטרת המחאה והאזהרה צריכה להיות אם לא לבטל או לדחות ההודעה, אזי לפחות להביא ליתר כלליות וסתמיות בניסוחה. מתיחות דעת הקהל שלא פגה מהבחירות תגרום תגובה חריפה ביותר לכל ניסיון של לחץ לוויתורים וכינוס הוועד הפועל הציוני מבטיח תהודה עולמית.

דעת הקהל נתונה בציפייה למשהו חיובי בעניין חוזה ביטחון, שהרמזים שהסתננו ממחלקת המדינה לא סתרו אותה. נקל לשער מחץ האכזבה אם במקום בשורה כזו תבוא הצהרה שלילית ופוגעת כפי שמסתבר.

שרת

342

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/946
נוסח יוצא: 130.13/2595/5

ירושלים, 24 באוגוסט 1955

מידי

לאילת אישי. היום נתקבל ניקולס לפי בקשתו על־ידי השר ומסר ההודעה הבאה:

דאלס מסר למקמילן כי ב־26 באוגוסט ייתן הצהרה בשאלת ארץ־ישראל.[1] מקמילן בדעה כי הצהרה זו היא סיכום כן ומאוזן של הבעיות השנויות במחלוקת והתובעות הסדר.

מקמילן ימסור אפוא הצהרה ב־27 לחודש בה יודיע על תמיכת ממשלת ה[וד] מ[לכותה] לרעיונות המובעים בהצהרת דאלס ויביע נכונות ממשלתו לעזור בכל דרך אפשרית לפיתרון הבעיות. מקמילן מקווה שכל הצדדים לסכסוך יקבלו ההצהרה ברוח קונסטרוקטיבית ויהיו נכונים לחפש ברצינות בסיס משותף להסדר. אין בהודעה כל כפייה ואין מתבקשת תשובה או החלטה מידית. מקמילן מקווה כי ההודעה תביא לדיון רציני בינינו על האפשרות להתקדם לקראת הסדר הבעיות בין ישראל ושכנותיה. כן הוא מקווה שהצדדים יהיו מרוסנים בתגובה הציבורית להודעה ולא יחייבו עצמם נגד ההצעות שתהיינה כלולות בה מבלי שיבדקו קודם כל יתרונותיהן.

ניקולס הוסיף כי הודעה דומה נמסרה לארצות ערב וכי אף הן נתבקשו לדון בהצעה ברצינות ולשמור על תגובה מתונה. כן אמר כי לא ידוע לו תוכנה של ההצהרה שתימסר על־ידי מקמילן.

השר הגיב באומרו שהודעת ניקולס כללית מדי אך אינו יכול להשתחרר מחששות רציניים. חושש הוא כי ההצהרה תהיה שלילית מנקודת ראותנו. אמנם ייתכן כי גם הערבים לא יהיו שבעי רצון מן ההצהרה אך אין כאן גזירה שווה. לערבים תביעות נגדנו כגון תביעות שטח, החזרת פליטים וכו'. לנו אין תביעות דומות. הערבים יתבקשו אולי לוותר על חלק מתביעותיהן בעוד שאנו נתבקש לוותר על עמדות. מצדנו זהו קרבן, מה שאין כן לגבי הערבים. אם תתאמתנה חששותיו, רואה השר שתי תוצאות חמורות להצהרה: (1) היא תטיל צל על יחסי ישראל-בריטניה; (2) תעודד הערבים בתביעותיהם נגד ישראל והתוצאה תהיה אפוא עיכוב הסדר השלום ולא קידומו. השר הוסיף שהיה לנו ניסיון בלתי מעודד בהצהרות שמטרתן הייתה לגשר על פני התהום המפרידה בין הצדדים. לדעתו, דורש המצב צעדים מעשיים מחושבים היטב ולא הצהרות פומביות.

לאחר זאת, בשיחה עם שניאורסון, הביע ניקולס דעתו כי ההצהרה תאכזב ודאי את הערבים עוד יותר משתאכזב אותנו. כן העיר כי לו עצמו לא נראה הזמן מתאים למתן הצהרה כזו אך מניח שממשלות ואשינגטון ולונדון לקחו בחשבון את המצב, הן בישראל הן בארצות השכנות, והגיעו למסקנה כי עתה העת למתן ההצהרה.

מב"ר

342

1. מס' 344 (הערת עורך).

343

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA192
נוסח יוצא: 93.01/2211/8

ואשינגטון, 25 באוגוסט 1955

היום שוחחתי עם אלן בהשתתפות שילוח ווילקינס. בראשית שיחתנו מסר אלן רשמית על כוונת ניקסון לבקר בארץ בנובמבר שנה זו בתחום סיור רחב ידיים במזרח התיכון מהודו ועד כוש. הבעתי סיפוק נפש והבעתי הקצבת תקופה מספיקה לקליטת רשמים.

מכאן עבר למסירת הודעת לאוסון אליך כלשונה.[1] הוסיף רק שממשלת ארצות־הברית מייחסת חשיבות רבה לתכנית ג'ונסטון כמבצע חשוב ביותר לאזור ללא כל קשר לבעיות האחרות. אמר שהנאום יימסר לנו מחר כמה שעות לפני הינשאו.[2] הודיתי לו על הידיעה, ציטטתי את דבריו, שדריו ואיגרותיו של המזכיר אלינו שנתנו לנו יסוד להניח כי הוא שרוי בעיון שתוצאותיו יימסרו לנו לידיעה ובירור במסגרת השיחות הסודיות המתקיימות מאז אוגוסט 1954. במיוחד הדברים שנאמרו בנאום סובלוף על רצון המזכיר שישראל תשתף פעולה בניסוח צעדים להפגת המתיחות וכו'. תיארתי התוצאות האפשריות של הנאום על הלכי הרוח בישראל ובעולם היהודי על סיכוי ג'ונסטון שימצא את האזור כולו תוסס בשאלות אחרות מחוץ למסגרת תכניתו.

בתגובתו אמר כי המזכיר נואם מזמן לזמן על כל בעיות בין־לאומיות ולא ייתכן כי יחריש לצמיתות על האזור הזה. גורמים ציבוריים כאן לוחצים עליו זמן רב בכיוון של הגדרת מגמות המדיניות האמריקנית באזורנו. אלן לא עשה מאמץ רציני כלשהו להוכיח מדוע נחוץ בכלל לנאום בשעה זו אך חזר הרבה פעמים על הפזמון שאנו לא ראינו את הנאום וכשנראה אותו ניווכח כי חששותינו בלתי מוצדקים. לא יהיה הנאום מעין תכנית blueprint ולא יגדיר עמדות מפורשות על כל נושא ונושא. הביע תימהון על מידת העצבנות והרגישות שגילינו ואמר שאם ניפגש כעבור 48 שעות תהיה לנו שיחה מעניינת. הנאום יעמוד במבחן ההיסטורי כנאום יוצר, חיובי ומתקדם. הוסיף ואמר, אני יודע מהו החשש שלכם, אתם חוששים שמא נתבע מכם קרבנות. כשאישרנו כי אמנם זהו החשש לא אמר מאומה פרט לזה שכנראה איננו מעריכים נכונה מהות הנאום וכוונותיו. חזר והביע תקווה שלאחר מעשה נעיין בנאום ברצינות ומתוך גישה קונסטרוקטיבית ונגיע למסקנה שהנאום מכוון להשיג המטרות שממשלת ישראל חותרת אליהם. הזכרנו ישיבת הוועד הפועל הציוני בירושלים וכו' לפי מברקי השר.[2]

בסיום השיחה הבעתי דאגה על המצב באזור. אמרתי כי יש שלושה סכסוכים בעולם שהגיעו או עלולים להגיע לידי שפיכת דמים והם מרוקו, סודן ועזה, ובכולם מצויה ידה של מצרים של נאסר כיד מחבלת ומוסיפה שמן על המדורה. איכה נתבדו התקווה שטיפח בנו ביירוד בנאסר

343

1. מס' 340.
2. מס' 344 (הערת עורך).

כנקודת היציבות וכמשענת המערב באזור. בהעירו על דברים אלה נכנס בוויכוח על שיחות עזה. סיכום עמדתו שהצדק אתנו וברנס מודה בכך אך טוב קשר טלפוני באמצעות או"ם מאי־קיום קשר כזה בכלל.

אבן

344

הערת עורך
Editorial Note

נאום מזכיר המדינה דאלס במועצה ליחסי חוץ על הסדר בין ישראל לערבים

ב־26 באוגוסט נשא מזכיר המדינה דאלס נאום במועצה ליחסי חוץ בניו יורק שהוקדש למצב במזרח התיכון וליחסי ישראל עם מדינות ערב. תוך שהוא מדגיש שהוא מדבר בשמו של הנשיא אייזנהאואר, הוא הגדיר שלוש בעיות עיקריות שגורמות לאי־היציבות באזור והן: בעיית הפליטים הערבים, הפחד הקיומי של מדינות ערב וישראל, כשמדינות ערב חוששות מכוונות התפשטות של ישראל ואילו ישראל חוששת שהערבים יגייסו בהדרגה די כוחות כדי להניסם הימה, והעדר גבולות יציבים וקבועים בין ישראל לשכנותיה.

לגבי הפליטים הפיתרון הוא ביישובם מחדש, ועד כמה שהדבר מתאפשר, בהשבתם למקומות מגוריהם הקודמים. מכיוון שישראל לא תוכל לשאת בנטל זה בכוחות עצמה יש לגייס לשם כך מלווה בין־לאומי כשארצות־הברית תישא בחלק ניכר של הנטל הזה.

את בעיית הפחד ההדדי יש לפתור על ידי צעדים של ביטחון קולקטיבי. הנשיא אייזנהאואר הנחה אותו לומר, כי כפוף לפיתרונן של הבעיות האחרות, הנשיא ממליץ שארצות־הברית תתחייב בהסכמים פורמאליים למנוע או לסכל כל ניסיון לשנות את הגבולות בין ישראל ומדינות ערב.

הבעיה השלישית היא בעיית הגבולות. כדי לחתום על הסכמים של אי־התקפה יש לקבוע קודם כל מהם הגבולות הסופיים. גבולות שביתת הנשק מ־1949 לא נועדו להיות גבולות של קבע בכל המובנים. הוא סבור שלמרות התביעות המנוגדות, יש אפשרות ליישב את המחלוקת תוך שמירת האינטרסים החיוניים של כל הצדדים.

(ראה נוסח הנאום ב: Keesing's Contemporary Archives, Vol. X, 1955-1956, p. 14392).

345

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 26 באוגוסט 1955

אתמול ביקר ברנס אצל לוריא. השתתפו רפאל, תקוע ורידמן.

לפי ברנס, הודעת נאסר על הפסקת השיחות, שנמסרה לו בשיחתם ב־24, באה לו כהפתעה מוחלטת. כשנפגש עם תת־שר החוץ המצרי (בהיעדר פאוזי בקהיר) ועם גוהר יום קודם, לא נרמז על צעד כזה. השיחה הראשונה הייתה בלתי משביעת רצון, והמצרים חזרו על הטענות שהביע גוהר בפגישות האחרונות בק"מ 95.

כסיכומו אתנו טען ברנס בתוקף נגד חוסר ההיגיון שבהתנגדות המצרים לשיחות טלפוניות בין הנציגים, בעוד שאלה יכולים לשוחח בפגישות ביניהם, ונגד התניה מראש של כל פגישה ופגישה בנוכחות משקיפי או"ם.

לנאסר הביע ברנס התקווה כי השיחות תחודשנה. נאסר אמר שאינו מוכן להמשיך במשא־ומתן עם ישראל. אחר־כך הוסיף שיהיה נכון לשקול הצעות שיגיש ברנס בדבר סיורים משותפים, מכשולים פיזיים והאזור המפורז משני צדי הקו.

ברנס אישר ששגרירי ארצות־הברית ובריטניה פנו כבר לפני ביקורו בקהיר לנאסר וניסו להשפיע עליו לשנות את עמדתו. לפי ביירוד לא היה מוכן נאסר לזוז מעמדתו בעיקר בגלל הקשיים שבמצב משטרו הפנימי.

ברנס התכוון להגיש דוח למועצת הביטחון בו יתאר השתלשלות הדברים.

בתגובה ציינו שעובדות אלה מאשרות התמונה כפי שנראית לנו והיא שבגלל מסיבות אובייקטיביות, מחוץ למסגרת השיחות עצמן, נאסר לא ראה עצמו מסוגל להגיע לידי הסכם עם ישראל. בעיית הטלפון הייתה רק השתקפות התנגדות מצרים לבוא במגע עם ישראל ולשתף פעולה אתה. מניעים אלה בעמדה המצרית מצאו ביטוי מהרגע הראשון כשהמצרים סירבו להיכנס למשא־ומתן בדרג גבוה ואחר־כך המשיכו בהתנגדותם לכל הצעת שיתוף פעולה ממשי. חשוב ששתי עובדות תיוודענה בפומבי והן שהעמדה המצרית בשיחות הוכוונה על־ידי גורמים חיצוניים הטמונים במצב הפנימי במצרים וכי אפילו בשלב האחרון נסע ברנס לקהיר בידיעה שישראל מוכנה לוויתור נוסף; וכל זה לא השפיע כלל על המצרים.

כאן העיר ברנס כי הנקודה אשר הודגשה בקהיר הייתה שישראל השתמשה תמיד בכוח ובאיום בשימוש בכוח כדי להכריח המצרים לוויתורים ולהתקדמות לקראת שלום. הם פירשו גם התקרית האחרונה ברוח זו.

דחינו בתוקף פירוש כזה וציינו שאם נאסר מאמין בשקר זה, רצוי לעשות מאמץ להעמידו על הטעות. פעולות תגמול שלנו באו תמיד בתגובה לשרשרת התקפות. ההתפתחות האחרונה ביטוי למצב שברנס ניסה לתקן, מצב איבה גוברת וחוסר כל אמון בין הצדדים. מצדנו, היינו תמיד מוכנים לקיים בקפדנות הסכם שביתת־הנשק, אולם ספק אם המצרים נכונים לשמור על התחייבויותיהם. לדעתנו ההתנגדות המצרית לשיתוף פעולה מהווה כשלעצמה הפרת

ההסכם. ברם, הקושי העיקרי הינו הניגוד בין גישות יסוד של הצדדים. בעוד שהמצרים סבורים כי יכולים להצדיק עמדתם על־ידי הטענה שנמשך מצב מלחמה אנו גורסים שהסכם שביתת־הנשק תובע הפסקה מוחלטת של כל פעולות איבה וביטול מצב המלחמה.

ברנס העיר כי תפקידו מצומצם ולא עליו להציע פיתרונות מדיניים. שני הצדדים מצהירים על נכונותם לקיים הסכם שביתת־הנשק. הקושי נובע מהאיבה העמוקה שבין החיילים בשדה ועצבנותם, וכאן יש לנקוט באמצעים למניעת תקריות. כל עוד חיילי הצדדים יהיו במרחק מגע, אפשר לצפות לתקריות. ברנס מוכן להודות לנו שייתכן והמצרים פתחו באש בתקרית האחרונה. נדמה לו שאופי השטח מחייב הנחה זו. בכל זאת אין עדויות מוחלטות לכך ועל ועדת שביתת־הנשק לפסוק. בכוונתו להציע למצרים כי משקיפי או"ם, אשר לפי בקשת המצרים עזבו לפני זמן־מה תצפיותיהם בקו המצרי, יוחזרו. כן רוצה להציע לישראל שמשקיפי או"ם יורשו להשתתף בסיורים ישראליים בקו.

הגבנו כי כבר בשיחות סירב גוהר לדון במשותף עם ישראל על הקמת המכשולים הפיזיים. נכונות נאסר לדון בהצעות בנקודה זו ובאחרות שנותרו על סדר היום, ושברנס ירצה להגיש לו, צריכה להביא למסקנה שהמצרים חיפשו כל הזמן אפשרות להתחמק מהשיחות ולעבור לשיטת דיון באמצעות או"ם. בשלב זה כל יוזמה מצד ברנס בהגשת הצעות בנפרד לצדדים תתפרש כסיוע למדיניות המצרית, וברור שקשה יהיה אפילו לבחון ההצעות לגופן. יוזמה כזו תיצור בעיות מדיניות חדשות, תגביר המתיחות ותקשה על פיתרון המשבר שנוצר עם הפסקת שיחות עזה. ניסיון החודשים האחרונים מוכיח שהתנגשויות בין הכוחות אינן הכרחיות כלל. הדרך הטובה ביותר, להשאיר הצדדים לעצמם כדי שתירגע המתיחות. מתחנו ביקורת חריפה נגד עצם רעיון הצטרפות משקיפי או"ם לסיורינו.

ברנס הבטיח לשקול שיקולים אלה.

תקוע

346

אל"מ ברנס אל א' לוריא
E.L.M. Burns to A. Lourie

Orig.: 130.02/2439/4 :מקור

Jerusalem, 26 August 1955

Dear Mr. Lourie,

The cessation of the talks between Egyptian and Israeli representatives and the increase of tension along the Demarcation Line in the Gaza area, as exemplified in the regrettable outbreak of new incidents, impose upon both Parties to the Armistice Agreement the necessity to take special precautions to reduce tension and to avoid any further incidents.

I therefore request that the responsible Israeli Authorities in the area be firmly instructed to act with restraint and in particular to reduce to

a minimum deployment of patrols or other forces in the vicinity of the Demarcation Line, in a manner which might provoke incidents.

I am issuing to the Egyptian Authorities a similar request to take all appropriate measures to reduce tension and the danger of provocative contacts between the two Parties on opposite sides of the Demarcation Line.

Yours sincerely,

E.L.M.Burns
Major-General
Chief of Staff

347

ר' שילוח אל מ' שרת וי' הרצוג
R. Shiloah to M. Sharett and J. Herzog

מברק מוצפן WIA202
נוסח נכנס: 93.01/2212/9

ואשינגטון, 27 באוגוסט 1955

מידי – אישי בתכלית

הבוקר השכם טילפן אלי ארתור דין מניו יורק. נפגש אמש עם דאלס ששאל לתגובתו על הנאום.[1] דין עצמו רואה הנאום כחיובי. לפני ימים מספר שוחח עם דאלס ארוכות בענייננו ושמע ממנו רובי הרעיונות שנכללו בנאום מבלי שידע כי המזכיר מתעתד לנאום. משיחותיו עם המזכיר יש לו יסוד להרגיענו לגבי כוונותיו. כשניפגש ירחיב הדיבור.

השתמטתי מתגובה ברורה, אמרתי כי אין לי ספק שממשלתי תלמד הנאום בכובד ראש ובלי דעה קדומה, ציינתי כי עודני תמה אם היה צורך בדיבור פומבי בשעה זו והצבעתי על הרושם שעלול להיווצר כי אנו נתבעים לוויתורים טריטוריאליים וכי בידי הערבים לחבל בחוזה ביטחון בין ארצות־הברית לישראל על־ידי סירוב לשתף פעולה בפיתרון בעיות.

אני מחשיב ביותר פנייה זו כפניית ראב אתמול[2] אשר באו בלי ספק ביזמת המזכיר. לדעתו

347

1. מס' 344.
2. מקסוול ראב, מזכיר הקבינט של אייזנהאואר, מסר לשילוח כי דיבר טלפונית עם דאלס ואלן, שסיפרו כי מהפגישה שהייתה לאלן עם נציגי ישראל ומהשיחה של לאוסון עם ראש הממשלה התרשמו כי יש בישראל דאגה רבה בקשר לנאומו של מזכיר המדינה. הם רואים לנחוץ להרגיעו ולומר לו כי הנאום נשקל באופן יסודי על ידי הנשיא והמזכיר, והקו שיבטא אותו המזכיר בנאומו יוכל לפי הכרתם לענות על חששותיה של ישראל. בנוסף קיבל מכתב סודי ממזכירו הפרטי של דאלס, המסביר לו כי כוונת המזכיר בדבריו על הגבול היא בעיקר לשאלת הנגב אשר לגביה תובעים הערבים קשר יבשתי רצוף בין מצרים לירדן ואילו ישראל רוצה לשמור על גישתה לים סוף. המזכיר הביא בחשבון צרכי ישראל והוא מאמין שברצון טוב אפשר להתגבר על הקושי. (ראה מברק שילוח אל ראש הממשלה והרצוג, מס' 199, 26 באוגוסט 1956, 130.09/2311/3.)

חותר דאלס בלי ספק למוצא שיניח דעתנו וחרד שלא יחריפו מחדש יחסינו. הפעלת דאלס את ראב אתמול ואת דין הבוקר הופכת [ה]שניים למכשירים חשובים לאין ערוך בייחוד ששניהם מזוהים עם עמדתנו וטיעוננו.

מעמדו של ראב התחזק בזמן האחרון בבית הלבן ודין נחשב לאיש הנאמן והמכובד על המזכיר ביותר בארצות־הברית.

בימים הקרובים אפגוש דין וכן אטוס לקולורדו לראות ראב ואולי גם אחרים ממקורבי הבית הלבן. מבקש תדרוך מוסמך על הצעות ורעיונות שאנסה להחדיר בשני צינורות אלה. אני משוכנע יותר ויותר כי אנו חייבים בתגובה בצורה חיובית אך מלאת חששות.

נודע לי כי ההחלטה על הנאום וכתיבתו היא של המזכיר אשר עד לפני ימים אחדים העלים הדבר אף ממקורביו. ג'ונסטון כנראה לא ידע ערב צאתו כי הנאום יישמע. דאלס רואה בנאום זה מאמץ מקורי שלו ורגיש אישית לכל תגובה.

שילוח

348

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון
United States Division to the Israel Embassies in Washington and London

מברק מוצפן 31
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 28 באוגוסט 1955

מיידי

לבקשתו הדחופה, נתקבל היום לאוסון על־ידי השר. נכח הרצוג. קרא שדר ממחלקת המדינה המובורק בנפרד.[1]

השר הגיב שאם אותו שדר נשלח גם לנאסר יהיה השר מאוכזב עמוקות שכן השדר מתעלם מהמצב לאשורו. הנה היה שקט כמעט מלא כמה חודשים ופתאום, ללא כל התגרות, התקיפו

348

1. להלן השדר:

Most strongly hoped by my Government that Government of Israel will prevent these border incidents from opening vicious series acts retaliations. Importance of restraint especially great because world opinion might well construe any reprisal by IDF as Government of Israel's reply to statement by Secretary, which, in our view, offers best hope for considerable time that Israel may have to achieve settlement and security which have been so frequently requested by her. If opportunity were thrown away by action both hasty and to no purpose it would be major disaster. In same vein we have already spoken urgently to Government of Egypt.

(ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, מס' 295, 28 באוגוסט 1955, 130.02/2455/4.)

המצרים סיור שלנו שלא יכול היה להיחלץ ממצוקתו אלא על־ידי שיתוק המוצב המצרי. אז הפסיקו המצרים השיחות בעזה ומזה עברו לפעולות תוקפניות חמורות. ביום חמישי בלילה חדרו לתוך שטח ישראל קבוצות צבאיות בארבע נקודות ובזאת מודה מצרים בפרהסיה. אמש שוב חצו הגבול וקבוצה אחת חדרה עד אשקלון ואחרת עד לסביבות רמלה. חיל מצרי פצוע שנתפש, הודה בשייכותו לחוליה שביצעה ההתקפה על מכונית ליד אשקלון. אחרי שפירט התקריות אמר השר הלא יבינו המצרים שלא הם בלבד יכולים לשחק משחק זה. ישיבתם בעזה היא בגדר פלישה שקיבלה גושפנקא ארעית בהסכם שביתת־הנשק. הפרו ומוסיפים להפר את הסכם שביתת־הנשק בצורה תוקפנית ביותר. ביקש השגריר להודיע למחלקת המדינה שלדעתנו על המצרים לצאת משם שכן הפסידו כל זכות והישארותם מהווה סכנה לאנשים שוחרי שלום. המצרים משתמשים ברצועה כקרש קפיצה להתקפות וחדירות. אם הם מפירים הסכם שביתת־הנשק, אינם יכולים לתבוע שההסכם יגן עליהם. אין היגיון בבקשה המופנית אלינו שלא נחבל בהודעת המזכיר. זאת יש להגיד למצרים. אחרי שסיפר על הודעת נאסר לארצות ערב האחרות בדבר תכניותיו המלחמתיות (לפי שלנו 17)[2] אמר השר שייתכן שנאסר מנסה לגבש חזית ערבית סביב מצרים לפני העצרת - ייתכן גם שברצונו להתגרות בנו כדי להביאנו לפעולה רבתי, ואולי ייתכן שברצונו לבסס משטר מתמוטט. מכל מקום, הוא חורש מזימות והפסיק את השיחות כדי לפנות הדרך לתוקפנות. יש להפעיל כל לחץ אפשרי לבלמו.

השר הזכיר הידיעה ששודרה עברית מדמשק, שסוריה נטלה מארבעת חיילינו מעמד שבויי מלחמה ודיבר בהתרגשות על דאגת משפחות החיילים. סוריה מיצתה כל האמתלות האפשריות ואחרי הפרשה המגוחכת של המשקיף הבלגי, לא נותר לה כל תירוץ להתחמקות נוספת. אם אין בכוחה של הקהילייה הבין־לאומית להשפיע על סוריה לקיים החלטת ועדת שביתת־הנשק לשחרור החיילים, עלינו לדעת זאת.

בחזור השיחה לעזה, אמר השר שלפני תושבי הספר הברירה או לנטוש מקומותיהם או להשיב מלחמה שערה. חזר והדגיש המפנה בעטיה של מצרים משיחות ארגעה למתיחות והתפרעות כללית. נאסר סומך כנראה על ארצות־הברית שתגן עליו מפני זעם ישראל. להערת לאוסון שיש לשער שרעיון זה נעקר כבר מראש נאסר, אמר השר שהלילות הבאים יוכיחו. על כך העיר לאוסון שהוא יודע שלחץ רב מופעל על נאסר מצד ארצות־הברית ויש לראות מה יהיה בלילות הבאים. הוסיף שלאור הניסיון עם נאסר מתרשמת מחלקת המדינה ששעה שמדברים עם נאסר בחריפות הוא מושפע, אולם אלה שאתם הוא מתייעץ אחרי כך מגבירים העזתו.

When he is rapped on the knuckles something happens, till he consults his colleagues.

לשאלת לאוסון אם מותר לו להבריק שלדעתנו מבחן יעילות הפנייה לנאסר יוכח לפי מה שיקרה בלילות הבאים השיב השר שמציע שידגיש שאין לנאסר זכות לשבת בעזה ושהוא מתנהג כליסטים בין־לאומי.

מאה"ב

2. מחלקת ארצות־הברית דיווחה כי לפי ידיעות שבידה הודיע נאסר למדינות ערביות שכנות שבמשך השבוע יתרחשו דברים חמורים ברצועת עזה ובדעתו להגביר את המתיחות עד מועד כינוס עצרת האו"ם. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, מס' 17, 28 באוגוסט 1955, 130.09/2312/9.)

349

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן NWTA124
נוסח יוצא: 93.01/2211/8

ואשינגטון, 28 באוגוסט 1955

אישי

נאום המזכיר מגלה את ההתקדמות בקליטת המושגים היסודיים שניסינו להנחילו זה שנה תמימה, כלומר יציבות באמצעות חוזים ביטחוניים, עזרה אמריקנית לפיתרון בעיית הפליטים על־ידי קליטה ופיצויים, ושלום בין ישראל וערב על־ידי הסכם. תהליך זה של קליטה עודנו בהתהוות והנאום מהווה שלב חשוב בו, אך אני מקווה כי לא נסתיים התהליך ועוד בידינו להשפיע. מאידך, צפויים לנו סיבוכים רציניים בשל התלות ההדדית שהמזכיר גורס בין המושגים האלה שכל אחד מהם לחוד טומן חיוב בתוכו. אך בקביעת תגובתנו אסור לנו לשכוח: (א) שאנחנו ולא אחרים הבאנו אותו לידי עיון חדש זה שתוצאותיו מתגבשות בנאומו; (ב) שהרעיונות של קליטה ופיצויים, של חוזה ביטחוני ושל הסכם חיסול האיבה, הם יותר קרובים לעמדתנו מאשר לזו של השכנים. רצוי לשים לב גם להודיה כי החלטת הבינאום אינה מהווה פיתרון לבעיית ירושלים וגם לירידת הבעיה הזאת בכלל בסולם החשיבות. רושם זה של קירוב עמדות בינינו לבין ארצות־הברית יתגלה גם מהשוואת נאום יוני 53'[1] עם נאום זה; (ג) הואיל וידוע כי אנחנו תובעים את ארצות־הברית להתערבות מייצבת ומסייעת שלום בעוד שהערבים מקפידים על שמירת המתיחות, הרי ברור כי הנאום יתפרש בציבור הרחב כהתקדמות המזכיר לקראתנו ואמנם כך מפרשים אותו היהודים והעיתונים כאן.

לאור הנ"ל והפניות הדחופות אלינו שלשום מדנבר קולורדו ומהשותף[2] וגם לפי תוכן הנאום ברור כי שלילה סיטונית אינה באה בחשבון אם בדעתנו להופיע הופעה רצינית ומכובדת.

סיסמתנו צריכה להיות המשך הוויכוח ולא הבעת הסתייגות. משתקף בנאום רצון המזכיר להבליט את אמריקה כגורם המערבי העיקרי להזזת העניין וזה משתלב במה שידוע לנו מאז שיחתי עם אלן בפריסקו [סן־פרנסיסקו] כי לארצות־הברית דעות ברורות בעניין זה ובעיקר בגלל אי הסתבכות העניין בחוזים חד־צדדיים עם הערבים. כאן, ולאו דווקא בהבדלי גישה ותוכן, טמון השוני בין ארצות־הברית לבין אנגליה. הרגישות הגוברת כאן לענייני פנים והיכולת הכספית של ארצות־הברית מהווים גם הם שיקולים רבי־משמעות.

מכאן מסתמנת תגובה כדלהלן: (א) הנאום מוכיח כי כמה מושגים יסודיים המקובלים בידנו מכים שורש גם בגישה האמריקנית. על כן רואים אנו ברכה בהמשך הוויכוח הדיפלומטי והציבורי תוך תקווה שעוד נסלק הבדלים וניגודים; (ב) הנאום רומז על התנדבות אמריקה בשלושה מישורים: אחת, לאפשר פיצויים וקליטה; שתיים, לייצב את הביטחון על־ידי חוזים;

349
1. נאום דאלס ב־1 ביוני 1953 לפני צאתו למזרח התיכון – ראה כרך 8, מס' 243 (הערת עורך).
2. מס' 347.

שלוש, לסייע להסכם לקביעת גבול סופית.

לנו נראה כי שתי המגמות הראשונות הן דחופות ובעלות ביצוע מידי.

(ג) באשר לעניין הגבול, הרי הגבול הקיים מושתת על הסכם המתקיים זה שבע שנים ואין המצב שונה הרבה ממצבים כגון גרמניה, קוריאה וסין, שבהן ניתנו ערובות וחוזים גם במעמדים שארצות־הברית שואפת ומצפה לשינוי ביום מן הימים. אם מדינה ערבית כלשהי רוצה לדון אתנו במסגרת שביתת־הנשק על קביעת הגבול הסופי, אנו מוכנים לדיון ואז נציע גם הצעותינו. אם הערבים לא יבואו למשא־ומתן כזה או אם יתנהל המשא־ומתן ויסתיים ללא שינוי, הרי מותר יהיה להניח כי הגבול הקיים הוא למעשה הגבול הסופי ונתקיים בו הכלל: Il nya que le provisoire qui dure. אך המשמעות שלנו מהמזכיר חייבת להיות כי הערבים אינם רשאים לאחוז את החבל משני צדדיו, כלומר לטעון כי הגבול אינו סופי ולסרב להסכים אתנו על גבול סופי ועל ממשלת ארצות־הברית להביא תוך שבועות מספר לידי הבהרת העניין.

משיחת דנבר יש לנו יסוד להניח כי נוכל אולי למכור את התורה הזאת על מעמד הגבול הניצב בנאום כמכשול המשפטי והמדיני והעיקרי להענקת החוזה.

אני מציע תגובה כללית בציבור והתעמקות בנקודות הנ"ל תוך שיחה קרובה עם המזכיר. מציע גם מאמץ לטעון את הטענה הנ"ל על הגבול בלונדון, שבלי ספק משפיעה ונתונה להשפעה.

אבן

350

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNW20

נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 29 באוגוסט 1955

סיכומים ראשונים להערכת נאום דאלס.

(1) נאום זה מציין שיפור רב שחל באווירת מחלקת המדינה לגבינו לעומת קודמו מיוני 53.[1] ההוא התרכז בהגנת האזור כלפי חוץ וזה בביטחונו הפנימי, ההוא העמיד דגש חזק בזיון וזה בפיתוח, ההוא העלה בראש את הדאגה לעמדת הערבים וזה מאוזן בין ערבים וישראל. הפסקות על פליטים וירושלים משקפות במיוחד שינוי ניכר לטובה. בדרך־כלל, מעיד הנאום כי עמלנו לא היה לשווא.

(2) אשר לפליטים, ההחזרה נדחקת לקרן זווית ולמעשה מופיעה ההתיישבות כפיתרון יחיד. רעיון המלווה לאפשר לנו תשלום פיצויים שדגלנו בו רבות מאומץ כאן לראשונה רשמית על־ידי נשיא ארצות־הברית. עם זה נשארות סתומות:

א. למי לשלם.

ב. היוקדמו הפיצויים לשיקום.

350

1. נאום דאלס ב־1 ביוני 1953 לפני צאתו למזרח התיכון – ראה כרך 8, מס' 243 (הערת עורך).

ג. הנאום דוחה חיסול החרם וההסגר עד לאחר ההסכם המוצע ואם כן האם נידרש להעניק מטבע זר למחבלים בנו כלכלית.

(3) הגדרת חוזה הביטחון נאה למדי ואולי עשויה לסייענו ביחסים עם ברית־המועצות שכן מודגשים אופיו כמכשיר הגנה הדדי בתוך האזור והיותו פתוח לשיתוף אחרים ולשושבינות או"ם.

(4) אבל כל עניין החוזה תלוי על בלימה ונדחה עד שיבוא אליהו בהיותו מותנה בתיקוני גבול מוסכמים שסיכוייהם כיום מאפע.

פרק זה אין בו מתום:

א. אם הפחד הנו מחלה כה ממארת, כיצד ייתכן לדחות ארוכתה.

ב. הקווים הקיימים הם היסוד המוסכם היחיד והאמנם אחראי לערער סמכותם לטובת משהו מתום שההסכם עליו דמיוני.

ג. מדוע לא תינתן הערובה לקווים הקיימים ותחול מאליה על המתוקנים לעתיד לבוא.

ד. ההנחה כי טיב הקווים גורם אי ביטחון מופרכת בתכלית שכן קו ירדן הנפתל שקט עכשיו להפליא ואילו קו עזה החלק הריהו מאכולת אש, משמע הכול תלוי ברצון טוב או בזדון לב. ודאי שאילו הציבונו על הירדן או סיפחו אלינו הרצועה היה גבולנו משתפר, אבל כלום זו כוונתם. כל הנימוס הזה איוולת אמריקנית או תרמית בריטית.

ה. המזימה כלפי הנגב שקופה. אם מוצדק לקחת מאתנו שממה שאין בה ממש, מדוע מוצדק לתתה לאחרים, אבל אם ברור כי אילת אינה דבר שברגש אלא נכס כביר הלא הוא הדין לגבי השטח הרוצף אילת למדינה.

ו. כל הדיבור על תביעות מנוגדות סילוף גמור שכן הם תובעים מה שבידינו ואילו אנו איננו תובעים אלא מחזיקים ריבונית.

ז. אם לערבים יותר חשוב למנוע חוזה ביטחון מאשר לזכות בחוזה לעצמם, הלא כאן הזמנה להם לחבל.

(5) מתבקשת מסקנה שעיקר כוונת המסמך, על־כל־פנים בפרק זה, לסבר אוזן יהודי ארצות־הברית במתן גושפנקא רשמית ופומבית לעניין החוזה ועם זה להסירו למעשה מסדר היום לאורך ימים.

(6) לחיוב יש לציין כי אם גם לא הוצב תריס מפורש, יקשה אחרי נאום כזה לחזור למדיניות הדו־צדדית של התקשרות עם ערבים או זיונם.

(7) הדברים שנאמרו בעל־פה, כי גם אם הערבים יסרבו תתקדם ארצות־הברית אתנו, יש להם שחר רק אם תחולתם היא על הפיצויים שכן לפי המדובר אי-אפשר להתקדם אתנו בלבד לקראת החוזה התלוי בתיקוני גבול התלויים בהסכמת הערבים.

(8) עלינו להיכנס אתם בבירורים להבהרת כוונתם בעניין הפיצויים ולגילוי צפונותיהם לגבי הגבולות.

(9) הערבים טרם השמיעו קולם ומוטב לכבדם בבכורת השלילה אבל בין אם יגיבו או יחרישו, לא נוכל לדחות לזמן רב דיבור ברור בשאלת הגבולות.

(10) מוטב כי הוקעת אחיזה העיניים בעניין החוזה תבוא תחילה מיהודי ארצות־הברית ומכיוון שהציונים פה, יש לתדרך בלאושטיין וקלוצניק.[2]

שרת

2. שילוח השיב שהוא עומד להיפגש עם בלאושטיין וישתדל להיפגש גם עם קלוצקין, הוא יוצא לדנבר לשיחה יסודית עם ראב וידגיש את הסכנות שבתכנית. ביקש משרת שיבריק אם ברצונו להחדיר רעיונות נוספים. אבן יראה בימים אלה את דין, שעומד לצאת לחופשה. (ראה מברק שילוח אל שרת, מס' 206, 29 באוגוסט 1955, 10.09/2311/3.)

351

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן WIA208
נוסח יוצא: 93.01/2211/8

ואשינגטון, 29 באוגוסט 1955

שילוח ראה אלן. נכחו ברגוס, מרוז. סיכם פרשת השבויים והביע דאגתנו לגורלם. ברגוס אמר שנתקבלה הודעה משגרירות ארצות־הברית בדמשק כי יבדקו מה פשר ביטול חסינותם כשבויי מלחמה. תוך הדגשה שעיקשות הסורים משקפת הגברת המתיחות הכללית עבר שילוח למצב בדרום לפי שלכם 31[1] חזר והטעים על־פי דברי ראש הממשלה כי אין במקרה זה מקום לפניות זהות שכן המצב הנוכחי אינו בחינת חוליה בשרשרת מעשי תגמול אלא יש כאן לדעתנו מבצע מתוכנן ומכוון מצדו של נאסר.

על כן דרושה אזהרה חמורה לממשלת מצרים ולא impartial admonition. בתשובתו ביקש אלן להסביר המצב כאילו שני הצדדים פוחדים בכנות ומאמינים בכוונותיו הזדוניות של הצד שכנגד. אמר שנאסר אינו יכול לקיים מעמדו במועצת המהפכה כל עוד יסכים שחייליו ייהרגו בלי תגמול רציני. אינו מאמין כי יש כאן מבצע לטווח ארוך. שילוח הפטיר בהצביעו על ההבדל היסודי שהם חפצים להשליכנו לים ואילו אנחנו חפצים לשמור על מקומנו. אשר למעמדו הפנימי של נאסר, עליו לדאוג לבל ייהרגו חייליו על־ידי ריסונם מפני מעשה התגרות.

שג

351
1. מס' 348.

352

אל"מ ברנס אל א' לוריא
E.L.M. Burns to A. Lourie

מקור: 130.02/2439/4

Jerusalem, 30 August 1955

Urgent – Personal and Confidential

Dear Mr. Lourie,

In view of the continuation of incidents of firing across the Demarcation Line near Gaza, and the ambushes and acts of sabotage in the surrounding area, I am reporting the situation, which I consider extremely dangerous, to the Secretary-General of the United Nations for such action as he may see fit to take.[1]

In order to prevent further and possibly more serious clashes before the United Nations has had time to act, I propose that both Parties agree to order their troops along the line of demarcation in the Gaza and El Auja areas to observe strictly a cease-fire from 1600 zebra today, 30 August, and also that they issue and enforce the most positive orders to prevent any persons crossing the Demarcation Line and attacking persons in the other's territory, laying mines or committing other acts of sabotage.

If the responsible Israel Authorities are prepared to issue such orders to take effect from the time stated, please advise me as early as possible so that I may inform the other Party.

I am sending a similar message to the Egyptian Authorities and will advise you of their reply immediately it is received.[2]

Yours sincerely,

E.L.M. Burns, Major General, Chief of Staff

352

1. נשלח בעקבות התגברות החדירות מרצועת עזה בשלהי חודש אוגוסט, שבמהלכן נהרגו 8 ישראלים ונפגעו רבים.
2. ישראל השיבה שהיא רואה בצער שראש המטה מטיל אחריות שווה על ישראל ומצרים בגין האירועים של השבוע שחלף. אין כל ספק שהאחריות המלאה מוטלת באופן בלעדי על ממשלת מצרים. לפיכך בתשובה למכתבו הוא מוזמן לקבל את אישורה של ממשלת מצרים שהיא נוטלת על עצמה את האחריות לפעולות אלה והיא מוכנה לתת ערובות להפסקה מידית, מלאה וסופית של כל פעולות האיבה בהתאם להתחייבויותיה על פי הסכמי שביתת־הנשק. (ראה א' לוריא אל אל"מ ברנס, 30 באוגוסט 1955, 130.02/2439/4.)

353

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NWTA125
נוסח יוצא: 93.01/2211/8

ניו יורק, 31 באוגוסט 1955

רפאל.

שוחחתי המזכ"ל מיד אחר שובו מבוגוטה, נכח פרוטיטש. השיחה הייתה בהתחלתה פורמאלית ביותר.

(א) המזכ"ל אמר שלולא ביקשתי לראותו היה מזמינני אליו. קרו שני דברים חמורים למדי המחייבים התערבותו הנמרצת. הראשונה, עצירת שישה משקיפים ושלושה עובדי או"ם אחרים בבאר שבע על־ידי נציגינו לוועדת שביתת־הנשק המצרית. כאן קרא לפני מברק מברנס בזו הלשון:

At 13.20 Zebra six U.N. military observers and three other UN personnel are being detained by senior Israel delegate of Mixed Armistice Commission in Beer-Sheba and vicinity.

ברנס הוסיף שעד אז טרם הצליח להתקשר עם משרד החוץ.

המזכ"ל אמר שזו פגיעה חמורה ביותר באו"ם והוא תובע שחרור האנשים מיד. עניתי שאינני יודע דבר או חצי דבר על העניין וייתכן ויש כאן אי הבנה. אעביר תביעתו לממשלתי.[1]

(ב) שנית, סירבנו לקבל הצעת ברנס להפסקת אש.[2] במצב מטושטש ומעורפל כזה הפסקת אש מידית ללא תנאים חיונית למניעת ההחמרה עד כדי סיכון לשלום האזור. לדעתו התנאי שהעמדנו שהמצרים יודו באשמתם אינה ריאליסטית יען כי אין ממשלה בעולם שתודה באשמה במצב כזה. מבחינת האו"ם חייב לתבוע הפסקת אש ומבקשני להעביר דעתו בלוויית המלצתי האישית לממשלה להיענות להצעת ברנס.

עניתי בתוקף שמתפקידי להעביר דבריו אך אינני מוכן להמליץ על קו פעולה הנוגדת להיגיון ולצדק. אין כאן טשטוש או ערפול. לא מדובר בחילופי יריות מעבר לקו שלפעמים לא קל לקבוע מי התחיל בהם אלא בחדירה עמוקה לתוך ישראל על־ידי כנופיות מאומנות ומודרכות. אחריות מצרים ברורה ולמעשה המצרים אינם מסתירים זאת אלא מתפארים בגבורתם. אין צדק ואין יושר בהגשת אותן התביעות לקיים את הסדר למתקיף ולנתקף. אמרנו זאת לשגריר האמריקני לפני שבוע ואני אומר לו זאת עכשיו (בשעת השיחה עדיין לא הגיע נוסח תשובתנו לברנס). התנאי שהעמדנו מוצדק בהחלט. קל להם למצרים לקבל הפסקת אש עכשיו, לסגת למבצר הבטוח של הרצועה ובעוד שבוע להתחיל שוב בפורענות. מסרתי לו על מזימותיו של

353

1. תקוע עדכן את קדרון שמשקיפי האו"ם יכולים לנוע בחופשיות בבאר שבע ומחוצה לה, אך באזורים מסוימים יש סריקות אחר כנופיות מפגעים מצרים ולפיכך הם סגורים. משקיפי האו"ם יכולים לנוע אף באזורים אלה בליווי ישראלי. (ראה מברק תקוע אל קדרון, TNW26, 31 באוגוסט 1955, 130.09/2339/4.)
2. מס' 352.

נאסר כבשלכם 17[3] ואמרתי שלאור זה וניסיוננו בעבר איננו מאמינים לדברי המצרים כמלוא נימה. הוספתי שאין לי ידיעות מהארץ על כך, אך אפשר להניח מהו הלך הרוח עכשיו בציבורנו.

המזכ"ל נרתע במקצת וביקשני להבין ולמסור לממשלה שכמזכ"ל האו"ם אין לו שטח תמרון במצבים כאלה. פגיעה באו"ם והפרת השלום או אי קבלת דרישה להפסיק אש מחייבים התערבותו. אם לא יקבל ידיעות שונות מאלה שקיבל עד עתה יהא נאלץ לכנס מועצת הביטחון בהתאם לסמכויותיו. אמרתי שאיננו נרתעים מישיבת מועצת הביטחון.

(ג) הפסקת השיחות. המזכ"ל מסר שבשיחתו עם לוטפי מיד אחרי הודעת נאסר מחה על החבלה בשיחות ודרש מלוטפי שיבקש ממשלתו להעניק לו סמכויות לדון בעמדה המצרית אתו בניו יורק, טרם קיבל תשובה. עניתי שאכן קיבל תשובה ברציחות ובפורענות של השבוע שעבר. המצרים נכנסו לשיחות במטרה לחבל בהן.

קדרון

3. מברק מחלקת ארצות־הברית אל ואשינגטון, 28 באוגוסט 1955 (130.09/2312/9) ובו ידיעה כי נאסר הודיע למדינות ערביות שכנות שבמשך השבוע הקרוב יתרחשו דברים חמורים ברצועת עזה ובכוונתו להגביר המתיחות עד כינוס עצרת האו"ם.

354

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון

United States Division to the Israel Embassies in Washington and London

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 1 בספטמבר 1955

מ י ד י

אמש 31.8 ב־22:40 מסר לאוסון לשר בטלפון בקשת דאלס שקיבל טלפונית מדאלס אישית שישראל תסכים להפסקת אש. דאלס אמר שבטוח שמצרים מוכנה באמת להפסקת אש. השר השיב באירוניה שיפה מאוד מצד המצרים להסכים עכשיו להפסקת אש אחרי שזה ימים כנופיותיה הפרועות מטילות אימה על אוכלוסייתנו רוצחות ומחבלות. אנו עדיין מחכים לערובות מצריות להפסקת האש. מאוחר מדי בערב עכשיו לטפל בבקשת דאלס והוא יטפל בה למחרת בבוקר. ב־23:15 שאלנו טלפונית שגרירות ארצות־הברית איך פיצוץ באר ניר־ג[ל]ים כשעה לפני כן משתלב עם הודעת מצרים על הפסקת האש. וייט השיב שזוהי נקודה חזקה ויבריקה מיד. לשאלת לאוסון להרצוג היום, אם הגיעה פניית דאלס לשר כשכבר החלה פעולתנו בעזה, השבתי בחיוב.[1]

לאוסון ביקר הערב אצל השר. לא מסר כל הודעה וכוונתו היתה כנראה לשמוע מהשר אישור להודעתנו מהבוקר (ראה שלנו 41 לוואשינגטון).[2] אמר שהעובדה שדאלס עצמו דיבר אתו טלפונית מעידה מידת דאגתו.

השר אישר הודעתנו מהבוקר. תיאר התאפקותנו לילה אחרי לילה נוכח מעשי הרצח המצריים עד שלא היתה ברירה אלא להגיב. עוד ביום שני בלילה הכין שדר לנאסר הקורא להרגעת המצב והנה למחרת היה צריך לבטלו בשל מאורעות הלילה.[3] הפעולה של אמש נדחתה לילה אחרי לילה אולם זרם הדם לא פסק. הזכיר שהבלגנו שלושה לילות אחרי השדר הראשון של המזכיר ביום ראשון ולאוסון עצמו אמר אז שהלילות הבאים יוכיחו ערך פניות ארצות־הברית לנאסר, גם אמש יכלה תגובתנו להיות הרבה יותר חריפה שכן מסרו החיילים שלו רצו יכלו לטהר הרצועה כולה תוך שעות מספר. שלטון מצרים ברצועה היה מתחסל וחיילנו הרגישו שהערבים האזרחים לא היו בורחים. החיילים קיימו הוראותיהם בקפדנות ושום אזרח לא נפגע ביודעין. השווה התנהגות חיילינו שעברו דרך כפר בדווי כשתושביו תמהים מהיעדר כל פגיעה

354

1. בלילה שבין 31 באוגוסט ו־1 בספטמבר השתלט צה"ל על מצודת המשטרה בחאן יוניס שבה שכן המטה האזורי של הפדאין, הרס את המצודה ופגע בעשרות חילים מצריים.
2. בהודעת ישראל נאמר שישראל לא תעשה כל פעולה צבאית נוספת בתנאי שלא יהיו מעשי איבה נוספים מצדם של המצרים ובכלל זה יריות מעבר לגבול, הנחת מוקשים ומעשי חבלה. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, מס' 41, 1 בספטמבר 1955, 130.09/2310/15.)
3. טיוטת השדר, הנושא את התאריך 30 בספטמבר 1955, בתיק 130.02/2454/2. השדר היה אמור להימסר על ידי אלמור ג'קסון, משקיף אגודת הקווייקרים באו"ם. על שליחות ג'קסון ראה מס' 356.

בהם מצדם לעומת רצח אזרחים ישראליים מצד הכנופיות המצריות המתואר כגילוי אומץ לב בהודעות המצריות.

בנתחו שאלת הפסקת האש, הזכיר השר שאין המונח מדויק כלפינו שאיננו יורים רק מגיבים.

If he does further mischief we shall reserve full right of action.

We [are] waiting and hoping.

לשאלת לאוסון, הוסיף השר שעובדת פיצוץ תחנת שידור חדשה מוכיחה שהכנופיות פועלות לפי תכנון והוראות מהמרכז.

השר מסר ששלח שדר בעל־פה הבוקר לג׳ונסטון על־ידי שליח שטס לקהיר בו ביקשו להמשיך במאמציו.

השר הביע צערו שבגלל המאורעות לא הספיק עדיין לעיין שוב בנאום המזכיר. מקווה שבימים הקרובים יוכל להזמין לאוסון לשיחה עליו.

מאהב

355

י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 1 בספטמבר 1955

ברנס שוחח היום עם לוריא ותקוע במשרד

(1) הנושא העיקרי היה הודעת או״ם מ־31.8 בדבר פניית ברנס להפסקת אש, המזכירה, מתוך איגרת תשובתנו, רק התנאי שעל מצרים להסכים להפסקה מוחלטת של פעולות איבה, ואינה מזכירה התנאי השני – קבלת האחריות על־ידי מצרים להתקפות נגד ישראל.[1] ברנס הודה שלא הזכיר תנאי זה מאחר וסבור היה שאין כל סיכויים שמצרים תקבלן. נאמר לו כי אנו מייחסים חשיבות רבה דווקא לנקודה זו. כן ציינו שלא הובטחה לו כלל, כפי שמוסרת הודעת או״ם, תשובה נוספת לאיגרת לוריא שכבר קיבלה. ברנס הסכים שהדבר יתוקן והציע שנעשה זאת בהודעה שממנה לא יסתייג. (במהלך ההתפתחויות החלטנו לא להקדיש הודעה מיוחדת לשאלה זו).

(2) הבענו השתוממותנו על שברנס נמנע מלפרסם הודעה על ההתקפות המצריות, ועל שהתבטאותו הפומבית הראשונה היתה בקשתו להפסקת אש המופנית כשווה למתקיף ולמותקף. ברנס אמר שהתייעץ עם נציגי המעצמות, ואלה סברו שלא היה מקום לנקיטת עמדה פומבית בדבר התקריות.

355

1. ראה מס׳ 352 והערה 2 שם.

(3) ברנס נמנע מלעמוד על אי־היענותנו להצעה להפסקת אש. העיר שמבין כי במסיבות הקיימות אנו רוצים להמתין ולהיווכח אם אמנם תיפסק פעילות הכנופיות. ברור לו שהסכמת הצדדים להפסקת אש לא תערוב להפסקה מידית של פעולות הכנופיות הנמצאות עדיין בשטח ישראל (מאוחר יותר קיבל לוריא הסכמתו לפרסום הדבר האחרון). ברנס מאמין שעשה כל אשר היה לאל ידו לעשות. ועתה נמצא הסבר בידי המזכ"ל שיחליט אם להפעיל מועצת הביטחון.

תקוע

356

ג' רפאל אל א' אבן ומ' קדרון
G. Rafael to A. Eban and M. Kidron

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.15/3772/50

ירושלים, 2 בספטמבר 1955

אישי בתכלית

ג'קסון[1] חזר אתמול [ל]קהיר מצויד בהודעת ראש הממשלה ושר הביטחון לנאסר שישראל מוכנה לחדול מכל פעולה צבאית נוספת אם מצרים תימנע בקפדנות מפעולות איבה ובפרט ממעשי התגרות חדשים. הציעו שנאסר ייפגש עם ראש הממשלה, או נציגו המוסמך עם נציגינו, כדי להציל את השלום. ידונו בפגישה על קביעת האמצעים לשמירה קפדנית של חוזה שביתת־הנשק.

שגרירות ארצות־הברית הודיעה לביירוד על תמיכתה המלאה בשליחותו של ג'קסון.

ג'קסון השאיר רושם חיובי מאוד על כל אלה אתם נפגש כאדם ישר לב ומחונן, תכונות מצוינות לשליחות מצווה.

רפאל

356

1. ראה מס' 354 והערה 3 שם.

357

ר' שילוח אל משרד החוץ
R. Shiloah to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA228
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ואשינגטון, 2 בספטמבר 1955

לפיענוח על־ידי אפרת בלבד – לידי ראש הממשלה בלבד – אישי בתכלית

ב־24 באוגוסט שלח המזכיר לעדלי [סטיבנסון] טופס מוקדם של נאומו. במכתב לוואי הסביר כי המכשול החמור ביותר תהווה בעיית הגבולות. מצרים תובעת חלק ניכר מהנגב לשם קשר יבשתי עם ירדן וערב הסעודית ואילו ישראל תתנגד לכל הסדר גבולות שימנע רציפותה היבשתית לאילת. הוא סבור כי פשרה בין שתי העמדות אפשרית ולמעשה בלתי נמנעת.

בהמשך מכתבו מסביר המזכיר מניעי ההחלטה להציע תכניתו ברגע זה כדלקמן: המצב במזרח התיכון עלול להסתבך לרגל ההצעה הסובייטית לספק נשק כבד לערבים ועליית כוחם של האלמנטים הקיצוניים בישראל המטיפים לפעולה צבאית תקיפה נגד הערבים בעוד היא מקיימת עליונות צבאית על שכניה.

המזכיר מוסיף ומציין כי ישראל תובעת חוזה מידי שיערוב לגבולות הקיימים. הסכמת ארצות־הברית לתביעה זו עלולה להביא הערבים להתקשרות עם הסובייטים מעשה שיחבל קשות בענייני ארצות־הברית ומעצמות נאט"ו במזרח התיכון.

המזכיר מצפה להתנגדות נמרצת מצד ישראל וערב, אולם כבמקרה טריאסט הוא מצפה שבסופו של דבר יגיעו שני הצדדים להסכם.

ההצעות עובדו בשיתוף עם הבריטים אשר מתמיד תמכו בציונות מחד ומקיימים קשרים הדוקים עם עיראק וירדן מאידך. הבריטים התחייבו לתמוך פומבית בהצעותיו. המזכיר מקווה כי הציבור האמריקאי יתמוך בהצעותיו.

עדלי השיב בידידות ובהבעת תקווה כי ההצהרה תתרום לשיפור המצב במזרח התיכון. מעיר על כך שהנאום אינו דן בבעיות החרם ומניח כי הממשל מקווה שבעיה זו תבוא על פתרונה לאחר הסכם על פליטים וגבולות.

אשר לגבולות עדלי מבכר שמדינה פחות מסובכת בענייני האזור תשמש מתווכת בעניין זה. מסיים בברכת עלה והצלח.

הנ"ל ממקור שראה חליפת המכתבים, לא הספיק להעתיקם ורק רשם רשימות לעצמו. לשימושך הכמוס ביותר כי עלול להיגרם נזק חמור לידיד מסוים יקר באדם.

שילוח

358

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 17
נוסח יוצא: 130.16/2951/14

ירושלים, 4 בספטמבר 1955

אמש פנה ברנס בכתב לישראל ולמצרים "לאור המאורעות הרציניים מאוד שאירעו בימים האחרונים בשני עברי קו שביתת־הנשק בגבול עזה, וכתוצאה מהתייעצות עם מזכ"ל או"ם חידש בקשתו לשמור על ההפוגה בקפדנות וכן להוציא ולכפות הוראות חמורות כדי למנוע כל אדם מלחצות קו שביתת־הנשק, מלהתקיף אנשים בשטח הצד שני, מהנחת מוקשים ומביצוע פעולות חבלה אחרות".[1] ברנס ביקש לקבל תשובות הצדדים עד שעה 3 לפי שעון גריניץ' 4 בספטמבר.

להלן הודעת דובר משרד החוץ בתגובה להודעת או"ם בנידון: "ישראל כבר הבהירה הבהר היטב בהודעותיה הקודמות, כי לא תנקוט פעולה צבאית כלשהי נגד מצרים, אם מצרים תימנע מכל מעשי איבה נגד ישראל".

עמדה זו עדיין שרירה וקיימת, ופירוש הדבר הוא, כי ישראל קיבלה את הפסקת האש.

על עמדה ישראלית זו נמסר לגנרל ברנס עוד לפני שלושה ימים לשם העברה לשלטונות המצריים, אך עד כה לא נתקבלה מהם כל תשובה שהיא.

ממילא מובן, כי אם הצד שכנגד ימשיך בפעולותיו התוקפניות, תשמור ישראל לעצמה את זכות ההגנה עצמית.

תשובתנו ברוח דברים אלה תישלח היום לברנס.[2]

תקוע

358

1. ראה אל"מ ברנס אל א' לוריא, 3 בספטמבר 1955, 130.02/2439/4.
2. ראה א' לוריא אל אל"מ ברנס, 4 בספטמבר 1955, שם.

359
א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA234
נוסח יוצא: 93.01/2212/9

ואשינגטון, 4 בספטמבר 1955

אישי בתכלית

שוחחתי ארוכות עם ארתור דין שהיה בקשר עם המזכיר ערב הנאום ומיד לאחריו. דין מוסר כי המזכיר החליט לנאום נגד עצתם של כל יועציו ואנשי סודו כאן ובלונדון. אין דאלס סבור כי מוצדק לדחות את הבירור העינייני עד שתחלוף המתיחות שכן מהווה המתיחות מניע עיקרי להמצאת דרכים לייצוב. ההד הציבורי החיובי שנתקל בו הנאום נחשב על־ידי המזכיר כהישג חשוב באשר יש בו הוכחה כי העם האמריקני מוכן עקרונית לקבל על עצמו התחייבויות רציניות ביטחוניות וכספיות באזור. לאחר ששיבחתי את רוח הנאום וכמה מהשגותיו העקרוניות הבעתי חשש חמור מפני הסיבוכים המיותרים שהוכנסו על־ידי ההתייחסות לתיקוני גבול כתנאי לאישור החוזה או החוזים. כאן הפסיק דין את מהלך שיחתי באומרו כי הנאום נוסח בקפדנות רבה ולא מדויק מצדי לומר כי תיקוני גבול הם תנאי לחוזה באשר:

(א) הוחלט בממשל כי לא תינתן לערבים זכות וטו על התקשרות ארצות־הברית עם ישראל.

(ב) במקום לכתוב בסעיף השלישי של הנאום it would be indispensable כתב המזכיר it would be normal ועלינו לראות כוונה בכל האבחנות העדינות האלה. פירושו של דין הוא כי המזכיר אמנם רוצה שהחוזים ילוו תיקוני גבול קטנים ומוסכמים כדי לפתור את בעיית הקשר בין מדינות ערב, אך אסור לנו לראות את כל התכנית כמחוסלת אם לא תהיה אפשרות להגיע לידי תיקונים כאלה. המזכיר דוגל בגישה מעשית ולא דוגמטית ואי השימוש בניסוחים קיצוניים של תנאי לא יעבור הוא מכוון וגם לא שכח המזכיר את דבריו נגד perfectionism. רצונו העיקרי של דין הוא לשכנעני כי המזכיר רואה את הנאום כפתיחה ולא כסיום ואינו מתכוון להידרדר ל־anti climax של אפס מעשה. מאחר שהשיג את ההסכמה העקרונית של [National Security Council] NSC ושל דעת־הקהל לחוזים ביטחוניים, לא ירצה המזכיר לוותר על הסיכוי הזה. מאידך, הסיכוי שיבואו צעדים מכריעים ב־1956 המריץ את המזכיר לפתוח את הוויכוח בפרהסיא דווקא לבל ייאמר כי כל התכנית לא הומצאה אלא כדי לסבר אוזן הבוחרים. עצתו של דין אחרי שמיעת טענותי מסתכמת כדלהלן:

עלינו להביע נכונות עקרונית לדבר על תיקוני גבול זעירים ובאותה שעה לתבוע מממשלת ארצות־הברית שתסכים שאם לא ירצו או יוכלו הצדדים לשנות את הגבול הקיים יחול החוזה על הגבולות הקיימים. התרשם ביותר מהגזירה השווה שהבאתי מחוזי ארצות־הברית עם גרמניה המערבית ודרום קוריאה למרות היות הגבולות ההם בלתי קבועים מבחינה משפטית אדוקה.

דין אומר כי המזכיר משוכנע שהניע את המדיניות האמריקנית לקראת פסים פרו־ישראליים וייפגע ביותר אם לא ניתן איזה סיפוק להרגשתו זאת. כששמע ממני על תגובת ראש הממשלה, המליץ שאביא את כל התמיהות והקושיות האלה בפני דאלס ואלן אך תוך הבעת אימון כי כוונת המזכיר היא לפעול ולא להתחמק.

אבן

360

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 41
נוסח נכנס: 130.15/3772/50

ניקוסיה, 4 בספטמבר 1955

בהול

לגדעון רפאל. אישי. ג'קסון מוסר:[1]

(1) הפסקת האש. התשובה המצרית ניתנה הבוקר לברנס. התנאים נתקבלו עד כמה שידוע לו.

(2) היתה לו שיחה בת שעתיים עם נאסר באופן כללי משביעת רצון אולם לעת־עתה מוכן רק לשיחות דרך ברנס, חוזר דרך ברנס, על ענייני ועדת שביתת־הנשק.

(3) בשבת הבאה תהיה לו ישיבה ממושכת עם נאסר על בעיות כלליות מזרח־תיכוניות.

(4) במשך ארבעת הימים האחרונים היווה נאסר השפעה מרסנת חזקה.

קדרון

361

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 55
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 5 בספטמבר 1955

אתמול נתפסה שגרירות ארצות־הברית לבהלה עקב שמועות על כוונותינו התוקפניות כביכול. לאוסון קרא בטלפון שדר ממחלקת המדינה הפונה לראש הממשלה לשתף פעולה עם ברנס להפסקת אש ללא תנאי והמוסיף שאם מצרים וישראל לא תנקוטנה צעדים מידיים להפסקת האש תהיה ישיבת מועצת הביטחון בלתי נמנעת. וייט הודיע טלפונית שקציני צה"ל גבוהים סיפרו כאילו שבכוחנו למגר הצבא המצרי תוך יומיים ושאל אם יש על כך החלטת הממשלה.

360

1. ראה מס' 356.

הרצוג מסר אמש ללאוסון העתק ממכתב לוריא לברנס[1] המודיע שאם המצרים ישמרו על השקט, אנו לא ננקוט פעולה כלשהי. הוסיף הסבר בשם ראש הממשלה תוך הפרכת השמועות המתהלכות ותיאורן כחסרות שחר. לאוסון הבטיח להבריק מיד להרגיע מחלקת המדינה. הוסיף שהוא עצמו היה בטוח מאז הודעתנו ביום החמישי שנשמור על השקט אלא שמצדדים אחרים התעוררו חששות. מבין לעמדתנו ביחס להגנה עצמית. כל הזמן דיווח למחלקת המדינה על המצב לאישורו.

וייט סיפר כי:

(א) ביום שני שעבר הבריק לאוסון למחלקת המדינה כי המצב בישראל הוא כזה שאם לא תנקוט הממשלה פעולת תגובה כלשהי, לא תוכל להתייצב בפני ועדת החוץ ביום חמישי בבוקר ובפני מליאת הכנסת ביום חמישי אחרי הצהריים.

(ב) לפי ידיעות מוסמכות ניסו המצרים להחזיר בשבוע שעבר כנופיותיהם משטח ישראל, אולם לא הצליחו להקים אתן מגע.

(ג) המצב התדרדר משום שההסתבכות הפנימית בכת המצרית סביב הדחת סאלם הסיחה תשומת לבו של נאסר מהרצועה.

מאהב

362

י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם ושגרירויות ישראל בלונדון, פאריס ורומא
Y. Tekoah to the Israel Permanent Delegation to the U.N. and the Israel Embassies in London, Paris and Rome

מברק מוצפן: 38/148

נוסח יוצא: 130.02/2439/4

ירושלים, 5 בספטמבר 1955

ראש הממשלה קיבל אתמול לשיחה ברנס ודן עמו בעיקר על האמצעים שלדעת ברנס יש לנקוט כדי למנוע הישנות התלקחות עשרת הימים האחרונים.

ברנס מסר ללוריא ב־3 שבכוונתו להציע למזכ"ל או ולמועצת הביטחון:

א) העתקת מוצבי הצדדים למרחק 500 מ' עד 750 מ' מהגבול.

ב) הקמת גדר לאורך הקו כולו.

ג) צירוף משקיפי או"ם לסיורים ממונעים בגבול.

בשיחה אתמול חזר על נקודות אלה פרט לאחרונה. במקומה הציע הרחקת הסיורים לאותו המרחק כמו המוצבים.

ראש הממשלה דחה הצעות המטילות הגבלות על הצבא ועמד על יעילות הקמת הגדר בהדגישו שהיא אשר תבטיח הפרדת הצדדים. ציין שהעלאת הצעות אלה תביא רק לאי־הבנה

361

1. ראה מס' 358 והערה 2 שם.

מיותרת בין ישראל ואו"ם שדווקא ביניהם צריכה לשרור שותפות יעד. יתר על כן, ביצוע ההצעות היה מחייב תיקון הסכם שביתת הנשק ולכך נקבע בו נוהל מיוחד.[1]

בין היתר העיר ברנס שבדיקת דו"חות חקירת תקרית מפלסים מ־22 באוגוסט הביאתהו למסקנה שאין אפשרות לקבוע הצד שפתח באש.

דו"ח מלא על השיחה יבוא.

תקוע

363

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA235
נוסח יוצא: 93.01/2211/9

ואשינגטון, 5 בספטמבר 1955

מאמרו של בריליאנט[1] ב"ניו יורק טיימס" הבוקר המוסר כאילו החלטנו לא להתמיד בחתירה לחוזה עם ממשלת ארצות־הברית מוסיף מבוכה על המבוכה הקיימת בלאו הכי לרגל שתיקתנו הממושכת. למרות מאמצינו להחדיר תורה לכל הגורמים האוהדים אין תחליף יעיל לעמדה ישראלית מוצהרת. נוסף על שיקולים אלה הרי אין אנו יכולים לנטוש את פעולתנו ההסברתית היום־יומית המתחדשת בעונה זו ואין אפשרות של הופעה מכובדת שתתעלם לחלוטין מנאום המזכיר. הברקתי בנפרד לאישורכם את הקטע שאני מתכוון לכלול בנאומי ב־Council for Foreign Relations בלוס אנג'לס ביום ד' כלומר מחרתיים.[2] אך בלשון כללית ומעורפלת כזאת לא נוכל להסתפק זמן רב. בסוף השבוע תתכנס הוועידה הלאומית של המלווה בהשתתפות מלאה של יהדות ארצות־הברית. לא ייתכן שאופיע בפניה ביום א' הבא ללא הגדרת עמדתנו היסודית בשאלות שהעלה דאלס לוויכוח ציבורי. נא לאשר עקרונית שאוסמך למסור:

(א) הערכה כללית של הנקודות המעידות על קירוב עמדות בינינו לבין ארצות־הברית.

(ב) ציון העובדה שממשלת ארצות־הברית מוכנה עקרונית לתרום לייצוב האזור על־ידי חוזה או חוזים.

(ג) ביקורתנו הנמרצת והמפורטת נגד התניית הצעד החשוב הזה בתיקוני גבול.

(ד) הצהרה שנוסיף לקיים את הדיון עם ממשלת ארצות־הברית תוך תקווה לסלק את הניגוד הנשאר.

362

1. הרמטכ"ל דחה הצעות אלה. טען שהן ייצרו שטח הפקר שימנע מצה"ל חופש תנועה והרחקת הצבא משטח זה יערער את הביטחון בו. לעניין צירוף משקיפי האו"ם לסיורים אמר שזה מקנה למשקיפי האו"ם סמכויות שלא נקבעו עבורם בהסכם שביתת הנשק, ויקנו להם תפקיד של מפקחים על כוחות ישראל. (ראה מ' דיין אל שר הביטחון, 5 בספטמבר 1955, 130.02/2439/4.)

363

1. משה בריליאנט, כתב ה"ניו יורק טיימס" בישראל.
2. ראה א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית, מברק WNT124, 130.02/2455/4.

על־סמך הצהרה כזאת נוכל להדריך את ידידינו ואוהדינו. טיעוננו הוא כה חזק שאין כל סיבה לנטוש את המערכה או להתייאש ממנה דווקא ברגע שפתרוננו משתרש עקרונית בלב הצד השני. כמובן עדיף יהיה שתבוא ההצהרה הראשונה בארץ אך גם אם תבוא, נא לאשר את רעיון ההצהרה במעמד המלווה. אם תחייבו צעד זו עקרונית, אבריק את הניסוח המוצע במלואו עד יום ה. אם בינתיים תצהירו הצהרה בארץ, הרי נאומי במלווה יידבק באותה הצהרה.[3]

אבן

364

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. WIA246 :מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/15 :נוסח נכנס

Washington, 6 September 1955

Most Immediate

Had important conversation Allen, Shiloah, Bergus participating to elucidate Dulles speech and give our reaction thereto. Beginning said speech important act public statesmanship conceived on high level thought and utterance.

Its central theme was vision Middle East as region wherein Arab states, Israel shall live together in equality rights, obligations. This is basically our vision as distinct from contrary conception East as arena strife, hostility, blockade, non-recognition. On this basic objective America and Israel united. There were other signs in speech confirming that America and Israel positions were drawing closer together. For us central theme was American readiness enter treaty engagements to guarantee stability and integrity Arab-Israel frontiers. Speech explained advantages this course in impressive terms as offering removal pall of fear diminution military preoccupation greater tranquility frontier settlers and concentration on constructive tasks. Reader is left with strong impression America possess in treaty idea an instrument of remarkable potency, versatility, which

3. שרת השיב שההשתהות במתן תשובה ישראלית לנאום דאלס באה עקב אזהרות מדיבור נמהר ומחוסר תשובה רשמית של הערבים. בינתיים באו ידיעות נוספות שהוסיפו אור וצל וחייבו שיקול נוסף. בנוסף, המתיחות בגבול העסיקה רבות את משרד החוץ. בכוונתו לשוחח עם השגריר לאוסון, וזאת תהיה התגובה הראשונה ולאחר מכן ייתן ריאיון ליו. פי. אשר לנאומו המיועד של אבן בפני המועצה ליחסי חוץ, הוא מבקשו לכלול בו שלילה נמרצת להנחה כי ייתכנו ויתורי שטח מצדה של ישראל וכן הסכנה לדחיית חוזה הביטחון שהובטח לזמן בלתי מוגבל. (מברק שרת אל אבן, מס' 64, 7 בספטמבר 1955, 130.02/2455/4.)

could transform atmosphere our region and provide cherished stability. Therefore all more depressing to pass to third paragraph frontiers which dispels very hopes raised by second. Frontier paragraph which signifies instrument for stability may not be used pall of fear may continue frontier life will be forever tense. Conditioning treaty on border adjustments is not far from rejecting treaty idea altogether and this immediately after recognising inherent value idea itself. Proposal as stands contains built in readymade deadlock. We see no reason whatever against applying treaty idea to present frontier and no merit at all in withholding treaty pending such agreed change. Supporting this basic criticism I said

(1) Speech does not do justice to attributes present frontier. Origin frontier in military history is its least significant quality. Important thing is not how frontier was born but what it has become namely only frontier ever existing for Israel and ever agreed by parties. For 7 historic years all factors jurisdiction responsibility, economic development, planning devotion, loyalty patriotism, sense of cherished possession have attached themselves present frontier. Armed hostilities have flowed across it but when dust cleared this frontier stood out in recognised integrity. Not responsible to undermine this hard won stability by underestimating it. As subject for international treaty this frontier immeasurably outweighs any other which is mere paper and imagination with no tradition, stability, or virtue reality.

(2) Frontier can only be changed by legal processes which neither party has invoked. This shows they more likely in their own consciousness to resign themselves this one than reach agreement on another. How can anyone believe Arabs likely come to frontier adjustment conference when they refused article 12 in 1953 and when they decline now even talk on telephone or attend technical talks with Burns.

(3) Juridical status frontier and its allegedly provisional character in Western doctrine is no bar to treaty guarantees. US has treaties with present Germany and Korea although she aspires to far reaching changes by unification.

(4) Secretary says no party can be asked sacrifice its interest or honour. This means he cannot be envisaging substantive concessions and I would like be corrected if I am wrong. How can presence or absence admittedly minor change make all the difference between offering or withholding paramount means security.

(5) Tension on frontiers does not arise from any particular conflagration but from political attitude viz Arab hostility and consequent Israel

response. If Arabs want peaceful frontier these ones can be peaceful if they don't then any new frontier would be just as turbulent. We reject doctrine inherent tenseness any particular frontier.

(6) If, as we hear, idea is to meet alleged Arab desire continuous communication then:

A. Israel will not surrender Negev in whole or part.

B. This problem far too subsidiary to become obstacle to treaty offer.

C. Line communication Middle East lies not across roadless railless south but across more northern areas Israel. Solution is not by change territory or sovereignty but change attitude, relationships, enabling Israel offer her sovereign communications to free commerce or peaceful region. This vision more likely be realised in new security atmosphere produced by US treaty than before such radical change.

If Arabs want hostility they must even in own mind be ready for sundered communications. If they want move towards peace this will be one of easier problems to solve but it is grossly out of place in this context of condition to security guarantees.

Summing up I said all this amounts to overwhelming case for applying treaty to present frontier with automatic application any subsequently agreed changes. We propose Secretary accept this as amendment his programme. Indeed only this amendment can save programme from remaining no more than speech with somber potentiality deadlock disillusionment. Here I recalled their statements about need to act within year to avoid giving Arabs veto power and need to avoid perfectionism or unattainable conditions. All this encouraged me to hope for acceptance our criticism. Concluding I referred refugees item and said we appreciate generous spirit will make our comments proposals.

In reply he said:

(1) Department glad to receive my analysis which he regards as astute interesting logical constructive. Pleased we have observed central theme of Middle East as peaceful Arab Israel domain. Arabs had also seen this as crux and reacted negatively.

(2) He anticipated we would find boundary reference as chief obstacle. Secretary has indicated in his letter and in conversation August 3 we would find some point of difficulty.

(3) Secretary felt it would be "preferable" when giving treaties to secure greater satisfaction even if tacit with agreed frontier. Secretary

speech made present frontier clear basis and starting point and this had drawn Arab criticism on grounds UN resolutions shown no deference in Secretary's speech surely Israel would gain by Arabs being willing even negotiate this basis. Israel believed that security treaty should come now thus sharply bring in Arabs to fact that Israel is there to stay as Israel is now. Secretary understood this logic but believed "would be preferable" relate security guarantee to new frontier if can be agreed upon.

(4) Secretary did not mean to make speech and then sit on his hands. He definitely aspires to results and is not interested in merely stating perfect positions.

(5) To my remark that if frontier question were ever reopened Israel would make demands and not just be in position of defending status quo against Arab claims he said he must point out Secretary carefully avoided any idea frontier change must be to Israel's disadvantage. USA were not children and knew we would not negotiate on Negev. Any change would have to be agreed change and he could think of changes favorable to Israel's interest. I said this is important clarification but does not answer my criticism that whole prospect agreed frontier change not feasible.

(6) When I asked point blank if you become convinced that there is no likelihood of agreed change frontiers will you accept this to mean present frontier is agreed and security can apply thereto. He said Secretary speech neither precludes nor confirms this contingency which is for later discussion if arises.

(7) Allen then said you must be asking yourselves how much time it will take for USA to become convinced whether or not there is chance of new frontier agreement. We said well? He said he not authorised divulge this at moment but Secretary is bent on action and not on leaving speech up in air.

(8) I said that after today's talk and early Sharett, Lawson talk USA would have had Israel reaction which we might perhaps put in writing.

He said Secretary would quickly study our and Arab reaction and decide his course.

My comment talk speaks for itself and shows some influence of work done in Nantucket and Denver.

6 and 7 are of course crucial. It is premature this stage to regard August 26 speech as mortal blow to treaty efforts. Their thinking is very advanced and we have not plumbed everything yet.

Eban

365

מ׳ קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 360
נוסח נכנס: 130.16/2951/14

ניו יורק, 6 בספטמבר 1955

לוריא שלך 41, 40.[1] להלן מפי הצרפתים מ־6 דנא בבוקר:

(א) בשבת באו האמריקנים לשותפיהם בבהלה ותבעו ישיבה מידית של מועצת הביטחון הסתמכו על דרישת ברנס ועל ידיעות (לא פירטו מניין) על ריכוזי צבא משני עברי הגבול.

(ב) שובל הודיע מלונדון שמשרד החוץ הבריטי נוכח לדעת שמצרים אחראית לתקריות של הימים האחרונים משום כך התקררו הבריטים כאן לרעיון כנס המועצה.

(ג) הצרפתים התנגדו לכנס מטעמים דומים לאלה בשלך 41, אך לא יכלו להם.

(ד) הצרפתים והבריטים נתבקשו להתייעץ בממשלותיהם וביום ב׳ הגיעו הסכמות משתי הבירות. לדעת הצרפתים העניין אבוד.

(ה) האמריקנים הכינו טיוטת החלטה לישיבת שבת שהכילה הנקודות הבאות:

1. הזכרת החלטת 30 במארס 55.
2. הבעת צער להפסקת השיחות והתקריות שבאו אחריה.
3. הבעת סיפוק להפסקת האש ותקווה שתימשך.
4. פירוט הצעות ברנס להרחקת הכוחות מהגבול כבשלכם 37, 38.[2]

בישיבה השנייה ביום ב׳ החליפו הפירוט בסעיף האחרון לעיל בנוסחה כללית יותר ״קוראת לצדדים לקבל הצעת ראש המטה להפרדת הכוחות בכדי למנוע הישנות תקריות״.

התנגדתי לנוסח הסעיף האחרון אפילו בצורתו המתוקנת בטענה שמועצת הביטחון אינה יכולה להכתיב פיתרונות לצדדים. לא נוותר על זכותנו לסייר עד הגבול ואם המלים הפרדת הכוחות פירושם הרחקתם מהגבול לא נוכל לקבל הצעה זו. הצעתי נוסח כללי ביותר כגון ״קוראת לצדדים לחפש במשותף דרכים למנוע הישנות תקריות בגבול״.

הצרפתים מחפשים דרך להבטיח שהכנס לא יגרום נזק והתחייבו לפקח בקפדנות על נוסח הצעת ההחלטה ונאומי השלושה כאחד. לדעתם, מטרת המועצה צריכה להיות דאגה לעתיד ללא טיפול בעבר וגם העלו אפילו האפשרות שהצדדים בכלל לא יוזמנו לשולחן, או במקרה

365

1. מברק של לוריא אל קדרון, 5 בספטמבר 1955, המודיע כי ממקורות כמוסים נודע שהוחלט לכנס את מועצת הביטחון ביום ה׳ בבוקר. (130.09/2339/4).
2. ראה מס׳ 362.

ויעמדו על זכותם להשתתף בדיון לא יזכירו מה שקרה בימים האחרונים.[3]

קדרון

366

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/ 99
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 6 בספטמבר 1955

שלך ד/ 17.[1] מניין לך כי "ברור כי הבריטים הצליחו למכור לאמריקנים וגומר" וכי כאילו לא היו במחלקת המדינה דעות ונטיות דומות גם ללא השראה בריטית. זכורני כי עוד בשנות שרותי בארצות־הברית נתקלתי לעתים קרובות בתכניות פיתרון דומות לאלה אשר מצאו ביטויין בנאום דאלס. ייתכן כי דרישות מחלקת המדינה בדבר החזרת הפליטים וויתורים טריטוריאליים, לאחר שהמציאות והזמן עשו את שלהם, תהיינה צנועות עתה משהיו אז. אך גם הפעם נעמוד בוודאי בפני מאבק קשה אם נגיע לשלבי ביצועה של תכנית דאלס.

אין לי כל אשליות בדבר כוונותיהם של הבריטים בקשר לפיתרון בעיית יחסינו עם שכנינו. למותר להזכיר כי חודשים רבים חזרתי והזהרתי בפני הסכנות הנשקפות לנו מהעמדה הבריטית ומדיניותם באזור, ובייחוד לאחר חתימת ההסכם בין בריטניה ומצרים בעניין הסואץ. כן זכור לך בוודאי כי בהרצאתי בפני הממשלה בעת ביקורי האחרון בארץ הצבעתי על הסכנה הצפויה לנו מניסיון שייעשה בוודאי על־ידי הבריטים להשפיע על האמריקנים בכל השאלות הנוגעות לאזור, ושאלת ארץ־ישראל בכללן, על-מנת להתוות קו מדיני אחיד של בריטניה וארצות־הברית במזרח התיכון, אף־על־פי כן נזהר הייתי מהרשיע את הבריטים כליל ומהציג את האמריקנים כצדיקים תמימים שנפלו קורבן למזימה בריטית.

דרך אגב, ניסיוני לימדני בבואי הנה מוואשינגטון כי בין העוסקים בענייני המזרח התיכון במחלקת המדינה, יכולתי להצביע על מספר גדול יותר של אנשים המתנגדים לנו בקנאות מאשר מצאתי במשרד החוץ הבריטי. מסופקני אם מאז חל שינוי יסודי במצב. סוד הצלחתנו

3. במברק נוסף הוסיף שבשיחה שקיים יחד עם אבן ועם מזכ"ל האום טעם הלה שהעניין כבר אינו בידו אלא בידי מעצמות המערב ובראשן ארצות־הברית. אמר גם שלולא יזמת המעצמות היה הוא עצמו מכנס את המועצה אף כי בימים שחלפו המצב השתנה לטובה. ברנס זקוק להבעה פומבית של אמון ותמיכה מצד מועצת הביטחון ומטרת הכנס להכין קרש קפיצה להמשכת השיחות שמגמתן צריכה להיות הפרדת הכוחות. לדעת המזכ"ל צריך לחפש פשרה בין התפישה הישראלית של גדר לבין התפישה המצרית של רצועה מפורזת. לאחר דין ודברים הסכים שרצוי אולי לא לכנס את מועצת הביטחון אם אפשר להשיג את המטרה בלעדיה. (מ' קדרון אל א' לוריא, מברק 361, 6 בספטמבר 1955, 130.09/2332/9).

366

1. שרת הבריק כי ברור כי הבריטים הצליחו למכור לאמריקאים את הרעיון כי יש להקדים תיקון גבולות להסדר ביטחון. כיוון שכן יש להניח כי העבירו להם תכניתם לגבי התיקונים כשלעצמם. הוא הציע לברר מה המזימות הבריטים ולדעתו הפניית שאלה ישירה לא תזיק. (מברק שרת אל א' אילת, 4 בספטמבר 1955.

בארצות־הברית בעבר טמון בעיקר בהבדלי הארגון הפנימי בממשלתה אשר ניתן לנצלו בשעת הצורך לטובתנו על־ידי הפעלת השפעתם של היהודים וידידינו בקרב הציבור האמריקני. אבוי לנו אילו היינו תלויים במחלקת המדינה בלבד. אישרנו כי גם כיום קיים גורם ציבורי זה, שכן אינני מאמין כי נוכל, לפחות בזמן הקרוב, להיות עדים לכך כי מחלקת המדינה תגן על זכויותינו גם ללא השפעת הבריטים. כדאי לזכור כי אנשי מחלקת המדינה, כאנשי משרד החוץ הבריטי, קובעים את מדיניות החוץ של מדינותיהם, לפי חישובים חומרניים טהורים, ומבחינה זו ידם של הערבים על העליונה. על גישה זו לא נוכל להתגבר אלא באמצעים שהם יעילים בארצות־הברית ובמידה זעומה בלבד כאן.

אשתדל, כמובן, לעמוד במידת יכולתי על מזימות הבריטים בקשר להצעות דאלס, אף אגע בנושא זה בשיחתי עם מקמילן אשר משתדל לקבעה לאחר ועידת קפריסין.

אילת

367

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מזכר: 130.02/2455/4

ואשינגטון, כ' באלול תשט"ו
7 בספטמבר 1955

אישי בהחלט

יעקב יקירי,

כפי שכבר הודעתי לך במברק טסתי ליומיים לדנוור קולורדו לשיחות עם מקס ראב מהבית הלבן.[1] על אף הקושי העצום לעזוב את השגרירות דווקא בימי מתיחות אלה ועל אף המאמץ הגופני הכרוך בדבר (שתי טיסות לילה, 6½ שעות לכל כיוון) החלטתי לעשות זאת.

כפי שכבר ציינתי באחד ממברקי היתה פנייתו הטלפונית של ראב אלי בידיעת או ביתר דיוק ביוזמת המזכיר ואלן. זה הפך את ראב בפעם הראשונה לגורם רשמי ומוסמך בענייננו והפך המגע שלי אתו ל"מותר" (בדרך-כלל אין זה מקובל שמדינאים זרים יבואו בדברים עם אנשי הבית הלבן בענייני חוץ). מכיוון שראב בשיחתו הטלפונית ניסה להרגיענו בהבטחה כי אם הערבים יבעטו, תמשיך ממשלת ארצות־הברית בביצוע מדיניותה (מדיניות הסכמי ביטחון) גם כלפינו בלבד ומכיוון שראב ניסה באותה שיחה טלפונית גם להרגיע אותנו (בשם המזכיר) בעניין הנגב החלטתי לנגוד הברזל בעודו חם ולחייב אותו (כאיש הבית הלבן) למלחמה על קיום הבטחות אלו. רציתי גם לברר ולוודא פשר ההבטחות. זו היתה גם הזדמנות להרביץ בו תורה ולציידו בטיעון מתאים להמשך המערכה. האיש עם כל התעניינותו איננו ציוני משכיל מנוער

367

1. ראה מס' 347, והערה 2 שם.

וחסרה לו תחושה וידיעה. כדי להפוך אותו למכשיר יותר פעיל, יש הכרח להשכילו ולחנכו.

בילִיתי שני לילות ויום במלון, מרחק שעתיים במכונית מדנוור, עם ראב ופרט לפגישות חטופות עם אחרים התרכזתי כל הזמן במעין סמינר יסודי עם ראב בלבד ואני משוכנע כי המאמץ היה כדאי.

לגבי הארגעות של דאלס לא שמעתי הבהרות נוספות. ראב שוחח בחודשים האחרונים פעמים אחדות עם המזכיר, אלן ואחרים בענייננו. כמזכיר הקבינט הוא רואה את המזכיר לפחות פעם בשבוע ולפעמים גם יותר. בשיחותיו עמם סיפר על ידידותו אתי ועם השגריר והמזכיר בחפשו צינורות אלינו החליט להשתמש בו. יתר על כן ראב בשיחותיו עם המזכיר ואלן פעל כנראה על דעת שרמן אדמס וניקסון, דבר אשר שיווה להתערבותו מעמד מיוחד.

חקרתי אותו על טיב וניסוח דברי הארגעה שנאמרו ונכתבו אליו. הוא חזר על הדברים שכבר הברקתי. בשיחה עם אלן שאל הוא "ומה אם הערבים ידחו ההצעה" ועל כך נענה "במקרה שידחו ידע כל העולם כי אינם רוצים בשלום ולא נפקיר במקרה כזה את ידידינו הישראלים".

את הקטע על הנגב במכתבו של מזכירו האישי של דאלס אל ראב קראתי והוא זהה עם קטע על נושא זה שקיבל גם בלאוסטיין מהמזכיר לאמור: "אחד הקשיים הגדולים הוא עניין הנגב. המצרים תובעים קשר רצוף לירדן וערב הסעודית ואילו ישראל איננה יכולה לוותר על גישתה הבלתי מופרעת לאילת. יש הכרח למצוא פתרון שיספק את שתי התביעות המנוגדות וברצון טוב ומאמץ כנה אין זה מן הנמנע שיימצא פתרון מניח את הדעת". (על המכתב לבלאוסטיין אפרט בהמשך הדברים). לצערי לא הרשו לי לא ראב ולא בלאוסטיין להעתיק את המכתבים ככתבם וכלשונם.

ניסיתי לבדוק ולחקור למה בחר דאלס דווקא בימים אלה לפרסום הצהרתו. מסתבר כי פעלו שני שיקולי חוץ ושיקול אמריקאי פנימי אחד.

שיקולי החוץ היו:

(1) הפעילות הרוסית המוגברת במזרח התיכון – בייחוד הפלירט המצרי–רוסי והחשש כי אם לא ייעשה מעשה מדיני מערבי דרמתי בעוד מועד ידרדרו הדברים במדרון תלול. הערבים ובייחוד המצרים יהדקו קשריהם עם הרוסים ומעודדים על־ידי תקווה לסיוע רוסי צבאי וסיוע מדיני בין־לאומי (במועצת הביטחון ובעצרת) מאידך, יאזרו עוז להסתבך בפעילות צבאית מוגברת נגד ישראל.

(2) עליית כוחם של ה"אקטיביסטים" בבחירות האחרונות בישראל, מגבירה אף היא סכנת התלקחות צבאית באזור.

כדי למנוע התפתחויות מסוכנות אלה היה הכרח לעשות מעשה מדיני מערבי רב משמעות אשר לא יוכלו להתעלם ממנו ראשי המדינה גם בערב וגם בישראל. גם אם לא תתקבל ההצעה האמריקאית על דעת מנהיגי המזרח התיכון ייאלצו לעיין בה ולשקול אותה וזה בלבד יעכב תהליכים מסוכנים וייצור הפוגה מסוימת – רוח נשימה – אשר אפשר יהיה לנצלה למאמצי תיווך וארגעה מוגברים של המערב באזור.

השיקול הפנימי האמריקאי העיקרי היה "פגרת בתי הקונגרס" וההפוגה היחסית במתח הפוליטי הפנימי במדינה.

דאלס חשש שאם תתפרסם הצהרתו בתקופה יותר מאוחרת, עלולה היא להיהפך לנושא לפולמוס פוליטי בין שתי המפלגות – דבר אשר יחבל בחשיבות ההצהרה כלפי חוץ וגם ברוח הפוליטית הפנימית שהוא מקווה לנחול בו על־ידי ההצהרה.

בהתכנס מחדש הקונגרס והסנט יעמדו עניינים אחרים במרכז הוויכוח והממשל יוכל

להמשיך בטיפולו בענייני מזרח תיכון ללא הפרעות מדיניות פנימיות.

לדברי ראב, וזה מתאשר ממקורות נאמנים אחרים, חיבר המזכיר את הנאום אישית וכמעט שלא נעזר בעוזריו המקצועיים. הטיוטא התחברה והלכה חודשים. הוא התייעץ על העקרונות (ולא על ניסוח הנאום) בעיקר עם אנשים מחוץ לאגף מזרח תיכון ולא עם אנשי מזרח תיכון מובהקים. ידידנו השותף [דין] ופרנסיס ראסל השפיעו עליו הרבה ואין ספק כי רעיונות שונים שהטפנו להם בשיחותינו עם אלה הובאו לידיעת המזכיר ונכללו בהודעתו.

ראב הדגיש פעמים אחדות בשיחתו כי ההודעה נידונה בין המזכיר והנשיא וגם אושרה בקוויה הכלליים על־ידי המועצה לביטחון לאומי National Security Council. במוסד זה משתתפים כידוע גם ראשי הפנטגון ויש לייחס חשיבות מרובה להסכמתם לעיקרון של חוזה ביטחון עם ישראל. כידוע הגיעו אלינו כפעם בפעם ידיעות על רוחות עוינות לנו בצמרת הפנטגון. לדברי ראב, דובר ב־.N.S.C גם בשאלת הווטו וסוכם כי לא יינתן לאף אחד מהצדדים לחבל בתכנית.

ראב ציין במיוחד עזרתו של ניקסון בדיוני ה־.N.S.C כידוע משתתף ניקסון בקביעות בישיבות מוסד זה ובהיעדרו של הנשיא הוא יושב ראש בישיבות.

כאשר עשה בשיחה הטלפונית הטיף ראב גם בפגישתנו שנקבל בחיוב הצעת המזכיר ונעודד גם ארגונים יהודים להגיב ברוח אוהדת לנאום, כמובן מתוך הסתייגויות ודברי ביקורת על הנקודות המעורפלות.

הוא טוען כי הודעת המזכיר היא רק צעד ראשון במגמה לספק תביעתנו. המזכיר חותר להבנה אתנו ועם ידידינו בארצות־הברית גם משום ששוכנע על־ידי טיעוננו בשתי השנים האחרונות ובייחוד בשנה האחרונה וכמובן גם מתוך שיקולים מפלגתיים.

התגובות הראשונות מהארץ ומחוגים יהודים בארצות־הברית עודדו את המזכיר וצמרת המפלגה ועלינו להמשיך בקו זה על-מנת לחייבם למעשים.

ראב הדגיש כי קבלת התחייבויות כספיות וצבאיות חדשות בעצם שנת בחירות הוא דבר קשה כקריעת ים סוף. עם כל הידידות אלינו בקונגרס ובסנט אין להעלות על הדעת שבתי הקונגרס יתמכו השנה בקבלת עול חדש אם לא תבוא תביעה נמרצת לכך מצד האדמיניסטרציה.

בשנה הבאה יחתרו דוברי שתי המפלגות בסיסמאות של הקטנת מסים, איזון התקציב, הקטנת ההתחייבויות הצבאיות וכו׳. יש לעשות הכול לחייב את שתי המפלגות ואת הממשל לרעיון חוזה ביטחון עם ישראל עוד לפני התכנס בתי הקונגרס.

התגובות המסתייגות של סנטור ג׳ורג׳ וסנטור מוריי (שניהם דמוקרטים) אשר הביעו בעיקר את החשש שמא תיפול המעמסה כולה על ארצות־הברית יש בהן כדי להוכיח כמה קשה עלול להיות המאבק בסנט אם לא יוכשר הקרקע בעוד מועד ואם לא יעמוד הממשל אחרי ההתחייבויות הכספיות והצבאיות.

בניגוד לעבר אין לחכות ליזמה דמוקרטית לפי הערכתו של ראב. היזמה יכולה לבוא רק מהממשל ומהמפלגה הרפובליקנית אשר בפעם הראשונה התחילו להבחין כי אפשר לרכוש את הבוחר היהודי אם לאחר הודעת המזכיר תבואנה הודעות ופעולות מעודדות נוספות מצד רפובליקנים ומצד יהודים יישמעו קולות אהדה לממשל יזנקו גם הדמוקרטים למערכת כיבוש הלבבות.

הסברתי לראב הסכנות הטמונות בגישתו מבחינה ישראלית ומבחינה רפובליקנית. ישראל מצדה איננה יכולה להיתפש לאשליות וכל עוד לא ברור לנו מה הכוונה האמתית של המזכיר לא נוכל שלא להביע הסתייגותנו. אמרתי שגם מבחינה מפלגתית אמריקאית הדברים מסובכים. גם אם הודעת המזכיר תזכה בשלב הראשון לתגובה אוהדת הרי אם בהמשך הדברים יתברר

כי למעשה לא היתה ההודעה אלא "תרמית" המכוונת מצד אחד להרגיע ידידי ישראל ומצד שני לשמש "אליבי" לדחייה הרי שהתוצאה המעשית תהיה למעשה אכזבה עמוקה ובומרנג. שכר ההודעה יצא בהפסד שייגרם על־ידי האכזבה בעצם רתיחת המערכה הפוליטית הפנימית בארצות־הברית.

ראב חזר וטען כי אנו חושדים בכשרים. הודעת 26 באוגוסט לא היתה אלא ירייה ראשונה וכוונת הממשל להגיע להישגים של ממש.

לא מעטים החוגים במחלקת המדינה, בשגרירויות במזרח התיכון וכו' שנלחמו נגד הגישה החדשה של המזכיר. אם לא יזכה לתגובה אוהדת, עלולים אלה הטוענים כי הבוחר היהודי אבוד "למפלגה" להתחזק. מאידך, תהודה אוהדת תחזק על־ידי אלה הדוגלים בהיענות לתביעות ישראל הצודקות.

ראב מפיל תחינתו שנשקול דרכינו בזהירות שנקבל בחיוב הגישה הקונסטרוקטיבית של המזכיר מתוך ביקורת נגד הסכנות.

הוא ממליץ על פעולה נרחבת שתקיף את עצמו, ניקסון, יעבץ, לודג', דיואי וגם סימן הצינורות אשר לפי דעתו יש לפעול באמצעותם.

בדרך־כלל, זהות עצותיו המבצעיות עם מחשבותינו אנו. כל אלה שמנה התחלנו כבר להפעילם על דעת עצמנו.

במשך השעות שבילינו יחד חיברנו מספר תזכירים בבעיות שונות: גבולות, סירוב הערבים לשלום, הפלירט הערבי־רוסי ועוד ועוד לפי הקווים והתדרוכים שקיבלנו מכם במשך הזמן.

אינני רוצה להגזים בערכו של ראב אולם אין ספק כי מבחינה "פוליטית" פנימית אין רבים בקיאים כמוהו.

ראובן שילוח

נ.ב. מר שילוח לא הספיק לסיים מכתב זה, אך ביקש ממני לשולחו בכל זאת. כמו־כן לא יכול להתעכב לעבור ולחתום עליו.

בברכה,

הדסה

368

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

מברק מוצפן פמ/ 2
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 7 בספטמבר 1955

מפי ז'ילבר ב־7.

(1) ירושלים.[1] שכנע אנשי משרד החוץ הצרפתי לחזור בהם מהחלטתם ולבוא בדברים עם הבריטים והצרפתים,[2] בתכנית:

א. להרשות ביקורים אצל השר במקרים מיוחדים תוך הנחה שהשר יוסיף להיפגש עם ראשי הנציגויות בתל אביב כמו עד כה.

ב. שלא תהיה פרסומת בארץ ובחו"ל לביקורים. כן שכנע אותם שאין לעשות כל דבר הפגנתי גם לא פרסום הודעה שביקור אצל שר החוץ איננו מעיד על שינוי בעמדה העקרונית. אחד הגורמים המכריעים היה ההודעה שראש הממשלה יסרב לקבל ראש נציגות שיחרים שר החוץ. הוראה כנ"ל תאפשר לז'ילבר לפנות לשר למעשה בכל עת שירצה אך הנוסח עצמו דרוש לסבר אוזני האנגלו־סכסים.

(2) נשק למדינות ערב. ממשלת צרפת אסרה על מסירת נשק לכל מדינה ערבית שהיא בגלל התערבותן בצפון אפריקה. חמת מאיארד וחבריו בוערת ביתר שאת בגלל האיסור החל גם על סוריה אשר לצבאה הבטיחו נשק.

בנדור

368

1. מוסב על כוונתם של נציגי מדינות המערב בישראל לא להיפגש עם שר החוץ בירושלים. בעבר נפגשו עם השר בירושלים בשל היותו גם ראש הממשלה. ההחלטה להימנע מפגישות שר החוץ באה בעקבות האפשרות שמשרת ראש הממשלה ושר החוץ יופרדו בממשלה העתידה לקום.
2. כך במקור, אך הכוונה ככל הנראה לארצות־הברית.

369

ג' רפאל אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)

G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן WI440
נוסח יוצא: 130.09/2331/15

ירושלים, 8 בספטמבר 1955

בהול

אבן. מועצת הביטחון.[1] על־פי סיכום עם השר יש לנקוט בקו הבא:

(1) בנאומך אין צורך לגולל כל פרשת התקריות אך תדגיש שהמצרים הם שפתחו מעגל הדמים. תתרכז בתיאור המצב האומלל והמדאיג הנובע מתפיסה מנוגדת לחלוטין של שני הצדדים בדבר מהות וייעוד חוזה שביתת הנשק. אנו גורסים שהיא מהווה סיום מוחלט לכל פעולות האיבה ומעבר לשלום והמצרים גורסים שהוא מאפשר להם המשך המלחמה באמצעים אחרים. כל עוד סתירה זו קיימת ובאה לביטוי על־ידי פעולות איבה, גם אמצעים טכניים לא ימנעו התלקחויות מדי פעם בפעם. אשמתה המיוחדת של מצרים בארגון כנופיות תוך הנחה כי תוכל להתחמק מאחריות אשר ברנס קבע אותה עכשיו במפורש.

(2) באשר להצעת ההחלטה ציין שהיא מתעלמת מהעובדה שמצרים היא שהפסיקה השיחות ופתחה באלימות.

(3) מוטב לא להרחיב הדיבור על ההצעות המעשיות של ברנס אלא יש להסתפק בניסוחים כלליים של נכונותנו לשתף פעולה בנקיטת אמצעים לחיזוק הביטחון בגבול שיהיו מושתתים על חוזה שביתת־הנשק והסכם בין הצדדים. האו"ם לא יבוא להטיל על הצדדים הסדרים שיחרגו ממסגרת החוזה הקיים או הסכם חדש בין הצדדים ולערער על־ידי כך יסודות שביתת־הנשק.

(4) הדגש שבאמצעי היעיל ביותר להבטחת השקט בגבול היא שמירה קפדנית על התחייבויות הצדדים לפי חוזה שביתת־הנשק.

(5) אין צורך לצאת חוצץ נגד מצרים בתחילה. כבד אותה בזכות הבכורה בעניין זה ולכן רצוי שתהיה הנואם הראשון ואם המצרי יפתח בשצף קצף החזר לו בתשובתך מנה אחת אפיים.

אחרי ניסוח הוראות אלו הגיע שלך 371.[2]

א. תשתמש רק אם מי שהוא מערער על זכות התגובה שלנו.

ב. בסדר.

ג. תנהג לפי סעיף שניים לעיל.

369

1. מועצת הביטחון עמדה להתכנס באותו יום לדון בשורת התקריות שהתחוללו לאחרונה לאורך גבול רצועת עזה.
2. מברק של אבן אל משרד החוץ, 7 בספטמבר 1955, (93.01/2211/9) ובו ראשי פרקים לנאומו המיועד במועצת הביטחון.

ד. לא בנאום הפתיחה אך אם ילחצו עלינו תוכל להגיד זאת בתוספת אחרי המלה "מחיצה" למען שהדבר יוסכם בין הצדדים.

ה. לא צריך תשמור זאת לעצרת.[3]

רפאל

370

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 71
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 9 בספטמבר 1955

לאוסון הוזמן אתמול לבית השר. נכח הרצוג.

(א) השר פתח באשרו דברי אבן לאלן[1] במלואם הן השבח והן הביקורת וביקש לנתח מספר נקודות ביתר פירוט ולהציג שאלות בעניינים הטעונים הבהרה. אינו רואה בשלב זה להגיב רשמית בכתב אלא להעיר ולשאול בעל־פה עם שמירת הזכות להוסיף בהנחה כי התשובות תאפשרנה תגובה יותר שקולה.

(ב) מצטרף להערכת אבן על רמתו הגבוהה של הנאום וברצונו לציין צדדיו החיוביים המובהקים ולעמוד על יסודות שאינם נראים חיוביים לפי הבנתנו כיום.

3. להלן החלקים האופרטיביים בהחלטה שקיבלה מועצת הביטחון בעקבות הדיון:

The Security Council,

...

1. Notes with approval the acceptance by both parties of the appeal of the Chief of Staff for an unconditional cease-fire;
2. Calls upon both parties forthwith to take all steps necessary to bring about order and tranquility in the area, and in particular to desist from further acts of violence and to continue the cease-fire in full force and effect;
3. Endorses the view of the Chief of Staff that the armed forces of both parties should be clearly and effectively separated by measures such as those which he has proposed;
4. Declares that freedom of movement must be afforded to the United Nations Observers in the area to enable them to fulfill their functions;
5. Calls upon both parties to appoint representatives to meet with the Chief of Staff and to co-operate fully with him to these ends; and
6. Requests the Chief of Staff to report to the Security Council on the action taken to carry out these Resolutions.

החלטת מועצת הביטחון, S/3435, 8 בספטמבר 1955.

370

1. ראה מס' 364.

(ג) מברך על המגמה הראשית של חתירה ל־peaceful co-existence בין ישראל וערב. מעולם לא פקפק שזוהי מדיניות ארצות־הברית אך במצב הנתון ונוכח סרבנות הערבים לשלום, יש חשיבות מכרעת להדגשה רבתי זו. אמנם המלה שלום אינה מופיעה בנאום אך אינו עוסק בדקדוקי מינוח.

(ד) כן חשובה הדגשת הפיתוח הכלכלי כמטרה מרכזית ושלילת מרוץ הזיון לשם הפניית המרץ והאמצעים לבניין. משתמעת המסקנה כי אין הכוונה להמשיך בזיון חד צדדי של ארצות ערב זו שהתבטאה בחוזה עם עיראק. ישמח לקבל אישור להנחה זו. לשאלת לאוסון אם המשאלה להפסקת זיון עיראק, השיב השר כי ייתכנו שלוש תגובות או היעדר תשובה שכמוה כתשובה, או תשובה שההתחייבות הקיימת לעיראק תבוצע אך לא יבוא המשך כלפי אחרות, או כי גם הסיוע לעיראק יופסק.

(ה) בעניין הפליטים נקבעו שתי הלכות תשובות:

1. מבלי לתפוס המזכיר בלשונו פירוש דבריו למעשה כי לא ההחזרה אלא ההתיישבות היא פתרון המעשי.
2. הרעיון שהעלינו לא פעם על צורך במלווה לפיצויים אושר לראשונה פומבית על־ידי ארצות־הברית בסמכות הנשיא.

(ו) הצגת בעיית הפליטים לוקה בשתי הכללות פשטניות. ראשית, כי כולם זקוקים לקרקע ושנית, כי כל קרקע זקוקה להשקיה ואין הדבר כן.

למעלה משליש הפליטים עירוניים וגם לא כל אנשי הכפר חקלאיים. כן יש מרחבים לחקלאות גם בלי השקיה.

Resettlement not limited to agriculture and agriculture not limited to irrigation.

זוהי הערה שאינה מחייבת פלוגתה. מכאן ואילך שאלות.

(ז) אליבא דארצות־הברית, הישולמו הפיצויים לפרטים או לקרנות זאת אומרת היוצאו מבלי לפתור הבעיה או יסייעו לפתרון? הנחתנו היא כי לא בפיצויים בלבד תמומן הקליטה אך חשוב כי תשלומינו לא יבוזבזו.

(ח) באיזה שלב נשלם? הלוחמה הכלכלית של הערבים נזכרת בנאום פעמיים ובשנייה נאמר כי שאלה זו תיפתר עם השגת הסכם בעניינים הקודמים. האם פירושו כי יושג הסכם על פיצויים ולא יבוצע אלא עם חיסול הלוחמה? אחרת פירושו לפרנס במטבע זר מדינות הגורמות לנו הפסדי מטבע זר בחרם ובהסגר.

(ט) מה על רכוש יהודי עיראק? תמיד הצהרנו כי בבואנו לשלם פיצויים ננכה שוויו. רצויה תגובת מחמד [מחלקת המדינה].

(י) פרק חוזה הביטחון בפני עצמו ראוי לתהילה על תוכנו וניסוחו אך דא עקא שהוא כפוף לפרק הגבולות העלול לשימו לאל. בעניין זה ערך אבן ניתוח יסודי. with his customary incisiveness of contents and language. מהטעמים שפירט אבן זיקת החוזה לתיקוני גבול פירושה דחייתו עד שיבוא אליהו. הפרק מלא סתומות שהבהרתן רצויה ביותר.

(י"א) נאמר: הפיכת קווי שביתת־נשק של סכנה לקווי גבול של ביטחון. מתרמז כי קווי שביתת־הנשק אינם בני הגנה ויש לתקנם מבחינה זו. האמנם זה המצב וזו הכוונה? גבול ירדן ארוך ומפותל ושקט ואילו גבול עזה קצר וישר ונסער. כאן חלק השר על הנחת היסוד השלישית בנאום כי אחד משורשי הרע הוא היעדר גבולות קבע וטען כי השורש האמתי הוא היעדר השלום. גם גבול סופי ניתן להתקפה אם מאחוריו מזימת מלחמה ולא רצון לשלום ולעומת זה ייתכנו שקט ושלווה בקווי שביתת־הנשק והכול תלוי בעמדת הצד שכנגד.

(י"ב) שאלה עיונית: מה הנוהל שבדעת ארצות-הברית? האם תיקון קווי שביתת-הנשק לפי הנוהל שבהסכמי שביתת-הנשק על-מנת שהמתוקן יישאר קו שביתת-הנשק או גבול בין-לאומי סופי שפירושו שלום?

(י"ג) שאלה מעשית ועיקרית: על איזו שינויים טריטוריאליים חושבת ארצות-הברית בדברי המזכיר רמז ברור לנגב. אמנם יש בו אזורים שוממים אך הנגב אינו יחיד בשממתו וישראל אינה המדינה היחידה שיש בה מדבריות. העולם הערבי משופע בשטחי ישימון אך היציע מישהו לערבים לוותר על ריבונותם בהם? ואם נכון כי ערך השממה רגשי גרידה למה יחמדוה הערבים? ידועה טענת מצרים על שהפסקנו הרציפות הערבית. אך הנגב הישראלי גבולותיו כשל המנדט הבריטי שגם הוא נתקע בטריז. ואיזה ערך ממשי יש שם לרציפות – אי קשרי מסחר ונתיבי תחבורה שהפסקנום? אם לרציפות, הרינו שוברים אותה בין מצרים ולבנון אם כן, הנעלם כדי להקימה? אם יהיה שלום, תיסענה רכבות ויטוסו אווירונים מקהיר לביירות דרך ישראל ועל פניה באין מפריע. מילוי תביעת הרציפות הערבית בנגב פירושה שבירת רציפות ישראל. אילת לכל הדעות אינה ערך שברגש אלא עמדה בעלת חשיבות ממשית מכרעת. אין מדינה בעולם שתוותר על מוצא נוסף לים? אך אם אילת נכס ממשי הוא הדין לגבי השטח המבטיח רציפות אילת ולכן הגדרתו בנאום תמוהה ביותר.

(י"ד) על-כל-פנים, תמיד הבענו נכונות לתיקוני גבול הדדיים ומוסכמים לטובת שני הצדדים ועם זה הבהרנו נחרצות כי לא בא בחשבון שום ויתור שטח חד צדדי. הערפול בנקודה זו עורר חששות מרחיקים שהובעו בממשלה, בוועדת חוץ וביטחון ובעיתונות וסופם שיובעו בכנסת ומוטב לארצות-הברית להפיגם בהודעה נוספת או לפחות בהבהרה סודית לידיעת הממשלה.

(ט"ו) שאלה לגבי הפסוק על ירושלים: היש בדעת ארצות-הברית ליזום דיון והחלטה בעצרת זו?

(ט"ז) שתי הערות מתחת לקו בעניין הפליטים.

1. מאלה שהנם פליטים, חיו קודם בשטח שהנו ישראל כיום לא 900,000 אלא כ-600,000 ואפשר להגיש על זה חשבון בכתב. לאוסון אמר כי כדאי הדבר.

2. יש להצטער על הביטוי שטח התפוס כיום על-ידי ישראל. אין זו לשון המקובלת לגבי מדינה ריבונית קיימת ועומדת שהנה חברה באו"ם קשורה ביחסים עם רוב אומות העולם חותמת על חוזים וכו'. נוסח זה סותר את מגמת הנאום לחנך הערבים להכרה בישראל כעובדה קיימת.

לאוסון היה יחידי ורשם במפורט.

מאהב

371

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ח/ 690
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 12 בספטמבר 1955

בפגישה היום עם זייצב אמר הנ"ל כי אין כל יסוד להודעות על מכירת נשק או משא־ומתן למכירת נשק מצד ברית־המועצות לארצות ערב. יחד עם זאת רואה ברית־המועצות כעסקה מסחרית גרידא קניית נשק אשר אינו מכוון לתוקפנות ואינו קשור בבלוקים תוקפניים. הוא אינו יודע על עסקות כאלה גם בין ארצות הדמוקרטיה העממית ומדינות ערב. קורה כי העיתונות קושרת פעולות הנעשות על־ידי מדינות אלו לברית־המועצות. על שאלתי להבהרת הפסקה האחרונה חזר כי זו הערה כללית בלבד ואין ללמוד מזה כי ידוע למשרד החוץ על משא־ומתן למכירת נשק בין הדמוקרטיות למדינות ערב.

השיחה היתה ממושכת והקיפה הסבר על תוקפנות מדינות ערב ואי נכונות לראות מכירת נשק להן כעסקה מסחרית. נגעתי גם במאמרים נגדנו ובשלי ח/ 689. פרטים בדואר דיפלומטי.[1]

השגריר

372

י' תקוע אל נציגות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 13 בספטמבר 1955

הבוקר הוזמן ברנס. השר התייחס לפעולת כנופיות חבלנים באזור בית שאן ובעלמה בקרבת גבול לבנון. ציין כי ייתכן שהכנופיות השתמשו בירדן ובלבנון רק כבסיס. בדרך־כלל ירדן ולבנון עולות בהרבה על מצרים וסוריה ביחסם האחראי של שלטונותיהן להבטחת השקט בגבול. אף־על־פי כן, אנו רואים אותן אחראיות לפעולות תוקפניות המבוצעות מתוך שטחן ויש להזהירן בכל חומר הדין על המסקנות. אין אצלנו גם הרגשת ביטחון שהתפרעות מצרים חלפה כליל. המצרים ממשיכים להתפאר בפעולות ה"פדאיון" ויש לנו יסוד לחשוש שעדיין לא הגענו לסוף

371

1. ראה מכתב אבידר אל מחלקת מזרח אירופה, 12 בספטמבר 1955, 130.11/2505/24.

השתוללותם. כיוון שהשלטון המצרי הזדהה פומבית עם פעולות רצח וחבלה אלו ניאלץ לראות בהן אם יחודשו מעשי מלחמה ולהגיב בהתאם לכך.

באשר לירדן, אמר ברנס שיעלה בעיית אחריותה עם גלאב. בדבר פעולות ה"פדאיון" מתכוון להודיע בשיחותיו בקהיר מחר כי שלטונות מצרים ייחשבו כאחראיים אם תחודשנה הפגיעות בשטח ישראל.

שר החוץ המצרי הודיע לברנס כי נציגם למגע אתו על־פי החלטת מועצת הביטחון יהיה שוב גוהר אך הוא מקווה לראות גם גבוהים ממנו.

בהמשך השיחה הזכיר השר שהמצרים טרם הרחיקו שני מוצבים שבחלקם נמצאים במפורז ניצנה וביקש מברנס לדאוג לעניין זה בהיותו בקהיר.

השר העלה גם שאלת אסירי דמשק ודרש להביא פרשת המשא־ומתן המייגע לידי גמר למען נדע היכן אנו עומדים. ברנס מסר שכבר שלח לשוקיירי המכתב עליו שוחחנו ב־11. דיבר על הסורים במרירות ובזלזול אך טען שלא כדאי לנו להסתכסך עכשיו כשג'ונסטון עומד בשלב הסיום של שליחותו.

תקוע

373

מ' שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 91
נוסח יוצא: 130.02/2455/4

ירושלים, 14 בספטמבר 1955

שילוח.

שלך 270.[1] גישותינו כנראה נבדלות. אתם רואים כנראה אפשרות להשיג חוזה ביטחון נפרד עם ארצות־הברית ולכן אתם גורסים הימנעות מלחץ פומבי והשלכת כל יהבנו על מגעים אישיים.

לדעתנו:

(א) אין להעלות על הדעת חוזה ביטחון עם ישראל ללא תקביל עם מצרים.

(ב) המשך לחץ ישיר מצדנו בכיוון זה עלול להנחילנו אי כבוד הכרוך באשליה ובהתרפקות שווא.

373

1. להלן מברק שילוח כלשונו: "נפגשתי בשבת עם בלבן, זלרבאך, גורפיין וראב. בלבן, לזרוס ועוד יראו ניקסון השבוע ויתבעו הבהרות והתחייבויות לגבי הסעיפים המסוכנים בהודעת המזכיר. זלרבאך, בעקבות התייעצות שהיתה לו עם דין, מקבל עמדתנו וטיעוננו במלואם ומייעץ שנוסיף לתבוע בגלוי ביצוע החוזה בלא להתנותו בסידורים מוקדמים או בשינויי גבול. אני מחשיב עצה זו כי אין ספק שדין מדבר מגרונו ודין יודע עמדת המזכיר. גורפיין וראב תכננו יחד אתי מבצעי רבתי של פעילות שקטה כלפי הממשל באמצעות דיואי, ניקסון, סטסן ועוד." (המברק, מתאריך 12 בספטמבר 1955, בתיק 93.01/2212/8.)

(ג) ארצות־הברית תגיב בהתניית חוזה ביטחון במחיר יותר ויותר יקר בלי ויתור על עיקרון ההקבלה.

לכן אנו גורסים:

1. הסתפקות בשלב זה בביקורת שמתחנו והמתנה לתשובות על שאלותינו.

2. דרבון תגובה ציבורית המביעה קורת רוח על החיוב ומורת רוח מאוכזבת משלילת חוזה ביטחון למעשה על־ידי תנאים בלתי מוצדקים ובלתי מעשיים.

3. התרעה פומבית מיוחדת נגד כל מגמה לקצץ בשטח ישראל.

4. הכוונת תגובה ציבורית זו לניצול מערכת הבחירות ולהצבת תריס בפני גלישת מדיניות ארצות־הברית מחדש לפייסנות כלפי הערבים אם בתגובה למאמצי ברית־המועצות או בכלל תוך קפיצת דרך להסדר מהיר במזרח התיכון על חשבוננו.

על־כל־פנים, אני רואה סכנה בריכוז כל מעיינינו בפעולות מאחורי הפרגוד ובהימנעות מהפעלת דעת־הקהל היהודית והכללית אשר תעזבנה יום-יומיים תעזבך.

שרת

374

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA292
נוסח יוצא: 93.01/2211/9

ואשינגטון, 15 בספטמבר 1955

דחוף

שמענו מראסל אמש כי לאוסון ימסור לך בקרוב תשובות על כמה משאלותיך. אך החוגים במחלקת המדינה המטפלים בבעיה מצפים לאו דווקא לשאלות מאתנו כי אם להצעות ישראליות מפורשות לאמור:

(א) באיזו מידה מוכנים אנו לשתף פעולה בפיתרון בעיית הפליטים כמתוארת בנאום המזכיר;

(ב) היש לדעתנו להנהיג שינויים בארבעת גבולות הקיימים כדי להעניק להם יתר יציבות ולעקור anomalies. למשל כך אמר ראסל, ייתכן כי נאמר כי הגבול עם לבנון צריך להיות מוכר כקבוע בעוד שהגבול עם ירדן טעון שינויים כאלה וכאלה בסביבות לטרון וכו'. יערכו משאל דומה אצל הערבים. לאור התשובות יגיעו לידי אחת משלוש מסקנות: (א) שיש אפשרות לתיקונים מסוימים מוסכמים והדדיים; (ב) שאין אפשרות כזאת מפני שהצדדים מעדיפים את הסטטוס-קוו או (ג) שאין אפשרות כזאת מפני שצד זה או אחר מציע תיקונים כה חמורים שאין כל הצדקה או סיכוי בביצועם. מחמד סבורה ומקווה כי האפשרות (א) לעיל עשויה להתגשם. אם לאו ישוב המזכיר ויעיין במדיניותו לאור המצב שיתבהר.

לדעתו של ראסל שהוא מתארה גם כדעת המזכיר, אין כל טעם להתווכח האם יש או אין

אפשרות של תיקונים מוסכמים ושיש טעם רק להעמיד דבר זה במבחן של הבהרה דיפלומטית סדירה במשך השבועות הבאים. הנחת מחמד היא שדווקא ישראל תהיה מעוניינת להחיש את הבהרת הדבר העיקרי השנוי במחלוקת. ראסל מוסיף כי צריך להיות ברור לשני הצדדים כי הבסיס לבירור הוא הגבולות הקיימים ולא גבול אחר שפעם הומלץ עליו ובינתיים עבר עליו כלח.

דעתנו היא: (א) בשיחתך עם לאוסון, עליך לומר כמה חשובים בעיניך דברי אלן אלי האומרים כי ישראל אינה חייבת בוויתורים חד־צדדיים; (ב) יש להוסיף כי אם כל ספקנותך לגבי מעשיות הבירור לאור העמדה הערבית ברגע זה ובהקשר זה, דעתנו על כל גבול וגבול היא כדהלן כלומר, תפתח את דבריך ביו.פי. על readiness for mutual adjustments. לידיעתך, ראתה מחלקת המדינה במלים אלה תרומה חשובה לסיכויי תכנית דאלס. אבריק על שאר חלקי השיחה.[1]

אבן

375

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA294
נוסח יוצא: 93.01/2211/9

ואשינגטון, 15 בספטמבר 1955

בשיחה פרטית עם ראובן [שילוח] ואתי מסר ראסל:

א. לפי תדריך המזכיר למחלקה עליה לדאוג לתנופה נמרצת – strong follow up – לתכניתו על מנת להשיג את הגשמתה. המזכיר טוען כי ביום מן הימים יצטרכו ישראל וערב להגיע לידי ייצוב יחסים כמתואר בנאומו ואין כל סיבה להניח כי הדבר פחות מעשי עכשיו משיהיה במרוצת הזמן. הניסיון בסכסוכים אחרים מוכיח כי אין הצדקה להתייאשות מופרזת מראש.

ב. לפי המושג האמריקאי אין לצפות לתיקוני גבולות מרחיקי לכת והסיסמא צריכה להיות הגבולות הקיימים כבסיס תוך עקירת כמה תקלות המונעות חופש תחבורה. ציין בעיקר חידוש התנועה בכבישי ירושלים-תל אביב והסדר שיאפשר קשר תחבורתי בין מצרים וירדן.

ג. תקוות מחלקת המדינה היא שישראל המעוניינת במגמות הייצוב והערובה תגדיר לארצות־הברית את מושגיה ותביעותיה והצעותיה לתיקון adjustment הגבול. ארצות־הברית תפנה לערבים ותזמין את הצעותיהם. לפי התגובה תחליט ארצות־הברית אם יש סיכוי לתיקונים מוסכמים אם לאו. ברור לה כי אם הערבים ינקטו עמדתם המסורתית תסיק ארצות־הברית כי הסיכוי הזה איננו קיים.

374

1. מברק 375.

ד. כשלחצנו ושאלנו מה יהיה אז היתה תשובתו מתחמקת. אמר ניפגש עוד חודשיים ונעיין. קיבלתי רושם כי התכסיס שלהם הוא לרמוז לערבים שאם לא יגלו שיתוף-פעולה יבוא חוזה ביטחון על המצב הקיים ולשכנע אותנו כי הדרך היחידה לאותו חוזה היא שיתוף-פעולה עם התכנית כולה. בינתיים נשארים הם חופשים לגבי הפעולה שינקטו במקרה שכל עניין הגבולות המתוקנים יתגלה כחסר שחר.

ה. המזכיר מרומם ברוחו מהתגובות על הנאום. הופתעה מחלקת המדינה נעימות מאי-הרצון הערבי לשלול את הנאום רשמית. לדעתה מציין דבר זה את המשקל הרב של ארצות־הברית באזורנו ואת החשש הערבי שעל ידי דחיית התכנית תבואנה פעולות אמריקאיות כלפי האזור שתהיינה פחות נוחות לערבים מתכנית דאלס. בעולם הערבי ישנם אנשים האומרים בגלוי כי ההדבקות בעמדה הדוגלת בהחלטות או"ם מתגלית כעקרה וכחסרת תוצאות. על כל פנים הדעה במחלקת המדינה ברגע זה היא כי תכנית דאלס כולה ניתנת להגשמה תוך הסכם ולכן אין רצון לקבוע מה יהיה אם יחול הקיפאון שהצבענו עליו. המטפלים בבעיה במחלקת המדינה ובממשל חדורים תחושה של רגע היסטורי בעל אפשרויות הפתעה חיוביות כאלה שחלו בגזרות אחרות של החזית הבין־לאומית.

ו. התברר כי נאום דאלס לא פגע במאמצי ג'ונסטון הנוחל לפי שעה הצלחה ניכרת וסיכוייו נחשבים במחלקת המדינה כטובים משהיו בשעת נסיעתו. מחלקת המדינה זוכרת את החששות והביקורת שליוו תכנית זו בראשית ימיה ולומדת גזרה שווה לגבי שאר סעיפי תכנית דאלס.

ז. את כל הנחמות והבשורות הללו פגשנו בספקנות מובהקת אך אין ספק כי ראסל משקף נאמנה את הלכי הרוח בחוגי המזכיר. אגב גילה ללא סייג כי הוא שמור בוואשינגטון לטיפול בתכנית דאלס ומילא תפקיד מרכזי בעיבודה.

אבן

376

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/ 142
נוסח נכנס: 130.02/2455/10

לונדון, 15 בספטמבר 1955

שיחתי עם מקמילן הבוקר שארכה למעלה משעה, פתחתי בהסברת עמדתנו כלפי הצעות דאלס ברוח תדריככם בנידון. עם סיום דברי בנקודה זו שאלתיו שלוש שאלות כדלקמן:

(א) מה כוונתה של ממשלת בריטניה שעה שהיא תומכת ב"הסדר בעניין גבולות" בין ישראל ושכנותיה.

(ב) כנ"ל ביחס להסדר בעיית הפליטים.

(ג) מה תהא עמדת ממשלת בריטניה במקרה שהממשלות הערביות תסרבנה לדון עמנו על שלום.

על כך ענה מקמילן כדלקמן:

(א) הממשלות הערביות דורשות קיום החלטות או"ם מ־1947 בקשר לשאלת הגבולות וישראל דורשת אישור הקיים. דעת ממשלת בריטניה כדעת ממשלת ישראל כי אין לשוב אל העבר אך בה בשעה רואה ממשלת בריטניה צורך "בתיקוני גבול זעירים" בגבול הירדני אשר יקלו על פתרון בעיות מקומיות של אילו כפרים ותושבים ערביים הסובלים מהסדרי גבול שרירותיים של הסכם שביתת־הנשק. שמתי אל לבי כי פרט לירדן לא הזכיר כל מדינה ערבית אחרת.

(ב) ממשלת בריטניה כממשלת ארצות־הברית רואה את עיקר הפתרון בהתיישבות הפליטים ולא בהחזרתם ארצה. אך כדי להתגבר על עמדתם הנוקשה של הערבים בשאלה זו חשוב כי ממשלת ישראל תסכים לקבל "מספר סמלי" של פליטים הרוצים לחזור. באומרו דברים אלה פלט "נגיד כי 85% של הפליטים ישבו במקומות שונים מחוץ לישראל ואילו 15% תקבלו אתם". כששאלתיו אם זוהי תכניתם בסעיף זה, חזר בו חיש מהר מדבריו בהדגישו בתוקף כי הביא את המספרים לשם דוגמא בלבד. ביקשני לא להזכירם בדו"ח לממשלתי על שיחתנו כדי למנוע אי־הבנות.

(ג) בתשובתו לשאלתי השלישית, ציין כי בשלב זה עליהם ועל האמריקנים לדאוג כי גם ממשלת ישראל וגם ממשלות ערב תקבלנה הצעות דאלס כבסיס לדיון ביניהן ולהסדר סופי, תחת לחשוב מה יהא אם התכנית תיכשל מסיבה כלשהי. אמנם מובנת לו דאגתנו והוא מעריך רצוננו להשיג ערובות לביטחוננו ומעמדנו באזור, אך אידן ודאלס תמימי־דעים כי ערובות אלה אפשר לתת לישראל אך ורק לאחר, ולא לפני, הסדר בין היריבים. המשפט האחרון נאמר בהדגשה ומתוך כוונה, כנראה, לסתור כל מחשבה על מציאותן של גישות שונות בשאלה זו בשתי הממשלות. וכדי לחזק את כוונותינו בנידון, העיר בהמשך דבריו כי הסעיף היחידי החדש המצוי בהצעותיו של דאלס וחסר בהודעות אידן מה־4 באפריל, הוא הצעת המלווה ליישוב הפליטים, אך הוסיף כי גם בנקודה זו מזדהות שתי הממשלות לאחר שממשלת בריטניה הסכימה לתת חלקה אף היא למימון התכנית. עם סיום דבריו בנושא זה העיר כי אם אמנם יש ברצוננו לדעת בהקדם עמדתם של הערבים בקשר להצעות דאלס, נכריז אנו על קבלתן ללא כל בירור מוקדם של פרטיהן. אם תדחינה ההצעות על־ידי הערבים, תהיה עמדתנו הציבורית נוחה יותר מאשר במקרה ששני הצדדים יסרבו לדון על הסדר סופי ביניהם.

עניתי כי אני מעריך את התבונה שבהצעתו זו מבחינת התמרון שבה אך הדבר עלול להטעות את הציבור באשר לעמדתנו העקרונית בשאלת תנאי ההסדר בינינו לבין שכנינו הנשענת על הכרתו של העם היושב בציון על כל שדרותיו ומפלגותיו כי אין לערבים כל זכות לדרוש מישראל ויתורים כלשהם, יהא זה שינויים טריטוריאליים או החזרת פליטים. הוספתי כי בעת המשא־ומתן עם הערבים, לכשנזכה לכך, נהיה מוכנים לנהוג בדרך של "תן וקח" כדי לפתור תוך פשרה הדדית שאלות השנויות במחלוקת. אך לא נסכים לקבל גזירת וויתורים חד־צדדיים לטובת תוקף אשר שם לאל את החלטות או"ם והתנכל למדינתנו מאז הקמתה ואשר אין לו בסיס מוסרי אף לא יסוד משפטי לדרוש מאתנו ויתורים כלשהם, בלתי אם יוסכם עליהם הדדית במשא־ומתן על הסדר סופי. הדגשתי כי אין להעלות על הדעת ויתור, ולו על כברת ארץ קטנה מאדמת ישראל והחזרת פליטים והסברתי מה עלולים שינויים בשטחים אלה לגרום לכלכלתה, לביטחונה ולחייה החברתיים של מדינתנו. ראיתי כי האזין לדברי בעיון אך לא העיר דבר.

אז פתחתי בדיון על אספקת הנשק למדינות ערב ובייחוד למצרים והדגשתי כי יש בעמדתם משום הפרה מובהקת של הכרזת השלושה. גוללתי בפניו הפרשה הארוכה והמייגעת של המשא־ומתן על רכישת סנטוריונים, תותחים וכל שאר כלי נשק ותחמושת שנמכרו לערבים

ואשר לנו לא ניתנה רשות לרכשם ודחיתי טענת סלווין לויד בדבר הסכנה הנשקפת כביכול לירדן מרכישת סנטוריונים על־ידינו.

השיבני כי ידוע להם על רכישות גדולות שלנו בצרפת. העיר שנהיה אנו הראשונים באזור כולו לקבלת הסוג החדיש ביותר של אווירון קרב סילוני אשר רכשנו בצרפת. שומה עליהם להתחשב בעובדה זו בעת קביעת מדיניותם באספקת נשק באזור.

העירותי כי אף המצרים ומדינות ערב רוכשים נשק בצרפת ובעוד מקומות ואין זה מונע מהם רכישת נשק גם כאן. העובדה כי למצרים מכרו סנטוריונים ומאתנו נמנע הדבר, אינה יכולה להיתרץ בקניותינו השונות בצרפת או בארצות אחרות. הצבעתי על העובדה כי על־אף תוקפנות מצרים נגדנו לא נשללה מהם האפשרות להמשיך ברכישת נשק ותחמושת ובשל כך בהכרח מתקבל הרושם הן אצלנו והן בוודאי במצרים כי לאמיתו של דבר, לא אכפת כלל לממשלת בריטניה אם מעשי תוקפנות אלה יימשכו. הדגשתי כי הלך הרוח זה לא זו בלבד שהוא עלול לערער אמונו של הציבור שלנו בכוונות ממשלת בריטניה, אלא יש בו כדי להוסיף ולערער עוד יותר את הביטחון ברצועה ובאזור כולו.

מקמילן חזר שוב על הסבר שיטותיהם באספקת נשק לאזור אך רשם לפניו את טענותי בקשר לסנטוריונים ושאר סוגי הנשק והתחמושת אשר ביקשנו לרכוש והבטיח לעיין בדבר "באופן דחוף".

לאחר מכן, פתחתי בעניין החרם הכלכלי והצבעתי על כניעתם ללחץ הערבי. הבאתי כדוגמא את פרשת "האנטינג קלאן".[1] בהמשך דברי התעכבתי על מעשיה האחרון של מצרים ביחס למיצר טיראן[2] והסברתי עמדתנו בנידון. שאלתיו כיצד יכולה מעצמה ימית כבריטניה להשלים עם שיטה אשר מיטב מדינאיה לחמו נגדה למעלה מ־200 שנה ואשר מצרים מחדשת עתה. הדגשתי שאנו רואים במלחמתנו מעשה שרירותי של המצרים לא רק הגנה על זכויותינו אלא גם שליחות בין־לאומית חשובה וכי אנו מצפים לסיוע פעיל. ציינתי כי עמדתם בשאלה זו, כבאספקת נשק חד־צדדית לערבים ובעיקר למצרים, מכריחה אותנו להסיק המסקנה כי ממשלת בריטניה תומכת בערבים נגדנו. אם רושם זה מוטעה, אפשר להפיגו רק על־ידי מעשים ולא באמצעות איגרות מחאה אשר אין בהן כדי לשכנע לא את המצרים ולא אותנו.

מקמילן שלל האשמה כי מדיניות ממשלת בריטניה מכוונת נגדנו. הצביע על הקשיים שלהם להעמיד "את כל הצדדים" על סיפוקם באזור כה חיוני בשבילם מחד גיסא, וכה מסובך מבפנים מאידך גיסא. בתשובה לשאלתי, אמר כי נוסף לאשר מסרתי לו בעל־פה יהיה מוכן לקבל טענותינו בקשר למיצר טיראן בכתב לטיפולו של משרד החוץ הבריטי.

הרושם הכללי משיחתי זו, כי מקמילן טרם למד את בעיות האזור על בוריין והוא שומע לעצת יועציו ממחלקת המזרח התיכון אך בה בשעה חשתי כי רצונו לעמוד על השקפותינו ויחסינו לעניינים. מבחינה זו הן בורותו והן סקרנותו פועלים אם לטובה ואם לרעה אך איני חושב כי יש לצפות לכך בזמן הקרוב. מרכז הכובד יישאר אף הוא בידי הפקידים הקבועים אף יותר משהיה בתקופת אידן.

בימים הקרובים אבקר אצל שאקבורו כדי לשמוע מפיו הדים על שיחתי עם מקמילן וכדי להמשיך בבירור העניינים שעוררתי בשיחתי היום.

אילת

376

1. חברת תעופה בריטית, שבשל לחץ מצרי ביטלה הסכם עם ישראל.
2. מוסב על דרישה שהועלתה לאחרונה על ידי המצרים לקבל מידע מוקדם על מעבר אניות לאילת דרך מצרי טיראן.

377

מ׳ קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NWTA131
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 16 בספטמבר 1955

דחוף

שרת, העתק אבן. אישי בתכלית.

אלמור ג׳קסון[1] חזר היום ומוסר הדברים הבאים לידיעתך:

(א) לא הספיק לפגוש רפאל בפאריס.

(ב) לא ראה שדר ביירוד ללאוסון על שיחתו האחרונה עם נאסר ולכן אינו אחראי לתוכן הדברים שלאוסון בוודאי מסר לך.

(ג) שיחתו האחרונה עם נאסר ב־14 דנא היתה הידידותית ביותר מהשלוש שהיו להם וגם האינטימית ביותר. נאסר דיבר באופן חופשי לגמרי על עברו, על עבודתו ועל שאיפותיו.

(ד) נאסר אמר לג׳קסון שהוא מעריך פעולות ג׳קסון בשבועות האחרונים שהיו מועילות ומסייעות.

(ה) החלפת שבויים. נאסר הראה עניין בהסדר בשאלה זו אך ציין שנחוצה תקופה של שקט בגבול לפני שיהיה אפשרי להגיע אליו. אמר שהרשימה שג׳קסון מסר לו מועילה אם כי לדעתו אין בה שמות מצרים.

(ו) מעבר בקילומטר 95. אותו הדבר לגבי שאלה זו כלומר תקופה של שקט בגבול לפני ניסיון להגיע להסדר. נאסר הסכים להצעת ג׳קסון שכדאי להתחיל בהסדר מוגבל שיחול על מעבר דיפלומטים אך גם זה בעתיד.

(ז) סואץ אילת. לאחר שיחה עם חוסיין, הגיע ג׳קסון למסקנה שאין השעה כשרה להיכנס לפרטי השאלה עם נאסר. הוא הזכירה אגב אורחא ולדבריו לא נתקל בתגובה ״רגשנית״. נאסר ציין שדובר בשאלה זו בשיחות רפאל בפאריס והפעם – ובפעם הראשונה – לא הפליג על פעולת 28 בפברואר שבאה אחרי שיחות אלה.

(ח) יחסי מצרים–ישראל. פרט לשני ההסדרים הטכניים בדבר החלפת שבויים ומעבר בק״מ 95, התרשמותו של ג׳קסון היא שנאסר עודנו רחוק מדעה מגובשת לגבי ההתפתחות האפשרית אחרי תקופה של שקט בגבול. ג׳קסון סבור שהצליח במידה מסוימת להסיר חשדותיו של נאסר לגבי כוונותיך הטובות אך אינו חושב שזכה בהחזרת הרוח ששררה אצל נאסר, לפיו, לפני 28 בפברואר. מכל מקום, אין לו ספק שנאסר ועמר יעשו הכול להבטיח שקט.

(ט) אסלאם. ג׳קסון מבקש למסור לשר הביטחון ששוחח עם נאסר ארוכות על עקרונות הדת המוסלמית והתרשם מיושרו וכנותו.

נאסר שאל ג׳קסון מתי יחזור לאזור. ג׳קסון התחמק מתשובה ברורה.

377

1. ראה מס׳ 354, 356.

378

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/4

ירושלים, 19 בספטמבר 1955

הבוקר שוחחתי עם ברנס. סיפר שבביקורו בקהיר ב־14 נפגש רק עם גוהר. מאחר שלא הגיע לכל החלטה אתו, ביקש לראות הממונים עליו.

ייסע לקהיר שוב ב־21 ומקווה להתקבל על־ידי נאסר. כמצופה תמך גוהר בהצעה להרחיק המוצבים והסיורים מהגבול.

ברנס מסר לו שלפי הצעתו, תישארנה לאורך הקו עמדות תצפית ובכל אחת כ־6 חיילים וסיורים רגליים ימשיכו לנוע בקו. תחילה הציע שההצעה תבוצע בלי קשר עם הקמת מכשול פיסי, אולם ברנס דחה עמדתו בהדגישו שהצעותיו מהוות תכנית אחידה. המצרי היה מוכן לבסוף להסכים להקמת גדרות תיל בקטעי גבול מסוימים, ברם, ברנס עמד על כך שרק מכשול רצוף לאורך 90% מהקו, לפחות, יספק את דרישותיו. בביקורו הבא בקהיר, ינסה לשכנע נאסר להסכים לכך.

בהציגי עמדתנו, ניתחתי החלטת מועצת הביטחון[1] שבה שתי נקודות מרכזיות: חידוש שיחות עזה והפרדת הכוחות. ישראל הביעה כבר נכונותה לחדש המשא־ומתן ומצפה לתגובת המצרים. לגבי הפרדת הכוחות, ההחלטה אינה מגבילה הצדדים לדון בהצעות ברנס, ונציגי חברי מועצת הביטחון הדגישו בנאומיהם שעל הצדדים להחליט באיזה אמצעים ינקטו.

לא ידוע אם נציע הצעות משלנו ולעת־עתה מוכנים להביע עמדתנו לגבי הצעותיו. הסכמתי עמו שהצעת הרחקת הכוחות מותנית בהקמת מכשול פיסי: אחרת ייפתח שטח ישראל לחדירות והתקפות מעזה. אולם אין הדבר כך ביחס להקמת המכשול ללא הרחקת הכוחות. לדעתנו רצוי להקים הגדרות ולבחנם. על־ידי כך תושב מטרת החלטת מועצת הביטחון להפריד בין הכוחות ואפשר לקוות שיובטח השקט. אם הערכתנו נכונה, הרי אין טעם לדון בהטלת הגבלות מיותרות על הכוחות הצבאיים.

עלינו להתחשב בעובדה שההצעה יוצרת בעיות מדיניות מורכבות בעוד שלמעשה בצד המצרי מתייחסת היא, כפי שמאשר ברנס, לשלושה מוצבים בלבד הנמצאים בתחום 500 המטרים מהקו. יספיק אפוא שהמוצבים האלה יוחזקו על־ידי כוחות סדירים וממושמעים. יתר־על־כן, ההצעה מחייבת שינוי בהסכם שביתת־הנשק שאין לבצעו אלא על־ידי הפעלת סעיף 12.[2]

ברנס הביע דעה ששתי ההצעות לטובתנו והדגיש שאינו רוצה להפריד ביניהן. מגוהר הבין שהמצרים לא יסכימו לדון בהקמת הגדר בנפרד מההצעה להרחקת הכוחות. אם נסכים

378

1. ראה מס' 369.
2. סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק ישראל-מצרים עניינו שינוי ההסכם או תנאי מתנאיו בהסכמה הדדית של הצדדים.

להצעותיו והמצרים יסרבו למכשול פיסי רצוף, מוכן יהיה לראות בעמדתם דחיית תכניתו ואז נהיה חופשיים לחזור בנו מהסכמתנו. את בעיית סעיף 12 נכון לפתור על־ידי נוסח מיוחד במסמך רשמי על התוקף הכללי של שיטת תיקוני הסכם שביתת־הנשק לפי סעיף 12.

ביחס לחידוש השיחות, סבור שכדאי לנו להיות סבלניים הואיל ואחרת יגבשו המצרים עמדה שלילית מוחלטת. לדעתו, במשך חודש ימים בערך מוטב לא לתבוע חידוש השיחות.

ביקש שנשקול שוב עמדתנו ונודיעו לפני צאתו לקהיר. אמרתי שנחכה תחילה לשובו ולהודעתו על עמדתה הסופית של מצרים.

בסוף מחיתי שוב על אי־הוצאת המוצבים המצרים ממפורז ניצנה. ברנס אמר שיבריק בנידון לקהיר.

תקוע

379

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ח/ 699
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 19 בספטמבר 1955

אמש בקבלת־פנים אצל נשיא פינלנד התפתחה שיחה ביני לבין כגנוביץ ומלנקוב. בשיחה השתתפו סבורוב וסוסלוב באופן פסיבי. פתח כגנוביץ בהערה כי טוב להגיש יד שמאל לשלום אולם לא היה מזיק אילו ישראל היתה גם צועדת יותר ברגל שמאל. הוא אמר "יותר מדי הנכם במחנה השני. אתם מנהלים מדיניות פרו־אמריקנית ואנטי־סובייטית". עניתי כי אנו מנהלים מדיניות פרו-ישראלית ולא פרו־אמריקנית ואנטי־סובייטית, וכי אנו צועדים באופן מתקדם למדי מבחינת המבנה הכלכלי, המשטר החברתי והפנימי. מלנקוב העיר כי מדינה קטנה אינה יכולה לנהל מדיניות של עצמה בלבד. כגנוביץ נכנס לדבריו ואמר "העיתונות שלכם אנטי־סובייטית מובהקת". אין כיום ארץ אף לא ארצות־הברית שבה כותבים כך ופוגעים בצורה כזאת בברית־המועצות כמו בישראל. ברית־המועצות מילאה תפקיד גדול בהקמת מדינת ישראל ואתם שוכחים זאת אתם צועדים בכיוון הלא נכון. עניתי בתקיפות כי אני סבור שהוא אינו יודע כיצד צועדת ישראל וכי אני קורא את כל עיתונות ישראל והתמונה היא אחרת. אמנם ישנו עיתון אחד המייצג 4 אחוזים של הבוחרים ואותו אין אני מרבה לקרוא. ייתכן כי האינפורמציה שמגישים למנהיגים בברית־המועצות היא דווקא מהעיתון הזה ולכן התמונה מסולפת.

הסברתי עמדתנו ביחסים עם המדינות השונות ועיקרי המבנה הכלכלי של ישראל על כך הגיב שוב כגנוביץ "האם אין ההון האמריקני שולט בארצכם האם אין אתם מקבלים נשק אמריקני". הסברתי את האבסורד בדברו והערתי שוב בתקיפות כי זה רק מוכיח שמציגים להם תמונה לא נכונה וכי אני שמח להזדמנות לתקן אותה. מלנקוב התערב ואמר כי הם חייבים לדעת את הנכון וכי הוא מעוניין לשמוע וצריך לדאוג להזדמנויות נוספות לכך. כגנוביץ שידו

על התחתונה פתח בהתקפה שנייה ואמר כי ישראל דורשת מיהודי ברית־המועצות שיתמכו בישראל ושיהיו נאמנים לשתי ארצות מולדת. לא ייתכן כזאת, לכל אדם מולדת אחת. זה דון קישוטי וגם לא נבון מבחינה מדינית. יסדתם מדינה ניחא, גם עזרנו לכם, אולם מה לכם וליהודי ברית־המועצות. האם היהודים האמריקנים עולים לישראל. עניתי כי אין אנו דורשים מאיש שיעלה או שיכיר במולדת כפולה. הסברתי חוק השבות ואמרתי כי אנו ששבנו לארצנו בונים מולדתנו גם עבור היהודים שרוצים או ירצו לעלות ובעזרת אותם היהודים שרוצים לעזור. אנו סבורים כי כל יהודי שרוצה לעלות ולהצטרף אלינו צריך להיות רשאי לעשות זאת. בכל הארצות בהם נמצאים יהודים פרט לברית־המועצות הם רשאים לעשות זאת. על כך הגיב כגנוביץ ברוגזה "אתם מנהלים תעמולה בכיוון זה אולם גם אם יהיה בישראל משטר סוציאליסטי או אף קומוניסטי לא ירצו יהודי ברית־המועצות לעלות". עניתי שייתכן וכך הוא אולם זאת נוכל לדעת רק אם יורשו לעלות ובכל זאת יבחרו כולם להישאר כאן. מלנקוב שוב התערב ואמר כי הם חייבים לדעת יותר על ישראל. כגנוביץ מלמל משהו. אמרתי לו כי אנו מעוניינים לפתח את יחסי הידידות בין מדינותינו ולא בנו העיכוב. כגנוביץ אמר "רק תפנה למשרד החוץ מיד תיענה". אמרתי "פניתי לתת־שר החוץ לפני ארבעה חודשים והצעתי הצעות. ענו לי כי עוד נשוב לשוחח בנידון ומאז לא שמעתי דבר.

התקרבה ימימה ומלנקוב אמר לה שתקפו כאן קשות את בעלה אך הוא השיב מלחמה שערה. הרגשתי כי היה חשוב לכגנוביץ להביע דעתו בשאלת ברית־המועצות לפני, דווקא בנוכחות חבריו. ייתכן ואף הוא אינו חופשי מהפחד של יהודי בברית־המועצות.

אבידר

380

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה
S. Bendor to the Western Europe Division

מברק מוצפן 694
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 19 בספטמבר 1955

הרציף [משרד החוץ הצרפתי] פרסם הודעה רשמית על הספקת נשק למצרים ולישראל לאמור:

מאחר ששבועון מצרי העלה שאלת ביטול הזמנות נשק מצריות בצרפת והסכם הספקת נשק לישראל, הרציף מוסר כדלקמן:

נכון שהחלטה להפסיק זמנית הסכמי הספקת נשק למצרים נתקבלה על־ידי ממשלת צרפת עקב שידורים אנטי־צרפתיים שחודשו מקהיר בקשר למאורעות הדמים במרוקו בסוף אוגוסט. אין החלטה זו אומרת ביטול החוזים שביצועם הוחל לפני כן ויוכל להתחדש בעתיד ממשלת צרפת מכחישה רשמית האשמות על הספקת כמויות נשק גדולות לישראל.

הממסרים היחידים בזמן האחרון תוצאת חוזים שנחתמו לפני יותר משנה. ממסרים אלה אינם יותר גדולים מאלה שנעשו על־ידי מעצמות אחרות לישראל ואינם עשויים להפר שוויון

משקל בין ישראל ומדינות ערב שאף הן בזמן האחרון נהנו להסכמים רציניים עם צרפת. אין חושבים על הספקת נשק נוספת לישראל בזמן הקרוב. אשר להסכם הסודי הקיים כביכול בין צרפת לישראל, הריהו פרי דמיון.

שלחנו הטקסט בדואר של היום.

בנדור

381

מחלקת אסיה אל י' אבידר (מוסקבה) ומ' גזית (רנגון)
Asian Division to Y. Avidar (Moscow) and M. Gazit (Rangoon)

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 20 בספטמבר 1955

בשאלת דיחוי סין בפני העצרת הוחלט להימנע. לפני שנה הצבענו עם האמריקנים והסברנו לסינים את הצבעתנו כטעות. יש להסביר לסיני ששינינו כמדינה יחידה את הצבעתנו מהשנה הקודמת אבל לא יכולנו להרשות לעצמנו ללכת הלאה ולהסתכסך עם החזית הנגדית בזמן שלא ידוע לנו אם הסינים רוצים בידידותנו. זה ארבעה חודשים שלא קיבלנו תשובה חיובית להצעתנו להקמת יחסים דיפלומטיים.[1]

מא"ס

381

1. במברק נוסף דיווחה מחלקת ארצות־הברית שהשגריר לאוסון התערב ודרש שישראל תתנגד לדיון בקבלת סין לאו"ם. הוסבר לו שישראל לא יכולה להרחיק לכת מהימנעות וגם זה בחזקת ויתור גדול לארצות־הברית. ישראל איננה יכולה לשכוח את בנדונג ומעמדה באסיה, מה גם שאפילו חברות נאטו הצביעו נגד ארצות־הברית. (מברק המחלקה, 20 ,Y481 בספטמבר 1955, 130.09/2331/15.)

382

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 700
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 20 בספטמבר 1955

משיחה עם מסיגלי.

(א) צפון אפריקה. סיפרתי על קליטת העלייה ועל ממדיה. שאלתו הראשונה היתה אם מקורה ברצון כנה של היהודים לצאת את מרוקו או בתעמולה שבאה מארצות־הברית. הסברתי לו את שורשי העלייה והצבעתי על העובדה כי התעמולה, כביכול, לא הביאה לעלייה גדולה לפני שנשקפה ליהודים סכנה לעמוד פנים אל פנים עם שלטון מוסלמי קנאי. שאלתי לגורל טיוטת ההסכם.[1] אמר שממשלת צרפת לא חשבה לנכון להביא אותו לידי חתימה כרגע כשעניינים מרובים כל כך עומדים בינם לבין המרוקנים. שאל לשם מה נחוץ לנו הסכם מפורש. עניתי ראשית, כי עצם המשא־ומתן בא ביזמתם. שנית, כי החשוב לנו הוא התחייבות צרפתית מפורשת על חופש יציאה של היהודים. הצבעתי על הכרזת המרוקנים בלה-מונד. לשאלתי, ענה כי אין כל סכנה שענייני היציאה יוצאו מידי הצרפתים וחזר על כך כמה פעמים. הבטיח לעיין מחדש בתיק ולחזור ולשוחח עמי בשאלה זו.[2]

(ב) הכרזת דאלס והמצב במזרח התיכון. מתייחס בהסתייגות ובספקנות להצהרת דאלס. אומר שהיא מעידה על תמימות האמריקנים ועל חוסר התמצאותם בפסיכולוגיה הערבית. הוא סבור שלא יצא מזה ולא כלום. דיבר במרירות רבה על המדיניות האנגלו־אמריקנית. אמר ששתי המעצמות מתחרטות עתה על המדיניות הטורקית שלהן. דיבר קשות על המהומות בקושטא ואמר שלפי הידיעות שבידם אורגן הדבר כראוי על־ידי הטורקים והפרעות הזכירו את ימי טבח הארמנים.[3] הוסיף שמדיניות אמריקה לגבי טורקיה ויוון חוזרת על שגיאותיהם בעניין המזרח התיכון. משלוח האיגרות של דאלס לאנקרה ולאתונה כאחד הוא une gaffe majeure (כאן העירותי שזה מזכירני את פניות האמריקנים לקהיר ולירושלים) והם מוסיפים חטא על עוון בדרשם מהחיילים היוונים שישתתפו בתמרוני נאט"ו תחת פיקוד טורקי. לדבריו, אין שינוי במדיניות האנגלו־סכסית לגבי הערבים. עדיין הם מחזרים אחריהם.

382

1. בהנחיות לשיחה זאת נמסר לצור כי ידוע לישראל ממקור מוסמך כי הצרפתים אינם מוכנים להתחייב לחייב את המשטר המרוקאי העתידי בנוגע לזכויות היהודים במרוקו. משום כך ישראל משערת כי ז'ילבר יהיה מוסמך עתה לחתום על ההסכמים בנוגע לעלייה שנוסחו לפני כחודשיים בין שני הצדדים. אם תשובת מסיגלי תהיה שלילית חשוב להביא אותו לאישור עקרון חופש העלייה ולצמצם את הסתייגויותיו בשאלת הביטחון והמעמד העתידי של יהודי מרוקו. יש להדגיש בפניו כי צרפת אינה יכולה לראות את עצמה פטורה מאחריות ואין העם היהודי יכול לשבת בחיבוק ידיים כאשר גורל יהודי מרוקו תלוי מנגד. (מברק נג'ד אל צור, מס' ל/141, 20.9.1955, 130.10/2520/8.
2. במברק נוסף ציין שרת שנודע לו מז'ילבר כי ביסוד סירוב הצרפתים לחתום על ההסכם עומד לחץ של כמה יהודים צרפתים מהמעמד הגבוה שחוששים שהסכם כזה ייתן גושפנקא למעמדה של ישראל לגבי כל יהודי בצרפת. (ראה מברק שרת אל צור, ל/162, 23 בספטמבר 1955, 130.09/2346/4.)
3. מוסב על מהומות נגד המיעוט היווני שפרצו באנקרה, איסטנבול ואיזמיר בראשית ספטמבר.

מעמדו של נאסר אמנם מעורער, אך תמיכת המעצמות מחזקת אותו ואין לו תחליף כרגע. נגעתי גם בבעיית אילת אך לא הגיב אלא חזר על דבריו בדבר חוסר האונים של המעצמות. התעניין בפרטים על המצב הכלכלי בארץ, על הבחירות ועל היחסים עם המיעוט הערבי וכו׳.

צור

383

ג׳ רפאל אל מ׳ שרת
G. Rafael to M. Sharett

מברק מוצפן XA429
נוסח יוצא: 130.15/3772/50

ניו יורק, 21 בספטמבר 1955

אישי בהחלט

ראיתי אמש ג׳קסון. להלן נקודות נוספות לדוחו של קדרון:[1]

(1) ג׳קסון משוכנע כי אפשר להשיג החלפת האסירים[2] וימשיך בטיפול כאן בשיחות עם פאוזי ואחמד חוסין. נאסר אמר לו שתנאי המאסר והבריאות של הבחורה טובים לפי דו״ח שנמסר לו אחר שג׳קסון עורר העניין בשיחתם הקודמת. הצעתי לג׳קסון שיבקש רשות לנציג הקווייקרים להיווכח בעצמו תנאי המאסר של האסירים. הבטיח לנסות.

(2) הוא משכנע שנאסר רוצה בשקט בגבול והדגיש שהשבועות הבאים יוכיחו צדקת הנחתו. הבעתי ספק נמרץ להנחה וציינתי שהסימנים והעובדות מצביעים שיד המצרים עדיין נטויה למעשים שפלים. הדגשתי התוצאות החמורות מהמשך או חידוש הפורענות בהתאם למסוכם בינינו לפני צאתי. ג׳קסון העיר שאחת הסיבות שנאסר אינו נבהל מכוחה של ישראל, אמונתו ושהקומנדו הרבים שלו יכולים להטיל שואה על ישראל. הסברתי לג׳קסון על-מנת שיעביר לתעודתו שטעות פטאלית בהנחת נאסר שיוכל לקבוע דרכי המלחמה הנוחות לו מבלי שאנו נבחר הדרכים המתאימות לנו.

(3) הוא משוכנע כי אחרי תקופה של שקט בגבול יהיה נאסר מוכן להגיע ל״מודוס ויוונדי״ אתנו.

(4) בדוח שימסור השבוע לאלן וכנראה גם לדאלס, יציין ג׳קסון הנקודות הבאות:

א. הצליח להחזיר אמונתו של נאסר בכוונותיהם הכנות של מנהיגי ישראל שעורערו על־ידי עזה.

ב. חיזק ידו של נאסר לא להגיב אחרי האן־יונס להסכים להפסקת האש ולהרגעת הגבול.

ג. השיג הסכמה עקרונית לחילופי אסירים.

383

1. מס׳ 377.
2. אסירי משפט הריגול במצרים ב־1954.

ד. הכשיר הקרקע להסדרים לקראת "מודוס ויוונדי".
ה. קיבל הסכמת שני הצדדים להמשיך במאמציו.
ו. ידגיש חומרת המצב הדורש טיפול מדיני יסודי ונמרץ.
ז. יציע שארצות־הברית תסייע למצרים לצאת מבדידותה המדינית והפסיכולוגית הנוכחית.

רפאל

384

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 51
נוסח יוצא: 130.02/2440/6

ירושלים, 21 בספטמבר 1955

הבוקר ראה ברנס בלוויית רידמן את לוריא ותקוע. ברנס מסר מכתב ממוען לראש הממשלה בו מודיע שלפי דו"ח משקיף או"ם בניצנה כ־70 חיילים נכנסו למפורז ב־21 בספטמבר אחרי חצות והתבצרו על גבעה בקרב ניצנה. הישראלים חיפשו אחרי אנשי המשמר המצרי הנמצא בניצנה וגרשוהו מהמפורז. במהלך פעולה זו נפגעו כמה מהמצרים. פעולה זו מהווה הפרה חמורה של סעיף 8, סעיף משנה 5 של הסכם שביתת־הנשק. ברנס מבקש מממשלת ישראל הוראות לנסיגה מידית של הכוחות, מודיע שמגיש דו"ח למזכ"ל או"ם.[1]

נמסרה לו עמדתנו כפי שהוסברה בשתי הודעות דובר משרד החוץ מאתמול והיום.[2] נאמר לו כי פעולתנו עשויה ליצור שיווי משקל אשר יקל על המצרים לסגת מתוך האזור. מסרנו גם שלמשקיפים חופש תנוע מלא ושכבר הסכמנו לבקשת יושב-ראש ועדת שביתת־הנשק להציב משקיפים לאורך הגבול הבין־לאומי.

ברנס אמר שהסבר עמדתנו מספיק לעריכת הדו"ח אשר בכוונתו לשלוח למזכ"ל. הרושם שעשה היה כי אחרי ששמע על כוונותינו לשמור על הפסקת האש נרגע.

תקוע

384

1. המכתב מ־21 בספטמבר 1955 בתיק 130.02/2439/4.
2. בהודעה נאמר כי במסגרת כניסת צה"ל לאזור ניצנה נכנסה מחלקה אחת בדרך טעות לבניינים המשמשים את ועדת שביתת הנשק, ובמהלך הכניסה נפצעו בשגגה קצין וחייל מצרים. כשנתבררה הטעות, פינתה המחלקה את המקום. (ראה תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ, 22 בספטמבר 1955, 130.09/2339/4.)

385

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 109
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 22 בספטמבר 1955

לבקשתו נתקבל לאוסון על־ידי השר. נכח הרצוג. לאוסון קרא שדר ממחלקת המדינה שנשלח בנפרד[1] שתיארו כבעל אופי כללי ביותר והמכיל קו תשובה אלן לאבן ב־15.9. אין השדר תשובה לשאלות השר ואין לפרשו היעדר תשובה באיזו נקודה שהיא כנקיטת עמדה מצד מחלקת המדינה לכאן או לכאן.

בראשית דבריו אמר השר כי הערת אלן לאבן שאין ארצות־הברית חושבת על ויתור חד־צדדי על שטח מצד ישראל אלא על mutual give and take מפיגה במקצת החששות שהתעוררו נוכח דברי דאלס על אדמה שוממה בעלת ערך רגשי בלבד אולם אין בה לסלק כליל החששות.

לגופו של עניין, עדיין חסרה הבהרה. שדר מחלקת המדינה מדבר על settlement. האם הכוונה לשלום? החושבת ארצות־הברית שקיימת נטייה כזאת במדינות ערב? אם אין הכוונה לשלום אזי אין דרך אחרת מבחינה נוהלית אלא להציע תיקוני גבול לפי הנוהג שנקבע בהסכמי שביתת־הנשק. סטייה זו תהיה זלזול וחבלה בהסכם המהווה הגושפנקא הבין־לאומית המוסמכת היחידה למצב הקיים. בלעדי ההסכם, ירד עלינו תוהו ובוהו משפטי. המניחה ארצות־הברית שהערבים מוכנים להיכנס אתנו לשיחות על תיקוני קו לפי הסכמי שביתת־הנשק? לאוסון שאל האם צד שלישי לא יוכל להשתתף בשיחות כאלה. השר השיב שיש שני צדדים החתומים על ההסכמים. לאוסון העיר שבוודאי לא תהיה מניעה שצד שלישי ייזום שיחות כאלה.

385

1. להלן נוסח השדר:

Department of State has no blueprint for settlement which will seek impose on parties. Hopes both parties will study speech at early date and will indicate contribution they prepared make towards settlement. If either indicates unable make any contribution then no progress possible. Department of State encouraged belief Arabs may be prepared discuss problems. Secretary wishes indicate desirability work toward settlement to main issues. United States prepared facilitate. If period calm can be maintained Department of State hopes receive Arab views as to from and elements of settlements to which they would agree and Israel thoughts on what she prepared do. Hopes Israel formulates most favourable position it can on various issues. There would then be basis for initial exchange views between parties. If both sides desire it U.S. and presumably U.K. will be ready initiate exchange of views between parties. Department of State believes of interest to all that such steps as are taken take place with minimum publicity.

ראה מברק משרד החוץ אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, מס' 110, 22 בספטמבר 1955, 130.09/2310.15.

השר אמר שגלויה וידועה תביעת מצרים לרציפות מרחבית עם ירדן וסעודיה. מה עמדת ארצות־הברית? אם היא סומכת ידיה על התביעה אזי מה יהיה גורל רציפותנו אנו? לא נקריב רציפותנו אנו על מזבח רציפותם. לאוסון הגיב שאין לארצות־הברית תכנית ולכך אמר השר שהרי הועלתה תביעה ערבית ומהי עמדת ארצות־הברית?

לעומת דברי דאלס על היעדר סופיות של הקווים הקיימים הזכיר השר שהצהרת השלושה ערבה לקווים אלה. אי שביעת־רצוננו מההצהרה נגרמה על־ידי חוסר בהירותה באשר לתוקף הערובה ולדרכי הפעלתה. מאידך, מעולם לא הוטל ספק שהיא חלה על הקווים הקיימים והנה בא דאלס ושיבש הנחה עקרונית זו. לאוסון הגיב שאין הנאום משנה דבר בהצהרה, אולם בעוד שההצהרה היא בחזקת צעד ארעי, הרי פני דאלס ליצירת מצב קבע.

לאוסון מסר בתשובה לשאלת השר בשיחתם הקודמת שאין בדעת ארצות־הברית להעלות ירושלים בעצרת.

בקשר לבקשה בשדר להבטיח סודיות הצעדים שיינקטו בעקבות הנאום, העיר השר שדחה דרישה לכנס מיוחד של הכנסת בעת הפגרה לדיון בנאום אולם עם פתיחת המושב אי אפשר יהיה למנוע ויכוח. מובן שלא יגלה עובדות סודיות.

הימנעותנו בהצבעה על סין:

השר אמר שלא שבע נחת מדרך הצבעתנו.[2] העקרונות והאינטרסים שלנו היו צריכים לחייבנו להצביע נגד דחיית הדיון ואגב היינו נמצאים אז בחברה הרבה יותר טובה מזו שנמצאנו בה בהימנעותנו. יש לראות סין לא רק כמדינה קומוניסטית אלא גם כמעצמה אסיאתית גדולה. מדינות מערביות, לרבות חברות נאט"ו, מיוצגות בסין. היחס לסין מהווה גם אבן בוחן מנקודת ראות של מדינות אסיה לא־קומוניסטיות. אנו חייבים לפרוץ חומת הבדידות שהקימו סביבנו הערבים ולהרחיב רשת יחסינו באסיה. אילו היה לנו יחסים עם סין אזי ייתכן שבנדונג לא היתה נותנת גושפנקא אפרו-אסיאתית לאיבה הערבית לישראל. אם הערבים יקדימונו ביחסים דיפלומטיים עם סין, אזי ייתכן שסין תנקוט עמדה פרו־ערבית. לא הקימונו יחסים עם סין בשנים האחרונות אך ורק בהתחשב בעמדת ארצות־הברית וגם ההוראות לגבי דרך הצבעתנו שינינו אך ורק בגלל הפצרותיה.

מאה"ב

386

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 108
נוסח יוצא: 130.09/2310/15

ירושלים, 22 בספטמבר 1955

בארנס ביקרנו אתמול בלוויית וייט, נפגש עם קולק, וינר, הרצוג. סיפר כי:

(א) התקדמו מאוד עם הערבים ויקיימו שיחה סופית עם הטכנאים ב־28 דנא לקראת

2. ראה מס' 381.

הגשת דוח הטכנאים לארבעת שרי החוץ שיתכנסו ב־30 בקהיר. ג׳ונסטון דחה ההצעה שינהל המשא־ומתן עם החבר [הליגה הערבית], אולם לא היתה ברירה אלא להסכים להצעת פאוזי שאחרי פגישתו עם ארבעת שרי החוץ ב־30, יביאו האחרונים המלצותיהם לפני החבר שיתכנס ב־1.10. שרי החוץ קשיי ההבנה יושפעו בוודאי מהטכנאים הרבה יותר מאשר למשל שרת ואשכול. במקום פאוזי, ישתתף סגנו סעיד היראת שמעמדו בעיני מועצת ההפיכה אולי עולה על מעמד פאוזי (נאסר נתן הוראות חיוביות הן לפאוזי והן לסעיד). סעיף המים יידון כסעיף ראשון בסדר היום של ישיבת החבר. ג׳ונסטון מקווה לנטרל עיראק ושסעודיה ותימן ירכזו תשומת־לבן בסעיף מרוקו. אם החבר יאשר, יטוס באותו יום לישראל. הוא ביקש ששרי החוץ יוסמכו על־ידי ממשלותיהם להחליט בעצמם סופית בקהיר ללא צורך בהתייעצות נוספת עם ממשלותיהם. חושש שמא שרי החוץ החדשים של לבנון וסוריה יבקשו שהות לעיון נוסף ואז יאלץ להשהות בואו אלינו.

(ב) ג׳ונסטון דחה הצעה ערבית להקים סכר ל־460 מיליון קוב בירמוך והסכים רק ל־300 מיליון. (הגבנו שדובר על מאגר בכנרת עד 300 על־סמך המחשבה שסכר הירמוך יהיה ל־125 בלבד ושלרגל השינוי יש להפחית המאגר. בארנס סירב לקבל גרסתנו וטען שאין אפשרות לשנות נוסח ה־draft מ־5 ביולי בנקודה זו שכן קרידל חושב שעל אף הגדלת סכר הירמוך, יהיה צורך במאגר עד 300. בין כה וכה יוחלט סופית על המאגר והיקפו במועצת המהנדסים כעבור חמש שנים. הוסיף שאמנם ההחלטה על דחיית ההכרעה לחמש שנים בעניין הכנרת הנה לרצונם של הערבים אולם ישראל היתה הגורם העיקרי לכך.

(ג) כמויות: תחילה סיפר בארנס שבהצעתם הסופית לערבים אין שינוי מהכמויות ב־draft (ורק נפלו ה־15 שעליהם לא התחייב ג׳ונסטון כלפינו). אחר־כך השתמע ממנו (מבלי שהיה רשאי לגלות לנו) שחושבים לשנות ה־30 מיליון מלוחים לערבים למתוקים. (למראה הבעת פנינו, מיהר לדבר על חלוקת המים המלוחים חצי לנו חצי לערבים. וינר הסביר שאין לנו כל תועלת במלוחים ופירוש הדבר, הפחתת כמותנו בשיעור זה. בארנס אמר שהערבים טוענים שכמותם הופחתה ב־75 מיליון. הגבנו כפי שהגבנו).

(ד) ג׳ונסטון מחק בהצעתו לערבים את סעיף 17 לפיו היינו צריכים לתת כמויות נוספות ארעיות לערבים עד 1960.

בארנס שאל כמה זמן יידרש לנו להכרעה אם ג׳ונסטון יבוא עם הסכמת הערבים. השבנו שאם תיכון עד אז הממשלה החדשה, יימשך הדבר כעשרה ימים. ביקש הערותינו למחשבה שאם יושג הסכם עם שני הצדדים, תבקש ארצות־הברית ברכת עצרת או״ם לתכנית. השבנו שיש לחשוש מפני מבוכי ויכוח. בארנס הצביע על הקושי שייווצר בקשר לצורת הפרסום בקהיר אם הערבים יאשרו. אי אפשר יהיה לשמור הדבר בסוד וכדי למנוע הודעה ערבית חד־צדדית שנתקבלה כביכול התכנית הערבית (דבר שיכביד על ג׳ונסטון בישראל) חושב ג׳ונסטון על הודעה משותפת שלו של הערבים שממנה לא ישתמע כאילו כבר הושג הסכם סופי. אם יגיע להסכם עם שני הצדדים, ימסור נשיא ארצות־הברית ההודעה הראשונה על הצלחת שליחות ג׳ונסטון. ביקשנו שההודעה בקהיר לא תאמר יותר מאשר שהושג הסכם בשלב זה של המשא־ומתן ושנראים סיכויים לסיום מוצלח. בארנס סיפר שאם יסתיים הכול בטוב המחשבה היא שאחרי עיבוד מתאים ייקרא ה־draft ״תכנית ג׳ונסטון״ ושני הצדדים ימסרו הסכמתם לארצות־הברית בכתב. כן יהיו הסכמי ביצוע נוספים בין ארצות־הברית לבין כל צד לחוד.

לתביעתנו להבהרה בענייני מימון, הזכיר בארנס שג׳ונסטון דיבר עם שילוח ושרמן על הקצבה לישראל בסך 40 מיליון. טען שאינו זוכר שג׳ונסטון דיבר עם אשכול על 60 מיליון.

הוסיף שאם לא נתנה הסכמתנו בהגדלת הסכום, יכול ג'ונסטון לבקש תוספת מהנשיא. אם כן נתנה, עלול הנשיא לדחות. תבענו הבהרה על בנות־יעקב יותר מזו הנמצאת ב־draft. בארנס טען שהבהירו לסורים ושהדבר יוסדר עם גנרל ברנס והמרשלד. וייט תמך בנו והציע שאנשי ג'ונסטון יבקשו להבהיר הדבר מעל לכל ספק.

בדעת ראש הממשלה לשלוח שדר אישי לג'ונסטון בו יבהיר שבשום פנים לא יכול לנסות ולקבל אישור ל־draft אצלנו אם יחול בו שינוי כלשהו באשר לכמויות או לאיכותן. יגע גם בהיקף המאגר בכנרת ובשאלת בנות־יעקב.

מאה"ב

387

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/ 182
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 22 בספטמבר 1955

שלך ד/ 65.[1] הגשתי היום לשאקבורו התזכיר עם מכתב לוואי[2] בהתאם להוראותיכם. העיר כי הסעיף שלפני האחרון בתזכיר מעורר אצלם דאגה. אם כי משרד החוץ הבריטי מזדהה עם דעתנו על אופייה הבלתי חוקי של התנהגות המצרים, הנם מעוניינים כי לא יעשה על־ידינו דבר בזמן הקרוב אשר יחבל במאמציהם בעניין הצעות דאלס. עניתי:

(א) העניין שנדון בתזכיר הנו חשוב ודחוף בעינינו לגופו ולא נראה הצדקה בדחיית הטיפול בו, מאילו סיבות שהן, על־ידי כל הנוגעים בדבר, כולל ממשלת בריטניה.

(ב) במידה שיש סיכויים להתגשמות הצעות דאלס, הרי מדיניות פייסנית של ממשלת בריטניה ובנות־בריתה כלפי מדינות ערב תרחיק סיכויים אלה תחת לקרבם. על כך שאלני שאקבורו מה הייתי מציע להם לעשות כדי לשנות יחסה של מצרים בשאלת חופש השיט. עניתי כי הואיל ואין העניין נוגע לישראל בלבד אלא יש בו משום ערעור אחד היסודות החיוניים של כל מדינה ימית, הרי שומה על בריטניה, לדעתי, לנהוג במקרה זה כאילו היא ולא ישראל נפגעה במישרין. הצטחק ולא השיב דבר. חזרתי ואמרתי כי העניין רציני מאוד בעינינו ואם כי מעריכים אנו את מאמציהם בקהיר ובמדינות ערב אחרות בקשר להצעות דאלס, לא נוכל לוותר על זכותנו להגן על ענייננו החיוניים בשטח זה ובכל שאר השטחים בהם מפולגות מצרים ומדינות ערב אחרות בהפירן הסכמי שביתת־הנשק.

387

1. מברק מחלקת חבר העמים הבריטי אל אילת, 20.9.1955 (130.09/2320/3) ובו הנחייה לעורר בשיחה עם שאקבורו את התקנות המצריות בדבר מעבר במצרי טיראן.
2. נוסח התזכיר ראה במס' 391.

מכאן עברתי לשאלת הרכש וחזרתי על הפרשה כפי שגוללתיה בשיחה עם מקמילן.[3] ראיתי כי כל פרטי אותה שיחה נהירים לו. אמר כי הם "מטפלים טיפול ער בעניין". אך אין לו עדיין מה להודיענו. עם תום שיחתנו בנושא זה, הוסכם בינינו כי אמציא לו מיד מכתב על אותם סוגי נשק ותחמושת אשר נתינתם כבר נתקבלה החלטה עקרונית חיובית אך טרם נמסר לידינו. הבטיח כי ידאג להסדר העניינים. במכתבי, שהוכן בעזרת אלמוג, הדגשתי גם דרישותינו בדבר סנטוריונים, אווירונים, תותחים וסוגי נשק ותחמושת אחרים הזקוקים להחלטה "פוליטית" של משרד החוץ אשר טרם אושרו, וביקשתי כי יוחלט עליהם חיובית ובדחיפות.

בסוף שיחתנו שאלתיו על ביקורו של ג'ונסטון כאן ועל פגישתו עם מקמילן אתמול שאקבורו, שנכח באותה פגישה, אמר כי ג'ונסטון אופטימי בדבר סיכויי הצלחת שליחותו. הוא הסביר והדגיש בשיחתו עם מקמילן כי המשא־ומתן אשר ניהל לאחרונה עם הערבים לא נוהל "על חשבון ישראל". אך שאקבורו לא יכול לענות על שאלתי אם פירוש דבריו אלה הוא כי לא חל כל שינוי בהחלטות שנתקבלו בעת המשא־ומתן בין ג'ונסטון ובין נציגינו על חלקה של ישראל בתכנית ודרכי ביצועה. לדעתי, אין להסיק מזה כי אמנם חלו שינויים באותן החלטות. רושם כי שאקבורו נזהר מתת פירושים על דברי ג'ונסטון יתר על המידה כדי שלא יצטרך לשאת באחריות על עניין שטרם גובש. בהמשך דבריו סיפר לי כי ג'ונסטון סירב להביא את התכנית לדיון בישיבת הליגה הערבית, כפי שהוצע לו על־ידי ממשלת מצרים, באומרו כי הנושא כלכלי ולא מדיני. ג'ונסטון מאמין כי ביקורו הקרוב בעמאן, בדמשק ובביירות יוכתר בהצלחה. משם ישוב קהירה כדי להתגבר "על הקשיים השונים" הקיימים עדיין בעמדת ממשלת מצרים וישלים סיורו בישראל. תקוותו כי זה יהיה השלב האחרון במלחמתו על כך כי התכנית תתקבל על־ידי כל הצדדים המעוניינים. מקמילן הודיע לג'ונסטון כי מובטחת לו תמיכה מלאה של ממשלת בריטניה המעוניינת ביותר כי שליחותו תישא פרי, שכן גם אם לא יהיה כוח כדי לפתור את כל הבעיות השנויות במחלוקת בין ישראל ושכנותיה, בוודאי תקל על פתרונן.

שאקבורו נמנה על קבוצת פקידי משרד החוץ הטסים מחר בחברת מקמילן לעצרת או"ם. יחזור בסוף השבוע הבא.

השיחה ארכה חמישים דקה.

אילת

3. מס' 376.

388

ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה
Z. Argaman to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן במ/ 19
נוסח נכנס: 130.09/2297/2

בוקרשט, 25 בספטמבר 1955

ב־23 נתקבלתי לפי בקשתי על־ידי שר החוץ והעליתי שאלת איחוד המשפחות, עליית האסירים המשוחררים ושחרור הנותרים. להלן תשובותיו:

לעניין איחוד המשפחות אמר שהוצאת הרישיונות כרוכה בפרוצדורה מסובכת, כל מקרה נבדק לחוד על־ידי המוסדות המתאימים ומכאן העיכוב. השלטונות מטפלים גם במקרים שסורבו ושהבאנום לתשומת לב משרד החוץ וזאת מתוך מגמה לתקן הטעויות. הוא מבטיחני שאין מקום לדאגה משום שבדעת ממשלת רומניה לבצע החלטתה ולפתור שאלת איחוד המשפחות בחיוב. אין אפשרות לסדר יציאה באלפים, אבל רושם לפניו תלונתי על הקצב האיטי על-מנת לקחת דברים עם המוסדות המתאימים.

לעניין האסירים אמר כי אינו מתאר לעצמו פניית נציג רומני למשרד החוץ הישראלי בדבר מצבם וגורלם של קומוניסטים בישראל ובטוח שלפנייה כזאת היה משרד החוץ הישראלי משיב ובצדק כי העניין נוגע למדינת ישראל בלבד. לדעתו, חשוב בכל משא־ומתן דיפלומטי לשמור על המסגרת המקובלת ושבהיעדרה נפגע גם התוכן. שחרור פושעי המלחמה בברית־המועצות והמשא־ומתן עליו אינם דוגמא לכאן כי שם מדובר בנתינים גרמניים. לאחר דו־שיח קצר על מעמדו המיוחד של העם היהודי ותפקידיה של התנועה הציונית בתפוצות וההבדל המהותי בינה לבין המפלגות הקומוניסטיות – אמר כי זהו נושא לוויכוח אידיאולוגי והדגיש כי בכל דיון בשאלה שעוררתי יש לזכור מעמדם האישי של הנוגעים בדבר, דהיינו – הנתינות. במקרה זה, כשהמדובר בנתינים רומניים אין הדבר יכול לשמש נושא לדיון בין שתי מדינות, אבל מוכן לראות בפנייתי אליו בהבעת משאלה להפנות תשומת לבה של ממשלת רומניה לבעיה זו ולהשקפתה של ממשלת ישראל בדבר אופן פתרונה וזאת הוא רושם לפניו. בסיום ביקשתי לדעת סיבת מאסרו של עובד הצירות ולדמן ומה הם האשמות נגדו. הוא הבטיח לברר ולהודיעני.

ארגמן

389

ו' איתן אל אל"מ ברנס (ירושלים)
W. Eytan to E.L.M. Burns (Jerusalem)

Copy: העתק: 130.02/2439/4

Jerusalem, 27 September 1955

Sir,

I have been instructed to reply to your letter of 26 September 1955, addressed to Mr. Sharett.[1]

In reply to your letter of 21 September 1955 you were notified, on 22 September 1955, of the reasons for the placing of a unit of the Israel Defence Forces in the Nitzana (El-Auja) Demilitarized Zone.[2] You were also informed that Israel would withdraw this unit as soon as Egypt withdrew her forces illegally stationed in that area and undertook to cease interfering with the marking of the border. We understand that you have already contacted the Egyptian authorities on these two matters, but so far we have not received any definite Egyptian reaction to Israel's position.

In the meantime, there have been further violations by Egypt of the General Armistice Agreement and of the cease-fire arrangement along the Gaza Strip. On 15 and 16 September two parties of armed men sent by Egyptian military authorities into Israel territory were caught. On 25 September a freshly-placed mine of Egyptian army manufacture was found on the regular patrol route near Be'eri. Other cases of armed infiltration from the Gaza Strip have been brought to our notice.

Notwithstanding these developments, the Government of Israel accepts your request, addressed to both parties, to withdraw their forces from the area of the Demilitarized Zone and fully to implement all clauses of Article VIII of the Israel-Egypt general Armistice Agreement. At the same time, with a view averting a possible new cycle of violence, we would request that a reaffirmation by Egypt of her resolve to abide by the cease-fire both in Gaza and Nitzana areas be now obtained.

389

1. ברנס ציין שכוחות ישראליים ומצריים התמקמו באזור המפורז של אל־עוג'ה (ניצנה) ודרש ששתי הממשלות יורו על פינוי הכוחות. (המכתב בתיק 130.02/2439/4.)
2. ראה מס' 384.

Furthermore, in order to avoid any misunderstanding and with a view to ensuring Israel's rights under the General Armistice Agreement, the Government of Israel desires to receive from the Government of Egypt confirmation that in complying with the clauses of Article VIII the following obligations will be discharged: --

(a) All Egyptian military positions on this side of El Qouseima and Abou Aougeila will be removed beyond that line, as required by Article VIII of the General Armistice Agreement, so that no Egyptian position under any guise whatever will remain closer to the international frontier than El Qouseima and Abou Aougeila. Should any positions whatever remain in the area between the international frontier and El Qouseima and Abou Aougeila after the withdrawal suggested by you, Israel reserves the right to retain on her side of the international frontier positions similar to those on the Egyptian side.

(b) The Egyptian Government will not interfere with the marking of the international frontier. Israel is prepared either to complete the marking of the border line on her own, as has been done in the past weeks in agreement with the United Nations Truce Supervision Organisation, or to revert to the agreement of 3 January 1955 and demarcate the frontier jointly with Egypt. The Government of Israel invites the Egyptian authorities to inform Israel whether they are prepared to honour the agreement of 3 January 1955 or, if not, whether they undertake to cease tampering with the marking of the international frontier by Israel on Israel's side of the frontier.

(c) The operation of the Mixed Armistice Commission Headquarters established in the village of El Auja will be effected in strict compliance with the arrangement reached on this matter in 1949.

On receipt of the Egyptian Government's reply that it is prepared to withdraw its forces and fully to implement Article VIII as stated in (a), (b) and (c) above, instructions will be issued by the Government of Israel to begin the withdrawal as requested by you on Wednesday, 28 September 1955, at 1000 GMT. Should Egypt's confirmation of these undertakings fail to arrive by 0600 GMT, Wednesday, 28 September 1955, Israel will be prepared to execute the withdrawal at any later date following the receipt of Egypt's reply.

I am to add that the Israel Defence Forces unit in the Nitzana area remains under strict orders to abide by the cease-fire, and if the Egyptian

forces act likewise, there would seem to exist no danger of an outbreak of hostilities in the Demilitarized Zone.

I am, Yours faithfully,

Walter Eytan

390

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA338
נוסח יוצא: 93.01/2211/9

ואשינגטון, 27 בספטמבר 1955

בשיחה בהשתתפות ראובן [שילוח] וברגוס.

הבעתי לאלן תנחומים על מחלת הנשיא. אמרתי כי היתה בכוונתי להמשיך בבירור נאום דאלס מ־26 בחודש אך בינתיים צצה דאגה חמורה ביותר לרגל ידיעות שהופיעו על־פי אי.פי. [A.P.]. ידיעות אלה אינן מתיישבות כלל עם רוח דברי המזכיר ב־26 באוגוסט ובשיחת העיתונאים שלו ב־30 באוגוסט כשדיבר נגד זיון מצרים על־ידי ברית־המועצות. במקום להעיר על סיפור בעיתון, הייתי מעדיף לקבל ממנו ולהעביר לממשלתי את דבריה המוסמכים של מחלקת המדינה. השיב אלן:

(א) סיפור אי.פי. הוא בלתי מוסמך ובלתי מדויק. תוצאת הסיפור היא ניפוח עניין פעוט למשבר גדול שאין לו קיום.

(ב) המעשה שהיה כך היה. בדצמבר 1952 הכריזה ממשלת ארצות־הברית על זכאות מצרים לקבל סיוע נגד תשלום על־פי אותו חוק שגם ישראל קיבלה ממנו זכאות דומה. מאז היו הצעות והיענויות גם לישראל, גם למצרים בממדים צנועים. במקרה קיבלה ישראל ומצרים אותה הכמות, כלומר 1 מיליון דולר.

(ג) ביוני הודיעו המצרים למחלקת המדינה כי רוצים להשיג נשק בארצות־הברית. ענתה מחלקת המדינה שלמצרים זכאות עקרונית על־פי חוק הסיוע נגד תשלום, אך עליה לפרט את מבוקשה.

(ד) המצרים הגישו רשימה למחלקת המדינה שממדיה עולים על מה שנמכר עד כה למדינות מזרח־תיכוניות. מחמד ענתה שלפני שתיגש לטיפול מפורט בבקשה, רוצה היא לדעת מה בכוונת מצרים לגבי התשלום. היו כמה פגישות בהן מצרים ניסתה לברר את אפשרויות התשלום.

(ה) לא נמצא פיתרון וזה שבועות מספר נרדם העניין ונשתתק.

(ו) מאז לא חלה יזמה כלשהי לא מצד ארצות־הברית ולא מצד מצרים. הרושם המשתקף בסיפור אי.פי. כאילו נקטה ארצות־הברית יזמה בימים האחרונים לרגל יזמת ברית־המועצות, הוא סילוף מוחלט.

(ז) ממשלת ארצות־הברית מתנגדת למרוץ הזדיינות ואינה ששה כל עיקר לקראת תפקיד

של מוכר נשק במזרח התיכון. לגורמים אחרים שמור התפקיד הזה ואין ארצות־הברית באה להתחרות.

שאלתי: (א) מתברר כי לא היתה מכירה. היש סיכוי שתהיה. השיב שאין כל תהליך של משא־ומתן ו־Nothing is now in the works. (ב) שאלתי אם מצרים תפתור את הבעיה הכספית ותבוא ובידה כסף מלא, האם התחייבתם במקרה זה למכור להם את אשר ביקשו ברשימתם. השיב לאו דווקא. במקרה זה נשב ונבדוק את הבקשה לאור שיקולים רבים לרבות התנהגות מצרים בגבול התנהגותה בזירת היחסים הבין־לאומיים בכלל יחסיה עם מעצמות אחרות וכו' והמדיניות היסודית של ארצות־הברית למנוע כל דבר העשוי להגביר מתיחות במזרח התיכון. ארצות־הברית התחייבה בהסכם 1952 שמצרים זכאית עקרונית לקנות נשק מממשלת ארצות-ברית, אך אין זאת אומרת שהיא פטורה מהתנאים והחומרות והסייגים הכלולים בחוק עצמו. הואיל ולא נפתרה הבעיה הכספית, נגמר המשא־ומתן ולא היה לו המשך כלשהו.

אמרתי שהעובדות שסיפר לי עכשיו, אינן דומות לידיעת אי.פי. ובכל זאת סיפור זה רווח ויוצר עובדה מדינית. האין חובת תבונה על ארצות־הברית להבטיח שהעיתונות תמסור על העובדות לאשורן. אמר שדובר מחלקת המדינה עשה מאמצים להכחיש את סיפור אי.פי. אך העיתונים לא הדפיסו דבריו ועכשיו ייעשה מאמץ חדש. ייתכן כי המזכיר יצהיר הצהרה בקרוב, נוסף על ההודעה המשותפת היום. סיפור בנימין ולס מלונדון גם הוא מופרך מיסודו. הואיל ולא היתה הצעה אמריקנית למכור נשק למצרים על-מנת להתחרות עם הסובייטים הרי ממילא לא היתה מחאה בריטית נגד הצעה זאת. הוספתי להזהירו שאם לא תבוא מחמד ותספק את העובדות כהווייתן, קשה יהיה למנוע מעגל מתרחב של תגובות ותמיהות. הבטיח לדאוג לתיקון המצב בעיתונות.

לגופו של העניין, הזכרתי לו כי אם המצרים יחדשו תביעתם, יש להביא בחשבון את המתיחות בגבול את פעולות הפדאיון את חיזוק ההסגר ואת הנעימה הקיצונית בנאום פאוזי.[1] ביקש מברגוס להביא בפניו נאום פאוזי מאחר שלא קרא אותו רק שמע שהנאום היה רע ביותר. באשר לשאר דברי, הרי אם המצרים יחדשו את תביעתם תובא בחשבון מדיניותה באותו מועד.

אז מסר לנו אלן רשמית כי נתקבלה ידיעה מקהיר ומלונדון לפיה הודיעה מצרים רשמית לשגרירי ארצות־הברית ובריטניה כי הגיעה להסכם מסחרי עם ברית־המועצות הכולל הסכם על רכש. טרם החליטה ממשלת ארצות־הברית על תגובתה. אמרתי שאם אין ממשלת ארצות־הברית מצליחה לסלק אפשרות זו, עליה לעזור לישראל להזדיין לבל יעורער המאזן על־פי הצהרת 1950.

לבסוף עוררתי בעיית השבויים בסוריה. הבטיח גם להמליץ בפני המרשלד שיפעל כהלכה וגם להגיש בקשה אמריקנית רשמית לממשלת סוריה החדשה.

בצאתנו מסרתי לעיתונאים שקיבלתי הבהרה מלאה שאני מעביר לממשלתי. לא מסרתי פרטים רק כשאמרו, היש להבין מזה שאלן אישר את סיפור אי.פי. אמרתי שלא לפרסום כי אין להסיק מסקנה זו, אך אם ברצונם ללמוד פרטים, עליהם לפנות למחמד. מציע שעיתונותנו תודרך לתבוע הבהרה, הכחשה וסילוק הדאגה ולאו־דווקא לפעול על־ידי הנחת אי.פי.

אלן סיפר כי משלחת צבאית מצרית הייתה במוסקבה בעצם הימים בהם הכחישו בפני אבידר התכנית למכור נשק למצרים.

אבן

390

1. מוסב על דברי פאוזי במסיבת עיתונאים באו"ם ב־21 בספטמבר. פאוזי טען בין היתר כי מצרים אינה מקבלת את הטענה הישראלית שאזור ניצנה שייך כולו לישראל.

391

א' אבן אל נשיא מועצת הביטחון (ניו יורק)
A. Eban to the President of the Security Council (New York)

Copy: 93.03/3040/6 :העתק

New York, 27 September 1955

Sir,

On instructions from the Government of Israel I have the honour to bring to the notice of the Security Council the text of a statement published by the Israel Ministry for Foreign Affairs on 13 September 1955, concerning certain regulations recently made by the Government of Egypt with the purpose of restricting free passage of shipping through the Straits of Tiran into the Gulf of Eilat (Aqaba):

"The regulations issued by the Egyptian Government requiring all vessels passing through the Straits of Tiran into the Gulf of Eilat (Aqaba) to give the Egyptian authorities 72 hours' notice and obtain their permission, are a new and serious infringement by Egypt of the rights of all countries to free and unhindered passage through this international channel. Acquiescence in them will aggravate the danger of incidents prejudicial to peace and security in the area.

"Insofar as the object of the regulations is to prevent access of merchant vessels to Eilat, they are in violation of the obligations of Egypt under the Israel-Egyptian General Armistice Agreement, the resolution of the Security Council of 1 September 1951, and of the general principles of international law governing the freedom of the seas and passage through international waterways. Furthermore, they are incompatible with the most explicit undertakings given by the Egyptian Government on 28 January 1950 in reply to enquiries made by the United States Government after the Egyptian occupation of the islands of Tiran and Sanafir.

"On that occasion the United States Government conveyed to the Government of Israel the following statement by the Government of Egypt:

"This occupation is not intended to prejudice in any manner the innocent passage across the waters separating these two islands from the Egyptian coast of Sinai. It goes without saying that this passage, the only practicable one, will remain free as in the past in conformity with international practice and recognised principles of the Law of Nations."

"Despite these undertakings and Security Council Resolutions of 1 September 1951, the Egyptian Government has in the intervening years several times illegally molested or otherwise interfered with shipping through the Straits, including ships sailing from and to Israel. As recently as last July the British vessel *Anshun* was holed up above the waterline by shells fired from Egyptian guns in Tiran in an effort to prevent its passage to Aqaba.

"The new regulations are a blatant attempt by the Government of Egypt to arrogate to itself powers and exercise rights to which it has no title in international law or practice.

"The Government of Israel recognises no such rights on the part of the Government of Egypt. It rejects the legality of the Egyptian regulations. Israel is determined to protect the rights of free passage through this international channel at whatever time and whatever methods it will see fit.

"Announcement of this new Egyptian restriction comes a few days after Egypt's acceptance of the United Nations Chief of Staff's request for a cease fire. It calls in serious question the sincerity of Egypt's intentions to alleviate the tensions of the past weeks and revert to strict observance of the Armistice Agreement."

I have the honour to request that this communication be circulated to all members of the Security Council.

Please accept, Sir, the assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

392

מחלקת ארצות־הברית אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
United States Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 28 בספטמבר 1955

לאוסון הוזמן היום לשר. נכח הרצוג.

השר פתח בהביעו רגשי הצער שאפפו המדינה כולה לשמע מחלת הנשיא והרגשת הרווחה על הטבת מצבו. ביקש להעביר בשמו ברכת החלמה.

המשיך ואמר כי אם נכון שהסובייטים עומדים למסור נשק למצרים, במישרין או בעקיפין, יהווה צעדם סתירה משוועת למדיניותם הבין־לאומית הנוכחית שאליה התייחס דאלס בקורת רוח בנאומו ב־26.9. אם כך כנראה שלסובייטים מדיניות כפולה – להופיע כשוחרי שלום ותובעי הפחתת הזיון בעולם מזה, וליזום מרוץ זיון במזרח התיכון מזה. הסכנה היא שיהיה מרוץ הן בקניה והן במכירה – היינו מרוץ קניה מצד מצרים וישראל, ומרוץ מכירה למצרים מצד הסובייטים וארצות־הברית. בשבילנו תהיה התוצאה שלילית מכל הבחינות. מאידך, חזקה על מצרים שתדע לנצל ההתחרות בין הרוסים לבין ארצות־הברית למטרותיה הזדוניות – ראשית נגד ישראל, שנית אולי נגד סודאן, שלישית, אולי נגד צפון אפריקה. ברור הוא שפני מצרים לתוקפנות, ויש לשים עין עליה. בהזכירו תוכן תשובת אלן לאבן (לפי שלכם 338)[1] אמר השר כי יש כאן הרגעה מרחיקת־לכת. מאידך, עליו לציין שדאגתו נתעוררה עקב דברי דובר מחלקת המדינה משלשום כי "בקשר לרשימה שהגישה מצרים ב-30.8 הסכימה ארצות־הברית עקרונית למכור למצרים כמות של נשק אלא שהעסקה לא יצאה לפועל משום שלא סודר עניין התשלום". פירוש הדבר שאם תסכים מצרים לשלם, תקבל הנשק. ייתכן שדווקא מצרים תהיה עקרונית ראויה לקבל נשק על אף הפורענויות שהיא מחוללת בגבולות, על אף תקלותיה במיצר טיראן ועל אף העובדה שהיא גורמת הפרעה לאווירת הפיוס הבין־לאומי?

לא עליו להציע מה על ארצות־הברית לעשות, אולם ברצונו לשאול אם אין מקום ל־open challenge לסובייטים כיצד מיישבים הם מכירת נשק למצרים עם מדיניותם הבין־לאומית הנוכחית? אם ארצות־הברית תלך בעקבות הסובייטים ותמכור אף היא נשק למצרים, לא יישאר לה בסיס לטיעון כלפי הסובייטים. מאוד היינו רוצים שארצות־הברית תשתף אותנו במחשבותיה. לאור דברי דובר מחמד, היינו מודים על הודעה ברורה מארצות־הברית שלא יימסר נשק למצרים עד אשר תשנה דרכיה.

אנו מצדנו נמחה נמרצות באוזני הרוסים על מה שהם מכנים "כעסקה מסחרית", נביע תמיכתנו על הסתירה במדיניותם ונוקיע מכירת הנשק כהשלכת גפרור לתוך חבית אבק שריפה.

השר קרא קטעים מדברי מסטן וקריץ (מהפנטגון) בפני ועדת החוץ במאי־יוני השנה ודברי בנטלי באפריל בדטרויט, שלא יינתן סיוע צבאי לערבים או לישראל בשנה זו, וכן דברי דאלס בנאומו בקשר לנטל ההזדיינות.

392

1. מס' 390.

עבר לציין הלקח שעל ארצות־הברית ללמוד מההתפתחות האחרונה. ארצות־הברית תמכה נמרצות בפינוי התעלה בהניחה כי מצרים תצטרף למערב, אולם לאחר המעשה, לא זו בלבד שמצרים לא גילתה נטייה לכך, אלא עשתה עסקה לקבל נשק סובייטי. שעה שלפני כשנתיים ביקשנו סיוע צבאי לישראל ואחר־כך העלינו דבר הסדר ביטחון הגנתי בין ארצות־הברית לבין ישראל, השיבה לנו מחמד כי על־ידי כך תעורר על ארצות־הברית זעם הערבים ותדחפם לזרועות הסובייטים. והנה, למרות הימנעות ארצות־הברית מכל התקשרות עם ישראל קרה מה שקרה. ארצות־הברית זרעה רוח וסופתה יקצרו הסובייטים. הרעיון שעל ירי נשק יחוזקו משטרים מסוימים באזור ויוטו מערבה, מקורו בארצות־הברית. השאלה היא אם סוף סוף תגיע ארצות־הברית לכלל הכרעה which are the consistently stable factors and which the unstable and treacherous.

מאהב

393

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 744
נוסח נכנס: 130.09/2344/3

פאריס, 28 בספטמבר 1955

נשק למצרים.[1]

(1) ידיעות ממקור כמוס מאשרות כי גברה יד אנשי הרציף [משרד החוץ הצרפתי] התובעים חידוש אספקת הנשק למצרים. המאמר בלה־מונד מ־27 (מברקנו 696) לא זו בלבד שנכתב בהשראת הרציף אלא מסמן כנראה שלב סופי במערכה הנטושה בין משרד החוץ ואותו חלק ממשרד הביטחון כולל השר המצדד במדיניות יד חזקה לגבי המצרים. אנשי הרציף הסתמכו בין השאר בין השאר על העובדה שהמצרים קונים בין כה וכה נשק באנגליה ובארצות־הברית ונמצאת צרפת מפסידה השוק וההשפעה המדינית גם יחד.

מוסרים מאותם המקורות כי הוסכם על חידוש האספקה לאחר שמצרים תתחייב במכתב להפחית בעניין צפון אפריקה. אין זה אלא מוצא של כבוד שכן יירמז למצרים שההתחייבות היא כלפי חוץ בלבד.

לניצחון האסכולה הזאת סייעה עובדת התמוטטות כוח הממשלה עקב ההיסוסים במרוקו וירידת קרנו של פור.

אין מפנה זה כרוך כפי הנראה במחשבתם בשינוי היחס לישראל ובהפסקת ההזמנות לנו.

393
1. ראה מס' 380.

(2) הצעתנו להימנע לפי שעה מפעולה נגדית בעניין אספקת הנשק למצרים, משום שעמדת הרציף ידועה, השפעת ראש הממשלה מפוקפקת וכל התערבות של הפלג הימני בממשלה עלולה לחדש הסכסוך בינינו לבין משרד החוץ. כן יש לחכות לתוצאות התייעצות השלושה ולהדי הרכש ברוסיה שעלול לשנות התמונה.

צור

394

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה
Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן 234
נוסח יוצא: 130.11/2505/23

ירושלים, 28 בספטמבר 1955

בהול

לאבידר.

נאסר הודיע אמש על חתימת הסכם חליפין עם צ׳כיה בשבוע שעבר. צ׳כיה תספק למצרים נשק תמורת כותנה ואורז.

ב. רואים בהספקת נשק למצרים ללא תנאי צעד עוין המערער מאזן הכוחות במזרח התיכון ומחזק התוקפן.

ג. נפוצות ידיעות בלתי ברורות גם על אספקת נשק סובייטי.

ד. השר הזמין קלימוב וישמיע מחאה.[1]

ה. הנראה לך לחזור על המחאה גם במוסקבה?

מזא״ר

394

1. ראה מס׳ 396.

395

ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ/ 684
נוסח נכנס: 130.11/2505/23

פראג, 28 בספטמבר 1955

מידי

לאור הודעתו של עבד אל נאסר מאתמול על מכירת נשק צ'כוסלובקי למצרים, הנני מציע כי אפנה לדרג גבוה כדי למחות נמרצות. לדעתי, עלינו להגיד כי ממשלת ישראל רואה במסחר זה מעשה בלתי ידידותי כלפיה. עלינו גם להסתמך על הודעתו של שימוביץ אלי מה־25.2 בה הכחיש נמרצות וחגיגית כי צ'כוסלובקיה מוכרת נשק למצרים או לכל מדינה אחרת. באותה שיחה אמר גם, כי צ'כוסלובקיה מדינה שוחרת שלום ולא מכרה ולא תמכור נשק לעל מדינה שהיא. בשבוע שעבר ביקר כאן שר הביטחון ההודי ונודע לי מפני השגריר ההודי כי הצ'כים הציעו להודים כל סוגי הנשק ותחמושת וכמו־כן טנקים ואווירונים. הם הציעו גם להקים בהודו בתי חרושת לנשק ולתחמושת, דבר המוכיח את אי נכונות הצהרתו של שימוביץ. כמו־כן, נמצאים כאן כעת סורים אשר מכוניותיהם נראו בבתי חרושת לנשק. אם דעתכם כדעתי, אבקשכם להבריק לי מיד הוראות מפורטות, כי פעולה כזו צריכה להיעשות מיד וצריכה להיות מלווה פרסומת מתאימה לזו של הודעת נאסר.

קדר

396

מחלקת ארצות־הברית אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
United States Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/3

ירושלים, 29 בספטמבר 1955

סודי

השר הזמין היום מיופה־הכוח הסובייטי נ' קלימוב לשיחת בעניין הכרזת נאסר על הסכם נשק עם צ'כיה ושמועות על הסכם דומה עם ברית־המועצות. לאחר שהשר הזכיר שיחת אבידר־זייצב,[1] ממשרד החוץ הסובייטי, אשר בה הכחיש זייצב השמועות ועם זאת השאיר פתח

396
1 מס' 371.

לאפשרות של עסקות מסחריות בנשק לצורכי ביטחון אמר "מאז תשובתו של זייצב לאבידר הועמדנו בפני עובדות מוגמרות. נאסר הודיע במפורש על חוזה עם צ׳כיה. מאידך, מחוגי מחלקת המדינה נודע כי נאסר גילה כי מצרים הגיעה להסדר דומה גם עם ברית־המועצות. מבלי לדקדק במקורו של הנשק החדש הזה אשר יסופק למצרים ולאור ההבנה ושיתוף־הפעולה בין ברית־המועצות וצ׳כיה. אבקש למסור לממשלתך את מחאתנו ולבקש הבהרה בפרשה זו אשר עוררה התמרמרות ממשלת ישראל וכן של תושבי ישראל ושל יהודי העולם כולו". בהמשך דבריו עמד השר על תוקפנותה של מצרים, על ההפרות המתמידות של שביתות-הנשק מצד ממשלות ערב ואמר "לאור חומרת המצב, אין לדידנו הבדל אם הנשק אשר יסופק למצרים יהיה בחזקת מתנה או קניה מסחרית כי תוספת נשק אצל הערבים מאלצת אותנו לחפש מקורות חימוש חדשים ולהוציא על כך קרנות אשר מיועדות למטרות פיתוח. נכונות ברית־המועצות לספק נשק לארצות ערב התוקפניות מעוררת פליאה מיוחדת לאור מדיניות השלום וההבנה הבין־לאומית של ברית־המועצות ביתר חלקי העולם. אם אספקת נשק סובייטי למצרים תשווה את חשבונה של ברית־המועצות עם ארצות־הברית באזור המזרח התיכון הרי בעצם הדבר נזק עצום לנו ולאזור. ייתכן שלגבי שתי המעצמות הגדולות החשבון יהיה אחד נגד אחד אולם לגבינו, החשבון הוא אחד פלוס אחד. נשמח אם ממשלתך תוכל להרגיע אותנו אולם לאור העובדות המדברות בעד עצמן כפי שהן התפרסמו, קשה להאמין כי נשאר מקום להרגעה אלא אם ברית־המועצות וצ׳כיה יחזרו בהן מהחלטתן לספק נשק לארצות ערב". לשאלתו של קלימוב אם הגבנו גם על כוונות אמריקה לספק נשק למצרים, ענה השר בחיוב והטעים כי אף כי ארצות־הברית הכריזה על נכונותה למכור נשק, הרי למעשה לא הוחלט עדיין על העסקה. שאלתו השנייה הייתה בדבר מקורות הנשק שלנו. בתשובה אמר השר בין היתר "הננו מסובכים בטבעת ברזל של ממשלות ערב תוקפניות ואין בפנינו דרך אלא לקנות נשק בכל מקום שניתן". ועוד "לדעתנו רק ממשלה אשר דורשת שלום ומקפידה על כך יש לה הזכות לדרוש ולקבל נשק. כנגד זאת, מדינות תוקפניות אשר מנהיגיהם מסיתים את עמיהן נגד מדינה שכנה, בשום פנים אינן ראויות לקבל נשק מאיזה מקור שהוא. ואם הם מקבלות אותו, יש בכך עידוד למדיניות תוקפנית". לבסוף אמר קלימוב כי צ׳כיה הינה מדינה בלתי תלויה אשר מנהלת מדיניות משלה, כי לא יכול להוסיף דבר בשם ממשלתו על מה שנאמר כבר על־ידי זייצב לאבידר וכי יעביר את דברי השר לממשלתו.

מזאר, מאהב

397

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 72
נוסח יוצא: 130.16/2951/2

ירושלים, 30 בספטמבר 1955

ניצנה.

אחרי יומיים של שיחות וחילופי מכתבים עם ברנס סוכם כדלקמן:

(א) המצרים ירחיקו כוחותיהם לעבר הקו אבו עגילה–אל כוסיימה בצד המצרי של הגבול. יישארו עמדות בדיקה check post שהיו קיימות גם בעבר ושהוועדה אישרן בתנאי שתהיינה מורכבות מלוא יותר מאשר 10 חיילים מצוידים בנשק שאינו עולה על נשק כיתתי ושלא יוקמו בהן ביצורי קבע. שמרנו זכותנו להתנגד גם לחוקיות של עמדות אלה. בצד שלנו בעוד שכוחות צה"ל יצאו המפורז יכנסו אליו כוחות משטרה. ברנס מבקש שכוחות אלה יהיו מוגבלים במספר ושנשקם יהיה נשק משטרתי רגיל.

(ב) המצרים אינם מתנגדים עוד לסימון הגבול הבין־לאומי. תבעו מברנס שאו"ם יסמנו אולם הוא סירב. לפי הסיכום יחולק הגבול לשתי גזרות ובכל אחת מהן יתוקנו עמודים על־ידי אחד מהצדדים. המדידות תעשינה בשיתוף־פעולה עם משקיף או"ם מודד. במקרה שצוות המודדים לא יהיה מעורב מישראל ומצרים ילווה קצין קשר של צד אחד צוות המודדים של הצד השני. אם הסדר זה לא יופעל תוך שבוע ימים, תחדש ישראל סימון הגבול בעצמה. אם מסיבה כלשהי לא יתקינו המצרים העמודים בקטע שיוקצב להם, נשלים את הסימון בקטע זה מיד עם גמר העבודה בגזרה שתוקצב לישראל.

(ג) מטה ועדת שביתת־הנשק בכפר עוג'ה ינוהל בהתאם להסדר מ־49 כל עוד לא יסכימו הצדדים על שינויים בו. בשלב זה השינוי היחידי יהיה בהצבת חיילים במקום אזרחים במשמרות הצדדים במטה.

שאלנו ברנס אם בהתחשב עם ערב החג יהיה מוכן לדחות ביצוע הנסיגה ל־2 באוקטובר וקיבלנו הסכמתו.

תקוע

398

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בפראג
Eastern Europe Division to the Israel Legation in Prague

מברק מוצפן ש/ 864
נוסח יוצא: 130.09/2343/2

ירושלים, 30 בספטמבר 1955

לקדר.
בנצור ראה היום יובנק לפי הזמנתנו. בהסתמכו על נאום נאסר על הסכם מסחרי עם צ׳כיה ואספקת נשק צ׳כי תמורת כותנה וסחורות אחרות במסגרתו, אמר:

מצרים רואה את עצמה לפי דברי מנהיגיה במצב מלחמה עם ישראל. מצרים מפרה בקביעות הסכמי שביתת־הנשק. היא מפריעה לשיט החופשי בתעלה. היא מנסה למנוע שימוש חופשי בנמל אילת והיא מסרבת להיכנס למשא־ומתן ישיר על שלום. לאור עובדות אלה, ברור שמצרים תשתמש בנשק נגד ישראל. לאור חומרת המצב לדידנו, אין הבדל אם הנשק אשר יסופק למצרים יהיה בחזקת מתנה או קניה מסחרית, כי תוספת נשק למצרים מאלצת אותנו לחפש מקורות חימוש חדשים ולהוציא על זה סכומים המיועדים לפיתוח. לדעתנו רק ממשלה דורשת שלום ומקפידה עליו יש לה הזכות לדרוש ולקבל נשק. כנגד זאת, מצרים היא מדינה תוקפנית אשר מנהיגיה מסיתים את העם המצרי נגד ישראל והיא בשום פנים אינה ראויה לקבל נשק מאיזה מקור שהוא ומתן נשק למצרים יש בו עידוד למדיניות תוקפנית המסכן במישרין את שלום האזור ובעקיפין את שלום העולם. בהמשך הסתמך בנצור על שיחת שימוביץ–קדר ב־25 בפברואר, בה הכחיש שימוביץ נמרצות וחגיגית השמועה של מכירת נשק לארצות ערב.

בסיכום דבריו ביקש בנצור מאת הממונה למסור לממשלתו את מחאתנו ולבקש הבהרת הפרשה אשר עוררה דאגה רצינית והתמרמרות בממשלת ישראל וכן בין כל תושביה ובין יהודי העולם. הוסיף כי נשמח אם ממשלת צ׳כיה תוכל להרגיע אותנו, אולם אין להניח שיהיה מקום להרגעה אלא אם תחזור בה ממשלת צ׳כיה בהחלטתה למכור נשק לאויבי ישראל.

יובנק ענה כי קרא על ההסכם בעיתונות בלבד. הוא מניח שבזכותה של ממשלה סוברנית לכרות הסכם מסחרי הכולל גם מכירת נשק והבטיח להעביר את מחאתנו עם דברי ההסבר לממשלתו.[1]

מזאר

398

1. בשיחה שקיים ציר ישראל בצ׳כוסלובקיה, ש׳ קדר, עם סגנית שר החוץ סקנינובה, הצהירה זאת כי ״ממשלת צ׳כיה תמשיך במדיניות אשר קבעה לעצמה והיא תקיים חוזים אותם היא חתמה עם ידידיה.״ היא תשמח תמיד לדון עם ישראל על פיתוח קונסטרוקטיבי של היחסים אבל בנידון החוזה עם מצרים אין מקום לדיון בין שתי המדינות. (ראה דיווח של שיחת קדר עם סקנינובה, 3 באוקטובר 1955, 130.02/2456/7.)

399

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA353-4
נוסח יוצא: 93.01/2212/10

ואשינגטון, 1 באוקטובר 1955

אתמול הודענו למחלקת המדינה כי ארצה לראות את המזכיר בקרוב כדי להחליף דעות על המצב החדש שנוצר לרגל העסקה המצרית-סובייטית. הנחתנו הייתה כי פנייה זו תבטיח פגישה תוך שבוע או עשרה ימים כרגיל. הבוקר, בהיותי בעצרת, באה פנייה דחופה מדאלס שברצונו לראותי מיד היום. נסענו ראובן [שילוח] ואני לוואשינגטון והגענו למחלקת המדינה בשעה הקבועה. באותה שעה נתקיימה התייעצות בענייננו בלשכת המזכיר. נכנסו ויצאו בזה אחר זה ג'רנגאן, ווילקינס ולבסוף בוהלן. בשיחתנו אנו השתתפו גם ראסל והייר.

אמרתי כי בשבועות האחרונים, בשיחות עם לאוסון ועם אלן, הסברנו בגילוי לב ובדייקנות את השקפתנו על נאומו מ־26 באוגוסט. מתוך הנחה כי ניתוחנו והערכתנו הגיעו לידיעתו, אין בדעתי להרחיב את הדיבור. בכל זאת הסברתי בקצרה את הדאגה שנגרמה לנו על־ידי סעיף הגבולות, הן מבחינה עניינית הן מבחינה תכסיסית. אמרתי כי הוויכוח היה נטוש בינינו לפני כמה ימים, אך בינתיים התחולל באזורנו מאורע כביר בעל משמעות מהפכנית ומאורע זה מחייב את כולנו להינתק מכל שיגרה מחשבתית קודמת ולהיכון לשינוי ערכים יסודי. את ההסכם בין מצרים לבין הסובייטים יש להעריך בשני מישורים, אחד עולמי ואחד אזורי:

(א) אחרי שמעצמות המערב הצליחו זה מאתיים שנה למנוע חדירה רוסית למזרח התיכון ובעיקר למנוע חדירת הקומוניזם הרוסי בדורנו, באה ממשלה ערבית ופתחה בידיים את שערי האזור לאותה ההשפעה. על פני המתיחות הקיימת, שמקורה בגורמים מזרח־תיכוניים מקומיים, נתוספה שכבה חדשה של מתיחות אסטרטגית בעלת היקף עולמי. הרי שאחרי ועידת הארבעה בא מעשה סובייטי שיש בו סתירה משוועת למגמות שנקבעו בז'נבה ולרוח החדשה שצוינה בנאום המזכיר מ־26 באוגוסט. כהד לדברי מולוטוב על הצורך להפסיק את מרוץ הנשק באירופה, בא מאמץ יזום לפתוח מרוץ כזה במזרח התיכון על חשבון ביטחונה של ישראל ויציבותו של האזור. זוהי עובדה חשובה ומדאיגה במסכת היחסים בין מזרח ומערב.

(ב) נפל דבר לא פחות חשוב במסכת היחסים בין המזרח התיכון לבין העולם המערבי. במצרים קיים ממשל שאינו נרתע מלמסור מפתחות השפעה ואמצעי חדירה לברית־המועצות. עובדה זאת איננה ניתנת להימחק. אפילו יעלה בידי המערב להרתיע את ברית־המועצות מלתת, או את מצרים מלקבל משלוח זה או אחר, דבר שאינו בטוח כלל, הרי תישאר חרותה על לוחות ההיסטוריה והמציאות העובדה שקיימת ממשלה במצרים שאינה סולדת ממעשה זה. המסקנה היא ברורה. כל ההערכות החיוביות או החיוביות למחצה שרווחו לגבי ממשל זה בזמן מן הזמנים או בארץ מן הארצות, נפלו למשואות לבלתי קום. נחוץ לעקור את ההערכות הללו משורשן מבלי להשאיר מהן זכר או שריד. צא ולמד כמה ויתורים ויתר המערב למצרים וכמה תקוות שווא תלה בממשל זה. נאמר שאם תבוא מצרים על שאיפתה לפינוי התעלה והשלמת ריבונותה, תצטרף למערב ותתקדם בדרך השלום עם ישראל. מצרים קיבלה את הפינוי ואת

הסיוע הכלכלי וגם הוצע לה לצערנו סיוע צבאי. את כל ההנאות וההצעות הללו הכניס נאסר לכיסו, עשה קנוניה עם הסובייטים והנה מושטת ידו לסכסך, לנרגן ולחבל בישראל, בסודן, במרוקו, באלג׳יריה ועכשיו ביחסי המעצמות. בסיכום תיאור זה אמרתי כי אין לארצות־הברית או לישראל מוצא נפשי ומחשבתי כלשהו מהמשבר בלי התנערות מוחלטת מכל תקווה ואשליה ומכל יצר של הסתמכות על קנה רצוץ זה. אינני בא לשפוך מלח על פצע אכזבתה של ארצות־הברית. אמנם היינו אנחנו יותר מפוכחים אך ברגעים מסוימים השתעשענו גם אנו בתקווה שאולי מדרום תיפתח הטובה אם כי תמיד ערערנו על שיטת המערב למסור את כל ויתוריה והנאותיה בלי תמורה של ממש מובטחת מראש. על־כל־פנים, אין מישהו חייב להתבייש בפני החובה המצפונית להכיר בעובדה האכזרית כי כל ויתורי המערב היו לשווא וגמולם הייתה סתירת לחי מוחצת.

מכאן עברתי להסקת מסקנותיה של ישראל. הבעתי ספק אם נסכים לשבת נטולי ביטחון ולראות את מצרים עומדת לפתחנו כשהיא מזדיינת בכוח קומוניסטי. לא נהיה כארנבת המחכה עד שהנחש יתחזק כדי לבלעה. זוהי שעת גורל וחובת ארצות־הברית מסתכמת בשלושה קווי פעולה:

(א) יש אפשרות אחת גרועה אפילו ממה שקרה והיא האפשרות שארצות־הברית תנסה להתחרות עם ברית־המועצות ולפייס את מצרים ועל־ידי כך תפסיד את מעמדה וזכותה המוסרית. לא האמנתי לסיפורים שהופיעו ביום ב׳ וג׳ שעברו ושמחנו על דבריהם של פקידי מחלקת המדינה שהכחישו נמרצות את הכוונות הללו. בכל זאת מדאיגה העובדה שהעיתונות מוסיפה לייחס למחלקת המדינה כוונות כאלה והדברים נקראים גם בישראל, גם במצרים ותוצאתם ממאירה. אני חולק אפילו על תבונת הזכרת העובדה כי מצרים זכאית עקרונית מטעם חוק M.S.A. – Mutual Security Act, לקנות נשק בארצות־הברית. האמנם למחרת חתימת הסכם על נשק עם צ׳כיה זכאית מצרים עדיין בזכויות מטעם M.S.A.. מה יהיה אם כל 60 המדינות של M.S.A. יעשו דבר דומה? האמנם יוסיפו לקבל עזרה כלשהי מטעם חוק זה. אנו מקווים שתעמוד ארצות־הברית איתנה, שתכחיש את הכתבות בעיתונות ותראה את מצרים פסולה מכל זכויותיה על־פי M.S.A..

(ב) אם תצליח ממשלת ארצות־הברית בלי מעשה פייסנות להרתיע את ברית־המועצות מתת, או את מצרים מקבל, תבוא עליה ברכה. אם לאו הרי יעורער אותו מאזן צבאי שהנשיא התחייב ב־1953 על שמירתו וחובת כבוד ותבונה על ארצות־הברית להמציא לישראל נשק כדי שלא תודבק במרוץ אומלל זה. אשמח לשמוע את הערתו של המזכיר על נקודה זאת. רצוי שכוונת ארצות־הברית בנדון זה תובהר מראש. אם המצרים ידעו כי כל יתרון שיקבלו מברית־המועצות יבוטל מיד על־ידי מענק אמריקני צבאי לישראל, הרי ישקלו אם כל העניין כדאי להם.

(ג) הצורך לשנות עמדות ולסגלן למציאות החדשה חל במיוחד על כמה הנחות שהניח המזכיר בנאומו מ־26 באוגוסט. גם לפני המאורע האחרון ערערנו על ההנחה כאילו האמצעים הביטחוניים שהמזכיר הפליג בשבחם בנאומו יכולים להתעכב עד להגשמת תנאים כלשהם. האם לא נתיישן הוויכוח הזה ועבר עליו כלח. הנה הסטאטוס־קוו באזור עומד על סף התמוטטות. קמו עליו לכלותו מצרים החותרת להשגת יתרון צבאי ולהכנעת ישראל לפי נאומו של שר החוץ שלה בעצרת שגרס כביכול חיסול מדינתנו מעיקרה. כבן־ברית בהסתערות זו על הסטאטוס־קוו נתגייסה המעצמה הצבאית השנייה בעולם. כיצד יעמוד סטאטוס־קוו זה אם לא יתבצר הן על־ידי הגברת כוח ישראל כתנאי ראשון והן על־ידי נכונות ארצות־הברית לערוב בצורה

החגיגית והמחייבת ביותר לשמירת המצב הקיים יחד עם ישראל ועם כל מדינה אחרת שתרצה להשתתף במערכת חוזים הגנתיים. מדיניות כזו ננקטה באירופה ובאסיה והצילה את השלום. מדוע לא תינקט במזרח התיכון. ההיגיון הפנימי של נאום המזכיר מחייב אותו לקפיצת דרך לקיצור התהליך ולהקמת השפעה אמריקנית מייצבת מול ההשפעה הקומוניסטית והערבית החותרת תחת אושיות השלום. דבר זה נחוץ כתוספת לתיקון המאזן הצבאי אך לא כתחליף לו.

בסיום דברי אמרתי כי התכנית שהתוויתי על שלושת שלביה תיראה אולי נועזת ודינמית אך המתנכלים ליציבות באזור מגלים העזה ודינמיות ויכולת להשתחרר מסייגים מפריעים. הדוגלים ביציבות, ובעיקר ארצות־הברית וישראל, מצווים גם הם על העזה ותנופת מעשה.

המזכיר הפסיק את שיחי פעמיים, ראשית לשאול אם יש לנו ידיעה מדויקת ממקורות מיוחדים על היקף החימוש הסובייטי של מצרים ואם כן, הנואיל לשתפו בידיעה ושנית, בהזכירי את נאום פאוזי[1] אמר בזעם, היה זה נאום נוקשה, שחצני וממאיר. אמרתי שהנאום משקף נאמנה את מדיניות מצרים וכך יש לפרשו.

כתום הרצאתי אמר המזכיר:

(א) לגבי הניתוח שלך, הריני שותף אתך בהערכת חומרת ההתפתחות האחרונה. הסובייטים פותחים חזית חדשה של התפשטות ותוקפנות עקיפה כלפי המזרח התיכון ואפריקה. אנו מתייחסים למאורע בחומרה כזו שתבין כי לא יכולנו עדיין להגיע לידי החלטות.

דיברתי עם מולוטוב גם לחוד, גם עם שני עמיתי. אין אנו סבורים כי יש סיכוי לבטל את העסקה אם כי אפשר אולי להניח כי דאגתנו תגרום לצמצום היקפה. אך גם זה אינו בטוח. כאן שקע כמה דקות בהרהורים ובשקילת תגובתו. לבסוף אמר שברצונו להעיר על שלוש מסקנותיך [מסקנותי] העיקריות:

(1) אין לנו כל מחשבות להתחרות עם הרוסים במכירת נשק למצרים. המאמרים שנתפרסמו ביום ב׳ וג׳ ב"ניו יורק טיימס" היו מסולפים ורחוקים מן האמת כאשר עוד לא ראיתי בעיתון אחראי מעודי. נכון כי מבחינה טכנית יש הסכם המזכה את מצרים לרכוש בכסף מלא ואף היינו מוכנים בזמן מסוים להרשות קניית כמויות קטנות מטעם חוק זה. עכשיו ירדו כל התכניות האלה מעל הפרק. אין כל הצעה מצדנו למצרים ואין אפילו תביעה ממנה.

(2) אשר לדבריך על ערעור המאזן הרי יש יסוד לחששותיכם. לפי הידיעות שלנו מדובר בתכנית חימוש בעלת ממדים די חשובים quite considerable magnitude. לרוסים כמויות עצומות של נשק הנחשב על־ידי ברית־המועצות כמיושן אך המסוגל לגרום לצרות צרורות במזרח התיכון. לפי ידיעותינו נכללים בעסקה מטוסי MIG15 המוצאים היום מהשימוש ומוחלפים ב־17 וכן מספר ניכר של טנקים. הדגיש שידיעות אלה הן בגדר השערה. מוטב להניח כי עסקה זו עלולה לשנות את המאזן. ייתכן כי לא יורגש השינוי במאזן אלא כעבור שנה או יותר אך עובדה היא שצפוי ערעור המאזן. כיצד לפגוש ערעור המאזן אם בדרך של חיזוק כוחה של ישראל או בדרך אחרת הוא עניין לשיקול רציני ביותר. ממשלת ארצות־הברית עוד לא הספיקה להגיע לידי מסקנה מהי התשובה הטובה ביותר, אך הבעיה קיימת ותובעת פיתרון.

(3) לגבי הבטחת הביטחון על־ידי ערובה אמריקנית, הריני מבין את הנימוקים לפעולה מידית אולם החלטה כזו מעוררת צורך של הערכת התוצאות. האם טובת העניין וטובת ישראל מחייבות מלחמה בין הערבים הנתמכים על־ידי המזרח וישראל הנתמכת על־ידי המערב, אין לי תשובה אך השאלה רצינית. הדיון בבעיה זו חורג אפוא ממסגרת השיקולים האזוריים בלבד.

399

1. מס׳ 390, הערה 1.

לפי ידיעותינו, אמנם נכון שלישראל יתרון בסוגי הנשק העיקריים לעומת מצרים, אך יש סכנה רצינית שמצב זה יעורער.

בסיכום אמר כי הוא חושב את ההתפתחות הזו כאחת החמורות ביותר מאז מלחמת העולם השנייה וכי לא תמו עדיין השתלשלויות המצב. אחד הקשיים בדרך של פעולה נמרצת הוא פיזור הקונגרס, כך שאין לי אפשרות להתייעץ בנקל ולבדוק עד היכן מותר לי ללכת בפעולתי. סיים בהערכת דבריי והדגיש כי הוא מניח כי אינני מחכה להחלטות פסקניות כבר בשיחה זו. עליו לחשוב בכל דבריי בכובד ראש וירצה לקיים אתי קשר הדוק בעיקר לאור הידיעות שיקבל מאלן שרק היום הגיע ורק מחר, יום שבת, יראה את נאסר. שוב הזהרתי שאם ייתן ליזמה הסובייטית-ערבית להתפתח ללא מעשה מצדו, בעיקר להבטחת המאזן הצבאי, נידרדר במדרון. באמרי כי המגפה מתפשטת לסוריה וערב הסעודית, אישר כי אמנם מבוסס חשש זה. חזר והדגיש כמה פעמים כי תצטרך ממשלת ארצות־הברית לקבל החלטות חשובות אך לא מיד לשמיעת דברי. שוב אמר כי עלינו לעמוד בקשר הדוק בימים הקרובים.

שאל מה בדעתי לומר לעיתונאים בצאתי. זוהי הפעם הראשונה שהתעניין בבעיה זו. לפני שהספקתי להשיב, הציע שתבוא הצהרה קצרה משותפת שתבליט כי היה דיון חשוב אך בלי לפרט את סעיפיו. מאידך, אמר שטבעי ואף רצוי שייוודע כי הנושא הוא המצב החדש שנוצר עקב העסקה המצרית-צ׳כית. חייבתי רעיון של הצהרה משותפת והמזכיר ניסחו בעצם ידיו. נפרדנו תוך חזרתו על רצונו לקיים קשר הדוק בימים הקרובים.

אבן

400

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/99
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 2 באוקטובר 1955

אילת.

ניקולס נקרא לשר ב־2 דנא. נכח שניאורסון.

א. נשק למצרים. השר פתח מיד בשאלת אספקת הנשק מארצות הגוש הסובייטי למצרים. ניקולס הביע דעתו האישית שעדיין לא ברור לבריטים אם נעשתה העסקה בידיעתה ובהשראתה של ברית־המועצות, שכן לכאורה העסקה בין צ׳כוסלובקיה למצרים. השר הגיב שלא ייתכן להניח כלל שבגוש הסובייטי תיעשה פעולה כזאת ללא גושפנקא רוסית. ניקולס אמר שאפילו כן הדבר, יש הבדל מיהו בארצות הגוש הסובייטי מספק הנשק: אם תספק ברית־המועצות, קשה יהיה להניעה לחזור בה, ואילו אם צ׳כוסלובקיה המספקת, אפשר להניח שרוסיה, שלא לפגוע בהלכי הרוח של ז׳נבה, תניע צ׳כוסלובקיה לבטל העסקה או לצמצמה לאספקת נשק קל בלבד.

השר השיב שכל העניין התחיל בפניית סולוד בקהיר שהציע למצרים נשק סובייטי; משנוכח שהצעתו נתקבלה, ייתכן שהרוסים העבירו ביצוע העסקה לצ'כוסלובקיה. ניקולס חזר על דעתו האישית שאין זה מן הנמנע שהעסקה הועברה לצ'כים כדי להקל נסיגה, אם יסיקו הרוסים שצעד זה רצוי להם.

השר ציין שהצעת הנשק הסובייטית פותחת מרוץ זיון באזור ובמקרה זה, לא רק מרוץ קנייה בינינו ובין הערבים אלא גם מרוץ מכירה למצרים בין המעצמות. השר סיפר שעומדת להתכנס ישיבת ממשלה יוצאת מהכלל לדון בשאלה זו. הביע תקווה שבריטניה לא תיגרר למערבולת זו, אם יתברר שההצעה הסובייטית למצרים היא ממשית; ולפי הידיעות מוואשינגטון, העניין הוא רציני הרבה יותר משחשבו בתחילה, שכן המדובר ברכש בשווי של מאה מיליון דולר לכל הארצות הערביות באזור. אם בכל זאת יסופק למצרים בכמויות גדולות, אנו מקווים שבריטניה תישאר נאמנה לעיקרון המאזן ותספק לנו ביתר קלות נשק שנבקש ממנה. כאן הזכיר השר הסנטוריונים הניתנים למצרים והצביע על הסתירה שבידיעות לגבי הכמות, שנים־עשר לפי מקור אחד ושלושים ושניים לפי מקור אחר. ואילו לנו עדיין לא אישרו אפילו ששת הסנטוריונים.

ניקולס השיב שברור לו שאם ההצעה הסובייטית מעשית, יופר המאזן ואינו רואה שאלת אספקת הנשק מבריטניה לישראל כסגורה. ידוע לו על התייעצות העומדת להתקיים לבדיקה מחדש של אספקת הנשק לארצות האזור.

השר היקשה, האם לא המריצו האמריקנים את הבריטים להגיע להסכם מהיר עם המצרים על פינוי התעלה כהנחה שדבר זה יביא נאסר להתקשרות מהירה עם המערב? בתשובתו העיר ניקולס כי לאחר חתימת ההסכם ארע שיצא רוגזו של נאסר על הבריטים והוא איים בהתקרבות לגוש הסובייטי. אז נאמר לו בתוקף כי צעד כזה יהיה מעשה שטות מצדו. נראה שדבר זה השפיע על נאסר.

השר ציין שישראל משמשת בפרשה זו גם שעיר לעזאזל וגם קרבן, דהיינו: נאסר תובע נשק כנימוק שישראל מזדיינת במרץ ומגמותיה תוקפניות. מאידך, ברור שכל נשק בידי המצרים, יופעל נגדנו.

השר שאל באיזו לשון ינקטו הבריטים כלפי ברית־המועצות, שבז'נבה נקטה בקו הפגת המתיחות ובמזרח התיכון מנהלת מדיניות הפוכה. ניקולס השיב שברי לו שבשיחות עם הסובייטים בנדון תוזכר להם רוח ז'נבה וראיה לכך נאומו האחרון של מקמילן שבו העלה עניין זה בקווים כלליים.

ניקולס שאל לתוכן שיחת השר עם הממונה הסובייטי[1] והשר סיפר תוכנה בקצרה.

ב. מיצר טיראן. השר הזכיר שיחתו עם טרטון בנדון[2] וחזר ושאל מה תהא תגובת ממשלת בריטניה לצעד הבלתי חוקי של מצרים בפרסמה התקנות החדשות למעבר במיצר טיראן. ניקולס השיב שעדיין אין לו ידיעה על הצעדים שבדעת ממשלתו לנקוט. השר הפנה תשומת לב ניקולס לעובדה שביום ד' תתכנס ועדת חוץ וביטחון לדון בבעיית המיצר וביקש מהשגריר להשיג עד אז ידיעות על עמדת ממשלתו.

ג. הביטחון בגבולות. השר אמר שבזמן האחרון הועמדנו בפני שורת עובדות ממאירות:

1. חדירה לעמק בית שאן של כנופיה מאורגנת יפה ומצוידת בציוד צבאי, שמילאה הוראות ברורות ופעלה נגד מטרות שנקבעו מראש על־ידי שולחיה. 2. פעולות שבאו מעבר לגבול הלבנון: פיצוץ שני בתים בעלמה, מארב דמים לאוטובוס אזרחי במירון. בשני המקרים הולכים

400

1. מס' 396.
2. על שיחה זאת ראה שניאורסון אל אילת, 27 בספטמבר 1955, 130.02/2403/12.

העקבות מגבול הלבנון ואליו. היו שגרסו פעולת תגמול נגד הכפר הלבנוני ממנו יצאו הפושעים. זאת לא נעשתה, אך אין להסיק מזה שהשאלה ירדה כליל מהפרק. אחריותה של הלבנון ברורה אך גם לירדנים יד בדבר. בידינו ידיעות ביון המסתכמות שקיים מרכז כנופיות המכוון ומתאם פעולת הכנופיות שתפעלנה לסירוגין פעם ממקום זה ופעם ממקום זה. לפי הידיעות האחרונות שבידנו, יש לצפות לתקריות מצד הגבול הירדני. בקשתנו שניקולס יעביר הידיעה לשגריר הבריטי בעמאן שתגיע לגלאב ולממשלת ירדן, כי אם תקרינה תקריות ויתברר שממשלת ירדן אינה נוקטת אמצעי מניעה רציניים, תתעורר שאלת תגובה נמרצת מצדנו.

ניקולס השיב שאין לו סימוכין לאישור ידיעות אלו. הזכיר ידיעות דומות שנמסרו לו לפני חודש בקירוב והועברו לירדנים. אף שאותן ידיעות לא אושרו, נקטו הירדנים אמצעי זהירות וביקשו שגם להבא תימסרנה להם ידיעות כאלו. הבטיח להעביר האינפורמציה לעמאן.

השר העיר שידיעות הביון הפעם מבוססות יותר. יש מי שדואג שהתקריות תימשכנה. המצרים היו הראשונים שנקטו שיטת החדרת כנופיות לפנים המדינה לביצוע מעשי רצח וחבלה ואף התפארו בהם ויצרו פילוסופיה שלמה סביבם. אך גם סוריה, ירדן והלבנון הולכות כנראה בדרך זו. מכל מקום יש כאן פעולה מתואמת.

ד. ירושלים. השר ציין כי בעיית ירושלים תעלה בהכרח על הפרק בקרוב. בן גוריון יהיה ראש הממשלה ושרת שר החוץ. לא התכוונו להשתמש בשינויים אלה ליצירת בעיה. פיתרון הפשרה הנוכחי שוב לא יהיה מעשי, שהרי לא יהיה שינוי במבנה הפנימי של הממשלה. ראש הממשלה לא ייהפך שר החוץ של עצמו לשם קבלת ראשי נציגויות. שר החוץ יוסיף להיות ממונה על שמירת הקשר עם הנציגויות אך לא יוכל לקבלם במשרד ראש הממשלה אלא במשרד החוץ. אין זאת אומרת שראש הממשלה לא יקבל ראשי הנציגויות במקרים יוצאים מן הכלל. ייתכן שיעשה זאת אפילו בעצת שר החוץ, אך אין דבר זה יכול להיהפך לתופעה רגילה. אנו לא נתקע בשופרות על ביקוריהם במשרד החוץ ונעשה כמיטב יכולתנו להבליע הדבר. הסידור לקיום פגישות בתל אביב יימשך. השר מקווה שממשלת בריטניה תימנע משתי השגיאות הבאות: שלא תהפוך סידור טכני – מקום הביקור בירושלים – לעניין לענות בו, ושלא תניח שראש הממשלה יסכים לשמש תחליף לשר החוץ בשמירת הקשר עם ראשי הנציגויות.

ניקולס השיב שהוא מכיר ברצינות הבעיה, אינו יכול להוסיף על דברי טרטון בנדון זה, אך מקווה שלא ינותק הקשר בינו לבין השר.

להלן הערותיו האישיות של ניקולס שביקש לא לדווחן ולשמרן בסוד. המצב שנוצר עתה הוא תוצאה מהעובדה שעם העברת משרד החוץ לירושלים לא ננקטה מצד הבריטים עמדה ברורה והגיונית. הברירה הייתה בין הצבת ממונה בראש השגרירות שיוכל לבקר במשרד החוץ בירושלים ובין מתן רשות ברורה לשגריר לבקר השר במשרדו. מאחר שלא בחרו אף באחת משתי אפשרויות אלו, עתה שינוי הנוהג כמוהו כנסיגה מעמדה.

מב"ר

401

י' צור וי' נחמיאס אל משרד החוץ

J. Tsur and Y. Nahmias to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 602
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 2 באוקטובר 1955

מידי

למברקיכם בעניין הרכש. אנו ערים מאוד לסכנות ובעיקר לאפשרות אמברגו כללי. אמנם יחס הצרפתים ממשיך להיות נוח וההצבעה באו"ם בעניין אלג'יר עוד תחזק ידי מתנגדי מצרים. משוכנעים שעד עכשיו לא חל כל עיכוב שמקורו פוליטי. אף־על־פי כן, גם דעתנו שיש למהר ולקבל כל הניתן אפילו מתוך חשש הפסד באיכות.

למעשה:

א. מטוסים. 12 האורגנים יוצאים ב־6 באוקטובר. מבחינה טכנית, אין לצפות כנראה לאספקת מיסטרים לפני סוף דצמבר. האם כדאי לדרוש 12 אורגנים נוספים באותם התנאים.

ב. טנקים. 5 יימסרו ב־7 באוקטובר ו־6 נוספים ב־17. לפי זה יישארו לקבלה 39 כלים, 9 למסירה בדצמבר 1955 ושלושים ברבע הראשון של 1956. האם כדאי לנסות ולהשיג מספר טנקים שבשימוש ממחסני הצבא על חשבון ה־39.

ג. התותחים לשרמן. התגברנו על מכשולי האשראי והחוזה ייחתם השבוע. לוחצים על התחלת האספקה אך אין להניח שתתחיל לפני ינואר 1956 ואין אפשרות להקדים.

ד. תותחים 155. 8 שהוזמנו על־ידינו נמצאים בייצור והמסירה לפי החוזה בפברואר. אין אפשרות להקדים.

לסעיפים א' ו־ב' מדגישים שהצעתנו באה ללא גישוש מוקדם אצל הצרפתים, וללא כל ביטחון שתתקבל. אך צריך להיות ברור, כי אם יסכימו לדרישתנו, לא נוכל לשנות דעתנו אחר־כך ואין נסיגה.

צור, נחמיאס

402

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WIA363
נוסח יוצא: 93.01/2211/10

ואשינגטון, 3 באוקטובר 1955

אתמול ביקרני ביתי שאקבורו. בשיחה כללית בהשתתפות גדעון רפאל, שהזדמן לוואשינגטון, חזר בתוקף על טענתם הידועה כי היענות מערבית לתביעות ישראל דוחפת הערבים לזרועות הסובייטים. אישר כי העסקה המצרית-סובייטית אמנם עלולה לערער המאזן הצבאי, אף-על-פי כן הוא מתנגד לתיקון המעוות על-ידי חיזוק חימושה של ישראל וכריתת ברית ביטחון ישראלית-מערבית. התפתחות כזו תדחוף העולם הערבי כולו להתקשרות עם הרוסים. אין לו לפי שעה הצעות אלטרנטיביות לטיפול במצב החדש שנוצר.

משיחה זו ומשיחה שקיים היום מרוז עם מוריס, מזכיר ראשון חדש בשגרירות בריטניה, מסתבר כי בהתייעצויות האמריקניות-בריטיות, שהתנהלו בוואשינגטון בשלהי השבוע, טענו הבריטים בכל תוקף נגד כל החלטה "נחפזת" של הזדהות עם ישראל כתגובה להתפתחות האחרונה. מסתבר שבנקודה אחת הסכימו שני הצדדים והיא להימנע מפיוס הערבים על-ידי הצעת נשק להם תמורת ביטול העסקה עם הרוסים.

מרוז מדווח בדואר על שיחתו עם מוריס.

שילוח

403

י' צור אל מ' שרת
J. Tsur to M. Sharett

מברק מוצפן 614
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 4 באוקטובר 1955

נשק סובייטי למצרים.

להלן עיקרי שיחתי עם מרג'רי.

1. ראה אלן בדרכו לקהיר ומצאהו ספקני ביותר לגבי סיכויי שליחותו. סבור היה שיצליח לכל היותר למנוע משלוח מדריכים סובייטים למצרים, אך לא קיווה כלל למנוע משלוח נשק. שיחתו הראשונה של אלן עם נאסר הוקדשה לגערות ותוכחות הדדיות. על תוצאות השיחה השנייה עדיין לא קיבל דוח. ידוע לו כי בשלב ראשון עלתה מחשבה בארצות-הברית להפיל המשטר ולעשות מעשה גואטמלה, אך נרתעו מזה משום שלא מצאו תחליף לנאסר. מחלקת

המדינה חוזרת אפוא לדרך הסלולה של פיטום המצרים בנשק. Bourrer d'armes. הבריטים מתנגדים לכך והצרפתים רואים בזה מעשה אווילות. מרג'רי סבור כי התפתחות זו היא תוצאה הגיונית מהמדיניות המוטעית שהתחילה בחוזה בגדד. לתימהונו, מסיקים הבריטים מסקנה הפוכה: הם חוזרים ומשננים כי יש לחדש את המאמצים להכניס את מצרים לברית טורקיה-עיראק. עובדה היא כי נוצר מצב פוליטי שונה לחלוטין ולא הבריטים ואף לא האמריקנים מסוגלים להסתגל לו במהרה. תמרון הרוסים ברור: מאחר שלא הצליחו להשתלט על אירופה (כישלון מצור ברלין והמסע נגד יוגוסלוויה) פנו למזרח הרחוק כדי לעקוף את החזית. כיוון שנתגלתה לעין כל חולשת המשטרים במזרח התיכון קפצו קפיצה וקנו אחיזה באזור זה.

עמדת צרפת בשלב זה היא:

א. הכרח בהקמה מהירה של תיאום בין שלוש מעצמות המערב ומכאן תביעה להתייעצות בשלב גבוה.

ב. התנגדות מוחלטת לצירוף הרוסים להכרזת 1950.

2. הרציף [משרד החוץ הצרפתי] קיבל ידיעות על כמות הנשק שנקנתה על־ידי המצרים בפראג. המדובר בציוד מלא לדיביזיה משוריינת כבדה ולדיביזיה קלה.

מרג'רי מטיל ספק בידיעות על כך שהנשק כבר נמסר והפליג. על יסוד ניסיונות קודמים הוא סבור שמסירתו תימשך זמן רב ובוודאי תעבור תקופה מסוימת עד שיכניסוהו המצרים ליחידותיהם וילמדו להשתמש בו. אם לא לאלתר, הרי בעתיד נשקפת סכנה רצינית לישראל. צרפת מכירה בכך והוא סבור כי למרות מדיניותן הבלתי מחושבת, לא תפקרנה גם אנגליה ואמריקה את ישראל בשעת סכנה. אין שום מעצמה מלבד רוסיה יכולה להוציא את הגורם הישראלי מכלל חישוביה במזרח התיכון.

3. ברי לו כי אין ישראל יכולה לשבת ולחכות בחיבוק ידיים לחיזוקה של מצרים. לו היה במקומנו, בוודאי קשה היה לו לעמוד בפני היצר. Resister a certaines tentations. אף־על־פי כן, יש לגשת לבעיה מתוך שיקול קר. דעתו היא כי בשלב ראשון עלינו להגיש ללא דיחוי תזכיר תקיף לשלוש מעצמות המערב בו נפרט הנשק הקיים במצרים והסכנות הנשקפות לנו להמשיך במדיניות המתונה.

4. כשקראתי לפניו החלטת הממשלה, הגיב ואמר כי הוא סבור כי גם עלינו לדרוש נשק ממוסקבה.[1] איננו חושב שמוסקבה תענה, אך לפחות נוכל אז לגלות את קלפיה ולהזים הנימוקים על "עסקה מסחרית" ו"רשות כל מדינה לקנות נשק כרצונה".

5. עוררתי בעיית הרכש שלנו. אמרתי כי ידוע לנו שהיו חילוקי דעות בעניין זה וביקשתי החלטה כי לאור המצב החדש לא יעשה דבר כדי לדחות קבלת הנשק לפי החוזים. השיב כי דעתו המוחלטת היא שאין לדחות ואין למנוע מאתנו הנשק ואדרבא, יש להקדימו ככל האפשר. רק במקרה אחד תאלץ צרפת להפסיק המשלוחים וזה אם יוכרז על הפסקה גמורה של הספקת נשק למזרח התיכון.

צור

403

1. הממשלה דנה בעסקת הנשק עם צ'כוסלובקיה ב־3 באוקטובר. בהחלטה שהתקבלה הובעה דאגה לנוכח החיזוק הנוסף העומד להינתן לכוחה המזוין של מצרים, העתיד להגדיל עוד יותר את הפער ולעודד את מצרים לתוקפנות כלפי ישראל. הוסכם כי אם תתאמתנה הידיעות על תוספת ניכרת של נשק למצרים, יהיה מוטל על הממשלה לנקוט כל האמצעים להגברת כושר המגן של ישראל על ידי רכישת נשק נוסף.

404

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA505
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ניו יורק, 5 באוקטובר 1955

שרת.
אם תביעתנו מארצות־הברית היא מכירה לנו בתנאים נוחים, הרי כמה מסקנות.
א. את הזכאות העקרונית כבר קיבלנו ודבר קיומה אושר לי בשיחה האחרונה עם אלן.[1] לכן אין צורך לעסוק בדיונים על המסגרת המשפטית-מדינית כי אם יש למלאה תוכן של ממש.
ב. דחוף ביותר שנערוך רשימה של הנשק שאנו רוצים לקנותו. רשימה זו צריכה להיות מורכבת כך שקשה יהיה להצדיק דחייתה בפני הציבור כלומר, יש להדגיש נשק הגנתי וכן קניות שהן תוצאה ישירה של העסקה המצרית כגון: אווירונים וטנקים מול האווירונים והטנקים החדשים של המצרים.
ג. כדי לגייס תמיכה וערנות בציבור רצוי שדבר הגשת הרשימה ייוודע ברבים.
ד. אחרי הגשת הרשימה, עלינו לתבוע הגשמת תנאי האשראי הכתובים בחוק הסיוע נגד תשלום. אם לא נצליח וידרשו תשלום מלא, אולי נעשה מבצע של הלוואה יהודית. על־כל־פנים, לא ניתן למחלקת המדינה לטעון כפי שטענה כלפי מצרים כי בקשתנו נכשלה בגלל קשיים כספיים.
מתי נקבל הרשימה, כי אינני סבור שיתחייבו על בקשה סתומה ובלתי מוגדרת.

אבן

404
1. מס' 390.

405

י' מרוז אל מחלקת ארצות־הברית
Y. Meroz to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2456/3

ואשינגטון, 5 באוקטובר 1955

שילוח ראה ראסל הממלא זמנית מקום ג'רניגן. נכחו ברגוס, מרוז. השיחה נמשכה שעה ורבע. שילוח פתח כי אינו מתכוון להתבסס על כתבות עיתונאים, אך הסתמכות Love על "דיפלומט בכיר" משווה לכתבתו ב"ניו יורק טיימס" של אתמול חותם רשמי. חשבנו כי בהערכת ההתפתחויות היו דעותינו זהות, אף אם לא הסכמנו על האמצעים המעשיים שיש לנקוט והנה מסתמנות מהכתבה מגמות אמריקניות חדשות לאמור, השלמה עם המצב, הצדקה או לפחות הבנה לעסקה מבחינה מצרית והקטנת ערך תוצאותיה. לשאלת ראסל מה הקטעים המדאיגים בכתבה, קראם לפניו. להלן הצביע שילוח על הקשר ההכרחי בין הערכה זו לבין ההשקפות הבריטיות כפי שנודעו לנו ועל שיתוף המחשבה וההודעה האמריקני[ת]-בריטי[ת] והביע חשדו שהמגמה הבריטית להמשיך בקו ידידותי כאילו לא אירע הדבר משתקפת בשינוי ההערכה האמריקנית.

תשובתו פתח ראסל בהערה ששיתוף ההודעה מתייחד לכתבת אי.פי. מהעשרים ושישה ולמחאת ממשלת בריטניה כביכול על אספקת נשק למצרים ותו לא. להלן השיב: (א) בחזרה על נאום המזכיר משוכנעת ארצות־הברית בכנות הפחד השורר משני הצדדים וכן בטוחה ארצות־הברית שפחד זה מוגזם ביותר. אגב זאת דיבר על עליונותנו הצבאית. (ב) הוא הבטיח הבטחה נאמנה שממשלת בריטניה מודאגת מן ההתפתחות לא פחות מממשלת ארצות־הברית ואולי יותר לאור הביקורת הקטלנית שנמתחה עליה מבית ומחוץ על הסתלקותה מן התעלה. (ג) ממשלת ארצות־הברית מבקרת in the strongest possible terms מנהיגי ברית־המועצות ונאסר כאחד (כאן העיר לפתע שהוא מקווה שלא יתפרסם דבר מהשיחה בעיתונות). ברית־המועצות ונאסר נהגו בחוסר אחריות עליון ברגע שבו בפעם הראשונה מאז מלחמת ארץ־ישראל נראו סיכויים נכבדים למציאת פיתרון ויישוב [הסכסוך] במזרח התיכון. זאת הבהיר דאלס בכל החומרה למולוטוב בנוכחות מקמילן. (ד) ייתכן ונאסר מאמין בכנות שיוכל לשמור על העסקה בחינת "מסחרית", משמע לא יתיר לטכנאים ומדריכים סובייטים כניסה למצרים וכו'. ממשלת ארצות־הברית כופרת באמונה זו מעיקרה, כי אין זאת שאלת מדריכים בלבד אלא אספקת חלקי חילוף וכיוצא בזה, משמע פיקוח סובייטי מתמיד. (ה) שום מדינה לא תוכל להגיע לביטחון על־ידי מרוץ זיון ואם המזכיר או אלן לא השתמשו במלים אלה, הרי זה נעשה כיוון שהסיכויים לביטול העסקה זעומים וטרם החליטו מה לעשות להלן. (ו) שתי אפשרויות פעולה בפני ממשלת ארצות־הברית עתה: (1) עונשים מידיים הווה אומר הכרזה על מצרים כגרורה וכו', דבר אשר ברגע זה אינם חפצים עוד לעשות אך ייתכן ויגיעו לכך בעתיד, (2) בדיקה קפדנית הנותרו סיכויים ליישוב ולהפחתת משמעות הצעד הסובייטי אחרי התממשו. (ז) ממשלת ארצות־הברית מקווה ומעוניינת ביותר לדון בקשר הדוק עם ממשלת ישראל על שתי אפשרויות אלה.

שילוח הביע סיפוקו מ(ז) דלעיל. להלן העיר שתי הערות: (א) מבצבצת מגמה ברורה הן מדברי המזכיר במסיבת עיתונאים אתמול הן מתוך "מסמך הביון הבריטי", הן מכתבתו של Weller מרומא הבוקר, להצדיק את המעשה המצרי תוך הדגשת עליונותנו הצבאית. שעה שהדברים שנאמרו לברית־המועצות היו חריפים וקשים לא נאמרה כמעט מילת ביקורת על מצרים. לעיתונאים הפונים למחלקת המדינה נאמרים אותם הדברים בתוספת שגם ישראל קיבלה נשק מעבר למסך דבר שהוא בלתי נכון ואילו לגבי מצרים יפה השתיקה. (ב) לשאלה, אם אנו ממליצים על עונשים, עלינו לדון בכובד ראש. אך בשיחתנו עם המזכיר ציינו: (1) נאסר אינו ראוי עוד לאמון ממשלת ארצות־הברית, (2) יש לדאוג לאי־ערעור המאזן הצבאי. אשר לשתיים, מוסמכים אנו להכחיש נמרצות כל דעה על עליונות ישראלית להוציא רמתם ואיכותם של החיילים.

להלן שאל שילוח לפשר הזכרת חסות או"ם בדברי המזכיר על הסכמי ביטחון. ראסל השיב שלאור התערבותה המסורתית של או"ם בענייני ארץ־ישראל, נראה נכון להיות אתה במגע.

בסיכום, אמר ראסל שהם רואים בהתפתחות שתי סכנות גדולות: הפרת רוח ז'נבה ומרוץ זיון במזרח התיכון. הם סוברים שיש לבדוק יחד אתנו how these dangers can be forestalled אך אינם רוצים לעת־עתה לנקוט צעדים מזהירים (brilliant) עליהם יתחרטו אחר־כך. שילוח השיב שצעדים טובים וישרים עדיפים על מזהירים ואל לאמריקנים לשבת בחיבוק ידיים. יציבו־נא גבול כמות שעשו בעבר בהצלחה בפרס וכו'.

שג

406

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי

E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/255
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 5 באוקטובר 1955

בשיחתי עם שאקבורו היום מסר לי כדלקמן:

(1) אין עדיין ביכולתם לומר בוודאות איזה כמות נשק הובטחה למצרים על־ידי ממשלת צ'כוסלובקיה. כן אין הם יודעים מה מידת האמת בשמועות, כי חלק מהנשק כבר בדרך. מבררים את המצב ואת השמועות כי כאילו העסקה בין מצרים וצ'כוסלובקיה אינה עולה על סכום של 4 מיליון דולר. ידוע להם כי רוסיה עצמה לא מכרה כל נשק למצרים.

(2) מקמילן ודאלס אמרו למולוטוב בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, כי רוסיה אינה יכולה להכריז על שלום בזירה אחת ולצחצח חרבות בזירה אחרת. הוסבר לו כי העמדה אשר רוסיה תנקוט לגבי המזרח התיכון תשפיע באופן ישיר על יחסי רוסיה עם מעצמות המערב בכלל.

(3) שגריר בריטניה בקהיר הסביר לנאסר מה הן הסכנות הנשקפות למצרים והמזרח התיכון כולו מסיועו לרוסיה ולבנות־בריתה לתקוע יתד באזור. כן הוזהר נאסר כי ישראל לא תוכל להתייחס בשוויון נפש אל העובדה כי מאזן הכוחות באזור הולך ומשתנה לרעתה. באומרו זאת,

העיר שאקבורו כי אף־על־פי כן הם מקווים כי לא נעשה דבר שיש בו לערער הביטחון.

(4) שני השרים בהתייעצותם האחרונה בוואשינגטון הגיעו למסקנה כי אין פיתרון אחר אלא הסדר כולל של יחסי ישראל עם שכנותיה. הוחלט להתחיל בפעולה מידית על־פי קווי הצעותיו של דאלס.

(5) שאקבורו שמע מפי חבריו במחלקת המדינה על שיחתם האחרונה של אבן ודאלס ועל "מאמצי אבן להשיג הבטחות בדבר הסכם דו־צדדי בינינו לבין ארצות־הברית ועל אספקת נשק לישראל". הוגד לשאקבורו כי דאלס לא התחייב אף לגבי אחת משתי הדרישות הללו.

(6) שאקבורו מעריך את המצב הנוכחי שנוצר עקב התערבות רוסית באזור כבעיה בעלת משמעות מדינית בעיקר, אשר איננה, לפחות בשלב זה, מעמידה בסכנה את הביטחון ביחסי ישראל ומצרים. הסכנה המידית הנשקפת למעצמות המערב באזור היא כי סוריה, לבנון וערב הסעודית תלכנה בדרכי מצרים ויוקם גוש עצמאי אשר יתחרה, מכל הבחינות, בנדבך הצפוני.

(7) כשתיארתי בפניו את הסכנות הצפויות לביטחוננו עקב ההתפתחות האחרונה והבעתי ספקותי אם מצרים ושאר מדינות ערב תענינה למאמצי בריטניה וארצות־הברית לדון על הסדר כללי ביניהן ובין ישראל – כל עוד תקווה בלבן להשיג משאלותיהן באמצעי לחץ, סחיטה ואיומים – העיר שאקבורו כי גמור עמהם שלא לנהל עם מצרים כל משא־ומתן על יסוד של פיוס. הזכרתי לו תולדות הפיוס ולקחו במלחמת העולם האחרונה, כפי שהוצע במברק השר מ־4 בחודש.[1]

(8) אמרתי לו כי אנו נתמוך בכל יזמה שיהיה בה סיכוי להביא אותנו ואת הערבים לידי משא־ומתן ישיר על הסדר סופי, אך צורך חיוני הוא לנו להיות בטוחים, בין אם יסכימו הערבים למשא־ומתן כזה בין אם לאו, וכל עוד ימשיכו הם לקבל נשק ותחמושת מצ'כוסלובקיה או מכל מקור אחר, כי נהיה אנו רשאים לרכוש הנשק הדרוש להגנתנו ובתנאים אשר יאפשרו לנו להשיגו מבלי לפגוע ביציבותנו הכלכלית. הדגשתי כי זוהי דרישתנו הנמרצת מממשלת בריטניה עתה יותר מבכל זמן אחר בעבר. הוספתי כי במידה שידע נאסר כי ישראל איננה עזובה לנפשה, תהיה זו בשבילו אזהרה, טובה מכל נימוק אחר, שלא להסתבך עמנו בהרפתקאות ואשר תקרב אליו ההכרה בצורך שבהסדר סופי עמנו. שאקבורו ענה כי יביא דברי לידיעת מזכיר המדינה.

(9) ציינתי כי אף-על־פי שלא ראינו הכרזת השלושה ערובה מספקת לביטחוננו [ו]שאפנו להשיג ערובות ממשיות יותר כל עוד אין הערבים מוכנים לכרות עמנו ברית שלום, הנה הכרזותיו החוזרות של אידן בשעתו ושל המזכיר הנוכחי על נאמנותם להכרזה זו כיסוד למדיניותם באזור, מעמידה במבחן את כנותם בנדון דווקא ברגע זה כשמרוץ הזיון באזור עלול לשנות עוד יותר את מאזן הכוחות שהלך והשתנה לרעתנו בלאו-הכי, אגב אספקת נשק ותחמושת לערבים על־ידי בריטניה וארצות־הברית באיכות ובכמות גדולות מזה המסופק לנו. שאלתיו אם אמנם קיימת עדיין הכרזת השלושה עם כל האחריות אשר היא מטילה על המדינות החתומות עליה. שאקבורו ענה כי מדיניותם בנדון קיימת ועומדת וכי הם יישאו במלוא האחריות בכל הקשור בהכרזה.

(10) לשאלתי על עמדתם בדבר המעבר במפרץ אילת ומיצר טיראן, חזר שאקבורו על הודעת ניקולס על־פי שלכם ד/105.[2] מאמצי לברר באיזה כיוון מתפתחת "מחשבתם" בנדון, מה עושים

406

1. ראה מברק שרת אל אילת, ד/104, 5 באוקטובר 1955, 130.02/2403/12, ובו הנחיות לשיחת אילת עם שאקבורו.
2. להלן נוסח דברי ניקולס בשיחה עם שרת: "איננו מקבלים את התזה המצרית על הסגר וכך גם אמרנו. אנו שוקלים בקפדנות את השאלה בכללותה, כולל התקנות המצריות החדשות. לאור המצב הכללי במזרח התיכון שאלה זאת מחייבת מחשבה קפדנית. (ראה מברק מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון, ד/105, 5 באוקטובר 1955, 230.09/2320/3.)

הם עתה בקשר להגבלות שהטילו המצרים ובאילו אמצעים ממשיים בדעתם לאחוז כדי להפסיק תעלולי המצרים, העלו חרס. קיבלתי רושם כי אין הם רוצים לפחות ברגע זה להוסיף צרה על צרותיהם ויימנעו בזמן הקרוב מפעולה ממשית בקשר לשיט במפרץ אילת ובמיצר טיראן.

(11) בסיום שיחתנו הזכרתי לו את מכתבי מה־23 בספטמבר בדבר הרכש.[3] השיבני כי לפני נסיעתו לארצות־הברית התחיל לטפל בעניין, ימשיך עתה בטיפול ויודיעני דבר.

אילת

407

י' צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

מברק מוצפן 627
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 5 באוקטובר 1955

שיחה עם רו ב־5.

סוריה: ממשלת צרפת משתדלת נמרצות למנוע משא־ומתן סוריה על קבלת נשק רוסי. שגרירם בדמשק הצביע בפני הממשלה על הסכנה החמורה הנשקפת לעצמאות המדינה במקרה שתלך בדרך של מצרים. הצרפתים הזהירו כי לא ייתכן שהאנגלו־אמריקנים ירשו חדירה רוסית ללב המזרח התיכון וכי במקרה זה ימריצו התקפה עיראקית-טורקית.

מצרים: אישר דברי מרג'רי כי אלן לא התכוון להתמקח עם נאסר אלא לאיים. ספקני לגבי התוצאות. שגרירם בקהיר נקרא לפאריס להתייעצות.

רכש. הזהרתיו כי עצם ההבטחה הרוסית למצרים עלולה לשלהב שליטיה ולהביאם להרפתקאות מלחמה. התוצאה יכולה להיות דומה להסכם היטלר-ריבנטרופ בשעתו. ישראל תדע להתגונן ואינני חושש לעמידתה, אך בתנאים אלה עלינו לדעת בבירור באיזו מידה נוכל לסמוך על ידידינו ועל ההסכמים שנחתמו אתם. המצרים זכו לנשק רב ממקורות שונים ועלינו לדעת בבירור אם לא יהיה כל עיכוב למסירת הנשק שהוזמן על־ידינו בצרפת. השיב, כי עתה יותר מבכל שעה אחרת אנו יכולים להיות בטוחים שלא יהיה כל עיכוב פוליטי להזמנותינו וכי דעתו ודעת חבריו היא שיש למסור את הנשק המוזמן בכל ההקדם וללא פיגורים.

נשק למצרים. אמרתי שרווחות שוב שמועות שממשלת צרפת מתכוננת לחזור בה מהחלטתה להפסיק מתן נשק למצרים. הוספתי כי לפי הידיעות שבידינו, קדמה התקרבות הרוסים למצרים להחלטה זו ויהיה זה משונה ביותר, לאור פעלוליה של קהיר, שדווקא עכשיו תיכנס צרפת למרוץ הזיון במצרים. השיב בהחלטיות כי שינוי ההחלטה איננו בא בחשבון כלל וכי שום ממשלה צרפתית לא תוכל להסביר לציבור מעשה של חיזוק מצרים ברגע זה, כשהודיעה בגלוי על תמיכתה למעשה במורדים בצפון אפריקה ואף גילתה קיום מטה ראשי על אדמתה. התרשמותי כי ההצבעה באו"ם והודעת אלפסי הגדישו הסאה והשמיטו הקרקע תחת חסידי מכירות למצרים.

3. ראה מס' 387.

הסכם רנו. אמר כי לאחר התייעצות עם וורמנר מהכלכלית, הוסכם כי אין למשרד החוץ כל התנגדות לקיום המשא־ומתן וכי רנו רשאי להחליט על דעת עצמו. זו היא גם דעתו של מסיגלי שהסתייג במפורש מכל לחץ פוליטי בעניין זה. ביקשתי ממנו להתקשר עם דרייפוס ולהודיע דעתו.

צור

408

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA522
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ניו יורק, 6 באוקטובר 1955

שרת; אישי בתכלית.

מציע שביקורך יוסבר בציבור לאמיתו כלומר, כמכוון גם לשיחות רציניות עם השלטונות כאן גם לחיזוק המאמץ הכספי והיהודי. ברור שבשיחות עם מחלקת המדינה ואחרים, תטפל גם בשאלת חוזה הביטחון גם בשאלת הנשק. אני חולק נמרצות על ההנחה שאם אין סיכוי להצלחה מידית, מוטב לא לבוא כלל. כנגד הנחה זאת, הריני סבור:

א. בשנה החולפת עברו בוואשינגטון עשרות שרי החוץ שהמריצו את הפעולה בענייניהם הלאומיים, קידמו עניינים אלה, התרשמו מהעמדה האמריקנית, עשו רושם בדעת הקהל ויצאו לדרכם בלי שהתחולל מיד איזה מפנה מובהק. בכלל דעתי היא שעובר זמן לפני שרואים פרי של מאמץ רציני כלשהו. כך שאין להירתע מביקור שתוצאותיו לא תתבהרנה מיד.

ב. אסור שהמכשולים העומדים בפני חוזה ביטחון ירתיעונו מלהתמיד בתביעה צודקת בעיקר תביעה שצדקתה העקרונית הוכרה בפה מלא. דגלו התנועה והמדינה בעבר בתביעות רבות שנשארו ללא סיפוק זמן רב ובכל זאת הייתה התמדה בתביעות.

ג. אשר לסיכויים, הריני סבור כי אם נגייס את מלוא תנופתנו להשגת נשק נוסף, לא נצא בידיים ריקות. לא תוכל מחלקת המדינה לעמוד כחומה נוקשה נגד החובה המוסרית שנוצרה עקב העסקה הצ׳כית בעיקר על רקע של ערנות ציבורית בתקופה של התחרות מפלגתית פנימית. עלינו לנקוט לפני בואך את הצעדים המתוארים בשלי 505[1] על-מנת לקרב את הדבר לקראת שעת מוקד בזמן בואך, אך ייתכן כי גם מבצע זה לא יסתיים בימים ספורים. שים לב כמה מסורבל ובלתי מוצלח היה המשא־ומתן של מצרים כאן ביוני למרות היצר המובהק של מחלקת המדינה לספק את התביעה המצרית. אני בטוח שננהל את הדבר ביתר כישרון אך אין להוציא מחשבון אפשרות שביקורך מאוד יקדם את המגמה הזאת בלי שהדבר יתגלה בציבור עד שיחלפו כמה שבועות. איני סבור כי סיכוי זה מצדיק ויתור על הביקור. השיקול של השתקפות תוצאת הביקור בדעת קהלנו הוא חשוב, אך לדעתי לא מכריע. המכריע הוא אם

408

1. מס' 404.

הביקור יגביר בעליל את סיכויינו ועל זה תשובתי חיובית בלי סייג.

סיכום:

א. הביקור הכרחי ואין לבטלו בגלל ערפול סיכוייו. מאידך, יש להתאמץ להבהרת הסיכוי ולהגשמתו.

ב. בימי הביקור, נסתער על שתי המגמות: חוזה ביטחון ונשק ואלוהי ישראל יהיה בעוזרנו.

ג. אין לתת לציבור פירוש דרמטי של הביקור כך שאם לא תהיינה תוצאות מידיות, נופיע כנכשלים. למניעת סכנה זאת חשוב דווקא להבליט קיום עניינים מדיניים ויהודיים המצדיקים ביקורך לאחר שנתיים גם אלמלא היה קיים מצב מדיני מיוחד כזה שאנו עומדים בו. הנ"ל משקף גם דעתם של ראובן [שילוח] וגדעון [רפאל].

אבן

409

מ' שרת אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the U. N. (New York)

מברק מוצפן 101
נוסח יוצא: 130.02/2456/7

ירושלים, 8 באוקטובר 1955

אבן. שלך 517.[1] הנחתי כי לא נמהר לשחר נשק סובייטי לאו דווקא משום שנתינתו מותנית אולי בהתחייבות לא להיזקק למערב, אלא משום שהיא תבאישנו בעיני המערב ותשבש יחסינו בשלב זה אפילו עם יהדות ארצות־הברית. דבר אחד, אם אנו רוכשים נשק צ'כי בלית ברירה כבימים ההם לאחר שניסינו להשיגו ממקורות אחרים ונכשלנו, ודבר אחר אם אנו רצים לפראג מלכתחילה תוך תחרות רכש עם מצרים וכאילו לא אכפת לנו מהו המקור. חשוב כמובן להדגיש באוזני מחלקת המדינה וכל מקורביה מה שהוגד או נרמז לנו על שערי הרכש הפתוחים לפנינו במזרח גם למען יעריכו אי פנייתנו לשם לעת־עתה, גם למען ידעו כי אנו עלולים לפנות לשם אם ניאלץ. מלבד הבעיה המדינית של מיהות המקור, אל נשכח כי אין לנו אורז וכותנה ובכלל אין לנו כל יכולת להגדיל תקציב הרכש, ואפילו נשיג נשק באשראי ובמחיר נוח, יכבד עלינו העול החדש מנשוא ואפילו נשיגו חינם מניין התקציב הנוסף להחזקה?

שרת

409

1. אבן דיווח על שיחה עם שר החוץ הפולני שאמר כי אין לערבים זכות יחיד לרכוש עודפי נשק סובייטי ויש להניח כי גם ישראל עשויה לקבלם באותם תנאים. אבן מדגיש שישראל לא תסתבך במהלך הזה שכן מכירת נשק סובייטי תהיה כרוכה בהתחייבות לא להתקשר עם המערב אך טוען שעצם קיום הסיכוי יש בו כדי לחזק את ישראל בשיחותיה עם המערב. (מברק אבן אל משרד החוץ, 517, 6 באוקטובר 1955, 130.09/2332/10.)

410

מ' שרת אל ג' רפאל (ניו יורק)
M. Sharett to G. Rafael (New York)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 9 באוקטובר 1955

רפאל; אישי בתכלית.

א. לידיעת השלושה בלבד.[1] אחרי תקרית גילת בחמישה בחודש,[2] הוצע תגמול רציני בצפון הרצועה. הכרעתי נגדו ונימוקי היו:

1. נסייע בזה לנאסר בתעמולתו להצדיק הרכש הצ'כי;

2. לא הוכחה יד פדאיון והמשטרה סברה כי אלה היו מבריחים שפגעו בשומר משנתקלו בו ולא נתכוונו מראש לרצוח;

3. לא הייתה הכנת דעת הקהל ואחריות מצרים לתקריות קודמות הועלמה במתכוון.

באותה הזדמנות, חידשתי התקפתי על ההעלמה והסתמכתי על ז'ילבר ששמע מפי יושב-ראש ועדת שביתת־הנשק הלבנונית כי כנופיית מירון שוגרה מעזה.[3] הצעתי מבצע רציני של הסברה וגילויים והדבר נתקבל. כל יום ה' ישבו יוסף [תקוע] ופטי [יהושפט הרכבי] על חיבור שני גילויי דעת – ראשון של דובר משרד החוץ שיצא בשישי בצהריים ושני של פטי שנתפרסם היום. באמצע יום ה' הגיע המברק מאנקרה וטלפנתיו למחברים בתל אביב לחזק רוחם. שימו לב כי זה היה התגמול הכבד השני שמנעתי יחידי ויש לשער את גאות המתח. אלמלא הייתי כאן היה אחרת, וכן כשלא אהיה וממילא הן יתחלף המכריע. על־כל־פנים, לאחר הבלימה וההכנה אם תיפול שוב תקרית ממארת, ברור כי תבוא תגובה.

ב. כאן אירע תקר כפול. נוסח ראשון של "ניו יורק טיימס" התפרסם בכל העיתונים, חולל רעש רב והצמיח יבול מאמרים ביום ו' כולל "הארץ".[4] בבוקר נודע התיקון אך לא לי. אחר הצהריים ראיתי סן עם יעקב [הרצוג] והסתמכתי על הפרסום אם כי לא ביזמתי אלא בתשובה לשאלתו. רק בערב הגיע לידי מברק התיקון שהיה במשרד מהבוקר. חבל שלא נעשה מיד מאמץ לתקן הנוסח בפוסט. דאגנו לפרסום התיקון בעיתוני הבוקר וכולם נענו.

לשאלתך, אין בזה שום בשורת סערה אלא אם כן יחזרו הפדאיון לסורם וכדאי לבקש יעקובי להזהיר.

410

1. אבא אבן, גדעון רפאל וראובן שילוח.
2. התקרית התחוללה ב־4 באוקטובר. בתקרית נהרג ישראלי אחד ושניים נפצעו. המפגעים באו מרצועת עזה ונמלטו אחר־כך לירדן.
3. ב־22 בספטמבר הותקף אוטובוס ישראלי סמוך למירון. שלושה מיושבי האוטובוס נהרגו ונפצעו רבים.
4. הכוונה כנראה לידיעה ב"ניו יורק פוסט" ב־6 באוקטובר שבה מובא ריאיון עם שרת בו הוא טען כי נאסר אמר: "עלינו להשמיד את ישראל". דברי שרת היו מבוססים על ציטוט מוטעה של ריאיון של נאסר עם קנט לאב ב"ניו יורק טיימס". למעשה נאסר אמר: "אף ערבי אינו אומר עכשיו שעלינו להשמיד את ישראל". התיקון נדפס במהדורה השנייה של העיתון ואף נמסר על כך במברק לישראל. (ראה רפאל אל שרת, X529, 8 באוקטובר 1955, 93.01/2212/8.)

411

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA382
נוסח יוצא: 130.02/2456/3

ואשינגטון, 9 באוקטובר 1955

אישי בתכלית; לידיו של שר החוץ.

שוחחתי עם האח[1] ביחידות שעה תמימה ואלה דבריו: (א) בקרב הממשל מתרוצצות שתי אסכולות: אחת המחמירה בפירוש העסקה המצרית ואחת המתנחמת בתקווה שיש כאן תקרית אחת שאפשר לבודדה ולאתרה מבלי לוותר על הסיכוי להסתדר עם נאסר. האח מנה עצמו ואת המזכיר באסכולה המחמירה הרואה כאן ערעור רציני של המאזן הבין־לאומי וחובת ארצות־הברית לנקוט אמצעים נמרצים לחסל את הסכנה. המזכיר מהרהר אם לא כדאי לעורר את הבעיה בראשית דיוני ז'נבה ולפוצץ את הפגישה אם לא יוותרו הסובייטים על כוונת החדירה למזרח התיכון.

(ב) האסכולה המרגעת מורכבת בעיקר משגרירות ארצות־הברית בקהיר ופקידי מחלקת המדינה. הללו נחלו אכזבה בימים האחרונים מכישלונו המוחלט של אלן בקהיר שכן לא השיג התחייבות כלשהי מנאסר שעליה אפשר לבנות הערכה מנחמת. עתה יבוא שלב של דיונים רציניים ברמה העליונה ביותר על־מנת לקבל החלטה עקרונית לגבי יחסי ארצות־הברית־מצרים.

(ג) האנגלים, שבראשית הפרשה נטו לא לראות בעסקה משבר חמור, הגיעו בימים האחרונים לידי הערכה הרבה יותר קודרת. איש שיחי סבור שאם נבוא בדברים עם האנגלים עכשיו, נשמע דברים אחרים מאלה שהשמיע שאקבורו לפני שבוע.

(ד) איש שיחי גילה התעניינות עמוקה ביותר בשני הדברים שמסרתי לו על־פי שיחותי עם המזרחיים בארצות־הברית: (1) שכל מדינה, כולל ישראל, זכאית בנשק על־פי אותם התנאים ושנית, שהמזרח בטוח כי התחייבות מצרים להעמיד את הבסיס לרשות אנגליה במקרה של פורענות כבר בטלה ומבוטלת. אמר שאלה הם חידושים חשובים בשבילו ובעצם היום הזה יתפוס שיחה עם המזכיר כדי למסור לו. את הדברים מסרתי בצורה עובדתית גרידא בלי להסיק שום מסקנה.

(ה) בהגיבו על הנ"ל אמר ששיחתם של המזרחיים באוזני מוכיח ביתר שאת כי יש כאן תכנית חדירה מחושבת ולא רק עסקה אחת להכעיס. אמרתי שאין חדירה בלי רצונן של הממשלות המקומיות להיאנס ומתחתי ביקורת על ניסוחי מחלקת המדינה המכבדים את ברית־המועצות בכל התרעומת והמלמדים סנגוריה על מצרים.

(ו) חזר כמה פעמים ואמר כי אלה בתוך הממשל המתייאשים מנאסר, מתקשים לדעת מי

411
1. אלן דאלס, ראש סוכנות הביון המרכזית של ארצות־הברית.

יבוא במקומו. האחים המוסלמים מרימים ראש אך האמנם יש שמץ של ישועה באלה?

(ז) כשסיפרתי לו על שלוש הנקודות שסיכמתי עם המזכיר אמר שלגבי נשק מערבי למצרים, אין עלינו לדאוג בשלב זה. אשר לתביעתנו לנשק מאזן, אינו סבור שמחלקת המדינה תוכל להשיב פנינו ריקם. ייתכן כי בוויכוח יאמרו שיעבור זמן עד שהתגבורת הצ׳כית תורגש, אך ברור שגם החלטה אמריקנית למכור לנו נשק, תביא לידי חיזוקנו המאזן רק כעבור זמן שכן אין התהליך הזה מהיר כל עיקר. אך המזכיר שקוע רוב רובו ברעיון הערובה שהוא חושב אותה כפיתרון יותר יעיל מכל דבר אחר ועודנו פוסח על שתי הסעיפים לגבי החלטה לקפוץ לתוך המים האלה.

בסיום השיחה אמר שתבוא לישראל תועלת רק אם העסקה המצרית תפורש כמאורע בין־לאומי חמור ולא סתם כתקרית מצערת.

בשיחה נתתי לו כמה הזדמנויות להתבטא בדבר פעולה צבאית מונעת מצדנו והוא נמנע מכל רמז כזה. הואיל והרהר בקול רם על מיגור נאסר, אין להניח כי הימנעות זאת הייתה בגלל איסטניסיות או חוסר גילוי לב, גם ישבנו פנים אל פנים בלי ליווי, כך שלא היה נאלץ לצפון את מחשבותיו. יש לשקול רצינית אם אמנם רשאים אנו לפרש את דברי הבן כהתרת הרצועה הזאת אפילו מטעם המוסד הזה.

אבן

412

י׳ הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA159

נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 11 באוקטובר 1955

אבן, שילוח; אישי בתכלית.

השר הזמין לאוסון היום לשמוע על שיחתו עם אלן בביירות ולהשמיע באוזניו הרגשותינו נוכח ההתפתחויות. כששוחחתי אתו אתמול מסר לי מספר נקודות משיחתו עם אלן, אולם נרתע מפגישה עם השר שמא יישאו דבריו אופי רשמי. בפתח השיחה הבטיח לו השר שדבריו ייחשבו אישיים וסודיים ביותר.

לאוסון מסר:

א. אלן לא בא לקהיר לדורון או למלחמה אלא להדגיש החומרה בה מתייחסת ארצות־הברית לעסקות עם הגוש המזרחי. בהגיעו לקהיר מצא עצמו באווירה מתנכרת בה פרחו שמועות כאילו בא לאיים. תפקידו הראשון היה להפריך שמועות אלו. לאוסון ציין בהדגשה שאלן לא הציע שום הנחות למצרים להשגת נשק מארצות־הברית.

ב. אלן לא הצליח להציל מפי נאסר פרטים על הנשק (לאוסון אמר לי אתמול שהתחמקות נאסר גרמה למבוכה במחלקת המדינה שכן נראה הדבר כהתנכרות למערב).

ג. בשיחה הראשונה היה נאסר נוקשה. בשנייה התרכך, אולם נתן להבין שאפילו ירצה, לא יוכל לבטל העסקה הצ׳כית.

ד. ארצות־הברית שוקלת צעדיה. טרם החליטה. בוודאי לא תיתן her position to go by default. מספרים שדאלס לא היה מעודו מרוגז כפי שהיה בשומעו על סטיית נאסר.

ה. בהגיעו לביירות, התרשם אלן מנוקשות ערבית כללית. סימנים לכך משמשים שינוי עמדת לבנון בשאלת המים וביטול רשות המעבר מישראל ללבנון לנושאי special passports אמריקניים.

השר ציין הצורך בגילוי לב מצד ארצות־הברית כלפינו לשם pooling של מחשבות כי גם אנו מתעסקים בלימוד המצב ונצטרך לקבל החלטות. במצב שנוצר, מתייצב הגוש המזרחי לצד הערבים בעוד שאין קו חיובי אמריקני לטובתנו. לעת־עתה נשארנו עם נאומו של דאלס מ־26.8 והרי ברור שעכשיו לא תסכים מצרים לדון על תיקוני גבול או על כריתת חוזה ביטחון עם ארצות־הברית – שני התנאים שהציג דאלס לכריתת חוזה ביטחון עם ישראל. אנו נמצאים ב־predicament. השר סיפר שהסובייטים השמיעו באוזנינו רמזים שאם נסתלק מרעיון חוזה הביטחון עם ארצות־הברית, ייתכן דיון על עלייה יהודית מברית־המועצות. העלייה מברית־המועצות הינה בבחינת ציפור נפש לציבור הישראלי.

השר הוסיף וסיפר שממקור פולני נרמז לנו שלא מוצאת מכלל האפשרות אספקת נשק מהגוש המזרחי גם לישראל אם נבקש זאת. אין לדעת אם בהיעדר עמדה חיובית אמריקנית כלפי ישראל, לא ישאלו הבריות למה לא נבקש גם אנו נשק מהצ׳כים כדי להג[נ]ה נגד הכוח הגובר והולך של מצרים. השר ציין שאם תתאמת השמועה בקשר להצטרפות ארצות־הברית לנדבך הצפוני, יעורער עוד יותר המאזן באזור. אנו התרענו ומתריעים על הסיוע האמריקני לעיראק אולם הנחנו שהתקשרות ישירה של ארצות־הברית באזור לא תיעשה אלא בשלושה מישורים מקבילים – הצטרפות לנדבך הצפוני, חוזה ביטחון עם ישראל וחוזה ביטחון עם מצרים. אנו תובעים חוזה ביטחון ללא קשר עם שאלת הצטרפות ארצות־הברית לנדבך הצפוני. על אחת כמה וכמה, לא תיתכן הצטרפות בלי התקשרות מקבילה אתנו. תוך גמגום שהנחת השר מתקבלת על הדעת, אמר לאוסון שאין תזוזה בעמדת ארצות־הברית לגבי הצטרפות לנדבך הצפוני על אף הלחץ החזק מצד בריטניה ובמיוחד מצד טורקיה. סיפר שהשבוע שלח מברק ארוך למחלקת המדינה בו ציין שישראל תבחן מדיניות ארצות־הברית מבחינת התשובה לשתי משאלותיה – חוזה ביטחון ונשק לישראל.

בשיחה אתמול הרגשתי שלעומת הכחשתו החריפה את השמועות כאילו אלן הציע נשק למצרים הייתה תגובתו רפה באשר לשמועות על הצעה דומה ללבנון.

אחרי השיחה עם השר שאלתי אם יש יסוד לשמועות כאילו מולוטוב תבע שיתוף ברית־המועצות בענייני האזור תמורת הפסקת מכירת נשק ואם ארצות־הברית תסכים לדון בכך בז׳נבה. השיב ששמע על מחשבת מולוטוב אולם אינו יודע על עמדת ארצות־הברית. ינסה לברר.

עקב התחייבות השר לסודיות, שמרו נא מכל משמר מפני דליפה או/ו התייחסות לדברי לאוסון.

הרצוג

413

א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA396
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ואשינגטון, 11 באוקטובר 1955

קיימתי כאן התייעצויות ממושכות בהשתתפות ראובן [שילוח], גדעון [רפאל] וכתריאל [שלמון] ערב צאת האחרון לארץ. בסיום התייעצותנו סיכמנו את הקו הבא כמשקף את דעתנו המאוחדת:

א. את ההתפתחות האחרונה יש לפרש לא רק כתמרון תכסיסי מחוכם של מצרים וברית־המועצות, אלא כאיום חמור ביותר על ביטחון ישראל. מוטב להניח כי הנשק הסובייטי יהיה רב בכמותו ויעיל באיכותו ורצוף בזרימתו וילווה טכנאים שיחנכו את המצרים בשימושו. ניצבת לפנינו חזות קודרת של התעצמות האויב מקרוב בתמיכת המעצמה הצבאית השנייה בעולם. התוצאה היא עמידתנו בפני סכנה שלא ידענו כמוה מיום תקומתנו.

ב. נוכח סכנה זאת לא נוכל להסתפק במניעת המערב מלהתחרות עם ברית־המועצות בנשק על חשבון ביטחוננו. אפילו נצליח בזה דיה לתגבורת הסובייטית בלבד להמיט עלינו מבחן קשה ברבות הימים.

ג. את הפיתרון יש לחפש בשלוש דרכים שהן: (1) תיקון המאזן; (2) ערובה מערבית כמשקל נגד לתמיכת הסובייטים במצרים; (3) ניצול מלא של כוחנו הצבאי במערכה המדינית ואולי הצבאית.

ביתר פירוט: (1) עלינו להגיש מיד רשימה לממשלת ארצות־הברית לקניות רציניות באשראי על־פי החוק שאנו זכאים בו. זאת נוסף על אימוץ הרכש בשאר בירות המערב. אולם ברור שלא בנשק בלבד ניוושע כי במרוצת הזמן נתקרב לנקודת רוויה בעוד שכוח הקיבול של האויב גדול פי כמה וכן נודעת לו עליונות בכוח קנייה נוסף על גישתו למקור לא אכזב של נשק סובייטי. (2) מתוך ספק אם נוכל לקיים לצמיתות את העליונות הצבאית הקיימת, יש לנצל את תקופת הביניים להסתערות מתמדת על חוזה ביטחון ולנצל את חודשי המאבק המדיני הפנימי כאן לשם התקדמות בכיוון זה, כלומר לחיסול התנאים המערביים ולהבאת חלק זה של נאום דאלס לנקודת מוקד. מאידך, אין ודאות שגם שני הצעדים הנ"ל יספיקו אם לא תיעצר התגברותו של האויב ובעיקר אין ביטחון שהמערב יזדרז לצעדים נמרצים אם אינו מרגיש עצמו נאלץ ואנוס. דעתי ודעת החברים הנ"ל היא שאין מנוס מתכנון פעולה צבאית במשולב עם המאמץ המדיני. (3) יש להפעיל כוחנו בשני מישורים. ראשית, כסיכוי ואיום שירחף על פני המצב כבר מהרגע הזה ושנית, בזירת הקרב ממש אם לא נבוא על סיפוקנו לפי 1 ו־2 לעיל בעוד מועד. יש להביא לידי כך שכל הגורמים הערביים והמערביים יאמינו כי אין כל סיכוי שנמתין בחיבוק ידיים ונסתכל בתהליך התגברותו של הכוח הערבי־[ה]קומוניסטי המתנכל. בעיקר חשוב שהמערב יכיר ויאמין כי בהיעדר מעשים מצדו להבטחת ביטחוננו, אין מנוס מהתמודדות שמגמתה מיגור הממשל המצרי המשמש מעין כלי קיבול לחדירה הסובייטית שכן מבלעדי רצונו של ממשל זה לפתוח שערי האזור לכוח ההוא, הרי חתירתה המסורתית של

רוסיה לקראת המזרח התיכון הייתה נשארת חלום כפי שהיה זה מאות בשנים. אנו ממליצים לא להעלים מהמערב את החלטתנו לא לתת למבצר ערבי-קומוניסטי לקום לעינינו אלא צריך דווקא להזהיר בעוד מועד. עלינו להקציב פרק זמן, למשל עד מארס 1956, כדי להיאבק על 1 ו־2 לעיל. אם לא נבוא על סיפוקנו, נעמוד בפני הכרעה גורלית ביותר כשמיגור נאסר בכוח יופיע כברירה היחידה לעומת סיכוי הטלת אימתו עלינו. יש לשער כי סירובנו המוחלט להיחנק בטבעת מתהדקת של כוח ערבי וסובייטי ימצא הדים חיוביים בציבור המערבי ובעיקר בעם היהודי. אם יגיעו הדברים לידי כך, הרי היעד הצבאי צריך להיות לאו־דווקא מבצע עונשין כחאן־יונס כי אם הנחתת מכה ניצחת על הצבא המצרי שהוא עמוד התווך של הממשל כולו.

רצוי שהתכנית הנ"ל על שלושת סעיפיה, תיקבע עכשיו ובבת אחת. ההיגיון של התכנית מחייב שהזרוע הצבאית תחוזק בחודשים הבאים אך תופעל רק לאור גורל שני המבצעים הבלתי צבאיים פרט לתגובות הנובעות מצורכי השעה, ואת אלה יש לצמצם ככל האפשר עד להתבשלות התכנית כולה. ייתכן כי עצם הסיכוי של התלקחות, אם אמנם יאמינו בו, ימריץ את המערביים לקראת מאמצי ייצוב ואיזון שאולי ימנעו את הצורך בסעיף השלישי של התכנית, אך גם לשם כך יש להיכון לעצם המעשה ולא להסתפק בהנפת איום סרק שאין בו כוונה כנה.

מיותר להדגיש כי אין אני מרבה להמליץ על תכניות שפעולה צבאית עומדת במרכזן, אך המלצתנו הפעם נובעת מתחושת רגע מהפכני שכן לא הרי עמידתנו עד כה מול כוח ערבי כסיכוי עמידתנו מול זרוע נטויה של כוח עולמי כביר. כתריאל יפרט את כל שאר הנתונים וההנחות העומדים מאחורי הצעה זאת.

רצוי מאוד שאקבל חוות דעתך על מהלך המחשבה המובעת כאן.[1]

אבן

413

1. תשובתו המידית של שרת התייחסה לשליחות הנספח הצבאי כתריאל שלמון לישראל, וזאת לשונה: "לפלא בעיני שלא הקדמתם 396 לשליחת כתריאל. בבואו ידליק תבערה בצמרת הצבא שתעורר תנועת דוחקי קץ ובכלל תכניס גורם מה לתוך קלחת השיקולים אשר מוטב תישאר נחלת אנשי מדיניות בלבד. יצר מלחמת מנע הבוער בלבם מקדמת דנא ונאחז עכשיו בזיון מצרים כעילה נוספת בשאבה עידוד עצום מתמיכת שגרירות ואשינגטון. אילו ידעתי כי זו השליחות הייתי שולל מלכתחילה בוא כתריאל משום השתייכותו. עכשיו שנתקבל 396 אני תמה מה יוסיף. אם טרם יצא יש לבטל נסיעתו". (מברק שרת אל שילוח, "אישי בתכלית לך ולאבא", 12 באוקטובר 1955, 130.02/2456/3.) ראה גם מס' 416.

414

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/722
נוסח נכנס: 130.15/2565/24

לונדון, 11 באוקטובר 1955

עמיתי הפרסי ביקרני הבוקר. בא לראות לשוחח על דא ועל הא, אך הבינותי מדבריו שהוא וממשלתו מודאגים מ[ה]התעוררות הגדולה בעולם הערבי המלווה מגמות תוקפניות של מדינאים ערבים שונים והעלולה לדעתו לסכן יציבות האזור. שמתי לב שבדבריו על "מגמות תוקפניות של מדינאים ערבים שונים" לא התכוון לנאסר בלבד, אלא הדגיש בפירוש מציאותם של מנהיגים בעלי שאיפות דומות גם למדינות ערב אחרות. יש לזכור שמבחינת פרס מהווה עיראק הסכנה הערבית העיקרית במפרץ הפרסי ובדרום פרס גופא. אם כי השגריר לא הזכיר באף מלה לא את עיראק ולא את ירדן, חושבני שמטרת ביקורו אצלי הייתה קשורה בידיעות שהגיעו אליו מאיזה מקור על תכניות נורי [סעיד] בירדן בתמיכת הבריטים.

מכיוון שלא פירש דבריו, נזהרתי אף אני מלהרחיב ולפרט השיחה על הנושא שעורר והדברים נסבו יותר על ניתוח גורמי ההתפשטות הערבית בתולדות האזור מאשר על ענייני דיומא. אך בעצם ביקורו של השגריר אצלי, שלא גילה בעבר סימנים יתרים להתקרב אלינו והמבלה הרבה בחברת עמיתיו הערבים, ראיתי אות אופייני לדאגה השוררת אצל הפרסים בקשר לנעשה עם שר החוץ הפרסי בימי ועידת לונדון הראשונה. השגריר עלי סוהיילי, שהיה ראש ממשלת פרס לאחר מלחמת העולם, ידוע בקרב הסגל כאן כאיש הגון ומדינאי נבון.

אילת

415

א' ששון אל א' נג'ר
E. Sasson to E. Najar

העתק: 130.02/2381/18

רומא, כ"ה בתשרי תשט"ז
11 באוקטובר 1955

סודי ביותר

הנדון: שיחה עם השגריר מאג'יסטראטי

בין היתר מסרתי במכתבי אל המנכ"ל מה־7 לח[ודש] ז[ה], כי הוזמנתי על־ידי המנהל המדיני של פלאצו קיג'י [משרד החוץ האיטלקי], השגריר מאסימו מאג'יסטראטי, לבוא אליו ביום 11.10.1955, בשעה 11 לפני הצהריים, לשיחה על המתרחש בימים אלה במזרח התיכון. השיחה נתקיימה היום במועדה ונמשכה כשעה. להלן תמצית הדברים:

א. בראשית דבריו הודה לי מאג'יסטראטי על הדברים שהמצאתי לו לפני כמה ימים בכתב, בצורה בלתי רשמית ובלתי מחייבת, על השקפתנו ועמדתנו בשאלת רכישת מצרים נשק קומוניסטי. הוא מצא עניין רב בהם והעבירם לידיעת שר החוץ והמנהל הכללי.

ב. להלן אמר מאג'יסטראטי ששר החוץ, מארטינו, עומד היום לנאום בסנאט על מדיניות החוץ האיטלקית במסגרת הוויכוח המתנהל שם על תקציב פלאצו קיג'י לשנת 1956/1955. השר יקדיש חלק ניכר מנאומו לאזור המזרח התיכון ויתמוך, כפי שעשה לפני כשבועיים בבית הנבחרים, בהצעותיו של שר החוץ האמריקני, פוסטר דאלס, מה־26.8.1955, להפגת המתיחות באזור וליישוב הסכסוך הישראלי-ערבי בדרכי שלום. כן ידגיש השר את העניין שיש לאיטליה לראות את השקט והיציבות שוררים בחלק זה של העולם ואת נכונותה לתרום את תרומתה לכך. דברי השר, אמר, ישאו אופי כללי בהחלט.

ג. בהמשך דבריו לא הסתיר מאג'יסטראטי שממשלתו מודאגת מאוד מצעדיו האחרונים של ראש ממשלת מצרים, ג'מאל עבד אל־נאסר, להתקרב באופן מעשי אל ברית־המועצות ולהפוך אותה לגורם מכריע במדיניות האזור ובבעיותיו. אולם ברצונו לקוות שהבטחותיו של ג'מאל עבד אל־נאסר, שלא ירשה כניסת מומחים וטכנאים רוסים וצ'כים לתוך מצרים, אינם מהפה ולחוץ בלבד.

ד. אין בידי פלאצו קיג'י ידיעות מוסמכות וברורות על טיב ההסכם האחרון המצרי-צ'כי, אך באם לסמוך על דבריו של ג'מאל עבד אל־נאסר, הרי המדובר הוא על כמויות לא גדולות ועל הזמנה אחת בלבד, לפי שעה. וכן אין בידי פלאצו קיג'י אינפורמציה מוסמכת על תוצאות השיחות שניהל ג'ורג' אלן בקהיר ובביירות אך הרושם הוא שהשיחות בין אלן לנאסר היו גלויות וקשות למדי. מאג'יסטראטי מחכה לדוחותיהם של נציגי איטליה בוואשינגטון ובקהיר בנדון זה.

ה. לפי הידיעות שבידי פלאצו קיג'י הפכו הנציגים הסובייטים בארצות ערב בזמן האחרון להיות פעילים מאוד וקיבלו, כנראה, סמכות מאת ממשלתם להציע לממשלות הארצות האלו גם עזרה כלכלית ופיננסית וקיים חשש רציני שימצאו אוזן קשבת אצל רובן, אם לא אצל כולן. ברור, הוסיף מאג'יסטראטי, שאיטליה תתמוך בכל הצעדים שימצאו מעצמות המערב לנחוץ

לנקוט בהם במקרה זה, אולם היא לא תיקח את היזמה לידיה ותשתדל, לרגל האינטרסים שלה בחלק עולם זה, לשמור על יחסיה התקינים עם ארצות ערב.

ו. מאג׳יסטראטי הסכים אתי שבכל המשחק הרוסי-צ׳כי-מצרי הזה, שבא ללא ספק כתשובה לברית הטורקית-עיראקית, ישראל אינה אלא השעיר לעזאזל והיא המדינה הראשונה שתסבול במישרין מכל זה. אולם אין לראות, לדעתו, את מאמציה של רוסיה לחזק את מדינות ערב ולערער את היציבות והביטחון באזור המזרח התיכון כמכוונים נגד ישראל, או אך ורק נגד ישראל. הוא סבור שמועצת האמנה הצפון־אטלנטית חייבת להתכנס לישיבה שלא מן המניין כדי לדון במאמציה של רוסיה לחדור למזרח התיכון ולהחליט את הדרוש. באופן בלתי רשמי מנסה מאג׳יסטראטי להחדיר את הרעיון לכינוס המועצה בראשם של נציגי מדיניות האמנה הצפון־אטלנטית ברומא.

ז. לפי כל הסימנים, המשיך איש שיחי ואמר, מתכוננת פרס להצטרף באחד החודשים הקרובים לברית הטורקית-עיראקית. הדבר עשוי ללא ספק לעורר עוד יותר את חמתם של הרוסים והמצרים ולהדק עוד יותר את הקשרים ביניהם. הוא, מאג׳יסטראטי, מקווה שהאנגלים והאמריקנים לוקחים את זה בחשבון בנסותם כעת, בשיחותיהם עם המצרים, למצוא, בדרך זו או אחרת של פיוס או של איומים, אפשרות לעצור בעד החדירה הרוסית למזרח התיכון. כן הוא מקווה שהאנגלים והאמריקנים ידעו לרסן את נאסר בטרם שירחיק לכת ויתחייב על כמה דברים שלא יוכל אחר־כך לבטלם, או לסגת מהם.

ח. לפני כמה ימים הייתה למאג׳יסטראטי שיחה עם השגריר המצרי ברומא ושמע כמה דברים שקשה לו להאמין להם ביחס להתנהגותה של אנגליה כלפי מצרים בעניין אספקת נשק. לא זו בלבד שאנגליה מאיטה ככל האפשר את ביצוע ההזמנות המצריות, אלא גם איננה מעבירה לרשות המצרים בתעלת סואץ את כל הדברים שהבטיחה להם ומסרבת לאמן אותם כיצד להשתמש בדברים הקטנים שמעבירה לפעמים לרשותם במחירים גבוהים. וכן בטוח השגריר המצרי שידה של אנגליה הייתה בהחלטה שנתקבלה לפני כמה זמן בצרפת בדבר הפסקת משלוחי נשק למצרים, בטענה שכאילו מעבירה מצרים חלק מהנשק הזה למורדים באלג׳יר ובמרוקו.

ט. מכאן עבר מאג׳יסטראטי לדבר על שאלת הרמת נציגויותינו לדרגת שגרירות. לדבריו, מן השמים נלחמים ברצונם הטוב של האיטלקים לעשות את הצעד "הרצוי" הזה. אין זאת אומרת, מיהר והוסיף, שקיימת אצלם, חלילה, איזו נטייה כלשהי לחזור בהם מהחלטתם זו, אולם אינם רואים את השעה הנוכחית ככשרה לכך לאור המתרחש במזרח התיכון ואין להם כל רצון בסבך הנוכחי להיהפך כצד ולהפנות נגדם חלק מהחיצים של רוסיה ושל מצרים ויתר המדינות הערביות. להערתי – שאין אנו לוחצים עליהם בכיוון זה – אמר, שהחלטתם להרים את נציגותם בישראל לדרגת שגרירות, מטרתה העיקרית לא "לפייס" את ישראל, כי אם מקורה בהחלטה עקרונית מקיפה יותר שנתקבלה לפני כמה חודשים להרים את כל הנציגויות שלהם במזרח התיכון, כולל ישראל, לדרגת שגרירויות. לצערו, טרם נענו עיראק, סוריה, ירדן, תימן וערב הסעודית לבקשתם בנדון זה והדבר מכביד עליהם גם בהעלאות ובהעברות בפנים פלאצו קיג׳י.

י. להלן שאל אותי מאג׳יסטראטי בצורה אישית לגמרי וביקש שלא אכתוב עליה לממונים עלי ביחס למקום הגשת כתב האמנתו החדש של קאפומאצה כשגריר ואם אפשר למצוא איזה סידור מיוחד שלא יהיה המקום הזה ירושלים. בתשובתי, הסברתי לו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים "שאין לחלום יותר על סידור כזה או כגון זה" ומוטב, הוספתי, להוריד את השאלה לגמרי מעל הפרק מאשר לחפש, לחינם, אפשרויות כאלה. במשך השנתיים האחרונות הגישו כ־14 נציגים זרים את כתבי האמנתם בירושלים – ביניהם האמריקני, האנגלי, הרוסי, הצרפתי,

הקנדי, ההולנדי ועוד ועוד – ואינני רואה כל סיבה מדוע שאיטליה לא תלך בדרכן של המעצמות והמדינות האלה. וכאן מתחתי ביקורת קשה, אך בצורה מאופקת מאוד ונימוסית מאוד, על שהם שוקלים את כל העניין לאור מה שיגידו הערבים.

יא. בסוף השיחה על הפרק הזה, הבטיח לי מאג׳יסטראטי להביא דבריי לידיעתם ולשיקולם של שר החוץ והמנהל הכללי ולתת לי את התשובה הסופית בהקדם. הוא בטוח שהתשובה תהיה חיובית. הוא מבקש רק שנוסיף לשמור על העניין בסוד ושלא נפרסם אותו אלא לאחר מעשה, כדי למנוע כל התערבות ערבית. בהזדמנות זו סיפר מאג׳יסטראטי שהנציגים הערבים ברומא באו אליו בטענות "קשות" בקשר להשתתפותו של ראש עירית ירושלים העברית, מר ג׳ אגרון, בוועידת ראשי עיריות הבירות בפירנצה, שנתקיימה לפני כמה ימים. בין היתר הם אמרו, שיש לראות בכך כהכרה מצד איטליה בירושלים כעיר הבירה של ישראל. הוא העביר אליהם את התשובה שקיבל בזמנו מאת ראש עירית פירנצה, מר לה־פירה: "ירושלים היא עיר בירת האלוהים ואין כל טעם לכנס ועידת ראשי עיריות בירות העולם בלי השתתפותו של ראש העיר הקדושה הזאת". הערבים שמעו זאת ומילאו את פיהם מים – לדבריו.

בסוף השיחה שאל מאג׳סטראטי מתי תקום הממשלה החדשה בישראל, מי יעמוד בראשה, מה יהיה הרכבה ומה הן השקפותיהם הפוליטיות של חבריה ואם אין להשתתפותה של מפ"ם, הידועה באהדתה לברית־המועצות, איזו משמעות מדינית מיוחדת.

בברכה,

א׳ ששון

416

ר׳ שילוח אל מ׳ שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן WIA401
נוסח יוצא: 93.01/2218/8

ואשינגטון, 12 באוקטובר 1955

אישי בתכלית – סודי שבסודי

שלך 164.[1] מפברואר עד יוני שנה זו התנהלו דיונים בשלבים שונים בבעיות הגנת המזרח התיכון. מפי איש שהשתתף במלאכה שמע כתריאל [שלמון] פרטים אשר ימסרם לך בכתב. בסיכום דיונים אלה הוכנה הצעה שבכללה שני ארגונים אזוריים נפרדים: א) הנדבך הצפוני; ב) ארצות־הברית וישראל. לפי חזון המתכננים יסיח הנדבך הצפוני דעת חבריו מבעיית ישראל וירכז מעיניהם בסכנה הרוסית. ברבות הימים תגענה מדינות הנדבך להכרה כי חשוב להן ביצור עורפן ותלחצנה על סוריה, לבנון וכו׳ להצטרף גם כן. המגמה הסופית לפי תכנית זו היא קישור ארגוני בין הנדבך הצפוני לארגון הישראלי-אמריקני. מצרים לפי תכנית זו הושארה במתכוון

416

1. הכוונה כנראה למברק המובא במס׳ 413, הערה 1.

מחוץ לכל תכנית לפי שעה. תכנית זו שהוסכם עליה עקרונית נדחה הטיפול בה לפי תביעת הובר עד שתושג הצטרפות איראן לנדבך הצפוני. למטרה זו גם תבע הגברת הסיוע הכלכלי לאיראן. הנשיא אישר עמדת הובר ואף אישר הגדלת העזרה הכלכלית לאיראן. הידיעה הבוקר על הצטרפות איראן לנדבך עלולה לפתוח אפשרויות רבות. עיין נא במסמך שיביא כתריאל מיד עם בואו. נבריק עוד מחשבותינו ועצתנו לאחר התייעצות.

שילוח

417

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X846
נוסח יוצא: 93.01/2211/10

ניו יורק, 13 באוקטובר 1955

שרת.

את שיחתנו עם אלן אתמול פתחתי בבקשה לשמוע את תוצאות ביקורו בקהיר, אמר:

א. התוצאה מאכזבת בהחלט. אין כל ספק שהעסקה תתגשם. לא הצליח להבהיר את ממדי המשלוח שכן הרגיש שאילו שאל כי אז היה נתקל בסירוב לענות. נטייתו להניח על־פי הידיעות שקיבל כי הממדים יהיו רציניים ויהוו ערעור של המאזן.

ב. כל מה שאלן הספיק לעשות היה להנחיל לנאסר מושג יותר ברור של המסקנות החמורות שארצות־הברית מסיקה מהמעשה הזה ואת ספקנותה המוחלטת לגבי האפשרות להציל את עצמאות מצרים מציפורני השליטה הקומוניסטית אם תוסיף ללכת בכיוון זה.

ג. קיבל רושם מובהק שנאסר נחשב כגיבור ואליל בעולם הערבי כולו מאחר שחילק סטירת לחי כה נמרצת לאמריקה. התסביך של נחיתות היה עמוק ביותר וכל הדגשה בעיתונות של כוח ישראל ויכולתה להכריע את אויביה בכוח הוסיפה על עומק התסביך.

ד. אלן נדהם מהאנטי־אמריקניות המשתוללת בקהיר. פורסם בהשראה רשמית כי מצרים לא קיבלה מאומה מארצות־הברית פרט לביצים רקובות rotten eggs. אלן ציין בזעם שבארבע השנים החולפות קיבלה מצרים 79 מיליון דולר במענקים מארצות־הברית והנה כיצד מקבלים עזרה זאת.

ה. הנ"ל מהווה תיאור מקיף של שיחותיו והתרשמויותיו. מארצות־הברית לא הוצעה הצעה כלשהי למצרים והדברים שהופיעו בעיתונות על־פי קנת לאב ואחרים, רובם ככולם בדויים מהלב.

אמרתי כי דוח זה שאני מודה לו עליו מאשר את חששותינו העמוקים ביותר לגבי מצרים והסובייטים. חזרתי בקצרה על הדברים שאמרתי למזכיר, הן דברי הניתוח והן המסקנות. באומרי כי קיבלנו בסיפוק את דבר המזכיר כי לא נמכר נשק אמריקני למצרים ואין כל תכנית למכירת נשק אמריקני למצרים עומדת על הפרק, אישר אלן את הדבר הזה. אמרתי כי אני מודאג מפרסומים מסוימים המפיצים את הבדותה של עליונות ישראל בנשק וביקשתי

שמחלקת המדינה תסייע לסילוק אגדה זאת. כן הבעתי דאגה על נטייה ללמד סניגוריה על מצרים על־ידי לימוד גזירה שווה בין מעשה האחרון לבין הרכש הישראלי בצ׳כיה שהוזמן ב־47 וראשית 48 מממשל אחד ובוצע בראשית קיץ 48 על־ידי ממשל אחר ורמזתי על גורל קלמנטיס וסלאנסקי. אמרתי כי חשוב ביותר שהחומרה הפלילית של פשע מצרים תובלט בדעת הקהל ולא תטושטש.

בהגיבו על דבריי שאנו נתנערנו מכל שמץ של אמון בנאסר, הוא שאל, האמנם זוהי מסקנתה המוחלטת של ממשלתך. השבתי בחיוב וגדעון [רפאל] ואני גוללנו את פרשת הארגעות של נאסר ובשמו והמעשים הבוגדניים שבאו בעקבותיהן.

שאלתי אם יש לו מה לומר על כוונות ארצות־הברית ועל יחסה להצעותינו בעיקר בענייני הנשק והגשמת הצעת מזכיר המדינה שסבור כי אפשר להביא תרופה על־ידי חוזה ביטחון.

השיב כי טרם הספיק לעשות יותר מאשר למסור דוח למזכיר המעיין עתה בהצעותינו. סלמון שאל אם אלן מוכן להרהר על הברירות האפשריות. אלן השיב כי מחלקת המדינה סבורה כי המצב מסוכן וחמור ביותר. בעוד כמה ימים יבוא מפנה חשוב באשר יתבהר אם הערבים מקבלים או דוחים את תכנית ג׳ונסטון.

תוצאה זאת תשפיע מאוד על אופי ה־reappraisal הקיים של ממשלת ארצות־הברית שכן יהיה בה כדי להוכיח אם הסכנה לביטחון במזרח התיכון היא קרובה מאוד או רק קרובה. כן תתבהר עמדת סוריה וסעודיה לגבי הפיתויים הסובייטיים. מחלקת המדינה מעוניינת ברמזים שהקומוניסטים זורעים פה ושם על נכונותם לעשות חוזים מסחריים כביכול גם עם ישראל. על כן מציע אלן שנמשיך את השיחה כעבור כמה ימים. קיבלתי הצעה זאת וביקשתי שהמזכיר יפריש זמן ב־20 או ב־21 בחודש לשוחח אתך ואם לא תגיע, אז אתי.

אבן

418

י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 13 באוקטובר 1955

הבוקר ביקר ברנס אצל המנכ״ל ושוחח על ביצוע החלטת מועצת הביטחון משמונה בספטמבר.[1] ברנס מתכוון לדווח למזכיר או״ם על עמדות ישראל ומצרים ביחס להצעותיו וביקש שנסכם דעותינו.

המנכ״ל העיר שההחלטה אינה מחייבת אמצעים מסוימים ומסתפקת בקריאה לצדדים להביא להפרדה יעילה בין כוחותיהם. ישראל מקבלת עקרון הפרדת הכוחות ללא הסתייגות. באשר לשתי הצעותיו של ברנס, נראה לנו כי הקמת המכשול הפיזי היא החשובה והיעילה יותר

418
1. מס׳ 369.

ולדעתנו מספיקה להשגת המטרה. רצוי לנסותה, ואז אפשר יהיה להיווכח באיזו מידה יש צורך באמצעים נוספים.

אין גם להתעלם מהתייחסות ההחלטה לשאלת חידוש שיחות עזה. במסירת עמדתנו למזכ"ל או"ם, חשוב שברנס יציין כי אם מצרים נכונה תהיה לחדש המשא־ומתן, נשמח לעשות זאת.

ברנס הטעים, שלדעתו מכשול פיזי בלי הרחקת הכוחות אינו מספיק. גדר תיל אינה מונעת יריות מצד לצד, ואם לבצע הצעה אחת לפני השנייה, הרי הרחקת הכוחות קודמת להרחקת גדר תיל בהיותה קלת ביצוע ממנה.

ברנס מסר שהמצרים הרחיקו כבר כוחותיהם בעזה למרחק של 500 מ' מהקו, בציינו שבתחום זה לא נמצאו אמנם מוצבים רבים (ידוע שלמעשה הייתה עמדה מצרית אחת בלבד במרחק של פחות מ־500 מ' מהקו). המצרים הודיעו שהם מסכימים להקמת גדרות תיל לאורך עמדות מסוימות בגבול אולם ברנס לא הצליח לקבוע המקומות בהם מתכוננים הם להקימן. לכן מתכוון ברנס להודיע למזכ"ל שהמצרים לא קיבלו הצעתו ועל־כל־פנים, לא נתנו הבטחות לבצעה. הוסיף שהנו מדגיש כלפי שני הצדדים שהצעותיו מהוות תכנית אחידה ויש לקבלן ביחד.

שאל לאישור דברי ראש הממשלה בזמנו, שנהיה מוכנים להקים גדר תיל בעצמנו גם אם המצרים יסרבו להשתתף.

המנכ"ל עמד על כך שמכשול פיזי עשוי בהחלט לפתור כל הבעיות המתעוררות מקרבת כוחות הצדדים. ציין שגם הבעיה הפסיכולוגית של עצבנות המצרים בראותם סיורים ישראליים מתקרבים לעברם, תיעלם כשתפריד גדר תיל בין הצדדים. אשר להקמת הגדר על־ידי ישראל עצמה, הדבר יהיה בהתאם למדיניותנו, אולם הממשלה דנה עד עתה רק בהצעה להקמת מכשול פיזי במשותף עם המצרים. בכל מקרה, אם תקים ישראל בלבד את המכשול, הכרחי שהמצרים יתחייבו לא לפגוע בו.

בפגישה נדונו גם כמה שאלות העומדות ותלויות בעניין ניצנה והמוצאות ביטוי בהתכתבות המתנהלת כעת בינינו ובין ברנס.

תקוע

419

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 13 באוקטובר 1955

אבן, שילוח; אישי. ג'ונסטון סיפר לשר כי נאסר אמר לו:

א. שהעסקה הצ'כית לא תהיה כרוכה בכל חדירה סובייטית למצרים (לא יהיה צורך בטכנאים אלא בשביל אווירוני ה־Jet).

ב. תקרית עזה לימדה אותו שאין טעם לבנות כנסיות, בתי חולים וכבישים אלא יש לחזק את צבאו.

נאסר לא גילה לו היקף העסקה הצ׳כית אולם הוא יודע שהמדובר על נשק ב־80 מיליון דולר בערך לפי מחירים מוזלים ביותר. למשל: אווירון מיג יימכר ב־80 אלף דולר והטנקים לפי scrap value. ההתקשרות עם הסובייטים הנה עמוקה וראיה לכך כי בהודיעו לנאסר על בקשת סודן לקנות נשק מהגוש המזרחי, אמר סולוד שלא ייענו לבקשה אלא אם נאסר מסכים. הרוסים גם הציעו למצרים לתת הכסף והטכנאים לבניית סכר אסואן תמורת מכסה קבועה של כותנה במשך 20 שנה. הוא (ג׳ונסטון) ביקש להסביר לנאסר שפני הרוסים לחדירה למזרח התיכון משום שנחסמה לפניהם הדרך באירופה בעוד שבמזרח הרחוק האפוטרופסות הקומוניסטית היא בידי סין.

הווה אומר, לא נותר מרחב לקומוניזם הרוסי אלא במזרח התיכון ומשם על פני אפריקה הצפונית השסועה ובתוך קלחת ההמונים הנבערים באפריקה המרכזית. ההצעה הרוסית לסכר אסואן היא בבחינת plum התלויה לנגד עיני נאסר.

לדעת ג׳ונסטון, על ארצות־הברית להצילו מהפיתיון. הוא גיבש הצעות יסודיות לפעולת ארצות־הברית באזור ועליו למהר לוואשינגטון כדי להעלותן בפני המזכיר והבית הלבן. ברנס הוסיף שהסובייטים פעלו בעורמה בהעלותם לראשונה את הצעת הנשק בפני אנשי הצבא המצרי שכן הללו היו נתונים לפיתוי מהיר ונאסר לא יכול היה לעמוד בפני לחצם.

השר ייפגש הלילה עם ג׳ונסטון לשיחה אישית בקשר להתפתחויות באזור.

מאה"ב

420

י׳ הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 177
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 14 באוקטובר 1955

מידי

לשלי 171.[1]

תלאות אריק: בתארו ההשתלשלויות בארצות ערב, סיפר אריק שעוד ב־4 בספטמבר מסרו לו הנשיא, ראש הממשלה ושר החוץ הלבנוניים על הסכמתם לתכנית ושאינם רואים החלטתו השלילית של בית הנבחרים הלבנוני כמחייבת. ימים מספר לאחר מכן, התפטר שר החוץ בשל סיבות אחרות, בעקבותיו הלך שר הכספים ואז התפטרה הממשלה כולה. מבלי להודיעו דבר

420

1. הרצוג דיווח על ביקור של ג׳ונסטון אצל שר החוץ. הוא מסר שהשיג הסכמה בלתי רשמית לתכניתו מאת ועדת המומחים הערבית ומראשי הממשלות, כל אחד בנפרד. לעומת זאת, אין הוא בטוח שלנוכח האירועים באזור ארצות־הברית תהיה מוכנה לממן את התכנית. בקשתו מישראל שתסכים להשהות את העבודה באזור גשר בנות־יעקב לעוד שלושה חודשים כדי שתהיה לו שהות לסיים את העניין. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 13 באוקטובר 1955, 130.09/2310/16.)

ובשל סיבות שעדיין אינן בהירות לו התכנסו בדמשק נציגי לבנון, סוריה וירדן וסמכו ידיהם על תכנית ערבית שמחברה המהנדס לחוד (כיום שר החוץ הלבנוני). לפי תכנית זו, יש להטות מי הבאניאס והחצבאני במנהרות דרך ההרים, להשקות בחלקם אדמות לבנון ולהזרים ייתרם לים התיכון; עם זאת, לבנות סכר הטיה על הירמוך מחוץ למפורז עדסיה, להכניס לסכר גם מי המעיינות ולהוביל כל המים שוב במנהרות דרך ההרים לעַ'ור המזרחי. לתכנית זו ביקשו מימון אמריקני. ג'ונסטון אץ לביירות והודיעם שאם כי היא ניתנת אולי לביצוע מבחינה הנדסית טהורה, הרי היא מגוחכת מבחינה מדינית וכלכלית ואין להעלות על הדעת מימונה על־ידי ארצות־הברית. אינו זוכר שיחה כה בלתי נעימה כזו שניהל עם ראש ממשלת לבנון ושאגב כינהו כצעיר בלתי מוכשר וחסר כל הבנה שהיא בענייני ממשל.

המלאך הגואל היה נאסר. בליל שבת האחרון יצא לשדה התעופה בקהיר לקבל ראשי הממשלות ולשדלם במקום לעמדה חיובית. אחר־כך ישב ארבע שעות עם ג'ונסטון וגייס ריאד והמהנדס סאלים למען הביא לביטול התכנית הערבית. אחרי ישיבת החבר ביום שלישי, ירד נאסר ממיטת חוליו וביחד עם זכריה, שר המלחמה, עמר ואחד מאילי העיתונות המקורב אליו, ביקש ג'ונסטון בכל לשון של בקשה להשפיע על דאלס לא לנטוש התכנית שכן הנה התקווה החיובית היחידה לאזור. נאסר ביקר חריפות אוזלת היד של עמיתיו הערבים ואי כושרם לקבל החלטות. אמר שמבחינה פסיכולוגית הייתה הודעה מצרית פומבית לטובת התכנית רק מכבידה. הוא מבטיח לפעול מאחורי הקלעים ותוך חודשיים-שלושה להשיג אישור ממשלות.

להוד, שר החוץ הלבנוני, ביקש מג'ונסטון שהות להשיג החלטה חיובית של הפרלמנט הלבנוני. ראש ממשלת סוריה הזמינו לפגישה ביום הרביעי בבוקר בקהיר ולעומת שתיקתו בפגישות קודמות, הרבה לדבר. אמר, שרק לילה לפני־כן הובהר לו שבטעות הניח שתכנית ג'ונסטון ביקשה ליישב מאתיים וחמישים אלף פליטים בסוריה. עכשיו ינסה למכור התכנית לבית הנבחרים הסורי ולדעת הקהל. לשאלת ג'ונסטון אם יוכל לעשות זאת תוך חודשיים-שלושה השיב שמקווה שכן.

בסיכום: ג'ונסטון קיבל אישור הוועדה הטכנית הערבית ו־informal understandings מכל ראשי הממשלות.

הרצוג

421

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 176
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 14 באוקטובר 1955

מידי

לשלי 171:[1]

א. תגובת השר:

לאחר דברי הערכה לדוחו הבהיר והמרתק, אמר השר שההבדל בשבילנו, לפי סיכומו הטכני עם הערבים, אינו ב־15 בלבד אלא ב־30 שכן קיווינו שיצליח להוסיף לנו 15 והנה גרע 15. השר ציין שאריק [ג'ונסטון] הודה שהלכנו דרך ארוכה לפגשו ושהבטיח לא לחזור עם תביעות נוספות. היה קשה להשיג אישור הממשלה הנוכחית למסמך מ־5 ביולי, על אחת כמה וכמה יהיה קשה להשיג אישור הממשלה החדשה.[2] יהיה בלתי אפשרי להמליץ על ויתור נוסף. ג'ונסטון הגיב שמבחינה הנדסית נוכל להשתמש ב־15 המלוחים. בשאלת דחייה נוספת בעבודת בנות־יעקב, אמר השר שהגענו לגבול סבלנותנו. כמה מגוחך הוא שאחרי חודשיים לסיור אריק באזור, אומר ראש ממשלת סוריה שעד לרגע האחרון חשב בטעות שאריק מציע יישוב רבע מיליון פליטים בסוריה. מי יערוב שגזי יתמיד בשלטון? אחרי ניתוח המצב המשפטי ביחס לחידוש העבודות בבנות־יעקב אמר השר שעל אריק להבין שאנו בפני מצב מהפכני באזור. לטענת אריק שאנו גרמנו לדחיית צאתו לאזור שכן המשא־ומתן אתם בוואשינגטון נמשך עד יולי ואז ביקשו אבן לדחות צאתו בגלל הבחירות, השיב השר שאנו התרשמנו שעיכב צאתו לאזור עקב המצב בסוריה. ג'ונסטון אמר שאם נרצה – בידנו להסתלק מהתכנית ואז תסתלק גם ארצות־הברית; אולם הוא מציע שלא נעשה זאת שכן זהו הדבר החיובי היחידי באזור. הוסיף שאינו מבקש דחייה אלא לשלושה חודשים והרי בלאו הכי לא נוכל לעבוד בחורף המתחיל בעוד חודש. הוא לא ימליץ שארצות־הברית תוסיף לקיים התכנית אם הערבים לא יתנו הסכמתם תוך שלושה חודשים.

בסוף השיחה העלה השר תביעתנו שהמאגר בכינרת יופחת ל־150 ואולי אף ל־125 לאור התכנית לבנות סכר הירמוך ל־300 מק"מ.

ב. פגישת המומחים:

אחרי הפגישה עם השר, נפגשו המומחים. אנשינו הוכיחו לקרידל וטרוקסל שאין לנו אפשרות להשתמש ב־15 מק"מ המלוחים ופירוש הדבר, הפחתת חלקנו ב־15 מק"מ.

ג. פגישת שתי המשלחות אמש:

ג'ונסטון ביקש תשובה לשתי בקשותיו:

421

1. מס' 420 והערה 1 שם.
2. על ההסכמות בתחילת יולי ראה מס' 212.

1. שנסכים ל־15 מלוחים;
2. לא לעבוד משך שלושת החודשים הבאים.

אשכול השיב שלגבי כמויות, אנו רואים מסמך 5 ביולי כסופי. בין כה, מה טעם להעלות שאלת הכמויות כשהערבים טרם הסכימו. השאלה העיקרית היא אם נסכים לדחיית העבודה בבנות־יעקב. התודיע ארצות־הברית בתום תקופת הדחייה על עמדה חיובית לגבי חידוש העבודה. האם לא רצוי שברנס ירמוז לערבים כבר עכשיו שיאשר אז חידוש העבודה? ג'ונסטון טען שאם נסכים לוויתור לגבי ה־15, יוכל להודיע לדאלס שיש כבר הסכם טכני החלטי ועל־ידי כך תחוזק תביעתנו להבטחת עמדת ארצות־הברית לגבי חידוש העבודה. קביעת עמדת ארצות־הברית בשאלה כה גורלית אינה בסמכותו אלא בידי המזכיר ואולי בידי הממשלה כולה. לעומת ביטחונו המוחלט בשיחה עם השר הבוקר בנוגע להסכמת הערבים, אמר ג'ונסטון בישיבה זו שבלי לחץ אמריקני לא תבוא יזמה ערבית להחלטה סופית על־אף הלך רוחם החיובי. ידבר על כך עם המזכיר.

הפגישה נסתיימה בבקשת ג'ונסטון שנודיע לו דרך שגרירותנו בוואשינגטון על עמדתנו לגבי שתי בקשותיו.

ד. הודעה לעיתונות:

דאגנו לכך שבהודעה ייאמר שלדעת ג'ונסטון הושג הסכם כמעט מלא בין ישראל וערב בעניינים הטכניים כפי שעובדו על־ידי מומחי שני הצדדים. מטרתנו הייתה לקבוע קבל עולם שמבחינה טכנית הסכימו הערבים לחלקנו במים לפי תכנית ג'ונסטון. הווה אומר אם לא יאשרו מבחינה מדינית יתחזק מעמדנו באשר לחידוש העבודה, שכן נוכל לטעון שהתנהגותם נובעת משנאה לישראל ואינה נעוצה בכל טענה לזכות ריפרית.

הבוקר בשדה התעופה אמר ג'ונסטון לכתבי חוץ, שהפעם כתמיד נקטה ישראל גישה חיובית, Difference between Israel and Arabs – Israel asks for time limit, Arabs for time.

מאה"ב

422

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 173
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 14 באוקטובר 1955

אבן, שילוח; אישי בתכלית:

לשלי 170.[1] כן סיפר ג'ונסטון כי:

(א) משלוח הנשק הראשון יובל באנייה היוצאת [מ]אודיסה למצרים בשבוע הבא.

422

1. מס' 419.

(ב) לפי השמועה, מוכנים הרוסים לשלוח "מתנדבים" מרוסיה ומסין לעזרת מצרים במקרה התלקחות. (לשאלתי את ברנס אחרי השיחה, האין זה פטפוט יושבי קרנות, השיב, Russians have let it be known שאם תפרוץ מלחמת קודש באזור ינהגו כך.)

בהמשך השיחה, אמר ג'ונסטון שארצות־הברית עשתה שגיאות חמורות אולם עכשיו אין לבכות [על] העבר אלא לפעול להצלת המצב.

בשיחה אחרת טען ברנס, שאין להעלות על הדעת שנאסר אינו מבין פשר צעדו וחושב בתמימות שמדובר בעסקה מסחרית גרידא. בעסקה מסחרית אין מוכרים נשק במחירים מוזלים ביותר, כשליש מהמחיר האמתי. הוא וטרוקסל אמרו שארצות־הברית נבוכה ושאלו, היש לנו רעיונות לגבי הדרך בה עליה לנקוט. מי לדעתנו אישיות נאמנה במצרים היכולה לתפוס מקום נאסר?

הרצוג

423

י' אבידר אל ו' איתן

Y. Avidar to W. Eytan

מברק מוצפן ח/760
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 14 באוקטובר 1955

מידי

הנני מציע הגשת איגרת מקיפה בעניין אספקת הנשק למצרים למולוטוב לפני יציאתו לז'נבה. מציע הדגשת הנקודות הבאות:

(א) תוכן פנייתי למשרד החוץ ותשובת זייצב.[1]

(ב) הסכם מצרים-צ'כיה.

(ג) ההודעה הרשמית של ברית־המועצות על־ידי "טאס" המצדיקה ותומכת בהסכם הנ"ל.

(ד) השמועות על הצעת נשק למדינות ערביות נוספות.

(ה) תיאור יחסי ישראל-מדינות ערב.

(ו) מצרים ומדינות ערב אחרות אינן מסתירות כוונותיהן לגבי סיבוב שני.

(ז) מאמצי ישראל להביא למשא־ומתן על שלום.

(ח) הספקת הנשק למדינות ערב מסכנת את השלום במזרח התיכון על־ידי שבירת מאזן הכוחות וגירוי לסיבוב שני.

(ט) ישראל תבעה בעבר (ציטוט הודעת השר בקשר לאספקת נשק לעיראק על־ידי ארצות־הברית) ותובעת עתה הימנעות המעצמות מאספקת נשק לשני הצדדים.

(י') זיון מדינות ערב וסיוע למרוץ זיון הוא לרעת עמי האזור הזקוקים להשקעת מאמציהם בפיתוח ובהרמת רמת החיים.

423

1. מס' 371.

(יא) ישראל קוראת לברית־המועצות לבחון עמדתה מחדש ולהשתמש בהשפעתה על צ׳כיה בכיוון ביטול העסקה.

(יב) ישראל קוראת לברית־המועצות להפעיל את רוח ז׳נבה גם לאזור המזרח התיכון ולסייע לישראל במאמציה להשגת שלום בר־קיימא בינה לבין מדינות ערב.

מציע כי האיגרת תיערך על־ידכם ותוגש כאן באנגלית. מולוטוב יוצא ב־25 דנא. האיגרת חייבת להגיע אלי לא יאוחר מ־19 דנא, ואם יש צורך, על־ידי בלדר מיוחד לשטוקהולם או וינה. לשם נוכל לשלוח שליח לקבלה.[2]

השגריר

424

מ׳ שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 174
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 16 באוקטובר 1955

בשיחת חצות ביחידות, חזר אריק [ג׳ונסטון] והחמיר בהערכת החדירה הסובייטית, ממדיה ומגמותיה. לדעתו, חשובה מצרים לברית־המועצות לא רק מפאת עצמה אלא כמקפץ לצפון אפריקה הצרפתית ולאפריקה השחורה, בעיקר קונגו העשירה באורניום. דחה כפירתי בהשערה כי ברית־המועצות מוכנה למימון אסואן בניגוד למסורתה לנצל גרורות ולא להשקיע בהן. סיפר כי לפי תכנית מצרים יעלה הסכר 600 מיליון מזה תגייס מצרים עצמה 350 וברית־המועצות תיתן 250, אלא שאומדן מומחים אמריקנים הוא 900 מיליון. ניסה בזהירות לסנגר על נאסר באומרו כי:

א. הוא ביקש וחזר וביקש נשק מארצות־הברית ונתקל בסירוב או בדרישת מזומנים שאין לו.
ב. עמד תחת לחץ נמרץ של הקצונה לרכש גדול ונאלץ לוותר.

הכחיש הגרסה כי מחלקת המדינה הופתעה וטען כי דאלס ידע מיוני או קודם נכונות ברית־המועצות לספק נשק אלא כנראה לא האמין כי נאסר ייפתה. בכלל היה גלוי לב בביקורת השלטון בהגדירו שליחות אלן כ־blunder ונאום דאלס כמשגה ובספרו כי התחנן לדחות הנאום ודאלס לא נענה. קיבל ברצון הוקעתי את תליית הערובה בתיקוני גבול כמופרכת מעיקרה וכנסיגה אפילו מהמשולשת והזכיר כי ניסה לשווא לשכנעם לדרוש הצהרת ארצות־הברית שתקנה אופי ממשי ומוחלט להתחייבותה לפי המשולשת. הביע ספק לסיכויי הצלחתנו לשכנע דאלס גם עכשיו לתת לנו חוזה ביטחון. לא ראה סיכוי להרתיע ברית־המועצות מהחדירה וגרס כי ברית־המועצות נרתעה עד כה רק בפני כוח והדוגמאות ברלין, קוריאה, אזרביג׳אן ונאטו. תהה לאיזה גילוי כוח תהיה ארצות־הברית מוכנה במזרח התיכון. לא גילה עצתו החיובית. אפשר,

2. איתן השיב: ״עומדים לחבר איגרת ונשתמש ברצון בהצעותיך, עוד אודיעך״. ראה מברק 738, 16 באוקטובר 1955, 130.09/2326/3.

שמר מוצא פיו עד שיראה דאלס ואפשר, אין בפיו עצה כלל ורק העמיד פנים כי מחשבות עמוקות אצורות בקרבו. כשטענתי כי יש להעמיד ברית־המועצות בז'נבה בפני הכרעה לוותר או על החדירה או על ההפוגה העולמית היקשה מניין כי היא מעוניינת בהפוגה עולמית. סיפר כי קרא דוח על ביקור דאלס [ו]מקמילן אצל מולוטוב בוולדורף. השניים הטיפו מוסר והשלישי צחק והניסיון היה כישלון מחפיר למערב. הסכים כי יש בידי ארצות־הברית להכניע מצרים כלכלית על־ידי מניעת מענקים, הצפת שווקים בכותנה ועוד, אבל לא התרשמתי כי חייב דרך זו לו גם מתקוותו להיעזר בנאסר לתכניתו.

סיכמתי מחשבותי:

א. העמדת ברית־המועצות בפני ברירה חריפה וחמורה בז'נבה.

ב. הפעלת כל אמצעי הלחץ על מצרים.

ג. נשק לישראל.

ד. חוזה ביטחון כמובן ללא תקביל מצרי ואולי אגב הצטרפות לנדבך.

אמר, חוששני מן השפה ולחוץ, כי נושאים אלה טעונים מחשבה. אמרתי כי בציבורנו יתחילו ודאי לנסר שתי עצות ילידות חרדה:

א. שיחור עזרת ברית־המועצות.

ב. מלחמת מנע במצרים.

רק ביטחון בתמיכה איתנה של ארצות־הברית יכול להציב תריס בפני אלה. מזה דומני התרשם. הוספתי כי אם תהיה מלחמה, תעלה גם תכניתו באש ולעומת זה ביטחון בהגשמתה שכיום איננו יכול לשמש אחד השיקולים נגד מהלך נואש זה.

לעניין התכנית, אמרתי כי כיום אין בידי לחייב אך אישית אהיה מוכן להמליץ כדלקמן:

א. לתת לו ארבעה חודשים להסתדר עם הערבים.

ב. להניח כי נגיע לעמק השווה לגבי כמויות ואיגום על-מנת

ג. שיהא ברור כי אם הושג הסכם, מוטב ואם לא הושג הרי חידוש העבודה מ־1 במארס ואילך, תלוי רק במזג האוויר.

ד. אם תיכשל התכנית בגלל התנגדותם העקרונית של הערבים לעצם ההסדר עמנו, תצהיר זאת ממשלת ארצות־הברית רשמית ותזכה אותנו מאחריות לכישלון. אמר כי ימסור זאת לדאלס ובזה נפרדנו.

היו מצדו במרוצת השיחה נצנוצי ציונות כנה והתפעלות מכל הפלא הגדול של תקומתנו, אך הודה וחזר כי מצבנו חמור.

שרת

425

ו' איתן אל שגרירות ישראל בפאריס
W. Eytan to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/249
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 16 באוקטובר 1955

לשגריר. בשיחתי אמש עם ז'ילבר הסברתי לו את השקפתנו על המצב כדלהלן:

א. אנו רואים בחרדה עמוקה את המצב והסכנות הצפויות ממנו לשלום ישראל והעולם. אין לנו אשליות לגבי מטרת מצרים להשמיד את ישראל או לגבי מטרת ברית־המועצות לחדור למזרח התיכון ולמה שמעבר לו (צפון אפריקה, קונגו הבלגית). אנו מניחים שברית־המועצות תספק למצרים לא רק מטוסים, טנקים וכדומה אלא בשעת הצורך גם מדריכים, טכנאים וטייסים ובאופן כזה תרכוש דריסת רגל חזקה, ראשית במצרים ולאחר מכן גם בארצות ערביות אחרות ובסוריה בכללן.

ב. דעת הקהל בישראל נוטה לשני כיוונים: יש התומכים בכך שגם אנו נפנה לברית־המועצות בבקשת נשק (דרך זו נתמכת לאו דווקא על־ידי חוגי השמאל בלבד) ואילו אחרים תומכים במלחמת מנע מידית. יש להניח שכל אחת מהאסכולות הללו תתגבר אם לא יהיה בקרוב סימן של פעולה תקיפה מצד המערב. (ז'ילבר רמז רמיזה ברורה למדי שהוא מצדד באסכולה השנייה.)

ג. אנו מבינים שבחוגים רשמיים בארצות־הברית קיימות שתי אסכולות. האחת, רואה בהתפתחויות הללו אמנם מכה למערב אולם בשום פנים ואופן לא שואה. היא נוטה לצדד בעמדה פייסנית כלפי נאסר על־סמך הנחה שעדיין ניתן לרכשו חזרה למחנה המערבי. השנייה, רואה את המצב בחרדה ומשוכנעת שהוא מהווה איום לא רק לישראל אלא גם לעמדות המערביות בכל המזרח התיכון ואפריקה. אנו משוכנעים שהגישה הראשונה היא אשליה מסוכנת. ישראל תבסס את מדיניותה ופעולותיה על ההנחה השנייה ומקווה כי מעצמות המערב תעשינה כמוה.

ד. אנו מבינים שדאלס החליט שלא למכור נשק למצרים ושוקל את האפשרות לספק נשק לישראל כנגד הנשק שמצרים מקבלת ממקורות סובייטיים. איננו סבורים ששלילת נשק ממצרים מספקת, בד־בבד עמה יש לספק נשק לישראל. (ז'ילבר אמר כי לפי הידיעות שבידו החליטו כל מעצמות המערב שלא למכור נשק למצרים אך גם לישראל לא ימכרו נשק כדי למנוע מרוץ זיון.)

ה. אנו ממליצים בפני המערב לנקוט במדיניות הבאה: ראשית, להעמיד את ברית־המועצות על חומרת מעשיה. רוח ז'נבה אינה ניתנת לחלוקה ואין לפרשה באופן שתחול הפוגה באירופה בעוד שבמזרח התיכון תורשה ברית־המועצות להצית מדורה חדשה. יש להגיד לברית־המועצות שאחת משתיים – או שבעולם כולו תשרור "ז'נבה" או שלא תהיה "ז'נבה" בכלל. יש להאיץ בברית־המועצות לשנות את יחסה כלפי מצרים כדי לשמור על שלום העולם. שנית, ללחוץ לחץ חזק ביותר על מצרים: למנוע נשק, שחרור שטרלינג, מענקים, הבטחת שווקים לכותנה המצרית וכדומה. שלישית, לספק לישראל באופן מידי נשק הולם בכמות ובסוגים.

ו. אשר להצעה להרחיב את הצהרת השלוש באופן שברית־המועצות תצטרף אליה – איננו

מאמינים ביעילות צעד זה ולא נציע זאת. אם ינקוט המערב צעד כזה ויראה בכך מעין רע במיעוטו – יהיה זה עניינו שלו.

ז. עמדתנו היסודית העקרונית היא שפסול ומסוכם לזיין מדינה המסרבת לעשות שלום. העמדת הפנים הסובייטית כאילו מצרים היא מדינה שוחרת שלום, היא ממש צביעות. חשוב ביותר כי ישראל, שעליה מאיימת עתה מצרים המחוזקת על־ידי הנשק הסובייטי תצויד בנשק הדרוש לה להגנתה.

ח. פרטים נוספים על השיחה יבואו במברק נפרד.

איתן

426

מ' אבידן אל מחלקת מזרח אירופה
M. Avidan to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ומ/239
נוסח נכנס: 130.09/2306/7

ורשה, 19 באוקטובר 1955

מידי

נקראתי הבוקר למנהל המחלקה סולצ'נסקי שמסר לי הדברים הבאים: ממשלת פולין מעוניינת מאוד בקיום יחסים ידידותיים עם מדינת ישראל ובהידוק קשרים בכל השטחים. ממשלת פולין בטוחה כי גם ישראל מעוניינת בכך אולם לצערה צירות ישראל בוורשה ואחדים מעובדיה מבצעים בפולין פעולות העשויות לחבל באופן החמור ביותר ביחסים הטובים שבין שתי המדינות. אין ממשלת פולין מערערת על זכותה של הצירות לפעול בכל השטחים שלפי החוק והנוהג הבין־לאומי הנם בסמכותה, אך עובדים אחדים משתמשים לרעה בחסינותם הדיפלומטית ופועלים תוך הפרת הנוהג האלמנטרי ביותר. זה זמן־מה מחלקים אחדים מעובדינו בבניין הצירות או באמצעות סוכנים שגויסו על־ידם סכומי כסף בין מאתיים אלף זהובים לאיש, לאזרחים פולנים מסוימים. מלבד כסף נותנים גם מצרכים כגון בדים ומארגנים משלוחי מטבע זר מחו"ל בסכומים 10-20 דולר לאיש.

למקבלי הכסף נאמר, כי הסכומים ניתנו על־ידי ממשלת גרמניה המערבית באמצעות ממשלת ישראל כפיצויים לנרדפי הנאצים בפולין, כן נאמר להם כי אם ברצונם להמשיך לקבל כסף, עליהם לכתוב בקשות לממשלת בון. בידו רשימה ארוכה של מחלקים ומקבלי כסף ומסתפק הפעם למסור לי כמה שמות בלבד. הקריא מספר שמות וכתובותיהם. פעולה בלתי חוקית זו מתרכזת בעיקר בערים ורשה, שטטין, לודז', ביאליסטוק וסטלינוגרוד, ומצליחה בראש וראשונה להטות אנשים ישרים מעבודה פרודוקטיבית למען שיקומה של פולין העממית. מלבד זאת, מטרתה לסייע לתעמולת האמיגרציה שעובדי צירות אלה וסוכניהם מבצעים בקרב חוגים מסוימים של אזרחי המדינה. אותו שני, שגורש מפולין לפני חודשים מספר, היה, בין שאר עסקיו, מרכז גם פעולה זו וידוע כי הדברים קשורים. אשה בשם ברוניסלבה ווס, ששני

ניסה להבריחה מחוץ לגבולות פולין ונדונה לתקופת מאסר, מסרה עדות מלאה גם על חלקה בפעולות הכספיות הנזכרות.

אחרי גירוש שני עשו בפעולה הזוג נהיר ועכשיו עובד הצירות המציג עצמו בכינוי פריינד. משרד החוץ בטוח כי אין לי ידיעה על מעשיהם אלה של אחדים מעובדי, אולם כראש הנציגות נושא אני באחריות להתנהגותם. אין כל כוונה מצדו להתערב בעניינים הפנימיים של הצירות, אולם מחובתו לבקש כי אתן הוראה לעובדים להפסיק מיד פעולותיהם הנ"ל. העניין רציני ביותר ועלול להביא לחידוד חמור ביחסים בין שתי המדינות. ממשלת פולין מניחה שמדינת ישראל רוצה דווקא עכשיו בידידותה של פולין העממית ואינה מעוניינת לגרום למשבר ביחסים. נוסף לבירור בין עובדי הצירות מציע כי אמסור הדברים גם לממשלתי. חוזר ומבקש כי נתייחס לעניינים באופן הרציני ביותר.

דבריו נאמרו בנימה של שידול ידידותי. שאלתיו לאיזה חוגים של אזרחים פולנים הכוונה. השיב כי אינו יכול לפרש, על־כל־פנים מדובר באזרחים פולנים. אמרתי כי אעביר דבריו לממונים עלי ואגיב אחרי בירור.

אבידן

427

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם (ניו יורק)

J. Herzog to the Israel Permanent Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 129
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 20 באוקטובר 1955

בהול

אבן, שילוח; אישי בתכלית.

השר סיפר הבוקר ללאוסון שהורה היום אבן לבקש פגישה עבורו עם דאלס בפאריס. אם תתקבל תשובה חיובית עד מחר בבוקר יצא ביום ראשון בבוקר לפאריס ויקיים התייעצות מוקדמת עם שגרירי ישראל בשלוש הבירות המערביות. בהיותו שם, ינסה להיפגש עם מקמילן ועם פיניי, עם כל אחד בנפרד. מתעוררת השאלה, אם אינו צריך להיפגש גם עם מולוטוב כדי להבהיר לו גודל האחריות הרובצת על ברית־המועצות להתפתחויות באזור כפי שעשה אתמול בתשובתו לוויכוח בכנסת. הדגיש שעיקר מטרתו היא הפגישה עם דאלס. מקווה שיוכל לחזור כבר ביום שישי הבא. לעת־עתה הדבר הוא סודי. אם יצא הדבר לפועל, עוד ידון על מה שייאמר לציבור עם צאתו את הארץ.

אחרי השיחה, שאלתי לאוסון לדעתו האישית. השיב כי יש להיזהר מפני מתן רושם לציבור שפני השר להשיג איזה הישג של ממש כי אז היעדר תוצאות יגרום לאכזבה. בשלב זה,

כשארצות־הברית עדיין לא החליטה על דרכה, אין הוא חושב שהשר יגיע להישג. מאידך, תהא נודעת חשיבות לשיחה משום:

א. השר ישמיע אישית חרדת ישראל.

ב. מתוך הדברים שישמיע דאלס על יחסו להתנהגות מצרים וברית־המועצות, יוכל אולי השר לנחש המדיניות האפשרית של ארצות־הברית.

לאוסון אמר שיבריק עוד היום למזכיר המלצתו החיובית לקביעת הפגישה.

הרצוג

428

א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/284
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 20 באוקטובר 1955

מידי

הואיל ותשובתי למכתבך על־ידי רוזן עלולה להגיע לידיך באיחור במקרה שתצא לפאריס, חשבתי למועיל להבריק תמצית דבריי כדלקמן:

(1) הנני מקבל את ניתוח אבן וחבריו על רצינות המצב ואף אני רואה את ההתפתחות האחרונה "איום חמור ביותר על ביטחון ישראל" הדורשת מאתנו פעולה דחופה ונמרצת בכל הזירות למניעת הסכנות וביטולן מחד גיסא, והתכוננות לכל צרה שלא תבוא מאידך גיסא.

(2) ברם, כדי שמאמצינו יתאימו למהות הבעיות העומדות כיום בפנינו והיקפן, עלינו להכיר שאין אנו עומדים יותר בפני המצב שהיה קיים לפני התערבותה הישירה של רוסיה לעניין באזור. התערבות זו הפכה את יחסי ישראל-ערב לעניין בין־לאומי בעל אופי מדיני וביטחוני מרחיק לכת אשר הגביל עוד יותר האפשרויות לפתור הבעיות העומדות בפנינו בכוחות עצמנו בלבד. מבלי שנכיר בעובדה חיונית זו, עלולות החלטותינו להיות מוטעות מעיקרן ולהטיל עלינו שואה מכל הבחינות.

(3) הנתונים שבמצב החדש שניתן לנצלם לטובתנו אני רואה בעובדה שככל מה שנאסר ובני בריתו במדינות ערב אחרות ירחיקו לכת בהידוק קשריהם עם הגוש הסובייטי, יקל עלינו לגייס את דעת הציבור כאן ובמדינות מערב אחרות לצדנו ולהסתייע בה לחיזוק הלחץ על הממשלות כדי להניעם לפעולה לשם הבטחת ביטחוננו ולחיזוק מעמדנו המדיני. בו־בזמן עלולה לסייע בידינו ההכרה הגוברת בחוגים מדיניים חשובים כאן ובוודאי גם במדינות מערב אחרות, על הצורך למנוע את רוסיה כל עוד ממשיכה לדבר בשפה רכה ברוח ז'נבה, מלצחצח חרבות באזור חיוני בשביל בריטניה ובנות־בריתה, דבר העלול להפכו, באשמת רוסיה, לקוריאה שנייה עם הכרוך בה לביטחון העולם. ברם, ברצוני להזהיר בפני מסקנות מרחיקות לכת בנדון, כי במידה שקיימת הדאגה בבריטניה בפני התוצאות של פעולות רוסיה במזרח התיכון, באותה מידה קיים גם הרצון למנוע משבר רציני ביחסי מעצמות המערב עם רוסיה, אשר ישים לאל את הישגי

ז'נבה ויחזיר את המתיחות הבין־לאומית על כל סכנותיה והשפעותיה השליליות על מצבה הביטחוני והכלכלי של בריטניה.

(4) על רקע הנאמר לעיל, אינני רואה כל סיכויים לפתור את הבעיות העומדות בפנינו, אם מבחינה מדינית ואם ביטחונית, על־ידי "מלחמה מונעת". לא חשבתי מעולם שיהיה מן הרצוי לנסות לפתור את בעיות יחסינו עם שכנינו במערכה צבאית חדשה ולהסתבך במלחמה עמהם אלא אם נותקף שוב על־ידם. עוד פחות אני מאמין באפשרות זו היום לאחר שהמזרח התיכון נהפך, יותר משבכל תקופה אחרת לאחר מלחמת העולם, לזירה של יחסים בין־לאומיים מתוחים כאשר כל מי שיטיל הראשון גפרור לחומר הנפץ יישא באחריות בפני דעת הציבור בעולם על הפרת השלום לא באזור בלבד, אלא על סיכונו בעולם כולו. מה שלא יהיו הסיכויים שלנו לנצח את האויב בשדה המערכה עצמו, ספק אם יינתן לנו להגיע למעשה להכרעה כזו. ההתערבות של גורמי חוץ, פרט אולי לרוסיה, לא תאחר לבוא, כי הם יהיו עתה מעוניינים יותר מכל זמן אחר לחסל את המלחמה לפני שתתלקח לבערה גדולה יותר עם כל הסכנות שבה.

(5) גורמים שיש לקחתם בחשבון במקרה שהיינו פותחים במערכה צבאית נגד מצרים ושפעולתם תישען על דעת קהל תומכת בידם נגדנו כצד התוקף, הם: (א) מועצת הביטחון. (ב) מעצמות שחתמו על "הכרזת השלוש". בריטניה עלולה להיות הראשונה להתערב ובגלל הימצאות צבאה באזור, לפעול בשם שאר חברותיה במילוי "הכרזת השלוש" ובביצוע החלטות מועצת הביטחון נגדנו. למותר להדגיש בקשר לזה שעל אף החששות של ממשלת בריטניה ביחס למדיניות נאסר הנוכחית, קיימת כאן דאגה מתמדת לגורל חווה סואץ, מתוך חשש שאם נאסר ייפול והוואפד או "האחים המוסלמים" יהיו יורשיו, הרי זה עלול להיות לרעת בריטניה ולא לטובתה. יש, אפוא, יסוד לחשוש שבמקרה של מלחמה בינינו למצרים תהסס ממשלת בריטניה לסייע בהפלת המשטר הקיים שבמצרים.

(6) אלה שמדברים על "מלחמה מונעת" נגד מצרים, חייבים להניח אפשרות שמלחמה זו כשתתפרץ, תביא להתערבות כל יתר מדינות ערב, או לפחות אחדות מהן, לצדה של מצרים. לדעתי, הסכנה הצבאית העיקרית תהיה, במקרה זה, נשקפת לנו מירדן. לי אין כל ביטחון שממשלת בריטניה תוכל למנוע התערבות זו, גם אם תהיה מעוניינת שלא להסתבך בה בעצמה במישרין. אך מוטב לזכור שעוד מרובים השונאים שלנו כאן, ובין הפקידים הבריטים בירדן גופא, שישמחו להזדמנות להשלים מה שקצרה ידם להשיג ב־1948. על כן, שומה עלינו להתכונן למלחמה לפחות בשתי חזיתות אם לא ביותר. מלחמה בינינו לירדן, גם מבלי שיד הבריטים תסייע להתלקחות, וגם באם נניח שאף תיעשה פעולה מצדם למנוע הלגיון הערבי מלהיכנס במערכה באופן מאורגן וסדיר, תכניס את בריטניה בהכרח לתוך מעגל המלחמה. הנני סבור שאם תעמוד ממשלת בריטניה בפני הברירה לבחור בנו או באויבינו, תתייצב לצד הערבים בגלל האינטרסים החיוניים שלה באזור, שלא תרצה ולא תוכל לוותר עליהם במחיר העזרה לנו. לתומכי הרעיון של מלחמה עם מצרים חובה, אפוא, לקחת בחשבון מלחמה עם ירדן ובעקבותיה סכסוך מרחיק לכת בין ישראל לבריטניה אשר מי ישער את תוצאותיו בזמן המלחמה גופא ולאחריה.

(7) במידה שמוכרים לי התנאים באמריקה, הרי בהנחה שממשלת ארצות־הברית לא תתערב בשעה שנפתח במערכה נגד מצרים, מצב שהיה מגביר סיכויינו להגיע על־ידי מכת בזק לתוצאות הרצויות בשדה המערכה עצמה, אינה גדולה מזו הקיימת בבריטניה. גם כחברה ב"הכרזת השלוש" וגם מבחינת האינטרסים הבין־לאומיים שלה ובאזור עצמו, ספק אם התנהגות ממשלת ארצות־הברית תהיה אחרת ומתונה יותר מאשר זו של ממשלת בריטניה.

אמנם דאגתי העיקרית קשורה בשאלה אם היהדות בארצות־הברית תוכל או תרצה לעמוד לימיננו בשעה שממשלת ארצות־הברית תכריז על ישראל כמדינה תוקפנית וכשנמצא הפעם במצב בו נמצאו הערבים ב־1948 על כל הכרוך בדבר מבחינה ציבורית ואחרת. אז נשאלת גם ממילא השאלה, האם נוכל לסכן את המשענת הנאמנה העיקרית שיש לנו בארצות־הברית, אשר בלעדיה ספק אם נוכל להגן על מעמדנו המדיני והכלכלי לאלתר ולעתיד לבוא בארצות־הברית גופא ואף מחוצה לה.

(8) עצם הרעיון של "מלחמה מונעת" נגד מצרים או איזו מדינה ערבית אחרת, לא זו בלבד שכרוך בסכנות שצוינו לעיל שביכולתן להכריע בקביעות גורל מדינתנו, על-אף הסיכויים לנצח בשדה המלחמה עצמו, אילו היה ניתן לנו הדבר, אלא עלול רעיון זה להרחיק עוד יותר הסיכויים להגיע בזמן מן הזמנים להסדר בינינו לבין שכנינו, לשתף פעם פעולה אתם. והרי כל עוד לא נשיג מטרה זו, לא נוכל חשוב על קיום נורמלי ומובטח בפני סכנות מסכנות שונות בכל ענפי חיינו יחד עם הדאגה להתגוננות היום־יומית. עלינו להעמיד בפני עינינו שאיפה זו ולהישאר צמודים לה כדי שכל מעשה שלנו בשטח זה ייבחן בחינה כפולה של צורכי השעה והעתיד גם יחד.

(9) לאור הנאמר לעיל, הריני מציע:

א. פעולה מדינית רחבה ומקיפה בצורה שניהלנו אותה בשנות המשבר ערב הקמת המדינה ובתקופה מיד עם הקמתה. חשוב ביותר מבחינה זו, גיוס יהדות אמריקה על-מנת שתכיר את המוטל עליה בשעת סכנה זו לישראל. יחד עם חתירה לקבלת ערובות ממשיות יותר לביטחוננו ממעצמות המערב, חשוב לדעתי, שלא למהר מצדנו לשרוף את שארית הגשרים עם רוסיה, כדי שנשאיר בידינו אפשרות של תמרון בכל הזירות. בקשר לתכנית הפעולה, הכרחי, לדעתי, שנקבע בהקדם התייעצות במשרד של כל הנוגעים בדבר.

ב. יחד עם פעולתנו המדינית, הכרחי לדאוג לחיזוק יכולתנו הצבאית ולהשתמש למטרה זו בכל האמצעים העומדים לרשותנו כדי שנהיה מוכנים לכל צרה שלא תבוא. במידה שיוברר למעצמות המערב שאין בכוונתנו לנצל את הנשק למטרות "מלחמה מונעת" אלא להגנה עצמית ממש, יגדלו הסיכויים שלנו לקבל נשק מהן. שטות היא לחשוב שאף ידידינו הטובים והנאמנים ביותר יסכימו למכור לנו נשק אם נתכוון להשתמש בו למטרת "מלחמה מונעת". אין לסמוך על אפשרות לשמור הדבר בסוד.

(10) נראה לי שעצם ההנחה שניתן לפתור את הבעיות שבפנינו באמצעי "מלחמה מונעת" מופרכת ועקרה מיסודה, כי יותר משיהיה ביכולתה לפתור את הבעיות הקיימות, תעלה בעיות חדשות אשר יהיה בהן כדי לערער את יסודות קיומנו במידה מהירה ואולי אף מסוכנת יותר מבחינת מעמדנו בעולם ובעיני הציבור היהודי משנשקף לביטחוננו מהזדיינות מצרים.

בנסיבות אלה שומה, לדעתי, על ממשלתנו לפעול במהרה בכיוונים שהצעת כדי למנוע התפשטות רעיון של "מלחמה מונעת" בצורה שתקשה על חופש פעולתנו ותגביר הסכנה שנחשול של רגש הגבורה וייאוש גם יחד יתגברו על הכרת היכולת, האפשרי והכדאי.

אילת

429

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA200
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 21 באוקטובר 1955

בהול

לבקשתו, נתקבל אתמול לאוסון על־ידי השר. נכח הרצוג.

לאוסון הודיע שבדעתו לצאת בשבוע הבא לחופשת שלושה שבועות באירופה. מחלקת המדינה אישרה וברצונו לשאול השר, אם צאתו עכשיו לא יהיה particularly inappropriate. השר השיב שלאוסון ראוי לחופשה ואם לא עכשיו, אימתי.

בעבור השיחה לוויכוח בכנסת, ציין השר סימן השאלה הגדול שהיה תלוי בחלל הבית – האם עלינו לסמוך אך ורק על כוחותינו אנו או הקיימות אפשרויות אחרות לתיקון המצב? לרגל הסכנה מבחוץ היה הוויכוח בין המפלגות פחות חריף מכרגיל. נעימת הוויכוח מלמדת על הלך הרוח ההולך ומשתרש בציבור. לא הייתה בשורה בפיו באשר למדיניות ארצות־הברית. השמועות על אפשרות הצטרפות ארצות־הברית לנדבך הצפוני, על גידול רב של הסיוע לעיראק ועל כוונה להעניק סיוע צבאי ללבנון מגבירות המתיחות.

מדאיגות שתי נטיות בעיתונות ארצות־הברית. ראשית (כנראה בהשראת מחלקת המדינה) שלישראל עליונות בנשק על מצרים. האמת היא, שמצרים כיום חזקה מישראל בים ובאוויר ובנשק יבשתי כבד. אמנם יתרון לישראל בארגון, בטכניקה, ברוח ובאומץ לב, אולם אין כל אלה מכריעים לעומת עליונות בנשק. אם תבוצע העסקה הצ׳כית, תעלה עליונות מצרים לאין שיעור. שנית, פיוס נאסר, שהצליח כנראה to sell bill of goods to American interlocutors ולחפות על מטרותיו האמתיות. לדוגמא, ג׳ונסטון מרים על נס שיתוף הפעולה עמו ותולה בו כל תקוותו. אנו תמהים אם אין כאן אחיזת עיניים להניא ארצות־הברית מיד חזקה. ארצות־הברית עלולה שוב ליפול בפח.

לאוסון שאל אם הדברים שקרו לאחרונה, כגון יריות על אנשי או״ם, אינם מעידים על התקשחות ערבית כללית בעקבות הסטייה המצרית לעבר הגוש המזרחי. השר הסכים שמבצבץ קו תגובה ערבי שהוא brazen and brutal. לאוסון העיר שאף אלן התרשם כך. השר סיפר על התקרית האחרונה מצד הסורים ועל המצב בניצנה. לשאלת לאוסון על קבוצות הטרור הערביות, השיב שבגבול עזה שקט לעת־עתה, אולם אנו יודעים שקבוצה של כמה עשרות טרוריסטים ערבים יושבת בצור או בצידון. לאוסון סיפר ממקור ביון מהימן ששלטונות ירדן עצרו והושיבו בכלא שני טרוריסטים שבאו לירדן מישראל (לא ידוע אם מוצאם מירדן או ממקום אחר). על כך הזכיר השר הודעת ראש עירית חברון המכחישה האשמה כי באזורו ניתן לכנופיות מחסה והמודיעה על צעדים נמרצים נגד הסתננות שבאה בתגובה לגילוי דעת שלנו והעידה על רגישות ירדנית שיש לקדמה בברכה.

מאה״ב

430

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA445
נוסח יוצא: 93.01/2211/10

ואשינגטון, 21 באוקטובר 1955

בשיחתי עם אלן אתמול השתתפו שילוח, ראסל. ביקשתי תשובה על הצעת השר לפגישה באירופה שמסרנו למחלקת המדינה עוד בבוקר. סקרתי את ההתפתחויות מאז שיחתנו האחרונה ואמרתי כי כולן מגבירות דאגתנו. מתברר כל יום כי הסתייעות נאסר בברית־המועצות היא רצינית ומחושבת [ו]כי פני נאסר לצבירת כוח עליון ולהתקפה על ישראל. מאידך, לא נראו כל סימנים במחנה המערבי לקראת הצעדים הדרושים להצלת המאזן ולייצוב הביטחון. באווירה זאת מתעמקת בישראל הכרת שעת החירום והרגשה זאת באה לידי ביטוי אחראי אך קולע בוויכוח הכנסת. כשאלן ביקשני להסביר את הערת השר על רכישת נשק מכל מקור אפשרי, הפניתי תשומת לבו לכל הנקודות שבאו אחר־כך במברקך מס' 202.[1] אלן הביע הערכה לדברי השר. בטענו כי יעבור קצת זמן עד שהתגבורת הצ'כית תורגש, אמרתי שכן הדבר לגבי כל תהליך של הזדיינות ישראל בעזרת ארצות־הברית. אילו התחלנו מחר לדון על תכנית כזאת, יעבור זמן עד שנפתור את הבעיות במשא־ומתן ועד שהכוח החדש ייכנס לעורקי הדם של צה"ל. אמר כי זהו שיקול חזק ויעיל. אמרתי, כי מחר אמסור למזכיר ידיעות המוכיחות כי העסקה הצ'כית תגביר רצינית את העליונות המצרית בעיקר באוויר ובים. סיכמתי:

(א) הולכת ונוצרת עליונות צבאית מצרית מוגברת על רקע מדיני של חדירת הסובייטים לאזור; (ב) אין שמץ של ספק שברגע שירגישו עליונות – הערבים יתקיפו; (ג) התנקוט ממשלת ארצות־הברית אם לאו צעדים למניעת הפורענות?

אלן אמר כי לפני קבלת הכרעות בממשלת ארצות־הברית יבואו דיונים רציניים בפאריס ובז'נבה וראסל יתלווה אל המזכיר לתפקיד זה. כשהתווכחנו על דחיפות חוזה ביטחון, הרהר אלן בצורך למצוא נקודת אחיזה לפעולה ערבית מקבילה. כשלחצנו עליו אמר what about Iraq. ראובן [שילוח] שאל אם הוא רומז על הצטרפות לנדבך הצפוני כתקביל להסדר עם ישראל והתחמק מהשיב. לגבי ההערה האחרונה, העלינו הבהרות אחרות ועליהן אמסור בעל־פה.

אבן

430

1. דיווח של מחלקת ארצות־הברית על שיחה בין הרצוג ללאוסון. לאוסון מסר שלפני שנשא שרת את נאומו בכנסת הגיעו שמועות לשגרירות ארצות־הברית כאילו יאזן דבריו כלפי מזרח ומערב כדי לאפשר הצטרפות מפ"ם לממשלה. במיוחד התייחס לפסקה בנאום השר "לא נמנע מלהשיג נשק בכל מקור אפשרי". דברי השר בתשובה לוויכוח המדיני הזימו חשש זה כאשר הטיל את האחריות להתפתחויות באזור על ברית־המועצות. (המברק, מ־21 באוקטובר 1955, בתיק 130.09/2310/16).

431

ר' שילוח אל משרד החוץ
R. Shiloah to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NPA25
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ניו יורק, 24 באוקטובר 1955

לאבן בלבד. אישי. להלן מסקנותי לגבי מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון לפי שיחותינו בשבוע האחרון.

להרצוג ושלמון בלבד. אישי בתכלית. להלן המחשבות שהתגבשו במחלקת המדינה ובמועצת הביטחון הלאומי כפי שהגיעו אלינו משיחות רבות עם השותף, אנשי מחלקת המדינה ועוד, בעשרת הימים האחרונים.

א. העסקה המצרית-קומוניסטית, צעד מהפכני ראשון לתכנית רבתי של הסובייטים להתפשטות במזרח התיכון ואפריקה.

ב. דעת מומחים מסוימים כי אפשר לאתר ולצמצם נדחתה כחסרת שחר.

ג. שתי סכנות מאיימות בעקבות העסקה: (1) סכנה לביטחון ישראל על־ידי התעצמות הכוח הצבאי המצרי ערבי; (2) סכנה למעמד המערב בים התיכון ואירופה המערבית בעקבות התכנית הסובייטית לחדור למזרח התיכון, צפון אפריקה והיבשת האפריקאית.

ד. ממשלת ארצות־הברית ומועצת הביטחון הלאומי שלה הטילו על מוסדות הביון, התכנון המדיני והצבאי וכו' להכין בקדחתנות הערכות מצב והצעות מדיניות צבאיות וכלכליות המכוונות למניעת שתי הסכנות.

ה. תביעת ישראל לנשק מאזן וחוזה ביטחון אינה נראית כעונה לשתי הסכנות. ההנחה היא כי מילוי תביעות אלו בלבד, שלא במסגרת תכנית כוללת שמטרתה להבטיח גם רכישת ידידות חלק מהעולם הערבי לפחות, לא תענה לצרכים. היענות למשאלות ישראל בלבד עלולה לדחוף כל מדינות ערב לזרועות הסובייטים ועל־ידי זה להגביר הסכנה לישראל ולעולם הערבי.

ו. האנגלים וחלק מהמתכננים האמריקנים מחפשים הפיתרון בדרך של עידוד העיראקים לסיפוח סוריה בהסכמתנו כפיצוי להתקשרות צבאית מערבית אתנו. בצינורות בלתי רשמיים מגששים לדעת תגובתנו.

ז. באותם הצינורות מנסים לחקור אם יש לנו תכנית כוללת לשידוד מערכות בעולם הערבי.

ח. אני משוכנע כי אם לא נבוא אנחנו בתכנית כוללת שלנו אשר תכלול הצעות תחליפים למשטרים במצרים וסוריה [ו]אשר תציין דרכים לחיזוק אלמנטים עוינים לנאסר בסודן, בסעודיה ועוד, תתגבש תכנית מדינית מערבית לפי סעיף ו' הנ"ל.

ט. עד לגיבוש תכנית מדינית כוללת הוחלט לעשות מאמץ עליון נוסף בז'נבה להשפיע על הרוסים לחזור בהם ממזימתם.

י. מחלקת המדינה מוכנה בינתיים גם לעיין בחיוב בתביעותינו לנשק אם נגיש רשימה מפורטת של צרכינו המידיים אך אינם נוטים להתחייב לנוסחה כללית של איזון בנשק.

יא. לגבי חוזה ביטחון התחילו לבחון לעת־עתה הלכי הרוחות בסנאט. בהתייעצות שקיים המזכיר ב־20 בחודש זה עם אנשי סנאט וקונגרס קיבל עידוד לתכנית חוזה ביטחון אך עוד אינו

משוכנע כי ישיג רוב של שני־שלישים כדרוש.

יב. הנוסחה שמוכן כנראה המזכיר לנקוט בה לפי שעה היא כי ממשלת ארצות־הברית מוכנה להתחייב להבטיח קיומנו ושלמותנו, אך לגבי הדרכים המשפטיות, מדיניות וכו' עוד יצטרך להמשיך בדיונים.

יג. מסקנותי: (1) בשיחה עם המזכיר יש הכרח להנחיל לו הרושם כי תכניותינו כוללות נוסף על תביעה לנשק ולחוזה ביטחון גם נכונות לתרומה ושיתוף פעולה במאמץ כולל באזור שיענה גם לסכנה הסובייטית הכוללת; (2) עלינו להתמסר מיד להכנת תכנית מפורטת לשינוי פני האזור. בינתיים עלינו להגיש בלי דיחוי רשימה מפורטת של תביעותינו המידיות לנשק.

שילוח

432

איגרת מאת י' אבידר אל ו' מ' מולוטוב (מוסקבה)
Note from Y. Avidar to V.M. Molotov (Moscow)

העתק: 93.39/546/8 :Copy

Moscow, 24 October 1955

Your Excellency,

On the instructions of the Government of Israel I have the honour to draw Your Excellency's attention to the grave threat to the security of Israel, arising from the conclusion of an agreement by the Czechoslovak People's Republic for the sale of arms to the Government of Egypt.

On the 12th of September 1955, following the appearance of reports in the world press, that the U.S.S.R. was about to supply arms to the Arab states, I had the honour, acting on the instructions of my Government, to raise the matter with Mr. G.T. Zaitsev, Head of the Near and Middle Eastern Department of the Soviet Foreign Ministry.[1] In the course of the interview I referred the numerous declarations made by members of Arab Governments, including that of Egypt, to the effect, that the annihilation of Israel was a major objective of their foreign policy and that it was their resolve to launch a new war against Israel, as soon as they were ready for it. I also drew attention to the maintenance by the Egyptian Government – in flagrant defiance of the Israel-Egypt armistice agreement and of the Charter of the United Nations – of an economic boycott and blockade

432

1. מס' 371.

of Israel, including the closing of the Suez Canal and the Gulf of Aqaba to Israel vessels, as well as, to the constant murderous raids made by Egyptian regular and irregular forces into Israel territory.

These activities, I pointed out, clearly revealed the aggressive policy pursued by Egypt against Israel. In these circumstances the sale of arms to Egypt was bound to further these hostile designs and to enable the Egyptian Government to launch a new war against Israel, such as, according to that Government's official declarations, was its settled purpose. In reply I was assured by Mr. Zaitsev, that these reports were devoid of foundation. Mr. Zaitsev also stated, that he was not aware of negotiations being conducted by any of the Peoples Democracies for the supply of arms to Arab states.

On the 27th of September 1955 it was officially announced in Cairo, that an agreement had been concluded for the sale of Czechoslovak arms to Egypt in exchange for Egyptian cotton and rice. It was explained, that this agreement constituted a purely commercial transaction, it being the lawful right of every state to buy arms from other states on the usual commercial terms for the legitimate purpose of its own defence.

The Government of Israel does not dispute, that in principle each state has a right to enter into commercial transactions, including arms sales, with other states. It does not consider, however, that a state doing so will escape responsibility for the consequences, when the recipient state has made no secret of its aggressive intentions against another state, and it is to be anticipated that the arms sold will be used to further these aggressive intentions. The Government of Egypt has made no secret of its aggressive designs against Israel. In the words of the Egyptian Prime Minister, Colonel Abdul Nasser, as reported in the press on the 8th of May 1954 "Israel is an artificial state which must disappear." On another occasion Colonel Abdul Nasser stated to an Egyptian newspaper "It is utterly inconceivable, that Egypt should ever consider peace with Israel, or even think of recognizing her", and in yet another statement he declared "The problem of Palestine will not be solved and there will be no peace between us and the Jews so long, as even the slightest right of the Arabs of that country is controlled by the enemy. A man can forget everything, except blood, vengeance and honour". This and similar statements made by the Prime Minister of Egypt leaves no doubt as to his warlike intentions. In addition, as your Excellency will recall, representatives of Egypt have made a point of stating at meetings of the Security Council and elsewhere

that Egypt regards herself as in a state of war with Israel.

The Soviet Government has on many occasions expressed itself emphatically in favour of the promotion of international peace and disarmament and against the conclusion of treaties involving aggressive designs against other states. Your Excellency in an address to the current General Assembly of the United Nations stressed that "Under present conditions the termination of the armament race must be regarded as the primary objective". My Government views these expressions of policy with much satisfaction, also on account of its concern for the maintenance of internal peace of the Middle East.

Israel was the victim of Arab aggression in 1948 and has been the target ever since of new persistent Arab enmity. Every effort which Israel has made to compose the problems, outstanding between her and the Arab states, by methods of peaceful negotiations has been rejected and countered by a new outburst in ever more serious forms of organized Arab hostility. In these circumstances Israel has perforce been particularly alert to the perils, with which the supply of arms to the Arab states from any quarter is fraught, and she has at all times been firm in her opposition to the supply of arms to any Arab country by any country within any framework, as long as the Arab states refuse to make peace with their neighbour.

It will therefore be understood, why Israel has viewed with the gravest anxiety the announcement of an agreement between Egypt and Czechoslovakia, which under the Warsaw Pact is a close military ally of the U.S.S.R., for the supply of modern weapons to Egypt. Nor can the Government of Israel fail to be concerned by the reports which have recently appeared in the Arab press, that the U.S.S.R. and the countries allied with it contemplate the supply of arms also to other Arab states, whose implacable hostility towards Israel is no less manifest than that of Egypt.

The supply of arms to Egypt, whatever its' declared justification, can only have the effect of encouraging the aggressive design of Egypt and other Arab states against Israel, plunging the Middle East into a competitive arms race, diverting valuable resources from constructive purposes to the preparation of war, menacing the security and very existence of Israel, undermining the foundations on which the hope for peace in the Middle East could be based and gravely prejudicing the effects now in progress for any relaxation of world tension and the promotion of universal peace

and stability. No greater misfortune could, indeed, befall the people of the Middle East, who are striving hard to improve their lot, than that their scant financial resources should be dissipated on a ruinous arms race and that its progress should result in a renewed conflagration. It would be the very denial of the spirit of international cooperation and goodwill which inspired the recent Geneva Conference and on which all peoples of the world have placed their hopes for peace and security.

In the light of this grave turn in the fortunes of Israel and the Middle East, the Government of Israel addresses a most urgent appeal to the Government of the U.S.S.R. to use its influence to prevent the supply of arms by its allies to Egypt or any other Arab state, which by its relentless hostility and aggressive policy threatens the security of Israel.

Please accept, Excellency, the assurances of my highest consideration.

433

א' שלוש אל משרד החוץ
A. Chelouche to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ח/783
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 24 באוקטובר 1955

מידי

הבוקר הגשתי האיגרת,[1] כוללת כל התיקונים, לסמיונוב אשר פתחה, הואיל ולדבריו אינו אוהב חתול בשק. האיגרת תורגמה לו במקום ולהלן תגובתו: האיגרת מכילה מספר אי דיוקים בקשר לשיחה עם זייצב ובמקומות אחרים. לברית־המועצות אין חוזים לאספקת נשק לארצות מזרח תיכון. עמדת ברית־המועצות בקשר לעסקת הנשק בין צ'כוסלובקיה ומצרים ידועה היטב. מצרים וישראל קיבלו כידוע בעבר נשק ממקורות אחרים כיוון שאין להן תעשייה משלהן. לדעת ברית־המועצות, אין מקום לדאגה מצד ישראל. מקדם בברכה ומעריך הצהרת ממשלת ישראל בדבר עניינה בפירוק הנשק. דעתו כי ישראל כחברת האו"ם תוכל בפורום זה לתמוך בעניין. ממשלת ברית־המועצות סבורה כי גם מצרים כיתר מדינות האזור, מעוניינת בשלום וכי אין מקום לדאגה מצד ישראל.

ביקשתי הבהרה לגבי אי הדיוקים ושאלתי, אם אין זה מדויק כי ישראל התנגדה מיד נמרצות למתן נשק מכל מקור שהוא לארצות ערב ואם לא נכון הוא כי ישראל התריעה תמיד על הסכנה שבהידרדרות לקראת מרוץ זיון באזור. הבעתי תמיהה על הצגת מצרים כשוחרת שלום, נוכח

433
1. מס' 432.

ההסגר, ההצהרות העוינות וההתקפות המלוות אותן. חזר ואמר כי אי הדיוקים אינם מתייחסים להשקפתה של ממשלת ישראל ולזכותה להציגה אלא לפרטי השיחה עם זייצב ולעוד כמה מקומות. ברית־המועצות אינה חושבת כי מצרים אינה מעוניינת בשלום האזור. ידוע לו כי ישראל מתנגדת לאספקת נשק למצרים. אפשר להסכים לדעה זו או לא, אך לבעיה אספקט נוסף אובייקטיבי. מצרים היא מדינה עצמאית ולה צבא משלה הזקוק לנשק. פרט לקיום ישראל, יש למצרים אינטרסים נוספים. אתם כתושבי האזור, אינכם יכולים שלא להכיר כי לאינטרסים אלה יש יסוד. אולי לא נוח לכם כי למצרים יש צבא, אך אין זאת אומרת כי מצרים אינה זקוקה לו. אינכם יכולים שלא להסכים כי האינטרסים הלאומיים של המזרח התיכון הם גם האינטרסים הלאומיים של המדינות היושבות בו. טבעי כי למצרים הזכות לקנות נשק תמורת תוצרתה מבלי שתיאלץ להיכנס בהתחייבויות הפוגעות בעצמאותה. לפי הצהרות מצרים וצ'כיה, זהו בדיוק האופי שיש לייחס לעסקה. ארצות־הברית ובריטניה היו נכונות למכור נשק למצרים אך דרשו הצטרפותה לבלוק. איך ייתכן להשקיף בחיוב על עסקה מסוג זה ולהתקומם נגד העסקה אשר בוצעה. הבטיח כי האיגרת מחייבת עיון ובדיקה, תוגש למולוטוב לפני יציאתו.

חזרתי והדגשתי כי ממשלת ישראל התנגדה תמיד בפומבי לאספקת נשק מכל מקור שהוא לארצות ערב וראש הממשלה חזר על כך בנאומו האחרון בכנסת. התנגדותנו אינה נעוצה בראייתנו את ארצות ערב כבלתי עצמאיות אלא מתוך ידיעה כי הנשק יופנה נגד עצמאות ושלמות ישראל. ציטטתי הקטע באיגרת האומר כי ממשלת ישראל אינה שוללת עקרונית הזכות לעסקות מסחריות, אך אינה סבורה כי המדינה המוכרת פטורה מאחריות וכו' וכו'.

נא העבירו גם לשגריר שיצא הבוקר לפאריס.

שלוש

434

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2456/8 :נוסח יוצא

Paris, 26 October 1955

Top Secret

Foreign Minister conversed 90 minutes with Dulles. Eban, Lawson, Russell, McArthur present. Foreign Minister made following main points in detailed survey:

(1) Arms deal marks grave development for Israel for Middle East and for world. On world plane new factor enters region with disturbing effects its previous equilibrium. In Foreign Minister's view USA should reach conclusion relaxation tension indivisible. There's little value relaxation

one continent and aggravation another. Soviets should be confronted clear choice either apply detente everywhere or have West lose faith their basic sincerity on Geneva spirit.

(2) Nasser should be faced clear choice renounce arms deal or lose Western aid. Cannot have it both ways for if he does both Egypt and Arab world will conclude his rapprochement Soviets has been successful and others should emulate. Both here and in (1) above perils acquiescence greater than dangers clear confrontation USSR and Egypt with injurious consequences their new policy to their basic interest.

(3) Israel faced grave perils. Previous Egyptian preponderance now being overwhelmingly increased. Nasser seeks destruction Israel and his new strength primarily directed this purpose. In face fearful prospect not surprising to hear world press speculate on Israel refusal to wait for adversary becoming overpoweringly stronger. Foreign Minister hoped devoutly no situation would arise in which this appeared only course safety but mere discussion of it illustrated explosive elements situation. But supposing Israel kept nerve as he hoped it would do the paramount danger was Egyptian offensive to annihilate Israel. Israel would then fight back desperately stopping before nothing and whole Middle East might then be turned into inferno. Question was find effective deterrents. Here Foreign Minister gave details Egypt's previous superiority even before Czech deal.

(4) Only devices which might remedy situation were first arms which we need urgently and on special terms and which shall seek partly in USA and second quick unconditional action on security treaty which idea Secretary so often and consistently sponsored. If not to be implemented now in emergency, than what was value of idea. If transpired US unready for security treaty present juncture, Israel will probably write it off as illusory. Foreign Minister invited Secretary's frank comment on all above.

Secretary commented:

(1) He shared Foreign Minister's view gravity situation carrying threat not only Israel but world. Soviet arms would also probably reach Syria, Saudi Arabia forming arms pool inimical not only Israel but Europe which depended Arab oil. Britain specially affected because of regional interests and dependence on Arab oil without which her foreign exchange position would collapse. Development as serious as any since World War II not even excluding Korea wherein Communist objectives more limited. USA

proposes deal with matter in light this grave appraisal.

(2) Foreign Minister's contention that Turkish-Iraqi pact brought Soviet and Egypt together was open to challenge but no purpose arguing on past.

(3) USA regards Geneva spirit as indivisible and saw little value in Geneva operation if new front opened in Middle East with designs Africa, Europe. In its relations Soviet America would apply this doctrine. Method and timing of confrontation USSR this choice needed careful judgment meanwhile publicity would not help.

(4) He doubted if ultimatum to Nasser renounce arms deal or lose western aid would be effective. Nasser would not yield and western aid not sufficiently decisive make him renounce deal to which committed. Dulles felt more to be hoped for on Soviet than Egyptian end. Course suggested by Foreign Minister had been discussed and Dulles' present thinking not definitive. This matter still subject to review.

(5) USA appreciation relative arms strength before Czech deal not same as Foreign Minister's. Pentagon and US Intelligence had different figures which do not bear out belief Egyptian superiority. Would be useful attempt to reconcile these different versions.

(6) New arms deal certainly gave rise to anxiety but whether would cause decisive Israel inferiority not clear. Would Egypt get all arms and be able use them, how many would be killed flying these planes etc. Other hand USA does not believe that if USSR decides create imbalance Israel can prevent it since absorptive capacity Israel for weapons even if brought to 100 per cent would be less than that of larger neighbours. Thus balance principle not feasible. This does not exclude purchase arms on moderate basis and if Israel applies in this spirit USA will consider sympathetically.

(7) On security treaty USA opposed aggression by anyone regards Israel as permanent element international life and no attempt destroy or disrupt Israel possible without strong USA reaction. Question is what form should this USA purpose take. He compelled to say extremely doubtful at present time possible transform policy statement into formal instrument. Not quite certain if Senate ratification available and anyhow until January impossible get clear view. He lunched with Senator George and left with strong doubt if two thirds available. Foreign Minister enquired if senator himself opposed treaty. Secretary said he was thinking far more of Senator's estimate situation than of his individual attitude though even this seemed hesitant. But he would not pass buck. Senator George would

simply say even if recommended by Executive doubtful what attitude Senate would be. In August speech he expressed hope armistice lines could be recognised as final borders with some adjustments neither serious nor insuperable. However problem security treaty not basically legal, question was if America people via Senate prepared bold involvement in crisis. When he got back USA, he might find public opinion and Senate attitude different but fact is for next few months we must live on basis present policy and this could not be reconsidered till Congress met first month 1956.

(8) He hoped Israel would not draw conclusions that only security lay preventative war. Such war would not solve any problems even if Israel won. Any initiative of Israel would seriously embarrass USA whose policy statements were conceived on basis opposition any aggression. Israel gained from opposite side this coin. He did not wish to threaten but must point out USA could not help country which went against basic policy principle of non-use of force.

(9) Main solution was peace with Arabs. The more attempt is delayed the harder it becomes. If settlement achieved 1954 would have been better for Israel than now and if now better than next year.

(10) Israel has tremendous asset in good will America people both Jewish and general. Important maintain good will support American nation behind policy to protect Israel. If this friendship not existed not even treaty would bring about active intervention. Indeed treaties only valuable when then express genuine American desire help other countries be safe. He would work every way open to him secure this safety.

Ninety minutes had elapsed and Secretary suggested further meeting Geneva to hear Foreign Minister's comments continue exchange views.

Eban

435

י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 739
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 26 באוקטובר 1955

אמש נפגש השר בלווייתי עם אדגר פור. השיחה נסבה בעיקר על עזרת צרפת בענייני רכש. השר פתח בדברי תודה על יחסו האישי של פור ועל הבנתו לבעיות ישראל ותיאור החמרת מצב ביטחוננו וסכנת חיזוק מצרים. תגובת ראש הממשלה הייתה מהירה וגלויה. אמר שישראל יכולה לסמוך עליו, שהיה ידיד לנו מאז והוא מחזיק גם עתה בדעה שצרפת חייבת לעזור לנו ככל יכולתה. העלינו בעיות רכש ובעיקר אישור החוזה על תותחים 75 ומטוסי הסילון. פור טלפן באותו מעמד לשר ההגנה הגנרל ביוט וקבע להיום שיחה בינו לבין פרס וביני. הוסיף, ששר ההגנה החדש ידידותי לישראל וער לבעיות ביטחונה ממש כקודמו קניג. דיבר חריפות על עמדתה של מצרים ועל השפעת מדיניותה על מעמד צרפת בצפון אפריקה. השר העלה לפניו בקצרה את בעיית חוזה הביטחון ואמר כי רצונה של ישראל שגם צרפת תשתתף בחוזה כזה, תוך הדגשה כי אין החוזה משמש תחליף לנשק. פור הביע הסכמתו לרעיון והבטיח לדבר עם פיניי ברוח זו.[1]

צור

436

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן 748
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 26 באוקטובר 1955

שיחת השר עם מקמילן היום ארכה שעה ועשרים דקה. מלבד השרים השתתפו קאצ׳יה, שאקבורו והחתום מטה. השר הרצה טענותינו והציג בין המשאלות בעיית הרכש כדחופה

435

1. על השיחה הבריק שרת לבן גוריון ואשכול: ההישג המדיני המפתיע שניתן לכאורה בקלות והתבטא כבר במהירות בזק בהתחייבויות חשובות ביותר עלול להיתקל בחתירות ולהתערער. לכן יש לנגוד הברזל בעודו חם ולהחיש החתימה. הכרחית העברת הסכום הנדרש על־ידי פרס ללא דיחוי. השיחה עם פור היא לעת עתה היחידה שהיה בה ממש ובמידה כה מכרעת. על ביקורי אצל פור פרסמתי כי היה אך ורק לנימוסין. תכנה האמתי של השיחה טעון סודיות מוחלטת. (מברק 751, 26 באוקטובר 1955, 130.09/2346/3.) ראה מס' 437.

ביותר לחיזוק יכולתה ההגנתי[ת] של ישראל וכגורם שיוכל לעצור תוקפנות מצרית אם נאסר ידע שישראל מוכנה לכך. הדברים כללו קטרוג על המדיניות הבריטית בעבר ועכשיו והוכחת כישלונה. מקמילן בתשובתו העיר שיביא דברי השר לידיעת ממשלתו והציע שיחה שנייה בז'נבה לאחר פגישת השר עם מולוטוב. בהמשך דבריו, הודיע לאמור: (א) ממשלת בריטניה לא תיתן לנו ערובות חדשות לפני שיושג הסדר בינינו ושכנינו שכן הפרלמנט לא יאשר חוזה עם ישראל שלא יהיה נשען על מצב יציב. (ב) אספקת נשק לישראל רק תוסיף למתיחות המצב באזור. בתשובה להערכת המצב על־ידי השר, אמר שכנראה גמור עם רוסיה להמשיך בחדירתה לאזור והתבססותה בו, העיר מקמילן שאין לו ביטחון שאכן גמור עם רוסיה להמשיך בקו זה וכמובן אינו בטוח שאף נאסר יתמיד במדיניותו הנוכחית. דוח מלא אשלח על־ידי בלדר.

אילת

437

י' צור וש' פרס אל שר הביטחון, הרמטכ"ל, אגף החימוש, צה"ל ומנכ"ל משרד החוץ

J. Tsur and S. Peres to the Minister of Defence, the Chief of Staff, Ordnance Branch, IDF and the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן: 750
נוסח נכנס: 130.02/2457/9

פאריס, 26 באוקטובר 1955

סודי ביותר – בהול

א. לאחר שיחת שרת-פור נפגשנו הבוקר עם אנשי משרדו של קרוזיה, שר החימוש. נאמר לנו שקרוזיה נקרא אל פור בעניין תביעותינו לנשק וביקשנו שנשאיר רשימת דרישותנו תוך כדי הבטחה שעוד הערב נקבל תשובה ראשונה בפגישה משותפת עם שר הביטחון.

ב. ברגע זה חזרנו מפגישה עם גנרל ביוט, שר הביטחון, וקרוזיה סגנו, ולהלן התשובות שקיבלנו:

1. נכונים להקדים אספקת AMX40 שנשארו מהחוזה הראשון. אחזו בכל האמצעים להחשת הייצור.
2. החליטו למכור לנו עוד AMX60 בהתאם לבקשתנו מהבוקר שיוצאו מתוך יחידותיהם ומועד האספקה בדצמבר.
3. ביקשנו 40 סופר שרמן, מוכנים לתתם לנו אבל דרושה הסכמת האמריקנים. הם כבר הספיקו לקיים מגע ראשון אתם ולהפתעתנו הרבה מסרו לנו שהאמריקנים מעוניינים כעת בהחשת האספקה לנו.
4. 500 בזוקות ו־10,000 פגזים. מוכנים לתתם לנו מיד ממחסני הצבא.
5. חוזה לתותחים 75 מ"מ מוכן לחתימה מיד.

6. לאחר התייעצות עם חיל האוויר הסכימו להחליף לנו המיסטר 2 במיסטר 4א באם חוות דעת לגבי תיקון ליקויי המיסטר 2 תהא נוחה. חוות הדעת תתקבל עד שבת והם בטוחים כמעט שתהיה חיובית. מוכנים לספק לנו 24 מיסטר 4א בדצמבר השנה ושתי טייסות נוספות בשליש הראשון של 1956. אז יתנו גם אוראגנים מיד. הבענו על המקום תביעתנו לתת לנו לפחות 12 מיסטר 4 מיד. הדגישו שהם מכניסים מיסטר 2 ליחידותיהם ומוסרים לנו מטוסיהם.

7. 6 ווטורים לצרכי צילום וסיור מוכן גם לתת לנו במארס 1956.

ג. קבענו המשך הפגישה וסיום כל הנושאים ביום שישי זה בשעה 17:00. כל הרשימה מסתכמת ב־20 מיליון דולר. הצענו לקרוזיה שנכניס מיד דמי קדימה והם ישלחו הנשק ואחר־כך נושיב פקידים משני הצדדים בכדי שימלאו חלל הניירות הדרוש. מבקש מאוד שתדברו עם אשכול שיעביר עוד 4 מיליון דולר.

ד. אמרו לנו שלכל הרשימה יש כבר הסכמת משרד החוץ.

ה. במשך כל הפגישה הדגישו שהם מוכנים לוותר על חלק מנשקם ולתתו לנו כי צרפת אינה בסכנה ואנחנו בסכנה, וכי הם רואים זאת כמשימה מדינית לעצמם להבטיחנו נגד כל הפתעות. לקחו על עצמם להסיר כל המכשולים כמעט ללא הסתייגות למרות שעמדנו על כל פרטי הביצוע.

צור-פרס

438

ד' הכהן אל ד' לוין
D. Hacohen to D. Lewin

מזכר: 130.02/2414/3

26 באוקטובר 1955

הנדון: מיופה כוח לפקינג

אני מציע לשגר לפקינג מיופה כוח בתפקיד מיוחד כדי לנהל משא־ומתן על כינון יחסים דיפלומטיים תקינים בין שתי המדינות.

א. כידוע לך, קיבלנו רק תשובת ביניים על הצעותינו, אמנם תשובה נימוסית. היא נתקבלה בסוף מאי וניסיוננו לחדש את השיחות – על־ידי מכתב נוסף שלי ועל־ידי פניית שגריר ישראל במוסקבה אל שגריר סין שם – נשארו ללא תוצאות. לדעתי, חיוני לא להפסיק את השיחות אתם.[1]

ב. אין באפשרותי להסביר בבטחה את סיבות ההיסוסים הסיניים. אין ספק שהגורם הערבי שהסינים הכירו אותו בשיחות ברנגון ואחר־כך בבנדונג ונכונות כמה מדינות ערב לבוא בקשרים

438

1. מס' 326.

מסחריים ותרבותיים אתם היא אחת הסיבות. ייתכן כי הפוליטיקה הפעילה של הרוסים במזרח התיכון, שהתחילה בעצם בהכרזת מולוטוב ב־16 באפריל השפיעה גם על הסינים להמתין במתן החלטתם כדי לא לדחות את הערבים. אין זה מן הנמנע שהרוסים, לאחר שנודע להם על הניסיון שלנו, במקום לעזור לנו, הזהירו את הסינים. כמובן גם הצבעתנו בעצרת[2] לא הוסיפה לזירוז תשובתם.

ג. כמובן אין הדבר כל כך נעים ואולי לא לגמרי לכבודנו לנסות עוד צעד מכריע מאשר לחכות אחרי שעשינו מה שהיה ביכולתנו לעשות; אבל אין לשכוח שבכל זאת הדלת הייתה פתוחה לפנינו, בידיעתנו, זמן ממושך למדי, ואנו ניסינו להיכנס דווקא ברגע שהיא התחילה להיסגר. יתר־על־כן, קשר עם סין חיוני לנו למען כל עמדתנו באסיה ואולי אפילו יותר מזה, בעוד שהיתרון עבור סין ביחסים דיפלומטיים אתנו, קטן הנו, בייחוד לאור העובדה שלפי ההתפתחות של היחסים עם מצרים תהיה להם דריסת רגל באזור גם בלעדינו. אם המצרים יסיימו את השלב הנוכחי בהתפתחות, שהתחיל בחוזה מסחרי ובשיחות על פתיחת קונסוליות ללא הכרה, טרם שאנו נהיה בפקינג, תינעל הדלת בפנינו לזמן ממושך.

ד. אין אני מעז להשלות את עצמי במחשבה שמיופה הכוח יהיה מסוגל לגמור את המשא־ומתן בזמן קצר, או אפילו רק להשפיע השפעה מכרעת על החלטת הסינים, אבל אם נציג ישראלי יישב בסין – אפילו ללא מעמד רשמי – אין להניח שנפסיד שוב את העמדה בפקינג.

ה. ממבט ראשון נראה כצעד זה בלתי רגיל לגמרי, אבל יש לזכור שמדינות כמו אנגליה, נורווגיה והולנד הלכו באותה דרך ונציגיהן ישבו שנים בפקינג – בתואר מיופה כוח – לשם משא־ומתן על יחסים דיפלומטיים תקינים. שבתם בפקינג הבטיחה שיחות אישיות בין המדינות וגם פיתוח קשרים בשטחים שונים שהביאו בעקבותיהם לקשרים תקינים. כמובן, אין לערוב שאפילו פנייה זו שלנו תזכה לקבל תשובה חיובית מידית, אבל אם נקבל שוב תשובת ביניים, לא נפסיד כלום במצב הנוכחי. להדגיש שוב את רצוננו להקמת יחסים יכול להביא רק תועלת בזמן שאין שום סיבה שפנייה שכזו תהיה ידועה בחוגים זרים או אפילו בארץ.

ו. הדרך להעביר הצעה זו בצורה מתאימה (אנו מבינים מהשתיקה, כי יש עוד לברר נקודה זו או אחרת ומוכנים לשגר איש שישב אצלם עד לגמר הבירור) היא או במכתב ישיר שלי למנהל מחלקת אסיה בפקינג, או באמצעות הצירות בבורמה, או באמצעות השגריר במוסקבה. אני נוטה להציע את הדרך הראשונה, ואם יוחלט לעשות זאת על־ידי אחד מנציגינו בחוץ לארץ אני חושב שהקשר שלנו בבורמה הוא הטבעי יותר.

2. ישראל נמנעה בשאלת קבלת סין לאו"ם – ראה מס' 381.

439

א' הרמן אל י' מרוז (ואשינגטון)
A. Harman to Y. Meroz (Washington)

העתק: 130.20/2463/13

ירושלים, י"א בחשוון תשט"ו
27 באוקטובר 1955

סודי ביותר

הנדון: המבצע למען יהודי ברית-המועצות

יוחנן היקר,

רב תודות על מכתבך מ־20.10. בעיקר שמחתי לשמוע ממך על עניין המבצע ליהדות רוסיה. השאלה שעוררת הנה שאלה נכבדה ביותר. ניסיתי להשיב עליה בתשובה למברקך 129 מ־18 לח[ודש] ז[ה]. התשובה ניתנה, כמובן, לאחר אישור השר לקו.

ביתר פירוט: ברור לנו שבשלב זה צריכים להיות כל הכוחות מרוכזים למבצע המדיני בעניין עסקת הנשק. כנראה שגרמתי לאי-הבנה מסוימת. מברקי בדבר האסיפה של ציוני צרפת לא היה לו כל קשר למבצע למען יהודי רוסיה – אלא היה קשור למבצע עסקת הנשק הצ'כית-מצרית.

כולנו מחייבים ביותר את המאמצים הרבים שהנכם משקיעים ועתידים להשקיע במבצע הנשק וחוזה הביטחון. ברצוני להעיר הערה אחת על ביטוי מסוים במכתבך בנדון. אתה מכנה את המבצע של עסקת הנשק כ"מבצע מדיני אנטי־סובייטי ואנטי־מצרי". סבורני שזהו רק נוסח כתיבה ואיננו ממצה את תוכן המבצע שאתם מתכוננים לו. אין לנו כל עניין להיות אנטי־סובייטיים. מאמצינו חייבים להיות מושקעים במחאה חריפה נגד העסקה הצ'כית-מצרית, ובתביעה לנשק וחוזה ביטחון.

אנו בדעה שאין לקשור בשום אופן בין המבצע למען יהודי ברית־המועצות לבין המבצע למען הנשק והמחאה נגד העסקה הצ'כית-מצרית. מבצע הנשק הנו עניין מידי – בעוד שהמבצע למען יהודי ברית־המועצות מצריך פעולה ממושכת. כפי שרמזתי במברקי, ישנם כמה אספקטים למבצע למען יהודי ברית־המועצות שאינם מחייבים כל פעולה ציבורית. למשל, במידה וידוע לכם שסנטורים ואנשי קונגרס עומדים לבקר בברית־המועצות, וישנם רבים כאלה עכשיו, בקשתנו שתשלח אליהם יהודים בעלי סמכא לשיחות פרטיות, על-מנת שידעו על מצבם של יהודי ברית־המועצות, כך שהרוסים לא יוכלו להוליך שולל, ועוד. כדי שהמבקרים יוכלו להעמיד שאלות בשעות כושר שתיפולנה לידיהם. ידוע לנו על מספר מקרים בהם הוליכו שולל בדרך זו מבקרים זרים. הוליכו אותם אל בתי־הכנסת במוסקבה, המלאים בדרך-כלל ביום שבת, ומביאים אותם להסיק את המסקנה המסתברת מאליה שהחיים ברוסיה פורחים. אנו חייבים להביא מבקרים אלה לדעת את האמת מראש, כדי שיוכלו להעמיד את הרוסים על הדפנסיבה.

בכמה מקרים אנו בדעה שהשגרירות עצמה חייבת לתת הדרכה זאת לאנשים העומדים לבקר ברוסיה. למשל, רצוי היה לו הייתה השגרירות מדריכה בצורה זאת את השופט דוגלס.

במכתבי אל הציר, אמרתי גם שאנו מחייבים מאמצים מצדכם להניע אנשים מסוימים

לנסוע לרוסיה באופן מיוחד, על-מנת שיוכלו להעמיד שאלות עוקצניות לגבי מעמדם של יהודי רוסיה. דומני, שהיינו מחייבים למשל ביקור מיוחד כזה של הגב' רוזוולט, ואף היינו מוצאים תקציב לכך. חשבנו שיש לנסות להניע ביקורים של אנשים שחשיבותם גדולה דווקא בחוגים ליברליים, והרוסים עלולים להעריך את חשיבותם בדעת הקהל האמריקני והעולמי. כל זה איננו עניין של פעולה ציבורית.

בד־בבד עם זה חשבנו, ועדיין הננו בדעה זו, שיש צורך להביא לידיעת הצמרת היהודית בארצות־הברית ולידיעת היהודים בכלל, את האמת על מצב יהודי רוסיה, באופן שלא תתעמק ההרגשה הקיימת שכאילו אין יהודים ברוסיה וכאילו אבד עליהם הכלח. עליהם לדעת שיהודי רוסיה חיים וקיימים, ורצונם עז להיות יהודים.

בזמן ביקור משלחת המגבית כאן, סידרנו ערב בביתו של טדי קולק, בו ניתנה לצמרת המגבית הסברה על מצבם הנוכחי של יהודי רוסיה, והם התפעלו ממש.

קיימים מספר דרכים להמשך פעולה זאת: מאמרים בעיתונות היהודית, מאמרים מתאימים בעיתונות הכללית, וכו'. גם עבודה זו יכולה להיעשות באופן שקט, מבלי להסיט את ריכוז תשומת הלב של הארגונים היהודיים מן המבצע למען הנשק.

בסיכום, אנו מחייבים את הנקודה המרכזית בגישתכם לעניין, אך היינו רוצים שלא תזניחו את המבצע למען יהדות רוסיה, אלא תיגשו לביצועו בקווים שפירטתי.[1]

בברכה רבה,

א' הרמן

439

1. תשובת מרוז:

"צודק אתה באומרך כי אין אנו מעוניינים במבצע אנטי־סובייטי, אך ברור שזאת שוב אחת ההבחנות הדקות שאנו... יכולים וחייבים להקפיד עליה, ואילו יהודי ארצות־הברית בהכרח ישבשוה. האמת היא שיהודי ארצות־הברית ממש נשמו לרווחה כאשר העסקה הצ'כית-מצרית נתנה להם אפשרות מעשית לצאת במבצע ציבורי נגד ברית־המועצות, מבצע שהוא מקובל על כל פטריוט אמריקני...

משני השיקולים גם יחד, הן כדי למנוע הופעות קיצוניות נגד ברית־המועצות והן כיוון שדאגתנו נובעת לא מאספקת נשק מצד צ'כוסלובקיה אלא מקבלת אותו נשק בידי מצרים, עשינו בשבועות האחרונים הכול כדי להעביר את התגובה הציבורית היהודית והכללית על פסים אנטי־מצריים... אך לא נהיה מציאותיים אם נתעלם מן העובדה שערבוב התחומים הוא דבר שכיח וכמעט בלתי נמנע.... ההתקפה על ברית־המועצות היא כל כך נוחה ונעימה ליהודים טובים אלה עד שלא יוותרו עליה בנקל."

(ראה י' מרוז אל א' הרמן, 2 בנובמבר 1955, 93.08/362/10.)

440

ד' בן גוריון אל מ' שרת (פאריס)
D. Ben-Gurion to M. Sharett (Paris)

מקור: 130.02/2446/11

ירושלים, 28 באוקטובר 1955

משה,

במצב הנוכחי, נראה לי שאסור לעכב עוד ייסוד הממשלה אף ליום מיותר. איני בטוח שתוכל להגיע הנה לפני יום ג' הבא. ביום זה אני מתכוון להציג הממשלה. אך לפני זה – לכל הפחות – עלי לכנס המועמדים לשיחה סופית על הופעתנו בכנסת. הדבר המכביד הוא – העדרך. היה בדעתי תחילה לבקש ממך ל[עזוב?] ליום אחד לפחות – אם יש הכרח שתתעכב בגנף [ז'נבה]. אבל נראה לי שבמקום להטרידך ולהפסיד לך שני ימים (שהם יכולים להיות חשובים) מוטב לשלוח אליך שליח. בבקשה ממך שתמסור לשליח הערכתך על המצב לאחר שיחותיך ובירוריך ותחושתך.[1]

1) אם יש סיכוי בטוח שנקבל נשק וממי.

2) היש סכנה שיוסיפו לשלוח נשק למצרים, לסוריה ולמדינות ערביות אחרות – ומי.

3) מה יחסי המעצמות למשטר נאסר: יחסי צרפת וארצות־הברית, יחסי אנגליה וברית־המועצות.

אני ממציא טיוטה של נאומי ואני מבקש הערותיך לחלק הפוליטי המתחיל בסוף עמוד 11 – ועד הסוף. אם יש לך הערות על השאר – בבקשה.

חוששני – שכאן המצב מחמיר. ואיני רואה אפשרות לעצמי להגיש הממשלה – לפחות בלי השתתפותך מרחוק.

חזק ואמץ.

ד' ב' ג'

440

1. על נסיבות שיגור מכתב זה ראה מכתב ו' איתן אל שרת, 28 באוקטובר 1955, 130.02/2446/11. איתן ציין שהידיעה על נכונותם של הצרפתים לספק נשק עוררה התפעלות, אך בן גוריון רוצה להאמין בנשק זה רק כשיראהו בארץ. תשובת שרת ראה במס' 444.

441

א' הרמן אל ראש הממשלה (ז'נבה)

A. Harman to the Prime Minister (Geneva)

Copy: 130.02/2411/28 :העתק

ירושלים, י"ב בחשון תשט"ז
28 באוקטובר 1955

סודי ואישי

ד"ר ל' כהן, שאגב מרותק זה כבר ימים מספר למיטתו עקב התקפות חוזרות ונשנות בכליות, הציע הצעה שאביאנה כאן לשיקולך. ההצעה נדונה על ידי המנכ"ל וארתור [לוריא] וכולם בדעה שהיא מצריכה שיקולך הרציני ביותר.

ההצעה היא שבדרכך חזרה מגנף [ז'נבה] לארץ, תבקר אצל המרשל טיטו – אם דבר זה יהיה בגדר האפשרי, וזאת מתוך השיקולים הבאים:

א. לביקור תהיה אותה מידה של דרמטיות, ואולי אף יותר, כפי שהייתה לנסיעתך לפאריס ולגנף. הביקור יבוא להדגיש את מידת החומרה שאנו מייחסים לתמורות האחרונות.

ב. כלפי הציבור בארץ, יבוא ביקורך זה להדגיש את היקף הפעילות הקדחתנית של הממשלה – ואף זהו שיקול רב ערך.

ג. ולעצם העניין – המרשל טיטו עומד בקרוב לבקר אצל נאסר; ידוע שישנה לו השפעה לא מעטה על הרודן המצרי. אם תצליח לשכנעו בכנות רצוננו לשלום ולהסדר מחד, ובהחלטתנו שלא להפך לאובייקט של תוקפנות מצרית מאידך, עשוי הדבר להשפיע על מהלך העניינים בכיוון הנכון.

ד. מבחינת היישוב, תוכל להגיד בחוזרך שפנית לכל המקומות: למערב, למזרח ולגוש הנויטרליסטי, שטיטו מסמל אותו. טיטו הוא האיש שיוכל בימים אלה להזהיר את נאסר בפני ההסתבכויות שהוא נכנס לתוכן, כי הרי מי כמוהו מכיר את הרוסים ויודע שכניסתם לארץ מסוימת היא ראש מחץ להשתלטות ולאובדן עצמאות בצורה לא פחות חמורה מאשר על ידי השתעבדות אימפריאליסטית מערבית.

ה. ייתכן וטיטו יוכל להבהיר לנו נקודות סתומות – אם קיימ[ות] כאלה – בגישתם של הרוסים לענייני[ו] של המזרח התיכון, וזאת בגלל ניסיונו המיוחד במינו בתכסיסי הרוסים.

ו. ייתכן ואפשר להניע את טיטו להגיע למצב של רוגז על המצרים, כי הרי המשחק שהם משחקים הנו חמור ביותר, ולא רק לגבינו – בעיקר בגלל המלחמה הקרה. במקום לעמוד נגד הרחבת המלחמה הקרה, הם מנצלים אותה למטרות תוקפניות משלהם – כל זאת בניגוד מוחלט לכל גישותיו של טיטו מאז 1948.

אם אפשר לעורר בנאסר הרהור שעל-ידי תכסיסיו הוא מאבד את מקומו בגוש הנויטרליסטי, שהוא כאילו שואף להיות בין מנהיגיו, ייתכן והדבר עשוי להשפיע השפעה כלשהי.

ז. ולאחרונה – האם לא יוכל לבוא בחשבון שבנסיבות מסוימות עשויה יוגוסלוויה להיות לנו למקור עזרה, הן בנשק והן בדברים אחרים, ואולי תוכל במשהו לתקן את בדידותנו.

מתוך כל השיקולים האלה אנו בדעה שהצעה זו מחייבת את שיקולך.

אגב, בקשר לנקודה (ו), היה כעין ביטוי של הלך רוח כזה במאמר ראשי שהופיע בעיתון היוגוסלווי "פוליטיקה", אשר העתק ממנו אני מצרף כאן.[1]

בברכה,

א' הרמן

442

י' תקוע אל משרד החוץ
Y. Tekoah to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X634 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2183/6 :נוסח יוצא

New York, 28 October 1955

Foreign Minister and Eytan. Burns met Fawzi only yesterday and saw me privately today.

He wanted Security Council take up Nitzana but Great Powers feel present Middle East situation unpropitious. He advised search solution stabilizing situation "without fuss". To Egypt he proposed UN to survey and mark international frontier and then Egyptian forces withdraw Demilitarized Zone. Fawzi, Gohar, were non-committal and referred suggestion Cairo.

I stated immediate objective must be rectify situation created by Egyptian aggression and obtain unconditional Egyptian withdrawal rather than search for new solution border marking based on method previously suggested by Egypt and rejected by Burns himself and Government of Israel. I do not see how under circumstances Government of Israel can be requested abandon repeatedly agreed arrangements only because of Egypt's whims. Nor do I see how those concerned for situation in Middle East can acquiesce in Egypt's going wild.

Burns said with much resignation he received no response to his demand Egyptians quit Auja and repetition demand would be worthless. Egyptians told him they would withdraw only if Israel ends military occupation Demilitarized Zone. Burns thinks automatic putting Kziot members into

441

1. בשולי המכתב: "הוחלט בשלילה, ז[אב] ש"ק, 55 .X .30". במברק לציר בבלגרד נמסר לו כי בן גוריון הביע התנגדות מוחלטת לביקור המוצע אצל טיטו. (מברק 460, 30 באוקטובר 1955, 130.09/2302/8.)

battlefield strengthens view they military force. Israel made conditions for withdrawal military unit ex Nitzana and Egypt feels can do same.

I rejected comparison emphasizing penetration beyond international frontier and situation inside Demilitarized Zone two distinct matters. Parallel to Egypt penetration Demilitarized Zone would be Israeli entrenchment Egypt territory. If Egypt has complaints conditions beyond international border she must resort Mixed Armistice Commission as we have on illegal maintenance Egyptian military forces this side Abou Aougeila.

During talk Burns received report informed me Israel already established balance by occupying frontier position part of which ten meters in Egypt. I laughed off as minimum be expected and emphasized gravity situation longs Egyptians remain Demilitarized Zone. Whatever Egypt's views Demilitarized Zone status to us it's Israel territory. Egypt should take this into consideration for we bound react accordance this promise.

Burns recorded my views but throughout made impression helplessness. Inquired how would react to Egypt's marking entire frontier alone. I avoided definite reply observed no reason exclude Israel only because Egypt desires ignore our existence.

At one point Burns observed he frankly concerned more about our possible actions than Egyptians. Fawzi made on him impression of sincerely desiring avoid further incidents but Burns uncertain Fawzi's influence Cairo. Fawzi also uninterested bringing matter Security Council. Throughout our talk Burns unmentioned Kountila action.[1]

Burns will contact us when he hears again from Egyptians. Reggie [Kidron], myself, would then see him together with Hammarskjöld.

If nothing untoward happens expect return El-Al flight first November.

Tekoah

442

1. מחנה צבאי מצרי בכונתילה שהותקף בליל 28 באוקטובר, עם אבדות כבדות למצרים.

443

אל"מ ברנס אל מ' קדרון (ניו יורק)
E.L.M. Burns to M. Kidron (New York)

Copy: 130.02/2440/11 :העתק

New York, 29 October 1955

Sir,

I have the honor to draw to your attention the very serious situation prevailing in the El Auja Demilitarized Zone and vicinity.

It appears that both Parties have recently been sending additional armed personnel into the area and occupying new defensive positions.

The grave incident in which Egyptians attacked an Israeli police post in the Demilitarized Zone, inflicting casualties and taking prisoners, was followed by a violent Israeli retaliation at Kuntilla of more serious extent.

The Security Council has repeatedly condemned retaliations, which can only cause the situation between the Parties to deteriorate.

In view of my responsibilities, I formally request both Parties to issue orders to their forces in the vicinity of the El Auja Demilitarized Zone and at all other points where they are close together, to cease all aggressive activities and retaliations, and restrict their operations to defense, in keeping with the terms of the General Armistice Agreement.

I call to the attention of both Parties the grave moral responsibility that will be borne by the Party which takes offensive action of any kind which, in this situation, may result in the gravest consequences.

I am authorized by the Secretary-General to state that he has seen this letter and that the démarche is made also on his behalf.

Accept, Sir, the assurances of my highest consideration.

E.L.M. Burns
Major-General
Chief of Staff

רישום של מ׳ שרת
Note by M. Sharett

העתק: 130.02/2446/11

ז׳נבה, 30 באוקטובר 1955

סודי

תשובות על השאלות[1]

1. היש סיכוי בטוח כי נקבל נשק וממי?

אין כל ספק כי מנוי וגמור כיום עם הממשלה הצרפתית הנוכחית, אשר אך זה ניצלה ממשבר פרלמנטרי חדש ותישאר בוודאי על כנה עד הבחירות שתתקיימנה החורף, לעשות כל התלוי בה כדי לעמוד בהתחייבותה לספק לנו את כמויות הנשק אשר עליהן דיווח שמעון פרס במפורט.[2] אין זאת אומרת כי מסירת כל הכמויות האלה מובטחת לחלוטין. עלולות להתעורר חתירות נגד ביצוע כל העסקות האלה גם בחוגי השלטון הצרפתי, בעיקר בקרב משרד החוץ. אם גם נניח כי ראש הממשלה ושר החוץ עצמו וכן שר הביטחון יתגברו על חתירות אלה, עדיין הם עלולים להיתקל בהתנגדות של ארצות־הברית ואנגליה. התנגדותה של ארצות־הברית יכולה להתבטא בשתי צורות: התנגדות מדינית עקרונית והטלת איסור על מכירת אותם סוגי הנשק הכפופים למרות מפקדת נאטו. הקושי האחרון כבר נתגלה לגבי מסירתם לאלתר של מטוסי הדחף מיסטר 4א, תוך הוצאתם מיחידות צרפתיות (הדבר אינו נוגע למסירה סדירה של מטוסים חדשים המיוצרים בבתי החרושת). לעת עתה אין הצרפתים מגלים חשש כי לא יצליחו להשיג את האישור הדרוש אבל הדבר יתברר לחלוטין רק בימים הקרובים. אשר לעמדתה העקרונית של ארצות־הברית, אף כאן אין שום סימן לחשש מצד הצרפתים כי ארצות־הברית תתערב לביטול העסקה. להיפך, יש סימנים הן בצרפת והן באיטליה כי ארצות־הברית מוכנה להתיר את הרצועה ולא להפריע לממשלות אלה למכור לנו נשק. אף־על־פי כן עדיין מרחף עלינו סימן שאלה זה. הרבה תלוי במהירות קבלת הסחורה, זאת אומרת בראש וראשונה בהיותה מוכנה למשלוח. יש תקווה, למשל, כי את 200 התותחים המיועדים לחימוש השרמנים נוכל לקבל ולהסיע בימים הקרובים ביותר.

לגבי קניית נשק בארצות־הברית נקט דאלס עמדה שלילית כלפי רעיון של מכירת נשק בכמויות גדולות העלולות לעשות רושם מפוצץ. עם זה הבטיח ״עיון אוהד בבקשות מתונות״ ובשיחה שהייתה לאבן אחר־כך עם אחד מאנשיו אמר הלה כי זו לא הייתה הבטחה מן השפה ולחוץ. ייתכן כי משהו יותר מזה יתברר בשיחתי השנייה אתו שתתקיים אחרי צאת השליח.[3] אם יתגלה דבר מה של ממש, אבריק מיד. לדברי אנשי הרכש יש ערך לכל תזוזה קלה מצד ארצות־הברית, שכן היא עשויה לשמש בידינו הוכחה כלפי מדינות אחרות כי מכירת נשק לישראל בשעה זו היא מעשה כשר בעיני ארצות־הברית. אבן מציע כי הרשימה הראשונה שתוגש לארצות־הברית תכלול בעיקר נשק ״הגנתי״ שאפילו מחלקת המדינה תתקשה להצדיק את

444

1. מס׳ 440.
2. מס׳ 437.
3. מס׳ 446.

מניעתו מאתנו – כגון תותחים אנטי־אווירים; ראדאר אנטי־אווירי; תותחים אנטי־טנקים ונשק ימי להתגוננות בפני צוללות. ההנחה היא כי נצטרך להעמיד את ארצות־הברית בפני מבחן ציבורי בשאלה זו ויש לכוון לכך את הרשימה הראשונה.

אשר לאנגליה, התמונה היא לעת עתה שלילה גמורה. בשיחתי עם מקמילן[4] הוקעתי את האפליה בעניין הסנטוריונים והמטוסים. אך לא הייתה לזה כל תגובה. חזרתי על הוקעה זו בריאיון שנתתי לבי־בי־סי, אשר שודר אמש, ועוד אשוב ללחוץ על מקמילן בשיחתי השנייה אתו שתתקיים בוודאי ביום ב׳.[5] לעת עתה איני רואה סיכוי לשינוי העמדה. להיפך, מלונדון מודיעים על חומרות חדשות בהשגת חומרי מלחמה שעד עכשיו היו חופשיים.

בעצם הימים האלה מתנהלות שיחות בין המערביים אשר יש להניח כי מדיניות אספקת הנשק לישראל משמשת אחד הנושאים להן. שיחותיי הקרובות עם דאלס ועם מקמילן תשפוכנה בוודאי אור־מה על תוצאותיהן של שיחות אלה ואין לנו אלא לקוות כי לא תהיה בהן חבלה בהתקשרותנו עם צרפת ולעומת זאת תהיה בהן הקלה ידועה לגבי האפשרויות בארצות־הברית ואולי גם באנגליה.

2. היש סכנה כי יוסיפו לשלוח נשק למצרים, לסוריה ולמדינות אחרות, ומי?

ברית־המועצות. לעת עתה אין יסוד להניח כי תחול נסיגה מביצוע העסקה הצ׳כית או הפסקה במשלוחים הנמצאים כנראה במלוא מהלכם. המערביים לוחצים בימים אלה על מולוטוב להפסקת "מרוץ הזיון" במזרח התיכון. אתפלא אם לחץ זה יישא פרי ועל־כל־פנים איני תולה שום תקווה בשיחתי אני אתו בעניין זה. לפי דאלס יש כל היסוד להניח כי בעקבות העסקה של קהיר תבואנה התקשרויות על אספקת נשק סובייטי לסוריה ולערב הסעודית.

ארצות-הברית. אין לנו יסוד לפקפק באיתנות החלטתה של ארצות־הברית לא להיכנס עכשיו לתחרות כלשהי עם ברית־המועצות באספקת נשק למצרים. לעומת זה ידוע לנו כי ארצות־הברית התחייבה או עומדת להתחייב על מכירת נשק לערב הסעודית ויש להניח כי אם סוריה ולבנון תבקשנה עכשיו לקנות נשק אמריקני, משהו יימכר להן. לעומת זאת אין ספק כי ארצות־הברית תגביר עכשיו את משלוחי הנשק לעיראק, בין במישרין בין באמצעות אנגליה, לשם איזון־מה כלפי מצרים. בשיחותיי, אני מסביר כמובן כי לא הרי האיזון, אף הוא מדומה למעשה, בין מזרח ומערב במזרח התיכון כהרי האיזון בין ישראל וערב וכי מסירת נשק אמריקני לעיראק בעקבות מכירת נשק צ׳כי למצרים אינה לדידנו זה כנגד זה אלא זה אף זה.

אנגליה. יש להניח כי אנגליה תמלא כלפי מצרים אחרי התחייבויות שקיבלה על עצמה בעבר. כאשר טפחתי על פני מקמילן את העובדה כי הם התחייבו כלפי מצרים על 64 סנטוריונים, אשר מהם לפי הידיעות שבידינו כבר מסרו 32, לא זכיתי לתגובה ופירשתי שתיקה זו כהודיה. אין לי יסוד מספיק להניח כי אנגליה תהיה מוכנה להיכנס עכשיו להתחייבויות חדשות כלפי מצרים, אבל אין גם כל ביטחון כי לא תעשה זאת כדי לשמור על "עמדתה". לעומת זה אין ספק כי אנגליה תשלח עכשיו נשק לעיראק ומותר להניח כי גם ירדן תקבל עכשיו ממנה משהו כדי לא לצאת מקופחת כשיתר חברותיה בליגה הערבית רוכשות נשק מי ממעצמות המערב ומי מהגוש הסובייטי.

צרפת. עד כמה שייראה הדבר משונה, הרי מדינה זו, המשמשת לנו מקור של ישועה, היא גם המוכנה ומזומנה לספק נשק למדינות ערב אולי בפחות הבחנה משתי בעלות בריתה, על־כל־פנים מארצות־הברית. פיניי אמר לי במפורש כי הם רואים עצמם נאלצים למכור קצת נשק

4. מס׳ 436.

5. השיחה התקיימה סמוך לצאתו של שרת מז׳נבה, דיווח ממנה מצוי בתיקי משרד החוץ הבריטי, ראה מקמילן אל משרד החוץ, 1 בנובמבר 1955, PRO FO371/115537/V1076/5.

לסוריה וללבנון כדי למנוע הידרדרותן של מדינות אלו במדרון הסובייטי. אך זו רק חצי צרה. בחוגי השלטון הצרפתי יש אסכולה הטוענת בתוקף רב כי דווקא זוהי שעת הכושר בשביל צרפת להציע נשק למצרים כדי לכבוש שם עמדה – אם משום שארצות־הברית אינה מוכרת עכשיו ואפשר להיבנות מהיעדרה, או מתוך הנחה כי גם ארצות־הברית עתידה להיגרר ולמכור. ואם צרפת לא תקדימנה, הרי תצא קרחת מכאן ומכאן. לפי הידיעות האחרונות עדיין לא נפלה הכרעה בשאלה זו, העומדת על הפרק בדיוני הממשלה. ראש הממשלה, וכן אנשי הצבא והביטחון, מתנגדים חריפות למגמה הזאת. לעומתם תומכים השלטונות באלג׳יריה בכל ניסיון לקנות לבו של נאסר. לא מן הנמנע כי ההתרוצצות האופיינית בין שתי אסכולות מנוגדות בצמרת השלטון הצרפתי תמצא את פיתרונה בפשרה שלפיה תמכור צרפת נשק גם לנו וגם למצרים.

3. מה יחס המעצמות למשטר נאסר?

ברית־המועצות. ידיעות שאובות ממקורות כמוסים אינן בנמצא לגבי גורם זה. תורת הנגלה קובעת קו ברור של תמיכה במשטר נאסר ה"נויטרליסטי" והצדקה מוחלטת של העסקה הצ׳כית. אם זאת מסרבת ברית־המועצות להודות כי קיימת סכנה של תוקפנות מצרית נגד ישראל.

ארצות־הברית. העמדה היא של אזהרות חמורות כלפי נאסר כי סופו יירש גיהנום עם הימנעות מהסקת מסקנות חריפות כלפיו על־ידי מניעת סיוע כלכלי, גישה מסחרית וניתוק קשרים. הרושם הוא כי ארצות־הברית ממתינה לראות איך ייפול דבר תוך החודשים הקרובים – אם באמת יתברר כי נאסר מכר נפשו לשטן ואין לו תקנה או שמא יחזור בתשובה. על־כל־פנים אין ארצות־הברית מוכנה לעת־עתה למחוק אותו מספר החיים ולגשת לטיכוס עצה כיצד להפילו ואת מי לשים במקומו. חוסר ידיעה ברורה של תחליף ממשי למשטר נאסר הוא בלי ספק אחד השיקולים המרתיעים את ארצות־הברית מהכרעה שלילית נמהרת. מפי ביירוד אנו למדים כי גם אם תחליט ארצות־הברית ביום מן הימים להפקיר את נאסר ולמגרו – לא תרצה כי מדינת ישראל תהיה הזרוע המבצעת של המשימה, שלא יתקבל הרושם כי ישראל היא כלי שרת בידי ארצות־הברית להתנכלות בערבים.

אנגליה. נוטה לחפש דרכים למניעת חדירת ברית־המועצות למצרים או לצמצומה מבלי שייעשה הדבר על ידי מיגורו של נאסר – מדאגה, ראשית, פן יורשיו יהיו גרועים ממנו, ושנית, פן יבולע על ידי כך לחוזה האנגלו־מצרי. אידן ממלא בוודאי תפקיד מכריע בהרתעת המדיניות הבריטית מחידוד המשבר ביחסים עם מצרים, שכן בסמכותו נחתם ההסכם עם נאסר בדבר פינוי אזור התעלה ולעת־עתה אין לאנגליה טענות רציניות נגד נאסר עקב תהליך ביצוע החוזה מצדו. השאלה החמורה, המוכרחה להטריד את האנגלים וכן את האמריקנים, היא כמובן אם נשאר עוד איזה ממש בהתחייבות המצרית להפעיל מחדש את הבסיס הזה לטובת המערב במקרה של מלחמה עם ברית־המועצות. אין לי מושג מה תשובת אנגליה בעצמה על השאלה הזאת ויש להניח כי היא רואה כאן מהרהורי לבה ומוכנה לדחות את הדאגה הזאת עד לפורענות, בתקווה כי זו לא תבוא. אם נכונה הידיעה על מסירת בניין הסכר באסואן לחברה בריטית בסכום של 209 מיליון לי״מ, עלול הדבר להשפיע בהרבה על עמדת אנגליה.

צרפת. שונאת את נאסר וכנופייתו שנאה עזה בשל חתירותיהם נגדה בצפון אפריקה – פרט לקבוצה קטנה של מדינאים "מציאותיים" הדורשים גישה מפוכחת ורואים בנאסר גורם שצרפת מוכרחה להתחשב בו אם רצונה להציל מה שאפשר. אבל גם צרפת הרשמית, המכרעת בקביעת המדיניות, אינה מעיזה לקבל את העצה הקיצונית בדבר הפקרת נאסר לזרועות הסובייטים וניעור חוצן המערב ממנו תוך ביטחון כי בדרך זו יוחש סופו.

מ׳ ש׳

445

מ׳ שרת אל ו׳ מ׳ מולוטוב (ז׳נבה)
M. Sharett to V. M. Molotov (Geneva)

תרגום מרוסית[1]: 93.39/546/8

ז׳נבה, 31 באוקטובר 1955

מר מולוטוב הנכבד,

לפני הנסיעה ברצוני שוב להודות לך על הזמן שהקדשת לי, למרות סדר היום העמוס שלך. לא על הכול הסכמנו, אך טוב שמצאנו את הדרך להתבטא. אמסור לחבריי בממשלת ישראל את עמדתך שאם מדינה קטנה סבורה שהיא נתונה בסכנה אזי מעצמה גדולה חייבת לשים לב לכך, וכן את הבטחתך לבחון שוב את המצב שנוצר.

בנוסף למה שמסרתי לך בנוגע לסירובה העיקש של מצרים להיכנס אתנו למשא־ומתן לשלום, הריני מפנה את תשומת לבך להודעה רשמית של ממשלת מצרים בפני מועצת הביטחון, על כך שמצרים רואה את עצמה נתונה במצב מלחמה עם ישראל.

העמדה הזאת נדחתה על ידי מועצת הביטחון, אך מצרים לא ויתרה עליה והיא ממשיכה במעשי התוקפנות שלה. להיות במלחמה ולקבל נשק – פירושו לקבל נשק בשביל מלחמה.

אני מקווה שבמשך הזמן תהיה לי הזדמנות לחדש קשר אישי עמך, בנושא זה ובנושאים אחרים.[2]

445

1. המקור בכתב ידו של שרת ברוסית, בתיק.
2. השיחה התנהלה למעשה ב־1 בנובמבר, לאחר חצות. שרת רשם את התאריך כ־31 באוקטובר ״למען הרציפות״.
תשובתו של מולוטוב נמסרה זמן קצר לאחר מכן לשגריר אבידר בז׳נבה, מאחר ששרת כבר עזב, והיא נושאת את התאריך 1 בנובמבר 1955. (ראה דיווח של שרת בישיבת הממשלה, 6 בנובמבר 1955, גנזך המדינה.)
לאחר השיחה רשם שרת ״ראשי פרקים להזכרת השיחה עם מולוטוב״. הרישום נעשה כבר בישראל והוא נושא את התאריך 3 בנובמבר 1955 (בתיק 130.02/2449/5). להלן הדברים:

אני: הבעת הערכה על תמיכת ברית־המועצות ב־1947. תיאור המצב בארץ (הכפלת האוכלוסייה, מבנה כלכלי מתקדם, משק פועלי, בעלות הקרקע, וכו׳). צורך בעזרה מבחוץ: יהודים, ארצות־הברית, שילומים. בשבילנו זאת מולדתנו, קיבוץ גלויות. ניסו להטביענו בדם או בים ולא הצליחו. כריתת הסכמי שביתת נשק. המשך התוקפנות ודברי האיום להשמדת ישראל.

הוא: שום כוח לא יכול להשמידכם, גם העולם לא ירשה זאת.

אני: אנו יודעים וגם אנו לא ניתן, אך אנו רוצים למנוע את שפיכת הדמים.

הוא: אתם מדברים על מלחמת מנע (מצטט דברי דב יוסף).

אני: אנו הצענו שלום והם הכריזו ומכריזים כי הם במלחמה עמנו. הסברה מהו חוזה ביטחון. ויכוח על זה. ההכרח לשמור על הסטאטוס־קוו אחרי מלחמת השחרור. אנו זקוקים לנשק.

הוא (מתערב): קיבלתם והנכם מקבלים מן המערב.

אני: נכון, אבל לא מספיק. פיגרנו ואנו מפגרים, וזאת עוד לפני העסקה הצ׳כית. המאזן לרעתנו אפילו בהשוואה עם מצרים בלבד.

אני: עסקת הנשק הצ׳כית. תימהון, התמרמרות וחשש עמוק מאוד. זה שינוי מכריע במאזן הכוחות.

הוא: על מצרים להגן על עצמה.

אני: צוללות להתגוננות? מטוסי דחף? טנקים?

הוא: אתה מאמין בכל מה שכתוב בעיתונות?

אני: האם תוכל להצהיר כי מה שכתוב אינו נכון?

בכבוד רב, ומיטב האיחולים,[3]

מ' שרת

הוא: אינו עונה.

אני: עליך לדעת כי [אם] תתלקח מלחמה תהיה זו מלחמה כזאת שזיקיו האש שלה עלולים להתפשט על כל פני העולם כולו.

הוא: המדינה שתתחיל תקומם נגדה את כולם.

אני: לא הייתה לנו סיבה לפקפק בכנות רצונכם לשלום בעולם – עד לעסקה האחרונה. אנו מוכנים לשלום בו בזמן שהמצרים מכריזים על מצב מלחמה. יכולתם לערוך מבחן פשוט אך לא עשיתם כך ונתתם נשק לתוקפן.

הוא: זה לא צודק, זה מעליב. חוזר ואומר: גם לכם נשק. יש להגיע לידי שלום באזור. (דברים אלה נאמרו בלי כל התחשבות בדברי שר החוץ על רצון ישראל לשלום ועל הכרזת מצרים כי היא במצב מלחמה.) גם המערב מוכר נשק.

אני: אמרנו זאת ומחינו על כך בפני ארצות־הברית ובריטניה.

הוא: לכם ידידים רבים. מקמילן ודאלס כבר באו לדבר בעדכם. מצרים צריכה להיות עצמאית. הם סידרו את הפאקט (הכוונה למערב בנדבך הצפוני).

אני: אתם גיריתם אותם. אנו מחינו נגד ייסוד הנדבך הצפוני. כל דעת הקהל היהודית התקוממה.

הוא: אבל עובדה כי חתמו ועלינו היה לעשות משהו. שוב מזכיר כי ידידים רבים לישראל. ברית־המועצות רוצה בידידות עם כולם.

אני: אבל אתם תומכים באויבינו.

הוא: די בעובדה כי מדינה קטנה תבוא ותאמר כי היא בסכנה כדי שתרגיש מעצמה גדולה חובה לעצמה להתחשב בכך. אנו מוכנים שוב לעיין בדבר. חוזר ואומר: לצדכם כולם. עלינו לתת להם דברים אלמנטריים, לא נוכל לסרב להם נשק לביסוס עצמאותם.

אני: הנשק שהם עומדים לקבל הוא נשק תוקפני מובהק.

הוא: אם באמת דואגים כולם לשלום אפשר להשיגו. כנראה שגם המערב אינו חושב כי נשקפת לכם סכנה. ברית־המועצות מעוניינת ביחסים טובים עם כולם, גם עם הערבים וגם אתכם.

אני: גם אנו מעוניינים ביחסים טובים אתכם.

הוא: אילו רציתם באמת ביחסים טובים אתנו הייתם מזמן משיגים אותם. שאל מה אמרו דאלס ומקמילן.

אני: גם ארצות־הברית וגם בריטניה הודיעו כי למצרים לא יסופק נשק נוסף. לעיראק כן. הדגשתי כי אין זהות בחשבון המאזן שבין מזרח ומערב מזה וישראל וערב מזה.

הוא: ברית־המועצות היא המדינה היחידה הדואגת באמת לשלום העולם. הצגת עניינה של ישראל אינו מוצדק – חד צדדי.

3. בתשובתו כתב מולוטוב:

עקב נסיעתו של מר שרת אבקש ממך, אדוני השגריר, למסור לו שברצוני להסב שוב את תשומת לבו לעיקר הדברים בשיחתנו, שהם כדלקמן:

שאיפותיהם של עמים קטנים להבטחת ביטחונם וחסינותם הן מובנות וקרובות ללבה של ברית־המועצות, מהיותה מדינה שוחרת שלום העומדת בעקביות על אינטרסים של חירות ועצמאות העמים. מאחר שמר שרת הזכיר את היחסים הגרועים שנוצרו בזמנו בין ישראל למצרים, אי־אפשר שלא לומר ששיפור והסדרת היחסים הללו תלויים, ככל הנראה, בשני הצדדים, ושהיה צריך לנצל את האפשרויות הקיימות בנושא זה מבלי להשתמש באיומים ובחשדנות. להסדר כזה יסייעו כל המדינות שוחרות השלום ואפשר להיות בטוחים, שכך יהיה טוב יותר הן לישראל והן למצרים. הסדר כזה יהלום את המטרות של חיזוק השלום והביטחון של העמים בכל רחבי האזור.

בכבוד רב, מולוטוב.

(המכתב בתיק 130.02/2410/18.)

446

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן פ/32
נוסח נכנס: 130.09/2310/16

ז'נבה, 31 באוקטובר 1955

מידי

שיחת השר עם דאלס נמשכה שעה וארבעים דקה והשתתפו בה אבן, מקארתור, ראסל. הוכן תזכיר מלא שיגיע עם השר,[1] אך הנה עיקרי הדברים:

(א) השר ציין את הסתירה בין ההערכה המערבית של המצב כחמור ביותר לבין אפס מעשהו לתיקונו.

(ב) ציין כי אמנם גורמים רבים נפגעים על־ידי המדיניות הסובייטית-מצרית הקיימת, אך רק ישראל עומדת בפני שאלה של קיום וכליה. אין להשוות את זרימת הנפט הערבי לבריטניה עם זרימת הדם הישראלי עד תום.

(ג) אשר לדברי המזכיר על משא־ומתן לשלום, האמנם נאסר המתנפח ומשתכר בכוחו החדש מסוגל להיות שותף למשא־ומתן אתנו. ארצות־הברית גרסה התחזקות אירופה כתנאי מוקדם למשא־ומתן מועיל עם ברית־המועצות וגם ישראל רשאית לגרוס היגיון זה.

(ד) אנו נתונים באיום שלא היה כמוהו מאז קום המדינה והצורך הראשון הוא נשק. תביעתנו היא לא להשתוות למצרים בכמות שנקבל מהמערב, אלא להיות הרבה יותר חזקים ובטוחים משאנו עכשיו. נגיש רשימה בוואשינגטון ונקווה שהעיון האוהד יביא לידי היענות כראוי. נתרכז בעיקר בנשק הגנתי שנמצאנו זקוקים לו לרגל העסקה המצרית, כגון: תותחים אנטי־אוויריים ואנטי־טנקים, ראדאר אנטי־אווירי ונשק לפעולה נגד צוללות. מפלצת הצוללות היא חדשה ולא קשה לתאר את הזדעזעותנו מול איום זה על עורק התחבורה היחיד הנשאר לנו עם העולם.

(ה) אנו דורשים הבהרת הכוונה בעניין חוזה ביטחון, האם הדבר הוא עדיין מעשי או היש לוותר על הסיכוי ולשכוח אותו לחלוטין.

(ו) השר הוסיף שאלות על כוונת ארצות־הברית בדבר נשק למצרים ושאר מדינות ערב. כן שאל מה מדיניות ארצות־הברית לגבי הנדבך הצפוני לאור השמועות כאילו תצטרף לאמנה זו תוך חתימה מקבילה על חוזה עם ישראל.

דאלס ענה:

(א) מסכים בהחלט שהסכנה הצפויה לגורמים אחרים מהעסקה הסובייטית-מצרית היא קטנה מזו הנשקפת לישראל. קיומה וביטחונה של ישראל הוא יסוד מרכזי של המדיניות של ארצות־הברית ואין יסוד זה ניתן להשתעבד לשום גורם אחר. אתם רשאים לגלות אי סבלנות כלפינו באשר לא מצאנו דרך עדיין להביע מגמה זו בצורה יותר ממשית, אך עובדה היא

446

1. לא נמצא, אך ראה רישום בכתב־יד המשתרע על 31 עמודים בארכיון שרת בארכיון הציוני המרכזי, A245/74I.

שממשלת ארצות־הברית קבעה כעיקרון של מדיניותה שדבר לא יקרה שיסכן את קיום ישראל.

(ב) אמנם לא החליטה ארצות־הברית עדיין על צורת תגובתה לעסקה המצרית, אך אין זאת אומרת שלא תחליט ולא תגיב. כל תכנית הנמצאת בדיון כוללת את ההשקפה שהאינטרסים של ארצות־הברית לרבות קשרי דם וקשרי רוח מחייבים שמירת ביטחונה של ישראל.

(ג) ייתכן כי אין השעה בשלה להסדר סופי אך בזמן מהזמנים יתהווה צורך בהסדר וספק אם ישראל תשיג[ו] בלי שתביא תרומה ניכרת להסדר מזו שהיא חשבה עליה עד כה, בתנאי שיתרון ההסדר בכללו, יהיה שקול כנגד כל הפסד שבו. אך איני רוצה לעורר בעיות אלה הואיל ובלאו הכי אין כל סימן שאנו קרובים למשא־ומתן על שלום.

(ד) אשר לנשק, אינו יכול לדון בפרטים כאן כי הדבר יידון בוואשינגטון, אך ברצונו לחזור שיבוא עיון אוהד בכל רשימה שישראל תגיש ואם סוגי הנשק יהיו הגנתיים, העניין יהיה אוהד עוד יותר. אינו יודע בדיוק כיצד מתגוננים בפני צוללות, אך מניח שנעורר את הבעיה עם מחלקת ההגנה.

(ה) אשר לחוזה ביטחון, הרי אין ביכולתו לענות על שאלת השר עד שיספיק להתייעץ עם חברי הקונגרס והנשיא. ברור כי לגבי השבועות הקרובים התשובה היא לא, כלומר, אין השר רשאי להניח כי דבר זה יהיה גורם במשבר המידי. אינו יודע אם הנשיא ימליץ או אם הקונגרס יאשר. בכל זאת הוא מייעץ שלא נשכח העניין ולא נוותר על הסיכוי. נדונה תכנית להצטרפות ארצות־הברית לנדבך הצפוני בד־בבד עם חוזה ביטחון עם ישראל והתכנית מושכת בגלל איזונה וכלליותה. התכנית לא ירדה מעל הפרק ועוד תידון עם הנשיא בהחלימו ואינו מציע שנוותר על הסיכוי של חוזה ביטחון אם כי מוטב לא להרבות דברים על העניין בפומבי.

(ו) מאידך, קביעת עובדה שאין הסיכוי הזה קרוב אסור שתביא ישראל לידי הנחה כאילו אין לה ישועה אלא בהתמודדות. אמנם אינו סבור שאחד הצדדים יכריז על מלחמה יזומה אך יש סכנה של התגלגלות תקריות והתנגשויות זו על גבי זו עד שמלחמה תתקיים למעשה. בכל דיון על בעיות אלה, ברצונו לחזור ולהדגיש כי הנכס העיקרי של מדינת ישראל הוא האהדה הבלתי רגילה הנודעת לה בעם האמריקני ובשתי המפלגות כאחד והוא מייעץ שלא נוותר בנקל על נכס זה.

(ז) לגבי המצב העומד בפנינו היום ומחר, הרי אינו סבור שמצרים תפלוש לישראל וקיימים גורמי הרתעה לא מועטים בידי המערב. התקפה מצרית על ישראל, פירושה ניתוק מוחלט עם ארצות־הברית וספק אם גם נאסר ירחיק לכת עד כדי כך. אמנם יש קנאות מיוחדת באופי הערבי והמזכיר מוכן לשנות את דעתו בדבר אפשרות התקפה, אך דעתו כיום היא כנ"ל.

(ח) לא יימכר נשק למצרים. כמה פריטים פעוטים שכבר נקנו ושולם מחירם, יישלחו אך אין שום תכנית אחרת עומדת על הפרק. הזיון העיקרי של עיראק היה בריטי וכך יישאר. ארצות־הברית רק השלימה במקצת את התכנית הבריטית. המזכיר סבור שעל ארצות־הברית להגדיל בממדים צנועים את עזרתה לעיראק.

(ט) המזכיר יודע כי אין תגובותיו מספיקות מבחינת השר, אך המצב מוסיף להשתלט. אין ברצונו להעלות את הבעיה לדיון בז'נבה וימסור הצהרה על הסוגיה הזאת רק בשובו לארצות־הברית בעוד שבועיים. ממה שסיפר לנו, התברר ששיחתו עם מולוטוב לא שינתה את המצב.

א' אבן

447

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן 30
נוסח נכנס: 130.09/2302/8

ז'נבה, 31 באוקטובר 1955

מידי

בפגישתי עם קירקפטריק היום, הסברתי שהמסקנה שהשר היה יכול להסיק מדברי מקמילן בשיחתם בפאריס[1] היא שבריטניה גמרה כנראה אומר להשיג את מגמותיה במזרח התיכון בכל מחיר גם כשזה יהיה כרוך בפגיעה באינטרסים חיוניים של ישראל ואף יסכן את עצם קיומה. העירותי שאין אנו מאמינים שהמדיניות הבריטית תשיג בשיטה זו את מטרותיה היום יותר משעלה בידם להשיג בעבר, אך אנו, על־כל־פנים, לא נסכים לשמש אמצעי לכך. אמרתי שבאתי לשוחח עמו ביזמתי כאיש שדאג במשך כחמישה שנות שירותו בבירת בריטניה להידוק היחסים בין שתי המדינות והמרגיש עתה חובה להזהירם שהתנהגותם עלולה להחזירנו למצב שהיה קיים ביחסינו לפני הכרתם בישראל. תוצאות מצב כזה עלולות להיות חמורות היום יותר משאז, כי קיימת מדינת ישראל הנשענת על תמיכת עם ישראל בכל התפוצות, ובייחוד בארצות־הברית, ועל דעת ציבור אוהדת בהרבה חלקי עולם כולל בריטניה עצמה. אם נותקף על־ידי אויבינו, נילחם בכל העוז והאמצעים שבידינו לא רק על הגנת מדינתנו אלא על עצם קיומנו הפיזי. בריטניה ובנות־בריתה צריכות לדעת לקראת מה הן מובילות את המצב על־ידי מניעת נשק הגנה מאתנו.

ממשלת בריטניה מפירה על־ידי כך באופן גלוי את ההתחייבות שב"הכרזת השלוש" לשמור על שווי המשקל בין ישראל ושכנותיה, שאידן ומקמילן חזרו עליה פעמים כה רבות. מאז ימי מינכן לא קרה כדבר הזה במדיניות בין־לאומית, אך לא נהיה כצ'כוסלובקיה של אותם הימים ומוטב שידעו זאת למפרע. אמרתי שבעיית החדירה הרוסית לאזור מעסיקה אותנו לא פחות משמעסיקה את ממשלת בריטניה. אותם מעסיקה בעיקר בעיית הנפט שבמזרח התיכון, אך אותנו מעניין גורל המשטר הדמוקרטי של מדינתנו ועתידו ונגן עליו בפני הסכנות הצפויות לו מבפנים ומבחוץ כפי שנגן על עצמאותנו ועל קיומנו. בסוף דברי הבעתי משאלה שבשיחת השר עם מקמילן מחר,[2] נשמע ממנו משהו חיובי וממשי במצב חמור זה שלא יוכל להטיל את האחריות בעד תוצאותיו על רוסיה בלבד כל עוד לא יעשו בעצמם את המוטל עליהם בשעה זו. בסיום שאלתיו אם נכון הדבר שלא זו בלבד שאינם מוכנים לספק לנו נשק חדש, אלא שהטילו למעשה איסור על פעולות הרכש שלנו בבריטניה בכלל ואף על אותם הדברים שכבר אושרו. הבאתי כדוגמא את עניין המצנחים.

בתשובתו, הכחיש קירקפטריק את קיום האיסור על רכש ואמר שלפני כיומיים, אישרה

447

1. מס' 436.
2. מס' 444 והערה 5 שם.

ועדת השרים בראשותו של אידן מספר מסוגי [ה]נשק שביקשנו וביניהם אווירונים. נקבל ידיעה רשמית על כך בעוד ימים מספר. לא זכר את יתר סוגי הנשק שאושרו. בתשובה לשאלתי ענה שלא נקבל סנטוריונים בגלל ירדן שתרצה אז אף היא ברכישתם.

העירותי שעל ירדן שומרים הבריטים, אך גורלנו נתון בידינו ואם מכרו סנטוריונים למצרים, מחויבים למכור גם לנו.

אחר־כך, עבר קירקפטריק להסברת המצב שנראה בעיניהם "חמור ביותר". אמר שקיימת הסכנה שאם בריטניה תבליט עתה את אהדתה לישראל, ידחוף הדבר את כל מדינות ערב לזרועות רוסיה והאזור יהיה אבוד בשביל בריטניה והעולם החופשי. עלינו להכיר בסכנה זו ולא ללחוץ על מעצמות המערב עם דרישותינו כי בסופו של דבר נפסיד גם אנחנו במקרה שמצב מעצמות המערב במזרח התיכון יתערער לחלוטין. הכחיש שיש בכוונת ממשלתו להשיג הסדר עם מצרים על חשבוננו. הכריז על נאמנותם ל"הכרזת השלוש". הם יבצעו את שלהם, אך עלינו להתחשב בנסיבות ולהזדיין בקצת סבלנות. העיר שמקמילן לא היה יכול לומר יותר משאמר בשיחה בפאריס כי היה עליו למסור את דברי השר לאידן וממשלת בריטניה כדי שידונו בעניין ויקבלו החלטתו.

בתשובה לשאלתי אם הוחלט משהו חדש בקשר לדרישות השר באותה השיחה, ענה שאינו יודע. הבטיח למסור למקמילן לפני הפגישה מחר עם השר את תוכן שיחתנו.

אילת

448

מ' פישר אל משרד החוץ
M. Fischer to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 210
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 1 בנובמבר 1955

מתוך שיחתי עם זורלו היום.

(א) ממשלת טורקיה לא רק מודאגת כמונו מהמצב במצרים, כי אם סבורה שיש לנקוט בפעולות.

(ב) אינו מתנגד שנקבל נשק מערבי, אבל טוב מזה ללחוץ על מצרים לשם מניעת זרם הנשק הסובייטי.

(ג) אין הוכחות שהנשק מסוכן לנו באיכותו או בכמותו.

(ד) הציע לדאלס ולמקמילן בפאריס הצטרפות ארצות־הברית לחוזה בגדד ומתן ערובה לישראל נגד תוקפנות, חוזר, נגד תוקפנות. הכוונה, להתגבר על קשיי הניסוח בקשר לגבולות קיימים.

(ה) אין הבריטים פחות מודאגים מהאמריקנים, אך עליהם להישאר יותר בצל.

(ו) מחמת הגבול המשותף, יש בידי טורקיה ללחוץ כדי למנוע בוא משלוחי נשק רוסי לסוריה, מנוי וגמור עם טורקיה לא להרשות סיכון בסיסיה הדרומיים.

(ז) הסביר ארוכות תועלת חוזה בגדד לישראל. עתה כשרוב חבריו אינם ערבים, לא יהיה לחוזה אופי אנטי־ישראלי אפילו יצטרפו ערבים נוספים. תוך שנתיים ישכנע החברים הערבים לחוזה להגיע להסדר אתנו.

(ח) כשהפתעתיו בשאלה על מתן ערובה לירדן, הכחיש תחילה, אך בסוף השיחה אמר שכל אשר ממשלת טורקיה תעשה יהיה לטובת ישראל.

(ט) ראשי ממשלת טורקיה טובים לישראל מאשר כלפי הרבה מב[על]ות־בריתה.

(י) ממשלת טורקיה תמשיך לפעול אצל ממשלת ארצות־הברית וממשלת אנגליה לטובת מתן ערובה לישראל.[1]

פישר

448

1. דין וחשבון מלא מהשיחה בתיק 130.02/2450/7.

449
מ' קדרון אל ו' איתן
M. Kidron to W. Eytan

מברק מוצפן XA656
נוסח יוצא: 93.01/2183/6

ניו יורק, 3 בנובמבר 1955

סודי

קדרון שוחח [עם] המזכ"ל לפי הזמנתו 3 דנא אחר הצהריים, קורדייה נכח רוב הזמן.[1] לשיחה קדמה התייעצות המזכ"ל, ארצות־הברית, אנגליה וצרפת באותו בוקר בו הוחלט למרות התנגדות בריטית עיקשת לא לכנס מועצת הביטחון משני טעמים: הראשון, שאין להעלות על הדעת לגנות ישראל בנסיבות אלה והשני, הרוסים ינצלו המצב במלואו. הצרפתים היו תקיפים ביותר. במקום כנס הוחלט לשגר לנו איגרת תקיפה. הבריטים תבעו שהאיגרת תישלח בשם שלושת המעצמות, אך נדחו על־ידי הצרפתים בעזרת ארצות־הברית. לבסוף נקבע שהאיגרת תצא בשם המזכ"ל בלבד ועל אחריותו.

בטרם מסר המכתב, הביע המזכ"ל רשמית דאגתו החמורה וכו' למבצע אמש ואחר־כך בהדגישו שדבריו אישיים בתכלית, אמר שכידיד כן לישראל דאגתו להתפתחות העניינים כפולה ומכופלת. ציין שבמשך השנה כמעט כל ניסיונות האו"ם ליישב סכסוכים בינינו לבין הערבים בדרכי שלום, שהיא דרך ארוכה סוכלו על־ידי שימוש בכוח או איום בו על־ידי ישראל.

הודיתי לו על גילוי הלב וסתרתי הערותיו הרשמיות והאישיות כאחד.

להלן הנוסח:[2]

"In letter ex General Burns of 29 October[3] in which the Chief of Staff spoke also on my behalf your attention called grave moral responsibility which borne by party which in the present situation El Auja area took offensive action any kind.

When I invited Chief of Staff come here consultations undertaking was given him by Israeli Government to abstain during his absence from actions that might aggravate the situation.

In letter to you on an earlier occasion I found reason draw attention very serious view the United Nations must take of an interference with activities its observers, especially in a situation where their contribution might have been special importance.

This view was most recently expressed resolution adopted unanimously Security Council 8 September 1955. In para. 4 of that resolution the

449

1. בעקבות פעולת התגמול בלילה שבין 2 ל־3 בנובמבר בה סולקו כוחות הצבא של מצרים מהאזור המפורז של ניצנה.
2. מובא על פי נוסח מלא של מכתב המרשלד המופנה אל קדרון מ־3 בנובמבר 1955, בתיק 130.02/2454/11.
3. ראה מס' 443.

Security Council "Declares that freedom of movement must be awarded to U.N. Observers in the area to enable them to fulfill their functions."

I find it necessary to remind you these facts with all emphasis view action taken by Israel last night. According to official Israeli sources, an Israeli army unit attacked and occupied positions established by Egyptian army within the demilitarized area. This action is all the more unwarranted because, as Israeli authorities know well, General Burns and the U.N. Truce Supervision Organization been engaged during past few weeks in intensive efforts secure the removal from Demilitarized Zone of positions established therein by both Parties in violation General Armistice Agreement.

In a comment released by Israel Foreign Office today it is stated "full freedom movement in El Auja for U.N. Military Observers has been granted again". According to our own observers, they been denied access to observation posts in the El Auja area during the night and they were also denied access to the Rafa, Ismailia and Bir ein roads. In statement to the United Nations military observers in El Auja, Israeli delegate stated only the Beersheba-El Auja road was free to observers but that "all the other roads in the Demilitarized Zone and all the Demilitarized Zone area restricted until further notice."

In another demarche today I am putting forward, jointly with General Burns, certain proposals which in our view represent minimum requirement if order is to be re-established in the El Auja area and vicinity.[4] These proposals were discussed with Burns during his visit and prior latest developments. The possibilities of proceeding with these proposals and of achieving stability in the area are considerably reduced by such military action as that of yesterday.

Accept, Sir, the assurance of my highest consideration.[5]

Dag Hammarskjöld

4. המרשלד הציע את ההצעות הבאות:
א. סיום סימון הגבול הישראלי-מצרי הישן לאורך הגבול המערבי של האזור המפורז.
ב. הגבלת הנוכחות המצרית מעבר לגבול המערבי של האזור המפורז וסילוק אנשי הצבא, המכשולים והמוקשים מתוך האזור המפורז.
ג. סילוק מקביל של כל המכשולים והמוקשים מהאזור המפורז והגבלת הנוכחות הישראלית באזור לתושבי קציעות ו־30 שוטרים אזרחיים.
המכתב, המופנה אל קדרון, מ־3 בנובמבר 1955, בתיק 130.02/2440/11.
תקוע הגיב להצעות אלה:
א. הגבול סומן ברובו הגדול על ידי ישראל בשיתוף האו"ם. עמודי הסימון הוסרו על ידי המצרים והקמתם מחדש היא מתן פרס לתוקפנות המצרית והצדקה לטענתם כי ישראל לא היתה צריכה לסמן את הגבול.
ב. ההצעה מתעלמת מההגבלות על הכוח המצרי בהתאם להסכם שביתת־הנשק.
ג. ישראל אינה מסכימה להגבלת מספר השוטרים ל־30 ואינה יכולה להסכים להגבלת מספר התושבים האזרחים, יש לאפשר ליישוב ששם התפתחות טבעית.
(ראה מברק תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל באו"ם, 6 בנובמבר 1955, 130.02/2440/11.)

5. תשובת ישראל – ראה מס' 462.

450

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/326
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 3 בנובמבר 1955

מידי

הוזמנתי היום אחר הצהריים על־ידי נאטינג על ״דאגתם החמורה״ למצב בעוג׳ה והביע חשש פן המתחולל עתה במפורז יגרום למלחמה.

עניתי שפעולתנו הצבאית באה להגן על ריבונותנו באותו האזור ולאחר שנכשלו מאמצי ברנס להשפיע על המצרים למלא את המוטל עליהם לפי הסכם שביתת־הנשק. הדגשתי שאין פנינו למלחמה, אך לא נסבול פגיעה בזכויותינו ונגן עליהן בכל האמצעים שבידינו. הזכרתי את פרשת נאות בוריימי בציינו שאם לא ראתה ממשלתו דרך אחרת אלא להוציא בכוח את הצבא הסעודי מאזור שאינו בריטי ורק נתון לחסותם, בוודאי שאינם רשאים לערער על זכותנו להגן על חלק מאדמתנו. הצעתי שאם ברצונם לסייע לשיפור המצב בעוג׳ה, ישפיעו על נאסר שיכבד את הסכם שביתת־הנשק והתקרית תתחסל ממילא.

נאטינג ענה שהם עושים את הדרוש בקהיר ומבקשים גם מאתנו לנהוג במתינות.

אילת

451

י׳ צור וש׳ פרס אל ד׳ בן גוריון, מ׳ שרת ומ׳ דיין
J. Tsur and S. Peres to D. Ben-Gurion, M. Sharett and M. Dayan

מברק מוצפן 42
נוסח נכנס: 130.02/2457/9

פאריס, 4 בנובמבר 1955

בהול

(א) חזרנו לשיחה המכרעת עם ביוט וקרוזייה שבה נכנס הרכש שלנו לשלב הביצוע.[1] קדמו לזה ימים מרובי חרדה. אחרי כל ההבטחות החגיגיות, השתרבב בדיבורים פרט שתואר על־ידי עמיתינו הצרפתים כלא חשוב, בדעתם להתייעץ באמריקנים על כלל העסקה, אם כי לא לבקש

451
1. מס׳ 437.

רשותם. לחצנו לביטול הגזרה והפעלנו מחדש ראש הממשלה שהתערב אישית וכן השרים והפקידים הנוגעים בדבר. בפגישות מפקדי הצבא והאווירייה, נאמר לנו אמנם שניתנו הוראות להכנות דחופות ולביצוע ממשי, אך המלה האחרונה נאמרה רק היום. ביוט וקרוזייה אישרו הפעם קטגורית העסקה והראו לנו הוראות בכתב לביצועה המידי. הדגישו הצורך בסודיות מיוחדת. ביוט הוסיף בחיוך שלא יתמרמר אף אם העיתונות הישראלית תתקיף את הצרפתים על סירובם למכור לנו נשק. משום כך, אנו ממליצים על צנזורה חמורה כולל מניעת העתק ידיעות הנוגעות לרכש צרפתי מעיתונות חוץ לעיתונות הארץ.

(ב) לגופו של העניין:

1. 12 אורגנים ו־12 מיסטר 4א׳ יימסרו מיד לידינו. לפי בדיקה ראשונה, הסיכוי הוא שהמטוסים יוכלו להמריא אלינו תוך 8 ימים. לגבי המיסטר 4א׳ הם נועצו באמריקנים שרמזו שהם יעצמו עיניהם בפרט זה. מבקש אתכם להימנע מכל בדיקה שגרתית לגבי המטוסים בכדי להקדים המראתם. מניסיוננו אנו יודעים שכל יום דחייה מסוכן במצב הבלתי יציב כאן. אנשי חיל האוויר הצרפתי הבטיחו לנו בעל־פה להחליף כל מנוע שלא יתאים לנו.

2. מוכנים לשלוח כל AMX60 בסוף נובמבר. מזה 30 טנקים שיוצאו מיחידות הצבא. הם בודקים האפשרות להעמיד לרשותנו אנייה צרפתית שתעמיס הטנקים בנמל צבאי, כנראה טולון, ושתפליג לכאורה לאלג׳יריה. היא תקבל הוראות על שינוי הכיוון אלינו בהיותה בים התיכון. וכל זה מחמת סודיות.

3. החוזה על 175 התותחים 75 מ״מ ייחתם כנראה מחר. הסיכויים הם ש־100 תותחים מוכנים כנראה ויימסרו לידינו מיד.

4. הסכימו להוציא 500 מטולי בזוקה מהצבא שלהם ו־10,000 פגזי בזוקה מהייצור. המטולים יימסרו מיד, הפגזים כעבור חודשיים.

5. מצאו 40 שרמנים במחסניהם אשר הגוף הוא של שרמן רגיל ומורכב תותח 76.2 מ״מ. ישפצו הטנקים עבורנו וימסרו לנו תוך חודשיים.

6. מוכנים להתחיל לספק לנו ה־SS10 בקצב של 50 לחודש החל מדצמבר שנה זאת.

7. יעשו כל מאמץ בכדי לספק לנו עוד 60 מיסטרים 4א׳ כעבור 3 חודשים.

8. בכדי להקפיד על הסודיות הסכימו גם לשנות הפרוצדורות של חתימת ההסכם. ביום שלישי ייחתם הסכם מיוחד בין פרס לבין קרוזייה, תת־שר הביטחון.

9. עם כל ההסתייגויות ולמרות אכזבות בעבר, נראה לנו שהדבר הקרוב ביותר הוא 12 אורגנים ו־12 המיסטר 4א׳ שלגביהם יש לנו חוזים ושידוע לנו שמפקד חיל האוויר הצרפתי הוציאם כבר מהטייסות. אין זה פוגם בכוח הדברים האחרים, רק מעמיד סדר של עדיפות וחסינות כלפי גורמים פוליטיים עוינים. כל הסימנים מעידים כי ראש הממשלה ושר הביטחון עומדים בתוקף על המשמר.

(ג) ביוט אמר כי הנשק ניתן מתוך הכרה ברורה שישראל חזקה ובטוחה בעצמה, תהיה מדינה שפניה לשלום. אמר כי ״צרפתים רבים היו מקדמים בברכה מלחמה שבה תנחל מצרים תבוסה״, אך לדעתו יביא הדבר סבל רב לישראל וטוב אם הנשק הצרפתי ימנע אותנו מזה. הוסיף כי ישראל יכולה לבטוח בצרפת שתעמוד בהתחייבויותיה לגבי ביטחון ישראל.

(ד) ביוט חזר והדגיש, בהסתמך על שיחות עם שגריר ארצות־הברית כאן ועם אנשי צבא אמריקנים, שארצות־הברית אינה מתנגדת עתה לכך שישראל תרכוש נשק מחוץ לאמריקה ומוכנה לעצום עין על רכישותינו בצרפת.

(ה) עם זה, אישר את הידיעות שבידינו שהממשלה הצרפתית שוקלת מכירת נשק למצרים

ולסוריה. הכמויות תהיינה קטנות ובמקרה כזה ידאגו לעליונות שלנו. "ניתן לכם אפילו יותר משתבקשו אם ניאלץ למכור למצרים". הוסיף, כי מוטב לעשות את הצבא המצרי תלוי בצרפת מאשר בסובייטים לגבי חלקי חילוף, תחמושת וכו' "ולשמור הברז בידם". לדבריו, הגיעו שלושה נספחים סובייטים לסוריה שהציעו נשק והצרפתים מנסים למנוע זאת. צור מחה נמרצות, בייחוד לגבי מצרים, והשר חזר והדגיש כי עדיין לא נפלה הכרעה.

אשרו נא.[2]

צור, פרס

452

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה

Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ח/814
נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 5 בנובמבר 1955

מ י ד י

ביקרתי היום את זייצב ומתחתי ביקורת על הפרסומים הבלתי אובייקטיביים ואף טנדנציוזים בעיתונות הסובייטית לגבי ההתנגשות באזור ניצנה ולגבי עמדת ישראל בסכסוך ישראל-ערב. הסברתי העובדות וביקשתי תיקון המעוות הואיל והארה כזאת של ישראל בפני הציבוריות הסובייטית ותגובת הציבוריות הישראלית להארה כזאת עשויות לחדד את הרגשות בין שתי המדינות. התפתח דו־שיח ממושך בו ניסה זייצב להוכיח כי העיתונות הסובייטית אובייקטיבית, מביאה ידיעות ממקורות שונים ואף לא הוסיפה קומנטרים משלה. הוסיף כי לא מספיק להכריז על רצון לשלום, צריך יחד עם זאת להימנע משימוש בנשק. הזכיר הודעת יוסף על מלחמת מנע ואמר, כי לא ידוע להם כי המצרים פלשו לאדמתנו. השיבותי בטון חריף והזמתי דבריו. זייצב סיים בהבעת שאיפתה של ברית־המועצות ליחסים טובים עם ישראל ועם מדינות ערב כאחד. חזרתי על הצורך לתקן הרושם של הפרסומים ולקרב תוכנם למצב העובדתי למען מנוע גורם של חידוד הרגשות הציבור בשתי המדינות.

השגריר

2. שרת השיב: "פרס, שלכם 42. יישר כוחכם, אף על פי שעדיין אין ביטחון בכל. בכל זאת נרגעתי הרבה. גם עלי עברו ימי חרדה קשים. שרת." (מברק ל/360, 7 בנובמבר 1955, 130.09/2346/4.)

453

א׳ ששון אל ו׳ איתן

E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר/736
נוסח נכנס: 130.09/2357/3

רומא, 6 בנובמבר 1955

(א) משלחת הרכש כאן מסרה לי כי נודע לה ממקורות מוסמכים ביותר שפלאצו קיג׳י [משרד החוץ האיטלקי] ביקש כאילו לעכב ולהאט באופן אדמיניסטרטיבי את משלוחי הנשק אלינו לאור המצב המתוח בינינו לבין המצרים והקרבות האחרונים.

(ב) בשיחה מיוחדת על כך, שהיתה לי אתמול ונמשכה כשעה, מודה מאג׳יסטראטי שיש יסוד לדברי ורמז שכאילו נתבקשו לכך על־ידי ״ידידיהם״ כדי למנוע מרוץ זיון באזור, אולם לא פירש מי הם הידידים האלה – אמריקנים או אנגלים.

(ג) לאחר ויכוח חריף הבטיח מאג׳יסטראטי לדאוג לכך שהמשלוחים הארוזים והמוכנים להטענה לא יתעכבו.

(ד) כן הבטיח לקיים בימים אלה התייעצות בין־משרדית מיוחדת כדי לנסות לבטל את העיכוב בכלל. הוא הבטיח זאת לאחר שאיימתי שנפסיק את כל הקניות שלנו באיטליה.

(ה) אני מציע לך להזמין אליך מיד את קאפומאצה[1] ולדבר אתו קשות על כך ולהמריצו להבריק לממשלתו שהתנהגות כזו מצדה בזמן כזה תחליש במידה ניכרת אמוננו באיטליה ותאלצנו לא לסמוך יותר על שווקיה ולחפש לנו מקורות בטוחים אחרים.

ששון

453

1. איתן שוחח עם קאפומאצה, שגריר איטליה בישראל, ב־11 בנובמבר. השגריר אמר שלנוכח העובדה שבריטניה מספקת נשק לישראל, והראיה היא יציאתם של טייסים ישראלים לאימון בבריטניה, אין הוא רואה צורך שאיטליה תסתייג או תגביל את עצמה יתר על המידה בכל מה שנוגע למכירת נשק. (מברק איתן אל ששון, ר/38, 13 בנובמבר 1955, 130.09/2357/2.)
בשיחה שקיים ששון עם רוסי־לונגי, המנהל הכללי של משרד החוץ, ביקשו הלה למסור לו את רשימות קניות הנשק של ישראל והוא יעשה הכול להשיג את האישורים הדרושים. (ראה ששון אל מנהל מחלקת מערב אירופה, 13 בנובמבר 1955, 130.10/2534/13.)

454

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה

Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ח/818

נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 7 בנובמבר 1955

הערב בקבלת פנים בקרמלין היתה לי הזדמנות להחליף דברים עם כמה מחברי הפרזידיום.

וורושילוב הביע צערו על כי שוב קטטות בגבולותינו. טען כי לפי הידיעות אשר בידו אנחנו המתגרים. הטחתי לעומתו דברי והסברתי הפלישה לאזור ניצנה, סבלנותנו ותגובתנו. שאלתי כיצד היתה נוהגת ברית־המועצות במקרה דנן. השיב "במקרה כזה יש להכות אולם תתאמצו לא להביא לידי זה – הנכם מוקפים ערבים, הם עדיין מפחדים מכם, אולם הם רבים ומתפתחים. אתם ישירות עם הערבים צריכים למצוא דרך לשלום. אל תתנו לאחרים להסית אתכם אחד נגד השני".

כשהשבתי כי לא בנו העיכוב לשלום וצטטתי דברי ראש הממשלה בכנסת, קרא וורושילוב לעזרה את כגנוביץ ואמר לו כי הנני מסביר את המצב אחרת מאשר ידוע להם. כגנוביץ ניסה תחילה להתחמק באומרו לוורושילוב "מה זאת הנך קורא לי כיועץ בבעיות היהודים". אולם מיד נכנס בחום לוויכוח איתי ועם ימימה [אבידר]. טען כי לא הוכח שהמצרים פלשו לאדמת ישראל וכי אנו המתגרים ומאיימים במלחמת מנע. הסתמך על הכרזת דב יוסף והדגיש כי לא הוכחשה הכרזתו. חזרתי גם בפניו על הודעת ראש הממשלה והזכרתי הסברת השר למולוטוב בנדון. טענתי כי נתפסים הם לציטוט בלתי מדויק ואינם יודעים או אינם רוצים לדעת על הודעות מוסמכות. טענתי כי מדינות ערב, ובייחוד מצרים שחוצפתה גדלה אחר עסקת הנשק, מסרבות למשא־ומתן על שלום, מאיימות בסיבוב שני, יחידותיהן מחבלות ואף פלשו לשטחנו. אמרתי כי אם נותקף נלחם כאריות. כגנוביץ וורושילוב הטיפו לסבלנות [ו]הזהירו בפני צחצוח חרבות, שניהם יעצו לא להביט לעיני האמריקנים ולכספם אלא לסמוך על עצמנו.

מכאן עבר כגנוביץ לביקורת מדיניותנו: "עליכם לנהל מדיניות של מדינה ובמקום זאת הנכם מנהלים מדיניות ציונית כיתתית. מוטב כי תדאגו לענייני מדינתכם ואל תתערבו בענייני אחרים, אל תדרשו נאמנות ויחס של פולחן למדינתכם מיהודי ברית־המועצות. הם נאמנים לארצם".

וורושילוב החרה והחזיק אחריו. הסברתי שוב על רגל אחת ישראל וציונות מה הן. וורושילוב אמר כי ישראל דבר טוב וחשוב הוא, אולם לא כן הציונות. כגנוביץ הכריז כי הוא בולשביק מ־1911 ולחם הרבה בציונות ומכאן בקיאותו.

מאוחר יותר שוחחתי עם סבורוב. גם הוא כקודמיו הטיף לסבלנות בגבולות. על טענותי נגד האינפורמציה הבלתי נכונה עלינו ועל הנעשה בינינו לבין שכנינו השיב, כי ייתכן ואינם יודעים מספיק אולם אין להתייאש וכדאי להמשיך ולהסביר. הנקודה המעניינת בשיחה אתו היתה הערה שחזרה פעמיים: "מוטב כי לא תתערבו בעניינים אצלנו, אין אני אומר לך יותר, דאגו למדינתכם ולענייניכם". לא היה לי ספק כי כוונתו ליהודי ברית־המועצות. ביקשתי פשר הרמזים, אולם סבורוב רק חזר ואמר: "יותר לא אגיד לך".

מכאן יסוד רב להנחה כי היה דיון בצמרת בנושא זה.

השגריר

455

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית

A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA493

נוסח יוצא: 93.01/2212/1

ואשינגטון, 8 בנובמבר 1955

בשיחתי עם אלן בהשתתפות שילוח, ברגוס, גוללתי בפניו את פרשת ג'נבה. ציינתי את התהודה העמוקה שליוותה את מסע השר, דבר המוכיח כי בעיית ביטחון ישראל עומדת במרכז הדאגה של המצפון העולמי בדורנו. אמרתי כי אנו רואים תהודה זאת כהישג בפני עצמו, אך נוסף עליה קיבלנו עידוד מסוים מהבטחת המזכיר לעיון אוהד בתביעתנו לתוספת נשק. תקוותנו עזה שהתחייבות זאת תתורגם ללשון המציאות. הסברתי את הבעיות הביטחוניות החדשות שנוצרו לנו עקב העסקה המצרית האחרונה. סיכוי העליונות המצרית המוגברת באוויר מהלכת אימים ומבשרת סכנות חמורות לא רק לצבאנו, אלא גם לאוכלוסייתנו בכללה. המסקנה היא תוספת הגנה אווירית הן במטוסי דחף, הן במכשירי הגנה אחרים. כן נתקלים אנו בסכנה חמורה מהצוללות העומדות להגיע למימי ים התיכון. לאחר שנחסמו שני עורקינו הימיים מדרום, מושטת יד מצרים להחניק את העורק היחיד בו תלויים חיינו. נוסף על כך צפויה לנו סכנה ביבשה עקב התגברות הכוח המשוריין של השכן. נחוצה לנו תגבורת גם להגנתנו בפועל, אם תבוא התקפה, וגם לייצב את האזור מיד מבחינה מדינית ונפשית. חשוב שנאסר לא יתהלל בכוחו החדש ללא תקביל של התחזקות ישראל ונחוץ שישראל לא תרגיש עצמה מופקרת ופרוצה לעברים.

הגיב באומרו כי ממשלת ארצות־הברית התחייבה בפני המזכיר לעיין באהדה ברשימת הצרכים שלנו וכך תעשה. אישר כי ערך התגבורת המצרית מצ'כיה הוא מ־75 עד 100 מיליון דולר, דבר שאמר בפרהסיה יום לפני פגישתנו.

התפתח ויכוח קצר על הצורך בצעדים מייצבים מצד ארצות־הברית להבטחת ביטחון ישראל והאזור. אישר כי קיימת מחשבה רבה על רעיון הצטרפות ארצות־הברית לנדבך הצפוני בד־בבד עם חוזה עם ישראל, אך אין תכנית כזאת עומדת על הפרק מיד. הזהרנו אותו נגד כל יצר של פעולה חד־צדדית כמו הצטרפות לנדבך בלי הסדר עם ישראל.

לבסוף, התייחסתי לדברי אולסופ כאילו יש גורסים פיתרון על־ידי רציפות מרחבית בין מצרים ושאר חלקי העולם הערבי. אמרתי:

(א) ישראל לא תוותר על הנגב בכללו או בחלקו; (ב) המערב רשאי לברך כל יום על עובדת העדרה של רציפות זאת. אילו קוים המגע בין מצרים לבין שאר חלקי העולם הערבי, הרי התוצאות היו כדלהלן: (1) חופש מעבר לטכנאים קומוניסטים ונשק סובייטי על פני העולם הערבי כולו. (2) הטלת מרותה של מצרים על מדיניות החוץ של כל מדינות ערב לרבות אלה המחוסנות בפני לחץ מצרים על־ידי קיום המחיצה הישראלית המפרידה; (3) הקמת פיקוד צבאי אחיד בהנהגת מצרים שיכוון את איומיו ותוקפנותו גם נגד ישראל, גם נגד המערב. מכאן הסקתי כי גם אילו שמעה ארצות־הברית כי ישראל מוכנה לקיים רציפות כזאת, דבר שאינו עולה על הדעת, הרי היתה ארצות־הברית חייבת להרתיע אותנו מדבר כזה. שמע בקשב רב את הניתוח שכנראה היה חדש לו.

כשפנו עיתונאים למחלקת המדינה אחרי השיחה, אמרו להם פקידים מוסמכים כי יש להניח שישראל תקבל נשק, אך אין לקבוע את הממדים עד שישראל תגיש בקשתה ויבוא עיון בה. הדברים נאמרו לרקע והדרכה בלבד, אך "ניו יורק טיימס" טעה ומסרם כהודעה רשמית.

אבן

456
י' צור אל מ' שרת
J. Tsur to M. Sharett

העתק: 130.02/2413/24

פאריס, כ"ג בחשוון תשט"ז
8 בנובמבר 1955

משה היקר,

התייעצותנו האחרונה בג'נבה היתה שיחה שלאחר חצות ולא ניתנה לי השהות לעמוד על נקודה אחת הנראית לי חשובה ביותר לגבי פעילותנו הדיפלומטית העתידה.

כוונתי לצורך לנסות ולהקים קשרים עם מדינות שאינן מקיימות יחסים דיפלומטיים עם ישראל. כל הסימנים מעידים שהעולם מתקדם לקראת תקופה אשר בה מטשטשים והולכים התחומים בין המדינות שהיו בין מייסדות האו"ם ובין המדינות שלא זכו להצטרף בסן־פרנסיסקו לגוף זה. המערב מזה והמזרח מזה מחזרים אחרי ידידותן של ממשלות שנחשבו פסולות לשעבר. יש לשער, כי מדינות רבות, מזרחיות ומערביות, תוכנסנה בכוח פשרה לאו"ם, ולא יארכו הימים וכל אלו תמצאנה בין המחליטות על גורלנו. בדידותנו בעולם מחייבת אותנו לנסות ולתקוע יתד במדינות אלו, ויפה שעה אחת קודם.

המדובר בראש וראשונה בגרמניה המערבית. היום, לאחר שרוסיה הסובייטית קשרה קשרים דיפלומטיים אתה, לא יבצר מאתנו להוכיח לדעת הקהל בארץ על כל זרמיה את חשיבות הקמתם של יחסים תקינים עם מדינה זו ההולכת והופכת לכוח אדיר באירופה – ולא באירופה בלבד. חברינו שהשתתפו בוועידות בין־לאומיות שונות בזמן האחרון סיפרו על התמיכה שניתנה להם על־ידי נציגי גרמניה. אין זה מן הנמנע שביום מן הימים נמצא אותה משתתפת בעצרת האו"ם. אני סבור כי עלינו להקדים ולהכיר בה כל זמן שהיא נזקקת עדיין לדעת הקהל בעולם ולפני שתראה עצמה בטוחה עד כדי כך שלא תהיה מעוניינת עוד בידידותנו. אינני מתעלם חלילה מן המעצורים הקשים שעלינו להתגבר עליהם, אך טובתה של המדינה דורשת שננקוט קו של גישה ריאליסטית לבעיה זו.

הכוונה גם לספרד ופורטוגל. בנוגע לשתי מדינות אלו החמצנו את השעה, כידוע לך, מפני שיקולים פנימיים (אין ספק שפורטוגל נגררה אחרי ספרד ולא הסכימה להקמת יחסים דיפלומטיים עד אשר נכיר בממשלת מדריד). עתה מהסס פראנקו לעשות צעד ידידותי כלפינו מפני חשש תגובתם של הערבים שעמדו לימינו בזמנים הקשים והדרושים לו לחיזוק מעמדו במרוקו. אף־על־פי כן אין אנו פטורים מלנסות ולרכוש את לבן של מדריד וליסבון. מבחינה זו נראית לי דחופה ביותר, כצעד ראשון, פתיחת קונסוליות בליסבון ובמדריד (מדריד דווקא ולא

ברצלונה). עלינו לשגר שמה ממיטב אנשינו שיהיו מסוגלים לנהל במרץ ובהתמדה משא־ומתן על הכרה הדדית ועל קשירת קשרים דיפלומטיים.

ראיתי צורך להביא דברים אלה לידיעתך ואשמח לקבל את תגובתך.

בברכה,

י' צור

457

הצהרת הנשיא אייזנהאואר על הסדר במזרח התיכון – ניתנה בדנבר, ב־9 בנובמבר 1955[1]

Statement on a Settlement in the Near East by President Eisenhower in Denver, November 9, 1955

העתק: 130.02/2456/4

All Americans have been following with deep concern the latest developments in the Near East. The recent outbreak of hostilities has led to a sharp increase in tensions. These events inevitably retard our search for world peace. Insecurity in one region is bound to affect the world as a whole.

While we continue willing to consider requests for arms needed for legitimate self-defense, we do not intend to contribute to an arms competition in the Near East because we do not think such a race would be in the true interest of any of the participants. The policy which we believed would best promote the interests and the security of the peoples of the area was expressed in the Tripartite Declaration of May 25, 1950. This still remains our policy.

I stated last year that our goal in the Near East as elsewhere is a just peace. Nothing has taken place since which invalidates our fundamental policies – policies based on friendship for all the peoples of the area.

We believe that true security must be based upon a just and reasonable settlement. The Secretary of State outlined on August 26[2] the economic and security contributions which this country was prepared to make towards such a solution. On that occasion I authorized Mr. Dulles to state that, given a solution of the other related problems, I would recommend that the United States join in formal treaty engagements to prevent or

457

1. נמסרה על־ידי שגרירות ארצות־הברית בישראל למשרד החוץ ב־11 בנובמבר 1955.
2. ראה מס' 344.

thwart any effort by either side to alter by force the boundaries between Israel and its Arab neighbors.

Recent developments have made it all the more imperative that a settlement be found. The United States will continue to play its full part and will support firmly the United Nations which has already contributed so markedly to minimize violence in the area. I hope that other nations of the world will cooperate in this endeavor, thereby contributing significantly to world peace.

458

ו' איתן אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס

W. Eytan to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן חוזם 225

נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 9 בנובמבר 1955

ביקור השגרירים אצל השר במשרד. האמריקני שימש דובר. אמר כי הורשו לבקר את השר בירושלים על יסוד הדדיות ובתנאי שלא יהיה פרסום לדבר. פרטי הנוהל טרם עובדו, אך יעובדו בהתייעצות עם אלה מעמיתיהם ההולכים כרגיל בעקבותיהם. מביקורם אצל השר בירושלים לא משתמע שינוי כלשהו בעמדת ממשלותיהם כלפי החלטות או"ם הנוגעות לירושלים. העניין הוא מעשי, והם רוצים שישררו הסידורים המעשיים ביותר.

השר השיב שהוא מברך על שבירת הקרח, העשוי אך להועיל לשיפור היחסים בעתיד, אולם יסוד "ההדדיות" אינו בא כלל בחשבון. משמעותה של הדדיות היא למשל כי שגרירנו בארצות־הברית יבקר את מזכיר המדינה בוואשינגטון. אשר לקבלתו לריאיון בתל אביב את ראשי הנציגויות, הזכיר השר שהוא היה זה שהציע לראשונה נוהג זה ואף ביצעו. הוא יוסיף לעשות כן לפי הסדר שהתקיים עד כה, כלומר: כשהוא מזדמן לתל אביב או כשידע שיזדמן שם כעבור יום או יומיים וכאשר העניין הנדון אינו דחוף ביותר, בוודאי לא יטריח את ראשי הנציגויות לעלות במיוחד לירושלים, ויקבלם בתל אביב. אך דבר זה אינו יכול להיות עניין להנהלת חשבונות מדוקדקת. אין הוא יכול להסכים שתמורת כל פעם ששגריר יעלה לירושלים יקבלו לריאיון בתל אביב. זה הסדר של נוחיות הדדית, והוא יביא בהחלט בחשבון את נוחיותם של השגרירים, כשם שהוא בטוח שיעשו הם למענו.

השגרירים הביעו הבנתם ואמרו כי בקרוב יגישו הצעה מעשית.

איתן

459
א' אילת אל מ' שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל/341
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 9 בנובמבר 1955

סודי

שלך ד/219.

(1) מקמילן היה כאן יומיים ובמשך אותו הזמן בילה מרבית יום שבת וראשון בהתייעצויות עם ראש הממשלה ובישיבות הממשלה וביום שני ניהל את הוויכוח בפרלמנט בעניין הדיפלומטים הנעדרים.

(2) לאחר שהוברר לי שלא יהיו כל סיכויים לראותו, ביקשתי משאקבורו לברר אם יש לו למקמילן מה למסור בעקבות שיחותיך עמו בפאריס ובג'נבה. שאקבורו הבטיח למלא את בקשתי ולהודיעני. לא שמעתי ממנו דבר.

(3) באותה השיחה עם שאקבורו ביקשתי פרטים על הידיעה שמסר לי קירקפטריק בשיחתנו בג'נבה על אישור רכישת האווירונים ומיני נשק שונים שטרם שמענו על כך רשמית, כמו־כן מחיתי על הקשיים שעושים לנו בקבלת המנועים וחומרים אחרים שכבר נרכשו על־ידינו. שאקבורו הבטיח לברר "באופן דחוף" גם את זאת ולא מסר לי דבר לפני שיצא עם מקמילן לג'נבה.

(4) ממקורות מהימנים שונים שמעתי שבישיבת הממשלה ביום ראשון עמדה שאלתנו במרכז הדיונים. כאילו ניצחה הדעה שזיון ישראל רק יסבך את המצב ויקרב המלחמה עם מצרים. מבחינה מדינית, עלולה מדיניות של סיוע לישראל לרכז את מדינות ערב מסביב למצרים, לבודד לחלוטין את עיראק ועל־ידי כך לבטל, למעשה, את ערכו הצבאי והמדיני של הנדבך הצפוני כשהעורף שלו יהיה נתון תחת השפעה רוסית, שבאותן המסיבות תתחזקנה עוד יותר. יחד עם זאת הובעה כאילו הדעה שאין להשאיר את ישראל לנפשה פן הייאוש מן המצב ידחוף אותה למלחמת מנע העלולה להביא בעקבותיה תבערה כללית באזור שתכניס לתוכה אף את בריטניה, אשר תעמוד אז בפני שתי ברירות שכל אחת מהן כרוכה בשבילה בסכנות רבות לאמור: לתמוך במחנה הערבי ולעורר זעם בדעת הציבור בעולם ובייחוד בקרב היהדות האמריקנית, או לסכן את מעמדה בעולם הערבי והמוסלמי. כדי למנוע מצב זה, הוחלט לחפש איזה "הסדר מתקבל על הדעת" עם רוסיה, לא רק באמצעי שידול ואזהרה אלא גם על־ידי שיתופה באיזה צורה שהיא בהבטחת הביטחון באזור. הכרזת השלושה צריכה כאילו לשמש יסוד לחפש דרך בכיוון זה. החלטה זו הוטל על מקמילן להביא בפני דאלס ולברר את עמדת ארצות־הברית. שאקבורו נלווה אליו כדי להשתתף בדיונים. ברצוני להדגיש שאם כי שמעתי את הסיפור בנוסחאות שונות, אך קרובות זו לזו, משני אנשים מהימנים, ואחד מהם שמרני הקרוב למקמילן, הייתי נזהר מלסמוך יותר מדי על הידיעה ביחס להחלטה לשתף רוסיה.

(5) כששאלתי את מוריסון אם יודע משהו על הסיפור הנ"ל, ענה שלא שמע דבר, אך ברור לו שבישיבת הממשלה ביום ראשון הוחלט משהו, כי בשעה שפגש ביום השני בפרלמנט את מקמילן, ביקשו המזכיר הכללי להימנע מללחוץ בימים הקרובים בבעיות המזרח התיכון ולא

רצוי להפריע לו בכך. באותה השיחה מסר לי מוריסון שבדיון בענייני ישראל והמזרח התיכון בוועדת החוץ של הלייבור, הביע הרוב את הדעה שהכרחי לשתף את רוסיה במניעת הסכנות לביטחון האזור, דבר שאין להשיגו יותר בלי עזרת רוסיה. מוריסון ציין שטרם קבע את עמדתו בשאלת שיתוף רוסיה מתוך דאגה לתוצאות הדבר לעתיד מעמדן של מעצמות המערב באזור.

(6) באותה השיחה קבעתי עם מוריסון תכנית פעולה שתכלול הסברה נרחבת בחוגי הלייבור לקראת ויכוח בפרלמנט בענייננו. נפגש בימים הקרובים עם מנהיגים אחרים של הלייבור ועם מספר מידידינו בין השמרנים. אגב, מוריסון הצביע על השפעתם הגדלה של ג'ורג' בראון וחבריו בוועד הפועל של הלייבור והסכנות הכרוכות בכך לאיתנות מעמדנו במחנה העבודה כפי שהנו עד עתה.

(7) מידידים שלנו בכל המפלגות שמעתי את אותה הדעה שכל עוד וממשלת בריטניה לא תהיה בטוחה בעמדתה האוהדת הפעילה של ממשלת ארצות־הברית לגבי ישראל, יזהרו כאן לעשות כל צעד שהוא שיוכל להתפרש כאוהד לנו. בשבועות האחרונים גדלה המתיחות ביחסים בין מחלקת המדינה ומשרד החוץ הבריטי בקשר לסכסוך בוריימי ונציגי ארצות־הברית בארצות ערב מנסים כאילו לנצל את הסכסוך הזה במגמה להחליש את עמדת בריטניה באותן הארצות ולחזק את עמדת ארצות־הברית על חשבונה. אין פירוש הדבר שלאחר שעמדת ממשלת ארצות־הברית תהיה יותר אוהדת לנו תצטרף גם ממשלת בריטניה לעמדה זו, אך כל עוד יישאר ספק ביחס לעמדת ארצות־הברית בשטח זה, תהיה התנהגות בריטניה זהירה פי כמה.

(8) עם שובו של שאקבורו, אבקש מיד לראותו. בינתיים הנני מציע שלא ניזום שום פעולה, לא בקשר לתוכן שיחותיך עם מקמילן ואף לא לבירור דברי קירקפטריק בקשר לרכש ולקשיים שעושים לנו בייצוא החומרים שכבר רכשנו.

אילת

460

הערת עורך

Editorial Note

נאום ראש ממשלת בריטניה בבית העירייה של לונדון, 9 בנובמבר 1955 – "נאום גילדהול"

ב־9 בנובמבר 1955 נשא ראש ממשלת בריטניה, אנתוני אידן, נאום בבית העירייה של לונדון שהוקדש ליחסי חוץ ולמצב הבין־לאומי. לקראת סוף נאומו התייחס למצב במזרח התיכון וליחסי ישראל עם מדינות ערב. הוא קבע כי קיים פער ניכר בין עמדות הצדדים, כאשר מצד אחד נקודת המוצא של הערבים היא הדרישה לקיום החלטות האו"ם ובכלל זה החלטת החלוקה של 1947, ומצד שני ישראל עומדת על כיבוד הסכמי שביתת־הנשק של 1949. אם רוצים להגיע לשלום, על הצדדים להגיע לפשרה בין שתי עמדות אלה.

בהודעה שיצאה מטעם שגרירות ישראל בלונדון ב־10 בנובמבר הודגש שישראל דוחה כל הסדר מדיני הכרוך בוויתורים טריטוריאליים ונאמר כי היא נכונה בכל רגע לפגוש נציגים של מדינות ערב, ללא תנאים מוקדמים, כדי לדון בהשכנת שלום צודק ובר־קיימא. (נוסח הודעת השגרירות בתיק 130.02/2403/12.)

461

ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה

Z. Argaman to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן במ/72
נוסח נכנס: 130.09/2297/2

בוקרשט, 9 בנובמבר 1955

דחוף

בקבלת הפנים אצל הרוסים ב־7 בנובמבר, שוחחתי ארוכות עם גאורגיו דז' בנוכחות ראש הממשלה החדש סטויקה. תחילה על אספקת הנשק למצרים, על זה לחוד בדואר, ואחר־כך על שחרור אסירי ציון הנותרים, עליית המשוחררים ואיחוד המשפחות בכללו. הוא התחמק ובאופן בולט נמנע מלדבר על אסירי ציון והסתפק בהערה כללית שהעניין נמצא ונוגע למוסדות המשפטיים הרומניים. לעומת זאת השתדל לשכנעני כי בעניין איחוד המשפחות, עומדת ממשלת רומניה בהבטחתה ותבצע החלטתה. להלן תמצית דבריו שבאו כתגובה להערותי: ממשלת רומניה תבצע את החלטתה כפי שהבטיח בשיחתו האחרונה אתי. אם עד כה הרשו לצאת רק למעטים, הרי זו רק התחלה עד שאפשר יהיה להתגבר על המכשולים הקשורים בסידורים פורמליים ואולי ביורוקרטיים. אין מקום להטיל ספק בכוונתה הטובה של ממשלת רומניה בשאלה זו. הדבר יצריך זמן לסידורים והוא מקווה שבעתיד תוחש הוצאת הדרכונים. אבל גם ישראל צריכה לעזור בעניין זה, ועצת ידיד לי, להשפיע על העיתונות הישראלית לטפל פחות בשאלת [ה]עלייה מרומניה ולא לכוון את חציה נגד רומניה בעניין זה. הוא מבקש להאמין לו כי הדבר יהיה לתועלת העניין ולטובת היחסים בין שתי המדינות. ככל שהעיתונות הישראלית תכתוב פחות, כן יסעו יותר אנשים. אין הדברים נאמרים משום שרומניה נפגעת, אלא משום שפרסומים מסוימים מפריעים ליצור אותה האווירה הנוחה והידידותית הדרושה לפיתרון קל יותר של בעיות השנויות במחלוקת. בהרחיבו את הדיבור על הפגת המתיחות הבין־לאומית, שאל לעמדת ישראל בשאלת קבלתה של רומניה לאו"ם.

אמרתי, כי אין לי ידיעות מממשלתי ואיני מוסמך לתת אינפורמציה בעניין זה, אולם באופן אישי אני מניח כי רומניה תוכל לצפות לתמיכת ישראל, אם שאלת אסירי ציון ואיחוד המשפחות תמצא את פיתרונה הרצוי למעשה ולא רק להלכה. הוספתי כי בתנאים האלה, הייתי מוכן מיד לחתום אתו הסכם מתוך אמונה כי ממשלתי תאשרנו. הוא העיר בהלצה כי אני יודע יפה לשלב את הדיפלומטיה בעריכת דין. באותו מעמד הצטרף בוגיץ' לפי הזמנתו של דז' אשר סיפר לו על טענותי נגד הקצב האיטי במתן הדרכונים. בוגיץ' חזר על התירוצים של דז' והוסיף כי מתן הדרכונים למעשה רק התחיל ובהיכנס הדבר למסלול, יוגבר הקצב. לאחר שנפרדתי מדז' וסטויקה, אשר לא לקח כל חלק בשיחה, המשכתי לשוחח שעה ארוכה עם בוגיץ' ואחר כך עם צ'יורויו. כן היו לי שיחות ערות על הנשק למצרים עם פרופסור מיטין, השגריר הצ'כי, רודנקו, סגן שר החוץ לשעבר והשגריר הרוסי והסיני. רובם טענו כי כל מדינה סוברנית רשאית לקנות נשק בכל מקום הרצוי לה, כי הנשק אינו מכוון נגד ישראל אלא לחיזוק עצמאותה של מצרים במאבקה נגד האימפריאליזם. ישראל מקבל נשק מן המערב המונע אותו ממצרים

בהעמידו תנאים משעבדים, אינם שומעים על כוונותיה התוקפניות של מצרים וארצות ערב. הרוסי אמר בתקעו כף ידו לתוך שלי: אני מבטיח לך כי אתה יכול לסמוך על דברי כי אף שעל אדמה אחד לא יילקח מישראל על־ידי מישהו, אל דאגה.

על דעתי על עמדתנו בשאלת חברותה של רומניה באו"ם, אבריק לחוד.

ארגמן

462

מ' קדרון אל ד' המרשלד (ניו יורק)

M. Kidron to D. Hammarskjöld (New York)

Copy: 130.02/2440/11 :העתק

New York, 10 November 1955

Sir,

I have the honour to refer to your letter of 3 November, 1955.[1] I am instructed by my Government to inform you that it fully shares your view and that of General Burns concerning the grave moral responsibility which would be borne by the party initiating offensive action in the El Auja (Nitzana) demilitarized zone in the present circumstances.

In his letter of 29 October,[2] General Burns made it plain that this responsibility devolves squarely on Egypt, the party whose armed forces "attacked an Israeli police post in the demilitarized zone, inflicting casualties and taking prisoners" on 26 October. This entirely unprovoked aggression, in violation alike of the General Armistice Agreement and of the Egyptian Government's undertaking to General Burns that it would abstain, during his absence in New York, from actions which might aggravate the situation, was followed by further Egyptian penetration and entrenchment in the Sabha area of the demilitarized zone on the Israel side of the frontier. By 2 November the front of the Egyptian penetration into Israel extended over approximately 2 Kilometres and, at some points, was nearly 1 kilometre distant from the frontier.

The Government of Israel has requested me to record that it is not aware of any demarche having been made to the Government of Egypt concerning this grave breach of the peace in the El Auja area, besides the

462

1. מס' 449.
2. מס' 443.

identical letters which were sent by General Burns to the Foreign Minister of Egypt and to me on 29 October. If such a demarche was indeed made, it would seem regrettable, in the light of later developments, that this fact was not made public at the time. It is also my Government's view that a great deal of trouble might have been avoided if the Israeli complaint to the Mixed Armistice Commission about the illegal build-up of Egyptian forces opposite the demilitarized zone before 26 October had been followed by a suitable approach to the Egyptian authorities.

The Acting Chief of Staff, Colonel Hommel, informed the Israel authorities that during the three days from 27 October to 29 October he had approached the Egyptian authorities on no less than four occasions in an effort to induce them to withdraw peacefully from the demilitarized zone. Colonel Hommel's representations were rejected out of hand. At the same time General Burns informed Mr. Tekoah and me on 28 and 29 October that his own representations to the competent Egyptian officials in New York had met with a similar response.

During the following four days the Egyptians extended the scope of their aggression by a renewal of armed activity at various points on the border of the Gaza strip. Israel was thus faced with the following situation: Egypt had invaded the demilitarized zone and committed a wanton aggression on an Israel police post within it inflicting casualties and taking prisoners; her armed forces were encamped on the Israel side of the border inside the demilitarized zone; some half dozen United Nations appeals to withdraw had been ignored; the comparative quiet which had reigned for some time in other sectors of the demarcation line had been rudely interrupted. In these circumstances the Government of Israel had no alternative but to restore order by ejecting the invaders. This was done on the night of 2 November, and there are now no Egyptian troops inside Israel. In the view of the Government of Israel this defensive action was fully justified if the territorial integrity of the State was to be preserved and the lives and safety of everyone living in the area protected.

The Government of Israel has taken note of your concern regarding the position of the United Nations observers in the area. It is true that under normal circumstances observers are entirely unrestricted in their movements on the Israel side of the frontier and may even cross into Egypt if the Egyptians permit them to do so. It was, however, considered inexpedient, in the interests of their own safety, to permit them to be

present on the actual scene of the action on the night of 2 November. Now that quiet has been restored to the area, the observers are once again free to move at will on the Israel side of the frontier.

On the other hand, my Government has instructed me to draw your attention to the fact that for many weeks past no United Nations observer has been permitted by the Egyptian military authorities in the El Auja area to set foot on the Egyptian side of the frontier. During this period two observers were shot at from Egyptian positions. Besides a protest, which was never made public, against this shooting, my Government has no knowledge of any representations made to the Government of Egypt concerning restrictions, which persist to this day, on the freedom of movement of United Nations observers on the Egyptian side of the frontier in the El Auja area.

The views of my Government on the proposals contained in your other demarche of 3 November will be conveyed directly to General Burns in due course. I am, however, authorized to inform you that insofar as these proposals are designed to bring about the full compliance of both parties with the provisions of the General Armistice Agreement, they are assured of the full support of the Government of Israel.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

Mordecai R. Kidron

463

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 226
נוסח יוצא: 130.15/3744/5

ירושלים, 10 בנובמבר 1955

לפני צאתו היום לקהיר, נתקבל אתמול ברנס על־ידי ראש הממשלה. ראש הממשלה הגדיר מדיניות ישראל בענייני שביתת־נשק בהקריאו דבריו בכנסת ב־2.11. הדגיש שישראל תעמוד על כל מלה ומלה בהצהרה זו. פנינו לשלום אולם לא נסבול רציחות וחבלות. הסכמי שביתת־הנשק מחייבים הצדדים בשווה.

בדברו על מדיניות הביטחון בכלל והמצב בגבול מצרים בפרט, שאל ראש הממשלה מה היה עושה ברנס כראש ממשלת אירלנד הצפונית, למשל, לו היה עליו להגיב על פלישת צבא אירלנד הדרומית. ברנס התחמק מלהשיב. אמר שהמצרים טוענים שגם לנו אין זכות להיות

במפורז ניצנה. ראש הממשלה לימדו פרק בהסכם שביתת־הנשק. הטעים שמצרים איננה יכולה לבחור אלו מהוראות ההסכם לקיים. ראש הממשלה התייחס לידיעה שפורסמה בעיתונות חוץ כאילו מדיניותו מבוססת על היסוד "שן תחת שן" ואמר כי בתנ"ך נאמר גם "ואהבת לרעך כמוך" וזהו יסוד ביהדות המדריך גם אותו. מה שרוצים אנו בשביל עמנו, רוצים אנו גם בשביל מצרים – שלום, בריאות וחינוך. אולם הבחירה בין זה לבין נשק ואלימות בידי נאסר. הממשלה אחראית לחיי תושבי המדינה. אחריות זו קיימת אפילו לגבי אלה מהחלוצים המוכנים לסכן חייהם, אולם היא חלה בייחוד ביחס לעולים החדשים.

מדיניות ישראל תהיה לתת לברנס אפשרות לפעול אם יארע משהו. אולם אם למרות רצונו לא יצליח לפעול, כמו במקרה ארבעת השבויים בסוריה, נפעל אנחנו.

ראש הממשלה התייחס לתקריות האחרונות בשדה חמד, בית קשת ועין־חרוד. אמר שכמו תמיד מראים אנו מידת התאפקות רבה. הוסיף כי אף-על־פי שהעקבות הובילו לשטח ירדן, הוא משוכנע שהפעולות אורגנו על־ידי המצרים.

ברנס העיר שיחסי שלום לא ישכנו כל עוד קיימת בעיית הפליטים. הערבים רואים בה שאלת כבוד לאומי שעליה אין לוותר. ראש הממשלה סיפר לברנס כיצד נוצרה בעיית הפליטים והדגיש אחריות הערבים להתהוותה. ציין כי בינתיים יישבנו פליטים יהודים מארצות ערב ולהחזיר פליטים ערבים יהיה בשבילנו איבוד לדעת. הוא מאמין שיוכל לשכנע נאסר בעניין זה אם ייפגשו. מוכן גם שנאסר ישכנעו. העיר כי אחרי ההודעות המצריות על הריגת 200 ישראלים, שהזכירוהו ההודעות מימי פארוק, התערערה אמונתו ביחס להגינות נאסר.

ברנס חזר וציין כי הוא מנסה להתנהג ללא משוא פנים. ברם, ראש הממשלה העיר שלא קל להתנהג כך בין הצדק ואי הצדק.

אחרי הפגישה אמר לי ברנס שהיה מאוד שבע רצון מהשיחה שהגדירה כנעימה וחשובה ביותר, ומעריך מאוד שראש הממשלה קיבלו.

תקוע

464

ג' רפאל אל משרד החוץ

G. Rafael to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן בנ/545

נוסח יוצא: 130.09/2302/8

ג'נבה, 11 בנובמבר 1955

לאיתן. להלן הנקודות העיקריות מתוך שיחה של שעתיים עם ראסל.

(1) ארצות־הברית באה למסקנה שמאמציה לשדל ברית־המועצות לשנות מדיניותה החדשה במזרח התיכון עלו בתוהו. מגמת החדירה של ברית־המועצות למזרח התיכון עולה על התחשבותה בנזק שייגרם למדיניותה הכללית של הפחתת המתיחות הבין־לאומית.

(2) ארצות־הברית תפנה כל מאמציה לחיסון ארצות ערב מהסכנה הסובייטית, לכן כל פעולה חד־צדדית לטובת ישראל עלולה לסייע להתפשטות הסובייטית בקרב ארצות ערב.

חוזה ביטחון עם ישראל בלבד היה מחיש תהליך זה.

(3) ההתבססות הסובייטית במזרח התיכון תסכן ביטחונה של ישראל יותר מאשר חוסר חוזה ביטחון. מאידך, על ישראל לסמוך שארצות־הברית תעמוד לצדה גם בלי חוזה כאשר תותקף.

(4) יתר־על־כן, מדיניות ישראל של שימוש בכוח בממדים גוברים והולכים, מחזקת אותם גורמים בארצות־הברית הרואים בישראל בן־ברית מפוקפק העלול משום חוסר אחריותו והתאפקותו, לסבך ארצות־הברית במלחמה מקומית אם תהיה כן ברית עם ישראל. העובדה שממשלת ישראל פעלה בניצנה בעצם הימים שמזכ"ל או"ם וברנס עמדו להגיש תכנית להסדר הסכסוך במפורז מוכיחה כי ישראל אינה חסידה של יישוב סכסוכים בדרכי שלום ומרחיקה הסיכויים להתקשרות ארצות־הברית אתה.

(5) ארצות־הברית עדיין מקווה שיש תקנה לנאסר. כבר הסכים להגביל הטכנאים הסובייטים במספר ובחופש התנועה ועוד סימנים אחרים מעידים על כך שנאסר יסתפק בעסקה אחת זאת. כל ניסיון מצד ישראל להביא לידי ערעור משטר נאסר ייתקל בהתנגדות נמרצת מצד ארצות־הברית. כבר הגיעו אליהם ידיעות שאנו מתכננים מסע לסיני תוך איגוף רצועת עזה שמטרתו להביא לנפילת משטר נאסר.

עניתי, המסע היחיד שעליו אני יודע זה מסע שר החוץ לגיוס כספים לחיזוק ישראל נגד הסכנה המצרית הסובייטית.

לא אנו נפיל נאסר, אלא המשך מדיניותו ההרפתקנית והתוקפנית נגד ישראל עלולה להביא להתמוטטות משטרו.

(6) אם תיווכח ארצות־הברית כעבור שישה חודשים שאין תקנה לנאסר תשקול מדיניותה מחדש, אך כל מי שיפריע לה בתקופה זו מקבל על עצמו אחריות כבירה כמסייע להתפשטות הקומוניזם באזור.

(7) החדירה הסובייטית מגבירה הצורך הדחוף להסדיר הסכסוך בין ישראל לערב.

(8) ביטחונה של ישראל יובטח בינתיים על־ידי הצהרת השלושה, על אפשרות חיזוקה דנים כעת. גם בלי התקשרות פורמלית, שאליה נגיע בבוא העת, על ישראל להאמין שארצות־הברית לא תפקירה.

אפסח כאן על תשובתי לכל הנ"ל.

דברי ראסל באו בעקבות התייעצות בין דאלס ומקמילן שהתקיימה ביום רביעי עם שובו של האחרון מלונדון. הוסכם שנמשיך בשיחות.

אנא תעביר לוואשינגטון (ללונדון העברתי ישירות על־פי בקשת אילת).[1]

רפאל

464

1. שרת השיב: "קיבלתי הדוח על שיחתך עם ראסל, מאלף מאוד ומאמת השערותי. בשיחה הקרובה שאל אם ראה המזכיר נאום אידן לפני השמעתו ואם הביע הסכמה. יהא נא ברור כי כל זכר לגבולות 1947 רק יחזק נוקשות הערבים ויחבל בכל סיכוי של התקדמות לשלום אם ישנו כזה. שרת". (ראה מברק JSA3, 15 בנובמבר 1955, 130.02/2449/5.)

465

ו' איתן אל שגרירות ישראל בלונדון והנציגות הקבועה של ישראל באו"ם

W. Eytan to the Israel Embassy in London and the Israel Permanent Delegation to the U.N.

מברק מוצפן ד/230

נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 12 בנובמבר 1955

לשגריר בלונדון, העתק לשר.[1] ניקולס בא אלי ב־11 בנובמבר לאחר שביקש לראות את בן גוריון הנמצא בחופשה ואת גולדה מאירסון שתראהו בשבוע הבא. הוא ביקש לתת ביאורים להצהרת אידן.[2] אמר שלהצהרה יש קשר הדוק עם הכניסה הסובייטית למזרח התיכון, שהממשלה הבריטית רואה בה לא רק הופעה חולפת אלא אות מבשר חדירה רוסית לטריטוריה חדשה, אולי עד למעמקי אפריקה. מצב זה מחייב יישוב של הסכסוך הישראלי-ערבי בהקדם האפשרי, שאם לא כן, לא יוכל העולם הערבי לעמוד קודם בפני ההסתננות הרוסית ובסופו של דבר, גם בפני השתלטותם המוחלטת. משרד החוץ הבריטי היה סבור שדברי אידן בדבר הסדר טריטוריאלי, מאוד לא ימצאו חן בעינינו, אך הוא (ניקולס) עצמו לא חשב כן, כיוון שאידן הבהיר כי 1947 שוב אינה עשויה לשמש יסוד להסדר כזה. אולם לא נראה לממשלתו כי 1949 עשויה לשמש יסוד יחיד לו, שכן אין להתעלם מקיומה של החלטת 1947 יותר מאשר המציאות הנוכחית, הקיימת מאז 1949. לדעת ממשלתו, חייבת ישראל להקריב קורבן כלשהו אם רצונה בשלום. אין כל חדש בדעה זו היות והיא משתמעת גם מהכרזת דאלס מ־26 באוגוסט. זה לא כבר אמר דאלס למקמילן שעודנו מחזיק בדעתו זו. מצד שני, אין ממשלת בריטניה מצפה כי ישראל תנטוש את השקפתה כי משא־ומתן צריך להתבסס על המצב הקיים, אך אין לקוות להסדר אם לא נהיה מוכנים לזוז מנקודת המוצא שלנו, שהגדירה כ"לא ויתור על אף שעל אדמה".

בנקודה זו הערתי שאמרנו תמיד כי הננו מוכנים לדון בתיקוני גבול קטנים, שיהיו נוחים לשני הצדדים כחלק מהסדר שלום כללי.

ניקולס אמר שהשר הודיעו שנהיה מוכנים לדון בתיקונים כאלה רק לאחר שיושג השלום. אמרתי שנדמה לי כי לא הבין את העניין כהלכה, מאחר שתמיד אמרנו, בצורה ברורה למדי, כי בעוד שלא נסכים לשינויים בלי שלום, נהיה מוכנים לדון בהם במהלך משא־ומתן המוביל אליו.

ניקולס המשיך ואמר שממשלתו מקווה שהצהרת אידן תשבור את הקיפאון ותעודד אותנו ואת הערבים לחפש מצע משותף למשא־ומתן. אמר כי דברי אידן משלימים את הצהרת דאלס מ-26 באוגוסט, שאתה מסכימה הממשלה הבריטית בהחלט וכי מקמילן הראה את נאום אידן לדאלס שאף הוא הסכים עם הדברים במלואם. לאחרונה אמר ניקולס כי ראה את ההוראות המקבילות שנשלחו אל עמיתיו בבירות הערביות (לא רק לאלו שחתמו על הסכמי שביתת־נשק אתנו). השגרירים הבריטים בארצות הללו הורו לומר לערבים כי דבקותם ב־1947 אינה מעשית וכי אם לא יסכימו ליישוב הסכסוך עם ישראל, יהא עליהם לצפות לכך שההסתננות

465

1. באותה עת בארצות־הברית.
2. מס' 460 (הערת עורך).

הקומוניסטית תגבר ושייווצר מצב שאינו בטובתם. מטרתה של ממשלת בריטניה היא להניע את הערבים להתחיל במשא־ומתן.

עניתי לניקולס באריכות לפי קווים שאתה יכול לשערם. ברצוני לציין רק את הנקודות הבאות:

א. אמרתי שהנני מופתע לשמוע כי ממשלת בריטניה רואה דמיון יסודי בהצהרות דאלס ואידן. האחרון הדגיש בעיקר את הצד הטריטוריאלי, דבר שהראשון לא עשה. למעשה, אמרו לנו האמריקנים שאין הם מניחים אלא תיקוני גבול פעוטים ביותר שאפשר להסכים עליהם בנקל, בעוד שאידן חוזה לפי הנראה מעין חלוקה שווה של ההבדל בין 1947 ל־1949 – כלומר שינויים טריטוריאליים מרחיקי לכת. ניקולס ענה כי הדגש על הצד הטריטוריאלי רק מפני שצדדים אחרים כגון פליטים, מים וירושלים, נראים קלים יותר ליישוב באופן יחסי.

ב. שאלתי את ניקולס מהו הצעד הבא שממשלת בריטניה מתארת לעצמה. הוא ענה כי המקסימום שהם מקווים אליו הוא כי הצדדים יונעו לשאת ולתת למרות שאינם מסכימים עם כל דבר שבדברי אידן, הוא סבור כי בתשובתנו לממשלת בריטניה נוכל להצביע על נכונותנו לוויתורים כאלה וכאלה וכי ממשלת בריטניה, שאמנם אינה נדחפת לשמש כמתווכת, תעמוד אז לרשותנו בסיוע במשא-ובמתן ותמלא כל תפקיד שאנו או הערבים ימצאוהו למועיל.

אמרתי כי צדדים הנכנסים למשא־ומתן אינם מכריזים מראש על הוויתורים שהם מוכנים לעשות, אם בכלל הם מוכנים לעשותם. הוספתי שזה היה תמיד הקושי. בעבר אמרו הערבים שהם מוכנים להסדר אם ישראל תסכים מראש להחזרת הפליטים, לקבל את גבולות 1947, ולבינאום ירושלים וכדומה. לכך אי אפשר לקרוא בשם משא־ומתן אלא שלום מוכתב. הדבר צריך להיות ברור שאין אנו מוכנים לדבר כזה, אלא אך ורק למשא־ומתן חופשי ללא תנאים מוקדמים.

ניקולס אמר כי לדעת ממשלתו לא יכול להיות הסדר בלי מסירת טריטוריה כלשהי, אולם אין סיבה מדוע ייעשו כל תיקוני הגבול רק על חשבון צד אחד.

אני מצפה כי הממשלה תדון בנאום אידן בישיבתה ביום ראשון וכי שר החוץ יקבל את ניקולס לראיון לאחר מכן.[3]

איתן

3. במברק נוסף, שהופנה גם אל אבן, הביע איתן את דעתו על המהלך של אידן והציע את ההצעות הבאות:
א. הדבר ייצור רושם חמור ביותר בציבור שאין לתאר את תוצאותיו מראש.
ב. יש להודיע לבריטניה שאין ישראל מבקשת ממנה כל ערובה לביטחונה.
ג. לאוסון יוזמן לבן גוריון ויתבקש להודיע לדאלס שאם ארצות־הברית תתמוך רשמית בגישת אידן יש ליזום תגובות חריפות בארצות־הברית נגד הצעות אידן, תוך הדגשה שבשל האינטרסים שלה בנפט הערבי מוכנה בריטניה להפקיר את ישראל ולטשטש סטיית נאסר לעבר הגוש המזרחי.
ד. (ראה איתן אל המשלחת הקבועה של ישראל באו"ם ושגרירות ישראל בלונדון, 13.11.1955, 130.09/2320/3).
ה. אילת השיב שהוא מקבל הצעות א' וג', אך מתנגד להצעה ב' – להודיע לבריטניה שאין מבקשים ממנה ערובה. מהלך זה יזיק לישראל ועלול לחבל בבקשת הערובה מארצות־הברית שכל נטל האחריות המדינית והצבאית לגורלה של ישראל ייפול עליה. (ראה מברק אילת 663, 14 בנובמבר 1955, 130.09/2320/4).

466

א' אילת אל מחלקת מערב אירופה

E. Elath to the Western Europe Division

מברק מוצפן ל/361
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 14 בנובמבר 1955

להלן סיכום המצב כפי שנראה מקצה זה של מערכתנו המדינית:

(א) לאחר שיחות עקרות של מקמילן ודאלס עם מולוטוב על אספקת הנשק למצרים ואכזבתם מעמדת רוסיה בשאלת איחוד גרמניה, הוכרע, לפי כל הסימנים, בממשלת בריטניה הקו נגד, חוזר נגד, ניסיונות לשתף את רוסיה בהסדר ענייני המזרח התיכון.

(ב) בעקבות הכרעה זו הגיעו כנראה אידן וחבריו למסקנה שרק הסדר סופי ביחסי ישראל ושכנותיה יוציא מידי רוסיה את המכשיר העיקרי להתערב בעניינים הפנימיים של מדינות ערב לא רק לרעת ישראל, אלא גם לרעת מעצמות המערב. הסדר בין ישראל ושכנותיה, לפי אותה הדעה, מקל לקרב את מצרים לשיתוף פעולה הדוק יותר עם מעצמות המערב ומחזק על־ידי כך את הנדבך הצפוני.

(ג) השקפה זו מצאה את ביטויה בנאום אידן אשר שלל בבת־אחת פתרונות חלקיים ובתוכם חיזוקה הצבאי של ישראל, וביטל למעשה את הכרזת השלוש כערובה על שמירת הקיים, אשר אין לשנותו בלי הסכם בין שני הצדדים. על אף הפירושים והתיקונים של דובר משרד החוץ הבריטי, נשארת העובדה שאידן לא הזכיר בנאומו באף מלה את הכרזת השלוש ואין להניח שהדבר היה מקרי.

(ד) נאום אידן חידש את הסכנות שארבו לנו בתקופה שלפני 1950. הפעילות הגדולה של אידן עצמו ומשרד החוץ מכוונת עתה למשוך את ממשלת ארצות־הברית לתמוך בעמדת ממשלת בריטניה ולמנוע הפעם, ויהי מה, התקלות שקרו בשטח זה, מנקודת ראות בריטית, בתקופת טרומן. כדי להקל על ממשלת ארצות־הברית הקדיש אידן חלק ניכר מדבריו להצעות דאלס ולתמיכת ממשלת בריטניה בהן. ברם, אידן הרחיק לכת בהסבר שנתן על נקודה מרכזית בהצעות אלה שהיא שאלת הגבולות ובזה סתר לא רק את הפירושים שקיבלנו על נושא הגבולות מדאלס עצמו ומעוזריו, אלא גם את ההסבר שקיבלתי ממקמילן בשיחתנו ב־15 בספטמבר, כשהדגיש "תיקוני גבול זעירים" בלבד.[1]

(ה) לפי הנאמר לעיל, שומה עלינו להתכונן למסע מדיני מאורגן של ממשלת בריטניה כאן ובארצות אחרות, בייחוד בארצות־הברית, בכוונה לנצל את כל הנתונים ובייחוד הפחד בפני חדירת רוסיה למזרח התיכון מכאן, ומלחמה בין ישראל ושכנותיה, העלולה לגרום למלחמת עולם, מכאן. על־מנת להפעיל עלינו לחץ כזה שלא נוכל לעמוד ונהיה מוכרחים, בסופו של דבר, לקבל את גזר הדין שיוטל עלינו על־ידי בריטניה וארצות־הברית. אין כל ספק שגם הפעם, כבעבר, יהיו לממשלת בריטניה סיכויים להצליח במזימותיה רק, חוזר רק, במידה שממשלת

466
1. מס' 376.

ארצות־הברית תתמוך בהן. כדי להעביר את רוע הגזירה, נצטרך לחדש את מלחמתנו בארצות־הברית ולהעמידה על בסיס המלחמה שניהלנו בתקופה גורלית שלפני הקמת המדינה ובשנים הראשונות שלאחריה.

(ו) אין פירוש הדבר שעלינו להזניח את המערכה המקומית. ננהל אותה בכל הכוחות בארצות־הברית כי המשטר המדיני והתחוקתי בבריטניה מונע מאתנו לתלות תקוות רבות מדי ביכולתנו לשנות שינוי מכריע את המדיניות שנתקבלה על־ידי הממשלה הנשענת על רוב בטוח בפרלמנט ועל דעת ציבור המשלים לרוב עם החלטות הממשלה בשאלות הנוגעות למדיניות החוץ והסומך על משרד החוץ שומר המסורת והעומד על משמר האינטרסים של הקיסרות והקומונוולת'.

(ז) נא לשלוח העתק המברק לשרת, לצור ולרפאל.

אילת

467
מ' שרת אל ד' בן גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA695
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 15 בנובמבר 1955

בן גוריון. אישי בתכלית.

אני רואה כי נמשכת פעולת הכנופיות משטח ירדן, ודאי בהשראה מצרית. בינתיים התחיל הדיון באו"ם בשאלת הפליטים שייהפך בלי ספק למערכה כללית בינינו לבין הערבים בה יוחמר מצבנו לעומת אשתקד על־ידי בנדונג והמזימה הבריטית. כל פעולה מצדנו דווקא בימים אלה שבוודאי לא תהיה זעירה ותפיל קורבנות, תשמש קרניים לנגח ותכביד מאוד על מצבנו.[1]

שרת

467
1. תשובת בן גוריון: "גם אני רואה ברכה בהיענותך לתביעות ידידינו ובהזדמנות להיפגש עם דאלס". (מברק 202, 16 בנובמבר 1955, 130.09/2339/5).

468

מחלקת מערב אירופה אל צירות ישראל באנקרה

Western Europe Division to the Israel Legation in Ankara

מברק מוצפן 252

נוסח יוצא: 130.09/2289/12

ירושלים, 15 בנובמבר 1955

בהול

לציר. שלך 218.[1] הכרחי שתתקבל בהקדם על־ידי מנדרס ותמסור לו תימהוננו ומורת רוחנו על חליפת המכתבים המוצעת.

(1) עד עתה הצטרפו להסכם בגדד אנגליה, פאקיסטן ופרס מבלי לחתום על המכתבים.

(2) ירדן הגובלת עם ישראל מכריזה כי לא תשלים עם קיום ישראל. חליפת המכתבים לא תוכל להתפרש בעיני הערבים ובעיני העולם, אלא כצעד לחיזוק התוקפנות הערבית.

(3) ההצהרה העיראקית-טורקית הרשמית מה־13.1.55 אומרת בפירוש כי הסכם בגדד מבטיח מתן עזרה במקרה של תוקפנות מבפנים ומבחוץ, ההסכם מאפשר אפוא התערבות טורקית אם תותקף ירדן, בלי שיהיה צורך בחליפת מכתבים נוספים.

(4) מדיניות מצרים מהווה סכנה רצינית אף לטורקיה ויש מקום להגברת ההבנה ושיתוף הפעולה בין טורקיה וישראל.

(5) ניתנה לטורקיה האפשרות להוכיח לישראל כוונותיה לגבינו מבלי לפגוע באפשרות חתימת ההסכם עם ירדן במדיניותה באזור.

מע"ר

468

1. פישר דיווח כי לדברי אראלפ, שר החוץ הטורקי, שוכנעו הירדנים להצטרף לברית בגדד. עיקר השכנוע מתבסס על הבטחה נגד התקפה ישראלית, אימוץ חליפת המכתבים שביסוד ההסכם בין טורקיה ועיראק, חיזוק הקשר עם המערב, והבטחת עזרה לפיתרון הבעיה הפלסטינאית. (ראה מברק פישר, 12 בנובמבר 1955, 130.15/3753/3.)

469
ג' רפאל אל ו' איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן 656
נוסח נכנס: 130.02/2455/4

ברן, 15 בנובמבר 1955

שוחחתי היום שנית עם ראסל על־פי הזמנתו.

(1) הבעתי התנגדותנו להצעות אידן, ושאלתיו אם נכון שהנאום נישא בהסכמת דאלס ומהווה השלמת נאומו מ־26 באוגוסט,[1] כפי שטוענים הבריטים. ראסל דחה זאת בתוקף וסיפר שבשעת פגישה ב־9 בנובמבר הקריא מקמילן לדאלס במשך 3 דקות קטע מתוך נאום אידן שעמד לשאת באותו ערב. דאלס לא הגיב והקריא לעומתו למקמילן הצהרת אייזנהאואר שעמד לפרסם באותו יום.[2] לא היה כל דיון על שתי ההצהרות. דברי אידן על הגבולות לא מבטאים עמדת דאלס. ארצות־הברית גורסת ששינוי גבולות אינו צריך לכלול יותר מאשר תיקון בסביבות לטרון לטובת ישראל תמורת איחוד כמה כפרים ערביים עם אדמותיהם, וסדרי מעבר בנגב. ארצות־הברית אינה תומכת בוויתורי שטח חד־צדדיים מצד ישראל. דרשתי שדאלס ייתן ביטוי מוסמך להסתייגותו מתכנית אידן. בהמשך דבריו, הדגיש ראסל שמנוי וגמור עם דאלס לנקוט מעתה ביזמה נמרצת להשגת הסדר בין ישראל ומצרים תוך 6 החודשים הקרובים ולבסס תכניתו מ־26 באוגוסט. למעשה, כבר עוסקים במלאכה ומקווים שיצליחו בקרוב להביא נציג נאסר למשא־ומתן עם נציג ישראל. היות ודאלס משוכנע שאין דרך אחרת זולת הסדר כדי להציל [ה]מזרח [ה]תיכון מהקומוניזם, לא ירפה ממאמציו ועל ישראל לשתף אתו פעולה על־ידי התאפקות במשך ששת החודשים הבאים. עניתי שכל זאת שמענו כבר מראסל אחרי הסכם סואץ והמציאות הוכיחה שבמקום להתקדם לקראת שלום, הגביר נאסר איבתו לישראל – למה נאמין עכשיו יותר במסיבות מדיניות וצבאיות חמורות שארצות־הברית יכולה להביא להסדר שיהיה מושתת על שמירת המצב הטריטוריאלי הקיים של ישראל. ראסל החזיק בדעתו שזו מגמתם ויכולתם.

(2) ההצהרה המשולשת. שלושת החתומים הסכימו לעשות מאמץ לשכנע ישראל שיבואו לעזרתה כשתותקף בהתאם להתחייבותם בהצהרה. לא סיכמו באיזה דרך לנקוט, אם בהצהרה פומבית או בהסברים והבטחות סודיות לישראל. מוכנים לדון אתנו על הצורה הנראית לנו כמבטיחה אותנו ביותר. השבתי שמוטב שהמעצמות תודענה בפומבי:

א. תמיכתם במצב הטריטוריאלי הקיים כל עוד לא הוסכם בין הצדדים לשנותו.

ב. דרישה לביטול מצב המלחמה והפסקת האיבה תוך שמירה קפדנית על הסכמי ועדת שביתת־הנשק.

ג. אספקת נשק לצד שנפגע על־ידי מרוץ הזיון.

(3) ראסל שאל על מגמותינו במפרץ אילת. משעניתי שנאום אידן מגביר הצורך להחיש הבטחת זכותנו, אחזה אותו ממש בהלה והפציר שלא נפעל במשך אותם ששת החודשים.

469

1. מס' 344 (הערת עורך).
2. מס' 457.

איים שאנו נהיה האחראים למלחמה שבעקבותיה ייהפך [ה]מזרח [ה]תיכון נחלה סובייטית. ציין שב[ן] ג[וריון] קבע לעצמו שעה לביצוע המשימה ורצה לדעת אם אנו מתכוננים לפרוץ בשבועות הקרובים. השארתיו שרוי בדאגתו מבלי לנקוב בכל תאריך, אישור או הכחשה על פעולה קרובה, חוץ מהנוסחה הסתומה על הצורך הגובר וכו׳. מניח שבעקבות זה תתחיל מחלקת המדינה ללחוץ עלינו להתאפק, אך נראה לי שיועיל לנו להשאירם באי־ודאות.

(4) נדבך צפוני. שוב אישר שאמנם יגבירו תמיכתם באמנת בגדד, אך לא יצטרפו אליה לעת־עתה ובאם יצטרפו רק תוך צעד מקביל לטובת ישראל.

(5) בשיחה אמש בין דאלס ומולוטוב, לא דנו במזרח התיכון. דאלס החליט לא לעורר העניין יותר כדי לא ליצור רושם שארצות־הברית מתחננת. כשקמו להיפרד, אמר דאלס ״דיברנו על הכול חוץ ממזרח תיכון״ השיב מולוטוב ״הלא המצב השתפר שם בשבוע האחרון ונראה שסכנת המלחמה חלפה״. ראסל סיפר שאילו היו דנים במזרח התיכון, היה בדעת דאלס להודיע לרוסים נכונות ארצות־הברית לא להקים בסיסים חדשים בארצות המשתייכות לאמנת בגדד. דאלס הגיע למסקנה שברית־המועצות החליטה לנטוש דוח ג׳נבה ורואה בהתנהגותה בוועידה ובמזרח התיכון הוכחה לכך.

(6) נשק. הצרפתים הודיעו לאמריקנים שעומדים למלא אחרי חוזים ישנים עם מצרים מאחר שהיא הפסיקה התערבותה בצפון אפריקה. ארצות־הברית רשמה לפניה הודעה זו ללא נקיטת עמדה. מאידך, השמועות הנפוצות כאילו ארצות־הברית מתערבת לרעת ישראל נגד אספקת נשק מצרפת, הנן כוזבות.

סיימתי השיחה באומרי שלפני האזרח הישראלי מצטיירת תמונה מזהירה: תמורת בגידתה של מצרים במרוקו מספקת לה צרפת נשק, מביעה ארצות־הברית היסוסיה לספק נשק לישראל, ואנגליה מציעה פרס למצרים בצורת נתחים מאדמת ישראל. אין פלא שבמצב זה גוברת בישראל ההכרה שיש לסמוך רק על עצמה וכוחה היא.

רפאל

470
א׳ ששון אל ו׳ איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר/783
נוסח נכנס: 130.09/2357/3

רומא, 15 בנובמבר 1955

מ י ד י

היום מסרתי למנכ״ל רוסי־לונגי רשימת הנשק שמשלחת הרכש שלנו מנהלת בימים אלה משא־ומתן עליו עם הגורמים הנוגעים בדבר באיטליה.[1] המנכ״ל הבטיח לעשות כמיטב יכולתו, אולם מתוך רמזיו ובהמשך השיחה הבינותי:

470

1. ראה מס׳ 453.

(א) לפני כשבועיים נאמר לאיטלקים שמעצמות המערב מעיינות באפשרות של הטלת אמברגו על משלוחי נשק למזרח התיכון.

(ב) בימים אלה נאמר שכל המדינות המערביות שמספקות נשק למזרח התיכון נתבקשו להאט ככל האפשר את המשלוחים.

(ג) המנכ"ל בדעה שאנו הזקנו מאוד לעצמנו מבחינת אהדת המערב ועזרתו לנו, בזה שדיברנו פה ושם על אפשרות של מלחמת מנע. במקום שהמערב יתלכד ויתגייס בראש וראשונה למלחמה בחימוש מצרים על־ידי הסובייטים, הוא רואה כיום חובה לעצמו להבטיח את השקט באזור גם אם הדבר יחייב הפסקת או הגבלת מכירת נשק לנו.

ששון

471

מחלקת חבר העמים הבריטי אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ[1]

British Commonwealth Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 246

נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 16 בנובמבר 1955

לשגריר.

אמש נפגש ניקולס עם גולדה מאירסון, לפי בקשתה, במשרד החוץ. נכח מנהל מחלקת חבר העמים הבריטי.

ניקולס סיפר כי לאחר נאום אידן, פעלו עמיתיו בארצות ערב במקביל לפעולתו כאן. התוצאות היו מעודדות. נאסר אמר לשגריר הבריטי כי הנו מוכן לבדוק האפשרויות להסדר עם ישראל, אך חושש שמא יעשה נורי סעיד מזה הון פוליטי וינסה להשחיר פני מצרים ביתר ארצות ערב. בבירור עם האנגלים אמר נורי כי אין לו כוונות כאלו ואף מוכן לעזור ולעודד נאסר בגישתו הנ"ל.

גולדה מאירסון מסרה לניקולס תוכן הודעת בן גוריון[2] והוסיפה כדלקמן:

א. נאום אידן עשוי לעורר אשליות אצל הערבים. אין אנו מניחים כלל אפשרות של משא־ומתן על הסדר שלום המבוסס על ויתורי שטח. משום כך, אין הצעות אידן יכולות להתקבל בשום פנים ואופן על־ידינו.

ב. חשוב שממשלת בריטניה תדע ברורות עמדתנו לבל תשגה עצמה ולא תטעה אחרים.

1. כנים אנו ברצוננו לשלום עם הערבים ועל כך הכריז ראש הממשלה בנאומו ב־2 בנובמבר. הצהרה זו בעינה עומדת.

2. לא נוכל ולא נסכים להיכנס למשא־ומתן כלשהו אם ההנחה או התנאי המוקדם

471

1. נשלח לוואשינגטון, פאריס, מוסקבה ורומא.
2. בתשובה לשאילתה בכנסת ב־15 בנובמבר 1955. בן גוריון אמר כי ישראל לא תנהל משא־ומתן על בסיס ההצעות שהעלה אידן בנאום גילדהול וחזר על נכונותו להיפגש עם מנהיגי ערב ללא תנאים מוקדמים.

הוא שנוותר על שטח ממדינתנו. אין לנו שטחים עליהם נוכל לוותר. אין לתביעה כזו הצדקה מוסרית או חוקית כלשהי. לערבים אין צורך בשטחים נוספים. ייתכן כי בשבילם זוהי שאלת פרסטיג'ה. בשבילנו שאלת חיים.

(ג) הכרזנו נכונותנו לדון בשינויי גבול קטנים והדדיים תוך כדי משא־ומתן על הסדר שלום.

(ד) לא מוצדק לנהוג מידה אחת בישראל ובשכנותיה. מעולם לא יזמנו התקפות נגדם – אלא בתגובה על תוקפנותם – הם היו תמיד המתקיפים. בעבר ניסו המעצמות לפייס את הערבים התוקפנים על חשבון ישראל ואף עתה נראה שהכוונה לתת פרס לנאסר על מדיניותו התוקפנית ונאומו של אידן מעורר הרושם ששוב הועמדה ה־expediency מעל לכל שיקול חוקי ומוסרי.

ניקולס העיר:

(א) נאסר אינו מוכן להיענות לפניית בן גוריון ולהיכנס עמנו מיד במשא־ומתן ישיר. אם יעשה זאת, יתערער שלטונו מיד. לעומת זאת, הוא מוכן באמצעות צד שלישי לבדוק מהן האפשרויות ואילו ההצעות המתקבלות על הדעת היכולות להביא לידי שלום.

(ב) יש לעודד הערבים בכיוון זה. לאחר נאום אידן שהבהיר כי החלטות 1947 אינן יכולות לשמש בסיס למשא־ומתן, יש בהסכמת נאסר לבדוק אפשרויות הסדר משום נסיגה.

(ג) אין לממשלת בריטניה תכנית על שיעור הוויתורים שעל ישראל לעשות למען הסדר. ממשלת בריטניה מציעה שירותיה הטובים כדי לבדוק, עם כל אחד מהצדדים המעוניינים בנפרד, מה הבסיס אשר ממנו אפשר להתחיל במשא־ומתן.

(ד) אין מבקשים מאתנו שנוותר על עקרונות יסוד או שנכריז בפומבי הסכמתנו לדברי אידן. העיקר עתה לא לנעול הדלת לחלוטין בפני אפשרות למשא־ומתן על הסדר ולהשאיר פתח להמשכת מאמצים לבדוק אפשרויות אלו וכנות רצונם של הערבים לשלום. כל הדגשה יתרה שלא נוותר על שעל מאדמתנו תחסום הדרך למשא־ומתן, אולי לשנים רבות.

(ה) למצרים אין אמנם עניין חיוני בשטחי מדבר נוספים, אך מסיבות פנימיות לא יכול נאסר להיכנס עמנו במשא־ומתן אם ידע מראש שלא נסכים לוויתור כלשהו. אפילו ויתור קל יאפשר לו לנפח ההישג בארצו וביתר ארצות ערב ולהמתיק על־ידי כך גלולת ההסכם.

(ו) לישראל, עניין חיוני בהסדר שלום עם שכנותיה שיאפשר לה להשתלב באזור. לערבים אין עניין חיוני כזה. לפיכך, כדאי לישראל לעשות ויתור ולזכות תמורתו בהכרת הערבים ובהסדר עמם.

לשאלה, כמה ישנה ויתור מצדנו את דבקותם העקרונית של הערבים באי הכרה בקיומנו באזור, השיב ניקולס שאין לגרוס כי לכל הערבים דעה זהה בנדון. מצרים תהיה אולי מוכנה להסדר מסיבות פנימיות ומחשש לתוצאות העסקה הצ'כית העלולה להביא בעקבותיה חדירה קומוניסטית מסוכנת. הוויתור הישראלי דרוש לנאסר כדי להצדיק המשא־ומתן בעיני דעת הקהל שלו.

(ז) חדירה רוסית נוספת למזרח התיכון מהווה סכנה רבתי הן לישראל והן למעצמות המערב. אין למנעה אלא על־ידי הפגת המתיחות בין ישראל לארצות ערב. זאת אפשר להשיג רק על־ידי הסדר מוסכם. זיון ישראל אינו פיתרון – שכן ידחוף הערבים עוד יותר לזרועות רוסיה. מלחמת מנע אף אם תורשה ותצליח לא תפתור בעיות היסוד שבינינו לבין ארצות ערב.

(ח) למרות שהצהרת השלוש לא נזכרה בנאום אידן, היא בעינה עומדת. ההצהרה לא באה להבטיח גבולות קבועים, אלא מצב עובדתי מסוים. אין היא יכולה לשמש בסיס להסדר קבוע ואין להניח כי אפשר יהיה להתמיד בערובה ex cathedra כזאת לאורך ימים. אין לפרש דבריו שאם תידחינה הצעות אידן או אם ייכשל המשא־ומתן מסיבה כלשהי, תראה עצמה ממשלת

בריטניה פטורה מהתחייבויותיה הנובעות מההצהרה.

בשיחה אחר־כך עם מנהל מחלקת חבר העמים הבריטי הדגיש ניקולס כי קיימת זהות דעות בין ארצות־הברית ובריטניה בהערכת המצב ובדרכים לתיקונו. ביקש שלא נחשוב שיש לממשלת בריטניה תכניות מוגדרות כלשהן בשאלת הגבולות וחזר על דבריו שאין כוונתה להסתלק מהצהרת השלוש. ניקולס אמר כי נאסר מתחיל לעמוד על הסכנות שבעסקה הצ׳כית והערכת הבריטים היא שעדיין אפשר להחזירו לחיק המערב.

מב״ר

472

י׳ תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 224
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 16 בנובמבר 1955

ברנס ביקר ב־14 אצל המנכ״ל וסיפר על שיחותיו בקהיר.

(1) ראה נאסר, עאמר ופאוזי. השיחה המעשית ביותר היתה עם הרמטכ״ל.

(2) לנאסר מסר ברנס דברי ראש הממשלה על מדיניות ישראל. נאסר לא הגיב במישרין אולם הצהיר שביסודה נשארת מדיניות מצרים ביחס לישראל מדיניות שלום. הוא רואה בפעולות האחרונות של צה״ל ניסיון להכריח מצרים לשיחות שלום. אחרי פעולות כונתילה ואל סבחה עמד על כך שלא יבואו מבצעי תגמול מצד מצרים (לדעת ברנס כוונת נאסר היתה לפעולות ה״פדאיון״). זאת המדיניות גם כעת ואם ישראל לא תנקוט בפעולה מקיפה נוספת יימשך השקט. בשאלה זו העיר עאמר שההוראות לעמדות המצריות באזור עוג׳ה מתירות פתיחת אש רק במקרה סכנת התקפה. הוסיף שמצב זה יכול להימשך בזמן המשא־ומתן הנוכחי.

כאן העיר ברנס לנו שכל זה טוב ויפה אם המצרים יעשו כדבריהם ולא כבעבר.

(3) אחרי התייעצות עם השגריר הבריטי בקהיר החליט ברנס לא להעביר לנאסר דברי ראש הממשלה על נכונותנו להיפגש עם שליט מצרים. לאותו גורל זכתה הצעת המנכ״ל לפתוח בשיחות בדבר תכנית המזכ״ל. ברנס הסתפק בהצעה למצרים למנות קצין בכיר שיעמוד לרשותו בעזה או בירושלים להתייעצויות בעניינים העומדים על הפרק. לא קיבל תשובה לבקשה זו.

(4) בשיחות עם נאסר ועם עאמר נאמר לו שהפחד מפני פעולות ישראליות הוא שהניע מצרים להקדיש לרכישת נשק אמצעים שנאסר היה מעדיף לנצלם לפיתוח ארצו. כיבוש עוג׳ה על־ידי ישראל וריכוזי צה״ל באזורי הספר, בהם חייבים הכוחות להיות מוגבלים בהתאם להסכם שביתת־הנשק, מסכנים מצרים ישירות. כיבוש ניצנה וריכוזי צה״ל מהווים הבעיה היסודית בנסיבות הנוכחיות ומוטב לפתרה לפני שניגשים לדיון בהצעות המזכ״ל.

(5) ביחס להצעות אלה תגובת המצרים היתה כדלקמן:

הצעה א׳: יש לסמן כל גבולות המפורז, ולא רק המערבי. ברנס התנגד להצעה זו והדגיש שמטרתה מדינית, בעוד שתכנית המזכ״ל נמנעת מקביעת עובדות מדיניות. כוונת המזכ״ל

להגיש הצעה מעשית גרידא, ואין ברנס רואה שמהרעיון לסמן הגבול סביב למפורז תצמח תועלת מעשית.

הצעות ב' ו־ג': מצרים איננה מוכנה בצדה לחזור למצב שמלפני 21 בספטמבר אם ישראל תמשיך להחזיק כוחות משטרה במפורז, שמצרים רואה בהם כוחות צבאיים. מצרים מתנגדת גם להימצאות הקיבוץ באזור, אולם אם תוצא המשטרה, נכונה מצרים להשאיר שאלת מעמד הקיבוץ תלויה ועומדת, לערוב לאי הפרעות למשק ולהגביל שלושת מוצביה לנקודות תצפית בהתאם לפירוש יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק. אשר לכוחותיה בין אבו־עוגיילה־אל-קוסיימה והגבול הבין־לאומי, תסכים מצרים להרחיקם רק אם ישראל תגביל כוחותיה ב"אזור ההגנה" לאורך קו שביתת־הנשק.

המנכ"ל ביקש הבהרת כמה נקודות ובין היתר אם בדברו על שלום עם ישראל, התכוון נאסר להסדר שלום ממש או לשקט בגבול בלבד. ברנס הגיב שלדעתו משתמע מדברי נאסר שהוא מצפה להסדר שלא בכוח. השגת הסדר כזה עלולה אמנם להימשך זמן רב. להערת המנכ"ל שאם נאסר רואה בפעולות תגמול ישראליות לחץ על מצרים להגיע לידי שלום, הרי מכאן שלדעתו השלום רע. ברנס הגיב שנאסר התכוון בוודאי לומר שאינו מוכן לשלום לפי תנאי ישראל. מכל מקום, הוא מסופק אם המצרים יודעים כבר מה בדיוק רצונם בשאלה זו.

ברנס הגדיר שיחותיו בקהיר כ"מעשיות" ו"נעימות", אולם ביחס להצעות המזכ"ל חזר ואמר שרואה העמדה המצרית כבלתי מעודדת.

תשובתנו הובטחה בימים הקרובים.

תקוע

473

איגרת מאת שגריר ישראל בארצות־הברית אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית

Note from the Israel Ambassador in the United States to the U.S. Secretary of State

Copy: 130.02/2456/3

Washington, 16 November 1955

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State, and has the honor to request that approval be granted by the Government of the United States for the purchase by the Government of Israel of the arms and equipment described in the attached Schedule (Annex A).[1]

This proposal is submitted in accordance with the terms and provisions of Section 106 of the Mutual Assistance Act of 1954.

473

1. הרשימה המצורפת בתיק 130.02/2456/6. עיקר הרשימה הם פריטי נשק הגנתי, בעיקר מתקני ראדאר, אך במרכזה בקשה ל־48 מטוסי F86, 60 טנקים מטיפוס M47 ו־40 תותחי הוביצר 105 מ"מ.

The government of Israel's decision to expand its military procurement program springs directly from the massive influx of Soviet arms into Egypt under an agreement recently concluded between Egypt and Czechoslovakia. Deliveries of arms under that agreement have already begun, and further heavy shipments may be anticipated within the next few months. The new weapons now falling into Egypt's hands are known to include jet aircraft of the MIG types; bomber aircraft of the Il 28 type; Stalin tanks; landing craft devices; and submarines. The price paid for Egypt's new weapons has been authoritatively estimated as between 70 million and 100 million dollars. The real value of the arms may be considerably greater.

In his meetings with the Secretary of State at Paris and Geneva in October 1955, the Israel Minister for Foreign Affairs drew attention to the grave peril which this new Egyptian reinforcement portends for Israel's life and security.

In the air, Egypt already has marked superiority through her possession of British jet aircraft in numbers far exceeding those made available to Israel. With the addition of Soviet aircraft of more advanced type Egypt's preponderance will become overwhelming. Indeed, Egypt will be in a position to threaten Israel's territories and population centers, which are all within close range.

Having illicitly blocked Israel's commerce on two international highways, the Suez Canal and the Gulf of Aqaba, Egypt will now be able, with newly acquired submarines, to extend belligerent practices into the Mediterranean, which is at present Israel's only maritime link with the outside world.

Egypt already has superiority in the quality of its armoured strength through the possession of British Centurion tanks which the United Kingdom, notwithstanding its obligations under the May 1950 declaration, has delivered to Egypt and declined to Israel. This advantage will now be increased by the receipt of tanks and landing craft of Soviet or Czech manufacture.

The creation of this drastic imbalance by land, air and sea, is particularly ominous in the light of Egypt's avowed policy of hostility to Israel. Only seven years have passed since Egypt led the Arab world in the brutal invasion and bombardment of Israel. The memories of that assault (described by the United States on May 17, 1948 as an "aggression of international character") are still vivid in the minds of the people of Israel.

In the intervening period, Egypt has maintained and practiced a "state of war" against Israel; has refused to develop the Armistice Agreement into a peace settlement; has committed warlike acts against Israeli shipping; has maintained a stringent boycott and blockade; has launched infiltration, armed assaults and commando raids upon Israel's territory and population; has refused to cooperate in marking and stabilising the frontier; has declined to recognize Israel's sovereignty or territorial integrity; and has frankly avowed, from time to time, a desire to destroy Israel by armed force.

Such powerful impulses of rancor and vengeance are bound to be fortified by a new sense of military superiority arising from the recent transaction with Soviet countries. Unless Israel's strength is maintained at a level sufficient to deter aggression there is strong reason to fear that Egypt's belligerency will be intensified. In the event of an Egyptian attack Israel would fiercely defend every inch of her territory. Nobody can foresee what sacrifices such a struggle would impose or how far it might spread. To avoid such a contingency is one of the most urgent tasks confronting world statesmanship today. Only by making Israel stronger and more secure can this prospect be removed.

The Government of Israel considers that its present application is particularly appropriate in the light of policies proclaimed by the United States during the past five years.

In a declaration to which it subscribed, together with France and the United Kingdom on May 25, 1950, the Government of the United States said:

"The Arab States and Israel all need to maintain a certain level of armed forces for the purpose of assuring their internal security and their legitimate self-defence… All applications for arms or war material for these countries will be considered in the light of these principles."

It is submitted that these words cannot possibly be understood to mean that a massive accretion of military strength to Egypt can take place without having any effect on the attitude of the United States in examining applications for arms or war material from Israel.

In a public address on October 21, 1954 the President of the United States of America warned against the creation of "local imbalances which could be used for intimidation or aggression against any neighbouring nations". There is no doubt that the effect of the Soviet arms deal is to

create such an imbalance. The President's observation on "intimidation" is of special interest. A maintenance of the disturbed balance is necessary not only to prevent war, but also in order to prevent inequalities of strength which may encourage Egypt to seek to extort concessions by intimidation and menace.

The ideas expressed in the Tripartite Declaration of 1950 and in President Eisenhower's statement of October 20, 1954,[2] were again discussed in President Eisenhower's public statement of November 9, 1955.[3] In that declaration, the President expressed his opposition to an arms race, while reiterating his Government's willingness to consider requests for arms needed for legitimate self-defence. The Government of Israel is in complete accord with this formulation. Opposition to an arms race, however, is fully consistent with a refusal to allow a one-sided imbalance to be created, or to make Israel's existence dependent on the grace of avowedly hostile neighbours.

The object of the program suggested in the enclosed Note is not to keep pace with the Soviet reinforcement of Egypt, but rather to strengthen Israel's capacity of legitimate self-defence to the minimal extent compatible with her security.

The fact that Israel's requests are so much more moderate than Egypt's new reinforcement, reinforces the Israel Government's strong hope for early and favourable action. In this connection, the Government of Israel attaches great importance to the assurance given by the Secretary of State to the Israel Minister for Foreign Affairs that Israel's application would be given "sympathetic consideration".

It is with deep reluctance that the Government of Israel faces the inescapable necessity of diverting its limited resources from productive purposes to the purchase of new weapons. Even the moderate program envisaged in the attached schedule will lay heavy burdens upon Israel's economy, to whose consolidation the United States has made such a significant contribution. The Government of Israel is, therefore, constrained to request that weapons sold to it by the United States for legitimate self-defence be offered at the lowest possible prices, and on the most lenient credit terms available.

The appended list does not include auxiliary and complementary

2. ראה כרך 9, מס' 427, הערה 3.
3. מס' 457.

equipment such as tools, spare parts and accessories, nor ammunition for the various equipment listed. It is expected that when major items of equipment are made available, scales for auxiliary equipment and ammunition will be agreed upon for release.

Automotive and signal equipment is not included in the list. Their procurement will be attempted, as in the past, from civilian manufactures. It is not impossible, however, that as some future date it might be found advantageous to explore the likelihood of procuring some equipment in the category under the Reimbursable Aid system.

The suggested program does not include provisions for defence against the menace of submarine warfare which Egypt will now be in a position to launch. Israel's thinking on this subject has not matured into concrete proposals.

Advice on feasible countermeasures is now being activity sought and at a later date further requests may be made for reimbursable aid to provide the arms required to counteract this threat.

At this moment of national emergency the Government of Israel expresses its deep faith that the United States wishes to see Israel's security and integrity preserved against assault or intimidation. It recalls President Eisenhower's statement on June 18, 1955, in favor of "firm friendship for Israel" as a central element of American policy. The Israel Minister for Foreign Affairs was deeply impressed by what the Secretary of State told him in Paris and Geneva in October 1955 of the deep sympathy which Israel's cause inspires amongst the American people. Any threat to Israel's existence is bound to preoccupy the public conscience in every land where the universal implications of Israel's history are felt and understood.

Israel is confident that the Government of the United States will not fail to sustain Israel's strength and spirit by favorable action on the application attached hereto.

474
ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WIA512
נוסח יוצא: 93.01/2212/1

ואשינגטון, 16 בנובמבר 1955

הבוקר ראה השגריר בלוויית שילוח ושלמון המזכיר בפועל. נכחו גם מרפי ואלן. השגריר הסביר תביעתנו לנשק לפי חוק הסיוע בתשלום וציין בין השאר: (א) החלטת ממשלת ישראל להרחיב תכנית החימוש שלה תוצאה ישירה מהעסקה המצרית-צ׳כית; (ב) הזכיר שיחות השר עם המזכיר בג׳נבה ותיאר בקצרה העדיפות שהיתה קיימת למצרים עוד לפני העסקה והפער החמור שנוצר לאחריה; (ג) סקר יחסי מצרים וישראל מאז הפלישה והתמדת מצרים במדיניות של ״מצב מלחמה״ כלפי ישראל; (ד) ציין החלטתה הנחושה של ישראל להגן על כל שעל אדמתה אם תותקף, אך כדי למנוע התקפה ומלחמה יש לחזק ישראל; (ה) הסתמך על המדיניות המוצהרת של ארצות־הברית בהצהרת השלושה, הודעות הנשיא והמזכיר; (ו) הסביר כי הרשימה המוגשת על־ידינו[1] מכוונת לאפשר לישראל להגן על ביטחונה ואנו מקווים שניענה באהדה. השגריר ציין הקושי החמור לישראל בהעברת אמצעים הדרושים לפיתוח לצרכים צבאיים וביקש שממשלת ארצות־הברית תקל עלינו הן במחיר והן באשראי. השגריר הדגיש כי הרשימה איננה כוללת פריטים הניתנים לרכישה בשוק החופשי בארצות־הברית וכן שהרשימה איננה כוללת פירוט הדרוש למלחמה נגד צוללות. פירוט זה יוגש בהמשך הזמן.

הובר שקרא מהכתב, הצהיר כי הוא מאשר רשמית קבלת האיגרת והרשימה אשר תימסר לבדיקה למחלקות הנוגעות בדבר. לגבי יחס ממשלת ארצות־הברית לבקשתנו, הדגיש כי ממשלת ארצות־הברית עודנה דוגלת בעקרונות הצהרת השלושה. בשיחה קצרה שהתפתחה, חקר מרפי על מצב רכישותינו במדינות אחרות. הסברנו, כי הרכישות במרכזים אחרים מצומצמות ביותר. בקשותינו לסנטוריונים נדחו על־ידי הבריטים. בחילופי דברים קצרים על המיסטרים, הדגיש השגריר כי אמנם ניסינו לרכוש מיסטרים, אך לפי שעה לא קיבלנו אפילו מיסטר אחד. הדגשנו כי אנו מקווים שבהקדם נוכל להמשיך הבירור בדרג מבצעי.

בדברי תשובתו שקרא מהכתב, הדגיש הובר החשיבות שממשלת ארצות־הברית מייחסת להצעות ברנס בענייני ניצנה[2] ושאל מה תגובתנו להצעות. אבן אמר כי יחסנו העקרוני להצעות כפי שנמסר לברנס הוא חיובי, אולם למסקנות סופיות נגיע לכשנשמע רשמיו של ברנס על שיחותיו עם המצרים. אלן ניסה במקום זה לחקור יחסנו להצעה לסמן גבולות המפורז כולו ולא רק הגבול המערבי. אבן השיב כי הוא מתייחס בשלב זה להצעות המרשלד-ברנס כפי שהוגשו לנו ושם מדובר במפורש על סימון הגבול הבין־לאומי בלבד. הובר אישר כי שאלתו היתה מכוונת להצעות הרשמיות של ברנס. מדברי הובר היה ברור כי הם מייחסים חשיבות גדולה מאוד להיענותנו להצעות ברנס. סיכמנו פרשת הנשק שהם יעיינו בבקשתנו ושאנחנו נתחיל בינתיים בבירורים עם המוסדות המבצעים.

474

1. ראה מס׳ 473.
2. מס׳ 472.

בסוף השיחה הביא השגריר בפני הובר עמדתנו הרשמית כלפי הצעות התיווך של [אי]דן. חזר על הנימוקים הכלולים בהודעות ראש הממשלה ושר החוץ וציין לשבח העובדה שהנשיא והמזכיר נמנעו מתביעה לוויתורים חד־צדדיים מישראל. האיגרת, הרשימה והסברים נוספים יישלחו על־ידי הבלדר.

שילוח

475

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי

E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/375
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 16 בנובמבר 1955

בביקורי אצל שאקבורו אתמול, שאלתיו אם אישור רכש האווירונים והמנועים[1] מסמן התחלה של אספקת יתר סוגי הנשק והתחמושת שביקשנו וכולל סנטוריונים. שאקבורו השתמט מתשובה ישירה, אך ממה שאמר על כוונתם למנוע "מרוץ הזיון באזור" השתמע בעליל שבקשותינו לא תתמלאנה. אך ייתכן ומדי פעם בפעם נקבל משהו על־מנת שממשלת בריטניה תוכל להכחיש קיום של אמברגו מוחלט כלפינו.

גם בשעה שעוררתי את שאלת ההסדר שלהם עם ממשלת מצרים בעניין השיט במפרץ אילת, השתמט מתשובה ברורה ולא ניסה להגן על מעשה באמצעות נימוקים משפטיים.

שאקבורו עורר את הנושא של נאום אידן באומרו, שאם לא נקבל את הצעותיו, נגרום לעצמנו נזק רב. שאלתיו למה בעצם התכוון אידן כשביקש מאתנו ויתורים טריטוריאליים והאם היה ידוע לו באותו רגע שוויתורים אלה, מלבד היותם מחוסרי יסוד חוקי ומוסרי, כוללים למעשה הרס של יישובים רבים שהוקמו בשטחים שכבשנו במלחמת הקוממיות שלנו ונישול אלפי אנשים, כולל פליטים מארצות ערב, היושבים בהם. האם העלה אידן בדעתו מה פירוש הדבר בשביל מדינה קטנה כישראל, הקולטת עולים חדשים והלוחמת על כל שעל אדמה ועל כל סיכוי של ניצולה ופיתוחה לשם בניין יסודות כלכליים וחברתיים בריאים החיוניים לעצם קיומה ושגשוגה. הוספתי שאף־על־פי שציבורנו בישראל, ככל חברה חופשית ודמוקרטית, מחולק לשכבות שונות ומפלגות בעלות השקפות ודעות מנוגדות, כולנו מאוחדים בהחלטתנו לשמור על שלמות מדינתנו ואין כוח בעולם שיוכל לשנות עמדתנו זאת, אלא על־ידי שימוש בנשק, אז נילחם שוב על זכויותינו כפי שלחמנו עליהן ב־1948. מוטב שלאידן לא יהיו ספקות בדבר כדי שלא יחזור על שגיאותיו של בווין בשעתו ואמרתי שאין דבר שאנו שואפים אליו יותר משלום עם שכנינו, אך לא נקנה השלום במחיר ויתורים שיערערו לא רק את קיומנו הכלכלי, החברתי והביטחוני, אלא גם את היסודות המוסריים של תנועת התחייה שלנו, שבלעדיה לא היינו זוכים לניצחון על אויבינו ולהקמת מדינתנו ושגשוגה על אף הקשיים המרובים העומדים לפניה בכל השטחים.

475

1. ראה מס' 459.

שאקבורו שמע את דברי במתיחות ניכרת ובתשובתו אמר שהמתחולל היום במזרח התיכון מאיים לא רק על האינטרסים החיוניים של בריטניה באזור, אלא גם על ישראל, אם יום אחד תמצא את עצמה מוקפת על־ידי מדינות ערב ובנות־בריתה של רוסיה. מוטב, אפוא, שנביא קורבן לתועלת המעצמות המעוניינות למנוע התפתחות זו ולתועלתנו גם יחד. העירותי שזאת היתה השפה שבה דיברו נציגי ממשלת צ׳מברלין עם בנש וחבריו. מדיניות זו לא הצילה את אירופה מהתפשטות הנאציות ולא את צ׳כוסלובקיה מכליה לאחר שוויתרה על אזור הסודטים. תוצאות הפיוס היו הפוכות מאלו שלהן ציפה צ׳מברלין והוא הגביר את המזימות התוקפניות של היטלר והרס את היסוד המוסרי של מתנגדיו עוד לפני המלחמה עצמה, שמנעה, רק בנס, את השואה של העולם החופשי בזכות עמדתה האמיצה של בריטניה לאחר דנקרק. העירותי שאם ראש ממשלת בריטניה הנוכחי שכח את לקח ההיסטוריה, אנחנו לא שכחנו אותה. בהמשך דברי, הצבעתי על לקח הפיוס של הערבים בעבר והדגשתי ששום פעולה של ממשלת בריטניה לא החלישה ברגע זה את מעמדה באזור כניסיון של פיוס נאסר על חשבוננו. כל פעולה הנעשית על חשבון אחר, הכרחי שתתפרש כסימן של פחד וחולשה ולא של כוח ורוחב לב. אילו היתה ישראל מוכנה לוותר לערבים בכיוון הצעותיו של אידן, היה הדבר רק מחזק את תאבונם להשיג יותר לא רק מישראל אלא אף מממשלת בריטניה עצמה בכל אותם השטחים בהם קיימים סכסוכים בין בריטניה ומדינות ערב כגון: בסודן, במפרץ הפרסי ועוד. הוספתי שהתפתחות זו היתה גם מחזקת ולא מחלישה את חדירת רוסיה לאזור וכי סכסוך בין ישראל ושכנותיה הוא בעיניה רק אחת מנקודות אחיזה במלחמה העיקרית נגד הנדבך הצפוני.

סיימתי את דברי באומרי שלא באתי אליו כדי לייעץ מה עליהם לעשות לשם הגנת אינטרסים שלהם באזור. מה שהיה ברצוני להודיע לו בשפה הברורה ביותר הוא שלא נסכים לשמש אמצעי להשגת מטרותיהם על חשבוננו ועל רקע זה לא ננהל שום משא־ומתן.

שאקבורו נראה עצבני ונרגש. בסוף השיחה, שהתנהלה יותר משעה, הציע שנמשיך בה לאחר שובו מבגדד.

נא להבריק העתק לשרת, צור ולרפאל.

אילת

476
י׳ צור אל א׳ נג׳ר
J. Tsur to E. Najar

מברק מוצפן 670
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 16 בנובמבר 1955

מרוקו.

(1) ההדים המגיעים ממרוקו מעידים על חרדה בקרב היהודים לאפשרות סגירת שערים. הסוכנות ומועצת הקהילות במרוקו מלאות חרדה לגורל העלייה בעתיד. התמורות שחלו במצב המדיני במרוקו עשויות להשפיע לרעה על סיכויי העלייה, על אף הכרזותיהם המרגיעות

של מנהיגים לאומיים מרוקנים לנציגי ארגונים יהודיים שונים. הסולטאן החוזר ייאלץ לאזן מדיניותו נוכח התקפות הקיצונים עליו. גילויי האהבה של הימים האחרונים בין צרפת ומצרים בשאלות תוניסיה ומרוקו אינם מבשרים טובות. סימנים לכך, השתתפות שר הוואקף המצרי בקונגרס הניאו־דסתור בתוניסיה, ביקור שגריר מצרים אצל הסולטאן, והכרזת האחרון, כי הוא מתעתד לבקר בקהיר.

(2) יש להניח כי אפשרות הנורמליזציה של החיים במרוקו תניע לא מעטים לוותר על עלייתם, אולם ייתכן ותגביר הרצון לעלייה בקרב מחוסרי כל. צמצום העלייה ביזמתנו עשוי להגדיל מחנה המהססים לעלות ויכול אף להקל על שלטונותיה החדשים של מרוקו, אם לא לבטל, לפחות להגביל ממדי העלייה. עלייה המונית דווקא בימים אלה, יש בה משום מכשול לביצוע מזימות אפשרות להגבלת העלייה או לביטולה.

(3) מספר העולים ממרוקו בחודשים האחרונים היה קטן מכפי שתוכנן מראש כתוצאה מן: (א) קשיי קליטה בארץ; (ב) אי יכולתה של חברת "שהם" לעמוד בהתחייבויותיה ובעקבותיה יצירת צוואר בקבוק במחנה מרסיי.

(4) לדברי הסוכנות, מוכנים שלושים אלף איש לעלייה, ביניהם אלפיים צעירים ללא התחייבות להעלות משפחותיהם. ארבעים אלף נוספים מחכים לבדיקות ואפילו ייפסלו כעשרת אלפים, יהיו שישים אלף איש לאחר הבירור מוכנים לעלייה, ועוד כשישים אלף מועמדים, בסך־הכול מתעתדים לעלות כתשעים אלף.

(5) אם כי לא היו לאחרונה קשיים מצדם בענייני עלייה, ברור כי אין ממשלת צרפת מעוניינת בעלייה המונית, אשר עשויה לשמש דוגמא בלתי רצויה לאזרחיה במרוקו. ידוע, כי מתנגדינו ברציף [משרד החוץ הצרפתי] מתנגדים לעלייה. התפשרות צרפת עם מצרים תחזק ללא ספק ידי המתנגדים.

(6) רואים הכרח בדיון דחוף במוסד לתיאום על קצב העלייה ממרוקו.

צור

477

י' הרצוג אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
J. Herzog to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 252
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 17 בנובמבר 1955

לאוסון הוזמן אתמול לראש הממשלה.

בן גוריון פתח באומרו שברי לו שאידן יודע גם יודע שישראל לא תיכנס למשא־ומתן לקיצוץ שטחה. שטחיהם של מצרים, ירדן, סוריה ולבנון מונים ביחד כ־500 אלף מילין מרובעים לעומת פחות מ־8 אלפים של שטח ישראל. מה הצורך ומה הערך לערבים של כמה אלפי מילין משטח ישראל. יש אפוא לפרש נאום אידן כצעד פוליטי לבידוד ישראל לא רק במזרח התיכון אלא גם בעולם הערבי. ב[ן] ג[וריון] העיר שניקולס טוען שדאלס סמך ידיו על הנאום. על כך

השיב לאוסון שדבר זה אינו ידוע לו.

מכאן עבר ב[ן] ג[וריון] לנתח ההבדלים בעמדות בריטניה וארצות־הברית כפי שהם משתקפים במפורש או במשתמע מנאום אידן מזה והודעת אייזנהאואר מזה.

(1) רוגזו של אידן מכוון אך ורק כלפי הרוסים המספקים, אבל לא השתמעה מדבריו כל נעימת ביקורת כלפי נאסר המקבל. נהפוך הוא, בריטניה עצמה מוכנה להוסיף לספק נשק למצרים בעוד שהיא מסרבת אפילו לקיים הבטחותיה למכירת נשק לנו. לעומת זאת, הביע אייזנהאואר נכונותו לדון באספקת נשק לנו לצרכי הגנה לגיטימיים.

(2) הצהרת השלוש: הצהרה זו הופרה למעשה על־ידי בריטניה בהבטחתה למכור יותר מ־60 סנטוריונים למצרים שמהם כבר הספיקה למסור יותר מ־30. בנאום אידן משתמע שלהלכה נטש ההצהרה. לעומת זאת, דבק אייזנהאואר בהצהרה.

(3) הנשיא יצא חוצץ נגד מרוץ זיון. לעומת זאת, באספקת נשק למצרים מעודדת זאת בריטניה.

אף שיש לו הערות לנאום אייזנהאואר, רואה בו ב[ן] ג[וריון] תעודה אנושית כנה.

בנתחו החלטות האו"ם מ־1947, הזכיר ב[ן] ג[וריון] שביסוד מחשבת החלוקה, תוכננה הקמת מדינה ערבית במערב ארץ־ישראל שהיתה צריכה להיות קשורה באיחוד כלכלי עם ישראל. איש לא העלה אז על הדעת כי לבנון, סוריה, ירדן ומצרים זכאיות לחלק כלשהו מארץ־ישראל. עוד באפריל כשהעלה אידן בפומבי לראשונה שאלת שינוי גבולות ישראל אמר אז ב[ן] ג[וריון] לעיתונאי בריטי שבריטניה לא תוכל להפיק זממה אלא על־ידי שימוש בכוח כלפינו. יודעים אנו שלא נוכל לעמוד בפני הצבא הבריטי; עם זאת, אם יתקיפונו – נתגונן. בהזכירו מקרה האווירונים הבריטיים שחדרו לשטח ישראל בימי בווין, אמר ב[ן] ג[וריון] שאין הוא מאמין שגם היום תתיר דעת הקהל הבריטית שיישלח צבא בריטי לתוך ישראל. מאידך, ביודעין או בלא יודעין, על־ידי משלוח נשק בריטי למצרים מסייעת בריטניה למצרים להחריב ישראל.

בהדגישו כי נוסף על כל השיקולים הרגילים, שואפת ישראל בכל לבה לשלום כדי שתוכל לקלוט עלייתה ולבסס כלכלתה, אמר ב[ן] ג[וריון] שלא נקבל שלום שכליה עמו. הסכנה גוברת מיום ליום ונאסר מתפאר שתוך שישה חודשים יוכל למחוק ישראל. אם נוסף על הנשק הרוסי יימסר לו נשק בריטי וצרפתי, אין הדבר מחוץ לחשבון. המשלוחים הראשונים של הנשק הסובייטי כבר הגיעו למצרים ואתם טכנאים. לשאלת לאוסון אם דברי אידן החריפו את הסכנה, השיב ב[ן] ג[וריון] שאין כל ספק בכך שדברי אידן הקשו עורפה של מצרים והשאירו בלבה הרושם שבריטניה מאחוריה. השמדת שליש עמנו לפני 15 שנה, שמורה בזיכרוננו והעם היושב בציון לא יפקיר עצמו לטבח. לשאלת לאוסון, למה תרצה בריטניה לבודד או להשמיד ישראל, השיב ב[ן] ג[וריון] שאין זה רצונו של העם הבריטי אלא שהממשלה הבריטית הנוכחית רואה בנו גורם מפריע ומשתעשעת במחשבה שאלמלא ישראל, היתה בריטניה מגיעה לעמק השווה עם הערבים. אין לעלות על הדעת שארצות־הברית יכולה להיות שותפה למדיניות זו.

לכך העיר לאוסון בפסקנות never. ב[ן] ג[וריון] המשיך כי אם ארצות־הברית לא תמכור לנו נשק ותמנע איטליה וצרפת מלעשות זאת, לא נוכל לשבת בחיבוק ידיים. אם ישנם סוגי נשק שבגלל יוקרם בארצות־הברית לא נוכל לרוכשם שם, אל תימנע ארצות־הברית מארצות אחרות, בהן הוא זול יותר, לתתו לנו. להערת לאוסון, שלא שמע על פעולות מניעה של ארצות־הברית בצרפת או באיטליה, השיב ב[ן] ג[וריון] שידוע לו שבאיטליה נעשית פעולה זאת.

בסוף השיחה עבר ב[ן] ג[וריון] – לא מבחינה ישראלית צרה אלא כאזרח העולם – להעריך טיבה וסכנתה של החדירה הסובייטית למצרים שאותה הוא רואה כהצבת קרש קפיצה לחדירה

ברחבי היבשת עד אפריקה הדרומית. יבשת אפריקה חשופה לקומוניזם עוד יותר מאשר היתה יבשת אסיה לפני השתחררותם של הודו, פאקיסטן ובורמה. ב[ן] ג[וריון] חושש שארצות־הברית תיפול בפח ערמומיות הסובייטים כפי שנפל רוזוולט בזמנו. מייעודו היסודי של הקומוניזם הרוסי לחתור לכיבוש העולם יהיו התכססים הבין־לאומיים להגיע לכך אשר יהיו. כבר שמע הדים על הדאגה בדרום אפריקה מפני החדירה הסובייטית למצרים. הוא מאמין שנאסר אינו קומוניסט בטבעו ואף מתנגד לקומוניזם בארצו, אולם בלא יודעים הוא משמש סוכן לקומוניזם ובעוד שהוא חושב שהוא מפיק תועלת מהסובייטים, הרי למעשה הוא הופך למכשיר בידם. לשאלת לאוסון, למה בחרו הסובייטים בזמן הזה לראשית חדירתם למצרים, השיב ב[ן] ג[וריון] שחיכו להזדמנות שנפלה לידם, כלומר, דבר היתפשו של נאסר לנייטרליזם.

בגלל אי־רצונם של הסובייטים במלחמה בשלב זה, נעשית ותיעשה חדירתם בדרכי שלום ולא בכיבוש צבאי; הווה אומר שאם יושם קץ לחדירה זו, לא יגיבו הסובייטים במלחמה. אם לא תפסיק ארצות־הברית החדירה בעודנה באיבה, תפקיר היבשה כולה לסכנה. מוצאדק אף הוא כנאסר לא היה קומוניסט אולם הוא כנאסר שימש מכשיר בידי הרוסים. הסכנה לעולם מהחדירה הרוסית למצרים, גדולה מזו שהיתה בפרס שכן מצרים היא מפתח ליבשת אפריקה.

לשאלת לאוסון, אם מתכוון ב[ן] ג[וריון] ל־destruction of the individual Nasser השיב ב[ן] ג[וריון] שהוא מתכוון למשטר. להערת לאוסון שבעוד שבפרס היה השאח ואילו במצרים אין כוח אלטרנטיבי, השיב ב[ן] ג[וריון] כי ודאי ישנם כוחות אחרים כגון הוואפד וחוגים ליברליים.

הרצוג

478
י' אבידר אל ו' איתן
Y. Avidar to W. Eytan

מקור: 130.02/2403/16

מוסקבה, ב' כסלו תשט"ז
17 בנובמבר 1955

סודי

ברצוני לסקור את מדיניות ברית־המועצות לגבי המזרח התיכון כפי שהיא נראית לי בעקבי אחר התפתחות מדיניות החוץ שלה בכלל במשך שבעת החודשים האחרונים.

(א) יש לראות את מדיניות ברית־המועצות במזרח התיכון כמשולבת אורגנית בתוך הקו הכללי במדיניות החוץ שנקבע בראשית השנה ואשר סימניו העיקריים הם:

(1) השגת הפוגה או החלשה במתיחות הבין־גושית מבלי לוותר על שום עמדה ממשית שנכבשה או הושגה לפני כן.

(2) ניצול האווירה שנוצרה על־ידי הנכונות להפוגה לפני ועידת הפסגה ועל־ידי "רוח ג'נבה" שלאחריה, לרכישת עמדות נוספות בזירה הבין־לאומית. עמדות חדשות אלו נרכשות

באמצעות הרחבת קשרים מדיניים, מסחריים וקשרי מגע תרבותי וטכני בתור ראשון, עם שורה של מדינות אשר אינן נמצאות בתחום ההשפעה של ארצות־הברית. בתור שני, עם מדינות אשר השפעת המערב בהן חלשה. בתור שלישי, באות המדינות הנמצאות בתחום השפעת נאט״ו אולם מתהוות פרצות ביחסיהן עם ארצות־הברית או קיימות הסתייגויות מסוימות בחברותן בנאטו.

(3) ניצול האווירה הנ״ל המכונה בהתמדה רבה כ״רוח ג׳נבה״ לשם ניסיון החלשת הכוננות ובעיקר ההתכוננות המלחמתית של מדינות המערב בכלל והמאוגדות בנאטו, בפרט. זאת על־ידי תעמולה ענפה וניסיון רכישת אמון בחוגים רחבים של הציבוריות המערבית לכוונות השלום והקיום בצוותא של ברית־המועצות.

(4) ניצול האפשרויות שפתחה "רוח ג׳נבה" להאדרת שמה וכוחה הכלכלי המתעצם של ברית־המועצות ולתעמולה מוגברת פנימית וחיצונית למשטר הקומוניסטי.

(5) פעילות ויזמה מדינית ללא תקדים ביחסים הבין־לאומיים ומגמה מתבלטת לחדור ולהיהפך גורם אשר בלעדיו קשה להסדיר בעיות בין־לאומיות גם בזירות אשר לפני כן לא היתה ניכרת כלל או כמעט נוכחות ברית־המועצות.

יש מקום להנחה כי הקו החדש במדיניות החוץ הסובייטית אינו מעיד על החלשה במאבק על הגמוניה בעולם, אלא להיפך, משמש ביטוי לשלב חדש ומוגבר במאבק זה המתבצע בשיטה נבונה יותר מהשלבים הקודמים.

שלב מוגבר זה במאבק להגמוניה בעולם והשיטה החדשה בו הוא מתבצע, נובעים מההכרה בהתעצמות הכוח, מהיותם בוטחים ביציבות המשטר בברית־המועצות ומהתבססות מסוימת של המשטר במדינות הגרורות. התפתחויות אלו, אפשרו שינוי המדיניות, דבר שהיה בלתי אפשרי בתקופה הראשונה של כפיית המשטר הסובייטי במדינות הגרורות.

אין ספק כי צרכים פנימיים בברית־המועצות, כלכליים וחברתיים בעיקר, והכרח להגדיל את העזרה לסין ולהקטין את הסחיטה מהמדינות הגרורות, הנם בין הגורמים החשובים הדוחפים את ברית־המועצות להשגת הפוגה והחלשת מרוץ ההזדיינות, אולם טעות תהיה, לדעתי, לחשוב כי מתוך הכרת חולשה הגיעו לשינוי הקו, אלא להיפך, מתוך הכרה בכוחם ומתוך חישוב כדאיות המפנה לשם החשת ההתעצמות בפנים והרחבת ההשפעה בחוץ.

(ב) מן הנכון לראות את עסקת הנשק הצ׳כית-מצרית כחלק מתכנית מחושבת סובייטית של חדירה למזרח התיכון במגמה להחליש את אחיזת המערב באזור ובמגמה לרכוש השפעה ודריסת רגל בו על־מנת להיהפך לגורם אשר יוכל מצד אחד, למנוע מהמערב או להקשות עליו שימוש צבאי באזור נגד ברית־המועצות ומצד שני, על־ידי תמיכה מדינית במדינות ערב והרחבת קשרי המסחר והסיוע הטכני לעשות לכדאי למדינות ערב להישען על ברית־המועצות בהסדר בעיות בין־לאומיות. אגב, צריך לזכור כי קדם לעסקת הנשק עניין התמיכה ההפגנתית של ברית־המועצות בסוריה נגד לחץ טורקיה ועיראק, שהיה בה מסימני הפעילות המדינית החדשה.

הברית הבגדאדית, הצטרפות בריטניה לברית ומשיכת פקיסטאן ואחר־כך פרס לברית, רק החישו את התהליך והרימו את מידת המאמץ שברית־המועצות היתה מוכנה להשקיע בפעולה, אולם, אין לראות בזאת את הסיבה הישירה ובוודאי לא את הסיבה היחידה.

אספקת הנשק למצרים ביסודה לא היתה, לדעתי, מכוונת נגד ישראל, אלא שימשה אמצעי הפיתוי המושך ביותר בתקופה זו ונוסף לזאת סבורה ודאי ברית־המועצות ובמידה רבה של צדק, כי מצרים חזקה יותר מבחינה צבאית ובייחוד כשחיזוק זה בא לה מברית־המועצות, תתנגד יותר להתקשרות צבאית עם המערב ובבוא העת תוכל להכביד יותר על הריאקטיביזציה של בסיס הסואץ.

יש לצפות להמשך והרחבת הפעילות הסובייטית לרכישת השפעה ועמדה באזור ולמאמץ מתמיד להבאשת ריחו של המערב והחלשת עמדותיו. פעילות זו עלולה לכלול עסקות לאספקת נשק למדינות ערב נוספות וכן ניסיונות להסכמים על הקמת מפעלי תעשייה כבדה.

בשטח הסיוע המדיני, הננו עלולים לעמוד בפני הזדהות סובייטית עם תביעות מדינות ערב להכיר בהחלטות או"ם מ־1947 כפיתרון הבעיה הפלשתינאית. על־ידי צעד כזה, תראה ברית־המועצות למדינות ערב תמיכה מרחיקת לכת הרבה יותר מאשר הצעות אידן לפשרה ותרכוש בזאת אהדתם מבלי להשקיע דבר מאמצעיה היא. אין קיימים במדיניות ברית־המועצות אותם המעצורים של דעת קהל באנגליה ואמריקה ובוודאי אין צורך להתחשב בקולות הבוחרים היהודים.

השאלה הניצבת היא: מה ערך ישראל ומקומה של ישראל במערכה זו של חדירת ברית־המועצות למזרח התיכון. מוטעה יהיה לחשוב שברית־המועצות אינה מחשיבה את ישראל כגורם במזרח התיכון. תמיכתה של ברית־המועצות בישראל באו"ם ב־1947, נבעה מהאינטרס שלה לחתור תחת שליטתה של בריטניה בארץ־ישראל, או יותר פשוט, לסייע לסילוקה מארץ־ישראל. הכרתה בישראל ותמיכתה על־ידי נשק צ'כי בתקופת המלחמה, נבעה מהתקווה כי ישראל תשאף ליחסים טובים עם ברית־המועצות, אולי בהשפעת סכסוכה עם בריטניה. סילוק בריטניה הפך לעובדה ותקוותיה לגבי יחסים תקינים עם ישראל והשפעה מסוימת על מדיניותה, נכזבו.

אני נוטה להאמין כי ברית־המועצות רואה כיום בישראל גרורה של ארצות־הברית ואולי אף מכשיר בידה לביצוע מדיניותה במזרח התיכון. יש לי יסוד להניח כי מנהיגות ברית־המועצות בטוחה כי ההון האמריקני שולט בכלכלת ישראל, הסטייט דפרטמנט במדיניותה ובמידה רבה, הפנטגון בצבאה.

האמת ניתנת להיאמר כי לא במעט סייענו אנו בעצמנו ליצירת דעה זו: ההוכחה האחרונה והמשכנעת אולי, הנה התדפקותנו על שערי הסטייט דפרטמנט בעניין חוזה ביטחון. שום הסברה לא תשכנע את ברית־המועצות כי אפשרי חוזה ביטחון עם ארצות־הברית מבלי שהוא יחייב בגלוי או בהסתר מתן בסיסים וכי ייתכן בכלל שחוזה כזה אינו מכוון גם נגד ברית־המועצות. אין לשכוח גם כי "המקורות המהימנים" המסבירים את מדיניות ישראל הם מק"י והשגרירות הסובייטית בישראל ונקל לשער תרומת שני אלה לתמונה הנוצרת.

ייתכן וברמזים שהושמעו בזמנו לארגמן ברומניה על־ידי נציגים סובייטים ובכמה רמזים שהושמעו בהזדמנויות אחרות, היה ניסיון של בדיקה מוקדמת (אולי לא רצינית ביותר) על-מנת לברר אם אין ישראל מוכנה לסור "מדרכה הרעה". נוספו לכך האזהרות בעיתונות הסובייטית בפני הליכה בקו של חוזה ביטחון עם ארצות־הברית ומשמעות צעד כזה מצד ישראל לגבי היחסים עם ברית־המועצות. ישראל לא שעתה לאזהרות אלה והמשיכה לחתור לחוזה ביטחון. הרמזים לא נענו בשום ניסיון מצדה לעמוד על תוכנם.

מתקבל על הדעת, כי במצב זה של הערכת ישראל – כגורם הנמצא לחלוטין במחנה השני והמשרת כליל את האינטרסים של היריב הגדול וכגורם שאינו מוכן אפילו לנסות ולדון עם ברית־המועצות על תנאים לוויתור, על השתעבדות נוספת וצבאית הפעם – לא היוותה הפגיעה בביטחון ישראל מעצור לעסקת הנשק ואף לא תהווה הפגיעה בענייניה החיוניים של ישראל מעצור לתמיכת ברית־המועצות בתביעת מדינות ערב, להכיר בהחלטות או"ם מ-1947 כפיתרון של בעיית ארץ־ישראל. אגב: סבורני כי פגישות השר עם שרי החוץ של ארבעת המעצמות בפאריס ובג'נבה עשויות היו לחזק את ההערכה הנ"ל לגבי מקומה המוחלט

של ישראל בין הגושים. משלושת שרי המערב תבענו נשק וערובות והתערבות אצל ברית־המועצות להפסקת משלוחי הנשק למצרים. מאחד מהם תבענו שוב חוזה ביטחון. למולוטוב הטפנו מוסר נוסף למוסר שהטיפו לו שרי החוץ המערביים בשמנו. כך, לפחות, הצטייר הדבר, לדעתי, בעיניו. לא יכולנו בשיחה עם מולוטוב לומר דבר העונה במשהו לאינטרסים של ברית־המועצות לפי שהם נראים להם.

כידוע לך ודאי אמר מולוטוב כדרך אגב ובסוף השיחה "אילו הייתם באמת מעוניינים ביחסים טובים עם ברית־המועצות הייתם כבר משיגים אותם".

ברצוני להדגיש נקודה נוספת: באיזו מידה עלינו לקחת בחשבון סכנת כניסתה של ברית־המועצות כגורם בענייני המזרח התיכון בהסכמה או השלמה של המערב. סבורני שסכנה כזו קיימת. דובר סובייטי בג'נבה (איליצ'וב – חבר הקולגיום של משרד החוץ) רמז על כך כי ברית־המועצות תהיה מוכנה בעתיד להשתתף בוועידה מיוחדת שתדון בהסדר ענייני האזור ולתרום תרומתה לעניין כפי שעשתה זאת בעניין הודו־סין. מברקו של אילת על הצעות מקמילן לשיתוף מסוים של ברית־המועצות בהסדר ענייני המזרח התיכון,[1] הנם אולי סנונית ראשונה או עורב ראשון לכיוון מחשבה זה אצל המערב. ואין הדבר תלוי מרצונו של המערב בלבד אלא במידה לא מעטה, מהתמדת פעילותה של ברית־המועצות באזור.

אם יש ממש בסכנה כזו, אזי כדאי לדון באופן היסודי ביותר באפשרות של ניסיון הידברות עם הסובייטים. אחרת, אנו עלולים להימצא במצב בו יהיה מצד אחד שיתוף פעולה ערבי-סובייטי ל"סימון פיתרון" לבעיה הארץ־ישראלית ומצד שני, צורה מסוימת של שיתוף הסובייטים על־ידי המערב באותה הבעיה כשאנו נמשיך להיחשב בעיני הסובייטים לאותו הגורם שעל חשבונו כדאי להם לוותר בלי כל הסתייגות. יש להוסיף כי משא־ומתן כזה לפי כל הסימנים, עלול להתנהל באווירה של התחרות בין המערב והמזרח לרכישת אהדתם של הערבים.

הנני מזכיר לך הצעותי בברן לגבי תוכן אפשרי של שיחות עם הסובייטים. חשבתי על אפשרות של גישוש מסוים אצל הסובייטים כמובן זהיר ובלתי מחייב, על־מנת לבחון ולדעת אם ועל מה היו מוכנים להידבר אתנו. נראה לי כי אין התנאים במוסקבה נוחים לפעולה זו, בעיקר בגלל היותה ישירה מדי. עלה על דעתי כי מקום מתאים להתחלה יכול להיות אולי בלגראד וזאת בגלל האפשרות לתת לשיחות אופי בלתי ישיר ובגלל נוכחות לבבי שם הבקיא בנושא. כוונתי, כמובן, לשיחה זהירה בינו לבין השגריר הסובייטי בבלגראד.

לצערי לא עלה בידי לערוך את הסקירה בקיצור כאשר התכוונתי, ואתך הסליחה.

בברכה,

י' אבידר

478

1. ראה מס' 459.

479
מ' שרת אל משרד החוץ
M. Sharett to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 720
נוסח נכנס: 130.02/2455/7

ניו יורק, 18 בנובמבר 1955

המנכ"ל.

בשיחות עם אישים מתאימים, אני מפרש פניית אידן כדלקמן.

אין לאנגליה השפעה על נאסר. אילו היתה לה השפעה, היתה מונעת העסקה הצ'כית. אנגליה דואגת לא לשלום ישראל אלא למעמדה היא אצל הערבים שאותו היא מנסה להחזיר לעצמה על־ידי פיוסים ועל חשבון ישראל. הווה אומר, העיקר בנאום אידן היא לא הצעת התיווך כפי שנתרשמה דעת הקהל התמימה, אלא חתירה למצוא חן בעיני הערבים על־ידי מתן תוקף מחודש להסדר 47. על־ידי ההסתמכות על 47, השיגה אנגליה את מטרתה ואותה ההסתמכות עצמה פוסלת אותה לכל תיווך מבחינת ישראל. ארצות־הברית, אם רצונה לא להסתבך ולא להתבזות, תשמור נפשה מלהזדהות.

שרת

480
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 674
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 18 בנובמבר 1955

סודי ביותר

בשיחה ממושכת עם מסיגלי, אמר לי ברורות כי משרד החוץ מתנגד לעסקת מיסטר 4 וגילה תרעומת נגד משרד ההגנה הלאומית ונגדנו על שפסחנו על הרציף [משרד החוץ הצרפתי] בשלבים הראשונים של המשא־ומתן. בראשית דברי, הבעתי לפניו חרדתנו לנוכח הידיעות כי המיגים כבר הופיעו במצרים. אמרתי שהמיסטרים הם נשק יחידי שיוכל להבטיח[נ]ו בפני התקפת פתע של מטוסים אלה. הוספתי כי בשיחת שרת עם פור ועם פיניי, הובטח לנו במפורש כי ממשלת צרפת תאשר כל דרישתנו לנשק והבעתי התמרמרותי על המכשולים שנתקל בהם המיסטר. מסיגלי טען כי המניעה העיקרית היא שהמטוסים שייכים לאמריקנים ושאין הצרפתים רשאים למכור סחורה שאינם בעלים עליה. לשאלותיי הנוספות, באם ניסו

לקבל הסכמה מפורשת או משתמטת מצד האמריקנים, לא באה תשובה מספקת. נימוקו השני היה שהשלושה נועדו יחד בג'נבה והסכימו "להניח על השולחן" את כל מכירותיהם למזרח התיכון. הוסיף, שהוא מצדו רואה סכנה חמורה בהתפוררות החזית המערבית לנוכח החדירה הסובייטית לאזורנו. שאלתיו גלויות, כיצד אפשר לפרש כחזית אחידה את הכרזת אידן מזה, היסוסי האמריקנים מזה ועסקת הצרפתים עם נאסר מזה. האם פירושו של דבר שהעניין האחד שהוסכם עליו הוא שיש להפקיר את ישראל לנפשה ולתת פרס למקבלי הנשק מהסובייטים. כשרמז על הצהרת השלושה, שאלתיו כיצד אפשר לראותה כמסקניות קיימת לאור הצהרת אידן שפירושה שינוי בגבולות שהתחייבו לשומרם ולאור השינוי באיזון החימוש על־ידי הנשק הצ'כוסלובקי למצרים. מסיגלי אמר שהעמדה האחידה עדיין לא נתגבשה והמשא־ומתן שהוחל בג'נבה יימשך. ביטל ערך העסקה הצרפתית עם מצרים, אמר שהחוזים עדיין אינם חתומים והאספקה לא תתחיל בקרוב. הוסיף כי אין בכוונתם למכור למצרים מטוסים. אולם, מכירת מיסטרים לישראל יהיה בה משום נקיטת עמדה בולטת מצד צרפת בנפרד מבנות־בריתה. חזרתי והסתמכתי על הבטחות פיניי. כאן התקיף השרים המכריזים הכרזות ומבטיחים הבטחות מבלי להיוועץ בשירותים ומבלי לקחת בחשבון את התחייבויותיה הבין־לאומיות של צרפת. כשהסתמכתי על החוזים שנחתמו בשעתם בעניין המיסטרים, אמר כי התחייבות זו מילאה צרפת על־ידי מכירת האורגנים. התנגדתי לזה בתקיפות וציינתי שאפילו כך, עדיין מגיעים לנו מטוסים נוספים לפי החוזים הקיימים. כששאלתיו אם הסרת ההתנגדות האמריקנית ומציאת דרך טכנית להתגבר על מכשול ה־off shore תפתור הבעיה, אמר כי גם אז תצטרך צרפת לקחת בחשבון שיקולים מדיניים אלה, אך הפיתרון יוקל במידה ניכרת (considérablement). דאגתו העיקרית היתה מה יהיה אם יתגלו פתאום מיסטרים בשמי ישראל. ניסה להוכיח לי שאין בדעתו של נאסר להתקיף, אך נאלץ לענות בשלילה לשאלתי אם הוא סומך על רצונו ויכולתו של נאסר למנוע מלחמה לא רק אצלנו כי אם בצפון אפריקה. בסיכום השיחה אמר שנתרשם מדאגתנו וכן מהעובדה שפיניי נתן הבטחה מפורשת. ידבר עם שר החוץ עוד היום, אך רמז שאינו מצפה להחלטה חיובית. אגב, מסתבר מדבריו כי בשיחות ג'נבה השתדלו הבריטים למעט ערך נאומו של אידן ולהוכיח לצרפתים ולאמריקנים שלא יהיה בכוונתנו להציע שינויים טריטוריאליים רציניים. שיחה זו מאשרת השערתנו על מאבק משרד החוץ נגד עסקת המיסטרים. אנו ממשיכים בלחץ בכל הכיוונים, אך ברור שהפיתרון לא יבוא במהרה. קבעתי פגישה נוספת עם מסיגלי בעניין העסקה המצרית והמצב במזרח התיכון בכללו. מנסה להחיש ראיון עם פיניי בעניין המיסטרים ומקווה להשיגו באם לא תיפול הממשלה.

צור

481
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 680
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 19 בנובמבר 1955

בפגישתי עם פיניי אתמול הוכיחני קשות, כנראה בהשראת מסיגלי, על שפסחתי על משרד החוץ במשא־ומתן על הרכש.[1] טען כי עוזריו והוא עצמו לא ידעו דבר על הכמויות שדרשנו ועל החוזים שנחתמו וכי כל הנוהל מנוגד למסורת ולחוקה הצרפתית. נפנף בפני בחוזים שנחתמו על־ידי קרוזי[ה] וביוט ושאל כיצד מרהיב עוז מזכיר מדינה צעיר לקבל על עצמו התחייבויות בין־לאומיות מבלי לשמוע דעת שר החוץ, שר הכספים וכו'. בתשובתי הסתמכתי על שיחתו ושיחת פור עם שרת ועל ההבטחה שנתנה לנו על-ידו בג'נבה לעזור ללא סייג. אמרתי כי כולנו הערכנו יחסו, יחס ראש הממשלה ושר ההגנה שקיצרו בנוהל כדי להושיט עזרה בשעת סכנה. הוספתי כי איננו חיים בזמנים רגילים. כי כל יום יקר ואנו סומכים על צרפת. משככך זעמו, אמר כי רשאי היה אמנם לבטל החוזים שאין להם ערך חוקי אך "משום ידידות אלי" לא יעשה זאת ויסדיר regulariser החוזים שכבר נחתמו. אשר למיסטר 4, שמע בקשב לטיעוני, אך השיב שלא יכול להסכים שיימסרו לנו ללא ידיעת האמריקנים. "אני אדם גלוי. כשם שדיברתי אתך גלויות, כן אין בדעתי לרמות את האמריקנים". הבטיח לעמוד על דרישתנו בשיחתם אתו. כששאלתיו מה הסיכויים לאור שיחותיו בג'נבה, אמר כי הכול מסכימים שיש למנוע מרוץ זיון, אך הוא טוען, ועל טענתו יחזור בפני האמריקנים, שיש להבטיח קודם כל יכולתה של ישראל להתגונן בפני התקפה. סיפר כי הערבים טוענים לפניו על כמויות הנשק שצרפת מוכרת לנו ומפריזים בהן פי כמה. השיבותי כי אפילו לא תמכור צרפת נשק כלל, יטענו כך ולכן אין להיבהל ממחאותיהם. תגובתו היתה כי אין צרפת נרתעת מלמלא חובתה. אגב, עם שגריר מצרים נפגשתי בחדר ההמתנה וקדם לו שגריר סעודיה. בסיום השיחה, ביקש ממני לחזור ולבוא אליו כל שעה שאזדקק לעזרה. מסקנותי:

(א) עניין הרכש שלנו עורר סערה בין־משרדית וייתכן אפילו ברמה ממשלתית.

(ב) נכונו לנו קשיים ברציף [משרד החוץ הצרפתי], אך אין להתחרט, כי אלמלא הלכנו בדרך הרגילה, ספק אם היינו משיגים את שלנו.

(ג) החוזים שנחתמו אין לבטלם, אך יהיה עלינו לעמוד על המשמר לגבי מהירות הביצוע.

(ד) המערכה על המיסטר תהיה כבדה, אך קיימים סיכויים שנזכה בה באם יישאר פיניי בשלטון.

(ה) בשלב זה לא ייתכן עוד לפעול בעניין המיסטר מאחורי גבו של משרד החוץ הצרפתי. משום כך, כדאי להכניס את סילבר לעניין ולתבוע ממנו שילחץ מצדו.

צור

481

1. ראה מס' 480.

482

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל[1]

Aide Mémoire from the Government of the United States to the Government of Israel

130.02/2456/4

Washington, 21 November 1955

Secret

Aide Mémoire

In the opinion of the United States Government a settlement of the principal issues of the Israel-Arab dispute is essential if Israel is in the long run to survive. This has become more urgent in view of the apparent intention of the Soviet Government now to seek for its own purposes to implement Arab hostility to Israel.

The United States Government believes that a settlement may be possible if the Governments connected accept the approach outlined by Secretary Dulles in his August 26th speech, an approach which involves concessions by Arab States as well as by Israel.

It is, however, in our opinion, of the utmost importance that the Governments concerned do everything in their power to maintain calm along the armistice lines, even in the face of provocations. They should cooperate to the fullest with General Burns. Israel, for example, would not seek to compel the settlement of specific issues by force, such as the right of transit in the Gulf of Aqaba.

We believe that it should be recognized that the territorial adjustments referred to in Secretary Dulles' August 26th speech may have to include concessions in the Negev to provide an Arab area joining Egypt with the rest of the Arab world. These concessions need not, as we see it, involve loss of any appreciably populated land or land of any substantial economic value.

The settlement, outlined by Secretary Dulles' August 26th speech, would, as there indicated, involve very considerable contributions, both political and economic, by the United States.

482

1. נמסר בשיחה עם מזכיר המדינה – ראה מס' 483.

We believe, however, that it is indispensable that the Governments directly concerned should also be prepared to make contributions.

The positive value to Israel of such a settlement, in terms of a prosperous and viable existence, would be incomparably greater that what it is suggested might be required of Israel to procure that settlement.

If the Government of Israel is in accord with the foregoing, it would greatly encourage the United States in its effort to seek a settlement using fully to that end the peaceful influences of which it disposes, and which we believe are not inconsiderable.

483
א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן XA735
נוסח יוצא: 93.01/2212/4

ניו יורק, 23 בנובמבר 1955

אישי בתכלית

ביום ב'[1] בא השר בלוויתי לביקור נימוסין אצל המזכיר. נכחו גם הובר, אלן, ראסל. המזכיר ביקש רשות לשנות אופי הפגישה ולהקדישה לשיחה רצינית ועניינית. פתח ואמר: (א) הריני מאמין כי יש סיכוי להסדר בין ישראל והערבים. השר אמר מיד – הרי זוהי בשורה גדולה. המזכיר המשיך ואמר: קיים סיכוי להסדר על יסוד נאומי מ־26 באוגוסט.[2] לכך נחוצים שני תנאים: הראשון, התאפקות בגבולות ונכונות לא לדחוק הקץ בכוח בכמה עניינים כגון הסגר אילת; והשני, נכונות לגלות גמישות בעניין הגבולות. (ב) ישראל חייבת לשקול אפשרות של תיקון גבול בנגב שיאפשר רציפות המגע בין מצרים ושאר מדינות ערב. אין הוויתור צריך לכלול הפסד של שטח מאוכלס או עמדה בעלת ערך כלכלי. ישראל רשאית לקבל פיצוי במקום אחר. ברור כי עמידה נוקשה על קווי שביתת־הנשק לא תאפשר התקדמות לשלום. גם הערבים יצטרכו להביא תרומתם ולוותר על כל מיני דברים שהם מדברים עליהם כיום. זוהי שעת כושר לפעולה וארצות־הברית מוכנה להתמסר למציאת פיתרון. מצרים מודאגת ביותר מהתוצאות ארוכות המועד של הסתבכותה עם ברית־המועצות. פגה תחושת הניצחון ובאה התפכחות מסוימת. ממשלת ארצות־הברית מוכנה ללחוץ על נקודות רגישות בעמדת מצרים ובידה אפשרויות רבות של שידול והרתעה. המזכיר מסר מסמך קצר הכולל רעיונות אלה.[3]

483

1. 21 בנובמבר.
2. ראה מס' 344 (הערת עורך).
3. מס' 482.

השר ענה: (1) לגבי התנאי הראשון, עובדה היא שבשבועות האחרונים התאפקה ישראל מלהגיב על התגרויות רבות וחמורות. אין להתחייב על מחר או מחרתיים ויש סכנה שמא התאפקות מתמדת תתפרש כחולשה או פחד, תעודד לפגיעות יותר חמורות ולבסוף תפקע הסבלנות; (2) דאגה עמוקה ביותר מעוררות הנחות המזכיר על אופי הוויתורים הנדרשים מהצדדים. אין כאן למעשה כל הדדיות. הערבים מתבקשים לוותר על תביעות מילוליות חסרות שחר שהוויתור עליהן אינו כרוך בשום הפסד או קורבן בעוד שישראל נתבעת לוותר על נכסי ממש. אין סיכוי כלשהו לוויתור כזה ועצם ההצעה רק תגרום למשבר מיותר בין ארצות־הברית לבין ישראל, דבר שמעורר בלבו חרדה ודיכאון. (ב) אין שחר לעצם ההצעה של ויתור ישראלי שיאפשר רציפות בין מצרים וירדן. אם הכוונה לקרוע מישראל את אילת, הרי לא יעלה על הדעת כי ישראל תוותר על מוצא שני לים ואם למסדרון מצפון לאילת, הרי פירוש הדבר, ניתוק אילת מעיקר שטח המדינה והפיכתה לאיבר מדולדל ושוב אין זה בא בחשבון. שלמותה המרחבית הרצופה של ישראל קודמת להקמת רציפות בין מצרים וירדן, כל שכן שרציפות כזאת לא היתה מעולם ותקומת ישראל לא שללה מהעולם הערבי שום רציפות שהיתה קיימת קודם. יתר־על־כן, אין כבישים ומסילות ברזל באותו אזור, אין תחבורה ומסחר וכל התביעה אינה אלא אחיזת עיניים ללא כל צורך מעשי מוצדק. הלא אפשר לטעון כי ישראל מנתקת את המגע הישיר בין מצרים ולבנון, שתי מדינות מפותחות יחסית שהקשר ביניהן יכול להיחשב נכס רציני. המסקנה יכולה להיות חיסול מדינת ישראל. המזכיר הניד ראשו בשלילה נמרצת. השר הוסיף כי בתנאי שלום, תוסדר תחבורה אזורית, תופעל רכבת מקהיר לביירות, יטוסו אווירונים על פני ישראל בין מדינות ערביות, תינתן אפשרות לירדן ליהנות משימוש בנמל חיפה ומחופש מעבר אליו וממנו ואם אמנם קיימת בעיית תחבורה בין מצרים וירדן באותה פינה מדברית, הרי אפשרי פיתרון שאינו כרוך בשום שינוי גבול או קיפוח ריבונות. לגבי הגבולות, עמדתנו ברורה והיא קווי שביתת־הנשק ורק תיקונים קלים והדדיים במסגרת הסכם של שלום. ישראל לא תוותר על מוצאה לים סוף ולאוקיינוסי הדרום והמזרח וכן לא תתרסק כדי ששתי מדינות ערביות תגענה זו בזו.

המזכיר הגיב: (א) הוא מבין היטב את העמדה הישראלית המוצהרת ואינו מציע שום שינוי בה. להיפך, נבון ביותר מצד ישראל להחזיק פומבית בעמדה זו. מאידך, עליו לדעת באורח אישי וכמוס, אם יש סיכוי כלשהו לגמישות שתאפשר לו מאמץ גדול להחיש הסדר. (ב) הוא חוזר ומדגיש כי ישראל רשאית לתבוע פיצוי על כל שטח שתוותר עליו ונדמה לו כי הדבר ניתן אי שם צפונה. בקשר לביקורת שהביע השר בראשית השיחה על נאום אידן אמר המזכיר, כי המגמות הכלליות של אמריקה ואנגליה זהות ואין להגזים בהבדלים או לנצלם. הוא ראה אמנם רק כמה קטעים של נאום אידן לפני פרסומו, אך לא נתבקש לאשרו והוא עצמו לא היה מנסח הדברים כאידן. בעיקר מסתייגת ארצות־הברית מהסתמכות על החלטת 1947 מאחר שהיא רואה אותה כמיושנת Outdated by events. הבעיה אינה מי צודק, אלא כיצד לקדם את השלום וברוח זו הוא מבקש שהשר ישקול דבריו ולא ייחפז לשלול סיטונית כל אפשרות של עמדה יותר גמישה. הוא מציע שהדברים יישמרו בסוד כמוס, אך חשוב שתקום הבנה בין ארצות־הברית לבין ישראל כדי שהראשונה תטיל מלוא משקלה במאזני השלום. כאן לבש המזכיר חגיגיות רבה ותיאר המצב כחמור ביותר. כיצד תחזיק ישראל מעמד. הנה הוגשו רשימות לקניית נשק בארצות־הברית ובכל מיני מקומות. אינו יודע מהו המחיר לנשק זה, אולי מאה או מאתיים מיליון דולר. בינתיים, קיימת סכנה חמורה לאינטרסים חיוניים של אמריקה. שמירת קיומה של ישראל הוא אחד האינטרסים האלה, אך יש גם בעיות של שטחים ואוכלוסיות גדולים וכן הנפט,

שכלכלת אנגליה ואירופה המערבית מתבססת עליו. אם ישראל לא תשתף פעולה בחיפוש פיתרון, הרי תועמד ארצות־הברית בפני ברירה חמורה ביותר בין שמירת אמונים לישראל לבין כל האינטרסים האחרים המרוכזים בעולם הערבי הרחב. אם תועמד אמריקה בפני ברירה זאת, היא תכריע לטובת ידידותה עם ישראל ותלך עם ישראל באש ובמים Come hell and high water. אך דווקא משום שארצות־הברית קיבלה החלטה לבלתי הפקיר ישראל בשום פנים, חובה על מנהיגי ישראל מתוך הגינות פשוטה Common decency לסייע לארצות־הברית במציאת פיתרון שלדעת ארצות־הברית לא יהיה כרוך בשום הפסד של עמדה חיונית או נכסים חשובים מצד ישראל.

השר השיב כי זוהי כל השאלה. אך יש שאלה קודמת, האמנם מוכנים הערבים לדיון רציני על הסדר. היש למזכיר ביטחון כלשהו כי הצעת ויתורים לא תעודד נוקשות ותביעות עוד יותר מרחיקות. והאמנם תצליח ממשלת ארצות־הברית לקרב אליה את ארצות ערב ולהרחיקן מרוסיה על־ידי ויתורים על חשבון ישראל. כאן הסביר השר במפורט פרשת הספר הלבן כשבריטניה ביקשה לפייס את הערבים לקראת מלחמת העולם השנייה, גזרה קורבנות על היישוב שלא היה אז בעל מעמד ממלכתי המחייב השגת הסכמתו ואף-על־פי כן לא קנתה את עולמה אצל הערבים ביום פקודה ורק ניצחון בעלי הברית החזירם למוטב. העיקר הוא להבין כי אין לערבים כל זכות לתבוע שטח מישראל וקיומה של תביעה, אין פירושו קיומה של זכות.

המזכיר חזר והדגיש כי אין בכוונתו להציע שום דבר שיפגע בישראל, אך רצונו עז לשמוע משהו שיאפשר לו לפנות לצד השני על-מנת להשיג הסדר. אין לו ביטחון מוחלט שהדבר יקום, אך לדעתו קיים סיכוי אולי של 50 אחוז. ייתכן כי ישראל תעריך את הסיכוי כיותר קלוש אך חובה לנסות. הוא מבקש שהשר ישקול את הבעיה וישיב תשובה רצינית ומסייעת. הוא מבין כי השר יחפוץ בוודאי להימלך בממשלתו.

השר סיכם עמדתנו בעניין הגבולות: אנו מוכנים לתיקוני הגבולות הקיימים אך ורק על בסיס כללי של הדדיות וגם דבר זה מסויג בשני תנאים בל יעברו: (א) שלא נפסיד שום עמדה חיונית; (ב) שלא יבוא שום ריסוק בשלמותה המרחבית של המדינה.

המזכיר אמר כי הוא מוצא עידוד מסוים בסיכום האחרון וביקש לקבלו בכתב ואולי בשעת כתיבה, אפשר לעשותו מעודד עוד יותר. כשיקבל ניסוח מוסמך של עמדת ישראל, ישקול את כל המצב ויבוא אתנו בדברים. היה מובן שתהיה פגישה נוספת אתו על רקע תשובתנו.

אבן

484

כ' שלמון, נספח צה"ל בארצות־הברית, אל מ' דיין[1]

K. Salmon, Military, Navy and Air Attaché in the US, to M. Dayan

מקור: 130.02/2456/3

ואשינגטון, 23 בנובמבר 1955

סודי ביותר

הנדון: תביעתנו לנשק מממשלת ארצות־הברית

במכתבי מס' ר/2346/12 מיום 18.11.55, דיווחתי על מסירת האיגרת ורשימת הנשק[2] ביום 16.11.55 ועל השיקולים לפיהם הערכתי הרשימה. בינתיים קיימתי שיחות עם מספר קצינים בפנטגון, הן בדרגי עבודה והן בדרגי תכנון וביון, וכן עם מר דיקסון ממחלקת המדינה.

כפי שדיווחתי במברקי מס' ס/766, הועברה עתה האיגרת והרשימה למחלקת ההגנה למשרד עוזר המזכיר לעניינים בין־לאומיים וממנו הועברה הרשימה רוטינית לדרגי העבודה במחלקות הלוגיסטיות של משרדי השירותים כדי שיעירו הערותיהם עד אמצע השבוע הבא במה שנוגע למציאותם בעין של הפריטים הנדרשים על־ידינו למסירה מידית והמחירים שייקבעו עבורם על־ידי משרדי השירותים. תהליך זה הוא רוטיני ואינו מעיד על נטייה להחלטה חיובית או שלילית או פשרנית. השוני היחידי לגבי נוהל הטיפול בבקשות קודמות שלנו הוא במהירות בה הועברה הבקשה לדרגי העבודה ובכך שנדרשו להמציא תשובתם תוך פרק זמן קצר יחסית. התשובות מדרגי העבודה של מחלקות השירותים תומצאנה, אפוא, באמצע השבוע הבא לידי מחלקת המדינה. נראה לי כי במה שנוגע לכל הציוד אשר ביקשנו, קרוב לוודאי כי מחלקות השירותים תענינה שציוד זה נמצא בעין למסירה, פחות או יותר מידית, וכי סך־הכול של ערכו יגיע לסכומים גדולים מאד (למעלה מ־60 מיליון דולר לפי הערכתי).

במה שנוגע לציוד למלחמה באיום מצוללות, קיבלתי הודעה מראש אגף מודיעין של חיל הים האמריקני כי קצין מטה מומחה למלחמה בצוללות בדרגת קפטן, קיבל הוראות לבוא עמי בדברים כדי לייעץ לנו מה אנו יכולים לתכנן בשטח זה. בהתאם לכך, קבעתי עמו פגישה ליום ו' כדי שנברר אז נוהל להתייעצויות כאלה. לא ברור לי עוד מה האפשרויות בשטח זה ואם אפשר יהיה לקבל את הידיעות הדרושות בפגישות מתאימות של קציני חיל הים הנמצאים עתה בארצות־הברית, או אם יהיה צורך ואם תהיה הצדקה כי נביא לשם כך קצין או קצינים ממטה חיל הים.

מתשובה זו אין להסיק, כאמור, דבר על הסיכויים כיצד תיפול ההכרעה. אולם, יכול אני לומר עתה בהסתמך על מקורות מוסמכים כמה דברים בדבר התהליך בו תיפול ההכרעה. ראשית, נראה לי כוודאי שלא ראשי המטות ולא גורם תכנון מדיני אחר במערכת הביטחון ישותפו בהחלטה או בייעוץ. כך נראה לי גם כי בדרגים הנמוכים והבינוניים של מחלקת המדינה

484

1. נשלח גם אל הציר בוואשינגטון, ראובן שילוח.
2. מס' 473.

אין כל טיפול בדיון בפרשה זו וכי קרוב לוודאי שהמחשבה והשיקולים הם ברשותם הבלעדית של צמרת מחלקת המדינה. נאמר לי גם כי הנשיא עצמו מתעניין עניין ער בשאלה וכי ההכרעה הסופית תובא לאישורו האישי במושב מועצת ההגנה הלאומית.

מהשיחות שקיימתי יכול אני לסכם הלכי הרוח רק באופן גס כדי לסבר האוזן:

(א) הדעה הכללית היתה, משפורסמה העסקה המצרית-צ׳כית, כי ישראל עומדת לצאת למלחמה יזומה. עכשיו מסתבר כי ישראל לא נגררה אחרי ההיגיון הפשטני והפרימיטיבי של המסיבות, אולם גם עכשיו אין ביטחון שאין ישראל עלולה להיגרר להלך רוח שיביאנה לידי מלחמה יזומה עם מצרים. אין גם עכשיו רבים המשתכנעים מהטענה כי אין ישראל מסוגלת להרהר במלחמה יזומה בשל אורח חייה הדמוקרטיים, מבנה חברתה המאוזן, משטרה שבו ההחלטה בידי נבחרי העם, היעדר כושר ההפתעה, מניעים מוסריים, תלות בדעת הקהל העולמית וכו׳ וכו׳. אף אלה המודים ומאמינים כי העסקה הצ׳כית-מצרית היא התחלה שאין לחזור ממנה של חדירה סובייטית למזרח התיכון ושל ברית ערבית-סובייטית העתידה לגרור לתוכה את העולם הערבי כולו ולהסתיים בהפיכת המזרח התיכון הערבי לאזור השפעה סובייטית, רואים בחרדה ובפחד אפשרות של התלקחות קרבות בין ישראל לארצות ערב. טיעונם של אנשים אלה הוא כי הברירה איננה בין הידרדרות לקראת הפיכת המזרח התיכון לאזור השפעה סובייטי ובין החזרת הגלגל על־ידי קעקוע המשטר של נאסר תוך מלחמה בין ישראל למצרים – כי אם (וזאת בשל המעצורים הנוכחיים כמו ״רוח ג׳נבה״, חוסר כושר החלטה של הדמוקרטיות המערביות, אנטי־אימפריאליזם של ארצות־הברית וכו׳) בין תהליך איטי של חדירה סובייטית הצופן בחובו סיכויים למערב להתחרות בדרכים ״בלתי דרמטיות״ בחדירה זו ובין סיכויי התלקחות קרבות אשר יזעזעו את אשיות ״העולם הערבי״ ויבטיחו נפילתו הקרובה ״לזרועות הקומוניזם״ מבלי שאפשר יהיה לעשות דבר כדי למנוע זאת.

(ב) קיימת הסכמה כללית כי אין לסמוך על הבטחות שהעסקה הצ׳כית-מצרית היא בבחינת ״זריקה חד פעמית״ (one-shot-in-the-arm deal) וכי אפשר יהיה למצרים לפקח על הטכנאים הקומוניסטים ולהבטיח כי לא יהוו ראש גשר של חדירה קומוניסטית. כך מסכימים גם כי במידה ומצרים לבדה או יחד עם בנות-בריתה בארצות ערב האחרות תגיע לידי הרגשת עליונות של כוח צבאי – לא תוכל מצרים, אפילו תרצה בכך, לעמוד בפיתוי של התקפה על ישראל כדי להכריעה.

(ג) למערכת מסיבות אלה אין פיתרון ברור וקצוב והנטייה הכללית היא להימנע מנקיטת כל צעד העלול להרגיז את הערבים, ״לדחוף אותם לזרועות הקומוניזם״ או לזרז את התהליך בו יגיעו המצרים להרגשת ביטחון מספיקה כי יכולים הם לכבוש לעצמם מנהיגות בעולם הערבי על־ידי התקפה על ישראל כדי להכריעה. כנגד תביעתה של ישראל לנשק, מצביעים על כך שמרוץ זיון בין ישראל למצרים כשמצרים מקבלת נשק מהגוש הסובייטי וישראל מהמערב, לא רק שתזרז את תהליך התגבשות החדירה הסובייטית למזרח התיכון הערבי כי בנוסף, אין מרוץ זה בר סיכויים משום שאין ישראל יכולה לקוות לעמוד בו. כן מוסיפים, כי תהליך קליטת הנשק הסובייטי על־ידי מצרים, יש בו גורם זמן המאפשר עוד נופש מה, נופש שיש לנצלו כדי לברר ״דרכים אחרות״. מאידך, מסכימים גם כי אם ישאירו את ישראל ללא הגדלת כוחה הביטחוני, מקצרים את משך הזמן בו תגיע מצרים להרגשת ביטחון בעליונות צבאית ותפרוץ, לכן, למלחמת הכרעה נגד ישראל.

(ד) יש, לכן, היסוסים רבים וחוכחים הם בדעתם מבלי שהמציא מישהו נוסחה מפשרת אשר תתקבל על דעת כולם. ההבטחה כי ״יעיינו בעין טובה בבקשת ישראל לנשק מגן״ אינה מכילה פיתרון של פשרה בין ההיסוסים השונים כי אם מגלמת נוסחה שאפשרה לעת־עתה התחמקות מהחלטה. שעה שמבינים כי אין ״נשק מגן״ שיהיה בעל תכונות ״מגן״ מובהקות

משום טבע ברייתו וכי אופיו "המגן" של נשק מותנה מכוונות מפעיליו ולכן מסכימים כי כנגד טנקים נשק המגן הוא טנקים וכנגד מטוסי דחף – מטוסי דחף וכו', ומסכימים גם עם ההיגיון והצדק שבתביעתה של ישראל ל"נשק מגן". אולם, בעת ובעונה אחת מביאים טענות שכנגד המבוססות על אי הביטחון בכוונותיה של ישראל, העלולה לנקוט פעולות שתחמרנה את המצב ותסבכנה את ארצות־הברית, על החשש שמכירת נשק לישראל באיזה שהם ממדים רציניים "ירגיז" מיד את הערבים ויביא לידי זירוז השתלבותם עם הסובייטים ולבסוף מזכירים את הסכומים הגדולים הנדרשים כדי שישראל תבוא על סיפוקה ומביעים ספק אם אמנם תוכל ישראל לעמוד בהוצאות כספיות בממדים כאלה. מה טעם, לכן, להציע לישראל נשק אשר בלאו הכי לא תוכל לרכוש ורק ירגיזו על־ידי כך את הערבים?

(ה) נראה לי כי עד עתה הסיכויים הטובים ביותר לשכנוע מממשלת ארצות־הברית הם בטיעון שאינו תובע למכירת נשק מגן לישראל, אופי של פיתרון סופי כי אם רווח בזמן בלבד. אין בסיפוק דרישותינו בנשק משום פיתרון לבעיה העיקרית מנקודת השקפה של המערב, הווה אומר, לסיכול החדירה הקומוניסטית. אין גם אפשרות לטעון כי אפשרי וניתן לביצוע חימוש ישראל בממדים אשר יאזנו את הנשק הזורם או העלול לזרום למצרים ממקורות סובייטיים – הן משום שטיעון זה אינו מתקבל על הדעת (מגבלות כספיות וכוח אדם) והן משום שטיעון כזה נמצא בסתירה עם החלטה נחושה שלא "להיגרר למרוץ זיון". אולם, יכולים אנו לטעון כי תכנית הרכש שלנו לא שאפה אפילו לאזן את הנשק המגיע לידי מצרים כלי מול כלי, כי בעיבוד תכנית הרכש שלנו יצאנו מתוך הנחה כי אמנם ירכשו המצרים מידי הסובייטים כמויות כאלה של ציוד שאין לנו טעם או תוחלת להתחרות בהם וכי משתיקלטנה כמויות אלה של ציוד במערכת צבאות מצרים, קרוב לוודאי שתתקיף מצרים את ישראל. הדרך היחידה לדחות מועד זה שבו יהיה כדאי למצרים להתקיף את ישראל היא, לכן, בחיזוק יכולתנו ההגנתית ובפיתוח תכנית הרכש שלנו שאפנו להשיג חיזוק יכולתנו ההגנתית בדרך מציאותית ויעילה ביותר מבלי לנסות אפילו להשיג איזון כמותי בציוד כי אם להשיג מלוא החיזוק המתיישב עם הנתונים הכלכליים והדמוגרפיים שלנו. התכנית שלנו היא להשגת הכוח היעיל והמאוזן ביותר שיכולים אנו להעמיד בהגנתנו כי רק על־ידי כך אפשר יהיה להבטיח שמשך הזמן אשר יעבור עד אשר ימצאו המצרים את השעה הכשרה להתקיפנו כדי להכריענו יהיה ארוך ככל האפשר יותר.

(ו) הלכי הרוח, כפי שניסיתי לתאר לעיל, אינם מסתכמים בכל מדיניות ברורה ואם גם בטוחני שהם אופייניים לאנשים שהם ידידינו או המתיימרים להיות ידידינו – אין בין האנשים שדיברתי עמם אחד אשר יכול היה לקבל על עצמו לנחש מראש מה תהיה החלטת ממשלת ארצות־הברית בדבר דרישתנו לנשק. נראה לי כי משתתקבלנה הערות דרגי העבודה במשרדי השירותים השונים ידונו בבקשות בדרגים הגבוהים ביותר של מחלקת המדינה וכל פשרה אשר יחליטו עליה תקבל בוודאי אישורו האישי של הנשיא לפני שיבצעוה. ייתכן (אם לשפוט לפי קצב הטיפול בשלבים הרוטיניים) כי כבר באמצע חודש דצמבר (שאז עומד הנשיא לפי השמועה לבוא לוואשינגטון לפגישה עם מנהיגי הקונגרס בענייני חוץ) תהיה החלטה. אולם גם אם יחליטו החלטה איזה שהיא בדבר "נשק מגן" שיהיו מוכנים למכור לנו, אין זה מן הנמנע שידחו הודעה לנו לתקופה ממושכת יותר על־ידי השהיות והתחמקויות מתוך רצון להרוויח זמן ולהשתמט הן מתגובות חריפות בדעת הקהל מבין ידידינו והן מתגובות חריפות של "הערבים הנרגזים" ובמאמץ ל"סחוב" העניינים עד שייכנסו לקלחת הבחירות ויוכלו אז להשתמט מכל הכרעה או החלטה עד סוף השנה הבאה.

כ' שלמון – אלוף משנה
נספח צה"ל

485
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 702
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 23 בנובמבר 1955

שיחה עם מרג'רי שהשתתף בה גם גדעון רפאל:

(א) ועידת ג'נבה היתה, לדבריו, אחת הפגישות המאכזבות ביותר שלאחר המלחמה. מרג'רי סבור כי אין בכוונת הרוסים להסתלק מ"רוח ג'נבה" אולם הם משוכנעים שהזמן פועל לטובתם ומשום כך אינם נוטים לפשרות. כשהם עומדים מול המערב בוועידה מאוחדים השלושה נגדם ואילו במשא־ומתן עם כל אחד לחוד תהיה ידם על העליונה. הם מקווים גם לשינוי לטובתם בגרמניה לכשיסתלק אדנאואר. כן השתמשו הרוסים לדבריו בעובדה שארצות־הברית וצרפת העומדות לפני בחירות אינן יכולות לקחת על עצמן ברגע זה אשמה של ניתוק. הרוסים נזהרו בכל זאת מלתת למערב תואנה ברורה מדי להכריז על כישלון המגע עם המזרח.

(ב) ענייני המזרח והעסקה הצ'כית נדונו רק מאחורי הקלעים. בשיחתו עם דאלס, התחמק מולוטוב מקבלת אחריות בעד העסקה וכשלחץ דאלס, אמר שהוא מוכן לקבל כל הצעה מעשית כדי להפיג חששותיו. משום שהיה זה רמז ברור להסכם עם הרוסים במזרח התיכון, לא הגיבו על כך האמריקנים. מרג'רי אישר שהאמריקנים חקרו את הבריטים בעניין הכרזת אידן ובייחוד בשאלת הצהרת 1950 שלא הוזכרה בנאומו. תשובת הבריטים היתה שאין בהשמטה זו משום כוונה אלא שההצהרה לא נכנסה במסגרת העניינים שטיפל בהם הנאום. למעשה, הסכימו השלושה להחליף ביניהם דעות על אספקת הנשק למזרח התיכון.

(ג) רכש מיסטרים. מרג'רי הטעים כי צרפת תוך כדי הסכמה על הנזק במרוץ הזיון עמדה בתוקף על זכותה לבצע חוזים שכבר נחתמו. מדבריו משתמע, שהכוונה למכירות לנו ולמצרים. מנעימת דבריו ניתן להבין, אף כי לא נאמר במפורש, כי משרד החוץ לא השלים עדיין עם החוזים שנחתמו לאחרונה ושאינם כלולים בעסקות הקודמות. כשהעליתי לפניו בתוקף את בעיית המיסטרים, אמר שידוע לו כי דעת פיניי חיובית. המכשול העיקרי הוא עניין ה־off shore. האמריקנים עומדים על זכויותיהם בשאלה זו ואין תקדים בעבר להסכמתם להרשות לצרפתים להשתמש בנשק המיוצר בשבילם למטרות אחרות. סיפר שפנו לאמריקנים ומנסים ללחוץ והוסיף כי הוא נותן ערך ללחץ מצדנו בוואשינגטון. רישיון האמריקנים היה פותר הבעיה הטכנית, אך לא הבעיה הפוליטית הכרוכה בעיקר בהסכם בין השלושה. רמז כי דעתו היא שהעניין האמריקני קובע ושעל המכשולים הפוליטיים ניתן להתגבר. אף-על־פי כן לא הבטיח דבר במפורש.

התקפנוהו בעניין מאזן הנשק והעלינו בעיית עיראק הנהנית מאספקה מחוץ לכל חשבון. תגובתו היתה כי לדעת השלושה, אפשרי היה למנוע התערבות עיראקית בכל סכסוך בינינו לבין מצרים. בין השאר, סיפר כי ארצות־הברית ובריטניה מגלות מגמה להגדיל הערכה מכמות הנשק שבידי ישראל ולמעט ערכו של הנשק שבידי מצרים. העמדתיו על המצב החמור שנוצר

שוב בגבול מצרים ועל הפדאין הנשלחים על־ידה לירדן. ידע על כך והסכים לדעה שאמנם עלול מצב זה להביא לידי התנגשות למרות כל רצוננו לשמור על השקט בגבולות.[1]

צור

486

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 285
נוסח יוצא: 130.16/2952/1

ירושלים, 24 בנובמבר 1955

ברנס ביקר היום אצל המנכ"ל. אמר שעומד לפרסם הודעה בדבר תגובות הצדדים על הצעות או"ם לפיתרון שאלת ניצנה. הודעה מתפרסמת אחרי התייעצות עם מזכ"ל או"ם. בנוסח שהקריא נאמר שמצרים לא דחתה ההצעות אולם העלתה נקודות נוספות בקשר למצב במפורז. ישראל, שהביעה הסכמתה העקרונית, הגישה גם היא תנאים לביצוע ההצעות. ברנס העיר כי כוונתו להערה בשיחתנו הראשונה בנדון כי אנו מסתייגים מההצעה שהגבול יסומן על־ידי משקיפי או"ם בלבד. הוסיף שטרם קיבל אישור גם על כך שישראל תסיר המכשולים שהותקנו והמוקשים שהונחו במפורז בזמן האחרון.

המנכ"ל השיב שלא הצגנו כל תנאים וכי מכתב עם הערותינו המפורטות לכל השאלות שהתעוררו בשיחות עם ברנס נמצא בהכנה. הציע שברנס ידחה פרסום ההודעה עד קבלת המכתב. אמנם שומרים אנו הזכות שגם מצרים תסכים להצעות להבהיר פרטי ביצוע מסוימים, אולם אין פירוש הדבר שהצגנו תנאים להסכמתנו.

ברנס נטה לקבל בקשתנו אולם, מאוחר יותר התקשר והודיע שעיין בהוראות המרשלד ואין לו ברירה אלא לפרסם ההודעה מיד. בהודעה שפורסמה בינתיים שונה קצת הנוסח כדי להתאים תיאור עמדת ישראל לדברינו.

לאחר שהמנכ"ל הזכיר שאלת ראש הממשלה לגבי נכונות מצרים להפסיק פעולות פדאיון, מסר שלא לפרסום הדברים הבאים: המזכ"ל סבר שאין זה מתאים שהוא יברר הבעיה אצל המצרים וביקש מברנס לעשות זאת. ברנס הטיל התפקיד על יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק שראה הרמטכ"ל המצרי אתמול. עאמר הכחיש ידיעה כל שהיא על השתתפות קצינים מצרים בארגון פעולות פדאיון בשטח ירדן. אמר שמוכן לבדוק הדבר ואם יתברר שאמנם ישנן פעולות כאלה יפסיקן. ברנס העיר שאין לצפות לתשובה משביעת רצון יותר וכעת המעשים יוכיחו. הביע תקווה שנמנע מפעולה על אף המתיחות שבגבול.

תקוע

485

1. בשיחה נוספת שקיים צור עם רו (Roux) אישר הלה כי הבעיה העיקרית באספקת המיסטרים היא שאלת ה־off shore – דהיינו כי יוצרו בתיאום ובמימון אמריקני. הצרפתים כבר פנו לנציגים אמריקנים והתשובות שקיבלו היו מסויגות. הם עדין מחכים לתשובה מוואשינגטון. בעניין הרכש בכללו אמר פיניי כי כבר הודיע לבריטניה ולארצות־הברית שצרפת אינה מסכימה לחזור בה מחוזים חתומים, ובכלל זה המיסטרים. (ראה מברק צור, 708, 23.11.1955, 130.09/2346/3.)

487

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי

E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/396
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 24 בנובמבר 1955

סודי

פתחתי שיחתי עם אידן אמש בחדר הישיבות של רחוב דאונינג בהערה שבאתי אליו ביזמה אישית וכמי שטיפל בחמש השנים האחרונות בטיפוח והידוק היחסים בין שתי המדיניות שלנו והרואה כיצד היחסים הללו עומדים להתערער בגלל העמדה שנקטה ממשלת בריטניה בשאלת תנאי ההסדר בינינו לבין שכנינו. ציינתי שאחת המשימות של ממשלת ישראל מאז הקמת המדינה ושל ממשלתי הנוכחית היתה לדאוג להמשך קשרי הידידות המסורתיים שהיו קיימים בין העם היהודי והעם הבריטי מימי הציונות הראשונים ושקיבלו תוכן מיוחד לאחר הכרזת בלפור. מגמתנו זו, שעמדה בהרבה ניסיונות קשים, נשענה תמיד על היסודות האיתנים של רגש הכבוד שאנו רוחשים למשטר הדמוקרטי של בריטניה ולמוסדותיה הקונסטיטוציוניים ועל הערכתנו לעמדתם האמיצה במלחמת העולם האחרונה שהצילה האנושות מעבדות ואת שרידי עמנו מכליה.

בהמשך דברי, הסברתי שמדינת ישראל היתה פרי של גורמים היסטוריים ומוסריים עתיקים ושל חזון של עם ותיק שהגיע לאחר אלפיים שנות סבל ותקווה להגשמת חלומו. הוספתי שמי שאינו מכיר זאת, לא יבין גם המקום שתופשת היום מדינת ישראל בחיי העם היהודי בכל תפוצותיו ולא יוכל להעריך כראוי החובות המוטלות על מדינתנו כיורשת של הבית הלאומי בתפקיד של קיבוץ גלויות ובהקמת חורבות מולדתנו. כל הפוגע במדינת ישראל פוגע גם, בכוונה או שלא בכוונה, בעם היהודי כולו, ובייחוד באותם החלקים שלו המצפים לעלייה ולשינוי אופי חייהם בגולה. העירותי שאם כי לא באתי להרצות בפניו על תולדות עמנו, חשבתי לנכון להזכיר כמה דברים בחדר זה, שקירותיו שמעו בוודאי בעבר דברי גדולים וחשובים ממני בין נציגי העם היהודי והתנועה הציונית כשישבו בו והסבירו לקודמיו, אם ללויד ג'ורג' או לצ'רצ'יל, את בעיותינו. הוספתי שדברים אלו חשובים לא מבחינה עיונית בלבד, אלא לשם הבנת הרקע של הבעיות שראש ממשלת בריטניה הנוכחי מחפש להן פתרונות כדי לתרום להסדר בין ישראל ושכנותיה. מכאן עברתי לביקורת נאומו בגילדהול, שסיבך, לדעתי, עוד יותר המצב והעמיד ממשלת בריטניה כאוהדת של צד אחד מבלי שתיקח בחשבון את האינטרסים החיוניים של הצד השני, אם בנוגע לזכויותיו להגנה עצמית ואם בנוגע לשלמותה הטריטוריאלית של מדינתנו. אמרתי שעל־ידי כך פסלה ממשלת בריטניה את עצמה כגורם אובייקטיבי בסכסוך שבינינו לבין הערבים ולא נוכל לסמוך על כנות כוונותיה בשעה שהיא נוהגת בשיטה של הפליה שיטתית בנו בכל השטחים ובייחוד במה שנוגע לרכש, לשיט בתעלת סואץ ובמפרץ אילת ולחרם הערבי. בסיום דברי, חזרתי על הכרזת בן גוריון בכנסת, שלא ננהל משא־ומתן על יסוד הצעותיו של אידן למרות שרצוננו להסדר שלום בינינו לבין שכנינו נשאר

כן ואיתן כשהיה. הדגשתי שמוטב שלא יהיו לו אשליות בדבר ושלא יניח לרגע שאנו עוסקים בתמרונים דיפלומטיים על־מנת להוריד מהמחיר שנשלם בעד שלום עם הערבים. מרכז הכובד של הבעיה מונח לא בפרט זה או אחר, אלא בעצם גישתם אליה, שהיא פגומה בעיניו מבחינה מוסרית ומעשית גם יחד ושבסופה עלולה להרחיק מהם את ישראל מבלי לקרב את הערבים לשלום ובהכרח שתגביר עוד יותר את האשליות ואת כוונותיהם התוקפניות של הערבים נגד ישראל. בין השאר תסייע מדיניות זו למזימות של רוסיה באזור.

אידן שמע דברי בתשומת לב ולאחר שסיימתי, פתח באומרו שמעריך כנות ההסבר שלי, אלא שתוכנו אכזב אותו ועורר עוד יותר דאגותיו. המשיך שנאומו בגילדהול לא הובן כהלכה. לא הזכיר בו באף מילה שעלינו לוותר "על שטח ניכר" לטובת הערבים. כוונתו בשאלה זו היתה זהה עם ההסבר שנתן דאלס בשיחתו האחרונה עם השר.[1] כאן שאל אותי אם כבר קיבלתי העתק הדוח של אותה שיחה. כשעניתי שטרם הגיע לידי, פתח תיק והוציא ממנו נייר והקריא בפני את הקטע שתוכנו היה בערך: "ממשלת ארצות־הברית מזדהה עם דברי אידן שנמסרו לידיעתה לפני פרסומם. אם כי הניסוח בשאלת הגבולות לא היה מוצלח ביותר, הרי כוונת הדברים היתה שכל ויתור טריטוריאלי מצד ישראל, לא יפגע יותר מדי באזורים שבהם קיימים יישובים ולא בשטחים בעלי ערך כלכלי בשבילה". מכאן עבר לתיאור "ההבנה המלאה" הקיימת בגישת ממשלת בריטניה וממשלת ארצות־הברית לשאלת ההסדר בין ישראל והערבים ובייחוד מאז שדאלס קיבל עקרונות נאומו בפרלמנט מ־4 באפריל ושהוא, אידן, נתן את תמיכתו להצעות דאלס מ־26 לאוגוסט. הבנה זו היא משענת איתנה בעיני ממשלת בריטניה להמשיך המאמצים לפתור בעיה שהיא מן הרציניות ביותר בזירה הבין־לאומית כיום. הוא וחבריו זוכרים היטב העבר ומכירים בחובותיה המיוחדות של בריטניה שהיתה המדינה הראשונה להכריז על זכויותיו ההיסטוריות של העם היהודי בארץ־ישראל.

העם הבריטי רוחש אהדה לישראל ומעריץ את הישגינו בכל השטחים. אין זה הוגן להאשימם ברצון להזיק למדינתנו או לעשות משהו העלול לפגוע בביטחונה. אך אלה הם ימי זעם בעולם. רוסיה חוזרת, כנראה, לשיטותיה מימי המלחמה הקרה. עוד בפגישות ראשי הממשלות בג'נבה העלה בשיחתו עם בולגנין בעיות המזרח התיכון והזהירו בפני הסכנות של התערבות רוסיה בסכסוך בין ישראל והערבים. כבר אז יצא מאוכזב מתשובת בולגנין. מקמילן ודאלס העלו אף הם חרס בשיחותיהם על נושא זה עם מולוטוב. הכרחי למנוע מרוסיה לנצל הסכסוך בין ישראל ושכנותיה לצורכי מזימותיה באזור. ישראל, כמדינה דמוקרטית, צריכה להכיר הסכנות הנשקפות אף לה ולמשטרה ולא למעצמות המערב בלבד. שמע מפי יועציו הצבאיים שאם ישראל תחליט לתקוף מצרים היום אין כל ספק שתכה שוב לא רק צבא נאסר אלא גם צבאות ערב אחרים, במקרה שיבואו לעזרת מצרים. אך אילו היינו נוקטים באמצעי זה, היה בו כדי לגרום לתוצאות שליליות מרחיקות לכת בשטח יחסינו עם מעצמות המערב. היינו אז מרחיקים מעלינו את ידידינו הרבים כאן ובארצות־הברית, לא פותרים פיתרון סופי בעיית יחסינו עם שכנינו, מאחר ומלחמה אינה יכולה לשמש פיתרון מועיל אף בשביל ישראל עצמה. הכרחי, במקום זה, לנצל כל הנתונים כדי לקרב שני הצדדים היריבים ולהביא להסדר בר־קיימא ביניהם. בוודאי ששלום אינו אפשרי כל עוד ומדינות ערב לא יכירו בקיומה של מדינת ישראל. שאיפתו ושאיפת ממשלת ארצות־הברית להביאם לכך. אינו נרגז ביותר מהתקפות בן גוריון עליו. בדיעבד, הביא הדבר שהערבים מיהרו לתמוך בהצעותיו. אינו מתפלא לזעם התגובה של

487

1. מס' 483.

ציבורנו לנאומו. דבר דומה קרה לאחר שהציע לראשונה פיתרון לבעיית טריאסט. לאחר נאומו על אותו נושא נופצו השמשות בשגרירויות בריטניה ברומא ובבלגראד. טרם הגיע הרגע שיביא בפנינו מפות ויציע הצעות קונקרטיות בנוגע לוויתורים שהוא ודאלס יחשבום לאפשריים בשבילנו ברוח דברי דאלס לשר. בנוגע להאשמת ההפליה, הרי זה עתה קיבלנו מספר אווירונים מהטובים ביותר וגם מכרו לנו שתי משחיתות. את הסנטוריונים מסרו למצרים על יסוד חוזה ישן. אף־על־פי כן יברר שוב את המצב ויעשה "מה שיוכל". בכוונתו לטפל קודם כל בערבים ולקרבם להבנה בצורך של הסדר עם ישראל. יפנה אלינו במישרין כשיהיה לו ייעוד ממשי לכך. ינהג בנדון זה בשיטה שנקט בסכסוך טריאסט. ישתדל להפחית, עד כמה שאפשר, בהכרזות ובנאומים ויפעל "במחתרת". בסוף השיחה שארכה יותר משעה, ציין שמסר דעותיו אלה וגם תוכן שיחת השר דאלס לאטלי. ביקש ממני שאשמור בסוד מוחלט את העובדה שהקריא לפני קטע מדוח על אותה השיחה ולא נספר על כך לאמריקנים. בסיום דבריו, הציע שאראה מקמילן לאחר שובו מבגדד ואשמע ממנו על מה שדובר שם. הודה לי על הביקור ואמר שלא אהסס לבוא אליו בכל שעה שאראה בכך צורך.

עיקר דבריו של אידן היו מכוונים לשכנעני שאנו עומדים הפעם בפני חזית אחידה של ממשלתו וממשלת ארצות־הברית ושלא נוכל לצפות לנצל, הפעם, לטובתנו הניגודים בין שני בעלי הברית, כפי שהצלחנו לעשות בעת שגישתם לפיתרון הבעיה הארצישראלית היתה שונה. גם העובדה שהזכיר בקשר לכך את אטלי, באה כדי לרמוז שאף האופוזיציה לא תלך שולל אחרי סיסמתנו כשתכיר יותר העובדה שקיימת אחדות דעות בין ממשלת בריטניה וממשלת ארצות־הברית בשאלת הסדר בין ישראל והערבים. תכסיסו במשך כל השיחה היה שלא להיכנס בוויכוח עקרוני עמי ואף לא לחלוק על הנימוקים שהבאתי להסברת עמדתנו, אלא להראות, כביכול, הבנה מלאה לדאגותינו ולנהל התקפה על עמדתנו, אלא הישענות על המצב הבין־לאומי ועל הסכנות הנובעות מפעולות רוסיה במזרח התיכון, המאיימות גם על ישראל לא פחות מאשר על מעצמות המערב עצמן. הואיל וההפליה באספקת נשק לנו בולטת יותר מדי לעין וששת האווירונים שקיבלנו לא יספיקו כדי לפצות לא רק אותנו, אלא אף את ידידינו בפרלמנט ובמערכות העיתונים, ייתכן וייעשה משהו נוסף בשטח בעיקר כדי להחליש בנקודה זו את הביקורת נגדו ולחזק על־ידי כך את סיכוייו להישען על תמיכה רחבה יותר בשאלות הנוגעות לתנאי ההסדר בינינו והערבים.

הואיל והשיחה היתה אישית, לא מסרנו לא אנחנו ולא משרד אידן עליה לעיתונות. שמרו נא בפני נזילה אצלכם. נא להבריק העתק לשר, אבן וצור.

אילת

488

מכתב מאת נציג ישראל באו"ם אל נשיא מועצת הביטחון (ניו יורק)

Letter from the Representative of Israel to the U.N. to the President of the Security Council (New York)

מסמך או"ם S/3462

New York, 25 November 1955

Letter dated 22 November 1955 from the Representative of Israel addressed to the President of the Security Council

On instructions from the Government of Israel I have the honour to bring to the notice of the Security Council the grave threat to international peace and security created by incessant acts of aggression against Israel, conducted by armed forces under the control and direction of the Government of Egypt.

These flagrant breaches of the General Armistice Agreement and of Egypt's other international obligations have, of late, taken two principal guises:

Firstly, attacks by regular Egyptian armed forces based on the Gaza strip on civilian life and property in Israel and on Israel military posts and mobile patrols and, secondly, armed raids, murder, destruction and espionage inside Israel conducted from bases in Egypt and Jordan by bands of Fedayeen (self-sacrificers) trained, armed, supported and directed by Egypt.

During the three-week period since the acceptance of the cease-fire by Egypt on 4 November, there have been 23 instances of acts of aggression and espionage by regular and irregular Egyptian forces in the Negev area near the Gaza strip. Israel patrols and outposts in this area were fired on from Egyptian positions on no less than 15 occasions: on 5 November west of Ein-Hashlosha; on 13 November near Nahal-Oz; on 14 November once about 2 kms. south-west of Nirim and a second time west of Magen; on 15 November 2 kms. south-west of Nirim; on 17 November 4 kms. north of Be'eri; on 19 November 4 kms. north-west of Be'eri; on 20 November 3 kms. north of Kissufim; on 21 November 3 kms. north of Kissufim; on 22 November west of Kissufim; on 23 November 3 kms. north of Be'eri; on 24 November on three occasions – north of Kissufim; north-west of Be'eri and west of Kissufim; and on 24 November 3 kms. north of Kissufim. In

the majority of these cases the Israel troops did not return the fire.

Troops of the regular Egyptian army and of Egyptian National Guard were detected by Israel patrols on Israel territory in the area on 2 occasions: on 8 November near Nahal-Oz, and on 20 November 1 km. east of the international border and 5 kms. south of Be'erotayim. The dangerous character of this type of penetration was made evident when a group of three armed Egyptian spies, one of whom was captured was intercepted near Bror-Chayil on 17 November. The prisoner disclosed that all three had been sent by the Egyptian Intelligence Service in Gaza on an espionage mission. Reports on the movement of vehicular traffic on the roads in the area were found in his possession.

On 21 November an unarmed Israel fishing vessel plying its trade opposite Wadi Hassi in Israel territorial waters was shelled by Egyptian shore batteries situated in the Gaza strip. The fishermen were forced to abandon their gear and catch and flee northwards.

Israel planes flying over Israel territory were fired at from Egyptian positions in the Gaza strip on four occasions: on 10 November, 17 November, 20 November and 25 November.

During the same period the border of Israel with Jordan, which had been relatively quiet for many months, once again erupted into violence. Since 5 November nine sabotage attacks have been perpetrated on Israel villages at widely separated points on the long and winding border, from the Jordan Valley to the northern Negev: On that date a house in Sde Chemed, 4 Kilometres from the border in the Sharon plain, was wrecked by explosives; on the same night armed marauders fired on a night watchman at Beit Kama in the north-eastern Negev, penetrated into a tractor station in the vicinity, overpowered the Bedouin guards and destroyed agricultural equipment; on 8 November a filtration reservoir south of Ein Harod in the Jezreel Valley was damaged by explosives; on 13 November a house in Rosh Ha'ayin, 16 kilometres from Tel Aviv, was blown up, on 18 November a dwelling in Beit Kama was damaged by explosives; on the same date a waggoner near Hartuv in the centre of the country was attacked and killed with rifle fire; three days later two motor trucks were attacked by rifle near Wadi Area; two further attacks took place in the Jordan Valley on the same night – a dwelling house, carpentry shop and water installation at Avuka were damaged by explosives; and a party of armed marauders were beaten off near Yardena.

While the Government of Jordan, form whose territory these assaults were launched, cannot evade responsibility for them, it has been noted they bear a striking resemblance, both in the method of their execution and the circumstances surrounding them, to the acts of sabotage and violence carried out by Egyptian controlled Fedayeen described in my letters to the President of the Security Council of 30 August 1955 (S/3425) and of 24 October 1955 (S/3448) in which I drew attention to the activities of gangs of organized marauders operating from bases in Egypt and Syria.

The Government of Israel has in its possession conclusive evidence that these operations are organized by the Egyptian military authorities and are conducted largely under the direction of Egyptian agents in the other Arab countries. It is known that the Fedayeen in Jordan have been organized and reinforced by a number of notorious criminals who have recently arrived in that country.

The nature, frequency and wide range of these acts of aggression demonstrate the patent insincerity of Egyptian professions of peaceful intent, and the contempt in which Egypt holds its international commitments, including the General Armistice Agreement with Israel, the cease-fire of 4 September 1955, as reaffirmed on 4 November 1955, and various decisions of the Security Council. They inevitably lead the Government of Israel to conclude that Egypt's purpose in instigating them is to keep all the borders of Israel in a state of constant tension and unrest by a campaign of harassment and terror, the object of which is to pave the way for large-scale military operations against Israel in the future.

I have the honour to request that this letter be circulated to all members of the Security Council.

Please accept, Sir, etc.

Mordecai R. Kidron
for Permanent Representative of
Israel to the United Nations

489

מ' שרת אל משרד החוץ

M. Sharett to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X754

נוסח נכנס: 130.02/2454/11

ניו יורק, 27 בנובמבר 1955

בהול

אישי, לראש הממשלה. המברקים המתקבלים פה מעלים על הדעת תכונה מסוימת. המצב הוא כי שרשרת הפגיעות שהיו עד כה כמעט ללא קורבנות מצדנו, לא ריתקה דעת הקהל. דוחות גילרוי גוללו אמנם הבעיה, אך הוא עצמו סתר רושם טענותינו בהדגישו כי בתגובותינו האחרונות הפלנו חללים לעשרות ובהאשימו אותנו ברציחות. כיוון שאיננו גורסים תגובות זעירות או איננו מסוגלים להן, הרי כל מעשה רב חדש עם הרבה קורבנות מבלי שיקדם לו משהו רציני הוא שיזעזע דעת הקהל יציגנו כמתגרים להכעיס ויסייע לתעמולת נאסר שאיננה למורת רוחם של עוינינו במחלקת המדינה על היותו הוא זקוק לנשק מגן.

דאלס עצמו יראה בזה התעלמות קשיחה מהפצרותיו ומכיוון שאנו עומדים ממילא בסכסוך רציני אתו, ספק אם כדאי לנו להחמירו. כן עלול הדבר להזיק למשא־ומתן על רכש בארצות־הברית, שהתחיל בנסיבות לא מחוסרות תקווה. מסקנתי היא כי אם לא תבוא פגיעה חמורה, מוטב לנו להמשיך בהתאפקות וגם אם תבוא, ראוי לנו לשקול היטב ממדי התגובה.[1]

שרת

489

1. במברק נוסף הוסיף שרת: "במברקי 754 נשמט נימוק יסודי. כל עוד נמשך בוועדה הוויכוח על עניננו ועד שתתקבל החלטה בעצרת רצוי בתכלית שלא תתפרסם ידיעה מרעישה על שפיכת דם ערבי רב על ידינו". (מברק 755, 27 בנובמבר 1955, 130.02/2454/11.)

490

א׳ אבן אל משרד החוץ

A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WI 531
נוסח נכנס: 130.02/2455/7

Washington, 27 November 1955

Eytan, Personal, confidential.

Have worked out draft approved by Minister of Foreign Affairs for aide mémoire to be presented Dulles in advance talk December 6.[1]

First herewith full summary Dulles Aide Mémoire 21 November.[2]

1. Settlement principal issues Israel-Arab dispute essential, urgent.
2. USA believes settlement possible by acceptance approach outlined Dulles August 26[3] which approach involves concessions by Arab states as well as Israel.
3. Important governments concerned maintain calm on armistice lines even in face provocation. It is hoped Israel would not seek compel settlement specific issues by force, e. g. transit right Gulf Aqaba.
4. Should be recognized territorial adjustments referred to Aug. 26 speech may have to include concessions in Negev to provide Arab area joining Egypt with rest Arab world. These need not in USA view involve loss any land appreciably populated or any land of any substantial economic value.
5. Settlement on lines 26 August would as indicated involve very considerable contributions political and economic by USA which therefore believes governments concerned should make their contributions.
6. If Government of Israel in accord it would greatly encourage USA in effort seek settlement using fully to that end its considerable means peaceful influence.

At end 21 November discussion wherein Minister of Foreign Affairs negated idea of unilateral territorial concessions Secretary of State asked us state on paper what advantage we could offer as contribution peace settlement.

490

1. מס׳ 503.
2. מס׳ 482.
3. מס׳ 344 (הערת עורך)

Our draft for Minister of Foreign Affairs reply is as follows:

Aleph: Government of Israel always believed in need for settlement and repeatedly declared willingness negotiate directly any or all of neighboring governments.

Beth: It notes Dulles advocates concessions by Arab states as well as Israel. While we believe present positions reconcilable we accept view if concessions are made they must be based equality and reciprocity. But Aide Memoire proposes territorial change adverse only to Israel and no territorial concession by any Arab state.

Gimel: If Arab states prevent violence from their side [-] Israel will maintain complete calm its side. Israel policy is to avoid reaction except when such abstention would impel (impede?) security to population or integrity its territory. Israel would welcome USA influence to stop Egyptian Fedaeen and other violent activity. Israel's only intentions Gulf Aqaba are peaceful passage in conformity its rights international law. If Israel has real reason believe there will be progress towards settlement it will consider temporarily abstaining any act which might bring this matter immediately to head. Israel cannot however indefinitely maintain abstention from peaceful exercise its rights.

Daleth: Government of Israel was interested hear from Secretary November 21 that there is now prospect settlement. In order assist his explorations it herewith submits confidential views on contribution which Israel might make in context peace settlement:

A. Israel does not claim any territory held by Arab states under General Armistice Agreement.

B. Israel is prepared discuss, on broad basis mutuality, adjustments agreed armistice frontier with following provisos.

1. That Israel is not requested to give up any position substantive value.
2. That integrity and continuity of Israeli territory is not impaired.

C. Israel would be willing in context peace settlement contribute substantially opening freer communications between all states of region. Such development would greatly increase economic strength, commercial enterprises, region and promote political, cultural understanding. Such measures which could in each case be carried out without change existing territorial jurisdiction might include on Israel's part:

1. Provision for communication by air and railway between Egypt and Lebanon.

2. Port facilities Haifa for Jordan Kingdom including transit rights by road to and from port.

3. Transit agreement to be agreed by Israel for communication between Egypt and Jordan.

D. Israel recalls it has already conveyed affirmative attitude, subject certain conditions, to proposal contained Dulles August 26 speech for payment compensation Arab refugees. USA is also aware Israel's readiness cooperate in agreed plan for coordinated use of Jordan and Yarmuk rivers.

E. Subjects proposed above for discussion action represent significant contribution by Israel establishment peace with Arab states. These states would, of course, have to make corresponding contribution both in ensuring broad element mutuality in any territorial adjustments, and in terminating blockades, warfare, practices maritime interception, pressure and intimidation against countries or agencies wishing trade with Israel and other forms of political, economic, warfare.

Please cable comments earliest.[4]

Eban

4 בן גוריון הגיב למברק זה:
"להלן הערותי לשלכם 531.
(1) ל־(2): דאלס לא הציע כל ויתור מצד הערבים.
(2) ל־(3): ישראל לא תשתמש בכוח במעבר ים סוף בתנאי שמצרים לא תשתמש בכוח להפריע למעבר.
(3) ל־(4): לא בא בחשבון כל ויתור על איזה שטח שהוא בנגב בין מיושב ובין לא מיושב.
(4) למסקנה המתחילה "בסעיף שיחת 21 בנובמבר: היתרון שאנו נציע לשלום – הוא שלום ושיתוף פעולה בינינו ובין ארצות ערב, ופיצויים בתנאים ידועים ליישוב הפליטים בארצות ערב. לא נציע שום "יתרון" אחר.
(5) ל־(ב): לא מצאתי בנאום דאלס באוגוסט כל תביעה ל"ויתורים" מצד ארצות ערב, וזוהי טעות חמורה לייחס לדאלס דברים שלא אמר.
(6) ל־(ג): משפט המתחיל If Israel has real reason – אם יתברר לנו שיש צעדים ממשיים לקראת שלום – נהיה מוכנים לדחות לזמן מה השיט בים סוף.
(7) ל־(ג) בסוף: נגד המילה Peaceful.
(8) ל־(B, 1): ישראל מוכנה לתיקוני גבול בהסכם הדדי ולטובת שני הצדדים. מתנגד לשלוש המילים בסוף (position substantive value).
(9) ל־(B, 2): שמירה על שלמות גבולותיה ושטחה – כפופה לסעיף 8.
(10) ל־(C, 1): בתנאי של חופש שלנו דרך מצרים לדרום ודרך לבנון וסוריה לטורקיה.
(11) ל־(C, 1): בתנאי של חופש תנועה להר הצופים, להר הזיתים ולכותל המערבי.
(12) ל־(D): פיצויים ישולמו גם לפליטי ירושלים העתיקה, גוש עציון, נוה יעקב, בית הערבה ונהריים.
(13) כסימן של רצון טוב לשלום – הפסקה מידית של חרם והסגר.
(14) ההערה העיקרית שלי היא שאין טעם לדבר על משא־ומתן על שלום – שאולי יקום באיזה זמן ואולי לא, אם ארצות־הברית לא תאזן במהרה את הפער שבין הנשק הסובייטי במצרים לבין מצבנו המדולדל.
בן גוריון"
(ראה מברק בן גוריון אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IWA295, 28 בנובמבר 1955, 130.02/2455/7.)
אבן השיב שלגבי סעיפים 1 ו־5 בהערות בן גוריון הרי במסמך שהגיש דאלס ב־21 בנובמבר אכן הוא מציין ויתורים הן מצד ישראל והן מצד הערבים. הוא הודיע ששאר ההערות שולבו בטיוטה מתוקנת שיביאה לפני שר החוץ. (ראה מברק אבן אל בן גוריון, WI537, 29 בנובמבר 1955, 130.02/2455/7.) ראה גם מס' 500.

491

שגרירות ישראל בפאריס אל מחלקת מערב אירופה

Israel Embassy in Paris to Western Europe Division

מברק מוצפן 719

נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 27 בנובמבר 1955

להלן מאת יושב-ראש הפדרציה הציונית במרוקו עבור בן גוריון, לוקר, שרגאי, יוספטל, לאמור: "לאור התפתחות העניינים במרוקו לאחר החזרת הסולטאן צפויה סכנה ששערי היציאה משם ומצפון אפריקה בכלל ייסגרו בהדרגה עד לחלוטין תוך חודשים מספר. לעת־עתה, אין סכנת נפשות, אך התערבות זרה ובעיקר התערבות ארצות ערב והליגה הערבית יכולה להיהפך לגורם קובע גם למניעת עלייה וגם לפורענות חלילה. לכן מתוך דאגה חמורה לצורכי כוח אדם לבניין, יצירה, והגנה במדינה, אנו פונים ודורשים בכל לשון של בקשה להזדרז ולהעלות מרבית יהודי מרוקו הרוצים בעלייה היום ללא דחייה וללא השהיה אשר תעלה למדינה ולעם ביוקר ובחרטה חלילה. באין ברירה, נסכים גם למעברות. נא לאסור כל פרסומים בנדון. "פול קלמרו".

השגרירות

492

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקבה

Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow

מברק מוצפן ק/797

נוסח יוצא: 130.09/2326/3

ירושלים, 28 בנובמבר 1955

לשגרירות.

א. אברמוב ביקר היום אצל ממלא מקום שר החוץ לפי בקשתו. נכחו קלימוב וארוך. מסר כי נתבקש להביע תקוות ברית־המועצות כי ישראל תתמוך בהצעת קנדה לקבל שמונה־עשרה מדינות חדשות לאו"ם. הוסיף כי ידוע שסין הלאומנית תתנגד להכללת מונגוליה ברשימת השמונה־עשרה ואף תנסה להשפיע בכיוון זה על מדינות אחרות תוך טענה שמונגוליה איננה מדינה עצמאית. בטענתה להצדקת העובדה שמונגוליה הנה מדינה עצמאית מסתמכת עתה ממשלת ברית־המועצות על טענתו של נציג ארצות־הברית בזמן הדיון על קבלת שמונה מדינות חדשות לאו"ם בשנת 1946. גב' מאירסון השיבה, כי בדרך־כלל נוהגת ישראל לתמוך בקבלת חברות חדשות לאו"ם וידוע לה שישראל תתמוך בקבלת אותן המדינות אשר ברית־המועצות מעוניינת בהן. אולם איננה בקיאה בפרשת מונגוליה. הבטיחה לברר ולהודיע.

ב. לידיעתכם: כבר הודענו לממשלות בולגריה, רומניה, הונגריה ואלבניה כי נתמוך בהן. מחר נודיע לשגרירות ברית־המועצות כי נתמוך גם במונגוליה.

ג. גב' מאירסון השתמשה בהזדמנות ובאה בטענה קשה נגד העיתונות והרדיו הסובייטיים המסלפים את האמת על המצב בינינו ובין שכנינו. הגב' מאירסון עמדה על כך כי אפילו במקרים כשהתוקפנות המצרית הייתה ברורה לכל, כמו במקרה ניצנה, נשקפה מתוך צורת האינפורמציה של ברית־המועצות על הנעשה עמדה לטובת התוקפנים. אברמוב בתשובתו הגן בהתלהבות על העיתונות הסובייטית שהיא כידוע האובייקטיבית והישרה ביותר בעולם ולעומת זאת, בא בקובלנה נגד העיתונות הישראלית המשמיצה בתדירות את ברית־המועצות בעזרת ידיעות פרובוקטיביות ורכילות מועתקת מעל דפי העיתונות הבולברדית והזולה ביותר בעולם. גב' מאירסון הזכירה כי עיתונות ישראל איננה אחידה וכי ידוע שיש בין העיתונים אשר מתקיפים בחריפות לא רק ממשלות זרות כי אם גם את ממשלת ישראל. כנגד זאת מפורסם הוא שבברית־המועצות אין עיתונות בולברדית וכל עיתונותה היא עיתונות רצינית. מכאן הצער הגדול שלנו על סילוף האמת לגבי הנעשה באזור זה.

אברמוב טען להגנתו כי כל האינפורמציה אשר מגיעה מכאן לברית־המועצות מועברת על־ידי נציג "טאס" והוסיף אגב אורחא, כי נציג זה בדומה ליתר חברי השגרירות התאונן בפניו כי בזמן האחרון מקופח הוא בשטח המגע עם מוסדות שונים ואינו מוזמן לכל מסיבות העיתונאים.

גב' מאירסון הבטיחה לברר את הדבר והוסיפה כי תיתן הוראה לספק כל אינפורמציה רצויה לאנשי השגרירות הסובייטית ולנציגי "טאס" הן באמצעות לשכת העיתונות והן על־ידי משרד החוץ, ברם, כידוע, כל מקורות האינפורמציה פתוחים בפני ברית־המועצות כיום כבעבר.

מזא"ר

493
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן 723
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 28 בנובמבר 1955

בשיחה עם מסיגלי סיכם עיקרי מדיניות המערב וצרפת לגבי המזרח התיכון.

א. גם הוא רואה נאום אידן כמשגה חמור, ואמנם נראה כאילו הבריטים נסוגים מהצעת הפשרה שלהם. אף־על־פי כן, ברור לו כי האנגלים והאמריקנים הגיעו למסקנה כי הדרך היחידה לצאת מן הסבך היא לקרב הסכם ישראל-ערב. בלונדון מדברים על תקדים טריאסט[ה]. מעוניינה של ישראל להגיע לשלום אפילו תמורת ויתורים כלשהם, וצרפת היא הרואה זאת בעין יפה, אלא שאינה רואה לפי שעה תכנית מתקבלת על הדעת. הציג לי בעקיפין שאלה, אם יש בידינו תכנית שלום. עניתי כי שום ממשלה בישראל לא תיכנס למשא־ומתן על בסיס קיצוץ טריטוריה לא רק משום שאין מה לקצץ אלא משום שברור לנו כי לא השטח הוא המעניין את הערבים אלא ויתורים שיביאו צעד צעד להחנקתנו. אם אמנם מעוניינות הממשלות בהסכם מדוע הן עושות הכול כדי להגביר ביטחון נאסר בעצמו ולקנות לבו גם אחר המעשה שעשה. השלום לא יבוא כל זמן שירגישו עצמם המצרים dans une position de force. חזרתי על הודעת ראש

הממשלה שאנו מוכנים בכל עת להיכנס למשא־ומתן ישיר על יסוד הסטאטוס־קוו וללא תנאים מוקדמים והדגשתי כי ויתורים מראש, כגון הצעת אידן, מרחיקים סיכויי ההסדר. השיב שהוא מבין עמדתנו, אך עומד על דעתו שהשעה כשרה למשא־ומתן ויש לחתור לזה בכל הדרכים.

ב. לאחר המבוכה של השבועות הראשונים, הולכת ומסתמנת נטייה למדיניות משותפת שעדיין לא ברור תוכנה, אך היא כוללת התייעצות ותיאום בענייני אספקת הנשק למדינות האזור. הוא עצמו חותר בכל לב לתיאום כזה בין צרפת וב[על]ות־בריתה.

ג. ביסוד מדיניות המעצמות מונחת דאגת אנגליה לאספקת נפט מן המזרח התיכון. הבריטים יעשו הכול כדי להרחיק סיכון מדרכי הנפט "בעשרת השנים הקרובות" כדי למלא את החלל בין אוצרות הפחם המידלדלים לבין השימוש בכוח אטומי כמקור אנרגיה. על־סמך שיחותיו הוא בטוח כי כשם שבריטניה תנקוט בעמדה קיצונית "אם ישראל תעשה מעשה שטות", כן תעשה הכול כדי למנוע מעשה תוקפנות מצד אחת ממדינות ערב. מבחינתנו, הוא תולה תקוות גדולות בפעילות הלייבור, אך כל זמן שהשמרנים בשלטון, ספק אם אנגליה תזוז מעמדתה.

ד. המדיניות הצרפתית מקורה בדאגותיה בצפון אפריקה. ישראל בעיניהם חלוץ המערב במזרח התיכון ולא יסכימו לכל דבר שעלול להחלישנו, אך אינם יכולים להתעלם מן האינטרסים המוסלמיים שלהם. כל המדבר על הפרדה בין המערב לבין הערבים אינו יודע מה הוא שח. החלשת התעמולה המצרית כבר נתנה אותותיה, בייחוד בתוניסיה. צרפת חייבת להיזהר בערבים עד שיתחזק כוחו של סולטאן מרוקו שעתיד להיהפך לכוח המוסלמי החשוב ביותר במערב אפריקה ושעליו אפשר יהיה לסמוך כמשקל שכנגד לליגה הערבית. מוחמד ה[־5] לא יסכים לעולם להפוך את מרוקו לגרורת מצרים. הוא ייטול על עצמו מנהיגות של מחנה ערבי "נוטה למערב ואטלנטי" ואין צרפת רשאית לעשות דבר כדי למנוע בעד התעצמותו. מכאן שאין עליהם להבליט יתר על המידה קשריהם עם ישראל אלא להופיע בעיני הערבים כחודו של המערב המופנה נגדם. לשאלתי, אם אינם חוששים כי בהכירם בזכותו של נאסר להתערב בענייני צפון אפריקה הם פותחים פתח לסחיטה מתמדת, השיב שסכנת הסחיטה קיימת וממשלתו מקווה לעמוד על המשמר. השיחה נפסקה מקוצר זמן. הוסכם שאחזור לראותו כדי להמשיך בה ולהביע דעתנו על המדיניות הצרפתית כפי שנוסחה על ידו.

ה. על ענייני הרכש, אבריק לחוד.[1]

ו. הדעות שהובעו על־ידי מסיגלי מאשרות התרשמותנו על מאבק הרציף [משרד החוץ הצרפתי] נגד הנטיות הפרו־ישראליות של רוב הצרפתים, כולל ראש הממשלה ומרבית חברי הממשלה, כן הן עולות בד־בבד עם הדעה הרווחת על השפעת המדיניות הבריטית.

צור

493

1. צור הבריק כי לאחר בירור יסודי עם יצרני מטוסי המיסטר התברר כי אי אפשר לעקוף התנגדות האמריקנים אלא אם ממשלת צרפת תגלה רצון טוב במיוחד להתגבר על קושי זה. מתוך השיחות האחרונות שלו עם מסיגלי ברור כי משרד החוץ הצרפתי מתנגד בתוקף למכירת המיסטרים וגם ציוד צבאי אחר מטעמים פוליטיים. השגרירות מצדה עושה הכול לחזק את ההתנגדות לקו של משרד החוץ, וקיימת אהדה ורצון לעזור מצדן של כל המפלגות, אך מעמדה הרעוע של הממשלה מקל על המתנגדים. כל עוד הממשלה הנוכחית בשלטון יש סיכוי להשיג את הנשק, לאחר מאבק קשה, אך במקרה של תקופת ביניים יתחזק מעמדה של הפקידות הקבועה. (ראה מברק צור אל איתן, מברק 731, 28 בנובמבר 1955, 130.02/2455/7.)

במברק נוסף באותו יום דיווח צור שכנראה חלה התרכּכות בעמדת משרד החוץ, בשיחה עם רו (Roux) התבקש להגיש בקשה רשמית הממוענת אל שר החוץ. (ראה מברק אל איתן ופרס, מס' 737, 29 בנובמבר 1955, 130.09/2346/3.)

494

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 300
נוסח יוצא: 130.02/2455/7

ירושלים, 30 בנובמבר 1955

דחוף

לשר ולאבן; אישי בתכלית.

לשלכם 735,[1] 531,[2] 537.[3]

רצוני להציע להימנע בשלב זה מתשובה בכתב ולהסביר בעל־פה ששני העניינים שהעלה המזכיר – אי דחיקת הקץ בעניין אילת ושאלת הגבולות, הם כה גורליים שהשר מוצא צורך להביאם בפני הממשלה. עם זאת, לציין:

(א) דרושה הבהרה והוכחה ביחס לנכונותו העקרונית, כביכול, של נאסר להסדר. לרגל תרמיתו בעת משא־ומתן סואץ ובפרשת ג'קסון, מוצדק החשש שעכשיו הוא מחדש המשחק כדי להאפיל על עסקת הנשק, לחזק בקשתו למלווה לסכר ולהרוויח זמן עד שיקלוט הנשק הצ'כי. על ארצות־הברית לתבוע ממנו כסימן רצון טוב קיום הבטחתו לג'ונסטון להביא תוך שלושה חודשים הסכמת הערבים. המזכיר ואידן ראו למעלה משנה וחצי בתכנית ג'ונסטון אמצעי עיקרי להפגת המתיחות. בהתחשב בכך, דחינו העבודה בבנות־יעקב וויתרנו במשא־ומתן עד קצה יכולתנו ולמעשה הושג הסכם on a working level. בזה אפשר יהיה לבחון מידת הרצינות שברמזיו לנכונותו להסדר.

(ב) האם זה הוגן לבקש מאתנו להיכנס למשא־ומתן בהיעדר היענות כלשהי לתביעתנו לנשק, היינו, מתוך עמדה של חולשה?

(ג) לעומת הודאת ארצות־הברית בזכותה של מצרים לקנות נשק סובייטי, מתבקשת ישראל לדחות הגנתה על זכותה לשיט החופשי באילת. על הגנת זכות זו התחייבו ראשי המדינה בפומבי. בתכנית הכוללת של ארצות־הברית באזור, אין עדיין סימן של התחשבות במעמדה של ישראל. במתיחות שנוצרה בדעת הקהל הישראלי מהאכזבה בפרשת חוזה הביטחון, מערעור המאזן ומתביעות אידן, איך תסביר הממשלה לעם אי הפעלת זכותה באילת?

היתרונות בגישה הנ"ל לעומת טיוטת התשובה המוצעת בשלך 531 ובשלנו 295:

א. לא תינתן תשובה שלילית ומידית לבקשת המזכיר בקשר לגבולות.

ב. נרוויח זמן עד ראשית השנה הבאה תוך סיכוי שבהתכנס הקונגרס ובהתגבר רגישות המפלגות, יתגבש לחץ נגדי ללחץ הבריטי לראות בהסדר ישראל-ערב האמצעי העיקרי למניעת חדירה רוסית לאזור.

494

1. מס' 483.
2. מס' 490.
3. מס' 490, הערה 4.

ג. יחוזק לחצנו להיענות לתביעתנו לנשק.

ד. בהימנעותנו ממתן תשובה כלשהי לפנייה בעניין אילת נחזק חששותיו מפני פעולה מצדנו ועם זאת הסיכוי להיענות בעניין נשק וסיוע כלכלי.

ה. הצעתי מבוססת על ההנחות הבאות:

ראשית, מטרתנו להימנע ממשא-ומתן להסדר כל עוד קווי ההסדר נקבעים בעיקר במשרד החוץ הבריטי, וכשהוא מוצג על-ידי מחלקת המדינה כדרך להצלת האזור מפני חדירה קומוניסטית. עם זאת, אין לתת תואנה בפי דאלס כרגע שהשבנו פניו ריקם.

שנית, אסור שתכסיס של גישושי שלום או פנייה בהתחשב במצב ארצות-הברית באזור יוציאו מידנו קלף האיום בפעולה כל עוד לא נבוא על סיפוקנו בנשק.

מברק זה ראה המנכ"ל בלבד.

הרצוג

495

ד' המרשלד אל מ' קדרון (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to M. Kidron (New York)

Copy:130.02/2440/11 :העתק

New York, 30 November 1955

Dear Mr. Kidron,

I have for acknowledgment your letter of 10 November[1] regarding the El Auja situation. I have discussed your letter with my advisers, and I feel that I should put in writing some of the comments and conclusions regarding matters referred to in your letter.

The point of General Burns's letter of 29 October[2] was not to condemn one side or the other for the incident of 26 October but to appeal to both sides "to issue orders to their forces in the vicinity of the El Auja Demilitarized Zone and at all other points where they are close together, to cease all aggressive activities and retaliations, and restrict their operations to defense, in keeping with the terms of the General Armistice Agreement," General Burns then referred to the "grave moral responsibility that will be borne by the Party which takes offensive action of any kind."

The Israeli action in organizing and carrying through a major military action on 2 November came several days after this appeal and in disregard

495

1. מס' 462.
2. מס' 443.

both of the appeal and of the commitment made to General Burns by the Israeli Government to refrain from any action which might aggravate the situation.

On page 2 you state that the Acting Chief of Staff, Colonel Hommel, had approached the Egyptian authorities on no less than four occasions in an effort to induce them to withdraw from the demilitarized zone. This information appears to have been based on a letter of 29 October from Colonel Hommel to Mr. Eytan. You may wish to see the full text of this letter and accordingly I enclose a copy. You will note that Colonel Hommel's letter appear to have been written in response to an accusation by Mr. Eytan to the effect that the Truce Supervision Organization has acted in a way prejudicial to Israel's position. The attached letter shows that the Truce Supervision Organization was engaged in intensive efforts to induce withdrawal of Egyptian forces. In view of this evidence the decision of the Israeli Government to take matters into their own hands is all the more regrettable.

From the last paragraph of Colonel Hommel's letter it would appear that the Senior Israeli delegate declined the offer of the Chairman of the Egyptian-Israel Mixed Armistice Commission to investigate one of those very incidents which were referred to by the Israeli authorities in justification of the military action of 2 November.

I also feel it necessary to place on record the fact that General Burns and Colonel Hommel had both sought, repeatedly but without success, the co-operation of the Israeli authorities in putting a stop to Israeli violations of the demilitarized character of the zone by withdrawing the civilian inhabitants of the kibbutz from the Bir Ein area, which is far from their Kibbutz, and by instructing the Israeli police not to come nearer than 500 meters from the western boundary of the zone. Attached is a letter dated 26 October from Colonel Hommel referring to these two points. This letter was preceded by additional correspondence between the Truce Supervision Organization and the Israeli authorities relating to the request of the Chief of Staff that minefields illegally planted by Israeli personnel in the demilitarized zone be removed.

With regard to pages 3-4 of your letter, I should like to confirm that interference by Egyptian personnel with the free movement of United Nations military observers was the subject of a protest to the Egyptian authorities. The text of this protest was not made public, as it is not normally

the policy of the United Nations to make public the texts of its protests.

I have released texts of communications to the parties when in my opinion such release would serve a constructive purpose. You will recall that the text of my protest against the restriction of free movements of military observers in connexion with the military action by Israel on 2 November was likewise not released to the press. But the fact that a strong protest had been addressed to Egypt was made known and received wide publicity.

In your letter you refer to the status of the demilitarized area near El Auja. Such references cannot, of course, affect the juridical status of the demilitarized area or of the Armistice Demarcation Line as defined in the General Armistice Agreement, nor can they affect any of the terms of that Agreement.

In connexion with the proposals I have made jointly with General Burns, I should draw your attention to the text of my letter of 3 November. The proposals were not presented for the purpose of bringing about "the full compliance of both parties with the provisions of the General Armistice agreement". Such "full compliance" with respect to the demilitarized area near El Auja can be secured only by strict compliance with the provisions of Article VIII of the Armistice Agreement, subject to the final decision of the Special Committee on the interpretation of the term "armed forces" and subject to the decision of the Security Council on the item included in its agenda with regard to the presence of an Israeli settlement in the demilitarized area. The purpose of the proposals, as stated in my letter of 3 November, is to reduce present tension and the risk of further incidents in the area. You will note that these proposals were made "without prejudice to any of the provisions of the General Armistice Agreement."

Your sincerely,

Dag Hammarskjöld

Secretary-General

496

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון

British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/ 282

נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 1 בדצמבר 1955

לאילת.

קולונל באנקס[1] שוחח ב־30 דנא עם גולדה מאירסון שעתיים וחצי. סיפר ששוחח עם נאסר והרמטכ"ל המצרי וכמה מאנשי הכת הצבאית. הוא משוכנע שאין כוונת נאסר להתקיפנו, שכל מעייניו בתכניות פיתוח כלכליות והעלאת רמת החיים. נכנס לעסקת הנשק הצ'כית כדי להבטיח עצמו מהתקפה ישראלית שהאמין באפשרותה.

באנקס חושב להציע תכנית להפגת המתיחות שקוויה:

א. שני הצדדים יכריזו שלא יתקיפו ושישמרו הגבולות הקיימים.

א. מעצמות המערב יסייעו לנאסר כלכלית בקנה מידה רחב, לביצוע תכניות פיתוח, בייחוד הסכר. הסיוע יהיה מותנה באי־התקפה על ישראל.

א. ארצות־הברית ובריטניה תודענה לשני הצדדים שהפרת הצהרות אי־ההתקפה בצורה כלשהי תביא התערבות צבאית אנגלו־אמריקנית מידית.

מאירסון הסבירה חששותינו מפני גידול כוחו הצבאי של נאסר בעקב העסקה הצ'כית, איננו יכולים להיות תלויים ברצונו הטוב ובנאמנותו להבטחותיו לאחר שיתחזק. לנו לא היו ואין עתה כוונות התקפה. כאז כן עתה, מוכנים לדון עמו בכל צורת הסדר שתבטיח השקט והביטחון בגבולות, אך לאור הפרת המאזן, הכרחי לנו לקבל כמות נשק שתבטיח הגנתנו. אשר לערובה אנגלו־אמריקנית שהציע באנקס, איננו יכולים לסמוך שהערובה תופעל בעוד מועד ותוכל למנוע התוצאות החמורות ביותר הנשקפות לישראל מהתקפה אפשרית של נאסר.

באנקס טען שלהבטחת הצלחת תכניתו, מוטב שנימנע מלשנן תביעות הנשק מארצות־הברית, שרק תחרפנה מרוץ הזיון.

מאירסון סתרה הטענה בהסבירה שוב שלא נוכל לסמוך על כוונותיו הטובות של נאסר ושעלינו להבטיח הגנה מינימלית מפני התקפה אפשרית.

באנקס הסביר אפשרות ביצוע תכניתו בשלבים:

שלב א' נאסר יפסיק מיד תקריות בגבול המצרי וארגונן בירדן ובסוריה. זה יהיה אות ראשון לכנות רצונו בהסדר ובשלום.

שלב ב' ביטול ההסגר הימי באילת ישמש אות שני לכנותו.

שלב ג' מתן עזרה כספית חלקית לנאסר לאחר ביצוע שלב א' והתניית עזרה נוספת בהסדר שיבטיח אי־התקפה.

496

1. קולונל סיריל באנקס, חבר בית הנבחרים בבריטניה, יועץ כלכלי לממשלת מצרים.

בדעת באנקס לחזור ללונדון להשתתף בוויכוח בית־הנבחרים ולהסביר בו תכניתו, שאותה ישדר גם בבי.בי.סי.

דו"ח מפורט בדואר השבוע הבא.

מב"ר

497

מחלקת חבר העמים הבריטי אל הנציגות הקבועה באו"ם ושגרירויות ישראל בלונדון ופאריס

British Commonwealth Division to the Israel Permanent Delegation to the U. N. and Israel Embassies in London and Paris

מברק מוצפן חוזם 300

נוסח יוצא: 130.09/2377/2

ירושלים, 2 בדצמבר 1955

לאילת, העתק לשר ולצור. לידיעתך.

באנקס בא ב־1 דנא בבוקר לקהיר וחזר לירושלים בו כיום. מטרת נסיעתו שבאה ביזמתו לבדוק מה מוכן נאסר לעשות להשקטת הגבולות. כשחזר סיפר כלהלן:

(א) נאסר מוכן להורות צבאו להפסיק יריות לכל אורך הגבול המצרי-ישראלי, לרבות האזור המפורז בניצנה, בתנאי שגם אנו ניתן הוראות דומות.

(ב) נאסר גורס שפירוז האזור פירושו קיום המצב ששרר בו בעת שנחתמו גבולותיו. לפיכך, אסור לנו להקים בו יישובים. בשל היותו חולש על הדרך לקהיר, מגלים אנשי הכת הצבאית רגישות מיוחדת לגורל האזור. לפיכך, אם נוציא מהאזור אנשי קציעות – שלדעת נאסר הנם חקלאים מסווים ואנשי צבא למעשה – אזי יבטיח שלא תהיינה תקריות גם שם; אם לאו – אמנם יורה להפסיק יריות בכל הגבולות אך לא יוכל להתחייב שלא תהיינה תקריות באזור ניצנה.

(ג) נאסר ייפה כוחו של באנקס להודיע בנאומו בבית הנבחרים על נכונות להורות כנ"ל אם יעשו הישראלים כמוהו.

בשיחה בליל 1 דנא, שהשתתף בה ברנס, הסביר המנכ"ל בעיית המפורז ועמדתנו בנדון: ראשית, טען שמותר לנו להקים יישובים חקלאיים באזור ולפתחו; רק הימצאם של אנשי צבא אסור באזור. אשר לטענת הסוואת אנשי קציעות, מרבית יישובנו מיושבים בצעירים שעברו אימון צבאי. אין כל ייחוד מוסרי או חוקי להתנות מניעת תקריות בפינוי אזור המהווה חלק מישראל. שנית, המסתבר מדברי נאסר על יכולתו למנוע תקריות על־ידי מתן הוראה היא שכל התקריות בוצעו עד כה בידיעתו או בהסכמתו. אנו קיימנו תמיד הוראות חמורות שלא לפתוח באש אלא להגנה עצמית. שלישית, האם תחול הוראת נאסר להפסקת תקריות גם על פעולות הפדאיון בגבולות ירדן? (באנקס השיב שנאסר לא נכנס לפרטים; אולם מאחר שדיבר על הוראה כוללת, סבור הוא כי ממילא תהא תחילתה גם על פעולות הפדאיון).

באנקס ביקש כי תשובת ראש הממשלה להצעת נאסר תדביקו בטרם יישא נאומו בבית

הנבחרים וכי היא תישלח אליו בפאריס. המנכ"ל הבטיח זאת.[1]

בשיחה שקדמה לשיחת המנכ"ל הנ"ל ושהשתתפו בה רפאל, שניאורסון ויובל, חזר באנקס על דבריו בשלנו ד/262 וציין שברי לו למרות רצונו האישי לשלום אין נאסר יכול בנסיבות הנוכחיות להגיע להסדר מלא עמנו, התהליך עשוי להימשך מחמש עד עשר שנים.

במברק שישלח המנכ"ל לבאנקס תובע הוקרת רצונו הטוב ותודה על מאמציו ויצויין בערך:

(1) ההוראות שלנו היו תמיד להימנע מלפתוח באש בלא התגרות מצרית.

(2) נאסר כבר הודיע פעמים מספר על הסכמתו להפסקת אש; הצעתו החדשה שמסר לבאנקס מעוררת עתה בעיה חמורה באשר לכנותו לאור הסכמותיו בעבר.

(3) על נאסר להיות נאמן להסכמי שביתת־הנשק הכלליים על כל הכרוך בהם. הנוסח המלא יוברק לחוד לכשיהיה מוכן. קיימת סכנה שבאנקס יופיע בבית הנבחרים כאיש אובייקטיבי שנפגש עם שני הצדדים, נסע במיוחד לנאסר לבדוק נכונותו למניעת חריגות בגבול, קיבל ממנו כאילו תשובה חיובית. ועתה יוכל לתארו כפי שמוכן צעדים העשויים להביא להפגת המתיחות והסדר.

בהתקפת התיווכים והצעות הפשרה הבריטיות עלול באנקס לחזק הרושם המוטעה שאכן שוררת אווירה להסדר.

לאור הנ"ל, שקול נא הכנת ידידינו לתגובה לנאום באנקס בבית הנבחרים באם יהיה צורך.

האם ברורים לכם מהחומר שנשלח אליכם פרטי הסוגיות הבאות:

א. בעיית האזור המפורז בכללותו.

ב. כל הכרוך בבעיית קציעות.

ג. כל הכרוך בהצעות ובהתחייבויות להפסקת אש בינינו לבין המצרים.

אם לא ברור משהו, הבריקו נא.

מבר

497

1. במכתב תשובה שהועבר לבאנקס באמצעות מנגנון שביתת הנשק הזכיר איתן את כל ההבטחות שנתן נאסר בעבר ולא עמד בהן, אך התחייב: Nevertheless we are willing to try again, and I accordingly give you my assurance that if Colonel Nasser fulfills his intention of ordering a complete cessation of all shooting and mining by his armed forces and if this order is carried out, not a single shot will be fired by any unit of our armed forces. Instructions to this effect are already in force in the whole of our army, and they will continue to be scrupulously observed. (ראה איתן אל ברנס, 2 בדצמבר 1955, 130.02/2410/1.)
ראה גם מברק איתן אל שגרירויות ישראל בפאריס ובלונדון, ואל המשלחת הקבועה באו"ם, מס' 63-70, 2 בדצמבר 1955, 130.09/2377/2

498

ג׳ רפאל אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

G. Rafael to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 310
נוסח יוצא: 130.02/2455/8

ירושלים, 2 בדצמבר 1955

מ י ד י

שרת, אבן, אישי בתכלית.
ברשות המנכ״ל קראתי שלכם 735 מניו יורק[1] ו־531 מוואשינגטון[2] וברשות הרצוג שלו 300.[3]
הרשו נא לי הערות אחדות להשלמת 300.

(1) יוצא מהנחה שהמערב יעשה מאמצים גדולים במשך השנה להביא להסדר ובשעת הצורך יגייס אפילו העצרת הבאה בת 78 חברים לאישור תכניותיו. בעצרת החדשה לא יעמוד לצדנו שליש החסימה של נאמנינו.

(2) מצרים מוכנה לשלום, אם בכלל, רק אם תקבל חלק ניכר מהנגב לרבות אילת. אם ההתעצמות והחימוש לא יופרע, יפעל הזמן לטובת מצרים – והיא יכולה לחכות להסדר עד שעליונותה תובטח. החודשים הבאים הם הקריטיים בשביל נאסר. בתקופה זו ינסה לסחוט יתרונות מהמערב והמזרח גם יחד, ימנע מלהסתבך במלחמה וינסה להכשיל מכירת נשק לישראל. לשם כך, עליו להופיע כלפי המערב כנכון להסדר ואולי כמובן לשאת ולתת לפי נוסח טריאסט[ה] במשך כל התקופה הקריטית הזאת מבלי לנתק החוט, אך גם מבלי הכרעה. ידרוש מדאלס ואידן להשיג מאתנו ויתורים נוספים וכו׳. בינתיים מבטיח לעצמו רצון טוב מהמערב וחסינות ממלחמה עם ישראל כל עוד שאינו מוכן.

(3) הצעת דאלס מבטיחה לנאסר כל היתרונות האלה, כי גם דאלס נוסף על רצונו בהסדר, מעוניין לשמור על נאסר. לכן רוצה הבטחות בעניין אילת וכו׳. אם נרמוז לדאלס נכונות לוויתורים, ניכנס לסיבוב שני של משא־ומתן עם ארצות־הברית בסגנון ג׳ונסטון תוך לחץ על ישראל לוויתורים נוספים מבלי נכונות עקרונית מהצד השני להגיע לידי הסדר. בשיטה זו, אנו פוגעים מראש בעמדות מיקוחנו לקראת השעה שמשא־ומתן אמתי יהיה אפשרי.

(4) בכל זאת נשארים שני קלפים שיכולים להשפיע על נאסר לפתוח כעת במשא־ומתן כנה:

א. חששותיו שלא יינתן לו הזמן הדרוש לו להשיג עליונות. לכן אסור לשחררו מדאגת מבצע אילת.

ב. סירוב ארצות־הברית לתמוך בו בסיוע כלכלי ומדיני.

(5) לאור האמור לעיל, אני מצטרף להצעת יעקב [הרצוג] לא להשיב לדאלס בכתב. הטיוטה שלכם בתוספת תיקוני ב[ן]־ג[וריון][4] ממילא תתפרש כסירוב שלא נוכל להרשות לעצמנו

498

1. מס׳ 483.
2. מס׳ 490.
3. מס׳ 494.
4. ראה מס׳ 490 והערה 1 שם.

בשעה זו וכן היא מחלישה אותנו בעניין אילת.

מציע להוסיף לטיעון בעל־פה:

א. כל עוד שאין לנו הוכחה לכנות נאסר לא נראה תועלת בהבהרת פרטי עמדתנו. ההוכחה תהיה נכונות נאסר למשא־ומתן ישיר ללא כל תנאים מצדו ומצדנו (דבקותי למשא־ומתן ישיר נוסעת מתוך הכרה שאין דרך אחרת לבחון כנותו).

ב. הפסקת כל פעולות איבה כאשר יוקם המגע בינינו ובין נאסר.

ג. נכונות ישראל בשעת המשא־ומתן הישיר להימנע מכל מעשה העשוי להפריע לדיונים (רמז לאילת).

ד. ביצוע הבטחת נאסר להביא לידי קבלת תכנית ג'ונסטון.

ה. נכונות לשתף במשא־ומתן גורם שלישי מסייע המתקבל על דעת הצדדים.

ו. במשא־ומתן ישיר עם מצרים תלבשנה הבעיות השנויות במחלוקת צורה יותר ממשית ואולי תוך המגע הישיר ימצאו הצדדים פתרונות שעליהם לא היו דנים לפני הזמן ועם צד שלישי. הדוגמא הקלסית, המשא־ומתן ברודוס.

לסיכום

היות ולא נוכל לתת לנאסר ולאידן חלק של הנגב שיספק אותם לא נשיג שלום במשא־ומתן עם דאלס על בסיס של ויתורים סמליים. באותה המידה שאני משוכנע שהסדר הכרחי בהקדם, אני חרד שהדרך של דאלס ידחה ההסדר למועד שבו תהיה יד המצרים על העליונה.

מברק זה, ראו המנכ"ל ויעקב [הרצוג] בלבד.

רפאל

499

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית וג' רפאל

A. Eban to the United States Division and G. Rafael

מברק מוצפן WIA549

נוסח יוצא: 130.02/2455/4

ואשינגטון, 2 בדצמבר 1955

השר, ראובן [שילוח] ואני היינו בשלוש ערים נפרדות כשהגיע[ו] מברקיכם המאלפים ובאופן עצמאי הגענו לאותה המסקנה הנמרצת, כלומר יש הכרח ויתרון בהגשת המסמך עם תיקוניו של ראש הממשלה:[1] (א) ב־21 דנא הציע המזכיר לשר מצע להסדר עם הערבים. השר דחה למעשה את המצע הזה על־ידי שלילת נקודתו המרכזית. אמר המזכיר, אם כן הגדירו נא בכתב כיצד אתם רואים את תרומת ישראל לשלום. אם נימנע מתגובה, נופיע כמחוסרי אחריות וכבעלי שלילה ללא הצעה חיובית, כלומר כל דגילתנו בשלום היא מן השפה ולחוץ ואין לנו מושג כלשהו על התנאים להסדר; (ב) אם כך נפעל, תפתח מחלקת המדינה במסע תעמולתי

499

1. ראה מס' 490 והערה 1 שם.

נגדנו לאמור: שנתבקשנו להגדיר את עמדתנו ובגלל עניינים שוטפים סירבנו, כלומר הכשלנו סיכוי כביכול לשלום, דבר זה ינוצל כהצדקה לאי־היענות לכל שאר תביעותינו; (ג) העובדה שהמזכיר העלה על הכתב הצעה לוויתור בנגב כתנאי לשלום מחייב אותנו היסטורית לא להשאיר מסמך זה ללא תשובה הקובעת כי לא בא בחשבון ויתור כזה. מאידך, רצוי שהדבר ילווה בתכנית המוכיחה כי שלום מבוסס על עקרונות בריאים רצוי לנו ואין אנו משוללי יזמה מחשבתית בנידון; (ד) יש להניח שמאמצי המזכיר בכל זאת ייכשלו ולא נגיע לידי הסדר ואז הבעיה היא להגביר לחץ על ארצות־הברית לספק כל מיני דרישות. מעמדנו יהיה חזק כפליים אם כתוב וחתום באיזה מקום שנשאנו עינינו לשלום ויציבות והצד שכנגד הכשיל; (ה) אין לתאר את ההתאכזבות של היהודים, אם תאמר להם מחלקת המדינה כי ישראל סירבה אפילו למסור לדאלס תמונה מדויקת של השלום שאליו היא שואפת.

סיכום: אינני סבור שתשובתנו תביא את השלום, אך יהיו לה כל היתרונות התכסיסיים ואולי התעמולתיים שקצרנו בזמן הוויכוח בעצרת ב־1952 כלומר, יצטרכו הערבים להופיע כמכשילי השלום בגלל תביעות קיצוניות ופניית עורף לשלום אמתי.[2]

אבן

2. רפאל העיר בכתב יד בשולי המברק: ל(א): "לא אמר זאת, אלא מצפה לדבר יותר מעודד"; ל(ב): "יוסבר שחוסר נכונותנו להתפשר הכשילה סיכויי השלום"; ל(ד): "אנו הפעלנו"; ל(ה): "דאלס לא מתעניין בתמונת השלום שלנו אלא בוויתורים של ישראל".

500

ד׳ בן גוריון אל מ׳ שרת (ניו יורק)

D. Ben-Gurion to M. Sharett (New York)

מברק מוצפן 267
נוסח יוצא: 130.02/2455/4

ירושלים, 4 בדצמבר 1955

בהול

לשרת, אישי בתכלית.

בהמשך לשלי 295[1] מציע לכלול:

ישראל לא תדון על הצעת שלום הכרוכה בוויתור על איזה שטח שהוא. לארצות השכנות לא מגיע אף שעל אחד מאדמת ישראל. במשא־ומתן על שלום מוכנים לדון על תיקוני גבולות לטובת שני הצדדים מתוך הסכם הדדי. אנו מוכנים לשלום לטובת השלום – שיאפשר לשני הצדדים פיתוח והתקדמות והקטנות הוצאות הביטחון, שיתוף־פעולה תרבותי, כלכלי ומדיני. אם יקום השלום, מוכנה ישראל לעזור להתיישבות הפליטים הערבים בארצותיהם בעזרה כספית ובניסיונה הרב ביישוב פליטים. מוכנים להיפגש עם נ[אסר] בכל צורה שהיא, אבל לא על בסיס תכנית שיש בה קריעת שטח ישראל לטובת שכנותיה. השמועות הנפוצות על רצון לשלום בארצות ערב חשודות בעינינו, כי מעשי השכנים והכרזותיהם הם ההפך מנטייה לשלום. על גבולות רצועת עזה וירדן וסוריה נמשכות התקפות על יישובינו.

בעניין אילת:

במקום שש בשלי 295 מציע לכתוב: אם יהיה משא־ומתן ישיר, תימנע ישראל מכל פעולה להכביד על המשא־ומתן.

להביע תמיהה בקשר לאי התזוזה בעניין תכנית ג׳ונסטון שיכול היה לשמש סימן לכנות הערבים.

להדגיש בכתב ובעל־פה סעיף 14 בשלי 295. עד כאן תוכן התזכיר.

סבורני שלחישות השלום באות למנוע מתן נשק לישראל, בניגוד לרצון שהובע על־ידי הנשיא אייזנהאואר.[2]

בן גוריון

500

1. מס׳ 490, הערה 4.
2. אבן השיב: ״קיבלתי שלך 267 והכנסתי לאיגרת את כל הנקודות המובאות בו.״ (מברק אל בן גוריון, WIA556, 5 בדצמבר 1955, 93.01/2212/8).

501

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ

Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 304
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 6 בדצמבר 1955

אתמול בבוקר נתקבל ברנס על־ידי ראש הממשלה. ראש הממשלה פתח באומרו שטרם קיבל תשובה מחייבת לשאלתו, אם מוכנה מצרים להפסיק ההתקפות המבוצעות על־ידי כוחותיה ועל־ידי ה"פדאיון" אם משטח מצרי או משטח מדינות ערב אחרות.

ברנס התייחס לשליחות באנקס[1] והקריא מכתב ששלח לנאסר ובו הודעתנו שמוכנים לנסות, למרות ההפרות הקודמות על־ידי מצרים, להפעיל מחדש הפסקת אש אם נאסר יבטיח לקיימה. ברנס מחכה כעת לתשובת נאסר למכתב. ראש הממשלה ציין שצריך להיות ברור כי בעוד אנו מוכנים להפסקת אש הדדית ללא תנאי, אין ההתקפות המצריות יכולות להימשך במלחמה חד־צדדית.

מכאן עבר להצעות המרשלד ולבעיות שביתת־הנשק בכלל. הדגיש שישראל מוכנה לקיים הוראות הסכם שביתת־הנשק במלואן ולא תסכים להחליפן בהסדרים עם או"ם שאינם הולמים ההסכם. התביעות המצריות שהוצגו בתגובה להצעות המרשלד, ושברנס הציג במכתבו למנכ"ל מ־22 בנובמבר כשאלות משלו, אינן יכולות לבוא במקום ההסכם.[2] ישראל מוכנה לקיים תנאי שביתת־הנשק ללא יוצא מן הכלל; אלה שלטובתה ושאינם לטובתה. ברם, חובה זו חלה גם על הצד שכנגד ועל או"ם. מצרים מפירה הוראות היסוד בהסכם, בייחוד מופרים סעיפים: 1, 2(2), 5(4), 12(3).

כשתושג הפסקת האש וישתפר המצב, בכוונתנו להפעיל סעיף 12[3] כדי לקרב השלום. נכשלנו בניסיוננו להפעיל סעיף דומה לגבי ירדן. כרגע המצב לאורך הגבול הירדני שקט יותר וגורל השלום באזור תלוי ביחסי ישראל–מצרים.

לגבי הצעות המרשלד גופן, הרי הודענו כבר על הסכמתנו העקרונית. הסתייגותנו מתייחסת להצעה שהגבול יסומן על־ידי משקיפי או"ם, שאותה אין אנו רואים כהולמת הסכם שביתת־הנשק. ישראל רשאית לסמן הגבול בעצמה, אולם אם יושגו התנאים: (א) הפסקת אש. (ב) אישור מצרים לקיים הוראות הסכם שביתת־הנשק בשלמותן – נהיה מוכנים להסכים גם לכך שמשקיפי או"ם יסמנו הגבול.

ברנס ניסה לחזור ולהסביר התביעות המצריות, עמד בעיקר על טענת נאסר ואמר שכל עוד מוחזק המפורז על־ידי קיבוץ שהוא למעשה ארגון צבאי של ישראל, לא תרחיק מצרים כוחותיה מעבר לקו אבו־עגיילה–אל קוסיימה.

ראש הממשלה שאל ברנס אם מזדהה הוא עם טענה זו. ברנס השיב שיש יסוד מסוים לטענה. שאלת ראש הממשלה אם פירוש הדבר שהצעת המרשלד בנקודה זו מבטלת סעיף 8,[4] הביאה לתשובה נבוכה ושלילית של ברנס. ראש הממשלה הדגיש שעוג'ה לא היתה מעולם

501

1. ראה מס' 496, 497.
2. ראה מס' 486.
3. סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק ישראל-מצרים עניינו יכולתם של הצדדים להסכם להכניס שינוים בהסכם שביתת הנשק באמצעות התכנסות של שני הצדדים.
4. סעיף 8 בהסכם קובע את פירוז הכפר עוג'ה (ניצנה) על גבול ישראל מצרים ואת הסדרי התנועה של כוחות צבא שם.

מצרית. הוסכם לפירוזה אולם, לא לשממונה. יש צדק בדעה המצרית שהאזור נמצא בהחזקת קיבוץ ישראלי, אולם הדבר מותר. ישראל רשאית להקים בו לא רק קיבוץ אחד, כי אם עשרה. אם הימצאות הקיבוץ מהווה סכנה למצרים, יכולים אנו לטעון שהחזקת שתי דיוויזיות מצריות באל־עריש מהווה סכנה מוחשית יותר לישראל.

ראש הממשלה סבור שכיבוש אזור עזה מסכן ישראל, אולם אין אנו רשאים להתנגד לכיבוש זה מאחר שמצרים רשאית להחזיק כוחותיה באל־עריש ולהימצא בעזה בעוד הסכם שביתת־הנשק קיים.

לא היינו מעלים על הדעת לבקש ברנס לתבוע מהמצרים דברים הסותרים הסכם שביתת־הנשק ואין אנו מוכנים להתחשב בדעות שיש למצרים ושאינן מבוססות על ההסכם. נהיה מוכנים לשמוע כל טענה מצרית, כשניכנס למשא־ומתן על הסדר סופי, אולם עד אז ההסכם בלבד מחייבנו.

ראש הממשלה הביע השתוממות על כך שברנס נוטה להתחשב בטענות המצריות שאינן מבוססות על ההסכם.

בתגובה להערת ברנס שבעיית הקיבוץ נמצאת בפני מועצת הביטחון, אמר ראש הממשלה כי תחליט מועצת הביטחון כאשר תחליט, אין המצרים רשאים כעת להתכחש להתחייבויותיהם בהתאם להסכם שביתת־הנשק ולהתעלם מהצעות המרשלד ולהעלות תביעות בניגוד להסכם שבין הצדדים. בכלל שולל ראש הממשלה זכות מצרים לפנות למועצת הביטחון בעוד שאין היא מקיימת החלטות המועצה בדבר סואץ.

מצרים על־כל־פנים אינה יכולה לחרוץ משפט בעצמה ואם דעותיה תקבלנה תוקף, תקבלנה תוקף גם דעותינו.

ברנס מסר שיבקר בקהיר ביום ד׳ ויוכל להודיע על עמדת מצרים בשובו לירושלים ביום ה׳.

בסוף השיחה, הזכיר ראש הממשלה בעיית חילופי השבויים וביקש שברנס יבהיר אם המצרים מוכנים להסדר בעניין זה. אנו מעוניינים שחילופי השבויים יכללו גם אסירי משפט קהיר.

ברנס הציע שתוכן השיחה לא יפורסם עד לשובו מקהיר. ראש הממשלה נענה בהדגישו שמוכן לקבל דעתו באם הדבר יעזור למאמציו אף־על־פי שמעוניין כי עמדת ישראל תיוודע לעם.

תקוע

502
ד׳ בן גוריון אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
D. Ben-Gurion to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 324
נוסח יוצא: 130.09/2310/16

ירושלים, 6 בדצמבר 1955

אבן. שלך 555.[1]
חושש אני שכל פעולה להשגת חווה ביטחון תפריע או תדחה השגת נשק ונשק קודם לחוזה ביטחון.

בן גוריון

502

1. מברק של אבן המדווח על פגישת משלחת יהודי אטלנטה עם הסנאטור ג׳ורג׳ שציין שלאחר התלבטויות רבות הגיע למסקנה שיש לבקש ערובה אמריקנית לגבול הקיים של ישראל ושיש סיכוי לרוב של שני שלילים בסנאט לצעד זה. (המברק מ־5 בדצמבר, בתיק 93.01/2212/2).

503

שיחת מ' שרת–ג' פ' דאלס (בוואשינגטון ב־6 בדצמבר 1955)

Meeting: M. Sharett – J.F. Dulles (Washington, 6 December 1955)

העתק: 130.02/2455/8 Copy

סודי ביותר

שיחת שר החוץ עם מזכיר המדינה ביום ג', 6 בדצמבר 1955

ביום השלישי, 6 בדצמבר 1955 ב- 2.30 אחר־הצהריים ביקר שר החוץ במשרדו של מר דאלס ושוחח עמו כשעה וחצי. אל שר החוץ נלוו השגריר א' אבן וראובן שילוח. מטעם מחלקת המדינה נכחו בשעת השיחה מר ג'ורג' אלן עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח התיכון ומר פ' ראסל עוזר מיוחד של מזכיר המדינה לבעיות הסכסוך הישראלי-ערבי.

כשעתיים לפני השיחה שלחנו למזכיר המדינה איגרת שהעתקה רצוף־בזה בתשובה לאיגרת שנמסרה על־ידו לשר החוץ בפגישתם ביום 21 בנובמבר 1955.[1]

שר החוץ פתח בהרצאת הערכתנו למדיניות המוצעת על־ידי מזכיר המדינה באיגרת שמסר לנו ובדברים בעל־פה שהשמיע בשעת הפגישה ביום 21 בנובמבר.[2]

הוא אמר כי כוונתו לשיחה רצינית ביותר. היתה לו הזדמנות להחליף דעות עם ראש הממשלה ושניהם הקדישו עיון רציני ונוקב לדברי המזכיר. שניהם התרשמו מאוד מדבריו על ידידות ארצות־הברית לישראל. שמו לב במיוחד לפסקה בדברי המזכיר כי אם תעמוד ארצות־הברית בפני ברירה בין ישראל למדינות ערב תכריע ידידותה לישראל את הכף.

דברים אלה של מזכיר המדינה מקשים על השר לאמור את הדברים הגלויים והנמרצים אשר ייאלץ לאמור בהמשך הרצאתו. הוא מבקש שידע מזכיר המדינה כי לא מתוך ניצול ידידות זו אנו נוקטים בעמדה שיכולה להתפרש כנוקשה. הגענו למסקנות שהגענו לאחר בירור נוקב וממצה ואנו סבורים כי דברי המזכיר ורצונו העז לבצר את הידידות בין ישראל לארצות־הברית מחייבים שנדבר במלוא גילויי הלב והאחריות.

העמדות והמסקנות שהגענו אליהן מודרכות מהאחריות המוטלת עלינו לביטחונה של מדינת ישראל ולענייני היסוד של עתידה.

הופתענו מנחשול האופטימיות שהציף את העיתונות בעולם ובארצות־הברית לגבי סיכויי השלום באזור. הרושם שלנו הוא כי אופטימיות זו מושפעת ומושרה במידה מסוימת ממקורות ממשלתיים אמריקניים. גם בחוגים פרטיים בארצות־הברית הקרובים לממשל אנו נתקלים ברוח תקווה זו. לדוגמה הזכיר השר שיחה שהיתה לו לפני ימים אחדים עם איש מהימן אשר שמע במסיבה מסוימת את סגן הנשיא ניקסון מדבר בביטחון רב על סיכויי השלום הקרוב בינינו לבין המצרים.

כל העובדות הידועות לנו מפריכות הערכה זו. התקריות בגבול הנמשכות ללא הפוגה, הפעילות המצרית החבלנית בירדן ובמדינות ערב אחרות והצהרות נאצר עצמו עומדות בסתירה גמורה להנחה כי פני נאצר לשלום. לפי הערכתנו את נאצר על יסוד המגע שלנו אתו בהזדמנויות שונות בשתי השנים האחרונות (המזכיר הפסיק ושאל אם קיימנו מגע כלשהו עם נאצר בימים האחרונים והשר השיב בשלילה) איננו יכולים להיתפס לאשליות. קשה לנו לקבל

503

1. מס' 482.
2. ראה מס' 483.

את הגרסה כי דווקא לאחר העסקה הצ׳כית חל שינוי לטובה ביחסו לישראל.

על אף רצוננו הלוהט לשלום אנו מצווים לשקול הדברים בזהירות ולא להיתפס לתקוות בלתי מבוססות. מוטב בתנאים הקיימים להיות ספקן.

לפי הערכתנו הוחמר המצב והתרחקו סיכויי השלום לאחר המפנה שבא במדיניות המערב בזמן האחרון. המפנה הזה הגיע לידי ביטוי בהודעה הפומבית של סר אנתוני אידן בנאומו בגילדהול ובהודעה שנמסרה לנו על־ידי מזכיר המדינה בפגישתנו האחרונה. אנו נאלצים להגיע למסקנה כי מפנה זה הוא תוצאה ישירה של העסקה המצרית–צ׳כית ושל ההתערבות הצבאית הרוסית במזרח התיכון.

לאחר נאומו של מזכיר המדינה ב־26 באוגוסט[3] קיבלנו ממחלקת המדינה, משגרירות ארצות־הברית בישראל וגם ממשרד החוץ הבריטי הסברים מרגיעים. נאמר לנו ולאחרים בפירוש כי דברי המזכיר על גבולות מתכוונים לשינויי גבול קלים והדדיים. התביעה לוויתורים טריטוריאליים חד־צדדיים שהושמעה בנאומו של אידן ובדברי המזכיר אלינו נראית בעינינו חדשה ותוצאה ישירה של העסקה המצרית–סובייטית.

כאן הפסיק דאלס בהערת ביניים כי אין הדבר כך. על זה השיב השר כי ייתכן שדאלס צודק אך הציבור בישראל, בערב ובעולם מפרש את ההתפתחות כמתן פרס מדיני לנאצר על העסקה הצ׳כית. כך יפרשו העולם גם עזרת ארצות־הברית להקמת סכר אסואן. הרושם שיתקבל בעולם הוא כי הדרך לסחוט עזרה מארצות־הברית היא להתקשר עם הרוסים.

אם הכול יתנהל לפי התכנית המוצעת, ייווצר הרושם כי הכנופיה השלטת במצרים הצליחה לקבל נשק מהרוסים, עזרה כספית מהאמריקנים ועזרה מדינית של המערב לסחיטת ויתורים מישראל.

שר החוץ סולד להשתמש במילים חריפות, אך אין לו מנוס מהשוואה עם פרשת מינכן.

אנו מזהירים בפני הליכה בדרך זו. הרושם שמנסה ליצור נאצר כאילו הוא רוצה בשלום הוא להוליך שולל. לפי הערכתנו, הוא מנסה להשלות המערב על־מנת להרוויח זמן לקליטת הנשק החדש, להפיג את חריפות התגובה המערבית ל״עסקה״ ולהשיג מהמערב כל מה שניתן להשיג על־ידי הצגת עצמו כרודף שלום. אנו רואים בהיתפסות לאשליות אלו סכנה וחוסר אחריות.

לגבי הנקודה המרכזית באיגרתו ודבריו של המזכיר אנו נאלצים לאמור במלוא גילויי הלב כי אין כל אפשרות שישראל תוותר על טריטוריה.

אנו מבחינים הבחנה גמורה בין תיקוני גבול הדדיים לבין ויתור טריטוריאלי. ההבדל בין השנים אינו הבדל בממדים כי אם במהות. תמיד הסכמנו מראש כי בהסדר השלום יהיה מקום לשינויי גבול הדדיים מוסכמים.

אנו מוסיפים לדגול בעקרון זה. איננו תובעים טריטוריה של זולתנו. אך המדובר כיום – ונשמח אם יתברר שטעינו – בוויתורים טריטוריאליים חד־צדדיים.

שר החוץ מקובל בציבור כמתון ביותר אולם אין עניינים בהם הוא אישית כל כך תקיף בהכרתו כבשאלה זו.

יש גם לזכור כי בישראל כאשר בכל משטר דמוקרטי לא יוכל השלטון לפעול נגד רצון הציבור. שום ממשלה בישראל לא תחזיק מעמד אף יום אחד אם תוותר על שטח ריבוני ישראלי.

משום זה נאומו של אידן היה לא רק משגה (blunder) אלא אסון (disaster).

איננו מבינים על־סמך מה מנסה ממשלת בריטניה ליצור רושם כאילו יש סיכוי לשכנע אותנו. הבהרנו דעתנו לממשלת בריטניה בענייני טריטוריה פעמים לאין ספור.

3. ראה מס׳ 344 (הערת עורך).

אנו נאלצים להגיע למסקנה כי נאומו של סר אנתוני אידן בא למלא צורך בריטי להשיג יתרון בעולם הערבי על־ידי יצירת רושם כי בריטניה פועלת למען ויתורים טריטוריאליים ישראליים לערבים. הוא ביקש להיבנות אצל העולם מחורבנה של ישראל ועל חשבון ארצות־הברית.

נאומו של אידן רק חיזק הקיצוניות הערבית. אם נכון כי היה בלב נאצר רצון כלשהו לשלום, בא נאומו של אידן להוכיח לו כי מוטב וכדאי להתעקש.

בנאומו של אידן באה לידי ביטוי הדבקות המסורתית הבריטית ברעיון ניתוק הנגב מישראל. עמדנו שנים במאבק נגד מזימה זו וברגע מסוים מילא דאלס עצמו תפקיד כחבר המשלחת האמריקנית לעצרת או"ם בפאריס בהדיפת רעיון זה כאשר הוצע בהשראה בריטית על־ידי ברנדוט.

גישתו של אידן נתקבלה בביקורת חריפה גם בציבוריות ובעיתונות הבריטית ובמידה שידוע לנו יתקומם גם הציבור בארצות־הברית נגד תכנית של קיצוץ בשטחה של ישראל הזעירה על־מנת להרחיב שטחן של ארצות־ערב הנרחבות.

עם כל ספקותינו לגבי סיכויי הסדר בינינו לבין הערבים במצב הקיים עשינו מאמץ באיגרתנו להציע שורה של הצעות חיוביות לפיתרון הבעיות.

אם הערבים אמנם חושבים על הסדר ימצאו בהצעותינו תרומה ממשית מאוד לאינטרסים שלהם ואנו משוכנעים כי הצעות אלו יכולות להוות בסיס למשא־ומתן ולהסדר.

אנו מאמינים כי תפקידו העיקרי של מתווך הוא להביא את שני הצדדים למגע ישיר. אין המתווך יכול להצליח בתפקידו אם יקבע מראש עמדה לגבי השאלות השנויות במחלוקת.

סר אנתוני אידן, על־ידי העמדה שנקט מראש לגבי אחת השאלות המרכזיות כדי לחרוץ על־ידי כך את גורלה, פסל עצמו כמתווך.

אבל במידה שמדובר על סיכויי הסדר ושלום, אם במשא־ומתן ישיר או עקיף, יש להביא בחשבון כי לא ייתכן שתיכנס ישראל למשא־ומתן כזה מתוך מעמד של חולשה. ההיגיון החל על יחסי מזרח ומערב בעולם אשר המזכיר עצמו נתן לו ביטוי כה קולע בהזדמנויות רבות חל גם על יחסי ישראל וערב.

שר החוץ פונה בשאלה גלויה וישירה למזכיר:

האם זה מוצדק שייווצר מצב שנאצר יהיה מצויד בנשק אשר בכמותו ואיכותו יאפשר לו לתקוף את ישראל ומישראל ימנע הנשק לעמוד על נפשה נגד התקפה? האם זה מוצדק לתבוע מישראל שתכבוש יצרה ותשב באפס מעשה בראותה כיצד נאצר הולך ומתחזק ומתבצר?

שר החוץ נאלץ להתקומם גם נגד התביעה כי נימנע מהשימוש בזכותנו לתנועה חופשית לספינותינו במפרץ אילת. מהו המצב? מצרים מונעת בעדנו בכוח הזרוע מלהשתמש בזכות ראשונית של גישת אניות שלנו לנמל שלנו. כשאנו אומרים כי לא נסבול הפקרות זו ונקיים את זכותנו, דורשת מאתנו ארצות־הברית לא לעשות זאת. בזה היא מזמינה אותנו להיכנע לכוח גס. פירוש הדבר כי ארצות־הברית עצמה נכנעת לכוח. האמנם היא מוכנה להצדיק מצב כזה?

אנו רואים בחומרה רבה התחזקותו של נאצר בנשק ללא פעולה מהירה לספק לנו את הנשק הדרוש.

אנו רואים בדאגה עמוקה את הנטייה לתבוע מאתנו ויתורים טריטוריאליים לשם סיפוק תביעתו של נאצר לקשר רצוף עם ארצות ערב האחרות. היענות לתביעה זו פירושה או לוותר על אילת והמוצא לים סוף ולאוקיינוסי הדרום והמזרח הרחוק או להסכים לביתורה של מדינת ישראל. בכלל ויתורים בנגב פירושם ויתור על שטחים בעלי ערך כלכלי ומחצבי. כל הדיבורים על שממתם של שטחים אלה אינם לעניין לו גם מהטעם שהם המאפשרים גישה לאילת.

הרושם שמוכרח להיווצר הוא שכפיוס על התקשרותו עם הרוסים ישיג נאצר התחזקות

והתבצרות צבאית ואילו ישראל תיענש בהקטנת שטחה ובוויתור על זכויותיה. זאת אומרת, נאצר יזכה בריווח כפול: בתגבורת צבאית מכרעת למצרים ובהחלשה נוספת של ישראל.

אם ממשלת ארצות־הברית מאמינה כי נאצר רוצה בהסדר, תעמידו במבחן. זה שנתיים מנהל אריק ג׳ונסטון בשליחות נשיא ארצות־הברית משא־ומתן עמנו ועם מדינות ערב על מפעל משותף לניצול מי הירדן והירמוך. ישראל עשתה מאמצים גדולים לסייע להצלחת שליחותו של ג׳ונסטון. לאחר ויתורים ופשרות רבות, נכשלה שליחותו של ג׳ונסטון לא בגלל קשיים מעשיים והנדסיים אלא בשל התנגדותם המדינית של ראשי מדינות ערב לעצם העיקרון של הסדר בין ארצי שישראל שותפת לו והנה לפי דברי ג׳ונסטון הבטיח נאצר לנצל השפעתו כדי להביא ממשלות ערב תוך חודשים אחדים לקבלת התכנית. האם לא יהיה זה יותר נבון לחכות ולראות כיצד יעמוד בהתחייבות זו? האם לא יהיה זה יותר מציאותי להסתפק לפי שעה במועט ובמאמץ להשיג הסכם בעניין מסוים אחד שלדעת הכול יש בו ברכה רבה לערבים?

אנו מוכנים להסתפק בזה לפי שעה ולהתמסר בינתיים לביצור הסכמי שביתת־הנשק ולחיזוקה הצבאי של ישראל כנגד הסכנה הנשקפת לה. אשר להסדר כולל, אמרנו מהי תכניתנו.

מזכיר המדינה אמר כי שמע בקשב רב את דברי שר החוץ.

שר החוץ ציטט בראשית דבריו מדברי המזכיר על ידידות ארצות־הברית לישראל. אינו חוזר בו מדבריו אולם רואה חובה להצהיר כי הדברים היו מכוונים בעיקר למצב של התנגשות בין ישראל דמוקרטית לתוקפנים ערבים הנתמכים על־ידי העולם הקומוניסטי. אין הודעתו חלה על מצב בו תואשם ישראל בתוקפנות כלפי שכניה.

אשר לאופטימיות המופרזת לגבי סיכויי השלום אינו יודע מקורה. הוא עצמו במסיבת עיתונאים לפני שעות אחדות הסתייג ממגמה זו. שר החוץ הזכיר בדבריו את סגן הנשיא. המזכיר אינו יודע מה אמר מר ניקסון. כידוע אין סגן הנשיא אחראי לענייני חוץ. הוא מניח שסגן הנשיא הביע תקוותו האישית ומשאלת לבו.

לדברי שר החוץ כי חל מפנה במדיניות בריטניה ואולי גם במדיניות ממשלת ארצות־הברית כתוצאה מעסקת הנשק של נאצר כבר העיר בהערת ביניים כי אין הדבר כך. השקפותיה של ממשלת ארצות־הברית בשאלה הטריטוריאלית הן תוצאה של עיון ודיון ממושך ויסודי. מסקנותיה של ממשלת ארצות־הברית סוכמו לפני חודשים רבים ולא הושפעו כלל ועיקר מעסקת הנשק.

אין כל הבדל בין השקפותיה של ממשלת ארצות־הברית היום לבין מה שהיו לפני שישה חודשים.

הוא הדין לגבי סכר אסואן. את שאלת העזרה לממשלת מצרים לשם הגשמת מפעל אסואן בוחנת ממשלת ארצות־הברית זה שנתיים. הדברים התעכבו כי היה צורך בבדיקות הנדסיות וכלכליות וכן יש הכרח לחכות עד שיושג הסכם בין מצרים לסודאן.

לשאלת הוויתורים הטריטוריאליים המוצעים רוצה מר דאלס להזכיר כי הסכמי שביתת־הנשק קבעו כי אין לראות בקווי שביתת־הנשק גבול מדיני וטריטוריאלי סופי. שר החוץ העלה כאן צלמי בלהות של ניתוק אילת, ביתור הנגב וכו׳. אין כל כוונה כזו. אין ממשלת ארצות־הברית מציעה לקחת מישראל את אילת, אין היא מציעה לנתק את הגישה לאילת. אין היא מציעה לקחת מישראל שטחים שיש בהם מחצבים.

שר החוץ שאל: ובכן מה אתם מציעים? המזכיר השיב כי ראסל עבד על תכניות שונות אשר יש בהן משום פיתרון שיספק גם התביעה של נאצר וגם האינטרסים החיוניים של ישראל בנגב. דאלס מקווה שדבריו של שר החוץ על תכנית ג׳ונסטון אין לפרש כי הוא מתנגד בכלל לכל

ניסיון של תיווך.

ממשלת ארצות־הברית סבורה כי במצב הקיים השיטה שיש לנקוט בה היא שיטת התיווך. אין ממשלת ארצות־הברית מציעה דווקא את עצמה כמתווכת אולם דאלס מאמין כי יש לנסות בשלב ראשון להקים קשרים חשאיים בינינו לבין נאצר באמצעות אישיות או ממשלה נאמנה על שני הצדדים.

הוא חושב כי יש לעשות זאת מיד. עתה היא השעה המתאימה ואין להחמיצה. לפי דעת יועציו הצבאיים של דאלס יש עוד לישראל עדיפות צבאית לעומת המצרים. עדיפות זו תימשך עוד חודשים אחדים כי יעבור זמן עד שיקלוט הצבא המצרי את הנשק החדש.

שר החוץ הפסיק את המזכיר בהערת ביניים להפרכת הגרסה על העליונות הצבאית הישראלית אולם דאלס השיב כי הוא מוכרח לסמוך על הערכת יועציו הצבאיים. על כף העדיפות הצבאית הישראלית בשעה זו אין לנאצר יותר רגש נחיתות כלפינו בשל ביטחונו בתגבורת שהוא הולך ומקבל בנשק.

שעה זו שאין לכל צד הרגשת נחיתות כלפי הצד השני היא המתאימה ביותר למשא־ומתן ודאלס מפציר שלא נחמיץ אותה.

דאלס שואל אם יש לפרש דבריו של שר החוץ על תכנית ג׳ונסטון כסירוב של ישראל לבחון כל אפשרות של משא־ומתן כולל בשעה זו. איגרתנו אשר רק הספיק לעיין בה בחטיפה, אף כי איננה נדיבה כפי שציפה, כוללת תרומות חשובות מאוד והוא רוצה לדעת מה כוונתנו.

שר החוץ השיב כי אנו נכונים תמיד למשא־ומתן על הסדר. דבר זה הוצהר על־ידינו לא פעם ודאלס מוסמך לראות באיגרתנו בסיס למשא־ומתן.

תוך שאלות ותשובות הבהיר השר עמדת ממשלת ישראל בעניין התנאים המוקדמים לשלום. ישראל מוכנה למשא־ומתן ישיר עם כל מדינה ערבית ללא כל תנאים מוקדמים. אין היא מציגה תנאים מצדה והיא דוחה זכותו של הצד שכנגד להציג תנאים מוקדמים משלו. כל צד רשאי להעלות על שולחן המשא־ומתן כל הצעה ותביעה שהיא. לעומת זה, דוחה ישראל כל ניסיון לחייב אותה על הסכמה מראש לכל תנאי שהוא כגון ויתור על שטח. היא לא תיכנס למשא־ומתן המבוסס על הנחה כי הכרחיים ויתורי שטח מצדה.

לבסוף אמר שר החוץ כי הוא נאלץ לחזור לשאלת אספקת נשק לישראל המתחייבת מהערעור החמור של המאזן הצבאי בעקבות העסקה המצרית–צ׳כית. השקט השורר בישראל בימים אלה הוא שקט של מתיחות וציפייה רבה. המזכיר ודאי שם לב לשרשרת הבלתי פוסקת של התפרעויות ערביות בגבולות ולעובדה שעד עכשיו לא היתה תשובה עליהן. הדבר בא משום שהציבור יודע כי נשקפות למדינה סכנות הרבה יותר חמורות וכן הוא יודע כי נעשים מאמצים נמרצים להגביר את כושר המגן של המדינה ואין להפריע למאמצים אלה. אבל אם הוא יחזור לארץ ללא תשובה בפיו יבוא משבר חריף ותשרור רוח אחרת. הוא יוצא את ארצות־הברית בדרכו חזרה לארץ ביום ג׳ הבא ומקווה מאוד כי עד אז יוכל לקבל תשובה. הוא מקווה מאוד כי לא יצטרך לחזור לישראל בידיים ריקות.

דאלס השיב כי הוא מחכה תוך ימים אחדים לדו״ח של מחלקת ההגנה אם הנשק שביקשנו מצוי בארצות־הברית ומה מחירו. השר אמר כי קיימת קודם כל השאלה היסודית מהי החלטת מחלקת המדינה: למכור או לא למכור? להיות או לחדול?

המזכיר אמר כי הוא יעשה מאמץ להודיע לנו את ההחלטה עוד לפני צאתו של שר החוץ מארצות־הברית.

השר הוסיף ואמר כי אם ברגע האחרון יתברר כי מסיבות משרדיות יש איזה עיכוב במתן התשובה, הוא יהיה מוכן לבטל את הכרטיס שלו ולדחות את טיסתו ליום או יומיים ובלבד

שיקבל תשובה לפני צאתו.

המזכיר אמר שוב כי ייעשה כל מאמץ אפשרי לתת לשר את התשובה עד יום ג׳.

בשלב זה התנצל דאלס כי עליו להפסיק את השיחה שנמשכה כשעה וחצי. הוא מחשיב מאוד את העניין ומוכן להקדיש לו כל הזמן הדרוש אולם הוא נאלץ לקבל אנשים שהזמינם לשעה זו. הציע כי נמשיך בבירור עם אלן ועם ראסל.

הפרידה האישית היתה לבבית.

נספח
Appendix

תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית, 6 בדצמבר 1955
Aide Mémoire from the Government of Israel to the Government of the United States, 6 December 1955

Secret

Aide Mémoire

(In reply to Aide Mémoire by Department of State on Conversation between Secretary of State and Foreign Minister, November 21, 1955)

1. The Government of Israel has always upheld the necessity of a settlement with the neighboring Arab States.

2. It notes that the Secretary of State, in his Aide Mémoire of November 21, advocates an "approach which involves concessions by Arab States as well as Israel". While the Israel Government believes that the legitimate interests of Israel and the Arab states are reconcilable as they stand, it holds that if concessions are to be made they must be based on equality and reciprocity. The Aide Mémoire of November 21, however, discusses a territorial concession by Israel, without indicating the need for any specific territorial concession to be made by any Arab state.

3. If the Arab states prevent violence from their side of the demarcation line, Israel will maintain complete calm on its side. Israel's policy is, also, to avoid reaction to provocation, except when such abstention imperils the security of its population or the integrity of its territory. The assistance of the United States would be welcomed in securing the cessation of "commando" raids and other violent actions now being carried out against Israel on various fronts, principally on Egypt's responsibility.

4. Israel's only intentions in the Gulf of Aqaba are those of free passage in conformity with its elementary rights under international law. If Egypt does not use force to impede passage in the Gulf, there is no reason to anticipate the use of force by Israel to ensure it. Moreover, if negotiations with Egypt prove feasible, Israel will abstain from any action in the Gulf likely to prejudice them.

5. The Government of Israel was interested to hear the view expressed by the Secretary of State on November 21, that there is now a chance of a settlement. Unfortunately, this impression is not borne out by the current acts and statements of Arab Governments. Encroachments continue into Israel, on the Egyptian, Syrian and Jordanian fronts. There is still no certainty of Arab acceptance of Ambassador Johnston's plan, which may well serve as a test of Arab sincerity. Arms from Soviet sources continue to flow into Egypt. In these circumstances it is likely that the Egyptian regime is merely attempting to give an illusory impression of peaceful intent, in order to gain time for strengthening its forces in preparation for intimidation or aggression when the time is ripe. At any rate, the Government of Israel is unaware of any concrete evidence which would disprove this analysis of Egyptian intentions.

6. Nevertheless, in order to assist the Secretary in his exploration, the Government of Israel submits its confidential views on the contribution which Israel might make in the context of a peace settlement. The settlement to which Israel aspires is one which would benefit both parties, by inaugurating an era of development and social progress; by enabling a reduction of defence expenditures; and by initiating processes of political, economic and cultural cooperation. Israel does not advance a claim to any of the territory held by Arab States under the General Armistice Agreements. On the other hand, Israel sees no reason for ceding any of its territory to any of the neighboring Arab States, and cannot see its way to discussing a settlement on such a prejudicial basis.

7. The following is the general outline of a settlement which Israel would envisage:

I. The Government of Israel is ready to authorize a meeting at any appropriate level between its representatives and those of the Government of Egypt, to discuss progress towards a settlement, it being clearly understood that the basis for such a meeting would not include the cession of any part of Israel territory to a neighboring state.

II. Israel is prepared to discuss mutual adjustments of the armistice frontier for the benefit of both parties, on the understanding that the integrity and continuity of Israel's territory is not impaired.

III. Israel would be willing, in the context of a peace settlement, to contribute substantially to the opening of freer communications between all the States of the Near East, as so to enhance the economic strength and commercial enterprise of the region, and promote political and cultural understanding. These measures, which would in each case be effected without change of the existing territorial jurisdiction, might include on Israel's part:

a. Provision for communication by air and railway between Egypt and Lebanon;

b. Port facilities in Haifa for the Kingdom of Jordan, including transit rights by road to and from the Port;

c. A transit arrangement to be agreed to by Israel for communication between Egypt and the Kingdom of Jordan, it being clearly understood that Israel will not cede territory, whether populated or unpopulated, in the Negev.

IV. The Government of Israel recalls that it has already conveyed its affirmative attitude, subject to certain reservations, to the proposal on refugee compensation contained in Secretary Dulles' speech of August 26, 1955.

V. The United States is also aware of Israel's readiness to cooperate in an agreed plan for the coordinated use of the Jordan and Yarmuk Rivers, as elaborated by Ambassador Johnston. The Government of Israel would welcome information on the attitude of Arab Governments to this project.

8. The subjects proposed above for discussion and action represent a significant contribution by Israel to the establishment of peace with the Arab States. These States would, of course, have to make a corresponding contribution in order to ensure fair conditions for a peaceful settlement on the basis of mutuality. Thus, freedom of transit for Arab traffic between Egypt and Lebanon would entail corresponding freedom for Israeli traffic northwards over Lebanon and southward over Egypt. Similarly, if the Kingdom of Jordan is to have free access to and from Haifa and port facilities therein, it should agree to restore free access to the Wailing Wall, the Mount of Olives and Mount Scopus. Similarly, there should be a broad element of mutuality in any territorial adjustments agreed upon

in accordance with Paragraph 2. Egypt should abstain from blockades and practices of maritime interception. Indeed, this duty is incumbent upon her under the Armistice Agreement, whether or not a settlement is achieved. In the context of a settlement such as that discussed here, all Governments should undertake to abstain from pressure and intimidation against governments or agencies wishing to trade with any state in the Middle East.

9. In discussing the prospect of a peaceful settlement, the Government of Israel cannot ignore the prejudicial effects of the increasing preponderance of the Arab states, and especially of Egypt, in armed strength. Unless prompt steps are taken to reduce this perilous disparity, by providing Israel with additional arms for self-defence, such as would be matched in quality and effectiveness to the arms now obtained by Egypt, there will be an inevitable aggravation of Arab intransigence and of Israel's apprehensions. In such circumstances the Israel Government finds it difficult to conceive any hopeful discussion of progress towards peace.

504
ד' לוין אל מ' שרת
D. Lewin to M. Sharett

מקור: 130.02/2414/13

ירושלים, כ"ב בכסלו תשט"ז
7 בדצמבר 1955

אישי-סודי ביותר

מר שרת היקר,

חזרתי אתמול מהשליחות לחבש (ארתור לוריא המשיך בדרכו לדרום־אפריקה על־מנת לבקר אצל הוריו). בכוונתי למסור לך בזה את סיכום השיחות, את פרטיהן בוודאי תינתן לנו הזדמנות למסור לך אחרי שובך.

א. טיעוננו בשיחה עם הקיסר התבסס בעיקר על הסכנה של אימפריאליזם ערבי, ובמיוחד מצרי, המכוון לא נגדנו בלבד, אלא גם נגד מדינות אפריקה. המסקנה הטבעית מהסכנה המשותפת צריכה להיות הידוק היחסים ושיתוף פעולה וכצעד ראשון כינון יחסים דיפלומטיים.

הקיסר בתשובתו אישר את העובדות אותן תיארנו, באומרו כי בזמן שיהודי חבש היו תמיד ידידים, היו הערבים תמיד אויבים; אלא עד הזמן האחרון הם היו כוח אפסי, אבל האירופים העלו אותם לכוח יותר רציני ועוד יצטערו על זה, אבל בינתיים יש להתחשב בהם. גם הוא בדעה שעל חבש וישראל להתקרב ביניהן וברצונו לעשות כעת את הצעד הראשון, אמנם תוך זהירות,

לא רק בגלל מצבה הבין־לאומי של חבש (סומאלי), אלא גם בהתחשב במיעוט המוסלמי. הוא חושב שחילוף קציני קשר יהיה צעד מתאים.

אנו טענו כי קציני קשר אינו מושג בין־לאומי לקשר בין שתי מדינות ועל כך ענה שאת הפרטים עלינו לברר עם שר החוץ.

ב. בשיחה עם שר החוץ חזר הלה על הנימוקים של הקיסר וגם על הצעתו. כאשר טענו נגד הצעה זו, הדגיש שאין ביכולתו להציע הצעה אחרת, מפני שהצעתו מבוססת על החלטת הקיסר והממשלה. כאשר שאלנו על הכרה דה־פקטו בשלב זה אמר, כי אין לו כעת סמכות להסכים לכך. באמרנו כי ממשלתנו היתה אותי מעדיפה חילופי קונסולים במקום קציני קשר, ענה כי לזה אולי יוכל להסכים. הודענו שנצטרך למסור הצעה זו לממשלתנו היות ואין לנו סמכות לקבל הצעה כל כך מצומצמת, וגם הוא סיכם את השיחה בהודעה שימסור עליה לקיסר ולממשלתו.

ג. אחרי שיחה זו המשיך ארתור לוריא בדרכו לניירובי ולדרום אפריקה ואני התראיתי שוב עם שר החוץ לפני צאתי והיתה לי שיחה גם עם "שר העט" המשמש כמקשר בין הקיסר והממשלה. ידעתי ממלווי שהקיסר שוחח שנית עם שר החוץ לאחר קבלת דו"חו.

בשיחתנו השנייה הסכים שר החוץ לחילופי קונסולים כלליים עם מתן זכות לקונסול שלנו להיכנס אליו ולפקידי משרד החוץ בכל שעה שיבקש. לגבי הכרה דה־פקטו שינו את עמדתם ויראו בחילופי קונסולים כלליים "en fait" הכרה דה־פקטו, אם כי עדיין אינם יודעים באיזו צורה יודיעו על כך כלפי חוץ. כתאריך פרסום הידיעה על חילופי הקונסולים הסכמנו ל-1 בינואר 1956.

גם להצעה המתוקנת כמובן לא נתתי תשובה מחייבת, אלא הבטחתי למסור לשר החוץ שלי שייתן את הסכמתו או את הערותיו לשר החוץ החבשי באמצעות השגרירויות בלונדון.[1]

בברכה,

ד' לוין

504

1. ראה מכתב רשמי משגריר ישראל בלונדון, אליהו אילת, על הסכמת ישראל לחילופי קונסולים כלליים בין שתי המדינות (19 בדצמבר 1955, 130.02/2414/13).

505

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי

E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/ 448

נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 8 בדצמבר 1955

סודי

אתמול ביקר אצלי יואן מונטגיו [סגן] נשיא ה״אנגלו־ג׳ואיש אסוסיאיישן״ לשעבר, הקשור במחלקת המודיעין שבאדמירליות. אין לי כל ספק שבא בשירות המחלקה. מסר לי הדברים כדלקמן: במטות שלושת השירותים בצבא הבריטי שוררת דאגה פן נרצה לנצל המתיחות הנוכחית בירדן ולכבוש שארית השטח שבמערב הירדן. מניחים שננצל לשם כך תקרית מתאימה ונגיב הפעם בצורה צבאית מרחיקה לכת. אמר שאם אמנם קיימת אצלנו כוונה כזאת הרי חייב להיות ברור לנו שהצבא הבריטי לא ישב בחיבוק ידיים וימלא המוטל עליו לפי החוזה בין בריטניה וירדן. במטות שלושת השירותים מניחים שלא יקשה עלינו להגיע על־ידי תנופת בזק עד הירדן, אך יהיה עלינו לחזור כלעומת שבאנו תחת לחץ הצבא הבריטי. יחסי ישראל ובריטניה עלולים לסבול קשה אם יקרה כדבר הזה.

הכחשתי בתוקף כל כוונה תוקפנית מצדנו והבאתי לדוגמא ההתאפקות שלנו למרות מעשי התוקפנות החוזרים בגבול הירדני. אמרתי שנילחם רק לשם הגנה עצמית. יעצתי למונטגיו שיציע לחבריו שבמקום לעסוק בניחושים טפלים בקשר לכוונות ישראל, ידאגו לשמירת הביטחון לאורך הגבול הירדני ויחסלו פעולות הסוכנים המצרים השואפים לקלקל יחסי ישראל וירדן.

מונטגיו ענה שבמטות מעריכים ההתאפקות שלנו, אך חוששים פן ימצאו בצה״ל ״חמומי־מוח״ העלולים ליזום פעולות על דעת עצמם.

ביטלתי הנחה זו כחסרת יסוד והעירותי שאלמלא חשבתי שהיא נובעת מתוך בורות, הייתי חושב אותה כעלבון קשה לצה״ל ולמדינת ישראל.

בתשובה לשאלתי על המצב בירדן העיר מונטגיו שהרמטכ״ל טמפלר הוזעק לשם כדי לחזק הלגיון ולהסדיר יחסיו עם הצבא הבריטי החונה בירדן. בתכנית חיל האוויר לחזק שירותי הקרקע בשדות התעופה שבירדן ובעיקר לאורך הגבול הסורי. אך אין בכוונתם להגדיל הטייסות עצמן.[1]

אילת

505

1. ממחלקת חבר העמים הבריטי השיבו לאילת: ״זו איוולת או עלילת זדון. אפילו בגין אינו מציע מלחמה בירדן.״ (ראה מברק ד/316, 9 בדצמבר 1955, 130.09/2320/3.)

506
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מקור: 130.11/2507/9

פאריס, כ"ג בכסלו תשט"ז
8 בדצמבר 1955

סודי

שיחה עם שגריר ברית־המועצות Serguei Vinogradov

בפגישותינו החטופות בשעת מסיבות רשמיות מאז שובו מג'נבה, רמז לי שגריר ברית־המועצות שכדאי שניפגש ונשוחח על המצב. הבעתי נכונותי לבקר בשגרירות לשם שיחת רעים. הפגישה נתקיימה ביום ג', 6 בדצמבר, נמשכה למעלה משעה והקיפה את רוב הבעיות הנוגעות למזרח התיכון. בחלק מן הדברים חזר על הטיעון המקובל הנשען, כפי הנראה, על תדריך אחיד. אך תוך כדי שיחה נשמעו כמה טענות ורמזים שיש בהם משום חידוש.

השיחה שהתנהלה על כוסיות רבות של וודקה, היתה ידידותית ביותר על אף הטענות שהטיח נגדנו. פה ושם הבחנתי – וייתכן שאין זה אלא רושם חיצוני בלבד – בנימה של הצטדקות, מעין הרגשה בלתי נוחה של עמדה שקשה להגן עליה. הורגש גם מאמץ ניכר מצד וינוגרדוב להדגיש כי ביסודו של דבר קיים יחס של ידידות מצד ברית־המועצות לגבי ישראל, אף כי הוא מופרע מפעם לפעם על־ידי חילוקי דעות.

מתוך הנחה שאין דיפלומט סובייטי משיח לפי תומו, אנסה להעלות על הנייר את כל פרטי השיחה, עד כמה שהם שמורים בזיכרוני.

בדברו על היחסים בין המזרח והמערב, אמר השגריר כי אין שחר בשמועות הרווחות על שינוי הקו הסובייטי לגבי המערב. כבימי ועידת ג'נבה הראשונה, כן היום שואפת ברית־המועצות להפוגה בעולם ורוצה בכל הנאמנות והכנות לחיות בשלום עם כל המדינות. אך אם מנסות המעצמות האחרות לנהל משא־ומתן עמה מתוך "עמדה של כוח", הרי אף ברית־המועצות יכולה להראות לכל שגם לה "עמדה של כוח" ושלא מתוך חולשה היא שואפת להסכם. סיסמת הסובייטים היא: "אל תגעו בנו ולא ניגע בכם".

נכנסתי לדבריו ואמרתי שסיסמה זו מתקבלת מאוד גם על דעתנו, אלא שהמצב שנוצר במזרח התיכון איננו מעיד כי זוהי הדרך שאוחזות בה המעצמות הגדולות בעולם כולל רוסיה הסובייטית.

וינוגרדוב הגיב על כך באומרו כי איננו מבין על מה כל הרעש. מדיניותה של ברית־המועצות היתה מכוונת תמיד לעזור לאומות השוחרות עצמאות, לסייע בידן להשתחרר מעול זרים. מכאן, עזרתה למצרים שלא היתה יכולה להתיר עצמה בכוחותיה היא מסכנת ברית בגדאד אשר אנגליה ואמריקה ניסו למשוך אותה אליה. הנה הודות להתערבות ברית־המועצות הצליחה סוריה לעמוד בפני לחץ עיראק. וכך נמנעה מהמזרח התיכון כולו סכנה ששמה ברית תוקפנית אזורית.

אם כך הדבר, אמרתי, כיצד אין הסובייטים רואים שנוכחותנו באזור והתנגדותנו הנמרצת לברית בגדאד הן שמנעו את סכנת התפשטותה של ברית זו? העובדה שישראל שוכנת בגבולה הדרומי של סוריה ושאנו מתנגדים לשכנות עם עיראק, מנעה לא פעם ניסיונות של הקמת

"סוריה רבתי". יתר על כן: חימוש מצרים נותן עילה בידי מעצמות המערב להרבות במשלוחי נשק לנדבך הצפוני לשם שווי משקל כביכול. התוצאה היחידה היא שהסכנה מאיימת עלינו מצפון ומדרום גם יחד.

כאן עבר וינוגרדוב לדבר על עמדת מצרים ואמר שאינו מבין מה החרדה. איש אינו מאיים עלינו ושום מדינה אינה מתכוונת להתקיף אותנו. אין כל הוכחות לרצון מצרים לצאת למלחמה ואילו ישראל מדברת תדיר על מלחמת מנע "וחברי הממשלה שלכם נואמים נאומים ברוח זו בארצות-הברית".

השיבותי שאם יש ברצונו לקבל הוכחות ישירות על שאיפתה של מצרים למלחמה, אוכל להמציא לו תעודות בקילוגרמים. שאל אם המדובר בהצהרות של אישים רשמיים במצרים. אישרתי זאת והצבעתי על נאומיהם של נאצר, של הרמטכ"ל המצרי הגנרל עאמר ועוד. הוספתי כי מצדנו אין כל רצון למלחמת מנע, אך ברור שאם נוקף ונותקף נצא למאבק נמרץ.

שעה ארוכה דברנו על המצב הפנימי בארצות ערב, על מעמדו של נאצר, על סבל ההמונים במצרים ובארצות השכנות. וינוגרדוב הודה שהמבנה הסוציאלי של מדינות אלו רעוע ושאין הכת הצבאית במצרים מבוססת על אהדת ההמונים. דובר גם על חברי האופוזיציה, ביניהם הקומוניסטים היושבים בבתי הסוהר ובמחנות הסגר. אחר כך חזר לעניין נכונותה של ישראל למלחמה והוציא מנרתיקו את נימוקו של מולוטוב: "אם אתם מתכוננים למלחמה, סימן שיש לכם עדיפות נשק". עניתי בשאלה: "האם היתה לרוסיה עדיפות נשק בשעה שהותקפה על-ידי הנאצים בשנת 1941? אף-על-פי כן נאזרה למאבק כשראתה שכלו כל הקצים ואף ניצחה בסופו של דבר משום שרוח העם היתה בעזרתה. גם אנו סומכים על רוח חיילינו ועל עמידתו האיתנה של העם. אך מתן נשק לאויבינו עלול לגרור אותנו למלחמת דמים".

וינוגרדוב חזר והטעים שרוסיה מעוניינת בשלום באזור ושהיא משוכנעת כי אין כל מדינה במזרח התיכון יכולה להתחיל במלחמה. אין הנשק שניתן על-ידי צ'כוסלובקיה משנה בהרבה את המצב. שאיפת ברית-המועצות, להבטיח את הקיום בצוותא של כל המדינות, חלה גם על המזרח התיכון.

להערתי שקיום פשוטו כמשמעו קודם לקיום בצוותא, השיב: "זוהי גם המדיניות שלנו. אנחנו רוצים שתתקיימו ולא נסכים לפגיעה בכם. אתם מדינה קטנה, אבל אנו מעריכים אתכם מאוד. שאל את גיסך[1] ויספר לך כיצד מתייחסים אליו במוסקבה. פותחים לפניו את כל הדלתות ומוכנים לכל הצעה כנה לשיתוף-פעולה. ברית-המועצות נאמנה לידידיה. תזכור בוודאי כמה עזרנו לכם בימי יצירת המדינה. אני הייתי אותה שעה מנהל מחלקת או"ם במשרד החוץ ואני זוכר כיצד השתדלנו להבטיח את ניצחונכם. לו זכרתם לנו חסד הימים ההם, היה מצב היחסים בינינו אחר, אבל אכזבתם אותנו. אתה זוכר מה הביא לידי ניתוק היחסים בינינו".

אמרתי: "משפט הרופאים וההסתה הפרועה נגד היהודים ונגד ישראל".

תגובתו: "אמנם כן. בריה עשה רעות רבות והזיק (нагадил) גם בשטח זה. אך תזכור את הפצצה בשגרירות הרוסית".

אני: "אמנם זה היה אסון ואתה יודע יפה שההתנקשות נעשתה על-ידי יסודות בלתי אחראיים. אך תרשה לי לשאול אותך, מדוע אתם נטפלים דווקא אלינו על חטאי העבר? הרי היו מדינות שפגעו בכם יותר ואף-על-פי כן הן נמנות כיום על ידידיכם ובני בריתכם. מה בדבר יוגוסלביה, למשל?"

הוא: "הצדק אתך. אין לחזור לעבר. נדבר על העתיד. אינכם מתייחסים יפה אלינו. העיתונות שלכם מתקיפה אותנו תדיר. אתם אינכם מדינה עצמאית. אתם נוהגים כאילו הייתם

1. יוסף אבידר, שגריר ישראל במוסקבה.

משועבדים כליל לאמריקה".

כאן נתפתח ויכוח על יחסינו לארצות־הברית. לאחר שהכחשתי את דבריו על יחס העיתונות בארץ לברית־המועצות הוספתי כי דעת הקהל שלנו דנה בכל מדינה לפי מעשיה. לו ראה, למשל, באיזו התלהבות דיברה העיתונות שלנו על ברית־המועצות לאחר נאומו הראשון של גרומיקו באו"ם או בכל הזדמנות אחרת שבה גילתה מוסקבה יחס ידידותי למדינתנו, היה נוכח לדעת שאין אצלנו כל איבה מושרשת לברית־המועצות. אך כשניתן נשק למצרים וכל קיומנו מועמד בסכנה – כיצד הוא רוצה שדעת הקהל שלנו תקבל את הדברים בשוויון נפש.

אשר לעצמאות, הוספתי, אין כיום מדינה קטנה בעולם שאינה תלויה לחלוטין באחרות. אך אם יבדוק את מדיניות החוץ שלנו, יראה שגילינו במקרים רבים יותר עצמאות מאחרים. ידוע לו יפה שאיננו קשורים בשום חוזה צבאי עם ארצות־הברית ואין אנו תובעים אלא הבטחת ביטחוננו. אם יש קשר אמיץ בינינו לבין אמריקה, הרי זה משום העזרה הרבה שמושיטים לנו חמשת מיליוני היהודים היושבים שם.

הוא: "כמה יהודים יש בברית־המועצות?"

אני: "כ־2,000,000. אך לצערנו הקשרים עמהם אינם הדוקים".

הוא: "אתה יודע שאני עצמי רוסי [מילה ברוסית] אך רוב ידידי הם יהודים. כמה מהם תופשים עמדות גבוהות ברוסיה הסובייטית. הנה קגנוביץ, למשל, והנה ארנבורג שהוא יהודי גאה. הם כולם אזרחים סובייטים טובים ונאמנים למולדתם".

אני: "בוודאי, גם היהודים הצרפתים, למשל, נאמנים מאוד לצרפת. אך אני משער שיש יהודים ברוסיה הסובייטית הקשורים למסורת ולדת שלהם והיו שמחים לקשר עם אחיהם בחו"ל".

הוא: "אמנם יש כאלה, אך גם הם אזרחים סובייטים נאמנים".

אני: "אינני מטיל ספק בכך".

השיחה חזרה לסכנת המלחמה במזרח התיכון.

הוא: "אם אמנם אתם שרויים בדאגה, יש לזה פיתרון: לשם כך קיימת מועצת הביטחון. תפנו אליה ותביאו תלונתכם על שכניכם. נדון בזה. הנה בג'נבה פנו דאלס ומקמילן למולוטוב והביעו את דאגתם למצב במזרח התיכון. אמרנו להם: אין זה עניין פשוט; בואו, נשב ונדון. על כך לא באה כל תגובה".

אני: "בינינו לבין עצמנו מה תיתן לנו פנייה למועצת הביטחון? מה תוסיף לנו? יש לה לכל אחת מארבע המעצמות הגדולות הקובעות את החלטותיה, אינטרסים משלה במזרח התיכון. אתם תגנו על שלכם, האנגלים והאמריקנים יגנו על שלהם, הצרפתים ימשכו לצדם – ולאינטרס החיוני שלנו לא יימצא שומע. יש דברים הנראים לכם כקלף קטן במשחק הבין־לאומי הגדול, ואילו לגבינו הרי זו בעיית חיים או מוות".

הוא: "איזה אינטרסים יש לנו בים התיכון?"

אני: "אינני יודע, אך אני משער שאתם מעוניינים בתעלת סואץ, למשל".

הוא: "מה עניין לנו בתעלת סואץ פרט לעיקרון של חופש המעבר שאנו עומדים עליו?"

אני: "והרי דווקא בעניין זה הצבעתם נגדנו! לא, אילו רציתם באמת ובתמים בשלום באזור, הייתם צריכים להתנות את עזרתכם למצרים בתביעה להסכם של שלום בינה לבינינו, או לעזור גם לנו, כדי להבטיחנו מסכנת התקפה".

הוא: "לא יכולנו להתנות כל תנאים מוקדמים. ואילו לגבי העזרה לכם, הרי הציע זאת מולוטוב לשרת והוא לא הבין את הרמז. מולוטוב אמר לו שאם מדינה קטנה רואה עצמה בסכנה, אנו מוכנים לדון בעניינה. האם פניתם ובקשתם משהו מאתנו? ובכלל, תעשו הכול

כדי להדק הקשרים עם ברית־המועצות. ידידותנו היום פתוחה לכל העולם. הנה, למשל, לא שלחתם אלינו משלחת פרלמנטרית. מדוע?"

אני: "לפי מיטב ידיעתי לא הוזמנו".

הוא: "לא ייתכן, הסובייט העליון הזמין את כל הפרלמנטים בעולם".

אני: "הייתי מתפלא מאוד על כן אילו סירבנו להזמנה. תמיד נענינו להזמנותיכם. הנה, למשל, שלחנו נציג לכינוס המומחים האטומיים".

הוא: "העיקר שתהיו חופשיים בהחלטותיכם. אינני דורשים מכם שתסכימו אתנו בכל, אך אל תצטרפו תמיד למחנה השני. אני אומר זאת בגלוי גם לידידי הצרפתים: אל תגררו אחרי האמריקנים, כי הרי זה מנוגד לאינטרסים שלכם".

הסברתי לו את המבנה הסוציאלי והמדיני של ישראל ואת הרוח השוררת בה. סיפרתי על מפעלי הפיתוח, ההשקאה, על המושבים והקיבוצים והבעתי את צערי על כך שמתן הנשק למצרים מכריח אותנו להוציא כסף יקר על חימוש ועל החזקת צבא ומאלץ את הנוער למסור את מיטב שנותיו להגנה במקום להקדיש עצמו לעבודת הבניין. שאל שאלות רבות על מעמד המיעוט הערבי ועל מבנה המפלגות שלנו. בין השאר: "נכון שהמפלגה החזקה ביותר אצלכם היא הציונית?" וכשעניתי שכל המפלגות הן ציוניות, התייחס לדברים בספקנות מה. הוסיף ששמע רבות עלינו מפי חברו וידידו סאשה אברמוב וכי הוא יודע על הקומונות ועל רוח ההתלהבות השוררת אצלנו.

כשקמתי להיפרד, חזר ואמר שקיומה של ישראל הוא חלק בלתי נפרד מהמדיניות הסובייטית במזרח התיכון ושחבל לו שהיחסים בינינו נתקלקלו. "כמה אהבנו אתכם! אתה זוכר בוודאי באיזו קבלת פנים נהדרת זכתה גולדה מאירסון בבואה למוסקבה. שום נציג של מדינה זרה לא נתקבל כמוה. תמיד היינו ידידים מסורים לכם. היו נאמנים לנו ונתמוך בכם. חשוב מאוד, למשל, שתעמדו לימיננו בעניין פירוק הנשק".

הזכרתי לו כי לפני ימים אחדים פנה אברמוב לממשלתנו בבקשת תמיכה לקבלת מונגוליה לאו"ם ונענה בחיוב. אמר: "טוב עשיתם ותראו שלא נשכח לכם זאת". כשדיברתי על רצוננו לקשור קשרים דיפלומטיים עם סין העממית והבעתי את תמיהתי על שהעניין לא סודר עדיין בגלל עמדתה המסתייגת של פקין, אמר שהוא מתפלא מאוד על כך ובוודאי יש כאן אי־הבנה.

לבסוף, שיבח את נהרו שהוא רואה בו את אחד המנהיגים הדגולים של האנושות. כשאמרתי שגם אנו מעריכים מאוד את נהרו אך מצטערים שלא היה בו העוז לעמוד על הזמנתנו לוועידת בנדונג, הגיב ואמר: "אמנם אני חושב זאת למשגה קשה. גם סין וגם הודו צריכות היו לעמוד על כך שתשתתפו בוועידה זאת. השתתפותכם חשובה מאוד".

תוך כדי שיחה אמרתי לו שמדינתנו אמנם קטנה בשטחה ובמספר תושביה, אך יש לה ידידים רבים בעולם. מאות אלפים באמריקה, באנגליה ובצרפת מתעניינים בגורלנו ומוכנים לעזור לנו. הפסיקני ואמר: "ואין אתה מונה את הידידים שיש לכם ברוסיה הסובייטית? הרי הם נמנים במיליונים".

נפרדתי ממנו באומרי כי שמחתי להזדמנות לשוחח עמו, אף כי ספק אם שיחתנו תשפיע על מהלך הדברים. אמר שאינו סבור כך. "אין אתה יודע מעולם איזו השפעה יכולה להיות לשיחה כנה וגלויה. אל תזניחו כל הזדמנות ותבקשו מגע ישיר. אשמח מאוד אם אוכל לתרום מצדי להתקשרות בין המדינות שלנו.

בברכה,

י' צור

507

ד׳ בן גוריון אל פ׳ ביוט (פאריס)[1]

D. Ben-Gurion to P. Billotte (Paris)

Copy: 130.10/2522/21 :העתק

Jerusalem, le 9 decembre 1955

Monsieur le Ministre,

Je prends la liberté de vous adresser cette urgente lettre au sujet d'une question d'importance capitale tant pour l'État et le peuple d'Israël que la paix et la stabilité du Moyen-Orient. En ce faisant, je compte sur la compréhension si aympathique et si active dont vous avec déjà fait preuve à l'égard de la situation difficile dans laquelle notre jeune État se trouve dans les présentes conditions si troubléés de cette région du monde.

L'achat d'armes de Tohécoslovaquie par l'Egypte a dangereusement aggravé la situation d'Israël, au point de vue de sa sécurité, déjà précaire et difficile. Par un trait de plume, la dictature militaire égyptienne, un groupe de jeunes officiers follement ambitieux et enivrés de pouvoir contrôlant actuellemont les destinées d'une région stratégique vitale du Moyen-Orient, a obtenu sur Israël une immense supériorité d'armes et de matérial de guerre, sur terre, sur mer, et dans les airs. La junte militaire égyptienne ne cache pas ses intentions d'utiliser l'énorme aide militaire qu'elle reçoit actuellement du bloc communiste pour déclencher une guerre d'annihilation contre Israël, dès qu'elle y sera prête.

Nous trouvant placés dans cette situation de danger extrème, nous nous voyons obligés de dèployer un suprème effort afin d'obtenir des armes défensives, de tels types et en quantités telles qui nous permettraient de résister à l'assaut qui nous menace. Nous sommes d'ailleurs convaincus que le fait que nous soyons en possession de ces armes non seulement consoliderait notre situation défensive et restaurerait dans notre peuple le sentiment de sa sécurité, mais ne manquerait également pas de restreindre les intentions agressives de nos ennemis et les dissuaderait de déclencher une guerre dont les résultats peuvent être désastreux pour leur-mêmes.

Une de nos plus grosses inquiétudes en ce moment est la supériorité aérienne que les Egyptiens obtiennent par leur acquisition de grandes

507

1. פייר ביוט, שר ההגנה של צרפת.

quantités d'avions MIG. Lorsque mes représentants vous ont approché dernièrement à ce sujet, nous n'avions pas encore d'information exacte sur l'arrivée de ces avions. Nous savons maintenant avec certitude qu'ils ont été livrés aux Egyptiens. Il est probable également que les Egyptiens aient reçu un nombre considérable de bombardiers Il.28. Dans ces circonstances c'est pour nous une question de vie ou de mort d'obtenir des avions "Mystère 4 A", l'unique type d'avion qui permet de tenir tête aux MIG et aux Il.28.

J'ai donc décidé de dépêcher derechef à Paris mon envoyé personnel, M. Shimon Peres, Directeur Général du Ministère de la Défense d'Israël, pour vous présenter cette urgent requête et vous fournir tous les détails nécessaires à l'appui de notre demande. Je sais que je ne pouvais l'envoyer á un ami plus sympathique ni plus compréhensif des besoins d'Israël que vous. J'ose aussi penser qu'en vous priant de nous accorder cette aide urgente en ce moment aussi critique de l'existence de notre État, nous servons également la cause de la paix du Moyen-Orient tout entier et de tous ceux qui sont sincèrement intéressé à empécher une nouvelle guerre, et à aider à la pacification progressive de cette importante région.

Il serait inconcevable que les Grandes Puissances du monde libre permettent que le seul etat démocratique du Moyen-Orient tombe victime des desseins vindicatifs de la dictature égyptienne qui s'est maintenant ouvertement alliés au bloc communiste. C'est pourquoi je m'adresse à vous, Monsieur le Ministre, en vous priant d'user de toute votre influence auprès du gouvernement français pour l'envoi rapide de ces avions dont notre plan de défense nationale dépend de façon vitale.

Je vous prie de vouloir bien agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma plus haute considération.[2]

David Ben Gurion
Président du Conseil et
Ministre de la Défense d'Israël

2. מכתב ברוח דומה נמסר על ידי שמעון פרס לאדגר פור, ראש הממשלה.
ביוט השיב שיבדוק בצורה מקיפה את הדרישות שיעלה פרס. דרישות אלה מעוררות מספר בעיות שמחייבות בדיקה על ידי הרשויות המתאימות ולאחר מכן דורשות החלטה ממשלתית. הוא מצדו יעשה להחשת הטיפול בעניין. (ראה ביוט אל בן גוריון, 15 בדצמבר 1955, 13.10/2522/21.)
בתשובה רשמית של משרד החוץ הצרפתי לבקשות ישראל לשחרר את מטוסי המיסטר IV נאמר כי יש הסכמה עקרונית למכור 12 מטוסים, אך המסירה תלויה במספר מסוים של בדיקות בהתחשב בתקנות האמריקאיות של off shore procurement. הם מקווים בכל זאת שהתהליך יסתיים תוך זמן משביע רצון.

508

ר׳ שילוח אל ד׳ בן גוריון וו׳ איתן
R. Shiloah to D. Ben-Gurion and W. Eytan

מברק מוצפן WIA578
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ואשינגטון, 11 בדצמבר 1955

אישי. ביום החמישי הזמינני ראסל למסור לי פרטי התכנית הנראות למזכיר המדינה כפיתרון ופשרה בסכסוך הישראלי ערבי. תכנית זו שהיא תוצאות מחקר ועיון ממושך, הגיע אליה המזכיר לפני שנשא נאומו ב־26 באוגוסט ולא חל בה שינוי בעקבות העסקה המצרית–צ׳כית. התכנית מורכבת משמונה סעיפים עיקריים:

א. פליטים. הם מקבלים דעתנו כי הרוב המכריע יש ליישב בארצות ערב אם כי על ישראל לתרום לפיתרון הבעיה על־ידי קליטת מספר מסוים. ראסל נוקב טנטטיבית ומדגיש כי זו דעתו האישית בלבד במספר של 75,000 במשך חמש שנים בשיעורים שנתיים של 15,000. ישראל תשלם פיצויים בשביל רכוש ממשי שנעזב. ממשלת ארצות־הברית ואולי גם ממשלות אחרות תסייענה במימון הפיצויים אולם ישראל תצטרך לגייס חלק גם ממקורותיה היא ומיהדות העולם. מאידך, תוותר ישראל על תביעות לפיצויים ממדינות ערב.

ב. ירושלים. יוכר בריבונות ישראל וירדן על חלקי העיר המוחזקות על־ידי שתי המדינות. ירושלים תוכר כבירת ישראל וממשלת ארצות־הברית תפעל באו״ם להעברת החלטה מתאימה שתבטיח גישה חופשית ופיקוח על המקומות הקדושים.

ג. חרם והסגר. הערבים יפסיקו פעולות להשלטת חרם משני ויבטלו כליל ההגבלות על הספנות הישראלית בתעלת סואץ ומפרץ אילת. ממשלת ארצות־הברית סבורה שאי אפשר בשלב זה להביא הערבים לחידוש יחסי מסחר ישירים ותקינים עם ישראל.

ד. תחבורה. ממשלת ארצות־הברית מעריכה מאוד נכונותנו לתת לירדן זכויות אזור חופשי בנמל חיפה ואפשרויות תנועה לרכב ולמטוסים ערבים בכבישנו ובשמינו ומקבלת שזה ייעשה לפי עיקרון של הדדיות מלאה.

ה. תכנית ג׳ונסטון.

ו. שאלות טריטוריאליות. ממשלת ארצות־הברית סבורה כי יש לקבוע גבולות סופיים לפי קווי שביתת־הנשק. אזורי ההפקר והאזורים המפורזים יש לחלק חלוקה מוסכמת בין שני הצדדים. במידה האפשרית, יש לשנות הקווים לשם איחוד כפרים במקרים שקו שביתת־הנשק מפריד בין היישוב לקרקעותיו. ירדן תצטרך לוותר על חלק מבליטת לטרון כדי לאפשר חידוש התנועה בכביש ירושלים תל אביב. בנגב יש להגיע להסכם על תכנית אשר "Will provide an Arab area joining Egypt with the rest of the Arab World".

עד כאן. ראסל חזר והדגיש כי אין הכוונה לנתק אילת והגישה אליה וכן אין תביעה שישראל תוותר על שטחים בעלי ערך כלכלי. ממשלת ארצות־הברית סבורה שניתן למצוא פיתרון אשר יבטיח האינטרסים של ישראל ויספק תביעות נאסר.

ז. הסכם על הפסקת מצב המלחמה בין ישראל לארצות ערב. ממשלת ארצות־הברית מעריכה שלידי שלום פורמלי אי אפשר להגיע בשלב זה.

ח. חוזי ביטחון. לפי נאומו של המזכיר ב־26 באוגוסט.

ראסל ביקש שאעביר הדברים לשר החוץ והביע תקווה לקבל תגובה להצעות עד יום השני כי ביום השלישי הוא יוצא יחד עם המזכיר לפאריס למועצת נאט"ו.

לאחר פגישה עם השר והשגריר בניו יורק ראיתי היום שוב את ראסל ומסרתי לו כי שר החוץ החוזר בימים אלה לישראל יעביר תגובה שקולה ומוסמכת רק לאחר שובו לארץ ובירור עם ראש הממשלה. חזרתי בשם שר החוץ על טיעונו של שר החוץ נגד כל מחשבה על ויתור ישראל בנגב וכן אמרתי כי עם כל הסתייגויותינו מהאופטימיות לגבי נכונות הערבים להסדר של שלום, אנו מוכנים כפי שהצהירו ראש הממשלה ושר החוץ בהזדמנויות רבות להתחיל מיד במשא־ומתן עם נאסר ומנהיגים ערבים אחרים ללא כל תנאים מוקדמים. בהזדמנות זו הזכרתי לראסל כי המזכיר הבטיח תשובתו לתביעתנו לנשק מאזן לפני צאתו של שר החוץ ושאלתי אם הוא יודע מתי נקבל התשובה ומה תהיה התשובה. ראסל השיב כי אינו מטפל בצד הצבאי של השאלה אך ידוע לו כי המזכיר מטפל בעניין והוא מניח כי נקבל התשובה במועד המובטח. מה תהיה התשובה אינו יודע. חזרתי והזהרתיו כי תשובה שלילית תגביר מאוד הסכנות באזור והזהרתי בפני נטייה להסתמך על סיכויי הסדר כעילה להשהות ההיענות לתביעותינו.

שילוח

509

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 320
נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 12 בדצמבר 1955

ראש הממשלה קיבל אתמול ברנס ושמע על שיחותיו בקהיר. ברנס נפגש עם פאוזי ועאמר בלבד.

א. הפסקת אש. עאמר טען שסיורים ישראליים לאורך הקו מהווים התגרות בכוחות המצריים. אשר לפעולות הפדאיון מתוך שטח ירדן סיפר ברנס (על דעת עצמו ולידיעתנו בלבד) שביירוד פנה במיוחד לנאסר ושנאסר הודה כי מצרים ארגנה בירדן יחידות פדאיון שאפשר להפעילן בנסיבות מסוימות, אולם הכחיש שיחידות אלה כבר הופעלו. טען שהתקריות האחרונות בגבול ירדן היו מעשי גורמים אחרים.

ב. תכנית המרשלד. המצרים הבטיחו להשיב סופית להצעותיו הראשונה והשלישית של המזכ"ל. לגבי ההצעה השנייה להרחקת העמדות המצריות לעבר הגבול הבין־לאומי אמר ברנס שהמצב הנוכחי הולם כבר הצעה זו חוץ ממקום אחד בכביש איסמעליה בו נמצאים המצרים עוד מספר מטרים במפורז. מצרים תהיה מוכנה להרחיק כוחותיה גם מנקודה זו כשיושג ההסדר כולו. ברנס העלה שוב בפני המצרים תביעת ישראל לביצוע סעיף 8, אולם המצרים עומדים על דעתם לבצעו רק אם תוצא המשטרה מהמפורז ותקוימנה הוראות סעיף 7 בדבר הגבלת הכוחות ב"אזורי ההגנה".[1]

509

1. סעיף 7 בהסכם שביתת־הנשק ישראל-מצרים עניינו הגבלה הדדית בכוחות שני הצדדים בחזית סיני; סעיף 8 עניינו פירוז אזור ניצנה.

סיפר שנועד עם השגרירים הבריטי והאמריקני המקווים שבקרוב תהיה להם הזדמנות להשפיע על נאסר להסכים להצעות המרשלד.

ג. מילוי תנאי ההסכם. אשר לבקשת ראש הממשלה לקבל התחייבות מצרים למילוי נאמן של ההסכם, סבר ברנס כי פאוזי הודיע שממשלת מצרים מעוניינת בכיבוד ההסכם בשלמותו.

ראש הממשלה הגיב באומרו שברנס עשה בוודאי כמיטב יכולתו, אולם מצרים מתמידה בעמדתה הסרבנית. אין היא מוכנה להבטיח הפסקת אש אלא אם נרחיק סיורינו מהגבול. לדרישה זו אין כל הצדקה. ישראל חופשית בפעולותיה בשטחה והסיורים ימשיכו לנוע לאורך הגבול. ההתקפות מרצועת עזה מבוצעות על־ידי כוחות צבא שלממשלת מצרים שליטה ישירה עליו; ואם ממשלת מצרים אינה מסוגלת לשלוט על כוחותיה, עליה לצאת את עזה. ראש הממשלה הטעים שאינו מקבל הסבר נאסר לבירור בדבר הפדאיון. מניח שהשגריר האמריקני אינו תמים עד כדי להתרשם מהסבר זה.

אשר להצעות המזכ"ל, הרי נשארת עמדת מצרים שלילית כבעבר. בדבר סעיף 8 העיר ראש הממשלה שגם אם ביצוע הסעיף איננו חלק מהצעות המרשלד, הריהו נכלל בהסכם שביתת־הנשק. כל עוד מצרים אינה מטעימה לביצוע נאמן של הסכם שביתת־הנשק ולהפסקת אש, לא נדון בשאלות אחרות מאלה. כשישתרר שקט נפעיל סעיף 1א.[2]

ברנס מצפה לתשובת מצרים וראש הממשלה מוכן לחכות עוד זמן מה. השאלה הינה כמה זמן. ישראל חיכתה כבר זמן רב. אם מצרים תמשיך לסרב להצעות המרשלד, תצטרך ישראל לסמן הגבול בעצמה.

ברנס אמר שהשגריר הבריטי מתכוון לראות נאסר ב־15. ראש הממשלה הודיע שמוכן לחכות עד ל־16 לתשובת מצרים, ברם, אם בינתיים ישפכו המצרים דם ישראלי, אם בגבולות מצרים ואם במקום אחר, תראה ישראל עצמה חופשית לפעול.

בסוף השיחה הודיע ברנס שהעלה בפני פאוזי שאלת חילופי השבויים כולל אסירי משפט קהיר. פאוזי אמר שבניו יורק קיבל רשימת השבויים האזרחים שישראל מעוניינת בשחרורם והשאלה נמצאת בעיון.

תקוע

2. סעיף 1א מדבר על חובת הצדדים להימנע משימוש בכוח בסכסוך ביניהם.

510

ו' איתן אל ד' בן גוריון

W. Eytan to D. Ben-Gurion

העתק: 130.02/2408/22

ירושלים, כ"ז בכסלו תשט"ז
12 בדצמבר 1955

ברצוני להביע צערי כי לא שותפתי, וכי לא שותף איש אחר ממשרד החוץ, בשיקולים אשר הועלו לקראת הפעולה מאמש בגבול הסורי.[1]

לו ניתנה לי ההזדמנות, הייתי מעלה השיקולים הבאים:

(א) מטרתנו הראשית בשעה זו היא השגת נשק מגן. מתנהלות פעולות חשובות הן בארצות־הברית והן בצרפת. על־סמך הנאמר לשר החוץ בשיחתו האחרונה עם דאלס, אפשר לצפות כי השר יקבל תשובה לבקשתנו לנשק לפני צאתו מארצות־הברית, דהיינו היום או מחר. גם בחזית הצרפתית עומדים העניינים בפני הכרעה, ורק לפני ימים אחדים, יצא שמעון פרס לקחת חלק במבצע גדול שמטרתו להתגבר על הקשיים אשר התעוררו לגבי גמר עסקת המיסטרים. ידוע כי הצרפתים רגישים במיוחד לכל פגיעה בסוריה. פעולתנו הצבאית תנוצל על־ידי המעוניינים למנוע היענות לפניותינו לנשק, ותרפה ידי ידידינו, יהודים כלא יהודים.

(ב) היום ייפתח באנגליה הוויכוח בבית הנבחרים על המצב במזרח התיכון. אחרי הכנה מדינית מקיפה הוכשרו ידידינו להתקפה רבתי על מגמותיו של אידן לקיצוץ משטחה של ישראל וכן לבקר מדיניות הממשלה הבריטית לספק נשק לערבים בלבד.

(ג) כל פעולה צבאית טעונה הסברה מוקדמת (כפי שנעשה בהצלחה לקראת חאן־יוניס) על־מנת להכשיר דעת הקהל בעולם ולמנוע תוצאות מדיניות חמורות. במקרה הנידון אין העולם ער להתגרויות הסוריות האחרונות אשר רישומן לא הספיק לחדור לתודעה הבין־לאומית.

(ד) פעולתנו הצבאית מן ההכרח כי תהדק השותפות הצבאית בין סוריה למצרים בשעה שמאבקנו העיקרי עלול להתחולל עם מצרים.

(ה) התקפה ישראלית נגד סוריה בשלב זה תגביר הנטיות הרווחות שם לשיתוף פעולה עם ברית־המועצות, על כל המסקנות הנובעות מכך במערכות המדיניות של הערבים, של המערב ושל ברית־המועצות עצמה.[2]

בברכה,

ו' איתן

510

1. לאחר הפרעות ממושכות של הסורים לדיג ישראלי בצפון מזרח הכנרת פעלו כוחות צה"ל בלילה שבין 11 ל־12 בדצמבר נגד מוצבים סוריים בחוף הצפוני מזרחי של האגם. הפעולה הסבה אבדות רבות לסורים שאיבדו 55 חיילים; 29 חיילים סורים נפלו בשבי. אבדות צה"ל היו 6 הרוגים ו־12 פצועים.
2. בן גוריון השיב: "הימים האחרונים הם ימים טרופים, ונסיעת גולדה אתמול בלבלה עוד יותר זמני, ואני מצטער שלא נדברתי ולא נועצתי אתך לפני המעשה, בייחוד לאחר שאני מכיר כי כמה משיקוליך יש בהם ממש רב, אם כי אין הם ממצים הכול. וחבל." (12 בדצמבר 1955, 130.02/2408/22).

אבן הגיב על מכתב איתן בזו הלשון: "שלחתי מברק באותה הרוח [מס' 512] אך בלי להסתמך על מכתבך. לא היתה זוועה כזאת בישראל, יישר כוחך." (מברק אבן אל איתן, מס' WIA583, 13 בדצמבר 1955, 93.01/2212/8).

511

מ. שרת אל ג' פ' דאלס (ואשינגטון)

M. Sharett to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 93.03/3071/6 :העתק

Washington, 12 December 1955

Confidential

Dear Mr. Secretary,

On the eve of my departure for Israel I wish to thank you for the opportunities which I have had of exchanging ideas with you in such a frank and earnest spirit.

Since our last meeting I have given much thought to your views on an Arab-Israel settlement. In accordance with your suggestion after our talk on December 6, we have remained in touch with the Department; and we have received, through Mr. Russell, a more detailed account of your thinking on the eight main problems which arise in the consideration of a settlement.[1]

When I return home, my colleagues and I will carefully examine these ideas, which have clearly been formulated in a genuine desire to resolve the conflict. There are several points which invite comment, but in this letter I should like to dwell only on the two matters which cause us the greatest difficulty and anxiety.

The most acute of these is the territorial question. In the Aide Memoire of December 6 I reiterated our willingness, in the context of a peace settlement, to consider mutual adjustments of the present borders for the benefit of both parties. Such rectification would not involve substantial changes of territory; but they might bring about improved conditions of security and communication.

We continue, however, to be deeply disturbed by the Department's advocacy of a change in the Negev which would "provide an Arab area joining Egypt with the rest of the Arab world."

In our conversations on November 21 and December 6, I outlined the reasons which prompt us to oppose the principle of unilateral territorial sacrifice, whether in the Negev or elsewhere. Our objection is all the stronger when we reflect on the purpose which this particular sacrifice

511

1. ראה מס' 508.

is to serve. There is something wholly artificial about the idea of Arab inter-communication between one wilderness and another wilderness, across a part of Israel where no lateral communications exist or have ever existed. On December 6 I told you of my deep apprehension that in order to achieve this dubious purpose, which responds to no essential needs of the region, Israel would be called upon either to amputate itself, or to cut itself in two and find Elath severed from its main body. I also expressed the fear that such a change would impede vital development work. In reply, you indicated that you had none of these consequences in mind, and believed that a way could be found of avoiding them.

Mr. Russel has since acquainted us with methods whereby it is proposed to reconcile Israel's vital interests to maintain its territorial integrity and hold Elath with the assumed need for providing "an Arab area joining Egypt with the rest of the Arab world.". For example, he has described the idea of triangles of territory in the southern Negev, one to be ceded to Egypt, the other to Jordan, meeting at a point of intersection through with Israel's communications would run. I understand that amongst the various solutions discussed this is considered the most favorable to Israel's interests.

I must tell you in all candor that this kind of proposal does not allay any of our apprehensions.

(1) It involves a considerable cession of territory to two countries which have no right to expand beyond their present frontiers at Israel's expense. (Indeed, they both gained territory beyond their 1947 positions as a result of their invasion of Israel and occupation of parts of former Palestine).

(2) The Department seems to understand that Israel's outlet to the sea at its own port of Elath is a vital national asset which Israel cannot be called upon to renounce. But under the proposal in question this vital asset would be left hanging at the end of a slender thread, which the Egyptians and the Jordanians would be in a position to snap at any moment from the scissor-like position which they would acquire. In the insecurity thus created, communication with Elath would be utterly precarious. Economic development at Elath, or in the parts of the Negev adjoining the Arab triangles, would be discouraged and, indeed, paralyzed by the proximity of these two wedges of foreign territory. Prospecting for mineral and other resources would be a hopeless venture amidst such a medley of interlocking frontier lines. Thus, although the map might indicate that Israel would not technically be losing Elath, the actual consequences of the proposed

arrangement would amount to its loss, and indeed, to the prevention of our effective control and development of a major part of the southern Negev.

(3) In an effort to get an immediate settlement, complications are created by this proposal which hold the seed of future conflicts. In this case, there is not even the prospect of a short-term settlement arising from such an unacceptable proposal. The whole arrangement is one which, if it existed under the Armistice, should be removed by a peace settlement. It is certainly not the function of a settlement to create new and dangerous sources of friction and clash.

(4) The suggested imbroglio of interlocking frontiers is unnecessary even in terms of the problem which it purports to solve. For this problem there is a simple and rational solution. I refer to our agreement to consider a transit arrangement across this part of Israel territory without affecting the existing territorial jurisdiction. Objective world opinion would surely regard such a solution as more just, more stable and more conducive to long-term peace than the explosive situation which would be created by the drawing of lines on a map, without adequate thought to their effect on everyday life in the region concerned, and on the fate of the assets which in contains.

In this connection, I would again urge the fullest consideration for the proposals contained in paragraph 7 of our Aide Memoire of December 6. A settlement established on such principles of reciprocity would transform the situation in the Middle East beyond recognition, without imposing any sacrifice of national interest or honor on any of the parties concerned. It would thus meet the definition which you formulated on August 26. It is not usual for a country which has been subjected for eight years to attack, siege and other forms of implacable hostility to offer its adversaries such tangible advantages as those enumerated in our Aide Memoire. I fear, however, that dogmatic insistence on the need for "an Arab area joining Egypt with the rest of the Arab world" would thwart any prospect of settlement which might now exist or subsequently arise.

The second problem on which I desire to comment is that of Arab refugees. The welfare of the refugees themselves, the interests of the Arab countries, and the stability of the region all require a solution by resettlement in Arab lands. To such a solution Israel can contribute significantly by the payment of compensation; and by accepting Ambassador Johnston's project, under which the major portion of the waters of the Jordan and Yarmuk Rivers would be available to Arab States

for new agricultural development.

The measures of inter-communication and economic cooperation outlined in our Aide Memoire of December 6 would also assist the refugees, by increasing the viability of the countries absorbing them, especially of Jordan where 500,000 refugees now live as citizens of the Kingdom. You will also recall what we have done and are doing in releasing blocked accounts, reuniting separated families and resettling in Israel, at our own expense, tens of thousands of Arabs displaced by the vicissitudes of war. All this together proves that we neglect no opportunity of contributing to the solution of a problem which would never have arisen at all, but for the folly of Arab governments in attempting the violent destruction of our State.

I must, however, say in all frankness that I cannot envisage how an Israel Government, in addition to all these burdens and contributions, can undertake to settle tens of thousands of Arab families in Israel. The economic and financial difficulties are grave enough: but even they are overshadowed by political and security considerations of the most compelling character. We cannot forget that these people have for eight years been heavily indoctrinated by Arab governments with hatred of Israel and denial of its statehood. It would not be conducive to their welfare or to our security for them to be resettled in Israel. Indeed, the very logic which moves you to uphold resettlement in Arab lands as the best solution for the vast majority applies with equally compelling force to the minority. It cannot seriously be argued, for example, that it is possible for the vast Arab countries to absorb, say, 750,000 refugees and impossible for them to absorb 800,000. If there is a resettlement scheme, these relatively small differences of dimension would not prejudice its feasibility. For Israel, on the other hand, an undertaking to resettle Arabs would be a political and human impossibility. Moreover, the mere holding out of a prospect of repatriation, even for a fraction of the total number, would strengthen the resistance of all refugees to any resettlement at all. I therefore hope that you may see your way to pursue your thinking on this problem to its final outcome, and advocate resettlement and compensation as its total solution.

I presume that we shall continue to discuss these matters through our diplomatic channels in the coming days and weeks.

I cannot conclude without reference to the main preoccupation now weighing on my mind. It is difficult for us, in the absence of tangible supporting evidence, to assume that we are on the verge of negotiations with Arab States

genuinely desirous of a settlement. Even if negotiations were to begin, there is no assurance that they would end in agreement. In the meantime, arms from Soviet sources continue to reach Egypt, while no corresponding increase in defensive strength has yet been made available to Israel. it is inconceivable to us that any friendly country should desire Israel to face its hostile neighbors from a position of growing weakness and vulnerability.

It was therefore my strong hope – especially in the light of what I heard from you on December 6 – that I might receive an affirmative answer to our request for the sale of arms before my departure. This problem continues to dominate our thoughts and I earnestly hope that we may soon have news which will alleviate our anxious suspense.

On leaving American soil I should like again to thank you and the Department for the unfailing courtesy which I have encountered during my stay in the United States.[2]

I am, dear Mr. Secretary,

Yours sincerely,

Moshe Sharett

512
א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA820
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ניו יורק, 12 בדצמבר 1955

איתן. אלה הנסיבות בהן נערכה התקפתנו על סוריה אתמול.

(א) בקשתנו לנשק מממשלת ארצות־הברית זכתה לטיפול מיוחד בפנטגון והוחזרה למזכיר המדינה להכרעתו שנועדה להיום או מחר. קרוב לוודאי כי הפעולה בכנרת תעלה לנו בדחייה או לכל הפחות בדיחוי לזמן ממושך. אני מניח כי המאמץ בצרפת ייתקל גם הוא בקשיים. יוצא שהפעולה הזאת החלישה את כוחנו הצבאי ולא חיזקה אותו.

(ב) היום עמדו מנהיגי הקונגרס להיפגש עם הנשיא והמזכיר. כמה מהם ובעיקר ג'ורג' וסלטונסטול עמדו לתבוע עזרה לישראל הן על־ידי מכירת נשק מיד, הן על־ידי התקדמות לקראת חוזה ביטחון בחודשים הבאים. ייתכן כי העבודה הרבה שהושקעה בהכנת מעמד זה בוזבזה שוב על חשבון ביטחוננו הן לזמן קרוב, הן לזמן רחוק.

(ג) הוויכוח השלילי שיתעורר באו"ם ידכא את ידידינו ובעיקר את היהודים. עד כמה שידוע

2. דאלס השיב שמסיבות אחדות, שהבולטת ביניהן היא הפעולה הישראלית האחרונה בסוריה, אין ארצות הברית יכולה להחליט ברגע זה על אספקת נשק לישראל. (ראה דאלס אל שר החוץ, [13 בדצמבר 1955], 130.02/2414/28.)

לציבור הרחב לא קדמו לפעולה זאת התגרויות בעלות ממדים ותוצאות שיש בהם כדי להצדיק מכה כה מצלצלת ורבת דמים.

(ד) בין תוצאות הלוואי של הפעולה יש למנות:

1. עידוד סוריה לקבל נשק מברית־המועצות והידוק כללי של הברית הערבית הסובייטית.

2. חיזוק מעמדו של נאסר שכן יתחזק טיעונו כי הערבים זקוקים לנשק סובייטי מפני תוקפנותו.

3. עידוד כל הגורמים במערב הגורסים פיוס נאסר ואספקת נשק לערבים.

4. שפיכת צוננים על האהדה הציבורית החמה שהתחילה להתבטא לנו בשבועות האחרונים כפי שלא היה מאז מלחמת השחרור.

מפתיע ביותר שמתקבלת הכרעה מרחיקת־לכת כזאת תוך התעלמות מוחלטת מכל תוצאותיה המדיניות. המצב איננו ששיקולים אלה הובאו בחשבון ונפלה הכרעה אחרת בגלל מצוקה חמורה ביותר, אלא שבכלל לא הוחשבו גורמים כגון זיקתנו לנשק מהמערב, מעמדנו הבין־לאומי והציבורי, הרגשת העם היהודי והצורך למנוע התחזקות האויב.

אבן

513

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA581
נוסח יוצא: 93.01/2212/10

ואשינגטון, 12 בדצמבר 1955

שוחחתי שעה וחצי עם סטיבנסון בניו יורק. הרציתי על העסקה המצרית על הצורך הדחוף במכירת נשק לישראל על חוזה ביטחון שיחול על הגבולות הקיימים ועל עמדתנו כלפי תנאי השלום. התעכבתי בעיקר על הנגב ועל התנגדותנו להצעות ששמענו במחלקת המדינה. הסברתי את מושגינו על שלום שיהיה מבוסס על הדדיות מוחלטת ועל שיתוף-פעולה בין מדינות האזור כפי שהן.

הודה לי על ההסברה וביקש שנוסיף להיפגש לבירורים יסודיים. התברר במרוצת השיחה כי ידועים לו כמעט כל הפרטים של עמדת המזכיר הדואג להחזיקו בקשר מתמיד. בהערותיו ותגובותיו הביע את העמדות הבאות:

(א) הוא סבור כי על ממשלת ארצות־הברית למכור לנו נשק אך הצטער על הפרסומת הרבה בה מתנהל הדיון. חבל שאין מטפלים במכירה כפי שנעשה בשנים קודמות כשארצות־הברית נהגה למכור לנו נשק לא מועט בלי שהדבר גרם לסערה גדולה.

(ב) הצהרת 1950 נתיישנה ויש לחפש דרך חדשה להביע את אחריות ארצות־הברית לשמירת הגבולות. ייתכן כי חוזה ביטחון הוא הצורה המתאימה, אך היה רוצה להתייעץ עם חברי מפלגתו בסנאט על הבעיות המשפטיות והפרלמנטריות. העיקר הוא שתימצא ערובה אמריקנית ברורה ותקיפה למניעת שינויים של הסטטוס־קוו בכוח.

(ג) הוא מתנגד בתוקף להיגררות ארצות־הברית אחרי סחטנות עד כדי המטרת כספים רבים

על מדינות המאיימות על הצטרפותם לקומוניזם. אם מצרים תצליח בדרך זו מדוע לא ילכו אחרים בעקבותיה לא רק במזרח התיכון אלא גם ברחבי תבל. הביע דעה זו מאליו ובזעם עמוק לפני שאני הספקתי לנגוע בכל הבעיה של סכר אסואן וכו'.

(ד) ידע על תכנית המשולשים המתנשקים בנגב ואינו מבין את היגיון ההצעה.

מתוך רצון נחפז להגיע לידי הסדר יש סכנה בהמצאת כל מיני פיתרונות משונים ומסובכים שסופם מר וחמור. כך בדיוק נהגו בחוזה השלום ב־1918 ולא ארכו הימים והמסדרונים והפרוזדורים והאנקלאבים ההם שימשו מקור לא אכזב לסכסוכים וקירבו את המלחמה. שאל אם חקרנו את התקדימים להבטחת מעבר חופשי על־ידי הסכמים בין־לאומיים בלי שינויים בגבולות.

(ה) גילה שנפגש עם נאסר בזמן שלטונו של נגיב. התרשם מאוד מנגיב אך את נאסר הגדיר כאיש קנוניות טיפוסי בעל יצרי מיקוח מפותחים like an Arab carpet dealer. לא מצא בו תכונות של מדינאי בעל שיעור קומה.

(ו) בסיום השיחה התלונן בפני על הרגשנות המופרזת של ידידינו בארצות־הברית ובעיקר על יחסם הבלתי הוגן אליו. הראה לי מכתב מלא גידופים שקיבל מנשיא מועצת בתי הכנסיות שתיאר אותו כלומר סטיבנסון כאנטי ישראלי, אנטי יהודי וכו'. אמר שבידי לשפוט אם הדעות שהביע באוזני הן עוינות. על־כל־פנים, אלה הן דעותיו ורק השכנוע האינטלקטואלי והמוסרי ישנה אותן. אמרתי שהדעות שהביע היום אינן מפחידות אותי, אך יש לי רושם שאינן ידועות בציבור. לא מצאתי לנכון לייעץ לו כיצד לפתור את הבעיה הנובעת מסגנונו הפומבי המסויג. כחבר במשלחת ארצות־הברית ב-1947 הוא רואה עצמו כשותף צנוע בהכרת הבין־לאומיות בזכות העם היהודי לעצמאות ומאז לא פסק מלהופיע במעמדים רבים ועל־ידי כך להפגין ידידותו. הזכיר לי את הבמות הרבות שהופענו הוא ואני בצוותא.

אבן

514

י' צור אל ו' איתן וא' נג'ר

J. Tsur to W. Eytan and E. Najar

מברק מוצפן שפ/ 84
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 12 בדצמבר 1955

נקראתי היום לרציף [משרד החוץ הצרפתי].

רו מסר דאגתה העמוקה של ממשלת צרפת לרגל התקרית בגבול סוריה. הוסיף כי ממשלתו חוששת שהתנגשות זו תעמיק התסבוכת במזרח התיכון ותסכן המצב הפנימי בסוריה. בייחוד מכוונים חששותיהם לעיראק שתוכל להשתמש בהזדמנות כדי להיכנס לסוריה או להגדיל השפעתה בה, כביכול כדי להגן עליה מפני תוקפנותנו. ביקש להעביר דברים אלה רשמית לממשלת ישראל.

בשיחה קצרה הסברתי לו רקע התקרית וכן השינוי שחל בסוריה על־ידי כריתת הברית עם מצרים, הפיקוד האחיד והימצאות יחידות תעופה מצריות בשטחה. אני חושש להשפעת התקרית הסורית על המשא־ומתן בעניין הרכש.

צור

515

מ׳ שרת אל ד׳ בן גוריון

M. Sharett to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן X825
נוסח נכנס: 130.02/2454/11

ניו יורק, 13 בדצמבר 1955

בן גוריון.

בעקבות התגמול בסוריה שנתפרסם פה ובעולם ביום ב׳ בבוקר, הנני להפנות תשומת לב לעובדות הבאות:

(א) עוד לא היה מעשה תגמול שבהיקפו ובכוח מחצו היה במידה כזו ללא כל יחס לפגיעות שגרמו לו.

(ב) כל שרשרת הפגיעות הסוריות בדיג הכנרתי המסוכנת כשלעצמה לא הפילה בחודשים האחרונים אף קורבן אחד ואילו אנו הפלנו במחי יד אחד חמישים חללים והקרבנו לפחות ארבעה.

(ג) זו הפעם הראשונה נתבצע תגמול רציני ללא ידיעתי המוקדמת. אמנם אני בשליחות בחוץ לארץ ובארץ יש ממלא־מקום אבל עודני שר החוץ ואפשר היה להתקשר אתי בשעתיים ולקבל תשובה בשעתיים וההכרעה ממילא כבירה.

(ד) לפני כשבועיים הזהרתי מפני תגמול שיציגנו עובדתית קבל העולם כיוזמי שפיכת דמים במצב המתיחות הקיים במזרח התיכון, ישמש צידוק להזדיינות הערבים ומכשול לזיוננו ויחבל בכל מאמץ ההסברה שלנו כמדינה עומדת על נפשה מול סכנות איומות.

(ה) בשבוע שעבר הודעתי כי הובטחה לי תשובת מחלקת המדינה בעניין מכירת נשק לנו ערב צאתי, זאת אומרת ביום ב׳ או ג׳.

(ו) השגרירות הודיעה על פגישה עם הנשיא שנקבעה ליום ב׳ בשביל מנהיגי שתי המפלגות בסנט בה ידובר על ענייננו כולל נשק וחוזה ביטחון.

(ז) הוויכוח בפרלמנט הבריטי בענייננו נועד ליום ב׳ ולקראתו גייסנו ידידינו מכמה מפלגות להתקפה על קו אידן.

(ח) לא קדמה לתגמול שום פעולת הכנה הסברתית והידיעה עליו נפלה כמהלומת רעם על העיתונות המוקיעה תוקפנות ישראל אם גם תגובתית.

(ט) הפגיעות בדיג הכנרתי נמשכות זה שנים וגם אם בשלה ההחלטה להגיב בהיקף ובמחץ כזה לא יכול היה להיבחר בשבילה מועד העומד בסתירה יותר מזעזעת למאמצים מדיניים ודיפלומטיים הנעשים בשליחות הממשלה ועל־פי הוראותיה בכיוונים חיוניים ביותר באמריקה ובאירופה והמוכרח לסלף בדעת הקהל אופי המבצע עצמו כניגוד גמור למטרת המערכה המדינית והביטחונית הגדולה.

(י) מתעוררות השאלות אם יש בישראל ממשלה אחת, אם יש, האם לה מדיניות אחת, האם פירושה הכשלת נציגיה, חבלה במאמצי עצמה והחטאת מטרותיה.

שרת

516

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית

A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA589

נוסח יוצא: 93.01/2212/2

ואשינגטון, 13 בדצמבר 1955

היום הזמינני אלן לשיחה במחלקת המדינה, נכחו ברגוס, מרוז. אלן ביקש שאמסור לשר את התנצלות המזכיר על שלא היה ביכולתו לפני צאתו למושב נאט"ו למלא את התקווה שהביע לשר ב־6 בדצמבר ולמסור לו הכרעת ממשלת ארצות־הברית בדבר בקשתנו לנשק. המזכיר התעסק בבעיה זאת במרץ ביום שבת וראשון ואתמול נפגש עם מנהיגי הקונגרס וקיווה לשוחח עוד עם מר שרת לפני צאתו אך בינתיים התברר כי אין אפשרות להודיע על העניין בשעה זו כפי שרצה. עלינו להבין את המצב שנוצר לארצות־הברית עקב הפעולה בסוריה. מחלקת המדינה עומדת בקשר מתמיד עם או"ם על־מנת ללמוד את נסיבות התקרית. בכל הידידות וגילוי הלב ומבלי שדבריו יתפרשו כחריצת משפט על הפעולה לגופה עליו למסור לנו בשם המזכיר כי קביעת הזמן לפעולה הזאת היתה מצערת ובלתי נוחה דווקא מבחינת ההכרעה שעליה קיווה המזכיר לדבר עם השר. אמרתי שאמסור את הדברים לשר ולממשלה. לגבי הגדרתו לתקרית יום א' כמצערת אמרתי שאצלנו אין כל שמחה בפעולות אלה אך לעתים יש שיקולי ביטחון במקום שאינם יכולים להסתגל לשיקולים אחרים. התערערות המאזן לטובת מצרים נמשכת והולכת. עם כל חשיבותם של מאורעות מקומיים שהזמן גרמם הרי בעיה יסודית זו תובעת את פיתרונה הקרוב. ההתנגשויות בגבול אינן אלא סימן למתיחות ואי יציבות ולכן יש דווקא להחיש ולא להאט תהליכים העשויים להביא יציבות ולקרב את השלום. אמר שהיגיון זה מובן לו הוא מניח שעוד נשוחח על הנושא הזה. התפתחה שיחה על סיכויי השלום ועל בעיית המעבר בנגב. על דברים אלה אבריק ואכתוב בנפרד.

לבסוף הציע שלא נאמר מאומה לעיתונות על עובדה הפגישה הזאת ותוכנה. ביקש שאמסור את ברכת המזכיר והמחלקה לשר בצאתו.

אבן

517

ש' בנדור אל מחלקת מערב אירופה

S. Bendor to the Western Europe Division

מברק מוצפן שפ/ 89
נוסח נכנס: 130.02/2454/11

פאריס, 13 בדצמבר 1955

שיחה פרס–בנדור עם מאיארד מ־13.12.

(א) מאיארד קבע שבכל דיון על אספקת נשק לישראל, יש שלושה שיקולים:

1. הכמויות הגדולות שישראל מבקשת.

2. העובדה שלצרפת יש אינטרסים בצפון אפריקה ובמזרח התיכון והצורך בתיאום המדיניות של צרפת וישראל במזרח התיכון.

3. חובת צרפת לתאם עם בריטניה וארצות־הברית.

(ב) מאיארד דיבר ברצינות גדולה על הנזק לאינטרס הצרפתי בפעולות ישראליות נגד סוריה. על־ידי פעולות כאלו נעזור למזימות הבריטים במזרח התיכון ונהדק הקשר בין סוריה למצרים. לדעתו אין סכנה עדיין לישראל מצד סוריה בעקבות ההסכם הסורי–מצרי. מבין היטב מה מביא אותנו לפעולות תגמול, אך הכרחי לחשוב על התוצאות המרחיקות־לכת יותר של פעולות אלה בזירה הבין־לאומית.

(ג) מרגיש בחודשים האחרונים שאין מדיניות משותפת בין ישראל לצרפת במזרח התיכון ורואה צורך בדיונים להבהרת המצב.

(ד) פרס מסר הרקע של צורכי ההגנה שלנו במשך השנים הבאות ועמד במיוחד על הדברים שצרפת צריכה לספק לנו בחודשים הקרובים.

בנדור

518

ז' ש"ק אל מ' שרת

Z. Shek to M. Sharett

מקור: 130.02/2454/11

ירושלים, 14 בדצמבר 1955

אישי

הפעולה נגד הסורים

מצורף־בזה צרור ניירות ועיתונים.

אני כותב שורות אלה בכתב יד כי אינני רוצה להכתיבם.

(1) דיברתי עם זאב שרף. הבטיח לכתוב לך על ישיבת ועדת השרים לענייני חוץ וביטחון

שהתקיימה ב־14.12. הוא עצמו מתח ביקורת על עצם ההתקפה ובעיקר, על בחירת המועד.

(2) יש נחשול תגובות ביקורתיות בכל הארץ. שים־נא לב למאמרים הראשיים מ־13.12 (הארץ, למרחב, על המשמר, הבוקר ומעריב) ומ־14.12 Jerusalem Post, למרחב (ברית בגדאד). קרא נא גם את נאום הרמטכ"ל בשעת לוויית החיילים. על הנאום קלטתי כבר היום ביקורת חריפה מאוד.

(3) אפילו אנשי אחדות העבודה אינם מסתירים את ביקורתם. היא מתבטאת:

א. ברתיחה על כי שריהם לא נשאלו מראש.

ב. בתמיהה על בחירת המועד, בהתחשב עם מאמציך להשגת נשק ופעולותינו בצרפת.

ג. בהוקעת חוסר התבונה שבפתיחת חזית חדשה בצפון, אשר רק תעורר את רוסיה – מי יודע למה.

ד. מעירים על חוסר התחשבות, מבחינת תכנון הצבאי לטווח ארוך, בגורם ההפתעה – ומגייסים ללא צורך את הסורים לערנות. זאת אמר, בין אחרים, יגאל אלון. הוא הזדהה גם עם המאמר הראשי בהארץ (13.12) וברך את שוקן.

(4) בין מותחי הביקורת היה גם ריפתין. הוא חושש כעת להצעות סובייטיות חדשות – לסורים.

(5) שפירא היה האיש שתבע את כינוס ועידת השרים. עיקר טענותיו: הפעולה תחבל במאמצינו לרכישת הנשק. ייתכן ושרף כותב לך כי שפירא הביע בוועדה סברה, שמא נכנע ב[ן] ג[וריון] ללחץ מוגזם מצד הרמטכ"ל וקציני צה"ל, ואינו שוקל הדברים מכל הצדדים. ב[ן] ג[וריון] דחה האשמה זו בתוקף ואמר כי הנו עצמו אחראי לכל ירייה של כל חייל צה"ל.

(6) טדי [קולק], נוסף על הביקורת בקשר למועד הפעולה, הביע ספק אם בזאת תיפתר בעיית הדיג. לדעתו, יוסיפו הסורים להפריע ועוד יגבירו הטרדותיהם. חושש, כי השקט היחסי ששרר בעין־גב ובסביבתה יופרע כעת. הוא חרד גם לגורל עונת התיירות בטבריה.

(7) כסה וחברים אחרים מן הסיעה בכנסת מודים בכך כי תוצאות הפעולה לא נשקלו עד הסוף. כסה לא יכול היה להאמין כי לא ניתן לאיש במשרד החוץ להביא את ערעורנו ולא נשאלנו לעצתנו. רצה לדעת ממני אם שאלו פיך ואמרתי לאו. הוספתי, כי באופן עקרוני הביע משרד החוץ את הדעה, כי מוטב, בשלב זה, להימנע מכל פעולה. לא הזכרתי את מברקך לב[ן] ג[וריון].[1]

(8) ליצחק [נבון] יש הרושם כי לאמיתו של דבר מצטער היום ב[ן] ג[וריון על כל העניין ומודה בכך כי היו שיקולים שנעלמו מעיניו בשעת הכרעתו. ב[ן] ג[וריון] היה אתמול ושלשום מדוכא מאוד.

לגבי יצחק טענתי כי היה צריך לנסות להשפיע על ב[ן] ג[וריון] למסור למנכ"ל על כוונתו לפעול. אני מבין כי יצחק אינו יכול לגלות לי או לאחרים תכניות צבאיות כמוסות, אולם, הוא יכול להפנות תשומת לבו של ב[ן] ג[וריון] לצורך בשמיעת ובשיקול עמדת משרד החוץ – גם בהעדרך.

כל טייס, לפני המראת מטוסו, קורא בקול רם שורה של הוראות קבע לשם מבחן כושר פעולתו של האווירון, ותוך קריאה בודק את המתקנים, אחד אחד. כן יש לעשות לקראת פעולה צבאית ובוודאי יש מקום לסעיף: שיקולי משרד החוץ.

אני יודע היטב כי אין זאת בעיה שקל לפתרה: התיאום בין שתי הזרועות, ומי כמוך נתייסר בעבר במאמציו למציאת הפיתרון. אך דומני כי עכשיו הזמן וכעת נוצרו התנאים לדרישת

518

1. מס' 515.

הסדר קבע שימנע תקלות בעתיד.

ידוע לך כי רק לעיתים רחוקות אני נוטל לעצמי זכות לייעץ לך מה רע או מה טוב לעשות. דומני כי הגיעה השעה לדרוש בתוקף הסדר מחייב לשמיעת קולך או קול נציגך המוסמך לפני הכרעות כאלה. בשובך תיווכח כי נוספו לך תומכים רבים בדרישה זו.

שלך,
בידידות רבה,

זאב

סלח נא את הכתיב והסגנון – מחממים כבר ממש את השעווה לסגירת הדואר.

519

י' הרצוג אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובפאריס
J. Herzog to the Israel Embassies in Washington and Paris

מברק מוצפן 346
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 15 בדצמבר 1955

לוואשינגטון. העתק לשר.

הבוקר חקרני וייט שתי־וערב על תקרית הכנרת. אמר שאינו מוצא הסבר הגיוני לדווח למחלקת המדינה. אפילו לפי גישת הקיצוניים נטולה הפעולה כל יסוד הגיוני. האם אין צה"ל מעוניין בהיענות חיובית לבקשתנו לנשק מארצות־הברית? האם אלה שהחליטו על הפעולה לא ידעו שהמזכיר עמד למסור תשובה לשר החוץ תוך 48 שעות? האם לא היה ברור למעלה מכל ספק שהפעולה תעכב התשובה? (לשאלתי איזו תשובה היה המזכיר נותן אלמלא התקרית, השיב וייט שלו התכונן המזכיר להשיב בשלילה, לא היה מעכב התשובה עד לצאת השר). הלא רק לפני שבוע אמרתי שב[ן] ג[וריון] שואל השכם והערב לגורל בקשתנו לנשק. שמא היה פה terrible blunder הנעוץ בלחץ הבלתי רגיל הרובץ על ב[ן] ג[וריון] וזאת בטרם התאושש כליל ממחלתו. הבחין שבשיחה אמש בין סטרייברט (ראש USIA המבקר בישראל) לבין ב[ן] ג[וריון] לא השיב ב[ן] ג[וריון] ישירות להערות סטרייברט על התקרית ורק הסביר באופן כללי הנימוקים למדיניות התגמול.[1]

השבתי שלא הייתי בסוד העניין ולכן אין בידי לנתח השיקולים שהביאו לפעולה. לעומת זאת, ברצוני להציע שמחלקת המדינה תראה תקרית זו על רקע ההתפתחויות האחרונות באזור. דומני שארצות־הברית לא התעמקה די הצורך במשמעות העובדה שלמרות הלחץ הכביר על הממשלה מחוגים שונים (כולל מתונים כמו פ' ברנשטיין) להכות במצרים לפני שיעורער כליל המאזן, נקטה ונוקטת הממשלה בקו אנטי־מלחמתי ומכוונת הציבור לצפות להיענות לנשק ולתמיכה מארצות־הברית. האיש שהכריע יותר מכל אדם אחר לטובת קו זה הוא בן

519

1. תיאודור סטרייברט, מנהל סוכנות המידע של ארצות־הברית (US Information Agency), עשה באותה עת בסיור במזרח התיכון. על השיחות עם בן גוריון ראה מס' 526.

גוריון. בכך נטל על עצמו אחריות היסטורית איומה שכן אם יתבדו תקוותינו יואשם בהחמצת ההזדמנות להצלת ישראל. לא היה דבר יותר קל מאשר להשאיר כוחות צה"ל בתוך שטח מצרים אחרי ניצנה, לחכות להתקפת הנגד המצרית ואז להכות בצבא המצרי. ארצות־הברית טוענת שמלחמה ברגע זה פירושה אסון בין־לאומי. האם היא יודעת כיצד להעריך התאפקותם של ב[ן] ג[וריון] והממשלה? התאפקות זו בהכרח העלתה לשיא את הרגישות לכל פגיעה שהיא או סכנת פגיעה באזרחינו ובזכויותינו? כל פגיעה כיום, ותהא הקטנה ביותר, נראית באספקלריה של האיום המחריד הגובר והולך מיום ליום עקב התחזקות הערבים. עם זאת הביאה התאפקות זו למסקנה שיש להרתיע הערבים מפני המחשבה שכוחם המתגבר יאפשר להם להתקיף ישראל. כשם שממשלת ישראל גילתה מדינאות גבוהה בהתאפקה ממלחמה כך על ארצות־הברית להראות אף היא תבונה מדינית ולא לעכב תשובה חיובית לנשק בגלל התקרית. אם ידעה למחול לנאסר על פתיחת שערי האזור לחדירה קומוניסטית יכולה היא, קל וחומר, לעבוד לסדר היום על תקרית הכנרת.

וייט אמר שמבין חומרת המצב ויבריק ההסבר הנ"ל למחלקת המדינה. שאל מה נעשה אם לא נקבל נשק, השבתי שאינני מעלה על הדעת שארצות־הברית תביאנו למבוכה כזאת. העיר שמבין למצבו של ב[ן] ג[וריון] אולם האין הוא מבין שהתקרית רק תדרבן כוננות הערבים ותרחיק השלום. אמרתי, אדרבא, בואו והסבירו לו תוך כדי הבנה למצבנו. שאל האם ב[ן] ג[וריון] יהיה מוכן לשמוע והשבתי שללא ספק.

הרצוג

520

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/ 472
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 15 בדצמבר 1955

נקראתי הערב לקירקפטריק ולאחר שהביע מורת־רוחם על פעולתנו האחרונה בגבול הסורי, שהיתה מלווה "בהרג אנשים רב ומעשי שוד", הודיע בשם מקמילן הנמצא עתה בפאריס כדלקמן:
"H[er] M[ajesty]'s G[overnment] will support appeal to UN by Syria or any other of Israel neighbours subjected to attacks of this kind and without due provocations".
"Supply of arms to Israel both under existing orders and new orders would have to be reviewed in the light of events".

מחיתי על הגדרת פעולתנו כמעשה תוקפנות ואמרתי שלא שמעתי על מעשי שוד מצד חיילינו. ידוע לי שחיילינו נזהרו מלפגוע באזרחים גם שסיכנו על־ידי זה עצם המבצע, ולא אוכל להאמין ששלחו ידם בביזה.

לגבי (א) העירותי שאם מועצת הביטחון תחליט לדון בפרשה, נסביר בפניה הרקע, ומה

שקדם למעשה התגמול שלנו. הוספתי שלא ייתכן להוציא התקרית האחרונה מהמסגרת הכללית של הפרת חוזה שביתת־הנשק על־ידי הסורים באופן שיטתי ולהציג מקרה התגוננות שלנו כמעשה תוקפנות.

לגבי (ב) העירותי שהודעתם זו אינה אלא הוכחה נוספת שאין בכוונתם למלא חובתם לפי הכרזת השלוש ושיש בה כדי לעודד תוקפנות הסורים ויתר מדינות ערב לאלתר ולהתכונן ביתר שאת למלחמה בישראל ביודעם שבעוד שבידיהם מקורות קבועים של אספקת נשק רבים, עומדת ישראל עזובה לנפשה.

בסיום דברי הודעתי שאיומיהם לא יערערו הזכות שיש לנו כמו לכל מדינה אחרת, להגן על קיומנו ולהשתמש למטרה זו באמצעים העומדים לרשותנו.

קירקפטריק העיר שברנס מאשר שהיה מקרה תוקפנות מצדנו והם סומכים עליו ולא על הסברתנו.

תיקנתיו שברנס הגדיר התקרית כמעשה תגמול, וכאן מחיתי על דברי דובר משרד החוץ הבריטי שבתשובה לשאלת עיתונאים תיאר הפעולה כמעשה תוקפנות.

קירקפטריק העיר שאילו היה בידי הדובר באותו זמן הדוח של ברנס, היה יכול להוסיף פרטים על אופייה התוקפני המובהק של פעולתנו.

כשעמדתי לצאת, העיר שמקמילן שוחח בפאריס עם דאלס ופיניי על המצב וידון עמהם גם במדיניות שלוש המדינות בשטח אספקת נשק לנו.

הברקנו תמצית לניו יורק.

אילת

521

י' צור אל ד' בן גוריון

J. Tsur to D. Ben Gurion

מברק מוצפן שפ/ 106

נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 15 בדצמבר 1955

פרס נפגש היום עם אדגר פור ומסר לו איגרת ב[ן] ג[וריון].[1] תגובתו היתה חיובית ולבבית. חזר על הודעותיו הקודמות ואישר שהוא סבור כי צרפת חייבת לסייע להגנת ישראל ולהעמיד לרשותה הנשק הדרוש לה וכשם שפעל בכיוון זה בעבר, כן יעמוד לימיננו בעתיד.

סיפר בין השאר כי היתה התערבות אנגלית ואמריקנית נגד המיסטרים, אך הוא מקווה שיתגברו על המכשולים. אשר ל־60 המיסטרים הנוספים, הציע לפרס להתקשר עם ביוט, קרוזייה, והבטיח לתמוך בעניין מצדו. השיחה היתה בלתי רשמית ומשום כך לא נלווה לפרס איש השגרירות. דבר הפגישה נשמר בסוד, ועל צורתה זו החלטנו במשותף.

צור

521

1. ראה מס' 507, הערה 2.

522

י׳ הרצוג אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ופאריס

J. Herzog to the Israel Embassies in Washington and Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2346/4

ירושלים, 16 בדצמבר 1955

מידי

לוואשינגטון, העתק לשר.
וייט קרא בפני הבוקר שדר הבא ממחלקת המדינה שעל קבלתו מסר שלשום בערב למנכ״ל.
United States not yet in position of full reports from UNTSO.
What Department of State received however indicates punitive or retaliatory military operation of considerable magnitude. Both United States and Security Council previously made clear their view on use force such circumstances.

Department of State deeply concerned situation, deplores loss life and violence and regrets almost certain setback in efforts previously made stabilize situation.

וייט הוסיף שמחלקת המדינה לא יכלה לאמור יותר לפני שתקבל דוח ברנס. אמר in confidence שכנראה you are in for it this time ושהעובדה שנהרגו שמונה אזרחים סורים תתפוס מקום מרכזי בדיוני מועצת הביטחון.

שגרירות ארצות־הברית הצליחה לרכך תגובת מחלקת המדינה לגבי פעולות קודמות שלנו בציינה ההתגרויות החמורות מצד הערבים שקדמו להן. הפעם אין בידיה להצביע על התגרות ממשית מצד הסורים. חזרתי על ההסבר שנתתי לו אתמול (שלי 346)[1] והזכרתי שעל־ידי איום בפעולות מנעו מאתנו המצרים והסורים את השימוש בזכויותינו הבין־לאומיות והריבוניות בתעלה, באילת ובבנות־יעקב וחתרו לחסום בפנינו גם את הכנרת. המזכיר הצדיק פומבית רכישת הנשק הצ׳כי על־ידי מצרים בטענה שמדינה החוששת לביטחונה זכאית לרכוש נשק מכל מקום. למה תתעלם ארצות־הברית מהעובדה שגם ישראל כמדינה ריבונית רשאית להגן על זכויותיה?

הרצוג

522

1. מס׳ 519.

523

א' אבן אל מ' שרת (פאריס)

A. Eban to M. Sharett (Paris)

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 93.01/2212/8

[ניו יורק], 17 בדצמבר 1955

שרת.

אווירת מועצת הביטחון מתוחה ביותר ודעת הקהל מרותקת לפרשה זו במקום התעניינותה הקודמת במבצע הנשק. מכל עבר נתקלים אנו בהבעות תימהון. ההולנדים, הצרפתים והניו זילנדים ואחרים ביקשו אותנו להסביר להם בסודיות ידידותית את מניעי הפעולה האמתיים במועד זה שכן נבצר מהם להאמין כי דווקא הפגיעות הכנרת ב־10 בדצמבר הביאונו לידי שפיכת נחשול מזעזע זה של דם. כמובן חשבנו כי ההסבר שנתתי בנאומי הוא ההסבר כולו נוסף על המתיחות הכללית הנובעת מהעסקה המצרית ואי תיקון המאזן לאחריה. כמובן נתקלת הסברה זאת בשאלה נוקבת האם הפעולה בסוריה מתיישבת עם מאמצינו להשיג נשק והאין להניח כי היא חיבלה במאמצים אלה.

באסיפת מדיסון סקוויר גארדן פנה סנטור להמן לממשלת ישראל בתביעה להתאפקות והערה זאת לוותה מחיאות כפיים רציניות. מנהיגים יהודים וציונים פנו אלי בהבעות דאגה ותימהון ובמדיסון סקוויר גארדן הוצפתי בשאלות ותמיהות. ניסיתי כמיטב יכולתי לבנות טיעון במועצת הביטחון ואומרים חברים כי היתה התרשמות מסוימת אך ברור כי אחרי ניתוח דברי יתברר כי אין בהם תשובה קולעת על השאלה מדוע נחשב לנחוץ להנחית מכה כה מוחצת ללא התגרות שיש לה יחס כלשהו לתגמול.

עיתונים ידידותיים לרבות ניו יורק פוסט יצאו בביקורת על הפעולה.

הנעימה הכללית של הביקורת הציבורית איננה דווקא אהדה לסוריה, כי אם דאגה עמוקה לכישרון השיפוט ולתהליכי ההכרעה בישראל.

בוואשינגטון שמעתי תהייה על תכונות אישיות של בעלי הכרעה בקרבנו ושואלים אם אין סכנה של הכרעות הרות שואה לישראל ולקיומה הנובעות מפזיזות של החלטות גורליות. הדבר האחרון נמסר לי על־ידי פקיד יהודי בבית הלבן ועל־ידי אולסופ מראשוני העיתונאים בבירה.

המצב אומלל ביותר ואינני זוכר מעשה שהערעור עליו היה כה סיטוני וכולל.

אבן

524
א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA596
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ואשינגטון, 17 בדצמבר 1955

מחלקת ארצות־הברית.

בשיחתי עם אלן ביום ג' פיתחתי את ביקורתנו הנמרצת על הצעת הגשר היבשתי בנגב כפי שתוארה לנו על־ידי ראסל כלומר, שני משולשים מתנשקים סמוך לקונתילה. אמרתי שתוצאת ההצעה אילו הוגשמה היתה למעשה אובדן אילת וחלק ניכר של הנגב הדרומי שכן בתנאי ביטחון כאלה אי אפשר לפתח את אילת, כן אי אפשר להגשים מפעלי פיתוח כשנתקלים בתוהו ובוהו של גבולות מתפתלים ומסתבכים. זאת נוסף על התנגדותנו העקרונית לכל ויתור חד צדדי על שטח מיושב או בלתי מיושב בנגב או במקום אחר.

אמרתי כי מוזרה ביותר התלהבות זו לקישור מדבר ערבי אחד בשני על פני שטח ישראלי שאין בו עורקי תחבורה כל שהם בעיקר כשיש פיתרון פשוט והוא שיהיו תנאי שלום בהם ייקבע הסדר מוסכם של מעבר כמתואר בתזכירנו לדאלס[1] כלומר, ללא שינוי בגבול. אמרתי שכל אדם מיושב בדעתו בעולם יעדיף פיתרון כזה שיש לו תקדימים רבים על פני התחבולות המפותלות הכרוכות בכל מאמץ לפתור את הבעיה על־ידי שינוי גבולות. על־כל־פנים, החלטתנו נחושה לדחות פיתרון כזה אפילו ייאמר לנו כי אין דרך אחרת להשיג הסדר.

בתשובה אמר כי הטיעון במכתב השר ובמילואים שמסרתי בעל־פה הוא חזק. אין ארצות־הברית דבקה ברעיון המעבר היבשתי כעיקרון קדוש וייתכן כי אין בו הגיון לגופו, אך התרשמותה היא כי בלי פיתרון הבעיה הזאת, קשה או בלתי אפשרי להשיג הסדר. אם אנו מתנגדים לרעיון המשולשים, הנתנגד להסדר של פירוז שטח מסוים בנגב שדרכו יעבור כביש המקשר בין מצרים לבין ירדן על־מנת שלאו״ם תהיה אחריות להבטחת המעבר? שפכתי צוננים גם על ההצעה הזאת ותבעתי שארצות־הברית שעמדתה קרובה לשלנו בכמה נקודות חשובות תיטוש בכלל את המושג של קשר יבשתי ותדגול בפיתרון בעיית תחבורה זו כאחרות על־ידי הסכם ישיר בין הנוגעים בדבר. אמר שהוא מסופק אם אפשר להביא את הצד שכנגד לידי הסכם על בסיס זה אך אם יש לנו רעיון על צורת הסכם שיפתור את הבעיה אדרבא, אולי נתאר אותו לארצות־הברית ביתר פירוט. ארצות־הברית עצמה אינה מזוהית עם שום תכנית, רצונה רק להגיע לידי תכנית שהצדדים יסכימו לה. נדמה לה כי רק בנקודה זאת לא הגיעה עדיין לפיתרון שיש לו סיכוי להתקבל על שני הצדדים.

שאלתי מניין לו שכל הוויכוח הזה הוא מציאותי. הנה החליפה מחלקת המדינה איגרות ומכתבים אתנו והבהרנו את עמדתנו על כל עניין ועניין. האמנם יש תהליך מקביל של דיון יסודי ועינייני עם הערבים שממנו מתרשמת ארצות־הברית כי הם רוצים הסדר. אמר כי נתקיימו

524
1. מס' 503, נספח.

שיחות עם נאסר, דוגמת אלו שהתנהלו אתנו. על יסוד השיחות הללו הגיע המזכיר לידי מסקנה כי קיים סיכוי רציני להסדר אם יימצא פיתרון לשאלת המעבר היבשתי בנגב שכן הפער בשאר העניינים הוא מצומצם למדי. נאסר זקוק לארצות־הברית שרק היא ולא ברית־המועצות מסוגלת לפתור את בעיות מצרים הכלכליות והאחרות. על־כל־פנים, סבורה מחלקת המדינה שבעוד כמה שבועות יהיה נאסר במצב שלא יוכל להתעלם מרצונה של ממשלת ארצות־הברית.

סיכומו של דבר, עומדת מחלקת המדינה על דעתה כי יש סיכוי של הסדר ויש לעשות מאמץ all our effort להשיגו.

הברקתי בנפרד על עניין הנשק.[2] ברור כי מיד לגמר דיוני מועצת הביטחון נשוב ונדרוש תשובה ברורה.

אבן

525
ד' בן גוריון אל ו' איתן
D. Ben-Gurion to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/1

ירושלים, ג' בטבת תשט"ז
18 בדצמבר 1955

לו' איתן, שלום רב,

נראה לי שיש צורך לפרסם ברבים המשא־ומתן בינינו ובין מצרים (באמצעות ברנס והאמרשלד) על (1) הפסקת אש (2) סימון הגבול (3) הזזת הכוחות (4) קיום חוזי שביתת־הנשק (5) הצעותינו על התקדמות לקראת שלום.

נראה לי שהפרסום צריך להיות בצורת מכתב לברנס שהעתקו יימסר להאמרשלד, לשגריר האמריקני, הבריטי, הצרפתי ולעיתונות.

תוכן המכתב: (1) הצעת האמרשלד (2) תשובתנו (3) פרסומו המטעה של ברנס על יחס מצרים להצעות אלו (4) הזמנתי לברנס והצעותי ביום 5.12.55[1] (5) נסיעתו למצרים ושובו בידיים ריקות – אי קבלת הסכמת מצרים להפסקת אש, להצעות האמרשלד, לשמור על חוזי שביתת־הנשק – תמצית פגישתי אתו ביום 11.12.55.[2]

יש לפרט במכתב אותם הסעיפים שעמדנו עליהם במיוחד (סעיף 1 על התקדמות לקראת שלום, סעיף 2 פיסקה 2 על הפסקת פעולות איבה, סעיף 5 פיסקה 4, סעיף 8 פיסקה 3, סעיף

2. אבן מסר מפי העיתונאי ג'וזף אולסופ כי נאמר לו במחלקת המדינה כי דאלס עמד למסור לשרת במישרין או דרך אלן, לידיעה אישית ולא לפרסום כי כמה חלקים חשובים של בקשת ישראל לנשק יתמלאו, אלא שההכרעה הסופית תימסר ותפורסם רק בראשית השנה אחרי גמר עבודת המשלחת המצרית המטפלת בארצות־הברית בענייני סכר אסואן. מחלקת המדינה מניחה כי הודעה זאת היתה לפחות מעניקה רגש של הרגעה בממשלה והיתה תורמת ליציבות. (ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 597, 17 בדצמבר 1955, 130.09/2311/4.)

525
1. 1. מס' 501.
2. 2. מס' 509.

12 פיסקה (1). לבסוף תשובת ברנס בפגישה אתי ביום 11.12.55 שהיתה למעשה הודעה על סירוב מצרים להתחייב על הפסקת אש, על שמירת חוזי שביתת־נשק, על קיום דרישותיו של האמרשלד.

ברנס הוא המחפה על סירוב מדינות ערב והפרת חוזי שביתת־הנשק ומוקיע אך ורק הפרותינו. ויש צורך להעמיד דעת הקהל על הדברים כמו שהם.

יש גם לפרסם הודעת נאצר על ארגון חבורות של פדאיון בעבר־הירדן.

ד' בן גוריון

526

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 282
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 18 בדצמבר 1955

סטרייברט ראש USIA בלוויית וייט שוחחו עם ב[ן] ג[וריון] ביום ד' ו־ה'. ביזמת סטרייברט נגעו השיחות בשאלת השלום בין ישראל לערב ובמדיניות התגמול של ישראל. סטרייברט טען:

(א) על־סמך שיחותיו עם נאסר ונורי סעיד מסיק כי חל מפנה ביחס הערבים לישראל, המתבטא בהכרה פומבית של זכות קיומה ובנטייה לחפש דרכים לשלום אתה. כנושאי המשא־ומתן הזכיר נאסר את הגבולות ובעיית הפיצויים לפליטים, (וייט הביע תמיהה שלפי גרסת סטרייברט התעלם נאסר מבעיית החזרת הפליטים) וכנקודת מוצא של המשא־ומתן את נאום אידן והחלטות 47[19]. הערבים טוענים שישראל אינה מעוניינת בשלום שכן המתיחות מסייעת לאיסוף תרומות מיהדות העולם. לדעתו של סטרייברט השאלה היא אם למען השגת שלום מוכנה ישראל לרכז מחשבתה ומאמציה באותו מרץ וכישרון בה היא מפתחת המדינה. ישראל מאפילה על כל דבר אחר בתודעת הערבים ולא היתה בירה ערבית בה לא נתקל בתופעה זו.

(ב) סטרייברט נכח בדמשק בהלוויית חללי תקרית כינרת והתרשם עמוקות מהזעם העצור של ההמונים. שאל אם אין אנו מבינים שמדיניות התגמול מעמיקה הקרע בינינו לבין הערבים ומקשה על ארצות־הברית מלאכת התיווך לקראת הסדר. גמגם על חוסר תיאום בין תקרית כנרת לבין בקשותינו לנשק מארצות־הברית. שאל אם לא היה זה מן התבונה שנבליג גם בפני התגרויות למען המטרה העליונה של שלום.

ל(א) השיב ב[ן] ג[וריון] בהסבירו שמחוץ לערכו העצום לגופו, ישרת השלום שתי מטרותיה העיקריות של ישראל – פיתוח כלכלתה וקליטת עלייה. הוא מסופק מאוד אם נאסר כן בדברו על הסדר, שכן בעוד לארצות־הברית הוא מפזר חיוכיו, הוא יורה בנו ומאיים בהשמדה. השווה היחסים בינינו לבין הערבים ליחסים בין ארצות־הברית לברית־המועצות. ארצות־הברית רוצה בשלום אולם יום אחד מחייך לעומתה מולוטוב וביום שני הוא מסתגר ודוחה שיתוף פעולה. מה עלינו לעשות אם הערבים מסרבים להתקדם לקראת שלום? (לכך העיר סטרייברט שארצות־הברית עשתה ועושה מאמצים להשגת הסדר עם ברית־המועצות ובכוח פעולתה

הבין־לאומית השיגה הסדר אוסטריה). על מה מבססת ארצות־הברית הנחתה שפני מצרים לשלום כשברנס אינו מצליח להשיג הסכמת נאסר אפילו להפסקת אש? הוא ב[ן] ג[וריון] או נציגיו מוכנים להיפגש עם המצרים בכל עת וללא תנאים מוקדמים. נאסר יוכל להסתמך על הצעות אידן ויצטרך לפרש איך הוא מבין אותן. אנו מצדנו נבחר נקודת המוצא הנראית לנו.

בסיכום: יש קודם כל להבטיח הפסקת אש; אחר־כך קיום קפדני של הסכם שביתת־הנשק. מכאן אפשר יהיה לעבור למשא־ומתן לשלום או בבת אחת או בשלבים. לשאלת סטרייברט, אם אנו עומדים על כך שהמשא־ומתן יהיה ישיר, השיב ב[ן] ג[וריון] שאם בגלל נימוקים פסיכולוגיים קשה לערבים להיפגש אתנו בהתחלה, אפשר יהיה להשתמש במתווך, אולם הוא משוכנע שכל עוד לא יתקיים מגע ישיר, לא יבוא השלום.

ל־(ב) הסביר ב[ן] ג[וריון] הקשיים העצומים הנערמים על דרך הגנת המדינה ואת החובה המוסרית המוטלת על הממשלה להגן על אזרחיה. העולים החדשים לא בחרו מעצמם ביישובי הספר במקום מושבם כפי שעשו החלוצים הראשונים אלא נשלחו לשם על־ידי הממשלה. משום כך, על הממשלה חובה כפולה להגנתם. הוא מבטיח שמצדנו לא יעשה דבר כל עוד מנסה ארצות־הברית להשיג מנאסר הסכם להפסקת אש.

בעברו לשאלת מאזן הכוחות אמר ב[ן] ג[וריון] שאפילו לא נשיג נשק, לא יוכלו המצרים להשמיד ישראל עם הנשק הצ׳כי, אולם אם לא נשיג נשק, יושמדו יישובינו, יהרסו תל אביב וחיפה ויפלו רבבות מצעירינו. הוא חי ב־deadly fear ממה שיעשו המצרים כשייקלט לתוך צבאם הנשק הצ׳כי. גם לפני העסקה הצ׳כית נהנו המצרים מעליונות בנשק כבד אם כי אנו נהנים מעליונות מסוימת במורל של חיילינו, ודבר זה נעוץ בעובדה שאנו נלחמים על קיומנו. לו סטרייברט היה במקום, ב[ן]־ג[וריון] לא יכול היה שלא להתחשב באפשרות של התקפה מצרית. אם יעורער מאזן הכוחות באופן חמור יהיה מצבנו כלפי הערבים כפי שהיה מעמד ארצות־הברית כלפי הרוסים לו היתה הפצצה האטומית בידי הרוסים בלבד.

וייט אמר שיבריק על השיחה למחלקת המדינה.

הרצוג

527

ש׳ בנדור אל מחלקת ארצות־הברית
S. Bendor to the United States Division

מברק מוצפן שפ/ 117
נוסח נכנס: 130.02/2455/8

פאריס, 18 בדצמבר 1955

ראיתי ראסל לשיחה חטופה מאוד רגעים אחדים לפני נסיעתו.

אלה מדבריו:

(1) השלושה בפאריס הסכימו שאי אפשר כעת אחרי כנרת למסור נשק לישראל.

(2) השלושה קיבלו ההנחה שמבחינה פסיכולוגית השעה כשרה למאמץ להשיג הסדר בין מצרים וישראל כי שתי המדינות יכולות עכשיו לשאת ולתת ממצבים של כוח. ביצוע

תכנית אסואן מוציא מהחשבון מבחינה כספית ומבחינות אחרות אפשרות שמצרים תעסוק בפעולות צבאיות.

(3) השלושה בדקו אפשרות של משא־ומתן שיכלול דיון בגורל הנגב. כולם בדעה שאם ישראל מוכנה להעמיד הנגב על סדר היום, יש סיכויים. האמריקנים טענו שהדלת פתוחה, כ־1/16 אינטש. דעה זו מבוססת על מה שהבינו מדברי השר שאף כי ישראל איננה מוכנה לדון בהצעה המניחה מראש ויתורים אינה מתנגדת שהנגב ישמש נקודה בין נקודות רבות על סדר היום ולא יהיה נורא אם כתוצאה מהמשא־ומתן יצא שלישראל מילים מרובעים אחדים פחות בנגב.

(4) המזכיר ביקש מממשלת ישראל שלוש פעמים להימנע מפעולות תגמול. בכל אחד מהמקרים עבר עד פעולה ישראלית רק הזמן הדרוש להכנת הפעולה. כוונתו לקיביה, לעזה והכנרת.

(5) מזכיר המדינה לא חשב לתת התשובה הסופית בעניין הנשק לפני צאתו מארצות־הברית.[1]

בנדור

528
י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן שפ/ 119
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 18 בדצמבר 1955

שיחת השר וצור עם פיניי שהיה מלווה על־ידי מסיגלי.

פיניי פתח בעניין הנזק שבתקרית כנרת. אמר שצרפת רגישה לחרדת ישראל, אך מעשים כאלה יוצרים רושם שישראל מוכנה לקרב ונהנית מעליונות חימוש. שאל מה התכלית במרוץ הזיון כשישראל תחוזק מצדה והערבים מצדם ואין לדבר סוף. האם אין אנו חושבים על הסדר של שלום. משיחותיו עם האמריקנים התרשם שהם רוצים בכנות לעזור לנו ולכם אתנו אלא שתקרית הכנרת הקשתה עליהם העזרה.

השר הודה לפיניי ולמסיגלי על עזרתם והבנתם ושיבח נוסח המכתב בעניין המיסטרים.[1] הסביר רקע התקרית, היריות המתמידות, שחצנותם של הסורים שאינם מצייתים לאו"ם, הזכיר השבויים ופנייתנו למזכ"ל או"ם ושאל אם יכולה מדינה לסבול מצב זה לאורך ימים.

פיניי הפסיקו באומרו שאין עליו לטרוח ולשכנעו, שכן הוא מכיר את הערבים ושבע

527

1. מאוחר יותר טען ראסל, לאחר הבהרות עם נציגי ישראל, כי התכוון למסור רושם הפוך לגמרי בעניין הנשק. לדבריו אלמלא התקרית בכנרת היה נערך מעמד חיובי בעניין הנשק או בין שר החוץ לבין המזכיר או על ידי מסירת ידיעה אולי על ידי אלן להעברה לשר לפני צאתו. (ראה מברק אבן XA856, 22 בדצמבר 1955, 93.01/2212/10.)

528

1. ראה מס' 507.

מהתנהגותם באו"ם בעניין אלג'יריה. שאל במה הוא יכול לעזור.

השר הזכיר עניין 12 המיסטרים ושאל אם אפשר לראותו כגמור.

מסיגלי הסביר, כי מבחינת הממשלה הצרפתית ההחלטה קיימת, פנו לאמריקנים בעניין – off shore כמוסבר במכתב. עתה תלוי הכול במכתבם.

פיניי הוסיף כי לדעתו, ההסכמה האמריקנית מובטחת, אך מסיגלי הביע ספק ואמר כי ייתכן ותקרית הכנרת תדחה הפיתרון, גם הוא סבור כי הדחייה לא תהיה ממושכת.

להלן דיבר השר על המשך אספקת הנשק ובייחוד על 60 המיסטרים הנוספים. על כך לא הגיב מסיגלי כלל ואילו פיניי אמר כי צרפת גילתה בעבר ותגלה גם בעתיד רצון טוב, אלא שעליו להתחשב בכמה גורמים:

א. התחייבויותיהם לתיאום הפעולה עם השותפים האנגלים והאמריקנים.

ב. הצורך לנהוג בזהירות לגבי מדינות ערב ולא להרגיזן יותר מדי בגלל המצב בצפון אפריקה. הדגיש בעיקר הצורך לשכנע האמריקנים.

בחוזרו לדברי פיניי על הסדר שלום הצביע השר על הנזק שבהצעת אידן ובעיקר על התביעה לחיבור ירדן ומצרים תוך ביתור הנגב. אמר כי אם מדובר על מעבר לשיירות אפשר להגיע לחופש תנועה כחלק מהסדר של שלום ללא תכניות מסובכות ומסוכנות. חזר על נכונותנו להיכנס למשא־ומתן ישיר.

כאן רשם מסיגלי פרטי הדברים, ואילו פיניי גילה כדרכו בורות בכל הפרשה. אמר ש"כדאי להתחקות אחרי שורשי הסכסוך ולבדוק מנין נובעת האיבה בין ישראל לבין הערבים". השר נחקר אם כוונתנו למשא־ומתן עם מדינה ערבית אחרת או עם כולן ביחד.

ענה שאנו מבכרים לשאת ולתת עם כל מדינה. אך אם ידרשו שנשב עם כולן, לא יהיה זה המכשול במשא־ומתן. פיניי סיים השיחה באומרו כי הוא מבין דאגותינו ועומד על המשמר ועוד ישוחח על כך עם דאלס. כשיצא ללוותנו וננעלה הדלת מאחורי מסיגלי, הסיר מעליו על כל הסייגים וגילה חמימות יתרה. פנה אל השר ואמר לו, כי מאז ומתמיד היה ידיד לישראל ואנו יכולים לסמוך עליו גם בעתיד. עשה ויעשה הכול כדי להבטיח לנו נשק. הוא בטוח שגם עניין המיסטרים מסתדר. אל נדאג. האמריקנים דיברו עלינו בידידות רבה, מה שאין כן האנגלים שהיו מסויגים מאוד.

באותו ערב קיבל פיניי קבוצת שגרירים ערביים. ההודעה הרשמית של הרציף [משרד החוץ הצרפתי] אמרה שפיניי ניסה להשפיע על שרת ועל הערבים שימנעו מסכסוכים ויפתרו בעיותיהם בדרכי שלום.

צור

529

ד' בן גוריון אל א' אבן (ואשינגטון)

D. Ben Gurion to A. Eban (Washington)

העתק: 93.03/47/7

ירושלים, ד' בשבט תשט"ז
19 בדצמבר 1955

אבן יקר -

קראתי מברק הביקורת והתרעומת שלך בעניין כנרת,[1] וצר לי שמזמן לזמן נגרם לך צער וקושי בעבודתך היקרה מאוד לכולנו.

מבלי להיכנס בפרטי המבצע האחרון אני רוצה להבהיר השקפתי העקרונית בעניינים אלה:

(1) אמרתי זאת לברנס, וזוהי דעתי השקולה, שאם השכנים שולחים בנו מחבלים ורוצחים או מפירים בדרך אחרת חוזי שביתת־הנשק – עלינו קודם כל לפנות למשקיפי או"ם ולמכשיריה שינסו לתקן המעוות, ויש לתת להם כל הזמן הדרוש לשם כך. אם אינם מצליחים בכך, כשהצד השני עומד במרדו, ויד או"ם קצרה מלהושיע (אם מחוסר יכולת או מחוסר רצון) עלינו לפעול בעצמנו לשם הגנת החיים של אזרחינו וביטחונם.

(2) פעולתנו – כשהיא הכרחית לצורכי ביטחון – לא תוכל להיעשות במתכונת שכנינו. הם שולחים חבורות לפגוע בכל מי שיקרה בדרכם. אנו לא יכולים ולא רשאים לפגוע בציווילים הנמצאים מעבר לגבול. פגיעתנו תיתכן אך ורק בכוח הצבאי או המשטרתי שלהם.

(3) ברור שמבחינת דעת הקהל מצבם של אויבינו טוב מזה שלנו. פגיעה באיש בודד או באחד הבניינים אינה מהווה "חדשות" ואינה מופיעה בעיתונות העולמית. וכשעשרים, ארבעים או גם מאה יהודים נרצחים אחד אחד במשך תקופה ארוכה, אין הדבר נהפך לסנסציה ואינו מעורר דעת הקהל.

(4) אין אנו יכולים להזמין מחבל אחד למחנה צבאי שלנו ולעשות בו מה שהוא עשה בנו. עלינו לפעול לעתים רחוקות, לאחר שנצטברו כמה וכמה מעשי חבלה ופגיעה, והפעולה מן ההכרח שתהיה נגד יעד צבאי או משטרתי מעבר לגבול. אי אפשר לדעת מראש איזה כוח יעמוד נגדנו, ולכן אין לדעת מה עלול להיות מספר הנפגעים.

במבצע עזה הרוב הגדול של הנפגעים המצרים היו – חיילי התגבורת שבאה ממרחק למקום ההתנגשות.

(5) מצרים וסוריה אינן מסתפקות במעשי חבלה ורצח (לידיעתך: ברנס סיפר לי באופן קונפידנציאלי כי נאצר הודה בשיחתו עם ביירוד כי הוא שלח חבורות של פדאיון לירדן). הם גם מתנגשים בשטחים שלנו. מצרים – בשטח ניצנה, סוריה – בים כנרת.

(6) לכאורה היה הבדל ניכר בין הפגיעה הטריטוריאלית של מצרים ובין זו של סוריה. המצרים נכנסו לתוך שטחנו בכוח צבאי והתחפרו בו. תביעות משקיפי או"ם לסגת משטחנו לא נשמעו, ולבסוף נכנס צה"ל והדף אותם – וגרם להם אבדות לא מעטות.

529

1. מס' 512.

(7) הסורים לא יכלו לפלוש לכנרת ולהושיב בו כוח סורי. מה הם עשו? קבעו מספר מוצבים צבאיים ממזרח כנרת ומצפונו, ומקלעיהם ותותחיהם ירו בכל סירה יהודית – של דייגים ושל משטרה – שנתקרבה לחוף הצפוני.

(8) עכשיו היא עונת הדיג, והדגה משום מה חמדה הגדה הצפונית למקום התרכזותה, והדיג יוכל להיעשות אך רק בגדה הצפונית. כל הכנרת ועשרה מטרים ממזרחה ומצפונה (בשטח הסורי) הם חלק בלתי נפרד של שטח ישראל, ודבר זה הוכר על־ידי ועדת שביתת־הנשק.

מחאותינו ומחאות או"ם נגד יריות הסורים לא הועילו.

(9) בפועל אין הבדל אם צבא זר תופס חלק מהטריטוריה שלנו, או צבא זר מטווח מקלעיו ותותחיו נגד כל אזרח המופיע בקטע הימי בתוך גבולנו, שהסורים נתנו בו עיניהם. תותחים של צבא זר מטווח לחלק של טריטוריה שלנו – דינו כדין צבא זר. זוהי פלישה לא של חיילים אלא של פגוזים, וכשאו"ם חסרת אונים לסלקם, ואין אנו מוכנים לוותר על חלקה של כנרת (ואסור לוותר), עלינו לסלק התותחים.

(10) תותחים אינם פועלים באופן אוטומטי. הם מופעלים על־ידי חיילים, והמטרה ברורה. בניגוד לחוזי שביתת הנשק והחלטות ועדות שביתת־הנשק מופיע כוח האויב בחלק של כנרת – ועלינו להרחיקו. כשהפעולה ההכרחית נעשית – אי אפשר אף פעם לדעת מראש כמה נפגעים יפגעו, כי הדבר תלוי באויב, בכמות הכוח שהוא מציב נגדנו ובמידת התנגדותם.

(11) ידעתי שדעת הקהל לא תמהר לתפוס מהות הסכסוך חשיבותו, חומרתו וההכרח בשמירת שלמות גבולותינו.

אילו היה מבצע ניצנה – המבצע הראשון, ולא קדמו לו מבצע עזה, חאן יוניס, קונטילה, מובטחני שהתגובה (של העיתונות ושל הממשלות) היתה כאשר היתה אחרי מבצע עזה. הסברת עניינינו – שהם במידה רבה sui generis – אינה קלה, ודרוש מאמץ רב וממושך, ואין להירתע מתגובה ראשונית עוינת, אם רק בעצם הדבר, הצדק והתבונה וההכרח הם על צדנו. כך היה הדבר במבצע כנרת. אפשר אולי לערער במקרה זה על בחירת הזמן, (timing). לצערי הרב, נקבע הדבר על־ידי עונת הדיג. בתקופה זו, דייגי כנרת זקוקים לגדה המזרחית, ובתקופה זו נתקפו על־ידי האויב (היריות הסוריות היו באות גם בזמנים אחרים, אבל מקודם לא היה אכפת לנו).

(12) אין לדעתי לזלזל בקשיי ההסברה ובתגובה של דעת הקהל מתוך חוסר ידיעה. אבל אם נרתע על־ידי קושי זה – מסופקני אם נוכל לקיים המדינה, ליישב הדרום, לשמור על הגבולות ולהבטיח חיי אזרחינו.

אינני בטוח שאשכנע אותך – אבל ראיתי חובה לעצמי להסביר לך הדברים, כי "דעת הקהל" האישית חשובה בעיני במאוד מאוד.

בברכה,

ד. בן גוריון

530

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

British Commonwealth Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן ד/ 343
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 20 בדצמבר 1955

אילת. ב־19 דנא הזמין המנכ"ל את ניקולס לשיחה על המצב בירדן. תכלית השיחה לתהות על השקפת ניקולס על המאורעות האחרונים בירדן ולהבהיר כמה נקודות הנוגעות בנו.

המנכ"ל אמר שהמתרחש בירדן מדאיגנו מאוד מבחינה גשמית ומדינית כאחת.

ניקולס ביקש למעט בחשיבות ההתרחשויות, שתיארן כמעשיהם של היסודות הנרגנים הרגילים שנקל להסיתם להפגין, מבלי דעת בעד או נגד מי יפגינו. מכל מקום, ההפגנות אינם אנטי־בריטיות או אנטי־עיראקיות.

העיר שגלאב והקונסול הכללי הבריטי הודיעו שהמפגינים אינם נסערים באמת.

ניקולס סבור שקרוב לוודאי כי ירדן תצטרף לאמנת בגדאד, כי על החוזה האנגלו־ירדני מ־1948 יהיה משא־ומתן מחודש, כי הלגיון יחוזק עד כדי שתי דיוויזיות וכי הירדנים יקבלו כמה מטוסים. עם זאת לא תיענה בריטניה לדרישת הירדנים להשליש תמיכתה הכספית בלגיון לאוצר הירדני.

לדעת ניקולס, התקשרות ירדן לאמנת בגדאד עדיפה לישראל מהתקשרותה למצרים, סעודיה ואולי לסוריה. אף חיזוק הלגיון אינו צריך להיות בלתי רצוי לישראל, שכן אנשי המשמר הלאומי המרופט יועברו ללגיון הממושמע.

לשאלת המנכ"ל, השיב ניקולס שאין ספק כי בהצטרפותה לאמנת בגדאד תקבע ירדן תנאי מיוחד לגבי יחסה לישראל, אלא שלהסתייגות זו יהיה מן הסתם אופי כללי יותר משהיה להסתייגויות העיראקיות, שהרי ירדן – שלא כעיראק – לא תוכל להסתמך על החלטות 1947 לאחר שסיפחה הגדה המערבית בניגוד לרצונו המפורש של או"ם. לפיכך, תהיינה ההסתייגויות הירדניות פחות קשות לישראל מהעיראקיות.

המנכ"ל ציטט הקטע מהצהרת ממשלת בריטניה ב־27 באפריל 1950 האומר שעד שיקבע הגבול בין ישראל לירדן בהסדר סופי ביניהן, יחול החוזה האנגלו־ירדני על השטח שגבולו הוא קו שביתת־הנשק, ושאל אם ההסדרים החדשים שיבואו בעקבות הצטרפות ירדן לאמנת בגדאד ישפיעו על עמדה זו וכן מדוע נחשב אותו קו שביתת־הנשק כקבוע ומספיק דיו למתן ערובה לירדן ובלתי מספיק כבסיס לערובה לישראל.

ניקולס השיב שאינו סבור שההסדרים החדשים יביאו שינוי במצב החוקי. ההכרה "דה פקטו" בגבולות ירדן לא תיהפך להכרה "דה יורה". קו שביתת־הנשק נחשב כבסיס מספיק לערובה לביטחון ירדן משום שהחוזה האנגלו־ירדני כבר היה קיים בעת סיפוח העבר המערבי, ובריטניה לא יכלה להכריז על נכונות להגן על חלק זה של שטח ירדן אך לא על אחר.

בצטטו קטע אחר מאותה הצהרה האומר שאין כוונת ממשלת בריטניה להקים בסיסים בעת שלום בשטח שסופח לירדן, שאל המנכ"ל אם הצטרפות ירדן לאמנת בגדאד תביא לשינוי בנדון זה.

ניקולס השיב שאינו סבור כך והוסיף שיחידות השריון הבריטיות ובסיסי האוויר יישארו לדעתו בעבר הירדן מזרחה.

המנכ"ל הטעים שלאור החשיבות המרובה שאנו מייחסים לבעיות אלו, נשמח לקבל מאת ממשלת בריטניה ידיעות מוסמכות בנדון ואישור רשמי להנחת ניקולס בדבר אי־שינוי במצב הקיים חרף ההצטרפות הירדנית.

לשאלת ניקולס אם באמת נתנגד מאוד להצבת כוחות בריטיים בעבר המערבי, השיב המנכ"ל כי צעד זה יהיה "inflammatory".

ניקולס הוסיף כי המגמה הכללית היא להדגיש הצד הכלכלי, ולא הצבאי, באמנת בגדאד. אם תצטרף ירדן לאמנה, תופנה תשומת הלב לפיתרון בעיותיה הכלכליות ולא לצבאיות.

דו"ח מפורט בדואר.[1]

מב"ר

531
א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA611
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ושינגטון, 20 בדצמבר 1955

אישי

בשיחתנו עם ראסל אתמול נוסף על הבהרת התרשמות בנדור.[1]

(א) הביע הזדעזעות המזכיר על הפעולה בסוריה ובעיקר קביעת הפעולה בעצם הימים שהתעסק על פי בקשתנו בעניין הנשק. עד היום הזה לא מובן להם הגיון התיאום ותוהים אם זו היתה הכרעת הממשלה או פעולה שהוכרעה בה באחריות יותר מצומצמת בלי ידיעת התהליך של מבצע הנשק. לא נכנסנו אתו בבירור זה אך הדגשנו כי עמדנו בפני סכנה שהשימוש בכנרת יישלל לנו כפי שנשלל השימוש לפי שעה במפרץ ובתעלה.

(ב) אמר כי למרות ההזדעזעות האחרונה תוסיף ארצות־הברית לחתור לקראת הסדר על־פי שמונת הסעיפים שנמסרו לנו. מניחים כי נוסף על מכתבך שנגע בשתי נקודות יקבלו הערות על השאר כמובטח במכתבך האחרון.

(ג) התעקש בעמדה כי בלי סידור בנגב כגון זה של המשולשים אין סיכוי להסדר. אילו היה סיכוי להסדר ללא שינויי גבולות, היתה שמחה מאוד. הואיל והבהרותיה העלו כי בלי זה אין הסדר ועם זה יש סיכוי של הסדר, ראתה ממשלת ארצות־הברית חובה מוסרית למסור לנו

530

1. ראה איתן אל אילת, 20.12.1955, 93.04/330/3.

531

1. מס' 527.

על הדבר הזה. עלינו לבחור בשלום מובטח על־פי ויתור זה על שטח קטן ושומם לבין שמירת המצב הקיים על כל התוצאות הכרוכות בו של מצב מלחמתי, התחזקות הברית הערבית־סובייטית והקפת ישראל בטבעת מתהדקת של איבה פעילה. תוכל לתאר לעצמך מה ענינו. לא גילה אותה מידה של גמישות שהשתקפה בדברי אלן בשיחתו האחרונה.

(ד) אמר שכל שאר הדברים שאנו מוכנים לעשות כדי להשיג הסדר ידועים ומפורסמים זה שנים רבות, אך עובדה היא שלא הושג הסדר ולא יושג משא־ומתן אם לא ייאמר לנאסר כי יש לו סיכוי להשיג משהו בנגב שיאפשר גשר יבשתי וכו'. התרענו נגד השיטה הזאת של תנאים מוקדמים למשא־ומתן ואמרנו כי יש לגשת למשא־ומתן על־פי סדר יום שאינו קובע מראש את תוצאות המשא־ומתן על כל סעיף וסעיף. טען כי אמנם זוהי השיטה התקינה המקובלת, אך יש לנו עניין בערבים שאינם פועלים לפי שיטות תקינות ומקובלות. שוב הסברנו את עמדתנו כפי שהובעה במכתבך האחרון.

אמרנו כי על סדר יום של משא־ומתן עם הערבים יכול להופיע סעיף של סידורי מעבר הדדיים, אך בשום פנים לא נסכים לסעיף כגון גשר יבשתי ערבי בנגב שכן ניסוח סעיף כזה קובע בעצמו עיקרון פסול ופתרון בלתי מתקבל על הדעת.

כבקשתך ניסינו לעקור מלבו כל טעות ואשליה כי נסכים למשא־ומתן בשאלת הנגב.

אבן

532
י' אבידר אל ו' איתן
Y. Avidar to W. Eytan

מברק מוצפן ח/ 872
נוסח יוצא: 130.09/2326/4

מוסקבה, 20 בדצמבר 1955

מכתבך מ־5.12,[1] בתשובה על מכתבי מ־17.11,[2] הגיעני רק עתה, בינתיים כתבתי לך באותו נושא פעמיים והנני מוכן כמובן לעשות את כל הפעולה כאן, אולם סברתי כי ישנו יתרון מסוים במישוש מוקדם בצינור בלתי ישיר.

הצעותי בברן לגבי מה שאנו יכולים להציע לרוסים במהלך שיחות אתם על שינוי היחסים בינינו היו:

(1) נכונות לדיון בוויתורנו על רעיון חוזה הביטחון (דומני כי אין בכך ויתור הואיל ואין הרעיון ריאלי כלל וכלל).

532

1. איתן כתב: ברור בהחלט כי ברית־המועצות ניגשת היום למדינות נייטרליסטיות או למדינות שאפשר להשפיע עליהן לעבור לנייטרליות או לנייטרליזם כשביד פיתיונות שונים לפי צרכיהן. היא הציעה מפעל פלדה לנהרו, שלא היה מעונין בנשק, ואילו לנאצר הציעה נשק, היות וידעה היטב שאינו מעונין במפעלי פלדה. כל עוד מאמינה ברית־המועצות כי אנו גרורה של ארצות־הברית אין להניח כי תציע לנו דבר. אם נזנח את הרעיון לחוזה הביטחון עם ארצות הברית, או אם נחדל לפחות לדבר עליו, עשויה ברית־המועצות להציע גם לנו משהו כדי לרכוש את לבנו לנייטרליות מתמדת. אנו עלולים להיות במצב הקשה בו לא נדע אם מוטב לקבל את הצעתה או לדחותה - אלא אם כן, כמובן, תציע לנו יהודים..." (איתן אל אבידר, 5 בדצמבר 1955, 130.02/2410/18).
2. מס' 478.

(2) הדגשה כי אין אנו מתכוננים להעניק בסיסים צבאיים לשום מדינה זרה.

(3) נכונותנו לפעולה פוליטית אקטיבית נגד הפקט הבגדאדי (סבורני שהפעולה כזו צריכה להיעשות בלאו־הכי) מבלי להחליש פעולתנו נגד הסיוע הצבאי של הבלוק הסובייטי למדינות ערב.

(4) נכונות לשיתוף־פעולה כלכלי לקבלת סיוע כלכלי ולהרחבת יחסי המסחר.

(5) פיתוח היחסים הציבוריים על־ידי חילופי משלחות שונות.

(6) פיתוח יחסי התרבות על־ידי ביקורים הדדיים של אמנים, להקות, תערוכות וכיוצא־בזה.

כתמורה עלינו לתבוע לדעתי:

(1) הפסקת משלוחי החימוש למדינות ערב ומתן אפשרות לנו לרכוש נשק מאותם הסוגים ובאותם התנאים הנוחים שסופקו למדינות ערב.

(2) עזרה כלכלית בפיתוח הארץ בשטחים שיוסכם עליהם.

(3) עזרה בכוח אדם פעיל על־ידי אי מניעת עלייה מאותם יהודי ברית־המועצות אשר ירצו לעלות.

הנני משוכנע כי לו יכולנו להגיע לידי הידברות עם הרוסים – מבלי להימכר להם כמובן – לא היה זה מערער מעמדנו במערב, אלא אולי מעלה ערכנו ומשפר כוח מיקוחנו.

השגריר

533
א׳ אבן אל מ׳ שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA622
נוסח יוצא: 93.01/2212/8

ואשינגטון, 23 בדצמבר 1955

אישי בתכלית

ביקשתי שיחה עם סובולב כדי לעמוד על כוונת דבריו היום.[1] לפי מיטב ידיעותינו אינו מתכוון להזדהות עם ההצעה הסורית ואין לי חשש רציני שההצעה תזכה בתמיכה, אך לא הייתי מייעץ שנזלזל בעובדה שחיינו והתקיימנו והגענו לזמן הזה שהצעה לגירושנו ממשפחת העמים ולהטלת גזירות קשות עלינו עלתה על השולחן והובלטה בעיתונות העולמית. כלום אפשר לפקפק בהנחה כי מיצינו עד תום את יכולתנו לבצע פעולות כאלה אלא בתנאים נדירים של התגרות חזקה קודמת או במעמד מובהק של עמידה על נפשנו וגם בשני מקרים אלה רק לאחר דאגה להכנת דעת קהל ולמיצוי כל שאר הברירות להבטחת ביטחוננו. עם כל תקותי שנצא מהמערכה הזאת ללא פגיעה מיוחדת פרט לגינוי חזק שנראה לי כבלתי נמנע, הריני מקווה שתוצאה אומללה זאת אם תושג, לא תנוצל על־מנת להוכיח כי שכר פעולת כנרת יוצא בהפסדו הרב.

533

1. סובולב הביעה תמיכה בהצעה לדחות את הדיון במועצת הביטחון, כדי שאפשר יהיה ללמוד את ההצעה הסורית. הצעה קראה להטיל סנקציות על ישראל לגרשה מן האו״ם.

אתמול התייצבה משלחת של A[merican] J[ewish] C[ommittee] והביעה באוזני חרדה עמוקה לגורלנו וחוות דעת נמרצת שהפעולה היתה משגה חמור. כן התבטאו לי מילר, גולדשטיין וצוקרמן מהמנהיגות הציונית, בלאושטיין, פרוסקאואר, יעבץ, וארבורג ופרידמן בשם רוב פעילי המגבית. בכל מקרה, נתלוותה הביקורת הבטחה נאמנה ונרגשת לעמוד לימיננו בכל מבחן. מביעים תימהון על שאנו במו ידינו מבטיחים שיקיץ עלינו הקץ בפחות נשק במחסנינו ופחות אהדה עולמית לענייננו. מניח כי ברור לכל איזה שואה היינו ממיטים על עצמנו אילו היתה עוד פעולה כזאת בימים אלה.

אבריק כמה הערות יותר יסודיות על המצב והבעיה.

אבן

534

ש׳ פרס אל ד׳ בן גוריון[1]

S. Peres to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן פ/ 128
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פריס, 23 בדצמבר 1955

בהול

בעניין המיסטר 4א׳. לאחר המכתב של מאסיגלי נשארו שתי בעיות פתוחות: האחת, הסכמת ועדת הארבע בוואשינגטון והעיקרית שחרור מה"אופ שור פרוקורמנט". לפי חוזה האופ שור כל אווירון וכל חלק עד 225 מטוסים הם רכוש אמריקאי ובלי הסכמתם הדבר אינו ניתן לשחרור. נפגשנו עם האנשים אשר צריכים לפנות לאמריקאים והסברנו להם דחיפות הדבר יחד עם תביעה שהעניין יוצג כמילוי התחייבות צרפתית ולא כתביעה ישראלית.

ואמנם נמסר לנו שהשגרירות האמריקאית בפאריס העבירה הדרישה הצרפתית עם המלצה מצדה להיענות לה. בארוחת הצהריים שהיתה לי עם ביוט במחוז בחירתו, תבעתי ממנו 2 דברים. שהחוזה על ה־12 ייחתם מיד ושהמטוסים ישלחו מפורקים עוד לפני שיתקבל האישור האמריקאי.[2] ביוט הסכים להיענות לשתי הדרישות כאחת אבל ברור היה שלשם כך דרושה הסכמת פור ופיניי. פנינו אפוא שנית למשרדו של פור בשעה שהתקיימה ישיבה יוצאת מן הכלל של השרים בעניין אלג׳יר. הוצאנו מהישיבה את ברדד יועצו הפוליטי של פור והצגנו לפניו שנית שתי התביעות. ברדד ביקש מאתנו לחכות מעט וחזר עם שתי הדרישות לישיבת השרים.

בשובו הודיע לנו שפור מוכן לדון בבקשה השנייה רק במקרה שתהיה תשובה אמריקאית שלילית בהסבירו שלא רק שקשה להבריח רכוש השייך לגלית לאמריקאים אלא שהדבר קשה במיוחד כשאין תשובה ויש לו כל היסוד להניח שהתשובה תהיה חיובית. לעומת זה הוא מוכן

534

1. נשלח גם אל שר החוץ, שר הביטחון, הרמטכל וזלינגר.
2. במברק מאוחר יותר הודיע פרס שההסכם נחתם (מברק פ/145, 24 בדצמבר 1955, 130.02/2455/8).

לחתום על החוזה בלי לבקש הסכמת ועדת הארבעה וכן גם נתן הוראה לברוד להבריק בשמו מברק אישי לאמריקאים שיתבע תשובה מידית לפנייה הצרפתית. לאחר דיון זה קיימנו דיון נוסף עם הפקידים הבכירים במשרד הביטחון בכדי לבדוק אם יש דרך להברחת המטוסים. אולם דעת רוב הפקידים היתה שאין אפשרות צרפתית להוציא דבר בלי חתימת הרציף [משרד החוץ הצרפתי] והרציף לא יחתום על הערמה מרחיקת לכת.

הבוקר שוב התקבלנו על־ידי ביוט שבא לפאריס לשעה קלה. ביוט נתן ההוראות הבאות בכתב: לחתום חוזה על 12 המטוסים שמועד אספקתם ביולי אם עניין ה"אופ שור" יסתדר מיד ישלחו המטוסים מיד. אם יש דרך לדסו לייצר מיד 12 מטוסים מחוץ לתחום ראיית האמריקאים, יסופקו המטוסים גם כן הרבה לפני יולי. לפי בקשתנו הוא הוסיף בכתב ידו להוראה המודפסת סעיף המורה להעמיד לרשותנו "כמות מתקבלת על הדעת" של קומפוננטים שלמים. מתוך הסכמה ג'נטלמנית שנוכל להרכיב בארץ נוסף ל־12 עוד כמות של מטוסים. הוראות אלה ניתנו לאחר תיאום עם משרד החוץ. בפאריס חג המולד והבחירות משמשים בערבוביה. השרים מפוזרים בארבע כנפות הארץ והדיונים במועצת הביטחון והצרות באלג'יריה אינם מאפשרים לדעתי פעולה נוספת לפני הבחירות. יש עוד מקום אולי למאמץ אחרי השני בינואר. אפשר כמובן לגשת לארצות־הברית בכדי לדבר עם האמריקאים דבר שהצרפתים אינם פוסקים מלהמליץ עליו. בדעתם אמריקה וישראל זו פרשת יחסים שרק ידידות מאפיינת אותה. מבקש אפוא הסכמתכם לשובי הביתה. אגב, הבטיחו שהחוזה ייחתם מחר. אולם יש להטיל ספק בדבר ואין כל צורך בהישארותי למטרה זו. נחמיאס שהשתתף בכל הדיונים יכול לסיים זאת בעצמו.

שמעון

535

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 393
נוסח יוצא: 130.09/2310/6

ירושלים, 25 בדצמבר 1955

לבקשתו נתקבל וייט ביום שישי על־ידי השר לברכו לשובו. נכח הרצוג.

השר פתח שהיות והשגריר עומד לחזור ברצונו לברך וייט, על יסוד ההדים שהגיעו לאוזניו, על מילוי תפקידו כממונה באמונה ובתבונה. וייט הודה אולם ציין שלצערו נכשל בדיווח למחלקת המדינה. לפי התרשמותו לפני שבועות מספר מהמנכ"ל שאין בדעתנו להגיב על התקריות בגבול הירדני, ומכיוון שעניין הנשק תפס מקום מרכזי בצפיית הממשלה והציבור, ניבא וייט למחלקת המדינה שמצד ישראל ישרור שקט בשבועות אלה והנה באה תקרית כנרת וטפחה על פניו. למד לקחו ולא יוסיף להתנבא. השר השיב שנוכח הפגיעות וההטרדות הבלתי־פוסקות מצד הסורים זה שנים, מוכרחה היתה הסבלנות לפקוע.

השר סיפר שמצדדים שונים בישראל מבקרים פרסום תכנית השלום שלנו[1] בטענה שעלולה להתפרש כעמדה תחילתית בלבד וממילא לעורר תקוות לוויתורים. טענה זו תמצא סימוכין בהשראה לעיתונות ממקור מסוים במחלקת המדינה ש"תכנית השלום אות לגישה קונסטרוקטיבית הרומזת על אפשרות ויתורים ישראליים". אם ברצונה לא להחליש החוגים בישראל הדוגלים בשלום ולא להוסיף סיבוכים מיותרים למצב המסובך בלאו הכי, תיטיב מחלקת המדינה לחדול ממתן רמזים מטעים ומזיקים כאלה.

לשאלת וייט על הלך הרוח בוועדת החוץ הדגיש השר שגורל בקשתנו לנשק במרכז ההתעניינות.

בהזכירו הרשמים שמסר סטרייברט לב[ן] ג[וריון] משיחתו עם נאסר,[2] אמר וייט שמחלקת המדינה מעריכה שחל אולי שינוי לטובה בעמדת נאסר לשאלת הסדר עם ישראל. השר השיב שיש להתייחס בספקנות להערכה זו שכן ייתכן שמצד נאסר אין פה אלא טכסיס המכוון לתקן רשמים שליליים עליו במערב בעקבות העסקה הצ'כית לחזק בקשתו למלווה לסכר אסואן ולהרוויח זמן עד שייקלט הנשק הצ'כי בצבאו. אין הוא קובע בוודאות שנאסר יתחיל בקרוב במלחמה נגד ישראל אולם אין הוא (השר) רוצה להיות at mercy his statesmanship כשמבחינת כוחו הצבאי ירגיש עצמו נאסר חופשי להחליט. סיפר שבפגישה שלא לפרסום עם מערכת ניו יורק טיימס ניתח השיקולים העלולים לקבוע גישת נאסר אם ישתנה חמורות המאזן לטובת מצרים. מבלי להסתבך במלחמה בדרך המקובלת יוכל נאסר לנסות תוך שעות ספורות בהפצצה אווירית להמיט שואה על ערי ישראל בשקלו כי עד שיתייעצו המעצמות תושלם המלאכה. יתר־על־כן, הוא עלול לחשוב שלרגל הקשרים שנוצרו בינו לבין ברית־המועצות ישקלו המעצמות פעמיים לפני שיתערבו מחשש לתבערה בין־לאומית. אין הוא (השר) קובע שאמנם יחרוץ שיקול זה עמדת המעצמות אולם יש לקחת בחשבון שנאסר עלול לפעול לפיו. הווה אומר, אם לא נקבל נשק מגן מתאים, תארוב למדינה בעתיד הקרוב סכנה חמורה ביותר.

אשר לשמועות כאילו ארצות־הברית עומדת להעניק מלווה לסכר אסואן, אמר השר שעקרונית ראינו תמיד ברכה בפיתוח כלכלי בארצות ערב אולם נשאלת השאלה הייתכן שהמדינה האדירה בעולם הדוגלת ביחסי תרבות בין עמים, תושיט עזרה נרחבת למדינה הנוקטת נוהג ליסטים כלפי שכנתה. שתי מטרות עליונות עמדו בפני הכת המהפכנית במצרים בהגיעה לשלטון. אחת מדינית – הוצאת הבריטים מהתעלה. אחת כלכלית – בניית סכר אסואן. להגשמת הראשונה, סייעה ארצות־הברית סיוע מכריע. כעת היא עומדת לתת ידה להגשמת השנייה. גם לגבי הראשונה, גם לגבי השנייה לא התנתה עזרתה בהפסקת ההסגר על ישראל. חששות ארצות־הברית שבלי עזרתה ייעשה המפעל בעזרת ברית־המועצות הנם לדעתו חסרי שחר. אין ביכולת ברית־המועצות לבצע תכניתה להרחבה רבתי של תעשייתה ולאי פגיעה ברמת החיים יחד עם הענקת עזרה כבירה לארצות חוץ. וייט השיב שאין הערכת ארצות־הברית כהערכת השר. ביצוע המפעל יימשך שנים רבות ומתוך תפוקתה התעשייתית העצומה לא תתקשה ברית־המועצות לספק החומרים והמכונות לשיעורין. לעיני הרוסים, פיתוי החדרת כאלף מומחים למצרים; בעיית ארצות־הברית כיצד למנוע סכנה זו. לטענת השר על ההסגר המצרי הרי אילת אינה בבחינת כורח כלכלי לישראל לעוד זמן מסוים ובין כה אין לדון היום ביחסי מצרים–ישראל דיון מצמצם אלא מתוך ניסיון להגיע

535

1. הכוונה לפירסום עיתונאי נרחב שבו זכו הצעות ישראל לפתרון הסכסוך עם מדינות ערב כפי שנמסרו למזכיר המדינה דאלס – ראה מס' 503, נספח.
2. ראה מס' 526.

לפתרון שורשי. לכך השיב השר שאין מצד נאסר כל נכונות של ממש להסדר. תכנית ג'ונסטון היתה מבחן חותך שכן נאסר הבטיח לג'ונסטון להביא הסכמת הערבים תוך שלושה חודשים וכזכור אמר לו השר שאנו מוכנים לחכות אפילו ארבעה חודשים עד סוף פברואר. בפגישתו בוואשינגטון עם ג'ונסטון מצאו השר זו הפעם הראשונה ספקני ביותר לגבי סיכויי תכניתו. וייט שאל איך העריך המזכיר באוזני השר מידת נכונות נאסר להסדר והעיר שתכנית ג'ונסטון אינה חשובה למצב. אחרי שהשיב לשאלתו, אמר השר שעד לפני זמן קצר ראתה ארצות־הברית בתכנית ג'ונסטון מפתח להפגת המתיחות. לכך השיב וייט שמאז נפל דבר באזור – העסקה הצ'כית – המחייב נטישת ה־gradual approach ובמקומה נקיטת גישה כוללת המעמיקה לשורשי הבעיה. השר העיר כי נתהפכו היוצרות והביע ספקות חמורים לגבי נכונות הערכה זו ויעילותה.

מאהב

536

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מקור: 130.10/2356/14

אנקרה, יא בטבת תשט"ז
26 בדצמבר 1955

שמור

ביום 26 לחודש זה נתקבלתי אצל שר החוץ החדש, מר קופרולו, לביקור נימוסין לפי בקשתי. השיחה ארכה כ־45 דקה והתפתחה לוויכוח ער על יחסי תורכיה ישראל. פתחתי לאמור כי המצב במזרח התיכון בכלל וביחסי תורכיה-ישראל בפרט, אינו משביע רצון. הוא הפסיקני והדגיש כי הגורם למשבר הנוכחי הוא הגורם הסובייטי. עניתי כי הנני מסכים עמו בלב שלם כי הגורם הסובייטי נכנס לפעולה מסוכנת ביותר; אינני רוצה לחזור על הערות ואזהרות שהשמעתי בוויכוחים רבים לפני כריתת הברית התורכית-עיראקית. אבל ברצוני לטפל בהווה ובעתיד ולא בעבר. מאז עשתה תורכיה את המשגה הראשון וחתמה על המכתב שבו היא מתחייבת לעזור לערבים במאבקם נגד ישראל,[1] היא המשיכה לנווט צעדים המעוררים אצלנו דאגה רבה. כאן הפסיקני קופרולו שנית ושאלני מדוע אנו מתקיפים את סוריה ומצרים. הוא הוסיף כי הוא שואל זאת כידיד אל ידיד והיה רוצה להבין מה התועלת הצומחת לנו מהתקפות. נתתי לו הסבר מלא על המצב בגבול המצרי והסורי. לא אגיד ששכנעתי אותו, אולם הוא קיבל את הסברי ללא הערה.

המשכתי בטענותי נגד היחס התורכי כלפי ישראל. בייחוד שמתי את הדגש על הצהרות מנדרס ועל מעשי זורלו בתקופת העדרו של קופרולו ממשרד החוץ. מתחתי ביקורת מפורטת על תכנית אידן והדגשתי את הרושם הקשה שעשתה על ממשלתי ועל דעת הקהל הישראלית, ועל הצהרת מנדרס אשר בה נאמר כי תורכיה תתמוך בתכנית הסדר הבעיה הארץ־ישראלית בתנאי שזו תמצא חן בעיני אחד הצדדים בלבד, כלומר – הצעד הערבי. ציינתי עד כמה נוקשה העמדה שנאחז בה זורלו

536

1. ראה מס' 89 (הערת־עורך).

בבנדונג, אשר הוסיפה למתיחות באזור המזרח התיכון ועד כמה מסוכנת הדרך שתורכיה הולכת בה בשתפה פעולה עם הערבים להקמת מנגנון כלכלי למזרח התיכון אשר מטרתו לבודד את ישראל.

מתחתי ביקורת קשה על דברי הנשיא באיאר בירדן. אמרתי כי הקהל הישראלי זועזע לשמוע כי הצבא התורכי מתכונן להילחם בישראל. כאן הפסיקני שוב קופרולו ואמר כי נתן הסברים לפני יומיים במג׳לס. ניצלתי את ההזדמנות בשאלה שיפרש מהי כוונתו בקשרו את דברי באיאר אודות התערבות צבאית תורכית, להתחייבות התורכית כלפי עיראק לשתף פעולה בהגשמת החלטות האו״ם על ארץ־ישראל. האם הכוונה כי תורכיה תהיה מוכנה להילחם כדי להגשים את החלטת או״ם לחלוקת ארץ־ישראל מ־1947?

קופרולו השיב בהתרגשות כי תורכיה לעולם תתנגד לשימוש בכוח לכל מטרה שהיא. ״מדיניותי בעבר – אמר קופרולו – היתה תמיד כי תורכיה עומדת לרשות האו״ם לכל קריאה מצדו להגשמת החלטותיו, וכך עשינו בעניין קוריאה. אם תהיה באזור המזרח התיכון התקפה בלתי מוצדקת ותהיה קריאה מהאו״ם לעזרה צבאית תורכית, תיענה תורכיה לקריאה. אין לתת כל פירוש אחר לדברי הנשיא באיאר לדברי במג׳לס, ההתחייבות היא כלפי האו״ם ולא כלפי ירדן ועיראק״. המשכתי לדבר על השגיאה שעושה לדעתי, תורכיה, בכך שהיא מעוררת את הערבים לחשוב כי היא תומכת בעמדתם הקיצונית כלפי ישראל. חזרתי על כך כי כל עידוד לערבים מגדיל את המתח באזור. ההתחרות בין הסובייטים והמערביים לרכוש את אהדת הערבים על חשבון ישראל יכולה להביא רווח אך ורק לסובייטים אשר הם היחידים שירוויחו מהגדלת המתח או מפריצת מלחמה באזור.

כל זמן שהערבים יקוו כי יש להם סיכוי להביא את תורכיה לניתוק יחסיה המדיניים והכלכליים עם ישראל, אין כל תקווה כי המתח באזור ירד. על התורכים להבהיר את מדיניותם כלפי הערבים ולא להשאיר כל מקום לספק כי העמדה התורכית היא שמדינת ישראל לא תימחק מהמפה ולא תיגזר. ולזה השיב קופרולו: ״מדיניותנו כלפי ישראל לא תשתנה לעולם, בזה תוכל להיות בטוח״. המשכתי לדבר על המתיחות באזור וניסיתי להסביר כי סיבת המתח היא הרגשת החמדנות והפחד השוררת מסביב לארץ־ישראל. האם ההגיון אינו מחייב תרופה למצב זה? למצב של חמדנות ופחד בין הגוש המערבי והמזרחי יכול רק אלוהים להביא פתרון, אבל באזור המזרח התיכון יש ביכולת מעצמות המערב הדמוקרטיות הרודפות שלום, להביא פתרון. בו ברגע שהגורמים השונים במזרח התיכון ידעו כי אין כל סיכוי לתקוותם להריסת אויביהם וכי לא קיימת יותר כל סכנת התקפה צבאית מהצד שכנגד ללא התערבות מיידית מכרעת של העולם החופשי כולו, ירד המתח באזור המזרח התיכון ויעלה הסיכוי להסדר בר־קיימא. על התורכים המכירים את עמי המזרח התיכון זה מאות שנים לשכנע את בעלות־בריתם כי עליהן לתת את הערבויות הדרושות לכל הצדדים. הנני פונה אל השר בבקשה שיקדיש חלק ממאמציו להגשמת מטרה זו. לזה ענה קופרולו כי המצב באזור קשה מאוד והוא עצמו אינו מבין מהן המטרות המדיניות של כמה מדינות, ביניהן מצרים. אין הוא מסכים למדיניות הפייסנית של ידיד תורכיה במערב, ובמיוחד איננו מבין איזו תועלת תצמח ממתן עזרה למצרים ללא תנאים. אולם לא רק בשטח המדיניות במזרח התיכון ישנם חילוקי דעות בתורכיה לבעלות בריתה, וברצונו לומר לי רק משפט אחד: ״אתה מכיר אותי והנך יודע כי אני איש עקבי וגלוי, תוכל לתת בי אימון, ולסמוך עלי״.

בזה נסתיימה השיחה, אשר היתה עסיסית ביותר שכמוה לא היתה לי עד כה עם קופרולו. התרשמתי כי הוא הרבה יותר בטוח בעצמו והרבה יותר עצמאי בדעותיו מאשר בתקופת כהונתו הקודמת באותה משרה.

בברכה,

מ׳ פישר

537

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה

Y. Avidar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן ח/890

נוסח נכנס: 130.09/2326/4

מוסקבה, 28 בדצמבר 1955

ב־28.12 ביקרני הממונה המזרח גרמניה ומסר תזכיר ממשלתו בתשובה על תזכירנו מ־[7].3[1]

התזכיר מפרט את הצעדים שגרמניה המזרחית נקטה למען מנוע אפשרות של חידוש הנאציזם. מדגיש את העזרה המושטת ליהודים שנשארו בגרמניה המזרחית ומסים באומרו שממשלת גרמניה המזרחית מילאה חובתה בתשלום הפיצויים שנקבעו על־ידי מעצמות הכיבוש עבור הנזקים שגרמו הנאצים. הסברתי כי התזכיר מתעלם מהנושא העיקרי של תביעתנו והיא חלקם בשילומים לקורבנות הנאציזם החיים בישראל וביקשתי כי ממשלתו תדון מחדש בבעיה. אמרתי כי ייתכן ויוטל עלי למסור תשובה על תזכירם. הממונה הבטיח להעביר מיד לממשלתו תגובתי לתזכירם. התזכיר ופרט השיחה יועברו אליכם בדואר הקרוב.[2]

השגריר

538

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ לארץ

Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוזם 343

נוסח יוצא: 130.09/2339/5

ירושלים, 29 בדצמבר 1955

בשיחה עם המנכ"ל היום בנוכחות ויג'ייה ותקוע מסר ברנס על פגישתו עם גוהר ב־28 דנא.

(א) השבויים. גוהר הסכים לביקור משקיפי או"ם אצל שבויינו כדי לחוקרם בהתאם לנוהל ועדת שביתת־הנשק. אחרי ביקור זה ישקלו המצרים הסדרת ביקורים שגרתיים. גוהר הביע דעה כי מוטב שהביקורים השגרתיים יערכו על־ידי משקיפי או"ם מאשר על־ידי נציג הצלב האדום. מצרים מסכימה לחילופי השבויים שנשבו בתקריות גבול, אולם איננה רואה קשר בין שבויים אלה לבין אסירי משפט קהיר. גוהר הביע אישית הדעה שהתערבות ישראל בגורל האסירים לא תהיה לטובתם או לטובת הקהילה היהודית במצרים.

537

1. ראה מס' 283.
2. התזכיר, ללא תאריך, בתיק 130.11/2511/17.

(ב) יריות מצרים מעבר לקו. ברנס לחץ שוב על גוהר להוציא הוראות מוחלטות לכוחות המצרים להימנע מפתיחת אש לשטח ישראל. הציע לגוהר שמצרים תסמן הקו בחביות. גוהר הבטיח להעלות עניינים אלה בפני עאמר והמפקדים המקומיים בעזה.

(ג) סיורים ישראלים בגבול. ברנס חזר והעיר לנו שעל אף זכותנו המלאה לסייר לאורך הקו עצמו, יש להכיר בכך שסיורים כאלה גורמים לתקריות. בעבר התהוו בדרך כלל מצבים חמורים כתוצאה מתקריות בהן היו מעורבים משמרות סיור. אם הכוונה להבטיח שקט, רצוי שנימנע מסיורים בגבול ממש, כפי שעשינו ביולי ובאוגוסט, ונקבע שביל הסיורים במרחק 500-600 מ' מהקו. אין צורך להודיע על כך בפומבי.

(ד) הצעות המרשלד.[1] עמדת מצרים נשארת ללא שינוי, אולם מוכנה להמשיך לדון בהצעות המזכ"ל. בכוונת ברנס למסור דו"ח למזכ"ל על העמדה הישראלית כפי שתוארה בהודעת דובר המשרד מ־27 בדצמבר ועל עמדת מצרים כפי שהסתברה מהשיחה האחרונה עם גוהר. לדעת ברנס יש סיכוי שמצרים תוותר על דרישתה לסמן גבולות המפורז מסביב לאזור אם נסכים לשנות עמדתנו ביחס להימצאות המשטרה בניצנה.

ברנס ניסה להניע גוהר להסכים להשארת המשטרה במפורז אולם גוהר לא זז מהתנגדותו. לדעת ברנס, אם ישראל איננה מוכנה לשנות עמדתה ביחס למשטרה על־ידי הוצאתה בכלל מהמפורז או על־ידי ארגונה כחלק בלתי נפרד מהקיבוץ או על־ידי הגבלת תנועותיה, ייתכן שהמזכ"ל יצטרך לשנות הצעותיו.

המנכ"ל השיב כי לאור דברי ברנס, לא ברור על מה אפשר עוד לדון. שינוי הצעות המרשלד פירושו בוודאי התאמתן לתביעות המצריות. לפיכך, יוענק פרס למצרים בעד התנגדותה להצעות או"ם. אשר לרושם ברנס כאילו הצעות ראש הממשלה בדבר הפסקת אש מהוות תנאים לביצוע הצעות המזכ"ל, נאמר לברנס שלא כן הדבר. מכל מקום, הבטחת הפסקת האש ומילוי נאמן של הסכם שביתת־הנשק הנם חובות מובנות מאליהן ואין לפרשן כתנאים מוקדמים. הגדרת הצעות אלו כתנאים, מזכירה הטענה שאם ישראל מעוניינת בשלום בעוד שהערבים מתנגדים לו, על ישראל לשלם מחיר להשגתו. רצון לשלום כמו הבטחת הפסקת אש ומילוי התחייבויות הסכם שביתת־הנשק הנם חובה ולא תנאי. ברנס הציע שננסח דברים אלה במכתב אליו.

תקוע

538

1. ראה מס' 449, והערה 4 שם.

539
א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן 520
נוסח נכנס: 130.09/2320/4

לונדון, 29 בדצמבר 1955

סודי ביותר

בביקורי אצל סלווין לויד על־פי הזמנתו, במטרת "היכרות רשמית" העיר – אם כי אין זה מקובל בהזדמנות חגיגית מעין זו לשוחח "בעניינים מעשיים" רצונו לשמוע מפי: "באופן אישי ובלתי רשמי" על השאלה המעסיקה אותו עם כניסתו לתפקיד החדש. והיא: כיצד מעריך ציבורנו המצב שנתהווה היום באזור כשמאזן הכוחות הולך ומשתנה לרעתנו ובאיזו מידה גבר הזרם השואף לפיתרון על־ידי מלחמת מנע עם מצרים. עניתי כי במידה שקיימת תנועה זו, אשמה בכך ממשלת בריטניה מכל מדינה אחרת מאחר שיזמה מדיניות של פיוס נאסר על חשבוננו ובעיקר בגלל מנעה מאתנו רכישת נשק מגן. לא ידע להגיב על הערתי והמשיך באומרו כי מעולם לא נמנה על חסידי מצרים כי מכיר הוא היטב המצרים ואופיים מאז המשא־ומתן שנוהל עמם בשאלת סודאן ובשאלות אחרות. כאן פנה אלי בשאלה: "כמה ימים יהיו דרושים לכם כדי להכות את מצרים". עניתי כי אינני איש צבא ולא אוכל להשיב על שאלתו, אך נדמה לי כי במלחמת מגן היום, חוזר היום, היינו אולי עושים זאת בחמישה ימים. אז שאלני: "האם הייתם מצליחים להגיע בחמשת ימים אלה עד סואץ" עניתי שוב כי אינני מומחה בשאלות אלה אך חושב כי במקרה של מלחמה עם המצרים היינו שואפים לנהל המערכה על אדמתם ולא על אדמתנו. שאל הוא: "האם תחזרו לגבולותיכם לאחר שתכו את הצבא המצרי" עניתי כי אין לנו כל כוונות כיבוש לגבי שום מדינה ערבית ומצרים בכללן.

לאחר הפסקה קלה פניתי אליו בשאלה אם אוכל לפרש שאלותיו כסימן אם אמנם רוצה היה כי נכה המצרים. חשב רגע והשיב: "שאלתך קשה ורצינית מאוד" המשיך באומרו כי ידוע היכן מתחילה מלחמה, אך מי ידע היכן עלולה היא להיגמר. למשל, מה יקרה אם סוריה תצטרף אל מצרים ומי יוכל לנחש התנהגות הרוסים באותה שעה.

אך דאגתו היא מה יהא מצבה של בריטניה אם ירדן תבוא לעזרת מצרים, ובמלחמה בינינו לבין הירדנים לא תהיה ברירה בפני בריטניה אלא להסתבך בה גם כן. תוך שיקול כל הסכנות הללו עליו לענות על שאלתי בשלילה גמורה. כלומר, בשאלותיו לא התכוון להביע תמיכה ברעיון מלחמה בינינו לבין מצרים. העירותי כי ממשלתי לא חשבה מעולם על מלחמה אלא פניה להגנת מדינתנו במקרה שתותקף.

שוב האשמתי ממשלת בריטניה על המדיניות בה נקטה לגבינו בכל הזירות המעודדת התוקפנות הערבית והמרחיקה את סיכויי השלום בינינו לבין שכנינו.

במידה שיכולתי לחוש בכך, היה לויד כן בשאלותיו ולא היה בדעתו לטמון לי פח, לא כדי להוציא ממני אישור כי אמנם מתכוננים אנו למלחמת מנע ולא כדי להצדיק מניעת נשק מאתנו בהישענו על דברי כי יש בכוחנו להכות המצרים לו פרצה מלחמה בינינו. ייתכן שבהציגו שאלה

זו עדיין דבר מגרונו שר ההגנה לשעבר יותר מאשר מזכיר החוץ החדש.

שעה שהזכרתי הזמן שהיה דרוש לנו כדי להנחיל מפלה לצבא המצרי, הרגשתי כי כוונתי ליכולתנו היום בטרם שונה המאזן לחלוטין על־ידי אספקת הנשק ממדינות מזרח ומערב כאחת. לא השארתי בדברי כל ספק אם ביחס לשאיפתנו לשמור על השלום ואם ביחס לנכונותנו להילחם במקרה שנותקף.

לויד שוב לא הגיב על הערותי האחרונות ותחת זאת החל למתוח ביקורת על מעשי התגמול שלנו אשר אינם, לדעתו, פותרים את בעייתנו הביטחונית אלא רק מסבכים יחסינו עם הממשלות הידידות ועם או"ם.

בסוף השיחה העיר כי בבחנו מדיניותם במזרח התיכון יהא עליו להחליט אם מוטב שהערבים המוכנים לשתף פעולה עם הרוסים ילמדו מניסיונם עד כמה אין לסמוך על הרוסים ועל כנות יחסם לכל אומה שאינה מוכנה לקבל תורת הקומוניזם בשלמותה, או שמא על המערב לנהוג בעתיד ביד חזקה יותר במדינות אלה. ולכך ייוועץ בשגריריו במדינות ערב וישראל בכינוס שזימן לשבוע הבא.

בסוף אמר כי עלינו לדעת ברור כי לא ירשו לערבים לפגוע בישראל ולהשמידה וכי שאיפתו כשאיפת קודמיו תהיה מכוונת לקראת הסדר בינינו לבין שכנינו. הציע כי אבוא אליו לשיחה כללית כעשרה ימים לאחר כנס השגרירים ותקוותו כי עד אז יהיו ענייני אזורנו נהירים לו יותר.

אילת

540
י' צור אל מ' שרת
J. Tsur to M. Sharett

מברק מוצפן שפ/ 172
נוסח נכנס: 130.09/2346/3

פאריס, 29 בדצמבר 1955

לאחר עיכוב משלוח הנשק (מברקנו 166) ביקשתי פגישה דחופה עם מארג'רי בהיעדר מאסיגלי ופיניי. מארג'רי אישר כי לאחר תקרית כנרת נתקבלה החלטה של השלושה בפגישתם בפאריס להפסיק כל משלוחי נשק למזרח התיכון עד לסיום הדיון במועצת הביטחון. הדגיש שפיניי קיבל על עצמו התחייבות בנוכחותם וכי לא יוכל לזוז ממנה. מחיתי חריפות על החלטה שפירושה למעשה אמברגו על ישראל וזה בשעה שהארצות השכנות ממשיכות לקבל נשק מן המזרח. הוספתי כי יהיה זה זעזוע קשה לממשלתנו אם ייוודע שגם צרפת שסמכנו עליה שוללת מאתנו עזרתה, וזאת לאחר התחייבויות ואישורים בכל השלבים. ציינתי כי מבחינה מעשית גורמת לנו הדחייה להוצאות מרובות הואיל והנשק היה מוטען ומוכן למשלוח. מארג'רי אמר כי הוא יודע כי דחייה זו תפגע בנו אך קצרה ידו להושיע. "מדוע לא חשב על כך המטה הכללי שלכם שבוע אחד קודם". שאל אם אין צה"ל נותן לעצמו דין־וחשבון כי בפגעו בסוריה חיבל במאמצי צרפת וידידיה בדמשק למנוע בעד יצירת חזית ערבית מאוחדת נגד ישראל, על־ידי מעשים כאלה מונעת ישראל מידידיה את האפשרות לבצע רצונם הכן להושיט לה עזרה שהיא ראויה לה לדעת הכול. עם זה, הבטיחני כי הדחייה אינה אלא עד להחלטת מועצת הביטחון וכי אין הכוונה

להטיל אמברגו על משלוחים לישראל. אין זו אפוא אלא שאלה של ימים.

בפגישה שנייה באותו יום אמר לי מארג'רי כי לפי הידיעות שבידו אין בדעת ארצות־הברית למנוע נשק מישראל אחר הדיון במועצת הביטחון תהיה ההחלטה אשר תהיה וכי כוונת מחלקת המדינה להיענות אז לדרישתנו לאספקה מארצות־הברית.

מציע שתעביר לאבן.

צור

541
א' אבן אל מ' שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA657
נוסח נכנס 93.01/2213/7

ואשינגטון, 30 בדצמבר 1955

אישי בתכלית

שלך 407.[1]

הבן סידר את הפגישה בביתו של דאלס היום. באתי במכונית עם ראובן [שילוח] ותוכנן שאכנס לבדי. בעמוד המכונית בכניסת הבית הופיע המזכיר בלוויית ראסל והתברר שהאחרון ישתתף בשיחה. כך הייתה השיחה מרובעת כלומר בהשתתפות ראסל וראובן.

מחשש שמא ראסל אינו בסוד העניין פתחתי בלשון סתומה. מסרתי לקריאתו תרגום סעיפי א-ג של מברקך מס' 407. קרא את המסמך והעבירו מיד לראסל. מסרתי מילואים בעל־פה שכללו את שאר דברי מברקך בתוספת החשבתנו לעצם המאמץ להביא לידי פגישה היסטורית זאת. הדגשתי במיוחד את דאגתנו המתמדת לעניין הנשק. כן הסברתי כי ראוי ביותר שהנציג שיתפנה למבצע הזה יעסוק במיוחד בעריכת הפגישה ובקידומה ולא יזדהה עם שום תכנית או הצעה. דאגתנו זו נובעת בעיקר מקיום נושא אחד דהיינו, המעבר בנגב שאין עליו הסכם בין מצרים וישראל ושיש בו אפילו פלוגתא בין ארצות־הברית לישראל. כאן הפסיק את שיחי ושלל קיום מחלוקת בעניין זה בין ארצות־הברית הבהיר כי ארצות־הברית סבורה כי יש מחלוקת בין ישראל ומצרים שלא תגושר בלי שנתקדם בעניין זה. סיכמתי כי אנו בעד הפגישה ללא תנאים מוקדמים ויחד עם זה מתמידים בתביעת הנשק.

תשובתו: א) לאחר ששאל את ראסל שהמסמך היה בידו אם ניסוח תשובתנו מתפרש כאילו אנו מצפים לפגישה ישירה מיד. אין מנוס משלב ראשון של פעולת השליח שיחתור לעריכת הפגישה. לשם כך יהיה השליח חייב להבהיר אם יש סיכוי כלשהו להסכם. אמרתי כי גם אנו מבינים שהשליח

541

1. מברק זה לא נמצא. עניינו של המברק שלפנינו הוא שליחות התיווך של רוברט אנדרסון למזרח התיכון (ראה כרך 11, מס' 14, הערת עורך). ככל הנראה, מטעמי סודיות, חלק מהתיעוד על פרשה זאת לא נשמר בתיעוד הרגיל של משרד החוץ, אפשר שתויק בנפרד. מתוך רישום השיחה בתיעוד של מחלקת המדינה העבירה מחלקת המדינה לפני 23 בדצמבר שדר אל שרת המודיע על מינוי שליח מיוחד שתפקידו לסייע לקדם משא־ומתן בין ישראל למצרים. ראה .Foreign Relations of the United States (FRUS), Vol. XIV, Arab-Israeli Dispute, p. 890- 892

יצטרך בשלב ראשון לבוא בדברים עם ראשי שתי הממשלות בנפרד אך עמדתנו היא עריכת פגישה ישירה ככל המוקדם ואי־הזדהות השליח עם הצעות או תביעות. אמר שהוא מקבל הנחה זאת. אמרתי שהצדדים צריכים לשכנע איש את רעהו ולא לכבוש את לב השליח ולזה הביע הסכמה נמרצת.

ב) בעניין הנשק התפתח ויכוח ער. טען כי לא תוכל ישראל להחזיק שוויון עם הערבים מול החלטת ברית־המועצות להפר את המאזן. דבר זה היה אפשרי כשהמערב עמד יחידי בזירה ושיתף פעולה עם ישראל בהחזקת המאזן אולי לא בהצלחה מלאה אך על כל פנים במידה גדולה. כוח קליטת ישראל לא יאפשר לה להישען על כוחה המזוין בלבד ועליה להסתמך יותר ויותר על הידיעה הברורה שידידיה לרבות ארצות־הברית לא יתנו לה להיכשל. עניתי כי אין לנו התחייבות חגיגית ברורה של ארצות־הברית שתחוש לעזרתנו אם נותקף. גם אם לא נוכל להדביק במלואו את קצב ההזדיינות המצרית הרי אין להסיק מזה שמותר לשבת בחיבוק ידיים מבלי להדביקו עד כמה שידנו תשיג. בעיקר יש תקלה עמוקה במשא־ומתן שיתנהל על רקע של נחיתות צבאית גוברת כשערינו וכפרינו יהיו פרוצים להתקפה בייחוד באוויר. בקשתנו מ־16 בנובמבר מבוססת על הנחה שקולה כי קיים שביל מרכזי בין הדבקה מלאה של העסקה המצרית שאולי אינה אפשרית לבין מדיניות של שב ואל תעשה שאינה באה בחשבון. אפילו הייתה לנו התחייבות מפורשת של ארצות־הברית לעזור לנו בשעת פקודה היינו גם אז נאלצים לפגוש לפחות את ראשית ההתקפה ואולי גם את כולה בכוחנו בלבד. לא ברור אם המשא־ומתן יתחיל וגם אם יתחיל ייתכן כי לא יסתיים בהסכם. אי יכולתנו לתקן את המאזן בכללו אינו רשאי לשמש עילה נגד תיקונו ככל האפשר. יש הבדל כביר בין הפרש של חמישה נגד אחד לבין הפרש של שניים נגד אחד וחובה להעניק לנו הרגשה פחות מתוחה של עמידתנו נגד סכנות איומות ללא מגן יעיל. מה יהיה אם המתקיף בעליונותו המכרעת יכריע אותנו במכה ראשונה? השיב כי אין סכנה כזאת אם לא נכביד על התערבות ידידינו על־ידי טשטוש העובדות שאנו באמת הצד הנתקף. אמרתי שמה שלא יהיה גורל התערבות הידידים אין מנוס מהעובדה המרכזית כי אם תבוא התקפה נעמוד בודדים בהדיפתה לפחות בראשיתה ואולי בכלל. אמר לא אוכל הכחיש כי סכנתכם גברה מאוד.

מכאן חזרה השיחה לנושא הפגישה. הדגיש כי הכוונה היא להגשים את המאמץ בשבועות מעטים. הצעד הבא יהיה מינוי השליח שיעסוק בדבר על בסיס סודי on a covert basis. נאסר לא יוכל להתחיל בפגישה גלויה, עליו רובצת אחריות כפולה לבוא לידי הסדר בשם מצרים ולחייב את שאר מדינות ערב. אמרתי כי מטעם השגרירות מטפלים בבעיה רק אני ושילוח. המזכיר אמר כי גם במחלקת המדינה הידיעה והטיפול מצומצמים ביותר. בסיכום אמר שביום רביעי הבא יקווה להצעיד את המבצע קדימה. השליח כשיתמנה יבוא אתנו בדברים פה ואז ייסע למזרח התיכון לשיחות סודיות עם שני ראשי הממשלות במגמה לבדוק אם אפשר לקרב עמדות שני הצדדים וכן כדי להביא למגע ישיר.

לבסוף חזרתי שוב לעניין הנשק ואמרתי שתהיה לי הרגשה כבדה מאוד אם אצטרך למסור לממשלתי כי הדלת סגורה בעניין חיוני זה. ענה כי לא נכון שהדלת סגורה. ארצות־הברית חייבת להמתין עד שמועצת הביטחון תסיים את דיוניה. שאל מתי יבוא סיום זה והבעתי הנחה שזה יהיה בסוף השבוע הבא או בראשית הבא אחריו. הוא יודע כי אז נחדש את הסתערותנו במלואה. סיימתי לאמור כי יש בינתיים צעד צנוע ביותר שבאפשרותו לנקוט וזה עניין המיסטרים. דבר זה הובא או יובא בקרוב להכרעתו ואיננו מעלים על דעתנו שימנע עזרתו. אמר שעוד לא הובא העניין בפניו וייתכן כי המדובר באישור מפקד נאטו ולאו דווקא מחלקת המדינה אך בבוא העניין לפניו יביא בחשבון כל מה שאמרתי. מבירורים בשגרירות צרפת למדנו כי לא הייתה לפי שעה פנייה למחלקת המדינה על ידי שגרירות צרפת וגם לא קיבלה השגרירות

הוראה על כך. לא ידוע לשגרירות צרפת כאן על פנייה בעניין זה בצינורות אחרים.

אבן

542

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/ 376
נוסח יוצא: 130.09/2320/3

ירושלים, 30 בדצמבר 1955

אילת.

ב־30 דנא נתקבל ניקולס לפי בקשתו לשיחה עם השר במשרד. נכח שניאורסון.

(א) השר עורר שאלת התמיכה הבריטית ברציפות יבשתית בין מדינות ערב במקום תקיעת טריז בישראל לחסימת גלי הלאומנות התוקפנית הערבית. ציין שהמדיניות הבריטית באזור לא מנעה העסקה הצ׳כית ואף גרמה למשבר חמור בירדן. לנוכח המתיחות הפנימית בירדן השסועה הגיע אולי הזמן לראות היתרון בעצם קיומה של ישראל.

ניקולס העיר שהמהומות בירדן לא היו כה רציניות ותוארו בהגזמה על־ידי עיתונאים ששוחדו. תמיד הכירו ביתרון שבקיום ישראל.

השר השיב שאם כן הוא, חייבת מדיניותם לחתור לחיזוק ישראל ולא להחלשתה.

(ב) השר ציין אספקת נשק בריטי למצרים עוד לפני העסקה הצ׳כית. עמד על קשיינו בקבלת ששת אווירוני הלילה, שמכירתם אושרה. ציין שהציעו למצרים אותו טיפוס אווירונים. הזכיר עניין הטנקים ״ואלנטיין״.

(ג) אמנת בגדאד ועיקרון האיזון בהצהרת השלוש. העיקרון בהצהרה חל בתחילה על ישראל וכל מדינות ערב. אחר כך הוצאה מכלל זה עיראק בנימוק שאינה גובלת בישראל. צירוף ירדן לאמנה וכתוצאה מזה, חיזוקה הצבאי כדי שתי דיוויזיות כמוהם כנטישת עיקרון האיזון.

ניקולס השיב ראשית, למעשה הופר העיקרון על־ידי העסקה הצ׳כית, שנית, בהצהרה עצמה לא הוזכר עיקרון האיזון אלא רק מניעת מרוץ הזיון.

(ד) השר טען כשהמדובר באספקת נשק לנו נאחזים בנוסחת ההצהרה על מניעת מרוץ הזיון ואילו באספקת נשק לערבים טוענים שאין ההצהרה כוללת עיקרון האיזון. דוגמאות נוספות לחוסר־העקביות: בבקשנו חוזה ערובה משיבים שאין לערוב לגבולות שאינם סופיים ואילו החוזה האנגלו־ירדני חל גם על גבולות השטח שסופח לירדן שבוודאי אינם סופיים. אידן הסתמך על החלטת 1947 כנקודת מוצא למשא־ומתן ונתכוון לוויתור מצדנו על הנגב הדרומי או חלק ממנו בעוד שלפי אותה החלטה נכלל כל הנגב בגבול ישראל.

ניקולס העיר שהחוזה האנגלו־ירדני היה קיים לפני קום מדינת ישראל ואי אפשר היה להוציא מתחולתו את השטח שסופח.

(ה) ניקולס טען שנאום אידן לא הובן כהלכה. אידן לא דיבר במושגי שטח אלא ציין עובדת

עמדותיהם המנוגדות של הצדדים בכללותן.

השר השיב שהחלטת 1947 בכללותה ובכל מסקנותיה התבססה על חלוקה מסוימת של שטח ארץ־ישראל. הסתמכות על 1947 מתפרשת ממילא כהדגשת הצד הטריטוריאלי. בעניין גבולות דבקים הערבים ב־1947, בעניין הפליטים – ב־1948, ואילו בבינאום ירושלים – בהחלטת 1949. לפיכך, הסתמכות על 1947 מתייחסת בהכרח לתביעות שטח.

ניקולס השיב שהסתמכות הערבים על 1947 הייתה סיסמה נוחה בלבד; למעשה לא רצו להכיר בקיומה של ישראל. עתה מאמינים הבריטים בתזווה מעמדתם הנוקשה. הבעיה היא מציאת הבסיס שעליו יושתת ההסדר.

(ו) השר חזר לשאלת הוויתורים בנגב. מבחינה היסטורית לא הייתה רציפות בין ארצות ערב. אין כל הכרח כלכלי בקשר יבשתי בין מצרים וירדן. מבחינה כלכלית, תחבורה וכיוצא־בזה חשוב יותר הקשר בין מצרים ללבנון, אולם איש לא יעלה בדעת לתבוע מישראל שתסכים למסדרון מדרום לצפון. הקלות בתחבורה ושימוש ירדן בנמל חיפה ניתנים לביצוע במסגרת הסכם כולל ועל בסיס הדדיות. מבחינה מדינית מערבית אין לספק תביעות נאסר; להפך, רצוי להפריד בינו לשאר מדינות ערב. האינטרס הגלובלי של המערב מחייב לראות ישראל כנכס, בין השאר, בשל היותה מדינה לא ערבית.

(ז) ניקולס שאל כיצד להניע נאסר להכרה בכדאיות הסדר עם ישראל וכיצד לאפשר לו לקבל הסכמת קהלו להסדר.

השר השיב ר א ש י ת הנימוק החזק כלפי נאסר שאם יימשך המצב עלולה ישראל להיתפס למעשי ייאוש ולהתקיפו על כל הסכנות הכרוכות וברור כי הדבר יסכן מצרים ונאסר. השר הוסיף שנאסר השיג שני הישגים: פינוי סואץ והעסקה הצ׳כית ועומד לפני הישג שלישי – הלוואה לסכר אסואן. אם ישר ורציני הוא נאסר בדברו על הסדר, יוכל לשאת ולתת עמנו מעמדת כוח ולהסביר לעמו הצורך בחיסול הסכסוך עם ישראל. הדגיש שלא נסכים לקריעת חלק משטחנו ולא למסדרון.

(ח) מדיניות הביטחון של ישראל.

ניקולס הזכיר הפעולה בכנרת. ציין כי לאחר תקריות קודמות יכול היה בדיווחו למשרד החוץ הבריטי להסביר את הרקע הפסיכולוגי אם כי לא הצדיק הפעולות. אפשר היה להבין תגובה שבאה לאחר מעשי הרצח שבוצעו על־ידי המצרים עמוק בתוך שטח ישראל אך לא הייתה כל סיבה אובייקטיבית לפעולה בכנרת. אצל רבים נוצר הרושם שמניעי הפעולה היו אחרים מאלה שנמסרו לקהל (ulterior motives).

השר השיב כי לא היו ulterior motives כלשהם וכי מפנה מכריע יחול רק אם יתמלאו שני תנאים:

נקבל נשק שאיכותו שווה או עולה על זה שמקבלים המצרים כדי לאזן את הפער שבכמות.

אם ניווכח כי אמנם קיימים סיכויים להסדר.

לפעולה בכנרת הייתה סיבה אובייקטיבית והיא התנכלות הסורית בזכויותינו באזור ההוא וניסיונם לסגור בפנינו שטח שהנו חלק מהמדינה. קבלת הדין במקרה דנן כמוה כוויתור על זכויותינו ושטחנו ויהיה בו כדי להגביר תאבונם של הסורים. התעודות שנתגלו מוכיחות צדקת טענתנו.

(ט) השר שאל מה חושבים הבריטים על עתיד רצועת עזה. הזכיר שבשעתו נפגש עם אידן וחקרו על כוונת הבריטים להקים בסיס בעזה. אידן שלל הרעיון – מבחינה צבאית וחוקית כאחת. ניקולס אישר כי לא חל שינוי בעמדתם בנדון.

(י) ניקולס העיר כי שמע שחוגים רחבים ביישוב ואף ראש הממשלה מאמינים כי לבריטים כוונות להקים בסיסים בנגב.

השר הגיב באומרו כי לא נכון לומר שאנו מאמינים בכוונות אלו, אך מאידך איננו מוציאים אותן מכלל אפשרות. הזכיר כי בעת השיחות בלונדון ב־1946 טען בווין כי הנגב יהיה אזור שמור (reserved). ניקולס העיר כי המחשבה על בסיסים בריטיים בנגב על־ידי קריעתו מאתנו היא אווילית (terrible nonsense) שכן האפשרות להשתמש בהם תלויה בהסדר בינינו לבין הערבים ואילו לאחר שיושג הסדר שכזה היו ודאי יכולים, אילו רצו בכך, להגיע עמנו להסכמי הגנה המתקבלים על הדעת ואשר גם לנו היה עניין בהם. הכוונות המיוחסות לבריטים בנדון אינן אמתיות וחסרות שחר (untrue and fallacious).

(יא) השר העיר כי נאומו של אידן הציג בריטניה כ־parti pris בסכסוך בינינו לבין הערבים ונוטל זכותה להופיע כמתווך. בציינם המחיר שעלינו לשלם תמורת הסכם הם מגבשים עמדתם הנוקשה של הערבים. מנאומו של אידן מסתבר כי הערבים יתבקשו לוותר על תביעות בלבד בעוד שאנו נתבקש לוותר על נכסים השייכים לנו. ניקולס הגיב כי אינו חולק על היגיון דברי השר, אך הבריטים מאמינים כי תמורת ויתור מצדנו ניתן להשיג הסדר שערכו בשבילנו יעלה על המחיר שנצטרך לשלם.

(יב) בתום השיחה הזכיר ניקולס נוהג ביקורי שגרירים במשרד ואמר שקיבל אישורו של משרד החוץ הבריטי לנוהג זה בהנחה שהשר יקבל הנציגים גם בתל אביב. השר הטעים כי אין לפרש הסכמתו לראות לפעמים השגרירים בתל אביב כהתחייבות של המדינה ויש לראות בה רק הקלה אישית מצדו. דו"ח מפורט בדרך.

מב"ר

543
מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X891
נוסח נכנס: 130.09/2332/11

ניו יורק, 30 בדצמבר 1955

דחוף

יומזת [היועץ המדיני למזרח התיכון], מועצת הביטחון.

להלן מפי אורדונו. בישיבת שלושת המערביים בבוקר בשלושים דנא במשלחת הבריטית נכחו מטעם אנגליה דיקסון, קרוסתוויט ורמסבותם, מטעם ארצות־הברית Macsweeney ומטעם צרפת אורדונו.

דיקסון מסר שסוף סוף קיבל הוראותיו מלונדון. ההוראות רחבות ומשאירות למשלחת חופש פעולה לא מועט. נקודת המוצא גינוי לישראל דוגמת הגינוי בהחלטת קיבייה. אין מקום לדיבורים על גירוש מהאו"ם או סנקציות כלכליות כפי שתובעים הסורים בהחלטתם אך ייתכן

ואפשר לדון בפיצויים. אורדונו מסר שאף ההוראות הצרפתיות הכילו המושג פיצויים, אולם המשלחת מתנגדת נמרצות מהטעמים שלא היו פיצויים במקרים דומים בעבר (קיבייה, עזה וכד׳) ושמועצת הביטחון אינה בית־דין צדק. קרוסתוויט הצטרף להתנגדות ודיקסון לא לחץ על הנקודה.

מקסוויני הוציא מכיסו טיוטה ראשונה של הצעת החלטה שמלבד גינוי הכילה סעיפים רבים על האזור המפורז כגון סמכות היושב־ראש בו וכד׳. כוונתם לדבריו להכניס נעימה של התקדמות חיובית לתוך ההחלטה על־מנת לאזן השלילה שבגינוי, בחינת מתוק מעז. הבריטי והצרפתי טענו שאין קשר הגיוני בין המפורז לתקרית הכנרת והאמריקני נכנע להתנגדותם. (הערה: יש להניח שהיה כאן ניסיון להכין הכלים המשפטיים לקראת חידוש העבודה בבנות יעקב).

אורדונו ניצל ההזדמנות והגיש בשמו הצעתנו שההחלטה תכיל איסור על הפרעה לשיט שלנו בכנרת. לדבריו, ההצעה נתקבלה בסבר פנים יפות על־ידי האמריקני. הבריטים הצליחו להסתיר התלהבותם. אורדונו נתבקש להציע נוסח ולבקשתו הכתבתי לו במקום נוסח זה:

Calls upon Syria cease all interference with Israel activity on Lake Tiberias and on ten metre strip on north eastern shore and to refrain from any encroachment on Armistice Delineation Lines delineated in art. 5 para 3 and annex one of General Armistice Agreement.

הוא ינסה הנוסח בישיבה אולם חושש שבאוזני שותפיו תצלצל הלשון כיותר מדי תקיפה בהחלטה שמטרתה העיקרית גינוי על פעולה תוקפנית. כאפשרות שנייה חושב הוא להציע קריאה לצדדים לכבד בקפדנות קווי שביתת־הנשק כפי שהותוו בהסכם תהיינה תביעותיהם כאשר תהיינה. בנוסח זה כבראשון תהיה גם תשובה לדברי שוקיירי ורדיו דמשק.

המערביים מתכנסים שוב ב־3 בינואר בראשותו של לודג׳ ואחר־כך ייגשו לעבודת הניסוח. אין להניח שתהיה ישיבת מועצת הביטחון לפני 10 או 11 בינואר.

קדרון

מפתח השמות והעניינים

מפתח השמות והעניינים

ההפניות במפתח מתייחסות למספרי התעודות/הערות העורך

הע - הערה

542	30 December 1955	**British Commonwealth Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 Sharett's talk with Nicholls on Eden's proposal relating to territorial continuity between Egypt and the Arab countries; the supply of arms by Britain to the Arab countries; Israel's security policy and the retaliatory actions
543	30 December 1955	**M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2332/11 The British delegation to the Security Council has been instructed to promote censure of Israel's action

535	25 December 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/6 Sharett's talk with White, who repeated his previous words about the Americans' surprise at the retaliatory operation at Lake Tiberias. They discussed Israel's peace plan and the possibility of a change for the better in Nasser's position
536	26 December 1955	**M. Fischer to the Western Europe Division** ISA/RG130.10/MFA/2356/14 A talk with Köprülü on Israel-Turkey relations
537	28 December 1955	**Y. Avidar to the Eastern Europe Division** ISA/RG130.09/MFA/2326/4 Israel's demand for reparations from East Germany; the East German government's reply to the Note from Israel
538	29 December 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/5 Eytan's talk with Burns: a report on Burns' talk with Gohar, where they discussed an exchange of prisoners of war; the ceasefire; the Hammarskjöld proposals
539	29 December 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His visit to Selwyn Lloyd: he expressed the concern in Britain at the possibility of a pre-emptive war by Israel against Egypt
540	29 December 1955	**J. Tsur to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 His talks with de Margerie in an attempt to prevent delay in arms deliveries from France
541	30 December 1955	**A. Eban to M. Sharett** ISA/RG93.01/MFA/2213/7 The U.S. proposal to send a mediator to the Middle East – the Anderson mission. The American decision on giving arms to Israel will be delayed until the conclusion of the debate in the Security Council

524 17 December 1955 **A. Eban to the United States Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/8
In his talk with Allen he made clear Israel's opposition to territorial concessions or demilitarization of any part of the Negev

525 18 December 1955 **D. Ben-Gurion to W. Eytan**
ISA/RG130.02/MFA/2410/1
A proposal to publicise the negotiations with Egypt through Burns and Hammarskjöld to reduce tension on the border, in order to inform public opinion about Burns' hostile attitude towards Israel

526 18 December 1955 **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2312/9
Ben Gurion's talk with Streibert, director of the U.S. Information Agency, and with White on peace between Israel and its neighbours and Israel's policy of retaliatory actions

527 18 December 1955 **S. Bendor to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/8
His talk with Russell on the decision by the three Western foreign ministers to avoid selling arms to Israel because of the Lake Tiberias operation. They believe that the time is ripe to work towards peace and that Israel has opened a small window of agreement to minor territorial concessions in the Negev

528 18 December 1955 **J. Tsur to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
Sharett's talk with Pinay and Massigli on the Lake Tiberias operation and its influence on buying arms in France. Sharett mentioned Israel's readiness for peace and the disadvantages of Eden's proposal for territorial concessions

519 15 December 1955 **J. Herzog to the Israel Embassies in Washington and Paris** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/4
His talk with White of the U.S. embassy, who criticized the Lake Tiberias operation and said he could find no logical explanation to give to the State Department. Herzog replied that the incident should be considered in the light of developments in the region. Ben-Gurion is conducting a policy of restraint, as opposed to those who are calling for a pre-emptive war

520 15 December 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
Elath was called in by Kirkpatrick to receive a strong protest against the Lake Tiberias operation. Macmillan had stated that Britain would support a Syrian appeal to the Security Council and would reconsider the supply of arms to Israel. Elath protested against these intentions and gave explanations

521 15 December 1955 **J. Tsur to D. Ben-Gurion** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
Peres met with Faure and gave him a letter from Ben-Gurion similar to the one sent to Billote (see No. 507). Faure's reaction was that France must help Israel's defence

522 16 December 1955 **J. Herzog to the Israel Embassies in Washington and Paris** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/4
White gave him an oral message (in English) from the U.S. government to Israel in protest against the Lake Tiberias operation. He warned that Israel would be punished by the Security Council

523 17 December 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/8
Describes the tense atmosphere at the U.N. in New York and the public criticism of the Lake Tiberias operation. Many are concerned as to the judgement and decision-making processes of the leadership in Israel

512 12 December 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/8
The negative results on Israel's political standing in the wake of the Lake Tiberias action. "It is most surprising that such a far-reaching decision was made with an absolute disregard for all its political consequences."

513 12 December 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/10
His talk with Adlai Stevenson: Israel's rejection of the concept of "interlocking triangles" meeting in the Negev; Stevenson agreed that he does not understand the logic of the plan

514 12 December 1955 **J. Tsur to W. Eytan and E. Najar** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
France's concern about the Lake Tiberias incident

515 13 December 1955 **M. Sharett to D. Ben-Gurion** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2454/11
A protest to Ben-Gurion about the decision to carry out the operation at Lake Tiberias without any coordination with him or with the Ministry of Foreign Affairs

516 13 December 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/2
His talk with Allen, who expressed Dulles' regret about the timing of the Lake Tiberias operation and the negative influence it will have with regard to the decision on Israel's request for arms

517 13 December 1955 **S. Bendor to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2454/11
Peres' talk with Maillard: criticism of the Lake Tiberias operation; the problematic nature of selling arms to Israel

518 14 December 1955 **Z. Shek to M. Sharett**
ISA/RG130.02/MFA/2454/11
There is widespread criticism in the press and in political circles in Israel about the Lake Tiberias operation. It is essential to coordinate between the political and military arms of the government

501	6 December 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/5 Ben-Gurion's talk with Burns on Banks' mission in Cairo: Hammarskjöld's proposals for a solution to the dispute in Nitzana. Israel agrees to full implementation of all the armistice arrangements, without any conditions or changes
502	6 December 1955	**D. Ben-Gurion to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 Purchasing arms has a higher priority than a defence agreement
503	6 December 1955	**Meeting: M. Sharett – J.F. Dulles** ISA/RG130.02/MFA/2455/8 Israel's objection to territorial concessions and its doubts about the chances of peace with Nasser; a request for a positive reply on purchasing arms in the U.S. Dulles' reaction: the U.S. supports mediation and territorial concessions. Promises to try to give a reply on the arms issue before Sharett leaves the U.S. Appendix: Israel's reply to the State Department aide mémoire, 6 December 1955 (in English)
504	7 December 1955	**D. Lewin to M. Sharett** ISA/RG130.02/MFA/2414/13 The results of a visit to Ethiopia; an agreement for exchange of consuls between Israel and Ethiopia
505	8 December 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** ISA/RG130.09/MFA/2320/4 Concern in Britain about Israel's intentions to conquer the West Bank, Elath's refutation of these intentions
506	8 December 1955	**J. Tsur to W. Eytan** ISA/RG130.11/MFA/2507/9 A talk with the Soviet ambassador to Paris, Vinogradov: the U.S.S.R is striving for a world-wide détente. It is accustomed to helping countries striving for independence. Its objection to the Baghdad Pact. He regrets the damage to the relations between Israel and the U.S.S.R, which regards the existence of Israel as an inseparable part of Soviet policy in the Middle East

496 1 December 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Golda Meyerson's talk with Col. Cyril Banks, a British M.P. who served as an advisor to the Egyptian government: details on Banks' talk with Nasser and his advisors and Banks' proposal for dispelling the tension – a non-aggression declaration by the parties and economic aid to Egypt. Meyerson replied that Israel was concerned about Nasser's increased strength

497 2 December 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Permanent Delegation to the U.N. and the Israel Embassies in London and Paris** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Banks' talk with Nasser, who said he is ready to give the order for a ceasefire, if Israel will give a similar order, and if it will agree not to build settlements in the demilitarized zone. Israel's reaction: Nasser must maintain the armistice agreements meticulously

498 2 December 1955 **G. Rafael to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/8
Agrees with Herzog's position of not replying to Dulles in writing. Real proof should be demanded from Nasser about his sincerity in entering direct negotiations

499 2 December 1955 **A. Eban to the U.S. Division and G. Rafael** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
Arguments for giving a reply in writing to Dulles' aide mémoire. In his opinion, not replying could mark Israel's stand as negative and opposed to peace

500 4 December 1955 **D. Ben-Gurion to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
Instructions for the wording of Israel's reply to Dulles: Israel will not discuss a peace settlement that involves territorial concessions. It is prepared to give peace in exchange for peace

491 27 November 1955 **Israel Embassy in Paris to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
Concern over possible closure of the gates of Morocco to emigration to Israel

492 28 November 1955 **Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Golda Meyerson's talk with Abramov: the Soviet request to Israel to support the admission of 18 new countries to the U.N. Meyerson's complaint at the reporting on Israel in the Soviet press

493 28 November 1955 **J. Tsur to W. Eytan**
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
His talk with Massigli on the main points of French and Western policy in the Middle East. He too sees Eden's speech as a major blunder but the British are already retreating from it. In his opinion the time is ripe for an Israeli peace initiative. Tsur explained Israel's objections to territorial concessions. The talk confirmed the impression that the French foreign ministry opposes the pro-Israel tendencies of the prime minister and most members of the French government

494 30 November 1955 **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/7
Herzog's proposal to reply orally and not in writing to the American aide mémoire, in order to buy time and to receive a clarification about Israel's request for arms

495 30 November 1955 **D. Hammarskjöld to M. Kidron** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2440/11
A reply to Kidron's letter on the Auja (Nitzana) issue: a demand to maintain the ceasefire in the demilitarized zone of Nitzana

487 24 November 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division**
(Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
His talk with Eden: Elath's criticism of Eden's Guildhall speech on territorial concessions by Israel. Eden replied that his speech was not understood correctly; it did not refer to major territorial concessions, which would harm settlements and territories of economic worth. He noted that the British people sympathized with Israel, as he did, and expressed concern at the Soviet penetration of the region

488 25 November 1955 **Letter from the Permanent Representative of Israel to the U.N. to the President of the Security Council**
(in English)
U.N. Document S/3462
Israel's complaints about Egyptian aggression on its border with Israel, and its responsibility for the Fedayeen activity on Israel's border with Jordan

489 27 November 1955 **M. Sharett to the Ministry of Foreign Affairs**
(Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2454/11
A recommendation to continue the military restraint on the borders if there are no serious incidents against Israel

490 27 November 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram in English)
ISA/RG130.02/MFA/2455/7
Draft reply to the message from the secretary of state: Israel is prepared for reciprocal border changes, on condition that they do not include concession of valuable territories and do not harm its integrity and continuity. Within the framework of a peace agreement, Israel is prepared to discuss improving the link between the Arab countries and compensation of the refugees

482 21 November 1955 **Aide Mémoire from the U.S. Government to the Government of Israel** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2456/4
The U.S. position on a settlement between Israel and its neighbours, based on Dulles's speech of 26 October, whose main point is an agreement by the parties to reciprocal concessions

483 23 November 1955 **A. Eban to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/4
Sharett's talk with Dulles: the U.S. request to Israel to show restraint in the border disputes and flexibility in an arrangement with its neighbours. Sharett rejected any territorial concessions in the Negev, but expressed willingness for minor reciprocal revisions to the ceasefire lines

484 23 November 1955 **K. Salmon to M. Dayan**
ISA/RG130.02/MFA/2456/3
A report on the progress on Israel's demand for arms from the U.S. and on the mood at the Department of Defence and the State Department on dealing with the Czech arms deal and Israel's intentions

485 23 November 1955 **J. Tsur to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
A talk with de Margerie: in his opinion the Geneva Conference was disappointing and points to a hardening in Soviet policy. France will stand by her commitments to Israel and Egypt on selling arms, including the sale of the Mystère planes to Israel

486 24 November 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.16/MFA/2952/1
Eytan's talk with Burns: the U.N. proposals for solving the Nitzana issue

471 16 November 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Acting Foreign Minister Golda Meyerson's talk with Nicholls: Israel will not agree to a peace based on territorial concessions. Nicholls replied that Nasser will not enter into negotiations with Israel if it does not agree in advance to these concessions

472 16 November 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/5
Burns told Eytan about his talks with Nasser and the Egyptians: Nasser announced that on principle Egypt's policy is one of peace. He has no intentions of continuing the Fedayeen activities. If Israel will maintain the peace on the border, Egypt will act accordingly. He demanded marking of the border of the demilitarized zone in Nitzana and reducing the military presence there

473 16 November 1955 **Note from the Israel Ambassador in Washington to the U.S. Secretary of State**
ISA/RG130.02/MFA/2456/3
A request for the U.S. government to approve the purchase of arms and military equipment

474 16 November 1955 **R. Shiloah to J. Herzog**
ISA/RG93.01/MFA/2212/1
Eban's talk with Hoover, the acting secretary of state: Eban put forward the arguments for Israel's demand to receive arms from the U.S. for payment under the Mutual Assistance Act

475 16 November 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
His talk with Shuckburgh on the Eden speech on territorial concessions in the Negev by Israel. Shuckburgh claimed that if Israel does not adopt Eden's recommendations it will cause itself great damage

466 14 November 1955 **E. Elath to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
His view of British policy in the Middle East: since they despair of cooperation with the U.S.S.R, they are working towards a final settlement of the Palestine problem on the basis of territorial concessions by Israel, which they see as the key to removing the Soviets from the region,

467 15 November 1955 **M. Sharett to D. Ben-Gurion** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2188/9
A request to refrain from military operations during the debate at the U.N. on the issue of the Arab refugees

468 15 November 1955 **Western Europe Division to the Israel Legation in Ankara** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2289/12
Instructions for a talk with Menderes against Jordan joining the Baghdad Pact

469 15 November 1955 **G. Rafael to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
His meeting with Russell for clarifications in the wake of the Eden speech at the Guildhall. Russell said that the speech did not express the U.S. position. The U.S. is committed to the Tripartite Declaration and supports the existing territorial situation, as long as there is no agreement among the parties to change it

470 15 November 1955 **E. Sasson to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2357/3
His talk with Rossi Longhi, the secretary-general of the Italian ministry of foreign affairs, on the policy of the Western powers to slow down arms supplies to the Middle East. There is concern over the talk in Israel of a pre-emptive war

any proposal for a settlement based on territorial concessions. It was ready at any time to meet with Arab representatives without preconditions to discuss a just and durable peace

461 9 November 1955 **Z. Argaman to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2297/2
A talk during a reception with Romanian leaders Gheorghiu-Dej and Prime Minister Stoika on the reunification of families and Prisoners of Zion

462 10 November 1955 **M. Kidron to D. Hammarskjöld** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2440/11
The situation in the demilitarized zone of Nitzana; the status of the U.N. observers in the region

463 10 November 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.15/MFA/3744/5
Prime Minister Ben-Gurion met with Burns to discuss the situation on the borders and Israel's security policy. Ben-Gurion emphasized that "the armistice agreements are binding on all the parties equally"

464 11 November 1955 **G. Rafael to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2302/8
His talk with Russell on U.S. policy in the Middle East. The Americans have despaired of persuading the U.S.S.R to change its stand. They will concentrate on strengthening the Arab countries against the Soviet threat. The Israeli policy of use of force reinforces the elements in the U.S that regard Israel as a questionable ally

465 12 November 1955 **W. Eytan to the Israel Embassy in London and the Israel Permanent Delegation to the U.N**. (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/5
His talk with Nicholls, who wanted to give explanations about the Eden speech at the Guildhall on a border settlement between Israel and its neighbours, based on territorial concessions in the Negev. The British government is convinced that Israel must make a sacrifice for the sake of peace

457 9 November 1955 **President Eisenhower's Statement in Denver on a Settlement in the Near East** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2456/4
The U.S. goal in the area is a just peace. It will not enter into an arms race. Notes his willingness to recommend that the U.S. joins formal contractual undertakings whose purpose is to prevent any change by force of the borders between Israel and its neighbours

458 9 November 1955 **W. Eytan to the Israel Embassies in Washington, London and Paris** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/16
A visit by the ambassadors to the Ministry of Foreign Affairs in Jerusalem: they were allowed to visit on the basis of "reciprocity" and there should be no publicity about the matter

459 9 November 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
Information on the British government's meeting on the Israel issue: it was decided not to supply arms, in order not to drive the Arab states into the arms of the Soviets. They will try to ease the tension in the region by recruiting the U.S.S.R to join a security arrangement

460 9 November 1955 **Editorial Note**
Anthony Eden's Speech at the Guildhall
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
On 9 November 1955 the British prime minister, Anthony Eden, gave a speech on foreign affairs and the international situation at the Guildhall, the home of the City of London. Towards the end of the speech he addressed the Middle East and the dispute between Israel and its neighbours. He noted that the Arabs demanded a return to the 1947 borders according to the U.N. partition resolution, while Israel wanted recognition of the 1949 Armistice borders. In order to reach a peaceful settlement, the two sides must reach a compromise between these positions.
On 10 November 1955 the Israeli embassy in London published a statement saying that Israel rejected

450	3 November 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with Nutting: Britain's concern about Israeli military action in Nitzana
451	4 November 1955	**J. Tsur and S. Peres to D. Ben-Gurion, M. Sharett and M. Dayan** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2457/9 The positive results of the talks in Paris on purchasing arms from France; a list of the armament items that will be sent to Israel
452	5 November 1955	**Y. Avidar to the Eastern Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2326/4 His talk with Zaitsev: Avidar criticised the hostile publicity in the Soviet press on the military clash in the demilitarized zone of Nitzana
453	6 November 1955	**E. Sasson to W. Eytan** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2357/3 Concern over the delay in arms deliveries from Italy
454	7 November 1955	**Y. Avidar to the Eastern Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2326/4 Complaints by several members of the presidium of the Supreme Soviet on Israel's aggressive policy on the Egyptian border. They demanded that Israel desist from interfering in Soviet internal affairs
455	8 November 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/1 His talk with Allen on Israel's demand for arms in the wake of the Czech-Egyptian deal. Allen said that the U.S. will review Israel's demands sympathetically
456	8 November 1955	**J. Tsur to M. Sharett** ISA/RG130.02/MFA/2413/24 A proposal to consider establishing diplomatic relations with West Germany, Spain and Portugal

445 31 October 1955 **M. Sharett to V. M. Molotov**
ISA/RG93.39/MFA/546/8
Hebrew translation of Sharett's letter in Russian, thanking Molotov for agreeing to meet with him and reminding him of Egypt's refusal to negotiate with Israel

446 31 October 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/16
Sharett's talk with Dulles in Geneva on the influence of the Czech-Egyptian arms deal on Israel's security and its demand for a defence agreement with the U.S. Dulles replied that the U.S. has not yet decided on its reaction to the arms deal. Israel must make a real contribution in order to reach a political settlement with the Arabs. No decision has been reached on a defence agreement

447 31 October 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2302/8
His meeting with Kirkpatrick, the permanent under-secretary at the Foreign Office: Elath argued that Britain has decided to achieve its goals in the Middle East at Israel's expense and is failing to live up to its commitments under the Tripartite Declaration. Kirkpatrick replied that a British declaration of support for Israel will push the Arabs into the arms of the Soviets

448 1 November 1955 **M. Fischer to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2289/13
His talk with Zorlu on Turkey's concern at the Czech-Egyptian arms deal; Turkey is striving to reinforce the Baghdad Pact

449 3 November 1955 **M. Kidron to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2183/6
His talk with Hammarskjöld who sent a Note of protest to Israel about its action in the Nitzana demilitarized zone. Gives the text of the Note (in English)

435	26 October 1955	**J. Tsur to W. Eytan** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 Sharett's talk with French Prime Minister Faure, who promised to sell arms to Israel. Sharett requested that France join the proposed U.S. defence agreement with Israel
436	26 October 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 Sharett's talk with Macmillan: a request to supply arms to Israel. Macmillan replied that giving arms to Israel will only add to the tension in the region
437	26 October 1955	**J. Tsur and S. Peres to the Minister of Defence, the Chief of Staff, the I.D.F. Ordnance Branch and the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2457/9 A meeting with the French minister of defence on a list of armaments required by Israel
438	26 October 1955	**D. Hacohen to D. Lewin** ISA/RG130.02/MFA/2414/3 A proposal to send an authorized official to Beijing for negotiations on establishing diplomatic relations with the People's Republic of China
439	27 October 1955	**A. Harman to Y. Meroz** ISA/RG130.20/MFA/2463/13 The campaign for Soviet Jewry and the campaign against the Czech arms deal should not be linked, and both should be conducted simultaneously. American politicians who are about to visit the U.S.S.R should be briefed on the Soviet Jewry issue, and the American Jewish leadership should be made aware of the dire situation of the Jews there

431	24 October 1955	**R. Shiloah to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/8 His conclusions on U.S. policy following the Czech-Egyptian arms deal: the Americans are concerned about the stability and peace of the region, but nevertheless do not support the immediate arming of Israel or signing an agreement with it. They prefer a solution in the framework of a comprehensive plan whose goal is to reinforce the status of the U.S. and to ensure the friendship of some of the Arab states
432	24 October 1955	**Note from Y. Avidar to V. M. Molotov** (in English) ISA/RG93.39/MFA/546/8 Israel's concern at the Czech-Egyptian arms deal
433	24 October 1955	**A. Chelouche to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2326/4 Presentation of the Israeli Note to Soviet Deputy Minister of Foreign Affairs Semyonov, who declared that there is no reason for Israel's concern
434	26 October 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram in English) ISA/RG130.02/MFA/2456/8 Sharett's talk with Dulles in Paris: Sharett emphasized the serious significance of the Czech-Egyptian arms for Israel's security and for the stability of the world. He called on the West to present Nasser with an ultimatum: cancellation of the deal or relinquishing Western aid. Dulles replied that he does not believe that an ultimatum to Nasser will help. The issue of arming Israel is under discussion. He repeated the U.S. commitment to Israel's security, but said it was not certain that at this time it should be given a formal shape, especially since the Senate's position is not known. He hopes that Israel will not initiate a pre-emptive war

426	19 October 1955	**M. Avidan to the Eastern Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2306/7 The talk between Avidan, the Israeli chargé d'affaires in Warsaw, and Sluczanski of the Foreign Ministry: the Polish government's protests against activities by staff at the Israeli legation for private transfer of reparations to Polish citizens persecuted by the Nazis
427	20 October 1955	**J. Herzog to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/5 Sharett's proposed meeting with Dulles and the ministers of foreign affairs of other countries, including the U.S.S.R
428	20 October 1955	**E. Elath to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 An analysis of the international situation following the Czech-Egyptian arms deal: he opposes a pre-emptive war and proposes a comprehensive diplomatic campaign while reinforcing Israel's military capability
429	21 October 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 Sharett's talk with Lawson on the mood in Israel following the Czech-Egyptian arms deal, as expressed in the debate in the Knesset. Israel is concerned about the conciliatory mood in the U.S. following the arms deal and the assumption that Israel enjoys military superiority over Egypt
430	21 October 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/10 His talk with Allen on the effect of the Czech-Egyptian arms deal on Israel's situation and Israel's concern at the inaction of the Western powers

420	14 October 1955	**J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 A report on Johnston's trip to the Arab countries. Lebanon. Syria and Jordan proposed an alternative water plan which was foiled by Nasser's intervention
421	14 October 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 Sharett's reaction to the revision to Johnston's water distribution program, which reduces Israel's share by 15 million cubic metres. The issue of resuming work to divert the Jordan River at the Benot Yaaqov Bridge
422	14 October 1955	**J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 A report by Johnston on the Czech-Egyptian arms deal and Soviet threats to send "volunteers" to help Egypt in case of a conflagration
423	14 October 1955	**Y. Avidar to W. Eytan** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2326/4 A proposal for a Note to Molotov that will present Israel's position on the Czech-Egyptian arms deal, including a call for its cancellation
424	16 October 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 His talk with Johnston on the Czech-Egyptian arms deal: he is pessimistic about the possibility of cancelling the deal or deterring the U.S.S.R. Johnston is convinced that the Soviets will finance the construction of a dam at Aswan. Sharett demanded that all possible pressure should be exerted on the U.S.S.R and Israel should receive arms
425	16 October 1955	**W. Eytan to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/4 His talk with Gilbert: Israel's concern about the Czech-Egyptian arms deal, its hope that the West will adopt a firm policy towards the U.S.S.R and Egypt

414	11 October 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.15/MFA/2565/24 His talk with the Iranian ambassador to London: Iran's concern about the growing trends of aggression in the Arab countries
415	11 October 1955	**E. Sasson to E. Najar** ISA/RG130.02/MFA/2381/18 A talk with Magistrati of the Italian Foreign Ministry on Italy's reaction to the Czech-Egyptian arms deal and the Soviet penetration of the Middle East. They also discussed the relations between Israel and Italy and presentation of the Italian ambassador's credentials in Jerusalem
416	12 October 1955	**R. Shiloah to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2218/8 Information about the U.S. plans to defend the Middle East: establishing two separate organizations – the "Northern Tier" with the participation of Iran, and an agreement between Israel and the United States. The military attaché in the U.S. will report on these plans
417	13 October 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/10 His talk with Allen who had visited Cairo in response to the arms deal. His visit was most disappointing and he was struck by the anti-American feeling. The U.S. did not propose anything to Egypt
418	13 October 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/5 Eytan's talk with Burns: implementation of the Security Council's resolution for the separation of the forces of Israel and Egypt; Israel's demand for placing physical barriers on the border
419	13 October 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/16 Sharett's talk with Johnston on the scope of the Czech-Egyptian arms deal and U.S. concern over Soviet penetration of the Middle East

409 8 October 1955 **M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2456/7
He opposes purchasing arms from countries of the Soviet bloc: it would damage Israel's relations with the West and entail a heavy economic burden

410 9 October 1955 **M. Sharett to G. Rafael** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/5
The circumstances surrounding Sharett's decision to prevent retaliatory action by Israel for the latest terrorist attacks

411 9 October 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2456/3
His talk with Allen Dulles, the head of the C.I.A. and brother of J. F. Dulles: he views the arms deal as seriously undermining the international balance of power. The U.S. must work against it

412 11 October 1955 **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/16
Sharett's talk with Lawson, who gave him a report on Allen's mission to Cairo and Beirut and his impression of the inflexibility of the Egyptian position. The U.S. is still considering its actions following the arms deal. Sharett repeated the demand for a defence agreement with the U.S.

413 11 October 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/8
He held consultations with the top Israeli diplomats in Washington, including the military attaché, Katriel Salmon, following the Czech deal. Proposals were made for taking bold steps, including an extensive military operation to restore Israel's position. The military attaché will come to Israel to report

403	4 October 1955	**J. Tsur to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 His talk with de Margerie on Western reaction to the Czech-Egyptian arms deal: he fears that the U.S. will react by selling more arms to Egypt. He is convinced of the need to coordinate between the three Western powers
404	5 October 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/8 Proposes that Israel should start to make arrangements for purchasing arms for payment from the U.S.
405	5 October 1955	**Y. Meroz to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2456/3 Shiloah's talk with Russell: he expressed resentment at the weak reaction by the U.S. to the arms sale. Russell replied that the U.S. regards the sale as a very serious matter. It violates the "spirit of Geneva" (the thaw in the Cold War) and opens up an arms race in the Middle East
406	5 October 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 A talk with Shuckburgh, who views the arms deal as being mainly of political significance. It does not – at this point – put Israel in danger. Britain stands by the Tripartite Declaration and will take full responsibility for upholding it
407	5 October 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 His talk with Roux: France is making great efforts to prevent an arms deal between Syria and the Soviets. France has no intention of selling arms to the Egyptians
408	6 October 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/8 Insists on a visit by Sharett to the U.S., although there is no guarantee that it will provide immediate results in the fields of arms purchase and a defence agreement. Proposes public relations activities during the visit

398 30 September 1955 **Eastern Europe Division to the Israel Legation in Prague** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2343/2
Bentsur's talk with Jobanek, the Czech chargé d'affaires: Israel's protest at the Czech-Egyptian arms deal. Jobanek replied that his government is entitled to sign commercial agreements, including one to sell arms

399 1 October 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/10
His talk with Dulles: reactions to the Czech-Egyptian arms deal and Israel's concern at the undermining of the balance of forces in the region. It is also afraid that the U.S. will attempt to compete with the Soviets by providing arms to the Arabs. Dulles replied that this development was one of the most serious since the Second World War. He said that the U.S. has no intention of beginning an arms race in the region. The American guarantees that Israel is requesting require examination and consideration

400 2 October 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Sharett's talk with Nicholls to clarify Britain's reaction to the Czech-Egyptian arms deal. They also discussed incidents on the Jordan and Lebanon borders and the supply of Centurion tanks to Israel

401 2 October 1955 **J. Tsur and Y. Nahmias to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
In view of the fears of an arms embargo on Israel, they propose obtaining arms of a lesser quality

402 3 October 1955 **R. Shiloah to J. Herzog** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/10
His talk with Shuckburgh, who opposes sale of arms to Israel by the West in reaction to the Czech-Egyptian arms deal

392 28 September 1955 **U.S. Division to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Sharett's talk with Lawson on Israel's concern about the rumours of arms sales to Egypt by the U.S.S.R and the U.S.: the Americans should learn a lesson from the failure of their policy of supporting the Arabs in order to prevent Soviet penetration of the region

393 28 September 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2344/3
Confirmation of the news about renewal of the French arms supply to Egypt

394 28 September 1955 **Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)
ISA/RG130.11/MFA/2505/23
Egypt's announcement about an arms deal with Czechoslovakia. Israel regards the deal as a hostile step which will undermine the balance of forces in the Middle East

395 28 September 1955 **S. Kaddar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.11/MFA/2505/23
Requests instructions for a reaction to Nasser's statement on an arms deal with Czechoslovakia

396 29 September 1955 **U.S Division to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/3
Sharett called in the Soviet chargé d'affaires Kalimov to hear Israel's protest at the Czech-Egyptian arms deal and its request for clarifications. Kalimov said that he would forward Sharett's message to Moscow

397 30 September 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.16/MFA/2951/2
The agreement with Egypt about withdrawal of their forces from the demilitarized zone in Nitzana and the demarcation of the border with Israel

386 22 September 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
A talk with Barnes on the water plan. He said there was progress in the talks with the Arab countries. They also discussed the size of the reservoir in Lake Tiberias, the proposed water quantities and funding of the programme

387 22 September 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
Elath presented Shuckburgh with a memorandum on the limitations on navigation the Egyptians have imposed in the Tiran Straits. Shuckburgh replied that the Egyptian behaviour is illegal. He did not give any binding reply on arms supply. Shuckburgh is optimistic about the realization of the Johnston Plan

388 25 September 1955 **Z. Argaman to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2297/2
His talk with the Romanian minister of foreign affairs on speeding up the reunion of families and releasing Jews held in Romanian prisons

389 27 September 1955 **W. Eytan to E.L.M. Burns** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2439/4
Israel's agreement to withdraw its forces from the demilitarized zone in Nitzana

390 27 September 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/9
His talk with Allen on the rumours about an American arms sale to Egypt, which Allen denied; first reports of an agreement on the sale of Soviet arms to Egypt

391 27 September 1955 **A. Eban to the President of the Security Council** (in English)
ISA/RG93.03/MFA/3040/6
Presents the text of a statement by the Ministry of Foreign Affairs on the limitations imposed by the Egyptians on the passage of Israeli ships through the Tiran Straits

381 20 September 1955 **Asian Division to Y. Avidar and M. Gazit** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Instructions for explanations to the Chinese representatives about Israel's abstention in the vote on admitting China as a U.N. member. Israel awaits China's reaction to its proposal for establishing diplomatic relations

382 20 September 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
His talk with Massigli on the emigration of Moroccan Jewry to Israel and France's refusal to commit itself on the issue. They also discussed U.S. policy on the Middle East and the Dulles speech

383 21 September 1955 **G. Rafael to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.15/MFA/3772/50
His talk with Jackson on his meeting with Nasser: Jackson is convinced that it is possible to achieve the release of the prisoners in the Cairo affair. He is sure that Nasser sincerely intends to stabilize the situation on the border

384 21 September 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2440/6
Israel's explanations about its military operation in the demilitarized zone of Nitzana

385 22 September 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
Sharett's talk with Lawson: Israel's reaction to the message from the State Department on border arrangements between Israel and its neighbours. Sharett said that the clarification that the U.S. meant reciprocal revisions made things easier for Israel admitting. He explained Israel's abstention on the issue of sdmitting China into the U.N.

376 15 September 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/10
His talk with Macmillan on Britain's position on the proposals raised in the Dulles speech. Britain calls for minor revisions on the Jordanian border and supports solving the refugee problem by settling them in the countries where they are currently living, while returning a token number to Israel. On arms supply, he promised to examine Israel's complaints; on the Arab boycott and embargo, he promised to examine the issue of free passage through the Tiran Straits

377 16 September 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2188/9
Jackson's talk with Nasser: Nasser agrees to discuss an exchange of prisoners of war between Israel and Egypt only after tensions have died down on the border; the same applies to a border crossing point at the 95 km. line. In Jackson's opinion, the time is not ripe for discussing the basic problems between Israel and Egypt

378 19 September 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/4
His talk with Burns on border arrangements between Israel and Egypt and Burns' proposal for lookout posts, patrols and a physical barrier

379 19 September 1955 **Y. Avidar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/4
His talk with Soviet Communist leaders Kaganovich and Malenkov: their claims about Israel's pro-western bias; freedom of emigration to Israel for Soviet Jewry

380 19 September 1955 **S. Bendor to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
The French Ministry of Foreign Affairs' statement about arms supply to Egypt and Israel: the halt in supply to Egypt is temporary following anti-French broadcasts from Cairo. The supply to Israel is in accordance with existing agreements and additional supplies are not being considered

370 9 September 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
Sharett's talk with Lawson on the Dulles speech: Sharett reviewed the positive points, mainly the recognition that the refugee problem must be solved through resettlement; rejection of the logic of the demand for territorial continuity between Egypt and Jordan. Israel is ready for reciprocal border revisions

371 12 September 1955 **Y. Avidar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/4
His talk with Zaitsev who denied that the U.S.S.R intends to sell arms to the Arab countries

372 13 September 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/4
Sharett's talk with Burns: terrorist attacks on Israeli settlements near the Jordan and Lebanon border and concern about continued Egyptian aggression

373 14 September 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
Differences of opinion between Sharett and Shiloah in reaction to the Dulles speech. Sharett does not believe there is a real possibility of signing a defence agreement with the U.S. and demands public action against the negative points in the speech

374 15 September 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/9
The State Department is awaiting concrete Israeli proposals on the issues of resettling the refugees and border changes

375 15 September 1955 **A. Eban to the United States Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/9
According to Russell Dulles has given instructions for "a strong follow up" to give a push to his programme as outlined in the speech. No far-reaching border revisions are expected, but rather changes based on the present borders. They are encouraged by the fact that the Arabs did not reject the programme

365 6 September 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.16/MFA/2951/14
The U.S. demand to convene the Security Council in order to adopt a resolution on the military activity on the Israel-Gaza Strip border

366 6 September 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
The extent of British influence on American policy in the Middle East and on Dulles' speech; anti-Israeli attitudes in the State Department

367 7 September 1955 **R. Shiloah to J. Herzog**
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
His talks with Rabb: the background to the Dulles speech was his concern about Soviet penetration of the Middle East and the rise of activist forces in Israel as a result of the elections; changes in Republican policy towards Israel

368 7 September 1955 **S. Bendor to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/3
His talk with Gilbert on the issue of visits by diplomatic representatives to Jerusalem. France has decided to forbid the sale of arms to the Arab countries

369 8 September 1955 **G. Rafael to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2331/15
Instructions for Eban's speech at the Security Council on the clashes with Egypt. He should not go into details about Burns' proposal for keeping the peace on the border, but should stick to generalizations on Israel's willingness to cooperate in reinforcing the ceasefire arrangements

360 4 September 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.15/MFA/3772/50
A report on the progress of Jackson's mission of mediation in Egypt. According to Nasser, at this point Egypt is only ready for talks on a ceasefire on the Gaza Strip border

361 5 September 1955 **United States Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
Contacts with officials of the U.S. embassy in Tel Aviv who feared retaliatory action by Israel against the Egyptian forces

362 5 September 1955 **Y. Tekoah to the Israel Permanent Delegation to the UN and the Israel Embassies in London, Paris and Rome** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2439/4
Burns' proposals for reducing the tension: moving the outposts of both sides to a distance of 500 to 750 metres from the border; building a fence along the entire border; attaching UN observers to motorized border patrols

363 5 September 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/9
His outline for a speech in reply to the Dulles speech: gratitude for the U.S. willingness to sign a defence agreement with Israel, together with criticism of the demand for territorial concessions from Israel

364 6 September 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (in English) (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
His talks with Allen on the Dulles speech: Eban's criticism of the proposal for territorial concessions; alternative proposals for maintaining the link with Egypt and Jordan; Allen's explanations

354	1 September 1955	**U.S. Division to the Israel Embassies in Washington and London** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 Sharett's talk with Lawson on Dulles' request that Israel cease firing on the Gaza Strip border. Sharett explained the retaliatory action by Israel
355	1 September 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/4 Burns' talk with Lourie and Tekoah on the failure to mention in the UN announcement on a ceasefire between Israel and Egypt the demand that Egypt take responsibility for attacks on Israel
356	2 September 1955	**G. Rafael to A. Eban and M. Kidron** (Telegram) ISA/RG130.15/MFA/3772/50 Israel passed a message to Nasser through the mediator Elmore Jackson on stopping military clashes between the two sides and a willingness for peace talks
357	2 September 1955	**R. Shiloah to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/8 Reports that Adlai Stevenson has received a letter from Dulles on the main points of his proposals, including the demand for territorial concessions by Israel and his concern that a defence agreement with Israel will promote Soviet penetration of the region
358	4 September 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.16/MFA/2951/14 Burns' request for a renewed ceasefire between Israel and Egypt. Israel replied that it will not engage in any military action if Egypt will refrain from all acts of hostility against it
359	4 September 1955	**A. Eban to J. Herzog** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/9 His talk with Dean on Dulles' speech on the Middle East: Dean's explanations of the references to territorial changes in the speech. This section should not be seen as an absolute condition

348 28 August 1955 **United States Division to the Israel Embassies in Washington and London** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
Sharett's talk with Lawson who brought a State Department message calling for restraint on the borders. Sharett's reaction: the message ignores the aggression of Egypt and Syria

349 28 August 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/8
An analysis and estimate of Secretary of State Dulles' speech: the speech did have positive points, such as the mention of the need for stability in the form of defence agreements and of American aid in solving the refugee problem

350 29 August 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2312/9
His analysis of Dulles' speech; perceives positive aspects in it, especially on the refugee issue and the defence agreement, but the territorial issue is obscure and requires clarification

351 29 August 1955 **Israel Embassy in Washington to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/8
A meeting at the State Department on Israel's concern for its captured soldiers in Syria and its fear of an Egyptian military campaign on the southern border

352 30 August 1955 **E.L.M. Burns to A. Lourie** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2439/4
Proposes an immediate ceasefire on the Gaza Strip border

353 31 August 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/8
His talk with Hammarskjöld on the holding of six UN observers by Israel: Israel's refusal to accept Burns' proposal for a ceasefire between the Israel and Egyptian forces

The solution to the refugee problem was resettlement, alongside return to their homes "whenever feasible". Since Israel could not take on this burden alone, he proposed an international loan to which the U.S. would make a substantial contribution.

The problem of mutual fear should be solved by steps towards collective security. President Eisenhower had directed him to say that if related problems were settled he would recommend that the U.S. join in formal treaty engagements to guarantee the borders between Israel and the Arab states. In order to sign non-aggression agreements the borders had to be permanently fixed, replacing the temporary armistice lines. Dulles believed that despite conflicting claims, the disputes could be settled while protecting the vital interests of all parties.

345 26 August 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/4
Lourie's talk with Burns on Egypt's decision to break off the Gaza talks with Israel. The Egyptians claim that Israel is using force to obtain concessions and to begin peace talks with Egypt

346 26 August 1955 **E.L.M. Burns to A. Lourie** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2439/4
A request that the forces along the Gaza border show restraint in view of the ending of talks between Israel and Egypt

347 27 August 1955 **R. Shiloah to M. Sharett and J. Herzog** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/9
A telephone call from Arthur Dean on the reaction to the Dulles speech; a talk with Maxwell Rabb, Eisenhower's cabinet secretary: he said that Dulles's speech was thoroughly considered and was intended to dispel Israel's fears. On the issue of the borders, the intention is to find a solution that would both give Israel access to the Red Sea and satisfy Egypt's demand for a land link with Jordan

340 24 August 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.20/MFA/2480/8
Sharett's talk with Lawson, who informed him about a statement to be made by Dulles on the situation in the Middle East. Sharett expressed concern that the statement may include proposals for concessions by Israel

341 24 August 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2455/4
Instructions to meet with Dulles or Allen to present Israel's position in view of Dulles' anticipated statement on the Middle East

342 24 August 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London** (Telegram)
ISA/RG130.13/MFA/2595/5
Sharett's talk with Nicholls on Israel's reaction to the anticipated statement by Macmillan (to follow the Dulles statement) on the Middle East

343 25 August 1955 **A. Eban to J. Herzog** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/8
Eban's talk with Allen, in which he tried to calm Israel's fears about the anticipated statement by Dulles

344 26 August 1955 **Editorial Note**

The Speech by Secretary of State Dulles on an Israeli-Arab Settlement at the Council on Foreign Relations

On 26 August 1955 Dulles gave a speech at the Council on Foreign Relations in New York on the situation in the Middle East and Israel's relations with the Arab states. Dulles emphasized that he was speaking for President Eisenhower. He defined three main causes of instability in the region: the refugee problem, the "pall of fear' on both sides, where the Arab states feared Israel's expansionary tendencies and Israel feared being thrown into the sea, and the lack of stable and permanent borders between Israel and its neighbours.

335	18 August 1955	**Y. Avidar to M. Sharett and S. Bentsur** ISA/RG130.09/MFA/2326/4 The expulsion of three attachés from the Israel embassy in Moscow, following their activities among Soviet Jewry
336	18 August 1955	**J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (in English) (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/15 Asks Shiloah to transmit a message from Sharett to Johnston on his concern that the Americans have withdrawn from their previous agreement on the water issue. Israel demands that the agreement be put in writing, including the clause that if the talks fail, the Americans will show understanding about renewal of the work on diversion of the Jordan waters at the Benot Yaaqov bridge
337	21 August 1955	**Summary of a Consultation at the Ministry of Foreign Affairs** ISA/RG130.02/MFA/2397/18 Plans for extensive activity on behalf of Soviet Jewry and making the demand for emigration to Israel the focus of this activity
338	23 August 1955	**E. Johnston to M. Sharett** (in English) ISA/RG130.23/MFA/6451/8 A reply to Sharett's message (No. 336): Johnston explains that he had never agreed to confirm in writing that he had reached a joint agreement with Israel on the issue of allocating water or renewal of the construction work at the Benot Yaaqov bridge
339	23 August 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2331/15 His talk with Burns on the negotiations with Egypt: Burns said that most of the Israeli demands were accepted, except for the issue of the participation of UN observers in meetings and establishing a telephone link

329	12 August 1955	**Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/4 A meeting was held on how to accelerate the rate of emigration of Moroccan Jewry to Israel. Gives an instruction to explore the possibility of opening an additional transit camp in France for these immigrants
330	15 August 1955	**S. Bendor to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 Agrees that the immigration of Moroccan Jewry should be speeded up and an additional transit camp established in France. He is concerned about a negative French reaction to this trend
331	15 August 1955	**M. Schneerson to E. Elath** ISA/RG93.04/MFA/330/3 Peres' talk with Nicholls: Israel's concern at the supply of British arms to the Arab countries; a request to supply 20 Centurion tanks to Israel
332	16 August 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/4 Sharett's talk with Burns on difficulties in the negotiations between Israel and Egypt as revealed in the Gaza talks. Burns said that Egypt is concerned that Israel is trying to use the talks to begin political negotiations on peace
333	17 August 1955	**R. Shiloah to J. Herzog** ISA/RG130.19/MFA/4374/8 An analysis of Israel's relations with the United States and the chances of a defence agreement, in view of the State Department's tendency to appease the Egyptians
334	17 August 1955	**S. Kaddar to the Eastern Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2343/5 Kaddar's talk with Gertruda Sekaninova, the Czechoslovakian deputy minister of foreign affairs, on the conditions of Mordecai Oren's imprisonment

324 4 August 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/8
His talk with Dulles: the U.S. has not abandoned its efforts towards a defence agreement with Israel, but expects corresponding progress in Israel's relations with Egypt

325 4 August 1955 **R. Nall to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2422/1
His talk with the Bulgarian minister of foreign affairs: Nall demanded a copy of the report of the Bulgarian enquiry commission on the shooting down of the El Al plane and made efforts to obtain an entry permit to Bulgaria for Israeli experts to examine the circumstances of the incident

326 9 August 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Instructions for Avidar's meeting with the Chinese ambassador in Moscow to examine the possibility of establishing diplomatic relations between Israel and China

327 9 August 1955 **Israel Legation in Bucharest to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2297/2
His talk with the adviser at the Soviet embassy in Bucharest: he is aware of the warm feelings of the Soviet Jews for Israel and agrees that Zionism is a liberation movement, but argues that it is under the overwhelming influence of the United States. The destruction of the cultural life of Soviet Jewry was caused by fear of the influence of anti-Soviet ideas. Relations between the two countries could improve if Israel will give some sign of political independence from the United States

328 10 August 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/4
A report on two meetings with the Egyptians on arrangements for the prevention of border incidents

319 2 August 1955 **R. Nall to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2422/1
Nall's talk with the Bulgarian foreign minister: Bulgaria's refusal to enable the Israeli enquiry committee to operate on its soil, in order to investigate the shooting down of the El Al plane; the preliminary conclusions of the Bulgarian enquiry commission

320 2 August 1955 **S. Bendor to the West European Division**
ISA/RG130.02/MFA/2398/1
His concern about the lack of reliable information on the state of Moroccan Jewry. It seems that the security situation is deteriorating due to the general unrest. Plans should be made for mass evacuation of the Jews and for organization of self-defence

321 2 August 1955 **S. Kaddar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2343/5
Hebrew translation of a Note from the Czechoslovakian government with a demand to open negotiations on Israel's debt from the 1950 commercial agreement. Kaddar's recommendation is to accept the proposal for negotiations and not to make it conditional on the release of Mordecai Oren

322 4 August 1955 **Note Verbale from the Minister of Foreign Affairs of Bulgaria to the Israel Legation in Sofia** (in French)
ISA/RG130.02/MFA/2422/2
Details on the shooting down of the El Al plane over Bulgaria and an expression of regret for the death of the passengers

323 4 August 1955 **M. Sharett to A. Eban** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/15
Instructions for Eban's talk with the secretary of state: he should not press on the issue of a defence pact for fear of a negative reply, but enquire how things stand and note Israel's disappointment at the lack of progress. Eban should also mention the flexibility Israel has shown in negotiations with Johnston on the water issue

313 28 July 1955 **A. Eban to G. Rafael** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/7
A proposal for international action to prevent injury to travellers on the sea and in the air

314 29 July 1955 **Memorandum from the U.S. Embassy in Tel Aviv to the Ministry of Foreign Affairs** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2406/13
A reaction to Israel's request for help (No. 304) in bringing about the release of the Israeli soldiers held in Syria

315 29 July 1955 **W. Eytan to the Israel Missions in Sofia, Vienna and Athens** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2422/1
His talk with a representative of the Bulgarian legation about Israel's protest at the shooting down of the El Al plane. Eytan complained about the refusal to allow the Israeli enquiry committee to act and announced that Israel will demand compensation for the plane and the casualties

316 1 August 1955 **M. Sharett to U Nu** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2415/22
Proposals for strengthening the ties between their two countries and Israeli aid to Burma; the results of the elections in Israel

317 1 August 1955 **Y. Ilsar to F. E. Shinnar**
ISA/RG130.10/MFA/2539/4
Proposals for steps to improve relations between West Germany and Israel, following the decision to raise the level of Israel's diplomatic representation in Austria

318 2 August 1955 **Meeting: M. Sharett–A. Abramov**
ISA/RG130.02/MFA/2410/20
In a meeting between Sharett and the Soviet ambassador on 14 July they discussed Israel's demand for reparations from East Germany and the Soviet view that East Germany had paid its debt to the Jewish nation; the thaw in international relations and its influence on the Middle East; Soviet objections to a defence treaty between Israel and the U.S.

307	22 July 1955	**U.S. and Latin American Divisions to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/15 U.S. and British objections to Guatemala's decision to transfer its embassy to Jerusalem
308	22 July 1955	**G. Avner to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with the British foreign ministry official responsible for supplying arms to the Middle East: explanations of Britain's position on arms supply to Israel. They are concerned about the results of the elections in Israel and its intentions to take control of the Gaza Strip
309	25 July 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/4 A report on talks with Jordan on an agreement of local and regional army commanders
310	27 July 1955	**Eastern Europe Division to the Israel Legation in Sofia** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2422/1 The shooting down over Bulgaria of an El Al plane which had strayed from its flight path: instructions to obtain entry permits to Bulgaria for the Israeli enquiry commission
311	28 July 1955	**Note from the Ministry of Foreign Affairs to the Bulgarian Legation in Tel Aviv** (in English) ISA/RG130.02/MFA/2422/1 Israel's protest at the lack of information about the loss of the El Al plane and a complaint at the difficulties created for the enquiry committee set up to examine the disaster
312	28 July 1955	**Note Verbale from the Minister of Foreign Affairs of Bulgaria to the Israel Legation in Sofia** (in French) ISA/RG130.02/MFA/2442/2 An expression of regret at the death of the passengers of the El Al plane shot down by Bulgarian air defence forces after failing to respond to warnings

284	3 July 1955	**G. Rafael to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/3 The mediation attempt by Ira Hirschmann between Israel and Egypt: Rafael explains that the time is not ripe to discuss central topics such as the refugee issue with the Egyptians. The focus should be on practical matters such as the situation on the Gaza border, stopping the incitement and renewal of direct contact
285	4 July 1955	**U.S. Division to the Israel Embassies in Washington, London and Paris** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 Sharett's talk with Lawson: the satisfaction of the U.S. with Israel's position in the Gaza talks
286	4 July 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with Nutting on the eve of Peres' visit on Britain's objections to selling arms to Israel. Elath's conclusion is that at this time the chances of British arms sales are slim
287	5 July 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/4 Instructions for negotiations with French representatives on emigration of North African Jewry to Israel. Israel rejects determining the number of emigrants in advance
288	6 July 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/4 Discussions on the agenda for the Israel-Egypt talks: the Egyptians insist on a preliminary discussion of the agenda, Burns' proposal
289	6 July 1955	**E. Elath to the British Commonwealth Division** ISA/RG130.02/MFA/2457/1 Peres' talks in London: he and Peres met with the defence minister, Selwyn Lloyd. Lloyd explained the British refusal to sell Centurions to Israel in view of their relations with Jordan. They also met with Shuckburgh, who argued that the British need the sympathy of the Arab countries in order to maintain their status in the Middle East

278 27 June 1955 **E. Najar to M. Sharett**
ISA/RG130.11/MFA/2511/17
Israel's demands for reparations from East Germany: the goals are, in addition to the attempt to obtain reparations, to protect Israel's achievements in West Germany in view of the possible reunification of Germany and to create the conditions for talks with the U.S.S.R on a subject of importance

279 29 June 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
The negotiations between Israel and Egypt about the Gaza border: Gohar's refusal to conduct a concrete discussion, while arguing about the agenda

280 30 June 1955 **Y. Avidar to the Eastern Europe Division**
ISA/RG93.39/MFA/545/3
His talk with Rabbi Shliefer, the chief rabbi of Moscow: the rabbi has a positive attitude towards Israel but is cautious in his actions. He has received permission to publish a prayer-book and is attempting to open a "Yeshiva" (talmudic college) to train rabbis and religious officials

281 1 July 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
An analysis of the Egyptian position at the bilateral talks: their insistence on procedural matters attests to their unwillingness to discuss relevant issues and to achieve practical progress

282 1 July 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/7
A report on informal talks at an event held at the Burmese embassy in Washington in honour of U Nu's visit: Dulles mentioned his favourable impression of the moderation of the Egyptian foreign minister, Fawzi

283 3 July 1955 **Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Instructions for presenting a Note to the Soviet foreign minister on obtaining reparations from East Germany

263 16 June 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
The U.S. is demanding to convene the Security Council immediately to prevent a possible invasion of the Gaza Strip by Israel

264 16 June 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
His talk with Roux following his meetings with the State Department: the U.S. position on security arrangements in the Middle East; a possible agreement between Egypt and Syria; the support of the French Foreign Ministry for Jewish emigration to Israel from Morocco; the positive atmosphere in the French Defence Council meeting on supplying arms to Israel

265 16 June 1955 **M. Fischer to the Western Europe Division**
ISA/RG130.09/MFA/2515/14
His talk with the Turkish deputy prime minister Zorlu on the bid of Israeli building company, "Solel Boneh", to build a NATO air base in Antalya. They also discussed the positions the Turks presented on the Israel issue at the Bandung Conference

266 17 June 1955 **A. Eban and R. Shiloah to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/7
Requests Sharett's decision on sections of the agreement of the Johnston Plan. They do not believe that Israel will be able to achieve more than it has already done

267 17 June 1955 **A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/7
He and Shiloah talked with Johnston and Barnes about the American demand for Israel's agreement to the use of Lake Tiberias as a reservoir. Johnston presented versions of Sections 6 and 7 of the agreement in accordance with the American demands

257 14 June 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
His talk with Macmillan who emphasized Britain's friendship with Israel but also noted the centrality of its interests in the Arab Middle East. Britain stands seriously behind its obligations as determined in the Tripartite Declaration. He requested cooperation with Burns on the issue of border security

258 15 June 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/6
A talk with Couve de Murville, the French ambassador to the U.S., on the possibility of signing a defence agreement between the U.S. and Israel and other countries

259 15 June 1955 **E. Elath to the British Commonwealth Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
Approval of Israel's request to purchase two destroyers in Britain

260 16 June 1955 **Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2346/2
Discusses emigration to Israel from North Africa. The French recognize the principle of free emigration, but they have administrative demands that can be dealt with

261 16 June 1955 **R. Shiloah to J. Herzog** (Telegram)
ISA/RG130.19/MFA/4374/8
Conclusions from the negotiations with Johnston, calls on Israel to adopt a moderate stand

262 16 June 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA2211/6/
Reports on the negotiations to conclude an agreement on the Johnston Plan. The Americans insist on the use of Lake Tiberias as a central water reservoir

240 2 June 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
His talk with Shuckburgh, describing the ambassadors' conference which took place in Israel and the disappointment of the Israeli people with Britain's position on the Middle East. Israel is not interested in British mediation in its relations with the Arabs

241 3 June 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Burns' report on his talk with Nasser: he told him that Egypt's responsibility for the tension on the Gaza Strip border is quite clear. Nasser claimed that the deterioration began with the Israeli operation in Gaza at the end of February and proposed to reduce the tension by a withdrawal by both sides to one kilometre from the border

242 3 June 1955 **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (in English) (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/14
Sharett's talk with Lawson: a request for vigorous action by the U.S. to end the Egyptian aggression and the shooting and mining incidents on the border. Israeli opinion was demanding action by the government.

243 3 June 1955 **British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London**
(Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Sharett's talk with Nicholls: he demanded vigorous intervention in Cairo to put an end to the spate of incidents on the Gaza Strip border. Nicholls demanded that Israel accept the Burns proposal for joint patrols, which will improve its position in international public opinion

244 4 June 1955 **A. Eban to M. Sharett and L. Eshkol** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/6
A summary of the talks with Johnston: reaction to Israel's proposed amendments. He insists on the use of Lake Tiberias as a central water reservoir

234	24 May 1955	**Israel Embassy in Paris to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 A talk with Roux on the emigration of Moroccan Jewry to Israel, Israel's objection to the sale of arms to Egypt and its reaction to the Burns proposals
235	24 May 1955	**R. Shiloah to A. Eban, T. Kollek and the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/5 Talks with Johnston's staff on the drafting of the plan, Israel's position on the issue of storing water in Lake Tiberias, financing of the plan
236	29 May 1955	**M. Sharett to S. Avigur** ISA/RG130.02/MFA/2397/18 Asks his opinion on the emigration of Jews from the U.S.S.R.: should requests for emigration by young people be encouraged, despite the risk that may be involved?
237	31 May 1955	**S. Bendor to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 A talk with Massigli about arms purchases from France and the U.K. It is doubtful whether Israel will succeed in persuading the French to sell it planes
238	1 June 1955	**J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs** ISA/RG93.02/MFA/194/4 France's position towards Israel: France is interested in reinforcing Israel due to its desire to weaken the position of the Arab League and the unrest in North Africa
239	1 June 1955	**M. Kidron to G. Rafael** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2332/8 His talk with Hammarskjöld on the tension on the Israel-Egypt border. The secretary-general agreed that the problem is mainly political, and there is no great value in local and functional agreements

228	17 May 1955	**Note from the Turkish Ministry of Foreign Affairs to the Israel Legation in Ankara** (in French) ISA/RG130.02/MFA/2445/14 A reply to the oral note received from Israel on 17 March 1955 (No. 125): Turkey's adhesion to the principle of solving conflict by peaceful means and its desire for stability in the Middle East
229	18 May 1955	**G. Rafael to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/3 Instructions for action at the U.N. following the planting of a mine near Kissufim on the Egyptian border, which killed two soldiers
230	18 May 1955	**M. Fischer to the Western Europe Division** ISA/RG130.10/MFA/2536/17 His meeting with Birgi, the secretary-general of the Turkish Foreign Ministry, on Turkey's answer to Israel's fears about the Baghdad pact. Fischer concludes that the Turks do not want to commit themselves and Israel will not get anything from them except equivocations
231	18 May 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 A talk between Tsur, Peres and Pinay on speeding up a positive decision on selling arms to Israel and an additional effort to prevent the sale of French arms to Egypt
232	20 May 1955	**M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2332/7 His talk with Hammarskjöld on the Egyptians' refusal to enter into direct negotiations with Israel
233	23 May 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/14 Sharett's talk with Lawson who presented a message from the State Department protesting against Israel's resumption of the reprisal policy on the Gaza Strip border in response to the Kissufim incident. They also discussed Burns' proposals for stabilizing the situation on the border

209 5 May 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Egypt's refusal to work towards defence arrangements on the Gaza Strip border

210 5 May 1955 **Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2346/2
Details of the French-Egyptian arms deal; Israel must be careful not to take action against the deal which will harm its own purchases in France

211 5 May 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
His talk with de Margerie of the French Foreign Ministry on the arguments that led to the sale of French arms to Egypt. He agrees that the conclusion from the deal with Egypt is that France should respond favourably to all of Israel's requests for arms

212 9 May 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/5
A meeting with Johnston on his proposals relating to the quantities of water for the various parties and storing water in Lake Tiberias

213 9 May 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
The talk between Shimon Peres, the director-general of the Defence Ministry, and General Pierre Koenig, the French minister of defence, on Israel's demands for arms and the arms deal between France and Egypt

214 9 May 1955 **Y. Avidar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.11/MFA/2492/17
Israel's reaction to the TASS Agency's publication on the pardon and release of the underground members who threw a grenade at the Soviet embassy in Tel Aviv in 1953

203	3 May 1955	**British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 Israel is not interested in Britain mediating between it and Egypt. Despite an improvement in relations since 1948, Israel still has suspicions about Britain's hidden intentions
204	3 May 1955	**Y. Avidar to the Eastern Europe Division** ISA/RG93.39/MFA/545/3 Describes his visit with the embassy staff to the synagogue in Moscow. They encountered great yearning for Judaism and Israel among the Jews
205	4 May 1955	**M. Sharett to J.F. Dulles (**in English**)** ISA/RG93.04/MFA/47/3 Presents a message on the centrality of a defence agreement between Israel and the U.S. in the relations between the two countries
206	4 May 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2455/7 Explanations about the contents of the message to Dulles and the rejection of a previous draft by Eban. It is clear to him that the Americans are trying to squeeze concessions from Israel. It is best to expect the worst and to be pleasantly surprised
207	4 May 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/5 A report on the talks with Johnston and his team. He is prepared to concede on the use of Lake Tiberias as a reservoir at the moment and to keep this as a possibility for the future
208	5 May 1955	**M. Sharett to J. W. Nicholls** (in English) ISA/RG93.04/MFA/330/3 A request for security guarantees from the British government in the wake of the pact system that is developing in the Middle East

198	2 May 1955	**Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2346/2 Instructions for diplomatic action in the wake of the news that France will supply arms to Egypt: the greatest effort must be made to prevent this development
199	2 May 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/7 Progress in the negotiations on the Johnston plan. A proposal may be presented for the government's approval. The U.S. may concede on using Lake Tiberias as a reservoir, but will leave it as a possibility for use in the future, if needed from an engineering viewpoint
200	2 May 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/5 Eban's talk with Sobolev, the U.S.S.R. representative at the Security Council. They discussed the Bandung Conference. In his opinion the conference resolutions do not constitute a victory for the Arabs. He explained the Soviet reaction to the incidents on Israel's borders
201	2 May 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/7 Opposes a plan for Sharett to meet with Secretary of State Dulles in Paris without prior preparation and a response to the American demands. The U.S. demands that Israel agree to minor border changes, a corridor between Jordan and Egypt, compensation for the refugees and a commitment to accept between ten and fifty thousand of them
202	3 May 1955	**J. Tsur to A. Pinay** (in French) ISA/RG93.02/MFA/193/6 Presents a memorandum on the system of defence alliances in the Middle East, proposing that Israel sign a bilateral agreement with each of the Western Powers

186	22 April 1955	**J. Herzog to M. Sharett** ISA/RG130.02/MFA/2480/7 An analysis of the reasons why the U.S. will not sign a mutual defence agreement with Israel
187	24 April 1955	**British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2457/2 Nicholls brought an oral message to Sharett (in English) from British Foreign Secretary Macmillan on Britain's view of the Turkey-Iraq agreement
188	24 April 1955	**E. Najar to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2346/2 Instructions for action on the issue of Jewish emigration to Israel from North Africa. The government of Israel should work directly with the government of France on this issue, and involving Jewish organizations should be avoided
189	25 April 1955	**Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2346/2 General outline for a memorandum to be presented following the talk with Pinay. It should explain that the territorial situation in the Middle East developed after the signing of the armistice agreements and should not be changed. The Powers are disturbing the balance of power by an unequal supply of arms. Israel should be integrated in regional defence arrangements
190	26 April 1955	**G. Rafael to A. Eban** ISA/RG/130.02/MFA2455/3II An analysis of the possibility of a defence agreement between Israel and the U.S. Rafael does not believe that an agreement is likely in the near future. Dulles' position that resolving the problems in the Middle East should precede such an agreement reduces the chances for concluding it

179 19 April 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/4
The discussion in the Security Council on the tension in Gaza; the Powers refrained from censuring Egypt on the assumption that the security situation is improving

180 19 April 1955 **Y. Avidar to the Eastern Europe Division**
ISA/RG130.11/MFA/2502/8
Analyzes the current state of the issue of emigration permits to Israel for reasons of family reunification. As many requests as possible for the emigration of their relatives should be sent by family members in Israel

181 19 April 1955 **M. Avidan to S. Bentzur**
ISA/RG130.11/MFA/2502/12
A suggestion to offer Poland an economic deal in return for increasing the emigration of Jews

182 21 April 1955 **Memorandum from the U.S. State Department to the Ministry of Foreign Affairs (**Telegram in English**)**
ISA/RG130.20/MFA/2480/7
Clarification of the U.S. position during the debate in the Security Council on Israel's complaint against Egypt

183 21 April 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/14
Sharett's meeting with Lawson: the ambassador gave him a memorandum from the secretary of state. Sharett protested against U.S. policy during the debate at the Security Council

184 21 April 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/3
Instructions for public relations activities to explain Israel's opposition to joint patrols with the Egyptians

185 22 April 1955 **L. Kohn to M. Sharett**
ISA/RG130.02/MFA/2445/15
Claims that Sharett's reaction to the resolutions of the Bandung Conference was too restrained and the resolutions against Israel should be vigorously denounced

172 17 April 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2314/14
Questions for clarifying the Dulles letter on the proposal for a defence treaty between Israel and the U.S., and relieving the tension in the region

173 17 April 1955 **M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/3
Instructions for action at the Security Council to ensure censure of Egypt for breaches of the armistice agreement

174 18 April 1955 **Meeting: E. Najar – P. Gilbert**
ISA/RG130.02/MFA/2413/9
Najar clarified Israel's position on the joint meeting between Israel and Egypt. Israel wants to give the meeting political content

175 18 April 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/4
An interpretation of Dulles's words on the issue of the defence treaty; the best way to resolve the issues is by wording a considered reply to Dulles

176 18 April 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2332/7
The western representatives on the Security Council have decided not to table a censure of Egypt

177 18 April 1955 **Y. Gideon to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.16/MFA/2951/3
His talk with Zaitsev on the clashes on the Israel-Egypt border. Zaitsev recommends Israel to adopt a line of restraint

178 19 April 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Instructions to raise the subject of allowing young people to emigrate to Israel from the Soviet Union, within the framework of family reunification

165	14 April 1955	**H. Stassen to A. Eban** (in English) ISA/RG130.20/MFA/2486/4 An announcement on the amount and conditions of the American aid grant to Israel
166	14 April 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/4 His talk with Allen to clarify the U.S. position following Eban's talk with Dulles: they discussed the Johnston Plan, the possibility of territorial concessions by Israel and a defence treaty between Israel and the U.S.
167	15 April 1955	**A. Eban to R. Shiloah** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/4 Gives his assessment of the talk with Dulles who tried to convey a positive impression of his position towards Israel. Eban recommends sending a conditional positive reply to Dulles, focusing on Israel's preference for a formal treaty with the U.S. An effort should be made to take steps towards stability and relieving tension, such as the Johnston Plan and ending the blockade in the Suez Canal
168	15 April 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/4 Supports establishing diplomatic relations between Israel and China
169	16 April 1955	**E.L.M. Burns to M. Sharett** (in English) ISA/RG130.02/MFA/2439/2 A proposal for a meeting between representatives of Egypt and Israel to discuss maintaining security and the armistice agreements
170	16 April 1955	**J.F. Dulles to M. Sharett** (in English) ISA/RG130.02/MFA/2456/4 A reply to Sharett's letter (No. 162), explaining the difficulty in signing a defence treaty between Israel and the U.S. before resolving the problems in the Middle East
171	16 April 1955	**A. Eban to the U.S. Division** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/14 A proposed reply to Dulles' letter on a defence treaty between Israel and the U.S. and the possibilities of relieving the tension in the region

158	7 April 1955	**Meeting: M. Sharett – J.W. Nicholls** ISA/RG93.04/MFA/330/3 Presentation of a message from British Prime Minister Eden on the British government's concern at the situation and the escalation of the tension on the borders. Sharett protested against Eden's position, which regards the issue of the borders as an open question which still requires a solution; Nicholls replied that the British government would not support any pressure on Israel to make territorial concessions. They also discussed the refugee and water problems
159	8 April 1955	**G. Avner to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2457/2 Avner's talk with Shuckburgh on the issues of the tension on the Israel-Egypt border and British guarantees of Israel's security
160	11 April 1955	**A. Eban to the President of the Security Council** (in English) ISA/RG130.10/MFA/2410/10 Another complaint by Israel about attacks on its border patrols by Egyptian forces
161	12 April 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/3 Dayan's talk with Burns about proposals for reducing the tension on the Israel-Egypt border
162	12 April 1955	**M. Sharett to J.F. Dulles** (in English) ISA/RG130.02/MFA/5938/3 A reply to Dulles' messages: Israel needs a defence treaty with the U.S. which will guarantee its territorial integrity and assure its arms supply
163	13 April 1955	**A. Eban to M. Sharett** (in English) (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/4 His talk with Dulles on the tension in the Middle East and the need for American guarantees for Israel's security
164	13 April 1955	**E. Elath to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 Elath's talk with Shuckburgh: British attempts to relieve the tension on the Israel-Egypt border

151 4 April 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/4
His talk with Burns about the Security Council resolution censuring Israel for the Gaza incident. Burns proposes joint Israel-Egypt patrols to relieve the situation on the Gaza Strip border

152 4 April 1955 **A. Eban to the President of the Security Council** (in English)
ISA/RG130.02/MFA/2454/6
Israel's complaint about Egyptian violations of the armistice agreement

153 4 April 1955 **D. Hacohen to W. Eytan**
ISA/RG130.02/MFA/2414/3
Urges the Foreign Ministry to act on establishing diplomatic relations between Israel and China

154 5 April 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2457/2
A debate in the House of Commons on British policy in the Middle East. Britain will be able to provide guarantees for an arrangement in the Middle East only after the Arab countries and Israel reach agreement on a settlement

155 5 April 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
Tsur's talk with Antoine Pinay, the new French foreign minister, on France-Israel relations and French policy in the Middle East. Notes his lack of expertise in the issues of the region. Pinay expressed concern about the situation in Jerusalem

156 6 April 1955 **M. Sharett to J. W. Nicholls** (in English)
ISA/RG93.04/MFA/325/6
Israel's concern at Britain's position on certain aspects of the Turkey-Iraq pact

157 6 April 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
A Labour delegation met with Eden on the issue of Britain's position towards reaching an accommodation between Israel and the Arab countries and resolving the refugee problem

146	30 March 1955	**E. Najar to M. Fischer** ISA/RG130.10/MFA/2536/13 His talk with Istinyeli in order to influence Turkey's position at the debate in the Security Council on the Gaza operation
147	31 March 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2182/9 An analysis of the reasons for the unanimous vote censuring Israel at the Security Council. If the government approves cross border punitive actions in the future, the results will be more serious. Requests to visit Israel for consultations in order to present his views
148	1 April 1955	**Message from the U.S. Government to the Governments of Israel and Egypt (**in English**)** ISA/RG130.20/MFA/2480/7 The conclusions of the U.S. from the debate in the Security Council are that retaliation cannot improve the situation on the border and that it is the Egyptian government's responsibility to prevent border incidents
149	3 April 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/14 Comments on Eban's analysis (No. 147) of the reasons for the censure of Israel following the military operation in Gaza. He believes that the raid was justified in view of the dimensions of the Egyptian provocation and the public outrage in Israel. However he would not have approved the action had he known its results in advance
150	4 April 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/14 Sharett's talk with Lawson on exchanges of fire on the Israel-Egypt border. Instructs Eban to request an urgent meeting with the State Department

140	28 March 1955	**D. Hacohen to D. Lewin** ISA/RG130.02/MFA/2414/3 The importance of diplomatic relations with China
141	28 March 1955	**G. Rafael to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** ISA/RG130.02/MFA/2339/2 Reports on a meeting of representatives of the three Powers with the U.N. Secretary-General, at which Burns proposed an arms embargo on Israel in order to reduce tension in the region
142	29 March 1955	**E. Najar to M. Sharett** ISA/RG93/03/MFA3053/8 A report by Najar on Sharett's talk with Ambassador Gilbert on French policy in the Middle East. France will make its participation in the Middle East defence organization conditional on the inclusion of Israel
143	29 March 1955	**Eastern Europe Division to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2326/3 Sharett's talk with Soviet Ambassador Abramov: the debate in the Security Council about the military operation in Gaza. Sharett said that the Soviet. delegation at the U.N. should view the Gaza incident against the general background of the tension on the border
144	29 March 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2332/6 Outlines Israel's reply to Dulles's messages: a formula must be found that would be understood by the U.S. as indicating that Israel's policy of restraint will be continued
145	29 March 1955	**E. Elath to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with Shuckburgh: Britain's position at the Security Council on the issue of the Gaza operation and the Patish incident. In view of the report by the U.N. observers, Britain cannot but support the condemnation of Israel over the raid. Britain's intention to join the Turkey-Iraq agreement

133	23 March 1955	**E. Elath to A. Lourie** ISA/RG130.02/MFA/2414/1 Elath's talk with Mrs. Pandit, the Indian High Commissioner in London, and with Indian diplomat Pannikar. They discussed the situation in the Arab and Moslem worlds and Israel-India relations
134	24 March 1955	**M. Sharett to D. Ben-Gurion** IMDEA Recommends him to postpone a planned reprisal operation by Israel at Lake Tiberias until after the conclusion of the debate in the Security Council on the Gaza military operation
135	25 March 1955	**J. Tsur to E. Najar** ISA/RG130.10/MFA/2530/7 French policy in the Middle East and its position on the Turkey-Iraq agreement
136	25 March 1955	**D. Hacohen to D. Lewin** ISA/RG130.02/MFA/2445/15 Meeting between Hacohen, Israel's minister in Burma, and Burmese Prime Minister U Nu on preventing resolutions hostile to Israel at the Bandung Conference and Israel-Burma relations
137	27 March 1955	**A. Lourie to the Israel Embassy in London** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 Sharett's talk with Nicholls: the terrorist attack on Moshav Patish in the Negev and the U.N. debate on the Gaza operation
138	28 March 1955	**M. Sharett to the Israel Consulate General in New York** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/2 Proposes initiating renewal of secret contacts between Israel and Egypt
139	28 March 1955	**M. Sharett to D. Hacohen** ISA/RG130.02/MFA/2414/3 Proposes making a reciprocal visit by a Chinese commercial delegation to Israel a precondition for establishing diplomatic relations with China

128	19 March 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 Tsur's talk with Gaston Palewski, the French minister of state in the defence ministry, on French policy regarding the agreements crystallizing in the Middle East. Describes the differences of opinion between those in favour of joining the Baghdad Pact and those in favour of an agreement between Syria and Egypt
129	21 March 1955	**A. Eban to M. Sharett and J. Herzog** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/7 A report on the talk between Blaustein and Allen: criticism by the Administration of the Israeli government's apparent contempt for Dulles' message (No. 77). Eban demands that Israel reply quickly to the message and gives proposed main points for the reply
130	21 March 1955	**E. Elath to A. Lurie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with Shuckburgh on Britain's reaction to the military operation in Gaza. Although he adopted a moderate and restrained tone, he repeated the claim that the raid had sabotaged Britain's efforts to improve relations between Israel and its neighbours
131	22 March 1955	**M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2182/9 The mood on the eve of the discussion and resolution at the Security Council: the Americans are inflexible and extremely angry with Israel; the British are less extreme; the French are working towards moderating the decision
132	23 March 1955	**J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/13 His talk with Lawson, who again tried to clarify whether the operation in Gaza constituted a change in Israeli policy on the borders

122	15 March 1955	**Y. Gideon to the Eastern Europe Division** ISA/RG130.11/MFA/2492/17 His talk with Zaitsev of the Soviet Foreign Ministry, who asked if the operation in Gaza should also be attributed to the establishment of the new alliances in the Middle East
123	16 March 1955	**Meeting: A. Eban – G. Allen** (in English) ISA/RG130.20/MFA/2480/7 Eban's explanations of the background to the Gaza incident and the Security Council debate; the Turkey-Iraq Agreement and a request for aid from the U.S.
124	17 March 1955	**Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2346/2 Instructions for defining Israel's position on France's policy towards the pacts in the Middle East: they should be careful to avoid taking a clear position in favour of either a regional defence organization based on the pact between Turkey and Iraq or an Egyptian-Syrian pact
125	17 March 1955	**Note from the Government of Israel to the Government of Turkey** (in French) ISA/RG130.10/MFA/2551/11 Israel's concerns in view of the Turkey-Iraq agreement
126	17 March 1955	**A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2188/9 Fred Lazarus, a Jewish businessman, talked to the president and Hoover following the military operation in Gaza. Eisenhower said that the Gaza raid raises questions as to the mental stability of the leaders of Israel
127	19 March 1955	**A. Eban to M. Sharett** ISA/RG130.20/MFA/2486/4 Describes efforts to prevent a delay in transferring the rest of the grant money and food surpluses, as pressure on Israel to accept the Johnston Plan

117 11 March 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs**
(Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2182/9
The U.S. reaction to Israel's attack in Gaza: the situation on the border did not justify such a major operation.

118 12 March 1955 **Y. Tekoah to M. Sharett**
ISA/RG130.15/MFA/3744/4
His meeting with Colonel Gohar, the Egyptian representative to the Mixed Armistice Commission: the nature of the direct contacts between Israel and Egypt in the Commission, Nasser's claim that the Gaza raid had brought to an end the informal negotiations between Israel and Egypt

119 13 March 1955 **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington**
(Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2312/8
A report on Sharett's meeting with Lawson: in reply to a message from Dulles about the military operation in Gaza (in English, see note 1), Sharett said that he had warned for months that disaster might result because of Egyptian aggression. Lawson told Herzog that Israel should state its security policy on the borders clearly in future

120 14 March 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/7
Public and political reaction in the U.S. following the military operation in Gaza. The message from Dulles reflects his perception of the raid as a personal affront to him

121 14 March 1955 **R. Shiloah to J. Herzog**
ISA/RG130.19/MFA/4374/8
A report on Finance Minister Eshkol's talk with Johnston on the demand that Israel reduce its relative share of water. Johnston repeated his promise that making Lake Tiberias the central reservoir of the project will not harm Israeli sovereignty

110 8 March 1955 **Meeting: M. Sharett – J. W. Nicholls**
ISA/RG130.02/MFA/2457/2
Nicholls' disappointment that Sharett did not prevent the military operation in Gaza, Sharett's explanation of his motives in taking this step

111 8 March 1955 **A. Lourie to A. Eban**
ISA/RG130.13/MFA/2599/9
The supply of oil from Iran to Israel

112 8 March 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2182/9
Reports on background talks before the debate in the Security Council on Israel's military operation in Gaza

113 9 March 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
Tsur's talk with Massigli: he criticized France's harsh attitude towards Israel's military operation in Gaza. Massigli's explanation of France's position on the Baghdad Pact: a security arrangement must be found for the Middle East, which will ensure the status of Syria, Lebanon and Israel

114 9 March 1955 **D. Hacohen to W. Eytan**
ISA/RG130.02/MFA/2414/3
The need to establish diplomatic relations between Israel and China

115 10 March 1955 **M. Sharett to D. Ben-Gurion**
IMDEA
Complaints about the damage to Israel's public relations abroad following the failure of the I.D.F. spokesman to publish authorized news items about the actions of the I.D.F.

116 10 March 1955 **J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
His talk with de Margerie on France's reaction to the Turkey-Iraq agreement. France's goal is to create a joint defence treaty in the Middle East that will also include Syria, Lebanon and Egypt. As for Israel, he prefers bilateral agreements between Israel and each of the three Western Powers

105 3 March 1955 **M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the U.N.** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2331/8
Instructions for the debate at the Security Council on Israel's military operation in Gaza. They should go on the attack immediately, without waiting for the report by the head of the U.N. observers, and should denounce Egypt for its hasty complaint to the Security Council, of whose resolutions it is in breach

106 3 March 1955 **A. Lourie to E. Elath** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Sharett's talk with British Ambassador Nicholls: Sharett explained that the Gaza raid did not constitute a change in Israel's policy, and was the result of the deterioration of the situation with Egypt. With regard to the Turkey-Iraq agreement, Nicholls recommended Israel not to attribute too much significance to the anti-Israel references in the exchange of letters attached to the agreement

107 4 March 1955 **M. Fischer to the Western Europe Division**
ISA/RG130.10/MFA/2536/13
Fischer's talk with Köprülü about the Baghdad Pact and its significance for Israeli relations with Turkey. Köprülü claimed that in the exchange of letters attached to the agreement there is no change in Turkey's position towards Israel, and it does not bind Turkey to do anything more than extend diplomatic aid

108 4 March 1955 **J. Tsur to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
A talk with Henri Roux of the French Foreign Ministry: France will not defend Israel over its military operation in Gaza. He doubts whether they will join the Turkey-Iraq agreement (the Baghdad Pact)

109 7 March 1955 **E. Elath to A. Lourie** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/4
Britain has decided not to send Israel six Centurion tanks, in reaction to the military operation in Gaza

demanded an effective U.S. guarantee for Israel's territorial integrity and defence against all aggression. However no guarantee could replace Israel's ability to defend itself or serve to cover up one-sided arming of its enemies. Israel must demand "both guarantees and first and foremost assistance to build up our strength. We will not force our assistance on those who do not need or want it, but we will not refrain from calling others to account and demanding what they owe us in view of the situation created by their policy."

On Egypt, Sharett said that the armistice agreement was binding on both sides and obliged them to take action towards a full peace settlement. If Egypt continued to declare that it was entitled to maintain a state of war with Israel – a stand which had been explicitly rejected by the U.N. – it must take responsibility for the consequences, including bloody clashes. "The choice is between the current situation, with its attendant losses and dangers, and absolute avoidance of hostile acts, strict maintenance of the armistice agreement and progress towards peace. The choice is in Egypt's hands."(*Divrei HaKnesset* [Knesset Reports], Fourth Session of the Second Knesset, Vol. XVII, pp. 999-1003)

103	3 March 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington (**in English**)** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/13 A draft proposal for his statement to Dulles on Israel's request for security guarantees from the U.S.
104	3 March 1955	**G. Rafael to the Israel Embassy in Washington** (in English) (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2312/8 Requests Eban to submit a complaint by Israel to the U.N. Security Council about Egypt's breaches of the armistice agreement and of resolutions of the Security Council

is not included. Israel's restraint in border disputes is limited, due to provocation by its enemies and the lack of an assurance of its long term security

100	2 March 1955	**E. Elath to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/4 His talk with Nutting in the wake of the Gaza military operation: the incident is most serious, due to its dimensions and the internal implications in Egypt
101	2 March 1955	**D. Hacohen to W. Eytan** ISA/RG130.02/MFA/2414/3 His report on the visit of the Israeli commercial delegation to China: there is no doubt of the desire of the Chinese for commercial ties with Israel. Any further steps by Israel towards a new diplomatic arrangement between the two countries will meet with a positive response and good will
102	2 March 1955	**Editorial Note** **Prime Minister Sharett's Speech in the Knesset on Israel's Relations with Turkey and Egypt** On 2 March the prime minister took advantage of a debate on the budget for 1955/6 to make a statement on two burning political issues: Israel's relations with Turkey in the wake of the Baghdad Pact and the clash with Egypt. On the first issue, Sharett said that the immediate damage caused by the Pact to Israel's security should not be exaggerated and emphasized that the main damage was political. The agreement would encourage the Arabs in their refusal to face reality and make peace with Israel. He condemned the exchange of letters accompanying the agreement, and the intention of Iraq and Turkey to work to carry out the U.N. resolutions on Palestine, while these resolutions had been thwarted by violent actions on the part of the Arabs. Sharett declared that Israel had no interest in a quarrel with Turkey. The pact was the result of American and British influence and they were responsible for its wording. On this background he

94 1 March 1955 **M. Sharett to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Instructions for public relations activity giving the background to Israel's attack on an Egyptian army camp in the Gaza Strip, "the unavoidable result of a long chain of activities of armed espionage, sabotage and murder"

95 1 March 1955 **M. Sharett to D. Ben-Gurion**
IMDEA 890/73/2184
Possible political consequences of the Gaza operation: Egypt will probably turn to the Security Council, the raid will cause difficulties for Israel's public relations activities with regard to the Administration and the public in the U.S., although it will provide proof of Israel's isolation

96 1 March 1955 **M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2182/9
The version of the Gaza raid given by the I.D.F. spokesman claiming that it began with an incident on Israeli territory has met with much scepticism. The raid is seen as a military attack planned in advance, and doubts are raised as to its political wisdom

97 1 March 1955 **W. Eytan to the Israel Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2377/2
Israel's arguments against the Baghdad Pact: Israel does not oppose steps for regional defence, but is not prepared to be the only one to pay the price for this pact

98 1 March 1955 **S. Bentsur to W. Eytan**
ISA/RG130.11/MFA/2511/9
Directs attention to the danger to Israel's relations with Eastern Europe, following Israel's request to join the Western defence system

99 2 March 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/7
Main points for the text of Israel's reply to Dulles's message about a defence agreement between Israel and the U.S. It should emphasize the great progress in contacts with the Arab countries in which Israel

91 28 February 1955 **M. Sharett to E. Sasson** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2357/1
Instructions for Sasson's talk with the Turkish representative in Rome about the mistreatment of an Israeli commercial delegation to Turkey and Israel's concerns about the Baghdad Agreement

92 28 February 1955 **E. Ben-Horin to M. Fischer**
ISA/RG130.02/MFA/2412/1
An analysis of Israel-Turkey relations following the signing of the Baghdad Pact: recommends that Israel should not enter into a public argument with Turkey, but should aim at concrete achievements in the field of bilateral relations

93 1 March 1955 **Editorial Note**
"Operation Black Arrow": The I.D.F. Raid on Gaza, 28 February-1 March 1955
On the night of 28 February-1 March 1955 the I.D.F. carried out an operation in Gaza in response to the activities of a group of Egyptian infiltrators, who attacked a military installation near Rishon LeZiyyon on 23 February and killed a cyclist near Rehovot on 26 February. Although this was the immediate pretext for the operation, it was also a reaction to the death sentences in the Cairo trials. The plan proposed by Ben-Gurion, who had returned to the Ministry of Defence on 20 February 1955, was for a limited attack on an Egyptian army camp near Gaza City and a nearby pumping station and train station. It was estimated that no more than 10 Egyptians would be killed and Israeli losses would be minimal. Prime Minister Sharett approved the plan. In the event the Egyptians brought up reinforcements who were ambushed by the I.D.F. force, and the losses were much greater than expected: 38 Egyptians and eight Israeli soldiers. See Moshe Sharett, *Yoman Ishi* (*Personal Diary*, in Hebrew), Vol. 3, pp. 801-809, and Benny Morris, *Israel's Border Wars, 1949-1956*, pp. 324-327

87	24 February 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/13 Sharett views the desire for a defence agreement with the U.S. as an illusion. He demands that they focus on reinforcing Israel's strength by joining a regional defence organization at the invitation of the U.S.
88	24 February 1955	**Z. Argaman to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2297/2 A talk between Israel's minister to Romania, Argaman, and Romanian leader Gheorghiu-Dej: they discussed emigration to Israel, complaints about illegal activities by the Israeli legation and Romania-Israel relations in general
89	24 February 1955	**Editorial Note** **Signature of the Baghdad Pact** On 24 February the prime ministers and foreign ministers of Turkey and Iraq signed a mutual defence treaty in Baghdad, which had been announced on 12 January 1955 (see Editorial Note No. 21 above). The pact was ratified by the parliaments of both states on 26 February. In the exchange of letters which accompanied the pact, Turkey and Iraq declared "that in order to ensure the maintenance of peace and security in the Middle East region, we have agreed to work in close co-operation for effecting the carrying out of the U.N. resolutions concerning Palestine." The pact would enable them to co-operate in resisting any aggression directed against either of them. These declarations worried Israel greatly. For the full text of the treaty and the exchange of letters see File 130.02/2540/6
90	27 February 1955	**M. Fischer to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2450/6 Ratification of the Baghdad Pact in the Turkish parliament, the exchange of letters attached to the Baghdad Pact agreement

81 17 February 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/13
Sharett's talk with US Ambassador Lawson, who said that Dulles appreciates Israel's efforts to keep the borders quiet. Sharett's disappointment at Johnston's proposals for water distribution

82 18 February 1955 **Israel Permanent Delegation to the U.N. to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2188/9
A summary of a consultation with legal expert Benjamin Cohen on the wording of a bilateral defence agreement between the U.S. and Israel. He proposes using the structure of the agreements under the Mutual Security Act (MSA)

83 19 February 1955 **E. Elath to A. Lourie** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/2
His talk with Shuckburgh of the Foreign Office: they discussed Israel's reservations on some parts of the text of the Turkey-Iraq agreement

84 21 February 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/7
His talk with Allen on Israel's concern at the possibility the Johnston Plan will fail

85 23 February 1955 **Position Paper by Israel Summing up the Meetings with Johnston** (in English)
ISA/RG130.23/MFA/6451/8
Presents the Israeli delegation's position on the allocation of water to states in the area and its opposition to the use of Lake Tiberias as a central reservoir

86 23 February 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/13
The Johnston proposals for the division of water in the Jordan Basin

76 | 15 February 1955 | **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/6
His talk with Allen on the Turkey-Iraq agreement and U.S. policy in the Middle East. Allen supports Israel's demand to eliminate any reference to U.N. resolutions on Palestine in the agreement and to include a section on desisting from aggression

77 | 16 February 1955 | **J. Herzog to the Israel Embassy in Washington** (in English)
ISA/RG130.09/MFA/2310/13
A message from the secretary of state to Prime Minister Sharett: the U.S. is studying the problem of Israel's lack of security and its isolation, but a solution will take time and requires moderation and a calm atmosphere

78 | 16 February 1955 | **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/13
A talk with Barnes, Johnston's assistant, about the Johnston Plan and the quantities of water proposed for Israel and the Arab countries

79 | 16 February 1955 | **Israel Embassy in Washington to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/2
A talk with Wallman about the Johnston Plan: there is general support for the Johnston proposals, especially for using Lake Tiberias as a central reservoir

80 | 16 February 1955 | **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/2
A talk with Eden: Britain's decision to try to organize the Arab countries into a regional defence system. Britain is reluctant to enter into bilateral talks with Israel. There is no chance of a bilateral agreement with the U.S. or Britain before they coordinate their policies

69 9 February 1955 **A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2311/1
The possibility of making a mutual defence agreement between the U.S. and Israel; the advantages and limitations of such an agreement

70 10 February 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/2
Fear that the Johnston Plan will fail and the implications of such a failure for Israel-U.S. relations

71 10 February 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/2
Elath's talk with Eden on Israel's concern over the Turkey-Iraq agreement. Elath argued that events in the region are stripping the Tripartite Declaration of all meaning. Israel proposes talks with Britain on tangible guarantees. Eden's reply was inconsequential and he rejected Israel's request for arms

72 11 February 1955 **A. Eban to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2311/1
A further talk with Dean exploring the possibility of an executive agreement on defence between Israel and the U.S.

73 12 February 1955 **E. Elath to A. Lourie** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2320/2
His talk with Indian leader Nehru: they discussed the verdict in the Cairo trial and the chances of reaching peace agreements in the Middle East

74 13 February 1955 **M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2310/13
Clarifying the points in dispute between Israel and Johnston about the quantities of water allocated to the parties and the use of Lake Tiberias as a central reservoir

75 15 February 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2212/6
Eban's position on the question whether to give Dean the text of a mutual defence agreement between the U.S. and Israel

not stifled in the past by persecution, nor will it be in the future. Their love for their people will vanquish the hatred surrounding them." After the Knesset members had stood in silence for two minutes, Sharett voiced the government's "profound appreciation" for the efforts made throughout the world to save the condemned Jews. "The Government of Israel voices its contempt and horror at the heartless rejection by the rulers of Egypt of the urgent representations made to them,

58	31 January 1955	**W. Eytan to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2377/2 Instructions for reaction to the implementation of the death sentence in the Cairo trial
59	31 January 1955	**A. Eban to J.F. Dulles** (in English) ISA/RG130.02/MFA/2450/6 Israel's position on the proposed Turkey-Iraq agreement
60	1 February 1955	**G. Rafael to R. Shiloah** ISA/RG130.15/MFA/3754/11 A survey of contacts between Israel and Egypt and the promises Israel had received that the death sentence would not be imposed on the defendants in the Cairo trail. Also discusses efforts to advance a security treaty between Israel and the U.S.
61	2 February 1955	**J. Ariel to the Western Europe Division** ISA/RG130.02/MFA/2413/25 A report by Ariel, Israel's minister in Belgium, on a talk with Miranda, the Spanish ambassador to Belgium: feelers on establishing diplomatic relations between Spain and Israel, Israel-Spanish relations
62	2 February 1955	**E. Sasson to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2357/3 A report on his talk with Menderes and Köprülü: Turkey's policy in the Middle East, including the pact with Iraq; the need for Israel to join the new alignment; Turkey-Israel relations

57 31 January 1955 **Editorial Note**

The Announcement by the Prime Minister to the Knesset on the Execution of Dr. Moshe Marzouk and Shmuel Azar on 31 January 1955

After reports arrived on the morning of 31 January 1955 that the two Jews sentenced to death in the Cairo trials had been executed, Prime Minister Moshe Sharett made a statement in the Knesset at 4 p.m. During the reading of the statement the Knesset members rose to honour the memory of the victims, and afterwards there was a half hour recess. Sharett said:

"The Israeli nation and the Jewish people everywhere and seekers of justice and peace throughout the world heard with anger and moral indignation the dreadful news of the execution by the military court of Dr. Moshe Marzouk and the schoolmaster Shmuel Azar who died a martyr's death this morning,"

"The number of Jewish victims of the odio us trial in Cairo has now reached four. One, Eliahu Karmona, died under torture, one, Max Bineth (Bennet), according to the Egyptian authorities took his own life, and two, Dr. Moshe Marzouk and Shmuel Azar, were put to death this morning. Let us rise in their memory, and convey to their families expressions of our deep-felt sympathy".

"The Egyptian junta has decided to attempt to strengthen its position against its rivals from within as well as its opponents abroad by spilling Jewish blood. Many regimes have in the past adopted this same criminal means, and in the end sealed their own doom, Egypt has chosen to revenge itself on the Jews in whose hearts there was a longing for Israel… These victims have been sacrificed to that same bloody assault launched against Israel from the moment of its establishment, and which Egypt's rulers continue to this day to maintain by all means at their disposal."

"Egypt will not be sustained by the blood which has thus been spilled, nor will Israel or the Jewish people forget their blessed martyrs," Mr. Sharett pledged "The devotion for Zion of an untold number of Jews was

50 26 January 1955 **M. Avidan to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2306/6
A report on Avidan's meeting with the Polish minister of foreign affairs on emigration from Poland to Israel

51 27 January 1955 **A. Eban to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG93.01/MFA/2211/1
Eban asked Murphy of the State Department for the intervention of the U.S. president, following the imposition of death sentences on some of the defendants in the Cairo trial

52 28 January 1955 **E. Sasson to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2357/3
A request to the Italian Ministry of Foreign Affairs to act to arrange a pardon for those sentenced to death in the Cairo trial

53 28 January 1955 **J. Tsur to W. Eytan** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2346/1
France considers itself obliged to intervene on behalf of the French citizen sentenced to death in the Cairo trial (Dr. Moshe Marzouk). The French president may make a personal appeal to Nasser. Plans for public action in France on behalf of those sentenced to death

54 28 January 1955 **M. Fischer to M. Sharett**
ISA/RG130.02/MFA/2412/1
Fischer's talk with Menderes on Turkey's agreement with Iraq

55 30 January 1955 **E. Elath to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.15/MFA/3754/14
A report on Nehru's request to Egypt to pardon those sentenced to death in the Cairo trial

56 30 January 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2310/13
A summary of the Johnston proposals on the distribution of water from the Jordan and Yarmuk Rivers: he proposes an allocation of 440 million cubic metres of water to Israel. Johnston has agreed to waive the use of Lake Tiberias as a general reservoir

45	25 January 1955	**Western Europe Division to the Israel Legation in Ankara** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2450/6 A report on Sharett's meeting with Istinyeli, the Turkish minister in Israel: Israel's concern at the Turkey-Iraq agreement
46	25 January 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2452/3 The announcement by Iraq and Turkey on their intention to sign an agreement for stability and peace in the Middle East; Israel's plans to secure freedom of passage in the Suez Canal
47	25 January 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 A talk with Massigli, the secretary general of the French Foreign Ministry on France's attitude to the Turkey-Iraq agreement. France is waiting to see what the real intentions are behind the agreement and intends to make vigorous representations to Britain and the U.S that it means cancellation of the Tripartite Declaration of 1950
48	26 January 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2311/1 His talk with Arthur Dean, Dulles' former law partner: according to Dean, Dulles is working towards a mutual security treaty between Israel and the U.S., in which Israel will affirm its commitment to preserving the existing borders
49	26 January 1955	**Z. Argaman to the Ministry of Foreign Affairs** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2297/2 A report on Argaman's meeting with the Romanian minister of foreign affairs: they discussed family reunification, the fate of Jews imprisoned for Zionist activity and Israel-Romania relations

39	20 January 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2212/7 A report on a meeting between Blaustein and Dulles: Blaustein's concern at the lack of progress in defining U.S. policy towards Israel. Dulles proposed to separate the discussion on American guarantees to Israel from the decision on the overall policy towards Israel
40	20 January 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2346/1 A talk with Maillard of the Foreign Ministry on the French position with regard to the Turkey-Iraq agreement. France will oppose any alliance that does not include Israel
41	22 January 1955	**Note from the U.S. Secretary of State to the Israel Ambassador in Washington** (in English) ISA/RG130.20/MFA/2457/10 U.S. support for the Turkey-Iraq agreement; its policy on arms supply to the Middle East; U.S. support for the Tripartite Declaration of 1950
42	23 January 1955	**U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/13 A report on the meeting between Sharett and U.S. Ambassador Edward Lawson: they discussed American military aid to Iraq, the Turkey-Iraq agreement, Israel's expectation that the U.S. would define its relations with Israel
43	23 January 1955	**E. Elath to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/2 Comments and proposals for action to influence British policy in the wake of the Turkey-Iraq agreement
44	24 January 1955	**E. Elath to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/2 A report on Elath's meeting with Nutting: Israel's request to buy Centurion tanks, problems with the supply of oil from Iran

36 **Editorial Note**

Regional Water Plans and Eric Johnston's Third Mission

Throughout 1954 the Americans played an active part in advancing a regional plan to use the waters of the Jordan and the Yarmuk rivers to irrigate land in the Jordan Valley. They believed the plan could play an important role in solving the problem of the Arab refugees and settling the Arab-Israeli dispute. The principles of the plan drawn up in 1954 were transfer of the surplus waters of the Yarmuk to Lake Tiberias and using it as a central reservoir for the project, using the water in the Jordan Valley, and a fixed division of the water between Israel, Jordan and Syria. Jordan was to receive 63.5%, Israel 32.5% and Syria 4%. Israel wanted to include the waters of the Litani in the agreement, and objected to the use of Lake Tiberias as a reservoir and to the restriction of the use of the water to the Jordan Basin. It also wanted to increase the allocation of water. In January 1955 talks were held with Johnston in Washington in preparation for his next visit to Israel. See Vol. 9, Companion Volume, Introduction, pp. xxii-xxiv

37 19 January 1955 **R. Shiloah to J. Herzog and T. Kollek** (Telegram)

ISA/RG93.01/MFA/2211/1

Eban and Shiloah's meeting with Johnston: Johnston's claim that the points in dispute between Israel and Jordan – the amount of water given to each country, limiting the use of water to the Jordan Basin alone and the use of Lake Tiberias as a reservoir – are narrowing and can be resolved. They also discussed funding the plan

38 19 January 1955 **A. Eban to the U.S. Division** (Telegram)

ISA/RG93.01/MFA/2211/1

His talk with Dulles: the danger to the balance of forces in the Middle East. Israel is also concerned that the U.S. is dragging its feet in establishing its policy in the region and about Israel's own isolation, in view of the new alignment in the Middle East (the "Northern Tier"). Dulles replied that they are busy drafting the U.S. position. Establishing the Northern Tier will strengthen Israel

31	17 January 1955	**E. Elath to A. Lourie** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/2 A meeting with Shuckburgh of the British Foreign Office: they discussed Britain's policy in the Middle East. Shuckburgh does not see any chance of improving Israel's relations with the Arab countries. Elath expressed Israeli concern about a breach of the arms balance in the Middle East and Israel's objection to territorial concessions
32	18 January 1955	**E. Najar to the Israel Embassy in Paris** (Telegram) ISA/RG130.02/MFA/2346/2 Instructions for a meeting with Briac and Soutou of the French foreign ministry about the Turkey-Iraq agreement and French policy in the Middle East: they should point out that France's vital interests oblige it to oppose the reinforcement of the Arab League and to safeguard and defend the balance of forces between Israel and the Arab countries
33	19 January 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in Washington** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2310/13 Instructions for Eban's meeting with Secretary of State Dulles: a request for U.S. support following the Turkey-Iraq agreement
34	19 January 1955	**M. Sharett to D. Hacohen** ISA/RG130.02/MFA/2414/3 Instructions for the visit by an Israeli delegation to China: they should adopt a cautious approach to the issue of establishing diplomatic relations. They should not initiate a discussion on the matter, but can react to a Chinese initiative.
35	19 January 1955	**Consultation at the Ministry of Foreign Affairs** ISA/RG93.04/MFA/47/6 The goals of Israeli policy in view of the agreements being reached in the Middle East. Israel should ask for guarantees from the Powers for its security and should base its policy on the principle of a balance of forces

24	14 January 1955	**A. Eban to M. Kidron** (Telegram) ISA/RG130.01/MFA/2211/1 A report on the discussion in the Security Council about freedom of navigation in the Suez Canal, proposes sending through an oil ship under a foreign flag as a test case
25	14 January 1955	**J. Linton to the Asia Division** (in English) ISA/RG130.02/MFA/2385/32 Israeli Ambassador Linton's meeting with the Japanese foreign minister: Israel-Japan relations
26	17 January 1955	**M. Sharett to the Israel Embassy in London** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/1 A briefing on the eve of Ambassador Eliahu Elath's meeting with British Foreign Minister Eden on freedom of passage for Israeli ships in the Suez Canal
27	17 January 1955	**Consultation at the Ministry of Foreign Affairs** ISA/RG130.02/MFA/2445/14 Israel's attitude to the proposed Turkey-Iraq defence pact
28	17 January 1955	**W. Eytan to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/1 Instructions on explaining Israel's position on the proposed Turkey-Iraq defence pact
29	17 January 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/1 A proposal for Israeli policy in the wake of the Turkey-Iraq agreement: suggests examining whether Israel can have a role in the U.S policy of reinforcing the Northern Tier
30	17 January 1955	**M. Fischer to the Western Europe Division** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2289/13 Israeli diplomatic activity in Turkey following the Turkey-Iraq agreement: recommends restraining public criticism of Turkey

20 11 January 1955 **Y. Tekoah to the Israeli Missions Abroad** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2339/2
A report by Burns on the demilitarized zones on the Israel-Syria border, Burns' proposal to divide the administration of the areas between Israel and Syria

21 12 January 1955 **Editorial Note**
The Announcement by Iraq and Turkey on the Signing of a Defence Pact
On 12 January 1955 Iraq and Turkey published a joint statement announcing that after the visit by the Turkish prime minister and foreign minister to Iraq, which began on 6 January 1955, and their talks with Iraqi prime minister Nuri al-Said, "Turkey and Iraq have decided to conclude a treaty to bring into effect, and to expand as soon as possible, co-operation for the stability and security of the Middle East" as decided between them in previous talks in Turkey in October 1954. The signatories will agree to co-operate "against any aggression which may be made against them from within or without the region". The treaty would be signed as soon as possible with no delay.
"The Turkish and the Iraqi governments believe that such a treaty will serve to establish security in the Middle East in a manner conforming with the U.N. Charter. Therefore they deem it useful and necessary that other like-minded states, taking into account their geographical position and the means at their disposal should join this treaty." The Baghdad Pact was signed on February 24, 1955.

22 13 January 1955 **Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad**
ISA/RG130.09/MFA/2339/2
The suicide of the captured soldier Uri Ilan in Syria

23 13 January 1955 **S. Kaddar to the Eastern Europe Division** (Telegram)
ISA/RG130.09/MFA/2343/4
A meeting with Kalicka, Director of the Asia Division in the Foreign Ministry of Czechoslovakia; they discussed the situation of Mordecai Oren, the Israeli prisoner held for espionage, immigration to Israel from Czechoslovakia and commercial relations

14	7 January 1955	**Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/1 The proposals of Chief of Staff of the U.N. Truce Supervision Organization E.L.M. Burns to improve the security situation on the border of the Gaza Strip
15	8 January 1955	**E. Elath to W. Eytan** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/3 His talk with Nutting of the Foreign Office, asking him to use British influence in Egypt to moderate the anticipated verdicts in the Cairo trial
16	9 January 1955	**Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/2 A meeting between Burns and Ministry of Foreign Affairs Director-General Eytan on problems with the Israeli convoy to the Mount Scopus enclave in Jerusalem, the five Israeli soldiers held prisoner in Syria, arrangements for a local commanders' agreement in Jerusalem
17	9 January 1955	**Eastern Europe Division to the Israel Legation in Bucharest** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2297/1 Instructions for a talk on improving relations between Israel and Romania, following the arrest of Zionist activists: they should raise the question of emigration to Israel from Romania
18	10 January 1955	**M. Sharett to A. Eban** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2339/2 A briefing for the Israeli representatives at the U.N. before the renewal of the debate in the Security Council on the *Bat Galim* affair, in view of fears of a Soviet veto
19	10 January 1955	**E. Sasson to W. Eytan** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2357/3 The Italian Foreign Ministry's refusal to intervene on behalf of the defendants in the Cairo trials

8	3 January 1955	**A. Eban to G. Rafael** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2211/1 His talk with Wainhouse of the State Department, who repeated that the U.S. supports the principle of freedom of passage in the Suez Canal. They discussed a possible text for a Security Council resolution
9	4 January 1955	**W. Eytan to the Israel Missions Abroad** (Telegram) ISA/RG130.09/MFA/2320/1 Instructions to the representatives on Israel's response if the verdicts in the Cairo trials lead to death sentences for the accused. Everything possible should be done to prevent the execution of the sentence
10	4 January 1955	**A. Eban to M. Sharett** (Telegram) ISA/RG93.01/MFA/2181/7 His satisfaction at the debate at the U.N. on the *Bat Galim*
11	5 January 1955	**J. Herzog to R. Shiloah** ISA/RG130.20/MFA/2491/14 A review of Israel-U.S. relations and U.S. policy in the Middle East
12	5 January 1955	**J. Tsur to the Western Europe Division** ISA/RG130.10/MFA/2522/21 A meeting with French Secretary of State for the Air Diomède Catroux: they discussed his friendship for Israel, an invitation to visit Israel, France's willingness to provide the latest model planes to the Israeli Air Force
13	7 January 1955	**E. Elath to A. Lourie** ISA/RG93.02/MFA/194/2 Britain's policy in the Middle East with regard to: a) the regional defence arrangement; b) arming the Arab states; c) the Tripartite Declaration by Britain, France and the U.S. guaranteeing the territorial status quo; d) a solution to the Arab-Israeli conflict

5 **Editorial Note**

A Commercial Delegation from Israel Visits China

Diplomatic contacts between Israel and the People's Republic of China had occupied the Ministry of Foreign Affairs during 1954 and were the subject of contention between officials in Jerusalem and the embassy in Washington. Contacts with China were maintained via the legation in Burma, and in January 1954 China proposed to the Israeli minister to establish commercial relations. Israel agreed and offered to send a delegation to explore possibilities for commercial relations and the establishment of diplomatic relations. The director-general, Walter Eytan, and the head of the Asia division, Daniel Lewin, saw China as the key to relations with Asia, and especially with India, and supported this line, while in Washington they feared the American reaction. Sharett saw both sides, and postponed the decision until September 1954, after an official invitation was received from China. In November the Ministerial Committee for Foreign Affairs and Security approved the dispatch of the delegation. (See Volume 9, English Companion Volume, Introduction)

6 3 January 1955 **U.S. Division to the Israel Embassy in Washington** (Telegram)

ISA/RG130.09/MFA/2310/13

Instructions on Israel-China relations and Israel's policy in Asia, in view of U.S. opposition to improving relations with China

7 3 January 1955 **M. Sharett to the Israel Permanent Delegation to the U.N. and the Israel Embassy in Moscow** (Telegram)

ISA/RG130.09/MFA/2326/3

His talk with Soviet Ambassador Abramov: a possible Soviet veto in the forthcoming debate at the U.N. Security Council on freedom of passage in the Suez Canal and the detention of the *Bat Galim*

peace with Israel and they discussed the *Bat Galim* case. Afterwards there was a series of direct contacts in Paris between Israeli and Egyptian emissaries, and Orbach met with Nasser again in December 1954. Messages on the points at issue between the two countries, especially the Cairo trials, were passed between Prime Minister and Foreign Minister Sharett and Nasser (See Vol. 9, Companion Volume, Introduction).

At the beginning of January 1955 reports reached Sharett that "things in the Cairo trial were deteriorating" and he asked Orbach to return to Cairo as a matter of urgency. Rafael was called to Paris to brief Orbach before his visit to Egypt (See Sharett's telegram to the Israel embassy in Paris, 1 January 1955, I.S.A., 130.09/2320/1).

3 | 2 January 1955 | **G. Rafael and S. Divon to M. Sharett** (Telegram)
ISA/RG130.02/MFA/2453/21
A report on Egypt's positions on several issues, comparing the answers previously received by Orbach to those given to the "emissary" (Abd al-Rahman Sadiq): the Cairo trial, the *Bat Galim* ship, the transport of oil through the Suez Canal, the situation on the borders, high-level talks between Israel and Egypt (See Vol. 9, No. 553). Nasser told Orbach there would not be "inflammatory sentences".

4 | 3 January 1955 | **W. Eytan to the Israel Embassy in Moscow** (Telegram, in English)
ISA/RG130.09/MFA/2326/3
Thanks the Indian ambassador in Moscow, Krishna Menon, for India's efforts to arrange Israel's participation in the conference of Asian and African nations which was to meet in April in Bandung, efforts which failed due to Pakistan's attitude. Proposes that India should establish diplomatic relations with Israel.

List of Documents, Editorial Notes and Main Subjects

The meeting between Gideon Rafael and British M.P. Maurice Orbach described in the document below (No. 3) was a continuation of the direct contacts between Israel and Egypt at the end of 1954 and of the government's efforts to save the Jews on trial in Cairo for espionage.

In June 1954 the members of a spy and sabotage ring operated by the Israeli military intelligence were arrested after one of the bombs which they intended to plant in cinemas in Cairo and Alexandria went off in the pocket of a member of the ring. In the indictment published in October 1954 the prosecution asked for the death sentence. The trial opened on 11 December in Cairo.

Efforts by Israel and world Jewry to prevent a death sentence, imposed on two members of the ring, began in October and continued until the execution of the sentences on 31 January 1955. Orbach, who visited Cairo in November 1954 as the representative of the World Jewish Congress, was a key figure in these efforts. He visited Israel on his way to Cairo and maintained contact with Israeli representatives in London and Paris. He met Nasser on 23 November 1954, who told him that the matter was in the hands of the public prosecutor, but he would consider Orbach's plea for mercy (See Vol. 9, No. 510). At this meeting Nasser expressed a desire for

Yuval, Moshe. Director of the Research Division, Ministry of Foreign Affairs

Zadiq (Sadiq), Abd al-Rahman. Director of the Press Office, Egyptian ministry of national guidance, formerly press attaché at the Egyptian embassy in Paris

Zaitsev, Grigori T. Head of the Department of Near and Middle East Countries, Soviet Ministry of Foreign Affairs

Zápotocky, Antonin. President of Czechoslovakia

Zellerbach, James David. American Jewish industrialist

Zhou En Lai. Prime minister and foreign minister of the People's Republic of China

Zorin, Valerian. Soviet joint deputy foreign minister, later ambassador to the Federal Republic of Germany

Zorlu, Fatin Rüştü. Turkish deputy prime minister, 1954-1955

Tekoah, Yosef. Director for Armistice Affairs, Ministry of Foreign Affairs

Tito, Josip Broz. President and prime minister of Yugoslavia

Troxel, Oliver L. Office of Near Eastern Affairs, U.S. Department of State

Truman, Harry S. President of the US, 1945-1953

Tsur, Jacob. Israel ambassador in Paris

Turton, Robert Hugh. British parliamentary under-secretary of state for foreign affairs

U Nu. Prime minister of Burma

Vigier, Henri. Political adviser to the chief of staff of the U.N. Truce Supervision Organization in Palestine

Vinogradov, Sergey. Soviet ambassador to France

Voroshilov, Kliment. Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet

Wadsworth, James. U.S. permanent representative to the U.N.

Wainhouse, David W. U.S. Deputy assistant secretary of state for U.N. affairs

Warburg, Edward M.M. Chairman of the American Joint Distribution Committee, president of the United Jewish Appeal

Weizmann, Chaim. First president of Israel (1949–1952)

White, Ivan B. Counsellor at the U.S. embassy in Israel

Wiener, Aharon. Director, Department of Irrigation Projects, Israel National Water Planning Authority

Wilkins, Fraser. Director of the Office of Near Eastern Affairs, U.S. Department of State

Yahil, Chaim. Director of the Information Division, Ministry of Foreign Affairs

Yoseftal, Giora. Treasurer of the Jewish Agency

Shragai, Shlomo Zalman. Head of the Jewish Agency Immigration Department

Shuckburgh, Charles Arthur Evelyn. Assistant under-secretary of state, supervising the Eastern Department and the African and Levant Department, British Foreign Office

Shukeir, Shawkat. Syrian chief of staff

Shuquairy, Ahmad. Deputy head of the Syrian delegation to the UN

Silver, Abba Hillel. Honorary president of the Zionist Organization of America

Šimovič, Ladislav. Deputy foreign minister of Czechoslovakia

Slánsky, Rudolf. General secretary of the Czechoslovakian Communist party, 1945-1951

Sluczanski, Edward. Director of the Eastern Department, Polish Ministry of Foreign Affairs

Sobeloff, Simon E. U.S. Solicitor-General

Sobolev, Arkady. Soviet permanent representative to the U.N

Solod, Daniel. Soviet ambassador to Egypt

Soutou, Jean. Assistant director in the office of the French Minister of Foreign Affairs

Stassen, Harold. Director of U.S. Foreign Operations Administration

Stevenson, Adlai E. Leader of the U.S. Democratic Party

Stoica, Chivu. Prime Minister of Romania, from October 1955

Streibert, Theodore C. Director of the U.S. Information Agency

Sukarno, Ahmad. President of Indonesia

Suslov, Mikhail. Soviet leader, member of the Central Committee of the Communist Party

Sarper, Selim. Permanent representative of Turkey to the U.N.

Sasson, Eliahu. Israel minister in Rome

Scelba, Mario. Prime minister of Italy, February-June 1955

Sekaninova, Gertruda. Deputy foreign minister of Czechoslovakia

Selwyn Lloyd, John B. British minister of defence

Shalev, Segan-Aluf, Arie. I.D.F. general staff officer in charge of Israel delegations to the mixed armistice commissions

Shalit, Meir. Assistant to the director-general of the Prime Minister's Office

Sharett, Moshe. Prime minister and minister of foreign affairs until 2 November 1955, thereafter minister of foreign affairs

Sharon, Colonel Ariel. Commander of the paratrooper brigade.

Shek, Zeev. Political secretary to the minister of foreign affairs

Sherman, Meir. Director of Israel office of economic services for North America, based in the U.S.

Shigemitsu, Mamoru. Deputy prime minister and minister of foreign affairs of Japan

Shiloah, Reuven. Minister at the Israel embassy in Washington

Shimoni, Yaacov. Counsellor at the Israel embassy in Washington

Shinnar, Felix Eliezer. Head of the Israel reparations mission to the Federal Republic of Germany

Shinwell, Emanuel. British Labour leader, secretary of state for war and minister of defence, 1947-1951

Shlifer, Shlomo. Chief rabbi of Moscow

Shneerson, Mordekhai. Director of the British Commonwealth Division, Ministry of Foreign Affairs

Rafael, Gideon. Counsellor in charge of Middle East and U.N. political affairs, Ministry of Foreign Affairs

Reedman, John N. Member of the U.N. Secretariat

Riad, General Mahmud. Director of the department of Arab affairs at the Egyptian foreign ministry

Riftin, Ya'akov. Member of the Knesset (Mapam)

Robinson, Jacob. Legal adviser of the Israel permanent delegation to the U.N.

Roncalli, Cardinal Angelo. Patriarch of Venice, later Pope John XXIII

Rosenman, Samuel Irving. U.S. lawyer, Counsel to Presidents Roosevelt and Truman

Rosenne, Shabtai. Legal adviser of the ministry of foreign affairs

Rossi-Longhi, Alberto. Secretary-general, Italian Ministry of Foreign Affairs

Roux, Henri. Director of Africa-Levant Department, French Ministry of Foreign Affairs

Russell, Francis H. Counsellor at the U.S. embassy in Israel, until May 1955, later special assistant to the secretary of state

Sabri, Ali. Bureau chief of Egyptian Prime Minister Nasser

al-Said, Nuri. Prime minister and minister of defence of Iraq

Salkind, Victor. Scientific and cultural attaché at the Israel embassy in Washington

Salmon, Katriel. I.D.F. attaché in Washington

Saltonstall, Leverett A. American senator, Republican

Salim (Salem), Salih al-Din Mustafa. Egyptian minister of national guidance

Sapir, Pinhas. Director-general of the ministry of finance

Oren, Mordecai. Emissary of Mapam to Europe until his arrest in Czechoslovakia on a charge of espionage, December 1951; tried and sentenced to 15 years imprisonment

Orenstein, Shimon. Israeli businessman, arrested in Czechoslovakia on a charge of espionage, December 1951, released in October 1954

Palewski, Gaston. French statesman, Minister of state, in charge of coordination of defence

Palmon, Yehoshua. Coordinator in Europe for Arab affairs, Ministry of Foreign Affairs

Pandit, Vijaya Lakshmi. Indian high commissioner in London

Panikkar, Kavalam Madhava. Indian diplomat, formerly ambassador to China

Pauker, Ana. Foreign minister of Romania, 1947-1952

Pearson, Lester B. Canadian secretary of state for external affairs

Peres, Shimon. Director-general of the Ministry of Defence

Pinay, Antoine. French minister of foreign affairs

Popper, David A. Director of the Office of U.N. Political and Security Affairs, U.S. Department of State

Proskauer, Joseph M. U.S. lawyer, honorary president of the American Jewish Committee

Protitch, Dragoslav. Principal director of the Department of Political and Security Council Affairs of the U.N. secretariat

Pushkin, Georgy. Soviet joint deputy minister of foreign affairs

Raab, Max. U.S. businessman and film producer

Rabb, Maxwell M. Cabinet secretary of U.S. President Eisenhower

Rabel, Amos. Director of the branch of the Jewish Agency Immigration Department in Morocco

Montague, Ewen. Vice-president of the Anglo-Jewish Association

Montini, Giovanni Battista. Archbishop of Milan, later Pope Paul VI

Morrison, Herbert Stanley. Deputy leader of the British Labour Party

Mossadegh, Mohammad. Prime minister of Iran, 1951-1953

Munro, Leslie N. New Zealand ambassador in Washington and permanent representative to the U.N.

Murphy, Robert D. U.S. deputy under-secretary of state for political affairs

Naguib, General Muhammad. President of Egypt until November 1954

Nahmias, Yossef. Ministry of Defence representative in France

Nahum, Haim. Chief rabbi of Egypt

Najar, Emile. Director, Western Europe Division, Ministry of Foreign Affairs

Nall, Reuven. Israel chargé d'affaires in Bulgaria

Namir, Mordechai. Israel minister in Moscow, 1949-1950, general secretary of the Histadrut workers' union, 1950-1956

Nehru, Jawaharlal. Prime minister and minister of external affairs of India

Nicholls, John W. British ambassador in Israel

Ninio, Marcelle (Victorinne). Member of the Israeli sabotage group in Egypt

Nixon, Richard M. Vice-President of the US

Nusaibah, Anwar. Jordanian minister of defence, until May 1955

Nutting, Anthony. Minister of state at the British Foreign Office

Orbach, Maurice, British member of Parliament (Labour), member of the executive committee of the British section of the World Jewish Congress

Ordonneau, Pierre. French representative at the U.N. Security Council

Malenkov, Georgy. Soviet leader, chairman, and from March 1955, joint deputy chairman of the Council of Ministers

de Margerie, Roland. Assistant director-general, Department for Political and Economic Affairs, French Ministry of Foreign Affairs, until June 1955, subsequently director-general

Martino, Gaetano. Italian foreign minister

Marzouk, Moshe, One of the accused in the trial of the Israeli sabotage group in Cairo, executed on 31 January 1955

Massigli, René. Secretary-general of the French Ministry of Foreign Affairs

Mayer, Astorre. Honorary consul of Israel in Milan

Mayer, Daniel. French politician, President of the Foreign Affairs Committee of the National Assembly

Mayer, René. Prime minister of France, 1953

McMahon, Monsignor Thomas. President of the Pontifical Mission to Palestine

McSweeney, John. Senior political adviser to the U.S. delegation to the U.N.

Menderes, Adnan. Prime minister of Turkey

Mendès-France, Pierre. Prime minister of France until February 1955

Menon, K.P.S. Indian ambassador in Moscow

Meroz, Yohanan. First secretary at the Israel embassy in Washington

Meyerson (Meir), Golda. Minister of labour

Mikunis, Shmuel. Member of the Knesset, Communist

Miller, Irving. Chairman of the American Zionist Council, 1954

Moch, Jules. French Jewish politician, member of the National Assembly.

Molotov, Vyacheslav. Soviet foreign minister

Köprülü, Mehmet Fuat. Turkish foreign minister

Kosloff, Israel. Fuel adviser, Ministry of Finance

Lacoste, Francois, French resident-general in Morocco

Landau, Haim. Member of the Knesset (Herut)

Lavon, Pinhas. Member of the Knesset (Mapai), minister of defence until February 1955

Lawson, Edward B. U.S. ambassador to Israel

Lazarus, Fred. American businessman, vice-president of the American Jewish Committee

Lehman, Herbert, U.S. Senator (Democrat)

Lewin, Daniel. Director of the Asian Division, Ministry of Foreign Affairs

Linton, Joseph Ivor. Israel minister to Japan

Locker, Berl. Chairman of the Jewish Agency Executive

Lodge, Henry Cabot. U.S. permanent representative to the U.N.

Lourie, Arthur. Deputy director-general, Ministry of Foreign Affairs

Loutfi, Omar. Permanent representative of Egypt to the U.N.

Lucet, Charles E. French alternate representative to the U.N.

Ludlow, James M. Office of U.N. Political and Security Affairs, U.S. Department of State

MacArthur, Douglas II. Counsellor, U.S. Department of State

Macmillan, Harold M. British foreign secretary, April-December 1955

Magistrati, Massimo. Political director, Italian Ministry of Foreign Affairs

Maillard, Pierre. Deputy director, Africa and Levant Department, French Foreign Ministry

Jarblum, Marc. French Zionist, former president of the Zionist Organization in France

Javits, Jacob K. New York Attorney-General, formerly member of the U.S. House of Representatives (Republican), Member of the House Foreign Affairs Committee

Jernegan, John D., U.S. deputy assistant secretary of state for Near Eastern, South Asian and African affairs

Jobanek, Zdenek. Chargé d'affaires of Czechoslovakia in Israel

Johnston, Eric A., Special representative of the U.S. president to the Middle East, Chairman of the Advisory Board for International Development

Jones, George Lewis. Counsellor in the U.S. embassy in Cairo

Josephthal, Giora. Treasurer of the Jewish Agency

Kaddar, Shlomo. Israel chargé d'affaires in Prague

Kaganovich, Lazar M. Soviet leader, First deputy chairman of the Council of Ministers

Kalicka. Director of the Asian Department, Ministry of Foreign Affairs, Czechoslovakia

Kaplan, Rabbi Jacob. Chief Rabbi of France

al-Khuri, Fares. Prime minister of Syria until February 1955

Kidron, Mordecai (Reginald). Israel deputy permanent representative to the U.N

Kirkpatrick, Sir Ivone. Permanent under-secretary, British Foreign Office

Klutznick, Philip. President of B'nai Brith organization in the U.S.

Koenig, General Marie-Pierre. French minister of defence

Kohn, Leo (Yehuda Pinhas). Political adviser, Ministry of Foreign Affairs

Kollek, Teddy (Theodore). Director-general of the Prime Minister's Office

Grotewohl, Otto. Prime minister of the German Democratic Republic

Gurfein, Murray Irwin. Jewish lawyer from New York

Hacohen, David. Minister of Israel in Rangoon

Hammarskjöld, Dag. U.N. secretary-general

Hare, Raymond A. Director-general of the U.S. foreign service

Harkabi, Yehoshafat. Head of the Intelligence Branch, I.D.F

Harman, Avraham. Israel consul-general in New York

Hart, Parker T. Director of the Office of Near Eastern Affairs, U.S. Department of State until June 1955

Helm, Sir Alexander Knox. British ambassador to Israel, 1949–1951

Herzog, Jacob D. Director of U.S. Division, Ministry of Foreign Affairs

Hirschmann, Ira. U.S. businessman who helped to rescue Jews during the Holocaust

Hoover, Herbert Jr. U.S. under-secretary of state

Hoppenot, Henri. French permanent representative to the U.N.

Hussein bin Talal. King of Jordan

Husseini, Amin al-. Formerly grand mufti of Jerusalem

Ilan, Uri. Israeli soldier, prisoner in Syria,

Ilssar, Yehiel. Western Europe Division, Ministry of Foreign Affairs

Istinyeli, Sefkati. Turkish minister in Israel

Jackson, Elmore. Americans Friends Service Committee (Quaker) emissary to the Middle East

Jamali, Muhammad Fadil. Former prime minister and minister of foreign affairs of Iraq

Eshkol, Levi. Minister of finance

Eytan, Walter. Director-general of the Ministry of Foreign Affairs

Faure, Edgar. Prime minister of France

Fawzi, Mahmud. Egyptian minister of foreign affairs

Fernand-Laurent, Jean. Counsellor at the French embassy in Israel

Fischer, Maurice. Israel minister in Ankara

Fomin, Gennadi I. Counsellor at the USSR embassy in Israel

Garcia-Granados, Jorge. Ambassador of Guatemala in Israel

Gardiner, Arthur Z. Assistant under secretary of state for Near East, South Asia and Africa

Gazit, Mordechai. First secretary at the Israel embassy in London, from June to November 1955 chargé d'affaires of Israel in Rangoon.

George, Walter F. U.S. Senator from Georgia, Democrat

Gheorghiu-Dej, Gheorghe. Prime Minister and secretary-general of the Romanian Communist Party until October 1955

Gideon, Yehuda L. Second secretary at the Israel embassy in Moscow

Gilbert, Pierre E. French ambassador to Israel

Glubb, John Bagot. Commander of the Arab Legion

Gohar, Colonel Salah. Senior Egyptian delegate to the Israel-Egypt Mixed Armistice Commission

Goldmann, Nahum. President of the World Jewish Congress

Gordon Walker, Patrick. Labour leader, formerly secretary of state for Commonwealth affairs

Greenwood, Anthony. British member of Parliament, chairman of the Labour Friends of Israel

Gromyko, Andrei A. Soviet first deputy foreign minister

Dean, Arthur H. American lawyer and business adviser, J.F. Dulles' former partner

Dewey, Thomas E. Governor of the state of New York

Divon, Shmuel. Adviser on Arab affairs at the Prime Minister's Office

Dixon, Ben F. Acting political-military adviser, Bureau of Near Eastern, South Asian and African Affairs, U.S. Department of State

Dixon, Sir Pierson. British permanent representative to the U.N.

Doron, Gabriel. Consul, Israel consulate general in Bombay

Dulles, Allen W. Director of U.S. Central Intelligence Agency

Dulles, John Foster, U.S. secretary of state

Duvdevani, Baruch. Executive director of the Jewish Agency Immigration Department in Europe and North Africa

Eban, Abba. Israel ambassador in Washington and permanent representative to the U.N.

Eden, Sir Anthony. British foreign secretary and deputy prime minister until April 1955. Subsequently prime minister

Eisenhower, Dwight David. President of the U.S.

Elath, Eliahu. Israel ambassador in London

Eliashiv, Shmuel. deputy director-general of the ministry of foreign affairs, formerly ambassador to Moscow

Eliav, Pinhas. Principal assistant to the adviser on Middle Eastern affairs, Ministry of Foreign Affairs

Elizur, Michael. Press Officer, Ministry of Foreign Affairs

Entezam, Nasrollah. Head of the Iranian delegation to the U.N.

Eralp, Orhan. Director of the Middle East Department, Turkish Ministry of Foreign Affairs

Cassin, René. French jurist, one of the drafters of the Universal Declaration on Human Rights

Catroux, Diomède, French politician, secretary of state for the air until January 1955

Chelouche, Aviezer. First secretary at the Israel embassy in Moscow

Cicurel, Salvator. Head of the Sephardi Jewish community in Cairo

Cioroiu, Nicolae. Romanian deputy minister of foreign affairs

Clementis, Vladimir. Foreign Minister of Czechoslovakia, defendant in the Prague trial.

Cohen, Benjamin Victor. Lawyer, unofficial adviser to the Israel embassy in the U.S.

Cohen, Cezar. One of the accused in the Israeli sabotage group in Egypt

Comay, Michael S. Israel ambassador in Canada

Cordier, Andrew W. Executive assistant to the secretary-general of the U.N.

Cotton, John S. American consulting engineer, expert on water problems

Couve de Murville, Maurice. French ambassador in Washington

Criddle, Wayne. U.S. water engineer, member of Eric Johnston's mission to the Middle East

Crossman, Richard. British member of parliament (Labour)

Crosthwaite, Sir Ponsonby Moore. British deputy permanent representative to the U.N.

Crouzier, Jean. French secretary of state for national defence

Dalton, Hugh. British Labour politician, chancellor of the exchequer, 1945-1947

Dayan, Moshe. I.D.F. Chief of General Staff

Billotte, Pierre. French minister of defence since October 1955

Bineth, Max, Israeli agent in Egypt

Birgi, Nuri. Secretary-general of the Turkish Ministry of Foreign Affairs

Blass, Simcha. Advisor to the government of Israel on water matters, member of the Israel delegation to negotiations with Johnston

Blumel, André. French lawyer and Zionist activist

Bodnăraş, Emil. Vice premier and minister of defence of Romania

Bohlen, Charles. U.S. ambassador in Moscow

Brilliant, Moshe. *New York Times* correspondent in Israel

Brownell, Herbert. U.S. Attorney-General

Bughici, Simion. Foreign minister of Romania

Bulganin, Nikolai A. U.S.S.R. chairman of the council of ministers (prime minister)

Bunche, Ralph J. U.N. under secretary-general

Burns, Major-General Eedson L.M. Chief of staff of U.N. Truce Supervision Organization in Palestine

Caccia, Sir Harold. Deputy under-secretary of state at the British Foreign Office

Caffery, Jefferson. US ambassador to Egypt until January 1955

Capomazza, Benedetto, Marchese di Campolattaro. Italian ambassador to Israel

Carlson, Sune, Head of the Economic Bureau of the Economic and Social Department of the U.N.

Caroz, Yaacov. First secretary in the Israel embassy in Paris, representative of the Mossad

Azar, Shmuel. One of the accused in the trial of the Israeli sabotage group in Egypt, executed in January 1955

Balaban, Barney. President of Paramount Pictures

Banks, Cyril. British member of parliament, advisor to the Egyptian Government Production Council

Barco, James W. Senior adviser and later counsellor of the U.S. permanent mission to the U.N.

Barnes, George A. Member of the International Development Advisory Board of the U.S. Foreign Operations Administration, assistant to Eric Johnston

Bayar, Celal. President of Turkey

Belaunde, Victor Andres. Peruvian representative at the U.N.

Ben-Aharon, Yitzhak. Member of the Knesset (Ahdut Haavoda)

Bendor, Shmuel. Counsellor at the Israel embassy in Paris

Ben-Gurion, David. Minister of defence, February-November 1955, from November 1955 prime minister and minister of defence

Ben-Horin, Eliashiv. First secretary at the Israel legation in Ankara

Benson, Ezra T. U.S. Secretary of Agriculture

Bentsur, Shmuel. Director of the Eastern Europe Division, Ministry of Foreign Affairs

Benvenuti, Lodovico. Under-secretary of state, Italian Ministry of Foreign Affairs

Ben-Zvi, Itzhak. President of Israel

Bergus, Donald C. Officer in charge of Israel and Jordan affairs, Office of Near Eastern Affairs, U.S. Department of State

Bernadotte, Folke. Swedish diplomat, U.N. Mediator in Palestine until his assassination in 1948

LIST OF PERSONS

Abdallah ibn Hussein. King of Jordan, 1946-1951

Abd-el-Nasser (Nasir), Gamal. Prime minister of Egypt

Abramov, Alexandre N. Soviet ambassador to Israel

Acheson, Dean. Formerly (1949-1953) U.S. secretary of state

Adams, Llewellyn Sherman. White House chief of staff

Adenauer, Konrad. Chancellor of the Federal Republic of Germany

Allen, George V. Assistant U.S. secretary of state for Near Eastern, South Asian and African affairs

Amer, Abd al-Hakim. Commander in chief of the armed forces of Egypt and minister of war

Anderson, Robert B. Special emissary of President Eisenhower to the Middle East, February-March, August 1956

Argaman, Zeev. Israel chargé d'affaires in Bucharest

Ariel, Joseph. Minister at the Israel legation in Brussels

Aroch, Arie. Deputy director, Eastern Europe Division, Ministry of Foreign Affairs, formerly first secretary in Moscow

Attlee, Clement. Leader of the British Labour Party

Avidan, Moshe. Israel chargé d'affaires in Warsaw

Avidar, Yosef. Israel ambassador in Moscow

Avigur, Shaul. Head of Nativ, the organization in charge of immigration from Eastern Europe

Avner, Gershon. Counsellor at the Israel embassy in London

al-Azm, Khalid. Prime minister of Syria, 1949–1950, 1951

Azmi, Mahmud. Egyptian permanent representative to the U.N. until November 1954

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 11, January-October 1956, Jerusalem 2008 (Reference: Vol. 11)

Moshe Sharett, *Personal Diary,* Tel Aviv 1978 [Hebrew]

Jacob Tsur, *Paris Diary, the Diplomatic Campaign in France, 1953–1956*, Tel Aviv 1968 [Hebrew]

Foreign Relations of the United States, 1955–1957. Vol. XIV, *Arab-Israeli Dispute* (Reference: FRUS 1955, Vol. XIV)

Keesing's Contemporary Archives, Weekly Diary of World Events, Vol. X, 1955-1956

2. **General**

Uri Bialer, "Fuel from Iran – Zvi Doriel's Mission in Teheran, 1956-1963", pp. 165, *Iyunim Betkumat Israel: Studies in Zionism, the Yishuv and the State of Israel*, Vol. 8, pp. 150–180, [Hebrew]

Eliahu Elath, *Through the Mist of Time, Reminiscences,* Jerusalem 1989 [Hebrew]

Guy Laron, Cutting the Gordian Knot: The Post WWII Egyptian Quest for Arms and the 1955 Czechoslovak Arms Deal, *Cold War International History Project, Working Paper No. 55*, Woodrow Wilson International Center, February 2007

Nechemiah Levanon, *"Nativ" was the Code Name,* Tel Aviv 1995 [Hebrew]

Benny Morris, *Israel's Border Wars, 1949-1956, Arab Infiltration, Israeli Retaliation and the Countdown to the Suez War,* Oxford 1993

David Tal, *Israel's Day-to-Day Security Conception: Its Origin and Development, 1949-1956*, Jerusalem 1998 [Hebrew]

LIST OF PUBLICATIONS AND ABBREVIATIONS USED IN REFERENCES

(This list contains the names of books and publications mentioned in the notes, in the Editorial Notes, and in the Introduction.)

1. **Sources**

Divrei Ha-Knesset, (Knesset Reports, Hebrew) the Fourth Session of the Second Knesset, Vol. XVII.

State of Israel, Israel State Archives, *David Ben-Gurion, the First Prime Minister,* Selected Documents, 1947-1963, Jerusalem 1996

State of Israel, Israel State Archives, *Moshe Sharett, the Second Prime Minister,* Selected Documents (1894-1965), Jerusalem 2007

State of Israel, Israel State Archives, the Head Office of the State Archives of Poland, *Documents on Israeli-Polish Relations, 1945-1967,* Jerusalem 2009 [Hebrew, also issued in Polish]

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 3, The Armistice Talks with the Arab States, Jerusalem 1983 (Reference: Vol. 3)

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 5, 1950, Jerusalem 1988 (Reference: Vol. 5)

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 6, 1951, Jerusalem 1991 (Reference: Vol. 6)

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 8, 1953, Jerusalem 1995 (Reference: Vol. 8)

State of Israel, Israel State Archives, *Documents on the Foreign Policy of Israel,* Vol. 9, 1954, Jerusalem 2004 (Reference: Vol. 9)

LIST OF ARCHIVES AND ABBREVIATIONS USED IN REFERENCES

Israel State Archives

93. *Record group: Ministry of Foreign Affairs, Israel's Missions Abroad*
- 93.01 – Coded telegrams from Israel's missions abroad
- 93.02 – Paris
- 93.03 – New York (Israel's delegation to the U.N. and the consulate-general in New York)
- 93.04 – London
- 93.08 – Washington
- 93.39 – Moscow

130. *Record Group: Ministry of Foreign Affairs, Head Office*
- 130.02 – Bureau of the minister and the director-general
- 130.09 – Coded telegrams
- 130.10 – Western Europe Division
- 130.11 – Eastern Europe Division
- 130.13 – British Commonwealth Division
- 130.14 – Asia and Africa Division
- 130.16 – Armistice Division
- 130.19 – Personal deposits of Ministry of Foreign Affairs personnel
- 130.20 – United States Division
- 130.23 – General Political Archive

Ben-Gurion Archives (BGA)

Israel Military and Defence Establishment Archives (IMDEA)

Central Zionist Archives

A245 – Moshe Sharett Archives

foreign affairs on ways and means of changing the emigration policy of the eastern bloc. The assumption was that the U.S.S.R.'s desire for a thaw in its relations with the west would make it receptive to more effective pressure by governments, public figures and international organizations, both Jewish and non-Jewish.[36] Indeed in 1956 a sub-division of "Nativ" (the organization to encourage the immigration to Israel of Jews from the eastern bloc) was established, a unit called "Bar". The unit's role was to establish ties and create support in public opinion in the Western countries to support this immigration, especially of Soviet Jews. The Czech arms deal and the pro-Arab policy of the U.S.S.R. which developed towards the end of 1955 did not make emigration any easier. Representatives of Israel in the U.S.S.R. and the eastern bloc raised the issues of the status of the Jews and emigration to Israel at every opportunity, but received the standard reply that this issue was a matter of internal policy of the relevant countries and that Israel should not interfere.

At the beginning of 1956 Israel found itself in a more complicated situation than at the beginning of 1955. The hopes raised with the changing of the regime in Egypt in 1952, that the new government would be more receptive to an agreement with Israel, had not materialized; relations with the Great Powers were strained and there did not seem to be any common ground for cooperation; the only ray of light was Israel's relations with France. But the greatest threat of all was the new dynamic policy of the U.S.S.R., which turned the Middle East into an arena for the struggle between the western and eastern blocs. The country's opinion-makers were not oblivious to all this at the time, and their summaries at the end of the year were full of pessimism. Thus Yehuda Gotthelf of the "Davar" newspaper, an influential senior journalist who was not identified with the military establishment, wrote: "We must increase our military strength, mobilization and equipment to the highest possible limit, and beyond."[37] In the end, this was the line that guided Israel's foreign policy during the coming year, as shown in the documentation in Volume 11 of this series, which describes the events of January–October 1956.

36 See No. 337.

37 Yehuda Gotthelf, "On the Verge of 1956", *Davar*, 30 December 1955.

in Sharett's words, which, for reasons of its own, was willing to arm Israel.[33] Ben-Gurion, who had already appointed his government, reached the obvious conclusions. In a short telegram he dispatched to Eban, who had been struggling with the question of the diplomatic steps needed to achieve a defence agreement with the United States, Ben-Gurion noted his fear that any action towards this agreement would hinder or delay getting arms, and armaments were preferable to an agreement.[34] This decision by Ben-Gurion was the basis, to a large extent, for Israel's foreign policy in the following year.

Support for Diaspora Jewry

During 1955 the issue of bringing Jews to Israel and support for Diaspora Jewry was an integral part of Israel's foreign policy. There were two focal points of activity: Moroccan Jewry and the Jews of Eastern Europe, especially those of the U.S.S.R.

Morocco, a French protectorate, was under great pressure that year as part of its struggle for independence. The Jews there were in distress and every so often were subject to threats and persecution. Attempts were made to bring them to Israel, but the French were reluctant to cooperate. France did not raise difficulties for Jews leaving Morocco, but was not interested in mass emigration which might set a precedent for Morocco's French citizens. Morocco's national leaders were also not interested in a panic departure by the Jews, and tried to encourage Moroccan Jewry to stay and become part of the independent country. In the end, approximately 70,000 Jews left Morocco during 1955-1957, until immigration to Israel stopped after the independent country established itself.[35]

Immigration to Israel from the U.S.S.R. and the countries of the eastern bloc had always been dependent on the political considerations of the Soviets and their satellites. In 1955 the U.S.S.R. and its allies allowed only limited and controlled emigration to Israel, insisting that this emigration be limited only to what it called "family reunion". In August 1955 a far-reaching discussion was held at the Israeli ministry of

33 See No. 444.
34 See No. 502.
35 See No. 476.

would present would be reviewed favourably, especially if the type of arms was defensive.[27] Macmillan emphasized that Britain would not provide Israel with any new guarantees until the situation in the Middle East was stabilized; any arms supply would only add to the tension in the region.[28] The talk with the French prime minister, Edgar Faure, was quite different. There was agreement on the significance of the events in the region and on an immediate supply of arms to Israel.[29]

Sharett's meeting with Soviet Foreign Minister Vyacheslav Molotov was dramatic and surrounded by secrecy, but in the end pointless. Sharett was firm and even tough, and argued that the arms deal aroused suspicions about the U.S.S.R.'s desire for world peace. Molotov criticized Israel for its dependence on the Western Powers and explained that Soviet support for Egypt was an expression of their traditional support for the aspirations of small countries to ensure their security and independence.[30] The Israeli ambassador to Moscow, who was with Sharett in Geneva, summarized the situation in a pessimistic tone. In his opinion, the Czech-Egyptian arms deal should be seen as part of a calculated plan by the U.S.S.R. to get its foot in the door in the Middle East, in reaction to the series of Western pacts. Therefore it was to be expected that Soviet activity in the region would continue to expand, with further arms deals and widespread political aid to the Arab countries. In his opinion, only an Israeli effort for true dialogue with the Soviets might change that trend. However, as to the contents of such a rapprochement, he was silent and did not give any details.[31]

Even before the meetings in Paris and Geneva, Sharett summarized Israel's foreign policy goals for the coming year: arms purchases, achieving a defence agreement with the United States and perhaps also Israel's inclusion in the network of Western pacts in the Middle East.[32] The results of the meetings left little room for hope. In a despondent letter to Ben-Gurion Sharett concluded that there was no substantive chance of a change in the policy of the Great Powers in the Middle East, nor for the supply of arms to Israel, except from France, "a source of salvation",

27 See Nos. 434, 446.

28 See No. 436.

29 See No. 435.

30 See No. 445 and the footnotes there. Sharett recorded their talk several days after the meeting.

31 See No. 478.

32 See No. 424.

and exclusion from the network of pacts that the British and Americans had built in the Middle East. As early as the beginning of the year, it was observed in Israel "that France's vital interests in North and Black Africa oblige it, like us, to oppose the cohesion of the [Arab] League and the strengthening of the political and military power of the Arab countries and Islam in general…"[26] This assumption proved to be true throughout the period in contacts with all the French governments and various figures within them. In practical terms, it was expressed in willingness to sell arms to Israel, in political aid and in help in bringing to Israel the Jews of Morocco, whose situation had deteriorated following the rising nationalism in North Africa.

The key issue was the sale of arms, especially planes, and 1955 was a year of creating ties and signing agreements. And indeed, the Type IV A Mystère planes that reached Israel in 1956 changed the balance of power and made it possible for the air force to meet the Egyptian challenge. Other weapons such as cannons and tanks reached Israel from France and enabled it to maintain the balance of power after the signing of the Czech arms deal.

The Czech deal published at the end of September caused a basic change in the line-up of power in the Middle East and in Israel's policy. The new steps taken by the United States and Britain were slow and calculated, in their efforts to understand the Soviet action and to attempt to maintain their political and military footholds in the Arab countries, especially in Egypt. In Israel, given the reality of its situation, the reaction was quicker and more intense.

At the end of October and the beginning of November Sharett left the country for urgent talks with the foreign ministers of the four Powers who were meeting in Paris and subsequently in Geneva, in the hope of reducing international tension. Two talks with Dulles, and another with British Foreign Minister Harold Macmillan, produced nothing new. Dulles doubted whether Egypt would be able to digest the entire amount of arms that it would receive from the Czech deal, and claimed that even if Israel were to receive the same quantity of arms, its inferiority in numbers would prevent it from being equal to Arab military power. As for arms, he refused to discuss the details because the issue would be settled in Washington, but added that he wished to repeat that any list that Israel

26 See No. 32.

Israel's viewpoint, it had failed in the two goals it had set itself: to obtain a contractual agreement with the United States and large scale military aid.

Relations with Britain were rife with contradictions. On the one hand, the British made it clear to Israel at the beginning of the year that they did not intend to serve as a mediator in the Arab-Israeli conflict, and their only concern was organizing a regional defence network.[23] On the other hand they promoted the Alpha Plan, as previously noted, which was perhaps the most far-reaching and ambitious plan to resolve the conflict ever devised. The plan, whose main points were more or less known to Israel, was presented publicly in Prime Minister Anthony Eden's speech at the Guildhall in London on 9 November, and called for a compromise between the borders of the U.N. Partition Plan of 1947 and the armistice borders.[24] If there were any doubts left about the implications of that statement they were clarified in a talk held by the Israeli ambassador in London, Eliahu Elath, with Eden on 24 November. Their talk, although accompanied by conciliatory language towards Israel, again defined the British position in clear terms. Britain insisted it was essential to bring peace to the Middle East in order to build a network of pacts against communism, and the price was for Israel to cede territories which, according to the British, were empty and lacked any economic value.[25]

Along with the political disappointments, Israel had some success in the field of arms purchase. In 1953 Britain had promised to sell Israel Gloucester-Meteor jet planes. These planes were an important part of Israel's air deployment in the 1956 Sinai campaign. During 1955 Britain sold two destroyers to the Israeli navy. In the field of equipment for the armoured forces Israel was disappointed. It had asked to buy Centurion tanks, many of which had been supplied to the Arab countries, but the British dragged their feet and finally reduced the number to six. Even these were never supplied, after the British held up the order due to the incidents on the borders.

Relations with France had a totally different framework and content. In 1955 France, while undergoing a lengthy internal political crisis, faced two international problems: deterioration in its position in North Africa

23 See Elath's talk with Shuckburgh, 17 January 1955 – No. 31, and his talk with Eden, 17 February 1955 – No. 80.

24 See No. 460.

25 See No. 487.

direction the Americans took was implementing the Alpha Plan. This plan, initiated by the British but crafted jointly with the United States, called for a solution to the Israeli-Arab dispute by means of mutual recognition between Israel and the Arabs, territorial concessions by Israel in the Negev to form a land link between Egypt and Jordan, abolition of the Arab boycott, the return of some of the Palestinian refugees and compensation for the rest. These terms were expressed by Dulles rather vaguely, in his speech of 26 August,[19] but the main points of the plan had already been given to Israel by British and other sources. The defence arrangement between Israel and the United States had, it seemed, been pushed aside.

The news of the arms deal between Czechoslovakia and Egypt, which was published at the end of September 1955, introduced greater urgency into relations with the United States. Dulles called the deal one of the most serious events since the Second World War, but declared that the issue of a contractual agreement with Israel now demanded examination and cool consideration and that the United States did not intend to enter into an arms race in the Middle East.[20] Despite this declaration, and as an expression of its dire distress, Israel approached the United States with a detailed and far-reaching request for arms in the form of purchase for payment.[21] Sharett believed that there was a good chance for a positive American response, and that such a response would serve as a breakthrough even within this less committed framework. However the retaliatory operation at Lake Tiberias again raised the level of suspicion between the two countries, and the deal in its wider scope did not take place.

It was only towards the end of the year that it seemed that Washington understood that there was a crisis in its relations with Israel which might disrupt the network of Western pacts in the Middle East. To alleviate the situation it was decided to dispatch a special emissary to act as a mediator between Israel and Egypt.[22] Great and perhaps exaggerated secrecy surrounded the mission of the American envoy, Robert Anderson, which took place at the beginning of 1956. The failure of this mission again symbolized the impasse in the relations between the two countries. From

19 See No. 344.
20 See No. 399.
21 See No. 473.
22 See No. 541.

The solution Israel found to its political isolation was an effort to achieve a contractual agreement, a defence pact or other arrangement with the United States, to be accompanied by a guarantee of its borders and by a military guarantee or supply of arms. This effort started in 1954. During 1955 it became – from Israel's perspective – the main issue in contacts between the two countries, and was raised in almost every meeting, talk and exchange of letters, especially during the first half of the year. The Americans did not reject the concept of a contractual agreement out of hand, but insisted that a contract of the type Israel wanted was an extraordinary step in the American diplomatic system and might embroil it in a national conflict in an area distant from the United States. Thus such an agreement should be preceded by vigorous action to resolve the disputes between Israel and the Arabs.[15] But if there was a settlement, as Sharett pointed out, Israel would no longer need the agreement.

In the end, Israel did not succeed in turning the issue of its security and its demand for a defence agreement into a major topic on the public agenda in the United States. Contacts with the Administration were regular and continuous and relations were good, but they lacked the conviction that Israel faced an urgent and vital problem, and the general impression was that its anxiety was exaggerated and "neurotic".[16] In addition, on the Israeli side too, there was no absolute unanimity that a contractual agreement was the best way to improve the political situation of the country. Although the embassy in the United States, headed by Eban, viewed it as all-important, in Israel some thought that a contractual link with the United States would hinder relations with the eastern bloc, which had numerous Jewish communities,[17] and might also involve Israel unnecessarily in the Cold War. Although Sharett supported his team in Washington, he was sceptical about the possibility of implementing such a contract and its international implications, and in fact strove for a limited agreement that would ensure Israel's territorial integrity, obligate the United States to come to its aid if attacked and allow the supply of arms.[18]

The efforts to achieve a defence agreement, which were very intensive at the beginning of the year, gradually diminished towards the end. The

15 See No. 170.

16 See Allen's words in a talk with Eban, on 16 March – No. 123.

17 See No. 98.

18 See No. 103.

to Sharett, but intended for the entire government. He said that "another reprisal operation over the border, for which the government is responsible, will bring upon us – in addition to the anticipated emotional shock – steps such as halting arms sales by any of the Western countries, an end to economic and financial aid of any kind from the United States, avoidance of any further discussion of a defence agreement and perhaps also the beginning of active military intervention by the Powers in the conflict between us and the Arab states, on the side of the Arabs."[13] The dispatch of this telegram was a bold and unusual step for Eban to take. Sharett, who agreed with Eban's admonitions but whose position prevented him from expressing them himself, read out this telegram at a government meeting. But Ben-Gurion stopped him, called the telegram "an article" and prevented any discussion about the political implications of the retaliatory actions. However, after the operation at Lake Tiberias, which aroused widespread public criticism, it was decided at a government meeting on 1 January 1956 that Ben-Gurion would no longer decide alone on military operations on the other side of the border, and any decision on this issue would have to be brought for discussion before the Ministerial Committee for Defence Matters. Ben-Gurion did not oppose this decision.

Relations with the Great Powers

It is impossible to understand the impasse in which Israel found itself on the defence front without relating to its political isolation. In 1955 Israel found itself isolated in the Middle East, left out of the arrangements and pacts that had developed in the region and in the world, and without any real ally anywhere. In a letter Sharett sent to Secretary Dulles on 4 May 1955, he depicted what seemed to him to be a noose gradually being tied around Israel's neck: the Anglo-Egyptian agreement for evacuating the Suez Canal region, which gave Egypt many political and military advantages; the military aid agreement between the United States and Iraq and mainly the pact between Turkey and Iraq (the Baghdad Pact), which contained commitments of an anti-Israeli nature.[14]

13 See No. 147.
14 See No. 205.

A renewed focus of military activity was the Syrian border. The tension on the northern border resulted from a long-standing dispute regarding the sovereignty of the demilitarized zones, including fishing in the north-east corner of Lake Tiberias, and Israel's inability to negotiate with the government of Syria and, among other things, achieve the release of four soldiers held prisoner since the end of 1954. Nevertheless, the Lake Tiberias operation which took place in the early morning of 12 December 1955 surprised Syria (as well as many in Israel), both in its timing and in its scope. The I.D.F. attacked a series of outposts on the northern border and on the shore of Lake Tiberias, without any specific provocation and with great force, and killed more than 50 Syrian soldiers, taking approximately 30 prisoners. The operation ended with a Security Council resolution on 18 January 1956 which condemned Israel and threatened additional steps against it if it did not honour the armistice agreement.

Border disputes, Arab infiltration and murders and Israel's retaliatory actions were the dominant and formative events during the year under review. They complicated relations with the Powers and the U.N. and emphasized the internal disagreements in Israel between the moderates and the activists. The main conclusion reached by the United States and Britain about Israel's military activities was that there was insufficient political control of the army, that its power and capabilities were great and that there was no immediate danger of the military balance being undermined to Israel's detriment. From the internal point of view, the reprisals emphasized the rift in the leadership between Sharett and Ben-Gurion. Sharett's description as a peace-lover who abhorred military force is not accurate and demands further explanation. Sharett was attentive to the popular mood, and saw great danger in the spread of demoralization following Arab infiltrations into the heart of Israeli territory. He believed that the solution was the stabilization of the situation on the border, first and foremost by diplomatic means, but if these were not sufficient – by limited military action which was proportional to the severity of the provocation. However, Sharett lacked the close and intimate ties to the army that Ben-Gurion had. He did not always understand the prevailing atmosphere in the I.D.F. and was surprised when the reprisals deviated from the scope discussed beforehand.

Following the operation in the Gaza Strip and the Security Council debates that followed, Eban sent a sharply critical telegram addressed

two sides, insisting that the contacts with the Egyptians be conducted on the highest level and especially demanding the establishment of direct telephone communications with the Egyptian headquarters in the Gaza Strip without U.N. mediation.[11]

When no progress was made in contacts between the two sides, there was an escalation in hostile incidents. The Egyptians deployed military forces in the Strip which were specially trained for intelligence and sabotage missions, some of whom had received their training in harassment of the British in the Suez Canal area. These same "Fedayeen" were responsible for a renewed wave of infiltrations and sabotage that reached their peak at the end of August and seriously affected the security situation and national morale in Israel. This wave ended with a reprisal raid (the Khan Yunis operation) which took place at dawn on 1 September. Following the raid the Security Council was convened and adopted a resolution on a ceasefire between the two sides.[12]

The Security Council resolution had a short-lived effect. It did bring about some lessening in tension on the Gaza border, but the focus of hostile operations moved to the border with Jordan, with Lebanon and mainly to the demilitarized zone of Nitzana (Auja). Israel's standing in Nitzana was problematic, since according to the armistice agreement the area was defined as a demilitarized zone and the issue of its sovereignty was unresolved. A similar area on Egyptian soil had been defined by the agreement as a zone with a limited military presence, but under Egyptian sovereignty. Both sides did not fulfill the terms of the agreement completely, which resulted in many incidents, especially since Israel had erected an outpost of the Nahal "Fighting Pioneer Youth" in the zone, which was a military post to all intents and purposes. The Egyptians, for their part, erected military bases along the border and even inside the demilitarized zone. A series of incidents by both parties caused Israel to carry out an extensive reprisal raid on 28 October in Kuntilla, a police station located south of the demilitarized zone on Egyptian soil, and subsequently in the demilitarized zone of Nitzana itself, at sunrise on 3 November. After these operations and the forceful intervention of the U.N., some degree of quiet was restored to the area.

11 See No. 275.
12 See No. 369.

interpretation of the change in Egypt's position is accepted without question by many researchers, but others claim that the switch in Nasser's orientation to a pro-Soviet stance and the search for military supremacy were a reaction to the system of military alliances set up by the West and in particular to the Baghdad Pact.[5]

An even greater problem was the crisis in relations with the Great Powers. The United States reacted to the operation with a stern message from Secretary of State J.F. Dulles, which cast doubt on Israel's commitment to a policy of restraint and calm and linked American support to Israel's willingness to ease the tension in the Middle East.[6] Harsher still were the words of President Dwight D. Eisenhower, who questioned the mental stability of the Israeli leaders.[7] The British were furious, announced the cancellation of their decision to sell six Centurion tanks to Israel, and in a bitter private talk between their ambassador to Israel and Sharett, he expressed great disappointment with Sharett's approval of the operation and with his leadership which, according to the ambassador, had failed to prevent the incident.[8]

Following the incident and according to the Security Council resolution, Major-General E.L. M. Burns, the chief of staff of the U.N. Truce Supervision Organization, began a series of contacts between Israel and Egypt in order to stabilize the situation on the Gaza border. In his opinion, this border had particularly good conditions for creating quiet. He set out four proposals for correcting the situation: a change in the Egyptian orders for opening fire, which obliged their troops to shoot at any Israeli force moving within Israeli territory; construction of an obstacle on the ground on the border, in the form of a mined strip and a fence; joint Israeli-Egyptian patrols and meetings between local army officers to deal with tension and incidents.[9] Israel agreed to Burns' conditions, but was cautious about the proposal for joint patrols which, in its opinion, would perpetuate the existing situation on the border.[10] On the other hand, it demanded strengthening direct contacts between the

5 See B. Morris, *Israel's Border Wars,* pp. 356-358; G. Laron, *Cutting the Gordian Knot: The Post WWII Egyptian Quest for Arms and the 1955 Czechoslovak Arms Deal.*

6 See No. 119.

7 According to Fred Lazarus, the president's friend, in a talk with Eban – see No. 126.

8 See No. 110.

9 See No. 161.

10 See No. 184.

of the country. This was not a new phenomenon because, in fact, since its establishment Israel had not known quiet on the borders. But 1955 saw a new situation, since Israel now had to cope not only with sporadic attacks by local forces, but mainly with the Egyptian army and its intelligence arm, which attacked from Gaza and other places on the Israeli-Egyptian border. They acted with the full backing of Egypt, a centralized and determined country which aspired to become the leader of the entire Arab world and saw Israel as an obstacle to its leading status.

After a period of relative quiet at the end of 1954, the border dispute erupted again in a major reprisal raid in Gaza, with many casualties, which took place on the night between 28 February and 1 March 1955.[1] This operation constituted a landmark in the issue of Israel's retaliatory actions, due both to its dimensions and to the fact that it was not preceded by any unusual acts of provocation. The severe Israeli reaction was probably prompted by several elements, including Ben-Gurion's return to the Ministry of Defence on 20 February (although it was Sharett who approved the operation); the carrying out of the death sentences on two of the Jews accused in the Cairo trial and, in general, the failure of the informal contacts with Egypt to find a solution to the problems between the two countries.[2] This operation had fateful results for the situation on the border, for Israel's relations with the Great Powers and mainly with the United States and for Egypt's position towards Israel. In a debate in the Security Council Israel remained completely isolated, and it found it difficult to explain the reasons for an action of such great magnitude. The debate ended on 29 March with a unanimous resolution that condemned Israel for its operation in Gaza and called on it to take all the necessary steps to prevent such action in the future.

Egypt and its ruler Nasser perceived the operation as a sign that Israel had decided on a path of military provocation and was not interested in stabilizing the situation on the border or improving its relations with the Arab states.[3] Statements to this effect were made by Nasser on various occasions in meetings with people from the west, and particularly the various brokers who tried to mediate between Egypt and Israel.[4] This

1 See No. 93 (Editorial Note).

2 On this issue, see Volume No. 9, pp. 97–108.

3 See Nos.118, 241.

4 See, for example Nasser's statements to Ira Hirschmann in July 1955, in a talk in Cairo – No. 290.

INTRODUCTION

1955 was undoubtedly a turning point in the history of Israel. It was marked by Israel's failure to bring its conflict with the Arab countries to an end, the deterioration of security on the borders and the resulting military retaliation and the weakening of the state's international standing, since it did not succeed in joining the network of pacts that had developed in the Middle East or in establishing a reliable pact with any of the Great Powers. At the same time Israel continued to fulfil its role as the centre of the Jewish people, and tried to protect Jewish communities in distress and bring them to Israel.

Israel's international problems were accompanied by internal instability, resulting from the tension between two different schools of thought on the preservation of the state's existence and security. One school, associated with Moshe Sharett, who was prime minister at the beginning of the year, advocated strengthening Israel's diplomatic standing and examining the possibility of security guarantees from the U.S. or other countries. The ambassador in Washington, Abba Eban, strongly supported a formal alliance with the U.S. and condemned the policy of retaliatory operations in response to Arab cross-border attacks. The other school, headed by David Ben-Gurion who returned to the defence ministry in February 1955, demanded reliance first and foremost on the strength of the I.D.F. and creating deterrence against the Arab countries by military retaliation. The deputy defence minister, Shimon Peres, sought a solution to Israel's security problems in Europe, especially France. The fact that Sharett and Ben-Gurion served side by side and alternately held the top positions of prime minister, minister of foreign affairs and minister of defence, did not help in forming a clear policy and caused many contradictions and sharp turns. The two even exchanged positions at the beginning of November, after Ben-Gurion returned to head the list of the ruling party, Mapai, in the Knesset elections of July 1955, and formed the government after the elections. Sharett continued to serve as foreign minister.

The Security Situation

Throughout the year and even afterwards Israel had to cope with chronic security problems on its borders, which sometimes also affected the rest

Government Printer and their staff, for their dedicated and accurate work; Nurit Madar of the Israel State Archives who typed the documents; Shosh Ornstein and MGS Language Services, who were responsible for the English translation, Rachel Yurman who prepared the index, and all those who contributed to preparing and publishing this volume.

sent. The place is not noted when the reference is to the permanent location in Jerusalem of the Ministry of Foreign Affairs or other agencies of the government of Israel. The name of the place from which the document was sent and the date of its writing or dispatch are given above the text in a standard format.

Editorial notes. These provide information on important incidents or events that are not fully presented in the documents. They appear before the document in which the subject is mentioned for the first time or on the date when the event occurred.

Footnotes. These are used to explain and expand on matters that are not clear in the text and to direct the reader to other documents mentioned in the text, or which contain information helpful in understanding the document. In general, footnotes have been kept to a minimum because much information, including information on public figures mentioned in the documents, can easily be found on the Internet.

Index and list of documents. Lists of documents in Hebrew and English, accompanied by short summaries of the contents of the documents, can be found at the end of the volume. The list and summaries in English are intended to help those who do not read Hebrew. A companion volume in English has not been published. Fifty documents are in English in the original, and this has been indicated in the list of documents. A list of persons in English has also been added, as well as the indexes for people and for places and topics in Hebrew. References in the indexes are to document numbers, not page numbers.

This volume concludes the series of volumes of documents on the foreign policy of the State of Israel, which covers Israel's diplomatic activities from the establishment of the state till 1960. Diplomatic documentation after 1960 will be published gradually in a digital format on the website of the Israel State Archives. The documents in this volume were selected and edited some years ago by Mrs. Yemima Rosenthal, the former assistant general editor, who also wrote a major part of the notes. For various reasons the manuscript was not published and was completed only recently by the State Documents team of the Israel State Archives.

We would like to thank all the individuals and institutions who helped in the preparation of this volume: the staff of the Israel Defence and Military Establishment Archives, the Ben-Gurion Archives and the Central Zionist Archives, for their assistance in locating additional documentation; the

The text. The text printed in the documents is the original text, in the original language, except for the following editorial changes and corrections:

A. Addresses of senders and addressees have been omitted, as well as the dates in their original form, and occasionally the original headings or parts of headings of reports, memoranda and minutes have also been deleted. Some of these details have been incorporated in a standard format, in the editors' headings (see below), or in a footnote to the document. Also omitted are the lists of addressees to whom copies were sent, except when the editors believed it was important to state specifically the distribution of the document; and this was noted in a footnote.

B. Slips of the pen, typographical errors and misspellings have been corrected without comment. Beyond that, no attempt has been made to correct errors of syntax and grammar if any.

C. Common abbreviations and abbreviations whose meaning is not in doubt have been expanded without any special designation. In cases where their meaning may be in doubt, they have been expanded in square brackets. Abbreviations of names of people and places are always expanded in square brackets. Abbreviations common in the Ministry of Foreign Affairs jargon (e.g. Mahmed for the Department of State, Moabit for the Security Council) have been expanded without any special note. Abbreviations and acronyms commonly pronounced as such (e.g. U.N., I.D.F., U.S.A.) always appear as written in the text.

D. Words have been added that are missing in the original documents – whether based on assumption [in square brackets] or according to a parallel text [in square brackets with an explanatory note].

E. Punctuation: the original punctuation has been retained, except when errors have obviously occurred or to avoid misunderstandings. In telegrams the editors have allowed themselves greater freedom to add to and change the original punctuation as needed. In non-Hebrew documents the original system of spelling has been retained (British or American spelling in English-language documents), as well as that of capital letters.

Editorial headings. The heading includes the name of the writer and the addressee, the file reference of the document and the place to which it was

FOREWORD

The present volume, covering 1955, is the tenth in the series of volumes of documents on the foreign policy of Israel. This was a year full of changes, a stormy year marked by deterioration in the security situation on the borders. Israel's international status was undermined by the organization of a network of pacts in the Middle East from which it was excluded and by the Czech arms deal with Egypt, which signalled the entry of the Israeli-Arab conflict into the struggle between the two blocs in the Cold War.

The documents appearing in this volume are only a small selection of the extensive documentation on Israel's foreign relations. Due to the large number of events which occurred during this year, emphasis has been placed on documents dealing with Israel's relations with the Powers, especially the United States; documents that touch on military reprisals; documents on Israel's actions on behalf of Jewish communities in distress in the Diaspora, especially the immigration of Moroccan Jewry to Israel and contacts with and aid to Jews in the Eastern Bloc. Other matters important in their own right, such as Israel's relations with Eastern Europe; ties to the Common Market; relations with Asian and Latin American countries; the problem of apartheid in South Africa and many others are represented only in a few documents or not at all.

The documents appearing in this volume were almost all taken from the files of the Ministry of Foreign Affairs kept in the Israel State Archives. Several documents were taken from the Israel Military and Defence Establishment Archives, and one is from the documentation published by the U.N. Security Council. In addition, the editors had access to the stenographic minutes of meetings of the government and the Knesset Foreign Affairs and Defence Committee, and they made use of them in the notes.

*Arrangement of the documents***.** The documents are arranged in chronological order. Telegrams are arranged according to the earliest known date, in most cases the date of composing the telegram, and where this date is not known - by the date of receipt. Reports of discussions and talks appear according to the date of composing the document, not the date on which the discussion or talk took place; except for cases where there is a major time lapse between the discussion or talk and its report. In those cases, the document is placed according to the time that the discussion or talk occurred.

CONTENTS

Editorial Staff

Executive editor: Yehoshua Freundlich
English editing: Louise Fischer
Typing and photograph research: Nurit Madar
Executive secretary: Leya Ben-Tsvi

Printed in Israel

By Printiv Press for the Government Printer

ISBN 978 – 965 – 279 – 026 - 2

STATE OF ISRAEL
ISRAEL STATE ARCHIVES

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

VOLUME 10
1955

Editor: Yemima Rosenthal

JERUSALEM 2016

STATE OF ISRAEL

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL, 1955